IO. FERNELII AMBIANI,

Medicina.

AD HENRICVM .II. GALLIARVM REGEM CHRISTIANISSIMVM.

LVTETIÆ PARISIORVM,

APVD ANDREAM WECHELVM, SVB PEGASO, IN VICO BELLOVACO.

1 5 5 4.

Cum Priuilegio Regis.

PRIVILEGII SENTENTIA.

CVM Ioannes Fernelius Regis Consiliarius ac Medicus, de opere suo, cui titulus, Ioannis Fernelij Ambiani Medicina, publicæ vtilitatis nomine in lucem emittendo apud Regem verba fecisset, postulans vt de illius editione Priuilegium irrogaretur authoritate atque imperio Regio: de ea re Regi placuit priuilegium sanciri in Fernelij postulationem conceptum, ne mendosum mutilúmque aliis in locis excusum, sibi ipsi dedecori, Chalcoghraphorũ autẽ magistro cui opus suum edendũ mandauisset, fraudi esse posset. Quapropter Regia Maiestas diploma iussit priuilegij, quo interdictum omnibus voluit huius libri aut partis eius impressione, sexennio proximo à diplomate dato, præterquam cui, quibúsue Fernelius id licere voluerit. Additúmque si qua alia in prouincia extra Regis ditionem Medicina Fernelij eiúsue pars vlla imprimeretur, ne cuiquã liceat venalem in Regno publicè proponere, nisi id permissu Fernelij eiúsue qui Fernelij mãdato eã ediderit, factum fuerit. Qui contra hæc quippiam admiserit, pœna est in sanctione constituta confiscationis id genus voluminum & mulctæ arbitrariæ: vt apertè in diplomate ea de re apud Regem disertè concepto videre est. Datum Parisiis Anno Domini M. D. LIII. XVIII. Nouembris.

Regis edicto subsignabat DEASTE.

AD HENRICVM. II. GALliarum Regem Christianissimum,

IOANNES FERNELIVS AMBIANVS.

QVÆCVNQVE olim causa, Christianiß. Rex, homines latè dispersos paßimque bestiarũ more errãtes ad ciuilẽ vitæ cõmunitatem couocauerat, eadẽ quoque ad instituendas artes humanæ societati necessarias excitauit. Ea autem (siue rerum ad vitã cõducẽtiũ fuerit neceßitas, siue politica hominis natura, siue ratio gloriæ stimulis concita) non modò inuentas quondã institutásque artes alit, tuetur atque conseruat: sed præclara quæque ingenia ad eas magnificẽtiùs augẽdas exornandásque continenter accendit. Tandiu sanè inueniendarum atque exornandarum artiũ homines desiderio tenebũtur, dum illorũ vitæ societas cõmunitásque manebit. Ita enim homines hominum causa generati sunt, vt ipsi inter se alij aliis prodesse poßint.

Medicina verò vna ex omnibus artibus deorũ munere & beneuolentia hominibus concessa, ad eorum vtilitatẽ salutémque tuendã in primis est cõstituta. Quicquid igitur diuturna meditatione longóque medendi vsu quotidie obseruatur, id in commune bonum ingenuo liberalíque animo conferendum. Neque eorum æstimationibus vtendum standúmve iudiciis, qui permultos causantur nobilißimos & clarißimos scriptores extitisse, quorũ scientia vbertatéque rerum & copia, ars medendi inuenta consummatáque sit: quíque non vltrà progredi oportere contẽdunt, omnémque scribendi laborem vt superuacaneum refugiunt & aspernantur. At certè siue quòd ars ipsa iam clariùs illuxit, siue quòd rerum omnium quædam sit vicißitudo, quicunque ad vnamquamque rem æstimandam momentóque suo ponderandam, seueriore & æquiore vtuntur iudicio, probabiliore consilij causa ac ratione putant vix vllum veterum huic ætati satis esse posse. Galenum nanque (qui medendi artem ab Hippocrate præclarè institutam post Herophili, Dioclis, Archigenis, Athenæi aliorúmque præcepta auxit & illustrauit) Asiaticæ redundantiæ insimulant, quòd πολυγράφος nimium multa artium librorúmque cõgerie (nam præter ducentos & quadraginta quos de aliis disciplinis, de medicina supra quadringentos conscripsit) multorum studia restinguat, & ad rem properantes distineat. Eum quidem fatentur mira persuadendi neceßitate disputasse subtiliùs; sed quòd initio minime statuisset vniuersam artem complere, breuem præcipiendi legem non obseruasse: ea identidem locis compluribus inculcasse, nunc huc nunc illuc studio re-

prehendēdi auidè ferri, ſicque ſæpius ambiguitate lectoris animū diſtrahere. Aretæum, Aëtium, Paulum, Alexandrum, Actuarium, reliquóſque Græcos iuniores nimiùm conciſos exiſtimant, nec ſatis ratione niti, nec artē vniuerſam, ſed eam maximè partem quæ in actione tota verſatur, perſtrinxiſſe. Arabes autem barbarè, ſpurcè, fœdè in Latium traductos, pharmacopœos & circumforaneos potius quàm veros medicos experientéſque genuiſſe. Qu úmque nullis neruis, nullis demonſtrationum legibus, ſed puris nudiſque verbis ſingula perſequantur, multa illos dicere, perpauca docere. Addunt & illi permultorum morborum cauſas hactenus ignoratas fuiſſe, vnde alij diſſentaneam, alij prorſus nullam curationem acceperūt. Vacuandi quoque leges turbidè adeò & inconſtanter traditas, & cōtrouerſiarum obſcuritatibus ſic implicitas, vt ſæpius inter peritiſſimos haud facilè conſtet quodnā vſurpandum remedij genus. Plurimas denique medicamentorum cōpoſitiones nulla certa ratione concinnatas empiricā nimiùm redolere vetuſtatem. Horum querimoniis & ſermonibus quū ſæpe intellexiſſes, Inuictiſſime ac Humaniſſime Rex, artem medendi mancam adhuc & ſolùm inchoatam eſſe, & ætatem dierúmque numerum multa produxiſſe ad quæ nulla ingenij acies penetrauerat, ſine quibus tamen artis abſolutio non ſit perfecta, communi hominum ſaluti conſulens iuſſiſti, vt veterum medendi præceptiones, pleniore doctrina pluribúſque obſeruationibus illuſtrarem atque locupletarem. Id nimirum compertum habens, quod omnibus eſt in confeſſo, nullam toto terrarum orbe ciuitatem eſſe, in qua philoſophiæ ac medicinæ controuerſiæ doctiùs crebris diſputationibus dirimi, aut pluribus artis operibus noua ſimul ac vetera probari examinaríque poſſint, quàm in hac tua Pariſiorum Lutetia, idque propter ſummam vrbis tum celebritatem tum frequentiam, in quam nō è Gallia modò, verumetiam ex omnibus propemodum Europæ regionibus admirabiles ac ſæpe inauditi morbi vel curandi vel diiudicandi perferūtur. At ego principum obſequiis ciuiúmque noſtrorum officiis implicatus non citra valetudinis meæ & rei familiaris diſpendium, magnis lucubrationibus hoc ſcribēdum opus ſuſcepi: atque eo certè lubentiùs, quòd doctorum virorum hortatu ac precibus quaſi ſtimulis ad perficiendum acriùs incitarer, qui aliis cōpluribus nō mihi vni viuendum eſſe proponebant. Quāquam autem magnū hoc & ſummè arduum prouinciæ munus eſſe video, iudiciorum tamen ſeueritate minimè deterritus quicquid periculi eſt ſubire, ingeniíque vires experiri honeſtum cum primis & generoſum eſſe duxi. Si ſummam quæ deſideratur perfectionem non ſum aſſequutus, eam tamen conatus ſum adumbratione quadam exprimere. Cognito enim veterum iudicio, & omnibus perlectis qui de philoſophia atque medicina aptiùs aliquid poſteris tradiderunt, non quæ cogitatione ſola plerique fingunt atque comminiſcuntur, ſed quæ vera ac ſolida ab optimis quibúſque tum Græcis, tum Latinis, tum Arabibus, firmiſſimis argumentis probata ad medendi vſum conducere obſeruaueram, excerpſi & in vnum contuli. Quid de quaque re controuerſa ſentiendum putarem liberè pronuntiaui, non vni alicui me addicens, ne aut in arrogantiam, aut in errorem magnopere incurrerem. Sic multorum lites diremi, dubia ſtabiliui, obſcura illuſtraui, abdita protuli, noua quamplurima & hactenus incōprehenſa paſſim adieci: adhæc

rationibus

rationibus, argumentis, demonstrationibus, signis, testimoniis, exemplis usus sum frequenter. Cæterùm ubique modum tenui, & rem omnem sic temperaui, ut neque lectorem immodica profusione verborũ onerarem, neque breuitate nimiùm concisa suspenderẽ, neque vel experientiam solam, vel rationem sequerer: sed viam breuẽ primùm cognoscẽdi, deinde agendi curãdique indicarẽ. Quod igitur tibi quondam Regi designato inchoatum opus deuoueram, idem nũc amplo diademate insignito, multis partibus auctum & locupletatum, non dubitaui hoc etiam armorum procinctu & turbulentis rebus nuncupare: id scilicet perspiciens, in grauissimis te occupationibus leuiora non aspernari. Summa quippe natus humanitate suauissimísque moribus, neminem vnquam ne offensus quidem acerba animaduersionis seueritate videris persequutus: sed tua clementia & animi lenitate sic omnia piis iustísque legibus prudenter moderaris, vt te omnes mirificè colant, venerentur ac obseruent. Bella certè varia, eáque acerrima pro veteri Galliarum iure, próque externorum tibi fœdere deuinctorum libertate, terra maríque cum hoste potẽtissimo iam diu geris quàm fœlicissimè. Ac nihilominus omnia toto tuo imperio ditionéque, ea tranquillitate administrantur, leges tam piè sanctéque seruantur, literarum sic vigent studia, philosophiæque genus omne ita excolitur, vt placidissima omnes frui pace videamur. Nullus vsquam turbulentus errantium militum insultus, disciplinæ militaris summa obseruatio, infima quæque plebecula suis liberè potitur, nec vsquã nisi magna æquitate tuorúmque beneuolentia vel nummos vel commeatus vel alia in immensos belli apparatus comparas. Tantarum rerum administratione meritò omnes in te vno probitatem, vigilantiam, prudentiámque singularem, omnium denique virtutum cumulum admirantur & suspiciunt. Præclara hæc prosperis cœpta auspiciis Deus Optimus Maximus bene fortunet, & nominis tui memoriam rerum gerendarum magnitudine consecret immortalitati.

ΙΛΕΡΜΟΣ Ο ΠΛΑΓΚΙΟΣ ΕΣ ΤΟΝ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΟΝ ΦΕΡΝΕΛΙΟΝ.

Πᾶς τε τὰ σώματ᾽ ἔχει φύσει, ἠδ᾽ ἐς νοῦσον ὀλισθεῖ,
Ἔργον τ᾽ ἰητροῦ, κάλλιον οὔτις ἐρεῖ.

IO. FERNELII AMBIANI, IN Medicinam, Præfatio.

RERUM omnium quæ naturæ lege imperioque continentur princeps homo, etsi diuinorum caducorumque particeps, amborũ societate gaudet, excelsiorum tamen ardenti desiderio inflãmatus, parcè ea sequi debet, quę sordida, vilia, atque abiecta persequitur impetus beluarum. Id execrandum profectò & detestabile videatur, si quam sui partem suscepit homo cœlestem atque diuinam, sic eam aut turpitudine vitiorum contaminari, aut blanditiis voluptatum irretiri, aut mortalium rerum cura atque solicitudine obrui sinat: vt oppressa ac perdita nequeat aliquando recreare sese & altiùs extollere. Qui enim eum vitæ cursum renent, vr solis sensuum blandimentis illaqueati ferantur, nihilo mutis animantibus videntur præstantiores: quoniam & bestiæ necessaria vitæ præsidia inquirunt & parant, summaque tum sui, tum prolis cura ipsis inest, vti & voluptatum. Generosissimi verò sapientissimique hominis est, mentem corporis inquinamentis obsitam, ad rerum præstabiliũ cõtemplationem erigere: vt quãtum vnus inter hęc omnia excellit, perspiciat, & corporis hisce cõpagibus licet implicatus, mentis agitatione tamen fiat originis suæ memor, & consors diuinitatis. Hęc summa humanæ viræ perfectio, hęc optima maximéque diuina ratio viuendi, qua qui insignes olim fuerunt, Dij ritè sunt habiti, & amplissimis honoribus affecti, tum quòd alta sapientia essent admirabiles, tum quòd magna fructuosaque beneficia in homines contulissent. Inde accenso cęteris animo inflammatoque ad gloriam, vt multiplex erat mentis imperus & intentio, vtque varia erant ea quorum studio capiebãtur, complura disciplinarum genera perpolita sunt, quæ partim necessitate, partim studio

Mẽtis agitatiõe cõparatas fuisse disciplinas.

Duabus ex causis disciplinarũ summi differentias.

Tria philoſophiæ genera à mente contẽplante

cognoſcendi fuerant inchoata. Alij operum naturæ concentum eximi-
amq́ue formam & pulchritudinem admirati, & earum rerum ſuauitate
pellecti, quæ corporibus innixæ, mutabiles, mortaleſq́ue ſub ſenſum ca-
dunt: ortus earũ cauſaſq́ue magnis ſudoribus ſeduláque vigilantia ſcru-

Naturalis philoſophia

tati, naturalem philoſophiam condiderũt. Alij animi ſublimioris impul

Theologia, & quæ eius ſubiecta materia.

ſu in res diuinas acerrimè intenti, illas quidem ſempiternas, immutabi-
les, ſeparatas, nulloq́ue ſenſu comprehenſas, quoad fert humana fragi-
litas theologiam cognitionémque Deorum prodiderunt. Interuene-

Mathematica.

runt alij medio contemplationis genere ducti, qui mathematicas diſci-
plinas erexerunt: illuſtres quidem illas, & demonſtrandi ſubtilitate cer-
tiſſimas. Has Plato diuinarum naturaliúmque rerum confines & inter-
medias ſtatuit, quòd ſempiternæ ſunt & immutabiles, ſed in corpore po

Cõtemplationis præſtantia.

ſitæ atque ſubiectæ ſenſibus. Sunt hæc tria iam multis ſeculis celebrata
ſapientiæ ſtudia, ex rerum quas verſant varietate nata, mentis vnius
ſublimioris contemplatione formata. Non enim vitæ illa commodis,
non voluptatum illecebris, non vllis denique fortunæ corporíſque bo-
nis aptantur, neque in res tanta contemptione deſpicatas ſe demittunt:
ſed proprijs coërcita finibus in ſe tota tãquam in orbem vertuntur, pro-
pter ſe non ob aliud quicquam mortale expetenda, vtque potiſſimùm

Mens agẽs artium effectrix.

inſcitiam erroréſque turbulentos ab animis depellamus. Cæterùm qui
animo minùs excelſo, nec ſatis ad philoſophandum nato comparató-
que fuerunt, ij item ne otioſam ætatem & ſine contentione inertẽ tra-
ducerent, hominum aut commodis aut voluptatibus deſtinati, mentis
illius quam πρακτικὴν, id eſt agentem dixerunt concitatione, inferiores
pepererunt diſciplinas, prudentia omnes & arte comprehenſas. Horum

Circa actus & mores diſciplinæ.

enim quicunque in hominum moribus conformandis, & rectè viuendi
inſtituto omne ſtudium collocaſſent, ij ad moralem facultatem aditum
fecerunt, & ad ciuilem & œconomicam, quæ moderatrice prudẽtia ad-
miniſtrantur. Accedit his hiſtoria, rerum geſtarum memoria & antiqui-
tatis commemoratio: vti & Geographia, locorum gentiúmque deſcri-
ptio, ſine qua ne illa quidẽ illuſtratur atque ſplendeſcit. Omneis por-

Circa opera ſunt artes.

rò artes excitarunt, quicunque non actus hominúmque mores, ſed effe-
ctus & opera ſunt perſecuti. Primùm vt animi ſenſa locutione (hęc enim

Actus & effectus differentia.

effectus eſt, quòd linguæ organo fiat, actus verò nullus corporei inſtru-
menti ope indiget) exprimerent, grãmaticam concinnarũt, quę emen-

Circa locutionem.

datè loquendi ars eſt, & poëſim numeris aſtrictam, & rhetoricam quæ
ornatè copioſéque dicendi doctrina, & dialecticam, quæ rectè diſſe-

Circa ſanitatem corporis.

rendi eſt ratio. Ad humani corporis ſanitatem vel tuendam vel re-
cuperandam medicina, ad alimentorum vitæ neceſſitatem agricultu-
ra, ad ædificiorum extructionem architectura inuenta excultáque eſt.

Artes vtiles.

Sic textores, fabri, aurifices, ſutores, zonarij, piſtores, lanij, fictores, picto
res, librarij, aliíque innumeri ſuas artes hominum commodis aptauerũt.

Sic

Sic musici, cantores, tibicines, histriones, gladiatores, saltatores, venatores, piscatores, aucupes, coci, fartores, lenones, scurræ, aleatores, quasdam artes celebrarũt ad hominum delicias atque voluptatem, quæ aut prorsus sordidæ, aut parùm ingenuæ sunt. Sed quum omnis philosophia rei in quam incumbit materiam excutiat & ponderet, artis id erit cuiúsque proprium, vt in materiam quæ spōte suapteque natura prodijt in lucem effectionem quandam & facultatem inserat, quę sine hominũ aut mente aut manu per seipsa non accederet. Non enim ars materiam, sed artificium in materiam extrinsecus confert, quod aut stabile est ac firmum, velut in extructis ædibus: aut fluxũ atque præceps, vt in tibicinum harmonia. Hæc igitur sunt philosophiæ (quæ mater omnium bonarũ est artium) studia, hæc prudentiæ, hęc artium discrimina, summáque disciplinarum genera, quæ tum diuersa mentis agitatio, tum rerum quas tractant varietas, quàm maximè disiunxit. Iam verò id inde scrutemur, quàm sit ars vnaquæque vel disciplina præstans & ingenua, quantóque dignitatis splendore aliæ aliis præluceant. Deorũ cœlestiúmque animorum actio prętantissima sententiis omnium iudicatur, quòd in rerũ optimarum contemplationem penitus incumbat: beluarum verò (quę vitę necessitati seruiunt, & ad voluptatem omni impetu feruntur) humilis, vilis & obscœna. Hęc si ad humanas transferimus actiones, nobilissima summéque liberalis & ingenua videbitur hominis cōtemplatio, omnéque genus philosophiæ pręclarum, illiberalis autē & sordida omnis opificum industria, quorum labor & opera non ardua vis animi censeatur. Inter hæc autem ars consedit, quæ suo genere tanto digniore quæque loco ponetur, quanto pręter cęteras animum sublimiore contemplatione excolit, per quam intelligentiores sumus, & meremur sapientes appellari: idque maximè si non illa odium offensionémque hominum in se stuat, sed haud mediocriter frugifera sit & fructuosa, cũ aliis omnibus tum ipsi quóque artifici. Quænam igitur videri debet inter artes principatum obtinere, cuius adminiculo his corporis inclusi compagibus vitam transigere possimus beatam atque tranquillam? Marco Tullio sola naturæ cognitio contemplatióque rerum haud quaq̃ placet, sed ignaua ac iners prorsusque manca, & dũtaxat inchoata habetur, si nulla comitetur administratio rerum, nec sit ad hominum cōmoda societatémque tuendam comparata. Si omnes omnium artium commoditates, facultates, atque copias dispicis, nihil est medicina melius, nihil optabilius, nihil hominum generi datum præstabilius. Nam si est vita cunctis mortalibus charissima, si lux ea cum primis expetenda in qua viuimus, spiramus, & iucunda consuetudine inter nos coniungimur, si ea primum est & præstantissimum munus animantibus attributum: ars quæ illam seruat, continet, ac tuetur, quo pacto non sit omnium præstantissima? quid ea potest homini magis in votis esse, quæ infestissimos humani generis hostes,

Artes voluptariæ.

Philosophiæ & artis differentiæ.

Artiũ genera duo.

Vnde philosophiæ & artiũ dignitas spectetur.

Artiũ vtilitas spectãda.

Medicina artium dignissima & vtilissima.

Vtilitas eius.

hostes, morbos inquam & aduersam valetudinem propulsat? quæ vitam incolumem ab omni ærumna & languore liberam quàm diutissime tutatur? Vt corporis firma constitutione nullæ opes, nullæ fortunæ ampliores: sic imbecilla & labante illa nihil laboriosius, nihil calamitosius. Qui ergo in hoc periculum discrimenque adductis subuenire & opitulari queat, tantum abest vt in illorum offensionem incurrat, vt etiam illos summa consuetudine & amicitia sibi coniungat, atque quasi pro numine, inquit Hippocrates, colatur, qui tantas opes restituerit, per quas externæ quoque fortunæ obtineri possint, illarúmque vsus iucundus atque dulcis habeatur. Cæterùm ad ea quæ medicina ratione perlustrat conuersus, quàm præclara & nobili contemplatione rerum plurimarum naturas persequatur atque peruestiget, intelliges. Vt enim admirabilem hominis fabricam naturámque explicat & euoluit, ita rerum cunctarum ortus & occasus, ipsámque omnium ex elementis compositionem, animalium, stirpiúmque proprias vires (tametsi non absolutè, quatenus tamen homini salutares sunt aut pestiferæ) inquirit atq; parat. Quin & altiùs subiens quæcunque ex patefactis terræ faucibus eruuntur scrutatur, indeque sublata cœlorum & syderum conuersiones, & quę inde fluunt dimanántque virtutes orbis inferioris moderatrices obseruat. Hæc autem quia non aliter quàm certa demonstrandi ratiocinandíque via obtineri possunt, quis eat inficias mathematicas arteis, & dialecticam aditum ad hæc patefacere? ac multo etiam magis rhetoricen, atque grammaticen desiderari: sine quibus non modò copiosè ornatéque dicere, sed ne emendatè loqui quidem liceat? Quòd si eæ vel necessariæ sunt, vel opis quiddam & auxilij conferunt, & ceu gradus quidam & aditus ad medicinam iaciuntur atque patent, medico quidem omnes erunt perdiscendæ: quòd vt inquit Aristoteles, eiusdem sit finem ipsum & ea quæ finis gratia sunt cognoscere. Quis enim eum pictorem non in magna gloria & laude ponat, qui præter operis lineaméta & pigmentorum aspersionem, nouit tabulam perpolire, colores iusta temperatione permiscere, penicillum in omne varietatis genus conformare? contrà verò eum non vituperet, & tanquàm rudem ignarúmque damnet, qui nullam istorum cognitionem habet, sine quibus maiora percipi nó possint? Idem quoque de medicina statuo, vt nemo hanc tentet vel à limine salutare, qui non antea illis disciplinis meritam & iustam operam impenderit, sitque illarum institutis liberaliter informatus. Tanta igitur rerum cognitione præcellit medicina, vt omnium quæ mundus cóplexu suo coërcet, naturam atque vires solerter consequatur, quas demum ad vnius hominis (cuius præcipua illi cura est) commoda salutémque referat, vt illorum vsu & appulsu integram corporis valetudiné conseruet, aduersam depellat: quanquam non semper hunc ipsum finem attingit. Hinc nos sic illi definitionem adhibebimus. Medicina est ars ad

Præstantia.

Quæ & quàm multa debet medicus nouisse.

Quæcúque medicina tractat hominum có-modis apta ri.

Medicina quid.

ad humani corporis ſanitatem tuendam, profligandóſque morbos cōparata. Quoniam enim quæcunque medicina ratione perluſtrat, ad homìnum vtilitatem referr & accommodar, artis nomine vniuerſam contineri par eſt. Non enim vr quiſpiam exiſtimauerit, partim ſcientia, partim ars dicenda, rametſi ex mulris conſtet theoremaris, quę ipſa quidem ſola per ſe ſcientia continenrur. Verùm quoniam omnium medicinæ parrium inter ſe quàm aptiſſimè cohærentium & concordantium ea eſt conſpiratio, is cōſenſus, vr homo ſaluus & incolumis ſeruari poſſit, æger autem in integrum reſtitui, ex ipſo fine vniuerſa artis nomen accipiet.

Medicinā totam artē eſſe.

Porrò aurem vt cuiuſque artificis intereſt, ſubiectam quam rractat materiam omnino perſpectam habere, quò expeditiùs in omnem artificij ſpeciem & decorem flectere illam poſſir & torquere: ita & medico humani corporis natura primùm cognoſcenda eſt omnibus ſuis partibus abſoluta, quod ſanè rotius medicinæ ſubiectam mareriam eſſe confirmamus, non autem morbos ac vulnera. Vt enim dum fictor in rudi adhuc & informi ære Herculis effigiem imprimir, hæc arrificium eſt & ſummum artis opus, æs verò materia quam variè tractat: ira & dum medicus ex ęgro corpore ſanum facit, vnum idémque corpus maner, quod ſubiectum eſt & materia. Quæ depulſa ægrotatione comparatur ſanitas, ſpecies eſt & forma: huius aurem efficiens cauſa, medicus: aur potius ars medendi. Dum enim hæc præceptiones rradit vnde procurario eſt valetudinis, dicirur ſanitarem efficere. Sic enim Ariſtoteles artem nimitum id eſſe ſtatuit, à quo demum omnis morio proficiſcirur. Medicus eſt arris perinde atque naturæ miniſter: cuius eſt officium curare appoſitè ad ſanandum. Finis aurem cuius gratia ſanitas procuratur, eſt vitæ functionum integritas. Itaque totus in hæc duo incumbit, vt ſanitatem in corpore conſeruet, vt morbum depellat. Atqui neurrum planè conferre poteſt, niſi eorum quot differentiæ ſunt & genera, quæ cauſæ, & quibus ſignis noſcunrur, iam antè perſpectum habeat & cognitum. Quocirca torius medicinæ partes quinque ſi ordine collocabuntur, omnium prima exiſtet φυσιολογική, quæ hominis integrè ſani naturam, omnes illius vires functionéſque perſequirur. Altera παθολογική morbos & affectus indagans, qui prærer naruram homini poſſunr impendere, & quæ illos cauſæ efficiant, quæ ſigna demonſtrent. Tertia προγνωστική ſigna explicans, quibus medici furura præſentiūr, & quis morborum decurſus quis exirus ſit futurus. Quarta ὑγιεινή quæ firmā corporis conſtiturionem bona viuendi lege conſeruat, & imminentia mala arcet, ſimul ægroris propriam & accommodaram victus rationem decernit. Omnium poſtrema pars θεραπευτική ægram corporis affectionem ſalutarium vſu & admotione propulſar ſaniratémque reſtiruit: quæ vt ſumma rotius medicinæ arrem via & rarione condir, variáque præſidia ſuggerit, quibus rum toti corpori, tum cuique laboranti particulæ

Prima artis cuiuſque cognitio ex materia ſubiecta.

Humanum corpus ſubiectam eſſe medicinæ materiam.

culæ opportunè ſuccurrit. Ex his igitur quinq; partibus medicina conſtituitur: quarum tres priores in contemplationem & ſimplicem rerum cognitionem feruntur, duæ poſteriores omnino in actione conſiſtunt, omne ſtudium in tuenda ſanitate, aut abigendis morbis collocantes. Vnde à quibuſdam quinque partes in duas redactæ ſunt, theoricen & practicen, quarum hæc opus omne perficit, aut lege viuẽdi, aut medicamentorum viribus, aut manus opera & adminiſtratione, quæ imponit, ſecat, incîdit, vrítque ferramentis. Vnde iam practicæ nõ partes, ſed ſpecies tres ſtatuentur διαιτητική, φαρμακευτική χειρουργική. Etenim affectionum varietas tot curandi genera peperiſſe creditur. His ita in genere primo aditu ſtrictim breuitérque conſtitutis, ſingula deinceps accuratiùs perſequi par eſt, primúmque totius hominis natura qualis ſit explicanda.

Medicinæ partes duæ cõtemplatio & actio.

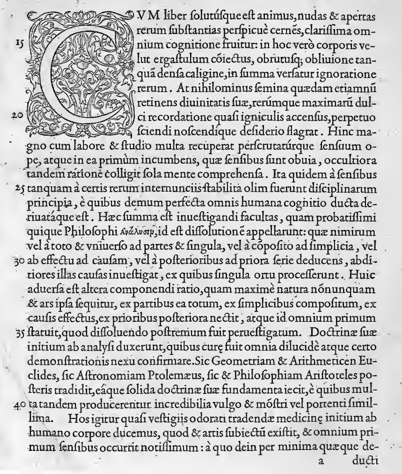
Actiõis medicæ tria genera.

IOAN.

IOAN. FERNELII Ambiani, Physiologiæ Lib. vij.

DE PARTIVM CORPORIS HVMANI DESCRIPTIONE, LIBER PRIMVS.

Quo doctrinæ atque demonstrationis ordine ars medica constituenda sit. Cap. I.

CVM liber solutúsque est animus, nudas & apertas rerum substantias perspicuè cernẽs, clarissima omnium cognitione fruitur: in hoc verò corporis velut ergastulum cóiectus, obrutusq; obliuione tanquã densa caligine, in summa versatur ignoratione rerum. At nihilominus semina quædam etiamnũ retinens diuinitatis suæ, rerúmque maximarũ dulci recordatione quasi igniculis accensus, perpetuo sciendi noscendíque desiderio flagrat. Hinc magno cum labore & studio multa recuperat perscrutatúrque sensuum ope, atque in ea primùm incumbens, quæ sensibus sunt obuia, occultiora tandem ratione colligit sola mente comprehensa. Ita quidem à sensibus tanquam à certis rerum internunciis stabilita olim fuerunt disciplinarum principia, è quibus demum perfecta omnis humana cognitio ducta deriuatáque est. Hæc summa est inuestigandi facultas, quam probatissimi quique Philosophi ἀνάλυσιν, id est dissolutionẽ appellarunt: quæ nimirum vel à toto & vniuerso ad partes & singula, vel à cõposito ad simplicia, vel ab effectu ad causam, vel à posterioribus ad priora serie deducens, abditiores illas causas inuestigat, ex quibus singula ortu processerunt. Huic aduersa est altera componendi ratio, quam maximè natura nõnunquam & ars ipsa sequitur, ex partibus ea totum, ex simplicibus compositum, ex causis effectus, ex prioribus posteriora nectit, atque id omnium primum statuit, quod dissoluendo postremum fuit peruestigatum. Doctrinæ suæ initium ab analysi duxerunt, quibus curę fuit omnia dilucidè atque certo demonstrationis nexu confirmare. Sic Geometriam & Arithmeticen Euclides, sic Astronomiam Ptolemæus, sic & Philosophiam Aristoteles posteris tradidit, eáque solida doctrinæ suæ fundamenta iecit, è quibus multa tandem producerentur incredibilia vulgo & mõstri vel portenti simillima. Hos igitur quasi vestigiis odorati tradendæ medicinę initium ab humano corpore ducemus, quod & artis subiectũ existit, & omnium primum sensibus occurrit notissimum: à quo dein per minima quæque deducti

ducti ad ea denique mentis impulsu feremur, quæ cogitatione sola comprehendi possunt.

Quid hominis corpus à cæteris distat animantibus, quásque partes habet illis communes. Cap. II.

Actionis medica tria genera.

T vniuscuiusque animantis, ita maximè hominis corpus animæ gratia conditum est, non modo vt diuersorium, verum etiam vt organum accommodatum illius insitis viribus expromendis. Atque vt mens, dicente Aristotele, formarum est præstantissima, & ratio artium omnium ars vel officina, quòd vna omnes omnium animantium vires potestate contineat: ita & illius organum instructissimum est, & conformationem pulcherrimam consequutum. Itaque homini corpus datum est, tum figura tum partium commoditate princeps: quod vt diuinæ mentis munere fungeretur, tria obtinuit quæ cæteris animantibus negauit rerum natura. Primum quidem figurã celsam & rectam, quæ in cœlum suúmque conditorem se attollens, cœlestes igniculos & semina diuinitatis suæ testatur. Deinde summo corpore cerebrum amplissimum, animi eiúsque partium sedem: vt enim animus permultis facultatibus præditus est, ita homini quàm cæteris animantibus domicilium capacius dari par erat, ídque pluribus instrumentis contineri. Præterea manus exporrectas beluis denegatas, quibus facilè persequatur quæcunque mens iusserit. Licet quidem & claues soli homini datas, & alia multa multò aliter atque cæteris animantibus informata numerare, sed quę tamen sint illorum trium vsibus accõmodata: vt sit partium omnium summa symmetria, ex cuius præstantia signum quoddam & specimen sapientis cõditoris ostenditur. Hæc igitur homini quòd rationis esset particeps, sunt attributa. Cætera obtinet aliis quoque animantibus perfectis communia. Nam quũ summa omnium actio in sensu ac motu consistat, omnia peræquè partes in hæc accommodatas acceperunt, ossa, cartilagines, vincula, neruos, musculos, tendones: & alias quibus hæ aluntur maximéque venas & arterias. Sensus atque motus primæ partes effectrices sunt, cerebrum, spinæ medulla, atque nerui. A cerebro omnis motus atque sensus, à quo medulla in omnem spinam fusa porrigitur: ab hac demum neruorum frequens propago, per quos vniuersum corpus mouẽdi sentiẽdíque vires accipit. Cùm verò minimè tutum esset nec decorũ, vermiculorum serpentiúmque more repere hominem tot rerum principem, firmis ossibus illi natura corpus erexit atque stabiliuit: vt tanquam propugnacula essent aduersus omnes impetus, & stabilimen atque robur corpori sustinendo, haud secus atque basis & columna ædibus subiecta. Cæterum non in animante (nec enim commodum atque vtile fuerat) os vnicum ídque solidum positum est, sed quò in omnem partẽ flecti mouerí que posset, ex variis discretísque compactum. Vt elegantiore artificio naturæ hoc opus cõstaret, idcirco articu-

Tria sunt quibus humanũ corpus distat à cæteris.

Ossiũ vsus

Articuli.

lis

lis ita iuncta & cōtinuata sunt ossa, vt cuiusque extremitas alterius sinum & capacitatem subeat. Ea structura Græcis est ἄρθρωσις, ossium extrema sic aptè composita, articulos appellamus. Quoniam verò periculum erat ne motu violento ossa seiugata distraherentur, néve dum artus animal quo-5 cunque vult inflectit, contorquet, porrigit, aut cōtrahit, ex sedibus exciderent, natura omnem ossium copulationem & structuram arctissimis firmissimísque vinculis extrinsecus rotundo ambitu colligauit, quæ articulos non sinant motus agitatione diuelli. Validum quidem est vinculum, durum atque firmum, sensu vacans & impatibile, sed quod tamen in an-10 gustum adduci possit & relaxari. Addidit & articulis munitionem, dum ossium sinus & summas partes, quæ supercilia à quibusdam vocantur, omnia denique extrema cartilaginibus obduxit obliniuítque lubrica leuíque materia, quò sint in motibus ab attritu & quassu tutiores. Iisdem quoque auriculas, nares, extremásque costas muniuit, vt duriorum corporum oc-15 cursui cederent, & infracta permanerent. Quemadmodum autem articuli & quæ dicuntur cartilagines, sic & vincula expertia sunt sensus, quæ nil mutuantur à cerebro, qua de causa ne se ipsa quidem mouere possunt. At verò neruis quorū è cerebro aut è spinæ medulla est origo, prima sentiendi mouendíque facultas data, qui tamen quoniam molles sunt, soli trāsferre 20 nequeunt ossa, tam magna pondera. Vt hæc igitur mouerentur, necesse fuit motus instrumentum quoddam creari ex ambobus temperatum, neruo solidius & durius, vinculo mollius, quod in sensu & robore mediam inter illa naturam obtineret. Id quidem est τένων, qui cœpit à nostris tendo appellari, ex tenuibus nerui & vinculi fibris intextis concretus. Tenuia 25 quasi fila tutum non erat sine firmamento in omne corpus distribui, ossáque prægrandia mouere: quocirca natura medias inter illa regiones molliore substantia inferciens, quasi rimas expleuit. Ea est caro simplex fibris ad robur circuniecta, ac veluti molle stragulum data cadenti aut recumbēti animali, vtque præsidium quoddam omnibus particulis principibus 30 obtenta, ne aut vulnerentur, aut frigore rigeant, aut æstu contabescant. Quod igitur ex nerui & vinculi fibris duntaxat contexitur, tendonem dicimus, qui verò præterea carnem habent fibris inductam & impositam, musculi appellantur & lacerti, hi plerūque in tendonem desinunt. Nunc autem si omnia conferre volumus, quæ ad motionem vim quandam & 35 locum obtinent, ossa primùm & maximè impelluntur cientúrque: quæ illis motum afferunt instrumēta, sunt tendones, lacerti, nerui duriores præsertim: mouendi principium cerebrum & spinæ medulla: partes quarum beneficio mouetur animal, articuli, cartilagines, vincula: hac igitur partium commoditate motum fieri congruebat. At in sensu longè impar & 40 dissimilis est ratio. Cùm enim motio actio quædam sit, sensus verò perpessio verius quàm actio: haudquaquam sensus eum apparatum ornatúmque partium, quem motus desiderabat. Nam tactionis sensus quem omneis ex æquo animātes participant, neruis neruorúmve fibris in omne corpus dif-

Vincula.

Cartilago.

Nerui.

Tēdones.

Musculi.

Quæ partes ad motum conferant.

Sensuum partes.

fusis indigebat: quibus susceptæ tractabiles qualitates cum spinæ medulla & cerebro, quæ(vt aliquando demonstrabimus) sensus & motus principia sunt, cõtinuatione communicantur. Cæteri autem sensus quibus animantes perfectiores sunt præditæ, neruis item constant, per quos sensum capiant. Partes in singulis instrumẽtis circũiectæ neruis, horum duntaxat 5 gratia cõsistunt. Ex quibus perspicuũ fit, homini quà animal est, cerebrũ, spinæ medullam, neruos, & cæteras quas connumeraui partes ad motum aut sensum concurrere: de quibus rursum sigillatim dicemus, ab iis exorsi quæ cæteris quasi fundamenta iaciũtur. Etenim hominem arte descripturi, σκελετὸν, id est aridum & osseum primùm extruemus, quem deinde vin- 10 culis, neruis, lacertis, venis, arteriis, cute, reliquis denique partibus interioribus adornatum perpolitúmque reddemus. Sic ex simplicibus hominis partibus vniuersi cõpositionem perspiciet qui volet, & luculentius quàm si confectionis ordine compositiores partes seorsim scrutetur. Harum siquidem inspectione, nihil certũ sciri, nihil planè cognosci ac percipi po- 15 test earum, quæ simplices in omne corpus feruntur.

Ordo sequentium.

De Ossibus. Cap. III.

Omnium ossium sedes & origo spina est, quam veteres carinæ in nauigio primùm iactæ compararunt: cui ceu fundamento latera, prora, puppis innixa cohærent. Atque 20 vt hac clitellarij muli perferunt grauissima pondera, ita in homine corporis moles huius ope stat & erigitur. Ad necessitatem actionum cùm hominem flecti curuaríque oporteret, pluribus coagmentata & compacta est ossibus tanquam nodis, quæ vertebræ nobis dicuntur, omnes osse sacro suffultæ. Vniuersa siquidẽ spina quatuor 25 in partes fusa exporrectáque est, os sacrum, lumbos, dorsum, & collum. Os sacrum quod & latum appellant, primo aspectu vnum atque continuum videtur, at aqua vel oleo feruẽti diu multúmque demersum, sex quasi vertebris constare. Cuius ab ima parte os aliud appensum demittitur, quod Græcis κόκκυξ, nostris cauda dici possit: hoc quoque compactum quatuor 30 ossibus teretibus, gracilibus, & magna ex parte cartilaginosis. Supra os sacrum lumbus quinque ossibus consedit, cui dorsum insidet vertebris structum duodecim, proximè ceruix septẽ. Itaque triginta sunt omnes in spina vertebræ. Omnium os sacrum est amplissimum, cui tum magnitudine tum crassitudine succedunt lumborum vertebræ, arcto cauo mediæ per- 35 fossæ. Reliquæ superiores quantum situ ab infima, tantundem & mole distant: vt sit illarum ad occipitis radices continuata quædam attenuatio. Cæterum quæ in summis inest interior capacitas, medullæ labẽti peruia, omnium est amplissima, inde verò tantum coarctatur, quantũ dilapsa processit. Vt semel dicam, superiores vertebrę interceptis inanitatibus am- 40 plæ sunt, mole graciles, contrà inferiores, omnes mira cõpage ad συνάρθρωσιν contextæ: atque vt his structura foret tutior, figuram variam acceperunt. Quà quidem intrò ad intestina vergunt, rotundæ sunt & in orbem cõuolutæ

ἄκανθα

Spina dorsi.

Os sacrũ.

Coccyx.

Lumbus.

Ceruix.

Vertebræ.

trig…

lutæ, læues, nullis tuberibus exaſperatæ, ſed vt nodi (hinc σπόνδυλοι nomen inuenerunt) aliis alij ſuperpoſiti columnam exprimũt: quibus eſt ſubſtantia tenera magis & rara, ac ſpaciis inanibus intercepta. Extra multiplices efferuntur productiones (ἀποφύσεις appellantur à Græcis) denſiore illæ & cõ-

Tres vertebrarum proceſſus.

5 pactiore ſubſtantia, à quibus externa facies ſpinæ ſpeciem refert. Alij enim ſunt è medio prominentes, alij trãſuerſi vtrinque additi, alij ſurſum deorſúmque ducti, per quos vertebræ texuntur & cohærent. Supremis duabus exceptis, habet cæterarum vnaquæque inferiore ex parte mediocres vtrinque ramos deorſum ſpectãtes: ex ſuperiore verò alios maiores extumeſcen-

10 tes ſurſum exigit. Talis autem eſt vertebrarum contextus, vt proceſſus ſurſum euecti, modicos ſinus habeant, qui alios quoque proceſſus à ſuperiore vertebra delapſos excipiant: ſex inferioribus vertebris maximè cõſpicuum eſt vnamquanque ſuperiorem inſinuari in aliam ſubiectam ſibi. At verò ſummas duas nullus proceſſus, ſed ambiens membrana copulat. Sola autẽ

15 ſuprema medium eminentem quaſi ramum & extimum non nouit: hunc reliquę omnes ad decimam vſque dorſi, quæ eſt omnium decimaſeptima, deorſum porrigunt: in rectum verò, quęcunque illi ſubiectę ſunt. Tertium ramorum atque proceſſuum genus qui trãſuerſi dicuntur, è vertebrarum omnium atque ipſius ſacri oſſis lateribus vtrinque prodeunt parte exter-

20 na. Inſunt hi lõgiores in lumbis, ſed graciles quaſi pro coſtis diducti. Breuiores in ſuperioribus, qui toto dorſo in tuberculum deſinunt, vbi coſtæ nectuntur. Sex in ceruice ſummis, tranſuerſi ramuſculi in longum perforantur, ſeptimæ rarò, cæteris nunquã, tametſi ſingulæ quæ ad lumbos tendunt, parte interna pluribus patet foraminibus, & quaſi anguſtiis in quas

Vertebrarũ tenuia foramina.

25 venulæ cõmeant, quorum nihil in reliquis magnopere videas. Vertebrarum proceſſuúmque omniũ extrema cinguntur & circunfunduntur cartilagine permulta, in hanc vincula craſſa, dura, & valida inſeruntur, quorum beneficio interiores vertebrarum nodi cohæreſcunt, vtpote quę inter nodos fuſa nexu illos firmiſſimo colligant. Externæ vertebrarum partes

Cartilago vertebrarũ

30 proceſſibus implicantur ſurſum deorſúmque ſpectantibus, vt aliis aliæ nexæ, & omnes inter ſe aptæ colligatæque videantur. Præter hæc tamen vinculum membranis validis intextũ vniuerſam ſpinam extrinſecus obuoluit. Hæc de ſpina ſatis, iam de capite. Huius verticem calua integit ſumma parte globoſa & rotunda, introrſus cõcaua. In hac ſuturæ ſunt tres: vna

Capitis oſſa. Suturæ.

35 in priore parte quam στεφανιαίαν, id eſt coronariam vocãt, quia è temporibus vtrinque in ſummũ verticem per trãſuerſum viam capeſſit: alterã λαμβδοειδῆ dixere quæ in occipite poſita, à capitis imo & poſterioribus vtrinq; partibus ſurſum cõtendens, in angulum coit ad Λ. literæ figurã. Tertia ὀβελιαία in capitis longitudinem porrigitur ἀπὸ τῆς λαμβδοειδοῦς angulo in mediam co-

40 ronam excurrens. Hunc in ſyncipite concurſum βρέγμα Græci nũcupant. Atque in iis ſunt dentatæ more ſerræ rimarum connexiones; nec vinculis nec cartilagine vinctæ, ſed ſuis quaſi dentibus pectinatim intextæ. Supra aures verò duæ ſunt illis diſſimiles commiſſuræ ab obelæa interuallo pari

diſiunctæ, à ſquamæ ſpecie λεπιδοειδῆς dictæ, per quas oſſa quæ petroſa vocant ſubditis oſſibus ſquammarum modo, & (vt nonnulli dicũt) imbricatim agglutinantur. Ea autem ſic enumeres. Parte poſtrema os occipitis id quod cerebellum nominant cõcludit, quod triquetra ſutura circunſeptũ, ad poſteriora deorſum vergit. Omniũ quę in capite ſunt illud maximo foramine perterebratum, quo medulla è cerebro in ſpinę fiſtulam delabitur. Huic vtrinque ſinus adiuncti, in quos prima vertebra additamẽtis quibuſdam & appendiculis inſeritur. Inde factum os multò anguſtius ad cerebri radices contendit, vbi per tranſuerſam commiſſuram vix pollicem longã ei oſſi arctè connectitur, quod Græcis à cunei ſpecie σφηνοειδὲς eſt appellatũ. Occipitio latera capitis innitũtur, quæ ſyncipitis, nonnunquã & τὰ βρέγματος oſſa dici ſolent: hæc ad ſummum verticem acta vtrinque ei commiſſuræ aſſident, quæ recta in capitis longitudinem fertur. Subter hæc, duo ſunt ad ſuam quodque auriculam: quę à lapidis ſpecie & duritia λιθοειδῆ dixerũt. In horum cauo oſſa duo viſuntur malleo aut incudi ſimilia. Ab vtroque proceſſus quaſi ſurculus intrò ſubit στυλοειδὲς, in quo foramen quo ſoni admittantur intrò fertur ad cerebrum. Extra promittuntur duæ particulæ, altera mammæ ſimilis parte poſtrema ſub auris via, altera teres & procera ſub temporibus eminens, quæ oſſi iugato committitur. Os ſextum frontis eſt, quod in ſuperciliorum ſede vbi eminet duplex eſt, cõcludítque gemina facie inanem capacitatem in nares deriuatam. Pars ſuperior coronaria ſutura cingitur, inferior in oculorum caua reflexa, ſummum in his parietem facit. Finitimum hoc oſſibus faciei, à quibus tenui commiſſura diſterminatur, vtrinque à temporibus & ſaxeis oſſibus prognata, quę oculorum caua dirimit, inde ad ſummum naſum ſe applicans vbi ſuperciliis interiecta vallis eſt. Iam his totique cerebro ceu baſis quædam ſubſternitur os σφηνοειδὲς, quod qua parte occipitis oſſi iungitur, anguſtum eſt & rarum, attamen profundum. Parte priore frontis oſſi occurrit & annectitur, in ea via quę in nares procliuis fertur. Varia in hoc cernuntur vtrinque foramina, per quæ ſentientium neruorum propagines dimanant in ſenſus. Sub interiore eius facie capacitates duæ latent, in quibus eſt illud rete plenum admirationis, aliáque cerebri arcana. Proceſſus concauos emittit ab alarum ſimilitudine πτερυγοειδῆς vocatos, alterum ſurſum ad caua tẽporum, frontis oſſi & ei quod à lapide nomen habet commiſſum, alterum canalis & tubi inſtar deorſum ad poſtremos dentes verſum, qui reflexo extremo palatum terminat eíque committitur. Nunc de facie. Faciem totam geminam diſcernit ea commiſſura, quæ ab interuallo ſuperciliorum per medias nares inter primores dentes producta, palatum in longitudinem ſecat. Maximum in ea eſt os malæ, in quo dentium ſuperiorũ radices figuntur: excurrit id intrò ad palatum, pars verò eminentior ſurſum effertur ad naſi latus & maiorem oculi angulum. Supra radices dẽtium maxillarium capacitas ingens concluditur, ad oculi ſedem ſurſum lata, quam alba ac ſimilis glandis ſubſtantia communit. Superiore maxilla (quam propriè malam

Quot oſſa caluæ.

Faciei cõmiſſuræ.

Baſis cerebri.

Faciei oſſa

lam Celsus appellauit) ad radices primorum qui secant dentium, ossa duo sita sunt, intus duntaxat lineis distincta: rursumque duo perexigua quo loci interstitium est narium, & vnde superius labrũ enascitur. Quæ quatuor tenuissima cùm essent & obscuris lineis separata, maxillæ superioris partes
5 effecimus, ne quenquam fortè multitudo tanta obrueret. Inter oculum & aurem apparet os editum, iugale vocant, durum quidem & tẽporum musculo tanquam præsidium & propugnaculum, cuius pars posterior ossi cui à lapide nomẽ est, in eo exortu copulatur, qui oblongus ab aure aduersum spectat: pars infera ossi maxillæ, supera ad oculi paruum angulum frontis
10 ossi cohęret. Nasus ossa duo gestat, quadrangula, procera, à iugo nasi deorsum per illius longitudinem ducta, in quorum extrema cartilagines inseruntur alæ vocatæ. Vtriusque oculi fossæ tria substituuntur ossa, præter ea quæ veluti parietes sunt, aut frontis, aut malæ, aut zygomatis, aut productionum quæ à cuneo manant. Horum siquidem omniũ extrema in ocu-
15 lorum sedes concurrunt, lineis discreta conspicuis. Trium quæ dixi maximum, ad minorem oculi angulum collocatur, quod à zygomate & frontis interiore pariete, obscuræ vix dirimunt commissuræ. Alterum conspiciendum magis fossæ parte infima, ferè ab eo malæ foramine quo neruus in labra superiora deducitur, intrò recurrens, auricularis digiti latitudine. Ter-
20 tium oblongum tetragonum ad oculi angulum maiorem positum, malæ superioris extremo à latere annexũ. Inter palatum & cerebri basim vsque ad nares vtrinque diuersa disiecta sunt ossa, tenera quidem atque tenuia, sed quæ tertij huius propagines videri possint. Ea variè contexta spongiæ formam referunt, vt dubitare non liceat tertium illud hoc esse, quod Græ-
25 cis σπογγοειδὲς appellatur. Præter id ad summam nasi radicem, intus fixũ hæret aliud tenue & latum, magno illi obtrusum foramini, quo è cerebro in nares cursus est: hoc variè pertusum more cribri Gręcis ethmoides dicitur, ab eo diuersum quod est spongoides. Illius è medio mittitur eminétque ad cerebrum quasi verruca prædura: deorsum autem per medios narium si-
30 nus ducitur ἐκφυσις laminæ specie, quę nares ęquè discriminat gemináque reddit, hanc nobis liceat Macrobij verbo narium interstitium appellare, cui cartilago innascitur nasi pars infima. Parte interiore alterum existit palati interstitiũ, quod malæ propago quædam est, vt ipsa quoque mala geminum. Id à supera palati parte natum cuneo innectitur pede firmissimo,
35 sursúmque sese erigens dum narium interstitio occurrat & committatur, interiorem palati cauernam dirimit facítque geminam. Hæc veteres anatomici, tãquam nulla essent, silentio præterierunt, quæ (quoniam tenella) minimè in iis capitibus cernas quę putida sunt atque confecta, verùm singula monstrabit purgatio diligens, móxque ex feruente oleo facta disso-
40 lutio. Maxillam inferiorem duo conficiunt ossa mento extremo strictissimè agglutinata. Vtrinq; summis ab extremis duo veluti cornua prominent: alterum prius quod tendones ex temporum lacertis asciscit, alterum posterius in exiguum sinum τῶ λιθοειδοῦς, quod sub audiendi via se inserit, nó

quidem cartilaginoſa aut ſerrata cōpage firmatum, ſed vinculis quæ motum liberum & expeditum cardinis modo maxillæ permittant, vt ſit mobilis vna ex omnibus capitis oſſibus. Hac enumeratione quæ integra & abſoluta cenſetur, totius capitis oſſa duo ſunt & viginti: ſex caluæ, deinde cuneus, duo zygomata, faciei vndecim, maxillæ duo. In facie enim numerantur malæ oſſa duo, naſi totidem, in oculorum antris ſex, ethmoides ſeu cribrum vnum, cuius narium interſtitium portio quædam eſt: palati autem interſtitium apophyſis eſt malarum. In horum numerum ſi quæ ad primorum dētium radices ſunt, rurſúmque duo ad narium ingreſſum poſita referes, erunt omnia ſex & vinginti. In linguæ radice à cæteris diſcretum os exiſtit, quod à υ ſpecie ὑοειδὲς appellarūt. Vtraque porrò maxilla crebrò perfoſſa quibuſdam quaſi alueolis, vt in ſingulas foſſas ſinguli dentes infigantur. Hi autem ferè ſexdecim ſunt, rarò plures, pauciores nonnunquam: ex iis quaterni primores dicuntur à noſtris, à Græcis (quia ſecant) τομεῖς. Poſt hos canini ſunt vtrinque duo, vltra quos maxillares vtrinque quaterni, quorum duo vel plerunque tres vltimi & intimi, qui aliis nunquam, aliis ſerò gigni ſolent, genuini vocantur. Primores & canini vnica radice nituntur, maxillares binis aut ternis aut quaternis, atque inferiores vna minus quàm ſuperiores. Is eſt oſſiū capitis numerus eáque ſtructura.

Dentes.

Thoracis oſſa.

Thorax totus dorſo innititur, cuius duodecim articulos numerauimus, vnde & coſtæ vtrinque duodecim. Proditum eſt à Galeno nonnunquam vnam deeſſe, vnam rarò accedere, quod inter portentoſa cōnumerem. Itaque vnicuique vertebræ ad radicem tranſuerſi proceſſus, ſinus ineſt leuiter concauus, qui coſtæ principium extanti tuberculo, quod illius eſt caput, excipit. Illinc coſta originem ducit, quæ non ita longè tranſuerſo proceſſui arctè deuincitur: deinde in priora thoracis inclinās curuatur, cúmque ita multum prodiit, protinus in os pectoris curuata reſilit. Septem ſuperiores integrę atque perfectę cum pectoris oſſe cōmittuntur extremis cartilaginoſis, & in leues ſinus illius oſſis conduntur. Nectuntur autē tenuibus mēbranarū vinculis, quæ ſunt tā multa vt omnia velent & obducant, atque vix à ſenſu noſcatur. Os ipſum pectoris quod στέρνον appellāt, ex ſeptē oſſibus conſtat in tranſuerſum cohærētibus, vt ſingulis integris coſtis ſingula pectoris oſſa reſpōdeant. Ab oſſis huius extremo depēdet cartilago oblonga, quæ à Græcis ξιφοειδὴς, id eſt enſis effigie ducta nuncupatur, à iunioribus malum punicum. Reliquæ inferiores quinque coſtæ neutiquam ad os pectoris perueniunt, ſed inchoatæ & quaſi mutilæ in cartilagines finiuntur, quæ ſurſum retortæ inter ſe quaſi conglutinatæ cohærent, inde nothas & adulterinas appellarunt. De humero & brachio, quæ his velut affixa innituntur, dicendum.

Coſtæ.

Scapularū oſſa.

Regionem totam quæ ponè pectus ſita eſt, ſcapulas appellant, in quibus oſſa duo ſunt lata, figura triquetra, externa facie tumeſcente, interiore reducta. Hęc ſunt ὠμοπλάται Græcis, Latinis ſcoptula operta, nonnunquam & ſcapulæ. Quà in dorſi ſpinam deuexa ſunt, lata videntur & prętenuia, hinc paulatim craſſiora facta coarctantur,

tur,tandem eminent ad extremũ acutiora. Id genus ossis alteri nulli commissum,costis posterioribus velut innatat,parte ima non mediocriter cartilagine obductum, vbi validis musculis neruísque constringitur. Extremum autem angustius(ceruicem quidam appellant) quasi in acetabulum
5 desinit, quod humeri caput excipit. Interiore ex parte exiguus acutúsque ductus exit, qui à coruini rostri similitudine κορακοειδὴς vocatur à Græcis. Alterum quasi ramum externum, magnum quidem & à suprema ossis parte natum ἀκρώμιον dicũt: solius is est hominis sub finem leuiter sinuatus, quà iugulum clauésque admittit. Os enim in pectore summum iugulum est,
10 quod supremæ costæ incubans dextra lęuáque ad scapularum ossa promanat, acromiis vt dixi affixum. Duo sunt iuguli ossa pectoris ossi in transuersum cõmissa, quæ & figura & crassitudine sunt inæquabili, plurimúmque more fistulę perforata. Nunc de toto brachio. Sunt omnes eius partes numero tres, humerus, cubitus seu brachium, & manus. Humeri os est
15 vnicum, teres, durũ, medulla inundans, partibus extremis tumidis & cartilagine obductis. Summum eius caput grandiusculum est, globosum, in scapulæ sinu(κοτύλην Græci appellant)collocatum, cui validis vinculis tum intus tum foris ambiẽtibus astringitur. In huius parte externa patula rima inest, ceu via qua ingens tendo cum neruis in brachium tutò cõmeat. At
20 imum humeri ad cubitum spectans non globosum, sed vno & altero tumore turgidũ est, altero extrinsecus minore, interiore altero atque maiore. Inter hæc sinus duo sunt, in quibus cubiti summa pars trochlearũ modo conuoluitur: duóque quasi vertices extant in orbem flexi, caua itẽ duo, quorum posterius multò maius est aduerso. Brachium duobus struitur os-
25 sibus, quorũ maius cubitus appellatur, minus verò illi insidens radius est, Græcè κερκίς. Illud summo suo capite medium quasi verticem habet, qui in medium quoque humeri sinum se inserit. Extant & processus duo peracuti vtrinque medium verticem finientes, posterior qui maior est, dum cubitus tenditur, in posterius humeri cauum se recondit: prior verò cùm is fle-
30 ctitur, in aduersum. Radius superiori suo capite rotundo & leuiter sinuato, exiguum humeri tumorem excipit, illícque robustis vinculis cubito illigatur. Quod in articulo extrà prominet ἀγκὼν appellatur, cui aduersus est flexus, quemadmodum genu poples. Cubiti radiíque media hiantia sunt & disiuncta, quæ tamen rursum inferiore parte ad primã palmæ par-
35 tem coëunt, occurrítque cubitus minimo digito, radius pollici: à cubito processus exit στυλοειδὴς, cui palmæ pars summa insistit. Brachiale nonnulli vocant primam summámque palmæ partem, quam & καρπὸν nominant, ossiculis octo cõstructam, vno quidem ordine tribus, è quibus vnum geminum est, altero quatuor, quæ omnia sunt exigua, dura tamen nec me-
40 dulla perfusa, neruosis cartilaginosísque nexibus per συνάρθρωσιν constricta. Totius figura à summo leuiter tumens intus sinuata. Succedit illi μετακάρπιον, id est ima palma, ossibus quatuor contextum, quibus est carpo per συνάρθρωσιν adhæsio. A singulis singuli digiti directè porriguntur vno pollice dempto,

Iugulum.

Brachii totius ossa.

Man° ossa

dempto, qui obliquè μεταχαρπίῳ videtur additus. Ex ternis oſſibus digiti cõſtant ſinguli, priorísque nodus conſequentis ſinum perpetuò ſubit. Breuiter, oſſibus quindecim continentur aptantúrque digiti, duodecim palma, duobus cubitus, vnico humerus, præter ea perexigua, quæ σησαμοειδῆ vocantur, in iuncturis conſtituta. Hæc de ſuperiorum partium oſſibus, nunc de inferioribus. Os ſacrum magnos rectóſque ſtipites & proceſſus vtrinque emittit, quibus aſtricta ſunt oſſa coxarum longè valentiſſima. Horum autem partes, quanquam diſcretæ nõ ſunt ob amplitudinem, varia tamen nomina inuenerunt: nam ſummæ, ilium oſſa dicuntur, quæ inteſtina ſuſtinent ac tuentur: imæ coxendicum, quæ à lateribus ſinus rotundos habent: hinc in priora ductæ partes, oſſa ſunt pectinis, quæ amplis patent foraminibus & media commiſſura arctiſſimè conglutinantur. Vtraque coxendix grandi cauatur veluti acetabulo, in quod coniectum femoris caput conuoluitur. Femoris enim vt humeri os eſt ſingulare, cuius pars ſumma ceruicem habet exertam, quę tamen intrò conuerſa in coxendicis acetabulum reconditur. Ab ea ceruice exigui duo manant proceſſus, maioré qui foras exilit alij γλουτὸν, id eſt natem, alij τροχαντῆρα magnum dixerũt, minorem verò, τροχαντῆρα paruum. Extremum inferius tuberculis eſt diſcretũ duobus, quibus cruri cohæret. Eſt quidem crus omnis eius partis, quæ inter genu & talum interiecta eſt, tibia verò grãdioris in ea oſſis nomen, hoc ſummo capite gemino ſinu excauatur, vt duplex quoque femoris tuberculum exciperet. Alterum in crure os minus extera parte conſtitutum cubiti radio conſimile, ad genu non aſcendit: attamen duo hæc oſſa ſuprà infráque coniunguntur, mediis partibus diſſociãtur atque dehiſcunt. Femoris & tibiæ in genu compagem tegit firmátque extrinſecus patella, os quidem paruum, rotundum & cartilaginoſum, nulli oſſi conſertum, ſed aliis quaſi incubans nexúmque vi tendonum atque membranarum, cui poples eſt à tergo. Tibiæ radiíque partes infimæ malleoli ſunt, non modicè prominentes, & carne nudæ. Hæ talo vt firmæ baſi innituntur, quem intrò demerſum attingere vix poſſis. Talo calx ſeu baſis altera maior ſubiicitur, craſſior, figura tetragona. Monti pedis nuncupato oſſa quatuor impacta ſunt, inæquabilia: imæ plantæ quinque, figura tereti & oblonga: digitos omnes explent oſſa quatuordecim, ſingulos quidem præter pollicem terna, vt ſit totius pedis ſtructura oſſium trium & viginti. Inter digitorum tum manus tum pedis articulos, oſſa ſita ſunt σησαμοειδῆ, rotunda quidem & plerunque adeo exigua vt ſenſum omnẽ effugiant, quẽadmodum quæ in corde, in guture, in linguæ radice, in aliíſque nõnullis partibus haberi traduntur. In his iam omnẽ videor oſſiũ deſcriptionẽ & numerũ impleuiſſe.

Oſſa coxarum variis prædita nominibus. *Femoris os* *Cruris oſſa duo.* *Patella.* *Malleoli.* *Talus.* *Pedis oſſa.* *Oſſa tenuiſſima.*

De cartilaginibus, articulis, & vinculis. Cap. IIII.

MVlta ſunt à nobis de cartilaginibus in oſſium explicatione quadam conſecutione propoſita, adeo vt nunc cùm neque illarum vſui, neque propriæ ſubſtantiæ rationi tradendæ incumbimus, pauca de illis dicenda reſtant. Plurima oſſiũ extrema cartilago cingit, nullus

Cartilagines in oſſium extremis.

lus articulus non læuitate illa oblinitur, nullus expeditè obuolui circunducíque poteſt, neque neruis aut vinculis coniungi, niſi quædam materia intercedat. Præter eas autem aliæ quædam extant in coſtarum præſertim (quæ adulterinæ vocantur) extremis, vbi oſſium, ex quibus prodierunt fi-
5 guram retinent, dum inferiores mutuò colligatæ concurrant, ſuperiores verò in ſuam quęque ſedem ad os pectoris applicentur. Aliæ os ipſum ambiunt atque prehendunt, aliæ extrema naſi communiunt molliúntque, vti & malum punicum è ſterno pendulum. Aliud cartilaginum genus ſolitarium per ſe conſiſtens víxque vlli oſſi impactum: in quo eæ numeran-
10 tur, quæ in ciliis ſunt oculorum ταρσὺς appellant, quę in auriculis, in faucibus, in epiglottide, in larynge, in aſpera pulmonum arteria, in cordis baſi: omnes quidem non oſſium, non motus, ſed firmitudinis & ſolidi roboris gratia conditæ. In quod genus ea fortaſſe referri poſſit, quæ craſſa denſaque & perfoſſa medium genu articulum implet, de quibus rurſum ſigilla-
15 tim ſuo loco verba faciemus. Iam verò oſſiũ congreſſus & adhæſio duobus modis fit, altera per articulum, altera per coitum, illam ἄρθρωσιν, hanc σύμφυσιν Græci vocant. Per hanc quidem oſſa quorum nõ eſt motus diuerſus, quaſi vnum atque idem ſint inter ſe nexu indiſſolubili cohærēt, ídque vel inter ſe ſtrictim conſerta nullius corporis interpoſitu, vt cùm mollia &
20 rara ſunt, veluti in ſterno atque mento, vel medio quodam corpore ceu viſco agglutinata, quod aut cartilaginoſum eſt vt in pectine, aut neruo aut carne plenum. Per articulum vinciuntur oſſa mobiliter: quòd ſi obſcurior ſegniórq; motus eſt vt in coſtis, in ſpina dorſi, & metacarpio, Græcis dicitur συνάρθρωσις, ceu firmior quidam articuli nexus. Huius generis ſuturam
25 eſſe voluit Galenus & ſerratam compagem, qualis eſt in calua frequens, ſimiliter dentium inſitionem & cōmiſſuram, quæ nihilominus videri poſſint aptius in συμφύσεως genus conferri. Sin verò conſpicuus eſt & facilis oſſium motus, velut in cruribus, in brachiis, in manibus atque pedibus, διάρθρωσις eſt, quaſi laxior articuli copulatio, licet nõ omnium par ſit & eadem
30 laxitas. Ex his promptum facileque ſit oſſium quę numerauimus adheſiones, ad ſuum quaque genus redigere. Nunc de vinculis. Non quicquid oſſa colligat hoc ſtatim nomine dignamur, ſed id dũtaxat neruoſum prædurúmque corpus, ſenſu expers (niſi fortè obtuſi) ſolidũ & exangue, quod à ſumma oſſis cartilagine in aduerſi caput inſeritur. Id nequaquam vna eſt
35 vbique figura vel magnitudine, ſed à loci conformatione & vſus neceſſitate varium, rarò neruoſum, at ferè membranoſum eſt id quod extrinſecus articulum cingit. Quæ in calua ſunt commiſſuræ compage dentata cohęrent, non vinculis, vt neque reliqua tum faciei tum capitis oſſa. Verùm inferiorem maxillam ad aurium radices vincula connectunt vtrinque præ-
40 ualida. Caput & ceruicem firmant duo, ab imo oſſis cui à lapide nomē eſt, ad primam dorſi vertebram, rurſúmque duo ex eodem propè loco ad claiuium extrema ſterníque ſumma protenſa: & quod à tergo ex occipite ad mediam inter ὠμοπλάτας ſedem procurrit. Omnia hæc quidem ingentia, robuſta,

Cartilagines ſolæ & per ſe.

Oſſiũ connexio multiplex.

Vinculum quid.

Capitis & maxillæ vĩcula.

Spinæ vincula. robuſta, procera, teretéque figura. Vniuerſam autem ſpinam extrinſecus ambit vinculum vnicum, amplum, craſſum, validum atque neruoſum, è ſecunda colli vertebra in oſſis ſacri imum & coccygem deſinens, omni fibrarum genere contextum, & quaſi in progreſſu complicatum, in medias illarum ſedes ſe coniicit, quò cartilagini immiſtum conſtantiori illas adhæſione nectat. At ſummam vertebram minora quædam eáque tenuia & laxa imo capiti illigant. Inſunt & ſua coſtarum capitibus, aſtricta illa quidem parúmque laxa: qualia propemodum & illarũ extrema cartilaginoſa deuinciunt. Lata ſcapularum oſſa vertebris ſubditiſque coſtis copulant mẽbranæ firmiſſimæ, & qui illis ſunt interiecti muſculi. In illorum ſinum qui ſumma eſt ceruice, humeri caput illigatur vinculo, quod inſtar ſolidæ membranæ è ſinus ſupercilio ad humeri verticem pertinẽs, tum caput ipſum tum ceruicem in circuitu ambit atque firmat. Prętér id tria numerantur quæ illi inſident rotunda, duo tanquam nerui, tertium paulò his amplius. Humeri verò pars ima cubito adhæret eo vinculi genere, quod eſt omnium articulorum commune, nempe quod ab oſſium extremis ortum, illa extrinſecus circumligat, deuincit, & continet: membranoſum id & validum, laxũ tamen & flexibile quocunque velis, aliud illi opem confert minùs latum, brachium continens ne circumactum exiliat. Apud carpum ex communi illo genere vnum eſt, quod tum imum radium imo cubito, tum verò vtrunque carpo nectit, omnia tamen laxè circunſepit. Id mox longius porrectum, omnia inſuper quæ in carpo & metacarpio oſſa recenſuimus copulat tegítque. Cæterum ſinguli digitorum articuli propriis ambiuntur colligantúrque vinculis, quorum quæ extrema ſunt, vnguium radices mittunt tanquam fruticentur. Iam verò coxendicum oſſa coëunt in pube per cartilaginẽ, ſimilíque copulatione oſſi ſacro ponè conectuntur. Amplo ſinu & quaſi acetabulo coxendicis caput femoris excipitur, illíque adhæreſcit, tum communi illo vinculi genere, tum alio nouo intus recondito, quod è ſummo femoris capite in medium ſinum figitur, rigidum id, rotundum ac breue, vt neruus cartilaginoſus cenſeri poſſit. His ſimilia ſunt in genu duo, alterum circumfuſum: alterum intus ab ea parte natum, qua ſummi in tibia ſinus inter ſe committuntur, per cartilaginem perforatam traiectum, inter imi femoris nodos medium ſe cõiicit. Aliis quoque duobus latera ſtipantur, quæ vt nerui quidam ſunt cartilaginoſi. Quatuor ad iſtorum proportionem tibiæ partem imam pedi connectunt: præter quæ alia aſtant tria iiſdem propè ſedibus circumiecta. Pedis digitorúmque articuli perinde vt in manu vinculis cohæreſcũt: vnde omnis abſoluta iam videtur vinculorum explicatio. Vnicum ſupereſt, quod à pectinis oſſe natum in penem contendit: rotundum id & vnum ex omnibus concauum, quódque à publico cæterorum munere deficere videtur. Talis quidem eſt omnis vinculorum inſertio, quæ quanto nexus robore vinciant & illigẽt, tum artus, tum oſſa quæque corporis, dum hæc conderemus, patefecit comes ille Sebaſtianus Fràciſci Galliarum Delphi-

Cõmune vinculorũ genus.

Aliud vinculorũ genus.

Genitalis vinculum.

ni

ni instructum exercitum in Carolum Imperatorem ducentis veneficus: quem Lugduni præpotêtium quaruor equorum in contrarias partes horã propè distrahentium nisus discerpere dilacerareque nõ potuit, nedum sua compage dissoluere, nisi cùm districti gladij in articulorum nodos infixi 5 adactíque sunt. Nunc autem aliò nobis properandum.

De musculis & tendonibus. Cap. V.

LACERTORVM substantia quanquam non vt ossium simplex videtur, hîc tamẽ statuo de illis facere verba, quòd 10 in partibus externis primas obtinẽt. Conditus est enim qui dicitur musculus neruorum fibris ad motum accommodatis, his caro circuncreuit tanquam fulciẽs illarum robur atque confirmans: venæ & arteriæ conspersæ, illæ quidem ad alimenti distributionem, hæ ad natiui caloris custodiam: omnia demum 15 circũscriptè tenuis membrana complectitur, musculúmque definit. Tres sunt illius in longitudine partes, origo, medium, & exitus: quas solent quidam caput, ventrem & caudam appellare. Planè neruosum est caput, venter omnibus quæ numeraui constat, extremus tendo cõtextis confusisque neruorum & vinculorum fibris concreuit, vt natura media donatus, du-20 rior & robustior ad motum fieret quàm neruus, at vinculo mollior & infirmior: hoc rursum sensus acumine superaret, ab illo verò plurimùm deficeret. Non omnis musculus tendonem habet, sed is duntaxat qui os moturus in summam illius cartilaginẽ, aut in vinculum se inserit. Figura quidem hic, vti & musculus, varia præditus, prout loci ad quem pertinet con-25 formatio ferebat. Quocirca non vnus idémque esse potest tum musculorum tum tendonum numerus: sed cùm aliàs vnius musculi plura sint capita pluresque tendones, aliàs plurium vna sit origo vnicúsve tendo, singula seorsum ex propria cuiusque circumscriptione æstimare dinumeraréque liceat, hoc modo. Frontem vnus musculus tegit latus & tenuis, à summo 30 vertice ad supercilia & oculorum radices diffusus, à quo non vt à cæteris eximas cutem, sed sic illi est innexus, vt sit amborum motus vnus, qui supercilia sursum adducit euehítque. Palpebræ superioris (inferior enim perstat immutabilis) duo sunt lacerti: vnus ex maiore angulo qui propter nasum est, ad tarsi medium eiectus, cuius contractione palpebra attollitur: 35 alter ex minori angulo eodem attingens, quĩ oculũ claudit: vtrique enim ob tarsi firmitudinem palpebra tota cedit. In orbe oculi septem continentur, quatuor recti, quorũ vis est mouere sursum, deorsum, ad maiorem minorémque angulum: duo præterea obliquè positi illum circumferunt, septimus opticum ex cerebro neruũ obuoluit & quasi circummunit & ob-40 uallat, ne qui tener & mollis est, vehementer concussus laxetur aut obteratur oculúsque demum excidat: quòd in illius quoque paralysi solet accidere. Ex fibrarum quas emittit varietate, alij hunc duplicem, triplicem alij esse dixerunt, cùm tamen sit fibrarum quæ in eo sunt omnium idem vsus.

Musculi cõpositio.

Tendonis substantia.

Musculi capitis.

Musculi oculorum.

Maxillæ musculi quatuor.

Ad inferiorem maxillam excurrit latus musculus, qui suprà os petrosum & tempora ambit, deinde contractior factus, sub os iugale se recondit, prolapsusque longiùs non à fine instar cæterorum, sed à medio tendonem emittit magnum & præualidum, in summum maxillæ adactum: quo sursum illa adducitur & os clauditur animalis. In tãta motus vi & impetu illi 5 venit adiutor alius in ore delitescens, qui post maxillares dentes sursum in os capitis erigitur. Os autem aperit maxillámque diducit musculus ex tuberculo ponè radicem auriculæ natus, deinde applicatus imæ parti maxillæ adusque mentum: huius extrema carnosa sunt, pars media quę amygdalas integit membranosa, veram tendonis speciem ostẽtat, huiusmodi figu- 10 ra & compositio cæterorum nulli concessa. Musculus circũducens maxillam μασητὴρ, id est molitor dictus, quòd mandendo plurimùm valeat, trianguli speciem refert, cuius summum ad tempus figitur: latus vnum ad iugalis ossis imum, alterum ad inferiorem maxillam protenditur, tertium velut basis illa copulans per maxillæ longitudinẽ excurrit. Vt autem necesse 15 fuerat motum eius multiplicem in mandendo & varium fieri, ita neruorũ fibris diuersis omnísque generis hunc implicari contexíque par erat. Ex maxillæ igitur lacertis maximus is est qui ad tempora peruenit, secũdo loco masseter appellatus, tertio qui illam aperit, minimus adiutor. Ad la-

Labrorum musc.

bra vtrinque pertinent musculi duo, capitibus quidem conspicui, obscuri 20 verò dum in cutem sparsi obliterantur: prodeunt quidem à malis & obliquè feruntur, alter in superum, alter in inferum labrum. Quatuor hi officio concordes, labrorum motus octo possunt efficere, quatuor quidem rectos, sursum, deorsum, ad dextram, ad læuam: alios quatuor cùm vel plurimùm separantur disiunguntúrque labra, vel coëunt & alliduntur, vel in- 25 uertuntur, vel intrò adiguntur. Eandem quam illi originem sub temporibus habet exiguus musculus, illos aliquantũ comitatus, mox deinde obliquè in alas nasi deflectẽs, vtrinque vnus. His ergo musculis facies tota cõ-

Ceruicis musc.

prehenditur. In collo & ceruice complures sunt, qui caput vniuersum mouẽt. A tuberculo, cui nomen est à mamma, vtrinque ad clauiculam & 30 sterni summum profertur vnus, tendonem illic magnum comitatus: hic caput & ceruicem deflectit non omnino rectè, sed aliquãtulum obliquè, quem alij simplicem, alij triplicem statuere solent ex fibrarum varietate. Duo alij sub œsophago siti, ab osse capitis in primã & secundam colli vertebram inseruntur, quorum est solum caput in priora flectere immota cer- 35 uice. Retrò autem octo sunt exigui, qui in ambitu ab osse capitis in primã & secundam vertebram se figunt: ipsúmque articulum multo robore confirmant, vti & duo qui sub œsophago iam sunt descripti. Quatuor ex his recti sunt & in rectum motus agunt, duo obliqui, reliqui item duo obliqui, at situ aduerso. His alij insident octo ab occipitis osse per totam cerui- 40 cem eiecti, quorum duo summi ampliores sunt vt reliquos possint contegere. Variis præditi sunt neruorum fibris, quæ omnes è septem colli vertebris dimanarũt: vnde aliis plures, aliis pauciores octo creduntur. Hi caput

retrorsum

retrorſum flectunt,cum hoc autem ceruicis aliàs duas, aliàs tres, aliàs omnes vertebras. Lateribus colli vtrinque duo inſunt magni atque validi, alter ex ſecunda vertebra in priora,alter ex prima retrorſum cõtendit, caput & ceruicem ad dextram læuámque conuerſione modica flectunt.Horum
5 eſt igitur caput & ceruicẽ mouere, quos vna quidem ratio quatuor & viginti,alia octo & viginti dinumerat. Tres porrò cartilagines quæ in ſtructura ſunt laryngis muſculi cõplures continent:quatuor enim primam ſecundæ nectunt, & huic illam adiungentes laryngis partem imam occludunt.Alij quatuor ſecundam tertiæ copulant : quorum contractu ſumma
10 pars laryngis aperitur.Duobus aliis prima tertiæ coheret, quorum intereſt ſummam partem laryngis intercludere . Sunt & alij duo ad totius baſin & radicem,qui iſtis veniunt adiutores.Præter iſtos laryngẽ alij octo circumſtant,qui illum vicinis corporibus copulant, cúmque neceſſitas eſt,diſtendunt vel contrahunt. Quatuor hærent in faucibus, duo è pectore ſurſum
15 ducti,fauces & gulam ad alimentum deducendum deorſum vellunt: duo reliqui ſurſum,quorum ſitus eſt aduerſus. Os in radice linguæ, ὑοειδὲς dictum,nectunt atque ſtabiliunt octo muſculi, duo ex inferiore maxilla nati, duo ſub mẽto,reliqui ex tuberculo,quod eſt ad aurium radices. Ad linguam illinc quoque duo protẽdunt per latera, duo ex oſſis parte ſuprema
20 per linguæ medium:inter vtroſque alij duo in longitudinem porriguntur ab oſſis lateribus prognati.Similem propemodum productionem habent alij duo, quos edit inferior maxilla. Octo his muſculis lingua quoquo verſum flectitur, omnéſque naturales obit conuerſiones . Præter quos nonus eſt coniugij expers,ab oſſe quod ὑοειδὲς Græci vocant ductus, qui linguam
25 intrò contrahit atque reducit. Idem hic laxatus atque porrectus linguam exerit & foras expellit: quod cæterorum muſculorum nulli datum eſt, vt motuum ſit opifex cõttariorum. Eſt enim ſimplex ſua cuiuſque actio, qua ad capitis ſui & ad netui originem adducitur. At cùm nullus neruus in linguę extremum extrinſecus inſeratur, qui foras illam rapiat, probabilius eſt
30 hanc eductionẽ illi muſculo attribuere, quàm cum quibuſdam fateri motum quendam voluntariũ in nobis eſſe, cuius nullus muſculus aut neruus ſit author. Hactenus qui ſuperant clauiculas muſculos cõiunctè recenſuimus:nũc reliquos ſeparatim perſequamur, qui alterutra parte corporis cõtinẽtur. Pectori foris ſparſi ſunt muſculi, qui ipſum attollẽtes ad animã
35 ducendam ſunt vſui, è quibus à ſummis ſcapulis vnus ad primam coſtam pertinet: alter ad ſextam, tres præter hos à collo in varias pectoris priores ſedes profecti, id latiùs explicant. Eſt & alius parte poſteriore ab imis partibus ſcapularum ortus, qui in tres veluti digitos diſcretus iniectúſq; mediis coſtarum quà maximè curuantur, pectus vniuerſum reuellit atque di-
40 ſtendit . Subter hos autem iacent muſculi inter coſtas poſiti vtrinque duo & vinginti : in ſingulis nempe illarum interuallis duo, quorum interior attollens animæ inducendæ, exterior deprimens ac ſtringens remittendæ author eſt . Quidam ex fibrarum varietate quatuor hos eſſe prodiderunt,

Laryngis muſculi.

Linguæ muſculi.

Quis muſculus linguã exerit.

Pectoris muſc.

vt sint inter costas omnes octo & octoginta. Aliorum quorundam musculorum vis est pectus deprimere & coarctare, quorum vnus per dorsum excurrens septem superiorum costarum radices fibris attingit, quem eo nomine pro septem plerique connumerant. Alius per clauiculas ad cartilaginum extrema penetrat, quoad musculum rectum abdominis contingat ac subeat. Horum contractio costarum extrema depellit atque stringit. Eorum autem qui scapulam duntaxat mouent, magnus vnus est & amplus ex capitis osse secundum dorsum productus, altérque tenuis illum semper comitatus scapulam sursum attrahit. Duo alij hanc retrò abducunt, quorum vnus ex colli, alter ex dorsi uertebris proficiscitur. Alius ex dorsi principio in ossis lati caput desinens, id ad colli latera conuellit. Ad priora autem conuertit gracilis eodem insertus, sed ex occipitis osse natus. Sursum scapulam euehit, is quem mox dicemus humerum quoque subleuare. Deorsum verò trahit, qui ab interiore pectore emergens, in partes scapulæ imas disseminatur, isque simul brachium deprimit. Hos musculos alij maiores integunt, quorum tendones in humerum perlati, multiplicium eius motuum fiunt authores. Vnus mediocris ex mammarum sede in humeri caput se confert, brachiúmque ad pectus adducit. Alius ex summis partibus eodem porrectus, quo brachium ad thoracis superiora trahitur. Alius magnus ex toto pectore ortus mammæ figuram conformat, & ad interiorem mediámque humeri partem desinit. Geminus is est, cuius pars duntaxat inferior incitata brachium infrà depellit, superior altiùs id erigit: ambæ intentæ æquabiliter ad pectus adducunt. Sub istius parte inferna alius enascitur, quo brachium quoque deflectitur. Omnibus his imminet biceps musculus, cuius alterum caput ex interiore claue prorumpit, brachiúmque tendit, & inclinat moderatè: alterum ex osse lato scapularum deriuatum, brachium similiter extendit, simul ad exteriora reflectit: ambobus autem æquè intentis brachium porrigitur in rectum, neque quoquam flectitur. Huic assidet alius è vertice lati ossis tractus, cuius est brachium attollere, sed quo alius inferior, id ad dorsi media æqualiter reflectit. Sequuntur alij duo musculi ex infimo lato osse profecti: alius deinde illis inferior, qui ad posteriora simul & inferiora deducit. Est demum exiguus quidam sub ala, cuius ope brachium citra vllam inuersionem costis illiditur. Sunt itaque omnes ad humeri articulum decem & tres, qui in humeri os infixi id ipsum variè contorquent. Brachium (hoc & multi Latini vlnam vocant, vti Græci ὠλένην) quicunque mouent, humeri os vndique obuallant, quorum duo interiores illud inflectunt, vnus quidem maior ab interiore humeri sede in priorem radij regionem diffusus, alter minor à summo humero intrò conuersus ad vlnam, alteri obliquè insidet ad. X. literæ similitudinem. Hi pariter intenti cubitum omnino flectunt, at sursum aut deorsum conuertent, si alter altero magis intendatur. Duo externi sunt illis oppositi obliquam positionem nacti, quorum attractu cubitus prorsum extenditur. Quatuor autem

Scapularũ musc.

Humeri musc.

Musc. i humero qui brachium mouent.

autem vlnam circumferunt, qui ex humeri ima ſede nati parte plurima in radium inferũtur, & illum obliquè poſiti omnes retorquent. Ex his duo qui radium in pronum conuertunt, in profundum demerſi, qui verò illum ad ſupinum ducunt, extrà quidem poſiti ſunt. In cubito muſculi

Muſcu. in cubito.

5 ſunt duplices, alij carpum, alij digitos mouent. Ex his qui carpo mouendo ſunt, duo hunc quidem intrò agunt in interiore cubiti regione ſiti: alter hinc ad paruum digitum, alter ad magnum porrectus. Duo alij eundem extendunt, & ab extera cubiti parte tendones mittunt: hic quidem ſupra paruum digitum, hic verò ſupra pollicem. Iidem quoque muſculo-
10 rum tendones, carpum tum pronum, tum ſupinum ferunt: veruntamen in pronum motum, natura inſuper quintũ muſculum illis adminiſtrum dedit, qui ab exteriore cubito duplicem tendonem in medium carpum funderet, alterum indici, alterum infami digito incubantem. Eorum autem in cubito muſculorum, qui digitis mouendis ſunt, tres parte interio-
15 re ſibi incumbunt, atque mediam regionem tenent. Omnium maximus & intimus eſt aliis ſubſtratus, qui ad quatuor digitos, tendones tanquam habenas emittit, quorum ope & beneficio primus & tertius vniuſcuiuſque articulus inflectitur. Alter illi innexus in ſecundos articulos fibras explicat. Tertius ſummus & cuti proximus, tẽdonem tenuem latúmque ſub
20 omnem cutem interiorem manus diffundit, vt promptior ea ſit in omne opus, & ſenſu alacriore polleat. Qui digitos erigãt, quatuor ſunt in extera vlna, regione media: vnus quatuor digitos extendit, ſuum cuique tendonem impertitus. Sub hoc alter ad inferiorem cubiti regionem declinans, digiti minimi & medici laterib⁹ tẽdones inijcit. Suprà verò alij duo, quo-
25 rum hic in pollicem, ille in indicem & medium digitum fibris tendonum expanditur. Trium poſtremorum vis eſt, quinque digitos in tranſuerſum atque pronum deducere. Manum ſummam muſculi integunt ſeptem,

Manus muſc.

omnes interiore facie conſpicui: ex his duo maximi, alter ſub pollice, alter ſub minimo digito, vbi palma altior eſt & editior. Hi quos diximus tẽdo-
30 nes iuuant, quorũ eſt digitos ab aliis plurimùm deducere. Tertius medius inter pollicẽ & indicem conſtitutus, ad indicẽ illum adducit. Quatuor reliqui funiculis & tẽdonibus flectentibus ad digitorũ radices cohæreſcunt, tenuéſque fibras in digitos effundunt, per quas illos in ſupinũ conuertant. Præter hos alij numerãtur vndecim exigui ſub palmæ lato tenuíque tẽdo-
35 ne, è quibus duo ad primũ cuiuſque digiti articulũ pertinent: triũ reliquorum vnus ad primũ pollicis, duo ad ſecundũ. Per hos nexus firmãtur & expeditiores fiunt ij motus, quos explicauimus. Dorſum vt nõ oſſe vnico

Dorſi externi muſc.

conditũ eſt, ita neque id vnicus vtrinque muſculus à capite ad os ſacrũ excurrẽs mouere poſſit: ſed cùm ſingulas ſeorſum vertebras flecti oporteret,
40 à ſingulis earum interuallis (primum ſi demis) ſinguli vtrinque muſculi exierunt. Illorum fibræ obliquè ducuntur, vt pariter intentæ dorſum eiúſque vertebras erigerent, aliàs ad poſteriora, aliàs ad latera quoquo verſum inflecterent. Quocirca exteriores à tergo vtrinque numerãtur tres &

Interiores

viginti. Interiores verò qui ſpinã in pronum & priora incuruant, vtrinque duo, vnus à capite ductus per colli pérq; thoracis quinque ſuperiores vertebras productus, œſophago comes aſſidet, alter lumbis inſternitur, ab vltima thoracis vertebra pergens in os ſacrum. Ventris inferioris abdomen muſculi conſtituunt octo, duo quidem recti in longũ proiecti, duo tranſuerſi, quatuor obliqui. Sunt autem eo ordine contexti, vt à cute & adipe proximè duo ſequantur ex obliquis, qui vtrinque à quarta & quinta coſta nati, horúmque muſculis pectinatim implexi, per ventrem obliquè feruntur membranoſa tenuitate, ac denique arctiori extremo oſſi pectinis applicantur. Recti hos ſequũtur à quinta aut ſexta coſta ſupra malum punicum, directo tractu permeantes in pubem. His proximè ſubſunt reliqui duo obliqui, ex coxarum oſſibus in aduerſi lateris coſtas adulterinas euecti. Omnium infimi tranſuerſi, vtrinque ab ilibus iuxta lumborum muſculos externos orti, membranæ ſpecie ventrem integunt, dum in oppoſitam regionem deſinant. Viro teſticulus vterque binis fulcitur ab imo ventre prodeũtibus: fœminæ verò, quia teſtes intus gerit, vnico. Veſicæ ceruicem muſculus vnus ambit in orbem, cuius vis eſt exitum & quaſi oſtium occludere & vrinam continere: cùm autem fluere deſierit, vehementer expellere ne quid inſideat reliquiarũ. In pene quatuor ſunt, duo ad latera, qui intẽti porum amplificant atque dilatant ad ſeminis effuſionem: duo ſuprà ex pectinis oſſe nati, penem arrigunt impetúmque naturalem iuuant. Podicem quatuor omnino muſculi complent, vnus rotũdus in orbem ductus, cuius eſt podicem coanguſtare, hunc igitur σφιγκτῆρα dixere Græci. Alius podicem in trãſuerſum finit, illúmque ſed quàm ſuperior laxius conſtringit: duo obliquè ſupra rotundum vtrinque euadunt, per quos laxatus podex ſurſum reuellitur. Iam verò qui femur mouẽt à coxendicis oſſe profecti, oſſi femoris impinguntur, quorum alij crus extẽdunt, alij ſurſum adducunt, alij circunducunt. Ex his qui extendunt, vnus totum coxendicis articulum tegit parte poſteriore, qui triplici capite enaſcitur, deſinit autem in duos tendones affixos pòſt femoris capiti. Alter poſt illum ab externis partibus oſſis ilium, in ſummam partem magni τροχαντῆρος immittitur, qui extendit, intróque trahit caput femoris. Tertius poſt hunc ex eodem oſſe in trochantera magnum pertinet abditis partibus, qui modicè femur porrigit & conuoluit. Idem præſtat & quartus, ab oſſe ſacro in trochãteris poſteriora demiſſus. Quintus omnium qui in toto corpore ſunt maximus, os femoris vniuerſum ambit, & ad genu vſque cingit: cuius complures extãt fibræ, aliæ poſteriores à coxendice, aliæ ab oſſe pectinis deriuatæ: vtræque dum articulum intendunt, crus ſtabiliunt atque firmant. Aliæ his altiores femur intrò adducunt: omnium altiſſimæ aliæ idipſum ad priora ſuperioraque cõuellunt. Qui verò femur inflectere ſolent, minores ſunt illis: vnus ſuperior & rectus duobus capitibus exortus, ad parui trochanteris ſumma vnico tendone pertinens, alter illi proximè ſemper aſſidens, ſed humilior. Tertius ex oſſe pectinis parte priore excidens, obliquè femori circumtenſus,

Abdominis muſc.

Genitaliũ muſculi.

Muſc. in coxa femur mouentes.

ſus, qui ſurſum ducit intrò ſimul declinans. Quartus ex tuberculo oſſis iliũ neruoſa tenuitate in genu contendit, illius patellam conſcendens: cuius eſt non ſolùm femur inflectere, ſed & crus omne ſurſum afferre. Aliud eſt præterea eorum muſculorum genus, qui femur intrò mouent: in quo ge-
5 nere præter alios duos, quos enumerãs iam dixi à pectine deriuari, vnicus eſt ab huius parte priore femori circumtenſus deſinénſque in genu caput interius. Circumducunt autem id duo maximè, vnus ortus ab occultis, alter à ſummis partibus pectinis, qui coëunt ad coxendicem, illámque circumplicant, in femoris demum poſteriora apud magnũ trochantera per-
10 tinẽt. Eundem motum, licet infirmiùs, efficere valent quidam ex his, quos paulò antè recenſebam. Femur integunt & obuallant ij, quorum tendones ad crus profecti mouent illud: ſunt autem numero decem, tres maximi parte priore poſiti rectà ad genu progreſſi, vnus quidem ad patellam duntaxat, duo reliqui in vnum tendonem amplum deſinentes, qui patel-
15 lam continet illigátque ſubditis oſſibus, hinc autem in crus deuolutus totum extendit trahítque ſurſum. Illis vtrinque aſtat vnus, hic quidem interior ex oſſium pectinis cõmiſſura pergens in cruris latus: hic verò exterior ab extremis partibus coxendicis in alterum cruris latus concedit: horum obliqua eſt motio. Medium inter hos ſpacium à tergo implent alij tres or-
20 dine poſiti, quorum ad tibiam ductæ propagines, illam ſubducũt in ſuam quiſque regionem. Nonus anguſtus & procerus ex ilium oſſe prodit, in poplitis eminẽtiorem partem ductus inſertúſque tibiæ capiti, quam protſum explicat. Decimus omnium minimus, qui in poplite ſitus genu inflectit.

Muſc. qui in femore poſiti tibiã mouent.

In crure muſculi oriuntur, qui pedis tarſum pediúmque mouent. Tres
25 prior pars continet, vnum tibiæ oſſi impoſitum, ex quo tendo bipartitus exit, ad pedis pollicem vtrinque ductus. Alterum radio ſeu fibulæ circumuolutum, cuius tendo in minimi digiti radicem abit. Hi ſunt qui æquè intenti pedem ſurſum mouẽt: altero verò actionem obeunte, motus in obliquum torquetur. Inter illos medius inſiſtit alius minor, qui per mediam ti-
30 biam rectà ad quatuor fertur digitos, hóſque contractus extendit. Huic vtrinque vnus aſſidet trifariã diuulſus. Quocirca tametſi præcipui tres ſunt, collatis tamen omnium propaginibus atque vſibus, ſex aut ſeptem rectiùs numerari poſſunt. Parte autem poſteriore tres in magnum tendonem deſinunt eum, qui ad calcem primùm pertinet, ſed hinc demum excedens in
35 omnem plantæ cuticulam diſſeminatur, perinde vt qui in manus palma dicebatur. Quartus per profundum deductus, in eam regionẽ ſe profert, quæ antè pollicem eſt. Quintus ſub illis demerſus ad calcẽ effunditur, qui deinde toti inferæ pedis regioni communicatur, maximè verò medio digito, & ei qui pollici eſt proximus. Sextus inter cruris oſſa conſertus, dupli-
40 ci tendone tanquam loro ad duos qui ſuperant digitos profertur. Hi duo poſteriores pedis articulos inflectunt. Præter hos tamẽ in eundem vſum alij ſunt in pede ſiti, quibus tria motus genera data ſunt. In pedio enĩ quod metacarpio manus proportione reſpondet, decem numerantur, è quibus

Muſc. qui in tibia poſiti pedem mouent.

Pedis muſculi.

ſingulis digitis bini per latera aſſident, qui pariter & æquè tenſi illos ęqualiter flectant, inæquabiliter verò contracti illos intrò per obliquum ducāt. In tarſo qui ad carpi proportionem eſt, conſiſtunt alij quatuor, quorum tendones in medios digitorum (præter pollicem) articulos deſinunt, illic & alij duo viſuntur ad pollicē minimúmque inflectendum proiecti. Pedis 5 pars ſuperior decem gerit ad radices digitorum poſitos, qui bini per cuiuſque digiti latera affixi, illum poſſunt vel ſurſum æqualiter erigere, vel in alterutrum latus retorquere, prout varia fuerit illorum contentio.

Quis vſus partium interiorum, quarum beneficio viuimus & nutrimur, quæ illarum neceſſitas. Cap. VI. 10

Q Vas ſuprà recenſuimus corporis partes, ſatis eſſe videretur ad omnes tum humanas, tum animales functiones obeūdas, ſi in eis conſidere poſſet & cōtineri illa vis animi omnia ciens & agitans motibus ſuis: pulchrúmque foret ſi ex 15 illis duntaxat & cerebro conſtans homo, ſentiret, moueretur, ac intelligeret, citra vllam viſcerum & inteſtinorum opem. At verò quoniam ſentiendi illa & mouendi facultas nequit ſine vitali conſiſtere, quæ vt corpus omne tranans temperatione caloris omnia conſeruat, ita principi alteri in cerebro poſitæ tum ſuſtinendæ, tum functiones ſuas obituræ, ſpiritum ſuum velut materiam confert & impartit: 20 idcirco cor velut principium gignendi ſpiritus induci commodum erat, ab eóq; arterias produci, per quas ſpiritus in omne corpus diffunderetur: pulmonéſque illi aſſidere, quorum eſſet mollitudo ad hauriendum ſpiritū aërémque aptiſſima: ipſum denique diaphragma & muſculos thoraci cir- 25 cumiici, per quos dilatari contrahíque poſſent. Porrò autem quoniam eorum & vniuerſi corporis ſubſtantia, tum ab inſito nobis calore, tum à circūfluo aëre aliíſque cauſis aſſiduè diſſipatur ac diffluit, neq; diutiùs poteſt conſiſtere, niſi idoneis alimentis reſarciatur detrimenti diſſolutioníſque iactura: maxima fuit alentium partium commoditas, earúmque corpori 30 iniecta neceſſitas. Itaque interiorum corporis tres omnino factæ ſunt regiones, propriis quaſi ſepimentis obuallatæ: ſuprema in cerebro ſenſus rationíſque ſedes: media pectore comprehenſa ſpiritus ac vitæ domicilium: infima ſubter diaphragma & abdomen, naturæ altricúmque partiū officina. Ita enim immortalis Dei prouidētia haſce partes ſordibus inquina- 35 tas atque fœdas, in locum imum velut in ſentinā corporis relegauit, procúlque amādauit, ne tetris nidoribus cor & cerebrū principum facultatū ſedes atque ſenſus ipſos contaminarent cōturbaréntque. Hic enim locus habetur veluti regiarum culina, in qua partes quædam tanquam coci alimenta inſtruunt, cæteríſque præparant, quarum ſunt miniſterio deſtina- 40 tæ. Inter illas princeps eſt iecur, cui vētriculus ſubminiſtrat cibum ex parte coctum: alij miniſtri complures illorum eluuiem culina excludunt, viæ tandem multiplices, per quas tum fiat eductio, tum purioris alimenti diſtributio.

Cordis neceſſitas.

Partiū nutrientium neceſſitas.

Partiū nutrientium vſus.

ſtributio. Oeſophagus enim à linguæ radicibus in ventriculum illapſus, quęcunque accepta ſunt illi ſuppeditat: concoquit autem hic parátque iecori: inteſtina genitas concoctione cibi reliquias deiiciunt: quicquid purius eſt iecori ſuggerunt venæ quæ dicuntur meſaraicæ, vt hoc rurſum al-
5 tera coctione in ſanguinem iecur conuertat. Hinc orta genitáque ſuperuacanea in diuerſa rapiuntur. Lienis ſiquidem id deducit ſibíque iungit, quod in ſanguine velut fex & limus ſubſidebat: fellis folliculus ſecretā bilem: renes dilutum humorem, quem demum in veſicam profundunt. In hæc autem opera vias ductas habent & directas, quæ in ſe ex iecore perti-
10 nent, ſibíque adhærent. Tot igitur taléſque partes, vti & eas quæ generis propagationi dicatæ ſunt & nuncupatæ, par erat imo ventre comprehenſas teneri: quæ tametſi peculiarem ſibi actionem ſingulæ obtinent, hanc tamen ad communem referunt iecoris commoditatem & vſum. Iecur autem ad cordis, ambo ad cerebri neceſſitatem: omnia denique ad ſenſuum
15 mobiliúmque partiū geſtiones & opportunitates, vt videri poſſit eximius partium omnium concentus, & in vnam ſummámque animalem actionem concors omnium conſpiratio. Quinetiam partes illæ cùm minimè ſimplices ſint, ſed aliarum certo numero conſtent, propriáque ſubſtantia, magnitudine, conformatione, ſitu, nexu atque cōſenſu: his ſingulis quan-
20 dam adhibent commoditatem toti, cuius gratia aut redditur illius actio concinnior, aut illæſa integráque conſeruatur. Horum enim nihil temerè conditū eſt, ſed cuiuſque inſtrumenti propria functione perſpecta, nullo negotio quid illa conferant deprehendi poterit. Quoniam igitur non functiones vſúſque partium hoc loco, ſed meram corporis hiſtoriam per-
25 ſequimur, hæc ad pleniorem partium dinumerationem præfati, ſigillatim explanemus quam quæque corporis pars interior ſubſtantiam, quam particularū ſuarum cōpoſitionem, quam figuram & conformationem, quam magnitudinē, quem ſitū atque conſenſum ad actiones aptum obtinuerit.

Partiū omnium conſenſus.

Quæ in quaque parte ſpectentur.

De partibus interioribus infero ventre concluſis. Cap. VII.

30

VENTREM externa circumſcriptio comprehēdit & metitur, quæ ab ima mali punici parte, vtrinque per cartilaginoſa coſtarum extrema (hypochondria Græci vocant, nos præcordia) ad ilia & inguina tandémque ad pubem porri-
35 gitur. Quod extrinſecus illum integit atque abdit, id vniuerſum abdomē perhibemus, Græci ἐπιγάστριον, cute, adipe, muſculis octo & peritonæo compactum. Omnes enim muſculos quales ſuo loco diximus, ſuccingit interior membrana peritonæos inde dicta, quòd à ſpina vtrinque emergens vmbilico prioribúſque ventris partibus,
40 ipſi denique diaphragmati & pubi connexa, quæcunque venter inferior continet, tenſa illa prenſat atque circumſepit. Quanquam enim tenuis, firmiſſima tamen multum roboris & virium habet, ne inteſtinorum pondus ſuſtinens atque coërcens, diuulſa facilè diſrumpatur: mollis ſimul illa

Peritonæū

vt quodammodo laxari possit, dum venter quauis de causa turgescit. Duabus membranis continetur, quæ ad posteriora cernuntur iuxta spinã conspicuò separatæ: parte autem ventris priore vsque adeò cohærentes & implicatæ, vt vna eadémque censeatur. In ventris autem detecta capacitate primum conspicitur omẽtum, quod Græci ἐπίπλοον dixere, quòd veluti innatet, summúmque intestinis insideat. Duabus id clauditur ex peritonæo natis membranulis, firmo adipe cõspersis, quem venæ & arteriæ exiles passim penetrant. Prima illi origo iuxta spinam est sub diaphragmate, vnde surgens altero quasi extremo in ventriculi fundum defigitur, à quo mox delabitur ventrem imum contegens, hincque reflexum colo intestino cõmittitur, quà id ventriculum contegit, vt sic duplicatum veram marsupij speciem exhibeat. Obtensum autem imo ventriculo & priori intestinorũ regioni, tanquam tegmentum quoddam, insitum in illis calorem tuetur ac fouet. Omento detracto desectóque in apertum proferuntur intestina, multis inuolucris ventriculo, huiúsque continuata stomacho. Singularis enim in ventrem inferiorem communis patet per os ingressus, exitúsque communis per podicem, quæ quasi portæ duæ continuatione communis viæ consentiunt. Quádoquidem ab ore in ventriculum stomachus prolabitur, quem aliter Græci οἰσόφαγον, nos gulam appellamus: is velut intestinũ quoddam procerus figura, per ceruicis interiora deuolutus, móxque sub pulmones demersus in quinta dorsi vertebra considit. Hinc paulùm exurgens mox vt se erexit diaphragma penetrat, atque demum summo ventriculo à læua committitur. Vnde videri possit œsophagus ceu via quædam esculentis potulentísque deuorandis ad ventriculum directa: hic autẽ velut cõmune receptaculum & prima concoctionis officina. In eum quippe vsum ampla huic intus est capacitas, simúlque figuræ species rotũda & globosa, vt in se plurima concluderet & amplexaretur, at nihilominus ob ductuum & canalium insertionem in modicam longitudinem se diffundit. Positus est sub septo transuerso, & à malo punico initium ducit medio corporis spacio, nisi quòd leuiter in sinistrã deflectit, huc enim maximè superior eius pars contorquetur, inferior autem magis in dextram. Posterior pars vniuersa spinæ insidet, cum qua ad primam lumborum vertebram cohærescit: os verò quod veteres cor appellare consueuerunt, non illi, sed diaphragmati veluti pendens & sublatum affigitur. Neque verò illis duntaxat, sed omnibus denique circumsedentibus partibus nexu atque consensu iũctus est iocineri, lieni, intestinis, cordi & cerebro, ídque membranarum, venarum, arteriarum, aut neruorum communione & interiectu. Ab ima eius parte quæ ad dextram sub iocineris fibras in profundum se abstrusit & abdidit, exitus est ad intestina, πυλωρὸς dictus, quòd prolabẽtia è ventriculo alimenta tanquam ianitor cohibeat. Hũc autem parte superiore arctiorem natura condidit, quòd dura nec planè contrita famelici plerunque demittimus: at è ventriculo nihil excidit, nihil elabitur quod non exquisitè (si quidem id potuit) perfractum sit & comminutum. Duo intus

Omẽtum. Intestina. Gula. Ventriculus. Figura. Situs. Cõsensus. Cõpositio

5 10 15 20 25 30 35 40

intus glandulosa tubercula πυλωρὸν assistunt, quæ dum applicant sese propiúsque admouent, viam exitúmque claudunt, reserant verò dum relaxata se abducunt atque diuellunt, non nutu quidem & arbitrio nostro, sed naturali duntaxat impulsione. Hinc exordium capiunt intestina flexuosis gyris circumiectúque longissima, extremo continuata podici. Exportandis purgandísque fæcibus condita quidem sunt: at tãtam tótque gyris implicitam circumductionem natura ad absolutæ distributionis munus accommodauit, ne alimentum confestim elabens, gulæ insaturabilíque abdomini nos subiugaret, & ne sordido deiiciendi crebriùs ministerio indignæ hominis dignitate seruituti nos manciparet. Itaque in tanta viæ longitudine vix vlla potest alimenti portio foras elabi, quę non antè cuipiam sugentium venarum ori se applicuerit, vt inde quicquid vtile est & alendo corpori idoneum, rapiatur in iecur. Omnium porrò intestinorũ vnus est continuúsque ductus, vnus & idem vsus, vt proinde vnum videri possint, nisi figura, magnitudo, substantia, sitúsque ea disiungeret: quamobrem senario sunt numero veteribus comprehẽsa. Quod protinus ab ima ventriculi parte enascitur omniũ arctissimũ, ἔκφυσις id est exortus dicitur, duodecim digitos longum, nullis intortum anfractibus, rectã sub iecur & venã portam se recõdit. Proximum illi ieiunum, inde nomen habens quòd inane perpetuò videtur: nulla enim cunctatione extrudit quæcunque accepit, affluẽtis in se bilis acrimonia lacessitum. Id modicè inuolutum ad spinam ex dextris retorquetur, longius quàm duodenum & laxius. Tertium εἰλεὸν, quod ilibus nomen dedit, tenue quidem & exile, sed tamen maximũ ex omnibus & longissimũ, in orbes plurimos atque anfractus actũ, quod subter vmbilicum ad ilia & coxas vtrinque positum eminentiores totius ventris regiones occupat, è quo plurima fit alimenti in iecur distributio. Quartum est cæcum, à quo alui fæces speciem primum & nomen habent: ab alimentis siquidem dum per tenuia intestina ferebantur, sucta est & allecta purior vtiliórq; substantia, reliquię verò superuacuæ sunt fæces: quod nomen tum primum his inditur, cùm ad hoc intestinũ peruenerint. Cæcum idcirco dixere, quòd egressui introitum aduersum non acceperit, sed hos vicinos adeò vt plerunque in vnum coire videantur: figura enim paruum aliquem oblongúmque ventrem repræsentans, reni dextro secũdum coxam insidet. Hinc sequitur κῶλον, quod per iecoris caua primum obrepit, vbi folliculum bilis attingens illíque nõnunquam annexum, amarorem colorémque luteum contraxit: inde paulùm exurgens ventriculi fundo insternitur: hinc ad sinistrum hypochondrium contendens, lieni accumbit: mox in posteriora demergitur cohærẽtque reni sinistro, à quo demum laxius apud coxam sinistram eminet. Sextum inde postremúmque in os sacrum deuoluitur, rectáque pergit in podicem: vnde rectũ appellatur intestinũ, plerisque aluus. Vnum colon præter cętera plurimis quasi cellulis discretũ extumescit, nisi qua parte sinistro reni assidet: hîc enim læue conspicitur, & multo angustius se ipso factum: quod vt in coxam sinistrã sese

Intestina. Vsus. Numerus. Pylorus. Ieiunum. Ileon. Cæcum. Colum. Rectum

ſeſe extulit, à recto inteſtino anguſtia quadam velut ſtrictim premẽte vinculo facta, perſpicuè diiungitur. In cœlo fæces diutiùs commoratæ, vel potiùs ex viæ anfractibus hærentes, effigie ſua conformantur: deinde verò elapſæ, in aluo capaciore, quemadmodum vrina in veſica, tãtiſper retinentur, dum laxato muſculo qui podicem ambit atque intercludit, illas iubemur extrudere. His paucis liceat ventriculi, gulæ, & inteſtinorum vſum, figuram, magnitudinem, atque ſitum deprehendere: compoſitionem verò ſeu partium numerum & ſubſtãtiam, ita in ſingulis inueſtigemus. Gulam ventriculum inteſtináque omnia duplex tunica cingit atque componit: quarum interior nerui & membranæ, externa carnis potiùs eſt æmula. Illius fibræ è ventriculo in rectũ & longitudinẽ porrectæ, ad ipſam quoque gulam pertinent, vt ventriculo gulæ, totíque ori interior tunica communis cenſeri poſſit. Externa tum ventriculi tum gulæ in trãſuerſum fila producit, ſed ea in ventriculo, corporea magis atque carnoſa, in gula mẽbranoſa & neruoſa. Medio inter eas tunicas ſpacio vnus ventriculus inſperſa gerit variè intexta fila, quæ in obliquum effuſa ipſi gulæ omnino deſunt. Cæterum vtraque in inteſtinis villos ſuos profert tranſuerſos & in orbem actos, reliquorum autem illic prorſum nullus ineſt. Si qua inſuper videtur extima tunica has extrinſecus obducere & ambire, quæ ſubditos eóſque tranſuerſos villos ſimul committat, ea ſanè nõ propriæ harum ſubſtantiæ, ſed peritonæo accepta referri debet, è quo reliqua quoq; viſcera ambientes tunicas communiter acceperunt. Hinc colligendum videtur, gulam in ventriculi partibus numerãdam eſſe, inteſtina verò minimè: ſed hæc ventriculo connecti, nequaquam ab eo naſci & exoriri. Superiora inteſtina quę tria eſſe prodidimus, prorſus ſunt membranoſa, inferiorum tunica interior multa carne prædita eſt, quam inſuper adeps intus oblinit copioſus, vt eius beneficio ocyùs in procliue quaſi per lubricum præcipitentur alui reiectanea. Hic autem omnium inteſtinorum cùm ſit communis, in craſſis tamen quàm tenuibus ineſt multò denſior atque cumulatior. Inteſtinorum omnium cõmunis eſt per μεσεντέριον, quod & μεσάραιον dicitur copulatio, quo velut proprio vinculo lumborum illa vertebris annectuntur. Ex his enim meſenterium primam originem duxiſſe videri poteſt, eíſque per lumborum & oſſis ſacri longitudinem aduſque podicis extremum cohærere: ibi enim acceptis à peritonæo mẽbranarum productionibus ſeſe mox latiùs explicat, vt demum crebris flexuoſiſq; marginibus quaſi implicata inteſtina adhæreſcant. Semper autem geminæ excurrunt membranarum productiones, dúmque ad deuincienda inteſtina progreſſæ meſenterium componunt, tutò inter eas conſertę ſunt venæ freguẽtes, ab inteſtinis tanquam viæ in portas iocineris directæ, quas proinde meſaræas & meſaraicas appellant. Intexũtur his & arteriæ complures ab aortæ trũco qui lumbis accubat, ad inteſtina diffuſæ. Spargũtur illuc quoque multi neruorum quaſi ſurculi, quos ſexta cerebri cõiugatio promittit. Media inter vaſa neruóſque ſpacia adeps occupat atque implet: in hunc ad vaſorum diremptus

Cõpoſitio

Meſenterium.

&

& diductiones, adenes, id est glandulę insistunt, quę tum fissiones illas diuelli non finant, tum intestina suo madore proluant. Itaque si à mesenterio vasa, neruos, & membranas demes, adipe glandulísque reliquum omne refertum conspicaberis. Supra mesaræon primis lumborum vertebris insidet caro πάγκρεας appellata: plurimis scatet ea glandulis, quibus & sua mole venarum, arteriarum, neruorúmque tenues illic ramos sustentet ac fulciat. Diffunditur enim à septo trāsuerso deorsum ad renes: vtrinque autem ad iocineris lienísque sedes. Duodenum intestinum atque ei per trāsuersum innixam venam portæ, huiúsque riuulos in vētriculum & lienem traiectos, tum denique arteriarum ductus & tubos neruorúmque tenuitates, quotquot illic sunt, amplexu illa firmo comprehēdit. De his hactenus, nunc de iocinere cæterísque visceribus. Viæ ab intestinis ad iecur ductæ ac directæ, venæ illæ quidem sunt mesaraicæ, quæ illuc è ventre alimētum deuehunt. Id enim primam & principem statuimus nutriendi officinam, quòd ingenita sibi facultate sanguinem efficiat proferátque: est enim ipsa illius actio Græcis αἱμάτωσις. Magnum id datum hominibus, presertim helluonibus abdomini suo natis, subter quidem concauum, suprà & extrinsecus prominēs, ferè in fibras quinque (Græci λοβοὺς appellant) dissectum: quamuis conspectum à nobis est (nec rarò) solidum nullísque fibris diuulsum. Dextram corporis regionem sub septo transuerso obsidet, ab eo digiti latitudine disiunctum, ne fortè obesset illi quasi flabello præcordia ventilanti. Insidet autem leniter ventriculo, omnémque illius æditiorem partem non modò dextram, verumetiam priorem fibris suis amplexatur. Ex septo transuerso ex dextris præcordiis atque ex spina id pendet ac nititur, quibus atque ventriculo per medias membranas & venam cauam adhærescit. Vix denique pars vlla corporis habetur, qua cum illi per venas aut arterias non intercedat communio. Membrana integitur tenuissima, in qua exilis neruus sensu præditus è sexta cerebri coniugatione excidens absumitur: multis arteriis, sed quamplurimis venis, vt quarum initium est & origo, conspergitur, quas illius caro (παρέγχυμα Græci vocant) stabilit atque fimat, propria quidem visceris substantia atque moles, primúsque αἱματώσεως effector & author. Similitudinem autem gerit speciémque sanguinis ardore tosti, exhaustóque vapore aridi atque concreti. Ex iocineris porrò maiore sæpius fibra bilis folliculus parte caua resimáque propendet, vesicula quidem ex simplici tunica constans, omni staminum genere intexta, expurgatæ è iecore bilis flauæ receptaculum. Duo enim bili ferendæ ductus in illam pertinent, alter ex eo loco vbi vena portæ iecur subit, quo bilem in se allicit: alter ad duodeni terminum ieiuníq; initium, aliàs autem in ventriculi fundum proiectus, quo bilis exuperantia exigitur atque expellitur. Hac enim solent intestina ad fæcum deiectionem quasi adhibito stimulo acui & irritari, ipsæ autem fæces subflauo colore infici. Hanc vesiculam nonnunquam deprehēdimus subnigris calculis iisque duris ac solidis confertā. Lienis parte sinistra sub præcordiis ex aduerso iocineris po-

Pancreas.

Iecur.

Cystis fellis.

Splen.

positus est, viámque veluti porum quendam ex illius cauo suscipit, quã crassam lutulentámque succorum eluuiem, & humores melancholicos prolectet & in se recondat. Figura is oblonga & propemodum tetragona, aliàs rotunda linguæ bubulæ speciem offert: quà ventriculum cingit concauus, extrinsecus intumescens. Non vna omnibus magnitudo, vt neque 5 color vnus, sed facilè commutabilis ex naturarum varietate. Turgescit enim hoc viscus humorum appulsu, quos laxa raritate combibit. Perexiguũ simiæ ac propè nullum: visum est aliquando mole sua & magnitudine iecur superare, quod adhibitorum medicorum sententiã existimatum est iecori ad sanguinis confectionem opitulari. Conditus est sub costas adulte- 10 rinas, in longum ventriculo incumbit, cui sicut & omento connexus adhærescit: appensus autem est conuexa parte non è septo vt iecur, sed è peritonæo gracilibus membranis, à quo tunica etiam hunc extrinsecus integens & obuelans emergit, quam exilis neruus permeat tractabilium qualitatum iudex & æstimator. Venæ intrò se inferunt, per quas ex iecoris ca- 15 uo succus ater quasi haustus allicitur: arteriæ insuper plurimæ & eæ amplæ, ab aorta mox vt è septo transuerso excidit acceptæ, quarum spiritu & calore raptam melancholiam attenuat, & in vtile accommodatúmque sibi alimentum cõuertit: eo enim enutritur tenui, nigro tamẽ & squalido. Quod à nutritione reliquum fecit, crassum quidem & vinaceæ fæcis æmulum, in 20 os vẽtriculi per venæ suæ extremũ eodem pertinens desinénsq; profundit. His vasis diffusum circũiicitur lienis corpus, nõ id quidẽ caro simplex sed παρέγχυμα, rarum, molle, fungosum & solutum, excipiẽdis fæcibus destinatum. Ad renes & vesicã ipsa nos rerũ series iam accersit. In lumborũ vertebris ingens illa vena caua cõsidit, quæ à iocineris cõuexo illuc prolapsa, 25 mox deinde in femora & in omnes quæ subiectæ sunt partes velut in ramos sparsa diffunditur. Huic vtrinque accumbunt renes alliciendo è sanguine sero (οὖρον Græci vocãt, nos vrinam) accommodati. Positi sunt enim paulò infra iecur, è quo id maximè deducunt, ac dexter læuo ferè altior est, quanquam aliquando is depressior comperitur. Incubãt ambo muscu- 30 lis dorsi interioribus, quos ψόας Græci dicũt, inanibus iis subiecti partibus, quæ inter costarum extrema & os coxæ interiectæ sunt. Inhærẽt autem illis vincti tunica è peritonæo ducta, quæ eos ipsos velat & contegit, sensum simul illis quendã obtusum impartita. Geminos quidem illos natura condidit, ne vno præpedito aut obturato, eius humoris cessaret profusio qui 35 longè copiosissimus est in nobis. Visus est cui secundum naturã vnicus esset, sed qui quod numero diminutũ fuerat, mira magnitudinis mole exæquaret compensarétq;: gemini autem cùm habẽtur, minores eos esse optima ratio est. Quà venam cauã spectant sinuati sunt: extrinsecus ad ilia gibberi oblongi, & quasi in retusæ lineæ speciem curuati. Ne autem immodi- 40 ca laxitate exceptam vrinam sinerẽt fusiùs elabi, cõpacta densáque substãtia firmati sunt, quã multus circũcirca concretus adeps inuoluit. Sua vtriq; vena (emulgentem recentiores dixere) è proximis venæ cauæ sedibus deri-

Renes.

uatur, in resimã partem inserta. Similis est arteriarũ ex maiore quæ lumbis est annexa propagatio: & vtrorũque vasorum tenuiores rami, in renũ substantiam dispersi oblitescunt. In medio concauus est sinus propria mẽbrana succinctus, quæ propriè incerniculum est percolandæ vrinæ: non enim 5 cum multis existimãdum est id in rene sinum medium dirimere, sed quem renes dilutiorem sanguinem per venas emulgẽtes quasi suxerunt, in suam deinde substantiam recondunt vice alimenti: hinc quod planè aquam aut serum refert, in intimam capacitatem per incerniculi membranã colatum excidit, móxque per οὐρητῆρας profunditur in vesicã. Sic enim appellãt Græ- 10 ci ductus & vias vrinæ, qui ex reducta parte emergunt, & deorsum ad vesicam contendunt. Proceri ij quidem & valentes, qui tametsi simplici tunica vt venæ prediti sunt (hinc plerisque venę albæ nũcupantur) nihil tamen his cum emulgentibus communionis intercedit, nec vlla societate cõpulantur: sed vesicæ prorsus sunt assimiles cuius propriam substantiam planè 15 referunt. Protẽduntur autem à renibus in coxarum regiones, vnde mox in vesicæ latera retorquentur, eáque subeunt, non quidẽ directò sed obliquè: membranam enim findunt, in quam (quasi ea duplex esset) sese medios insinuãt, ne si directus pateret ingressus, qui in vesicæ capacitatem inciderat humor, rettò cõpelli regeríq; facilè posset. Itáq; vrinæ receptaculũ est vesi- 20 ca, vbi tanquam in lagũcula quadam ea asseruatur, dum ratio & arbitrium iubeat extrudere. Globosa illa quidem, quò fieret humoris capacior, sub os pectinis in coxarũ antrũ deiecta recõditur, recto intestino innixa affixáq;. Hæret autẽ illi ipsíq; coxarũ ossi mẽbranarũ interiectu, quas peritonæũ expromit: ex eóq; genere tunica illã extrà circũsepit, quã suprà monuimus o- 25 mniũ esse viscerum communem. Propria enim vesicæ substãtia simplex est membrana, sed quæ triplici staminũ genere cõtexitur. In hãc venæ cõplures tendũt, per quas alimẽtum capessit: similiter & arteriæ tenues quæ illuc vitæ spiritus effundant. Cõspicuus est canalis vietus iam totus & emeritus, è fundi tumẽtiore parte in vmbilicũ surrectus: hoc olim dũ vtero gestare- 30 tur infans, necdum pudẽdo meieret, vrina è vesicæ capacitate in vmbilicũ cõfertim redundabat. Ceruix qua vrinã reddimus particeps est carnis, vtpote musculo cincta quem suprà σφιγκτῆρα diximus appellari, cuius est exitum intercludere, ne nolẽtibus nobis effluat vrina. Fœminæ breuis est ceruix, mari productior, vt quæ in extremũ vsque penẽ porrigitur. Sequun- 35 tur nunc testes δίδυμοι Gręcis dicti, quos inter prima gignendi instrumenta commemorãt: quia in eis facultas insit σπερματικὴ, id est seminalis. Substantia ij quidem molles & quam aptè glandulæ assimilaueris, & in qua vis illa potissimùm cõfidet. Albi sunt ij, figura oblongi, rotundi, & cauernosi: maribus extant atque eminent proprio inuolucro conclusi pendente ab in- 40 guinibus, huic scroto nomen est, Græcis ὄσχεον appellatur. Ductus tanquam tubi in hos pertinent (quidam vasa seminaria dixerunt) quorum planè dissimilis est exortus: dexter enim ex vena caua emergit paulùm sub rene, læuus autem è vena sinistra emulgente. Ab ortu lento longóque anfra-

Vrinæ ductus.

Vesica.

Testes.

Vasa seminaria.

ctu concedunt in ilia, geminis fulti tunicis: neque vt vrinæ ductus lumbis innituntur & adhærēt, quippe qui extra peritonæum supra os pectinis sint emensi. Sua vtrique comes est arteria, quæ simili atque vas ipsum tum ortu, tum productione fertur, vt dextra ab arteria maiore statim erumpat, sinistra ab emulgente arteria. Assistunt illis & exiles neruorum propagines è sexta ea cerebri coniugatione, quæ per septum transuersum infrà procurrit. Hæc itaque vasa mox ab origine sensim ad latera deflectunt, tum dein sustolluntur ad ilia & supra pectinem, in scrotum denique elabuntur per inguina, gemina peritonæi tunica nusquā non obuallata. Hæc plerunque videas ad mediam vsque productionem puro syncerōque conferta sanguine rubere, adeò vt venas esse iudices: vbi verò longiùs fuerunt progressa, albescit quicquid in eis concluditur, quasi rudimentum futuri seminis. Testium illa corpus intrò non subeunt, sed tenero id circumuectu amplectuntur super epididymida. Est autem ἐπιδιδυμὶς inuolucrum mollius, quod testiculo propter caput incumbens, mediam inter illum & vas seminarium sedem occupat. Ab eo quem dixi circumuectu, mox vasa ad os pectinis resiliunt atque reflectuntur, hincque quasi præcipitata in decliue coxarum spacium aguntur, dum ceruici vesicæ vtrinque astent. Hanc demum comitantur adusque penis radicem, vbi in vnum eundémque canalem confluunt, qui ab vrinæ ductu diuersus est: sed & hi quoque ambo dum pudendi medium attigerint eódem concurruut, vt tandem extremo pene vnicus cernatur. Vasa hæc per quæ semen è testibus foras iaculamur, quanquam appellatis seminariis continuata sunt, nomen tamen commutarunt, dicuntúrque Græcis παραστάται, nobis quasi astites. Duplices itaque ductus testibus, vni latores, iaculatores alteri. Sed quò sit omnis horum progressio maioribus quasi theatris ante omnium óculos proposita & aperta, de eis & peritonæo non alienum fuerit pauca rursus admonere, quæ à veteribus prætermissa sæpe dissectionibus indicaui. Peritonæum vniuersum duplex est, cuius vna tunica venæ cauæ, arteriæ maiori, renibúsque substernitur: altera superior hæc contegit omnia, vt vndique cincta suas quoque productiones omnes, geminas inter tunicas tutissimè mittant profundántque. Itaque exterior peritonæi tunica quam dixi renibus substerni, cùm ad os pubis iam propiùs accessit, in sese quasi reducta coactáque, velut canalem quēdam efficit laxiorem, quo permeant ductus latores seminarij, remeántque iaculatores parastatæ. Hinc deuoluitur in scrotum, vbi laxiùs se explicās, omnia illius interiora sublinit succingítque. Alteram peritonæi tunicam huic continuatam diceres parte ventris priore, adeò ei firmè adhæret. Diuellitur autem atque distrahitur iuxta os pectinis, hoc enim ipsum ea non conscendit, sed ventris coërcita finibus, illius duntaxat interiora complectitur & ambit. Ex quo intelligi potest nusquam perforari peritonæum, vt quodam veluti foramine ductus seminarij in scrotum illabatur, quæ tamen Galeni reliquorúmq; omnium est assertio: sed in omni enterocele atq; epiploocele, tunicā interiorem

Parastatæ.

De scroto obseruatio

rem

rem necessariò disrumpi, externam verò duntaxat laxari. Sed iam ad orationis contextum me refero, gignendi partes quales in fœmina sint, enarraturus. Alterum instrumentum & tanquam nostrę procreationis hortus est vterus, qui propria legitimáque actione semen excipit, concipit, & fouet, eousque dum fœtus absolutus cõsummatúsque sit. Virginibus quidem admodum exiguus: mulieribus etsi vterum gestauerunt, nisi vbi grauidæ sunt, non multò maior quàm vt manu comprehẽdatur. Simplici tunica is continetur: sed ea crassa densáque & carnosa, quæ omni valentium staminum genere intexta, latè cùm necessitas est possit explicari. Figura illi rotunda, nisi quòd ad ceruicem paulò sit longior, pyro maiusculo similis. Positus est in coxarum capacitate, quæ mulieribus quàm viris est amplior, quippe quæ infimo loco & quàm proximè os sacrum, claudere complectíque debuit rectum intestinum: super hoc verò vterum huícque insidentem vesicam, quæ os pectinis iam attingit. Astringitur itaque nectitúrque vterus vesicæ, atque recto intestino tenuibus ex peritonæo ductis appendiculis: similitérque coxarum ossibus validis, sed tamen laxis vinculis, quæ ad illius cornua pertingunt. Sic enim appellarunt ingẽtes processus, qui curuatis inflexísque cornibus assimiles, vtrinque ab vteri introitu sursum ad ilia coxarúmque ossa incuruati retorquentur. Horum in extremis fixi hærent mulieris testiculi, compressiores, minores, molliores & humidiores quàm maribus: vasis seminariis circumfunduntur, ab eísque cinguntur, quorum eadem atque in maribus est origo. Considunt tamen in lumborum musculis, nec extra peritonæi capacitatem excedunt, cùm nec ipsi testes extrà sint. Quocirca breuis illis est via, at non directa, sed pluribus gyris anfractibúsque flexuosa quàm maribus, vt viæ breuitas flexuum multitudine compensaretur. A testibus per cornua iter est in vteri interiorem sinum, per quod acriter contendit Galenus semen eodem intrudi & inferri. At qui nostra memoria viri celebres habiti sunt, alij vetustissimum Herophilum sequuti, è testium inuolucro iter esse censuerunt in neruosam vteri ceruicem, iuxta illius os interius: alij è testibus tum in ceruicem, tum in capacitatem vteri vias duci volunt, quorum ego sententiæ subscribo. Venæ arterięque plurimę sparsæ diffunduntur in vteri corpus, quarum ortus ab iis tum venæ, tum maioris arteriæ ramis trahitur, qui vtrinque ad coxas & crura contendunt. Ab eis itaque alij riuuli in corpus vteri ad nutritionem obliterantur, alij patente ostio exirúque in vteri sinus desinunt. Hæc acetabula dicimus, Græci κοτυληδόνας, per quæ tum menstruus sanguis statis temporibus emanat, tum in prægnantibus alimentum fœtui confertur: reliquo tempore conniuent: maximè autem in angustum deducũtur iis, quæ è vita excesserunt, vt nequaquam illa sensus internoscat. Quidam ex memoratis illis riuulis in extremam proferuntur vteri ceruicem, per quos menstruum virginibus aliquantum erumpit. Dissectus in longum vterus duos sinus promit dextrum ac sinistrum, nullo septo discretos, inanes & admodum leues, angustos adeò vt fabam maiusculam vix

Vterus. *Testes.* *Vteri sin'.*

capiant. Communis est ab iis via in os vteri, quod est arctissimum, eique glandi simile, quę in extremo est masculi genitalis. Ceruix id sequitur partim lacertis, partim membranis & neruis condita, ea longitudine vt foras in obscœnas mulieris partes desinat. Substernitur hæc ceruici vesicę, eique per communem musculum penitus implicatur. Itaque fœminis tria extāt foramina, supremum vesicæ peranguftum, medium vuluæ, podicis infimum. Vteri ceruicem medio circiter progressu plerique tradunt in virginibus exili mēbrana dirimi venulis cōspersa, quæ primo cōcubitu profuso sanguine disrūpi solet, vnde ὑμὴν & ὑμένεον Græcis appellatur: at potiùs censeo ceruicis latera nondum venerem expertis, duntaxat quasi conglutinata conniuere, quæ primus concubitus magna ex parte diuellit. Extrà in obscœnis vuluæ est ostium cartilaginosum, rugosis cuticulis implicatum, quæ arcent ne aura frigidior intrò subeat, νύμφη Græcis & κλειτορὶς appellatur. Quæcunque circa fœtum solent in vtero nasci, cùm illius conformationem scrutabimur, cumulatè sumus tradituri. Quocirca satis videor omnem ventris inferioris descriptionem impleuisse.

De partibus vitalibus. Cap. VIII.

MEDIVS in corpore venter cordi ac vitę destinatus est, vtpote cuius domicilium & sedes habetur: nam cordis gratia pulmones tanquam stragula creati sunt, qui illius feruorē frigidiore hausto spiritu temperent. Circumscribitur hic venter suprà iugulis seu clauibus, infrà diaphragmate, circūcirca dorso, costis atque pectore. Etenim διάφραγμα, quod nos cingulum & septum transuersum appellamus, præterquam quod inspirationis primum est instrumentum, aluique fæcibus exturbandis opitulatur, cordis quoque regionem ab infimo ventre & intestinis tanquam paries interiectus dirimit. Id verè simplex est musculus, isque rotūdus, cuius summū caput in costarum extremis statuitur, vbi multæ carnis est particeps: desinit autem in medium quod membranosum est & tendoni finitimum. Annexum id malo punico, circumductúmque per breuium costarum (νόθαι Græcis appellantur) extrema, retrorsum simúlque deorsum obliquè contorquetur ad duodecimam dorsi vertebram. Tres insignes canales id traiiciunt, gula, arteria maior, & vena caua. Alitur viuitque venis & arteriis è proximo susceptis, partéque media exiles neruos admittit, de quibus posthac pleniùs verba fient. Id vtrinque valens tegit mēbrana, subter quidem peritonæum, suprà ea quæ costas succingit. Hæc enim est quæ omnem thoracis capacitatem intus oblinit obducitque, inter quam & costas congestus humor pleuritidem cōmittit. Ea igitur primum è dorsi spina per costas vtrinque subtensa, diaphragma quoque vniuersum integit, sublatáque in os pectoris medium, laterum concursu duplex facta, mox in dorsi spinam (pulmones medios diducens) rectà dilabitur. Itaque omnem pectoris capacitatem dirimit duplex hæc membrana, quam interseptum

Diaphragma.

Mēbrana costas succingens.

possis

poſſis appellare, aut ſi Feſti verbum placet, diſſepimētum: cuius beneficio ſi alter ſinus incommodum acceperit, alter ſaluus & incolumis ſeruari poſſit. Hæc ipſa venas maiores, arterias & neruos, rurſum indidem gulam, pulmones, denique cor ipſum firmo nexu fulcit, ac è pectoris oſſe ſuſtinet, ne 5 pondere ſuo propendentia in ſeſe & in dorſi ſpinam concidant. Si accurata fiet hærentium membranarum diſtractio, cernetur inter eas abditum περικάρδιον. Eſt autem id membrana cordi circumiecta, quam illius inuolucrum & capſam appellamus. Subſtantia neruoſum, conſtans & durum, vnum ex omnibus è cordis capite natum: ceteris enim in thorace membra- 10 nis omnibus vna ſuccingens tanquam parens ortum præbet. Cordis figuram id æmulatur, eo quidem aliquanto maius, nō enim proximè adhæteſcit, ſed inani interuallo diſiunctum eſt, quantum cordis pulſatio deſiderat. Ne quid tamen fruſtra conditū videretur, natura in hoc ſpacij tenuem humorem aquę perſimilem coniecit, quo ſemper cor maderet, ne fortè ar- 15 dore aſſiduo torreretur. Pericardij è medio cor erectum figitur viuentibus, nulla illius parte circùm oppreſſum. Caput quod & baſin rectè nūcupes (eſt enim figura pyramidis) ſub oſſe pectoris ad quintam coſtam conſedit, turbinato autem mucrone infra læuam papillam in priora thoracis eminet, vbi inſignis & conſpicua pulſatio tangentibus nobis deprehendi- 20 tur. Summis pulmonum fibris ita circumplicatur, vt his vniuerſum quaſi ſepultum conditúmque mergatur. Quæcunque timida atque ignaua ſunt animalia, grādius iis cor datum eſt, cæteris autem puſillum aut mediocre. Cordis autem caro denſa eſt roboris nacta plurimum, víxque patibilis: ita enim exigebat vis illa feruens innati caloris, & perpetua neceſſatij motus 25 agitatio. Non enim motionis huius poteſtas in nobis ſita eſt, neque huic imperandi ius habemus, quæ naturæ legibus, nō (vt quæ muſculorum eſt) noſtro arbitrio perficitur. Ex quo perſpicuū euadit, cor neque muſculum eſſe, neque ex muſculis compluribus coagmentatum. Villis id contexitur quoquouerſum exporrectis, quò motus omne genus impleat atque præ- 30 ſtet, in quibus tamen roboris multò plus ineſt quàm in muſculis: vt quos ex ſemine non ex neruorum aut vinculorū tenuitatibus ei datos eſſe, poſthac euidens erit. Cordis talem ſubſtantiam cóueniebat craſſo necdum attenuato ſanguine nutriri, quem iccirco infert ramus, ex vena caua nōdum dextrum cordis ſinum ſubeūte, in exteriorem ambitum productus. Qui- 35 buſcunque porrò animantibus pulmo datus eſt, iis in corde geminus eſt ſinus, dexter ac ſiniſter: in piſcibus vt mutis ita pulmone deſtitutis, vnicus apparet, & in conſpectū ſe dat. Dexter modicè cócauus eſt, pariete cinctus tenuiore: ſiniſter altior in extremū cordis verticem pertingit, pariete craſſiore obuallatus. In hoc ſiquidem plurimus íſque attenuatus ſpiritus con- 40 tineri debebat, cuius cor principium eſt atque origo: in illo autem ſanguis denſior concretiórque ſpiritu, atque is paucus qui alendis pulmonibus ſatis eſſet. Vtroque cauo carnoſa neruorum ſtamina intercurrunt, atque vtriuſque bini ſunt canales. In dextrū enim vena caua è iocinere per ſeptum

Piricardiū

Figura.

Situs.

Magnitudo.

Subſtātia.

Duo ſinus

Canales cordis.

ſublata, de ſiniſtro ſuo pariete amplũ ſed breuem ramum inſerit. Ex eodem cordis ſinu alia rurſum vena ſurgit irrepítque in pulmones, quà iam attenuatus ſanguis idoneum pulmonibus alimẽtum prouehitur. Duplici autem tunica hanc natura muniuit, ne ſimplex præ ſanguinis tenuitate hàc atque illac perflueret: hinc arterioſæ venæ nomen illi impoſitũ. Nihil huic 5 quidem commercij intercedit cum vena caua, quandoquidẽ duplex ſimplici non continuatur neque cohæreſcit: totam igitur hanc ex corde naſci oportebat. Ex duplici enim tunica conſtant quicunque exeunt canales ex corde, ſimplici verò qui illuc inſerũtur. In læuum cordis ſinum ex pulmonibus canalis incurrit, quo ductus de aëre frigidior ſpiritus, è pulmonibus 10 in cor tranſilit. Quatenus hic aërem ſpiritúmve tranſuehit, arteria dictus eſt: verũtamen quòd nondum craſſior hic aër in vitalem ſpiritum conuerſus ſit, vna duntaxat tunica ei ſatis erat, iccirco arteria venoſa nuncupatur. Ex hoc ipſo ſinu emergit arteria maior ἀορτή, in corpus omne diffuſa: quæ cùm ad tenuiſſimi ſpiritus cuſtodiam tunica duplici cõdita ſit, nihil cum 15 arteria venoſa communicat. In maioris autem arteriæ exortu quædam animantes, vt cerui, vt damæ, os tanquam radicem aut baſin gerunt: quod ſcribit Galenus reliquis quoque omnibus inueniri, minoribꝰ quidem velut membranam, mediocribus velut cartilaginem, maioribus vt elephantis, bobus, & hominibus os cartilaginoſum. Cor auritum eſſe multi prędi- 20 cant, huícque vtrinq; è capite auriculas eminere. Sic enim placuit illis neruoſas membranas appellare ob ſinuum introitus poſitas, quarum eſt arteriam venoſam venámque maiorem fulcire, quæ tenues vix alioqui pulſationis impetum ſuſtinerẽt. Cæterum mirificum hîc naturæ arcanum contemplemur in appellatis valuis poſitum: quæ quidem membranæ ſunt in 25 canalium atque vaſorum extremis, quarum dilatio extremitates obturat, contractio recludit. Iis vaſis & canalibus qui in cor ſubeũt & materias inuehunt, membranæ foris intrò ſpectant, ne quod intromiſſum fuerat, refluere poſſit: vena caua membranas tres pro valuis accepit, arteria venoſa duas, quæ ambitum interiorem circũdant. Duobus aliis è corde promptis 30 ductibus, diuerſa eſt valuarum conſtitutio, vt quæ foras ſpectent & apertæ ſint, ne quod aliquando è corde effuſum fuerat, in id ipſum remeet: eiuſmodi ſunt in maiore arteria & in vena arterioſa, in vtraque quidem ternę. Sic igitur rerum natura tulit, vt dum cor contractis in ſe rectis ſtaminibus atque villis dilatatur (qui motus Græcis διαστολὴ vocatur) materias pro- 35 lectet: in ſinum quidẽ dextrum, ſanguinem ex vena caua, in ſiniſtrũ, aërem ex pulmonibus. Horum quidem tum valuæ depreſſæ conniuẽt, vt hauſtæ materiæ cedant: aliorum autem diſtentę patent, ne tum pariter quicquam de ſe cor extrudat. Mox verò contractis tranſuerſis villis, coarctatur cor (συστολὴ dici ſolet) acceptáſque materias de ſe refundit, ſpiritũ quippe ex ca- 40 uo ſiniſtro in arteriam maiorem: è dextro ſanguinem attenuatum per venam arterioſam in pulmones, hócque tempore iſtorũ valuæ depreſſæ ſunt, aliis ſtantibus atque ſublatis. Atque hæc de corde ſatis. Pulmo ſpirandi officina

Auriculæ.

Valuulæ.

Pulmonis vſus.

officina nullo vel minimo puncto temporis intermisso mouetur, spiritum identidem reciprocando ducit redditque. Haustum hunc conficit præparatque cordi, vt iocineri alimenta ventriculus: cuius demum accessu innatus calor ventilatus refrigeretur, & vitalis spiritus alatur foueaturque tanquam pabulo. Quocirca pulmonum caro mollis facta est, leuis, rara, spongiæ assimilis, ad hauriendum concipiendumque spiritum aptissima. Figura quæ vngulam bubulam æmuletur. Eam præsefert molis amplitudinem, vt in viuentibus pectoris vniuersum cauũ impleat: at ei qui ex hac vita migrauit exilis collapsusque flaccessit, nec si fistula infletur, tumorem tantum referre possit, quantus in viuente extabat. Considit in dorsi vertebris, quibus & pectoris ossi intersepientis membranæ vinculo committitur. Illum eadem geminum facit, vna quidem parte in dextris costis, altera recũbente in sinistris: atque vtriusque binæ sunt insignes fibræ, præter quas minor quædam aliarum velut soboles, in dextra parte tãquam stratum subiicitur venæ cauæ cõtendẽti ad claues & iugula. Tunica pulmo obducitur prætenui, per quã pus aut sanies in pectoris capacitate per suppurationẽ aliũmve affectũ cõgesta permeare possit, & quasi sucta peruadere, hincque per exiguas arteriarum fistulas ad maiores, tandem verò ad asperam arteriam atq; foras tussi propelli. Triplici vasorum genere retis modo implicatorũ pulmonis caro sustinetur & cohæret, vena arteriosa, quæ è sinu cordis dextro nata in omnes pulmonis particulas sparsa diffinditur: arteria venosa, quæ ex omnibus eius particulis tenues riuos tanquam radices excipiens, trunco vnico in sinistrum cordis sinum intruditur: aspera denique arteria, quæ à faucibus ortum ducens in duas regiones primùm biuio distracta, mox deinde in minores tãdémque in minimas dissecta, in pulmonem vniuersum decurrit. Itaque trium vasorũ extrema in eiusmodi tenuitates sectione discerpuntur, vt in pulmonem prorsus absumptæ oblitescanr, nec vsquam cõtinuatæ cernantur. Quocirca aër in pulmones haustus inspiratione, primùm quidem asperas arterias duntaxat implet, neque continuò in leues illabitur, quas venosas appellauimus: verùm illinc in substantiã pulmonum diffusus conficitur, atque iam satis extenuatione præparatum, cor distentum leuium arteriarum ductibus prolectat & attrahit. Ergo vt ab ore via in vẽtriculum directa ferebarur, sic & altera ex eodem ducit in pulmones, vt iccirco rectè biuias fauces possis appellare. Proximè enim ceruicis vertebras intus gula reconditur, esculentorũ potulentorúmque via: extrà parte priore & obuia in longum huic adhærescit guttur, τραχεῖα ἀρτηρία vocãt, qua solus spiritus deducitur. Fistulam planè refert breuem edendæ voci aptissimam, cuius pars membranis, pars cartilagine continetur. Hanc enim cõplent in dimidiatos orbes ad C. literæ speciem actę cartilagines, interiectis membranis copulatæ. Quinetiam his intus alia densa subtenditur, cuius villi in rectum abeunt: alia extrinsecus velut tegumẽtum omnem cingens arteriam: his etiam suffultæ venulæ renues alimentum fundunt atque subministrãt. Eam profectò fieri decebat arteriæ compositionem, quæ tracto

Substãtia.
Figura.
Magnitudo.
Cõsensus.
Compositio.
Fauces.
Aspera arteria.

cto redditóque spiritui assiduè pateret, & vocem suauem ac splendidã suggereret laryngi: nam mollior absonã atque absurdam, siccior verò intentã, & clangori persimilem emisisset. Ergo quantum huius arterię supra claues extat, perfectos orbes haudquaquã accepit: nam quicquid parte posteriore gulam attingit, sola mẽbrana cingitur, vt crassioribus esculentis in ventriculum illapsuris locum daret cederétque. At verò quantum arteriæ sub clauibus in pulmones confertur, gulæ non cohæret: quocirca cartilaginosos orbes perfectos obtinuit. Sũmum arterię caput λάρυγξ appellatur, proprium ædendæ vocis instrumentum. Ex tribus hic magnis cartilaginibus absoluitur, quarum maxima veterum scuto similis, foras prominet, nobis tangẽtibus obuia: illic quidem firma atque dura, at parte posteriore membranosa. Interior huius capacitas (longa enim est & ampla) reliquas minores duas includit cartilagines, parti posteriori obiectas, sic inter se vinculis neruosis obstrictas, vt tribus hisce compactus larynx, cartilaginosus totus esse videatur, orbisque figuram implere. Inferum extremum asperæ cõiunctum arteriæ, quàm summum patet amplius: hoc enim præcipuè modulatur vocem. Quoniam igitur larynx simplex cartilago non est, dilatari certè potest vel coangustari, claudi vel recludi nostro nutu & arbitrio. Clauditur quidem in spiritus interclusione atque comprehensione: coarctatur angustiórq; fit, cùm vox elidi debet: at prorsum laxatus patefit, dum inspiratio respiratióve simplex inducitur. Motibus tam variis atque distãtibus natura multiformes musculos adhibuit, quos suprà viginti commemorauimus, proprios quidem duodecim, communes octo. Sex inter hos ex imis nati partibus, laryngis cartilagines deorsum vellunt atque deducunt, habéntque idcirco neruorum tenuitates ex infernis partibus allatas. At cùm omnium interiorum neruorum è cerebro communis sit origo, istos quoque è sexta cõiugatione ad pectus, cum iis qui ad os ventriculi cõtendunt, aliquantum deriuari compertum est, hincque ad sex memoratos laryngis musculos reflecti: inde recurrentes nerui sunt appellati. In eo autem loco vnde regrediuntur, sinister maximam arteriam, qua parte ex corde in dorsum flectitur ac detorquetur, circumplicat: dexter verò eum arterię ramum circumuectus amplectitur, qui in alam dextram procedit: his tanquam radicibus innixi sursum replicati nerui atque conuersi motum ei persimilem obeunt, qui in architecturæ machinis trochlearum ope cõpletur. Laryngis introitum summúmque ostium, ne quid mandendo deuorandóve in id incidat & illabatur (alioqui enim semper pateret) contegit occludítque membrana cartilaginosa, oblonga, fistularum linguę assimilis, vnde ei nomen ἐπιγλωττίς: magnitudine paulò amplior laryngis ostio, quò id firmiùs obseraret. Hæc dum inspiramus atque respiramus sursum erigitur, incubat autem laryngi dum cibus demittitur, ne quid huius abundanter & vniuersè irruat in arteriam. Pusillum siquidem præsertímque potus influit, neque tamen incommodat, sed dum membranam irrigat madefacítque pulmones, prodesse creditur, hoc argumento quòd vtrinque laryngi additæ sunt glandulæ

Larynx.

Epiglottis

glandulæ, quę humore suo subditas illas partes imbuerent. Non igitur inter vorandum arctè obseratur, quemadmodum dum spiritus intercluditur: tum enim eatenus depressa epiglottide obturatur larynx, vt ne minimum quidem cóclusi spiritus erumpere possit & excedere. Id autem quia
5 præstat epiglottis, simul verò quia eadem ducti redditiq; spiritus modum accessu recessúque suo temperat, hincque omnes vocum varietates modulatur, primùm illa nimirum statuitur vocis instrumentum. Cæterum lingua ori indita explanatæ distinctæque vocis fictrix atque moderatrix est, & mentis voluntatísque nuntia. Eadem sapores diiudicat, eximio & volu-
10 ptario gustandi sensu prędita. Substantia illi rara atque laxa, vt humore saporum vectore facilè imbuatur: quocirca tunica cingitur prætenui, quæ toti quoque ori communis est. Nouem struitur musculis vndique constitutis, quos media linea ad dextrã læuámque dirimit, vt hoc vti & reliqua sensuum instrumenta, geminum foret. Cúmque summè volubilis esset &
15 incitata, ne fortè indomita plus æquo in loquacitatem solueretur, subdito vinculo tanquam habenis cohibetur. Venis præterea duabus maiusculis totidémque arteriis perfunditur, duobus item neruorum coniugiis: altero duriore, quod in musculos distributum motus efficit, altero molli internoscendis saporibus destinato. Pertinet autẽ irrepítque hoc genus ma-
20 gna ex parte in externã ambientémque tunicam. Lingua ad radicem qua latior est & faucibus cohęret, osse valido quasi basi nititur sustentatúrque, quod ὑοειδὲς Græcis dicitur, literæ Y. speciem habens. Huic vtrinque assistunt glandulæ, quas peculiari nomine nostri tonsillas, Græci παρίσθμια dixere: perpetua quibus vis est eructandi saliuam, vt madefiant lingua, la-
25 rynx, arteria, ipsíque pulmones. Inter eas ab extremo palato dependet caruncula rotũda, voci ad suauitatem atque moderationem velut plectrum conducibilis, Græcis γαργαρεὼν, quibusdam ficto nomine gurgulio, at propriè columella dicta: quæ dum humoris influxione tumet & inflammatur, vuæ nomen accipit. Hinc palatum ad primores dentes extenditur, cui
30 perinde atque linguæ per neruum vis data est sapores internoscẽdi: ad vocem id iuxta ac reliquæ oris partes necessarium, multis scabrum asperitatibus (Plinius crenas appellat) quibus cibum ad concoctionẽ præparet. Hęc sunt vniuersa quæ oris mediíque ventris capacitate continentur, de quibus hoc loco dicere statueram: nam dentium vt ossium explicationẽ pro-
35 prio loco complexi sumus. Quocirca ad capitis interiora tempestiuum est sermonem transferre.

Lingua.

Tonsillæ.

Columella

Palatum.

De capite. Cap. IX.

CEREBRVM humanæ mentis arx & domicilium, cogitatio-
40 num rationísque sedes, motus omnísque sensus, fons & origo: corporis summã partem tenet, sursum spectãs, cælo proximum. Vt enim huius vniuersitatis parens ménsque illa rectrix in cœlo excelsissimo loco consedit, ita decebat cerebrum nostræ mentis arcẽ sum-

mo

Calua.

mo corpore collocari. Quoniam verò id viſcerum præſtantiſſimum, futurum erat irruentibus extrinſecus iniuriis obnoxium, naturæ prouidentia vndique circumſeptum eſt oſſeo tegumento, quod ſuprà caluam appellauimus. Hanc vtrinque obuelant membranæ, quarum interior craſſa meninx appellata, villis compluribus caluæ ſuturis adhæreſcit, qui inde foras elapſi fuſiùs latiúſque circumiecti, alteram exteriorem membranam conficiunt (Græcis eſt περικράνιον) capitis muſculoſæ cuti proximè ſubiectam.

Pericranium.

Craſſior dura illa meninx cùm eſſet, cerebro vt propugnaculum aduerſus caluæ occurſum data eſt: altera autem ſubeſt tenuis atque mollis idoneum cerebri inuolucrum, ei quàm proximè adiunctum, quod & locis compluribus altiùs demergitur, vt interiores cerebri capacitates oblinat. At verò geminatæ atque duplicatæ meninges altiùs impulſæ, primùm cerebrum à cerebello, quod Græcis eſt παρεγκεφαλὶς, prorſus diſterminant: rurſúmque cerebrum ipſum parte priore ſitum, in dextrã læuámque per ſumma duntaxat dirimunt, vt partes cerebri tres ſint omnes geminis mẽbranis ſeiunctæ, omnéſque iiſdem ſuprà ſubtérque ambientibus comprehenſæ.

Meninges duæ.

Cerebrũ.

Cerebrum ſub his homini ſpectatur maximũ, quòd ſit plurimarum virtutum ſedes. Pars prior vt dixi gemina geminis quoque ventriculis intrò reconditis excauata, amplis iis quidem, ſed magis viuentibus quàm morte conſumptis, quibus nimirum coanguſtantur omnia. Ex primis hi cerebri partibus initium ducentes, ad medias ferè regiones accedunt, inde paulùm reflexi in imam ſedem detorquẽtur, quà baſis eſt cerebri, & os quod à cuneo nomen habet. Illuc ventriculorum riui confluunt, vbi locus eſt qui χοάνη, id eſt infundibulum, aut πύελος, id eſt peluis appellatur. Huic ſubter craſſam meningem ſubdita eſt glandula rotunda apertè concaua: glandulam mox excipit ſuſtinétque tanquam baſis os σφηνοειδὲς, à dextra læuáque pertuſum, cui mox ſubiiciuntur oſſa adúſque palatum ſpongiæ modo rara, vnde σπογγοειδῆ vocantur. Quæcunque igitur in ventriculis tempore cõgeruntur ſuperuacanea, ſenſim per riuorum ductus in peluim illabuntur, hinc in glandulam, cui tantiſper inhæreſcunt, dum per cunei foramina in os ſpongoides, & in palatum pedetentim inſtillent, foráſque deturbẽtur.

Ventriculi duo priores.

Peluis.

Glandula.

In illa autem ventriculorum caua, venarum arteriarúmque riuuli è ſummo cerebro pariter cum tenui meninge deuehuntur, quæ inter ſe colligatæ atque implicitæ, contextus eos conformant, qui χοροειδεῖς appellantur, quíque capacitates intus ſuccingunt & implent. Ex inferis quoque partibus, atque ex ipſo contextu admirabili, per ea quæ modo commemoraui foramina, arteriæ tum in cerebri corpus, tum in eius ipſius ventriculos emergunt euadúntque, illis contextibus, vt dixi, innexę. Nam ex colli arteriis rami ſurſum euecti, cùm iam in cerebri baſim permanarint, eáſque capacitates attigerint, quæ cuneo oſſi ſubditæ ſunt, mox in tenuiſſimas arterias eáſque plurimas diſperſæ multiformi varióque nexu citra vllius membranæ copulationem, reti aſſimilem contextum conficiunt ſtruúntque (Græcis hic πλέγμα δικτυοειδὲς nuncupatur) qui os cunei non prorſus exceſſit,

Choroides cõtextus.

Rete admirabile.

sit, sed medius inter id & crassam meningẽ collocatur. Huius tenues arteriæ omnes tandem in maiores duas confluunt, quæ per cunei ossis & crassæ meningis foramina elapsæ, in cerebri corpus eiúsque ventriculos commeant, eo quem dixi modo distributæ. Iam verò prioris cerebri secretio ac diremptus quem in longum fieri memoraui, nequaquã adusque cerebellum perducitur, sed circa medium insistit, vt sit priorum duarum partium in mediam quandam eámque indiuiduam concursio. Sic propemodum qui prioribus illis partibus conduntur ventriculi, propriis ductibus in tertium quendam confluunt seipsis longè minorẽ, quíque nulla succingente membrana, sed sua duntaxat duritia consistat, tanquam fornix aut camera, vnde καμάριον dictus est & ψαλλοειδής. Cerebellum quod à cerebro duplicatæ meninges seiungunt discludúntque, occipitis osse tegitur: cerebro quidem durius atq; siccius, cuius pars extrema per spinæ fistulam illapsa, in ossis sacri imum traiicitur, à qua vt ex arboris caudice rami, sic duriores nerui proferũtur. In eo ventriculus inest atque sinus prioribus minor, maior autem fornice: qui initio latiùs patet, at verò arctatur extremo suo in mucronem compresso. A medio fornice canalis est proprio tegumẽto velatus, qui vnicus pertusis meningibus cerebrum committit cerebello. Ad eius introitum sita est glandula diuersæ atque cerebrum substantiæ, quæ venis & arteriis in cerebrũ fusis pro firmamento esse creditur, κωνάριον hanc appellant. Partes quę à dextra & à læua canali assistunt, tument extántque adeò, vt plærunque applicatæ sese contingant: atque idcirco tanquam hominum clunes per illius longitudinem porrectæ, γλουτία dictæ sunt. His vtrinque copulata est tenuis & valida membrana, quæ canalis superiora contegit. Membranæ in longum incubat epiphysis vermi similis, hinc σκωληκοειδῆ appellant, reliquo quidem cerebro durior, ex multis constans particulis, quas tenues membranæ vinciunt copulántque, vt produci cõtrahíque vermis ritu possit. Huius dorsum glutiis & copulanti membranæ adhæret, quod sua crassitudine glutiorum distãtiam propemodum implet. Itaque vermis hic dum longiùs extenditur porrigitúrque per canalis longitudinem, fitque idcirco subtilior, inter glutia procũbit & obturat canalem: cõtractus autem in sese ampliórque factus, inter glutia delabi non potest, quinimo reuolutus secum vnà retrorsum vellit subleuátque membranam, quæ glutia coniungit: quocirca tantum is canalem patefacit quantum retrorsum abscedit. Ea est omnium partium cerebri historia, quarum actiones sic in cõmune conferũtur. Priores ventriculi omnium maximi, crassiores cerebri sordes (nam tenues per suturas euadunt & foras se dant) suscipiunt & congerunt, quæ quia cerebrum amplum, frigidum humidúmque habetur, quamplurimę ex circũiectis partibus eò confluunt. Inde stillant aliàs per priora in os summum narium, quod vnà cum adhærente membrana spongiæ modo pertusum est: aliàs per peluim subditáque foramina dilabuntur in palatum, quanquam iis addita glans cursus celeritatem retardat. Alter porrò vsus præstantior est, ad quem natura

Medius vẽtriculus.

Cerebellũ.

Postremus vẽtriculus.

Conariũ.

Glutia.

Vermis.

Fũctiones.

ventriculos accommodauit, dum vitales ex corde ſpiritus in retis contextum effuſos illícq; præparatos, in priores ventriculos tranſmittit, vbi deinde vi innata cerebri in animales conuerſi, in omnes ſenſus & in medium ventrem, tandémque in poſtremum diffluunt, vt ad ſenſus motúſque functiones ſuppetant ſatiſque ſint. Similis eſt cogitationum ratio, quas rerum ſenſibus comprehenſarum ſpectra atque imagines in ventres illos euectæ ſuſcitarunt. Has autem vias, quas ab externis ſenſibus intrò natura produxit, deinceps exponemus. Cerebri partibus prioribus tubercula duo extant & eminent mammarum papillis ſimillima, quæ ſummo narium oſſi ſpongiæ æmulo obiecta inſident. Sub his exiles procerǽque productiones mollioribus neruis comparatæ ſeſe expromunt, quas in neruorum numero veteres nunquam collocarunt: at his tamen odoratum atque vim eam quæ odorationes æſtimet, conceſſerunt, vt vna inter cæteras ſentiendi vires è calua non exiliret. Siquando priores cerebri ventriculi mucoſa eluuie affluunt & abundant, tubercula ſtillant in nares ſubditas, vt intelligi pôſſit in hæc vias è ventriculis patere. Iam verò neruorum qui ex ventriculis in ſenſuum inſtrumenta contendunt, propagationes hæ ſunt. Omnium prima in oculos traiicitur atque infigitur, cuius nerui, quia inſignes ſunt, & inter cæteros maximè concaui, dicti ſunt Græcis ὀπτικοί, molles ij & ampli, per quos videndi ſpiritus inuehitur. Duo quidem ſunt vt oculi diuerſis enati locis, ſed qui media curſus via quaſi decuſſati coitionem faciát, móxque diducti in ſuum quiſque è regione oculum fertur. Altera propagatio eſt neruorum oculos mouẽtium, qui quanquam opticis ſubſtrati poſt eos inferi videntur, exortu tamen in priores cerebri partes magis vergunt & accedunt, vnde nonnullis primi ſolent exiſtimari. Exiles quidem duri atque validi, in eos muſculos diſperſi, qui oculos obſepiunt atque mouent. Tertia coniugatio ad guſtatum pertinet. Ea quidem à prima ſtatim radice permultis conſtat neruis iiſque tenuibus, & quaſi in vnum compreſſis atque coarctatis, quorum complures in linguæ externam tunicam fuſi guſtandi ſenſu eam inſtruunt & illuſtrant, híque ab ima cerebri parte naſcuntur ſecũdùm quam linguæ ſitus eſt. Reliquorum verò pars in ſuperiorem, pars in inferiorẽ maxillam abit, ſed via multò diuerſa. Vnicus ad inferiorẽ pergit, qui cum ramulis guſtum linguæ præbentibus, per decliuia patente quidem oſſe atque craſſa meninge primùm deturbatur: at mox ab illis ſe ſubducẽs durior firmiórque factus, vt qui motum præſtiturus eſt, in temporis eum muſculum qui molitor appellatur ſeſe infert: inde rectà in inferiorem maxillam multis villorum tenuitatibus diuaricatur, aliis in dentium radices, aliis in gingiuas & inferum labrum effuſis. Qui ſuperiorem maxillam adeunt, ſtatim ad oculorum ſedes adducti, cum iis durioribus neruis commeant qui oculos mouẽt, pérque illorum foramina excidunt: tranſmiſſi deinde ſub oculos ad os malæ quod plurimum eminet, id perforant, vt inde diffiſi in gingiuas dentéſque ſuperiores, in cutẽ faciei prætenſam, & in ſuperum labrum diſpergãtur. Simul autem dum hi malæ foramen

Odorandi inſtrumentum.

Prima neruorum cerebri coniugatio.

Secunda.

Tertia multiplex.

tamen euaderent, vnum de ſe prætenuem ramulum in id foramen coniecerunt, quod in oſſe naſi ad oculi angulum maiorẽ vergit: hic inde in narium capacitatem illapſus, in eam membranam ſpargitur, quæ naribus cũ palato & ore communis eſt. Quarta ſocietas & cõuenientia, poſt tertiam proximè originem ſumit, cuius nerui quàm illius exiliores quidem, ſed tamen duriores ſunt. Quanquam verò vtrique primo exortu cõcurſionibus inter ſe cohæreſcunt, vt confundi, & è calua eodem foramine excedere & prodire videantur, mox tamen vt aliquantum ſic proceſſerũt, quarta coniugatio hinc ſe ſubtrahens, in palatum & in tunicam ori ſubtenſam decurrit. Quinta coniugatio binis neruis continetur finitimis, proximéque inter ſe coniunctis, vt pleriſque ſinguli putentur, cùm tamen iis planè diuerſa ſit origo. Horum itaque qui vtrinque duo ſunt, prior audiendi neruus appellatur, quòd auris corneolum introitum ſubeat, craſſa meninge ſic arctè inuolutus, vt à quibuſdam exiſtimetur ab ea proficiſci & initium ducere. Poſterior in id oſſis lapidoſi anguſtum anfractibúſque flexuoſum foramen ſe deuoluit, quod cæcum nuncupant: foráſque ad aurem emergens & durior factus, in temporis muſculum, in genas, atque in partes auri circumiectas explicatur, ei tertiæ cõiugationis propagini opem laturus, quã dixi in tempus & maxillam inferiorem excurrere. Sexta (quæ interioribus corporis partibus tangendi ſenſum præbet) ponè hanc ex ima cerebri parte profertur, & per ſuturæ cui λ. nomen poſuit patens extremum, caluam exit, compluribúſque ſtatim ramulis exoritur, quos ſecuritatis gratia natura eadem ſepiente membrana, quaſi in vnum coniectos obſtrinxit. Quocirca ii quanuis negligenter ſpectantibus vnicus videantur, tot tamen verè ſunt à prima ſtatim origine, quot omnino particulæ in quas diſpartiri diſſeminaríque debent. Omnes dum per ceruicem feruntur propemodum coniuncti apparent, vtrinque cũ arteriis ſociati quæ inibi ſunt. Longiùs autem progreſſi bipartitò dirimuntur. Alteri intrò per coſtarum radices abeunt membranis vincti, híncque deorſum pergentes lumborum interioribus muſculis incũbunt, ſic eo curſu deducti dum oſſis ſacri extremũ cõtingant. Hoc longo vię tractu omnia propè inteſtina & viſcera quę ſub diaphragmate poſita ſunt, liẽ, renes, veſica, teſtes & vniuerſum peritonæũ, tenuitates quaſdam ab illis acceperunt, per quas tactum participant: hunc enim ſenſum proximè è neruis cerebri aſciſcere decebat. Cæterum in prolapſione & tranſitu, ſpinæ medulla illis duriores neruos è vicinis ſedibus diſpergit, vt ex amborum permiſtione ſimul cum tactu roboris conſtantiam & firmitatem attexeret. Alteri huius coniugij nerui ad œſophagum inclinant, cui vtrinque connexi aſſiſtunt, paritérque demiſſi ori ventris ſe impingũt, in reliquum eius corpus aduſque fundum diſiecti, in exiléſque exhauſti tenuitates. Syncera autem eſt hæc propago, nequaquam durioribus neruis vti ſuperior implicata. Nihil ab hac ne minimum quidem ſepto tranſuerſo impartitur: ad cæteras autem partes, œſophagum, aſperam arteriam, pulmones, cor atque iecur, in tranſitu villi quidam emergunt ac

Quarta.

Quinta.

Sexta multiplex.

dimanant, adeò vt principes hæ partes quibus gubernamur, ſynceris iſtis è cerebro neruis prǽditæ ſint & inſtructæ, continuatáque cognatione ſibi conſentiant. Ab hac propagine vbi iam in thoracis ſpacium aliquantum proceſſit, rami quidam retorquentur ad laryngis muſculos: ſúntque ij nerui recurrentes, de quibus abundè ſuprà dixi. Septima poſtremáque coniu- 5 gatio ab extremo cerebri erumpit, quà iam ſpinæ medulla elabitur: inde cum ſexta digreditur, maximáque parte in villos muſculorum linguæ interiores ſoluitur, quos ipſos multifariam intexit. Minima quædam huius côiugii portio in rectos laryngis muſculos effertur: alia verò neque ea modica in primos amplóſque lacertos, qui ſcapulas ſurſum adducunt: alia de- 10 nique in eos qui tonſillas ac fauces inuoluunt. Quocirca rectè videtur hęc neruorum linguam mouentium côiugatio dici, quam reliquis ſicciorem durioremque haberi ipſa planè origo commonſtrat. Hæ ſunt omnes è cerebro neruorũ origines atque progreſſus. Iam verò ne quid eorum quæ ad caput pertinent, deſideretur, de ſenſuum inſtrumentis tempeſtiuè hîc 15 agendum duxi. Auris ad auditionẽ introitu ſemper patet duro, & multis anfractibus flexuoſo, ne ſonus derepente affatímque intrò ſubiens ſenſum lædat. Nam imum anfractum craſſior meninx ſuccingit & obducit: audiendi autem neruus in eam ipſam membranam fuſus explicatur, quæ foramini per tranſuerſum obiecta, inuectum ſonum ictúmque aërem excipit, deféṙtque in cerebrum commune ſentiendi principium. Extrà autem 20 quæ appellantur auriculæ prominẽt cartilaginoſæ, multíſque flexibus externis iniuriis oppoſitæ, ne quid ex inopinato intrò irrueret, néve appulſæ voces laberentur atque errarent, pars ſuperior eáque durior pinna dicitur, inferior quæ mollis, fibra. Naſus homini tantùm altior eminentiórque in 25 facie, quo quaſi integumento nares occultantur, tum odorum ſpiritúſque via, tum mucoſæ eluuiei emungẽdæ riuus. Illàc ſiquidem hauſti ductíque ſpiritus pars tracta irrepit in cerebrum, pars in aſperã arteriam & pulmones rapta delabitur. Nares æquè diſterminat interſeptum cartilaginoſum, ab imo ad ſummas naſi anguſtias & palati ſuperiora protenſum. Nam to- 30 ta hæc regio plurimis foraminibus peruia eſt, per quæ cerebri ſuperuacua influunt, in nares quidem per os cui à ſpongia nomen eſt, in palatum verò per id quod ſpeciem cribri gerit: tametſi è naribus in fauces cômunem viam patere oſtendunt, quæcunque illinc huc regeruntur imprudentibus nobis. Aſſiſtunt vtrinque oculi, pars corporis præcioſiſſima, qui tanquam 35 ſpeculatores altiſſimum locum obtinent, ex quo plurima conſpicientes fungantur ſuo munere, & eminus quæcunque nocitura ſunt, aut profutura proſpiciant. Horum gratia (ſi Galeno creditur) caput in altis editíſque partibus corporis collocatum eſt, quia cerebrũ ob breues opticorum neruorum ductus oculis proximum eſſe debuit, illic ſublimi loco poſitis. Ij vt 40 reliqui ſenſus gemini parte priore, in quã progredi ſolemus, in antra concaua reconduntur & latent, vtiliter excelſis vndique partibus circumſepti. Primùm enim à ſuperiore parte ſupercilia, ab inferiore malæ leuiter eminent,

Septima.

Auris.

Naſus.

Oculi.

eminet, & nasus in medio quasi murus oculis interiectus, à dextra & à læ-
ua temporum ossa. Palpebris integuntur mollissimis tactu ne læderent a- Palpebræ.
ciem, quarum inferiores fixæ & immutabiles conquiescunt, vt & genæ
inter has atque malas collocatę:superiores pupulas claudunt, ne quid obi-
5 ter incidat, eásque aperiunt cum celeritate maxima. Palpebrarum extrema Cilia.
cilia sunt, dura cartilagine firmata, quæ ταρσὸς appellatur: huic infixi pili e-
riguntur, quibus tanquam vallo quodam muniuntur oculi ad leuiorum
occursus, hosce pilos Græci βλεφαρίδας dixerunt. Lubrici facti sunt & mo- Musculi.
biles, vt aspectum quocunque vellent facilè cōuerterent, ob ídque vtrin-
10 que septem his musculi circumiecti, è quibus vnus sursum, alter deorsum,
duo ad dextram læuámque trahunt, alij duo illos circumferunt, septimus
sustinet & illigat. Ex tunicis quaternis atque ex ternis humoribus conditi
sunt. Prima tunica & extima ἐπιπεφυκὼς, id est adnata & adhærens appella- Tunicæ.
tur, cuius interuētu oculus tenetur & adhærescit. Altera cornu similis κερα-
15 τοειδής. Tertia vuæ, ῥαγοειδής. Quarta araneorum telæ, ἀραχνοειδής. Humorū ex- Humores.
timus est ὑδατώδης ab aqua dictus, alter ὑαλοειδής vitro fuso similis, intimus
κρυσταλλώδης: omnium autem compositio huiusmodi esse deprehēditur. Ad-
hærēs tunica oculi posteriora cōtegit excipítque musculos omnes, ex pe- Cōpositio.
ricranio hæc quidem nata: proximè illi adhęrescit cornea vniuersum ocu-
20 lum vndique cingens, quæ tametsi à dura cerebri meninge proficiscitur,
quàm illa tamē durior firmiórque externis rebus obiicitur, pellucida qui-
dem, vt per eam cerni posset. Hac concluditur humor ab aqua aut ab oui
candido nomen habens, quem mox ῥαγοειδὴς vniuersum comprehendit.
Quoniam verò hęc tunica à posterioribus partibus corneæ propemodum
25 adhærescit, à prioribus autem longissimè distat, idcirco his conceptus hu-
mor totus penè in priora confluxit. Vt granum vuæ sic ῥαγοειδὴς parte prio-
re & media foramen habet, quod pupula vocatur, è quo acies est qua cer-
nimus, hoc enim rerum spectra spiritúsque prosiliunt: nascitur autem hæc
ex tenui meninge. Rhagoidem circumcirca proximè succingit arachnoi-
30 des, colore nigra, arteriis venísque consperſa more secūdarum vteri, ex vi-
dendi neruo tenuissimè fuso dilatatóque nata, qui ex cerebro nonnihil se-
cum detulit eius contextus, qui ἀρροειδὴς appellatur. Itaque inter has tuni-
cas palàm est nihil prorsum intercedere. Quantum superest interioris ca-
pacitatis, id replet vitreus humor copiosissimus, is quidem & crassitie vi-
35 tro fuso similis: in quo proinde crystallinus veluti innatans stabilis & con
stans insistit, nulla tunica diremptus. Positus autem is est non in vitrei
medio, sed parte eius priore, pupulæ prorsum obiectus, vt ea sede me-
dium totius oculi velut punctum occuparet. Humorum hic durissimus
glaciem concretam aut crystallum referens. Figura nō planè globosa, sed
40 quà pupulam spectat pressior ac planior. Alitur vitreo humore, vitreus au-
tem per venas è cerebro cum arachnoide deriuatas. Hæc de vidēdi sensu.

Gustatus ore cōtinetur vndique septus ad vsum & incolumitatis custo- Gustus.
diam, quódque cibi & potionis index sit. Quocirca lingua & palatū eius

Tactus. instrumenta cùm sint, satis videntur antè suis locis explicata. Tactus toto corpore æquabiliter fusus est, cuius idcirco propria instrumenta non priùs definire possim, quàm reliquorum omnium neruorum propagatio sit absoluta.

De neruis. Cap. X. 5

PARTIVM dissimiliũ instrumentorúmque corporis omnem iam videor compositionem planam fecisse, vt omnis illarum descriptio facta explicatáque putetur: nunc autem ad similarium partium expositionem reuersus, eas primùm 10 verbis amplectar & expediam, quarum beneficio reliquæ omnes indigent, communíque opera gubernãtur: hæ sunt venæ, arteriæ, & nerui. De his quidem suprà, obiter duntaxat, & vt dicere solent perfunctoriè dictum: nũc verò plenam absolutámque illorum propagationem exponemus, qua legẽtis animus saturari possit. Ne autem de 15 cœpto viæ cursu deflectam, quam de neruis paulò antè suscepi tractationẽ hîc persequor. E cerebro tanquam è radice caudex, profunditur spinę medulla, quæ cerebri substantiam accipiens, eius aut pars est, aut profectò vicaria, tanto durior quanto longiùs processerit. Vt enim prior cerebri pars vsquequaque mollis est & tenera, posterior tantum dura quantum pro- 20 greditur, ita sentientes neruos natura omnes è priore illa parte, mouentes verò vtpote duriores & ad motionum impetus sustinendos roboris plurimum nactos, à posteriore & ex spinæ medulla deriuauit. Conuenit enim vt è simili vnumquodque nascatur, víxque à duro potest molle quicquam proficisci, quãquam durum quippiam ex molli prodit, nõ primo quidem 25 statim exortu, sed dum progressus longitudine aut regionis per quam ducitur licciore natura arescẽs, durius robustiúsque se ipso redditur. Sic enim suprà proditum est, complures è tertia coniugatione mouentes neruos emersisse, & è sexta recurrentes, qui longo viæ tractu, mouẽtium vim & naturam acceperũt. Attamen neque hos inter exquisitè duros collocare pos- 30 sis, quòd ab illorum robore plurimùm desciscant, vt idcirco ratum sit & constans omnium exquisitè durorũ, cerebellum & spinæ medullam principium esse & originem: de quibus iam pleniorem orationem instituo.

(Spinæ medulla.) (Neruorũ duriorum origo.)

Medullæ tunicæ. Itaque medulla per spinę fistulam in extremum sacri ossis progrediens, duobus inuolucris conuestitur, quæ à cerebri meningibus proferuntur, & 35 quæ eundem ac meninges vsum præstant. Supra hæc tertia quoque tunica fortis atque neruosa circumiicitur, ne dum spina inflectitur, flexa quoque medulla disrumpatur. Sequuntur vertebrarum nodi, vinculis suis inter se connexi atque coniugati: quos præterea vniuersos alia tunica extrinsecus integit & firmissimè colligat. Hîc missum facio tenacem & glutino- 40 sum humorem, quo plurimo vertebræ ad motus procliuitatem circumfusæ sunt. Medulla igitur tanquam caudex ramis plurimis fruticatur, in omnes artus, sensus, motúsque gratia propagatis: à singulis quippe vertebris bini

bini eo quem nunc dicturus sum modo, expromuntur atque proferuntur. Prima atque summa hinc surgens coniugatio, exilium est neruorum, qui ex medulla orti per obscura summæ vertebræ foramina prodeunt: quod nó vt reliquos omnes per articulos compagésque elabi tutum esset, vt qui tenues frequenti motu diuulsi frangerentur. Pusilli autem cùm sint, non extra musculos huic vertebræ incubantes procurrunt. Altera συζυγία insigniores neruos ab ea mittit regione, quæ inter primam secundámque vertebram à lateribus posita est. Horum pars maxima circum aures, & in capitis posteriora ad summum vsque verticem effunditur: pars reliqua in circumiectos omnes musculos irrepit, primæ implicita coniugationi. Ex his foraminibus quæ inter secundam & tertiam vertebram vtrinque hiant, alia proficiscitur cóiugatio, ad eos musculos sese applicás qui maxillas mouent, & ad eos qui caput retrò deflectunt, atque hęc est tertia. Huic quarta confusa in musculos effertur capiti ceruicíque communes, quorum est caput retrò detorquere: in eos præterea qui maxillas mouent, in eas denique particulas quæ ponè aures sitæ sunt. Erumpit autem ex eo foramine quod inter tertiam & quartam vertebram intercedit. Quinta coniugatio simulatque è proximo articulo prodierit, altera propagine quartæ permiscetur, similiter ac ea distributa: altera verò sextę. Hæc autem post quintam vertebram excidens, ad scapulas plurimùm deriuatur: insuper verò proximis vtrinque sese attexit, & tenues de se villos in singulas ceruicis vertebras emittit. Eadem quoque diaphragmatis neruo implicita atque inserta, non modicè eum adauget & amplificat. Qui enim diaphragma moturi sunt nerui, è ceruicis medulla omnes prodeunt, plurimi autem vt multis visum est ex quarta cóiugatione. In partem diaphragmatis mediam quæ neruosa est & musculi principium censetur, hi se penitus inserunt: in ipsáque via fulciuntur intersepiente membrana thoracis. Duo alij per initia his copulantur nerui, qui tamen mox inde intrò sub os pectoris euecti, tandem in diaphragmatis summum & ad mali punici sedem contendunt: horum eadem origo quæ superiorum est. Septima coniugatio sub vertebra sexta emergés, maxima ex parte in brachium porrigitur: villi autem reliqui proximis implicantur annectuntúrque in caput, in ceruicem & diaphragma diffusi. Similis propemodum & octauæ coniugationis distributio, cuius tamen in cubitum & vlnam multiplex processus, totus absumitur nec vltrà pergit, attamen huius nihil quicquam in septum transuersum promouetur. Nona post octauam vertebrã nata, in manus extremas tota properat, hoc dempto quod superior sibi adiiciens quasi arripuit: sed huius quoque nonnihil abit in vicinũ musculum, qui primus atque summus in thorace, medium inter primam secundámque costam spacium tenet. Itaque nona hæc productio cùm ad cubiti flexum carne quidem nudum se appulerit, ne fortè periclitaretur, inter ossium tumores atque nodos se abdidit, illíncque tutò triplici propagine in manum difiicitur, vna quidem intus ad minores digitos, altera in maiores fissa: tertia in summæ manus exter-

Prima neruorũ è spinæ coniugatio.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Septima.

Octaua.

Nona.

nam regionem inflexa. Cæterum non hæc modò, ſed octaua quoque & ſeptima dum per humerum fertur, intrò via tutiſſima pergit, multis integentibus muſculis communita. Sequitur decima coniugatio, quæ ipſa ſecunda quoque dorſi cenſeri debet, quemadmodum quæ dicta proximè eſt, dorſi prima ſtatuitur. Etenim vertebra quæ omnium eſt octaua, ſi eadē quoque dorſi prima ponitur, conſequens eſt eam coniugationem quę ſub illa erumpit, dorſi quoque & thoracis primam exiſtimari. Itaque ex ſingulis quæ in dorſo ſunt vertebrarum compagibus, ſingula neruorum coniugia in proximos emergunt muſculos, tū in eos qui inter coſtas poſiti ſunt, tum in eos externos qui per ſpinæ longitudinē excurrunt, ῥαχίτας hos Græci vocant. Quin & horum neruorum extrema ſeſe latiùs demum explicāt, dum qui ex verarum coſtarum radicibus exierunt, in humeros, in ſcapulas, in circumiectos thoraci muſculos, in reliquas demum omnes pectoris particulas tenuiſſimè fiſſi ſparſíque diffunduntur: qui verò ex breuiorum coſtarum nati ſunt vertebris, in abdominis muſculos adeūt. E lumbis quicunque nerui efferuntur, partim in externos poſterioréſque muſculos perreptāt, partim in interiores, iis neruis implicati quos diximus è ſexta cerebri coniugatione eodem deriuari. Ex oſſe ſacro quatuor qui vtrinque excidunt, ex ſuo quiſque foramine in crus vniuerſum iter habet. Ex quibus colligi poteſt omnes è ſpinæ medulla tractas coniugationes eſſe nouem & viginti: octo quidem è ceruice, à dorſo duodecim, quinque ex lumbis, ab oſſe ſacro quatuor. Sunt qui ab hoc quinque expromi iudicent, vt ſint omnes triginta. Auicennas quoque è coccygis & caudæ extremo neruum coniugij expertem deducit: at re vera hic inter vincula annumerādus eſt, neque prętereas quæ hactenus proditæ ſunt à nobis, vlla ſeorſum & per ſe coniugatio deprehendetur. Sic autem deducuntur, vt qui nerui ex infimis duabus lumborū vertebris atque ex oſſis ſacri quatuor foraminibus emerſerunt, omnes ferè in vnū quaſi faſciculum coniecti, parte poſteriore qua coxa rimam amplam agit, in crura protrudantur ponè articulum, amplo operti abditíque muſculo. Simul autem muſculis qui inibi ſunt, prout fert dignitas atque magnitudo, ſuum cuique ramū impartiūt. Vnde mox alij in crura ſparſi deorſum per interiora ferūtur, qui ad pedis inferiora cōcedunt: alij verò per exteriora, in pedis priora atque ſuperiora pertinentes: alij media inter hos regione poſiti in muſculos ſuræ dirempti abſumuntur. Id vnum ſolerter ſi quid aliud natura proſpexit, vt illos oſſium, cartilaginum, atque vinculorum quaſi propugnaculis cinctos & obuallatos traducat. At verò non omnes qui ex lumbis & ex oſſe ſacro prodierūt, ſic continuò per poſteriora deorſum commeant, ſed ex his non pauci tenues rami per amplum pubis foramen exeunt, alij in exiguos muſculos qui circa podicem, veſicam, penē, & teſtes habentur, alij in peritonæi veſicæ & vteri membranas, alij in cutem quæ fœmur circumfundit aduſque genu diſpertiti. Hæc eſt vniuerſa & integra neruorum conſectatio.

Decima.

Nerui ex dorſo.

Nerui ex lumbis.

Nerui ex oſſe ſacro.

Nerui omnes quot.

Neruorū in crura diſtributio.

De venis. Cap. XI.

IECVR venarum esse originem hîc pro hypothesi cõstituam, cuius tamen veritatem multis posthac rationibus illustrabo. Huius è parte con caua venæ plurimę in ventrem & intestina dispersæ finduntur, arboris cuiuspiam radices imitatæ. At verò pars conuexa venam crassiorem ædit atque profert, quæ arboris caudici comparata ramos admodum multos in omne corpus diffundit: quorum ea vis est & facultas, vt è iecore in omnes partes corporis alimentum distribuant, non modò tuborum ductuúmque similitudine, sed cõcoquendi quoque viribus insigniti. Præter reliquas autem attrahendi facultas in illis plurimum viget, cuius causa in simplici tunica omnes villos in longum porrectos acceperunt: simplex autem tunica satis erat quæ sanguinem vtpote crassiorem coërceret atque contineret, neque periculum erat hinc illum diffluere. Iam verò venæ omnes hac quæ sequitur distributione disiectæ dispartitæque sunt. A iecoris introitu resimáque parte vena grandis excedit (portas appellarunt) à qua velut à communi quodam initio, riuuli complures in ventrem & intestina tanquam à trunco radices aguntur. Ac primum duo ab ipso statim egressu cernũtur, alter minor, isque superior qui comite arteria multis ductibus totus in vẽtriculum abit, aliis quidem in ecphysin, aliis in superiora dextráque protensis. Alter riuus multò maior aliàs sub duodenum intestinum, aliàs sub ieiunum se demergens, ídque trãsiliens in mesaræon contendit: quod priusquam attingat ei quod pancreas dicunt nititur ac fulcitur, cui sanè & duodenum, & ductus qui ad bilis vesiculam tendit, & reliqua quæ inibi sunt vasa inhærescunt. Ex eo loco riuus in lienem emittitur, qui omnium secundus haberi debet: è quo in transitu venæ plurimæ capillorum modo tenues in ventriculi fundum permanant. Huius quantum reliquum est, in lienis substantiam multis quasi radicibus discissum se inserit, quæ tamen dum ex liene efferuntur & emergunt, in duos rursum riuulos concurrunt: vnus in os ventriculi parte tumentiore se infert, alter in omenti partem sinistram retorquetur. Tertius è caudice riuus in pancreas primum immersus, mox deinde per mesaræi radicem quæ spinæ adhærescit, longo tractu in ilia sinistra procurrit: multísque riuulis dissectus omnem cœli intestini productionem irrigat, vt proinde ad hoc totus hic tubus pertinere videatur: atque huic quidem isthac deductione comes assidet arteria. Post hunc alius in dextram contendit, per pancreum in duodenum sparsus intestinum, bilis folliculo ferè è cõtraria regione obiectus. Nihilò hic obscurior superioribus multos quasi surculos in omenti dextrã regionem profert, atque è pancreo hi quidem distribuuntur. Reliquus stipes quà iam mesenterium attingit, riuo quinto prædictis obscuriore omnem omenti partem sinistram perreptat. Vbi verò per mesenteriũ aliquantum iam processit, totus in duos finditur: horũ rursus vterque in duos, omnes demum in quamplurimos tenues, quorũ pars maxima in gracilia omnia

Venarum cõpositio.

Venæ mesaraicæ.

Ad vẽtriculum.

Ad lienẽ.

Ad colon intestinũ.

Ad cæcum & omenti dextra.

Ad omenti sinistra.

Ad ileon.

nia inteſtina ipſúmque cæcum multiplici ſobole diſpergitur: pars quędam minor in meſaręi glandulas immiſſa deſinit. Ea eſt venarū meſenterij propagatio, quæ in vnam ad iecoris portas conſtitutam, omnes tanquam in truncum radices confluunt. Hæc porrò iecur mox vt ſubiit, alios in id ramos ſpargit, ferè quidem in ſingulas fibras ſingulos, ſed qui demū ſectione partitionéque multiplici in omnem iecoris ſubſtantiam exhauſti oblitterentur. Quæ etenim ab eius conuexo emergit, ampla illa quidem ac proinde caua nuncupata, ex quamplurimis quoque riuulis & quaſi radicibus per intimam iecoris partē diffuſis, exurgit: at hæ nihilominus neque illis quas modò dicebam ex portis in ſingulas fibras diſtribui, cōtinuatæ ſunt, neque ad illas extremitatibus ſeſe applicant, neque aliud quicquam præter iecoris ſubſtantiam illis commune intercedit. Cæterum vena κοίλη, id eſt caua dicta ipſo ſtatim è conuexo egreſſu, bipartitò finditur, quaſi in duos prægrandes ramos dirempta: alter ſurſum per diaphragma in cor euadit, alter deorſum ſecundùm lumborum vertebras contorquetur. Ille quidem haudquaquam dorſi ſpinæ inſidet, ſed per medias thoracis regiones, diaphragmate, interſepiente membrana, corde & pulmonis fibra ſuffultus, per ſublime ad claues & iugula cōcedit, plurimóſque ramos eo tractu profert ac diffundit: primum in diaphragma duos, qui deinde multifariam fiſſi longè latéque ſe pandunt. His proximè exeunt capillorū modo tenues venæ, in membranam thoracis interſepientem & in cordis inuolucrum, quarum extremitates haudquaquam paucæ, in priores thoracis partes & in malum punicum irrepunt. Altiùs autem vbi vena caua cordi iam aſſiſtit, eam tanquam ramum promit, quæ cordis exrerna ambire ſpectatur, & in eius molem ſparſa exhauriri, vt per quā denſior cordis ſubſtantia nutriri debeat, non autem eo ſanguine quem ſuis ventriculis conceptum, caloris ſpirtúſque beneficio tenuiorem fecit atque puriorem. Suprà multò capacior alia in dextram aurē dextrúmque cordis ventriculum demerſa illabitur: hanc multis non venam, ſed aptiùs membranam dicere placet, ex ſiniſtro venæ cauæ pariete profectam, quæ dextrum ſinū inuoluat & obtegat. In cordis corpus non altiùs hæc penetrat, neque iam ipſo ingreſſu venæ ſpeciem retinet, ſed mox vt cor attingit, in illius ſubſtantiā degenerat prorſúmque obliteſcit: quod ſanè argumētum Ariſtotelicos eò adduxit: vt venas omnes è cordis ſubſtātia naſci putarēt. Ex hoc cauo dextro venæ nouum genus emergit quæ in pulmones ſurrecta, arteriarū modo tunica duplici obuallatur, cuius antè propagationē expediuimus. Paulò ſuprà cordis aurem dextram, caua vena aliam rami ſpecie edit, quæ ſolitaria omníſque cōiugij expers (hinc ἄζυγος Græcis appellatur) in quintam dorſi vertebram primùm delapſa, mox deinde per ſpinæ lōgitudinem excurrit in imam partem diaphragmatis. Hanc eandem non paucæ corporum diſſectiones oſtēdunt à caua deriuari antequā ad cor accedat. Eadem per ſpinā incedens vtrinque in omnia interualla coſtarū ramos effundit, ſupremis dūtaxat duobus aut ad ſummū tribus exceptis, quæ aliunde prodeuntibus

Ad glādulas meſenterii.

Vena caua nō eſt cōtinuata venis meſenterii.

Venæ cauæ diuiſio.

Ad diaphragma.

Ad interſeptum.

Ad cordis ſubſtantiā.

Ad cordis ſinū dextrum.

Vena arterioſa.

Ad quintā vertebram dorſi.

Ad coſtarum interualla.

deuntibus venis ali poſthac exponemus. Hi autem rami ſtatim è radice &
ortu, ſurculos de ſe foras emittunt in externos dorſi muſculos: longiùs ve-
rò progreſſi per coſtarum longitudinem, tandem extra thoracem foras e-
rumpunt & eminent. Reliqua vena caua contendens ad iugulum, inter-
5 ſepienti membranæ à dextera committitur, in quam complures venulas
prætenues conſpergit: móxque in quinta & minima pulmonis fibra tan-
quam in ſubſtrato puluinari recumbit. At verò priuſquam iugulum attin-
gat, totus venæ cauæ truncus apud glandem, quæ inibi ingens cõſpicitur,
in duos amplos ramos dirimitur, qui mox ad axillas feſtinant inclinati.
10 Huc autem flectuntur per ſumma & interiora thoracis, cùm nondum ſu-
prà claues euecti ſunt: excedunt verò & emanant in axillas per id ſpacium,
quod inter claues & primam thoracis coſtam intercedit: hinc meritò in-
teriores venæ dici ſolent. Ab his nondum foras elapſis, multæ in progreſſu
ſurgũt vtrinque propagines: primúmque ex eo loco vbi vena caua in duos
15 ramos diſtrahitur, exiles venę in proximam adiectámque glandem abſce-
dunt: ab ipſo deinde ramorum exortu alij tenuiores protinus in os pecto-
ris contendunt, éique ſubditi aduſque malum punicum decurrunt, quo
tractu in ſingula coſtarum interualla partis prioris ramulos explicãt: quo-
rum vnuſquiſque alteri cuipiam venę fit obuius, quam ex illa coniugij ex-
20 perte diximus extremum foras emittere. Iam itaque vtratúmque venarum
(tametſi interiores hæ ſunt) extrema extra thoracẽ euadunt, tum in mam-
mas, tum in externos muſculos inſperſa. Præterea verò ex eiſdem amplis ra
mis inſignes venę in tria coſtarum ſuprema interualla multifariam diffin-
duntur: & ex iiſdem ferè ſedibus aliæ mox in ſcapulas & quoſdam interio-
25 res ceruicis muſculos ſe conferunt. Poſt quas aliæ emergunt, quæ in cerui-
cis ſpinam demerſæ, per interiora foramina ſupremarum ſex vertebrarum
irrepunt dum caput attingant. Has igitur propagines effundunt rami am-
pli venæ cauæ, priuſquam ex thoracis capacitate excedãt. At vero vterque
protinus vt de thorace emerſit, aliis rurſum quatuor quaſi ſurculis frutica-
30 tur: quorum vnus in eos exteros muſculos abit, qui ex humero in medium
pectus & ſupra mammas procedunt, alter in axillarum glandes: atque hi
ambo exiles ſanè ſunt. Tertius in eos muſculos ſe proripit, qui ſcapulis ſub-
iecti ſunt, in eúmque muſculũ qui inibi ſpectatur maximus. Quartus om-
nium ampliſſimus externas thoracis partes irrigat & alit, hinc demum ad
35 coſtarum extrema deriuatus. Occurrunt autem iſtius propaginis tenues
riui extremis earum venarum, quas ab imo & ex intimis thoracis emerge-
re proditum eſt. Quas autem deriuationes in brachium atque deductio-
nes faciat hæc vena interior poſteaquam ex axilla euaſit, paulò poſt edicen-
tur. Iam verò vt quæ ſuprà iugulum in ceruicem & caput inferuntur venæ
40 conſpicuæ ſint, ad eum redeamus venæ cauæ diremptũ, quem prope glan
dem ſub iugulis fieri commemorauimus. Ex iis itaque venæ cauæ ramis,
quos tanquã magnos duos ſtipites in axillas exporrigi dixi, qua parte cla-
uiculis aſſiſtunt, vtrinque inſignis vna vena ſurgit in ceruicem. Ante hanc
autem

Iuxtà gangliũ diuiſio.

Baſilica.

Tenues multæ.

Baſilicæ diſtributio ab axilla.

Iugularii ortus.

autem alius ramus propior glandi atque citerior emittitur, qui per ceruicis intima deductus gulæ vtrinque vnus assidet. Quocirca quatuor ex ea quæ sub clauibus est regione venarum propagines sursum contendunt, quas tum primùm iugulares mos est appellare, dum collo insertæ sunt & supra claues emerserunt. Duæ ex his quæ pariter cum gula sursum in fau- 5 ces & oris intima sparsæ feruntur, interiores iugulariæ dictæ sunt, quòd altiùs conditæ perpetuò delitescant: aliæ autem quæ subter cutem existunt, externæ & eminẽtes sunt iugulariæ. Harum verò vtraque mox vt à primo exortu supra claues euasit, in aliis quidẽ corporibus simplex omnino persistit, in aliis finditur in duas, quarum altera priore colli regione rectà ad 10 caput ascendit: altera principio quidem deorsum veluti deflexa claues circumplectitur: móxque sursum reducitur, aliàs soliuaga, aliàs interiori coniuncta. Multi ab ea riui defluunt, vnus quidem frequenti sobole in proximos musculos disiectus, alter maior atque obliquior, qui è clauibus sensim discedens, ad humerum per externa deflectit: hanc idcirco venam hume- 15 rariam & externam mos est appellare: tametsi illic minimè exhausta oblitescit, sed longiùs progressa cubiti flexum petere contendit. Vnde perspicuum est humerariam venam non minore, imò plerumque maiore societate atque commercio cum vena caua coire, quàm cum ceruicis & capitis interioribus. Quin & illam nos plerunque obseruauimus tanquam ramũ 20 erumpere atque nasci ex interiore vena, mox vt thoracem egressa ad axillam festinat, vt proinde secta nihil aliud quàm interior illa conferret. Tertius ramus ab externa colli vena productus, & in scapularũ musculos deflectens absumitur. Quartus humilis eódem in musculum ingentem demittitur, ei plerumque occurrens venæ, quam à basilica in humerũ efferri 25 iam diximus. Quod porrò externæ istius iugulatis reliquum est, quà iam ad aures sese applicat, variè distractum atque disiectum, alios ramos in faciem & tempora, alios circum aures & capitis posteriora, alios intrò in cerebrum diffundit. Sic autem longiùs quoquouersum progredi videntur, vt dextræ venæ sinistris, priores posterioribus extremis suis obuiæ, in sum- 30 mo vertice concurrant. At qui intrò se inserũt, apud auris radicem quo loci inferior maxilla superiori committitur, viam habent & introitum, quà maximus in cerebrũ patet accessus. Interior autem iugularis sursum ascendens gulæ assistit vtrinque vna: cúmque iam ad maxillæ regionem sese extulerit, iis qui effusi sunt ab externa ramulis alios complures immittit at- 35 que coniicit: quíque hac confusione implicati sunt, alij in fauces & guttur pertinent, alij in eos musculos qui penitus laryngi circũiecti sunt, alij insignes in linguam, alij in palatum & circumductas ori partes. Hinc interiores iugulares supra palatum emergunt, ceruicis intima secutæ dum capitis basin attingant: quo ductu in eas partes quæ inter palatum & basin positæ 40 sunt, ramulos effundunt: quorum tandem extrema desinunt in nares. Ex eisdem ferè sedibus ramulus vnus æditur profertúrque inter primam & secundam ceruicis vertebram: móxque alter inter occiput & primam summámque

Venæ ad scapulas & humeros.

Ad capitis externa.

Ad fauces & oris intima.

Venæ ad nares.

mámque vertebram, qui tamen hinc elapsus in pericranium quibusdam dissipatur, aliis integer patente foramine in occipitis osse intrò se recondit per meninges ad verticem diffusus: solet hæc à quibusdam vena puppis appellari. Reliquæ iugulariũ extremitates, per suturas quæ occiput & os cunei copulant euadunt in cerebrum, móxque è basi media eò pergunt, vbi duplicata crassa meninx cerebrum à cerebello dirimit: sicq; geminationis illius firmitate suffultæ, sursum irrepunt in cerebri summum quasi fastigiũ, in quo vacua regio inest quã suprà torcular diximus appellari. Quinetiam venæ quas dixi apud aurium radicem intrò inuehi & inferri, mox propaginibus multis dispersæ, à lateribus media inter caluam & crassam meningem via, in vnum quoque torcular omnes vtrinque commeant. Hic enim locus est in quem cerebri alimentum magna ex parte confertur: è quo demum id riuis tenuissimis, quos iam venas vix ausim dicere, in omnem cerebri substantiam profunditur. Quin & illi riui iuxta cerebri glandem tenuissimè dissecti, in priores ventriculos concedunt, ibíque exilibus arteriis implicati, contextum illum struunt atque componunt, qui à Chorio, id est à secundis fœtum inuoluentibus nomen habet. Ea nimirum est omnis venarum in caput & cerebrum dispersio: nunc autẽ ad eas redeundum quæ in brachium directè feruntur. Basilica vena statim vt ex ala excessit, in amplum humeri musculum & in eos ferè omnes qui illi assistũt, propaginem mittit, inibi penitus exhaustam: reliqua tota aliàs simplex aliàs gemina ad inferiora obliquè deflectit, atque subter cutem emergẽs ad cubiti nodum festinat. Quò tamen priusquam adueniat, in medium cubiti flexum venam traiicit manifestam, ex qua solet ea quodammodo nasci, quam mediam mox appellabimus. Hinc longiùs procedit basilicæ truncus, eóque interim viæ spacio ramos dispergẽs in interiores cubiti musculos, subter cutem ad carpum accedit, vbi in venas cõplures neque eas quidem obscuras diffinditur, quarum fit ad minores inferioresque digitos distributio: è quibus multis nominibus ea celebratur, quæ inter medicum & minimum digitum interiicitur. Cephalica altera brachij vena, à clauibus per ceruicis musculum flexuosa declinat in humerũ, à quo mox rectò tramite deorsum contẽdit, simúlq; venas prętenues spargit in partes eas quas peragrat. Cùm autem in nodum cubiti proximè appulerit, tripartitò secta ramum vnum in brachij superiores musculos recondit: alterum in cubiti flexum obliquè detorquet, qui manifestè conspicuus cum altero coitionẽ facit, quem nunc diximus eò quoque è basilica traiici: fitque istarum congressu media quædam vena, omnium in cubito extantium maxima. Tertium autem ramum efficit reliquus processus, qui per externam cubiti regionem in carpum excurrit, frequentíque sobole in superiores manus digitos effunditur: in quibus ea numeratur, quam inter pollicem & indicẽ consertam, capitis venam dixere. Cæterum media vena è brachij flexu discedẽs radium ascẽdit, euadénsque in externa, ramis diffinditur duobus: è quibus alter deorsum deflectens, riuulis basilicæ suos quoque permiscet: alter

Ad interiora capitis.

Venarum brachii diuisio.

Cephalica.

Mediana.

Distributionem variari.

alter sursum euectus cephalicæ ramis se complicat & inserit. Hęc venarum esse solet in brachium & manus distributio, quæ tamen in non paucis variari cernitur, & nonnunquam eiusdem hominis in dextro ac sinistro dispar. Plerunque vena nulla existit media, est qui cephalicam, est qui basilicam in apertum non proferat: deprehensum quandoque eam quæ pollici assistit à basilica, eam autem quę minimo digito accumbit à cephalica deriuari: tanta videlicet in iis ostenditur naturæ varietas, ad quę nulla necessitatis lex cogit: atqui non in venis vt neque in stirpibus vna semper & similis est necessaria fruticantium ramorum proiectio. His omissis tempestiuum iam fuerit venarum inferiorum propagationē explicare. Vena caua simul ac è iocineris conuexo expromitur, ramum ingentem ad inferiora lumbósque contorquet: quos antequam attingit, pendulus is etiam tum & veluti appensus, prætenues alios ramos in thecas & inuolucra renum, atque in adiecta illis corpora vtrinque profert. Continuò autem vt ille lumbis insedit, in renum corpus eas venas infert, quas dixi iunioribus emulgentes appellari: à quibus plerunque fibræ tenues in ipsa quoque inuolucra cōcedunt. Ab emulgente sinistra vas exit seminarium, quod multis flexibus in testem sinistrum abit: dextrum autem vas non item, sed ex ipsius cauæ trunco maiore duci solet. Iam verò cùm sub renes truncus hic peruenerit, ad dextram læuámque exiles venas spargit in trāsuersos abdominis musculos, & in omnes ventris partes inanes, quæ inter costas adulterinas & suprema coxarum ossa mediæ interponuntur. Præter quas aliæ in singulas lumborum vertebras vtrinque permeant, per ea vertebrarū foramina se inferentes, per quæ diximus neruos foras excidere: atque ex his aliæ tenui membrana cinctæ in spinæ medullam, aliæ maiores in eos musculos erumpunt, qui spinæ extrinsecus accubant, hinc simul in externa posterioráq; corporis lōgè latéq; diffusæ. At ipsa vena caua cùm ad postremam vertebram ossisque sacri initium appulsa est & adducta, in duos tota finditur ramos amplissimos, in crura obliquè prolapsuros. Quò priusquam pertineant, plurimas in circumiecta loca coniugationes ædunt: primam quidem retrorsum in ψόας interiores lumborum musculos: secundam exilem in proximas peritonæi partes: tertiam in os sacrū & instratos illi musculos: quartam in podicem & rectum intestinum, in quibus hæ numerantur, quas hæmorrhoidas præ cæteris nuncuparunt, quāquam inter eas quæ ferè septem sunt, vna ex loco medio disiunctionis ramorum venæ cauæ prodire solet. Quinta coniugatio ad vesicā eiúsque ceruicem flectitur: eadémque mulieribus ramos alios in vteri fundum, alios in eius partem imam atque ceruicem demittit, qui ipsos quoque testiculos quadam ex parte ambiūt. Sexta in musculos rectos effertur abdominis, per quos dein in thoracis cartilaginē & imam regionem mammarum euadit, extremitatibus occurrens iis venis, quas paulò antè dixi ab axilla in thoracis externa demitti: vnde intelligitur venas quæ ad vterum & quæ ad mām̄as prouehūtur, ex eadem aut ex proximis inter se radicibus deriuari. Septima in

Venæ emulgentes

Ad lumborum regiones.

Venæ cauæ in lumborum diremptus.

Decem venarum cōiugationes

os pectinis eiúsque lacertos: octaua ex commissura ossium pectinis elapsa, in genitale tum maris tum fœminæ pertinet. Nona in musculos crurum interiores figitur: decima subter cutem ab inguinibus per ilium regionem ascendens, iis venis fit obuia quæ extrinsecus per thoracis latera deorsum 5 trahuntur. Reliqui amplorum ramorum ductus, in suum quisque crus proficiscitur: atque sub inguine productio quædã emittitur in priores femoris musculos, per quos sparsa omnis dissipatur: altera subter cutem per interiora femina deerrat, ampla illa quidem & manifesta, à qua complures riuuli in subditas regiones penitus deducti sunt. Hæc eadem paulò su- 10 pra genu tripartitò finditur, ramúmque vnum per priorem & interiorem tibiæ regionem rectà deiicit in subiectũ malleolum, vbi clarus atque conspicuus, saphea dici solet. Alterum maximum per poplitem recõdit in abditos atque posteriores cruris musculos, vbi frequenti ramorum sobole disperditur. Tertiũ per cruris posteriora retorquet, qui dein sub cute per ex- 15 ternam tibiam in subditum malleolum decurrit: longiùs autem progressus, suprà infráque in minores digitos abit, quemadmodum primus extremis riuulis maiores pedis digitos circumplicat. Medius is qui per poplitẽ abit in suram, ferè bifariam scinditur, & extrema ferè duo disiicit, alterum ad inferiora, in superiora alterum, qui vtrinque assidentium venarum ri- 20 uulis implicatur. Hæc vniuersa sunt quæ de venarum distributione atque numero dicenda videbantur: nam quæ ex vmbilico in iocineris concaua irrumpunt, vietæ iam atque emeritæ, in venis habendæ non sunt, vt neque in fœtuum secundis quæcunque innasci solent & fruticari, corporis partes censeri debent.

Venæ in crura distributæ.

Saphena.

25

De arteriis. Cap. XII.

ARTERIARVM non longè impar nec dissimilis est atque venarũ descriptio. Spiritus enim vitalis in omne corpus effusi, cùm hæ canales sint atque ductus, debẽt vtique 30 in omnes partes corporis deriuari. At nihilominus arteriarum quàm venarum minùs frequẽs est propagatio, quòd sanguis crassior in exiguas procúlque remotas partes, vix nisi venarum ductibus possit cõmeare: spiritus autem sanguine multò tenuior ab extremis maiorum arteriarũ elapsus, per cæcas occultásque par- 35 tium vias, in distantiora possit euadere, nullo in id arteriæ adminiculo indigẽs. Hinc fit vt arteriam semper vena comitetur, nisi cùm ortus varietas eas coniungi non permittit: arteriam enim quæ ex corde secundùm spinã delabitur vena nulla sectatur, vt neque eas quibus contextus ille struitur admirabilis. At non peræquè vnaquęque vena comitem arteriã obtinuit, 40 tum quòd diuersa origo id plerunque non sinit, tum quòd in complures partes exiguas maximè sub cutem diffusæ sunt venæ, quibus nulla erat arteriarum necessitas. Itaque insignioribus & magnitudine præcipuis venis, vbicunque natura potuit, comites dedit arterias: quod qua ratione in

Arteriarũ vsus.

Arteriæ cur quàm venæ pauciores.

singulis effecerit, definiendum deinceps breuitérque describēdum. Ex læuo cordis ventriculo vas prodit amplum, quod omnium arteriarum tanquam truncus & stipes habetur: arteriæ autem ex eodem in pulmones eiectæ, simplicíque tunica venarum modo conditæ, huic pro radicibus erūt: ijs nempe venis comparatæ, quæ ex mesenterio in iocineris portas ducūt vehúntque alimentum, sic enim & ipsæ ductum de cœlo haustúmque in pulmones spiritum cordi subministrant. Cæterum truncus is quem dixi, protinus vt è corde prosilijt, duas arterias in illius ambitum reflectit: alterā in mediam eius regionem, alteram ad basin circáque dextrum ventriculū. Mox totus in duos eósque dispariles ramos diffinditur: quorum qui amplior, in quintam dorsi vertebram in læuum torquetur, inferas corporis partes peragraturus: in partes autem superas quòd eæ minùs multæ essent, minor alter effertur. Hic itaque pulmone sustentatus ad iugulum pergit, ipsáque via ramum profert in alam sinistram, ex quo interim propagines defluunt. Vna quidem in tria suprema costarum interualla, quæ extra thoracem elapsa ad spinæ musculos posteriores sese applicat. Altera in pectus & mammas ad extremas vsque costarum cartilagines effusa: tertia in foramina supremarum sex in ceruice vertebrarum, pariter cum vena comite ad medullæ membranas adducta. Reliquus hic ramus in scapulam & brachium sinistrum sparsus euadit, basilicam venam plurimùm sequutus. Stipitis autem pars maior ad iugulum contendens, à læua dextrorsum reflectitur: quæ cùm ad ingentem glandem, cui ganglio nomen est, peruenerit, ramum vnum ad intimam iugularem sinistram, alterum ad dextram porrigit: externæ siquidem venæ iugulares, coniuges arterias non acceperunt, vti neque cephalicæ, quas per humerum in brachium proferri diximus. Huius demum arteriæ quicquid reliquum est, necdum supra claues egressum, in dextram axillam iter habet, pares obiter nec dissimiles propagines spargens atque ea quam diximus ad læuam deflectere. Ex quo perspicuum est, dextrum arteriæ ramum longè æditiorem sinistro existere. Carotides porrò duæ arteriæ posteaquam supra claues cū interioribus venis iugularibus in ceruicem emerserunt, sursum rectà festinant, quo tractu in singularum vertebrarum foramina riuulos ædunt, qui medullæ membranis impliciti pariter cum illis in caput efferūntur. At carotides ipsæ in maxillæ confinio bipartitò scinduntur, vt vtriusque pars vna retrorsum & in posteriora, altera in priora & aduersum spectet atque flectatur. Quin & huius duo insuper fiunt rami, alter in linguam & interiores maxillæ lacertos, alter foras eminens propter auriculam in temporum musculos effunditur, qui demum in verticem summum ascendens, oppositæ arteriæ extremis implicatur. Pars verò quam in posteriora flecti dicebam, duos æquè ramos promit magnitudine præcipuos, quorum qui minor apparet per extremū suturæ à Λ. nomen assumentis, irrepit in caluā ad cerebelli basin, hoc tamen trāsitu dispersis in partes circūiectas ramulis. Maior ramus partim per id foramē quod apud infimā est auriculā, permeat in caluā, eò quidem

Arteriæ venosæ.

Ramus arteriæ superior.

Arteriæ ad brachia

Iugulares.

Ad caput.

Ad cerebrum.

quidem deductus vbi geminatio est crassæ meningis: partim sursum ad cuneum & cerebri basin euehitur, in multas exilésque arterias diductus, quæ variè vtrinque insertæ atque implicitæ nullius membranæ interpositu, cótextum admirabilem cóstituunt, cerebri basi substratum, atque in osse cunei reconditum. Ex hoc demum arteriarum contextu tanquam ex radicibus in stipites concursantibus, arteriæ duæ surgunt, quæ per crassæ meningis foramina scandunt in cerebrum, mox subtiliùs dispertitæ, aliæ in cerebri corpus euadunt id ipsúmque ambiunt: aliæ in eius ventriculos producuntur, quæ assumptis pariter venarum & arteriarum fibris è summo torculari delapsis, contextum illum choroidem componunt. Hæc omnis est arteriæ in superiora distributio. Ramus alter totius arteriæ, à quinta dorsi vertebra in quam ex corde deflexerat, secundùm spinam ad os vsque sacrũ decurrit, sempérque ad læuam paulùm declinat, vt œsophago in thorace, & venæ cauæ per lumbos incedẽti, det locum. Primus in tanta productione ramulus editur in eam pulmonis regionem, quæ spacium inter quintã vertebram & cordis basin medium implet, cuius extrema in asperam arteriam sursum adducuntur. Alij deinde rami in singulas vtrinque vertebras exeunt, quorum propagines aliæ in costarum interualla proferuntur, in eósque musculos foras euadunt, qui priori thoraci extrinsecus insternũtur: aliæ ferè bifariam sectæ partem non modicam ad spinæ dorsíque exteriores musculos, partem alteram in spinæ medullam vtrinque inferũt, per ea foramina per quæ diximus venas emitti, neruos autem expromi. Cùm iã septo transuerso assidet arteria, duos in id ramos, vnum ad dextram, ad sinistram alterum transmittit. Sub hæc autem ventriculo, iecori & lieni suum cuique ramum impertit: ex eisdẽ propè sedibus alios in intestina per mesenterium disseminat: nec longè ab his duo prægrandes concedunt in renes, quos nonnullis placuit emulgentes arterias dicere, à quibus fibræ tenues in renum thecas desinunt. Succedunt his arteriarum rami, quatum est in testes transuectio: solet autem quæ ad sinistrum pertinet, aut tota ab emulgente arteria nasci, aut profectò nonnihil ab ea mutuari: quæ verò ad dextrum spectat ex maiori trunco proficisci, quanquam est cùm quippiã sumit ab emulgente dextra: procurrunt autem & inuoluuntur testibus hæ pariter cum venis seminarijs. Vt suprà de venis attuli, ita & nũc illis comites arterias statuo è singulis lumborũ vertebris ad ilia abdominísque musculos efferri. Perspicuum satis esse potest arteriæ truncum, multis ramorũ proiectionibus maiore ex parte exhaustum, multùm iam extenuari atque minui, cùm os sacrum attingit: vbi iam totus in duos ramos finditur, quos subiecta crura excipiunt. Atque cùm ad hunc vsque locum vena caua vtpote minor & leuior, arteriæ ampliori ac densiori incubaret, hîc primùm in crura diuaricatis illis, arteriarum rami tuitionis causa venis inuehũtur. Ex primis crurum ramis vtrinque arteria vna, adultis quidem arescens & emerita, per quam conceptui vita tenebatur, permeat in vmbilicum. Hinc quoque in os latũ & illi adiecta corpora, quædã excurrunt propagines ve-

Rete admirabile.

Arteriæ quæ ad inferiores partes.

Ad diaphragma.

Ad viscerá

Ad crura

Ad vmbilicum.

nis similiter distributæ: omnium autem maximè insignes apparēt, quæ in lumborum musculos interiores, in mulieris vterum, in vtriusque sexus genitale, in vesicam & podicem adeunt. Quęcunque post has in crura deuehuntur, cum venis maioribus altiùs demersæ intima permeant, in ramos effusæ & absumptæ, qui neutiquā vt venę subter cutē extant. Cùm enim illarum quàm venarum maior nobis esset necessitas, penitus illas abstrudi atque delitescere tutiùs erat, & minùs crebra propagatione diffundi. Quid igitur simile inter se, quid diuersum acceperint venæ & arteriæ, ex his perspicuum euadit. Nunc quod integram absolutámque reddat orationem, præstandum, atque de reliquis partibus similibus tractatio superioribus nectenda.

De membranis & cute. Cap. XIII.

Tanta inest in corpore membranarum commoditas, tanta necessitas, vt nullam natura partem prætermiserit, quam membrana non integat, comprehendat & fulciat. Siue enim os est, siue cartilago & vinculum, siue musculus atque tendo, adde neruos, venas, arterias, intestina, viscera denique omnia, proprijs quibusdam membranis conuestita, & ijs veluti conclusa cōtineri cernūtur. Has quidem ex vsu atque officio, quòd veluti tegumenta partes singulas ambiant atque definiant, tunicas propriè dixerunt. Præter quas tamen aliæ quædam partes disterminant, aliæ sustinent, connectunt aliæ, quibus commune membranarum nomen est inditum. Ad hoc genus referri minimè possunt tergora ea duo, ex quibus cōditus est ventriculus, vt neque ea ex quibus intestina constant atque vterus, vtraque vesica, venæ & arteriæ: quæ quanquam nominis inopia tunicæ dici solent, Græcis χιτῶνες, longissimè tamen ab earum quas tradimus natura recesserunt. Illæ siquidem propriam ventriculi, vteri, & aliarum quas dixi partiū substantiam complent. Hæ verò partes integrè iam formatas cōuestiunt, disterminant aut sustinēt. Illę ex proprijs fiunt villorum productionibus, quorum ope naturales attractionis, retentionis, aut expulsionis motus obeūtur. Hę nullum villorum genus nouerunt, sed sui vndique similes omnis motus naturalis expertes sunt, solius sensus compotes. Discriminis hoc postremò argumētum efficax, quòd ventriculus, intestina, vterus, cęteráque eius ordinis, cùm ex proprijs tunicis tanquam ex substantiis compositа sint, hoc tamen insuper membranę genere teguntur, quò firmè cohęreant, teneantur, & sensu polleant certiore. Quas itaque hoc loco propriè membranas appellamus, sunt eę quidem tenues & leues, ne quas obuallāt partes pondere suo premant: densę tamen ac robustę, vt arcere possint externas iniurias, ipsámque partium substantiam continere ne fusa dissipetur. Latissima in his differentia spectatur, prout varia est partium quibus addictę sunt natura. Alię enim simplices sunt tenues & pellucidę, duplices alię crassę & valentes: figura singulis attributa ex loci & partis quibus ac-

Tunicæ.

Mēbranæ.

Tunicarū differētiæ.

Mēbranarum differentiæ.

commodantur conformatione. Ex his verò præstantissimæ quæque quibus partes principes obductæ sunt & obtectæ, proprium nomen acceperunt: reliquarum verò perpaucæ. Pericranium appellatur quæ caluam extrinsecus ambit, duplex illa quidem & firmissima. At scapulas, costas singulas, humeros, brachiorum, manuum, reliquarúmque partium ossa, quęcūque seorsum integunt promiscuè atque communiter περιόστεα dictæ sunt. Musculum vnumquemque sua quædam membrana sepit & obuallat, eáque simplex multóque tenuior quàm periostium, cuius vniuersum genus nullū adhuc nomen inuenit. Ex interioribus autem quæ cerebrum inuoluunt, meninges appellantur altera crassior, tenuior altera, quarum productiones omnem spinæ medullam, ex hácque ductas neruorum propagines circumsepiunt. Supra quas tertia quædam illis firmior, spinæ fistulam intus succingit: itémque quarta extrinsecus vniuersam spinam tegit & illigat. Quæ quatuor in oculorum sunt structura, proprias appellationes eas sortitæ sunt, quas suo loco explicauimus. Asperā arteriam tum quę intus, tum quę foris continet illiúsque cartilagines connectit, proprio est nomine destituta: similiter quę gulam, quę stomachū oblinit, rursum verò quę vel pulmones, vel iecur, vel lienē, vel denique renes ambit. At verò quę thoracem medium dirimit inter pulmones illapsa, dissepientem membranam appellauimus, eandem qui volet cum Festo dissepimentum nuncupet: cuius ima ex parte pericardium nascitur, & è summis mēbrana vtrinque costas succingēs, ὑπεζωκὼς Gręcis vocata. Ita propemodum è peritonęo (quod duplex est infimi ventris membrana) tenuiores alię prodeūt, tum quę diaphragma succingunt, tum quęcūque ventriculum, intestina, iecur, lienē, renes, vesicam, vterum, omentum atque mesenterium contegunt & obducunt, quibus propria seorsum nulla obtigit appellatio. Membranis omnibus prima origo est ex partium quas inuoluunt substantia atque mole, è qua pingue crassúmque recrementum foras circum illam emergens ac pedetentim siccescens, dum fœtus conformatur coit in membranam. Accipit hæc robur & omnem sentiendi vim ex neruorum sentientium tenuitatibus in se conspersis, contextúque miro consertis & implicatis, vt iccircò a multis falsò existimatum sit omnem membranæ substātiam à neruis tractam esse. Cæterum dictorum fidem id confirmat, quòd è sexta cerebri cōiugatione conspicuos cernimus neruos sentientes, & in membranam dissepientem, & in eam quæ costas succingit illabi: alios quoque in ventriculi, hepatis, lienis contegentem membranam, maximè verò in peritonæū, è quo demum omnium partium inferiorum tegumenta surgunt. Talis propemodum fieri deprehenditur ad ossium musculorúmque membranas distributio, sed quæ tamen sit ab eorum neruorum villis, quos emittit spinæ medulla: adeò vt ex his colligere sit membranarum substantiam, tametsi non vniuersa à neruis defluxit, ab illis tamen omnem sensus potestatē accepisse. Hæc de membranarum ratione satis. Cutis non dissimilem videtur conditionem sequuta, quæ membranarum modo à prima conforma-

Pericraniū

Circa ossa

In musculis.

Meninges

In oculis.

Dissepiēs.

Succingēs.

Circa viscera & intestina.

Mēbranarum ortus.

Mēbranas non è neruis nasci.

Cutis cōpositio.

tione ex ſemine cócreuit, vt corpus vniuerſum obiret atq; circũdaret, tãto reliquis membranis craſſior, quanto corporis vniuerſi moles amplior: at paulò rarior quidem effecta, & crebris exilibúſque ſpiraculis peruia, vt interiorum exhalationi pateret: mediam inter carnem neruúmque naturam adepta, existimari poteſt ex paribus quodammodo eorum portionibus cõ 5 poni. At reuera propria illius ſubſtantia qualem dixi ex ſemine traxit originem: ſed quam tamen ſubditarũ venarum & arteriarum extrema ſubeunt, quò alimentum ſpiritúmque profundant. Eódem neruorum tenuitates è ſubiectis partibus inſeruntur, compluribúſque locis longa propagine cõ-

Cuticula.

ſperſi apparent, per quos cuti tangendi ſenſus aſciſcitur. Super hanc quæ 10 vera eſt & germana, altera veluti exile tegumentum poſita eſt, quæ ſumma cutis & cuticula nobis, Græcis ἐπιδερμὶς eſt. Denſior quidem quàm vera, ab exiccatis illius ſordibus non ex ſemine procreata, quam per exuſtionem ignium vi oborta puſtula, conſpicuò cernimus à vera cute diuelli, atque in

Cutis foramina.

interrigine diſcerpi & atteri. Cõtextu illa perpetuo vniuerſum corpus ob- 15 tegit, niſi quà perforata vel exitum vel introitum præbet in corpus, velut in auriculis, naribus, oculis, ore, genitali, atque podice. Cum ſubiectis partibus illa quidem minimum habet commercij, ſed dũtaxat ex neruorum, arteriarum, venarúmque fibris velut appenſa, illis cohæreſcit, vt iccircò tota propemodum detrahi poſſit. Paucæ enim partes ſunt quæ nõ deglubeã- 20

Vbi cutis hæreat ſubditis partibus.

tur. In fronte ſic cum ſuo muſculo implicita cutis coiuit, vt omnem volũtarium illius motum ſequatur, qualem & reliqua penè tota facies accepit: vix enim hanc aliud eſſe iudices, quàm ſummam muſculi faciem vehemẽter ſiccatam & quaſi torridam, Veruntamen in labris non is modò coitus, ſed tanta ineſt confuſio, vt neque muſculum, neque cutem ſeorſum queat 25 ſenſus internoſcere. Eius propemodum generis ingenerata eſt manuum palmis plantíſque pedum, tum vt ad prehendẽdi munus quoquouerſum aptiùs inflecterentur, tum vt tangendi facultate exquiſitiore pollerent: alibi vt dixi nuſquam confuſa ſubiectis partibus prorſus adhæreſcit.

De carne mollibúſque partibus. Cap. XIIII. 30

Olidas atque præduras corporis ſimplices partes iam omnes videor attigiſſe, vt nunc mihi de mollioribus quæ carnis ſpeciem habent dicendum ſuperſit. Ne hîc autẽ à vulgato nominum vſu diſcedam, placet id molliorum par- 35 tium genus vniuerſum, vna carnis appellatione comple-

Caro quid

cti. Simplex ea nuſquam inueniri poteſt quæ per ſe ipſa cõ ſiſtat, ſed ſolidioribus villis adnata atque circumiecta, vi ſua & multitudi-

Caro triplex.

ne concretam ex ſe molem vniuerſam, carnis nomine deſignat. Vniuerſi autem eius generis ambitus in tres tribui ſecaríque ſolet differentias: vna 40 muſculorum eſt quæ propriè caro dici debet, altera glãdularum, tertia viſ-

Simplex caro.

cerum quàm Græcis παρέγχυμα vocari diximus. Muſculorum caro tota ſanguine madet quo plurimo perfunditur, & vnde ſuam eã originem duxiſſe exiſtimatur.

existimatur. Non enim aliud atque sanguis esse videri potest, qui circa villos concrescens inanitatémque inter eos mediam implens & quasi infarciens, robur ijs accersit & continet, ne per motus periclitentur. Quocirca satis videor de ea trãsegisse, quum omnem musculorum numerum atque
5 summam recensui: nisi quis præterea inde discrimina quædam statuenda putet, quòd alia humida sit, mollis, laxa, rara, aut spongiosa: alia è contrario sicca, dura, astricta, densa, aut compacta. Neque profectò diuersi cuiusdam ea generis (quanuis sit purior) censeri debet, quæ aut gingiuas, aut maiores oculorum angulos implet, vt neque glans obscœnarum partium in
10 extremo posita. Glandularum porrò ingens est numerus, quæ cùm omnes ex crassa densáque materia concreuerint, hoc tamen discrimine seiunctæ apparent, quòd aliæ alijs sunt rariores, neque omnes vna parilísque substãtiæ ratio comprehendit. Hinc & illarum vsus diuersus euadit, magna varietate distinctus, quæcunque densiores sunt præter alias commoditates,
15 in locum fissionis tum venarum, tum arteriarũ quasi pro firmamẽto coniectæ sunt: quæ verò mollitudine sua spongiam quodammodo referunt, eas natura quibusdam vel gignendis vel recipiendis humoribus accõmodauit. In hoc genere eæ numerantur, quæ circa linguæ radicem positæ, perpetuo quodam munere saliuam eructant: & eæ rursum multò maiores,
20 quæ laryngi vtrinque assidentes linguam & os subditásque partes madore proluunt. Has latinis tonsillas Græcis παρίσθμια appellari diximus. Huic quoque generi ascribuntur, quæ in mammis sunt frequentes, laxæ, turgidæ, dum præsertim lacte circũfluunt, aliàs verò densæ & contractæ. Finitimi testes his sunt, quorum tamen substantiam ad viscerum rationem spe-
25 ctare credibilius est. Prioris autem generis sunt, in cerebro quidem κωνάριον, & glandula pertusa quæ supra basin in peluis cauo collocatur, deinde parotides iuxta aures collocatæ, & ganglium θυμὸν Græcis vocatum, sub iugulo parte summa pectoris: tum præterea quę in axillis sunt ingentes, tum eæ ex quibus πάγκρεας magna ex parte conditur: itémque lactes, quo nomi-
30 ne humidas glandulas per mesaræon sparsas dici voluit, atque insuper quæ inguinum capacitatem implent: alię denique complures quibus vasorum in brachijs atque cruribus diductiones confirmatur, quas sigillatim percẽsere fastidiosum magis quàm vtile putaui. Sed neque figuram earum aut magnitudinem persequi commodum est, quæ cùm sit sua cuique attribu-
35 ta, multiformi varietate distinguitur. Iam verò in parenchymate appellato maior existit dissimilitudo, non modò ex figura atque magnitudine, verumetiam ex sua ipsorum substantia, quæ similis & vniusmodi nequit in diuersis inueniri. Ea quidem ex affuso sparsóque humore primo ortu compacta est, vnde rectè affusio dici videtur: at non vt in musculis ex syn-
40 cero solóque sanguine, sed vel prorsus vel plurimùm ex semine: atque vt varia futura erat cuiusque visceris conditio atque necessitas, ita multiformis est hæc substantia comparata. Vnius cordis parenchyma proximè ad musculi carnem accedit. Hoc tamen diuortio seiunctũ, quòd durius mul-

Glandulæ.

Glandularum differentiæ.

Parenchyma.

Differentiæ.

tò

tò ac ſiccius vi ſeminis circum triplex ſtaminum genus attexitur: illa verò quæ in muſculo, non item. Ab hoc iocineris propria ſubſtantia eſt, quam concreti atque torridi ſanguinis ſpeciem habere putant, cùm tamē palàm ſit fieri non poſſe, vt quod gignendi ſanguinis principium ſtatuitur, id ipſum prorſus ex ſanguine concreuerit. Ex quo enim ſanguine? cùm nullus 5 ne maternus quidem, in fœtus vtero geſtati corpus addi aptaríque poſſit, qui non antè ſit iecoris eius opera confectus? Renes atque teſtes quāquam glandularum naturā exprimere videntur, in hoc tamē genus parēchymatis aſciſci debent, vt qui nō glandularū more arterijs atque venis robur & firmitudinē addūt, ſed eximia vi pollēt, qualis eſt à ſeminē noſtri ortus ini- 10 tio, viſceri ſua cuique cōceſſa. At lienis ſubſtantia propiùs quàm illi carnis naturam ęmulatur: deinde verò pulmonis, vt idcirco in dubium venire & ambigi non debeat, quin hi ſint in genere parenchymatis. Multò grauiſſimam quæſtionem atque controuerſiam faciūt ſpinæ medulla & cerebrū, quæ quoniam in principibus habentur, ortus ſui primordia ſemini vt reli- 15 qua viſcera accepta referunt, debéntque annumerari inter partes ſimiles. At ne diuerſum in his genus præter omnem omnium veterum ſentētiam conſtituendum ſit, in carnis vniuerſum genus conijci neceſſe eſt. Neque verò id obſiſtit quòd natura ſint frigidiore: etſi enim vt muſculorū ita inteſtinorum nec paucorum viſcerum caro omnis calida cenſetur, non pro- 20 pterea tamen vniuerſum genus tale ſentiendum eſt, cùm præter cerebrum & ſpinæ medullam glandulæ complures, quæ tum in cerebro, tum in alijs locis poſitæ ſunt, frigidæ appareant. De venarum, arteriarum, inteſtinorū, aliarúmque partium carne, quæ propria cuiuſque aſſignari ſolet, alia poſthac diſputatio plenior adducetur. Plurima quoque huc alia ſe ingerunt 25 multis implicata difficultatibus, quæ tamen quoniam nondum in diſputandi genus delabor, explicare hoc loco non ſtatui, in ſuum quæque ordinem poſthac relaturus. Hîc tamē poſtremò ad futuram aliquādo diſputationem animaduertendum duxi, non omnem ſpermaticam partem ilico ſolidam eſſe, vt neque carnem omnem ex ſanguine expreſſam eſſe & effe- 30 ctam: ſed ſi in partium differentijs ſignandæ erunt repugnantiæ, parti ſolidæ mollis opponetur, quam plerique carniformem dixerunt, ſpermaticæ ſanguinea, ſimplici compoſita, ſimilari diſſimilaris, informi inſtrumentaria, de quibus proprio loco ſingillatim diſſeretur.

Spinæ medullam & cerebrum in carnibus eſſe.

Non oēm carnem eſſe calidam.

Partiū differentiæ.

De adipe, medulla, pilis, & vnguibus. Cap. XV. 35

Adipis procreatio

MEmbranæ atque cuti adeps copioſus & vberior increſcit: ex pingui quidem & tenaci eáque frigida ſanguinis portione genitus, quæ è venis excidens móxque affuſa frigidis exanguibúſque membranis, tāquam congelans ſimiliter atque 40 craſſius oleum frigore dureſcit. Hinc corporibus quibus frigidior eſt natura, copioſus, calidioribus verò paucus innaſcitur: qui æſtibus, immodicis laboribus, & inedijs fundi atque diſſipari ſolet. Albeſcit autem

autem ex earum partium natura quibus apponitur & cohæret. Quoniam igitur illi primum ortum cófert tum ſanguinis tum loci in quem inciderit natura, horum certè differentia magnam illius diſſimilitudinem ſuſcitabit: vt ſit alius alio craſſior ſicciórque, vel tenuior atque mollior. Hos autem nominis varietas toto propè genere diſiunxit, vt id quidem ſeuum appellare mos ſit, quod craſſius & magis terrenum eſt: adipem verò qui humidior & liquidior. Vnde cornigera (inquit Plinius) vna parte dentata & quæ in pedibus talos habent, ſeuo pingueſcunt: biſulca ſciſſiſve in digitos pedibus, & nó cornigera, adipe. Horum enim humidior temperatiórque natura, vti profectò & hominis cuius corpus puro ſynceróque adipe oblitum eſt atque delibutum. Neque tamen is paſſim ſui ſimilis, ſed pro partis vi & natura diſpar. Venter inferior, vt qui magna ex parte membranoſus eſt & longè diſſitus à fonte caloris, multo adipe cófertus eſt eóque duriore ac ſicciore, qualis potiſſimùm renes ambit & obſepit. Quæ ſub pectore partes conditæ ſunt, minus adipis congeſſerunt eiúſque mollioris: qualis circa pericardium & cordis baſin videri ſolet. Hac propemodum lege qui circa muſculos & cutem, crurum partiúmque inferiorum concreuit, durior ſicciórque deprehenditur, quàm qui thoracis & brachiorum muſculos atque cutem perungit. At nihilóminus neque frigidiſſimis neque ſicciſſimis locis gaudet, quòd cuiuſdã ſit caloris particeps. Hinc cerebri meninges nullus circunfundit, vt rarò membranas quæ oſſa conueſtiunt. Sic in hominum naturis qui vel calidiſſimi ſunt, vel frigidiſſimi atq; ſicciſſimi, adipem nullum coaceruant, neque huic gignendo idoneam materiã habent in venis: qui verò à mediocritate in frigidum humidúmque deuergunt, multò maxima illius copia redundant: & quoniam eorum ſanguis totus in adipem procliuis eſt, non poteſt cordis immodicus calor illius cócretionem circa pericardium, quantò minus in reliquis partibus, inhibere & arcere. Quocirca his multò promptius materiæ vis abit in adipẽ, quàm cordis reliquarúmque partium calor poſſit diſſoluere. Qui naturę mediocritatem ſunt conſequuti, ſanguinem media conditione obtinent: atque huius pinguior portio quæcunque in carnoſas calidáſque partes influet, vi caloris tota diſſipabitur & euaneſcet: quæ verò in membranas infertur, illarum frigore ea veluti conglaciat. Iam de medulla. In maioribus hæc oſſium capacitatibus concreſcens non minus conſiſtit quàm adeps: at maximè dureſcit quæ in ſpinæ fiſtula continetur, eóque magis quo longiùs a cerebro profluxerit, cuius illa ceu ſtipes quidam eſt & portio longiùs exporrecta. Hæc quidem nullius ignis vi liqueſcũt aut diſſipantur, quin potiùs ſoliditatem augent: reliquorum oſſium medulla non minus quàm adeps calore liquata dilapſáque diffunditur. Vnde intelligi poteſt quãtum illarum inter ſe genera diſtent. Itaque quibus animantibus oſſa nó vt leonum vel aquilarum robuſtiſſima & ſolidiſſima eſſe debuerũt, maxima his interior capacitas interiicitur, cuius gratia cum duritie leuitatem quandam ad motum ſunt conſequuta. Non tamen inanis ea derelicta eſt, ſed medulla

Differẽtiæ

Seuum.

In ventre.

In pectore

Vbi concreſcat & quibus de cauſis.

Aliam cerebri & ſpinæ, aliã oſsium eſſe medullam.

medulla multa refercitur, quæ ex cõmuni ossiũ alimento per tenues venas eò penetrãtes affluente, illic conditur atque reponitur, quæ deinde sensim multóque tempore præparationem accipiẽs albescit atque cõcrescit, dum sit idonea ossi nutriendo, cuiusmodi in humerorum, brachiorum, femorum atque crurum ossibus plurima comperitur. Reliqua omnia in quibus 5 ingentes illæ cauernæ non insunt, seu quòd gracilia, seu quòd minus ad motum sint necessaria, in laxitatibus exilibus humorem concludunt, medulla quidem liquidiorem magísque fusum, sed qui tamen illi proportione quadam respondet. Cerebrum & spinæ medulla alium vt dixi suæ substantiæ modum habent. Porrò autem vngues atque pili licet in partium 10 similarium numero non sint, consistentiam tamen habent & proprium vsum, vt illorum quædam hîc ratio nobis sit ineũda. E summis digitis vngues emergunt, tanquam clausulæ eorum tendonum qui ad extremos digitos desinunt. Ab his enim excrementi & eluuiei quiddam semper emanat, quod in vnguium radices confluens, materia fit illis perpetuò augescẽ 15 tibus. Lati quidem facti & modicè duri, vt summis digitis firmitas conferretur ad exiguorum corporum apprehensionem. Sic pilis ex crassiore & fuliginosa humorum eluuie ortus ducitur, quæ per angusta cutis spiracula tanquam foras propulsa, impacta hæret in transitu, vt non spõte vacuari possit, sed alia rursum è profundo sublata hanc ferit impellítque, tum 20 hanc rursus alia, & multo tempore coniunctæ aliæque super alias impactæ, corpus quoddam reddunt & conformant angustum ex transitus angustia stipatum: quod denique à sui simili eluuie vehementer ictum foras propellitur, iam veri pili formam adeptum: húncque in modũ quasi succrescendo semper augescit. Non omnibus æquè locis prouenit, sed his 25 maximè quibus cutis sicca calidáque plurimùm inest: frigida enim & humida huic proferendo continendóque ineptissima. Vbi sicca duráque cutis, vt in capite atque mento, prolixior rigidiórque pilus profertur, & in animantium genere ijs ferè, quibus tergora densa sunt & dura, vt capris, vt suibus. Pilorum & vnguium radices tenellæ sunt & molles: quod verò ex 30 cute extat, validum ac prædurum. In homine pili partim simul, partim postea gignuntur. Ingeniti quidem sunt in capite, sed propriè in palpebris & supercilijs, quos ab ortu pari semper magnitudine natura custodit, & ne augerentur in durissimam & similem cartilagini cutem infixit. Stabiles hi quoque & erecti non ad decorem modò, sed vt vallum quoddam oculis 35 obiecti, ne quid extrinsecus incideret, aut è capite deflueret. Qui pòst gignuntur, primùm erumpunt in pube & ano, mox in alis, postremò viris in mento, atque hi quidem vt omnes qui reliquo sunt corpore, tum ornatus, tum tegumenti gratia producti. His iam finem facio, quòd decursa & planissimè exposita iam videantur omnia, ex quibus admirabilis compa- 40 ratur fabrica membrorum, solérsque partium descriptio atque historia contexitur.

Vnguium ortus.

Pilorũ procreatio.

Pili duplices.

Confectionis

Confectionis ratio. Cap. XVI.

Partium corporis humani enarratio eum cursum exitúmq; tenuit, qui seorsum singulas, primùm similes atque simplices, deinde compositas explanaret: sic enim existimauimus omnia magis perspicua futura, si ad naturæ imitationem ex simplicium æstimatione compositi cognitionem caperemus. Quisquis volet quæ antè conscripta sunt dilucidè consequi, si bíque in apertum & ante oculos ponere, eam quam monstro sæpe viam teneat, & alio cadauere musculorum, deinde ossium exiccatorum aptísque compagibus reuinctorum, alio viscerum interiorum confectionem instituat, alio venarum quam à iecore, alio arteriarum quam à corde inchoabit: alio denique neruorum quos à cerebro atque spina in sensus artúsque singulos studiosè diligentérque prosequatur: hęc enim summa est & conducibilis inuestigandi ratio. At plerique omnes ex vno eodémque corpore omnia aut certè quamplurima sibi commostrari rogant, quorum nunc desiderio satisfacturus, quo quæq; loco, quóve ordine, qua industria (nulla earum partium quæ variè implicitæ sunt aut disrupta aut confusa) exhiberi possint & exprimi, ad dicendum aggredior. Cadauer in primis delectum sit bona carnis habitudine, integra constantíque ætate, statura mediocri & apposita, incorruptum & partibus omnibus absolutũ, nec morbo nec vulnere interemptum, verùm suspendio, stragulis, aquáve extinctum. Id præcelso editóque scamno volubili collocabitur, medio theatro perflabili, considente spectatorum corona, instructi paratíque confectores & administri, qui ad manum & in promptu habeant nouaculas, scalpella, vncos, stylos teretes, serras, terebras, malleolos, acus, funiculos, modiolos & spongias. Qui autem confectioni præest, enarrata principio humani corporis dignitate, qua id cæteris præstat animantibus, eóque tres in ventres & in artus distributo, omnes horum externas sedes explicet, quæque illis veteres tum Græci tum Latini nomina indiderunt. Hæc præfatus, mox de vniuersa corporis cute déque ei subdito adipe dicere instituat. Quod dum facit iubeat inferiorem ventrem aperire atque detegere, adhibita nouacula cutem findere è medio pectoris osse ad os vsque pectinis: rursúmque per transuersum è læuis ad dextra ilia, vt communis linearum sectio cadat in vmbilicum. Sublata dein cute, vmbilico autẽ intacto, gemina cutis exhibenda, epidermis densior, vera quamuis crassior rarior tamen & crebris foraminibus peruia: mox qui huic adeps obhærebat in cõspectum se dabit. Ab his musculorum abdominis explanatio facienda, quo interim spacio administri, octo musculos suo quósque ordine secernent, eas venas in rectis intactas seruantes, quæ ex pube in mammas efferũtur. Post hæc de peritonæo dicendum: quod tum exemptis omnibus qui in abdomine sunt musculis, confectores solum atque nudum relinquent: aut saltem id similiter atque cutem lineis duabus secabunt, extremis huius in coxas & hypochondria retortis, vt totus iam venter inferior detectus

Anatomes modus.

Anatomica administratio. Cadauer.

Instrumẽta.

Narratio.

Ventris cõfectio.

Pag. 18.

Pag. 21.

Vmbilicus Pag.53.

in conſpectum veniat. Succedit de vmbilico breuis quædam expoſitio, quæ dum fiet, miniſtrorum erit vmbilici vaſa ſeparare & expurgare. Hæc quoniam complura ſunt aduerſis diſiecta locis, ne fortè inteſtinorum cōſectione pereant, diiungi debent, & venæ quæ in iecoris caua pertinent in dextrum hypochondrium, arteriæ verò & ductus qui ad fundum veſicæ 5 ſpectant, in pectinem vel inguen reclinare. Aperto ventre infimo, innatans omentum conſpicitur: quod recitatis iis quæ de eo iam conſcripſimus, duplex proponatur, eiúſque ad vētriculum & colum inteſtinū adhæſio. Id mox eximatur, quoniam nōdum eius vt neque venarum poteſt ortus conſpici. Priuſquam autem aliò res procedat, decet hoc loco inteſti- 10 norum viſcerúmque omnium ſitum ſpeculari, vt his nondum à naturali ſede dimotis, obſeruare liceat quæ partes quibus in cute locis, ſubditæ ſint atque reſpondeant: quod quidem non leue momentum ad medendi artē obtinet. Deinde verò ſuſcepta inteſtinorum narratione, confectores id quod rectum appellant, eo loco vbi ad coxam ſiniſtrā eminet, locis duo- 15 bus obſtringent funiculis acu traiectis, medióque inter hos ſpatio illud execabunt, mox inteſtina omnia à meſenterio ſenſim ſcalpello diuellent & quaſi diſſuent, ſeruato quidem quàmmaximo licet meſenterio. Simul autem obſeruare conuenit ſitus adhęſionéſque ſingulorum compluriúmque vaſorum inſertiones: è quibus ne fortè præter modum ſanguis effluat, 20 tutum erit venam quæ ad portas eſt iecoris vincire, citra vllam aliorū perturbationem. Vt autem ad ieiunum inteſtinum propiùs accedetur, id antequam ſub venam quæ ad portas eſt ſe coniiciat & recondat, duobus itē vinculis excipiendum erit, medióque ſpacio conſecādum, vt ilicò omnia inteſtina hinc in modiolos tranſportentur, in quibns demum quiſquis vo 25 let poſſit exemptorum ſubſtantiam, figuram, tunicas, villos, reliquáque omnia nullo periculo nullóque labore contueri. Nunc autem viſcera omnia denudata ſe produnt, quæ tamen quò ſe apertiùs ante oculos proponāt, ſanguis qui in ventris capacitatem ex occulto influxit, omnis hauriēdus & ſpongiis exorbendus eſt, ac in modiolos exprimendus. Explican- 30 dum deinde eſt meſenterium cum ſeptem venis quæ in portas confluunt: quod eo interim tempore à miniſtris pandetur atque extendetur, vt quæ dicuntur conſpicua fiant omnia. Succedit illi pancreas media inter meſenterium atque ventriculum ſede. A quo deinde ventriculi ſequitur narratio, quem aqua per os & gulam demiſſa nōnulli impleuerunt, vt ſuo ſe tu- 35 more manifeſtiùs promeret, naturalémque ſitum teneret. Quem vt omnes conſpexerint, pyloron ab eius ima parte deductum, hı́ncque ieiunum per pancreas in meſaræi oras excurrens perſequi decebit. Hinc omnibus in ſuas ſedes quantùm fieri poteſt reſtitutis & inuiolatis, tempeſtiuum erit bilis veſiculam ſermone vſurpare, mox eā ſublatis leniter fibris iocineris in 40 apertum proferre, atque eum ipſius tubum quem per pancreas in ieiunij inteſtini ſubſtantiam infigit. Sub hæc verò venam quæ ex portis per pancreas ſub ieiunum demerſa in meſaræum contendit, & eius in ſeptem ramos

Omentū.

Inteſtina. Pag.23.

Meſenterium.

Ventriculus.

Cyſtis fellis.

Multorum obſeruatio

mos enarratam distributionem nunc lucidè contueri datur, sed ramum eũ maximè qui ex ingenti illo stipite in ventriculum & lienem concedit, sua comitatum arteria, quę ab aorta è diaphragmatis sedibus in iecur excedit. Si gracile & extenuatum corpus erit, singula quæ dixi primo statim obtu-
5 tu oculorum futura sunt obuia, sin obesius, ex trunco in primis qui ad portas est, deinde ex ramis eius singulis, adeps summo digito leniter eximendus, ne quicquam dilaceretur aut pereat. Quæ vt perspecta satis fuerint, pancreas quidem in tactum relinquetur: at mesenteriũ extirpandum & radicitus tollendum est, secta quidem vena portæ sub eo loco quem vincu-
10 lum obstrinxit, & adacta nouacula per mesenterij radicem, quæ arteriæ maiori in longum adhæret. Hoc ipso autem opere speculari liceat arteriã & neruum, qui è lumbis in mesaræum diffunditur, simúlque primas omẽti radices. Obseruandum hîc sedulò ne quod subiectorum vasorum, quæ perampla lumbis accumbunt, aut punctum aut vulneratum diffluat. San-
15 guis denuò qui recens illapsus est, exhauriendus, corpúsque omnino siccandum. Iam hoc ordine conducit iecur atque bilis folliculum, mox lienem contemplari, & omnia quæ de illis sigillatim dici solent, seorsum planius commonstrare. Ne tamẽ ea labefactetur societas qua hæc cum superioribus coniunguntur, nondum discindi aut eximi commodè possunt:
20 aut si fortè id vlla ratione efficere cogemur, priùs quæcunque circunstant vasa arctiùs vincienda sunt, maximéque vena caua mox vt emersit è iecore. Post hæc de renibus & vrinæ viis habendus est sermo: ac tum temporis membranulas quæ illic complures extant quasi exortus tum mesenterij, tum omenti, atque superiorem peritonæi membranam (id enim duplici
25 constare proditum est) adiectúmque renibus adipem, adhibitis vncis atque scalpellis consectores circumcident & amputabũt. Sic enim nuda & aperta omnia, clariora existent, arteria maior, eíque assidens vena caua, nerui vtrinque per lumborum musculos propagati, & quicunque demum processus ab eorum singulis, tum in renes, tum in testes atque vesicam cõ-
30 tendunt. Quoniam autem in hunc ordinem de renibus & vijs vrinæ mẽtio debet incidere, emulgens tum vena, tum arteria vincienda est, dextra quàm sinistra potius, quòd ab hac sinister vrinę canalis deriuetur. His tum inde dissectis vasis, ren dexter extirpabitur incidetúrq; parte tumẽtiore, vt qui intus latebat sinus, iã in cõspectũ sit, útque stylo terete hinc in canalis
35 insertionẽ traiecto, omnis ratio exprimẽdæ trãsmittẽdæque vrinæ cognita sit. Cùm autẽ ad vesicam oratio trãsferetur, cutis ab imo vẽtre dextrorsum per penis radicẽ ad scroti extremũ interscindetur, detectũ nudatúmq; os pectinis diiungetur, obtusiore nouacula in mediũ cartilaginosæ commissuræ mallei plũbei ictibus adacta, ipsisq; coxis in posteriora magna vi
40 retortis. Diductis his ipsóq; pene in sinistrũ inguẽ reducto, tota vesica propalã est, & quæcũq; ei astat particulæ. Spermatica vasa atq; testes iã explicare decet, partéq; sinistra quã integrã reseruauimus, idipsum vas ab emulgẽte per medias peritonæi mẽbranas persequi adusq; coxam sinistrã. Inde te-

Renes & vesica.

Vasa spermatica & testes.

ſtis ſiniſter abripietur à ſcroto, penitúſq; diducetur, quò manifeſtiùs patefiát quę in eo ſunt omnia. Quin & paraſtates indicādus eſt intrò ad veſicę ceruicem recurrere, & in penis canalem confluere, omnia denique quæ pleniùs ſuis locis à nobis ſunt prodita. Hæc demum vt eximantur vinciēdæ ſecandæque ſunt emulgentes, tollendíque renes, item ductus vrinæ, vaſa ſpermatica, teſtes, genitale ac veſica, vena tamen caua & aorta quantum maximè fieri poteſt illæſis. Si alicunde ſanguis largiter affluet, aut conſtringendus continuò locus erit, aut conſuendus, quantumque ſanguinis circumfluet ſpongijs combibendus. Porrò autem ſi fortè mulier conſecatur, quæcunque de vtero dici debuerunt, modicè ſublata duntaxat veſica, hîc apertè commonſtrabuntur, ſitus, cornua, teſtes, canalium inſertio, ceruix, oſtium geminum, omnium denique venarum quæ ad hunc vtrinque feruntur inſixio. Vterum autem vt vnà cum cæteris miniſtri abſtulerint, ſolùm reſtabit inteſtinum rectum, in cuius hæmorrhoidas è ramis venæ cauæ deriuatas, animum ſenſúſque intendere conueniet. Hoc tandem eiecto nihil in ventre inferiore præter venas & arterias reliquum erit. Quocirca his duntaxat manentibus velim deinceps ad vitales partes tranſiri: in quas dum incumbent conſectores, eorum adminiſtri crura interim deglubent ac nudabunt, vt quæ in hæc permeant venarum, arteriarum, neruorúmque propagines ac muſculi, ſuo quęque loco & ordine clariùs in conſpectu & oculis ſint omnium, in quibus adminiſtrandis non alium curſum teneri velim, quàm qui de illis ſuprà eſt à nobis conſcriptus. In thorace igitur primùm cutis detrahenda, ſub qua muſculi, mammarum glandulæ, ſubditæque coſtæ enarrari commonſtraríque debent. Hinc capacitas interior adeunda, ducto ſcalpello ex punico malo per os medium pectoris in ſummum iugulum, vt coſtis deinde in contraria verſis ac retortis, diſſepientes membranæ (quas diximus geminas haberi) diuelli, & in ſuum quæque latus diſtrahi poſſit. Id autē ſi factu operoſum nimis & fallax lubricúmque videatur, altera diſſecandi conſuetudo inueterauit, quæ diſciſſis vtrinq; extremitatibus coſtarum cartilaginoſis, os vniuerſum pectoris tollit: quod tamē dum fit cautio adiungenda eſt, ne vena caua quæ ad iugulum eſt vulneretur: ſimul verò nerui proponentur, qui firma adhęſione oſſis interiora peruadunt. Hinc diſſepientem membranam ſtylus alter in longum, alter in tranſuerſum actus, alioqui lapſuram excipiet atque continebit. Quibus ita rectè conſtitutis, omnia quæcunque thoracis capacitas includit recenſeri apertéque depromi poterunt. Primùm quidē diaphragma è coſtarum extremis natum, iiſque ſuprà ſubtérq; annexum: deinde verò membranarum tum coſtas ſuccingentium, tum interſepientium adhæſio mutuáq; ſocietas. Quibus apertis pulmones deſcribere contemplaríque expedit, vt ij cor amplexentur, omnémque capacitatem impleant: quos tamen qui volet ori folle addito, aëre ſpiritúque diſtendere, is præter ſitum eos quoque motus ſtudioſè comprehendet, qui in viuentibus nobis obeuntur. Ab his pericardium ſuprà aperietur, obſeruato

humore

Marginal notes: Vterus. — Partes thoracis. — Mammæ. — Thoracis apertio. — Partiũ ſpiritualium obſeruatio — Pulmones — Cor.

humore quem concipit. Mox susceptа cordis tractatione, situs eius omniúmque canalium qui tum in id inferuntur, tum ex eo spectant in pulmones, obseruandi. Quanquam autem qui operi explanando præficitur, hic quadam orationis continuatione cordis ventriculos & valuulas, horúmque substantiam atque magnitudinem fortè expediuit, nondum tamen cor incidi debet, neque cęterorum quicquam quæ tum illic, tum sub diaphragmate posita sunt diuellendum, ne vno quouis rupto aut lacerato, germana naturalísque cõstitutio vnà pereat. Quocirca istorum vt aliorum complurium plenior commonstratio in posterum differetur. Nunc verò vtilis se offert venæ cauæ speculatio, quam minister dextrum pulmonem manu molliter extollens, indicabit è iecoris conuexo per diaphragma sursum commeare, hácque parte dextra ad iugulũ festinare, processúque propagines in diaphragma & pericardium edere, ramo cordis ambitum irrigare, pariete suo sinistro illius dextrum ventriculum subire atq; circumplecti: paulóque suprà, venam coniugij expertem in quintam dorsi vertebram deiicere, quæ mox deorsum excurrens multis riuulis octo vtrinque costas inferiores alit. Omnibus hanc ipsam constitutionem seruantibus, commodum est de neruis è sexta cerebri coniugatione huc missis verba facere: de hísq; rursum qui è dorsi medulla in singula costarũ interualla vtrinque porriguntur. Hi enim nunc conspicuò discerni poterũt, vt & ij sanè qui per costarum radices vtrinque ad inferiora contendunt, & qui per dissepientem membranam in medium diaphragma se inferunt, & qui per sterni concaua in diaphragmatis summa apud malum punicum figebãtur. Qui autem vnà cum œsophago ventriculum subeunt, posthac apertiùs eminebunt. Iam pars aduersa adeũda est, sinistérque pulmo similiter erigendus, vt simulatque arteriarum è corde distributio recitabitur, maioris illius trunci deiectio in spinam, eiúsque in duos insignes ramos sursum deorsúmque latos diremptus spectetur. Quæ omnia quò cunctis clariora euadant, interim dum arteriarum atque venarum productiones memorabuntur, iugulum atque guttur detegendum adusque oris interiora, findendáque est maxilla inferior, adacto cultro in eam menti cõmissuram multò arctissimam atque contumacissimam, quæ primores inter dentes consedit. Quod si non facilè præstari potest, maxilla infirmiore loco obteri debet, aut serra desecari. Cùm autem sic nuda & in medio posita erũt omnia, tum venæ cauæ, tum arteriæ diductio omnis quæ apud ganglium in alas, in humeros, in ipsam denique ceruicem fit, clariùs eluce bit. Quòd si illarũ productiones in extremũ animo est promouere, decet administros per oriũ eas in brachijs cõsequutione quadã retegere: at prius tamen cautione quadam vinculis excipiendi sunt rami omnes, statim vt è stipitibus suis emerserũt. Nerui recurrẽtes hunc iam ordinẽ tenẽt, vtrinque ab arteriarũ ramis quos circũplicant, ad laryngẽ sursum perspicuè reducti. Post hos sunt guttur, larynx, epiglottis, tonsillæ, lingua, & quicunque huc nerui pertinent atque venæ: deinde columella, palatũ & dẽtes, quorũ non minus

Vena caua

Nerui.

Arteriæ.

Iugulum & ceruix.

Nerui recurrentes.

Partes oris

minus perſpicua eſt inſpectio, quàm expedita atque breuis explicatio. His ita permixtè vniuerſeque citra vllam diſruptionem aut ademptionem cómonſtratis, expedit demum ſingula ſolerter eximere, ſimúlque illa denuò ſeorſum rimari, quò prorſus & vſquequaque perſpicua ſint & tanquam in clariſſima luce expoſita. In primis itaque & vena caua & aorta ſub ganglio execabitur, priùs tamen vinctis vt dixi ramis omnibus qui illinc ſparguntur, maximè verò ijs qui in ceruicem & caput excedunt. Vena caua ea rurſum ſede quæ inter diaphragma & cor poſita eſt, ipſa quoque aorta arteria in trunco maiore ſtatim vt ex corde emergit in ſpinam, diſcindetur adhibitis priùs vtrinque vinculis. Summa lingua, aſperáque arteria tum demum ab oeſophago ſenſim detrahetur, infixa nouacula ad diſſepientis membranæ radicem, tota dirimetur aduſque diaphragmatis concurſum, deinde verò arrepta ſublatáque lingua & aſpera arteria, mox pulmones inſequentur, itémque diſſepiens membrana, pericardium, cor, & quęcunque vaſa in id pertinere diximus: reſtabunt dũtaxat œſophagus & ramus aortæ qui ſpinæ dorſi accumbit. Horum iam extirpatorum debet accuratiùs ſubſtantia percipi: itémque figura, magnitudo, partiúmque numerus, quammaximè autem ventriculorũ cordis valuularum & vaſorum in pulmonibus conſtitutio, quæ dum reliqua adminiſtrabuntur, ingenti lebete ebulliri poterunt proximo ſpectatorum conuentu minutatim excutienda & explicanda. Vt autem quæ reliqua ſunt viſcera eximantur integriùs, vena caua eo loco qui inter iecur & renes medius interponitur diſcindenda: tùm deinde œſophagus ſubdito ſcalpello vnà cum adhærẽtibus ei neruis, qui tum manifeſtiſſimè ſe promunt, ſecernetur, móxque nouacula per diaphragmatis radicem acta, id primùm, deinde ventriculi, iocineris, atque lienis vincula circuncidet. Apprehẽſa tum gula, multa protinus conſequuntur, nempe ventriculus, ieiunum inteſtinum, iecur, lienis, & venæ portæ atque cauæ non exigua portio. Hoc autem ipſo opere decet animum ad arterias adhibere, & ad neruos qui ex ſpinæ compluribus locis in hæc viſcera proferuntur. In ſingulis cùm exempta fuerint, licet ſubſtantiã, figuram, magnitudinem, partiúmque numerum ſeorſum ad vnguem explorare atque ſagaciter inquirere: at ſitus & connexio non niſi cùm omnia hærent in corpore, nondum de ſuis deuulſa ſedibus, certò perſpici poſſunt. Iam verò extis omnibus ſublatis, aorta ſpinæ accumbere aduſque renes ſola cõſpicitur, in qua complura cernere eſt earum arteriarum foramina, quas in diaphragma, ventriculum, iecur, lienem, meſenterium, atque renes efferri diximus, omnia quidem inter ſe finitima eo ſitu vbi initium eſt lumborum. Locus ſanè & occaſio hîc pulchrè offertur ad venarũ arteriarúmque in omnes artus diſtributarum confectionem, hanc tamen non alia via atque ratione adminiſtrandam ſtatuo, quàm quæ ſuprà eſt à nobis expoſita. Quocirca de capite præcipiendum iam eſt. Poſt eius capillos atque cutem, plerique ſolẽt caluæ oſſa omnéſque ſuturas ediſſerere, quod dum fit calua tota ſerræ crebris impulſionibus circumciditur, móxque

Exemptio partiũ interiorum.

Arteriæ et venæ.

De capite.

que

que ſenſim extirpatur, vt qui è meningibus per ſuturas in pericranion emanant villi ſpectetur. Dehinc autem inito ſermone de meningibus, craſſior illa vncis ſublata, ex fronte in occiput deſecabitur, in qua quò turgidiores & illuſtriores conſpiciantur venæ, ceruicis venæ & arteriæ conſeruē-
5 tur arctioribus vinculis obſtrictæ. Sub hac tenuis altera meninx ſimiliter vncis extollenda palámque indicanda: hinc proximum erit oſtendere vt ambæ inter priores cerebri partes iunctæ demergantur, útque cerebrum à cerebello copulatæ diſterminent. Ab his autem cùm cerebri completa erit deſcriptio, pars eius ſumma ad dimidium ferè minutatim reſecabitur,
10 dum detracta ſuperiore illa medullæ portione, priores intus ventriculi, quíque in eis contextus eſt choroides, patefiant: dúmque ſenſim ablato eo quaſi fornice qui ventriculum medium integit, canalis vermi ſimilis ab hoc in cerebellum traiectus, animaduerti poſſit oculíſque luſtrari cū glutijs vtrinque aſſidentibus. Priuſquam hinc vltrà pergatur, ſeptem neruo-
15 rum coniugationes explicari commonſtaríque ſigillatim debent, cerebri quidem lateribus molliter alternè ſublatis: hæ ſiquidem diu incorruptæ manent. At contextus admirabilis vt & certè vermis atque glutia, tridui quatriduíve cadaueribus præſertímque ſtrangulatis flacceſcunt atque cō-tabeſcunt, vix vt ea clarè detur internoſcere. Recèns autem extincto ani-
20 mante cōtextum illum choroidem è prioribus ventriculis perſequi conueniet aduſque lacunam & cerebri baſin, è qua vt craſſa meninx euulſa fuerit, glandula in conſpectum veniet, ſub qua & oſſe prætenui quod veluti ſumma eſt cunei facies, contextus ille mirabilis integer pleniúſque cernetur. Poſtremò autem cerebello detecto ventriculus obſeruabitur, illiúſque
25 in ſpinæ medullam deriuatio: itémque venarum & arteriarum extrema illuc ex inferis partibus allata. Quòd ſi præterea ſpinam omnem in lōgum diffindere placet, erunt perſpicui ſanè omnes prodeuntium illinc neruorū exortus, quos qui volet cum muſculis conſequutione quadam ad extremum perſequi, deſtinatum in id corpus conſecabit, eum prorſus ordinem
30 imitatus, quem ſuprà de neruis ac muſculis conſcripſi. Senſiuum ſpeculari inſtrumenta nullius eſt laboris aut induſtriæ, quin & omnis oculorum compoſitio non minus ex bubulis quàm ex humanis animaduerti poteſt. Quocircà hîc iam rei finem pono, cùm ſumma & generalis ratio adminiſtrandæ confectionis ſatis ſupérque explicata videatur: nam ſingula quæ
35 vnuſquiſque nullis adminiculis, ſed vt dicitur ſuo marte minimáque meditatione ſuffecerit, hîc fruſtrà viderer perſequutus.

Meninges

Cerebrum & eius partes.

Neruorū cōiugationes.

Rete mirabile.

Cerebellū

Spina dorſi.

Senſus.

PERORATIO.

Firmiſſima artis medicæ fundamenta iactauimus, dum deſcripta humani corporis confectione, omnes eius particulas ſingillatim ob oculos
40 propoſuimus: quarum cognitio ſi ſenſuum fide atque conſtantia firmabitur, vim quodammodo iam adipiſcitur aut communium euidentiúmque notionum, aut earum quas Geometræ non demonſtrare, ſed poſtulare ſolent vt ſibi concedantur, ex quibus poſthac aditus ad demonſtrationem

Anatomes neceſsitas & præſtātia.

facilis patebit. Si præterea fructus cómoditásque spectabitur, confectio eã subiectam materiam explicat, in qua omnia quæcunque ars præcipit versari examinaríque debent. Vt enim qui rerum gestarum memoriam repetunt, non illas rectè possunt animo concipere, nisi priùs locos & regiones quibus obtigerunt vel sensibus lustrarint, vel sibi quodammodo ipsi cogitatione depinxerint: sic profectò si quæcunque solet ars medendi tractare percipiẽda sunt, necesse est humanum corpus perspectum habere, in quo omnia contẽplemur & quasi penitus animo cernamus. Huc atque illuc errans & vaga est omnis rerũ cognitio, futilis parúmque stabilis memoria, quæ in hoc tãquam solio non consīdit atque sustinetur. Res quidem quàm verba multò sunt constantiores, & quibuscunque vel morbo, vel ętate ingrauescẽte, vel diuturnitate temporis mentis sensa vanescũt, ijs priùs nominum quàm rerũ cognitio atque memoria deponitur. Vnde cùm tãta in rebus & in locis vis insit admonitionis, non sine causa ex his veteres cognitionis & memoriæ duxerunt disciplinam. Itaque vt ad historiæ fidem Geographia, sic ad rem medicam corporis humani descriptio pernoscenda.·.

*

LIBRI PRIMI DE PARTIVM CORporis humani descriptione,

FINIS.

De Elementis Liber II.

PRAEFATIO.

5 QVI parcè ac leuiter in philosophia artium omniū procreatrice versati, medendi artem discendam tradendámve suscipiunt, satis superque se facturos existimant, si humani corporis anatome decursa, 10 è vestigio ad singulorum morborum cognitionē curationémque festinent. Hoc dum illi compendio sibi viam parant, moliuntúrque breuem ac facilem artem, in perpetuæ obscuritatis latebram præcipites se deuoluunt, & quasi luce menti erepta, 15 densam noctem ac tenebras ob oculos offundunt. Est enim ipsa ratio lux mentis, quam qui despuunt, neque rerum causas intueri, neque quid quaque in re verum sit exquirere, neque falsa diiudicare possunt: sed omni æuo singulari illo splēdore destituti, cæco quodam & temerario nixu sursum deorsum trahuntur: dissolutam & sine neruis ac articulis huc & illuc 20 fluctuantem futilémque rerum confusionem animo consequuti, cunctis in rebus quasi modò nascentes obhæsitant, nihil ratum, nihil comprehēsum, nihil fixum habentes, sed semper in ancipiti & eo loco stantes, à quo leui momēto possint dimoueri. At verò qui admirabili quodam philosophandi studio concitati, conabuntur in ea curricula venire, in quibus ce-25 lebrium virorum impressa sunt vestigia, ij rerū cognitione primùm acceptaquæ sensibus obuiam inciderunt, rudi earum contemplatione, minimum tenebūtur, sed vltrà progressi mentis agitatione eò se conferent, vnde tanquam prægressis ex causis illæ suam originem traxisse videantur. Hinc sensim penetrabunt altiùs, donec id tandem cogitatione pertingāt, 30 in quo expleta mens tanquam in extremo consistat. Quum igitur humanum corpus anatome in partes sensu conspicuas dissolutum iam sit, ab his deinceps ad ea transeundum, quæ cogitatione sola discuntur, & altiùs inuestigandum ex quibus elementis pars vnaquæque condita sit, & quæ sit elementorum permistio, quæ temperatio, quæ vires ac facultates lateant 35 in illis, & quo spiritu quóve calore feruentur. Quum analysi hæc inuenta perceptáque fuerint, compositionis dein ordine cōspicuum fiet, quæ sint effectrices omnium causæ, qui ab his gignantur humores, quæ partium singularum functiones sint, & quæ naturalis omnium administratio. Sic vniuersa contrahetur physiologia, quę naturalem de homine contempla-40 tionem demonstrationis vi constituit.

Nihil firmum esse quod non ex causis per demōstrationē cognitum sit.

Ratio l...

Inuestigādi ratio seu ordo resolutorius.

Humani

Humani corporis in partes tum compositas, tum simplices dissolutio. Cap. I.

HVmanum corpus vnum efficit tum continuatio seriésque partium, tum omnium consentiens & in molitionem vnà conspirans illa cognatio. Id autem simplex cùm minimè sit, varium efficitur partium diuersi generis structura, & earum multiplici figura: quæ non modò locis disclusæ iacent, sed etiam aliæ ex alijs sunt conditæ, aliisque aliæ figuris insignes, prout sua cuiusque cõditio & facultas poscere videbatur. Itaq; corpus vniuersum, in caput, thoracẽ, ventrem & artus dirimi distrahíve potest, ex quibus coagmentatũ apparet, hæc ipsa rursum in alia: caput quidem in faciem, oculos, frõtem, nasum, auriculas, aliáq; plura: thorax in pectus, latera & pulmones: vẽter in abdomẽ, subditáque viscera: artus in tota crura & brachia: atque hæc in humeros, cubitos & manus. Rursum verò hæc singula minutiùs conciduntur, vt manus in digitos & palmam, digiti in alia, vt in cutem, venas, arterias, carnem, neruos, tendones, vincula, cartilaginem, membranas & ossa. Similiter cætera membra qui penitus introspiciet, sentiet vnumquodque in hæc omnia vel certè plurima dissolui, vltrà quę iam nihil vel diligentissima sensuum obseruatio possit cognoscere. Sui enim hęc vndique similia sunt, vnam parilémque omnino substantiam adepta: vnde primùm Aristoteli ὁμοιομερῆ, id est eiusdem naturæ partes nuncupantur, quæ simplices quoque dici possunt, in quibus nimirum tanquam sensu minimis corporis dissolutio consistit. Sic quidem vltimæ sunt & extremæ, quæ tamen si compositio spectabitur, primæ fient omnium. Ex harũ enim compactione aliæ partes constant, quas ἀνομοιομερεῖς, id est naturæ dissimilis appellant, vt plerique simplici nomine illas similares, has verò dissimilares. Illas præterea primas & simplices, has cõpositas, quòd illæ istarum gratia habẽtur, & tanquam materia quædam in dissimilarium cõpage & coagmentatione substernuntur. In compositis modus statuitur, vt hę minus hæ verò magis compositæ iudicentur. Est autem & cùm discernẽdo partium gestiones & munera spectantur, atque tum quoniam officiorum actionúmque gratia, corporis partes conditæ sunt, omnem eam partem cuius opera communem toti corpori actionem edere possumus, instrumentum licet appellare, & quasi subsidium ad aliquid agendum. Deinde ex actionum gestionúmque differentia & ordine, instrumentorum differentiæ ponuntur. Sic vniuersum corpus animæ instrumentum statuimus, & visionis oculum, concoctionis ventrem, comprehensionis manum, progressus pedes. In his verò & digitus minus est instrumẽtum quàm manus, & hæc minus quàm brachiũ, hoc denique minus quàm corpus vniuersum. Quoniam verò organum non sui ipsius, sed obeundi muneris gratia est constitutum, vt opus efficiat debet apparationem quandam & instructionem in id obtinere, vnde & nomen inuenit. Est autem ea figu-

Totius humani corporis dissolutio vsque ad simplicia.

Partes similares & dissimilares.

Simplices & compositæ.

Totius cõpositio ex simplicibus.

Pars organica siue officialis.

Instrumẽti ratio.

ræ

ræ concinnitas, quæ ſua eſt cuiuſque, & qua adempta inſtrumenti ratio
perimitur. Nihil enim quod rude & informe, inſtrumenti nomine dignũ
eſt, ſed quod formatum & inſtructum & aptum corpus eſt ad opus, id
idoneum illius eſt inſtrumentum. Quocircà ſi exquiſita petetur nominũ
5 ratio, inſtrumentariæ id eſt formatæ parti obiicietur pars informis, & ὁμοιο-
μερὲς ἑτερογενεῖ, atque hæc oppoſitio eſt in ſubſtantiæ genere, illa verò per fi-
guram. Vnde perſpicuum eſt eos rerum genera permiſcere omniáque
turbare, qui parti (vt ita dicam) ſimilari inſtrumẽtariam opponunt, perin-
de atque ſi albo dulce contrarium facerent. Sed & ea quæ diuerſorum
10 ſunt generum, ſi enuntiantur de eiſdem, palàm eſt contraria non eſſe.
Atqui venas & arterias oſſáque plurima ſimili natura cùm ſint, inſtrumẽ-
ta tamen omnes appellant ob figuræ ſpeciem. Ea nequaquam inſtrumẽ-
ti ratio eſt, vt ex partium varietate concretum ſit, cùm ferream ſecurim opi
fices plerúmque totam exhibeant, ſed vt idonea figura ſit inſtructum.
15 Neque demum ſimilaris corporis neceſſe eſt quoduis fragmentum totius
appellatione dici. Quo errore quidam abducti, venæ & arteriæ tenue fra-
gmentum, cùm viderent neque arteriam, neque venam appellari, diſſimi-
lium partium eſſe cenſuerunt, ignorantes illa non ſubſtantiæ, ſed figuratæ
ſubſtantiæ nomina accommodari. Neceſſe quidem eſt ſimilarium fra-
20 gmenta ſimilem integris ſubſtantiam obtinere, at non ilicò eadem quo-
que appellatione dici. Ergo hoc difficultatis vt claudatur, quæcunque in
corpore pars diuerſi generis apparebit, eadem mox & inſtrumentaria iu-
dicetur: hoc enim natura proſpexit, vt particularum diſſimilium compo-
ſitioni, figuram & conformationem quandam coniungeret. At non ſic
25 licet reciprocare, vt quæ pars inſtrumentaria ſit, eadem ſtatim ex varia na-
tura conſtet, ſitque diſſimilaris.

Parti ſimilari inſtrumẽtariam non opponi.

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

Quid pars corporis, & quot ſimplices ac ſimilares propriè dinumerentur. Cap. II.

30 PLurima habet humanum corpus continétque ſimplicia,
ſine quibus neque diu, neque conuenienter cõſeruari po-
teſt: vt ſpiritus, lac, ſemen, ſanguinem, vtiles humores, &
quæ ab his defluũt ſuperuacanea ſuis quibuſdam recepta-
culis concepta: præterea oſſa, cartilagines, vincula, tendo-
35 dones, membranas, neruos, venas, arterias, cutem, carnem, itémque adi-
pem, medullam, pilos & vngues: hæc omnia quidem ſimplicia, ſed qui-
bus non ex æquo partis appellatio attribui poteſt. Pars enim eſt corpus
toti cohærens communíque vita cõiunctum, & ad illius functionẽ vſum-
ve comparatum. Itaque ſanguinem in venis vel humores toto corpore
40 fuſos partes non dicimus, vti neque ſpiritus impetu cordis impulſos in ar-
terias: hos enim corpora in præſentia non dicimus, illi quãquam ſunt cor-
pora vti & oculorum humores, nuſquam tamen hærent cõiuncti, ſed flu-
xi deerrãt quaſi vaſe concluſi. Si quis humor intus fortè concreuit, hæſit-

Pars corporis quid Definitionis explicatio.

que

que ventriculo aut lieni, quia tamen illi verè coniunctus non est, neque communem vitam accipit qua regatur, pars haberi non debet, vt neque calli, neque verrucæ, neque tophi. Sed neque ex carne tumorem vndelibet erumpentem, licet alatur & viuat, partem verè dixeris: quia præter naturam & prodigiosè cùm sit, nullam functionem nullúmque vsum toti, sed potiùs incommodum affert. Sic neque oculi dimidium, pars est corporis simpliciter & absolutè vocanda, quòd nullam functionem nullúmque sola officium exhibeat: cuius & aliud argumentum est, quòd neque organon neque ὁμοιομερὲς rectè appelletur. In horum quoque numero habendum est tenue ossis aut nerui fragmentum. Iam verò omnibus hac ceu lege quadam comprehensis, scrutemur num pili & vngues corporis partes & esse & dici possint. Illi quidem è corporis materia cõsistunt, hærentque toti firmissimè, propria quadam circumscriptione definiti, neq; profectò præter vsum condonati mortalibus: attamen quòd non ita coniuncti sunt, vt communi totius vita fruantur, in partibus corporis non habẽtur. Non enim illi ossium aut stirpium more viuunt, nec alimento intrò adacto tractóve nutriuntur, nec incrementum in latum & profundum vt in longum suscipiunt, sed materia quadam vice alimenti (propriè siquidẽ alimentum non est) illis ad radicem posita iunctáque, in longitudinem atque molem ampliorem proferuntur, haud secus atque lapides qui in terræ sunt visceribus, aut domus dum extruitur: quod ex his palàm fiet, quæ de nutritione posthac dicentur à nobis. Non pauca tamen his obiici possunt. Nam pueris vnà cum digitis vngues quoque in lõgum atque latum increscunt, pariterque in profundum, & ætate crassiores durioresque euadunt. Eadem est & in pilis ratio, qui prouectis quàm pueris vt longiores ita crassiores sunt & rigidiores. Deinde verò quòd vngues & pili non crescunt in immensum, sed definitam incrementi legem & metam habẽt quemadmodum & stirpes, fidem facit eos vera nutritione increscere. Si enim admota duntaxat ad radicem materia atque subiecta adaugescunt, quoniam continenter suggeritur & accedit (hoc testimonio quòd derasi vel præcisi semper subnascuntur) continua adiunctione deberent tandem in immensum luxuriare atque grandescere. Atqui contrà fieri cernimus, his vt plantis constitutos incrementi limites, quos prætergredi non liceat. Quocirca his vt stirpibus videtur alimentum omnem substantiam intrò subire, quod prima ætate alit & auget: & tandem cessante incremento tãtum alit. Hæc quidem non mediocriter vrgent, sed illa magis, quòd pili vel vngues præcisi omni ætate vel decrepita & præcipitata recrescũt: deinde quòd hecticis & tabidis quibus reliquum corpus non augetur modò, sed etiam planè exhauritur & liquescit, ij soli diffunduntur & grandescũt: neque his modò, sed etiam vita destitutis corporibus. Quibus apertè conuincitur non naturæ attrahentis beneficio, sed excrementi redundantis vi & egressu ab radice duntaxat illos increscere. Emergit autem id præparatũ pulsúmque vi caloris, indicio quòd defunctis nõ semper augescunt. Quòd pueris

Pilos corporis partes nõ esse vt neque vngues.

Aduersæ rationes.

Aduersorum refutatio.

pueris ætate procedente in latum ſpargũtur, efficit partium à quibus prodierunt amplitudo: quòd verò fiant craſſiores, excremẽto tandem ſicciori aduſtiorique facto acceptum refertur. Quòd autem cùm ad iuſtam magnitudinem peruenerunt, non vltrà promitti trahique poſſunt, tametſi materia ad radicem ſuppetit, vnum ex his eſt in quibus non aliud quàm mirari liceat Dei & naturæ prouidentiam. De medulla autem nihil ambigi poteſt eam quæ in ſpinę fiſtula tenetur, nõ aliter quàm cerebrum corporis partem eſſe: quandoquidem non vſu modò ſed proprio quoque perfungitur munere, & vitam habet, cuius ope trahit & in ſe recondit alimẽtum. Cæterùm quæ in exilibus oſſium cauernis eſt, vt liquidi humoris ſpeciem oſtendit, ita non pars corporis eſt, ſed oſſis alimẽtum, quod à ſanguine primùm deductum ab illius natura mox deficit, ſenſimque mutatũ in oſſis naturam tandem faceſſit. Similiter quæ maiores implet oſſium laxitates vt crurum vt humerorum, quanquàm firmior ſolidiorque ſubſiſtit, alimentum tamen eſt oſſis tanquàm commeatus aliquis congenitus datúſque ab ortu, propterea quòd oſſis ſoliditas non facilè aliud ſinit extrinſecus intrò commeare. Medulla quidem vi oſſis atque tepore albeſcit & concoquitur, raptáque ſenſim in oſſis naturam abſumitur. Quod igitur in ea laxitate manet tanquam ſuperabundans ad futuram neceſſitatem, id medulla eſt, quam Ariſtoteles concoctum excrementum (ſic vocant ſuccum corporis ſuperuacaneum) appellauit, non tamen inutile & reiectaneum. Quamobrem decepti videntur qui vt aduerſas ſententias in cõcordiam adducerent, medullæ partem alteram vtilem, inutilem alteram, totã verò partim alimentum partim excremẽtum eſſe prodiderunt. Ea ne præproperè deſit, illapſi extrinſecus alimenti ſubſidio ſuſtentatur, eo indicio, quòd quæ in iuuentute rubro colore perfuſa erat & ſanguineo, ætatis progreſſu alba fit, & vt reliquum corpus adipata. Cæterùm illius nulla eſt vera nutritio, neque ſanguinem prolectat ſibíque iũgit, quòd vita nulla cõſtet, vt neque ſanguis neque quiſquam alius humor. Similis eſt ac fortaſſe maior in adipe ratio, quem palàm eſt è ſanguinis portione præpingui, hanc autem ex alimenti cõcoctioniſque probitate generari, quæ dum affluens in animalis pulpam nõ abſumitur, ſenſim exaggerata in molem, è venis iam delapſa in adipem concreſcit à frigido. Quòd ſi illius efficiens eſt frigidũ, quomodo corporis pars eſſe poſſit? Quem cõfirmamus humorem in venis nondum partem eſſe, quî putemus extra venas frigoris vi cõcretum partem fieri? Si quis eſt huic argumento locus, videbitur ſimiliter gelati in vẽtriculo ſanguinis grumus, pars eſſe corporis, ſi modò illi adhærebit. In carne ratio diuerſa, quòd hæc vt cæteræ partes omneis non ex cõcreſcente, ſed ex cõuerſo mutatóque ſanguine gignatur. Eſt & aliud quod adipem vt medullam à communi partium notione ſecludit: nam per inedias, per alimenti & ſanguinis penuriam, cedit vertitúrque iu vtile partibus alimentum. Atqui pars nulla partem alteram nutrit, neque alia alij fit nutrimentum. Deinde omnes tum ſimplices tum cõpoſitæ, propria quadam

Spinæ medullã corporis partẽ eſſe.

Oſſiũ medullã partẽ nõ eſſe.

Adipẽ corporis partẽ nõ eſſe.

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

la adipem et medullam propria circumscriptio

dam circumſcriptione continentur, quam (tametſi in ampliorem molem diffundantur) ſimilem ſeruant, niſi præter naturam ſint affectæ: adipem & medullam nulla propria circumſcriptio aut figura, ſed vicinarum duntaxat partium ora & extremitas circũiecta claudit. Vnde intelligi poteſt in partium numero & ordine non pilos non vngues, ſed nec medullam nec adipem eſſe. Scio Ariſtotelem partes ſimplices, alias molles & humidas dixiſſe, alias duras & ſolidas: inter illas autem ſanguinem, adipem, medullã, genitale ſemen atque lac recipere: quo loco is quicquid in corpore tenetur, partis appellatione complectitur. Nos verò accuratiùs ea ſequimur, ex quibus ad medendi artem fructus percipi poſſit. Ergo quæ verè exiſtimari debent partes ſimplices, hæ reſtant: os, cartilago, vinculum, membrana, tendo, neruus, arteria, vena, caro, cutis. Satis multa de partium differentijs: vnde huc digreſſa eſt, eódem redeat oratio.

Decẽ partes corporis ſimplices.

Quid elementum, quæ medicis in corpore partes elementa, & quæ principia dici debeant. Cap. III.

Orporis vniuerſa moles tametſi varia compoſitione ſtructa apparet, ſectione tamen in eas dirimitur diſtrahitúrq; partes, quæ ſimilares cùm ſint, iam non vltra in alias diſtribui poſſunt: ſunt illæ quaſi retexendo poſtremæ, quas ſimplices, ſenſus percipit, cogitatio autem ratióque noſtra omnium primas ortu & compoſitione iudicat. Quare corporis elementa illas ſtatuere conueniet. Elementum enim corpus eſt ſimplex, ex quo quídque primùm conſtituitur. Simplex quod diſtrahendo vltimum offenditur, quódq; diuiſione minimum eſt, aut ſi magnitudine & mole prȩditum eſt, in diuerſas tamen ſpecies partiri nequit. Simplicium connexione compoſitum emergit, cuius eas duntaxat partes elemẽti appellatione deſignamus, quæ omnium primȩ fuerant, & ex quibus cõpoſitionis ſucceſſus originem duxit. Simplicem partem antecedunt forma & ea materies quam informem nudámque intelligimus: verùm quia corpora non ſunt, illas ab elementi notione abducimus. Principia quidẽ ſunt, quæ ſingula ſeparatim minimè ſubſiſtunt, concurſione implexúque ſuo corpus efficiunt. Compoſitis corporibus, tum principia, tum elementa inſunt: ſed hæc quidem corporea ſunt, ex principijs condita, quæ & per ſe ſola conſiſtunt, & in totius ſunt genere: principia autẽ ſimpliciſſima habentur, incorporea, nec in totius genere, quæ ſeorſum minimè ſubſiſtunt, implexúque mutuo corpus inſtruunt. Itaque quas eiuſdem naturæ diximus corporis partes, ſi ſenſuum teſtimonio credimus, elemẽta ſunt corporis, quæ prima ſubiecta ſunt nobis. Semen autem genitale & maternus ſanguis principia ſtatuentur, nõ quæ componunt, ſed quæ corpus efficiunt: hic enim ceu materies quædam eſt, illud vt cauſa efficiens, quod nimirum omnis generis partes conformare ſuo loco dicetur. Hæc eſſe corporis elemẽta falſò quis affirmet, cùm id minimè cõſtituant, nec in eo

Elementũ quid.

Principia.

Elemẽtorũ & principiorũ diſcrimen.

Quæ elemẽta, quæ principia corporis ſunt.

Semen & maternum ſanguinẽ noſtri corporis elementa nõ eſſe.

præter

præterea seruentur: eius verò causæ sunt & principia. Ad hunc modum stirpis principia æstimanda sunt, semen & succus è terra libatus ac haustus: eleméta, radix, lignum, medulla, cortex. Sed enim de rebus omnibus cùm duxerimus non esse sensuum ope, sed mentis acie æstimandum, non alienum sit inquirere ordinem similium partium: quæ cùm sint elementa ante oculos posita, num alia quædam sint illis priora, quæ ad sensus permanare non possint: an item illis inferantur iactatæ & peruulgatæ quatuor illæ rerum naturæ, terra, aqua, aër, & ignis.

Quibus rationibus terra, aqua, aër & ignis rerum omnium elementa dicantur. Cap. IIII.

I quæ in natura sunt rerum omnium communia elementa, quæ rebus omnibus promiscuè gignendis sese accommodent, illa sanè & plura esse necesse est, & quodammodo contraria & affectioni subiecta. Nam quod vnicum & simplex est, nō habet à quo afficiatur, cùm à se ipso pati non possit. Neque plura vnius similisque rationis si fuerint, inuicem agent, sed mutuò se fouebunt tanquam vnum sint. Quinimò si fortè illis contrariæ qualitates deferantur, nisi his pariter substantiæ insint mutationi affectionique subiectæ, suo illa congressu ne minimùm quidem mutabuntur, sed illæsis substantijs nihil dissimile sibi cōpositū reddent. His argumentis tanquam fustibus vis illa & turbulenta concursio atomorum immutabilium, per inane volitantium in exilium relegata, & de natura mundóque depulsa videri possit. Itaque vt ligna, lapides, & animantia, mutationem patiuntur, sic & ea facilè mutantur, ex quorum concretione hæc communi ortu prodierunt. Si facilè mutabilia sunt, necesse est omnino prædita esse qualitatibus valentissimis, quarum dissidio & repugnantia non ipsæ modò qualitates sese obtundant, sed & adiectorum vicinorúmque corporum substantiæ totæ immutētur atque conuertantur. At quænam hæ sunt validissimæ? Quæcunque corpori infunditur qualitas in vnum aliquem quinque sensuum cadit: atque vt suum quęque sensum mouet, sic illi quadam proportione respondet. Vnde cùm sit tactus sensuum primus, isque plurimùm corporeus, quę hunc feriunt qualitates omnium primæ sunt & maximè corporis participes: quod certè efficit vt ab his summis doloribus afficiamur aut voluptatibus. Quocirca non candor aut nigror, non dulcedo aut amaror, non quæ cæteros sensus, sed quæ solum tactum concitant qualitates omnium sunt potentissimæ. Ex harum autem genere aliæ sunt principes, aliæ ex his ortæ: principes, calor, frigus, humor, siccitas: ex his ortæ, quæ in molli, duro, crasso, tenui, leui, aspero sunt corpore, quæ variæ dicuntur & quasi multiformes. Harum quippe ortus principibus illis refertur acceptus, quæ omnium & primæ sunt & potentissimæ. Elementa igitur ex quorum concursione omnia gignuntur atque concrescunt, si conuersionibus mutationibúsque sese

Eleméto-rum facultates esse cōtrarias.

Eleméto-rum substātias mutari.

Tangendi qualitates omniū primas esse & valentissimas.

Primas qualitates elementis primū insidere.

plurimùm exagitāt, debent his ipsis qualitatibus pollere, & quibuscunque corporibus illę naturaliter summę insunt, hæc ipsa in prima rerũ omnium elementa afferuntur. Sunt autem ea, terra, aqua, aër & ignis. Est quidem calor summus ignis, qui ceu feruor quidam est & exuperātia caloris. Aër calidus vdúsque ceu halitus, cuius humor dissipabilis quædam est fluxio per cuncta rerum meabilis, leuitate subtili ambientem locum implens celerrimè. Humor aquæ pergelidus quidam liquor est: vt terræ siccitas firma quædam constantia & stabilis grauitas, quibus subsidit & suis clauditur limitibus, cùm cætera elementa non nisi externo contineri possint. Quanquam igitur quæ aqua perfunduntur multò plus madent, quàm quæ aëre resperfa sunt, id tamen nō ob pleniorem aquæ humorem accidere putandum, sed quod is in crassiore fluxáque substantia positus, dum in vias recessúsque corporum inseritur, consistit, retentúsque diutiùs illa afficit, madidioráque reddit, quod aër præ tenuitate efficere nequit. Verùm mador hic quem appello, non humor est is quem disquirimus. Neque præterea ignis inde quòd maximè desiccat, siccior quàm terra iudicandus. Id enim non per se, sed caloris interiectu efficit: quatenus corporum humorem suo calore exhaurit ac dissipat: at terra affusum humorem combibens per se sola siccat. Aër perinde ac ignis ex accidenti madidum linteum exiccat, vti & frequentes balneæ, dum vberiorem è corpore sudorē exciunt euocántque. Sic autem qualitates hæ, quatuor rerum naturis summæ obtigerunt, vt quemadmodum puro igne nihil calidius nihílque leuius, sic terra nil siccius, nil grauius, ne plumbum quidem vel aurum: a quam synceram nullius medicamēti vis gelida euincit, vt neque aërem vllius humor. Summæ præterea sic illis insunt, vt ne minimum quidem possint augescere, remitti verò possint: quod argumento est eas qualitates licet summas, infinitas tamen non esse, quandoquidem infinitum nihil minuitur finita portione detracta. Est porrò sua cuique elemēto retusior altera qualitas, simplex illa quidem, sed quę summũ generis sui gradũ non impleat. Ea in igne siccitas est caloris comes, in aëre calor, in aqua humor, frigus in terra siccitati copulatum. In his quæcunque qualitates eodem nomine, eodem & illæ genere continentur: atque licet eorum quibus insunt corporum ratione distent, affines tamen sunt, tum natura, tum mutationis prompta commoditate. Itaque ingentes quatuor naturæ toti mundo consertæ ea sunt rerũ omnium primordia, quorum nobis proposita fuerat disquisitio.

Elementa quatuor. *Vt aër sit humidior aqua.* *Terrā esse sicciorem igne.* *Sũmæ elemētorum qualitates.* *Remissæ elemētorũ qualitates.*

Corpus hominis, vt cæterorum omnium, ex quatuor elementorum concretione necti & contineri, Cap. V.

SI quatuor ea sunt rerum primordia, ex quibus sursum deorsum vltrò citróque commeātibus, mundi natura est continuata, necesse est eorum vicissitudine, cùm reliquorũ omnium, tum hominis corpus conflari, ex hísque ceu ex primis rerum initiis constare. Quod tametsi vel simplici argumentatione in medium proposita planum

planum esse debet, inductione tamẽ res quasi ob oculos posita, veritatem pleniùs illustrabit. Vna manet omnium firma consensio, corporis vniuersitatem ex partibus diuersi generis primùm constitui, deinde dissimiles has consimilium strue & cōpositione integrari. Iam verò docendum has-
5 ce consimiles ex primorum quatuor elementorum cōcursione nasci. Has quidem olim ex semine ortus sui primordia duxisse, fiet posthac prōptum & obuium demonstratione, simul easdem adoleuisse materni sanguinis beneficio, qui alimenti vice suffectus est. Parentum semen ex parato sanguine factum esse extra omnem controuersiam est, adeò vt nemo qui rem
10 perspexit, ambigat omnem partium substantiam à sanguine aut proximè aut tandem processisse. Nomine sanguinis quatuor humorũ mixtam congeriem appellamus: hanc verò esculenta potulentáque ingesta nobis inno uarunt. Hæc porrò siue animantium carnes erant, siue pisces, siue terræ fruges & stirpium fructus, à promiscua elementorum concursione aliquãdo
15 sunt procreata, eo sanè ordine quem pulchrè nobis cecinit Lucretius:

Similares corporis partes ex elementis ortas esse. Libro.7.

Sic tempestiuis ex imbribus humida tellus
Vertit se primùm in frondes, & pabula læta
In pecudes, vertunt pecudes in corpora nostra
Naturam, & nostro de corpore sæpe ferarum
20 Augescunt vires, & corpora pennipotentum.

Libro.2.

Nihil enim simplici elemẽto nutriri, vt neque nasci potest. Stirpes quæ prodierunt è terra, non illinc omnia traxerunt, sed si ea stirpibus alimentum datura est, necesse est humore perfundantur: vnde agricultura deductiones riuorum, agrorum irrigationes adacta necessitate excogitauit. Atqui si puram aquam terræ
25 cōsperges, nihil aliud quàm lutum reddes, alẽdis stirpibus ineptum atque minus accomodatum. Oportet igitur si quod apparabitur congruens illis nutrimentum, crassioribus naturis duas reliquas contrarias inseri & temperari. Sic neque pisces alit aqua syncera, sed quæ terræ, aëris, & ignis simul est particeps. Proinde ita rerum natura comparatum videmus, vt reliquo-
30 rum vis & substantia in terram & aquam penetret, vtque aër & ignis inferiora perfundant, vnde rerum plurimarum exortus fieri cōueniret. Itaque rerum omnium corpora à primis illis naturis & rerum seminibus deriuãtur, alia quidem statim & proximè, alia longa adeò rerũ serie, vt cùm multorum corporum ortus intercesserint, incredibile videatur à simplicibus
35 illa naturis defluxisse. Quinetiã eodem omniũ spectat interitus: quia natura rerum obitus conficiens, eò singula referr, vnde fuerunt accepta. Homines cùm solutis corporum vinculis è vita excedunt, quantum innati caloris dissipatur, id omne in vniuersam ignis naturam reuolat: spiritus substãtia partim in ignem, partim in aëris regionem offusam nobis refunditur:
40 profluens humor aqua rursum fit aut halitus, qui tum aquę, tum aëri confinis est: solidiores partes quibus crassior inest firmitudo, vbi sensim fuerit aqueus humor exhaustus, tãdem dissolutæ in cinerem & terram abeũt: neque admodum dissimilis est reliquorum in occasu comparatio.

simplici elemẽto nihil posse nutriri.

Corpora nostra interitu dissolui in elementa.

Nam ſua cuique locis ex omnibus, omnia plagis
Corpora diſtribuuntur: & ad ſua ſecla recedunt.
Humor ad humorem, terreno corpore terra
Creſcit, & ignem ignes procudunt, ætheráque æther.

Hoc mirus Hippocrates ante natam omnem philoſophiam diuino afflatus elogio omnium primus attigit, promulgans nimirum homine animam agente ſingula in propriam naturam diſcedere, atque in eas naturas refluere, ex quibus vnũquodque cõſiſteret. Nã paulò antè apertè cõfecerat hominem non poſſe ex vnica re cõſtare, cùm dolore affligeretur, ſed ex calidi, frigidi, humidi & ſicci temperatura: quibus vtique nominibus quatuor ea quæ diximus primordia, non ſolas qualitates complexus videtur.

Contra iuniores qui elementorum ſolas vires, non item ſubſtantias in nobis putant ineſſe. Cap. VI.

Aduerſariorum rationes.

VIDEMVS apud multos iuniores puerilem veréque inanem percrebuiſſe ſententiam, qua ij vetere ſpreta philoſophia decreuerunt, non elementorum ſubſtantias, ſed qualitates dũtaxat in nobis aſſeruari. Eſſe calidum, frigidum, humidum & ſiccum, ex quibus conſtamus, non ſubſtantiarum, ſed qualitatum nomina. Nuſquam ſynceras quatuor rerum naturas haberi, mixtionis expertes: ſed neque eas quæ nos circunfundunt ſi rei gignendæ adhibeãtur, ſpecies ſuas præterea retinere, verùm protinus euaneſcere, quando noua compoſiti forma ex permixtione ſuccedit. Quæ tanquam abſurda vt funditus euertamus, decet ſigillatim illa minutatímque excutere. Ergo calidi, frigidi, humidi, ſiccíque appellatione, aliàs qualitates, aliàs verò corpora quibus inhæreſcunt, intelliguntur. Corpora verò aut ſummis hiſce qualitatibus excellũt, aut depreſſis prędita ſunt. Quæ ex depreſſis conſtant vario ſunt ordine, quandoquidem & panem, & carnẽ, & vinũ, & piper, aliáque innumerabilia dicimus eſſe calida: vti cartilaginem, membranam, neruum & os ſicca. At quæ qualitatibus excellunt, non ita ſunt multa, ſed quatuor omnino, terra, aqua, aër & ignis, quibus qualitatum exuperantiam ineſſe diximus. Siquis igitur hiſce nominibus aliud quàm elementa ſignificet, in tam multiplici rerum varietate perturbatus omnino & confuſus erit. Quocirca credibile eſt celebres authores nominibus his ſimpliciter pronũtiatis ea corpora ſolùm deſignaſſe, quæ in ſuo genere excellerent. Cùm ex calidi, frigidi, humidi, ſiccíque temperatura omnium corpora conſtare proditum ſit, quis tam cæcus in cõtemplandis rebus eſt, vt qualitates puras animo concipiat? vt ex qualitatibus conſtitui corpora aſſeueret? Quod afferunt illi ſynceras nuſquam haberi elementorum naturas, ridiculum ſanè eſt & demẽtiæ proximum. Nam quę apud nos extant, impura tametſi fortè ſunt omnia, ſyncera tamen vſpiã eſſe neceſſe eſt, quæ principia ſint & veluti fontes à quibus iſta fluxerũt. Hęc enim norma, hæc regula, hæc pręſcriptio naturæ, vt omnia

Prima. Secunda. Tertia. Primæ confutatio. Secundæ confu.

Natura pura elementa si vti & cælum collocauit

nia ordine quàm optimo ducat: atqui optimũ erat & ornatissimũ impura ex puris, imperfecta ex perfectis quibusdã manare. Potuit autẽ natura omnia sic efficere quàm optima, & mũdi elemẽta seorsum pura vti & cœlum collocare. Quid igitur illa esse prohibet, si esse possunt? Ad vniuersi mediũ terra simplex est, grauissima, siccissima, omnis expers humoris: ad cœli cõcaua interioremq; faciẽ ignis est leuissimus & ardentissimus, neque tamẽ pellucidus, neque perspicuus & illustris vt noster, qui fumus quidam est accensus. Etenim tenuissimus ille cùm sit, nihil solidum admixtum habet, non igitur lucere potest; lux quippe non tenuissimo, sed denso flagrante corpore effulget. Hac ratione, & quod præterea effectio omnis ab efficiente quodam fit corporeo, à quibusdam eũ neque vrere neque luculenter calefacere proditum est. Mediis autem spaciis interiecta quæ sunt, extremorum mutationes turbulentas sustinent, quorum communione impuriora fiunt. Quòd si extremorũ confusione suam substantiã non exuerũt, palàm est iisdem exemptis puram simplicémque substantiam restitui. In summa verò etsi quæ apud nos extant, vera non sunt elementa: quia tamen iis proximè accedunt à quibus olim manarunt, par vtrorumque ratio censetur.

Vbi pura sint elemẽta.

Illud autem quod aiunt elementorum formas euanescere, cùm in compositionem ea concreuerint, quãtum obscurat & inquinat omnem philosophiæ splendorem? Idem enim fieri putant in elementorum permistione, quod in simplici rerum transmutatione: vbi recens aliqua forma in subiectam materiam commigrat, pellitur vetus atque decedit: cæterum dum ex elementorum temperatione corpus innouatur, illorum formæ nihilominus in hoc manent. Adeo vt si illis congredientibus herba nascatur, in ea seruentur illorum substantiæ: dúmque rursum herba concoctione in sanguinem, tandem verò & in carnem mutabitur, licet tum herbæ forma intercidat noua nascente, nequaquam tamen elementorum formæ exeunt, sed stabiles permanebũt quoad vlla compositi ratio constabit, quanuis nõ vna & perpetua permistionis proportione. Sic enim de his statuerunt viri præclarissimi, primus Hippocrates, qui singula quæ ad gignendum confluxerunt, talem vim ait in corpore retinere qualem cõtulerunt: & omnia per interitum eò recedere vnde sunt accepta: quod fieri neutiquam posset, nisi pristinas illa naturas retinuissent. Huic accedit Aristoteles, qui locis compluribus elementũ definiens id maximè vbique solet inculcare, quod cuique composito primum inest, & in quod vltimum corpora diuidũtur: imò & alio loco palàm affirmat in carne atque ligno aliisq; similibus ignẽ atque terram facultate, &(vt dicere solent) potentia inesse, hæcque ex illis manifestè segregari. Quòd si illorum substantiæ occidissent, qui fieri posset vt demum seiungerentur? Hæc sanè portentosa fuerat opinio, qua dum iuniores veterem philosophorum disciplinam permistionísque rationem assequi minimè valuerunt, ab illorum sententiis temerè defecerunt. Ne quis igitur vnquam huiusmodi captiosa probabilitate fallatur, latiùs exponenda videtur tota permistionis vis atque ratio.

Tertiæ cõ.

Quo distet generatio à permistione.

Elemẽtorũ substantias atque formas in mistione seruari.

Lib. de natura hum.

5. Metaph.

3. de Cœlo cap. 3.

De elementorum permistione diligentior inquisitio. Cap. VII.

Quæ corpora permisceri possunt.

PERMISTIONI aptissima sunt ea corpora quæcunque in exiguas tenuésque portiones facilè dirimũtur, qualia sunt mollia, tenera, fragilia, liquida, subtilia: è diuerso autem dura, firma, solida, arida, crassa, omnium minimè permistioni cedũt. Neque verò fieri potest vt illa verè misceantur, nisi contrariis inter se pugnent qualitatibus, per quas pariter agentia atque patientia mutationes cõuersionésque subeant: nam neque candorem lineæ, neque medendi scientiam corpori permisceri putamus. Quæ igitur contraria sunt & in communi materia pugnantes qualitates acceperunt, si dirimi facilè secaríque possunt, ea tum substantia tum qualitatibus ad permistionem sunt accõmodata. Mistionem efficiẽt, dum paribus quodammodo portionibus infusa temperatáque coibunt. Tum enim mutua vi & effectione pugnantium qualitatum, sic illorũ substantiæ totæ frangẽtur comminuentúrque, sic & qualitates omnino temperatione confusæ se retundent, vt illa demum neque substantias, neque qualitates puras seruent & integras. Hæ quidem nequaquam dissipatę aut extinctæ oblitescunt, sed repressa duntaxat exuperãtia ad moderationem mediocritatémque referuntur. Hinc corpus vnum prodit cõsimile, quod re ipsa simpliciter vnicum iam est: nam cõtraria quæ in permistionem venerant non energia, id est efficacia vel actu, sed potentia duntaxat supersunt & manent. Ad hunc igitur modum perfectè fit mistio, quæ est diuersorum in vnum atque idem concretio. Aqua aquæ, aut vinum vino simili infusum non permiscetur. Nam licet substantiarum quædam fit in totum perfusio, hæc tamen integra manent non hebetata, quòd enim contraria non essent nequaquam seipsa mutauerũt. Neque si milij & sinapis grana: aut etiam adamantem, sapphirum, & margaritam planè leuia facta cõtritáque confuderis, aliam permistionem induxeris, quàm quæ deprehenditur à sensu, quæ potiùs collocatio quædam est & quædam exiguarum partium compositio. Rursum si lana aut spongia oleo humoréve quopiã perfunditur, tametsi non sensu modò, sed reapse confusa sunt illa, nihílque re vera fit vel minimum spongiæ quod humore conspersum non madeat, quia tamen in vnum atque idem illa non concurrunt, sed suas ipsæ naturas seorsum retinent illæsas, naturali permistione vacant. Imò si quatuor elementorum substantiæ optimè confusæ cohærescant, nisi pugnandi vi & potestate retundantur temperẽtúrque, in vnum minimè coalescẽt. Quod cùm Empedocles affirmasset elementa exiguarum partium appositu solo permisceri, id iustè Aristoteles argumentis incessiuit. Ergo iis legibus quas antè dixi obseruatis, diuersorum fiet in vnum concretio, & præterea si viribus quodammodo paribus illa concurrant: nam tametsi reliqua consentiunt, si desit hoc postremum, mistio vtique non erit, sed procreatio. Cùm enim contrariorum vires præter modum impares sunt, quod minus est & imbecillius, ab ampliore & potẽtiore victũ perimitur, in illiúsque naturã facessit.

Paria quodámodo esse debent.

Mistio quid. Definitionis explicatio.

faceſſit. Neque enim amphoram aquæ mille amphoris vini, neque lignũ igni, neque alimẽtum corpori permiſceri dicimus, ſed illa occumbere, noua autem oriri. Niſi igitur quæ in temperationem trahuntur permaneant & conſiſtant, non erit vlla connexio, ſed aliquo pereunte gignetur aliud.
5 Vnde planum fit, aliud eſſe miſcere aliud gignere, aliud permiſtionem aliud ortum, & eam opinionem non poſſe defendi, quę elementorum ſubſtantias perire, ſoláſque qualitates in miſtione retineri arbitratur.

Vtrum elementorum ſubſtantiæ, an qualitates ſolæ totis totæ perfundantur. Cap. VIII.

10

VANDO igitur miſtorum elementorum ſubſtantias in concretione haberi perſpicuum iam eſt, inueſtigatione dignum videtur, vt illorum apta fiat adhæſio mutuáque cóplexio. Corporum ſubſtantias totas totis commiſceri ac
15 penitus in ſeſe penetrare, multi ex Plotino opinati ſunt. Qui cùm viderent ſudores è cute noſtra emanare, neque illam perfodi vel ſecari: rurſum lanam aqua perfuſam permadere totam, affirmare non dubitauerunt totum corpus in miſtione per aliud totum penitus induci, ipſúmque quoquouerſum ſubire, materiam materiæ iniici,
20 molémque moli. Etenim aquæ materiam in lana eſſe dixerunt, non quibuſdam modò inanibus ſpaciis concluſam, ſed per totam illius ſubſtantiã fuſam: tota enim madet, nec vlla pars eius expers eſt humoris. Ad hũc modum non ſolum quatuor elemẽtorum qualitates, ſed eorum quoque ſubſtantias permiſceri in compoſitione partium ſimilarium prodiderunt. At
25 verò iſta qui poſſint ſibi conſtare, concipere arduum eſt, & ſupra captum cogitationis. Dum in corporibus macerandis humor ſolidioris ſubſtantiam peruadit, manifeſtum eſt & apud omnes in confeſſo, maiorem toti molem accedere. Nam & lana madefacta occupat locũ ampliorẽ. Quod ſi eſt, neceſſarium conſequitur, aliam alio ſitu collocari materiam. In qui-
30 bus verò non amplior videtur moles euadere, ceu liquore perfuſis cineribus, aut cuticula ſudante, neceſſe eſt quos vocant poros & anguſtas vias latere, in quibus aër, aut ſpiritus tenuior, aut aliqua materia cum eſſet, exhalat, cedénſque liquori ingreſſum præbet. Si enim nullum interuallum medium intercipitur, quomodo fieri poſſe credemus, vt in ſolidum & vndi-
35 que inacceſſum aliud corpus penetret, niſi confectiones vtrinque fiant, quà demum tranſitus ſit? Atqui ſi hoc modo corporũ ſubſtantiæ totis immiſcentur, fit ſaltem illorum ad vſque minima diuiſio, ſic vt huius minimum corpuſculum, illius minimam particulam contingat: id certè indignum philoſophia videri ſolet, credere aliquid eſſe in rerum natura mi-
40 nimum, quod diuidi nequeat. Omne quidem corpus ſectione infinitum eſt, neque ad extremum & indiuiduum perduci poteſt diuidendo. Quinetiam ſi illuc veniri poteſt, continua fractione comminutionéque facta, corporum ſubſtantiæ in ſectiones abſumentur, & tanquam in nihilum redactæ

Rationes eorum qui putant corporis ſubſtantias totis totas permiſceri

Cõfutatio Prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

redactæ ſe mutuò deſtruent. Ad poſtremum verò quum exiguum quidem permiſcetur maiori corpori, quomodo vſqueadeo diſtendi aut ſecari poterit, vt per vniuerſum maius ſe diffundat, & cuique indiuiduo huius aliud indiuiduum minoris accedat? Fieri igitur non poteſt, ſed ne intelligi quidem, vt corporum ſuſtantiæ mutuò ſe penetrent, & eodem prorſum ſitu conſtitutæ ſint & collocatæ: nec fieri poteſt vt in ampliorem molem diffuſæ per minimas ſectiones conſertę colligentur. Rationes iſtæ fortaſſe Auerrhoidem eò neceſſitatis adegerunt, vt non commentitium quiddam modò, ſed ſomnio quoque ſimillimum adferret: qui vt hanc ſubſtantiarũ permiſtionem tueretur, elementorum formas à perfectarum ſubſtantiarũ dignitate & vniuerſo genere detorſit, vt non in qualitates, ſed in medium quoddam & inauditum genus transferret. Illas quidem intēdi poſſe & remitti per eandem materiam æquabiliter fuſas, qualitatum comparatione & exemplo pariter exporrigi. Cuius opinionis leuitas alio loco à nobis refutata, fuſiorem hîc diſputationem non deſiderat. Quocirca miſſis lubricarum opinionum fluctibus atque iactationibus, in tutum & trãquillum portum nos recipiamus. Elementorum ſubſtantias miſtio totis totas non inſerit, ſed qualitates duntaxat miſcet atque confundit, vt per totius compoſiti molem æquabiliter ſint fuſæ. Primùm enim quatuor illæ mũdi ſimplices naturæ dum paribus quodammodo viribus confluunt, in exiguas non autem quamminimas portiones ſe diſtrahunt, eóque ſe ordine componunt, vt quæque tandem alterius diuerſique generis cuipiã cohæreſcat, nihílque ſenſu notari poſſit quod nõ ex quatuor earũ portionibus cõſtet. Hoc poſitu exiguę portiones, ſuã formã, qualem ante permiſtionẽ, integram quæque retinẽt: neque enim intenſionẽ neque remiſſionẽ ſubſtãtiæ ferunt. At verò elementorum qualitates contrariæ totis totæ ſe permiſcẽt, & mutua quadam pugnantia ſeſe viciſſim ad moderationem quãdam redigunt, fitq; illarum confuſione temperamenti quoddam ſimilare genus per vniuerſam compoſiti molem diffuſum. Quanquam igitur ſubſtantiæ κα̉θ' ὅλον temperari nequeunt, ſed duntaxat continua appoſitione cõnecti: qualitatũ tamen conſummata eſt permiſtio. Quúmque hæc abſoluta fuerit, temperamẽtum accedit æquabiliter toti cõſperſum, & noua protinus forma inducitur: ac tum verè efficitur diuerſorũ in vnum atque idem concretio. Quoniam enim à forma & eius vi totum ſubſiſtit, conſentaneum eſt id ipſum ab vnica & cõſimili, vnum ſimpléxque fieri. Quæ porrò in hoc genito ſimplici corpore manent exiguæ elementorum portiones, ſuis quidem formis integræ ſubſiſtunt, non tamen liberæ aut ſui iuris, ſed implicitæ, vinctæ, & quaſi interceptæ mutua qualitatum pugnantia, atque etiam dignioris formæ præſentia. Vnde priſtinas ſibíque inditas vires expromere non valent, neque ignis vrere, neque aqua impendiò refrigerare. Solùm igitur poteſtate inſunt: atque ſic vt cùm temperamẽto per obitum diſſoluto ad ſe redibunt, partéſque propriis elemẽtis reddentur atque reſtituentur vniuerſitati, nullius imperio obſtrictæ in libertatem vindicentur

Auerrhoidis figmẽtum.

Elemẽtorũ ſolas qualitates per totas miſceri.

Miſtionis ratio.

Quod mi ſtũ eſt, ſim plex id eſſe

Elemẽtorum ſubſtãtiæ quãuis in miſtione ſeruẽtur, poteſtate tamen duntaxat inſunt.

tur reſumántque priſtinas vires. In hunc modum miſtæ tẽperatæque elementorum portiones, materia fit totius ſimplici formæ ſubſtrata. Hęc autem forma ſeu perfectio ſui vbique perſimilis eſt adeò, vt non modo particulæ quæ ſub aſpectum recidunt, & quæ ex tenuibus elementorum portionibus conſtant, ſed & ipſa elementorum fragmenta, quæ ſeorſum non aliis permiſta ſubſtãtiis intelligimus, totius ſpeciem gerant. Miſtum enim iam eſt horum vnumquodque, totiuſque temperamentum accepit: nihil igitur prohibet quò minus compoſiti totius ſpecies immigret in omnia. Neque verò flagitium eſt fateri duabus illa formis ornari, quarum vna actu præſentíque imperio, altera ad tempus abrogata & antiquata, poteſtate duntaxat inſideat. Ergo quæ fuerant olim diuerſa, ignis, aër, aqua, & terra, nunc in ſimilaris corporis compoſitionem dum cõfluunt, eandem ſimilitudinem ſpeciémque gerunt, omniúmque fit in vnum atque idem concretio. Hæc fuerit nobis tanquam leuis armaturæ prima diſputationis excurſio, quæ ſimplices rerũ naturas perſequuta ſic coëgit, vt in ὁμοιομερῶν compoſitionem coniecerit omnes ac illigauerit.

Totiᵘˢ ſpecies vnicuique vel minimæ particulæ cõmunis eſt.

Duæ formæ eidem inſũt parti, vna vt præparatio, altera vt perfectio.

LIBRI SECVNDI DE ELEmentis Finis.

Quid temperamentum, vtque id perperam definierit Auicennas. Cap. I.

5

ELEMENTORVM confinio proximè iuncta est atque connexa temperamenti proprietas, quæ quodammodo propago & soboles permistionis est. 10 In hac cognoscẽda atque tractãda rerũ cõtinuata series expostulat, vt ab elemẽtorũ vi & natura rursum exordiamur, & ab ea maximè qua modò ac planè paulò antè destitimus. Simplices mundi naturę quò in permistione integrę & incolumes ser- 15 uarentur, & ne si pauca multis, aut parua magnis componerẽtur, debiliorum occasu ea quibus multum esset roboris ac virtutis potiùs accrescerent quàm perfunderẽtur, æquales quodammodo esse debuerunt. Hanc æquabilitatem non magnitudine molis, non põdere metiri licet, quòd terræ quàm cæterorum elementorum vberior est in no- 20 bis copia: sed potestatis vi & efficiẽtia, cui omnia planè accepta referũtur. Vis autem ea atque facultas non nisi efficientium & principum qualitatum quæ in mistis elementis sunt, obseruatione æstimatur. Hæ perrarò vsquequaque, sæpius quodammodo pares confluunt, nempe mediocritate quadam, quæ non vtique indiuidua, verùm latitudine definita limi- 25 tibus coërcetur, in quorum ambitu mistio contineatur: hos autem vltra citráque interitus est atque dissipatio. Quæ igitur intra mediocritatis huius limites inciderit principum qualitatum concursio, vt mistionẽ sic & continuò temperamentum progignit. Est autem temperamentum, non ipsa mistio, sed mistionis ratio. Poterit & id earum quæ in mistis elemẽtis sunt 30 principum qualitatum harmonia & concentus definiri. Vt in cantu & fidibus soni longis locorum interuallis distracti, aut coniuncti quidem, sed dispares & non pro rata portione distincti, concentum haudquaquam efficiunt, nisi primi cum vltimis temperati, & medij vtrisque respondentes æquabiliter dulci sono aures compleant: ita neque diuulsorum elemento- 35 rum qualitates, neque coëuntes illæ quidem temperamentum efficient, nisi moderata & concordi quadam mediocritate sese mutuò complectantur. Non igitur ipsa rerum primordia per se & absolutè perpensa temperamentum sunt: neque illorum mistio, sed mistorum comparatio. Tametsi reipsa & subiecto finitima sunt & plurimùm consentiunt elementorũ mi- 40 stio & eorum proportio, rationibus tamen illa disiuncta sunt. Non desunt qui temperamẽtum à mistione hoc discrimine seiungũt, quòd hæc maximè elementorum propria sit, illud verò qualitatum. Nos autem illa tametsi

Prĩcipum qualitatũ in mistiõe cõparatio.

Tẽperamẽtum quid.

Quo distet tẽperamentum à mistione.

mistione elemẽta [illegible] [illegible] viribus [illegible]

[illegible]

[illegible]

metsi quodam ordine se cōsequi videmus, sic tamen iuncta sunt, vt neque mistio citra efficientium qualitatum opem, neque sine elemētorum omnium substantia temperamentum induci possit. Non enim si quis aquam & ignem paribus quodammodo portionibus coire statuat & coalescere, 5 mutuáque repugnantium qualitatum vi temperationem quandam inferri, ea protinus temperamenti rationem subeat, vt neque ex duobus illis facta perfusio, exacta mistio censetur. Perfectum enim non est, sed inchoatum atque mancum, quod ex duorum triúmve duntaxat elementorū cōnexione fit: cuiusmodi est plurimum genus eorum, quæ ex sublimi deturbantur, μετέωρα Græci vocant. Quocirca temperamentum concentus quidam est quatuor principum qualitatum, ex omnium elemētorum permistione. Hanc temperamenti rationem cùm minimè perspiceret, nec satis animo complecteretur Auicennas, subabsurdam commentus est definitionem: qua primarum qualitatum effectione mutua, quintam qualitatē 15 eámque simplicem emergere confirmat, quæ vna superstes reliquis in congressu pereūtibus, omnium vires potestate complet, eásque quasi suo sinu complexúque recipit. Id autem quàm absonum sit quámque secum pugnet hoc imprimis patefacit, quòd fieri nequit vt omnes per actionē qualitates dissolutæ euanescant, neque non ea tandem superet, quæ validior 20 cùm esset conflictus principia dedit. Sed esto, donemus hoc exorto temperamento omnes illas periisse: quænam tum restabit in genito corpore contrariorum repugnantia? Si plura illi non insident atque ea contraria, quî fiet tēperamenti per singulas ætates conuersio? Quæ insita erit illi causa morbi, senij, vel interitus? Adde quòd neque dum corpus dissolutione 25 occidet, poterunt simplices naturæ in vniuersitatem recurrere suis instructæ qualitatibus. Illas enim vnde sibi resument, quæ iam dissipatæ in composito non manent? Itaque nouā illam qualitatem pro temperamento inuehere, cùm vanitas quædam sit opinionis, quę multorum animos imbecilles diu multúmque vexauit, nos clarissimorum philosophorum imitatione, vt elementorum substantias, sic omnino & qualitates in composito teneri fatemur, ex harúmque perfusione & concentu temperamentum consistere.

Tēperamē tum nō est ex solis qualitatibus.

Temperamentum est concentus harmonia quatuor primarum qua... omnium elementorum permist...

Auicenam malè definisse tēperamētum.

Prima ratio. *Secunda* *Tertia.* *Quarta.* *Quinta.*

Contraria in idem confluere, & vnde singulorum vires 35 æstimentur. Cap. II.

QVAM illæ variè comparari soleant: æstimari certò nō antè potest, quàm sigillatim cuiusque vires quātæ sint expenderimus. Auerrhois vt est in omnes ferè cōtumeliosus, sic & Galenum erroris falsò insimulauit, quòd summas ele- 40 mentorum qualitates in temperatione haberi censuerit. Hæc dum paucis immutatis corrigere vult, omnia deprauasse videri potest, qui tum species, tum qualitates elementorum ad mediocre quiddam in concretione retundi reprimíque putat. In illa formarū

Contra Auerrhoidē.

Dialogorum li. 1.

Ratio prima. remissione quantum sit lapsus, perpensum à nobis alio loco est. Nunc verò si qualitates summas in cõfusionem quandam adductas, ait sese mutuò posse ad mediocritatem deducere, cur nõ similiter sese prorsus interimũt? Sunt sanè media hæc vti & summa inter sese contraria. Scio opinationem quandam apud neotericos peruulgatam esse, qua illi instant atque vrgent 5 summo cum studio, contrarias qualitates remissis quidem gradibus conuenienter congruentérque cõcurrere, summas verò haudquaquam posse: neque tamen vlla in id probabilitate se muniunt. Si enim repressæ qualitates peræquè inter se pugnant ac summę, neque modò extremis extrema, sed & media mediis aduersantur, cur eæ quàm summę potiùs in idem coi- 10 bunt? Quemadmodum calor numeris quatuor definitus, & frigus pari recessu constitutum, cùm miscentur teporem ingenerant, sic prorsus accidere compertum est, si extremis illa numeris concurrant. Nam aqua quæ ex feruentissima & æquè gelida paribus portionibus permiscetur, mox tepescit, ac si ex mediocribus temperaretur. Quis enim eò impudentiæ ve- 15 niat, vt in eo tepore extrema derepẽte aboleri dicat? Nónne palàm confirmat Aristoteles media extremorum copulatione cõgressúque nasci, hócque vno à priuantibus, quæ στερητικὰ dicunt differe? Nihil aliud teporem esse iudices, quàm calidi frigidíque pari portione confusionem. Ergo si summas elementorũ qualitates in permistionem & temperamentum coi- 20 re Galeni fert opinio, nõ illa iacet suis patrociniis destituta: sed præter cõmemoratas hac se fulcit sustinétque ratione, quòd æquales quodammodo esse cùm debeant, nõ magnopere sese valent commutare atque infringere: quocirca permanent quales fermè puris simplicibúsque elementis insidebant, hoc tantùm discrimine, quòd nunc per totas confusæ eandem com- 25 munémque materiam obsident. Quod ab Aristotele scriptum videmus, summas in permistione qualitates summam vim concursu adimere, & adusque moderationem quãdam reprimere, de viribus id omnino accipiendum nobis est. Nam qualitates tametsi nullo modo repressæ sunt, contrariarum tamen perfusione quasi vinctæ inhibentur, ne suas summas vires 30 exhibeant: hinc virium acumina exuperantiásque retudisse perhibentur. Ita contraria eodem subiecto contineri inficiamur, idcirco sanè quòd simul illa vna eadémque sede dominari & excellere nequeunt, neque quicquam possit à contrariorum vtroque nomen obtinere, sed ab eo duntaxat cuius vis præstat atque vincit. Vbi longo interuallo impares concurrunt 35 qualitates, addubitare non licet mox à præcellente infirmiorem obliterari, nec continenter esse vno & eodem statu. Quinetiam quæ in permistionem & temperamentũ venerunt, quodammodo pares, etiam si per initia non luculenter se vicissim demoliuntur, diuturnitate tamen & dierum nu mero, dispari proportione euadunt. Sic per ætates temperamẽtorum in- 40 cidit cõuersio, sic morborum, sic senij & occasus ingenitam nobis causam circumferimus. Hactenus Auerrhoidis cauillatio effecit, vt in hæc si non præter rem, longiuscula tamen oratione diuerterim. Sed quàm commentitia

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Elemẽta in mistione summas qualitates retinent.

Aristotelis expositio.

Quomodo cõtraria eidẽ nõ insunt.

Quæcunque cõcurrunt in mistio qualitates sese tãdẽ atterũt.

Senii & interitus causa.

titia fuerit & futilis illius contentio inde perſpicitur, quòd ſiue ſummas in permiſtione qualitates, ſiue illarum duntaxat dimidia manere ſtatuamus, eadem vtrobique proportio conſtabit, idémque temperamentum: nam quacunque proportione fuerint integra, eadem erũt & illorum (vt ita dicam) medietates. Sed labor fortaſſe longiùs, eò reuertar vnde huc declinauit oratio. Quæ in miſto corpore nectuntur elementa, neque ſuæ molis pondere, neque qualitatum ordine ſiue gradu, vt qui omnibus ſummus ineſt, ſed virium comparatione tẽperamenti ſpeciem proferunt. Vires autem qualitatis ordinem eiúſque in ſubſtantia molem, neutrum verò ſeorſum cõſequuntur, ſed ex vtriſque ſpectatus & conſiſtunt. Qui enim in puſillo igne ineſt calor, eodem eſt ordine atque qui in ampliore cõſiſtit: minùs tamen calefacit, quia non parem molem obtinet. Contrà autem ignitum candénſque ferrum tametſi depreſſiore quàm flamma eſt calore, vehementiùs tamen & acerbiùs vrit, quoniã denſa multáque ſubſtantia prę ditũ eſt. Neque igitur cui intẽſus eſt calor, id ſtatim acriùs calefacit, quàm cui depreſſior eſt: neque quod fuſum & ampliorem conſequutum eſt calorem, id impenſiùs calefacit, quàm cui in anguſtum eſt coërcitus, ſed vtrinque virium vt dixi robur æſtimandum. Id autem cùm animo & cogitatione cõplecti difficilè atque arduum videretur, medici iuxtà ac philoſophi ſenſibus tanquã incorruptis & integris iudicibus cõfirmandũ duxerunt, omniũ vires ex efficiẽtia & operibus tactu cõuenienter æſtimãtes.

Quinta ratio.

Tẽperamẽtum eſt ex viriũ comparatione.

Vires à duobus æſtimari.

Vires effectu cognoſci.

Temperamentorum differentiæ quot qualéſque ſint. Cap. III.

HVNC in modum ſeparatim examinatę vires, ſi deinde in communionem & ſocietatem relatæ comparentur, temperamentorum differentias oſtendent. Quatuor naturaliũ cùm æquales vires in vnum coierint, vt calidi, frigidi, humidi, ſiccíque pares ſint portiones, temperies illa conficietur, quam temperatum iuſtúmque temperamentum dixere, cæterorum legem & regulam. Quodcunque autem ab hoc deſciſcit, & diſparibus inter ſe elementorum viribus continetur, intemperatum immoderatúmque appelletur & intemperies. In ea diſpari copulatione neceſſe eſt omnino, aut vnum reliquis tribus excellat, aut ad ſummum duo, tria nunquam poſſunt. Cùm igitur quatuor ſint ea, ex quibus temperamentum abſolutè conficitur, ſingulorum exuperatione ſimplices quatuor creantur temperaturæ: calida quidem in qua calor frigori antecellit, humoris autem & ſiccitatis ęqualitas eſt: frigida in qua frigus vincit atque dominatur: humida cui⁹ humor primas obtinet: ſicca vbi humore ſiccitas potẽtior eſt, paribus iis quæ in altera oppoſitione ſunt cõtrariis. Quatuor ſunt & coniugatæ temperaturæ, quæ duorum ſimpliciũ exuperantia proceſſerunt ſéque extulerunt. Nam duæ cùm ſint oppoſitiones limitibus quatuor concluſæ, neque vnius vtraque poſſit extremitas principatum obtinere, fit neceſſariò vt non plures duabus excellant. Eodẽ rationis mo-

Tẽperies.

Intẽperies quid.

Simplicia quatuor tẽperamẽta.

Cõiugata tẽperamẽta quatuor.

tuor tm̃ sunt qualitatũ coniugationes q̃ vi possint
[illegible] ie quib. coniugatæ tẽ temperaturæ consurgunt

mento fit, vt quanuis sex numerando percenseantur coniugationes, illarũ tamen quatuor duntaxat possint natura consistere. Hæ sunt calida & humida, calida & sicca, frigida & humida, frigida & sicca: quas coniugatas quatuor temperaturas aut compositas appellant. Nouem igitur sunt temperamentorum genera, quę permistionis differentias & proprietates consequuntur: vnum temperatissimũ, quod paribus omnium conflatum portionibus extremorum medium possedit. Intemperata octo: simplicia quatuor, totidem cõposita. Tẽperatissimum quod est, indiuiduum & omnis expers latitudinis quasi punctum intelligitur: cætera quæ ab hoc recesserunt, longè latéque fusa sunt: neque enim quæ calida dicimus, omnia pari à mediocritate interuallo distant, neque aut frigida, aut humida, aut sicca, vno eodémque omnia sunt ordine. In compositis porrò euincentium qualitatũ aut par est recessus, aut alias alia antecellit. Etenim calidũ siccúmque appellamus, siue illa pari sint ordine, siue calidum sicco præstat, siue cõtrà siccum calido. Vnde intelligitur octo cùm sint imparia tẽperamẽta, vniuscuiusque tamen ex maiore minoréque recessu innumerabilia fieri discrimina, ex quorum proprietatibus tum similium partium, tum infinitæ corporum naturæ & proprietates cõsurgunt atque cõstant. Hoc præclarè Lucretius poëmate cecinisse visus est.

Innumeras esse particulares tẽperamẽtorum differentias.

Libro. 2.
Debent nimirum non omnibus omnia prorsum
Esse pari filo. Et rursum:

Libro. 4. *Libro. 1.*
Semina multimodis in rebus mista tenentur,
Constituunt eadem fruges, arbusta animantes,
Verùm aliis alióque modo commista.

Si affines in permistione qualitates erunt, cõstans diuturnúmque temperamẽtum fiet: sin discordes incõstans prorsúsque mutabile. Quod mediocre definiuimus id (quia in summa rerum æqualitate, vix vlla potest aliam vincere atque dissipare) omnium diutissimè speciem suam tuetur & sustinet, idque tum à se, tũ ab externis causis minus afficitur: deinde quæcunque illi confinia & finitima sunt: quæ autẽ ab illo abscesserunt & longiore interuallo disiuncta sunt, celerius intercidunt atque dissoluuntur. Calidum humidúmque omnium minimùm statu suo permanet (quanquam fortasse id vnum præter cætera in plurimos annos vitam perducit) adeò vt ne constare quidem ipsum posse multi sint opinati: cùm enim assiduè nullóque puncto temporis intermisso humor vi caloris dissipetur, pro calido humidóque temperamẽto, breui tempore calidum simpliciter irrepet: hoc deinde in calidum siccúmque traducetur. Sub hæc verò dum absumpto exhaustóque humore, calor alimento fomentóque destitutus sensim languescet, siccũ absolutè succedet: ab hoc verò cùm iam calor plurimùm disiectus atque fusus extabuerit, siccum & frigidum, quod omniũ verè postremum statuitur.

Quid

Quid iustitia, quid pondere temperatum, vtrumque in rerum natura verè subsistere. Cap. IIII.

SIMPLICIA quę diximus quatuor rerum initia, omniũ quas mundus habet substantiarum extrema summè contraria tenent: horum in medio collocata sunt reliqua eorũ quæ gignuntur intereúntque corpora, & animaliũ & stirpium & inanimorum omnium. Quodcunque medium ad vnguem obtinebit extremorũ, exacta æqualitate permistísque paribus viribus concretum, id εὔκρατον, id est bene temperatum appelletur: quòd ipsum & in vniuersa substantia verè ac prorsus ponderéque (vt dicere solent) medium habetur. At verò si in toto vel corporũ, vel viuentium, vel animalium genere, vel in vniuscuiusque animalis specie extrema sint constituta, extra quæ nihil possit illiusmodi cõsistere: totius comprehensæ latitudinis medium quiddam mente complectemur, quod quia ab extremis illis pari abest interuallo, & εὔκρατον, id est bene temperatum, & σύμμετρον, id est consentaneum atque moderatum dicetur: non quidem simpliciter, sed in suo genere vel specie. Id quasi iustitiæ ritu temperatum omnino est, quod generis sui decoram illam & consentaneam æquabilitatem est adeptum, qua tanquam numeris omnibus & partibus absolutum, salubriter, integrè & naturæ suæ cõgruenter se gerit, omnibúsque muniis ad quæ natura sua ducitur, incorruptè fungitur. Alia autẽ inanimorum, alia stirpium mediocritas, alia animantium: & in animãtibus, alia rursum hominis, alia leonis, alia equi, alia canis. Neque leo temperatus eodem est temperamento atque homo temperatus. Iam verò quia intemperatum id dicere mos est quod à mediocri medióque discessit, fiet sanè huius vt & temperati complures differentię. Leonem verbi gratia designare licet in specie sua frigidum, qui tamen in animalium atque in vniuersæ substantiæ genere, imò fortasse & alteri se frigidiori collatus, calidus sit. Hunc substãtiam quidem calidam, & animal calidum, at verò leonem frigidum esse quis rectè dixerit: aliàs simpliciter, aliàs comparatè pronuntians. Quod enim ab vniuersæ substantię medio recessit, id simpliciter intemperatum est, parem non obtinens extremorum portionem. At comparatè, vel genus generi confertur, quomodo animal calidius, stirps frigidior est: vel speciei species, sicque leo calidus, homo autem frigidus est: vel singula singulis, quæ aut eodem sunt genere, aut in diuersis. Comparatè autem contraria de eodem enuntiari nihil prohibet, cùm sit homo leoni comparatus frigidus, formicæ verò calidus. Tot igitur modis & temperati & intemperati notiones vsurpare cõsueuerunt. Quibus qui inuolutas ambiguitates nõ distinguent, eos necesse est in salebras incidere operosísque nexibus implicari. Quod iustitia temperatum appellant, id omnium medicorum firmatũ est consensu, qui illud in omni tum genere, tum specie inueniri non dubitant. At verò quod verè & quasi pondere temperatũ intelligitur, nec haberi, nec in rerum naturæ ordinem (tanquam sit repu-

Tẽperatũ ad pondus quid.

Tẽperatũ ad iustitiã.

Intẽperatum multiplex.

Intẽperatum. dupliciter.

Cõtra eos qui negãt tẽperatum ad põdus.

gnantia) admitti posse, contentione decertant Auicennas, Auerrhois, & quicunque in Arabum familiam se tradiderunt. Fieri enim non posse existimant, vt ex paribus contrariorum viribus mistum quippiam emergat, quòd nulla actio, nulla ad moderationem repressio illorum concursu obtingat. Hinc Auicenæ temperamentum (qualitas nimirum quinta ex elementorum confusione recens nata) fieri nullum potest vsquequaque & sine vlla exceptione medium, sed id necesse est in extremorum aliquod esse propensius. Cæterùm multò aliter res habet. Nam si elementorum summæ qualitates vt & substantiæ in permistione non pereunt, sed asseruatæ temperamentum constituunt: nihil prohibet æquis illas portionibus mistas, exquisitè temperatum proferre, quod in proportionibus situm est æquabilitate. Licet enim in illa æquabilitate non tanta sit mutua qualitatum actio, quæ vel abolitionem vel repressionem contrariorum moliatur: tanta tamen est vt paria cótraria possit cófundere ac verè permiscere in vnum temperamentum: minus enim virium & inęqualitatis contrariorum temperatio desiderat, quàm illorũ dissolutio atque occasus. Ergo perfectè & æquo pondere temperatum in natura rerum haberi, tum per hæc palàm fit & apertum, tum etiam quòd dum ex frigido humidóque temperamento in calidum siccúmque quiddam abit, necesse est per hanc deduci mediocritatem. Ea autem vbinam & quomodo subsistat, in conspectu atque oculis omnium mox erit, vt internoscendi temperamenti summam rationem attigero.

Prima ratio.

Altera ratio.

Hominis tactum, discernendi temperamenti legem esse & iudicem. Cap. V.

Quisquis compositi corporis temperamẽtum ex insertis elementorum portionibus æstimare volet, cognitionem multis obstructam difficultatibus & à rebus obscuris petitam suscipiet: occultæ enim sunt & penitus abditæ simplicium vires, adeò vt iudicij nostri infirmitas, quãta sit cuiusq; in cócretis portio, inuenire se posse diffidat. Horum igitur si quid certum reddi potest, id nó nisi sensuum beneficio comparandum, per quos notiones rerum in animis imprimuntur. Quicquid enim animo cernimus, id omne originẽ traxit à sensibus. Quẽadmodum colores internoscimus cóſuetudine oculorum, & de odoribus iudicaturi olfactui fidem habemus, sic opinor & de principibus qualitatibus quæ sub tactum recidunt, non est tactui fides abroganda, sed cuique sensui de his quæ perceperit & de propria obiecta re iudicaturo, tanquam exploratori & vero nuncio credendum. Siquis fortè spreta fideli sensuum constantia & authoritate, omnium quæ obiectantur demonstrationes requirit, quibus olorem album esse, coruum nigrum, ignem calidum, glaciem frigidam sibi persuadeat, is profectò desperata cognitione certi, omnia in suspicionem & ignorantiam trahet.

Elemẽtorũ ĩ mistis portiones ratione cognosci nequeunt.

Sẽsu quodammodo noscuntur.

Sensuum præstãtia.

Quid referemus enim quod nobis certius ipsis

Lucre. li. 1.

Sensibus

Sensibus esse potest, quo vera ac falsa notemus?

Sublatis sensibus, qui quasi fundamēta quędam sunt scientiarum, nihil iam quicquam relinquetur, vnde sumi possit demonstrationis exordium.

Inuenies primis ab sensibus esse creatam
5 Notitiam veri, neque sensus posse refelli:
Qui nisi sint veri, ratio quoque falsa fit omnis.

Idē eodem libro.

Idē lib. 4.

Cùm igitur sint illorum iudicia tanquam communes animi notiones Geometris appellatæ, si quid illis ad demonstrationem præponetur, iam omnis doctrinæ ratio in confusam perturbationem acta concidet, atque
10 ex posterioribus superiora necessariò connectentur. Ergo quod ἐνφγέας, id est re ipsa, aut quod dicere solent actu, calidum, frigidum, humidum, siccúmve est, id tactu liceat internoscere, non leonis quidem aut equi, aut canis, sed solius hominis tactu, qui tum dignitate tum temperamēti mediocritate cæteris antecellit. Qui enim cani aut asino potius quàm homini
15 animantium prudentissimo ac sapientissimo, discernendi scientiā defert, præterquam quòd ridiculus habetur, rerum cognitionem nobis adimit, asinis verò largitur, à quibus nunquā possumus erudiri. An (vt inquit Tullius) dum bestiæ loquantur expectamus, hominum consentiente authoritate contenti non sumus? Ne quis igitur angustos sensus nostros reddat,
20 aut nos omni rerum cognitione priuet, hominis prudentiæ præstantíque naturæ tactus temperiem committemus, quæ reliquorum omnium lex sit & regula. Atque eius potissimum hominis qui optimi sit habitus, quíque omnium iudicio temperatus, si non omnino, at certè quasi iustitia quadā censeatur. Is itaque quod omnium quæ sub sensum veniunt calidissimum
25 est, velut ignem aut aquam quæ ad summum ferueat, calidissimū quoque decernet: niuem aut glaciem frigidissimam & quod paribus illorum modis dimēsionibúsque perfusum componetur, id vt in medio extremorum situm, sic in calore & frigore temperatum pronuntiabit, neque si manum in id demittat, inde quicquam afficietur aut sentiet. Rursum terram vel ci-
30 nerem, vel tale quippiam quod planè sit aridum, si pari aquæ modo conspergatur, vt humidi siccíque verè medium obtineat, id demum tangens atque tractans neque durum neque molle sensu percipiet. Vnde intelligitur hominis vtcunque temperati tactum illis esse persimilem, esséque hūc verè medium omnis exuperantiæ, calidi, frigidi, humidi, & sicci. Is autem
35 cùm per totam cutem æquabiliter fusus sit, quæ rerum externarum appulsus sentiat: palàm fit hanc quoque omnium extremorum verè mediam haberi, & omnis superlationis expertem, eam præsertim quæ manū integit, maximéque summos digitos. Quocirca huic rectè internoscendorum tēperamētorum æqua æstimatio regulàque cognitionis & iudicij defertur,
40 si modò ab his quę extrinsecus occurrunt, vt à calore, vt à frigore nihilo sit conuersa, neque vllam commutationem acceperit, neque vti fossoribus callo sit obducta. Quæ enim sic affecta erit, improba & iniqua æstimatione in errorem inducet: ita quidem monente Lucretio.

Hominis tactū iudicē esse temperamentorum.

Hominem temperatū esse mediū in vniuersa substātia.

Hominis tactū & cutē mediū tenere vniuersæ substātiæ.

Cutis lex & regula tēperamētorum.

Libro.4.

Denique vt in fabrica si praua est regula prima,
Normáque si fallax rectis regionibus exit,
Omnia mendosè fieri atque obstipa necessum est:
Praua, cubantia, prona, supina, atque absona recta,
Prodita iudiciis fallacibus omnia primis. 5

Quocirca in iudicium & tactus æstimationem cutis adhibẽda est, quæ talis omninò perstiterit, qualem natura eam cóformauit: nam & mox erit manifestius ex sua illam compositione temperiem accepisse.

De singularum partium corporis humani temperatura. Cap. VI. 10

Compositiõe & ortu calidæ partes.
Frigidæ.

VT primùm tactus æstimatione, sic rursum substãtia & cópositione, partium corporis humani tẽperamenta noscun tur. Sanguis totus natura calidus est, ex hoc caro tota fermè condita est, quæ idcirco compositionis partium tanquam lex quædam nobis esse potest. Cernuntur & in no- 15 bis quædam vsque eò frigida, vt nemo ea possit in dubiũ & cõtrouersiam adducere, quod genus sunt ossa, cartilagines, & exanguia omnia: quæ tanto sunt frigidiora quanto minus sanguinis & carnis adepta sunt. Inter vtraque planè medium quiddam est cutis, ex ambobus æquè permistis constituta, tanquam sanguine & carne præditus neruus. 20 Constat enim ex carne molli, & neruo duro: ac proinde duri mollísque, & humidi siccíque medium occupauit. Quò fit vt ab vtriusque oppositionis extremis pari interuallo seiuncta, æquis eorum portionibus temperetur, neque iis quidem compositis modò, verũetiam per totas cómistis. Quocirca vt sensus iudicio, sic & fabrica compactionéque, cutis videtur media 25 temperie contineri. Reliquarum autem similium temperamenta sic illius comparatione dimetimur. Spiritus omnium quæ in corpore sunt calidissimus, hoc ipso cor minus calidũ, deinde sanguis, post hunc caro simplex: hanc sequitur iecur, hoc lien, lienem renes, cutis his succedit tẽperata. Ab hac in frigidum propẽsus est adeps, deinde cerebrum: hoc frigidior spinæ 30 medulla, hac frigidiores sunt nerui molles, deinde sequũtur duriores motibus accommodati, ab his est vena, deinceps arteria, post hanc membrana, his omnibus frigidior est tẽdo, hoc rursum frigidius vinculum, chondrosyndesmos proximus est: deinde cartilago, os ei finitimum: ab hoc pilus est, vltimo loco pituita omniũ quæ in corpore sunt frigidissima. Quæ 35 alterius oppositionis sunt qualitates, illis à natura hoc modo sunt inditæ. Pilus omnium est siccissimus: hunc suo quæque ordine deinceps consequuntur, os, cartilago, chondrosyndesmos, vinculum, tendo, membrana, arteria, vena, neruus motui destinatus. Ab his cutis succedit tẽperata. Hinc in humidum iam abit neruus sensui designatus: cor hoc ipso iam est hu- 40 midius: deinde sunt renes, iecur, lien, caro simplex. His succedit pulmo, post hunc est spinæ medulla, dein cerebrum, mox ossium medulla, adeps proximè illi est, subsequitur sanguis, postremò pituita omniũ quæ in nobis

Cutis tẽperata est.

Partiũ calidarum ordo.

Frigidarũ ordo.

Siccarum ordo.

Humidarum ordo.

bis sunt, vt frigidissima ita humidissima. Hæc posterior humidorum siccorúmque series tactus iudicio confirmata est, cui & substantiæ compositio prorsus consentit. Cùm enim in nobis dum viuimus nó summa sit vis frigoris, per quam valeat quicquam in duritiam concrescere, neque extremus is calor insit, qui concreta liquare possit: quicquid tactu molle deprehendetur, id quoque humidum: quicquid durum, id statim siccum censeatur. Sic igitur dum in nobis vigebit moderatus vitæ calor, humidi siccíque tactus erit æquus æstimator & arbiter. Cæterùm altera oppositione qua ad veterum imitationé partium temperamenta digessimus, neque tactu omnia, neque substantiæ compositione, sed nunc hoc núc illo, aliàs vtroque modo singula dimetimur. Cor solo tactu definitum est calidissimum, quòd dissecto animantis pectore, digitísque in sinistrum cordis sinum immissis, sentiatur hic locus omnium qui in animali sunt calidissimus. At si substantia spectetur, cor simplici carne frigidius existet. Venę & arteriæ quia spiritus & sanguinis contagione incalescunt, possent perinde atque cor calidæ censeri: cæterùm ex compositione quia exangues sunt, inter frigidas habétur. Porrò autem pulmonis siue compositionem, siue calidum biliosúmque nutrimentum, siue cordis vicinitatem & adhęsionem respicies, illum sanè iecore tum calidiorem tum multò sicciorem iudicabis. Quid igitur Galeno in mentem venit vt humidum hunc statuat, nisi fortasse ab inducto aëre frigido & ab irruente defluxione, atque omnino ab excrementis illi temperamenti rationem indidit? Adeps concretione frigidus censetur, cuius tamen substantia ad inflammationem apta & habilis calorem significat. Cerebrum substantiæ compositione Aristoteles frigidissimum prodidit: hoc Galenus tactum iudicem cùm adhibuerit, cúmque à circumfuso quouis aëre refrigeratum lædi cognouerit, calidum esse contendit. Itaque de partium temperaturis non nisi distinctione adhibita quicquam certò licet pronuntiare.

Humidū siccúmque téperamētum tactu cognosci.

Calidū aut frigidū nō vno sēper modo cognosci.

Cor, quo temperamento.

Venæ & arteriæ.

Pulmo.

Adeps.

Cerebrū.

De vniuersi hominis temperamento, neque viuens omne calidum esse. Cap. VII.

DISSIMILIVM partium atque totius animãtis temperamentum, ex similium compositione, imitatione quadã exprimimus. Nam os, neruus, aliáque similia suis substantiis integra manét in nobis, neque similiter atque elementa in confusionem adiguntur, qua sese vicissim cóuertant. Ab his tamen singulis calidis frigidísque, par est tum humores quosdam atque vapores, tum verò & spiritus communiter in omne corpus erumpere, qui deinde variis præditi qualitatibus variísque téperamentis, in vnum commeantes atque confusi, sese demum temperent, fiátque ceu vnum totius temperamentum, non illud quidem simplex, sed ex multorum concursione conditum. Hinc eorum error planè coarguitur qui simplicem qualitatem id esse proponunt, cùm apertum & perspicuum sit,

Totius corporis temperamētū vnde sit.

Non posse id simplicē esse qualitatem.

sit, similem quamque partem proprium & ingenitum retinere temperamẽtum, neque ex mutatis illis simplex vnum totius effici. Ea communione euecti tum vapores tum spiritus, in corporis extima in ipsamque cutem confluunt, eámque sic afficiunt, vt hac moderatione prædita, eo prorsus sit temperamento quo & vniuersum corpus: si quidem ab his quæ extrinsecus imminent caussis, aduentitiam illa constitutionem nullam acceperit. Quo fit vt solius cutis contactu liceat de vniuersi corporis temperamento pronũtiare. Quemadmodum igitur antè demõstratum est cutem vniuersæ substantiæ medium obtinere, sic fiet puto ex his manifestum atque promptum, hominem qui iustitia sit temperatus (quales plerique passim visuntur) eundem quasi pondere & in vniuersa substantia temperatum inueniri. Huc accedit quòd singulæ partium tẽperaturæ seorsum æstimatæ, in commune relatæ si comparentur, calidæ frigidis, & humidæ siccis, omnium quædam æquabilitas accersetur, & cognoscetur homo partium suarum compensatione temperatus. Tales plerunque sensus comprehendit exili quadam latitudine à medio disiectos: nam exquisitè & ad vnguẽ temperatus, vt in indiuiduo quodam ceu puncto diutiùs consistere non potest, sic quasi regulam & cæterorum exemplar illum cogitatione quàm re potiùs cõplectimur atque informamus. Palàm est autẽ alios quosdam ab hoc deficere, alios superiores esse, & hi verbi gratia calidi sint, illi frigidi: idcirco neque viuens omne dominatu calidum haberi. Cæterùm quò hæc illustriora clarioráque euadant, incudi illa reddere & iterum tundere consilium est. Quod enim explicatum à nobis est hominis tẽperamentum, ex partium omnium prima commoderatione, & ex spiritus tum vagi tum fixi affusione, id componi tenerîque sentiendum. Quandoquidem propria cuiusque partis temperatura quam quatuor elementorum permistio tulit, non alia inest viuenti atque animali iam primùm extincto. Si enim derepente id suffocatum de vita decessit, corporis partibus quæ superant non sic puncto temporis sua potuerunt temperamenta perire, neque fieri potuit vt quædam elementa tam subitò euanescerent aliis recens genitis, nouáque proportio illis accederet nondum mutua affectione commutatis. Quocirca vt demortui ita vitam agentis vnaquęque particula frigida videtur, atque si ea quę ex primorum elementorum comparatione est temperatura spectabitur, plus terræ quàm cæterorum obtinere. Vnde intelligitur viuentis eum calorem qui per corpus diffusus omnia regit ac moderatur, & cuius appulsu vita inest, cuius excessu mors irruit, à partium temperamentis differre, neque ab his proficisci. Sic propemodum & stirpibus suum quendam inesse calorem, cuius ope alantur, increscant, atque generent: quo demum pereunte omnis quoque naturæ actio intermoritur: licet quæ tum supersunt, folium, lignum, cortex, vt vetus nomen sic suum ex elementis temperamentum retineant. Calorem hunc in cunctis viuentibus tum animantibus, tum stirpibus non solùm inesse, verumetiam principatum tenere, celeberrimi quíque philosophi prodiderunt.

Cutis eodem est tẽperamẽto atque totũ corpus.

Hominem esse temperatum ad pondus.

Nõ in omni viuente calorẽ excellere.

Temperamẽtũ totius ex multis constare.

Partẽ vnãquãque ex quatuor elementorũ mistione frigidã & siccã esse.

Viuẽtium calorẽ non ab elementorum mistiõe nasci.

Cùm enim omnis ab illo naturæ ſit actio, calidũ vincere, & in actionibus ſuperare pronuntiãt: neque modò formicam aut ſalamandram, ſed & papauer quoque & mandragorã, quòd nõ niſi excellente calore & nutriantur & increſcant, calida conſtituunt. Quem in modum confirmauit Ariſtoteles omne animal natura calidum humidúmque eſſe, qualis vita quoque ipſa cenſetur: demortuum verò, frigidum ſiccúmque: ſingula ſic ſenſus iudicio fuiſſe comprobata. Iam verò quod in præſentia ſcrutamur corporis temperamentũ, neque hoc, neque illud eſt, ſed ex vtroque quodammodo complexum tenetur. Neque enim ſolum vitæ caloré qui functionũ opifex eſt ſpectamus, vt ab hoc viuẽs omne, calidum iudicetur: neque ſolùm primam illam & verè materiatam ex elementis concretionem, qua vnumquodque frigidum eſt: ſed id proprium perfectúmque temperamentum eſt, quod ex prima elemẽtorum confuſione & ex feruido calentíque ſpiritu integratur. Hoc itaque totius eſt corporis, vno tactu internoſcendum: quo iudice ſtirpes omnes re ipſa & actu frigidas cẽſebimus, animantes verò alias tota ſpecie calidas, alias frigidas, humanã ſpeciem omnium mediam, in qua hic calidus, ille frigidus eſt: alius mediocritatem tenet ceu lex quædam cæterorum. Hic ſiquidem in extremorum medio poſitus, ex paribus conſtat portionibus, terræ, aquę, aëris & ignis: ſi modò aëris ignísque appellatione non ſolùm ea quæ verè ſunt elementa, ſed & genuinus ſpiritus & æthereus ille noſter calor comprehenditur, quomodo à pręclaris tum philoſophis, tum medicis fieri animaduertimus: dum cenſent animam à corpore ſeiungi non poſſe, quin ſimul naturali ſua temperie corpus deſeratur.

Lib. de longitu. vitæ.

Quomodo æſtimãdum toti' temperamentum.

Quænã in viuẽtiũ genere calida ſint, quæ frigida.

Vt tactus non ſimpliciter partium interiorum temperamenta diſcernat. Cap. VIII.

AD integrorum imitationem ſi partium interiorum temperamenta paulò altius exquirimus, fient ſingulæ concretione frigidæ, accedente autem ſpiritu & calore qui vitæ comes eſt, calidæ: amborum comparatione, aliæ calidæ, aliæ frigidæ, quædam vt cutis temperatæ. At verò (dicet aliquis) viuentis interiora ſi contingere dabitur, quæcunque pars adeatur, ſeu cerebrum, ſeu os pituitáve ſit, eam ſine controuerſia tactus calidam cognoſcet. Quocirca ille ſi æſtimator eſt interiorum partium conſtitutus, omnes promiſcuè calidas cenſuerit. Et reuera nihil intus cohiberi experimur, quod tãgente ſit cute frigidius. Sed huic diſceptationi obſiſtendum eſt, & quæſtionis obſcuræ ſolutio nobis perueſtiganda. Omnes quidem intus partes tãgenti calidæ ſentiuntur, neque tamen temperiem ſingulæ calidã adeptæ ſunt, quòd is calor non inſitus illis ſit, ſed aſſumptus magna ex parte & aduentitius. Illis enim præter primam ex elementis temperiem, & præter ſpiritus calorem, à quibus integrum fieri diximus viuentis particulæ temperamentum, alius quoque calor ex cordis

Plurimas interiores partes calore aduẽtitio incaleſcere.

vicinitate

vicinitate & ex vaporibus accedit, ei quadam similitudine respõdens, qui nobis ex igni aut ex meracioris vini potione accersitur. Quoniã verò hic partium substantiam non complet, in temperamenti notione nequaquã comprehenditur: cæteroquin cordis vinculum & capsula, quæ tota est membranosa calidiori sit temperie, quàm pedis aut tibiæ caro. His rebus adductus vix fieri posse statuo, vt de proprio interiorum partium temperamento solus tactus decernat, quippe cui syncerum illud & purum non occurrit, sed multo perfusum externo calore. Iudex tamen bonus is esse possit vnà cum ratione, quæ substãtiam atque structuram explorabit. Solus verò satis est de totius integríque corporis, cùm reliquorum animantium tum hominis, ex æquo & bono iudicium facere, atque his potissimùm videtur accommodatus.

Solus tact⁹ nequit interiorũ partium temperamẽta iudicare.

Multis ex causis ingenitum temperamentum mutari, quáque id ratione accidat. Cap. IX.

Aduẽtitiæ corporis qualitates in tẽperamenti ratione non cõtinẽtur.

HVMANVM corpus patibile cùm sit & affectioni subditũ, ab aduersis causis siue prægressæ illæ sint siue antecedẽtes, siue proximæ & continentes, multa solet perpeti atque sustinere. Sic enim plerũque à cibo pleniore, à vini potione, ab æstu, à balneis, ab exercitatione incalescit vehementiùs, quẽadmodum contrariis ex causis refrigeratur. Quæcunque ab illis inducta corpori fuerit affectio, per summa illius diffunditur & inhæret, mutabilis & inconstans, adeò vt si per se & solitariæ suæ naturæ id relinquatur, leuissimè trãssuga à seipsa desciscat, & tota quammox tãquam adscita & aduentitia exolescat. Itaque quoniam hac euanescente corpus ad se pristinámque constitutionem redit, temperamentum autem constans est & firma corporis habitudo, constat illam temperamenti speciem minimè permutare. Cæterùm si fortè illarum efficientium causarum assiduus sit appulsus, nullóque puncto temporis intermissa adhæsio, fieri quidem contingit vt tum demum temperamentum, ipsáque elemẽtorum proportio commutetur: quod hac ferè ratione obuenit. Primùm vi causarum, qui in corpore diuagatur spiritus, aut aër diffusus in cæcos & abditos recessus, incalescit, si quidem causę erant caloris effectrices: hinc in humores & teneram corporis substantiam sensim calor prorepit, tum demum solidiorem molem occupat. Pergente autem causarum impetu, necesse est singulas ordine suo exiguas frigidorum elementorum portiones obteri, & à pristina cõstitutione in contrariã calidiorémque facessere. Hæ quandiu sic mutatę suam adhuc speciem retinent, temperamentum etiámnum manet nihil mutatum: adscitus enim dũtaxat & arreptitius is calor est. At verò cùm diuturnitate fiet imbecilliorũ partium (non enim omnes aduersis æquè obsistunt) tanta decessio, vt frigidorum elementorum plures portiones & fragmenta pereuntibus formis in calidorum naturam contendant: tum primùm toti immigrat temperamenti mutatio. Summotis verò

Vt innatũ temperamẽtum ab externis causis per mutetur.

tum

tum cauſis, cùm corpus nõ vltrà illarũ vi pulſabitur, quęcunq; partes ſupra modum incaluerant nondum tamen formis ſuis ſpoliatæ, ad ſuperiorem temperamenti modum ſponte ſua recurrent: calidæ verò hæ quidem permanebunt quarum iam ſpecies exoleuit. Quoniam igitur per illas firmus & ſtabilis toti calor acceſſit, erit pro earũ multitudine aucta caloris proportio, aliúdque inuectum temperamentum. Quemadmodum autem ab iis cauſis quæ foris ſunt, ita multò própriùs & procliuiùs ab eſculentorum potulentorúmque longo vſu, ſi quidem illa immoderato erũt calore, corporis temperamentum in calidius traducetur. Huic obiter ſubtilior ſolertiórque meditatio ſuccedit. Cùm enim corpus humanum ex variis ſit particulis conſtitutum, aliis quidem mollioribus, vt carne, vt neruo, aliis ſolidioribus vt membrana, cartilagine, oſſe: quæcunque harum magis patibiles ſunt, primæ à ſua commoderatione decedunt: ſolidæ verò non niſi longo tẽpore & ingẽti cauſarũ incurſione, è ſtatu deiici & deturbari poſſunt. Quinimò cùm ſint illæ fibris quibuſdam firmiſſimis intextæ, quibus plurimũ ineſt firmamẽti & roboris, ſic illas duco aut nũquã vlla vi labefactari poſſe, aut tenuiter vſqueadeò & parcè, vix vt toto æuo inſigne quicquã perpeti poſſint. Itaque quorundam ego iudicium ſequutus, inſitum illud & primarium corporis cuiuſque temperamentum in illis conſtituo, cuius tanta vis eſt & ſoliditas, vt quocunque ſiue contrariorum longa conſuetudine, ſiue ætatum decurſu fiat mutatio, in id tamen ingenitum temperamentum magna ſemper ſit propenſio atque procliuitas: corpúſque primam naturã ſemper redolẽs, expeditiùs eò ſe referat vnde deceſſit. Ex quo fit vt qui à prima origine ſit intemperatus, quãuis arte in mediocritatem vindicetur, verè tamen temperatus nũquam ſit, neque ei prorſum ſimilis, cui tẽperies ſit ingenita, ſed illius duntaxat effigies quędam & adũbratio. Quinetiã duos ſi fingamus diuerſo natos temperamẽto, qui fortè quibuſuis ex cauſis in eandem corporis conditionem perueniſſe videantur, non tamen iiſdem prorſum gaudent & oblectantur: argumentum procul dubio diuerſa his ſupereſſe naturæ primordia, quorum non parua etiam nũc reſtant veſtigia. Quæ cùm Hippocrates intima ratione animóque luſtraret, vniuerſa vno complexus eſt aphoriſmo, quo prodidit per morbos minus periclitari quorum naturæ morbus cõuenit, aut ætati, aut habitui, aut tempori, quàm quibus non conuenit: eo planè ſignificans nobis aliam ex ætate temperaturam ineſſe, aliam ingenitam quæ ipſa eſt natura, aliam ex temporis & victus conſuetudine: quæ diuerſæ cùm ſint & plerunque pugnantes, in vno corpore cõſiſtunt, ſed aliis quidem partibus, vt hæc carni atque mollioribus, illa fibris duntaxtat penitus inſideat.

Primũ & ingenitũ tẽperamẽtum ſemper in nobis quodãmodo ſeruari, neq; prorſ9 mutari poſſe.

25. Lib. 2.

Vnius & eiuſdẽ multa eſſe tẽperamenta.

Quid ætas, quot ætatum differentiæ, vtque illarum progreſſu cuiuſque temperamentum vertatur. Cap. X.

Vt multa nos aſſiduè circumſtant incommoda, quorum vi huc illuc traducimur, ſic intus nobis ingenerata & ab ortu tradita eſt cauſa, cuius neceſſitate temperamẽta decurſu vitæ commutemus.

Inſitus noſter calor ſenii & interitus cauſa interior.

temus. Hæc est illa mortis ac interitus pernicies, hæc intestina calamitas, quam nulla ars, nulla humana industria effugere, sed ne reprimere quidẽ possit. Etenim sicui ab ortu temperato vel Æsculapius præsit, qui illum ab iis quę foris sunt, aut quę intrò sumuntur causis, saluum & incolumem sic tueatur, vt nullum inde corpus detrimentum capiat: is tamen à semetipso 5 suáque sponte magis magísque conficietur consumetúrque, donec extremum vitæ spiritum edet. Illuc dum contendit, plurimas hoc interim spacio mutationes necessariò sustinet. Has qui annorum spaciis & interuallis dimensi primùm discreuerunt, simul ætates appellarunt. Vt sit ætas id vitę curriculum quo luculenter corporis constitutio per se suóque nutu muta- 10 tur. Non quæuis aut proceritati, aut colori, aut erumpẽtibus pilis, sed quæ duntaxat temperamento & primæ constitutioni omnium functionum causæ incidit conuersio, ea ætatum singularum discrimen facit. Rursum neque ipsius temperamẽti ab externis causis, aut æstu immodico, aut cœli ardore, aut intemperantiore viuendi consuetudine mutatio, sed quæ ab 15 interiore fit & semper assidẽte interitus causa, vnica discernit ętates. Quocirca ætatum differentiæ plurimùm inter se dissimiles, ex ea ipsa quæ incidit varietate statuentur. Vitæ ingressu vt omnis animans ex semine & sanguine fluxis humidísque rebus nuper genitus est, ita & humidissimus videri potest: cui caro præhumida & muccosa, nerui, vincula, imò & ossa te- 20 nera flexibiliáque, adeò vt facilè sequantur quocũque ducas. Hinc in dies longiùs procedens plus plúsque siccatur & arescit, vt cùm extremam senectutem attigerit, nõ modò ossa arida sint & humoris expertia, sed etiã caro neruosa atque dura. Qui ergo sensim ætate progrediens sensim quoque exarescit, quanto ortui erat vicinior, tanto humidior: quantum verò in vi- 25 tæ extremum declinabit, tantum & siccitate contabescet. Vnde intelligitur quod in medio extremorum situm est tẽpus, id quoque humoris summæque siccitatis esse particeps atque medium obtinere. Hanc quidem ab humido in siccum animantium progressionem omnium sententiæ cõfirmant. Cæterùm quod alterius est oppositionis, animal statim vt in lucem 30 editum est, ingenti calore affluit, quãtum immutabilem persistere ad medium vitæ cursum existimant: hinc sensim languescit in extremum, quod omnium est frigidissimum & morti iam simile. Huius oppositionis quod medium est, haudquaquam principio, sed extremo quammaximè aduersatur. Ita enim Galenus singularum ætatum temperamenta tactione ex- 35 plorans, cùm pueros, iuuenes, adolescentes millies considerasset, præterea eundem infantem puerum adolescentémque factum, hũc nihilo calidiorem deprehensum cõfirmat, nec puerum quàm ætate florentem, nec ætate florentem quàm puerum. Illius authoritati vt posteri omnes id concesserunt, sic neque ipsi tot seculis confirmatam opinionẽ repudiabimus: quã- 40 quam fieri posse vix intelligo, vt qui infantes, pueros, ętate florentes, tactu expenderit, nihilo sit ipse tot annorum prolapsione vel temperamẽto, vel tactu immutatus: aut si qua illi mutatio incidit, quomodo tactu tanquam

firmo

Quid ętas

Vnde spectetur ætatũ mutatio

Ab ortu in vitæ extremũ animal siccius reddi.

Caloris in vitæ decursu mutatio

firmo & constanti iudice vti potuit ad ætatum secretionem? Istorum proximus liber pleniorem disputationem conferet. Nunc verò si totius vitæ cursum partiemur, iūctísque duarum oppositionum extremis suum ætati cuique temperamentū adferemus, fiet sanè vitæ exordium calidum & humidum, extremum frigidum atque siccum: medium sicci & humidi exactam temperiem accipiet, attamen in calido frigidóque nondum id, sed quod illi deinceps est, mediocre apparebit. Si non absolutam illam & indiuiduam temperiem, sed qualem sensus iudicat inuestigamus, temperata ætas censebitur, quæ punctum vitę medium modico interuallo antecedit, & ab hoc in aliquantò maius pòst spacium porrigitur. Quicquid mediam hanc ætatem anteit, calido humidóque vincit & excellit, at nō peræquè. Initium siquidem calidum est & humidissimum: quod verò sequitur simili calore viget, humore autem longè est inferius: vt quãuis siccum id nō sit, sed ne ad mediocritatem quidem depressum, initij tamen collatione siccum plerumque iudicetur. Quod à medio in extremum vitæ tempus extenditur, id omne frigido & sicco tenetur, hoc tamen discrimine vt pars vltima tum frigido, tum sicco excellat: nam quæ illam præcurrebat, & frigore & siccitate erat temperatior. Vniuersæ igitur vitæ quinque omnino sunt ætates suis temperamentis insignitæ. Omnium prima adolescētia in annum ferè quintum & vicesimum producta, hinc nomen habens, quod tum corpora ob humoris vbertatem plurimùm adolescant. Humoris autem maior minórque copia, complures illius ordines secernit. Infantium ætas, omnium humidissima ad tertium quartúmve annum prouehitur: hinc ad decimum pueritia, inde ad decimumoctauum pubertas, ad vigesimumquintum adolescentia, totius appellationem sortita. Secunda vitæ ætas quæ florida appellatur, iuuentus est, ad tricesimumquintum aut quadragesimum annum excurrens, cuius propria est venustas, agilitas, & ferocia: calida quidem parcéque humida, quæ idcirco pręgressæ ætatis cōparatione solet calida siccáque censeri. Succedit constans & matura sui vbique ferè similis, temperata vix annum attingens quinquagesimum. Illinc ad quintum & sexagesimum ingrauescens est ætas & præcipitata, prima illa senectus, quæ siccum frigidúmque corpus efficit, frigidum tamen minus. Omnium postrema vitam claudens ætas est decrepita, frigidissima atque siccissima: quæ & vltimum senium dici solet. Hinc eorum manifestè proditur atque detegitur error, qui temperiem ipsam, quatuórq; temperamentorum cōiugationes vitæ ætatibus quadam proportione contulerunt. Neq; enim vlla est ætas calida & sicca absoluto sermone, quòd vincenti siccitati abundans calor natiuus comes esse non possit: neque vlla nē senectus quidem frigida & humida est, cùm ex propria partium substantia atque commoderatione, non ex humorum aut superuacaneorum affluentia temperamenti ratio spectetur. Illis quidem annorum numeris vt crebrò eiusmodi temperamentorum mutationem adferentibus ętates circumscripsimus, tametsi aliàs plerunque ad alios limites excurrunt, cùm

Aetatū tēperamēta.

Aetates quīque.

Adolescentia, cuius partes sunt quatuor.

Iuuentus.

Constans ætas.

Prima senectus.

Vltima senectus.

In ætatib⁹ nō omnes inueniri tē peramētorū differētias.

vel multò breuior erit vitæ curſus, vel longiùs prorogabitur, ad annum fortaſsis centeſimum. Ab origine autem quodcunque quiſpiam temperamētum acceperit, id neceſſe eſt propoſita ratione ætatum decurſio cōmutet. Velut ſi fortè temperiem is naſcens extulerit, neque vlla deinceps externa cauſa illam conuertat, procedentibus annis nutu ſuo proprióque impetu ſic ille ducetur, vt in pueritia atque adoleſcētia calidus ſit & humidus, florida ætate calidior atque ſiccior, ætate matura abſolutè temperatus, aliis deinceps ætatibus frigidior ac ſiccior euadat. Quæ tametſi ita ſunt, attamen is iudicandus eſt & puer temperatus, quòd inter pueros mediocritatem obtineat, & puber quoque & adoleſcēs, itémque iuuenis & conſtans & ſenex temperatus: ita enim comparatè dici videtur. At verò abſolutè atque ſimpliciter nō ſingulis hic ætatibus, ſed ea duntaxat quæ matura conſtánſque eſt, temperatus erit, parem ſortitus extremorum portionem. Huius æſtimatione tota pueritia ſimpliciter calida eſt, vti & vniuerſa ſenectus frigida atque ſicca. Qui porrò calidus ſiccúſque natus fuerit, inter pueros calidus ſiccúſque viuet, & hanc innati temperamenti cōditionem ac ſpeciem, per omnes ætates quodammodo retinebit: vt & cùm ſenium attigerit, calidus atque ſiccus inter ſenes perſiſtat. Quandiu tamen in pueris eſt, humidus calidúſq; ſimpliciter eſt. Cùm autem ſenex euaſit, frigidus atque ſiccus: at ætate media calidus ſiccúſq; ſimpliciter. Sic enim fit vt cuiuſque proprium, & quod à natura ingeneratum vocamus temperamentum, tale media duntaxat ætate, quæ omnium tēperatiſsima eſt & cuique familiariſsima, purè conſiſtat atque ſplendeſcat. Oriuntur itaque & manant temperamenta tum à primigenia natura, tum ab ætate quæ illi comes eſt indiuidua: cúmque id quod à natura prodiit, comparatè duntaxat, quod verò ab ætate, ſimpliciter dici ſoleat, cōſequitur æſtimandis tēperamentis ætati quàm naturę vim tribui maiorem, & eam quæ ex ætatum decurſu fit temperamēti ſpeciem, ei tum victoria tum nomine præferri, quam natura ortúſque contulit. De his iam ſatis multa.

Exēplum mutatiōis quę per ætates fit.

Qui tēperatus aut puer aut ſenex eſt, nō ſimpliciter eſt tēperatus.

Exēplum alterum.

Proprium tēperamētum exiſtit media ætate.

Temperamēta tū a natura tū ab ætate ſpectari.

Temperamentum nullum bilioſum, ſanguineum, pituitoſum, aut melancholicum dici oportere. Cap. XI.

AB elementorum viribus primò ſimilium partium, ex his deinde corporis vniuerſi compoſitionem ductam eſſe rationibus confirmatum eſt, vt proinde palàm eſſe debeat omnem tēperamenti rationem elementis primùm deberi, his acceptā referri, in iis ſitā eſſe, vt quæ totius ſubſtantiam cōpleuerunt. Humores ipſáque ſuperuacanea corporis partes non eſſe, ſed eo duntaxat contineri, idcirco & ab Hippocrate contenta dici, ſuperiore quidem libro dictum à nobis eſt, & poſthac pleniùs fuſiúſque demōſtrabitur. Quocirca neque ab humoribus, neque ab illis ſuperuacaneis poteſt corporis eiúſque temperamētum æſtimari: neque demū ab illorum dominatu & vbertate fas eſt temperamento cuiquā nomē imponere. Hinc fit vt ij laqueis inexplicabilibus ſeſe inuoluant,

Tēperamēta ab elemētis non ab humorib⁹ naſci.

uant,

uant, qui nullo nominum rerúmque delectu, hũc (verbi gratia) bilioso tẽperamento esse pronuntiant, illum sanguineo, pituitoso, aut melancholico alium: cùm hæc non temperamentorum sed dominantium humorum sint nomina. Cui enim sanguinis eiúsque optimi plurimum inest, is iure sanguineus dici debet, vt cui bilis flaua exuperat biliosus, cui atra melancholicus, cui denique pituita pituitosus. Humorum istæ redundantiæ cõfinibus sibi temperamentis haud semper respondent: quòd non rarò candidos & molles, eósque tactu frigidos obseruare sit, quibus ingẽs bilis copia quotidie reiicitur: vti & alios hirtos subnigros atque graciles, qui huius eluuiei minimum congesserunt. Videas pręterea non paucos prima origine frigidum siccúmque temperamẽtum adeptos, quos tamen melancholicos esse minimè iudices, neque atræ bilis proluuie suffusos. Quin & senes extremi quorum ætas frigido siccóque lacessitur, minimum melancholiæ coaceruant, sed si quis his superfluit noxius humor, is maximè pituitosus est: vnde & senes à superuacuorũ redundantia pituitosos esse omnes confirmant. Hinc multi rerum affinitate capti, eos quoque frigido humidóque temperamento prodiderunt: quos nihilominus superior ea demonstratio arguit & insimulat, qua confectum est, eum temperamẽti statum ætate nulla posse recipi, sed continuò vt editum est animal, annorum numero & diuturnitate corpus siccius euadere. Huc accedit, externarum causarum vi, multóque magis alimentorum varia substantia & facultate, aliàs bilem, aut flauam, aut atram, aliàs pituitam in nobis congeri ac succrescere, cuius nequit origo corporis constitutioni tãquam efficienti causæ tribui. Quis quæso tam delirus sit, vt in eo humore temperamentũ collocet, qui totus interdum præter naturã est, cui nulla cum corpore cõmunio familiaris intercedit? Ergo quãuis qui prima ætate per vasa sparsus est humor, purioris sanguinis speciem ostendat, proxima dein ætate is corporis ardore siccitatéque ad flauæ bilis naturam trahatur, tertia omnium fiat humorum quędam moderatio, quarta melancholicus humor, postrema pituitosus ob caloris coctionísq; infirmitatem redundet: quoniam tamen hunc ordinem externarum causarum plerumque vis inuertit, neque corporis perpetuò vna est & eadem atque humorum conditio, sed plerumque diuersa, non vtique ex humoribus, sed ex cõstitutione propria definiendum est corpori temperamentum. Quæ humorum sunt nomina periti artificis non est corpori accõmodare: quare nullum prorsus temperamentum sanguineum dicere permittimus, vt nullum biliosum, nullum melancholicum vel pituitosum, quãuis aliàs biliosum hominẽ, aliàs sanguineum, pituitosum aut melancholicũ rectè appellemus. Videor equidẽ iam omnem de temperamentis disputationem compleuisse: cui nihil attinet illorum internoscendorum signa subiungere, in propriam tractationem commodius relata.

Alia tẽperamẽtorũ, alia dominantiũ humorũ esse nomina.

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Quis humor quauis ætate abundet.

Temperamẽta sunt partiũ corporis non humorum.

Libri tertij de Temperamentis Finis.

De Spiritibus & innato calido, LIBER IIII.

Calorem quendam nobis cunctísque viuentibus inesse, eúmque diuinum. Cap. I.

Quid traditum sit hactenus.

NIVERSAM hominis naturam cùm altiùs inuestigare & persequi conaremur, primùm quidem concretum hoc corpus in minimas quasque similes particulas anatome dissoluimus. Hinc verò aliam earum compositionem si qua erat speculantibus, deprehensum est vnamquamque ex primis simplicibúsque rerum naturis, terra, aqua, aëre & igni constare: ex harum permistione varias enasci temperamentorum differentias, quorum sua cuique parti proprietas insideret. Nondum autem ab hac contemplatione digressi, rursum scrutemur ecquid præterea parti cuique penitùs inhærescit aut assidet, quod pleniorem illius cognitionem faciat. Quid illa sunt vetustioribus medicis celebrata, innatus calor, spiritus, humidum primigenium, quid natura atque triplex in similaribus substantia, vt hæc singula consistant, vnde & quibus viribus gubernentur. Quoniam autem vnus calor præ cæteris sensum manifestè ferit, ab hoc ceu notiore inducto exordio, reliqua serie quadam quasi conserta ex aliis alia nectemus. Animantium generi communi lege est à natura tributum, vt insiti vi caloris vitam agant. Primùm enim illas dum in viuis, caloris temperatione perfundi, morte verò consumptas hoc prorsus extincto refrigerari, vel sensus ipse declarat, nulláque id alia demonstratione, sed vnius est sensus præstãtia confirmandum, ceu communi quadam animi notione. Quanquam verò in stirpibus minùs aperta & euidens est caloris inspectio, eas tamen non minus quàm animantes hoc salutari calore conseruari, omnémque omnium salutem hinc oriri, perspectum ei fiet qui naturæ opera effectúsque æstimabit. Constans enim est & rata sententia, omnia viuentia propter inclusum in se calorem viuere, illius beneficio alimentum trahere, conficere, eóque nutriri ac sustineri, augescere, procreare, animantes præterea sensu affici & moueri: quantóque perfectiora hæc fuerint opera, tãto caloris vim atque substãtiam vberiorem adesse. Quod si vlla id ratione suaderi debet, vnius Solis præstantia spectetur, qui dux & princeps moderatórque mũdi cuncta viuentia luce sua lustrans, illa pariter caloris sui temperatione fouet, & ad ea quæ dixi opera suscitat. Hæc si externo calore fota agunt, impediuntur frigore, nónne optima ratio est quempiam in eis calorem inesse operũ effectorem, eúmque Solis maximè calori concordem esse & consentaneũ?

Quid restet tradendum.

Caloris vi omnia cõtineri & regi.

Rectè

Rectè igitur Aristoteles vitā vno calore cōtineri, sine calore neque animalia neq; stirpes viuere, tanquā protritum & peruulgatum memoriæ mandauit, qui & mortem caloris extinctionē esse definiuit. Itaque huius imitatione vna omnium philosophorum consensio vitam calore finit, mortē
5 caloris extinctione. Quantuluscunque inerit calor in corpore, id ipsum vita fruetur, & quas dixi functiones licet obscuras de se promet, neque extremæ senectutis frigus quod in temperamento dominatur, huius potest caloris superare vires. Hoc viuunt serpentes, quas tamen temperamēto frigidas esse commemorant. Hoc viuit papauer, mandragora, & vniuersum
10 frigidarum stirpium genus. Ex quo iam video posse quasi cōnexum quippiam effici, calorem hunc supra elementorum naturam esse. Ab eo enim contrariorum quod suppar est ac infirmius, alterius excellentis conspectu nihil quicquam agi potest, sed tota misti actio in id quod exuperat tanquam in vincentem causam refertur. Atqui in earum stirpium quas con-
15 numeraui temperamento, calor depressus est, & inferior quàm frigus: non igitur hic vi & operibus potest frigus superare, neque in hunc tanquam in efficientem causam possunt vitæ functiones referri. Quocirca si quis calor vitæ functionum effector est, vt certè est, nequaquam is esse potest qui in temperamenti mistione diminutus est ac mutilus. Quare necesse est hunc
20 vitæ calorem præstantioris cuiusdam esse originis, neque ignei elementi rudiorem naturam redolere, quemadmodum alio loco vberiùs disputatū est à nobis. Hinc præclara & eximia quadam mētis agitatione videtur Aristoteles mortem definiens, vitali huic calori non frigus tanquam contrarium opposuisse, sed extinctionem quæ eius ipsius est priuatio. Vt igi-
25 tur lumini contrarium nihil est, sed aduersæ tenebræ illius sunt priuatio, atque si vel minimum luminis corpus illustret, idipsum illuminatum dicimus: sic & de vitali calore statuo, qui quātuluscunque corpus possideat, idipsum regit atque moderatur, calidúmque denuntiat. Qui volet huius essentiam pleniùs cognoscere, ob oculos sibi proponat sulphur & arrheni-
30 cum, quæ calidissima quidem cùm sint, & igneo elemento confertissima, vt plerunque nos vrant, tamen vitali hoc calore destituta iacent, sicuti & vniuersum inanimorum genus: quod argumentum planè cōuincit igneū non esse, neque ab elementorum mistione hunc ortum quem proponimus calorem. Quinetiam animātis demortuæ cadauer, tametsi partium
35 ac totius structuram figurámque retinet, caloris tamen huius ne minimū quidem habet: haberet autem si ab elementis nasceretur, cùm in partibus singulis aliqua supersit & resideat quatuor elementorum permistio. Vnde intelligi potest calorem eum per quē vita inerat, non ex prima elementorum mistione, sed aliunde ortu recondito fluxisse.

Calorē non strum non esse prorsus elemētarem.
Prima ratio.
Secunda.
Tertia.
1. Dialog.
Calori non opponitur frigus.
Quarta.
Quinta.
Sexta.

Spitituni quendam cunctis datum viuentibus, qui vitæ calorem continet. Cap. II.

Spirit⁹ necessitas.

QVONIAM igitur calor is indissolubili adhæsione corporis moli consertus non est, sed ab ea separari seiungíque potest, necesse est extra molem eam sit, tanquam assumptum quippiam & aduētitium. Atqui cùm nequeat simplex calor in qualitatis genere constitutus, sine sede & vehiculo in omne corpus permeare, huc illúcque momento diffundi, qualiter tamen hunc à corde per omnes arterias partibus singulis impartiri cernimus: fuit opinor necessarium hunc corpore aliquo fluxo & profluente contineri. Cæterùm nullus humor ad hoc aptus erat & habilis, vt tanta celeritate corpus omne traiiceret: quocirca necesse fuit calori materiam substerni substantia tenuissimam, pernicitate velocem, quæ simul fouendo calori familiaris esset ac amica. Atque cùm eiusmodi sit aërea, aut si rectiùs appellare velis ætherea, optima ratione debuit talis calori subiici, quæ semper ætheris modo incensa ardet, cuíque perpetuò calor insidet, vt neutrum possit ab altero dirimi. Plato quidem rariùs eam materiam calore perfusam, spiritum appellauit, ignem frequentiùs, vt interdum calorem. Aristoteli crebrò spiritus est dictus, nonnunquam calidum atque naturalis calor: aliàs quidem à tenuitate & velocitate, aliàs à viribus & effectu ratione nominis desumpta. Planiùs Hippocrates, qui nusquam addubitauit hunc spiritum nuncupare, ex eo quòd eximiis viribus cùm præditus sit, oculorum tamen effugit obtutum: etenim & aërem, & vētum, & auram, & vnamquamque substantiam quæ sub aspectum non cadit, sic dicere consueuerunt. Ad huius profectò imitationem Stoici spiritū ex splendida, perspicua, nec aspectabili substantia constare rectè quidem prodiderunt, eo tamen falsi, quòd hunc tum naturæ, tum animæ substantiam esse pronuntiant, nihil eo præstantius, nihil diuinius inuestigantes. Quò autē spiritus necessitas atque substantia pleniùs demōstretur, repetenda sunt & replicanda veterum philosophorum decreta: quorum primi Academici cùm perspicerent fieri non posse vt naturæ quammaximè dispares, nullius idonei medij interiectu societatem inirent coiréntque, animum nostrum à summo rerum opifice conditum, priusquam emanaret immigrarétque denso huic & concreto corpori, censuerunt corpore quodam illustri, puro & astro simili tanquam simplici veste indui: quod immortale & sempiternum nūquam ab animo absolui diuellíque posset, & sine quo non fieret huius mundi incola. Ab hoc deinde alterum corpus animo circumiecerunt, tenue illud quidem ac simplex, sed tamen impurius, minùs illustre & splendidum superiore: nō ab summo id opifice procreatum, verùm elementorum præsertímque tenuiorum permistione cōctetum, à quibus nomen inueniens aëreum & æthereum appellatur. Duobus hisce corporibus iam stipatus animus, in tertium hoc mortale caducúmque corpus, seu potiùs in tetrum & tenebricosum carcerem tanquam exul deiectus, terrarum

Spiritus nomina.

Animū triplici corpore teneri.

fit

fit hospes, donec effracto carcere alacer & liber in patriam reuersus, municeps fiat & ciuis deorum. Hanc corporis atque animi communionem cófirmãs Alexãder Aphrodiseius, spiritum quem proposuimus ait perquàm idoneum vinculum illis interponi, qui aduersas naturas interiectu suo cóciliet atque cótineat. Is enim èxtremo vtrique familiaris & accommodatus, cùm non sit prorsus sine corpore, crasso quidem corpori inseri potest: cùm verò tenuior splendidiósque sit, potest cum animo connecti. Sícque vtriusque quodammodo particeps, naturam corporis expertem cum natura corporea copulat, immortalem cum mortali, puram cum impura, diuinam cum terrena. Hæc quanquam mentis corporísque communionem non nisi spiritus interiecti nexu fieri demonstrant, eadem nihilóminus & cæteris animæ partibus caducis par est accommodare. Etenim animę pars mortali conditione genita, impura licet neque vt mens syncera sit, longo tamen interuallo terreni huius concretíque corporis statum antecedit, vt citra vinculum ei nequeat inhærescere. Quocirca rectè prodidit Aristoteles in semine spumosóque corpore spiritum, in spiritu naturam contineri, quæ proportione respondet elemento stellarum: apertè quidem significãs spiritum hunc inter corpus & diuinam illam naturam, tanquam commune quoddam vinculum interponi. Neque verò mẽti solùm, sed & vnicuique animæ parti caducæ proprium spiritum attribuit, omnémque animæ facultatem affirmat corpus aliud participare, ídque magis diuinum quàm quæ elementa dicuntur, atque prout nobilitate obscuritatéve animę inter se differunt, ita & huius corporis naturam distare. Quapropter si tum Aristotelis, tum cæterorum rationes iudicio certo ponderemus, palàm fiet vnamquamque animæ partem spiritu quodam ceu fundamento niti, per quem tum corpori insidet, tum omne officij munus exequitur. Est igitur spiritus corpus æthereum, caloris facultatúmque sedes & vinculum, primúmque obeundæ functionis instrumentum. Quisquis illius substãtiam & statum nondum plenè sit assequutus, corporis nostri structuram contemplatus, arterias adeat, in cordis sinum & in cerebri ventriculos introspiciat, quos dum inanes ac nullius propè humoris participes videbit, neque tamen frustrà ac temerè tantos à natura conditos, hæc quidem mente contrectans, mox opinor cogitatione comprehendet prætenuem auram eos tum impleuisse, dum in viuis fuit animal, quæ tamen eo animã agente leuissima cùm esset, sine sensu euanuerit. Huius fouendę gratia inspiratione aërem introducimus, qui non modò corpori refrigeratione (hæc enim satis posset aliũde comparari) sed pabulum quoque subministrat. Corporis autem densa moles, eiusmodi subsidio haudquaquam indiget, vt quæ crassiore recreatur alimento ex omnium elementorum permistione concreto: quare necessum est aërem hauriri & attrahi, vt finitimæ & cuipiam in nobis sui generis substantiæ iungatur, éique velut in pastum cedat. Si nulla in nobis esset tenuis & spirituosa substantia, vix vlla profectò nos ad inspirandum necessitas impelleret.

Spirit⁹ necessitas & vsus.

Cuique animæ parti vt mẽti sui subiici spiritum.

2. de animal. gene. cap. 3.

Spiritus quid.

Spiritus substantia vbi vigeat

Corporum

Corporum quæ incenduntur exemplo, materiam tum caloris, tum ſpiritus in nobis cognoſci. Cap. III.

NON alienum inſtitutis meis arbitror ſuſceptam tractationem exemplis illuſtrare, quę licet de medio ſumpta erunt, rei tamen omnis pleniſſimam fidem faciēt. Igni ſummus feruor ineſt & caloris exuperantia, maximè verò flammæ, quæ propriè noſter ignis eſt & appellatur. Ea autem fumus eſt aut aëreum corpus accenſum, neutro ſeorſum ſed iunctis ambobus abſoluta: huius enim tanquam materia fumus eſt, cui flagrās calor accedens flāmam efficit. Flammam ambiēs aer tuetur idoneus, neq; craſſus neque humore multo madens: quem ſi ſepimento quodam circūcludimus, vt tum eò nequeat liber affluere & illabi, mox flammam peranguſtè coarctatam deleri reſtinguíque conſpicamur. Neque ideo ſolùm aër deſideratur, vt vel refrigerationē flammæ præſtet, vel fumoſam exuſtámque illius fuliginem excipiat: quia ad vtrūque ſatis eſſet accōmodatus aër denſus & humidus, qui tamen flammam fouere non poteſt. Reſtat igitur vt tenuis & ſyncerus aër idcirco ſit neceſſarius, vt flammæ tanquam pabulum accedat, & libero flatu alius aliúſque accedens, quaſi paſtionem ſe offerat flammæ deuorādam. Velim equidem animum cogitationémque referri ad ignem, qui in medicis cucurbitulis aut in anguſto conclaui diligenter obturato concluditur. Hunc enim magnam ambientis aëris partē abſorbere, id planè declarat, quòd dum rimæ vel tenuiſſimæ patefient atque reſerabuntur, confeſtim ac repente ſumma vi nouus intrò aër irruet & ſe ingurgitabit, vt eum nimirum reſarciat qui antè fuerat exhauſtus. Quibus apertum eſt flammam vt fumoſa ſubſtantia, ita & ab ambiente aëre foueri atque ſuſtineri. Præter hæc autem tertium illi fomentum & pabulum confertur, ex præpingui quadam materia, cuiuſmodi in lucerna eſt oleum. Hoc quidem corporum omnium celerrimè próptiſſiméque inflammatur, quod tenui ſubſtantia multo aëre ſpiritúque perfuſa continetur: deinde adeps, ab hoc reliqua deinceps corpora quæ illius conditionem quodammodo imitantur. Quanto enim vnumquodque ad olei naturam propiùs accedit, tanto deprehēditur magis habile & aptum vt inflammetur, quo autem abeſt longius, hoc ineptius. Vnde conficitur corpus omne quod inflammari poteſt, olei cuiuſdam eſſe particeps huiúſque ſolius gratia conflagrare: quodcunque autem olei eſt expers, flammam non alere. Videbor hoc loco magnum quippiam & veteribus inauditum offundere, ſed quòd longè ſit veriſſimum, & multis huius ſeculi experientiis confirmatum. Nullum enim corpus eſt ad inflammationem propenſum, ex quo ſyncerum oleum arte non elici poſſit. Non adeps, non cera, non pix, non reſina, non terebinthina, non vllum denique ligni ſtirpíſve genus: nulla radix, nullus flos, nullus fructus, nullum ſemen: atque in animalibus nulla pars eſt, ſiue os, ſiue neruus, ſiue membrana aut caro: nihil denique in ſtirpium aut animantium genere vitam habuit, quod non poſſit oleum de ſe profundere,

Ariſto 2. de generatione. Gal. 3. de tempera.

Quid aer flammæ conferat.

Aerem pabulum eſſe flammæ.

Triplex flāmæ pabulum.

Corpora inflāmari ob oleoſā ſubſtantiā quam in ſe habent.

profundere, aliud quidem affluentius sóloque pressu, aliud parcius maioréque industria: huius etiam causa quæcunque viuunt inflāmari posse cópertum habemus. Quinetiā inanimorum genus quæ complectitur inflāmationi subiecta, eadem quoque oleo sunt finitima. Nam sulphur quicūque metallorum naturas perscrutantur, terræ adipem vel oleum appellant, quod moderato calore coctum cogitur atque concrescit. Ergo quæcunq; viuunt aluntúrque corpora, pinguem & olei similem continēt humorem. Præter hunc verò & alio perfunduntur, qui minimè est ad inflammationē idoneus, sed superiore magis tenuis & profluens, ab alimētis ascitus & cófertus in cæcos arctósque viuentium coporum recessus, qui quidem concoctione mutationem atque vires iam accepit, nódum tamen in illorum substantiam planè conuersus: hunc humorem dicere placet alimētarium. Ab hoc demum diuersus est aqueus humor, quo tanquam visco terrenæ corporum partes iunctæ cohærent, quíque rerum omnium ex elementorum permistione cócretarum est communis. Vniuersum inanimorum siue lapidum, siue metallorum genus, hoc ipso conglutinatum sustinetur: at alimentarium aut olei similem humorem neutiquam nouit, sed hi viuentibus duntaxat propriè tribuuntur, vt intelligere sit eosdē ad vitę calorísque tuitionem partes primas obtinere. Triplex id humorū genus quisquis volet perspectum sibi esse, in materia è syluis cæsa cogitationem defigat. Virentes enim stirpium ramos, aut ceram, aut picem, aut resinam, in stillans vaporarium qui cóiecerit, substrati ignis vi primùm aquam dimanare sentiet, ab hac dein oleum: quod nó prius elici potest quàm illa planè exaruerint: sic enim mos est exiccata omnia deligere, è quibus oleum elici debet. Si quis porrò ligneā materiem viridē recénsque cæsam igni mādet, principiò videbit ægrè incendi, propterea quòd multo scatet humore, quē è terra pro alimento sibi hauserat. Is enim est, qui ab eius extremis dum incalescit emanare solet. Hoc consumpto reliqua substantia promptè à flamma depascitur, quia purior manet pinguis illa quæ olei speciem gerit, alio liquore nullo madefacta. Hanc cum omnē ignis depopulatus fuerit, flammæ tum nihil prorsus erumpet & euolabit: in subiectis tamen carbonibus sua insuper inerit soliditas, ex relicto aqueo humore tenaci & cohærente, quem in elementorum concretione acceperant: quo tādem exeso dissipatóque cinis duntaxat aridissimus reliquus erit. Idem propemodum temporis diuturnitas iis affert arboribus, quæ in syluis erectæ senio siccescunt. Primùm enim exhaustus alimentarius humor deficit, quo tempore dominatur oleo similis humor, possúntque illæ ocyssimè succedi. Hic verò annis procedentibus adeò exhaurietur, vt inflāmari prorsum nequeant, cùm putrida ligna vulgus appellat, quæ solo cóstant aqueo humore. Postremò autem & hic atteretur, qui tanquam glutinum erat terrenis partibus conectendis: tum igitur dissoluta soliditate caries inuadet, quæ extrema est omnium consumptio. Stirpes reliquæ omnes, itémque fructus, semina, animātium particulæ, easdem propemodum mutationes diuturnitate subeunt.

Alter humor alimētarius.

Tertius humor elemētaris.

Triplicis humoris in stirpib⁹ demōstratio.

Alia demōstratio.

Cóclusio. eunt. Ergo si rem vniuersam in caput referemus, in corpore quod accensum cóflagrat, siue id lignum est, siue lucerna, siue quiduis aliud, flammæ proxima materia est fumosus quidam vapor, halitus modò efflatus: in hoc qui summus inest feruor, species quædam est & perfectio flammæ: hæc autem aëris circumfluentis cótinuo accessu fouetur. Halitus porrò ex illa olei substantia suscitatus emergit: quæ flammæ pabulum est. Ea autem olei substantia in subiecta densiore, aut ligni, aut elychnij materia consistit, vtráque verò alimentarius humor olim fouit, neque sinens dissipari resarciuit, copiosiorémque exaggerans eandem auxit.

Humidi primigenij quod tum caloris, tum spiritus subiecta est materia, demonstratio. Cap. IIII.

Spiritus ex duobus constat.

AD hæc autem si quæ corporis nostri sunt transferimus, spiritus quem in nobis inesse demóstrauimus, quia tenui est & ætherea substantia insito calore perfusa, ei proportione respódet quæ propriè flamma appellatur. Neque enim calor ipse solitarius, neque substátia tenuis quam seorsum cogitatione comprehédimus, sed quod ex amborum societate nexúque conditum est, verè ac propriè spiritus dicetur. Húc autem alit sustinétque pinguis & oleo perquam similis humor, non is quidem adeps quo partes quamplurimas oblini cernimus, sed alius multò dissimilis & aëreus, qui in partium similarium substantiam confertus omnem effugit oculorú aciem, arte tamen & industria potest vt præmonuimus secerni. Is tum spiritus, tum innati caloris fundamentum est atque prima substantia, qué proinde de cætero primigenium placet appellare. Is enim primus est, & communis viuentium omnium in quo spiritus calore perfusus primùm & per se considit, adeò vt neutrum esse possit aut diutius permanere citra illius humoris opem. Inest autem in similaribus quibúsque particulis eius generis humor, quem omni viuentium generi esse datum, suprà ratione confecimus. Hunc planè expressit Aristoteles, dum ait: Calidum auté ipsum in nónullis pingue habetur, quę res simul efficit vt neque facilè inarescat neque facilè refrigeretur. In nónullis alio succo prędituú est. Hæc ille: reuera enim nó solùm hic pinguis, sed etiam triplex commemoratus humor tum nostrum calorem, tum omnem solidæ partis substantiã continet atque firmat. Os (hoc vnum in primis ad exemplum adhibere liceat) quandiu in animante constitutum alitur & continet in se vim caloris, alimentario madefit & conspergitur humore angustis spaciis affuso. Ab animante autem defectum id auulsúmque, ignis cedit ardoribus incendítúrque celeriter, ob pinguem eum humorem qui ad inflammationem est habilis: cùm verò is iam incendio absorptus fuerit, superstes etiámtum erit ossis cóstantia & firmitas, ídque communis illius ceu visci vi & beneficio. Eadé ferè & in cæteris similaribus est ratio. Triplex itaque cùm sit omnis earum humor elementaris, primigenius & alimentarius, duo quidem propriam

Humor natiuᵘ & primigenius.

Lib. de lógitu. vitæ. cap. 2.

Triplex partiú solidarum humor.

Exéplum in osse.

Trium humorú mutua cóparatio.

propriam illarum substantiam complent, tertius illis aduētitius quodammodo & externus. Quocirca vitam etiamnum agente animali, hic quidem absorberi siccarísque potest, at reliqui duo nunquam funditus, sed neque maiore ex parte disperdi possunt: nam priusquam in id discrimen 5 res veniat, propria detracta materie spiritus calórque emarcescet, & animal vitam naturæ reddet. Dissipata enim materia quæ spiritus & caloris propria est sedes, quę spiritum continet atque seruat, quî fieri potest vt spiritus substantia & calor diutiùs persistat? At verò qui integra valetudine frigorum vi intolerabili adeò opprimuntur, vt quàm mox è vita excedant, iis 10 calor interclusus extinguitur, superstite quodammodo spiritus materia. Vehemens insuper animi deliquium si hominem rapit, & caloris & spiritus substantiam vnà in breui dissipat, citra vllam primigenij humoris iacturam. Econtrario autem huius dissolutionem fieri manēte spiritus substantia, aut hanc quidem manente natiuo calore dissipari, naturalis rerum 15 ordo haud patitur. Primigenius is quem proprium dixi viuētium humorem, quatenus substantiæ nostræ portio quædam est, à prima statim origine susceptа, ab alimentario distat atque secernitur. Ab aqueo autem abest, quòd tametsi vterque ingenitus est nobis, hic tamen omnium corporum vel inanimorum communis, nihil societatis, nihil commercij habet cum 20 calore & spiritu: ille verò plurimum, vt qui eorum sedes est & fomentum. Hic idcirco est quem præ cæteris natiuum humorem appellarūt, alij proprio si fortè inepto nomine, humidum radicale: nos id vt primigenium ita dicere possumus vitale & salutare humidū, quod spiritus & caloris totiúsque vitæ fundamentum est & pabulum.

Triū humorum quod discrimē est.

Quis triū natiu⁹ humor propriè dicendus.

25

De triplici similaris partis substantia, & de cæteris humorum differentiis. Cap. V.

SIMILAREM vocatam particulam simplicem, compositionis expertem, & sui vndique similem sensus æstimatione iudicamus, primámque illi structurā ex elementorum temperatione nasci. At verò ne sic ad vnguem ea temperatio per omnes eius particulas æquabiliter diffusa est, quin aliæ aliorum sint elementorum magis minúsve participes: neque cogitatione modò, sed etiam (si quis studiose penitúsque 35 introspiciat) sensu varietas quædam animaduerti potest. Vnde si facilis & accurata quæritur rerum distinctio, pars quæque similaris ex aliis quibusdam substantiis est cōdita, hæ verò ex primarum simpliciúmque quatuor naturarum concretione. Quoniam verò substantias illas nondum partes corporis appelamus, similarem partem compositam dicere vsus non admittit, compositionem duntaxat existimans eam quæ ex aliis quibusdam particulis consurgit. Substantiæ autem illæ tres sunt omneis in parte similari positæ, solida, carnosa & spirituosa, his enim vtar recentiorum verbis. Solida primum est lineamentum & stamen illud stabile atque constans,

Partē similarem non prorsus esse simplicē

Quā ratione pars similaris appelletur simplex.

Triplex substantia partis similaris.

Solida quę

per quod toti robur inest & firmamentum, & qua tanquam basi reliquæ substantiæ innituntur. Hanc enim ea quę carnosa appellatur vndique circumfundit & obuallat, infercítq; spacia inter fibras vacua, quasi rimas expleat: hinc & partis moles rectè dici consueuit. Commune quidem illi carnis nomen est inditum, sed cuius substantia in magna sit varietate. Quæ enim musculorum fibris innascitur, propriè caro appellari solet: quę autem visceribus, vt cordi, vt iocineri, renibus, lieni, & pulmoni, eam παρέγχυμα Græci dixerunt, nos affusionem: intestinis, gulæ, vētriculo, vtero, vtrique vesicæ, arteriis, venis, neruis, & membranis quæcunque insidet, cōmune illa quoque nomen mutuatur, vt vnicuique parti similari sua sit caro. Spirituosam substantiam suprà satis persequuti sumus, pretenuem nempe & ætheream eam quæ partis similaris essentiam complet & absoluit: illa quidē in solida substantia primùm & maximè consistit, omniúmque functionū est opifex. Quò autem clariora sint omnia, & hæc superioribus quasi annexa consentiant, solidam substantiā ex aliis rursum constare meditemur, nempe ex terreno crassamēto (hoc interim verbi à Columella mutuabor) cuius constantia atque firmitas aqueo humore continetur: mox ex humido primigenio quod vitale & spiritus fundamētum appellauimus. In hoc igitur naturalis spiritus (qui est ætherea substantia paulò antè commemorata) radices egit ab ortu quibus innititur: inde tanquam è seminario prodiens, in carnosam quoque substantiā propagatur, sicque calorē & naturā secum proferens, his partem similarem vniuersam perfundit. Ergo omnes quæ in similari corporis parte sunt substantiæ numerantur, carnosa & solida: in solida crassamentum illud terrenum, humidum primigenium, & insitus spiritus. In crassamento præter terrenam substantiam, aqueus est & tenax is humor, cuius interuentu partes eius cohærent, firmáque id soliditate consistit. Ne quid autem hîc intactum & quasi prætermissum desiderari possit, quod partium similarium perfectam cognitionem tradat, in aliam huic proximam cōtemplationem animum relaturi, quatuor humorum quos secūdarios propriè appellant genera, ab optimis quibúsque medicis celebrata, istis comparemus. Quod in solida substātia partis similaris primum inest crassamentum, humorem id in se cōtinet aqueum, qui cùm sit omnium corporum communis, ad hunc numerum minimè referri debet. Neque is humor primigenius qui nobis insitus est & viuentium proprius, naturalísque spiritus sedes, in solida substantia positus, quem leuiter & inconsideratè videtur Auicēnas cum aqueo eundem fecisse, à quo partium robur & firmitas existit. Sed secundariorum vnus constituendus est is humor, qui carnosa vocatur substantia, & qui ceu cōcretus liquor solidis fibris adhærescens, moles fit similiaris partis: hunc manifestò videre licet in carnibus dum igni immodicè torrentur liquari & plurimùm defluere ferríque in prunas largiter. Alter est qui ceu proximum partis alimentum illi iam annectitur & agglutinatur. Deinde accedit qui nondum quidem agglutinatur & adhærescit, sed roris vice in partis substātiam diffusus

Carniformis quæ.

Caro triplex.

Spirituosa substātia.

Solida substātia rursum ex triplici cōstat

Natiuū humidū prima est sedes spirit[9].

Omnium substātiarū enumeratio.

De humoribus secūdariis.

fuſus propiúſq; adductus illi apponitur. Poſtea is humor exiſtit qui in exilibus arteriis veníſque cõtinetur, hinc mox ex earum finibus in vacua partium loca influxurus. Hunc quidem eſſe conſtat purioris ſanguinis portionem multiplici coctione exquiſitè elaboratam, & ex qua pars ſimilaris
5 aletur. Quocirca tres hi poſteriores nequeunt ad ſimilariũ ſubſtãtiam pertinere: quanquam varia commutatione in corporis naturam tãdem commigrabunt. Qui in maioribus venis reconditur ſanguis, ad hæc ſecundariorum humorum genera neutiquam pertinet, ſed eos quatuor primos ac principes humores ac verè ſuccos recipit, de quibus ſuo loco futura eſt cõ-
10 memoratio. Iam verò ſi præſcriptũ ordinem inuertemus, ex ſanguine qui in venis concluditur maioribus, quatuor humores ſecundarij, conſequutione quadam fient. Cùm enim ſanguis iam in extrema & ora exilium venarum arteriarúmque perductus eſt, primus humor tum appellatur, ſecũdus autem cùm iam vice alimenti in partium ſubſtantiam influxit iiſque
15 apponitur: tertius vbi circum partium villos & ſtamina concreſcens illis annectitur & agglutinatur: quartus quum iam illis aſſimilatur & in earum propriam carnem conuertitur. Itaque ſecũdariorum humorum ſolus hic quartus eſt in eſſentia partis ſimilaris.

20 Quid innatum calidum, quæ eius ſubſtantia. Cap. VI.

VT autem hic rerum ordo compoſitióque diſciplinæ ſibi conſtet, in quartum hũc humorem toto animo omníque ſtudio incumbendum, explicãdúmque pleniùs quid cauſæ erat cur eum in cunctis viuentibus ineſſe, tot tantíſque
25 rationibus contenderemus, quãtúmque momẽti & ponderis ad rem inſtitutam obtineat. Quicquid vitam agit, ſalutari calore perfuſum continetur & regitur: atque is calor qualitas quũ ſit, totus tamen diuinus eſt atque cœleſtis, & in æthereo ſpiritu ſubſiſtit. Cùm autem huius beneficio & munere corpus alioqui frigidum, vniuer-
30 ſum quantum eſt concaleſcat, neceſſe eſt ei vim ineſſe caloris valentiſſimam, quæ ſi pariter ſiccitate comitaretur nos impẽdio adureret: atqui nõ vrit, eam igitur neceſſe eſt humoris temperatione perfundi, viuẽtiúmque calorem ac ſpiritum idoneo conuenientíque humido contineri, quod illius ſubiecta eſt & indiſſolubilis materia: quemadmodum in his corpori-
35 bus quæ apta ſunt vt inflammẽtur, flammę ſedes & pabulum aëreus quidã eſt humor. At quoniam complures ſunt humorum ordines, cõpluréſque in nobis differentiæ, æſtimãdum nunc eſt quiſnam eorum, ſalutaris iſtius caloris ſedes eſſe poſſit. Poſtrema duo humorum genera alimenta duntaxat, nondum autem corporis partes haberi, ex dictis fit manifeſtum: quare
40 in promptu quoque eſt horum neutrum eam eſſe quam inueſtigamus innati calidi ſubſtantiam. Neque præterea ea fuerit aqueus humor ex quo ſuam conſiſtentiam accepit partium ſolidarum craſſamẽtum: vt qui omnium ſit corporum communis. Reſtat igitur innati calidi ſubſtãtiam eſſe,

Subſtantiã caloris humidã eſſe.

Quiſnam humorum corporis eſt ſubſtãtia innati calidi.

vel carnosam vocatam substãtiam, vel id humidum quod radicitus inhærẽs vitale & primigenium appellauimus, quódque olei cuiusdam speciem ostendit. Consentaneum autem magis est & ad veritatem propensius, in hoc quàm in illa potiùs calorẽ vitæ collocari. Permanens enim est & constans humidum hoc primigenium, in solida substantia firmatum, neque nisi annorum ætatísque decursione imminui potest: carnosa substãtia frequenter omni ætate vt augeri ita detrahi & extenuari videtur. Illud si quãdo iacturam accepit, non resarcitur: hæc marcore exhausta, rursus in amplam molem assurgit: nam carnosæ substãtię magnitudo variatur, etiámsi præterea non augetur animans. Itaque si innatus calor vitæ opifex, tutò nos debet in extremum regere atque moderari, par est vtique hunc in stabili humido permanere. Quin & nostræ originis cõtemplatio, vitalem calorem vnà cum humido primigenio à semine, carnosam autem substãtiam à materno sanguine deriuari commonstrat. Etenim prima fœtus cõformatione dum similarium partium procreatio institueretur, corpus ipsum seminis, primùm in quædam rudimenta sese extendit, deinde verò in exactam speciem. Dum enim ea rudimenta ponerentur, videri poterat corpus seminis adumbrationem quandam partium similarium lineamentis suis exhibere, quæ quasi fibræ erant & stamina filis quibusdam tenuissimis araneorum similibus contexta. Hæc est igitur constans & verè solida partium similarium substantia ex puro semine concreta: ad quam deinde sensim influens & illabens sanguis maternus, villos & stamina vndique circumsedens illic concrescebat, fiebátque substantia carnosa ex sanguine: quæ affusa inspersáque locis inanibus, moles est partium similarium. Quãcunque autem solidior illa substãtia ab ortu conditionem acceperit, eandem totius vitæ cursu retinet. Nam stamina ex humido liquidóque semine creata, quanquam diuturnitate magis magísque siccescunt, dum ad extremum senium quod aridissimum est veniant, semper tamen eius humidi quod à semine contraxerunt, aliquid sibi in omnem vitam recondunt: quod vt recens natis & infantibus plurimum est, senibus exiguum, ita interiectis ætatibus mediocre. Quantulumcunque idipsum est quod in vitæ extremum reconditur, secum id spiritum & calorem ex semine aduexit, hósque retinet tum sibi tum solidæ substantiæ perennes & indissolubiles. Ex quo intelligi potest carnosam similarium partium substãtiam à sanguine, solidam verò & quicquid in eius compositione inest, siue crassamentum, siue humidum primigenium, siue spiritus, siue insitus calor, id omne olim à semine natum processisse, & tã quam illius quædam portio sit incorrupta, seminis naturã plurimùm redolere. Hinc rursus perspicuum euadit innati calidi quã exquirimus substãtiam, præstantẽ illam quidem & vitæ conseruatricem, non ad carnosam quæ ex sanguine prodiit, sed ad primigenium humidum, quod suam semini originẽ refert acceptam, pertinere. Ergo si qua illius promẽda est definitio, calidum innatum est humidũ primigenium insito spiritu & calore vndique perfusum.

Id

Humorẽ oleosum esse innati calidi substantiam.

Totã similaris partis solidã substãtiam ex semine nasci.

Quatuor ĩ solida substãtia quæ ex semine prodierũt.

Innatũ calidũ quid.

Id nempe humidum cui ſpiritus & calor ab ortu eſt inditus, in quo ſaluus viget & conſeruatur. Tribus ergo illis coniunctim innatum calidum continetur, quanquam hoc ipſo nomine quidam ſpiritum ingenitum appellant, at rariùs nec ſatis propriè. De his hactenus, nunc de natura.

Quid natura medicis, & quæ eius ſubſtantia. Cap. VII.

VOD generatim atque vniuerſe phyſici proponunt hoc loco contrahentes, naturam eſſe definimus vim primam & cauſam per ſe noſtri opificem & conſeruatricem. Hominis enim natura eſt quæ nõ aliud quicquam procurat, & quæ ſoli addicta homini, quem conformauit gubernat quãtum poteſt lõgiſſimè. Etenim ne fruſtrà cõdidiſſe videatur, edito illa operi in omni vita inſidet, id nunquã deſerit, ſed eius gubernacula tractans partes omnes in ſuum quamque opus ducit & concitat, vt illa ipſa ſimul omnium functionum cauſa cenſeri debeat. At illius ſubſtantiam quænam ſit perueſtiganti, vis & poteſtas caloris prima in mẽtem venit, cui ſolet omnis effectus cauſa palàm attribui. At verò qualitas ſyncera caloris, etiã ſi diuinus hic ſit ac planè cœleſtis, tamen functionum opifex non erit, neque dum intenſione creuit, cõtinuò integriores firmioréſque functiones expromit, niſi pariter incrementum accipiat ſubſtantia caloris: quocirca neceſſarium eſt naturæ nomen atque finitionem, non vni calori, ſed illius quoque ſubſtantiæ accommodari: quod & omnes philoſophi nunquam accidenti attulerũt, ſed alteri compoſitæ rei principio. Moderato autem cuique calori qui aut in ſanguine, aut in quouis humorum genere, aut in ſpiritu, aut in corporis ſubſtantia ſitus eſt, naturæ nomen non niſi promiſcuè & fuſa nimis appellatione aptari poteſt. Aptiùs quidem ſpiritum ingenitum quicũque is fuerit, naturam dixeris. Veruntamen ſi propriè agendum eſt, naturæ ſubſtantia eſt calidum innatũ quale ſuprà circumſcripſimus. Id enim animal ab initio conformauit, auxit, & tanquam omnium operũ naturalium cauſa nutriuit. Natura igitur perinde atque innatus calor tria comprehẽdit, humidum primigenium, ſpiritum & calorem, omnia quidem vno eodémque ortu ex ſemine prognata. Quum veteres naturam & virium ſubſtantiam tum ex ſpiritu, tum ex carnoſa ſpecie, tum ex ſolidis ipſis ſimul iunctis conſtare & compleri pronunciant, potiùs ea quibus ſuſtinentur vires enumerant, quàm propriè naturę nomen vſurpent, cùm carnoſa illa ſpecies nequaquã ſit à ſemine contracta: quæ autem verè natura eſt tota ex ſemine naſcens, animal effinxit, huícque totius vitæ curſu moderatur. Quæ purè natura dicitur carni non eſt ingenita, ſed in hanc ex ſolida ſubſtantia cui peculiaris eſt, confertur. Corporis natura, quæ & innatum calidum, in ſolidæ partis craſſamento tanquam in materia conſiſtit: vt hæc ſolida ſeminaliſque ſubſtantia aliorũ omnium more, ex materia & natura conſtitui intelligatur. Cæterùm hæc ipſa principia, nõ vt quæ ſolent accuratè à phyſicis tractari, ſimplicia ſunt

Naturę humanæ definitio.

Naturam non ſolum calorẽ, ſed ſubſtãtiam eſſe.

Multiplex naturæ appellatio.

Naturæ ſubſtantia.

Naturæ ſubſtãtiam ex quatuor elementis conſtare.

& omnis compositionis expertia: sed etsi fortè sensu simplicia iudicantur, cogitatione tamen ex primis constant elementis se prioribus. Crassamentum enim quod substratum atque subiectum est, ex densis terrenisque elementis plurimum quidem conditum est, non tamen tenuiorum prorsus expers. Natura quæ in illo viget, humido primigenio & spiritu calido perficitur, quæ aëris atque ignis plurimum in compositione acceperunt, sed tamen terræ & aquæ nonnihil, licet id omnino minimum: vt medicis nulla prorsus substantia sit, quæ non ex quatuor naturarum temperatione sit concreta. Hinc fit vt rursum naturam quodammodo liceat appellare primum id corporis temperamentũ, quod à prima statim origine ex elementorum & caloris diuini perfusione contractum est. Illic tãquam in prima functionum omnium causa consistunt, quicunque caducæ naturę limitibus coërciti, nihil supra hãc diuinius quicquam neque ipsam animæ substantiam inuestigant. His igitur natura est temperamentum in spiritu & humido primigenio situm: quod quoniam caloris dominio vincit, calorem quoque natiuum appellant. Tot modis natura dici solet: nam quod Hippocrates aliquando quatuor humorum congestionẽ, aliquando corporis formam & figurã hoc nomine signarit, præter vsum est & consuetudinem loquendi. His iam decursis, pleniùs adeunda nobis est innati calidi & spirituum tractatio, quorum gratia hic à nobis liber fuerat institutus.

Naturã est se tẽperamentum.

Vt innatum calidum ætatum inclinatione, status mutationem subeat. Cap. VIII.

ABVNDANTER calida humidáque est innati calidi substantia, eò cumulatior & plenior, quò magis sit caloris humorísque particeps. Talis est omnino in semine mistísque ortus nostri primordiis, quæ caloris atque humoris natiui summum habent complemẽtum, vt aliàs nunquã pleniùs affluere possint. Quę ortui proxima est ætas, tanta istorum abundantia circumfluit, quantam nulla ætas consequuta aut arte aut industria potest excedere, sed ne parem quidem atque primo ortu acceperat, vel exquisitissima viuendi lege conseruare, alioqui perpetuari & sempiternis seculorum ætatibus sustineri posset animãs. Illa porrò summa cùm sint infantiũ ætate, moderata tamẽ esse dicimus, ipsámq; innati calidi substãtiam bene temperatam. Qui enim in hac calor inest, licet sit summus, quia tamen humido perfunditur, mitis est omnino & blandus, nulla feriens acrimonia. Sic & humor licet vberior, haud tamen diffluit, sed calore coërcetur: sic summa quæ sunt, ad moderationem quandam exquisitè sunt temperata, vt infantibus & puerulis redundans humor, pari quodammodo spiritu & calore sit aspersus. Hinc ætate progrediente sensim vi caloris membra siccescunt, simul quoque & robur & incrementum consequuntur, nõ modica quidem humoris portione in accretionem profusa. Id itidem sentiens Hippocrates, ait corpus quodcunque augescit & robur

In ortu summus est tũ calor tum humor.

Summus quãuis sit, tamẽ est tẽperatus.

Mẽbra tẽpore siccescere.

Lib. de natura hu.

but accipit, necessariò calidum esse, illáque ob innati calidi vim conferri. At verò cùm iam ossa, nerui atque membranæ non vltrà sequi ducíve possunt, incremẽtum omne sistitur: tum verò membris summum robur inest, summæque vires insunt ad animalium operum functionem. Quæ profectò argumẽto sunt, ætatem floridam humidum primigenium iam siccius obtinere. Cæterùm hæc ætas inter extrema medium occupauit, neque vt senium ingenti siccitate inarescit, neque vt infantium ætas humore multo affluit: atque in ea mediocritate tametsi humor non satis ad incrementum suppetit, satis tamen est qui possit ingenitum calorem & spiritum, quantum à primordiis acceperat quodammodo asseruare. Ita enim existimant parem adolescenti atque infanti insidere calorem, quia quantum substantiæ caloris perpetuus ille fluor ab ineunte ætate dissipauit, tantundem qualitatis & acrimoniæ genuit attulítque adolescentia: quandoquidem sicciore facta materia solet calor omnis vires suas vehemẽtiùs proferre. Hac igitur vicissitudine quia disperdita substãtia qualitas increuit, parem calorem sensus æstimatio illis fortasse decernit. At verò infantis plurimus est naturalis calor, ísque blandus & halitus similis, vt substãtiæ æstimatione Hippocrates hominem prima die calidissimum statuat. Iuueni autem caloris substantia, non potest non esse ad quandam paucitatem atque exilitatem redacta, quam ob causam is reuera minùs est calidus: at si qualitas spectatur, calore est acri & intenso. Qui calidissimus est infans, is pariter bene temperatus est, ad cunctas naturæ perfunctiones accommodatus. Huius verò comparatione iuuenis intemperatus censetur, qui acrem igneúmque calorem est consequutus, quem etiam aduentitium externúmque appellant: non quòd extrinsecus assumptus sit aut accesserit (illuc enim suopte impetu inuectus est & sublatus) sed quòd bene temperati limites egressus & extra eos positus, non similiter atque ille ad naturæ munera vires habeat. Itaque infantes natiuo calido excellunt, iuuenes aduentitio: multóque magis qui febre iactantur: at natiuus in istis non inest pristino æqualis, nedum maior. Sed ad nos iam redeamus. Ab summo ætatis vigore sensim qualitas & acrimonia caloris marcescit & paulatim collabitur, vsque eo dum is extremo senio languidus contabescat. Quicquid enim subest tanquam calori pabulum, id vniuersum incẽdio deflagrat ætatis vigore, vt tum acerrimus calor omnia vorãs sese nequeat ampliùs effundere. Hinc verò quoniam nimiùm exesa dissipatáque insiti illius & primigenij humidi substantia, non est satis apta pari calori fouendo, necessum est vt dum sensim humidum absumetur, calor quoque pariter obsolescat: & (vt ait Hippocrates) dum corpus arescere incipiet, defluens ad ruinam frigidius efficiatur: diebúsq; postremis quãto plus homo extabescit, tanto frigidior necessariò reddatur, vt sui ipsius ratione sit postrema vitæ die frigidissimus. Hac igitur ratione innati caloris aliàs substantia, aliàs qualitas ætatum progressu ad ruinam defluens, in perniciem agitur. Cæterùm quoniam exhausto pabulo calor vnà restinguitur, si hic causa est quę

Media ætate licet humor sit paucior, par tamẽ est sensu calor.

Reuera in fanti copiosior est calor quã ætate media

A media ætate calorẽ minui.

Calor seipsũ destruit & cõsumit

pabulum absumit, vt certè est: fiet protinus idem calor interitus sui causa. Gaudet quidem & iucundè fruitur humidi commercio, cuius etiam si interitum nō expetit, ipsum tamen necessariò affert: sublato autem humido consequens est & calorem tolli. Vnde hic calor dum conseruari & perfici naturaliter desiderat, semetipsum is conficit & interimit: & quem sui occasum & obitum non intendit, eum tamen conficit. Sed quoniam nihil quod genitum est & natura constat, primum & per se sui exitium molitur, sed quàm longissimè prorogari & in rerum natura consistere peroptat: ne ipse quidem calor per se & ex instituto, sui interitus causa fuerit, verùm vt dicere solent ex accidenti & alterius interiectu. Nam aliud quippiā agens, ipse quippe humidū conficiens, se ipsum pariter diripit atque vastat. Quocirca non alia est ortus nostri, alia interitus causa, sed quæcunque nos genuit & moderatur, ea tandem extremum vitæ diem morte conficit. Dixerit hic aliquis. Si summus ætatis vigor calorē profert tactu acerrimum, senectus autem ignauum & inertem, necessitas est medio transitu moderationem quandam percipi caloris, qualem & superior de temperamentis tractatio confirmauit? Quid est igitur quam ob rem non hanc similiter vt infantium ætatem, aut fortasse conuenientiùs liceat in temperatis numerare? Nunc sanè diuersa nobis atque tum est temperati ratio, illic enim tēperamenta tactu & qualitatis ordine, hîc substantiæ copia & vbertate dimetimur. Quæ enim floridæ succedit ætas, tactus iudicio temperatū præbet calorem, at verò paucū id est, nec ei simile quod summè expetitur laudatúrque omni vita, & quale infantium ætati inest plurimum, naturę muniis congruentissimum. Pollet enim hęc ætas eius humidi facultate, quod tum naturæ iucundissimum, tum calori affine temperiem accersit, subsidiúmque confert ad actiones. Altera verò quia siccior aduentitio calore continetur, qui tamen tactione mediocris deprehenditur. Etsi igitur quicunque natiuus calor integer est & valens, is cōtinuò est temperatus: non id tamen retrò commeat, vt qui temperatus sensus iudicio confirmatur, is natiuus sit & nostræ naturæ familiaris. Hîc animo tractare & contemplari liceat rem cognitione dignissimam, humidi quippe primigenij, atque caloris societatem. Tanta enim est horum consentiens, conspirans & continuata cognatio, vt semper mutuas operas conferāt, nihílque vnum efficere possit alterius ope destitutum. Iuueni siquidem etsi par quodammodo atque puero calor insidet, naturæ tamen operibus ille obscurior & infirmior est quàm puer, quòd quadam ex parte exhausto humore factus sit aridior. Quod planè argumentum est humorem insitum nō minùs atque calorem ad naturæ opera cōferre. At certè illa esse diuersa declarat quæ per ætates incidit mutatio: dum altero constante alterum sensim dissipatur. Huc pertinet quòd humidum tanquam fomentum & pabulum est caloris, calor autem illius beneficio sustinetur: hic vt efficiens est præcipuum, humidum vice materiæ substernitur calori, magísque patitur. Quibus magna vi frigoris insitus calor repētè extinguitur (quod hyeme per alpes iter facientibus

Nō per se, sed ex accidenti id efficit.

Obiectio.

Solutio. Inclinātiū nō similiter atque infantium ætatē dici tēperatā.

Caloris & humoris innati amicitia.

Differunt tamē calor & humor.

facientibus tẽpestas Aquilonia inferre solet) humidum ferè superest: quid enim potuit insperata & repentina morte id tam subitò disperdere? At verò contrà humidum euanescere dissoluíve non potest superstite calore. Qui extrema senectute confracti, naturæ necessitate mortem oppetunt, iis vnà cum calore innatum humidum disperditur, vt illius nihil restet aut certè perexiguum, quod non sit satis asseruando calori. Itidem ferè sustinent qui tabifica febre arescentes immatura morte decedunt.

Vt innatum calidum per anni tempora & per regiones mutetur, & multiplex illius appellatio. Cap. IX.

QVALEM ætatum decursio affert calidi nostri cõmutationẽ, talem existimauit Hippocrates ex anni temporibus nobis obuenire. Etenim hyeme copiosa in nobis substantia caloris affluit: æstate verò dispersa decedit. Hyeme quidem circumsepientis nos aëris frigus corpora cõtingens, calorem cum sanguine & spiritu, quorum est comes, intrò repellit in profundum, forísque cutis spiracula astringens, caloris substantiam cogit & ita coërcet, vt nihil eius aut minimum possit effluere: sicque illa partibus intimis vires colligens, multò quam priùs robustior euadit. Æstate contrà, quoniam ambientis feruor corporum spiramenta laxat, & interiores tum spiritus tum humores foras elicit, necesse est substantiæ caloris plurimum in confinem aërem diffluere atque dissipari, exiguũ verò intus contineri. Ver & autumnus istorum moderationem quandam inuehunt. Hunc igitur in modum anni tempora caloris substantiam augent minuúntve. Eius verò qualitatem sic commutant, vt æstas feruentissima exiguam quæ in nobis concluditur substantiam torreat ardore, efficiátque vt temperata quæ fuerat, naturæ metas plerunque excedens, aduentitia reddatur. Hyeme ex frigoris sæuitia substãtia caloris nihilo fit frigidior, sed priorem statũ retinet iis maximè corporibus quæ plurimo sanguine & calore prędita sunt. Exanguia autem (cuiusmodi eorum sunt animalium quæ per hyemem degunt in latibulis) vt omnia frigorum iniuria læduntur, sic plurima extincto calore de vita decedunt, imò & inter homines vt omnium externæ saltem partes refrigescunt, ita quicunque imbecillo sunt corpore, aut sine sensu & motu tanquam delumbati iacent, aut prorsus ex hominum vita demigrant. Iam verò calidi commutationem quæ per anni tempora fit, si quis ei conferat quam ætatum inclinatio protulit: hyemis parte postrema, vt ineunte ætate, vberrimum deprehendetur innatũ calidum: vere autem eam sortietur conditionem quam in pueritia & adolescentia: æstas proportione respondet florẽti ætati: autumno ob eam quæ æstate fit dispersionem, pauca est substantia caloris, sed ea minùs acris quàm æstate, vnde possit autumnus inclinanti & præcipitatæ iam ætati cõferri. Sub autumni finem hyemísque ingressum, calor in nobis modicus inest, qui quoniam corpus etiámtum laxum est & patens, promptè refrigescit,

Hyeme vberior est ĩ nobis copia caloris quàm æstate.

Aestate acrior in nobis est calor quàm hyeme.

Tẽporum anni & ætatum cõparatio.

refrigeſcit, eíque non admodum ſit diſſimilis qui ſenectutem decrepitam tenuiter fouet. Regionum varietas ſimilis ferè mutationis eſt occaſio. Quanto enim ad auſtrũ & medium illum cingulum qui Solis ardore torretur, magis inclinata eſt, tanto paucior hominibus ineſt calidi ſubſtantia, ipſa verò qualitas acrior. Contrà quantum regio ad Aquilonem vergit, tantum in corporibus abundat benéque tẽperata eſt innati calidi ſubſtantia, niſi fortè cùm ad vltimas terræ regiones acceditur, in quibus præ frigore vix vllum animal hyeme vitam agit. Exiſtit autem hoc loco quæſtio ſubdifficilis, quî fieri poſſit vt hyeme quàm æſtate innatum calidum ſit vberius: nunquid fortè tum augetur ea partium ſolidarum ſubſtantia quæ olim à ſemine dimanauit? Cùm aſſiduo ſubſtantiæ fluore corpus noſtrum ſenſim diſſoluatur, neque vitare poſſimus ingenitam nobis ſenij ac interitus neceſſitatem, fieri certè non poteſt quin de propria innati calidi ſubſtantia continenter quædam fiat deceſſio, non modò maioribus illis ætatum decurſionibus, ſed & quouis anni tempore tum calido tum frigido. Quanquã enim ambiens aër minùs hyeme quàm æſtate diſſipat, interior tamen noſter calor non minùs pabulum ſuum populatur & conficit. Quòd ſi fortè coërcitus intus calor cõcoctionem augeat, & benigni ſucci copiam exaggeret ad partium nutritionem, inſtaurétque humidi natiui portionem quæ perpetuo illo fluore periit, perſpicuum tamen eſt quicquid accedit inſtauratione, plurimùm ab eius integritate deficere quod euanuit, quódque olim fuerat à ſemine comparatum: alioqui immortale fieret animal. Quò fit vt de innati calidi ſubſtantia quotidie magis magíſque detrahatur, neque poſſit vlla hyeme abundantior eſſe quàm æſtate illi ſuperiore: quẽadmodum neque florentiũ ætati poteſt vel optimis alimentis par ei comparari, quam infantium ætas præ ſe ferebat. Sed tamen Hippocratis ſunt illa. Ventres hyeme & vere natura eſſe calidiſſimos, tum verò & magnam innati calidi copiam ineſſe. Ab hoc igitur medicinæ parente cùm nefas ſit deſciuiſſe, verborum illius vim & bene dicta ſic interpretari conſilium eſt: eo loco innatum calidum non eam puram ſubſtantiam appellaſſe, quam ſolidæ partes à ſemine cõtraxerunt, & quam aphoriſmo ſuperiore, creſcentium ætati plurimam eſſe prodiderat: verùm vel eam impuriorem iam factam auctámque vberioris alimenti appulſu, vel omnẽ ſubſtantiã quæ moderato & miti calore ſit prædita, ſiue ea pars noſtri ſit corporis, ſiue minùs. Hac notione ſanguis & arteriarum ſpiritus ipſáque corporis moles innati calidi ſubſtãtia ſunt: ſicuti & eadem naturæ appellatione diximus quandoque contineri: qua etiam pubeſcentibus & adoleſcentibus plus calidi ineſſe quàm infantium & puerorũ ætati, quiuis rectè cenſuerit. Veruntamen calidum hoc impurum eſt, neque innatum idipſum eſt, quod à prima origine ſemen nobis indiderat. Itaq; naturalis calidi ſubſtãtia cùm bifariam dicatur, aut purior illa partium ſolidarũ à ſemine ducta, aut ea ipſa nutritione aucta factáque impurior adultis, atque etiam liquidum omne corpus mediocri calore perfuſum, ſiue id ſanguis ſiue ſpiri-

tus

Innati calidi ex regione varietas.

Quæſtio.

Solutio. Verã calidi ſubſtantiã hyeme nõ augeri.

Obiectio ex Hippo.

Solutio.

Quid eo loci Hippocrates calidũ appellet.

Duplex dici innatũ calidum.

rus est: fieri quidem haudquaquam potest, vt vna eadémque nominis ratione, crescentium ætas & hyems plurimum habeat innati calidi, sed qui ita pronuntiat, necessariò ὁμωνυμίαν inducit.

Natiui tum caloris, tum spiritus differentiæ: hósque partibus singulis insitos, aliunde influentibus gubernari. Cap. VII.

PARTEM vnamquámque similarem innato calido & proprio spiritu instructã esse quoad in vita sit animãs, neque citra opem illorum posse vnquam consistere, perspicuum iam est & euidens. Similares partes non vno eodémque omnes tẽperamento tenẽtur, sed os frigidius est aridiúsque neruo, neruus vti & membrana carne frigidior atque siccior. Quoniam igitur compositæ rei temperamẽtum ex simplicium quibus constat permistione nascitur, fit necessariò vt eæ substantiæ quas parti cuique similari datas esse meminimus, diuersam in hac atque in illa parte tum speciem tum substantiam sortitæ sint, neque vna temperamenti lex atque modus insit omnibus. Quare qui in osse inest spiritus ab eo distat qui in neruo, hic rursum ab eo qui moderator est carnis. Sic humidũ primigenium ipsámque innati caloris substantiam, aliam os adeptum est, aliam neruus, aliam caro, vti & pars vnaquæque similaris. Est autem in his varietas non modò ex substantiæ multitudine, sed ex primorum elementorum vnde cõditæ sunt temperatione profecta. Qui partium functiones studiose animaduertet, & quòd neque os nerui, neque neruus carnis substantiam gignere possit aut resarcire, neque contrà: hac adductus functionum discrepantia quæ illas tota specie discludit, mox opinor causas quæ illarum sunt effectrices, pari interuallo disiunget. Hæ autem quum sint spiritus & innatum calidum, quibus naturæ substantiam compleri diximus, consequens est totidem statui spirituum innatorum, totidem & humidorum & calidorum & naturarũ varietates, quot partium similarium differentias numero dimetimur, vt vniuscuiusque partis sua hæc sint, cæterarũ nulli eadem prorsus impertita. Quę partes corporis principatum obtinẽt, iecur, cor & cerebrum, tum natura, tum spiritu præpotente valent, vt non se ipsis duntaxat gubernandis dent operam, sed alios de se spiritus tãquam iugi de fonte promant, in omne corpus propriis ductibus deriuatos. His quicunque partibus singulis ingeniti sunt spiritus, aluntur: his in vires functionésque suas concitati, constantem & perpetuam operum functionem edunt. Vnde intelligitur præter innatos spiritus qui stabiles & in vnaquaque parte fixi sunt, tres insuper errantes & vagos influentésque existere, vnum naturalem è iecore per venas in corporis extrema diffusum: alterum vitalem quem cor assiduò per arterias emittit: tertiũ animalem qui in cerebri ventriculis genitus, hincque per neruos profectus, partes irrigat sensus motúsque compotes. Hũc quidem in cerebri ventriculis viísque sensuum cõtineri, quemadmodum & in arteriis vitalem, inter omnes medicos iam

Triplex substantia cuiq; parti similari sua est ei propria.

Quot partes corporis tot sunt spiritus & totidẽ naturæ.

Spirit⁹ & vires influentes.

Naturalis. Vitalis. Animalis.

Recentiores Anatomici canalem thoracicum eveniunt mesaraicis ad cor non autem ad iecur chilum deportare observarunt

planè constat: at naturalem ex iocinere proferri, non vsqueadeò est sensu compertum. Cæterùm si vis est vlla demonstrationis, neque sunt omnia sensuum testimonio fulcienda, conficient suprà adductę Aristotelis rationes, si qua in iocinere communis & influẽs statuitur naturalis facultas, illinc quoque naturalem spiritum dimanare, qui eius distribuendæ sit vehiculum. Nõ enim sanguis ad id muneris satis est accommodatus, qui nempe crassior mediam inter corpus facultatémque substantiam non est sortitus. Ergo vniuersum animal gubernãt principes tres facultates, totidem spirituũ vehiculis, ex suis quæque fontibus, per proprios canales in omne corpus distributæ. Nulla pars in nobis aut calorem aut insitum spiritũ, aut vires ab ortu datas potis est retinere citra influentium spirituũ vires, sed in breui omnia cõcideret à principiorũ viribus & fauore destituta. Itaq; quũ sint partium corporis aliæ principes, vt cerebrum, cor, & iecur, adde si videtur & testes: alię ab his natæ & quasi earum viribus subseruientes, vt nerui, arteriæ, venæ, seminis vasa: reliquarum omnium insitæ vires influentibus inde viribus gubernãtur: aliæ manifestiùs, vt musculus: aliæ obscuriùs, vt os, cartilago, vinculum. In has enim partes tametsi neque vena inseritur quæ sanguinem, neque arteria quæ spiritum perferat, satis tamen hæc in illas deriuari declarat assidua quæ fit earum nutritio. Neque enim citra influxum possint eæ persistere & vita teneri. Nulla igitur seipsa duntaxat gubernatur: nisi id fortassis ita accipiendum quis velit, quòd non per manifestos & patentes ductus, musculorum & interiorum viscerum modo regantur. Hæc siquidem vt vberiores spiritus atque vires acceperũt, sic venis, arteriis atque neruis indigent, quibus manifesta sit & cõspicua gubernatio. Ex his denuò planum fit & apertum, tum vitalem, tum naturalem spiritum in omne corpus effundi atque diffluere, eóque pertingere vbi neque vena, neque arteria est: harum enim adminiculo non vbique indiget: animalem autem spiritum nusquã posse citra neruos aut eorum villos atque stamina contineri, aut vires suas prodere. Optima id quidem ratione à natura institutũ, quòd pars vnaquæque nutritione & vita, non autem sensu & motu indigeret.

Partes omnes tũ insitis tum influentibus viribus gubernari.

Nõ partes omnes indigere animali spiritu, vt aliis.

Naturalem spiritum fieri materiem vitalis atque animalis: vtque spiritus & aliæ substantiæ partibus ingenitæ alantur. Cap. XII.

Naturalis spiritus ꝓ creatio.

HAC autem ratione insiti spiritus, & aliæ solidarum partiũ substantiæ seruari nutririque solent. Alimenti purior magísque aërea portio, concoctione in eam transit sanguinis tenuiorem substantiam, quæ vaporis speciem quandam exhibet. Ea tum à spiritu iecori ingenito vim accipiens, eiúsque vbertate penitus perfusa, spiritus fit naturalis, reliquo sanguine tantò præstantior, quantò iecoris molem vis ei naturaliter insita præcellit. Huius spiritus quãtum per venam cauã vnà cum sanguine effertur,

Vitalis spiritus creatio.

effertur, & in cor inuehitur, illic denuò caloris vi accuratiùs elaboratum attenuatúmque, in aëris propè speciem mutatur: atque ex dextro cordis sinu per communes eósque arctissimos aditus, in sinistrum sinum viam capessit & permeat, vbi hausto per pulmones aëre tẽperatum, materia quædam
5 fit cui calor & vis concessa vitalis, spiritum profert vitalem per arterias toto corpore diffusum atque consertum. Quæ portio istius per ceruicis arterias in cerebri basin rapitur, tertiò contextus illius admirabilis anfractu mitigata, mox in cerebri ventriculos per contextum alium choroidem appellatum confertur. Illic exhausto per nates elaboratóque
10 aëre, fomentum incremẽtúmque recipit, & vi proprietatéque spiritus qui cerebro est ingenitus, conuersione quadã spiritus fit animalis, æthera planè imitatus, ad motũ, ad sensum, ad omnes denique animales functiones aptè comparatus. Itaque vapor ille sanguinis in iocinere natus, si vitali spiritui, deinde & animali sese materiam & quasi alimentum exhibet, debet
15 primo statim spirituum ordine collocari. Quantũ hic à vitali, tantundem profectò & vitalis ab animali tenuitate differt: etenim naturalis, vaporem æmulatur, vitalis, aëreus est, animalis autem æthereus. Vitalem perequè ac animalem, si spiritum dicimus, quid non pariter naturalem eadem appellatione notemus? Quæ in substãtia spirituum varietas inest, efficit quidem
20 vt non vnius eiusdémque ij sint naturæ: at genus vnum cõmunémque appellationem eos participare quid quæso obstabit? De his quidem ita sit statutũ. Qui naturalis spiritus est appellatus, supra reliquos hoc peculiari munere præditus est, vt quum propriæ facultati se vehiculum exhibuerit, alimentum deinde se offerat ei alendo spiritui, qui suus est cuique parti simi-
25 lari congenitus. Ita enim conuenit vnamquanque huius substantiam conuenienti atque idoneo foueri alimẽto. In eo porrò humore qui per ora venarum in partium vacuas regiones tanquam ros aliquis confluxit, quicquid crassius & concretum magis est, id solidæ substantiæ crassamentum, in alimentum sibi allicit atque iungit: quicquid autem tenuius est, & olei
30 cuiusdam particeps, humidum illud primigeniũ fouet & alit: vapor illinc sublatus vnà cum naturali spiritu, ingenitum partis cuiusque spiritum cõtinet, simul verò & circũfundentis nos aëris per diastolen transmissio. Reliqua quæcunque similari parti insidet substãtia, id sibi allicit reponítque in alimentum, quod in affluente humore mediũ est inter vaporem & cras-
35 siorem substãtiam. Itaque particulæ toti similari alendæ vnus sanguis sufficit: sed cuius singula conuenientibus earum singulis accommodantur, vt suo posthac loco pleniùs afferetur.

Spiritus animalis vt generetur

Naturalis primus est omnium, veréq; spiritus dici debet.

Naturalis spiritus in situ nutrit.

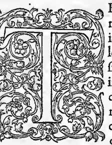
Vnde & quomodo vnaquæq; partiũ substantia alitur.

Quarti libri de Spiritibus & innato calido Finis.

De Animæ facultatibus Lib. V.

Quid anima. Cap. I.

Præfatio.

ERRENO concretóque corpori quicquid finitimum natura nobis ingenuit, quicquid affine in vnum quasi concentum nexuit, siue aspectabile, siue abstrusum id & sensibus incópertum foret: sic omne superior cómentatio explicauit, vt nihil insuper desyderari posse confidã, quod eius fabricationem & structuram pleniùs adornet. At quoniam nó in solius corporis, sed in hominis qui ex corpore & animo constat, meditatione versamur, quum ad exitum iam perducta sit corporis tractatio, nunc animi eiúsque partium & facultatum contemplatio iure adeunda videatur, si quidem vllum est studium percipiendi hominis atque cognoscẽdi. Inuoluta nimis & obscura animæ cognitio, & quam ceu minùs obuiam non sit promptum attingere. Quocircà sensus nostros effugientẽ illam, solis functionibus operibúsque proditis, cernere mens possit: vti & vnamquanque reconditam causam ex affectibus qui conspicui sint & obiecti sensibus, ea solet excutere. Itaque dum in viuis est homo, plurima munera exequitur, quæ morte consumptus ne minimum quidem attigerit: quod argumentum sanè est horum munerum non corpus ipsum efficientem causam haberi, sed inesse quippiam viuenti quo sit is præstãtior atque potẽtior demortuo, & quo ad obeunda munia se comparet. Inest quidem in homine quædam actionũ habilitas & efficientia, ipsa denique vita quæ propria quædam est viuentis functio: verùm actionem veterum philosophorum imitatione animam censere, quæ dormientibus nobis extra corpus diuagetur, vigilantibus in id remeet, nisi fortè immodico sopore longiùs profecta remigrare non possit, anile sanè & plenum superstitionis est. Quare quum sint actiones in eorum accidentium genere quæ continenter abeunt prolabuntúrque, quemadmodum & motus omnis, neque à seipsis vnquam firmè subsistant: necessarium est quoties actiones obiri cernimus, superiorem his causam mente complecti, quam illæ velut vmbra corpus consequantur. Ergo actionum vitæ stabilis & constans quędam in nobis est causa, qua præsente vita actióque omnis perficitur, qua decedente simul vita perit atque dissipatur. hanc tantisper dum nequeunt aliter illius essentiam cognitam habere, omnes quidem animam esse profitentur: vt sit anima principium & causa functionum viuentis corporis. Nihil verò refert si quis organici corporis perfectionem esse statuat: quod enim viuens est corpus, id cótinuò naturale est & organicum. Nam quatenus viuit, alimento sanè vtitur, organáque adeptum est tum ad concoctionem, tum

Animã solis operib⁹ cognosci.

Corporis actiones nec à se, nec à corpore proficisci.

Actionum corporis causã esse animam.

Anima quid.

tum ad alimenti distributionem accõmodata, sine quibus neque alimento vti possit, neque viuere. Ergo quum viuẽs omne corpus statim sit organicum, quicquid illi vitam conferet actionésque vitales inducet, anima censeatur: ea autem totius est perfectio.

5 Animæ genera, partes & facultates quot & quæ sint. Cap. II.

IVENTIS corporis species est anima, cui vita tanquam propria peculiarisq; actio comes est & socia. Cuicúmque igitur illa insidebit, id animatum reddet pariter & viuum, 10 animámque sortietur ceu veram essentiam, vitam uerò vt propriam illius functionem. Vnde exquisita animatorũ ab inanimis differẽtia per animam & animatorum ordines ex animæ differentiis verè decernũtur. At nihilominus quoniam plerunque relicta essentiæ obscuritate, ad eius proprias functiones quæ ma-15 nifestiores sunt diuertimus, idcirco ex his plerunque differẽtias rectè nobis comparamus. Sic philosophi præstantissimi & animã vita definierunt, & ex vitæ differentiis animæ genera protulerunt. Quos & nos hîc sequuti, ab infimo viuentium ordine per singulos gradus ad hominis vsque naturam progressione facta, ex vitæ functionibus, quòd alia corpora solius 20 naturæ beneficio viuant quæ φυτὰ, id est terra edita dicuntur, alia sentiant, alia ratione & intelligentia prædita sint, tres viuentium differentias mente complectimur, naturale, sentiens, & intelligens: tres quoque animę species iisdem nominibus insignitas, quæ sunt naturalis, sentiẽs, & intelligẽs: quibus hæc respondent viuentium genera, φυτὸν, id est terra editum siue 25 stirps, brutum, homo. Etenim propriè illa inferiorum generum conditionem subeunt, quòd disclusa disiunctáque separatim subsistant, quòd nunquam in idem coire cõciliaríque possint: quódque sigillatim de vnoquoque animæ nomẽ enuncietur. Quæ enim in satis ac stirpibus naturalis inest, ea sanè est anima, à qua & stirpes animatas dicimus, licet nondum ani-30 malia: quæ item beluis præest sentiens ea quoque anima est, quæ non animatas modò, sed etiam animalia illas efficit. Intelligentem demum hominis mentem nemo fuerit qui animam esse non dicat. Sic autem seiugatæ sunt atque distractæ, vt neque quæ hominis intelligens est anima sit sentiens, neque quæ beluis sentiens imperat, sit naturalis, vt neque homo be-35 lua est, neque belua stirps, alioqui in magnã confusionẽ adigerentur rerũ species. Quinimò eidẽ nequeũt pariter insidere intelligens & sentiens, vel sentiens & naturalis: quoniam neque complures substãtiarum formæ, reuera eiusdem esse possunt subiectæ materiæ, neque idem liceat beluam & fruticem appellare, neque beluam & hominẽ. Hæc igitur tria sint discreta 40 animæ genera. Efficit autem nominum inopia, vt iisdem quoque appellationibus tum partes, tum facultates animæ designẽtur: vnde permagnis sæpe obscuritatibus scripta latent inuoluta. Ita enim quicquid intelligens est, continuò sentiens esse dicimus, id est sentiendi facultate præditum, &

Vnde sumãturrerũ differẽtiæ.

Viuẽtium differẽtiæ & ordines.

Tria animę genera

Quo distẽt genera à partibus.

Eadẽ nomina genera rũ & partiũ animæ.

& quod ſentiẽs eſt, id quoq; fatemur naturæ facultatibus teneri: vt hæc nõ principũ formarũ, ſed vel partium, vel facultatũ ſint nomina. Partes animę eas dici velim, quæ ſociatæ atque cõnexę, in totius vnã & integrã ſubſtantiam conſpirãt, quibus ſeorſum ſingulis non aptè poteſt totius nomen accõmodari. Quæ tria modò ante oculos poſuimus, intelligens, ſentiens, & naturale, in homine quodãmodo cõprehenduntur, vt partes ſunt animæ, non autẽ vt genera: eadem diſcluſa ſedibus, genera cõſtituunt. Animę partes geometricis figuris rectè viſus eſt Ariſtoteles cõtuliſſe. Inter has primus eſt trigonus, qui neque ex aliis ſe prioribus cõſtat, neque ab angulo in angulum alterũ, exporrecta linea diuidi poteſt. Secundus ab hoc eſt tetragonus, qui trigonũ poteſtate concludit: vt pentagonus tetragonũ atq; trigonum. Vt igitur in pẽtagono qui ſimplex eſt figura, trigonus & tetragonus vt partes inſunt, poteſtate duntaxat nõ reipſa (neq; enim illic trigonũ neq; tetragonũ, ſed pentagonũ duntaxat figuræ nomen & rationẽ habere dicimus, alioqui nõ ſimplex eſſet, ſed iam ex cõpluribus compoſita figura) ſic procul dubio intelligentem animã homini ſimplicem ineſſe ſtatuendum eſt, cuius partes ſint ſentiens ac naturalis, non hæ quidẽ energia, ſed poteſtate duntaxat cõſiſtentes. Ea eſt partiũ animæ ratio. Appetens verò, cogitatione fingens, & ad locũ mouens, neque genera, neq; partes ſunt animæ ſed vnius eiuſdẽmq; partis facultates, eius nempe quæ ſentiens appellatur. Hæc non animãtium ordines atque gradus ſecernunt, vt quædam ſentiãt quæ loco nequaquam mouentur: ſed adeò inter ſe cõnexa ſunt & apta, vt diſſolui nunquã poſſint, & cuique animanti vniuerſa pariter inhæreſcant. Omnium quippe animantium tactus ſaltem eſt cõmunis: hoc autem primo ſenſu quicquid præditum eſt, ſtatim voluptatis atque doloris eſt particeps, poteſtque peſtifera à ſalutaribus ſecernere, & quodam deſiderio ad res ſalutares accedere: vnde fit vt quicquid ſenſu vllo præditum eſt, id ilicò appetitu quodam ornatum eſſe videatur. Quum autem res ſalutaris ſenſu percepta in communem ſenſum referetur, tum orietur voluptatis & eximiæ delectationis comprehenſio, hæc verò deinde appetitum concitabit: ſic comprehẽſione & appetitu impulſum animal eo trahitur mouetúrque vt optata conſequatur & teneat. Quò fit vt quæ pars animæ ſenſu pollet, eadem pariter & phãtaſiæ & appetitus & motus facultates habeat. Itaque non modò perfectiora animãtia, ſed & muſcæ & vermes & vniuerſum inſectorum genus, quinetiam oſtreæ & conchylia & ſpongiæ & quæ inter frutices & animalia ambigunt, ζωόφυτα Græcis appellantur, plantanimes à quibuſdã dici cœperũt: hæc tametſi ſede ſtabili vitã degunt, cõpuncta tamen in ſeſe coguntur, diffunduntur verò lætorum occurſu: inditium ſanè quòd tum motu, tum ſenſu valent & prædita ſunt. Cæterùm vt in illis ſenſus appetitúſque plurimùm obſcurus ineſt, ita & motus incertus atque cõfuſus: vt hac ratione nõnunquam cenſuerit Ariſtoteles motu illa priuari, & eorum quæ ſentiunt quædam loco moueri, quædam non moueri. Quocirca appetens, cogitatione fingens, & ad locũ mouens, nequaquam noua

Partes animæ quæ. (margin, line 2)

Facultates quæ. (margin, line 20)

Omne animal appetere, imaginari, & loco moueri (margin, lines 24–27)

noua quædam animæ genera constituunt, sed quum sentienti ea semper insint & assideant, in idipsum genus pertinent, cuius vires & facultates rectè dici possint. Est enim facultas vis illa & potestas quam anima tãquam de sinu suo promit, & ad munerum functiones profert. Id autem perinde est atque si dixeris insitam & vernaculam animæ proprietatem: quæ ipsa quidem est accidens, sed animæ intimum atque adeò intestinum, vt plerisque illius essentia putetur. Hinc non rarò vnaquęque pars animę, facultatis appellatione describitur. At cui exquisita nominum rerúmque notio curæ fuerit, is non essentiæ animæ, sed viribus quæ ab illa dimanant, facultatis nomẽ aptabit. Quotidianus quidem vsus licet opera facultatibus referat accepta, ea tamen primùm ab animæ substantia emanare censemus, quæ vna facultates ad opus impellit. Vna siquidẽ animæ substãtia multis facultatibus & viribus se fundit atque ostentat: haud secus ac pomũ, quod reuera vnum varias spargit qualitates, odorem, speciem, & colorem. Magnes lapis vim obtinuit, quá ad cœli se vertices conuertit aspectúmque refert, vim aliam qua ferrum ad se prolectat. Aloë vim & facultatem habet purgandi, ventrem corroborandi, vulnera conglutinandi, & obducendæ cicatricis. Itaque dum vna animæ essentia cõplura de se profert opera, varias in hæc facultates accommodat, vt sit sua cuiusque operis facultas, neque sint vnius & eiusdem facultatis opera diuersa. Vnde quum par sit operum atque facultatum numerus, ex illorum differẽtiis harum quoque differentias liceat numerando percẽsere. Ergo cum vniuscuiusque quatenus vnum est & vno modo se gerit, vnicus sit motus: si anima quæ simplex est substantia, aliis aliísque motibus varia efficit opera, varias quoque in hæc vires facultatésque tanquam instrumenta confert: quibus multifariam se exhibens diuersos promit effectus. Has autẽ facultates neque animæ substantiam, neque eius vllam partem esse inde intelligitur, quòd illæ nõnunquam exolescunt atque pereunt integra superstite animæ essentia. Etenim vis & facultas augescendi post vigorem annis confirmatum intercidit & aboletur, quæque viridi æuo constans fuerat, exitum certum habet in ætate, tametsi eadem superest animæ substantia. Quinetiam nullo seminis concursu, sed quadam putrida colluuie quęcunque vltro suáque sponte prognata sunt: quæcunque collatis perfusísque diuersorum generum seminibus emerserunt, vt mulus, vt leopardus: quanquam anima continentur sentiente, facultatis tamen gignendi sunt expertia: siquod ab eis semen editur, sterile id toto genere est ac minime fœcundum. Ex quibus perspicuũ est facultatẽ ab animæ parte hoc potissimũ distare, quod illa possit ab animę substãtia seiungi atque discludi, pars nulla queat separari quin tota simul anima disperdita soluatur. Facultas quamuis ingenita sit animæ, tamẽ accidit & inhæret: pars animæ substãtia est & quædã illius seu portio. Hæc seorsum constituta aut in stirpibus aut in beluis subsistit, illa disiecta nunquam consistit citra animæ ex qua pendet adhæsionem.

Facultas quid.

Omnia opera tribuẽda sũt essentiæ. Vni⁹ essentiæ cõplures facultates.

Quot opera tot esse facultates.

Facultatẽ esse quandam proprietatem rei, nõ partem eius.

Facultatis & partis discrimen.

Quot primæ partis animæ ſint facultates, quæ naturales appellantur. Cap. III.

QVONIAM igitur facultates ex operibus internoſci, & ex horum multitudine illarum numerũ animaduerti proditũ eſt: quot vniuſcuiuſque partis animæ facultates ſunt, 5 quot earum differentiæ, nullo negotio poteſt recenſeri. Opus vnumquodque effectione quadam cõpletur, & in lucem prodit: eáque effectio motio eſt efficientis. Efficiẽs igitur quippiam id præcurrat neceſſum eſt, aut fortaſſe complura, quorum tamen vnum ſtatuatur tanquam primaria aut princeps cauſa. Huiuſmodi 10 eſt anima quæ quum inter omnia quæ in nobis ſunt vi & efficientia præſtet, propriis facultatibus quaſi cauſis adiuuantibus & inſtrumentis tum corporeis, tum incorporeis vtitur ad omnia quæcunque obit. Facultates autem proximæ & continentes operum ſunt cauſæ, quarum obſeruationẽ atque cognitionem ſatis ſupérque medico ſufficere pleriq; cenſuerunt: 15 in earum igitur inueſtigationem nobis eſt diligentiùs incumbẽdum. Partium animæ omnium ea prima ſtatuitur quæ omnium viuentium cõmunis, natura & animæ pars naturalis dicta, ſola ſtirpes regit atque moderatur. Huius geſtiones tres vti & tria opera cernimus in omni tum ſtirpium, tum animantium genere, quę defecta nõ ſunt & oblæſa vt mulus: eæ ſunt, 20 procreatio, nutritio & accretio: opera autem ſunt ſtirps ſurgens è ſemine, aut qui vtero geritur fœtus ac fingitur: augeſcẽs ſtirps aut animal: hoc ſaluum & vita conſeruatum. Tres præſunt illis effectrices facultates, procreatrix, altrix & quę auctrix appellatur. Quo tempore fœtum geſtat fœmina, omnes tametſi in commune idémque opus cõſpirant, procreatrix tamen 25 illa vis dominatum habet: edito iam partu ea langueſcit móxque aboletur vt dentes emiſerit, quúmque ab editione nulla iam pars gigni videatur, dentium duntaxat gignẽdorum gratia hæc manet incolumis: deinde augendi facultas viget, dum ad magnitudinis conſtitutum certúmque modum hũc prouexerit. Quod reliquum eſt vitæ tempus, in ſolius altricis eſt 30 poteſtate: quæ quum vitæ totius ſit comes & conſeruatrix, primis illa vitæ ætatibus aliarum duntaxat erat adminiſtra & auxiliaria: vt in vtero ea quæ ad augendũ valet, procreatrici ſubſidio venit atque ſuffragatur. Itaque prima ſeminis natura ab initio tribus illis eſt inſtructa facultatibus, quas inde naturales appellarunt. Hæ ſunt vnius eiúſdemque partis animæ multæ vi- 35 res, quæ propriis ſe operibus exuſcitant & expromũt. Si fœtus vtero geſtatus tribus illis continetur, editus verò dum adoleuerit duabus, reliquo vitæ curriculo vnica: quónã illæ auolarunt? perierúntne proſus an illic præterea ignauæ iacent & quaſi feriatæ? Perſiſtit vna quidem facultatum ſubſtantia in diem vitæ ſupremum, neque à ſuis illa viribus manet deſtitu- 40 ta, quorſum enim genito iam animali eóque edito debeat procreandi vis perire? quid illam ſuſtulerit? Verùm quoniam prima illa ſeminis natura quò vires ſuas exprimat, idoneo corporis alicuius & caloris adminiculo indiget,

Animã eſſe primariã cauſã, facultates eſſe adiuuãtes cauſas.

Naturalis partis animæ facultates tres.

Fũctiones.

Opera.

Quo tẽpore quæque facult. ſ. dominetur.

Quæſtio.

Solutio.

Qua ratione facultas quædã pereat.

indiget, citra cuius opem ne minimum quicquam efficere potest: quum certè aut mutila erit & violata corporis integritas, aut ad effectionem materia deficiet, tum illa vacabit finémque constituet operi. Vt igitur magnetem allio perunctum quia ferrum allicere non potest, trahendi facultate orbatum dicimus aut saltem præpeditum: & cui suffusio oculi aciem perstringit, is obcæcatus dicitur, eíque adempta cernendi facultas aut certè impedita: ita & qui senio confectus effœtũ corpus & emeritum adeptus est, augescendi aut partes nouas gignendi facultatem non habet: & quę in illo est naturalis pars animæ, si forte illęsa statuitur, intercepta tamen est & corporis vitiis irretita. Iam verò quæ & quot singulis naturalibus facultatibus subsint partes, excutiendum explicandúmque est. Procreatio motio est quæ ad nouam substantiam perducit. Dum autem quæuis substantia in alteram cõmigrat, vt semen in os aut in cartilaginem aut in neruũ, ea propriæ essentiæ commutationem & conuersionem necessariò subit, alioqui enim eadem substantia maneret: simul verò eadem in aptam & conuenientem naturæ suæ figuram conformatur: hísque duobus absoluitur eius procreatio, substantiæ commutatione & cõformatione. Ergo quum sit sua cuiusque actionis vis quædam efficiens, erunt sanè procreatricis facultatis immutatrix & conformatrix (hæc quidem vsu mollienda sunt) nõ vt duæ species, sed vtique partes, quibus illa absolutè completur. Vna partis vniuscuiusque substantiam qualem cernimus, ex semine produxit: altera figuram illi compagémque & situm propriis vsibus idoneum contulit. Ergo quot sunt in nobis similarium partium substantię, totidem planè recensere licet immutatricis illius partis species, quarum suam quæque substantiam propria quadam commutatione extulit. Alia enim ossis, alia nerui essentiam compleuit, & similiter vniuscuiusque partis substantiam sua quędã facultas ingenuit, cui liceat à partis natura nomẽ imponere. Adhũc propemodum multas quiuis instituere possit conformatricis partis differentias, vt sua cuique instrumento præsit, quæ propriam ei figuram atque positionem asciuit. Omnes hæ quidem ad immutatricem & conformatricem referũtur ac pertinent, quæ duę vnius procreatricis sunt partes. Huius autem proprium hoc munus esse diximus, partes singulas ipsũmque adeò fœtum perficere. Quæ in adultis nobis facultas semen conficit, & in fœtus constitutionem exhibet, procreatrix dici nõ meretur, alioqui quæ vel sanguinem vel lac vis generat, procreatricis quoque nomen sibi vendicaret: neque qui semen confert propriè generator est, non enim hic fœtus particulas effingit aut profert. Abundanter igitur sic enumeratæ videri possunt quæcunque procreatrici parent facultates. Altrix porrò est quæ adiectũ alimentum in corporis substantiam cõuertit eíque assimilat. Quum enim corporis nostri substantia assiduo fluore variis ex causis continenter dissipetur, neque tamen præproperè absumi & consenescere id sinant alimenta, proprium certè altricis facultatis munus est nonnihil substãtiæ pro disperdita resarcire: quod quidem vel par est ei quod effluxit, vel eo vberius

Procreatio quid.

Procreatricis facultatis partes duæ.

Vis quæ semẽ generat dici nõ debet procreatrix.

Altrix facultas quæ

Nutritio quid.

vel parcius. Actio qua id efficitur nutritio eſt, nempe adiecti alimenti in corporis ſubſtantiam conuerſio & aſſimilatio: quę omnino triplex deprehenditur, vna priorem corporis habitum conſeruat, altera extenuat, tertia ſaginat & amplificat. Animans omne quoad vitam degit neceſſe eſt quodammodo nutriri, ſiue firma id, ſiue ægra ſit valetudine: nūquam enim otio perfruitur illa vis altrix, vt quam planè naturalem eſſe conſtat. Obijci autem poteſt corpori nihil aſſimilari, quod nō plenè conuerſum ſit & cōmutatum: atqui ea commutatio nutritio eſt: non aliud igitur fuerit nutritio quàm procreatio, in qua ex alimento tāquam ex materie, portio quædam ſubſtantiæ corporis progignitur. Verū id quidem dum os aut neruus alitur, aliquid fieri: at nihil prorſus fit quod antè nō eſſet. Prius enim & os erat & neruus, neque ad hæc ſimpliciter facta eſt mutatio, neque ad ſubſtantiam ſe ſuis viribus ſuſtinentem & ſolitariam, ſed ad eam quæ pars ſit alterius. Sunt qui non ineptè hoc ſtatuunt diſcriminis, nutritionem motum eſſe ad materiam, quæ prius exiſtente forma ornetur: procreationem verò motum eſſe ad formam. Commutationem igitur quæ ad ſubſtātiam ſimpliciter & per ſe fit, procreationem: quæ verò fit ad ſubſtantiam alteri iam per ſe conſiſtenti adhærentem, hanc nutritionem appellemus.

Nutritionē à procreatione differre.

Auctrix quæ.

Augendi facultas eſt, quæ corpus quoquouerſum porrigit atque profert. Ipſa autem illius geſtio accretio eſt, nempe corporis quoquouerſum porrectio atque prolatio. Quod corporis eſſe dico, nō de vnaquaque parte accipiendum: non enim ſi quid in maiorem carnis molem atque tumorem dilatatur, id continuò augeſcit: ſed tota incrementi ratio ad ſolidas duntaxat animantium partes, maximéque ad oſſa pertinet, quæ ſi creſcunt, animal pariter vniuerſum creſcit, quanquā idipſum fortaſſe tum macie extabeſcit. Quoquouerſum autem porriguntur, dum in longitudinis ſimúlque latitudinis & altitudinis dimenſiones contendunt atque diffunduntur, quod ſolius naturæ eſt opus: nulla enim ars poteſt corpus, quantumlibet tenerū atque ſequax, integra continuatione in omnem partem dilatare, ſed ſi in longitudinem protrahetur, neceſſariò fiet aut latitudo aut altitudo cōtractior. Augetur autem propriè quod ortum iam eſt, & integram formę ſuæ abſolutionem obtinet. Si enim ad hanc etiamnunc progreſſio ſit (veluti quum domus exædificatur) non vtique accretio, ſed conſtitutio quædam eſt. Si priſtina ſpecies excedit (ceu dum aqueus humor raritate diffuſus vertitur in aëra) occaſus quidem eſt & interitus non accretio. Imò neque ſi aqua ſic raritate funditur vt ſuā inſuper ſpeciem retineat, augeri tum putetur ſed rareſcere: quia veterem ſuam ſoliditatem non retinet. Quod igitur accreſcit, integra id iam ſpecie abſolutum eſt, neque illam incremēto mutat, & priſtina continuatione ſoliditatéque corporis ſeruata quoquouerſum porrigitur & extenditur. Ex his palàm fit quantum ab ortu vel interitu diſtet accretio: in illis ad nouam ſubſtantiam, hîc ad amplitudinem & molem fit progreſſus: gignitur quod nōdum eſt neque ſpeciem obtinuit, augetur quod forma perfectum conſiſtit. Si quod augetur priſtinam ſoliditatem

Accretio à procreatione differt.

ditatem debet asseruare, necessum est hanc nutritione alimentíque appulsu confirmari, vt quod auctum est in ampliorem molem fusum, inde sibi robur firmitatémque concilietur. Sic igitur accretioni affinis est & cóiuncta nutritio, vt nequeat citra eius opem compleri. Existimari hoc loco fortasse possit, ætate adolescendi dum sequax est corpus, pleniorem vberiorémque nutricationem, esse eam accretionē quam proponimus: quod ipsum sequutus Auicennas censuit incrementum fieri non posse nisi vberior alimenti fiat accessio, quàm propriæ substantiæ decessio. At verò plerunque cernimus, tum pueros, tum adolescētes febribus diuturnísque morbis oppressos, grandi macie torreri atque attenuari, qui tamen interea incrementum capessant. Hi quum parciùs alantur, planè declarāt accretionem neque pleniorem nutricationem esse, neque illi perpetuò tāquam comitem assidere. Quinetiam quòd sit vniuscuiusque viuētis corporis certus & constitutus incremēti modus, ad quem non nisi pedetentim statísque temporum spatiis peruenitur: quòd etiam plerique eo sint statu, vt licet vberrimè se saginent atque pinguescant, nunquam tamen liberalém illam proceritatem attingant: palàm detegit altricem facultatem ab ea quæ in augendo est, non modò appellatione, sed & functionibus & editis operibus plurimùm dissidere. Augendi facultas non quemadmodum altera circa alimētum negotiatur, sed circa corporis partes solidas: has enim quoad sinunt, in omnem partem efferre atque dilatare, proprium illius est munus. His auctis tum deinde altrix facultas adnititur alimentum apponere, affigere & assimilare, non modò quantum effluxit, sed & largiùs ac fusiùs, quò laxiores factas capacitates affatim impleat, cóseruétque pristinam earum soliditatem atque robur.

Nō quicquid plenius alitur & pinguescit, augetur.

Prima ratio.

Secunda.

Quatuor facultatum subsidio altricem indigere. Cap. IIII.

FACVLTATVM naturalium numerus vt impleatur, ad altricem reuersione facta, quæ illi tanquam auxiliariæ vel administræ parent, huc referendæ videntur. Sunt autem hæ attrahens, expellens, continens, & concoquens, quarū necessitate corpus alitur & sustinetur. Nulla enim est ne minima quidem corporis particula, quam non alimenti benignitas attingat. Id autem non eò appellit per se impetúque suo motum, quemadmodum nos ex instituto quodam & arbitrio in forum concedimus: sic enim nunquam in superas, sed omne in inferas partes quę sub iecore sunt, grauitatis pōdere fluminis instar illaberetur. Quare necesse est aut alieno externóque pulsu agitatum illuc protrudatur, aut allectū trahatur. Atqui ex vētriculo aut iocinere, si per venas in omne corpus pulsum excurrat, vtile pariter ac inutile permixtè illuc confluet, neque quod familiare est & amicum, parti cuique suum conferetur. Restat igitur vt sit sua cuiusque particulæ vis attrahendi, quæ quod illi familiare est & côueniens, ex sanguinis mole priuata benignitate prolectet. Quum enim partium

Quatuor facultates quæ nutrici ministrant.

Attractricis necessitas.

tium corporis perampla sit varietas, ob quam nō omnes vnius & eiusdem alimenti suauitate pascuntur, neque eisdem delitiis capiuntur, erit cuiusque partis quædam vis & facultas, quæ quod sibi aptum erit & iucundum veluti fugat & alliciat. Sic stirpes è terra amœnū succū, sic lapis heraclius ferrum, sic & purgantia medicamēnta vnumquempiam è corpore humorem, naturarum substātiarúmque similitudine trahunt. Ea si est facultatis attrahentis necessitas vnicuique parti ingenita, necesse est simul & expultricem quandam inesse, quæ quod inutile est & superuacaneum depellat. Vt enim conuenientis amicitia atque desiderio res vnaquæque trahit, ita par est eandem odio & offensione concitatam, quicquid sibi noxium est & infensum extrudere, aut certè respuere. Trahit porrò vt quod familiare est sibi adnectat, eiúsque suauitate perfruatur, & sibi tādem prorsus assimilet: quod dum efficit, id necessariò continet & conseruat (alioqui enim nequaquam eo frueretur) dum autem diutius continet idipsum proprio calore mitigat, immutat atque concoquit. Quare præter attrahentem & expellentem necessaria quoque intelligi potest continens atque concoquēs facultas. Est & altera demonstrationis horum necessitas. Vnumquodque alimenti genus, seu panis, seu caro, seu fructus quiuis aut vinum sit, si animo & cogitatione complectamur, plurimùm à corporis nostri natura distare videbitur, neque posse in nostram substātiam conuerti, planéque assimilari nobis, nisi multifariam varięque mutatū. Neque verò id vniuersum concoctione mutari potest: nam quantumcunque benignum & familiare sit, alteram partem idoneam ad corpus alendum, alteram discrepantem habet & ineptam. Hanc quidem conuenit è corpore eiici, ne succorum salubrium commodis officiat: quare vis quædam & facultas in nobis admodum necessaria est, quæ pernitiem tātam exturbet. Alimēti quicquid vtile relinquitur, & ad corpus nutriendum conueniens, nisi in partes corporis singulas accedat, eas alere non potest: atqui ad eas non adit suopte impetu: necesse est igitur alliciatur, & attrahatur. Tractum autem adiectúmque nisi aliquātum retentum quasi adhærescat, concoqui non potest: non enim quod assiduò huc illúcque rapitur, concoctionem facilè subit, vt quæ non sic momēto temporis compleri potest. Quapropter quandam in nobis necesse est vim inesse, quæ alimentum contineat: in summa verò quatuor facultates naturales suas cuique parti insidere, quæ nutrici auxiliariæ sint & ministræ. Nunquid quæso aliquæpiam his insuper addendæ sunt & afferendæ? Alimentum quum iam in partem influxit, primùm quidem ei apponitur, deinde agglutinatur & adhærescit, tum demū perfectè assimilatur, neque vlla nutritionis integritas potest existere, quā non præueniat agglutinatio, & ante hāc appositio, varię quidem functiones ex propriis effectis cōspicuæ. Cæterùm hæ non ex aliis, sed ex narratis duntaxat facultatibus processerunt. Etenim appositio attractionis est finis, & idcirco vnaquæque pars alimentum trahit, vt id sibi iungat & apponat: agglutinatio verò tum retentionem, tum cōcoctionem consequitur,

Vnde nata vis attrahēdi.

Expultricis facultatis necessitas.

Alia demōstratio quatuor facultatū naturalium.

Reliquas omnes naturales fūctiones ad quatuor eas facultates referri.

tur, éstque necessarium vt dum alimentum concoctione concrescit fitque crassius, retentū id parti simul affigatur. Ipsa porrò assimilatio naturalium functionum suprema & tanquam finis, concoquendi facultate perficitur: hæc autem facultas summa quum sit in quam reliquæ contendunt, vna
5 præ cæteris iure debuit altrix facultas appellari. Huic aliæ subministrant omnísque nutritio quatuor dūtaxat naturalium facultatum ope cōpletur.

Præter eas quatuor, non aliam quandam esse naturalem appetendi facultatem, aliam internoscēdi, aliam secernendi.

Cap. V.

10

NON leui quidem disputatione philosophi medicíque certant, sitne in stirpibus appetendi facultas quæ illas ad trahendum impellat. Omnes quidem mirificè cōgruunt naturalem quendā appetitum rebus inesse: atque vt animan-
15 tia non nisi appetitu animali incitata progredi & incedere, sic neque stirpes, neque corporis nostri particulas quicquam allicere aut depellere, nisi illius naturali appetitu odióve stimulatas. Quod enim familiare sibi iucundúmque est, idcirco trahunt & alliciunt, quia illius desiderio tenentur: quod verò nociturum & aduersum est, id
20 quia despuunt & aspernantur, expellunt. Cæterùm in hoc tota cōtrouersia est, num vt in animalibus, ita in stirpibus, & in his quæ sola duce natura reguntur, propria quædā instituenda sit appetendi facultas. Hanc equidem minime necessariam duco, sed quæcunque attrahit, eadem quod familiare est atque salutare appetit: hoc autē iucundum est & amicum quia
25 simile: similitudo quippe amicitiam, amicitia desiderium seu appetitum, appetitus attractionem mouet. Sic propemodū & quæcunque expellendi facultas est, eadem quod noxium & pestiferum est auersatur & respuit, quia inimicum atque dissimile. Hinc autem alia difficilior quęstio existit, stirpésne ea sensu quodam, vt nos, percipiant & internoscant quæ sibi sa-
30 lutaria pestiferáve sunt. Non pauci illas quemadmodum & corporis nostri particulas naturali quadam cognitione duci arbitrātur, iísque vim tribuunt internoscendi salutaria à pestiferis. Hanc discernētem & quæ suauia insuauiáque distinguit facultatem, sensum quendam appellant, non vtique ceu aspectum, auditum, odoratum, gustatum, aut tactum: sed pro-
35 prium quendam & naturalem sensum, qui quæ nutrire possint & quæ secus, duntaxat diiudicet. Itaque non modò ventriculum, iecur, partésque singulas, verumetiam frutices existimant suauium & idoneorum sensu atque voluptate affici, hæcque si desint protinus appetere, quia verò appetāt eadem attrahere, vt tandem optatis fruantur & voluptatis fructum perci-
40 piant. Hæc Platonis consulta esse perhibent, quem constat stirpes nōnunquā animantes appellasse. At verò Aristoteles his aduersatur, qui satis omnibus atque plantis vim illam insidentem salutarium & idoneorum attractricem, censet appetitu solo naturali impelli, citra vllam vtilium cognitionem.

tionem. Neque vllam ſtirpibus vim ineſſe poſſe, quæ idoneum ab alieno diſcernat & inrernoſcat, ſed hoc altioris duntaxat illius eſſe facultatis quã communem ſenſum appellant. Appetitus autem is, vt cæteris quibuſque rebus eſt ſuus, grauibus vt deorſum ruãt, leuibus vt in ſublime cõuolent: ſic propemodum magneti purgantibúſque medicamẽtis appetitus eſt ingenitus attrahendi quod ſibi affine eſt & amicum, ſtirpibus conuenientem ſuccum è terra ſugendi. Hunc verò appetitum incitat & impellit non ſenſus aut cognitio, ſed penuria & indigẽria eius quod familiare eſt & iucundum. Ergo ſubſtantiarum conuenientia atque ſimilitudo amicitiam parit, quúmque ſimilis atque iucũdi erit indigentia, hæc appetitum ſuſcitabit naturalem, appetitus attractionem, eóque fruetur attrahẽdi facultas, ſi quidem præſens id eſt, nec aliunde impedimentum obtingit. Nulla igitur neceſſitate introducenda eſt diſcernendi & internoſcendi facultas, cuius conſilio atque prudentia ſtirpes corporíſq; noſtri particulę regi videretur.

Non aliter quæ de ſecernente & ſeparante facultate cõtrouerſia eſt, dirimitur. Quòd enim renes ſerum à reliquo ſanguine ſecernant, quódque natura in morbis poſt cõcoctiones, humores ſecernat & ſuperuacuos exigat, quo tempore fiunt iudicationes: quòd denique oporteat concoctionem præire, ſubſequi verò ſecretionem, & poſtea euacuationem, vt bona ſit criſis, omnes quidem fatemur. At verò ea ipſa ſecretio non propriæ cuiuſdam eſt facultatis, ſed aut excernentis aut attrahentis opus. Quæ enim facultas poſt factam in morbis concoctionem confuſos in venis maioribus humores puros ab impuris ſecernit, eadem eſt expultrix, quę nihil depellere poteſt, quod non antè à reliquis quaſi euulſerit. Quæ verò ſuperuacuos humores è iecoris ſanguine ſecernit, ea eſt attrahendi vis, quæ tum in liene, tum in bilis folliculo conſiſtit: & quæ ſerum ſeparat à ſanguine, eadem eſt vis attrahendi renum. Sic & è ſanguinis mole quæ in venis eſt maioribus, partes ſingulæ quod ſibi familiare eſt, eadem facultate ſecernunt qua attrahunt. Quocirca ſecretio nõ proprię cuiuſdam facultatis eſt opus, ſed vel expulſionis vel attractionis initium.

tria requiruntur ut sit bona Crisis

Aliis partibus alias facultates naturales eſſe valentiores, iíſque propria quædam functionum inſtrumenta deſtinata eſſe & attributa. Cap. VI.

PARTES corporis tanta conſenſione inter ſe coniunctæ ſunt, vt omnes communiter totius commodis vtilitatíque inſeruiant, omniúmq; vſus in id vno quaſi concentu conſpirent. Harum actiones quę naturales appellantur, duplices exiſtunt: aliæ propriæ vni cuipiam addictæ parti, vt oſſi vt cartilagini, & reliquis quoque omnibus: nulla enim pars eſt in nobis vel minima, quæ non ſeipſam alat atque conſeruet: aliæ communes omnium partium gratia comparatæ; quales ſunt quæ in ventriculo & iecore præter proprias conſiſtunt, ad totius partiúmque omniũ

Actiones propriæ.

Actiones cõmunes.

vtilitatem

vtilitatem & commodum natæ. Sic œsophago manifesta vis est alimentū trahendi, sic ventriculo vt & iecori præter proprias, communes illæ omnes insident, inter quas tamen vis illa ad concoquendum valens excellit. Sic in intestinis expultrix validissima, concoctrix infirma inest, reliquæ duæ deficiunt. Renibus eliciendæ è venis vrinæ, facultas præstantissima, eíque profundendæ & deiiciendæ nō imbecilla: reliquarum autem ij sunt expertes. Sic denique vtero vis continendi robustissima, qui fœtum nouē integris mensibus reconditum gerat: nec parum huic validæ allectādi seminis & fœtus exigendi vires, at concoquendi prorsus nullæ. Itaque partes illæ vt & aliæ nonnullæ, quæ non modò priuato, sed publico quoque munere funguntur ac vigent, instrumentorum speciem accéperunt, & iis muneribus ad quæ in primis sunt propensæ staminum villorúmque proprium genus adeptæ sunt. Triplex autem est hoc illorum genus, alia enim recta sunt in longitudinem porrecta, alia trāsuersa quæ ad pares rectósque angulos in illa feruntur & incidunt, obliqua alia quæ obliquè & ad impares angulos in recta incidunt. Quanquam igitur cōcoquendi vis nullum staminum genus, sed humidum duntaxat calorem nobis ingenitum ad concoctionem accommodat, reliquæ tamen quæ motu quopiam munus suum explent, villis indiguerunt: attrahens quidem rectis, transuersis expultrix, continens obliquis. Vt enim in musculis villi nutu nostro & arbitrio contracti, & ad suam originem quasi reducti motum efficiunt: ita & naturalibus instrumentis, recti villi solius naturæ instinctu contracti breuioresque facti alimentum attrahunt: transuersi autem astricti, subditam capacitatē in angustiam adducunt, & quicquid ea concipitur detrudunt: cæterùm obliqui villi quia intenti, nec breuiorem nec angustiorem partē reddunt, seruata quadam naturali æquabilitate & constantia, omnia planè continent, nihílque vel attrahunt vel expellunt. Cuicunque igitur naturæ instrumento triplex huiusmodi facultas accessit, triplex etiam villorum genus est concessum, aliàs tunica simplici vt in vtero, aliàs vt in ventriculo duplici. Quibus verò istarum virium vnica data est vt intestinis, iis (tametsi geminæ sunt tunicæ) simplex villorum genus obtigit. Quapropter facultatum parti vnicuique assidentium numerus ex functionum varietate cognitus, villorum differentias explicat: econtrariò quoque villorū varietas consectione cognita renuntiat quot cuiusque partis sunt facultates, gulę, vētriculi, intestinorum, arteriarum, venarum, vteri, vtriusque vesicæ, & aliorum si plura his publica naturæ sunt instrumenta. At verò quæ sibi duntaxat priuatísque commodis dant operam, vt ossa, vt cartilagines, etsi quò se alant naturalium facultatum species omnes assequutæ sunt, nullius tamen villi opere indigent, sed ingenita vi omnia efficiunt & edunt. Neque porrò ventriculus neque intestina vt se duntaxat alant & conseruent, suos villos ad proprij alimenti attractionem & retentionem, aut ad superuacaneorum depulsionem applicant & accommodant. His iam videor vniuersam principum naturæ facultatum summam attigisse, necnon

Quę facultates, quibus partibus maximè vigēt.

Naturales facultates quæ habēt instrumenta.

Quod villorū genus cuique facultati seruiat.

Peculiares facultates villis non indigere.

reliquarum omnium quarum illæ opera & ministerio vtuntur, numerum percensuisse: quocircà tempestiuum erit ad animalium facultatum differentias sermonem transferre.

Externæ sentiendi facultates. Cap. VII.

ACVLTATVM animalium quæ non vtique stirpibus, sed solis animantibus obtigerunt, vnde & illis nomẽ accessit: duo prima summáque genera existunt: aliȩ rationis sunt participes, huius expertes aliæ, quæ sensus duntaxat impetu feruntur. Quæ brutis animãtibus supra naturalem illam vim, moderatur præcipuámque administrationem tenet sentiẽs anima, tota quidem essentia simplex est, sui tota persimilis, neque vt corpus ex partibus coagmentata disparibus: aliàs vnum eiusdémque generis nequaquam id esset quod ex ea constaret. Huius tamen vnius effectione & opera animal cernit, odoratur, audit, gustat, tangit atque tractat: quinetiam mouetur, rerum discrimina internoscit, cogitatione fingit, somniat, meminit. Hæc vnius & eiusdem sunt essentiæ munera, nõ tamen ea dum exequitur & perficit, vno similíque modo se semper exhibet, sed vt varia corporis instrumenta ad effectionem accommodat, ita aliàs aliter sese exprimens illa profert. Vnde quum sic discretæ sint horum munerum gestiones, vt possint singulæ seorsum atque separatim consistere, neque vna quapiam concita sit necesse alias continuò proferri, aut vna pereunte reliquas omnes pariter occumbere: optima fit ratione vt sua sit cuiusque propria quædam facultas, sintque totidem sentiẽdi facultates, quot functionum differentias numerando percensuimus. Vniuersum igitur animalium facultatum genus ita partiemur, vt aliæ rationis, aliæ sensus sint effectrices: harum autem quȩ brutis animantibus imperant, aliæ externa sentiunt, aliæ loco mouent, aliæ cognoscũt. Quæ demum externa sentiunt quinque statuuntur, cernendi, odorandi, audiendi, gustandi, atque tractandi. Qua videt animal, ea ipsa facultate nec audit, nec odoratur, nec gustat, nec tangit, vti neque ex aduerso fieri quicquã potest: tanta scilicet est inter eas distantia, quam & instrumentorum & obiectorum in quæ incumbunt varietas peperit. Quocũque sentimus, id quemadmodum cæterorum corporum vnumquodque, ex subiecta materia & specie constituitur: sentiendi instrumentum tanquam materia est, sensus tanquã forma & ratio. Aspectus qui facultas est videndi, tanquam forma in crystallino oculi humore consedit, qui pellucidus primum est cernendi organum: circumfusum id humoribus, tunicísque septum, quæ visum ei conferunt, vt melior cõpletiórque sit visio. Cernit quidem simpliciter visus crystallino, integrè verò ac perfectè oculi instrumento: sub hunc autem sensum veniunt ij maximè colores qui corporibus persumma insident. Eos enim hic vnus præ cæteris internoscit discernítque singulos, cæterorum autem nullus. Quocircà cernendi facultatem eam esse definimus, quæ in oculo

Facultatũ animaliũ demõstratio.

Animaliũ facultatũ diuisio & numerus.

Facultatẽ esse formã instrumẽti

Vidẽdi facultas.

Definitio.

oculo sita colores citra materiem, per medium re ipsa cōspicuum excipit. Quum autem vnusquisque sensus à prima anima quasi præcisus abiūctúsque videatur, & sua cuique spiritus portio illinc ad functionem & ministerium tributa sit, poterit reliquis ad visus exemplum finitio accommodari propria. Præcipuum audiendi instrumentum est aër quidam prætenuis auribus ingenitus, mēbrana obductus, ad aurium intimā capacitatē positus, quò audiētis nerui à cerebro ducti extremum pertingit. Hic enim ingenitum eum aërem atque spiritum, qui primum est audiendi instrumentum ambit, queādmodum opticus in oculo neruus crystallinum hōmorem: sic in omnibus per influentem spiritum & per neruum maxima instrumento societas intercedit cum intimo sentiēdi principio. Huic igitur aëri insidens audiendi facultas sonum verè percipit, eiúsque discrimina diiudicat. Odorandi proprium instrumentum extra caluam non excidit, respirantibus quibusque animantibus opertum & penitus cōditum in iis extremis cerebri, quæ ad nasi summum pertinent. Vnde intelligitur hos quinque sensus non quòd foras exprōpti sint & promineant: sed quòd externarum rerum propriis organis cognitionem capiant, idcirco externos appellari. Illic constituta odorandi facultas per narium ductus, vnà cū spiritu haustos rerum odores comprehendit, qui subiecta eius sunt materia in qua solet versari. In his porrò maximè neruis quos ad linguam, ad palatum, ad fauciúmque regionē dispergi narrauimus, gustādi facultas consedit, rerum sapores internoscens, spongiosæ eius carnis adminiculo qua lingua prædita est. Cæterùm vis tangendi nullo proprio conclusa organo coërcetur, sed quum tactus ad animātis vitam maximè videretur necessarius, toto corpore æquabiliter fusus est. In his autem neruis potissimū collocatur, qui duriores iam facti intrò foràsque commeant: per quos corporum omnium tractabiles qualitates animaduertit. Hæ nōn vt colores, sapores, odores, aut soni, vno possunt nomine designari, multis quidem cōtrariorum pugnantiis discretæ: quarum extrema sunt calor & frigus, humor & siccitas, mollitudo durities, asperitas læuitas, grauitas & leuitas. Hinc nonnulli complures tactus instituerunt, qui has seorsum differentias perciperent, quasi ex obiectarum qualitatum varietate sensuum numerus petatur: non sic autem, sed ex organorum differentia facultatum numerus æstimandus. Atqui vnum est atque simplex tactus instrumentum. Distat præterea sensus hic à cæteris quòd nō omnia subiecta prorsus sentiat: quæcunque enim obiecta sibi temperatione similia offenderit, nō sentiet, quia ab illis nihil patitur. Sensus autem non nisi perpessione quadam fieri potest. Reliqui verò sensus eas omnes quę sub se recidunt qualitates sentiunt, ab hísque patiūtur: quia dissimiles sunt omnes: Commune autem est omnium sensuum, vt sit vnusquisque potestate talis, quale idipsum est quod percepturus est: hoc enim extrinsecus positum sensum impellit ac mouet: quòd si sensus ab subiecta re afficitur, necesse est tum similitudo tum dissimilitudo quædam intercedat. Inter motus quidem initia, similitudo: quū

Audiendi facultas.

Odorandi facultas.

Vnde nomē habeāt externi sensus.

Gustādi facultas.

Tangendi facultas.

Omnē sensum perceptione affici.

finis attingitur, dissimilitudo: quod quomodo fiat, pleniùs suo loco recitabitur. Commune præterea est, vt vnusquisque tum subiectas sibi res cognoscat, tum earum priuationes, tum verò excessus immoderatos, sed via rationéque diuersa. Quādoquidem propria obiecta & idonea blandè impulsus excipit, priuationes nulla irruptione, nullo inuitamento lacessitus: 5 excessus autem & exuperātias non citra offensionem oblæsionémque sustinere potest: vnde & illas quia graues sint & violentæ, multi non sentiri putant. Itaque distant inter se sensus omnes, longéque sunt diuersæ atque seiunctæ eorum facultates, non modò ex rei quę comprehenditur natura, verumetiam ex proprio cuiusque instrumento. Hoc visui aqueum est, & 10 pellucidum: nam oculus multiplici humore perfusus est, à cerebro constitutus atque profectus, quod omnium partium humidissimum est & frigidissimum. Auditui aëreum est instrumentum, odoratui igneum, quemadmodum & odor exhalatio quędam est fumosa & ignea: tactui instrumentum datum est planè terrenū, gustatui (quia ceu tactus quidam est) id etiā 15 terrenum, sed humoris quoque alicuius particeps.

Facultatū differētiæ ex instrumentis.

Interiores sentientis animæ facultates. Cap. VIII.

SENTIENS anima duas cognoscendi facultates obtinet, externam, in sensus quinque tanquā in species distributā, & interiorem. Hæc porrò species habet, vim discernendi communem, vim fictricem, & eam quæ meminit atque recordatur. Has quidem omnes vnius animæ non tanquam partes, sed vtique facultates esse, perspicuum ex iis fit, quæ de partium & facultatum discrimine à nobis sunt prodita: quæ 25 quemadmodum diuersæ sint, & ab eadem essentia dimanent, deinceps aperiendum. Sentiens ea & cognoscens anima in cerebri quidem corpore tanquam in arce & propria sede penitus insedit, quod inde proprium sentiendi instrumentum appellant. Id etiam primarium sensum dixere, quòd reliqui sensus externi ei omnes circumiecti proximè assideant, in quos & 30 in omne corpus neruorum propagines dispersæ sunt, quibus anima vires suas effundit. Vt enim ab orbis ambitu lineæ partes tanquam radij in centrum deuergunt, sic à sensibus quædam & foramina patent, per quæ haustæ rerum imagines in illud tanquam in arcem confluunt. Harum autem æstimator & arbiter est princeps ille sensus, quem communem & intimū 35 appellant. Nigrum ab albo potest vnus aspectus discernere, & calidum à frigido vna tangendi facultas: quæ verò dulce ab albo discernat, atque eorum quæ variis subiecta sunt sensibus differentias diiudicet, facultatem quandam esse necesse est istis præstantiorem. Nullus enim externus sensus de dulci & albo potest iudicium ferre, quòd ea non vnus idémque sentiat: queādmodum si ego hoc, tu verò illud separatim perceperis, à neutro certè nostrū diuersa illa cognoscentur. Quoniā igitur multorum sensuum subiectam materiam, non modò homines, sed beluæ quoque internoscūt, necesse

Tres interiores sentientis animæ facultates.

Sensus cōmunis.

Discernendi facultas

necesse est vim quandam esse communem & promiscuam, quæ varias illorum imagines complectatur, quæ & similia & discrepantia diiudicet. Hæc est discernendi & internoscendi interior facultas, quam primam cōmunis ille & intimus sensus expromit. Hic autem substātia est animæ sentientis, idque principium quod vniuersum animantium genus cōnstituit, à quo & animantes omneis vel quæ infimo sunt insectorum ordine, sentientes appellamus. Hic tanquam rex atque princeps sedem stabilem & domicilium certum habet in cerebri corpore, è quo tanquam è suggesto rerum omnium imagines à ministris & nuntiis sensibus extrinsecus allatas & ante se positas contemplatur, omnésque sensuum actiones obseruat. Hic ille est quo nos visu videre, & auditu audire cognoscimus. Hic imaginum discrimina cōstituit, ac de illis suum promit iudicium. Ex quo intelligitur communem hunc & intimum sensum cum externis quinque quodammodo eundem esse, hósque ab illo omnes tāquam à fonte riuulos deriuari: & vim illam primam sentiendi è cerebro in sensuum instrumenta se diffundere, eorúmque famulatu vti & opera. Hæc autem quia se variè gerunt, & vnius opificis vsibus sese multifariam accōmodant, idcirco quinque exteriorum sensuum facultates constituere par est, sed quarum sit vna eadémque cum sensu principe substātia. Ea est igitur principis sensus vna facultas, quæ externarū rerum varietates discernit, internoscit, & iudicat.

Sensus cōmunis præstantia.

Altera est vis & facultas cōseruatrix, quæ impressiones & vestigia sensuum excipit, continet, & recondit. Quum enim externus sensus in subiectam rem incumbit, simul quoque in eam ipsam fertur interior & princeps illa sentiendi facultas, quæ rem vnà percipit atque sentit: ab externis rebus lacessiti sensus simulachra spectráque ab eis emissa recipiunt, quæ deinde interiorem sentiendi vim impellunt: hæc tum formas atque imagines rerum quas sensus præbuerunt, retinet & consignat in se. Digressis sublatisve rebus istæ diutius inhærent, & quasi exculptæ conseruantur, hoc indicio quòd tum abstractas res sensus ille cognoscit ac percipit, vt cui earum custodia esset concredita.

Vis & facultas conseruatrix imaginum

Effigies illæ spectráque rerum cerebro inusta atque insculpta, obiectum efficiuntur facultatis eius quæ fingit, quemadmodum res externæ sensuum. Hos enim externæ, illam interiores qualitates extimulant. Ab illis ergo excitata alia quædam facultas quæ fictrix appellatur, & quæ tertia est interiorum, obiecta spectrà apprehendit & concipit: atque vt in sensu tria quidem sunt, res obiecta, vis sentiens, & actio quæ ex illorum congressu interuenit, ita hæc quoque ratio tribus continebitur, simulachro, facultate fingendi, & ipsa actione, qua externis rebus abiunctis facultas ob simulachrum versatur. Hæc propriè effictio appellatur, nempe motio facultatis circa rerum duntaxat simulachra atque vestigia. Ex iis autem confusis & permistis plerunque multa fingendo inducit atque profert, quæ sub sensum non venerant, vt homines volantes, boues alatos, hócque à superiore facultate dissidet. Vnde quum in multa feratur nunquam sensu percepta, & quodammodo vim imitetur

Facultas fictrix & imaginādi.

rationalem, ab Aristotele intelligentiæ larga appellatione comprehenditur. Iam verò rerũ ſimulachra aut leuiter cerebro impreſſa, mox euaneſcũt, aut altiùs quaſi in theſauros condita, diu tanquam affectiones aut habitus inſiſtunt & aſſeruantur, hæcque imaginum conſeruatio, cuius antè mentionem feci, memoria eſt, quæ pueris atque ſenibus infirma & inconſtans 5 eſſe proditur, illis quòd imaginum impreſſionem ſeruare atque retinere, his verò quia admittere & recipere non poſſint. Hanc confirmat tuetúrq; meditatio & cogitatio, quę ipſa crebra eſt repetitio atq; recurſio imaginũ, quatenus imagines aliorũ ſunt. Eſt & altera memoriæ ratio quũ quis affectionem illam & ſimilitudinem rei alterius ſpectat & intuetur, cum tem- 10 poris præteriti cognitione quo facta eſt impreſſio: tum enim meminiſſe dicitur, ipſaque ſpectandi actio memoria eſt, ſed ratione, vt dixi, diuerſa: illa ſiquidem quòd imaginem cõſeruaret, hæc verò quòd ex imaginis apprehenſione rem ipſam repræſentet. Illa perpeſſio & affectio quædam eſt, hæc verò actio: aut ſi dicere mauis, illa memoria eſt patiens & ſuſtinẽs, hęc 15 verò agens. Vnde perſpicuum eſſe poteſt inter bruta ea duntaxat meminiſſe, quæ ſenſum & notitiam tẽporis habent, & quæ ſimulachro ſpectato, ſentire poſſunt ſe aliquando rem ipſam nouiſſe. Rurſum eãdem animæ partem tempus cognoſcere & meminiſſe, ea autem ſentiẽs eſt anima. Hæc tamen non propriè & per ſe tempus ſentit, ſed quatenus motionem & ef- 20 fectionem agnoſcit, quam tẽpore aliquo acceperat. Sic igitur definiri poſſit, Memoria eſt rei abſentis per imaginis ſpectationẽ, cum tẽporis præteriti cognitione repræſentatio. Fit autem hæc memorandi facultate concita ſtimulatáque ab imagine, quatenus imago eſt exemplárque ſuum refert. Itaque vt omnes ſentientis animę interiores facultates functionéſque 25 in ſummam referamus, externarum rerum ſimulachra hauſta è ſenſibus in principem intimúmque ſenſum commeant. Horum beneficio princeps ſenſus res externas cognoſcit, diſcernit & iudicat, eóque munere vis diſcernendi ſe exhibet atque promit. Simulachrorũ ſi altior fiat impreſſio, tum conſeruatrix erit memoria, cuius facultas conſeruãdi ex cerebri conſtitu- 30 tione intelligi poteſt qualis quantáque ſit. In ſpectra & ſimulachra princeps ſenſus incumbens, ſi ſeorſum illa verſat ſpectátque vt nihil præterea externarum rerum tractet, tum fingere dicitur, & ipſa ſentiendi actio effictio eſt, quam propria fingendi comminiſcendíque facultas exprimit. Si verò illa non in ſe conſideret, ſed vt ſimulachra & imagines ex- 35 ternarum ſunt rerum, tum meminiſſe dicitur, ipſéque actus memoria eſt, propria memorandi facultate completus. Hæc omnia in ſenſu primario inſunt, neq; alterius partis animæ aut cerebri eſt effictio, alterius verò memoria, ſed in ſubiecto eodem inſunt & eiuſdem partis animæ functiones. Vnde intelligitur eos ab antiqua celebríq; philoſophia defeciſſe, qui vim 40 illam ad fingendum aptam cerebri parte priore, memoriam poſteriore collocarunt. Nã vtraque totius eſt cerebri, in cuius toto corpore fuſa eſt princeps ſentiẽdi anima. Sed de his poſthac fuſiùs. Satíſne videmur omnes ſentientis

Meditatio

Memoria duplex.

Memoria propria quid.

Numerus interiorũ facultatũ.

Omnes interiores facultates in eadẽ parte conſtitui.

tientis animæ facultates cõnumeraſſe, ánne præter illas quædam ſint quibus ſomnum capimus & dormientium irrepant inſomnia? Planè conſtat ſomnum & inſomnia animantibus tãquam munera propriáſque functiones attribui: at nequaquam his obeũdis aliæ quędam ſunt facultates. Nam ſomnus & vigilia plurimùm inter ſe diſtãt, & verè oppoſita ſunt, hæc quidem vt actus eſt, ille huius eſt priuatio: quare & eodẽ vt ſubiecto recipientur conſiſténtque, & vnius eiuſdémque facultatis erunt. Cuicũque ſenſus ineſt, eidẽ & vigilia & ſomnus ineſt. Senſus quidem incitatio & motio eſt vigilia, illius autem vinculum & quaſi carcer ſomnus eſt & immutabilitas. Cæterùm non vnius cuiuſpiam priuati ſenſus affectiones hæ ſunt, ſed primarij illius & cõmunis, quo ſopito neceſſe eſt reliquos etiam ſenſus conſopiri, & tanquam ſatellites eius affectioni accumbere. Itaque quum primum illud ſentiendi inſtrumentum nempe cerebrum, ex laſſitudine aut longis excubiis impotens & incontinens ſui redditur, cæteris officinis ſimul defeſſis neceſſariò ſomnus obrepit, in quo vacationem quandam feriarum vice habent ſenſus omnes, quòd eorum vires durare & ſufficere operi non poterant. Quamobrem neceſſarius eſt cunctis animalibus ad incolumitatem ſalutémque datus & ad quietem. Similis propemodum & inſomniorum ratio. Nam quum ſit inſomniũ viſum id & ſimulachrum, quod ortum & profectum à ſenſibus in ſomno animalibus ſe offert & obuerſatur, id eiuſdem partis animæ eiuſdémque inſtrumenti eſſe debet atque ſomnus, & qua parte dormit animal, eadem ſomniat. Dormit autem ſomnúmque capeſſit communi & principe ſenſu: huius ergo erũt inſomnia, non vtique quatenus ſentiens eſt, ſed quatenus cogitatione fingit, & euagantibus ſimulachris laceſſitur. Interpellatur vis illa fictrix motione & impulſione poſitarum imaginum: idque maxime noctu & dormientibus, quo tempore abſolutis ſenſibus iiſque functionum ſuarum vacationẽ habentibus, minima quæque ſimulachrorum veſtigia aduolant confluũntque ob fingendi vim: quę per vigilias ſenſibus opere vario detẽtis, & mẽte viuis cogitationibus obruta, offunduntur ſupprimuntúrque.

Sõnus & vigilia ad intimũ ſenſum pertinent.

Somnus.

Inſomniũ cuius ſit facultatis.

De appetitu & mouendi facultate. Cap. IX.

VPRA ſentiendi cognoſcẽdíque vires alia quædam eſt vis appetendi, quam & appetitum dixerũt, clara quidem & aperta functione ſe promens. Nullum enim animantis genus eſt, quod non aliquando impetu atque perturbatione incitetur, quod non rei cuiuſpiam deſiderio pulſetur & æſtuet. Ea illius interior agitatio & animæ motus, appetitio quidem eſt, Gręcis ὀρμὴ appellata. Huic nihil commune intercedit cum reliquis functionibus interioribus, ſed à ſingulis diſſidet, à diſcretione, memoria, & effictione, quanquam eas, præſertim verò effictionem, naturali quodam inſtinctu conſequitur. Quocircà & facultas quæ illius eſt effectrix, à cæteris diſtabit, eáſque tanquam aſſecla ſit comitabitur, erítque

Appetitio poſtrema eſt facultatũ interiorum.

que sentientis animæ summa atque suprema facultas, quæ cæteris tãquam finis aut princeps insideat. Neque verò solùm hominibus, sed & beluis & stirpibus & inanimis sua quædam inest appetitio, vt nihil prorsum natura constare possit, quod non appetendi facultas impellat. Cæterùm id lato peramplóque discrimine: quandoquidem & stirpes alimentum proliciũt, & omnia generis cuiuscunque sint inanima proprio quodã motu agũtur, naturali appetitu concita. Eodẽ & corporis vnaquæque particula, siquando inanita fuerit, quod sibi familiare est alimentum ad se conuertit & rapit è venis. Huius summa vis in iecore consìdet, è quo tanquam è fonte in omne corpus diffusa, partium singularum vires sustinet. Alter ab hoc appetitus est communis ille sentiens, in cerebro situs, cuius tamen seminaria in alias quoque partes funduntur: maximos quippe ignes & incẽdia in testes pudendáque vasa & in os ventriculi natura coniecit: in illos quidem libidinis (sic enim propriè appellatur, quanquam hoc nominis quãdoque ad omne cupiditatis genus accommodant) in hoc verò liguritionis & cupediæ. Coniecit & fomitem in cor qui ambitionis author est & excandescentiæ. Atque duo hi fomites quum sint distincti sedibus, vnus cupiditatis, alter excandescentiæ, vno tamen eodémque appetitu regũtur qui sentiens est & animalis. Vniuersum ergo animantium genus, sentiente illo communi appetitu ducitur, quem idcirco animalem dixerunt: perfectionem enim hic & absolutionem continet omnis desiderij animalis atque bruti. Quicquid sensu vllo præditum est, eius rei quam senserit cõprehensione in appetitum ducitur, quo demum illam consectatur aut declinat. Hunc qui volet poterit ex ortus sui modo in complures species distrahere, vt alius ex iecoris virtute in pudenda & in os ventriculi diffusus, illecebrã & incitamentum inde accipiat: alius ex cordis impetu & feruore, alius nẽpe sentiens ab his quæ foris occurrunt stimuletur & excitetur: omnes quidem animales, sed variis orti principiis. Tertius præter hos est appetitus, qui quid cum ratione desiderat, qui mẽtis rationísque consilio obtemperat, qui immanes & importunos ferinósque ardores refrenat & coërcet: ea est volũtas libera homini quidem familiaris, omnium princeps & regina. Appetitum animalem acuere solent & incitare quæcunque bona videntur, tametsi talia fortasse nõ sunt: at mentis appetitum ea duntaxat quę reapse & verè bona sint possunt incendere, solóque veri boni desiderio is capi & deliniri potest. Itaque quum tres omnino sint animæ partes, si suus cuiusque esse debet appetitus, tres quoque erunt appetituum ordines, naturalis qui stirpium est: animalis siue brutus, qui beluarum: tertius rationis particeps, hominum. Hoc enim præcipuo homo viget, quanquam est etiã reliquorum particeps. Rursum verò animalis appetitus, aut cupiditas est, nempe libido vel cupedia, aut excandescentia, aut eorum quæ sensus annuntiauerit desiderium. Hæc de appetitu satis: nunc de mouendi & progrediendi facultate. Animal omne moueri & incedere, atque sui incessus finem quẽdam habere, cuius gratia moueatur, demõstrari hinc potest, quòd

Appetituũ differẽtiæ.

Appetitus animalis.

Appetitus rationalis.

Appetitus triplex.

Incessus efficiens facultas.

quòd rerum omnium agendarum status quidam sit finis. Motionem & progressionem animal suscipit, vt rem eam consectetur quæ speciem boni & iucundi præ se fert, aut eam declinet quæ tristis & aduersa iudicatur. Quocirca triste aut iucundum finis est, cuius gratia animal motum inten-
5 dit, persequẽs aut fugiens. Hoc quidem postremum attingitur & obtinetur, omnium tamen primum ad motionem inducit, huiusque initium affert. Immobile enim obiectum quum sit, primò sensum mouet externum, deinde primatem atque intimum, ab hoc verò cogitandi fingendíque facultatem, quæ quum rem subiectam vt iucundam & voluptuariam appre-
10 henderit, simul insurgens appetitus illius desiderio tenetur: atque hic si promptus est & efficax, cõfestim animal impetum facit vel ad motum vel ad actionem. Vnde hoc rectè vt alia plurima videtur Aristoteles demonstrasse, cognitionem & appetitum principia & caussas esse actionis atque progressionis animalium, ab hísque animalia cieri concitaríque ad motũ.
15 Cæterùm quòd appetitum proximam caussam statuat quæ animal mouet & conturbat, quódque nullam insuper mouendi facultatem instituat, cui sit hoc muneris præcipuè concessum, nõ satis dilucidè singula videtur exequutus. Nam reuera mouens illa facultas est à sentiẽte & ab appetitu diuersa. Primùm enim vulgatum est & contestatum, alia sensus, alia motus
20 esse organa, aliósque neruos: vnde obtingit eiusdem artus, velut cruris aut brachij, motum perire illæso tactu, qui in omnem cutem fusus est: contráque tactum aboleri saluo motu & incolumi. Quinetiam motio diuersum quiddam esse intelligitur à sentiendi functione, omnísque sensus perpessione quadam & affectione accepta obiri solet: motus verò non nisi adni-
25 xu & roboris contentione. Quibus planè conficitur sentiendi atque mouendi non modò instrumenta, sed étiam obeundi rationes & efficientes facultates plurimùm dissidere. Quod si est, consequens est continuò animalem appetitum, qui à sensibus & cogitatione ducitur, illáque perpetuò comitatur, omnino à progrediẽdi facultate differre. Iam verò singula per-
30 sequamur. Imperfecta animalia quæ solo tactus sensu prædita vitam agũt stabilem, vt conchylia, ostrea, cõchæ: sensu quidem illa doloris atque voluptatis tenentur, & fingendi cogitãdíque facultatem, licet obscuram inexplanatámque, quemadmodum & animalem appetitum, acceperunt. At illa tametsi compuncta sese contrahunt & in angustum se adducunt, ne-
35 quaquam tamen progredi compertum est, neque organa motus habere. Quòd si progredi nõ possunt, neque ad incessum facultatẽ habent. Quorsum enim hæc data illis esset, sine neruis, sine musculis, sine vllis quæ his proportione respondent instrumentis, quæ sunt ad motum perquam necessaria? Nũquid otiosam & inertem illam omníque opere & negotio va-
40 cuam? nunquid in tantis rebus natura committens fortuitò atque frustrà illam ingenuit? Quæcunque igitur appetendi vis est in illis ea nulla ratione mouet. Quocircà præstat vim mouentẽ ab appetente & sentiente, quæ semper comites sunt & coniunctæ nunquam separabiles, seiugare, quòd eorum

Mouẽtem facultatem aliam esse à sentiẽte.

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

eorum quæ ſentiunt animantium, alia mouẽtem vim habeant, alia huius ſint expertia. Huc demum perſuadendi neceſſitas ex iis accedit, quæ perfectioribus animantibus ipſiſque hominibus neruorum reſolutione prehenſis, obuenire ſolent: illis enim motus periit, quum interiores animę vires plenè conſtent, atque adeò ipſe appetitus. Contrà verò accidit furore aut delirio percitis: tum enim non mens, non memoria, non appetitus, ſed neque ſenſus ipſi integrè valent: atq; tametſi interiores omnes animæ functiones læduntur, inceſſus tamen firmiſſimus plerunque eſt, & conſtans muſculorum robur. Ex quibus perſpicuum eſt aliunde quàm ab appetitu progreſſum inſtitui & gubernari, eſſéque mouentem vim ab appetẽte diuerſam. Sed & hæ ſedibus diſcluſæ apparent. Etenim mouendi facultas in totius cerebri corpore ſedem habet, maximè in parte poſteriore, quã Græci παρεγκεφαλίδα vocãt, à qua tum ſpinæ medulla tãquam caudex, tũ plurimi mouentes nerui ortũ habent. Sentiendi & appetẽdi facultas parte cerebri priore domicilium habet, quã conſtat ſentiẽtes neruos, eóſque molles in ſenſuum organa profundere. Nõ hinc tamen exiſtimari velim promouentem illam vim, quam à ſentiente loco ac ſede diſiunxi, ab eadem etiam ſubſtantia diſſidere, tanquam ea ſit pars animæ diuerſa: ſed totius ſentiẽtis ſumma vis eſt & vltima facultas quę ſeorſum collocatur, vti viſus vel auditus. Ea autem quemadmodum omnes externæ ſentiendi vires, appetitus poteſtati ſubeſt, cuius imperio compulſa, continuò quamcũque iuſſa fuerit corporis partem promouet. Qua autem ratione fieri poſſit vt vis ea quę mouet, ſentientis animæ ſit facultas, deinceps aperiendum.

Quarta.

Quinta.

Quam vnaquæque ſentientis animæ facultas ſedem habeat, quod agendi inſtrumentum: neque omnes omni ineſſe animanti. Cap. X.

FACVLTATES ex operibus diſcerni, & ſuũ cuiuſque operis inſtrumentum haberi ad proprias functiones accommodatum, ſuprà quidem in genere eſt proditum. At particulatim ſentientis animæ propria ſedes propriúmque inſtrumẽtum eſt cerebrum, quod abditum & reconditum ad interiores quaſlibet functiones cõparatum eſt, ſed ratione varia latóque diſcrimine. Cerebri ſubſtantia mollis vel dura memoriæ ſedes eſt, & inſtrumentum excipiendis rerum ſpectris: eius temperamentum, quantitas, & figura, vnà cum inſito ſpiritu, diſcernendi, cogitatione fingendi ac memorandi facultatibus inſeruiunt, & propriè accommodantur. In appetitu autem exultat cerebrum & effuſum lætitia geſtit: ſenſui & motioni interiores ſinus & capacitates quatenus receptacula ſunt ſpiritus, pro inſtrumentis deſtinãtur: duo quidem priores ſenſui, medius & poſtremus motioni, cui & glutia appellata, & ductus ille vermi ſimilis, ſubſidio ſunt, eo quem enarrabimus modo. At quoniam facultates opus ſuum foras depromunt, externis quoque adminiculis indigent, ſed quæ

Interiorũ facultatũ inſtrumẽta.

Sentiendi inſtrumẽta.

quæ à communi illo cerebri fonte deriuẽtur. Viſus, auditus, atque guſtus, foris quum ſint, neruos habent cõcauos per quos vis influat: ſimiles habet & olfactus quãquam intimus eſt: atque hi molles ſunt omnes à priore cerebri parte nati. Tangẽdi ſenſus paulò durioribus inſtructus eſt, quos ſexta cerebri cõiugatio ad interiora viſcera foráſque ad cutem diffundit, nullius motus authores. Iam verò exquiſitè duri ſunt mouentes appellati, qui tametſi motum voluntarium nõ efficiunt, vim tamen motus effectricem in muſculos deuehunt, qui propria ſunt mouendi inſtrumenta. In his verò paulùm inſiſtamus, & ſcrutemur quæ ratio eſſe poſſit, vt inter eos neruos quorum ſimilis eſt ſtructura, alij mouentes ſint, alij ſentientes. Et ne qui fortaſſe cauſentur alios è cerebro, alios à parencephalide & ſpinæ medulla proficiſci, eandem ſtatuamus vtriſque originem. Quid cauſæ eſt igitur cur eorum quæ à cerebro nati ſunt, hi ad motum accommodantur, ad ſenſum autem illi? Eadem vtriſque eſt origo, ſpiritus ſimilis in hos influẽs, compoſitionem eandem facit Galenus: quænam igitur ſortitio hæc eſt, quæ diſcriminis ratio? Duriores (inquit) ſunt qui mouent, molles qui ſentiunt. At qui è ſexta coniugatione in crura, in cutem, & in corporis extrema porriguntur tãgentes nerui, multò iis ſunt duriores, qui in oculos è ſecunda coniugatione protenduntur motum eis præſtituri. Neque id modò ex longo viæ tractu, ſed ab ipſa ſtatim origine, quòd poſteriorẽ quam illi orginem acceperint. Quocircà tam variæ huius facultatis cauſa nõ in mollitudinem aut duritiem referenda eſt. Quónam igitur aliò? in compoſitionem. Huius verò compoſitionis quænam eſt ratio? dicam paucis, diſſeram pluribus. Cerebri corpus motu agitatur aſſiduo, nullo tamen tãgendi ſenſu præditum: contrà verò quæ idipſum ambiunt meninges immobiles per ſe ſunt, præſertim quæ craſſa: tactu autem eæ valent exquiſitiſſimo: quæ ſingula vt Galeni fide confirmata ſunt, ità etiam vulnerata apertáque calua contrectantibus nobis ſunt deprehenſa. Hæc autem morborũ euentus pleniùs declarant, quòd in delirio & phrenitide (quæ ipſa phlegmone eſt ſubſtantiæ cerebri) nullus plerũnque dolor affligit, multóque minus in ſopore & lethargo, qui tamen cum putredine eſt: at ſi vel minima occaſio aut humoris aut etiam vaporis acrioris in meninges effertur, grauis dolor excruciat: quæ cerebri & meningum diuerſam naturam commoſtrant. Atqui ſpina & nerui omnes vel eo authore medullam habent è cerebro, eámque meningibus conueſtitam, quæ ſingula talem vim & naturam habent, qualem ab exortu acceperũt. Quocircà neceſſe eſt medullam in ſpina atque neruis (tametſi ea non vt cerebrum motu agitatur) vim duntaxat mouentem, eius verò membranas vim ſentientem & tractabilem tum ſuſcipere, tum aliis particulis conferre. Si enim corpus cerebri ſenſus eſt expers, multò magis quæ in ſpina aut neruis eſt medulla. Vnde enim & qua conditione vim nouam accepiſſet? Aut quomodo cerebri corpus vim illi ſentientem conferat, quam non habet? Itaque quicunque nerui & tãgendi & mouendi vim obtinent, vtriuſque functionis inſtrumenta ſunt, parte tamen

Alios tangẽdi, alios mouẽdi eſſe neruos.

Aliã mouẽtiũ, aliam ſentiẽtium eſſe cõpoſitionem.

Cerebrũ moueri, meninges ſentire.

Vim mouẽdi eſſe à cerebro, vim ſentiẽdi à meningibus.

tamen diuersa. Qui sentiẽtes dicuntur, solius tactus, nullius autem motus authores sunt, quod genus ij sunt qui è sexta coniugatione in interiora viscera & in extimam cutem abeunt. Hi quanquam non à solis meningibus (vt nonnulli quondam censuerunt) producuntur, ab eis tamen substantiæ suæ plurimum receperunt, à cerebro minimũ: statim enim à tenui meninge orti vt ad crassiorem appulerunt, multum increměti, roboris & virium illinc asciscunt sibi. Quapropter tactum duntaxat, non item motum efficiunt. Contrà verò qui ex spina orti magnam cernũtur medullæ copiam suo exortu continere. Ergo prior cerebri pars sensus, posterior verò motus principium est atque sedes, meninges autem tactus sunt origo: omnium autem animalium functionum efficiens est cerebrũ suis meningibus conuestitum. Qui nerui multa medulla conferti sunt, mouendi instrumenta existunt, tangendi autem ij quos maiore ex parte meninges protulerunt. Hoc si exquisitiùs pronuntiandum est, motus voluntarij proprium organum est musculus: qui quum ex simplici carne, ex vena, arteria, atque neruo conditus sit, ex neruo tamen qui inter cætera principatum habet, cuíque præcipua mouẽdi functio refertur accepta, vim omnem assumit. Hic in musculi principium, quod caput appellant, inseritur primùm in paucas portiones distributus, sed quæ rursum in alias tandémque in fibras prætenues diffindantur. Omnes rursum in musculi fine coëunt, vbi neruum parem atque principio referunt, qui aut in tendonem aut in os aut in membranam intruditur. His ita de instrumentorũ ratione constitutis, promptum fuerit vulnera quæcunque paulò antè infligebantur eadem persanare. Itaque si mouendi facultas eandem cum sentiente substãtiam est sortita, neque hæ disiunctæ sunt animæ partes, cur nõ omnia quę sentiunt animantia vt rerum comprehensionem quandam & appetitum habent, sic etiam progrediendi vim sunt assequuta? Quia (inquam) motus instrumenta non acceperunt, quibus deficiẽtibus necesse est & functiones & earum facultates deesse. Quanquam igitur tactu omnia prædita sunt animantia, quòd vnus ad salutem & cõseruationẽ maximè sit necessarius, eóque dempto animal effugere non possit tractabilium qualitatum exuperãtias, quarum occursu mors statim irruit: reliquis tamẽ sensibus qui boni cuiusdam & locupletioris notæ, non necessitatis gratia conditi sunt, non omnia instruuntur animalia: imò verò ab eisdem homo quandoque tum ortus tum morbi vitio deseritur, quum ab idoneis instrumentis destituitur. Alia animantia solo tactu vigent, cui alia gustum, alia alios denique sensus adiecerunt. Interioribus autẽ facultatibus quia minus distinctam hę instrumentorum rationem desiderarent, plurima (vt antè dixi) constant animantia, sed quædam obscuriùs, quædam magis insigniter efficientérque. At verò progrediendi facultate ea duntaxat vigent, quibus spinæ medulla, aut ei simile quiddã accessit. Haud dissimulanter hoc loco adeunda est, sed funditus euertenda iuniorum prope omnium absurda & futilis opinio, quæ memoriam cerebri ventriculo postremo, phantasiam verò, id est cogitãdi fingendíque

Cerebrum motus & sensus principium, & quomodo.

Mouendi instrumentũ propriũ

Argumentorum solutio.

Imaginationis & memoriæ eadẽ sedes

fingendíque vim prioribus collocauit. Hæc ex Arabum factione primùm orta, nullis rationibus stabilita, partim ficta pueriliter, partim effutita remerè, ita demum iactationem habuit in populo. Verùm quę suprà productæ sunt à nobis rationes, palàm faciunt memoriæ atque imaginum facul-5 tates vna eadémque essentia contineri, sede vna firmari, circa spectra eadẽ negotiari, similíque vti instrumẽto corporeo, quanquã est efficiendi ratio diuersa. Quandoquidẽ fit nec rarò vt causa efficiens vna, eodem vsa instrumẽto diuersos idcirco promat effectus, quòd dissimiliter id adhibeat operi, aliterque vires intendat. Hoc si potest tactus efficere, vt antè proditum 10 est, id ipsum multò facilius præstabit princeps ille intimúsque sensus, qui quanquam in organo est corporeo, functiones tamen occultas obit potius accurata ingenij intentione & obseruatione ad res adhibita, quàm organorum ope. Omnes enim eæ functiones in illius sunt potestate, quas dum vult exhibet. At non sic externæ, quæ quia exprompæ sunt nec libe-15 ræ, ab instrumentorum necessitate pendent. Quare occultas illas & interiores facultates, non est necesse sedibus & instrumentis diiungere. Si Aristotelis & Peripateticorum rationibus illi nõ cedunt, audiant saltem vniuersam Græcorum medicorum familiam, qui omnes ad vnũ iisdem principiis informati, læsa memoria non modò occipiti, sed toti cerebro reme-20 dia adhibere iubent: id ratum habentes, partem animæ φανταστικὴν, quæcunque ea sit, hanc eandem & recordari & rerũ impressiones conseruare. Pluribus non ago, quòd ipsa illorum declinatio ad libidinem prorsus efficta videatur. Quomodo autem fieri possit, quum sint illæ facultates in eadem sede, vt vniuscuiusque actio impediatur aliis constantibus & integris, ex 25 his quæ de functionibus trademus fiet posthac illustrius.

De intelligentiæ facultatibus. Cap. XI.

OMNIVM animæ partium princeps ac regina, mens est ac intelligentia, qua præditus homo vnus cæteris antecel-30 lit animantibus: quæcunque enim præstantiora edit opera, eorum effectrix est & opifex intelligẽtia. Res incorporeas ab omníque materia seiugatas & nudas, vniuersales rerum notiones atque formas, huius opera omnium animantium vnus homo cognoscit. Vnde statim huius essentiam simplicem 35 esse, indiuiduam, ab omni materia & corpore abstractam abiunctámque deprehenditur: neque demum vllius instrumenti corporei opera indigere, alioqui particeps fieret corporis: hísque potissimùm à sensu distare. Iam verò si instrumento corporis intelligentia nõ opus habet, neque profectò ei miscetur, neque ab eius qualitatibus afficitur, prorsúmque impatibilis 40 euadit. Itaque intelligentia simplex est, incorporea, separata, impatibilis, immortalis, atque æterna, imitatione deo proxima, homini diuinitus & extrinsecus accedens. Omnis eius quæ in nobis fit actio atque cognitio (quam etiam intelligentiam dicere solemus) ab hisce rebus tracta est quæ

Intelligentia est incorporea.

Intelligentia.

Omnis intelligentię actio ducta est à sensibus.

ſub ſenſum recidunt, hoc argumẽto, quòd quem natura cæcũ ſurdúmque progenuit, is nõ poſſit Geometriã edoceri, neque qui odoratu captus eſt, aut guſtu, poſſit vllã de ſaporibus & odoribus cognitionẽ animo cõcipere, & qui nõ ſentit, nihil diſcere, nihil intelligere. Quocirca ex ſpectris & imaginibus rerũ externarũ, quæ omni materie ſpoliata cõmuni ſenſu cõ- 5 tinentur, neceſſum eſt primas & ſimplices intelligendi notiones proficiſci. Vt externarum rerum qualitates ſenſibus ſubiecta ſunt materia, ita illarum imagines interiore ſenſu conceptæ, atque ab omni corporea labe expurgatæ, ſubiiciuntur intelligentiæ. Hæc autem in illas incumbens, intellectiones elicit, & de illis multa cognoſcit, quæ ſenſus mouere non poſ- 10 ſunt: ab imaginibus tamen primum cietur, quemadmodum ſenſus à rebus externis. Ergo quum intelligentiæ obuerſantur puræ imagines, ſi ex illis debent abſtractæ quædam formæ confici, neceſſe eſt facultatem adeſſe, quæ illas materiæ ſordibus prorſus vacuas & abſolutas excipiat, & tanquam theſauros conſeruet. Solent Peripatetici hanc intelligentiam pati- 15 bilem appellare, quæ pro ſubiecto quodam & gremio data formis & notionibus excipiendis, illis quaſi ſubſternitur. Quoniam verò quicquid in rerum natura conſiſtit, præter materiam effectionem & perfectionem demum conſequitur, ſine qua temerè & fortuito naſceretur: neceſſarium eſt patientem intelligentiam ab altera quadam perfici, quæ dignior quo- 20 dammodo quum ſit & præſtantior, agens intelligentia nuncupatur. Hæc tota patibili intelligentiæ immergitur intexitúrque, atque ex his tãquam ex materia & ſpecie fit res vna. Itaque ſentiens anima tanquam materia quædam ſubſternitur patibili intelligentiæ, hæc autem materia fit intelligentiæ agentis, quæ propriè & maximè debet ſpecies cenſeri, & ſimplex 25 formarum forma: ad quam quum natura proceſſerit, non vltrà progreſſura receptui canit, nullam præſtantiorem, nullam nobiliorem formam inueniens: cæteræ autem quæ illi ſuppares ſunt, nunc materiæ, nunc formæ conditionem ſubeunt. Ex duabus naturis tanquam ex materia & ſpecie ratio atque mens conſtat, ipſa quidem incorporea, impatibilis & immor- 30 talis, tota quidem diuinitus adiecta nobis. Hoc autẽ rectiùs accipi velim, nempe quòd intelligentiæ agentis appulſu nulla fiat concretio, ſed hæc vna eadémque ſit atque intelligentia patibilis, ſiátque ex illis res ſimplex, quæ tamen duarum rationes obtineat. Neque reapſe intelligentia patiens alteram agentem tempore præcedit: nam ſimul ac rerum notiones acce- 35 perit, per illas cognoſcit: ſed vt accipiendi & agendi, ſic & illarum intelligentiarum diuerſa eſt ratio. Quaſcunque mens ſingulas & indiuiduas rerum imagines atque notiones materia liberas, intelligentia patibili exceperit, eas dein agente intelligentia tractans apprehendit, atque primùm quidem ſingulares, mox deinde vniuerſas ex illis formas elicit. Hîc duæ 40 iam ſe promunt intelligentiæ facultates, vna patibilis, agens altera. Quoniam verò agens intelligentia non modò ſimplices illas rerum notiones apprehendit, ſed etiam (quemadmodum in nobis ipſis experimur) multas

Intelligẽtia patibilis.

Intelligentia efficiẽs

Intelligẽtia agens omnium ſumma eſt & ſuprema.

Mẽs vt cõſtet ex duabus intelligentiis.

Cõponẽdi facultas.

in vnam componit, híncque alia affirmat, alia inficiatur, tertia quæ istæc efficiat statuenda vis est intelligentiæ, quam componendi facultatem appellant. Enunciatione cópofita tum deinde iudicare solemus, & decernere quid verum falsúmve sit, quid bonũ & honestum, quídve perniciosum: 5 quæ omnia efficit vna iudicãdi facultas. Hinc demũ ex aliis alia nectẽtes, quàm plurima cóplexione cócludimus, sicque inductione aut ratiocinatione scientiam aut opinionem comparamus, ídque eius facultatis opera quam ratiocinatricem appellant. Supra has omnes se extollit cótemplandi facultas, quæ sapientiæ rerúmque æternarum studio tenetur. Quisquis 10 autem illius amore & suauitate non satis illectus, ad res caducas ratiocinãdi vim conuertit, omnéque studium ad humanas refert commoditates & vsus, is vice contemplationis, actionis sibi facultatem adhibet. Si quid autem rectè facturus est, aliam facultatem accerset sibíque iunget, quæ consultandi est & deliberandi. Ita iis instructus si quam habet scientiam vel 15 opinionem, bona cósultatione ad domesticarum aut ciuilium rerum administrationem conferat & accommodet, vt prudens inde dici cósueuit: ita & prudentiæ facultate tum maximè vtitur. Sin verò illas ad vilioris operis & artificij cóstructionem adducat, artémque sibi paret, artificem facultatem exhibebit. Hoc loco voluntas existit, non vtique simplex & te- 20 meraria, sed libera & quæ boni cuiusdam opinione per consultationẽ ducta, quod bonum est & vtile seligit, vnde electio à quibusdam dici solet, quam Græci προαίρεσιν, nos consilij facultatem appellamus: hæc ab intelligentia non subiecto aut essentia, sed cogitatione duntaxat & definitionis ratione distat. Ex consilio & proposito rem vnamquanque persequimur, 25 si bona ac vtilis videtur: si verò tanquam mala reprobetur, eam declinamus. Hínque surgit effectrix facultas quæ consilij conatus implet & exequitur, & qua ad rem persequendam impellimur: hæc autem est omnium facultatum intelligentiæ postrema. Memoriæ & recordationis facultates non primùm & per se in intelligentia, sed in communi sensu collocantur, 30 huiúsque duntaxat interuentu ad intelligẽtiam pertinere possunt, quemadmodum nos posthac in his quæ de functionibus tradentur, pleniùs differemus. Ne autẽ certos instituti mei limites prætergredi videar, his summatim decursis quæ propriè Philosophum decent, ad vnius vitalis animæ facultates me confero.

Iudicandi facultas. Ratiocinatrix facultas. Contemplatio. Actio. Cósultatio Prudẽtia. Ars. Voluntas. Electio.

35 De vitali facultate, quam Aristoteles eandem atque naturalem existimauit. Cap. XII.

EXPLICATVRO mihi vitalis nostræ facultatis substantiam atque præstantiam, quamplurima obuersantur 40 inuoluta summéque ardua, quibus preclari philosophi Aristotelis patrocinio corroborati, cótendunt nullam eiusmodi vim in nobis seorsum insidere. Is enim quum omnes animæ partes atque facultates sigillatim numerando

Vis naturalis & vitalis vna & eadẽ sunt Aristoteli.

percenseret, hanc omnino tanquam nulla seorsum esset, prætermisit, statuens nimirum naturalem vim omnium primam, cunctórumque viuentium communem, quam eandem nullo nominum discrimine, nunc altricem, nunc vitalem appellat. Huius enim prospero fauore & presentia, nutritio atque vita in cunctis manet, perit autem dum illius benignitas se subtrahit. Vitam quidem nutritione accretionéque definit, quòd vsque eo dum vita erit, nutritio quoque perstabit, hac autem deficiente, vita pariter tolletur. Itaque si eo authore vnũ idémque sunt vita & nutritio, itémque viuere ac nutriri: quæcunque facultas corpus alit ac sustinet, eadem vitam quoque tuetur, neque à naturali diuersa est vitalis facultas. Quinetiam insitum calorem cuius subsidio natura omnia concoquit corpúsque nutrit, sine quo non possunt animalia, sed ne stirpes quidem consistere, vitalem appellat, quòd inde sit omnium viuẽtium ortus, & vitæ permansio, quódque eo deficiente, interitus sit omnium. Quanquam autem omnis vitę & interitus causam huic ipsi calori acceptam refert, quem inde vitalem & salutarem consueuit appellare, nullam tamen in eo vim collocat, quæ à naturali sit diuersa: sed hanc vt omnium primam in eo vitali calore constituit, ita & vitalem iure dici contendit. Non enim hic calor opifex est functionum corporis, sed animæ eiúsque facultatum tanquam vehiculum & instrumentum, sine quo eæ neque alimentum conficere neque aliud quicquam possint efficere, sed ne consistere quidem. Vnde intelligitur illic facultatem versari, vbicunque calor fuerit deprehensus. Atqui plurimum in corde hunc vigere & flagrare sensus confirmat, illíncque vbi plurimus est & vberrimus, tanquam à fonte quodam in omne corpus diffundi atque deriuari. Qua constanti validáque ratione asseuerat vitam & facultatem, quæ semper cum istius caloris integritate simul est, vniuersum quidem corpus sustinere, sed totam ex corde tãquam è fonte & principio quodam fluxisse, quod tum vitalis, tum naturalis facultatis prima sit sedes, primáque origo. Hoc visceris dignitatem & præstantiam luculenter declarare, quod omnium in corpore primum vita fruitur, postremúmque mortem oppetit. Deinde sedem quæ in corpore medio est, dignam quidem haberi, & tutò sub pectore conditam, vbi arx vitę commodissima strui debuerat. Porrò autem in quo principe corporis loco & in qua eius loci particula vitalis & insiti caloris principium est, ibidem naturalem altricémque animam omnium quidem primam collocari: nõ enim hæc potest citra caloris opẽ, aut alimentum conficere, aut corpus nutrire. Quocircà à perẽni illo fonte caloris, nequit vita & prima nutriẽdi facultas seiũgi. His demũ tanquã consequẽs annectit, cor primã esse & summã cõficiẽdi sanguinis officinã, hincq; venas perinde ac arterias propagari, & in corpus vniuersum proferri. Quicquid virium cor in perfectis animãribus accepit, idipsum in exãguibus parti cuipiã tribui, quæ cordi proportione respõdet: in stirpib⁹ aurẽ ei quæ media inter radicẽ & stipitẽ interponitur. Sentiẽtis porrò animæ sedẽ eòdẽ intrusit, hac dũtaxat ratione adductus.

Vim eã naturalem in corde esse.

Cordis pręstantia.

Nutriendi vis ĩ corde

Venas & arterias ex corde nasci.

Sentiẽs anima in corde.

Animal

Animal omne qua animal est viuit, neque fieri potest vt id quod ei tribuit vt animal sit, non etiam eidem vitam conferat. Quocirca concludit quocunque id principio animal est, eodem quoque idipsum viuere, neque seiuncta hæc diuersaque esse principia: alioqui enim vt duo principia, sic 5 duæ fierent cuiusque animantis animæ, & vtrouis qualibet ex causa dissoluto & extincto, alterius ope animal etiamnum constaret atque viueret. Ex quo demum infert vnam eandémque eam substãtiam esse qua id viuit & animal est: tametsi varia id diuersáque fit ratione & cogitatione, neque qua ratione est animal, eadem ipsa viuit. Itaque si in corde aut in alia parte 10 quæ huic proportione comparatur, vitæ fons & origo collocatur, ibidem est sentiendi principatus, quo animal omne consistit. Iam verò in quo sensus, in eodem voluptas & dolor inest, perceptióque iucũdi atque molesti, ex quibus cupiditas nascitur & appetitio. Præterea ex sensu surgit cogitatio & comprehensio, ex hac autem & ex appetitione, incessus itióque 15 animalis. Vnde planè & expeditè conficit omnes sentiendi, cogitatione fingendi, appetendi, mouendíque vires è corde duci, externorúmque sensuum in capite quidem positorum, originem tamẽ cordi acceptam referri, omnésque tum mouentes tum sentientes neruos illinc tanquam à fonte primo deriuari. Ergo anima illis instructa facultatibus in corde po- 20 tissimũ quidem insedit, ex quo tamen in omne corpus æquabiliter se fundit, partibúsq; singulis inhæret. Hoc planè declarat animaliũ quæ insecta vocantur desectæ partes, & ab arboribus auulsi rami: viuũt enim pristinásque functiones etiámnum retinent, seruaréntque diutissimè si nutriendi instrumenta non deessent. Id planè argumento est partes has tantam in se 25 animi vim habere, quantam & ipsa olim integra. At perfecta animátia & homines, non viliori & abiectiori conditione viuunt, quàm stirpes & insectorum genus. Ex quo fit, vt integri cuiusque viuentis vnica sit anima, quæ vniuersa corpus vniuersum continet. Si dum id in partes distractum est, partium vnaquæque propria anima regitur, fient tum complures ani- 30 mæ, quæ prius vnica fuerant. Quapropter in integro re ipsa quidem vnica esse dicitur, at potestate complures, quòd ex ea fieri multæ possint. Vnica autem & simplex quæ in nobis inest anima, dispares longéque dissimillimas functiones idcirco edere potest, quòd varias facultates & disparia partium temperamenta ad illas accommodat: quemadmodum vnus idém- 35 que artifex, variis instrumentis diuersa plerunque & dissimilia opera condit & reponit. Ea igitur est Aristotelis de partibus animæ eiusdémque facultatibus, & de communi earum sede sententia, ex omnibus philosophię monumentis deprompta: ita sibi quidem cohærens suísque principiis consentanea, vt nullis argumentis, nulla disputatione quæ de vniuerso sit ge- 40 nere, conuelli labefactaríque possit.

Motus & imagina- tio i corde

Nerui à corde.

Cor animę sedes.

Anima in toto reuera tota est, & in qualibet parte tota est potestate.

Anima vna dissimi limas actiones edit.

Medicos Platonem sequutos, vitalem facultatem à reliquis diiungere. Cap. XIII.

ÆTERVM si singula diligenter studioséque spectabimus, in quibus maxima multóque certissima vis inest demonstrationis, non pauca sanè occurrent, quę planè vniuersa illa redarguant, commonstréntque luculenter, præter duas animæ partes, quæ pro certis atque concessis receptæ sunt, tertiam vitalem eámque diuersam haberi, cuius sit vnius sedes in corde. Perennis enim & constans deprehenditur in nobis cordis & arteriarum motio, cuius assiduitate perpetua est spirituum procreatio. Hanc autem cuiusnam facultatis opera fieri arbitrabimur? Nō animalis, vt cuius motus omnis est ad arbitriū, qui orta defatigatione sensim ingrauescit atque demum intermittit: cordis autem & arteriarum motus non est in nostra potestate vt nobis pareat, sed cōtinuatus nullius causæ vi lacessitus, & qui nunquam interrumpi potest. Neque præterea hic à naturali facultate regitur, vt quæ corporis nutritioni duntaxat addicta est & mancipata, nec tam apertos motus solet exprimere. Aut si hos profert in nobis, quid est causæ cur nō similes efficit in stirpium genere, in quibus tamen nihil tale conspicitur? Neque demum insitus & naturalis calor tantæ motionis est author, tum ob eas quas modò percensui rationes, tum quòd is per se quum simplex sit qualitas, non potest esse efficiēs causa motionis: aliàs enim naturam eum esse confirmaremus. Sentire quidem rectè videtur Aristoteles motionem illam ex materiæ & refrigerationis necessitate quadam fieri: cæterùm istæc necessitas, incitās duntaxat & impellens, non autem efficiens causa rectè possit existimari, sed aliam superiorem atque prestantiorem scrutari necesse est. Erit igitur in vitali cordis calore vis quædam & facultas harum motionum, & aliorū quæ posthac referā operum effectrix, quæ vitalis quoque nuncupata, à naturali & à sentiēte prorsus dissideat. In hæc fortasse quum penitus introspexissent, quicunque sub duce Auerrhoide in hanc Aristotelis sententiam iurarunt, hac diligenti rerum obseruatione adacti sunt, vt vitalem eam facultatem intromittāt, atque suscipiant, sed quam (ne violetur iusiurandum) modo quodam incomprehenso somnient veriùs quàm cogitent, in altricis illius & naturalis facultatis genere comprehendi. Itaque duas constituunt ei differentias, vnam vitalem, alteram altricem, iudicántque vitalem altrici in opem & subsidium fuisse additam. Hoc illi commento probabile quiddam afferre videntur, sed tamen Aristotelis mētem offundunt, qui vnam eandémque vim nunc altricem, nunc naturalem, nunc vitalem cōsueuit appellare. At mihi cum illis cōtrouersiæ nihil est, qui eò iam adducti sunt, vt nobiscum concedant tres in nobis facultates consistere, naturalem, vitalem, & animalem, quarum gubernaculis corporis natura & integritas tenetur & cohæret. Iam verò tempestiuum est demonstrare hasce tres, non modò cogitatione, sed re ipsa & essentia inter se distare, esséque seiunctas. Omnia enim

Vitalis necessitas demōstratur.

Auerrhoidis cauill⁹.

enim quæcunque sic comparata sunt, vt possit eorum vnumquodvis vel lædi & labefactari, vel prorsus interire & extingui, aliis cõstantibus & inuiolatis, disiuncta ea sunt, neque vnam eandémque substantiam cõplent. Atqui in osse, in cartilagine, cui secundum naturam firma sit constitutio, nullus inest sensus nulláque sentiẽdi facultas: vitalis tamen & naturalis insunt, quarũ beneficio alitur, atque viuit. Lethargus, sensus omnes motúmque consopit, totámque vim animæ sentientem stupidam reddit, reliquis integrè valentibus. Paralysis quamcunque partem vehementer prehenderit, sensu motúque priuat, aliis permanentibus quę partem non sinunt cõtabescere. Sícque multifariam vis sentiẽs aut omnino lædi potest, aut partem quampiam deserere, aliis in nullam offensionem incurrentibus. Cæterùm in atrophia, palàm est ex nutritionis errore vim altricem incõmodo detrimentóq; affici, necdum tamen aliàs cõcuti. Nec profectò desunt qui iudicẽt partis cuiuspiam nutritionem sensúmque prorsus exterminari, vita duntaxat superstite, quum nempe ea liquefacta in totũ extabescit, solámque vitalem facultatem retinet, quæ illius integritatem tuetur, obsistítque ne illa consumpta putredine dissiperur. Est enim putredo vitę aduersa, neque aliud quàm vita obsistit ne pars in perniciem agatur. Quicquid igitur nutritione sublata integrum præterea manet neque putrescit, id sanè viuit, vitalíque facultate sustinetur. Hinc vt facetè ita præclarè olim dictũ fuisse animaduerto, hanc vim datã esse corpori pro sale ne putrescat, quòd hæc vna possit omnem interitus perniciem retundere, arcere, præcludere. Hæc enim summa est illius actio, non vt corpus alat, non vt rerum occursum sentiat, sed vt vitam & integritatem cõseruet. Quinetiam quum quis pestilenti febre malè torquetur, affligitúrque cordis dolore, vomitione, animi defectione, qúmque pulsus obscurus & imbecillis deprehenditur, quis tum ambigere potest facultati in corde vitali, cuius hæc sunt opera, negotij plurimum exhiberi, aliis quidem aut nihil omnino, aut multò minus agitatis? Vt enim alia morbi genera aliis solent facultatibus malum inferre, sic hoc maximè pestilẽs vitalem vim obsidet, oppugnat, atque demolitur. Itaque potest quæuis vna facultas noxam & incommodum subire, reliquis aut nondum aut non peræquè lęsis: quin fortasse potest in quapiam corporis particula vis animalis ex morbo perire, simul cũ hac & naturalis, vna superstite vitali, quorum omnium rationes posthac vberiùs afferemus. Vnde planè perspici potest, tres illas nõ modò cogitatione, & (vt dicere solent) ratione, sed re ipsa propriáque substantia diiungi.

Animalẽ facultatem lædi aliis illæsis.

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

Naturalẽ lædi aliis illæsis.

Vitalẽ lędi posse aliis illæsis.

Tres animæ facultates sedibus atque locis discludi. Cap. XIIII.

NVLLA vis animæ quæ potissimum obstricta sit corpori, quicquam potest efficere citra instrumenti alicuius subsidium. Quũ autem vel animæ instrumentum, vel domicilium offensionem acceperit, necessum est profectò, aut ipsius quoque facultatis substantiam lædi, si inde originem duxit,

Tres animæ partes locis discludi.

duxit, quod plurimi cõfirmant, aut certè (quod in externis fit artificiis) effectus cõtortos & deteriores reddi, præpedirique functiones. Quare si cor vna est omniũ facultatũ sedes, quoties id iniuriã & incõmodum accipiet, omnes hæ facultates necessariò peræquè lædẽtur. Hæc autẽ perspicuè falsa esse & inania, declarãt quę in pestilentibus febribus aliísq; venenatis morbis obtigere proditũ est. Quin & posthac apertiùs erit, multis ex causis cor eiúsq; actiones affici, cõstantibus aliis viribus. Itaq; tres eæ quæ sunt, non essentia modò, sed sedibus quoq; & principatu disiectæ sunt, neq; in eodẽ possunt solio cõsidere. Quòd si earũ opera & effectus magna cũ cura & diligẽtia intuebimur, nõ operosum fortasse fuerit propriam cuiusque sedem designare. Perspicuè cernimus esculenta potulentáq; in eas partes, quę sub præcordiis positæ sunt, maximè in ventriculum illabi, vbi primùm cõcocta, deinde iocineris vi in sanguinẽ cõuersa, alendo corpori fiunt idonea. Cerebrum etiam tanquam commune sentiẽdi principium à sensibus omnibus circumsederi quis non videt? eósque per somnum comprehenso cerebro quasi vinctos teneri, excitari autem & operam quemque suam conferre per vigilias liberato illo & soluto? At cor in somno semper cietur & agitatur, nunquam facta intermissione officij conquiescit. Hoc si sensibus prima est efficiendi causa, cur non eorum functio similiter perpetua sit & continens? Conquassato compressóque vehementer cerebro, animans cõtinuò sensus omnis motúsque expers obtorpescit: cerebríque offensione fiunt obliuio, stultitia, delíratio, apoplexia, quibus tum principes tum sensuum præpediuntur actiones, ab hísque malis liberant quæ cerebro, non autem quæ cordi adhibentur remedia. Malè autem affecto iocinere ægrè corpus alitur, aliàs atrophia extabescẽs, aliàs corrupto humore turgidum, quúmque ei visceri valetudinis curatio adhibebitur, altrice facultate corroborata ad salutem corpus omne reducetur. Nemo est tam delirus qui constãtibus his malis velit facere medicinã cordi, aut hãc si fortè tẽtet, nõ hallucinetur, expectationémque suam decipiat. Itaque sensuum actiones in capite maximè, naturales in iis partibus quæ sub præcordiis sunt, explẽtur ac vigent. Vbicunque autem eæ plurimum eminent & apparent, ibidẽ consentaneum est vim & facultatem earum effectricem dominari, suúmque principatum habere: nam hac ista ratione ductus etiam Aristoteles vitæ principium in corde collocat, quod omnium primum viuit, postremũ emoritur. Ex propriis igitur operibus, ex medendíque ratione, altrix vis & naturalis in iocinere, animalis seu sentiẽs in cerebro, reliqua vitalis in corde constituenda videbitur. Nunc autem mihi liceat rei fidem iis ductibus confirmare, qui facultatibus ad proprias functiones subsidio veniunt: venæ quidem naturali, nerui animali, arteriæ vitali. Omnes quidem quẽadmodum & ipsas facultates ex corde nasci prodidit Aristoteles, nequicquam à mente sua, nequicquam à se ipse discedens: rectè existimans illic facultatem & partem animæ figi debere, vnde illius instrumentum nasceretur, ductúsque deriuaretur. Quocirca quum arterias ex corde duci, omnémque

Iecur naturalis animæ sedes.

Cerebrũ principis animæ sedes.

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

In iecore naturalis est.

Argumẽta à propriis canalibus.

némque pulsationem hinc eas accipere inter omnes conueniat, si præterea neruos è cerebro, venas è iecore primã originem duxisse cõmonstrem, videbor etiam planum fecisse, illud domicilium esse animalis facultatis, hoc verò naturalis. Vt in arboribus vniuersóque stirpium genere, maiora minorum sunt principia, & truncus omnium amplissimus deorsum radices agit, sursum autem in ramos diffinditur, hi rursus in alios exiliores, dum tandem in tenuissimam sobolem vndique propagetur atque fruticetur: híncque vnus omnium consensus in trunco principium constituit, & eam vim quæ stirpi moderans, alimentum trahit distribuítque singulis partibus: ita sanè in venis atque neruis statuendum videtur. Ceterùm vena caua quà cordi assistit multò quidem tenuior est, quàm vbi è iocineris cõuexo emergit: quinimò hic in duos ramos diffinditur, quorũ vterque duplo maior est eo, qui ad cor sursum irrepit: quod planè argumẽto est non è corde, sed è iecore primam venis originem esse. Huc accedit, è cauis regionibus interioréque facie, iecur venam ad portas emittere, quã serpẽs multiplici lapsu & erratico, complures riuulos tanquam radices effundit, in ventriculum, in omentum & mesenterium. His autem (venæ tametsi sunt) nulla intercedit cum corde communio aut societas, sed ne cum his quidem venis quę è iecoris facie conuexa emerserunt: quare stirpiũ exemplo iecur venarum origo constituendum est. Ex quo intelligitur partem in stirpibus inter radicem & trũcum interpositam, quam Aristoteles cordi comparauit, iecoris potius quàm cordis similitudinem speciémque gerere, vt in qua vis insit naturalis, eã prorsus exprimens quæ in iocinere consedit. Postremò vt perfectis animantibus arterias è sinistro cordis ventriculo nasci animaduersum est, sic terrenis animantibus iísque vocalibus dexter vẽtriculus adiectus est, in eúmque inserta vena caua, vt inde erumpente reiectóque sanguine pulmones alerentur. Muta autem animantia, vt pisces omnes, dextro sinu defici atque destitui, omnium iudicia sensúsque confirmant, quòd aquatilia neque pulmones habent, neque vociferantur, neque spiritum ducunt. At nihilominus sanguine aluntur in venis recondito, ipsǽque venæ omnium iecori sic affixæ sunt, vt apertè hinc deriuari cernantur. In dextrum autem cordis ventriculum (vt quem non habeant) nec inseri, nec inde possunt educi. Quid quòd vena in piscibus vix cor attingit, potéstne inde exoriri vnde longius abest atque diiungitur? Eadem propemodum sunt rationum pondera in neruorum exortu, quos palàm est cor non attingere, neque ei vlla communione iungi: vt idcirco nemo (nisi qui in contemplandis rebus cæcus fuerit) existimet à corde tãquam à principio eos emanare. At si diligẽter cerebri structura animo sensúque lustrabitur, clarũ erit & euidens neruos omneis sentientes illinc deduci, ortúsque sui primordia accipere. Si substantia spectabitur, eos cerebri tanquam surculos arboris partes esse, sed quę in extrema corporis progressæ, tum viæ longitudine, tum locorum per quos tractus est siccitate, mira soliditate durescant. Spinæ etiam medulla vera cerebri soboles, quà foras excedit

Venas à iecore nasci.

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

Neruos nõ à corde, sed à cerebro nasci.

excedit ampla quidem est, tantò deinde gracilior facta, quantò longiùs processit. Ex hac autem tãquam ex arboris stipite, quamplurimi vtrinque nerui adeò expressè & perspicuè diffundũtur, vt nisi sensuum fides & præstantia tollatur, hæsitari nõ possit, omnes aut proximè aut medullæ interuentu ex cerebri substantia prodiisse. Vetus olim fuit sententia quę ob duritiem eorum ortum meningibus, tum cerebrũ tum spinæ medullam circumplicantibus, acceptum referret. Ab his fortasse nerui omnes inuolucra quædam acceperũt, medullæ tamen (quæ ramorum qui in arboribus sunt exemplo, intus inseritur) origo cerebri substantiæ datur. Hæc autem prima est & præcipua nerui portio, qua valente motio omnis conficitur, & qua læsa concidit. Ergo ex functionum proprietate, ex instrumentorum positu, ex ductuum ortu ac deriuatione, in promptu & ante oculos esse debet, vim & facultatem animæ naturalem in iocinere, sentientem in cerebro, reliquam autem vitalem in corde, quasi in sede propria constitui. Quibus etiam confectum arbitror eas non modò simplices facultates, sed loco sedibúsque disclusas haberi.

Neruos nõ nasci à meningibus.

Rationum quas aduersarij proponunt confutatio. Cap. XV.

AT iam video Sophistarum veriùs quàm Aristotelicorum turbã his obstrepere, qui tametsi planè vident naturę functiones in iocinere, animales in cerebro, vt in ventriculo chylosin, & in oculo visionẽ: has tamen fateri nolunt facultatum esse sedes, vt neque neruos à cerebro, venas à iocinere proferri. Quid est causæ cur ira censeant? quoniam inquiunt non vt medici sensuum æstimatione de his iudicio decernimus, sed vna duntaxat ratione demonstratiua. Quomodo? Quia princeps Auicennas scriptum reliquit, Philosophos qui vires omnes reponũt in corde, omnia altiùs perspexisse, inuestigasséque rationes magis necessarias, medicos verò quæ sensus duntaxat mouent sequutos, facultates illas sedibus distraxisse. O delirationẽ incredibilem! desipientis enim arrogãtiæ est argumẽtationis necessitatẽ sensuum authoritati anteponere. Sed quid necessitatem dico, quum nulla in id necessaria argumẽtatione, sed ne satis quidẽ probabili adduci possint? Nunquid quod sensu comprehensum est, potest vlla ratione conuelli? Tanta est eorum in vnius opinione pertinacia, vt errare malint, & in controuersia concertationéque perpetuò versari, quàm synceram purámque rerum cognitionem capere: atque quum perspicuis dubia debeant illustrare, dubiis perspicua tollere conantur. Quænam autem est eorum tam firma constánsque ratio? Cor quia nobilissimum est & vitæ fons, idcirco animæ omniúmque eius facultatum sedem esse & principium: cerebrum autem, iecur, ventriculum, reliquásque partes illarum instrumẽta duntaxat esse: omnes in corde altissimis defixas esse radicibus, at illarum functiones aliis partibus alias comparere. Est igitur inquiũt cor principium, quod omnes facultates sinu complexúque suo cõtinet atque fouet,

Aduersariorũ ratio

fouet, non autem principium edendæ depromendæque functionis. Hac interpretatione quam plerique quasi ex tripode dictam suspiciunt & admirantur, putant Platonis medicorúmque obseruationem Aristotelis argumentationibus reconciliare, sicque omnem se cōtrouersiam dirimere.
5 Sed quā vanus & irritus hic labor, velle eos qui ex instituto distracti sunt, in concordiam adducere? Cor inquiunt omnium est facultatum origo, quia nobilissimum. Quasi verò rex qui totius est imperij nobilissimus, omnium subiectorum vires in se vnus comprehendat: & quia penes illum sit omnis necis & vitæ potestas, idcirco subiectis propriæ vires non insint,
10 quibus quæ sua sunt procurent. Expendamus autē ponderemúsque diligentiùs controuersam hanc rem, & plenā dissensionis inter doctissimos. Si iecur & cerebrum non primariæ sunt sedes, sed instrumēti duntaxat rationem acceperunt, hócne à conformatione & figura solùm habent, an etiam à temperamento? Ab vtroque (opinor) cauti nec incallidi responde-
15 bunt: cæterùm tēperamento quàm cōformatione plus effici: sanguis enim in iecore, & spiritus animalis in cerebro, à substantię proprietate & à tēperie potius quàm à conformatione procreatur. Quoniam igitur ex temperamento vis quædam & facultas enascitur, quæ causa est efficiens, in vnaquaque particula vt temperamentum, sic & ingenitam oportet quandam
20 facultatem inesse, quæ functionum eius est opifex. Hoc quidem & illi tāquam planè consequens fatētur: quum vitalem spiritum ex corde videant per carotides arterias in contextum admirabilem, & in cerebri ventriculos efferri, illícque in animalem conuerti. Istæc autem cōuersio vndénam & à quo prodiit? Nónne ex vi aliqua quę cerebro propria insideat & inge-
25 nita sit? Neque hoc illi diffitentur. Necesse est ergo hàc istam vim insitam quæ spiritum gignit animalem, animalem quoque haberi: quî enim fieri posse intelligemus vt hoc aliud gignat, cuius vi nulla & potestate sit præditum? Multi quidem aiunt hoc fuisse Auicennę decretum, ne dicam subterfugium, spirituum omnium vt certè facultatum vnam esse eandémque
30 substantiam: atque quum ea sit vitalis spiritus in corde, portionem quæ in cerebri ventriculos contendit, temperationem quandam adipisci obeundis animalibus functionibus idoneam. Hūc tamen spiritum vim nouam illinc nullam consequi, quæ non antè fuerit, neque substantia, sed qualitate duntaxat mutari & noua constitutione, quæ spiritum illum vitalem ali-
35 ter atque prius versans ac præparans, efficit vt ad functiones animales accommodetur, & animalis in eo facultas nūc primùm sese expromat. Prius enim huius facultatis substātia ei spiritui insidebat, quum adhuc in corde tenebatur, nondum tamen ea se functionibus exprimebat, quòd impedita esset nec rebus consentaneis & adiuuantibus instructa. Solers ista quidem
40 & subtilis rerum notatio, sed tamen falsa nimis & fallax assensio. Spiritus dum in contextu admirabili atque in cerebro propriam temperiem mutauit, nónne simul substantiam & speciem mutauit? Si speciem nónne & facultatem? Aliàs enim nulla fuerit toto corpore spirituū specie distinctio.

Cōfutatio.

Aduersariorū subterfugiū.

Cōfutatio multis argumentis. Cerebri, cordis, & iecoris tū vires tum spirit⁹ specie & differētia differre.

ctio. Quod si fatentur, neque vlla profectò fuerit humorum specie differentia, sed solo accidente distabunt, sanguis, lac, & semen. Et quicũque ingerentur cibi, non in ventriculo, non in iecore, non in venis, non in reliquo corpore, aliam quam in qualitate mutationem subibunt, erit vna eadémque omniũ vbique substantia ac species, nõ eorum modò quæ in corpore continentur, sed ipsarum etiam partium. Hoc autem quid aliud est, quàm rerum species ac differẽtias de medio tollere? quàm omnia in idem substantiæ genus contrudere? quàm rerũ ortus & interitus in naturę mundíque exilium agere? quàm omnia omnibus confusa permiscere ac perturbare? Quod si specie distant corporis partes, & qui ab illis cõuertuntur humores, cur non item spiritus substantia & specie inter se distabũt, quos palam est multò tenuiores esse, & facilè mutabiles, vt expeditius quàm illi partium quibus assidebunt, vim & conditionem subeant? Itaque consentaneum magis est, vt cerebrum à corde, ita animalem spiritum à vitali, specie atque substantia differre, diuersísque illos facultatibus teneri. Quicunque aduersa sustinere contendent, multis astricti vinculis, eò quo minimè volunt imprudentes reuoluentur. Quocircà multo melius quam illi & luculentius Alexander Aphrodiseius, quamuis impensè Aristotelicę disciplinæ studiosus, cerebro, iecori, ventriculo, reliquísque partibus proprias vires addixit, qui quum alias esse distinxisset quæ famulantur & seruiunt, alias quæ regunt & quasi dominãtur, subiecit animæ principatum in corde constitui, vires autem eas quæ velut subiectæ famulantur, in varias corporis partes disiici. Nam quæcunque ad animalis facultatis demõstrationem attulimus, eadem ferè ad naturalem & reliquas accõmodari possunt.

Cõfirmatio.

Quisquis igitur volet naturalem contẽplationem medicis obseruationibus confirmare, omni deposita cõcertationis inuidia, tres animæ facultates, vitalem, animalem, & naturalẽ, essentia, sede, instrumẽtísque discludat. Nunquam enim futurum est, vt qui eas turbulenta confusione cõnectet, quicquam in re medica vel dilucidè demonstret, vel certa intelligentia & ratione comprehendat. Hinc videas non modò Alexãdrum, sed reliquos propè omnes Aristotelis interpretes, vitalem facultatem à naturali discreuisse, alios inseruientes quasdam facultates membris assignasse, alios non vnam & eandem, sed planè diuersam instrumentis originem dedisse, indicium sanè vacillantis & fluctuantis opinionis tãta interpretationum varietas. Quanquam verò vnus Aristoteles admirabili scientia, atque iudicio, in cæteris ferè suspiciendus est, & à nobis venerãdus, hîc tamen primus temerè fregit authoritatem veteris disciplinæ, atque vt nouam conderet, partes illas animæ labefactauit atque peruertit, quas mirificè Plato erat amplexatus. Verebatur enim ne si illas cũ Platone admitteret, multas in homine animas, & hunc multa esse animalia fateri cogeretur. In has autem ruinas atque salebras si Plato incidit, ne illas quidem Aristoteles vlla declinatione vitare possit & effugere, vt qui alteram animæ partem immortalem, caducam alteram instituat. Hinc Themistius vtrique opinioni

Cõclusio.

impedimentum

impedimentum hoc accidere tradit, quòd non simplicem, sed concretam ex partibus animam dicit. Quid autem in his statuendum sit, paulò pòst fusius differetur à nobis, quum animæ substãtia & integritas explicabitur.

5 Quid vitalis facultas cæteris præstet & impertiat, in quibus insit, quo accedat ordine, quid vita. Cap. XVI.

D quidem peruagatum vel apud idiotas omnium sermone percrebuit viuere stirpes, viuere animantia, viuere superos: hos quidem solius mẽtis agitatione, ista sensus impul-
10 su, illas verò natura duce. Quum autem vnus homo naturæ, sensus, mentísque viribus teneatur, sitque naturæ vis altrix in iocinere, reliquæ in cerebro, quid est quod duorum istorum conspiratione & mutuis officiis non satis gubernamur & conseruamur? Si omnis vitæ functionum causa ad hæc referri putetur, quid præ-
15 terea cor nobis additum est? qua impellente necessitate conditum? quænam illius actio quam iecur & cerebrum non obeant? Aut igitur omnino id superuacaneum videtur, aut prima omnium facultatum sedes. Hęc quidem sunt quæ nõnulli inexplicabilia esse dixerunt & nondum cõprehensa, quæ tamen extricare & in perspicuam lucem proferre conabimur. A-
20 nimantium genus naturalem & altricem vim cum stirpibus quidem habet communem, eámque positam in iecore: sed quæ tamen præstantioris cuiusdam sit ordinis & dignitatis: omnem quippe nutriendi functionem animantia lege quadam & ratione perfectiore complent. Stirpi alimentũ est succus impurus atque lutulentus è terra haustus: animãti verò id quod
25 iam multiplici mutatione pręparatum est, vt olus, vt fructus, vt caro. Facili promptáque coctione & rudi quadã alimenti conuersione stirpes aluntur: animantes autem nõ nisi vtilis alimenti multifariam facta concoctione, qua longa rerum serie in sanguinem ac demum in corporis substantiã conuertitur. Quoniam igitur tam multiformis est in animantibus con-
30 coctio, & alimentũ id perfectionis assequitur quò nequit in stirpibus peruenire: necesse est omnino vim quandam præstantiorem in animantibus quàm in stirpibus nutritionem moliri, eámque aut generis cuiusdam esse præstantioris, aut acceptis aliunde viribus adiuuari. Hac ratione perfectis animantibus cor attributũ est, cuius calor & facultas toti corpori ma-
35 ximè verò iecori & cerebro impartiretur, omniúmque functiones & munera compleret. At verò stirpibus quæ solius naturæ beneficio viuũt & vigent, vnica vis altrix obtigit eo sustentata calore, qui tãquam materia subiectus est. Hic porrò languidus est atque iners, in omnẽ stirpis substãtiam diffusus nec facilè dissipabilis, hoc indicio quòd arborũ defracti auulsi aut
40 abscissi rami aliquantum viuunt, possúntque insiti reuirescere & fruticari. Sic profectò exanguia animantia quæ naturæ ancipitis sede stabili scopulis adhærent, vt conchæ: & quæ sponte sua intimóque motu huc illuc promiscuè feruntur, vt apis, formica, vermis, & reliquum omne insectorum

Argumẽta

Vim altricem in animantibus perfectiorẽ esse quã in stirpib.

Quid cor iecori & cerebro cõferat ĩ perfectis animalibus.

genus, quorum resectas partes seorsum moueri conspicimus: omnia quidẽ vitæ suę calorem exiguũ habent, eúmq; toto corpore ęquabiliter consertũ, neq; in iis vlla est sedes cordi verè cõparata, è qua hic calor quoquouersum in omnes partes influat & illabatur: his enim ita positis, abscissæ partes neque viuere, neque moueri possent. Contrà autem perfectiorum animantium partes, quum defectæ continuò vita priuentur, argumentum est non ex se, sed aliunde influentibus viribus eas sustineri, neque proprio solùm calore vt stirpes, verum etiam ascito gubernari, & supra vim iecoris naturalem, aliam ex corde vitalem aduenire. Porrò autem vitalis facultas animali etiam succurrit & opitulatur, quòd ei velut pabulum & materiã suggerat, ex qua demum spiritus profertur animalis. Hinc nõnullis existimatum est, vitalem animalis gratia potissimum conditam esse, quòd ei plus quàm naturali conferre videatur: quandoquidem præter materiam vim etiam subiicit qua in opus excitatur erigitúrque, vt citra cuius opẽ vis animalis qualiscunque fuerat ex semine producta, ignaua & languida otiaretur. Itaque hæc omnium postrema rectè constituitur, quę in fœtu dum vtero gestatur, tum obscuras vires ostentat, tum minimum videtur necessaria: at quũ iam editus infans hac luce fruitur, ea pectus distendens depriménsque spiritũ ducit ac reddit, nec rum exiguam opem fert cordi. Cæterùm hæc ipsa vitalis facultas non modò cæteras omnes quum rudes adhuc & inchoatæ sunt perficit, sed etiã easdem quoad viuit animal tuetur, & ad agendum impellit. Id planè declarãt arteriarum interceptiones, quæ aut vinculis aut aliis quibuscunque causis opprimentibus inciderint: per has enim cordis aspiratione cohibita, mox repentè tanquam attonitum corruit animal. In syncope tantisper dum vitale robur corporis partes non illustrat, reliquæ quoque facultates omnes pariter intermissionem faciũt: mox autem vt id excitatũ reuixerit ac seipsum collegerit, omnes illæ quasi recreatæ recurrunt. Absonum autem & absurdum fuerit, existimare hoc exiguo tempore partes corporis ab omni vi & facultate destitui, in quod tamen discrimen Auicennas adducitur, & quicunque statuunt facultates omnes à corde illabi. Hoc igitur tẽporis articulo, particulis suæ insunt propriæ & ingenitæ vires quemadmodum & cordi, sed quas tamen nulla vis princeps stimulet & incitet. At nihilominus si robur id vitale perdiu abest nec influit (quemadmodum quum præceps & insolens syncope hominem tollit) inficiari nolim partium facultates tãdem corruere & intercidere, animálque prorsus vitam dimittere: tanta quippe est vitalis necessitas, vt citra illius fauorem reliquæ ne minimum quidem efficiãt. Hinc rectè vitalis nomen ei potius quàm stirpium facultati est impositum, quòd præstantiore magísque salutari vitæ genere corpora collustret, vnáque reliquarum omnium perseuerantiam & firmitatem contineat. Est enim animantium vita facultatum actionúmque omnium cõseruatio. Hæc autem à corde cũ spiritu caloréque defluit. Mors est vitalis roboris omniúmque facultatum extinctio. Quas autem horũ definitiones prompsit Aristoteles,

Iecur & cerebrũ cordis ĩdigere auxilio, demõstratur.

Quid cor cerebro cõferat.

Animalis facultas omnium postrema.

Vitalem facultatẽ nõ modò alias perficere, sed etiã cõseruare.

Vita animantium quid.

teles, eas non modò ad animātes, verum etiam ad ſtirpes accommodauit, vt longè latéque paterent. Vis porrò iſta vitalis, totius animæ pars non eſt, quòd ſolitaria nuſquam ſubſiſtat, quódque illius ope nihil ſeorſum viuat: ſed totius eſt animæ ſumma quædam facultas, quæ partes animæ perficit, 5 tuetur, & quaſi nexu coniungit.

De facultatum concentu & principatus ordine. Cap. XVII.

RES animæ facultates quanquam in perfecto animante ſubſtantia, inſtrumentis, & ſede ſeiunctæ ſunt, fieri tamen non poteſt, vt poſteaquā in vno eodémque corpore 10 coierint, tum inde quaſi diuulſæ & ſeiugatæ prorſus diſtrahantur. Mutua enim conſpiratione vſque eo omnes inter ſe aptæ & connexæ ſunt, vt vna quælibet reliquarum ope conſiſtat. At verò fieri poteſt vt cuiuſpiam particulæ, vna ani-15 malis facultas pereat aliis commorantibus: aut ſimul cum animali naturalis etiam pariter occumbat, vna ſuperſtite vitali: queadmodum fit dum in particulam per arterias dimanat vis ſpiritúſque vitalis, à cerebro autem & iocinere nihil quicquam illabitur. Tametſi igitur dum vita eſt, ſemper nutriri animal verum eſt & compertum, non tamen id in particulis fieri 20 eſt neceſſarium. Vna vitalis cæteras perficit atque conuertit, & ab eiſdem mutuis iuuatur officiis. Naturalis enim pabulum ei ſuggerit, animalis autem pectus pulmonéſque agitans, tum alimenti tum refrigerationis eius eſt effectrix. Animali porrò reliquæ duæ materiam ſubiiciunt: naturalem autem vitalis per arterias illapſa tuetur atque auget, quæ ipſa animali per-25 petuò eget. Ex quibus intelligitur indiſſolubili eas cōcentu teneri, nullam poſſe citra aliarum opem conſiſtere, & vnaqualibet intercidente reliquas etiam pariter emori. Cæterùm quoniam variæ & diſiectæ ſunt earum ſedes, quarum incommodo tum ſpiritus, tum calor, & facultatum ſubſtantia offenditur, fieri quidem poterit vt vnaquælibet offenſiunculam ac-30 cipiat, aliis nondum læſis: quanuis ea ſi diutius inhæreat, in cæteras tum demum irrepat, fiátque omnium communis. Hoc autem intercidunt ordine, vt ab ea quæ in malum & perniciem primùm incurrit, ea proximè laboret quæ maiorem, poſtremò autem ea quæ cum illa minorem neceſſitudinem aut cognationem habet. Ab animali enim primùm vita-35 lis, deinde naturalis afficitur: à vitali animalis vt cui illa materiam & vitæ formam miniſtrat, tandem verò naturalis: à naturali vitalis, mox animalis. Hunc ordinem tum ratio, tum rerum euentus edocuit, quoties pars vnica princeps ſimplici morbo tenetur. Quòd ſi vnaquælibet facultas iacturam facere poteſt aliis nondum offenſis, neceſſe eſt perurgente cauſa, 40 eandem prius aliis, neque eodem omnes puncto temporis interire, licet exiguo pòſt tempore vnus ſit omnium interitus. Is itaque ex mutuo cōſenſu affectionū ordo ſtatuitur: cæterùm in actione & adminiſtratione corporis, alius multò diuerſus. Exortu quidem prima eſt altrix, deinde vita-

Triū facultatū cōſenſus in toto animante.

In parte corporis poteſt vna facultas perire aliis manētibus

Poteſt ī toto animali vnaquælibet lædi aliis nō læſis.

Quo ordine perire ſolent facultates.

Ordo procreationis.

Ordo præstantiæ & dignitatis.

lis, postrema animalis. Nobilitate & principatu prima atque præstantissima est animalis, ab hac vitalis, tertia altrix ignobilis & abiecta, hæc enim vilium stirpium communis est: vitalis data animantibus, quia altricis actiones integrat & absoluit, ea præstantior vtique videtur, obscurior verò & inferior animali, vt cuius causa maximè condita sit: finis autem in quē 5 reliqua contendunt, splendore & commendatione clarus est. Quinetiam animales functiones, sentire, moueri, ratiocinari, contemplari, sapienter viuere, quia altioris gradus & dignitatis sunt quàm solùm ac simpliciter viuere, planè declarant vim harum effectricem omnium summam esse & principatum tenere. In actionum autem & vitæ necessitate omnium pri- 10 ma vitalis statuitur, quòd non modò reliquis materiam sufficiat, sed illas etiam suscitet, perficiat, mutuóque complexu tueatur & foueat. Siue enim particula quæuis & motum & sensum habitura est, siue debet nutritionis commoda percipere, in eam necesse est spiritus & vis influat vitalis, quæ si lædetur mox vtriusque functio interpellabitur, quasi in vtriusque opus 15 cōmuniter concurrat. Huius itaque beneficio quū reliquę indigeant, non autem è diuerso, vna omniū iudicabitur maximè ad vsum vitæ necessaria.

Ordo necessitatis.

Simplicem esse animam quæ his partibus continetur, híncque Aristotelicorum rationes dissolui. Cap. XVIII. 20

STIRPIBVS ea moderatur anima quam naturalem altricémque dixerunt, vt quę eius duntaxat gratia & officio vita fruuntur. Beluæ eam ipsam quidem, atque insuper alteram sentientem sunt adeptæ. Ex his autem vitalis facultatis interpositu aptè coniugatis, vna fit totius anima, cui 25 pars illa præstantior nomen dedit. In homine omnes hæ partes insunt, quibus tertia insuper accedit, mens appellata, tanta profectò familiaritate cū illis consentiens, vt ex omnium concentu vna euadat anima, quæ intelligentiæ & rationis est particeps. Cæterùm hæc nō ex illis tāquam ex discretis seiūctísque partibus condita est, quoniā vna simplex to- 30 tius est forma, omnis expers coagmētationis & structuræ, verùm nascitur ex illis queādmodum posteriores Geometricæ figuræ ex prioribus. Trigonus enim ad alterum trigonū si decenter aptetur, fiet tetragonus, nō composita quidem verùm simplex figura: ad hūc deinde accedens accommodatúsque alius trigonus pentagonū efficit, re ipsa quidem simplicē, at po- 35 testate cōpositum. Sic propemodum dum fœtus vtero fingitur & conformatur, primū naturalis anima emergit séque prodit, deinde vitalis facultatis interuentu & conciliatione, anima sentiens cōparet & elucet. Hæc verò quanquam simplex est, vt in beluis, comitem tamen retinet vim illam naturalem, quæ tum manens anima dici non potest, ne corporis vnius & 40 eiusdem aut reuera cōplures formas, aut vnā compositam fateri cogamur. Inest tū igitur ceu illius pars duntaxat & quædā facultas, queádmodū quę in osse, aut quæ in carne est forma quū iā totius species appulerit, supererit

Partes animæ interpositu vitalis facultatis iungi & vnā efficere animā.

Qua ratione ex his partibus vna fit & simplex anima.

quidem

quidem non re ipsa & energia, sed tanquam præparatio & facultas ministra formæ succedentis, quod plenius alio loco disputauimus. Postremo autem quum mens consilij rationísque particeps immigrabit, quæ sentiēs fuerat anima, iam non reapse commorabitur & residebit, sed vt facultas quædam & superioris illius quasi præparatio. Hoc loco dubitatione & rerum obscuritate æstuant quidam philosophi, qui putant fieri non posse vt simplex nostra sit anima. Etenim mens intelligentiáque nostra sempiterna habetur & immortalis, quæ extrinsecus nobis accessit: sentiens autem anima mortalis & caduca, quasi ex corpore procreata. Illa quasi separata & simplex, corpori non permiscetur, sed ei duntaxat vt naui gubernator assistit: hæc verò in corpus penitus immergitur, à quo nunquam diiungi diuellíque potest. Illa denique, vt cogitet, vt contempletur, & intelligat corporis subsidio nō indiget: hæc verò nihil efficere potest citra idoneam corporis eiúsque organici præparationem, cuius certè perfectio quædam est & absolutio. Harum igitur rationum animaduersione complectuntur & efficiunt fieri non posse, vt tam dispares diuersæque naturæ, communi societate in vnius eiusdémque simplicis substantiam coëant. Itaque siue Platonis siue Aristotelis sentētia recipitur, hoc vtrobique impedimentum accidere contendunt, vt non simplex, sed ex diuersis partibus concreta sit anima. Sic igitur grauissimis hisce vexati implicatíque rationibus hærent in salebra. Cæterùm quisquis quæ ad hanc controuersiam litémque minuendam attulimus, animo & cogitatione cōprehendet, censebit animam quæ in nobis est rationis & intelligentiæ particeps, non ex aliis tanquam ex partibus componi, sed simplicem esse & tanquam reginam (quum accesserit) aliarum principatus obscurare, vt vna præstantissima dominetur, quæ omnium vires atque facultates haud secus atque pentagonus, simplex illa comprehensas teneat. Quæcunque enim præstantior est & superior, supparis vires omnes habet. Hinc fit vt simplex ea & singularis, vna possit omnia in nobis vel dissimilima efficere, sed alia quidem per se, alia corporearum facultatum adminiculis. Vt enim soluta mens & libera cogitat, ratiocinatur, & meminit, sic talia efficit in nobis nullius corporis adiuta concretione mortali. Illa corporis soluta vinculis omnia sentit, ídque purè, dilucidè, & quale quídque sit: at verò his terrenis concretísque corporibus intersepta, non nisi quinque nuntiis externa cognoscit. Eadem naturæ vtens facultatibus corpus vniuersum alit, vtens vitalibus hominis vitam sustinet. Hæc igitur omnibus fons est & principiū mouendi, quod à se non ab alio quoquam mouetur. Qua potissimum ratione planè cognosci potest, animam immortali cōditione sustineri: hinc etiā quòd infinitā rerum innumerabilium cognitionē capit, memoriámq; retinet, quòd res occultas ab omníq; sensu & corpore seiunctas inuestigat, quòd tot res & tātas nullius cōcreti corporis subsidio efficit. Quę enim his est ornata viribus, nequaquā cōcreta esse potest ex terrena mortalíque natura, nihil admistū, nihil concretū, nihil coagmentatū capit. Itaq; simplex

Lib. 1. dialog.

Argumēta eorū qui putant nō simplicem esse nostrā animam.

Solutio.

Animā nostrā esse immortalem.

quum sit, nec secerni, nec diuidi, nec discerpi, nec distrahi potest. Nec interire igitur. Ex quo demum intelligitur omni illam turbido motu semper vacare, nec dolore, nec ægritudine pulsari. At multa è corpore existũt quæ illius functiones iuuent & acuant, multa quæ obtundant & impediant. Corpore acri & vehementi quadam status conuersione confracto, illa confestim emigrare cogitur. Quæ mala quum adsunt, quid causæ est cur illa functiones suas non implet? An propriæ substãtiæ iacturam quandam fecit? At ea nec offendi nec labefactari potest. Instrumentum illius violatum est? At nullum ei concedimus. Quid igitur restat? Corpus quod proprium illius est domicilium præpediri. Vt enim opifex idoneis instrumentis instructus, si in tenebricosum aut arctum conclaue contrudatur, nequit quæ artis suæ sunt efficere, sic anima vitioso corpore, quod est tanquam domicilium, coërcita, quæ sua sunt munia exequi non potest. Conuenienti enim corporis mediocritate teneri desiderat, quæ si parum commutabitur, functionibus illa suis interpellabitur: sin multum, tãtam illam discrepantiam perhorrescens nec ferre potis, de corpore decedit.

Vnde fit vt læso corpore animæ actiones lędantur.

De moralibus facultatibus. Cap. XIX.

INEST autem in homine aliud earum facultatum genus, in quibus mores versari proditum est à virtutũ magistris. Est id quidem genus vniuersum appetens, quod nimirum in totidem differentias distrahitur, quot animæ facultates sunt locis sedibúsque seiugatæ. Siquidem suprà enucleatè disputatum demonstratúmque est, vnamquãque non nisi proprio appetitu ad agendum impelli. Itaque vt animæ ira appetitionis pars altera rationis est particeps, altera huius expers. Has enim inter se distare atque seiungi puerorum mores demonstrant, qui iracundia æstuant rationis nondum compotes. Quinetiã adulti qui prudentia præditi sunt, multorum plerunque importuna cupiditate flagrant, quæ insurgens ratio & obsistens dissuadere ac peruertere conatur: hincque frequẽter acerrima pugna committitur, planè ostẽdens non vnicam, sed duas saltem esse facultates, vnam rationi obtemperãtem, alteram voluptatum amicam. Quum autem ratio certamine fortassis euicta fuerit, qui ita vitiorum blãditiis & voluptatibus succumbit, iratus deinde seipsum obiurgat: túmque rationi assistens iracundia tanquã auxiliaria, partes eius tutatur, cupiditatis ardores & impetus oppugnatura. Ex quibus intelligi potest non modò duas, sed tres in nobis facultates morales inesse. Rationis particeps appetitio, voluntas nuncupata, constanter prudenterque quippiã desiderat: quæ verò huius est expers, partibus duabus tenetur, quæ sunt cupiditas & θυμοειδὴς, illa in iecore, hæc in corde. Cupiditatis rursum partes sunt libido & cupedia, illa in testes hæc in ventriculum effusa. Appetendi autem facultates ijs quas dixi sedibus dijungi, ex proprijs earum perturbationibus clarum erit & perspicuum, quæ sunt huiusmodi. Libidinis perturbatio aut ægritudo

Appetitus triplex. Ratioñalis.

Cupiditas

Iracundia.

Cupiditatis partes duæ.

ægritudo eſt mulieroſitas, contraria autem offenſio eius atque faſtidium, μισογύνεια, id eſt odium mulierum. At cupedia perturbationes & ægrotationes habet, circa cibum quidem liguritionem, circa vinum temulentiam: offenſiones autē, cibi & vini faſtidium, & ſtuporem, quo qui tenetur ſuauitatem cibi non ſentit. Vtriuſque autem mediocritas eſt temperantia. Vis animi in corde inhęrens, vt in variam materiam quam vtilem iudicat, nec tamen obtinet (his enim cauſis duabus incitatur, priuatione & vtilitate) appetione ſua fertur & incumbit, ita varijs perturbationibus conquaſſatur. Huius eſt ambitio, quæ gloriam perſequitur & honores: auaritia quę pecuniam & opes auet: ira quæ iniuriam punire & vindicare cupit: metus qui futuri mali opinione conturbat. Quum verò iam bonis potitur, gaudio & lætitia animus exultat: ſin mala inciderũt, doloribus affligitur. Iam verò ſi quas partes corporis ſingulæ perturbationes exagitant, diligenter animaduertimus, conſtabit opinor quo quæque in loco facultas inſideat atque inhæreat. Par eſt enim vnamquamque facultatem in ea potiſsimum parte tanquam in ſede conſtitui, quæ illius perturbatione euidentius impelli & conquaſſari deprehenditur. Atqui dum iracundia, doloribus, gaudio, metu, cæteriſque huius ordinis perturbationibus concutimur, cōſpicuè & inſigniter cor in nobis aut opprimi aut geſtire percipitur. Qui vehementer eſuriens aut ſitiens inedia conſumitur, huic triſti quodam languore præcordia contrahuntur, qui mox lenitur mitiórque fit, vt cibi potúſque quippiam demiſſum fuerit. Quinetiam vterum gerentes alienorũ ſordidorúmque, vt luti, vt carbonum, extraordinaria appetentia laceſſitæ, mox abſoluuntur atque liberantur, ſi qua portione ventriculum ac iecur expurgent. In delirio, obliuione, & ſtultitia, vt ſummus ille ſplendor rationis extinctus eſt, ita & cerebrum grauiter afficitur, huícque non autem cordi adhibita præſidia, ex vſu ſunt & ſalutaria. Hæc quum in aperto ſint & cuique obuia, nihil iam ambigi debet appetitionem eam quæ compos eſt rationis, in cerebro tāquam in arce propriáque ſede collocari: eam verò quæ ad iram procliuis eſt & θύμωσις dicitur, in corde, quod vnum inter omnia viſcera maximo ardet incendio, vt hos poſſit impetus inflammare: poſtremam autem quæ cupiditas appellatur, ſubter pręcordia maximè verò in iecore conſidere. Poſteriores duæ quia variis vt dixi perturbationibus agitantur, patibiles quidem ſunt & affectioni ſubditæ: atqui ſi patibiles, mortales etiam ſunt & caducæ: neceſſum enim eſt affectionũ diuturnitate contabeſcant. At verò prima quæ rationi obtemperat, vt nullis perturbationum fluctibus iactatur, nulliſque vitiorum procellis obruitur, ita prorſus impatibilis & immortalis cenſeri debet. Hinc percipi poteſt hanc iſtam appetendi vim, incorpoream eſſe mentis ſupremę conditione: reliquas autem tum corpori immerſas, tum nobiſ eſſe cum beluis communes. Quanquam autem illa cum cæteris intelligentiæ facultatibus, vna eadémque mentis ſubſtantia tenetur, non tamen cum illis confunditur, ſed diligenter facultatis cuiuſque ratio diſcernenda. Sic quam in corde conſtituimus

Exuperātiæ aut defectiões cupiditatis.

Exuperantiæ & defectiões excādeſcētiæ

Sedes facultatum moralium.

Duo appetitus mortales.

Rationalis immortalis.

Appetitus omnes à reliquis facultatibus diſtingui.

stituimus vim excandescentiæ, cauendum prouidendúmque est ne cum vitali, tanquam vna sint, confundamus: nam tametsi eadem sunt sede eadémque substantia comprehésæ, diuersas tamen facultates esse, effectuum operúmque varietas renuntiat. Ita propemodum in iecore posita cupiditas, ab eiusdem altrice vi quamplurimum differt, licet vnius sint substantiæ. Vbique enim appetens facultas prior est suis comitibus, quas quasi admotus stimulus ad agendum incitat & impellit. Hæc de animæ facultatibus quæ primò sese offerebant, iam pari verborum contractu, earum functiones proximus liber decurrat.

LIBRI QVINTI DE ANIMÆ
Facultatibus, Finis.

De Functionibus & Humoribus,

LIBER SEXTVS.

5

Alimenti in ventriculo confectio. Cap. I.

Præfatio.

ACVLTATIBVS cognatione tanta functiones cohærent, támque immutabili continuatione
10 iungũtur, vt aliarum ex aliis cognitio capi debeat, fuerítque neceſſe nobis pariter de ambabus ſuperiorem ſermonem facere, qui vtrarumque omnes ex æquo differentias recenſeret. Quamobrem de functionibus dum hoc loco rurſum dicere inſti-
15 tuo, neque profectò enitor vt illas nobis adeſſe demonſtrem: neque vt earum differētias enumerem, quippe quas omnes iam ſuprà plenè cumulatéque ſumus cõplexi. Verùm à facultatibus tanquam à cauſis conuerſione facta, articulatim diſtinctéque ediſſerere contendo, qua lege, quo ordine vſæ ſuis illæ ſpiritibus, ſuiſ-
20 que particulis & temperamentis, tanquam inſtrumentis functiones omneis ſuas compleant, vt ſimul inde partium omnium corporis humani cõmoditates & vſus in promptu ſint & eluceant. Primùm autem omnes ſigillatim ſcrutabimur & explicabimus in homine iam genito omnibúſque ſuis partibus abſoluto, deinde in eo qui gignitur in lucémque profertur:
25 atque in illo quidem naturæ primùm, deinde animæ, poſtremò vitæ functiones attingemus. Summum ſupremúmque naturæ munus eſt nutritio, quam ex alimento accepto illa perficit: hoc enim illius eſt tota materia, in quam penitus incumbit, quam variè tractans expurgat, cõuertit, propriíſque ductibus in omnes extremáſque corporis particulas diffundit
30 atque confert. Quodcunque durius & ſolidius eſt alimentum, dentibus in ore conſtructis manditur, extenuatur, & mollitur, nec leuem inibi cõuerſionem accipit, admiſcétque ſibi quodammodo animantis qualitates, vt priſtinam ſpeciem & naturam vix retineat. Quod ſanè potiſſimum efficit tum diligens cõfractio atque cõfectio, tum pituitæ oris perfuſio, quæ
35 ad alia quoque plurima non modicas facultates obtinet, tum oris calor, tum denique tunicæ eius, quæ ipſi quoque ventriculo continuata eſt & communis, attrectatio. Manſum iam & ad nutritionem præparatum alimentum, crebra agitatione & motibus linguæ detruditur, ídque excipit ſtomachus via communis, per quam illabitur in ventriculum. Eſt autem
40 hic & cibi & potionis receptaculum: omniáque rectis in interiore tunica poſitis fibris à gula detrahit, atque eiſdem gula ab ore prolectat, perinde ac ſi dicas ventriculum per gulam quaſi per manum ab ore cibos eripere. Hæc porrò actio à tranſuerſis villis, qui in externa ſunt gulæ tunica adiuuari

Alimētum eſt materia altricis facultatis.

Alimenti præparatio in ore.

Alimēti in ventrē depulſio.

uari videtur. Cùm enim quippiã siue aridum siue humidum ab ore depellimus, transuersæ fibræ quæ infra idipsum sunt dilatantur, quæ autẽ supra, contrahuntur, idque adeo arctè vt inter deuorandum plerunque haustus spiritus, tametsi tenuis est, simul impulsus & adactus remigrare vix possit. Itaque partim ventriculo trahẽte, partim detrudente gula, ciborum fit depulsio. Ventriculi attractionem incitat appetẽtia, & iis qui extra modum appetunt promptior celeriórque fit depulsio: cùm enim fames immodica dominatur, venter cibos nondum in ore planè confectos, mandentibus etiamnum & inuitis plerumque eripit, vt fame latrantem se obsonet. Quæ sibi adduxit sinu suo complexúque recipit: eadem continendi facultate & obliquarum fibrarum ministerio includit, complectitur, continet suprà subtérq; & omni ex parte adeò cõpresse, vt his circũiici & prorsus adhærescere videatur, nec inane quicquã relinquat, si quidẽ cõuenienter & secũdum naturã se habet. Alioqui cibus in tanta capacitate huc illuc fluitans, neque lateribus ventriculi coarctatus haudquaquam plenè cõcoqui posset. Tum igitur pylorum interclusum ac prorsus obsignatum reperire est, vt non modò arceat crassiorem cibum, sed nec liquidum ac maximè profluentem elabi sinat. Ea profectò ratione concludit cohibétque accepta, nec ante legitimum naturæque præscriptum tempus effluere quicquã patitur, nisi cùm aut magno copiæ pondere, aut qualitatis mordentis acrimonia lacessitur. Est autem id legitimum tempus, quo plenã perfectámque concoctionem absoluit. Hoc interim spacio facultas concoquens, cibum omnem mutat & conficit, nullis quidem fibrarum adminiculis, sed tum proprio ingenitóque calore & spiritu, tum eo quem vt lebeti magno circumiectus ignis, ita & proximæ partes illi inferũt, iecur, lienis, cor, diaphragma, vena caua, & omentum, quod illius calorem coërcet duntaxat atque continet. Cæterùm propria ventriculi substantia cõcoctionis illius absolutionem perficit, idque nõ modò vulgatis & notis illis qualitatibus, verum etiam tacita & recondita proprietate. Itaque his omnibus tãquam ministris adiutus ventriculus primùm quidem alimẽta in vnum cogit, & alia cum aliis, arida cum humidis confundit, simul verò omnia frangit & exterendo comminuit, vt iam partes omnes quandam substantię æquabilitatẽ adeptę videri possint. Quæ dum ita exquisitè permiscentur, necessariò quum ex mistionis lege, tum ex affectionis natura mitigãtur, & deposita omni qualitatum exuperantia in quẽdam mediocritatis ordinem adducuntur & recidunt, fitque vniusmodi eiusdémq; naturæ substantia, speciem quandam cremoris consequuta. Hoc primum est concoquentis facultatis opus, ciborum in cremorem conuersio, quam & vẽtriculi & vicinarum partium solo calore fieri credibile est. At verò id concoctio nondum censeri debet, quòd talem ars sola plerũque nobis exhibeat, sed duntaxat præparatio quædam ad cõcoctionem. Posthæc verò cremor hic aptã & accõmodatam nutriẽdo animali qualitatẽ atque substantiã sumit túmque perfectè mutatur & cõficitur: eáq; mutatio & in chylum facta cõuersio,

Ventriculi attractio.

Ventriculi retentio.

Coctio vẽtriculi.

Coctionis ratio.

ſio, concoctio ea eſt quam definimus. Fit autem hæc non modò vi & ardore caloris, ſed etiam tota ventriculi ſubſtantia, & inſita quam diximus proprietate. Sic ſtruthiocamelus ferrum coquit & exterit, quod non leo calidiſſimus, ſed ne ignis quidem ardor effecerit: ſic fruges aridas & præ-
5 duras minutæ aues conficiunt, omnéſque crudum quippiam ſubigunt & mutāt, quod vix audeat homo attingere: ſic coturnix veratrum coquit & mitigat nobis prorſus inimicum, inuictum, indomitum, & quod omnem corporis noſtri vim, omnes conatus reſpuit & aſpernatur. Quodcunque autem idoneum & conueniens alimentum ventriculus acceperit, id demū
10 vincit atque mutat, omnéſque in id tum qualitates, tum naturæ ſuæ vires confert. Hoc iam plenè coctum tametſi ingratum guſtatui videtur, poteſtate tamen & viribus cōueniens eſt & ſalutare. Idipſum autem concoctio eſt, nempe in peculiarem & propriam eius quod alitur qualitatem cōuerſio. Ariſtoteli quidem hæc πέψις exiſtit, id eſt (vt iuniorū nomine vtar) eli-
15 xatio: eſt enim in humido facta coctio. Quidā ex veteribus hanc falſò corruptioni annumerant, idcirco alimenta temporis ſpacio in ventriculo cōmutata putreſcere exiſtimātes, quòd priſtinam ſaporis odoríſque gratiam non ſeruent, ſed prorſus iniucunda, graui moleſtóque tum ſapore, tum odore ſenſus feriant. At illi parum cognitum habent eam concoctionis ſa-
20 lubritatem, non guſtatu, non olfactu, ſed virium præſtantia & ſubſtantiæ familiaritate ponderandam eſſe & æſtimandam. Eius porrò quod iam conuenientem & familiarem qualitatem eſt adeptum, portionem quandam ſibi arripit ventriculus: nam quod in cremore longè optimum eſt & congruens, id halitus ſpecie ad ſe rapit, ínque ſuas tunicas ſugendo recon-
25 dit, eis etiam adiūgit & agglutinat: ex quo demum fructum voluptatémque percipit, & quodammodo ſaturatur. Veram hanc eſſe nutritionem à Galeno quidem videtur proditum literis: quod tamen nonnulli de interiore ipſius duntaxat tunica accipiendum interpretantur, háncque ex tenuiore benigniorēque chyli vapore ſuſtineri: externam verò ex ſanguine
30 alimentum capere per venas conſpicuas ex iocinere in ſe pertinētes atque directas. Ego verò vt hanc ſic & interiorem illam ſanguine nutriri duco, neque paſtionem eam quam ex chylo ventriculus capeſſit veram nutritionem appello, ſed ex qualitatis cognatione & conuenientia oblectationem quandam & ſatietatem nutritionis æmulam. Exanguia (fateor) nō
35 pauca animātia, vt conchæ, vt vermes ſucco aluntur, qui veram ſanguinis ſpeciem non accipit: at non protinus exiſtimādum eſt idipſum in ſanguineis obtingere, quòd nihil quicquam præter ſanguinem poſſit in eorum ſubſtantiam conuerti. Quocirca fieri non poteſt vt chylus proximum ſit ventriculi alimentum. Quæ quidem mea aſſertio, ne inanis eſſe videatur,
40 illa me cauſa mouet, quòd dum fœtus vtero continetur, totus ventriculus maximéque interior eius tunica, puro ac ſyncero ſanguine alebatur, nullo nimirum tum vſpiam exiſtente chylo. Nunc igitur quia cumulatius atque perfectius is ali poſtulat, optima ratione ſimiliter ex ſanguine nutrietur

Cauſæ efficientes χυλώσεως.

Concoctio quid.

Alimenta coctiōe nō putreſcere

Vt vētriculus chyli benignita te fruatur.

Totū ventriculū ſanguine verè nutriri.

trietur

trietur & incrementum suum capesset. Quinetiam ossa quæ longiore interuallo quàm ventriculus à sanguinis natura recedunt, sanguine ali fatemur: quanto magis igitur ventriculi membranæ sanguinem pro suæ naturæ custodia requirent? Quî fit igitur, inquies, vt cibus ventriculo cõceptus, famem & appetentiam sedet atque saturet, si is neque ventriculum pascit, 5 neque nutrit? Fames quidem & animalis appetentia totius est ventriculi, præsertímque oris eius, tum temporis potissimũ excitata, quum supra modum exinanita ventriculi capacitate, eius latera collapsa, in sese concidũt conuellúntque grauiter vicina sibi præcordia, & quum interiores recessus & quasi rugæ proprio humore exhausto inaruerunt. Hoc interim spacio 10 ventriculus tum se suámque capacitatem implere & quasi farcire, tum verò succi vtilioris quippiam in interiores illos recessus recondere desiderat. Vtroque autem desiderio eum laborare argumẽto est, quòd modico cibo qui interiorem duntaxat tunicam oblinat, saturari non solet, nisi ipsa etiam interior capacitas expleatur: quòd etiam dominãte fame, dum quis 15 cibum capit, non protinus vt hic intrò demissus est, sed aliquanto pòst satiatur desiderium, quum perutilem succum ventriculus in tunicam rapiẽs summa cum voluptate amplexatur, sibíque apponit perinde ac si eo verè aleretur. At certè ea nequaquam propria est nutritio: sed succus ille vacua tunicæ spacia referciens, in vaporem fusus & extenuatus ad extremum va- 20 nescit: iísque sua potius qualitate quàm substantia famem depellit. Famem dico animalem appetentiam: naturalem quippe vna duntaxat sanguinis substantia per ventriculi corpus & molem effusa, satiare potest, dum in eius naturam conuertitur: cæterùm animalem non modò sanguis, sed & quicquid qualitatis cuiusdam suauitate præditum in ventrem demittitur, 25 compescit.

Quæstio.

Solutio.

Fames ex causa fit duplici.

Ingestus cibus famẽ sedat animalem, nõ autem naturalem.

Vt è ventriculo per intestina & venas mesaraicas in iecur fiat alimenti distributio. Cap. II.

Posteaquam perfectè planéque cibos ventriculus concoxit, 30 iísque abundè saturatus est, os infernum cui pyloro nomen est diducit, aspernatúrque quicquid alimenti reliquum est, tãquam redundans ac molestum. Quamobrem tum otiosa & feriata continendi facultate, officiorum vsa vicissitudine expultrix exurgit, quę transuersas fibras con- 35 trahens, ventriculum coangustat: atque iam cõfectum chylum à se excludit, detrudítque per pyloron in intestina. Cæterùm quum sit ventriculus in naturalium instrumentorum numero, cautio etiam atque etiam adhibenda est, ne imprudentes hunc tanquam animal ratione intelligẽtiáque præditum producamus, quod prouidentia quadam & cura aliarum etiam 40 partium saluti consulat. Non enim eò cibos concoxit, vt reliquis partibus alendis eos accomodaret, sed dum sinu complexúque eos continet & vndique comprehendit, propriæ saluti atque voluptati dans operam, necessariò

Expulsio ventriculi.

Non agit vẽtriculus præcognitione quadam.

sariò eos commutat. Vnde & idonea cibi portione iam expletus, quod reliquum est tanquam onus inutile à se deponit exigítque, nô quòd in reliquas partes conferre quicquam conetur, in ídque viribus incumbat. Itaque dum sibi prouidet, & in eo maximè est occupatus, aliis etiam vtilitatem & fructum affert, non quidem ex instituto, sed fortuitò tâquam aliud quippiam agens. Hac igitur via & ratione gerûtur omnes ventriculi functiones, si modò integer est & incorrupta sanitate, nec quorundam iniuriis lacessitur, quæ vel magno copiæ pondere, vel qualitatis acrimonia stimulent. Quæ sanè quemadmodum & quæcûque posthac tradentur functiones, tum ex quotidianis naturę operibus, tum ex viuorum atque mortuorum consectione comprobari solent. Quod ergo in ventriculo redundat alimentum, in intestina protruditur: exceptum autem (neque enim id trahunt, neque huius gratia fibras rectas habent intestina) confestim præteruehitur, à depellendi facultate, quæ in intestinis inest longè valentissima, ad cuius muneris functionem vtraque tunica fibras obtinuit transuersas & in orbem actas. Quoniam autem multiplex est intestinorum anfractus & flexuosa circuitio, haud ita facilè alimentum perlabitur. In tanta igitur viæ longitudine, defluentis materiæ quicquid coctum est & salutare, potest opportunè in iecur per mesenterij venas trâsportari. Vix enim fieri potest, vt in tam lôgo viæ tractu vlla succi portio præterfluat, quæ nô ad cuiuspiam venæ os aliquando sese applicet, & quę si primum fortè ambitum præterlapsa erit, secundo vel tertio, vel alio deinceps consequente non arripiatur, suctáque apprehêdatur. Quod autem hunc anfractû prætergreditur, nec raptum fuerit in mesenterij venas, tanquam inutile & superuacaneum in crassiora intestina deiicitur, quò simulac peruenerit excrementi appellationem sumit: honestiori nec inquinato verbo cibi reliquias appellant. Hæ tum astringentibus se intestinis, tum relaxâtibus tandem in aluum depelluntur, in quo tanquam in receptaculo resident dum propulsentur foras. Alui extremum podex est, quem σφιγκτὴρ musculus ambiens atque circûfundens marsupij modo intercludit, nec quicquam antè elabi sinit quàm ratio iubet. Dum autem arbitratus imperio hic relaxatus soluitur, naturaliter quidem expellentibus intestinis, nônunquam verò adiuuantibus diaphragmate & abdomine, excrementa deturbâtur. Ex quo planè intelligi potest deiectionem hanc prorsum naturalem esse, retentionem verò voluntariam, quæ solius sphincteris opera completur. Quanquam autem non prius è ventriculo cibus delabitur, quàm plena & absoluta concoctione sit mutatus, in ipso tamen per intestina transitu elaborationem etiamnum & absolutionem completâ adipiscitur, quòd iners & otiosa nunquam esse possit, quæ in eis est commutandi facultas. Simul verò eo transitu atque prolapsione, vtile quippiam & côueniens intestina sugunt, sibíque apponunt, quo demum (perinde vt de ventriculo antè cômemoratum est) perfruuntur. Cæterùm vera eorum nutricatio per venas fit mesenterij, quæ sanguinem è iocinere reuehunt, queâdmodum eædem

Alimenti per intestina depulsio.

Alimêti distributio ad iecur.

Excremêtum alui.

Excremêta retineri voluntate, expelli vi naturæ.

Intestina cibû côcoquere.

falsa haec est ... mesaraicarum opinio ... alia enim chilum ad iecur transferunt, aliae sanguinem ad intestina transportant, nec illae ... munere funguntur

Chyli ad iecur träſuectio per venas meſenterii.

viciſſim chylum comportant. Vt enim arboris tenuiſſimæ radices è terra ſuccum trahunt, ita quæ in quoduis inteſtinum pertinent venarum ora, quantum chyli coctum eſt, & à reliquo cibo ſecretum, id omne hauriunt & exorbent: ab hiſque venis minoribus ad maiores permanat, dum tãdem ad iecoris portas ſe applicet: ad hãc quippe regionẽ aditus eſt & introitus per multiplices admodum vias, eáſque perangustas. Præparãt hæ quidem chylum iecori, conferúntque quaſi rudimẽtum ſanguinis, quale in eis per confectiones deprehendi ſolet, idcirco ſanè quòd à iecore initiũ ducunt, cuius proinde naturam referunt & æmulantur. Si arteriæ quæ ad inteſtina feruntur ac pertinent, nonnihil etiã humoris è cibo alliciunt, id omnino perexiguũ eſſe debet, quòd craſſior illic ſuccus exiſtat, ſintque arteriæ ſpiritui halituíque trahendo accommodatæ. Qui vnum ſenſum æſtimatorẽ iudicémque adhibuerit, meſenterij venas ventriculi & inteſtinorum nutricationi, non autem ſuccorum diſtributioni deſtinatas eſſe contendet, quòd omnes ſemper rubro, nunquam albo ſucco cõfertæ videntur: quódque in ventriculi & inteſtinorum ſubſtantiam ſe figant, neque ad interiorem capacitatem apertæ ſint. Veruntamen quoniam aliæ nuſquam viæ ex inteſtinis in iecur directæ feruntur, per quas alimentum influat, ratio magis quàm ſenſus conuincit eas etiam ad diſtributionem accommodari.

Venæ meſenterii præparant iecori.

Cibi ad iecur diſtributionẽ ratione potius quàm ſenſu cognoſci.

Exiſtet autem mox quæſtio non parùm difficilis atque ardua, multùm & ſæpe quæſita, per ſinguláſne meſenterij venas tum nutritio, tum diſtributio ſit: an potius aliæ ad nutritionem, aliæ ad diſtributionem aptæ ſint & conſtitutæ. Omnes vna ſanè & communi cõditione ſeruitutis vtuntur, nec vlla operæ varietas illas ſeiunxit: ſed ſingulis vtrumque datum eſt, tum vt in iecur chylum tranſportent, tum vt ex hoc in inteſtina ſanguinem refundant: neque id quidem tẽporum & officiorum quadam viciſſitudine, ſed ſimul vna eadémque humorum congreſſione. Quanquam autem eiſdem venis permiſcentur chylus atque ſanguis, trahentium tamen partium naturæ & deſideria cauſæ ſunt, quòd diuerſæ diuerſa prolectent atque ſecernant, quemadmodum in alui purgationibus, non obſcurè fieri deprehendimus. Ad hæc verò ſciendum probè eſt, ſuperiores venas quæ in ventriculum & gracilia inteſtina concedunt, minus ſanè quàm inferiores humoribus è venis & ex iecore purgandis deſtinari. Nam in dyſenteria multóque apertius in teneſmo, mordax & acris humor in craſſiora inteſtina illabitur, quo tempore plerũque ſuperiora nihil noxæ & incõmodi ferunt, ſed cocta alimenta continent atque diſtribuunt, tametſi aluus inferior cõtinenter prouocata humorem deiicit. Dum alimentis nonnihil purgantis facultatis permiſcebitur, vno eodémque temporis momento nutritio fiet, & infeſti humoris ſecretio: hic per venas inferiores in aluum detrudetur exigetúrque foras, alimentum verò per venas ſuperiores in iecur raptum concedet. Ad hunc igitur modum alimentum in iecur perlabitur, trahentibus quidem tum meſenterij venis, tum verò iecore per venas. Rapiũt autem id maximè ob conuenientis cuiuſdam facultatis communionem: veruntamen

Quælibet meſenterii vena ſanguinẽ continet atque chylum.

Superiores ad diſtributionẽ, inferiores ad expulſionem magis aptę.

Diſtributio attractione fit.

runtamen aliæ permultæ sunt causæ quæ trāsuectioni celeritatem addant, vasorum amplitudo, ſucci renuiras cum permeandi impetu, & attrahentis facultatis robur. Ex qualiratis quidem cognatione, vinum quàm aqua ocyus in corpus aſſumitur: at ſubſtātiæ renuitas & vis quædam penetrandi, cauſa eſt vt vinum album propriùs quàm rubrum & auſterum in iecur peruadat, id enim expedirius trahentis vim conſequitur. Si diſtributio, expoſita modò ratione, trahendo duntaxat perficitur, quomodo mente cōcipiemus corporis habitum eiúſque venas extra modum impleri, quod in illo habitu athletico vſuuenire cōpertum eſt & proditum. Nulla ſiquidem rum partibus abundè ſaturatis ineſt appetentia, quę trahendi deſiderium iniiciat aut ſtimulet. Si igitur non appetunt, neque profectò alimentum rapient. Deinde pars vnaquæque idcirco alimentū trahit, vt eo perfruatur: quod ſi iam plenè fruitur, nō eſt quod noui deſiderio pulſetur, nec quod ad id trahendum ſeſe comparet. Veritatem porrò huius rei impura eorum intemperantia illuſtrabit, qui tanquā gurgites & voragines de poculorum magnitudine certant & bibendo ſe ſuperant. Quanquam enim multas vini amphoras exorbent & exiccant, quæ tamen ab illis depelluntur cibi reliquiæ, nihilo fiunt liquidiores: argumenrum ſanè quicquid vini abſorbuerunt in venas id omnino permanaſſe. Quinetiā ſi tenue ac potens vinum fuerit ingeſtum, & qui ad iecur patet aditus ſoluti fuerint, nec obſtructio diſtributioni moram & impedimentum vſpiam afferat, quale ferè hauſtum fuerat vixque vlla ex parte commutatum profundi cernetur. Quod ſi aliquiſpiam omnem huiuſmodi diſtributionem trahenti facultati attribuit, nec vinum quantumuis tenue exiſtimat niſi tractū in venas peruadere, edoceat is quæſo & planum faciat, qua ratione complura medicamenta anguſtas admodū vias, venáſque prætenues ſubeant, & nullam non corporis partem peragrent. Non liceat ad trahendi facultatē confugere eámque moleſtè obtrudere, cui nihil hic loci relictum eſt. Nulla enim medicamentis cum corporis partibus affinitas intercedit, imò contrà odio penitus inſito, tacitíſque diſcordiis plurimùm inter ſe diſſidet, naturæ prorſus infenſa. Quamobrem his nō excitabitur vis appetendi, nec demum illius impulſu trahendi facultas inſurget, quæ illa tam aduerſa in venas & corpus alliciat. Cæterùm quum illa quoquouerſum permeātia, omnia traiicere & peruadere medicorum curationes multis iam ſeculis comprobarint: quænā obſecro huius alia poteſt cauſa probabilis afferri, quàm quòd illa aut ſubſtantię tenuitate, aut alia quapiam vi ingenita ſibi, in corporis interiora penetrent? Hoc ſi eſt, quid quæſo obſtabit quo minus multa etiam alimenta prætenui ſubſtantia aliíſque facultatibus valeant, quibus velut impulſa promptius ferantur ac permanēt in corpus? Quum quis ad mediocritatem & ad ſatietatem ſe impleuit, omnémque cupiditatem tum ventris, tum reliquarū partium ſaturaſſe creditur, ſi crudus poſtridie ſe rurſus ingurgitet, an nō potius humor in venas ſe protrudet, quàm partium vi prolectetur? Si hæ ſatietatē expleuerūt, cur pluribus & immodicis

Quomodo venæ poſſint ſupra modū impleri.

Multa alimenta tenuitatis ī petu ī venas permeare.

Subterfugium quorundam.

humorum pondéribus sese obruent? At (inquiunt) ventris ori ingenita vis est appetendi, quæ cùm sensu quodam eximio indigentiæ atque plenitudinis molestiam percipiat, saturari quidem potest: reliquæ autē partes eo sentiendi munere destitutæ sunt, quæ quoniam satietate nulla præmūtur, naturali quodam desiderio tanquam stirpes, ex venis nullo pūcto tempo- 5 ris intermisso alimentum rapiunt, neque fieri potest si materia suppetit, vt aliquando illæ trahendi finem faciant. Hæc mihi videtur delicatior vt ita dicā molliórque ratio, quàm philosophi vis grauitásque postulat. Si enim partes assiduè trahunt, insaturabiliter explentur, éstque naturalis earum cupiditas insatiabilis. Hoc verò quid aliud est quàm partes perpetuo & insa- 10 nabili malo teneri? quàm morbum cum integra valetudine cōfundere atque omnia perturbare? Bulimum quidem & diabetem affectiones præter naturam dicimus, quòd assiduo desiderio ad trahēdum impellant, neque vllum agendi modum adhibeant. Similiter igitur & in nobis quantumuis bene valentibus, si partes corporis trahendi moderationem non adhibēt, 15 debent infirma atque etiā ægra valetudine censeri. Iam verò quod illi proponunt partes corporis nullum sensum habere indigentiæ atque plenitudinis, quem exitū reperire possit æstimemus. Hoc fixum atque ratum omnes habent, venas & habitum corporis cùm supra modum implentur, plenitudinis mole veluti pondere aliquo grauari: hinc grauissima mala im- 20 pendere, quæ prospiciens Hippocrates iubet habitum soluere sine mora. Hoc & natura sæpe aggreditur, dum onere oppressa & quasi extincta, miris conatibus superuacuam molem per nares, per vterum, aut mariscas à se tanquam à ceruicibus depellit. Deinde verò multis antè rationibus corroboratum est, partibus naturalem quendam sensum inesse conuenientis & 25 aduersæ qualitatis, eóque naturale desiderium incitari. Quod si est, cur nō item molesti pōderis atque grauitatis sensus inerit? Iam si quis inest vt certè videtur, cùm ad mediocritatem partes implebuntur, earum cupiditas & naturale desiderium expleri satiaríq; debet. Quocircà si supra hàc mediocritatem eas impleri contingat, non id solùm trahētis facultatis desiderio, 30 sed iis maximè causis quas suprà recensui, fieri necessum est.

Cōfutatio multis rationibus.

Sanguinis & humorum in iecore procreatio. Cap. III.

EX intestinis autem & ventriculo secretus à reliquo cibo succus is quo alimur, permanat ad iecur per quasdā illinc 35 vsque ad πύλας, id est portas iecoris ductas & directas vias. Sic enim appellant venam in iecoris introitu peramplam, ad quam tenues mesenterij venæ pertinent. Huc totus chylus confectus iam coctúsque perlabitur, qui tamen mox rursum dispersus in omne iecur distrahitur. Quas enim venas ad por- 40 tas natura in vnā coniunxerat, mox rursum in iecoris corpus disiecit, quæ quum tenues & admodū angustæ sint, non facilè & celeriter potest succus distributionis impetu allatus per has peruadere. Quocircà is in iecore diu

multúmque

multúmque cunctatur, & in transitu hæret: éstque tarda eiusmodi transuectio loco retentionis & moræ, quę absolutæ concoctioni necessariò debetur. Quum igitur tanta sit venarum per iecur disiectarum exilitas, succus totus ad eius carnem propriámque substãtiam proximè accedit, à qua 5 vniuersus vsquequaque attingitur. Ob hanc verò moram diutinam, & ob exquisitam in iecore contagionem, chylo per minima quęque distributo, tum celerior, tum integrior sanguinis asciscitur species, quàm si ampla capacitate, qualis est aut cordis aut ventriculi, conciperetur. Ad quod non parum confert quòd quæ in iecore sunt venæ, tenuibus admodum tunicis 10 sunt præditæ. Quem igitur chylum ope venarum mesenterij preparatum, & rudi quadam sanguinis forma adumbratum iecur accepit, hûc per eam moram & cõtagionem, vera & expressa sanguinis specie ornat & perficit: cuius operis non quæuis illius sine delectu particula, sed quæ duntaxat illius propria est caro atque substãtia effectrix est, quanquam reliquæ om-15 nes in id vsum quendam & cõmoditatem habent. Dum ea caro quæ substantia concretum & coactum sanguinem exprimit, allapsum ex ventre chylum sensim enititur in propriam naturam commutare, sibíque prorsus assimilare (est enim hic scopus vnus in quem vnaquæque particula caloris sui munus dirigit atque refert) primùm quidem crassiorẽ reddit & co-20 lore rubrũ: qúmque iam ad quãdam mediocritatem accessit, sanguis verè est & appellatur, tantò à iocineris substantia deficiens, quantò ventris chylum superat. Ex quo percipi potest sanguinis confectionem, non modò caloris beneficio, sed maximè iocineris ingenita proprietate compleri. Huius proportione eorũ quæ in reliquis partibus gignũtur humorũ, vt la-25 ctis, vt seminis, concoctionem æstimari velim: vt non aliud sit concoctio, quàm imperfecta & inchoata quædã assimilatio, seu gradus quidã & aditus ad assimilationẽ. Geniti iam sanguinis portionem quãdam familiarẽ ac benignam sibi iecur adiungit, agglutinat, & assimilat, non vt ventriculus aut intestina chylum, sed nutritione perfecta illam in propriam naturã 30 conuertens. Reliquã verò sanguinis partẽ ceu redundantẽ & sibi superuacaneam, in venã cauam perlabi sinit, à qua in totũ corpus distribuitur per venas sanè quam multas, in omnes partes corporis pertinentes. Cæterùm priusquam hãc distributionem oratione persequamur, sanguinis procreatione paulò altius repetita, inuestigemus quínam & quales quótque hu-35 mores vnà cum sanguine gigni solent. Mustum recens ab vuis expressum coniectúmque in dolia, cernimus ab innato sibi calore efferuescere, mutari, & concoqui: hinc superuacanea cõparere quæ prius quidẽ confusa inerant, ac tũ primùm cõcoctionis vi secernũtur atque secedũt, alterum quidẽ grauius magísq; terrenũ, quod in fundo subsidens fecẽ appellant: alterũ le-40 uius magísq; aëreum, quod per summa innatat & flos vini dici solet. Simili profectò ratione chylus in iecur trãffusus, cùm humidus quidã liquor sit, quodammodo feruet & concoquitur, tandémque nonnihil crassum existit, feci respondens, nõnihil etiam tenue & leue flori cõsimile, hoc bilem

Iecoris retentio.

Iecoris cõcoctio.

Caro iecoris opifex sanguinis, & quomodo.

Vt iecur alatur.

Quatuor humorum ortus & procreatio

flauum dicimus, illud melancholicum humorem. Hæc quidem superuacanea, quia sunt ad corpus alendum minus idonea, idcircó sanguini puro corporis alimento permisceri non par erat. Quamobrem natura illa segregans, flauam bilem in propriam vesiculam ad iecoris portas constitutam, melancholiam verò in splenem cõfert & reponit. Itaque vesicula proprio ductu & via ex iecore bilem flauam attrahit, eámque synceram, nec alio quoquam humore adulteratam, tum quòd viæ angustia crassiorem illabi non sinit, tum quòd eiusmodi attractio maximè ex humoris familiaritate & occulta conuenientia inciterur. Quanquàm enim mordax est & acris hic humor, vesiculæ tamen proprióque receptaculo tristis non est aut infestus, sed mutua cognatione iucundus & amicus, ex quo illa voluptatem & iucũditatis sensum percipit. Cæterùm eo haudquaquã alitur, quòd vsquequaque amarus sit nullo benigno succo perfusus, sed sanguine quem suscipit per venam conspicuam ex portis iecoris in suum ipsius collum insertam. Cùm bilis copia supra modum turgescit, onere se leuat quod ab se in intestina exigit atque deponit, ídque via altera quæ magna ex parte in ieiunum intestinum contendit. Hęc secretio tum intestina ad celerem reliquiarum deiectionem impellit, tum eas ipsas fuluo tingit colore. Lienis porrò parte concaua venam gerit à portis iecoris allatam, qua is à squalido illo & melancholico humore iecur expurgat. Hũc enim insita facultate, qua sibi gratus est & suauis, attrahit & in se recondit, per venarum tenuitates diffundens: assidua deinde opera summáq; administratione hũc elaborat, comminuit, exterit, & in tenuiorem quoad licet succum cõmutat, ad hanc quidem actionem tum robur innati caloris, tum perpetuam arteriarum (quæ illic multæ sunt & ingentes) pulsationem accommodans. Qui in splenem allicitur sanguis eum qui in iocinere continetur crassitudine superat: verùm cùm in illius venis & arteriis elaboratus fuerit, non vniuersus neque crassior illius portio, sed tenuior duntaxat lienis fit alimẽtum, & in eius carnem sensim illabitur. Id autem quãuis tenue sit, nequaquam tamẽ rubrum est, sed subnigrum lienis colore: quemadmodum qui sanguis iecur alit crassus est & ruber: sic enim cõueniebat vnumquodque familiari & cognato sibi humore nutriri. Crassior autem melancholici humoris portio quæ lienis vi nec molliri nec subigi potuit, tanquam ad nutriendum inepta, in os ventriculi proprio ductu quasi eructando eiicitur. Hæc quidem cum austera sit & acerba, ventriculum astringit & in angustum adducit, vt inde omnis illius actio firmior sit & validior. Deinde verò in ventris capacitatem relabitur: hinc vnà cum alimentis in intestina excidit, tandem verò quia inutilis in cibi reliquiis inhærens cum eis foras propulsatur: non enim denuò in venas & iecur illinc traducitur, vt neque flaua bilis quę iamdudum expulsa, alui superuacua infecit. Rursùm autem vini comparatio ante oculos exponenda est, si pituitæ ortum atque substantiam placet animo percipere. Quod bimestre adhuc est, quamuis à fecibus & spuma expurgatum, gustatu tamen subcrudum, austerũ & astringens

Bilis tũ flauæ tũ atræ secretio.

Vt flaua bilis ĩ cystim trahatur.

Cystim ali sanguine.

Bilis ad intestina deiectio.

Vt lien melãcholiam trahat.

Lien quomodo alitur.

Purgamẽtum lienis quomodo mittatur.

Pituitæ procreatio & locus.

gens deprehenditur, quòd crudis partibus visum effugientibus perfusum sit. Has dierum numero vini calor euincit & concoquit, indicio quòd vinum annuum aut bimum qui degustabit, iam maturatum id, suaue, plenũ caloris & roboris percipiet. Sic in sanguine à quo vtraque bilis secreta iam 5 est, crudus quidam humor confusus permiscetur, cui perpurgando natura nullum instrumentum designauit, quòd segregari excludíque non deberet. Est enim quasi dimidio coctum alimentum, quod manens cum sanguine vnà rapitur in venas, vt per inedias & cibi penuriam tẽpore mutetur & integrè coquatur, fiátque sanguis commodus & salutaris. Hæc pi-10 tuita non quẽadmodum dictus suprà melancholicus humor aut flaua bilis, superuacua censeri debet, quum sit ad nutriendum apta: neque præterea mucco mananti è naribus, neque ei lentæ crassǽque pituitæ similis est quam in ventre & intestinis necessariò gigni perhibent. Hęc enim ventriculi cõcoctione deficitur, vt ne succus quidem omnino sit: quã autem hîc 15 definimus ea succus est, ex bono & percocto chylo genitus. Reliquas tum pituitæ tum bilis differentias paulò pòst fusius persequemur.

Omnes humores simul gigni, & ab vno eodémque calore. Cap. IIII.

20 QVVM tam multiplex sit & varia humorum natura, fieríne potest vt omnium vna sit procreatio, & ab eodem calore profecta? Sanguinem aiunt ex mediocri temperatóque calore nasci, reliquos humores ex immodico: quod ipsum variis argumentis fulcire nituntur, iísque ab homi-25 num naturis, ætatibus, vitæ generibus, ab anni tempore, regione & cœli statu ductis atque deprõptis. Ex his enim quęcũque in calorem propensiora sunt, bilem, quæ in frigus vergunt, pituitam: vt mediocria sanguinem gignũt. Si in hoc procreationis humorum summa causáque tota cõsistit, quum in vnoquoque homine calor vniusmodi sit & sim-30 plex, vnicus dũtaxat humor proferetur. Et cui acrior ille obtigerit, ex quouis sine discrimine tum calido tum frigido alimento, nihil præter bilem gignet. Contrà verò cui natura aut ætate iam acta decursáque calor torpescit, tametsi calidiora erunt aliměta, meram pituitam procreabit. Hæc autem per se & perspicuè sunt falsa & inter se vehementer repugnantia, quæ 35 quotidie re & euentis refelluntur: quandoquidem in omnibus tum naturis tum ætatibus tum cœli constitutionibus, ex quocunque alimento, omnes humorum differentiæ gignuntur in nobis. Dum enim aliměntum sanguinis formam commutatione nãciscitur, reliqui humores pariter ortum habent. Itaque quoniã hominis simplex est & eiusdem naturæ calor, con-40 sequens est hanc humorum differentiam non calori, sed alimento ascribẽdam esse. Atque vt apertius id explicem, locos eos penitus scrutabor ex quibus argumenta eruuntur. Nihil prorsus communi rerum natura ducitur & consistit, quod non quatuor illa peruulgata rerũ primordia quadam

Lib. de naturalibus facul. 3.

Expositio, aut si mauis confutatio.

Vnde diuersi humores gignantur in nobis.

mistionis temperatione compleant: maximè verò quæ alimenta dicuntur ex illorum quadam mediocritate constant. Hinc fit, vt chylus ex alimẽto factus, quanquã simplex & vniusmodi intuentibus apparet, reuera tamen partium diuersarum mutua permistione concreuerit, quarum aliæ calidæ sunt & tenues, aliæ frigidæ & terrenæ, frigidæ aliæ & humidæ, vt aliæ calore humoréque excellunt. Quum igitur vnus iocineris calor in tam varium & multiformem chylum agit, quid difficile existimes varios humores inde procreari, quãdo maximè à naturę interpretibus proditum est, ab efficiente causa simplici, complura diuersáque gigni, ob eam quę in materia est dissimilitudinem? Vt simplex omnino nullum potest alimenti aut chyli genus haberi, ita fieri non potest, ne ex grauissimo quidem morbo, vt omnes chyli partes in vnum simplicémque humorem commutentur. Etenĩ si quis melle, alliis, porris, aut cæpis vescatur & vino meraciore, sitque is calidiore natura & ætate florenti, nõ idcirco duntaxat synceram ex his bilem, quanuis certè multam eam & feruidum sanguinem suscipiet. Cui iecur temperatum natura obtigerit, id ex ea chyli portione quæ temperata sit & mediocri substantia sanguinem, ex calida & tenui bilem flauam, ex frigida humidáque pituitam, ex frigida atque terrena melancholicum humorem efficiet: omnia quidem sui generis quandam mediocritatem adepta. Si verò vel alimentum, vel iecur, vel vtrunque in calidũ verget, bilis quidem abundantior efferetur, eáque calidior quemadmodum & sanguis: & pituitosus, aut melancholicus humor minus erit frigidus: nã vnusquisque humor certa temperamenti latitudine circumscribitur, per quam diuagari potest. Ex melle nõ modò copiosior, sed etiam calidior bilis quàm ex lactucis progignitur: & cui iecur est calidum, plus bilis eiúsque calidioris ex simili alimento is coaceruat, quàm cui id frigidum vergit. Est igitur sanguis alius alio calidior frigidiórve, & bilis bile calidior, & pituitosus melancholicúsve humor alius alio frigidior, neque suus cuique ad vnguẽ definitus est gradus. Ex quo intelligitur nõ omnes quæ in alimento ad bilem aptæ sunt partes, in omnibus æquè corporibus in bilem conuerti, nec omnes quæ pituitæ gignẽdæ sunt, semper in pituitam abire, sed varietatis plurimũ afferri, ex efficientis caloris vi & alimenti materia, quarum iusta comparatio gignendi humoris speciem definiet. Rursum non omnem flauam bilem ab immoderato fieri calore, sed etiam à temperato, aliam quoque ab imbecillo: ridiculum enim & absonum videatur, si quis dicat temperatũ aut frigidum iecur nil prorsum bilis habere, nec alimẽta frigidiuscula illius quicquam proferre. Quod obiici solet bilem duntaxat fieri à natura, ætate, regione, & alimento calidiore, non est vsquequaque verum, quòd ab aliis etiam causis proueniat, attamen ab illis maximè redundantia quædam fit & affluentia bilis supra mediocritatem: quemadmodum iecur & alimentum si frigidiora sint, pituita superfluet, si temperata, sanguinis erit vbertas: si temperatus calor & alimẽtum terrenum, melancholicus humor redũdabit. Cæterùm nõ simpliciter ex similibus dun-

Necessariò quatuor humores in nobis gigni.

Ex chylo tẽperato in temperato corpore omnes fieri humores suo genere tẽperatos.

Bilẽ quandoq; ab imbecillo fieri calore.

taxat causis singulos ortum habere necessitas est, quum omnes vt dixi ex eodem chylo vnius caloris beneficio producantur. Iam verò id multis ænigmatum obscuritatibus inuolutum explicare cõsilium est, vt humores quatuor simul & vno eodémque temporis spatio gignãtur. Vnus quidem 5 iocineris calor toti chylo æqualiter sese exhibet in eúmque pari robore & conatu vbique incumbit: veruntamen non eius partes omnes parẽ mutationis modum subeunt, quòd non similis sit omnium constitutio. Hinc accidit, vt qui ex his diuersi fiunt humores, eodem tempore emergant atque compareant. Pituita enim ex frigida & cruda chyli fit portione, bilis 10 ex calida atque tenui, sanguis ex medi ocri, melancholicus humor ex frigida atque terrena. Quoniam igitur vnus idémque calor in chyli partes omnes ęqualiter penetrat, eásque afficit, quocunque tempore ex mediocri portione sanguinem effecerit, eodem ex calidiore bilem, ex cruda pituitã, ex terrena melancholicum humorem proferet: quum enim omnibus par 15 elaboratio accesserit, tanta necessariò consurget humorum varietas. At inquiunt pituita frigidior est & crudior, ex hac deinde si perfectius coquatur, sanguis fiet, ex hoc demum caloris vi & exuperantia bilis: sic contendunt necesse esse vnumquodque prius leuiter quàm perfectè cõcoqui sic gradatim ad summam perfectionem perueniri. His quidem rationibus 20 vrgent & pungunt quasi aculeis, quas tamen refellere licet. Quanquam enim pituita dicitur sanguis leuiter & modicè coctus, aut sanguinis rudimẽtum & quasi adumbratio, & quæ vi caloris perficiatur, fiátque sanguis: non tamen contrà necesse est omnem sanguinem parcè cõcoctum pituitam dici, aut ex hac prouenisse, vt prius pituitæ quàm sanguinis speciem 25 acceperit. Hac enim ratione quicquid id est quo alimur, siue cibus, siue vniuersus chylus, pituita dici deberet, quia nondum plenam cõcoctionem obtinuit. Quinetiam si ex pituita totus fit sanguis, ex hoc deinde bilis flaua, posttemò atra, vnus duntaxat humor erit in nobis, neque simul complures consistent. Deinde verò quia omnis humor coctione cogitur cras- 30 siórque fit, flaua bilis sanguine crassior euadet, nullus naturalis existet melancholicus humor, si ex bilis ardore gigni debet: nulla reddi poterit secernendorum humorum ratio, omnia funditus euertentur quæ de illorũ ortu & differentiis veterum præceptis stabilita sunt. Non ergo humorũ procreationes atque differentias ex vnius caloris vi & gradu, aut ex solis qua- 35 litatibus, sed etiam ex propria materia æstimabimus, quæ sua est cuiusque humoris propria & familiaris. Alia quidem sanguini, alia melancholico succo, alia bili flauæ subiecta est materia: neque fieri potest vt ex puro sanguine bilis gignatur & prodeat: sed vnumquemque necesse est ex conuenienti & idonea chyli portione gigni, ídque simul & vnius eiusdémque ef- 40 ficientis caloris opera.

Omnes humores simul gigni

Rationes eorum qui putãt humores ordine quodam gigni

Cõfutatio.

Nõ omnẽ sanguinẽ ex pituitã fieri.

Humorũ differẽtiæ spectantur non modò ex qualitate, sed etiã ex materię modo.

Vt sanguis à iecore delapsus per venam cauam in omnes corporis partes diffundatur. Cap. V.

Posteaquam succus quem in iecore confici & ortum accipere demonstrauimus, à superuacaneis expurgatus fuerit, ruber iam & syncerus in eam venã perlabitur, quæ in conuexo iocineris sita est & caua appellatur. Hoc autẽ loci aquoso & tenui humore sanguis perfunditur, quo tanquã vehiculo facilè & expeditè in graciles & perquam angustas tum mesenterij, tum iecoris venas permanat. Hic humor quoniam alendo corpori minimè est accommodatus, perfunctus iam illo vehendi munere, & ad reliqua deinceps inutilis, è iocineris conuexo secernitur & trahitur in renes, vnde mox profunditur in vesicã. Idcirco enim venæ cauæ vtrinque renes assident mox subter iecur positi, vt expeditiùs celeriúsque id muneris obeant. Cæterùm non omnem eum humorem proliciũt, propterea quòd nonnihil illius retineri cõuenit, quo reliquus sanguis per venas in omnes partes corporis pertinentes traducatur. Itaque renes per ductus venarum emulgentium vrinam eliciũt, ad id quidem incitati mutua & cõmuni qua inter se cõueniunt familiaritate. Per amplam eam ductuum laxitatem fieri vix potest, vt syncera illa atque pura trahatur, sed cũ ea tum flauę bilis plurimum, tum sanguinis humidi ac tenuioris non modicum fertur. Vrina quidem & quę cum ea tenuior est bilis, potest per exiles transitus qui sunt in tunica succingẽte interiorem renum capacitatem elabi profundíque in vesicam: at sanguis nempe illis crassior, inibi conseruatur, qui dein roris modo fusus renibus primùm apponitur, hinc annectitur, demum assimilatur, & in eorum substantiam facessit. Vrina quum prælongis validísque ductibus è renibus in vesicam depulsa fuerit, retrò commeare nõ potest, quòd obliqua sit ductuum in vesicam insertio. Coaceruatur autem illic & continetur vt proprio receptaculo, ne continenter & intempestiuè eam reddere cogamur. Quum verò illius influxu vesica iã turgescit, aut acrimonia ad illam reddendam impellitur, contractis quas in se continet transuersis fibris, vrinam propellit: ídque simul relaxato ex rationis præscripto eo musculo qui in orbem agitur, & qui tãquam custos aliquis in ceruice positus, inhibet ne sponte proprióque impetu profluat vrina. Qui in abdomine sunt musculi non parum eam expulsionem adiuuant, potissimum dum ad imum ventrem cõstricti vesicam intrò protrudunt & impensè cõtrahunt. Quin & musculus ille in ceruice custos, dum sub finem emissæ vrinæ se comprimit & coarctat, omnes quæ in ceruice sunt reliquias exprimit, maximè verò quum eæ aut acrimonia aut arenis molestæ sunt & graues. Vesicam vrina non alit, sed sanguis qui per peculiares venas vtrinque in illius ceruicem insertas influit, queadmodum sanè tum vterum, tum bilis folliculum nutriri constat. Hæc est omnis viscerum inferiorum nutritio, & superuacaneorum secretio, nunc quæ reliqua sunt simili compendio persequamur. Quando iecur quidem sanguinis officina

Vrinæ à sanguine secretio.

Vrinæ in vesicã profusio.

Vrinæ mictio.

Vesica vnde alatur.

Venarum vsus ĩ corpore.

officina atque principium est, è quo tanquam è fonte alimentum defluere & in omne corpus diffundi conueniret, vt iustitię quadam mediocritate sanguis vnicuique parti cõferretur, venas inde tanquam à fonte riuulos sanguinem delaturos deduci par erat. Hæ etenim si defuissent, quæcũque
5 iecori viciniores sunt partes, exuperantis sanguinis copia obrutæ mergerentur: quæ verò longiore interuallo distant, ab hoc destitutæ penuria lan guerent & extabescerẽt, quippe ad quas hic minimè permanaret. Quemadmodum igitur qui hortum aliquem summo artificio irrigare cõnituntur, ab ipso fonte aut ab amplo quodam riuo tubos cõplures, tum magni-
10 tudine tũ spaciis discretos, in omnes horti partes deducunt, sic existimantes humorem quocunque trahi commodius & consequi posse: ita profectò per venarũ productiones è iecore, partes corporis omnes iusta sanguinis mensura perfunduntur. At non vt aqua per riuulos, sic per venas sanguis sua sponte & impetu perlabitur: sed is tum iecoris vi expellitur, tum à
15 propinquis venæ partibus attrahitur, quæ deinde in alias proximè consequẽtes extrudunt: ad húncque modum pellentibus quidem prioribus, trahentibus verò iis quæ deinceps subsequuntur, commoda fit sanguinis in extremas corporis partes distributio. Huc non parum momenti afferunt propriæ singularum partium vires, quæ naturali appetitu incitatæ, id ex
20 præterlabente sanguine prolectant, quod sibi tota substantia familiare est atque iucundum, idque proprio venæ ductu ad se pertinente. Quæ inter venas media interponuntur spacia, quanquam ductus nõ habent in se directos, alimentum tamen suscipiunt, nec præparcè vt aliquis putauerit, sed abundanter: id autem halitus specie per tenues occultósque propinquarũ
25 venarum transitus, tum excidit, tum rapitur. Non enim ex solis vasorum finibus & osculis, verum etiam, vt author est Aristoteles, per quæque angusta venarum foramina alimẽtum effluit, & illabitur in carnem in aliásque particulas. Distributionis huius non prius finis erit, quàm in omnes corporis particulas nutrientis substantiæ qualitas perlata sit. Verùm hoc
30 interim temporis spacio venæ maiores quem in se continent sanguinem (nunquam enim otio perfruuntur) multò exquisitiùs elaborant & conficiunt, idque aut insita sibi vi & facultate, aut ea quã à iocinere illapsam acceperunt: id enim communi medicorum consensu firmatum est, sanguinem in venis summum perfectionis gradum adipisci. Sanguis autem si-
35 mulac è venis amplioribus in angustiores, quas vnicuique parti natura dedit, attractus quasi deriuatione quadam exciderit, omni tum qualitate, tũ proprietate circunstantis particulæ sensim perfunditur, eáque commutatione partis naturam assumens, fit primus humor ex quatuor secundariis quos antè commemorauimus. Dehinc verò per oscula aut cæca exiliũ ve-
40 narum foramina, roris modo multiplici lapsu & erratico in omnem partis substantiam influit, pérque omnia spacia diffusus combibitur: fitque tum vera istius humoris appositio, quem non ineptè quis rorem appellauerit, quanquam non aquæ similis est, sed superiore paulò crassior. Appositus

Quib᷒ viribus sanguis permeat in venas.

Vt sanguis illabitur in carnẽ & alias partes

Lib 2. de gen. animal ca.4.

Sanguinẽ in venis perfici maioribus.

Vt ex sanguine quatuor fiant humores secundarii

ſitus iam hic continenter aſſiduo partium calore conuertitur, concoctione cogitur craſſiórque fit: deinde verò coactus parti agglutinatur & adhęreſcit: éſtque hic tertius humor ex ſecũdis, qui partis tum qualitatem, tum temperamentum, nondum autem perfectam ſubſtantiam attigit. Ad extremum verò naturæ vi & vniuerſa partis ſubſtantia ita concreſcit, ita mutationem ſubit, vt ei demum perfectè & vſquequaque aſſimiletur. Hoc opere quod veram nutritionem perhibemus, partis ſubſtantia quædam fit carnoſa, quam in ſecundariis humoribus loco quarto collocauimus. Itaque ſanguis vt primùm in puſillas partium venas adductus fuerit, ſenſim mutatione ad illarum ſubſtantiam & temperamentum accedit, dum perfectè aſſimiletur, & ex toto expreſſam earum naturam referat, ídque nutritione quæ omnis concoctionis eſt finis, & ſumma totius functionis naturalis abſolutio. Quocirca ſanguis qui oſſa, cartilagines, vincula, mẽbranas, & neruos eſt nutriturus, quodammodo (inquit Actuarius) in anguſtarum venarum extremitatibus iam albeſcit. Quum verò inter illarum partium fibras atque in media ſpacia illabitur, pleniùs ſanè cõuertitur, & quãdam partis ſimilitudinem gerit. Sic quæ in oſſium cauernulis & medulla (hæc enim, non autem quæ in maioribus capacitatibus concreuit, oſſis eſt alimentum) perſpicuè iam ad oſſis naturam accedit: cartilaginem mucco ſimile quiddam circunfundit: vinculis, mẽbranis atque neruis lentus quidam humor circumiectus cõſpicitur. Tale autem eſt proximum cuiuſque alimentum, quod quidem appoſitum iam eſt; deinde verò plenius confectum calore coactúmque parti agglutinatur & adhæret, in eiúſque naturã tãdem faceſſit, ídque propria partis vi & facultate, quæ propriè aſſimilans eſt, & altrix appellatur. Hæc alia eſt in oſſe, alia in neruo, alia denique in aliis, vt ſua inſit cuique peculiaris. Simili prorſus ratione totidémque interpoſitis mutationibus caro alitur, non modò ea quę mũſculorum, ſed & quæ iecoris & quæ reliquorum eſt viſcerum. Quum enim ſanguis è venarum oſculis in carnem incidẽs ei apponitur, calore mutatus ſimilem parti ſubſtantiam ſumit, nec fieri poteſt quin medio ferè mutationis tempore craſſior iam factus ei affigatur & adhæreſcat. Cæterùm in hac multò celeriores fiũt mutationes, vt idcirco vix vllo ſenſu percipi poſſint, víxq; fieri putentur. Carni enim proxima eſt ſanguinis ſubſtantia, vt proinde leui facta mutatione ali poſſit: non ſic autem oſſa, cartilagines, vincula & membranæ, vt à quibus ſanguinis ſubſtantia longiùs abſceſſit. Non diſſimili ratione nutriuntur venæ & arteriæ, quę quanquam proximum in ſe ſanguinem continent, quo aluntur, hunc tamen non poſſunt leui momento in ſe conuertere: ſed quæ portio tunicis proximè aſſiſtit, primùm commutata albeſcit, móxque tanquam ros in anguſta foramina venæ aut arteriæ rapitur, quibus penitus appoſita craſſiórque facta annectitur, tãdémque aſſimilatur.

Vt ex ſanguine ſenſim fiat nutritio & aſſimilatio.

Caro citiùs alitur quàm aliæ partes

Vt venæ & arteriæ nutriãtur.

Quot concoctionum genera, quis cuiusque proprius sit humor, quod excrementum. Cap. VI.

Functionũ igitur quæ natura duce ac magistra administrã tur, summa atque suprema nutritio existit. Hæc autẽ à natura fit, quę spiritus calorísq; appulsu & opera, alimẽtũ assiduè exagitat: id enim est tãquã subiecta materia in qua ver satur, & in quã vires exercet suas, dum plenè & omnino in corporis substantiã sit cõuersum. At non de repente, sed longa cõtinuatáque rerũ serie fit ea conuersio: multorũ enim operis cõcurrentibus variè cõ mutatur, expurgatur, in omne corpus distribuitur, huícq; ad extremũ assimilatur. In ea lõga distributione, multiplex incidit cõcoctio, varij gignũtur humores, diuersa itẽ superuacanea. Itaque assumptum alimentũ quanquã vbique mutatur & omni corporis loco cõuersionẽ subit (quandoquidem vnaquæque corporis particula proprio calore, in id incũbit, & quasi culturã subigendo adhibet) non tamen vbicunque sit, cõcoqui id iure ac merito aliquispiã dixerit. Nõ enim quæuis vel leuissima alimẽti mutatio, qua id aut exteritur, aut mollitur, aut odore saporéve mutatur, sed duntaxat quæ à natiuo calore fit in alimento perfecta substantiæ conuersio, cõcoctio existit. Quæ perfecta futura est cõcoctio, haud quidem exiguo breuíque tempore, sed mora & cunctatione quadam absoluitur. Quocircà firmũ ratúmque esse debet eo duntaxat loci hanc fieri, vbi alimentũ diu multúmq; hæret, & vis illa continendi valens est, simúlque cõcoquendi facultas copioso circũfluit & abundat calore. Hoc autẽ tribus tantũmodo locis concessum videmus, è quibus etiã triplex existit cõcoctio, prima in ventriculo, secũda in iocinere, tertia in singulis particulis. Sua quanq; antecedit præparatio, suáque sequitur absolutio, suũ cuiusque alimentũ tanquã subiecta materia, suus genitus humor, suúmq; excrementũ. Itaque prima omniũ est chylosis, quæ in ventriculo magna caloris vi perficitur, vertitúrque multiplex & variũ alimentũ in quippiã vnius substantiæ, candidũ id quidẽ & ptissanæ cremori persimile. Huius præparatio quædam prægressa est in ore, qua nõ atteritur modò & mollitur cibus, sed & leuẽ conuersionẽ subit, qualẽ manifestò cernimus in subrubro vino, quod pauco momẽto ore cõceptũ tũ ardorẽ tũ ruborẽ deponit. Eius autẽ absolutio in intestinis est, quæ ipsa modicã cõcoquẽdi more vẽtriculi vim obtinẽt. Quãquã enim è vẽtriculo valẽte & cui integritas est valetudinis, nihil prorsus excidit quod nõ plenã concoctionẽ acceperit, si quidẽ ad hãc aptum erat: quoniam tamen innatus partiũ calor nunquã otiosus cõquiescit, necesse est quęcũque in intestina illabuntur perfectius quodãmodo mitigari & cõcoqui. Secunda concoctio celebratur in iocinere, αἱμάτωσις Græcis appellata. Hac enim chylus è ventre haustus, propria iecoris vi quæ in eius substantia potissimum insidet, in veram sanguinis speciem conuertitur, quam à chylo constat non modò colore, sed etiam vniuersa substantia planè diuersam esse. Hic sanè adumbrationem quandam in venis mesenterij prius

Perfecta concoctio non vbique fit.

Triplex cõcoctio.

Prima cõcoctio vẽtriculi.

Secũda in iecore.

accepit, in quibus iam ruber cõſpicitur, perpolitur verò in vena caua aliiſque maioribus, in quas è iecore lapſus confluit. Vires enim habent venæ non ſolùm continendi diſtribuendíque ſanguinis, ſed etiam concoquendi, háſque à iocinere originis ſuæ principio & quaſi fonte, quemadmodũ à ventriculo inteſtina mutuantur. Tertia concoctio in partibus fit ſingulis, qua appoſitus adiectúſque ſanguis iam à priore natura deficiẽs, in idoneam alendæ parti ſubſtantiam conuertitur. Hęc rudimentum quoddam & primordium capit in venis exilibus, in quibus antè diximus ſanguinem à partis natura & calore iam mutari: eius autem abſolutio eſt perfecta aſſimilatio atque nutritio, omnium concoctionum finis. Priores duæ concoctiones, in communem totius corporis commoditatem & vſum cõparatæ ſunt, at tertia peculiaris eſt & iam parti cuique ſua, neque hanc iccirco pars vlla parat & molitur vt alteri cuipiam parti, ſed vt ſibi duntaxat commodet atque proſit. Mammæ quidem & quæcunque in eis ſunt glãdes rapto tractóque ſanguine aluntur, hunc in ſuam naturam conuertunt: at inſuper eædem ex redundanti functionis vbertate lac generant, quo partus alatur. Sic teſtes per vaſa ſeminis adducto ſanguine conuerſóque ſe nutriunt, qui adultis præſtantia roboris excellentes ſemen efficiunt, ex quo deinde procreatio fit & generis conſeruatio. Quanquam autem hæ partes actione ſua non ſe ſolùm, ſed alia quoque iuuant, quoniam tamen hæc extra corpus ſunt, neque in illius dominatu, non vtique generalis, ſed peculiaris duntaxat concoctio dici debet. Quot partium in humano corpore ſunt differentiæ, totidem ſtatuere licet peculiarium concoctionum varietates. Primæ autem illius generalis ad nutriendum idoneus humor in vẽtriculo genitus, proprio nomine chylus appellatur, & primũ quod in corpore conſiſtit alimentum. Huius autem excrementum eſt ſtercus Græcis ὑποχώρημα & σκατὸν, quod reuera in vẽtriculo cum vtili ſubſtantia confuſum erat: ſed cùm poſtea è ventriculo & è ſuperioribus gracilibúſque inteſtinis chyli portio tenuior rapitur in iecur, reliqua craſſior, impurior, & fecis æmula, in cęcum inteſtinum vel in colũ, mox in aluum irruit, ubi primùm fex alui dici ſolet. Alterius concoctionis vtilis humor eſt ſanguis, aut ſi vniuerſa complecti volumus, omnis humor quicunque à Græcis χυμὸς, à nobis ſuccus appellatur: quo nomine non modò purum ſyncerúmque ſanguinem, ſed eos etiam qui cum ſanguine gignuntur humores naturales quidem & nutritioni accommodatos deſignamus. Superuacaneũ autẽ eius eſt vrina, quæ è iecore & venis prolectatur in renes, ac profunditur in veſicam: ſimiliter melancholicus humor quem lienis ad ſe rapit, ex craſſa terrenáque chyli portione factus, quæ naturæ concoctionem ſubterfugit, neque potuit iecoris vi mutari. Eſt & tertium eius excremẽtũ flaua bilis ea quæ in fellis veſiculam recõditur: ex tenuiſſima hæc calidiſſimáque chyli portione (qualis plurimùm eſt pinguis atq; dulcis) aſſa & torrida, quaſi flãmeam acrimoniã aſſumit: quocirca excrementum verè eſt, omnino ſuperuacuum nec alendo corpori accommodatum. Qui autem iam

Tertia in partibus ſingulis.

Duæ concoctiones cõmunes ſũt

Mãmarum aut teſtium coctio non eſt cõmunis.

Primæ cõcoctionis quis humor, quod excrementum.

Secũdæ humor & excrementa.

iam ab his expurgatus est reliquus humor, purus est & mediocris succus atque secundum animantis alimentum, quod in omnes partes distribuitur. Tertiæ concoctionis opus & vtilis succus est, vniuersum eorum humorum genus, quos aliquando diximus secundarios appellari, in quorum ordine eum primum collocauimus, qui in exilibus est partium venis, secundum qui tanquam ros in partes influit eísque apponitur, tertium qui affigitur, quartum qui iam in partis substantiam concedit eíque assimilatur. Huius quidem superuacanea sunt, quæcunque vaporis specie sine sensu per cutis spiracula exhalantur, & quæ paulò crassiora sordium strigmentorúmque specie cuti extrinsecus adhærescunt, & sudores qui tanquam reliquiæ sunt serosi humoris illuc euecti, & tenui bile perfusi. Hi enim si corpus patens nec cutis densa est, plerunque modicè erumpunt, idque sponte & naturaliter. Qui verò per se extra modum emanant, ab humore quodam inutili præter naturam fluunt, neque possunt inter naturalia excrementa referri, vt neque puris, neque saniei, neque tuberculorum eruptio. Rursum qui à manifestis causis, vt à balneis, ab immoderata exercitatione, ab æstu fiunt sudores, non modò hoc excrementi genus, sed vtilis quoque humoris, nonnunquam & tenuioris sanguinis quippiam proliciūt atque dissipant. Isthæc quidem superuacanea sunt communia & quæ ab omnibus particulis promiscuè dimanant, maximè à musculis & ab alijs quæ extrinsecus circumiectæ sunt partes. Præter hæc alia quædam in conspectum se dant, sua quibusque partibus peculiaria, quemadmodum pili & vngues partium solidarum sunt excremēta, renum autem & vesicæ ea quæ cū vrinis redduntur, lienis quod in os ventriculi refunditur, pulmonum sputa quotidiana, cerebri excrementum est id, quod tum per palatum tum per nares defluit & emungitur. βλέννα, id est muccus, aut κόρυζα, id est destillatio solet appellari. Id enim ex cerebri nutritione tanquam inutile relictū est, retinétque quādam illius cōstitutionem frigidam atque humidā, quúmque ex vniuerso cerebri corpore in amplos eius ventriculos abundantius congestum fuerit, tum demum illinc per palatum & nares exigitur. Quāquam autem id pituitæ temperamētum accepisse videtur, nequaquam tamen verè pituita est, hæc quippe in solo iecore gignitur, & in vtilium succorum numero censetur: illud cerebri planè excrementum est: hæc potest in sanguinē cōcoctione cōuerti, illud nunquā, sed caloris vi siccescit & in tophos cogitur. Huius speciem præsefert ea quæ in ventriculo & in intestinis gigni procrearíq; solet: pituita enim non est, sed ne succus quidem omnino: concoctionis autem primæ cruditas est quæ euinci non potuit, vel ex cibi crassa & tenaci natura, vel ex ventriculi intestinorúmque imbecillitate concrescens. Quum etiam exanguis membranosáque sit ventriculi & intestinorum substantia, necesse est & propria illorum excrementa (fex enim alui commune excrementum est) alba, frigida, lentáque inueniri.

Tertiæ concoctionis humores & excrementa.

Qui sudores sint naturales, qui minus

Quæ partis cuiusque sint excrementa.

Muccū nariū aut ventriculi pituitam nō esse.

De ſanguine, vtque is conſiſtat in venis. Cap. VII.

Sanguinẽ nõ eſſe ſimplicẽ multis demonſtratur rationibus.

LICET è iecore erumpẽs ſanguis in venas, ab omni ſuperuacaneo humore purus expurgatúſque ſit, nõ tamen ſimplex is omnino eſt ac vniuſmodi: ſed ex variis eum ſubſtãtiis conſtare demonſtrat, tum ortus noſtri tum alendarum 5 partium neceſſitas. Harum enim alia calidior percipitur, frigidior alia, rurſus alia mollior, alia durior, quæ vt non omnes ex eadem ſimilíque ſubſtantia naſci, ita nec eadem nutriri ſuſtentaríque poſſunt. Seminis è quo gignimur materiã palam eſt, non prorſum vnius eſſe modi, ſed in ea partes conſiſtere varias, adhiberíque craſsiorem 10 portionẽ ſolidis, humidam mollioribus, calidam calidioribus, frigidámque frigidis. Et quum deinceps corporis partes aluntur ex ſanguine, ſingulas ex ſimili quadam & idonea materia nutriri & increſcere, vt idcirco non ſimplex ſed mixtus atque compoſitus etiam in ætate prouectis, ſanguis appareat. Quomodo enim partium naturæ tam variè & longiſſi- 15 mè à ſe diſſidentes, ex vna eadémque prorſus materia cõmodè vitam ſuam tuentur? Semina in terram proiecta, itémque ſtirpes non vno omnes alimento ſuſtinentur, ſed alia dulcem è terra ſuccum, alia ſalſum, amarum alia, denique vnaquæque quod ſibi familiare eſt & amicum pro alimento haurit, à quo ſi fortè deſtituatur, mox extabeſcit & emoritur. Tãtúmne in 20 ſtirpes beneficium atque priuilegium natura cõtulerit, hominibus negauerit? In tam immenſa hominum & temperaturarum varietate, omnéſne eodem ſimilíque cibo gaudebunt? Si non omnes vna cibi ſubſtãtia æquè ſeruat ac ſuſtinet, neque profectò tam multis & variis partibus quæ in nobis ſunt alendis, ſimplex vnum atque purum ſucci genus ſatis eſſe poteſt. 25 Itaque ſanguis qui è iecore emerſit maioribúſque venis cõcluditur, exquiſitè vnus & purus eſſe non poteſt. Id verò apertè in eo cõſpicitur, qui ſecta vena ex integrè ſano corpore ſit emiſſus. Nam præter ſerũ in reliquo quod concreuit partes ſpectantur planè diſſimiles: alia quidem tenuis, ſubrubra ac feruida per ſumma innatãs, alia in imo craſſa, ſubnigra ac verè terrena, 30 alia medio ſitu in iſtarũ mediocritate cõſiſtens, per quas & quarta quædã portio erudior effuſa eſt. Quicquid in hac cõcretione cernitur, medici iuxta ac philoſophi ſanguinem appellant, qui cõmuni ſentẽtia omnes corporis partes ſolo ſanguine nutriri, id eſt iuſta quatuor ſuccorum commoderatione pronuntiãt. Quid igitur (inquies) vitioſúmne fuerit ſanguinem 35 puriſsimum in nobis contineri? Si enim debet is ex variis partibus ad nutriendũ conſtare, videtur non eſſe procurandũ vt purus atque ſyncerus in nobis gignatur, ſed alimentorũ vſu varij ſucci erũt in nobis accerſendi. Eſt hoc (fateor quidẽ) neceſſe, verũtamen non idcirco quęrenda ſunt alimẽta, quæ varios illos procreent, ſed omnes ex optimo & puriſsimo quoq; pro- 40 cedunt: víxque vlla viuendi ratio & facultas efficit, vt ſyncerus ſanguis in venis coaceruetur, qui tamen ſi talis conſiſtat, nihil incommodi quicquã eſt allaturus. Porrò autem quicquid illud eſt in venis contentum, quod

Obiectio.

Solutio.

Propriæ ſanguinis notæ.

in partium corporis ſubſtantiam faceſſere debet, ſanguinem id perhibe-
mus. Hoc quidem diſcrimine à cæteris ſeiunctum humoribus, quòd è ve-
nis ſiue foras, ſiue in ventrem, ſiue in veſicā, ſiue in vterum, ſiue in inteſti-
na, ſiue in thoracis ſpacium, ſiue in aliam deniq; capacitatem excidat, cõ-
5 creſcit in grumum, quod cæterorum humorum nulli eſt conceſſum. Pro-
xima autem & continens concretionis cauſa, fibræ eæ ſunt, quas cuncto-
rum animantium ſanguis confuſas in ſe continet. Neq; enim ceruos neq;
damas, de hoc numero, vt Ariſtoteles fecit, auferam & excludam, nimirū
in quibus iugulatis etſi non ſummè, coire tamen ſanguinem videmus.

Sāguis omnis cōcreſcit ob fibras quas habet.

10 Quod ſi à concretione alienus omnino is foret, nec corporis alendi, nec
in ſolidiorem ſubſtantiam ſe conuertendi vim & poteſtatem haberet. Ita
verò accuratè diligentérq; ſanguini confuſæ ſunt fibræ, ita perturbatæ, ni-
hil vt ſenſus in calido etiamnunc ſanguine poſsit percipere, nihil vt in eo
qui iam frigore coiuit & conglaciauit. Veruntamen ſeiungi hæ ſeparatímq;
15 hac ratione conſueuerunt, ſi vel calens tepidúſq; ſanguis per linteum trāſ-
fundatur, vel crebra agitatione bacillo manúve concutiatur dum refrixe-
rit, quo modo ſolent mulierculę ſuillum præparare. Quinetiam quum in-
ciſa in malleolo ſaphena, ſanguis vt mos eſt in peluim tepentis aquæ pro-
funditur, mox vt hæc refrixerit & ad exiguum tempus conſtiterit, tota
20 tenuiore ſanguinis portione tingetur, ad fundum autem delabentur fibrę
illæ prorſus cohærentes & albæ, quæ quàm plurimos ſpecie quadam aſsi-
milatæ pituitæ in errorē induxerunt. Hæ quotieſcūq; exemptæ detractǽq;
fuerint, reliquus ſanguis & à concreſcendi ratione in quā ſua ſponte ferre-
tur, & à nutriendi pręſtātia longiſsimè diſtabit. Fibras quidem chylus
25 prima concoctione contrahit è ventriculo, qui ferè totus quum neruoſus
ſit, ſuam illi ſubſtantiam quadātenus impertit, qualem obtinere videmus
tum eorum plurima quę vomitione redduntur, tum propria vētriculi in-
teſtinorumq́; excremēta, ſummè nimirum pituitoſa ac lenta, illapſus dein
chylus in iecur, veram ſanguinis ſubſtantiam coloremq́; adipiſcitur. Itaq;
30 concreſcendi vim ſanguis habet è ventriculo, cuius errore corpus omne
quaſi atrophia plerunque extabeſcit, ſanguine fibris deſtituto. Hinc non
paucos cernimus macie confectos, quibus tamen ſanguis copioſus ineſt,
iſque bene temperatus: alios opimum corporis habitum & carnis molem
conſequi, licet ſanguine conſtent calidiore. Maxima igitur & admirabilis

Venæ ſanguinē conſeruant, ne cōcreſcat.

35 in ſanguine facultas, ſed & magna vis eſt venarum, quæ conceptum ſan-
guinem coire nūquam ſinunt, niſi fortaſſe ex rata quadam & abdita mor-
bi cauſa, ex qua vidimus quempiam poſt diuturnum languorem de vita
exiiſſe, cui ſanguis vniuerſus in venis concreuerat, adeò vt demum coralli
modo fruticās illinc eximeretur. Non igitur, quemadmodum Ariſtoteles
40 affirmat, conſeruandi ſanguinis facultas in venis eſt ex caloris tepore,
quum & reliquum corpus omne tepeſcat, ſed ex ingenita quadā vi & fa-
miliaritate, quæ profectò efficit vt hę naturalis & legitimus locus ſint ſan-
guinis. Huius apertū id eſto inditium, quòd in mortuorum venis refrige-

ratus etiam ſanguis non concreſcat, quem tamen in viuentium inteſtina, aut in ventriculum ac veſicam irruentem, tepor à concretione non præſeruat. Quicquid igitur venæ concludunt & intra ſe cohibent, ſiue craſſum id atque nigrum ſit, vt liquidam picem repræſentet, ſiue flauum, ſiue prorſus album aut liuidum, cuiuſcunque demum ſubſtantiæ ſit aut caloris, ſi ex his profuſum mox dureſcit atque coit, id vniuerſum ſanguinis appellatione complectemur: quanquam non omnis huiuſmodi, ſecundum naturam eſſe, & vitio carere exiſtimandus eſt.

Sanguinem in venis, non trium, ſed quatuor humorum permiſtione contineri, quótque eius ſint differentiæ. Cap. VIII.

Valiſcunque autem is fuerit, chymus id eſt ſuccus appellatur, qui interdum bonus eſt, vt in euchymia, interdum malus, vt in cacochymia: & vterque quoniam in partium ſubſtantiam effuſus fibrarum vi cócreſcit atque coit, alere dicitur. Sed bonus, qualis in bono atque etiã in athletico habitu conſiſtit, probè, malus verò vitioſè, vt in vtroque ictero, in leucophlegmatia. Qui porrò bon⁹ ac laudabilis eſt ſanguis, ex partibus conſtat & ſubſtantia & temperaméto & colore variis. Has bonos ſuccos appellant, quibus ex quadam temperamenti affinitate humorum ſuperuacuorum nomina ſunt indita. Nam ſanguinis pars tenuiſſima calidiſſimáque, bilis etiam appellatur, melãcholicus ſuccus, pars quę craſſa, frigida, ſiccáque eſt: pituita, quæ cruda nẽpe frigida eſt & humida: ſola verò ea quæ tum ſubſtantię, tum qualitatum mediocritate quadam continetur, peculiari ſanguinis appellatione notatur. Non defuerunt qui ſanguinem vniuerſum exiſtimauerint non ex quatuor, ſed ex tribus duntaxat permiſtis ſuccis conſtare, nempe ex pituita, & bile tum flaua, tum atra. Hi non aliud eſſe ſanguinem putant, quàm trium ſuccorum medio crem & commoderatam permiſtionem: neque præter hos quartum ſanguinẽ purum in venis contineri, ſed ne cogitatione quidem percipi contendunt, hac potiſſimum ratione, quòd ſeorſum tres humores poſiti ſunt, ſanguis autem purus nullus extat. Addunt ſanguinem dum corrũpitur, in tres eos omnino humores conuerti, neque ſanguinis quicquam ſeorſum manere. Cùm igitur tres hi ſucci ęquabiliter aucti ſunt, ſanguinem per id temporis dominari ferunt, ſin inęquabiliter, eum duntaxat qui reliquis eſt ſuperior, à quo totum ſanguinem aut pituitoſum, aut bilioſum, aut melãcholicum dici volunt. Simillimam demũ in lacte rationem haberi, quod tribus duntaxat ſubſtantiis continetur, præter quas nulla eſt quarta, quę lactis nomine deſignetur, ſed totum quod ex iis tribus idoneè temperatis conſiſtit, lactis nomen ſibi aſſumere. At verò ſi partes chyli intentis oculis & animo cernemus, & eas tum ex ſubſtantia, tum ex qualitatum coniugationibus ſpectabimus, non modò tres, ſed quatuor fient earum differentiæ, ex quibus quatuor etiam ſucci prouenient. Quinetiam ſi partium corporis, quas hi

Rationes eorum, qui dicunt ſanguinẽ eſſe trium humorũ permiſtionẽ.

Cõfutatio.

hi nutrire debent varietas perpendetur, vt quædam se offerent, ad quas tres reliqui humores accommodari possunt, ita quædam etiam deprehenduntur calidæ & humidæ vt caro, quędam temperatæ vt cutis, quæ nō nisi puriore sanguine nutriri possunt. Quocirca necesse omnino est, præter tres reliquos succos, purum sanguinem etiam in venis haberi, eúmq; longè reliquos multúmq; superare. Inepta igitur & iniqua censeri debet sanguinis cum lacte collatio: nec dum sanguis corrumpitur, vniuersa eius substantia in bilem tum atram, tum flauam facessit, sed etiam pars quædam manet, aut nondum corrupta, aut corrupti sanguinis speciem ostendens. Itaq; qui intra venas grandiores coërcetur, quatuor illis succis perfunditur, sed ea proportione vt in temperata & mediocri constitutione, purus sanguis multum antecellat, cæterísque præstet: ab hoc deinde pituita, quia dulcis est, potéstque in sanguinem conuerti, & compluribus partibus nutriendis est necessaria. Tertio loco est melancholicus succus: omnium autem paucissima est flaua bilis, tum ob nunc commemoratas rationes, tum etiam quòd illius quàm bilis receptaculum capacius & plenius deprehēditur in nobis, quódque ex venæ sectione, si sanguis asseruetur, plus subsideat lutulenti, quàm per summum innatet biliosi. Ea quidem est quatuor succorū in sanguine permistio. Cæterùm id nōdū satis liquet, síntne ij veri humores, & quales in suis conceptaculis puros esse intelligentia sensúque comprehendimus, ánve ad illorum duntaxat speciem atque similitudinem accedunt. Magna quidem & cōtrouersiæ plena disputatio, quòd difficilè sit intelligere, vt humores puri ac veri consistant in venis. Etenim quæ (verbi gratia) propriè veréque bilis dicitur, vsquequaque lutea est & prorsus amara, ad corpus nutricandum neutiquam habilis & accommodata, nimirum quæ ne propriæ quidem vesiculæ, à qua ingenti sensus voluptate allicitur, alimentum sit. Eius quippe substantia supra omnem sanguinis est mediocritatem, atque adeò à nutriendi benignitate desciuit, vt nulla caloris efficientia, nulla concoctionis præstātia vnquam possit in familiarem atque alimentariam reduci. Nec est quod dicat quispiam, non hanc synceram & puram, sed sanguini permistam corpus nutrire. Si enim omni substantia totóque genere alimenti rationē excessit, quoquomodo benigniorum tēperatione perfundatur, integram omnino pristinámque naturā reseruabit, atque benigniora fortassis in corporis substantiam facessent, illa certè nunquam, quēadmodum neque lapidis aut ferri puluis tenuissimus, quāquam cum pane est accuratè subactus, nutriendi vires consequitur. Quocirca bilis ea quam in sanguine atque in venis teneri fatemur, vera haudquaquam est, neque eius similitudinem speciémque gerit quæ in folliculum reconditur, maximè si integrè sanū est corpus. Hoc & sensu cōprobamus, nullam animantium partem (sed ne pulmonem quidem, quem tamē vnum præ cæteris ea nutriri asseuerant) commanducatam bilis amarorem referre. Quin & totus sanguis dulcis est in sanis, qui tamen si amara bile perfunderetur, eius sapore inficeretur, quemadmodum si fellis tantulum

Quatuor humorum in sanguine proportio.

Non esse synceros humores in venis.

lactis copiæ iniicias. Præterea vera bilis si cum sanguine in corpus perferatur vt in ictero, corpus flauo defœdat colore, nil autem tale sanis accidit. Iisdem propè rationibus demonstrari potest, nec attam bilem, nec superuacaneam pituitam fieri posse conueniens vsquam corporis alimentum. Ex quibus intelligitur quatuor humores, qui in sanorum sanguine continentur, synceros non esse, nec eorum naturam exprimere, qui in bilis folliculum atque in lienem coniecti sunt. At nihilominus ab æstu, ab exercitatione, à balneis, à calidiorum causarum vehementiori occursatione, non ambigimus partem sanguinis tenuissimam in flauam bilem eámque amaram conuerti, quemadmodum & reliquas sanguinis partes persistente similium causatum impetu, in affinem sibi & finitimum humorem. Idem propè accidit, & quum ex vehementi obstructione orta putredo, sanguinis molem inuaserit. His ergo ex causis præter naturam alii humores à sanguine gignuntur in venis. Quinetiam plerunque in has permeant ex aliarum partium vitio: bilis quidem flaua quum iecur immodico calore flagrat, aut quum vesicula fellis, velut in ictero intercluditur: melancholicus succus quum lien vel obstructus, vel quauis ex causa imbecillior factus, non potest sanguinis limum prolicere: pituita quum ob frigidiorem intemperiem ingens oboritur cruditas, tum ventriculi, tum iecoris, vt in leucophlegmatia. Ab his igitur causis puti atque vitiosi humores in venis sanguini permiscentur, è quibus illos demum cernimus per multa morbotum genera foras subter cutem erumpere. Ceterùm corpus quod omnino sanum & integrum est, quacũque etiam id tẽperie naturaliter sit affectum, si nec alimentorũ vitio, nec aliis externarum causarum iniutiis lacessitur, puros atq; synceros humores nullos habet in venis sanguini permistos, sed eo duntaxat modo quem nunc exposui. Videtíne potest Hippocrates his contrarium attulisse? Libro quem de humana natura conscripsit, hominem ait quoad vita fruitur omnia in se cõtinere, sanguinem, pituitam, & vtramque bilem. Epoto enim medicamento quod pituitæ educendæ sit idoneum, pituita euometur: eo autem quod bilem flauam purgat, bilis: eo quod atram elicere natum est, atra bilis purgabitur: sin vulnus acceptum fuerit, sanguis profluet. Hæc autem accidere cõpertum est quouis die ac nocte, hyeme & æstate. Verè quidẽ hęc sunt ab Hippocrate pronuntiata, veruntamen quæ ex corpore, non è venis necessariò, sed aliunde etiam detrahuntur, bilis quippe ex hepate & è proprio folliculo, pituita (si vera pituita dici ea debet) è ventriculo & intestinis, melancholicus humor è liene, in quibus locis solet eorum humorum aut potius excrementorum copia affluere. His etiam qui incorrupta sanitate sunt, idcirco difficiles fieri censuit purgationes, quòd quum desint affines & cognati quos medicamentum trahat humores, sanguinem id & carnes colliquefacit, quò ex his proprium alliciat humorẽ. Quibus quidem verbis significat, sana corpora cum sanguine reliquos humores in venis reuera non habere, sed potestate duntaxat: quia fieri potest, vt medicamenti, aut aliarum quas dixi causarum

Hippocraticę sentẽtiæ interpretatio.

causarum vis & vehementia, ex varijs partibus sanguinis, varios excitet & proliciat. Hinc iam constitui possunt & explanari sanguinis naturalis differentiæ, quòd alius substantia sit mediocri & colore ruber, qui pulcherrimus & optimus appellatur: alius magis flauus & consistẽtia tenuis, alius crassior atque nigrior, alius demum liquidior & albior. Quum autem à pristina natura desciscens, vitio corruptelàque deprauatur, & è limitibus iam excessit, non naturalis appellatur. Excedit autem bifariam, aliàs paululum ob leuem modicámque intemperiem substantiæve mutationem, nulla ex parte in aliud humoris genus conuersus: hic quidem etiam tum sanguis est, tamen naturalis minimè, aliàs multum, quum vel proprio contaminatur vitio, vel alieno perfunditur humore, atque hic nõ simplex sed ex multis permistus est humoribus. Hæc de sanguine, nunc ad cæterorum humorum differentias pergamus.

Sanguinis differẽtiæ.

Sãguis nõ naturalis duplex.

Pituitæ & vtriusque bilis differentiæ. Cap. IX.

Humoris quidem appellatio quanquam propriè Latinis qualitatem duntaxat eam designat, quæ Græcis est ὑγρότης, medici tamen ad omnem etiam profluẽtem & liquidam substantiam hoc nominis accommodãt, vt id sit humor, quod etiam Græci ὑγρὸν propriè dicunt: quicquid in corpore profluens liquidúmque cernitur, siue id chylus est, siue mucus, siue sputum, siue vrina, siue sudor, siue sanguis, siue pituita, siue bilis, tum flaua tum atra. At quum genus hoc omne in species diuidendũ distribuendúmque erit, percensebuntur quidem humorum alij toto genere superuacanei, hos suprà vniuerso excrementorum genere sumus complexi: alij verò ad nutriendum & corpus sustentandum apti. Horum autem genus duplex, chylus & chymus, ille fortassis cremor, hic succus rectè nobis appellabitur. Est quidem chylus in ventriculo: at succus in iecore ortus, & ad corporis nutritionem præparatus. Succorum autem alij primi sunt & prægredientes, alij secundarij & consequentes, quorum iam antè rationem breuiter explicauimus. Primi succi quatuor numerantur, sanguis, pituita, & bilis, tum atra, tum flaua: hi enim singuli quemadmodum & secundarij, constitutionem acceperunt ad corpus alendũ, licet id quandoque non præstent, neque præscripto fine potiantur. Itaque succorum alius naturalis, qui & omnino vtilis est, alius non naturalis, qui non satis probè alere potest. Similiter excremẽtorũ aliud naturale, quod in corpore optimè sano naturæ legibus prouenit, aliud præter naturã. Naturale aliud vtile, quod vsum quempiã confert in corpore, vt bilis in vesicula, & quæ in liene est melancholia, aliud prorsus inutile, vt fex alui, vrina vesicæ atque sudor. Non naturale est, quod citra naturæ præscriptum à causis præter naturam gigni solet. Itaque tum pituita, tum vtraque bilis triplex est omnino, alia ad nutriendum apta quę alimentaria dicitur, alia superuacanea, quæ aut naturalis est, aut præter naturam. Bilis alimentaria est sanguinis

Humor quid.

Humorũ differẽtiæ.

Succus quid.

Excremẽtorum differentiæ.

Triplex est vnusquisque succus

pars

pars tenuiſſima, per venas diſtributa, tũ vt affines naturę ſuæ particulas nutricetur & alat, tum vt reliquo ſanguini qui præ craſſitudine, non ſine multo negotio, per venas perlaberetur, tranſuectionis promptitudinem afferat: quod quum præſtiterit, ſiquid minus vtile reſtet ac ſuperfluat, id vnà cum ſudoribus defluit & foras erumpit. Superuacanea è ſanguine tanquam excrementum in bilis veſiculam amandatur, proprio deinde ductu in inteſtina illabens, tum ea ad excremẽtorum deiectionem ſtimulat, vnde & fuluo colore infecta comparent, tum lentam & adhæreſcentem illis pituitam detergit & exturbat, quæ alioqui immodicè aucta, in grauiſſima incommoda deduceret. Ea ferè flaua exiſtit & mediocritatem quandam tum ſubſtantiæ tum caloris obtinet: ex qua tenuis cuiuſdam humoris permiſtione, altera procreatur colore pallidior & ſubſtantia tenuior, vtraque licet ſuperuacua ſit, naturalis tamen eſt & naturæ legibus continetur in nobis. Gignitur & interdum bilis præter naturam, genere quadruplex. Vna eſt vitellina, Græcis λεκυθώδης appellata, quam flaua à naturæ modo deficiens profert, dum caloris non naturalis acrimonia torretur, vt ex fuluo igneum colorem, & ex tenui ſubſtantia craſſiorem diſſipatione conſequatur, quæ & colore & craſſitudine omnino vitellorum crudorum ouorum ſpeciem offerat, à quibus nomen ſibi aſciuit. Auerrhois rectè mihi videtur Auicẽnam erroris inſimulaſſe, qui vt multa alia peccat, in vitellinæ opinione turpiſſimè labitur, contendens nimirum hanc fieri, dum pituitæ aut melancholiæ portio flauæ bili permiſcetur. Hinc in bile egregia illa comminiſcitur maioris & minoris famæ genera, quæ quàm plurimos in deſignandis febrium differentijs, mirificè nè dicam ridiculè implicatos & circunretitos tenent. Hac enim opinione vitellinam bilem frigidiorẽ redderet flaua & naturali, quam tamen multis partibus ardentiorem eſſe inter omnes conſtat. Adde quòd ſimplicium humorum differentias dinumeraturus, quaſi inconſtans aut certè iam ſui immemor, ex eorum permiſtione noua quædam & inaudita ſimplicium genera inuehere conatur. Quas tres hactenus cõmemorauimus bilis differentias, omnes in iecore generantur atque in vaſis. Præter has autem aliarum par numerus recenſetur, quæ ſæpius à præcordijs originem habent: vna eſt porracea Græcis πρασοειδής, altera æruginis ſimilitudine ἰώδης dicta, tertia ἰσατώδης glauco aut ceruleo colore glaſtum referens. Harum gignendarum eſculenta quędam vitioſa & mali ſucci non modò occaſio, ſed etiam cauſa fiunr, cuius generis cenſentur, allium, porrum, cæpa, naſturtium, & ſinapi, maximè eorum folia. Dum enim nequeunt à ventre deuinci, neque in chylum cõuerti, ac colorem ſuum magna ex parte retinent, primùm ex illis fit porracea, quæ ſi infixa diutius hæreat & commoretur, perſiſtente ventris incendio, in æruginoſam commutabitur: hæc demum in eam quæ glaſti colore tincta apparet, minus quidem viridis quàm ſuperiores, ſed tantò illis deterior, quantò propius ad nigrum colorem accedit. Gignuntur & hæc genera nonnunquam in venis ac iocinere, ídque per morbos graues & ardentiſſimos

Bilis excrementitia & vtilis.

Bilis naturalis duplex.

Bilis vitellina pręter naturam.

Auicennæ error de bile.

Tres bilis ſpecies in ſtomacho genitæ.

mos, qui vehementi caloris incendio bilem vitellinam exurunt, & in hæc genera deducunt prorſus pernitioſa quidem & exitialia. Ex his demum ſummè uſtis fit & in conſpectum ſe dat atra bilis ea, quæ omnium eſt humorum deterrima. Melancholiæ autem multæ ſunt differentiæ, vna quidem qualitatibus mitior, quæ cum ſanguine in venas peruadens corpori alendo eſt idonea. Hanc medicorum præcipui viſi ſunt μέλανα καλεῖν χυμὸν, οὐ μέλαιναν χολὴν id eſt atrum vocare ſuccum, non atram bilem. Sicuti plerūque melancholicum ſuccum vel melancholicum ſanguinem, non atram bilem. Superuacanea eſt, quam lien ſanguinem expurgans, è iecore prolicit & in ſe recondit. Hæc quemadmodum & quæ in folliculo eſt bilis, ſanguinis quidem non autem corporis excrementum eſt, quippe quæ & lieni & ventriculo non mediocriter conducat. Quocirca naturalis eſt, & nondum atra bilis, ſed ater humor nuncupari debet. Quantum verò huius vel exuſtione, vel non naturalis caloris vi putreſcens, acidam aut acerbā qualitatem aut acrimoniam contraxit (idem enim putredo quod vehemens incendium ſolet efficere) id quaſi in cinerem conuerſum, conuenit atram bilem nuncupare, quæ omnino præter naturam ſit. Eſt autem ea triplex, vna ex melancholico ſucco vel humore profertur, quæ aut putredinis aut caloris ardore quaſi in cinerem conuertitur. Hæc calida quidem, eſt acris & mordax, eo diſcrimine à ſuperuacua naturali diſſidens, quo fex vſta ab non vſta. Quem dico cinerem non ei parem exiſtimo, qui exuſtis lignis manet, haudquaquā enim poſſunt humores omni ſuo liquore ſpoliari: ſed ita ſummam dico humorum ſiccitatem & quantam maximam poſſunt in corpore ardoris vi conſequi. Altera ſpecies ex ea fit bile quam vitellinam dixerunt. Exuſtione enim hęc primùm in porraceam, deinde in æruginoſam, pòſt in ceruleam, nouiſſimè in atram omnium pernicioſiſſimam cōmigrat, quæ tantò certè deprehenditur malignior, quantò bilis melāncholia eſt acrior. Ea enim eſt quæ in terram impacta, fermenti more & quodam quaſi æſtu efferueſcens, hanc iactat & excutit: quæ ſua craſſitudine parti ſe affigens adhæreſcénſque, eam arrodit & exulcerat: quæ demum in perniciem ſemper excernitur: quanquam horum omnium vitiorum altera etiam quodammodo particeps eſt. Ex ſanguine nulla proximè bilis atra profertur. Nam ſi ſanguinem ſtatuamus vel incendio vel putredine in venis torreri & conflagrare, prius quidem neceſſariò pars eius in bilem flauam, pars in melancholiam migrabit, ex quibus deinde non aliæ quàm duæ commemoratæ fieri poterunt atræ bilis differentiæ. Quum autem ſanguis è venis illapſus fuerit in ventrem, in inteſtina, aut in aliam interiorem capacitatem, illic quidem primùm cōcreſcit in grumos, tādémque putreſcit. Excernitur is plerunque liquidæ picis modo nigerrimus, ſummè malignam, ac ferè venenatam qualitatem adeptus: hic tamen tum nomine, tum re ipſa ab atra bile differt, quādoquidem extra venas à ſe diſcedens non in alios conuertitur humores, ſed totus concreſcens humor eſſe deſiit, nec tum humor dici poteſt, ſed corruptus grumus. Neq; ex pituita

Melancholici humoris differētiæ.

Vtilis & nutriens. Excremētitia.

Præter naturam triplex.

Atra bilis quæ ex vitellina fit.

Atra bilis nulla fit ex ſanguine.

ta dulci fit bilis atra. Nam quæ ex cerebro ſtillat, aut quæ in pulmonibus, in ventriculo, aut inteſtinis coaceruatur, vehementi calore dureſcit, vti mox erit manifeſtius, nũquam in alterius humoris ſpeciem mutatur: quare neque poteſt ex ea atra bilis ſuſcitari. At verò pituita ſalſa quoniam caloris cuiuſdam præter naturam eſt particeps, ſi vehementius & prorſus torreatur, acrem, atrámque bilem gignit, quæ tertia ſpecies eſt, vnde intelligi poteſt non omnem atrã bilem ex melancholico aut bilioſo humore naſci. Porrò autem pituita quæ verè & propriè dici meretur, ſuccus eſt alimentarius, totiuſque ſanguinis portio crudior, quæ & ſanguis ex dimidio coctus appellari ſolet. Permanat hæc in venas, tum vt partes frigidas & humidas, cuiuſmodi eſt cerebrum, alat: tum vt ſi aliquando penuria erit ſanguinis, in eum conuerſa reliquis etiam partibus in alimentum cedat. Neque verò vt ſanguinis forma plenè exornetur, neceſſe eſt in iecur ea recurrat, ſed venæ ipſæ ad id operis perficiendum, ſatis virium & caloris obtinent. Cæterùm neutra bilis poteſt vlla vi in ſanguinis mediocritatem & benignitatẽ reduci. Licet enim quandoque adeò refrigeretur, vt fortaſſe qualitatum mediocritatem aſſequatur, non poteſt tamen ſubſtantiæ benignitatem recipere. Atque hæc quidem alimentaria pituita dulcis exiſtit. Ex qua aliæ duæ præter naturam emergunt. Vna eſt quæ acida vocatur, ſummè quidem cruda, & quæ præter primam ventriculi confectionem, vix vllam aut minimam in iecore atque venis accepit. Paucus admodũ calor ei ineſt qui perfacilè diſſipatur & euaneſcit, atque tum pituita neceſſitate quadam coaceſcit. Par enim atque vna ratio eſt ac in pleriſque fructuum ſuccis, qui ſi non multo præditi ſunt natiuo calore, poſteaquam ſpõte ſua efferbuerint, mox in breui coaceſcunt: quibus autem valentior impertitus eſt calor à natura, ij vt vinum generoſum, diutius in integritate ſua perſiſtunt. Altera pituitæ ſpecies ſalſa appellatur, ex dulci hæc putreſcente nata: quum enim portiones eius quædam vi putredinis aſſæ, reliquæ dulci ſubſtãtiæ permiſcebuntur, ſalſum hunc ſaporem inducent, quod & in maris aqua fieri demonſtrant. Tres hæ pituitæ ſpecies conſiſtunt in venis, prima quidem naturalis, reliquæ duæ præter naturam: quarum omnium materia à iecore ſumpta eſt & initium duxit, qualitas autem aliunde irrepſit à cauſis quæ contra naturam ſunt. Superuacua pituita extra venas conſiſtit, cuius ſunt differentiæ quatuor. Vna eſt pituita tenuis & aquea, qualis plerunque aquæ modo ſtillat è naribus, aut è cerebro in plurimas corporis partes illabitur. Altera cenſetur mucco ſimilis, quam corporis calor ex illa tenui ob modicum lentorem cuius particeps eſt, ad mucci conſiſtentiam coëgit. Hæc ſi caloris vi & appulſu tantam adipiſcatur craſſitudinem, vt iam partibus concluſa poſſit adhæreſcere, vitrea tum appellabitur, quæ tertium genus eſt. Ad extremum verò cùm ex concretione ſic iam dureſcet, vt à lapidis aut gypſi duritia non procul abſit, quarta tum emerget quã multi gypſeam appellant. Hanc ſæpe deprehendimus in pulmonibus & in digitorum articulis, accepto quidem ex diſtillatione principio, tãdem in extremam

Atra bilis tertia fit ex pituita.

Pituita nutriens.

Pituita acida.

Salſa.

Pituitæ excrementitiæ quatuor gene[ra]

mam tophi & calculi duritiem euasisse. Ea certè omnis est atque integra humorum explicatio, ex qua liceat cognoscere qui ab excrementis, quíve à venarum succis, ortus sui primordia acceperint, nũc de animalibus functionibus transigendum nobis est.

5 De animalibus functionibus. Cap. X.

Sentientis animæ vis & materia

QVemadmodum altrix illa, quin potius rota naturalis pars animæ, in vnum corporis alimentum prorsus incumbit, suásque omnes in id gestiones confert: sic altera pars animæ quæ sentiens est & appellatur, in iis rebus externis 10 versatur, quæ circuniectæ sunt nobis, totáque negotiatur vt illarum cognitionem capiat, suísque ministris & nuntiis sensibus rerum omnium notiones in se comprehendat. Hæc illius molitio, hæc agitatio, qua assiduè concitatur & imppellitur, quæ qua ratio-15 ne obiri perficíque solet, verbis explicare conabimur. Sentiens anima quemcunque illa substantiæ modum est adepta, cerebri corpus tanquam propriam arcem ingenitúmque domicilium elegit, omnium quas dixi facultatum vires in se suóque quasi sinu cõplexa. Has quidem propriis quibusdam functionibus & muniis exponit, ad quas varia instrumenta con-20 fert & accommodat. Omnium primum spiritus est animalis appellatus, qui ex vitali per ceruicis arterias in contextum admirabilem sublato, primùm elaboratur, deinde in interiore altero cerebri contextu, qui à secundis nomen habet, vi cerebri ingenita in animalem conuertitur. Illic noua specie & dignitate præfulgens, sentientis animæ vires consequitur, 25 & ad illius cuncta munia illo se splendore aptat & comparat. Hoc plurimo conferti sunt ventriculi, interioréśque cerebri sinus, vnde tanquam è iugi fonte per neruorũ ductus & canaliculos, tum in sensuũ instrumẽta, tum in musculos motores profluit. Hîc autem quum iam insidet, aliam fortassis speciem ex partis natura suscipit, qua particulatim illi addicta est, 30 eiúsque seruitio prorsus mancipatur. Quòd si est, non vnus idémque fuerit videndi, audiendi, odorandi, gustandi, atque tangendi spiritus, quinetiam ab illis longiùs distabit qui motioni destinatus est. Alterum instrumenti genus ex crassiore magísque terreno corpore cõstat, vt in quo tum spiritus ille, tum externarum rerum imagines conceptæ seruari debent. 35 Non vna id eadémque vbique substãtia præditum, neque vniusmodi sed multiplex & varium. Interiorum motionum cerebri corpus instrumentum est, quod varia & multiplici sua conformatione ad omnes animi actiones agitationésque sese iungit & applicat, visioni verò oculus & qui ad hunc pertinẽt nerui, auris auditioni, odorationi nares & cerebri papil-40 læ, gustatui lingua, tactioni tangentium neruorum propagines, vt motioni duriores & musculi in quos illi se fundunt, ancillantur & ministrãt. Varia hæc sunt instrumenta corporea, in hísque spiritus siti dispares & varij: sic & facultates quæ ab illis omnem agendi rationem acceperunt, ne-

Spiritus animalis primũ instrumẽtũ.

Corporis instrumẽta.

Varia sentiẽtis animæ instrumenta.

que quicquam possunt citra illorum opem præstare, non modica varietate distinctæ sunt, tametsi omnium vna est eadémque substantia. Quæ igitur sic comparata sunt organa, vt in subiecta conformatáque materie familiarem quendam spiritum obtineant, in eóque spiritu facultatem, quæ organi species est & ratio, ea quidem idonea fiunt & cócinna suis muneribus obeundis. Quæ qualiter compleri absoluíque possint, hoc iam contextu sigillatim aperiam. E sensibus externis alij contrectando munere suo funguntur, vt tactus & gustus, qui non nisi coniuncta sibi percipiunt, alij medij cuiusdam corporis interpositu sentiunt, vt visus, vt auditus, & olfactus. Corpus autem id medium intercedens, aut aër est, aut aqua: vtrúque enim elementum ad inuectionem eorum quæ sentiuntur idoneum est: nam colores & sonos per aërem percipiunt quæcunque terrenæ gradiuntur aut serpunt animantes, per aquam verò aquatiles. Dura itaque & solida corpora, quum aut in aëre, aut in aqua inuicem colliduntur, sonum edunt ac strepitum, in hac quidem obscurum, in aëre verò perspicuum: maximè verò si illa leuia sint concaua & ampla, quæ celeribus & magnis ictibus confligant. Aër igitur qui inter dura corpora confertim & impetu in se incurrentia continetur, primùm sonitum efficit. Hic quidem non illinc abiungitur, vt ad auditum ipse accedat, sed proximum sibi & continuum aërem commouet, atque hic repente alium, donec successione continenter ad auditum motus perferatur: quo more in fluctibus cernitur alter alterum trudere, qui pulsus deinde sequentem impellit. Hinc accidit, vt non simul ac corporum allisio conflictúsque inciderit, sed aliquantò post ictum sonus audiatur, priúsque à propinquo quàm à longinquo. Sic exterior aër agitatus impulsúsque, per aurium tortuosos & flexuosos anfractus motu perplacido, citra vllam turbam fertur, peruadítque adusque interiorem illum aërem membrana obtensa conclusum, & auribus ingenitum. Huic autem membranæ assidens, blandè eam ferit & concutit, vt ea agitatione tota strepat & personet. Externus aër tum demum cum interiore illo continuatur & adhærescit, illiúsque interuentu audiẽdi spiritui, qui cum illo implicitus est, confertur: hoc demum exploratore & ministro recepta strepitus imago, ad sentiendi principium transmittitur. Sed hæc apertiùs iudicabuntur æstimabuntúrque ex odorãdi ratione. Nam cedrus, thus, aliíque odores incensi calefactíque suauẽ & iucundum odorem spirant, qui in arido quasi fumo situs est. Hic sensim tanquã vapor per intermedium interiectúmque corpus conuolat & sparsus euehitur. Medium autem id corpus, aut aër est, aut aqua, nam pisces & aquatilia quæque, quãuis spiritum non ducant, odorari tamen comprobatum est. Quanquã verò iam odor propius ad nares appelletur, non tamen prius poterit respirantibus animalibus odorandi sensum mouere, quàm viæ quæ è naribus per os summum & meninges in cerebrum pertinent, patefiant, posśitque vnà cum attracto ductóque spiritu, odor vt ad pulmones, sic ad cerebrũ olfactúmque permeare. At quibus promptus atque expositus in aperto est odoratus,

Quo differt sensuũ actiones.

Sonus vt fiat.

Auditio vt fiat.

Odorũ effusio.

Insecta & pisces vt odorantur

odoratus, neque operculo tanquam vallo quodam communitus, vt apibus & insectis (sic enim recentiores Latini, nec ineptè appellant) ea ad odores è longinquo conueniunt, & citra vllam respirationem olfaciunt, ipsique odores non attracti illorum sensum feriunt & incitant. 5 Quod ipsum piscibus & his quæ in humore degunt accidit. Nam sine anhelitu & spiritus reciprocatione videntur odorari. Ad illorum similitudinem accedit & visio. Color enim aut fulgor perspicuum medium collustrans, in conspectum oculumque cadit. Id medium aut aër est, aut aqua, aut vitrum, aut cornu, aut aliud quod istorum naturam imitatur. 10 Hæc autem si idonea futura sunt ad videndum, perlucida fieri oportet & luminis præsentia collustrari. At lumen neque corpus est, neque quicquã quod à corpore excidat aut defluat, alioqui pedetentim neque puncto tẽporis posset medium omne circuniectum illustrare, neque in perspicuum corpus omnino penetrare. Itaque lumen est actus & perfectio perspicui, 15 ex lucidi corporis præsentia. Quicquid aspectum ciere debet, id si simplex color est, in medio perspicuo eoque illuminato oportet constitui: si verò splendidum & fulgens est, vt fungus, vt putre & præaridum lignum, vt vermis, & quicquid noctibus collucet, conspici quidem non potest in lumine, quia exiguum eius lumen, maioris splendore offunditur: at in 20 tenebris istorum vnumquodque videtur sensumque ferit, quòd proximũ & circunfundentem aërem leuiter illustrat, vt se potissimùm vendicet à tenebris. Ignis verò quòd ancipitis sit naturæ, & in tenebris & in lumine videtur: noctibus enim suo lumine propinquum aërem illustrat, vt non is modò, sed alia etiam videri possint: interdiu verò perspicuum iam me- 25 dium tanquam color aliquis mouet. Fit autem visio quum perspicuum illuminatúmque aërem medium rei color aut imago afficit, aër deinde adusque oculum protensus affectúsque aspectum concitat. Tum enim rei aspectabilis imago per pupillam in crystallino humore excipitur. Hinc demum prouehente spiritu, per opticos neruos in cerebrum & commu- 30 ne sentiendi principium confertur. Hoc autem discrimine ab auditione & odoratione seiungitur, quòd in his motione non derepente, sed paulatim per media facta, sensus feriatur: in visione autem non progressione, sed subitò facta medij aëris mutatione, quemadmodum & luminis 35 appulsu, rei species cernendi obtutum statim mouet. Vnde intelligi potest non defluentibus quibusdam quasi exuuiis à re conspecta ad oculum demissis visionem fieri, quia non continuò vt obiecta res est videretur: & priùs propinquo quàm distanti se proderet. Adde quòd tanta coloris aut imaginis amplitudo exiguo oculo excipi non possit. Neque 40 præterea visio fit, foras à conspectu erumpente lumine, quod cum alio externo iunctum coëat: nec spiritus radio ab oculo per medium in obiectam rem incidente, qui pari angulo resiliens in obtutum referatur. Quomodo enim tantus prodire possit, qui repente ad astra vsque pertineat, omnémque interiectum aërem quantus est impleat? Quod

Color.

Lumen.

Vt obiecta visum moueant.

Visio vt fiat.

Visio quo distet ab aliis sensibus.

Multarum opinionũ confutatio

ad istius fidem afferri solet de basilisco, aut muliere cui menstrua defluit purgatio, inefficax prorsus & irritum videtur: nam neque basiliscus hominem interimit, neque mulier quum mẽses profluunt speculum præsertim æneum polluit atque fœdat, videndi spiritu ab oculo manante, sed tetro quodam & diro vapore, qui foras vt ab ore & à reliquo corpore, sic 5 etiam ab oculis erumpit & emanat. Hæc est eorum sensuum ratio, qui nõ nisi medij cuiusdam interpositu obiectas sibi res comprehendunt. Gustus autem & tactus medio corpore non indigent, sed coniunctione quadam & contrectatione functiones suas obeunt. Etenim si vel sapor in gustandi neruum, vel calor, pungénsve stylus in nudum apertúmque tangẽ- 10 di neruum incidit, eximiè & acriter sentitur, quanquam nulla caro media intercedit. At verò si aut pupillæ tem candidam adiicies, aut aëri qui auribus est ingenitus strepitum inculcabis, aut in narium ductus odorem penitus immittes, nulla omnino vel obscura erit perceptio. Itaque sapor succo humoríque permistus, aut (si rectius mauis) in humore cõstitutus (eius 15 enim qualitas quædam est & affectio) simulac adhibetur admouetúrque linguæ, diffusus cum humore gustum incitat, móxq; species eius, & imago vi spiritus in primatem sensum infertur. Quod si fortè in duro concretóque corpore, vt in sale sapor erit, id non antè potetit sensum mouere, quàm calore liquefactũ & dilapsum diffundatur. Quicquid autem molli- 20 tia fluere & effundi non potest, gustandi sensum prorsus non afficit: quẽadmodum neque cui arida & scabra lingua ex morbo torretur, is bonus esse potest saporum æstimator. Tactionem porrò fieri constat, si tractabiles qualitates qualescunque eæ sint, aut carnis, aut etiam nullius corporis interuentu proximè ad tangendi neruum accedant. Contendit Galenus 25 in extremis corporis partibus tactũ proximè fieri, nulla qualitate per neruos in sentientis animæ principatum relata: neruum cerebri, veluti surculum arboris partem esse, in eóque cerebri totam vim cõtineri, quæ tractabilium qualitatum affectiones discernat: in eo autem sensus facultatẽ cõsistere, in quo quidem & sensus inest doloris. Quod profectò si conficit, 30 idem de aliis quoque sensibus erãt afferendum. Horum siquidem nerui tum molles sunt, tum substantiæ cerebri finitimi, vt idcirco ad illius naturam propiùs debeant quàm tangẽtes nerui accedere. Deinde verò quæ tãgendi neruis interceptiones, & obstructiones obtingunt, subditis particulis sensum motúmque adimunt: quod dilucidè cõmonstrat tangendi vim 35 non esse neruis ingenitam, sed à cerebro quemadmodum & reliquas continenter defluere & illabi: neque externum tactum posse rerum qualitates diiudicare, sed instrumentum duntaxat eius esse facultatis, quæ princeps in cerebro consedit, illúcque oportere omnium sensa conferri. Hæc singula mihi satis videtur Hippocrates duobus confirmasse aphorismis, 40 quorum altero ait. Dolentes parte aliqua corporis, si omnino dolorem non sentiunt, iis mens ægrotat. Altero, Duobus doloribus non eodem in loco infestantibus, qui vehementior est, alterum leuiorem obscurat.

Qui sensus medio non indigent.

Gustatus vt fiat.

Tactio vt fiat.

Lib. vii. de placitis Hippo. & Platonis.

Expositio, aut fortè confutatio

Hoc

Hoc igitur omni sensui commune est, vt perpetiendo sentiat: primùm enim sensus omnis ab subiecti corporis qualitatibus afficitur, mutationémque subit. Hæc ista mutatio sensus nondum est, sed quæ fit eius apprehensio atque cognitio. Quum enim princeps illa sentiendi vis ab arce cerebri per neruos in sensus singulos distributa, affectiones quæ illis obtigerint percipiet, tum quodammodo & rudiùs sentire dicetur: propriè verò quum eas cerebro communi sentiendi principio renuntiabit. Sensum autem affici immutaríque ab externis qualitatibus, non sic propriè audiendum est, vt priore qualitate excussa nouam accipiat: neque enim à colore albescit oculus: neque à sono exacuitur aut obtunditur auditus, neque à dulcedine palatum dulcescit. Sed vt aureum sigillum in ceram, non aurum, sed imaginem imprimit, sic propemodum & res externæ sola forma sensum impellũt, eorúmque simulachra & species sine materia ad sensum perueniunt, quas hic foris illapsas intra se admittit præaltè condendas. At verò quam sensus imaginum impressionem dicitur accipere, non partium eminentia, vt quæ annulo signatur, iudicamus. Nam colori, sapori, odori qualis figura decernetur? Nullam igitur ille conuersionem mutationémve sustinet, neque priorem statum exuit, quin potius dum in rerum cognitionem & iudicium incumbit, quem statum habebat, agendo gerendóque excolit, perficit, & confirmat.

Vt sensus afficiãtur.

Sensus interioris functiones. Cap. XI.

Quæ sic communiter in sensus omnes ab externis rebus inuehuntur imagines, non modò habentur & consistunt, dum sensus in gestione actúque sunt, sed etiam quum abiunctis rebus externis ab opera discessere, moram quandam in illis trahunt atque retinentur. Ita enim siquis de Sole in opacum se conuertat deflectátque, primùm offusus nimio splendore nihil cernit, deinde veluti album quiddam aut viride, quod in puniceũ mox se conuertet, proximè in purpureum, atque ita deinceps in alia, postremò in attum, à quo demum euanescit. Si quid rubrum aut viride conspexerit, quicquid deinde ob oculos incidet, concolor apparebit. Si ocyssimè in labentem amnem oculos coniiciat, ex ea vertigine quæcũque stãt in littore moueri videbuntur. In aliis porrò sensibus à validis ingentibúsque sonis strepitus relinquitur: à vehementi fœdóque odore, olfactus fœditatem aliquantum retinet, fitque in reliquis similiter. Iam verò sensuum instrumentis acceptæ formæ illæ speciésque rerum, mox per neruorum capacitates atque ductus vehente spiritu in cerebrum commeant: adeò vt quum sensus exterior rerum quæ foris sunt occursu pulsatur, interiorem pariter impellant & excitent illarum simulachra. Hæc enim sensus interioris obiecta sunt, in quæ is incumbit, quemadmodum externi in res externas sibi obiectas. Itaque species illæ rerum ab externis sensibus prætereuehuntur & permeant in commune idémque principium,

Rerũ species in sensibus aliquantum consistere.

Vt sensus interior afficiatur.

in quo ſita eſt primaria ſentiendi anima, huic ſenſus ſuis quique officiis omnia annuntiant ſpiritu inuecta, quæ ante ſe poſita prima cognoſcēdi facultate comprehendit ac percipit. Eſtque illius munus perceptio atque cognitio: quæ ſi fixa eſt, attenta & diuturna, cogitatio aut meditatio dici ſolet. Atque quamuis expers ea ſit corporis, indiuidua & vna, quia tamē complurium poteſtatem habet, multa & varia cognoſcit, horū diſcrimina cernit, eáque tandem diiudicat. At nequaquā illa componit cōnectítque, vt ex eis verum aut falſum quicquam conſtituat, aut vllam argumentationem concludat: id enim ſolius eſt mentis & intelligētiæ, de qua mox dicetur. Verùm quæcunque comprehenderit ſimplicia & indiuidua ſimulachra, aut ſeorſum illa diſcernit, aut temerè congeſta, nulla copulatione, nulla complexione in aceruum confert. Quò fit, vt actio ea qua vel gallina pullos primùm cognoſcit, deinde diſcernit, vel ouis lupū inimicum prehendit, ſecretio potius cenſeri debeat, quàm iudicium aut exiſtimatio. Sub hæc autem inſurgens & in opus erumpens cōſeruatrix illius facultas, ſuſcepta è ſenſibus ſimulachra amplectitur & continet, móxque tum propria vi & poteſtate, tum illorum adnixu & impulſu, in cerebri corpore illa inſculpit & conſignat, citra vllum materiæ veſtigium, ea autē diutius manent abeunte & ceſſante omni rerum cognitione. Hæc quidem eorum cōſeruatio quædam eſt memoria, quam frequens ſtabilit meditatio. Spectra cerebro inuſta aliàs alia ſe magis minúſve expromunt & obiiciuut animæ ſentienti, prout illu ſtriùs obſcuriúſve impreſſa fuerint. Inter vigilias igitur quum externarum rerum turba & occurſatione primarius ſenſus non admodum diſtractus tenetur, tum ſimulachrorum ſtimulus agitatus in ea penitus incumbit, atque tum vſus comminiſcendi illa & fingendi facultate, quæ Græcis eſt φαντασία, illa quidem per ſe, & vt ſimulachra ſunt, obuertit, aliàs quidem ſimplicia & qualia fuerant inſculpta, aliàs commiſta atque confuſa citra vllam compoſitionem aut copulationem. Neque hoc tantùm, ſed ex illis quoque nouas formas & ſimulachra effingit, quæ nunquā ſenſibus percepta fuerant, & in ea plerumque trahitur, quæ rerum natura & vniuerſi ordo non admiſerit, vt in Sphinges, Hippocentauros, tricipites homines, atque in huius generis monſtra innumera. Hæc eadem altius ſeſe attollens, nonnunquam (vt ouis viſo lupo) ex ſpectris horrendum quiddam & formidoloſum comminiſcens, inimicitiam elicit ſenſu non perceptam: at ſi delectamentum quoddam iucundè comprehendet, vt ouis conſpecto benigno paſtore, amicitiam ſuſcipiet & inducet. Sic tamen illa fingens omnia commiſcet & congerit, citra aptam compoſitionem, ex qua verum aut falſum elici poſſit, & citra vllam rationis complexionē, quæ ſerie quadam rerum & ſententiarum ex aliis alias connectat. Hæ quidem ſunt beluarum functiones præſtantiſſimæ, iis quodammodo reſpondentes, quas ratio & intelligentia in nobis efficit. Verùtamen quanto hæ interuallo diſtent ab illis, palàm & apertum fiet de ſequentibus. Ab actionibus autem diſcernentis facultatis hæ diſtant & eo diſcrimine ſeiūctæ

Cognitio

Cogitatio.

Diſcretio ſeu diſtinctio.

Memoria conſeruās.

Imaginatio.

ctæ ſunt, quòd illæ ſint comparationes & collationes quędam eorum quę ex ſenſibus hauſta acceptáque fuerant, hæ verò nouæ ſunt cõfictiones formarum, quæ ſunt ſupra ſenſum, ab his ductæ quæ aliquãdo ſub ſenſum inciderant. Iam verò quum accidet primatem ſenſum ſic derelicta ſeruatáque ſpectra contueri, vt non illa per ſe dunraxat contempletur, neque ex illis in nouas effigies abeat, ſed ex illis vſus opera facultatis memorandi in res externas ſe referat, vnde ſpectra illa prodierant, ſimúlque percipiat ſe aliquando illas cognouiſſe, tum meminerit earum, erítque ipſa illius actio memoria, non illa quidem patiendi, ſed planè efficiendi. Eæ quidem ſunt functiones omnes, quas primarius ille ſenſus & promiſcuus, inter vigilias facultatum ſuarum opera obit & exercet. At quando fieri non poteſt vt perpetua ſit ſenſus agitatio, ſed neceſſum eſt, quum ſpiritus vigiliis ſupra modum diſperditi fuerint atque diſſipati, agitationis vigorem prolabi & quietem ceſſationémque ſuffici, tum procul dubio arctior ſomnus obrepet. Aut quum multa corporei vaporis exhalatio vi caloris è vino & cibis in principem ſenſum efferetur, quod pueris & temulentis ferè obtingit: aut quũ larga frigidi humoris eiuſque ſuperuacanei copia ſuperioribus ſedibus ſe immiſcuerit velut in lethargo, vbi quaſi nexu quodam & impedimento, ſic primus ſenſus offunditur, vt ſe minimè poſſit extricare: ſomnus vtique intercedit, & functiones omnes concidentes deiectæque, manus dant ſopori. Si arctior atque profundior ſomnus occupat, non modò externi ſenſus, ſed & interiores facultates conſopitæ iacent, vt neque diſcernere, neque fingere & cõminiſci quicquam poſſint, nullámque in illas vim haber ſpectrorum turbulenta concurſio. Vnde tum nullum inſomnium offendit, aut obuerſatur: eáque ratione ſtatim à cibo non ſomniant animalia, neque quum primum egreſſa in lucem ſunt, vt infantes. Si verò contrà accidat, vt leuiter quis obdormiat, neque vaporis humoriſve copia diſcernendi comminiſcendíque vires obterat & præſtringat, licet tum fortaſſe multa ante ſenſum viſa, multæque motiones obuerſentur, eas tamen inſomnia non dicimus, vt neque is verè ſomnus eſt, qui minimum à vigilia deficit. Quum enim hoc tempore & ſtatu incolumis ſit & libera vis diſcernendi, quæcunque tum ſimulachra vim illam fictricem exagitant & impellunt internoſcit & detegit, neque illorum errore trahitur: ſed quũ nocturna ſpectra occurrent, agnoſcet tum ſe dormire, tũ ſomnia ea eſſe quæ videntur, neque illis tanquam veris aſſenſum adhibebit. Eodem prorſus modo afficiuntur, qui in leni nec profunda quiete, aut canum latratus, aut gallorum cantus excipiunt, de quibus tum quoque ſibi ſomnia confingunt. Cæterùm dum ex cauſarum mediocritate ſic placidus & moderatus ſomnus obrepit, vt diſcernendi quidem vis offundatur, fictrix autem facultas libera ſit, nulliſque quaſi vinculis irretita: ex rebus quas vigilãs geſſerit, ſenſerit, cogitauerit, ſpectra plurima in quiete iactabuntur, quæ tanquàm res veræ ſint dormiens intuebitur ac cernet. Vis enim diſcernendi tum vincta conſtrictáque non obſiſtit, atque iccir-

Memoria efficiens.

Somnus.

Inſomniũ quãdo nul lum ſit.

Inſomniũ falſum.

Inſomniũ quando ve rè ſit & quomodo.

co ad ea quæ visa sunt quasi accepta sensibus veráque sint, assensum dormiens adiungit, nesciens se dormire. Atque id propriè somnium est, nempe visum quod in quiete occurrit, tanquam verum sit existimatum. Eadē propemodum ratio reddi potest eorum quæ delirantibus per morbos apparent. Cur autem & vnde accidat, vt tam multiplex & inaudita visorum copia obuersetur, & vnde possit tanta illorum varietas trahi: non aliò sanè potest referri quàm ad corporis humorúmque affectionem variámque perturbationem. Affectio enim & constitutio causa est vt in somniis atque delirationibus, alij metuenda & horrenda terroríſque plena iactent animo, alij iurgia quædam furiosa & effrenata, alij delitias & voluptates plenas iucunditatis. Sic & perturbatio quæ corporis aut spiritibus aut humoribus obrigerit, causa est omnino vt spectra & effigies rerum vehementius agitatæ appareant, non quales veræ sunt, sed distortæ, præposteræ & portentosæ, quod frequens esse solet in temulentis, & in iis qui febre iactātur. Quibus autem quieta & tranquilla omnia consistunt, nec fluctuantia nec immoderatè agitata, solidæ & incolumes à sensibus effigies se obiectant, distincta digestáque sōnia occurrūt, ad veri similitudinē expressa.

Insomniorum varietas ex corporis affectione prouenit.

Vt fiant appetitio atque morales actiones. Cap. XII.

Appetitio motus est & interior quędam agitatio, qua quod bonum est & vtile quæritur. Quum autem vt anima triplex sit omnino, ea quæ naturalis appellatur cūctis rebus est ingenita, & nunquam separabilis semper illis insidet: reliquæ non item. Quæ sentiens & animalis dicitur, fit dum appetitus aut ab iis quæ intus sunt rebus, aut ab iis quæ extrinsecus irruunt impellitur. Res interiores sunt venereus ardor & stimulus in pudendis ortus ex semine: ventriculi maximéque stomachi exinanitio & immoderata siccitas: sanguis aut bilis in cordis sinub⁹ efferuescens. Externæ autem res sunt, quæcunque subiectæ sensibus illecebris & cupiditarum lenociniis eos prolectant & irretiunt. Itaque si in pudendis congesta est seminis copia, ea primò pruritum quendam & titillationem naturaliter inuehit, hæc deinde sensum, mox verò interiorem sentiēdi facultatem mouet, non modò vigilantibus, sed & plerunque dormientibus nobis. Ab animaduersione demum rei delectabilis vt appetitus impulsus fuerit, eam quàm mox ardenter expetit: atque tum in conditionem stimulantis rei se conuertens, libidinem parit, quæ ipsa est propria venereorum cupiditas & appetitio. Quum stomachus supra modum exinanitus tristi quodam sensu afficitur, comprehendens vis illa interior irritata, cibum & epulas cōcipit, illarúmque spectra sibi obuersat, quæ deinde appetitui oblata, eum inuitant & alliciunt, hic demum concitus captúsque rerum suauitate, in illarum desiderium fertur, & in eam cibi auiditatem irruit, quæ fames appellatur. Haud dissimiliter aridiore facto stomacho, sitis accenditur, quæ humidi frigidíque desiderium est. Vtranque appetitionem

Appetitus triplex.

Causę quę mouēt appetitum.

Vt fiat appetitio quæ libido dicitur.

titionem, sitim inquam & famem genus vnum comprehendit, quod est cupedia. Cæterùm circa cor bilis aut sanguis efferuescens, illud vsque adeo incendit, vt odij, inimicitiæ, aut vindictæ imagines communi sensui obiectet, quibus apprehensis excitatur animalibus appetitus, qui cordis ir-5 ritamento, compulsus in interiorem animi perturbationem, ceu bonum quoddam sit, incurrit: vniuersum hoc appetitionis genus Græcis est θύμωσις. Quum porrò rerum externarũ blandimẽtis pulsatur vis illa interior apprehendens, mox in illarum desiderium communem sentiendi appetitũ adducit, qui ardenti rei vtilis desiderio inflammatus, mox deinde peculia-10 rem quendam appetitum irritat & illicit tanquàm administrum, vt amborum communi concursu & opere appetitio proueniat. Quæcunque boni malíve specie nobis obiecta fuerint, ea si cum ratione sequimur aut fugimus, tum appetitio est rationis particeps: quum autẽ aduersus rationẽ incitamur vehementiùs, & delectationis vis est maior quàm rationis, tum 15 contra mentis decretum allicitur appetitio quæ ratione vacat. Primùm igitur ab obiectis illis turbido motu & inimicissimo mentis vitæque trãquillæ ratio concitatur & inflammatur, quúmque illa se sæpenumero iactant inconstanter vt animi statum conturbent, perturbationes insunt. Hæ autem cùm iam diutius inueterauerint, & tanquam in venis medullis-20 que insederint, tum morbi existunt & ægrotationes, quarum omniũ fons & veluti genus est intemperantia. Sic enim quum insurgit vehemens vini appetitio, neque adhibita ratio hanc ipsam persanat & restinguit, tum excitata iecoris & stomachi cupedia se satiat ebrietate, quæ si frequens erit, nascetur demum ebriositas: hæc quidem ægrotatio est & affectio manens, 25 illa verò perturbatio mouens. Similiter solent cæteri intemperantiæ morbi enasci, inhærere, & penitus inseri. Sic iugi formosæ mulieris intuitu & apprehensione, cõmunísque illius & promiscui appetitus incitatione, in testes & pudenda promotio fit & illapsio seminis ac spirituum: vnde licet nulla prius subesset interior causa, tum nihilominus libido incẽditur. 30 Sic non modò homines sed equi & beluę, audito tubarum sonitu strepitúque armorum, excandescunt animíque impetu rapiuntur. Sic quum quis læsus est iniuria, eius apprehensione vis animosa cordis, quæ eius est appetitus Græcis dicta θύμωσις, incitatur, quæ cum eam vindicare & vlcisci cupit, neque rationis mansuetudine lenitur, tum ira exardescit: hæc si mox 35 desistat, excandescentia dicitur: sin inueterata sit, odium: si acerbior, discordia: si vlciscendi tempus obseruat, inimicitia. Horum omnium offensio contraria est verecundia. Quum vehemens est de diuitiis expetendis opinio, cordis appetitio non refrenata rationis liberalitate, in auaritiã effertur, cui cõtrariam offensionem habet prodigus. Quum denique ma-40 ximi fient optimíque iudicabuntur honores, horum stimulis hæc vis inflammata, in ambitionem trahetur, cuius contraria est animi demissio & abiectio, mediocritas autem animi magnitudo. Sic quidem futuri boni opinione excitari solent cupiditates. Cæterùm futuri mali apprehẽsio, si

Animi pathemata et cupiditates vt fiãt.

Appetitus vt ab externis causis moueatur.

Appetitus ratiõis particeps.

Perturbatiões morbos præcedunt, vt actus habitum.

Vt à causis exterois incitetur omnis appetitus.

Offensio seu defectio cõtraria exuperãtiæ.

Cupiditas est futuri boni.

Metus futuri mali.

si adeò vehemens erit, vt superato spretóve rationis imperio animus fortitudine non consistat, tum metu conturbabitur: qui si malum propinquũ est, timor: hic autem si permanet, formido: si laboris metus erit, pigritia dicetur: si valde concutiat, terror: si mentẽ de loco mouet, pauor: si vltrà processit, exanimatio. His modis quæ cupiditas mala & contraria censuerit, 5 solet effugere. Vbi verò iam mala instabunt, aut sperata bona non accedent, animi fient ægritudines: dolor quidem crucians, angor premens, luctus ex interitu, mœror cum fletu, lamentatio cum eiulatu, ærumna cũ labore, afflictio cum vexatione corporis, solicitudo cum cogitatione, molestia permanens, desperatio sine vlla rerum expectatione meliorum. Contrà verò si potiatur rebus secundis, aut aduersis ipse careat, voluptate perfruetur: hæc autem si placida est atque constans, gaudium dicitur; si profusa & inanis, lætitia: si magis gestiens & se efferens insolentiùs, iactatio. Ex quibus intelligitur animalem appetitũ vnicum esse, qui cupiditas appellatur, sed dum singulis sese accommodat, varias parit cupiditatum differentias, honoris, gloriæ & diuitiarum ambitiones, quæ ad θύμωσιν & animi impetum referuntur, quásque Plato ex corde nasci cõmemorat: quum verò corporis bona procurat, cupediam & libidinem exuscitat, ídque primùm è iecore. Vnde quum tria sapiẽtiæ studiosi bona statuerint, alia corporis, alia fortunæ, alia verò animi: quúmque omnis appetitio boni cuiusdam aut veri aut ementiri gratia sit, in ídque referatur, quæ ex iecore resurgit concitatúrque appetitio, in corporis bona duntaxat irrumpit: quæ autem ex corde manat, in fortunæ externis bonis versatur: at quæ animi sunt bona, hæc sola voluntas appetituum regina consectatur, de qua seorsum mox differetur. 25

Aegritudines animi.

Voluptates animi.

In quæ bona fertur vnũquodque genus cupiditatis.

De progressione & tactione. Cap. XIII.

Voniam verò vna appetitio cuncta animantia ad mouendum impellit, proximum his est vt de incessu atque tactione contemplemur. Harum quidem operum facultates vna continẽtur essentia, quæ in cerebri corpore collocatur: 30 sed quæ tamen variis instrumẽtis vsa, vnicuique tum operi, tum facultati peculiare quoddam & idoneum accommodat. Nõ enim tutum fuerat essentiam illam animæ in cerebro tanquã in arce positam, in longinquis & extremis corporis partibus munia quædam obire, nisi satellitibus & suarum virium quasi internuntiis vteretur. Quocirca in omnes 35 sensus externos, in omnes corporis partes, quæ extra arcem illam & extra caluam positæ sunt, anima spiritus emittit tanquam administros & portitores viriũ quas à se diffundit, munus quæque suum expleturas. Interiores autem functiones & munera plenè exequitur, citra vllum spiritus subsidium. Itaque spiritus is verè primum censeri debet animæ instrumẽtum, 40 quod ad externas functiones accommodatur: deinde nerui, mox sensuum organa & musculi. Quòd magna quidẽ assiduè fiat in motibus sensibusque

Animam externas functiones instrumentis perficere.

Spiritus animalis assidua procreatio.

que ſpirituũ diſſipatio, neceſſe eſt magnam iſtorũ vim & vbertatẽ in arce cõtineri. Eorum materia cõtinenter è corde per carotides ſuggeritur, præparatúrque in admirabili contextu, ac dein in choroide vi ambiẽtis cerebri in animalem ſpiritum conuertitur, qui priores ventriculos prorſus implet. Ex his autem in ſenſus & muſculos, hac ferè lege diſtribuitur. Cerebri corpus iugi conſtantíque agitatione, cordis more, ex ſe & ſua ſponte mouetur, nunc ſe in amplum diffundens, nunc in anguſtum reducens: quapropter inter meninges inane ſpatium natura reliquit, quantum cerebri dilatationi conueniret. In eo motu dum cerebrum ſe contrahit, compreſſiſque lateribus interiores ſinus coarctat, ſpiritus è prioribus ventriculis, tũ in poſteriores, tum in ſenſuum inſtrumẽta profundit. Dum autem ſeſe latius explicat & aperit, ex contextuum arteriis vitalem ſpiritum, ex naribus aërem allectat & attrahit. Hoc ipſo temporis momẽto via quæ ex tertio ventriculo in poſtremum ducit, prorſus conniuet, & ab inſidente epiphyſi cui à verme nomen eſt, inter glutia cõcidente atque prolapſa intercluditur, vt nihil ſpiritus poſſit tum ex poſtremo illo ſinu in mediũ remigrare. Contrà verò accidit in cerebri contractione: epiphyſi enim ſublata, ipſiſque glutiis amplius diductis, via patet liberior, qua ſpiritus ex tertio ſinu in quartum influat. Quantum igitur cordi valuæ, tantum cerebro vermis & glutia conducunt. Sic diffuſi diſperſiſque ſpiritus, irrigant implẽntque ſenſuum inſtrumenta: ſic poſtremus ille ventriculus ſpiritu ſemper cõfertus eſt, qui leui quadam mutatione accepta in eam capacitatem illabitur & influit, quæ per ſpinæ longitudinem porrigitur. Excauata enim eſt tota hæc medulla medio intimóque ductu: & qui ab hac prodeunt nerui maiores, ſuis ij quoque exortibus & initiis luculenter caui ſunt. Quocirca in hos etiam animalis ſpiritus è medulla defluens illabitur, qui demum in extremas tenuiſſimáſque neruorum fibras diffunditur, tametſi hæ præ exilitate cauæ non ſunt, neque vllam viæ productionem ſuſtinent. Hoc igitur loco quàmplurimi in quæſtionem diſceptationémque vocant & quærunt, ipſáne ſpiritus animalis ſubſtantia dum motus ſenſúſve inſtituitur, cõmeet in neruos. Hanc quidem vſque eò influere, dum manifeſta ſit medullæ & neruis capacitas, perſpicuum quidem eſt, de quo etiã inter omnes planè conſtat. At longius in reliquas partes dimanare, pauci admodũ ſibi perſuaſerant. Quamobrem? Quoniam, inquiunt, hæ excauatæ non ſunt. Quaſi verò ſpiritus qui tenuiſſimus eſt patentem alueum vbique deſideret, neque ſenſim illabens poſſit neruos irrigare. Si alimentum quod neruos nutricatur & alit, in eorum ſubſtãtiam irrepit & penetrat, ſi craſſus & lentus humor, ſi pingue oleum inſtillatum penitus illos ſubit, quid cauſæ eſt cur ſpiritus animalis, tenuis ille quidem & æthereus, nõ poſſit omnem eorum ſubſtantiam quoquouerſum peruadere? Quemadmodum igitur in neruos opticos oculorum, & in medullæ capacitatem, ínque neruorum origines hunc illabi & influere ſenſus iudicat, ita & eundem in reliquam illorum ſubſtantiam pertinere, hæc rationum momenta confirmant. Adde, intelligi

Spiritũ animalem nõ ſolùm per manifeſtũ canalẽ diſtribui.

intelligi vix posse qua ratione conueniens virium facultatísque distributio fiat citra vectorem spiritum. Quum vitalis spiritus in animalem commutatur, à cerebro eiúsque meningibus nouam speciem, & vires nouas assumit asciscítque sibi: quas demum tanquam actionum opifices in neruos sentientes, tangentes, ac mouentes secum prouehit. In his autem semper presens adest, quoniam iugis illa quam commemoraui cerebri agitatio, eũ assiduè profundit atque distribuit. Quãquam verò semper in neruis dum sani sunt spiritus hic adest, nõ tamen necessariò motum efficit, sed neruorum duntaxat & musculorum robur & firmitudinem tuetur ac continet. Quídnam ergo aliud præter hunc spiritum, motionem sensúmque conferet? éstne hoc ipso quicquam prestantiús? Explicandum hoc planiùs & fusiùs est. Sensuum instrumẽta neruíque omnes & musculi, spirituũ viriúmque animalium continenti illapsu & aspiratione firmantur, simúlque stabilimen & præparationem quandam ad obeũnda munia assumunt: hoc certè argumẽto quòd præpeditis & obstructione quadam interceptis viis, velut in paralysi, non modò sentiendi aut mouendi spes adimitur, sed omni prorsus robore dissoluto languescunt. Dum verò accepto spiritu omnia suo robore constabunt, bene instructa & composita erunt ad opus, & tum integrè functiones suas obibunt: sed modo planè diuerso. Sensus enim externus perpessione quadam percipit, quum subiectarum rerum incidentibus qualitatibus mutatur & afficitur. Non sic autem motus, sed sola actione is perficitur, nulla re extrinsecus irruẽte: quum primum enim appetitus aut voluntas mouẽti facultati per neruos & musculos cum spiritu diffusæ imperauerit, in quãcunque illa partem intenderit, cõtinuò illius mouens facultas concita motũ exercet & imperio paret. Est quãdoque hoc voluntatis imperium, promptum quidem & euidens, sed plerunque obscurum vsque adeò ac tenue, vt nos prorsum fugiat, velut in oculorũ & palpebrarum motu, in plerisque tum capitis, tum manuum gestibus, in dormientium respirationibus & corporis iactationibus, ad quas nihil aut minimũ intenti videmur. At quum paralysis artus occupat, quia tum nerui à spiritu & facultate destituti sunt, nulla vel efficacissima volũtas motum potest efficere. Ex quibus intelligi potest præcipuam motus causam ad spiritum & facultatem potius quàm ad appetitũ pertinere, illúcque refundi: & præter appetitum seu voluntatem, aliam propinquiorem atque coniunctiorem motus causam haberi. Hoc porrò voluntatis imperium parum omnino efficax videbitur, nisi conatus quidam & intentio animi tanquam comes accedat. Non enim si quis velit aut oculos in diuersa cõtorquere, aut omnes simul partes motibus impellere, aut sensibus omnib⁹ pariter & perfectè quippiam percipere, omnia statim efficiat, etiam si bene valeant, & integra sint instrumenta. Cuius sanè hæc vnica est causa, quòd non potest animus omnia simul animaduertere, neque esse ad singula intentus. Ergo non sola voluntas satis est, sed animi quædam est intentio necessaria, quæ facultatem in particula alioqui sopitam & languidam con[illegible] in opus.

Spirit⁹ animalis diuersus à vitali, vector est facultatum.

Spirit⁹ animalis neruorũ duntaxat robur cõtinet & seruat.

Voluntas prima est motus causa efficiẽs, sed nõ præcipua.

Animi intentio ad motum est necessaria.

Hæc

Hæc autem facultas animalis quæ vectore ſpiritu in quancunque particulam per neruum influxit à cerebro, dum voluntatis imperio & animi conatu intentionéque pulſabitur, motum faciet: primúmque dum neruum ac muſculum contendet, & in ſeipſum firmiùs contrahet, ſimul eam particulam adducet, in quam inſeritur, ſiue os eſt, ſiue membrana. Dum enim facultas muſculum intendit & cõtrahit, ſimul & os mouet in cuius caput inſeritur, & totum membrum cuius id fundamentum eſt. Ergo contentio ea & contractio propria muſculi eſt functio, extenſio autem & relaxatio ceu remiſſio quædam eſt: hæc autem oppoſitorum muſculorum eſt contentio. Laborat muſculus quoties impendio aut contrahitur, aut extenditur: neque membrum citra laborem & defatigationem diu multúmque extendi poteſt aut contrahi. Ea autem duntaxat figura & conſtitutio quæ inter extremas exquiſitè media ſit, & in qua muſculi omnes quaſi diſſoluti ceſſant, prorſus laſſitudinis & doloris eſt expers. Quocirca dum vehementer tenſum aut contractum membrum eſt, vt in brachij porrectione, licet id tum fortaſſe fixum ſit, nec de loco aut ſtatione ſua decedat, moueri tamen dicimus, quatenus laborat & operatur, ídque frequentius cũ dolore. Quinetiam quæ media figura dicitur, ſi cum intẽtione omnium muſculorum immobilis continebitur, quia tamen ad poſtremum, laborem affert, in quiete non eſt, ſed motu & labore cõcutitur. Eiuſmodi motus eſt, qui tonicus appellari ſolet, ei ſimilis quo auis alarum niſu vno eodémque loco quaſi ſubnixa ſe diutius immobilem ſuſtentat.

Tria quæ motum efficiunt.

Quæ conſtitutio ſit muſculo laborioſa, & quæ naturalis.

De mentis functionibus. Cap. XIIII.

EIVS partis animæ quæ rationis atque cõſilij particeps eſt, ſic omnes intus abditæ functiones deliteſcunt, vt nunquã foras & in apertũ ſe dent, neque vllius illa aut externi aut interioris inſtrumẽti egeat ſubſidio: ſed quũ ſit omnis expers materiæ, in eas duntaxat res incumbit, quæ neque in materia ſubſiſtunt. Subiecta enim illi ſunt ea rerum ſimulachra, quæ ſuprà dixi in principe ſenſu conſeruari, & quæ veræ ſunt rerum notiones perceptæ ſenſibus. Hæ quidem in mentem & intelligẽtiam altiùs penetrare non poſſunt, quia tametſi ſine corpore ſunt, materiæ tamen impurum quiddam redolent: ſed mens quæ ex duplici intelligentia tum agente, tum patiente cõdita eſt, dum illas agentis vi & impulſu contuetur, puras, indiuiduas atque ſimplices ex iis rerum ſingularum notiones elicit, quas dein patiens intelligentia continet atque ſeruat. Non ſunt hæ quidem ſimulachra atque ſpectra rerum externarum, ſed aliæ quædam ex his tractæ atque conceptæ animi notiones: eſt enim notio, actus mentis & animi è ſubiecto ſimulachro ductus. Itaque agens intelligentia tanquam architectus quidam & fabricator eſt notionum: has autem omni materia liberas & exutas ſuſcipit, & continet patiens intelligentia: neque

Mentẽ inſtrumento non indigere.

Vt mẽs intelligat, & rerũ notiones concipiat.

tamen ab eis quicquam patitur, sed in earum materiam quodammodo transit. Hæc igitur quia rerum omnium notiones erat acceptura, omnium capax formarum, peculiarem nullam formam obtinuit, ne hæc vna cæteris formis tanquam peregrinis & aduentitiis aditum intercluderet. Hinc rectè animam seu mentem formarum omnium præstantissimam atque summam appellauerunt, quòd vna reliquas omnes cernat atque percipiat. Cæterùm non in illis duntaxat singulis versatur & consistit, sed in notionum quasi syluam ingressa, ex singulis vniuersales quasdam colligit: neque ex his modò, sed è singulis etiam rebus quæ nobis obuersantur, vniuersales formas à materia diuellit & exuit, propriámque essentiam ab ipsis quibusque rebus discernit. Ea est simplicium notionum tum singularum tum vniuersalium ratio, in quibus veritas aut falsitas nulla versatur. Ad has porrò quum mens componendi facultatem adhibebit, temporis copulatione interiecta, plurima aptè componet, in quibus veritas aut falsitas iam est. Deinde verò de compositis istis planum iudicium proferet, hoc aiens bonum esse, illud inficians esse honestum: in quibus vt quædam rectè diiudicat, sic plerunque dum distorta & falsa pro veris sumuntur, iudicij error incidit. Hanc vt iudicandi ita discernendi functionem possis appellare, sed quæ tamen multò sit ea præstantior, quàm communis sensus proferebat. Mens porrò se ad ratiocinandum erigens & excitans, ex illis plurima admirabili eóque libero contextu complectitur & colligit, aut inductione aut argumentatione. Nam ex singulis primùm tanquam ex quibusdam exemplis vniuersalia inducit theoremata, communésque rerum generũ & summas. Ex his deinde argumentatione plurima comparat, de quibus scientia habetur vel opinio. Si ex necessariis principiis atque theorematis argumentum concluditur, scientia fit, quæ ipsa necessariorum duntaxat & æternorum est: sin verò ex probabilibus, opinio. His iam partis interdum mens & intelligentia nostra non vltrà progreditur, sed infixa in eorum contemplationem, illic tanquam in extremo cõsistit, quid in illis verum falsúmve sit perspiciens, his saturata bonarum cogitationum epulis. Ea est quam cõtemplantem intelligentiam appellant, quæ maximè & duntaxat circa res est vniuersales, necessarias & sempiternas, quæ eædem admirandæ sunt difficiles atque diuinæ. Habitus quo hæc efficit & facultas sapientia est, eiúsque functio studium est sapientiæ, quod qui colunt sapiẽtes appellantur, quoniam propria commoda negligentes, æternorum contemplatione viuunt. At verò quum mens intelligẽtiáque nostra in rerum caducarum & fortuitarum cognitionem consequutione quadam & progressione adducetur, si in illis non prorsus inhærescat, neque illarum contemplatione tota teneatur: sed iam cognitum habens & compertum illas posse mutationem subire, quærat & inuestiget, moliatúrque ad quandam hominum cõmoditatem & vsum illa referre, tum sanè practica erit intelligentia, quę tota in actione versatur, omnésque ratiocinandi progressus in hominum cõmoda tanquam in finem supremum

Notiones generales.

Cõpositio

Existimatio seu iudicium.

Ratiocinatio.

Inductio.

Argũmentatio.

Scientia.

Opinio.

Contẽplatio quæ, & philosophia.

Praxis.

supremum dirigit. Vt autem hominum bona, alia præstantiora sunt, vt rei domesticæ aut publicæ administratio, alia his viliora: ita vis intelligens in illa aliter atque in hæc incumbit. Nam prudentiæ facultate, præstatiora illa tractat, & in hominum commoda fructúsque refert. Quæ quoniam commutabilia sunt & opinione dubia, de illis consilium captat, consultat, deliberat. Atque si non hebes est, sed sagacitate pollens ac solertia (quæ perspicax quædam est prudentia) boni atque honesti desiderio tenetur, non festinanter & citò quasi auguratione quadam, sed recta ratiocinatione & inuestigatione accurata multo maturóque tempore, quodcunque bonum in consultationem positum est, assequitur: atque ea bona est consultatio ex prudenti sagacitate genita, mala verò cõsultatio si quid horum econtroriò accidat. Qui ad bene consultandum aptus idoneúsque fuerit, quo aut publica bona, aut priuata augeat atq; moderetur, is omnino prudens censebitur: contrà verò imprudens, qui non poterit recto cõsilio bonum finem prospicere atque consequi. Cæterùm quum agens illa practicáque intelligentia, quæ cõceperit nouerítque theoremata, non ad bene beatéque viuendum, sed ad vilius quoddam opus & artificium refert: hoc si bono consilio & maturo, rectáque ratione facit, arte quidem facit: quæ ipsa certam rationem atque viam præbet operis faciendi. Quid demũ consequitur? Vbi practica intelligentia prudentiæ bona cõsultatione hoc illúdve agendum esse deliberauerit, quia bonum & vtile: aut vbi artis bono consilio statuerit opus quoddam subeundum faciẽdúmque, quia item vtile: tum sanè rationis participem appetitũ mouet allicítque. Is demum quicquid bonum existimatũ est, eligit, idque non simplici & pura voluntate, sed ea quæ bono consilio & deliberatione cõfirmata est. Hæc autem tantæ est efficacitatis, vt quæcunque bonorũ specie agenda faciendáve selegerit, illa mox persequatur & perficiat, & idcirco vna videri possit omnis actionis effectionísve causa atque principium: contrà si quicquam reiecerit tãquam noxium & infestum, mox illius fugam arripiat. Ergo dum quippiam nobis occurrit quod arrideat & iucundum sit, si continuò vt pecudes illi⁹ lenocinio, nulla deliberatione prę gressa trahimur, simplex ea voluntas est, quæ si incõtinentes sumus, sæpius à bruto appetitu præualente lacessitur & euincitur. At verò si cõsultatione adhibita nectemus multa & cõferemus inuicem, ex quibus colligimus, si hoc aut si illud fiat, mala multa impẽdere, tum sanè id effugimus & declinamus, quod primùm oblectamenti speciẽ præ se ferebat. Hæ sunt omnes intelligẽtis animæ mentísque functiones, ad earum imitationem explicatæ, quas sentiens anima protulerat. Quid omnes dico, nónne insuper illa tum meminit tum reminiscitur? Meminit illa quidẽ, atque ad vsum memoriæ eas quoq; vniuersales notiones reuocat, quę intelligẽtia mentéque capiũtur. Nulla quidẽ generũ aut formarũ haberi possunt spectra & simulachra, quę in mẽte aut in cõmuni sensu quasi sopita seruentur, & quæ aliquãdo posthac mentem ipsam & intelligentiã denuo concitent: sed à generibus atque formis solùm

Prudentia. Cõsultatio. Sagacitas. Ars. Voluntas. Electio. Memoria mentis.

notiones emergunt, quæ semper intelligentiam mouent & impellunt, & quæ in sola mentis contentione consistunt. At simulachra, vt quę ab indiuiduis duntaxat eliciuntur, omni animæ conatu actionéq; sedata & prorsum anima quiescente seruantur. Sic autem mens & intelligētia meminit. Quum notiones illæ generum aliquando disperditæ euanuerint, singulorum simulachra ex quibus illæ haustæ conceptæque fuerant, & quæ sensus communis retinet, rursus intelligentiam incitabunt & impellent, ex quibus illa similes atque olim generum notiones eliciet. Hę dum in mentem veniunt, si pręteriti temporis ratione suscepta, mens pariter sentit se illas prius temuisse atque nouisse, id profectò est intelligētię memoria. Quocirca mens aut intelligentia non per se atque primùm meminit, sed principis sensus interuentu atque auxilio: in quo, vt inquit Aristoteles, memoria per se & primò inest, non sic autem in mente. Quandiu itaque constās & dilucidum erit externæ rei simulachrum, id è principe sensu mentē impellens, memoriam rei à qua ductum est poterit excitare. Quòd si non vniuersum id retinebitur, sed vel temporis diuturnitate, vel morbo, vel alia quauis iniuria pars deleta est, pars verò tam pusilla reliqua est, vt neque animum ciere, neque rem externam repręsentare integrè possit: tum profectò illius periisse memoriam dicemus. Cæterùm si pusilla ea pars tāquam origo & seminarium quoddam poterit vel minimum excitare & proritare, hæc confestim contextu & serie in proximum & affine quippiam migrabit, mox in tertium, deinde in aliud, donec admirabili rerum cōtinuatione & serie pristinam cognitionem capiat. Hoc quidem modo mens reminiscitur, ipsáq; illius actio recordatio est, collapsæ memoriæ reuocatio. Hæc idcirco non beluarum, sed solius est hominis, quòd non nisi connexione rerum & ratiocinatione quadam comparetur. Neque etiam beluis propriè inest memoria, quòd pręteriti & futuri tēporis perceptionem nullam habent, sine qua meminisse non possumus. Quæ bona aut mala iam sæpius senserunt, agnoscunt illæ quidem, sed tanquam præsentia sint, nulla elapsi temporis obseruatione. Neque enim apes neque formicæ, quæ alimenta sibi in hyemem recondere putantur, in futurum prospiciunt, verùm ea solius est naturæ quædam inconsiderata nec pręmeditata molitio. Mortuis nobis statim omnium rerum quas in vita cognouimus memoria deletur: quoniam hæc ex communi sensu pendebat, qui ipse patibilis est, & pereuntibus nobis simul occidit: quare ab illo seiuncta mens immortalis, illiúsque subsidio destituta præteritorum meminisse nō potest. Est vbi Aristoteles communem sensum fusa nominis appellatione intelligētiam appellat, eámque patibilem & quæ in nihilum occidat. Non recordamur (inquit) ab occasu, quia intelligentia quę patibilis est extinguitur, sine hac autem nihil intelligit separata illa mens impatibilis & immortalis. Idem alio loco, Amare, o disse, affectiones continentis, non illius sunt quatenus ipse est: quapropter continente corrupto neque meminit, neq; amat, quia non erant illius hæc, sed communis quod iam periit. Mens illa & simplex

Vt fiat memoria.

Lib. de memoria.

Recordatio.

Solus homo recordatur.

Solus homo pprie meminit.

Post mortē nō meminimus.

3 de aīa.

1. de aīa.

nostra intelligentia quum è corpore discesserit, patiendi ratione deperdita, alteram duntaxat agendi vim conseruabit. Non enim tum ea sensuum ministerio indigebit, neque ab his haustas rerū notiones suscipiet quibus cognoscat: sed ipsa per se omnia spectās nihil aliud quàm merus erit actus,
5 à sua simplici natura id obtinens, vt tum se aliáque intelligat, tum intelligatur à se. Ea neque componit quicquam aut diuidit, neque vlla cónexione ad rerum cognitionem accedit, sed formas rerum omnium in se continens, vna comprehensione simul aggreditur & intelligit omnia. Vnde semper intelligit & intelligitur à se, nunquam defatigatione ingrauescit,
10 tota æterna & immortalis.

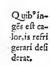
Principes animæ facultates non esse sedibus distinctas. Cap. XV.

LIBERANDA hîc postremò fides est quam suprà dedimus, dum quæstionē illam explicare sumus polliciti: nunquid fingēdi, ratiocinādi, & memorādi functiones discre-
15 tæ sic habeantur, vt vnaquælibet lædi deprauaríque possit, aliis ne vel minimùm quidem offensis. Id quidem omnino fieri posse quamplurimi sibi persuaserūt, simplici quadam ratione eáque non planè comprehensa. Aiunt enim eos qui febre ia-
20 ctantur, nonnunquam floccos & paleas euellere, monstruosa visa obuersari, esséque in his simulachrorum comprehēsionem, ipsámque fictricem facultatem offensam constante ratione ac iudicio, quo hæc plerunque agnoscunt ac iudicāt falsa esse ac mendacia, quemadmodum & dormientes quæ vident in somnis, sæpe iudicant non vera illa, sed commenta som-
25 niorum esse. In his igitur læsa est confictio, salua & constante tum ratiocinatione tum memoria. Alij in delirio peruersè iudicant & ratiocinantur, qui tamen & familiares, & quæcunque obuersantur agnoscunt, satísque præteritorum meminerūt: in quibus constat rationē turbari reliquis duabus illæsis. Ex his statim concludunt isthæc obuenire non posse, nisi quæ
30 effectrices earum sunt facultates locis sedibúsque disiungātur. Quum firmissima sit hæc eorum ratio, experiamur, si possimus eius cornua summouere, vt hac minuta cōtrouersia quid lateat veritatis fiat perspicuum. Philosophorum id quorundam authoritate celebrari video, similem imò & eandem animæ essentiam cunctis inesse hominibus, neque in hoc quàm
35 in alio vspiam perfectiorem inueniri, quòd omnino simplex & indiuidua sit, cui nihil addi minuíve potest, quin speciē mutet. At nihilominus simplex illa in hoc quàm in alio facultates exhibet perfectiores, & aliàs expeditiùs, aliàs segniùs functiones edit. Ita quippe alios natura animaduertimus cogitatione & ingenio valere, quibus infirma est memoria atque ra-
40 tiocinatio: alios tum rerum tum literarum memoria præstare, quibus nihil aut minimum sit rationis ac iudicij: alios solido ac bene naturali esse iudicio, quorum non æquè prompta sit cogitatio, aut firma memoria. Has autem facultates varias efficit, non animæ essentia, sed corporis & instru-

mentorum eius varia constitutio, ex tẽperamento & conformatione contracta: horum quippe cõditionem animæ facultates atque mores sequuntur. Neque verò insita solùm & congenita nobis, sed & adscititia constitutio animi facultates moresq; mutat: & corpore puro omníque sorde vacuo candidi sunt mores vegetæque animi vires: impuro autem & sordibus inquinato perturbati mores & hebetes vires animi. Quòd tam multa támque varia sint hominum ingenia, támque dispares eorum mores, alij sobrio, alij vinoso, non aliunde petendum, quàm ex corporis aut naturali aut adscititia constitutione. Iam verò si corpus grauiùs morbo conflictabitur, quis dubitet occupata impeditáve animi sede illius vites grauiter aut impediri aut perturbari? Si corpus spiritúsque vehementer concutitur, vt in febrium ardoribus, mens constare non potest, sed concita turbido motu commouetur. Sin verò corpus morbo prosternitur, animæ vires pariter elanguescunt, neque laboranti integræ possunt consistere. His ita ad rem subiectam constitutis non difficilè sit aduersariorũ rationes diluere. Dum anima turbulentis ita causis concutitur, ipsi quidem fatemur nõ protinus omnes peræquè illius facultates offendi. An idcirco necessum videtur sedibus illas discludere? Minimè. Vndénam igitur hæc affectionum varietas? Quæcunque facultas natura aut vitio infirma existit, irruentibus causis minus obsistit próptiúsque offenditur: quæ verò firma est ac valida, minus offensionis & iacturæ suscipit. Quum itaque leuior erit delirij perturbatio, cui comprehensio fictióve infirma erat, is sola comprehensione delirabit, multáque aliena cogitatione finget: cui verò iudicium inualidum fuerat & imbecillum, is duntaxat præposterè iudicabit & ratiocinabitur. Quum autem vehemens incidet delirij perturbatio, omnes pariter principes facultates peruertentur, aliàs pari iactura, aliàs dispari. Non absimilis est in cæteris facultatibus ratio: quum enim in illas aduersa vis peræquè irruet, imbecillior quidem prosternetur, validior obsistet irruenti iniuriæ, etiam si eadem sede consistant. Itaque ex leuibus assumptionibus nec planè cognitis rationem suam conclusêre, qui cogitationem, ratiocinationẽ, ac memoriam sedibus atque instrumentis seiunxerũt. Indignum erat Philosophi grauitate atque cõstantia, quod non satis exploratè perceptũ fuerat & cognitũ sine vlla dubitatione cõfirmare. De animalibus functionibus hęc tradidisse satis, nũc de vitalibus, quibus pulsus & respiratio assidet.

Calorem nostrum perpetuò refrigeratione, pabulo, & expurgatione indigere, alioqui extingui ipsum & extabescere. Cap. XVI.

Quib⁹ ingẽs est calor, is refrigerari desiderat.

SIC eximia & illustris illa rerum natura tulit, vt omnia quę aluntur & quæ crescunt, contineant in se vim caloris, sine qua neque ali possent neque crescere: inter hæc verò animantes, quarum quàm stirpium perfectius erat vitę genus futurum, vberiorem hunc acceperũt, cuius nimirum temperatione

peratione vitæ status omnis conseruaretur. Rursum in animantibus quæcunque sanguine præditæ sunt, hoc ipso ampliùs circumfluunt & abundant, quàm quæ sanguinis sunt expertes. Hic autē noster calor quanquam æthereus, frigidi tamen aëris appulsum continenter desiderat, cuius defe-
5 ctione mox prorsus extinguitur. Vt enim flāma medicis cucurbitulis aut angusto conclaui coërcita marcescit, ita & quum animanti fauces præcluduntur, obturantúrque omnia cutis spiracula, quàm mox caloris sequitur extinctio. Huius quidem causa triplex, quòd denegata sit refrigeratio, quòd idoneum deficiat pabulum, quòd offusus aër nullus sit, in quem fu-
10 mosa ignis calorísve excrementa pellantur aut erumpant. His enim tribus de causis consequitur caloris interitus & extinctio, quandoquidem is triū contrariarum adminiculis ex necessitate indiget. In balneis, in caldariis & in æstu vehemēti, qui nos regit & moderatur calor, idcirco languet & extabescit, quòd frigoris occursatione nequaquam reficiatur. Qui enim nos
15 circumsepit æstus si immoderatus est, haud secus calorem nostrum atque lucernę flammam foras euocat prorsúsque dispergit, nihil aut certè perquā exiguum illius reliqui faciens: hinc virium infirmitate tentamur & affligimur, intabescimus, & ad extremum vitam cum morte commutamus. Contrà frigus moderatum & æquabile perinde vt flammam, ita & natiuū
20 calorem continet & à dissipatione tutatur: tametsi immensum & immodicum frigus si diu multúmque adest, flammam & calorem ad materiam intrò reprimens, æquè vt aduersus calor vitam eripit. Neque nos ambiens calor ex eo duntaxat quòd interiorem nostrum dissipet, offensionem affert, verùm hinc etiam quòd neutiquā refrigeret, imò verò cor & interiora
25 viscera magis ac magis inflammet, vnde propria illorum substantia cósumitur & in perniciē agitur. Tale quiddam manifestiùs infert calidus feruidúsque aër diutius inspiratus. Eadem ex causa in pauco eodémque aëre continenter & assiduè versati suffocamur, æquè vt in aqua modica pisces. Qui enim exiguus est aër reddito spiritu facilè concalescit, vt deinde ne-
30 queat refrigerationis auxilium præstare. Quin etiam motio vehementior, æstus aut balnearum ritu, innatum calorem diffundit, disperdítque, moderata hunc conseruat & excitat, quies autem sopit & ignauum inertémque reddit: quemadmodum mediocris ventilatio flammam auget, nimia dissoluit. Cæterùm neque in balneis, neque in solis ardoribus calori deest
35 alimentum, sed hac vnica causa extinguitur is & occidit, quòd frigoris appulsu non recreatur. Vt autem respirationis maior iniecta corpori necessitas est quàm transpirationis, ita hausti frigoris comoditas maior est, quàm nos vndique cingēris. Ex quo fit vt qui ex lebete calidum aërē spiritu trahunt, etiam si reliquum corpus frigido aëre circūfunditur, celeriùs extin-
40 guantur & intereant, quàm qui in hypocausti cōstituti ore atque naribus frigidum aërem ducunt. Porrò autem ob alimenti ægestatem is vitam amittit, cui os & nares vel fauces præcluduntur: non modò enim refrigerationis defectio, sed eius maximè pabuli inopia præmit, quod caloris sub-

Refrigerā tio denegata.

Pabuli inopia.

ſtantiam conſeruat. Id quidem planiùs declarat corpus quodcũque in frigidam demergitur: mox enim id ſuffocatur & perit, niſi aëre & reſpiratione iuuetur, non quòd à refrigeratione, ſed quòd ab idoneo caloris & ſpiritus alimento deſtitutum ſit. Quum quis autem plurimo attracto aëre eóque frigido hũc vniuerſum ſic pulmonibus cõprehendet, vt nihil deinde illius expiret, eum profectò tandem extingui & è vita diſcedere neceſſe eſt: non alimenti penuria, vt quod copioſum inſit & abundans: non refrigeratione prohibita, quòd frigidius hauſt⁹ ſit aër, qui pulmones & cor potuit vel immodicè refrigerare. Quænam igitur tum relinquitur interitus cauſa? Ea nimirum quòd fumoſa inſiti caloris ſpiritúſque ſuperuacanea nõ redditur: atque vt flamma à craſſo multóque fumo, ita cor ab illis immoderatè congeſtis opprimitur atque ſtrangulatur. Huius id eſto indicium, quòd qui ſic grauiter vehementérque affliguntur, expiratione alleuantur recreantúrque, éſtque ea tum illis vnica medicina, quę ſuffocantes halitus atque fumos eiicit. Has tres cauſas ad inſiti caloris, & ad omnium terrenorum animantium cuſtodiam condonatas, ambiens nõ aër in ſe vnus continet, ſi tum qualitate tum ſubſtantia mediocritatem quandam acceperit. Aquatilia autem non aër, ſed aquæ humor tuetur, vt qui refrigerationis vſum & commoditatem illis ſuppeditat, niſi quum immodicè exardeſcens robur eorum adimit, omnibúſque orbat viribus. Ab humore nonnihil etiam vaporis & halitus pro caloris ſpiritúſque pabulo trahũt, in quem cõmodè fumoſa caloris ſuperuacanea depellũtur. Id inter animãtes diſcriminis peperit innati caloris varietas: quũ enim in terrenis animantibus multo ſanguine eóque puriore prædiris, copioſus & vberrimus ſit vitæ calor, celeri quidem & prompta refrigeratione atque nutritione indiget: quę ſanè aër facilè confert, quia leuitate ſubtili celeriter in omne corpus penetrat, móxque partibus ſingulis præſens eſt & obuius. At verò piſces quibus multo minus tum caloris, tum ſanguinis ineſt, cùm non æquè ſubito tantum refrigerij deſiderent, ſolius aquę cõtagione appulſúque ſatis commodè ſuſtinentur.

Superuacaneorũ retentio.

Tractũ aërẽ aptũ eſſe cõſeruãdo calori.

Aquatilia ſatis refrigerari citra aëris appulſum.

Pulſus & reſpirationis vſus: vtque inter ſe diſtent. Cap. XVII.

Cordis pulſatio.

IN ea corporis parte quæ immenſa æſtus ac caloris vi quodammodo efferueſcit, natura gubernatrix, & quaſi magiſtra animantium, vim poſuit cientem agitantémque motionibus perpetuis, cuius tamen impetum reliquæ etiam corporis partes minus calidæ percipiunt, vt in quas fundi ac dimanare ſolet. Ea eſt vis & facultas quæ cor ſuis motibus exagitans aërem idoneum in idipſum rapit, & ab eodem excrementa quæ plena ſunt fuliginis foras expellit. Eadem ex corde per arteriarum corpora peruadens illas diſtendit atque demittit, vt partes in quas diſtributæ ſunt, frigore reficiantur, & earum ſuperuacanea propulſentur. Quãdiu ergo harum omnium partium ingenitatus calor moderatus erit,

Vt pulſus calorẽ refrigeret: & quid præſtet commodi.

íſque

iſque exiguus, hunc quidem ſatis conſeruare videbitur arteriarum pulſus, quem eo nomine incredibiliter natura machinata eſt. Vis enim quę à corde initium ducens per arteriarum tunicas demittitur & influit, illas quidē eodem modo ac eodem tempore atque cor attollit & ſummittit. Cùm attolluntur ac dilatantur, ſeſe ſuáque ſpiracula aperiūt, & vndique ad ſe tum ambientem nos aërem, tum proximi ſanguinis tenuem portionē trahunt. In his enim communes tranſitus exiſtunt per tunicarum ſpiramenta & oſcula, alij in cutē, alij in inteſtina & viſcera, alij in venas, hoc indicio quòd vulnerata magna arteria vniuerſus animantis ſanguis profunditur. Cùm verò ſummittuntur atque contrahuntur, fumida & halituoſa ſuperuacua, quæ ex humorum & ſpirituum vſtione proueniunt, tum in cutem, tum in alias partes expellunt. Sic igitur perflabile corpus eſt, & arteriæ ſuo pulſu tum ex omni parte trahunt, vt natiuum calorem conſeruent, tum in omnem partem transfundunt, vt eum ipſum ab omni eluuie liberēt & expurgent. Cæterùm cor quod calore ingenti tanquam flamma exardeſcit, non ſatis commodè poteſt arteriarum pulſatione conſeruari, ſed maiore quodam adminiculo quaſi flabello indigebat: cuiuſmodi in his animantibus quæ multo ſanguine & calore vigent ſunt pulmones, in piſcibus verò brāchiæ. Dum enim cor ardoris incendio flagrat, nec ſatis valet pulſatione agitationéque ſua refrigerationē conſequi & ſibi aſciſcere, tum tēporis pulmones ipſámque ſentiēdi vim premit & irritat, efficítque neceſſitate quadam, vt mouēdi facultas diaphragma & thoracem hı́ncque annexos pulmones, crebrò tollat deprimátque. Dum autem pulmones attolluntur, in eos tanquam in follem ſpiritus adducitur, redditur verò, cùm deprimūtur & concidunt in ſeſe. Hoc igitur modo qui inſpiratione hauſtus eſt frigidus aër, celerrimè ad intima quæque penetrat, iíſque refrigerationis commoda ſubminiſtrat. Vt verò reliquarum partium calorem arteriarum pulſus, ſic cordis ardorem inſpiratio temperat, eundem purgat expiratio, fumoſa excrementa propellens. Quocircà inſpirationi rectè cōparatur diaſtole, expirationi ſyſtole. Ergo vnius eiuſdémque vſus cauſa reſpiratio & pulſus dati ſunt animantibus: hoc ſolùm diſtant & diſſident, quòd illa ab animali facultate, hic autem à vitali manat: hic continuus eſt neque interruptus, extra omnem arbitrij noſtri poteſtatem, illa plerunque ceſſat libera quidem & in noſtra poteſtate. Quod enim reſpirationem excitare poſſumus cùm volumus & eandem crebriorem aut rariorem, tardiorem aut velociorem reddere, contráque ſedare & cohibere cùm volumus, apertè commoſtrat eam eſſe motum voluntarium, noſtróque ſubiici arbitrio. Non ſic autem motum cordis & arteriarum, quem nec excitare, nec ſedare, ſed ne mutare quidem aliter poſſumus etſi volumus. Reſpirationem prorſus cōtinere & cohibere arduum in primis eſt & difficile, quod ſi exiguo quodam tempore aut certa menſura, non tamen perpetuò poſſumus. Quocirca non illa ſimiliter atque ambulatio aut locutio prorſus eſt libera & in noſtra poteſtate ſita, ſed quadam affectus neceſſitate ducitur & incitatur.

Reſpirationis vſus & neceſſitas.

Reſpirationis & pulſus differētia.

Reſpirationē eſſe liberam.

citatur. Erunt igitur in motibus voluntariis alij prorsus & absolutè liberi, quos quoties & quantū volumus impellimus, nulla ad id nos vrgente necessitate: alij liberi quidem, sed à quibusdam corporis affectibus incitati atque lacessiti: quod genus sunt, respiratio, vrinæ & excrementorum alui retentio. Fiūt hæ quidem ab animali facultate, idque musculorū beneficio, vnde & arbitrio nostro fieri dicuntur: cæterùm quoniam multa plerūque actiones illas perturbāt, magnáque necessitate lacessunt, non quantum & quomodocūque volumus, illas cōplere possumus. Quare quanquā liberæ sunt & voluntariæ, nō tamen absolutè, sed corporis affectibus subditæ.

Liberorū motuum duo genera.

Qua ratione fiant respiratio atque pulsus. Cap. XVIII.

PVLSATIO tum cordis, tum reliquarum partium calorem fouet: sed & cordis calorem respiratio cōtinet, ad quā pulmones planè accommodati sunt & à natura contributi. Huius quidem efficiēs causa est, libera illa & voluntaria facultas, cui instrumenta præsto sunt, diaphragma & thorax variis musculis agitatus, tum iis qui inter costas positi sunt, tum iis qui extrinsecus sunt adhibiti, interdū & iis qui sunt in abdomine. Est & aspera arteria respirationis via, & pulmo receptaculum materiæ, quam inducimus. Materia verò aër, qui tum per os, tum per nares attrahitur. Itaque mouens illa & voluntaria facultas, dum ardoris necessitate tāquam stimulo impellitur, musculorum ope thoracem, simúlque quadam cōsequutione pulmones distēdit, qui leues atque rari facilè sequuntur quocūque ducas. Dilatati autem necessariò implentur leui quodā profluentéque corpore per asperam arteriam irruente, cuiusmodi maximè est ambiens nos aër. Compresso autem thorace vnà pulmones demittuntur, & qui in illis superuacuus est spiritus per arteriam excluditur. Si modicā ad respirādum astringimur necessitate, huic obeundæ vnum certè diaphragma suffecerit, quod deorsum impulsum pulmones secum adducens leuiter attollit, reductum autem eosdem comprimit collidítque. Sin autē grauior vrget necessitas, prçter diaphragma thorax modicè attolletur, eorum musculorum ope, qui inter costas positi interiorem sedem habent: cōtrahetur autem sua ipsius grauitate concidens in mediocrem naturalémque situm. Cùm autem maxima fit inspiratio, illis omnibus actionem suā conferunt ij musculi, qui thoraci extrinsecus incumbunt, & quos maximè ab humeris ad thoracis superiora deriuati diximus, omniúmque vno impetu atque conatu thorax plurimùm distenditur. Plurimùm autem contrahitur in vehemēti expiratione, qualis est appellata exufflatio, ita quidē thoracem infra naturalem situm comprimentibus iis musculis, qui inter costas positi exteriorem sedem habent, suffragantibus etiam aliis qui extrinsecus thoracis inferiora tegunt. Alterna igitur horum musculorum actione respiratio completur partibus duabus absoluta, inspiratione & expiratione. Inspiratione ambiens aër per os & nares in asperā arteriam insiliens, non

Respirationis instrumenta.

Inspirationis & expirationis effectus.

non modò eius ramos per pulmonis ſubſtantiam diffuſos, ſed & omnem ferè eius molem implet, adeò vt vniuerſam thoracis capacitarem inflatus ſpiritúque turgens pulmo occupet. Qui hauſtus aër fuerat, primam in pulmone elaborationem ſumit, illícque concoquitur & præparatur vi carnis 5 quæ planè tenuis eſt, mollis & aërea, vt proinde huiuſce operis, quéadmodum & caro iocineris, ſanguinis conficiendi cauſa maximè conſtructa eſſe videatur. Non enim externus aër, rudis, frigidus, & impurus, & derepente irruens fieri poteſt interioris ſpiritus conueniens pabulum, ſed hunc quéadmodum & alimenta neceſſe eſt paulatim mutari & familiarem innato 10 ſpiritui qualitatem, longiuſcula mora recipere. Poſthæc autem elaboratus diligenrer ſpiritus, in ſiniſtrum cordis ventriculum atripitur, ex quo accedente etiam ſanguinis vapore, qui ex dextro vētriculo permanauit, vi cordis inſita, eiúſque innato ſpiritu & ingenti caloris incēdio, haud ſecus atque in fornace ſpiritus procreatur vitalis, qui demum in omne corpus per 15 artetias effuſus, ſalutarem impertit toti calorem. Qui ex hac concoctione fiunt totridi vapores, foras reiiciūtur tum cordis & artetiarum pulſatione, tum pulmonis expiratione. Quum igitur thorax attollitur, aſperę pulmonum arterię aëre per inſpirationem implenrur, ſimul autem lęues implentur fumoſo excremento, quod ex ſiniſtro cordis ſinu depellitur, ne id pra- 20 uitare ſuffocet: venæ arterioſæ tenui ſanguine diſtendunrur, qui ex dextro cordis ſinu ad pulmones nutriendos eiicitur. Quum autem depreſſo rhorace pulmones in ſe concidunt, vaſis hiſce omnibus quodammodo coarctatis, per aſperas quidem arterias expiratio fit excrementi fumoſi, per læues autem quas venoſas diximus appellari, præpatatus & quaſi concoctus 25 in pulmone aër, in ſiniſtrum cordis ſinum coniicitur. Qui in venis eſt tenuis ſanguis, pulmonis coarctatione in dextrum cotdis ſinum haudquaquam remeat, ſed in carnem pro alimento truditur, ab eius ſingulis partibus familiaritate quadam raptus, veruntamen hæ venæ, vt quæ ex duplici conſtant tunica, ſanè quàm parum comprimi poſſunt expitatione, vt ne- 30 que dilatari inſpiratione, ſed eos motus pręſertim ſubeūt arteriæ, quæ propria ſunt ſpiritus inſtrumenta. Eo aurem ordine collocata ſunt tria hęc vaſa, vt aſpera arteria vbique media & inter lęuem artetiam atque venam interpoſita cernatur: non hæc quidem extremis continuata ſunt, neque qui in aſpera arteria eſt aër, mox in læuem transfertur: ſed cùm extremæ om- 35 nium fibræ in omnem pulmonis ſubſtantiam diſperſæ ſint, quicquid in illis eſt conceptum, id omne in pulmonis ſubſtantiam illabitur. Per hanc (quia mollis eſt & ſummè rara) tum aër, tum fumoſum excrementum facilè commeat, & expiratione in idonea vaſa relabitur: ſanguis verò cùm ex venis in carnem effluxerit, in illius ſubſtantiam conuertitur, nec po- 40 teſt (niſi propter vlcus quale eſt in tabe) in aſperas arterias retrò commeare: quanquam quæ ex pulmonis nutritione quotidie progignuntur excrementa, per eas vnà cum ſputis redduntur. Hanc cuiuſque mareriæ diſtributionem efficit pulmonis reſpiratio, cui & maximam vim addit cordis motus

Inſpirati aëris præparatio.

Vt aër fiat ſpiritui pabulum.

Aëris ſpirit⁹ & ſanguinis diſtributio per pulmones.

motus & pulſatio. Cor enim diaſtole ex pulmone per lęues arterias præparatum aërem in ſiniſtrum ſinum rapit, & ex vena caua ſanguinem allicit in dextrum ſuum ſinum, ídque patefactis horum vaſorum valuis. Syſtole ex dextro ſinu per venam arterioſam ſanguinem in pulmones effundit, ex ſiniſtro verò confectum iam vitalem ſpiritum in maiorem arteriam (quæ aorta dicitur) ſimúlque in minores emittit, quo tẽpore neceſſe eſt omnes illas dilatari. Quanquā igitur earum motus cordis pulſationi ſimilitudine quadam magnitudinis, celeritatis & frequentiæ reſpondet, vt ex earũ contactu cordis motum coniectura aſſequi liceat: hæ tamen dilatantur in ſyſtole cordis, committuntur autem in diaſtole. Dilatãtur enim dum compreſſum cor in eas ſpiritũ immittit. At non ſolius influentis ſpiritus & ſanguinis in vapores extenuati copia implentur: non enim fieri tum poſſet vt omnes vno eodémque momẽto pulſarent, quòd nequeat puncto temporis ſpiritus per arterias in corporis extrema peruadere. Ergo quum ſimul omnes pulſare deprehenduntur, quæcunque hoſce diaſtoles & ſyſtoles motus efficit cauſa, eadem ſanè & quę cor mouet. Ea eſt in arteriarum corpore poſita, ſed quæ tamen ſuam originem aut certè conſeruationem cordi acceptam referat. Cæterùm quæ in corde vis ineſt pulſus efficiens, ea vitalis nequaquam eſt, quę tum ſpiritum, tum vitalem in eo calorem gignit: hæc enim in ſolo corde collocata eſt & conſedit, illa verò arteriis & cordi cõiuncta atque communis eſt. Hæc vitalis, vires ſuas in oſſa, cartilagines, carnem, in omnes denique partes diffundit, quibus vitam & ſalutarem calorem impertit, nulláque pars manet ab illius aſpiratione & fauore deſtituta: contrà, quum à corde & arteriis diſceſſeris, quæ pulſu motionéque agitetur, pars omnino nulla in conſpectum ſe dabit, niſi cerebrum fortaſſis in illorum numero reponendum eſſe videatur. Ex quibus profectò perſpicuum fit, vim illam pulſantem plurimùm à vitali diſcrepare, eſſéque tanquam ancillulam & miniſtram tum ſpiritus eius & caloris diſtribuendi, tum vt innato calori modus quidam adhibeatur, certáque is ratione gubernetur. Simili modo atq; ratione à vitali eæ diuerſæ ſunt facultates, quæ excandeſcentiam & alias animi affectiones concitant: de quarum operibus quum iam plenè cumulatéque verba fecerim, nihil ſupereſſe arbitror, quod huic tractationi videatur attexendum.

Cordis & arteriarũ pulſatiões diſtant.

Vis pulſifica.

Vis pulſifica alia eſt à vitali.

LIBRI SEXTI DE FVNCTIONIBVS & Humoribus, Finis.

De hominis procreatione atque de semine Liber VII.

PRAEFATIO.

CORPORIS totius cõstitutionem, partis cuiusque situm, usum, figuram, ex elementis compositionem iam antè exposuimus, & quibus facultatibus adornatus homo singulas functiones edat. At quoniam nec elementa, nec quæ ab his emergunt temperamenta, facultatum causas statuimus, nũc ordinis ratio locúsque postulat, vt inuestigemus quænam sint earum causæ. Quapropter toto animo & studio omni perquirendum, sitne præter primam illam ex elementis compositionem communémque rerum omnium procreationem, singularis quædam in animalibus vis, quæ facultatum causas in se contineat. Hoc enim pacto futurum est, vt hac serie sępius repetita atque paulò altius relata, ab iis quæ sensibus subiecta sunt, in occultas & abditiores causas demum penetremus. Itaque dum hominis ortum atque procreationem in medium proponemus, dúmque explicabimus quas vires obtineat procreandi facultas, quomodo quoque ordine partes conformentur singulæ, vtque fœtus in vtero gubernetur: tum simul omnium quæ libris superioribus tradita sunt à nobis summa causa & ratio perspicuè elucebit. Neque profectò fieri potuit, vt prius hominis procreatio intelligeretur, quàm is esset numeris omnibus cognitus & exploratus: quisquis diuersum doctrinæ ordinem instituet, eum necesse est in obscura multa & inexplicabilia inuolui. Primùm enim (inquit Aristoteles) nouisse oportet, an sit vnumquodque de quo futura est disputatio: deinde quid sit, tertio loco vnde & à quo id sit. In hũc itaque locum hominis procreationem tradere distulimus, quanuis fortè nonnulli pulchrum putarẽt, ab hac facto artis exordio, ad alia deinde progredi.

Sexuum distinctio vnde sit, & quid de semine sit ab Aristotele proditum. Cap. I.

QVÆ rerum omnium pulcherrimę sunt ac summè diuinę, id vnum præ cæteris diuinitatis suę specimen obtinent, vt sempiternæ quidem sint & immutabiles, nulli affectionũ impetui subiectæ. Hæc autẽ cùm summa quædam sit perfectio, & pręstantissimum supremúmque bonum sit bene viuere, vitáque frui lætissima, iure ac merito quæ mortali conditione generata sunt, eo aspirant, & esse viueréque natura desiderant. Quanquam autem fieri nequit, vt id perfectè & omnino consequantur,

Procreãdi necessitas.

hoc tamen nacta sunt, vt quodammodo sempiterna sint:nō numero quidem, verùm specie, quæ semper est & æterna. Quapropter immutabili æternitate continuantur viuentium ortus & procreationes, vt quod singulari substantia seruari nequit, specie saltem persistat. Etenim vsuuenit vt vnumquodque indiuiduum cùm mortale & dissolubile se sentiat, aliud sibi simile optet in suum locum reponere, in quod & languidam & inclinantem suam vitam quodammodo conferat, & per quod procreatione quasi repuerascens atque renouatum, quodammodo perpetuum fiat & æternum. Hæc est illa procreandi libido: quæ vt species in perpetuū salua conseruaretur, cunctis est viuentibus à natura tributa. Hanc enim & frutices acceperūt, quas procreare manifestum est, atque etiam nutriri & increscere. Qum autem hæ alimento iugiter inhęrescant altissimis defixæ radicibus, nec ad mouendum sint aptæ, ex seipsis progignūt nullo alterius congressu. Huiusce rei causa natura promiscuum sexum maris ac fœminę stirpibus attribuit, vt confusas ac perpetuò mixtas haberent maris ac fœminæ vires. At verò animantes quia non solùm in procreationem & nutritionem incūbunt, sed prætereà sensus ac cognitionis participes ad alias quasdam præstātiores functiones comparatæ, maris ac fœminæ sexu distinctæ sunt. Sic enim melius ad alia quædam pręstantiora cognitionis munera se conferunt, nec penitus alimento affixæ omni impetu in procreationem ruunt. Si quando igitur generare debent, commisceantur coëantque necesse est, & (vt inquit Aristoteles) ex ambobus quasi vnum fiat animal. Fieri itaque non potest, vt vel mas per se, vel sola fœmina ex seipsa animal perfectè generet, quanquam plerunque rudem quandam & inchoatam molem producit, quod de mola & gallinarum ouis, quæ nostri subuentanea dixerunt, compertum habemus. Infœcunda enim sunt & irrita, quòd maris societate sit opus, qui procreationem perficiat. Rursum neque omnis in mare potestas gignendi sita est, vt qui procreationis locum non habeat. Ergo quum in plantis tum in animantibus vtroque sexu est opus: fœmina quæ corpus & materiam, mare qui animā speciémque conferat. Est enim mas, à quo motus procreationísque origo manat: fœmina verò quæ materiam segetémque subministrat: quapropter mas id animal est quod in altero gignit: fœmina verò quod in seipso. Hisce de causis mas & fœmina tum facultate, tum quibusdam corporis partibus, quæ ad procreationem atque coitum accommodantur, inter se plurimum discordant: hinc Aristoteles generandi principia facultate distincta constituit. Quum autem in procreationem incumbunt, fieri certè nequit vt inuicem omnino misceantur atque confundantur, vti neque ipsa illarum principia. Non enim quemadmodum ex veteri cicada aut ex phœnice nouum nasci prædicāt, sic ex mare & fœmina coniunctim confusis aut intereuntibus, nouus homo progignitur. At verò quum complexu coitúque generent, necesse est saltem ab vtroque materiam quandam emitti & conferri, in qua illorum vis & potestas continetur: atque tanquam confluentibus principiorum & facultatum

Procreādi vis stirpiū.

In stirpib⁹ confusi sexus.

Procreatio animātiū.

Sexuū necessitas.

Mas.

Fœmina.

Cōmistio.

Ortus nostri principia.

facultatum vicariis aut instrumentis, tertium quippiam gigni. Est autem ea materia vtriusque semen, in quo tametsi actu & reipsa mas & fœmina minimè comparent, viribus tamen & potestate insunt, vti mox conspicuè cernetur. Quãobrem aliquispiã id rectè nostri ortus verũ proximúmque 5 principium statuerit. Semen igitur est ex quo primo oriuntur ea quæ secundum naturam constituuntur, non quidem vt ex materia, sed vt ex motus efficiente principio. Primam seminis naturam atque rationem perscrutaturus Aristoteles, demõstrat planè id nec corporis nostri partem esse, nec alimentum, nec colliquefactum quippiam: cõcludens propterea id prorsum 10 in reliquiis & excrementis haberi. Excrementum appellat reliquias alimenti: quæ profectò aut inutiles sunt & ad nutriendum prorsus ineptę, aut certè vtiles quæ sola copia superfluant. Atqui semen non inutile excrementum esse inde cõstat, quòd iis qui vel ex ætate vel ex morbo pessimè se habent, inutilis excrementi plurimũ inest: seminis verò nihil vel certè minimum, 15 & si quid è seminis vasis emittitur, id prorsus infœcũdum est, nec quicquam cõstituere potest ob eluuiei illius permistionem. Ergo (inquit) vtilis cuiuspiam excrementi portio quædam semen est. Omnium autem vtilissimum atque purissimum est vltimum, ex quo iam vnumquodque membrum alimẽtum capessit atque sustinetur. Id enim omnino paucum 20 ex plurimo relinquitur alimento. Dum igitur purior ac planè confectus sanguis in mẽbra distribuitur, accedénsque illis assimilatur: postremę concoctionis atque etiã nutricationis redundans & superfluens vtile alimentum, excrementum etiam appellamus, id autem seminis est materia. Semẽ igitur excrementum est & residuum alimenti vtilis atque vltimi. Id putat 25 Aristoteles sanguinem esse: hoc indicio, quòd si vi nimióque conatu reddatur, nondum facultate testium plenè conuersum, vt iis accidit qui supra modum rei venereæ indulgent, cruentum id plerunque prodeat. Imò & in spermaticis vasis cruentum id plerũque animaduertitur. Aristoteles semen ait magnam vim ob id obtinere, quòd ad partes corporis accedens, 30 similem atque proximum alimentum substantiam & facultatem conquisiuit: vtrunque enim iam partis vim & naturam accepit. Itaque semen aut manus aut faciei aut etiam totius animalis, manum indefinitam aut faciem, aut animal totum indefinitum esse colligit, & quale vnumquodque illorum reuera iam est, tale & semen posse effici. Vt autem id portio quæ35dam sit vltimi alimẽti, vtque in solidis quibusque particulis gignatur, hoc loco fusiùs aperiendum.

Semẽ quid

1. de ortu animaliũ cap. 18.

Seminis materia quæ.

Seminis natura.

Seminis materiam in solidis partibus progigni, vtque ab illis testium vi secernatur. Cap. II.

40 PRODITVM quidem suprà iam est & rationibus cõfirmatũ, partes omnes corporis sãguine nutriri: ex quo corporis (simplex enim nõ est & vniusmodi) vnaquęque pars quicquid sibi côueniens est & familiare prolicit. Id halitus specie tractũ, mox vna-

Prima ratio.

quæque pars mutat & conuertit, inque suam naturam demum perducit: ita enim particula nutricationem perficit, dum appositum alimẽtum perfectè sibi assimilat, & in suam naturam substantiámque mutat. Qualis itaque est cuiusque partis substantia, tale prorsus euadet & illius alimentum. Prima autem solidatum partium substantia ex semine constituitur ac gignitur, vt posthac erit apertius. Omnis igitur alimenti illarum substantia, in seminis naturam atque materiam facessit. Non ex alia materia procreatæ sunt particulæ, ex alia verò alimentum & vitam capessunt. Atqui partes omnes solidæ ex semine ortum habent: omnes ergo aluntur semine. Rursum pars vnaquæque σπερματικὴ dum nutritur, simile ei generat & resarcit quod fluore dissipatum est: at dissipatum est quippiam spermaticum, ergo spermaticum erit quod in eius locum sufficitur: id autem proximum est alimentum & sanguinis pars purissima pleniúsque confecta. Hoc iam fiat obseruationũ meditatione planius. Vasa seminis quæ multis anfractibus in testes feruntur, si diligenter contemplere, conspicies sanguinem modicè iam albescentem continere, qui tamen nondum testes attigit. Hic cùm non è testibus eò refluxerit, argumentum est hæc vasa ex sanguine diutius concepto semen quodammodo conficere: atque dum sanguinem in suam naturam vertere nitũtur, hunc prius in semen commutare. pollent itaque hæc vi quadam seminis effectrice. Atqui seminis vasa inter venas habentur, & communem cum eis substantiam acceperunt, neque igitur aliis venis per corpus vniuersum dispersis, vis & natura deerit seminis gignendi. Si qua alia corporis regione venæ similiter atque hæc vasa flexuosæ haberentur, posset in eis multò faciliùs humor similis animaduerti. Et certè in omnibus venis talis quidam verè inest, qui per eorũ tunicas insertus, proximum sit eis alimentum. Iam verò si venæ hoc muneris & dignitatis à natura sunt adeptæ vt semen generent, maiori profectò ratione in arteriis, neruis, membranis, & in ossibus, eadem vis insidebit, quòd hęc spermatica magis sint quàm venę. At ne quis fortè cõtentionis æstu conetur quas proposui rationes diluere, dicátque nec vero semine spermaticas partes nutriri, nec id verum semen esse quod in spermaticis vasis recõditur: nihil equidem eiusmodi rationibus efficere cõtendebam, sed id duntaxat quicquid est, propius quàm sanguinem ad seminis vim & naturã accedere. Siue igitur id nondum semen, siue inchoatum crudúmque semẽ appellet: satis superque factum putabo si docuero, proximum id vnum partium nutrimẽtum, quod Aristoteli vtile ac vltimum dici solet, tum partium alendarum, tum verò seminis gignendi materiam suffici. Quæ putior est in sanguine portio alendis partibus familiaris & accommodata, ea vt facilè & cito alit, ita cùm tenuis sit plenáque spiritus, quàm mox in seminis materiã conuertitur. Huius quippiam solidis partibus semper assistit, sempérque sanguini spermaticus humor roris modo inspergitur. Hic tametsi vera est materia, non tamen simplex est & vniusmodi, sed alius aliam vim & naturam accepit, ex varia partis natura à qua mutatus est. Qua autem is ratione secretus

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

cretus,in testes adducatur hoc loco narrandum est. Vt in liene vis quædã inest ad prolectandum melancholicum humorem comparata, in renibus alia quæ vrinã alliciat, ita & testibus conuenit vim quãdam inesse qua seminis materiam sibi quidem perquam familiarem & idoneam, tanquam

5 proprium coniunctúmque alimentum inuitent & attrahãt. Cùm autem magna sit & vehemens hæc eorum vis, quæ in corpus vniuersum permanat,ceu mox aliis multis rationibus planum fiet,ij nimirum tum vberiorẽ materiã quàm sibi opus est, tum verò hanc ex vniuerso corpore elicient & euocabunt. Vt ergo iecur ex intestinis succum rapit per venas mesenterij,

10 sic testes per seminis vasa materiam sugunt à vena caua, quæ lumbis & renibus assistit, hæc verò ab omnibus circumiectis venis grandioribus, hæ à minutis, quæ iam vix capilli magnitudinẽ adæquant, & quæ partes singulas alunt. Ea enim attractio manet ac persistit dum vasa & testes impleantur,neque enim prius intermittit, quàm testes copia turgeant atque satu-

15 rentur: inaniti enim ex locis plenioribus veluti eripientes violenter euellunt. Ex his potest intelligi Aristotelem iure optimo falsi insimulasse Polybium, qui libro de natura seminis Hippocrati ascripto, hãc ex toto corpore secretionẽ in solo concubitu fieri cẽsuerit, ipsúmque semen ceu colliquefactum quiddam esse,motu agitationéque secretum:neque id in vasis

20 aut testibus aliquando subsistere & commorari, vt tempore mutationem subeat. In hæc autem quoniam ille plurima scitè attulit, satis erit subiecta obseruatio quæ id funditus euertat. Animante enim quæ à venere diutius abstinuerat dissecta, copiosissimum crassissimúmque semen comperitur, quo & vasa & testes & epididymis turgent: quod non nisi summa vi tra-

25 hendi testium fieri potuit. Contrà verò accidit si quod animal effrenata & indomita venere feratur. Testes enim è vasorum inuolucro rapient,eáque prorsus exinanient, vt si demum confectionem fieri contingat, nihil omnino seminis inesse deprehendatur. Ergo quodcunque in coitu semen emittitur, id necesse est cõgestum prius fuerit & coaceruatum, tractúmque

30 vi præpotente testium. Obscurior alia ac scopulosior dubitatio hîc difficiles explicatus habet. Multa enim plerique proferũt, quibus persuadeãt seminis quam diximus materiam, & in partibus singulis progigni, & ab iis quotquot sunt in testes confluere, alioqui inutile id fore ac minimè fœcundum. Quæ tametsi firmissimis rationibus Aristoteles visus est confrin-

35 gere, alias tamen subiungam, ex quibus id nequaquam fieri posse demonstrem. Si enim de minima quaque particula seminis quippiam decederet, cùm nihil extare possit minus minimo, necesse esset vnico concubitu vniuersum corpus in semen quasi liquefactum diffundi. Quoniam verò minimæ particulæ quam cogitatione potius quàm sensu comprehendimus,

40 nullum potest fragmentum haberi, non potest de illa quicquam decedere. Neque præterea ex omnibus sensu manifestis tum simplicibus, tum cõpositis quippiam secernitur ad seminis constitutionem: copiosum enim id colligi necesse foret quod fœcundum euadit: nec fieri posset vt tantula

Materiæ seminis in testes secretio.

Semẽ in testibus aliquandiu morari & confici.

Semen nõ ab omnib^9 partibus secerni.

Prima ratio.

Secunda.

Semen nõ ex omnib^9 manifestis partibus secerni.

Prima ratio.

quæ eiicitur substantia vim haberet ad procreãdum fœtum, quòd è singulis corporis partibus quippiam accepisse non possit. Quinetiam semen totum sensu simplex apparet, & vnaquæque eius portio fœcunda vt totum esse ex iis animalibus intelligitur, quę vnico coitu & ex pauco semine mul tiplices fœtus procreant. Ergo cùm quælibet seminis portio totius vim ha beat, quã corpus vniuersum conformet, nõ sic potuit totum semen à toto corpore dimanare, vt de vnaquaque parte fiat partis similis decessio. Quãobrem rectè censuit Aristoteles, seminis materiam non à toto corpore demitti. At nihilominus hãc necessum est de cerebro, de corde, & iecore, quę tria sunt principia, decedere: plurimum autem de cerebro: hoc quidem illius argumentum est, quòd cui vnumquodlibet istorum grauem offensionem acceperit, infœcundus is redditur: quemadmodum si leuius erit vitium, prolem suscitabit ægra infirmáque valetudine. Ex quo fit, vt iis venis & arteriis quæ ponè aures sunt resectis aut exustis, fœcunditas adimatur. Seminis ergo materiam ex toto deriuari atque dimanare sic accipiẽdum, vt ex illius principiis principibúsque partibus necessariò profluat. Sũt qui putent hanc non modò è principiis, sed ex omnibus quoque similaribus partibus secerni: non quidem ex vnoquoque osse vel neruo, sed ex aliquo osse, ex neruo, ex membrana, ex cartilagine quiddam in seminis materiam conferri. Deinde verò quod à neruo vel ab osse profluxit, non modò illius, sed etiam omnis nerui vel ossis in cõceptu materiam fieri. Proinde ex tantulo semine tanquam ex materia, similares omnes partes effici: idque eius facultatis opera, quæ in semine sita omnia conformat.

Secunda.

Semen ex tribus principib[9] partibus secernitur.

De testiculis & eorum præstantia. Cap. III.

MAGNAM quidem vim esse testiculorum seminis secretio decessióque docet, qua ij ex vniuerso corpore, materiã proliciunt: at multò maximam declarant tum vires, quas ij corpori impertiunt, tum verò cõpleta seminis absolutio. Quibus enim execti sunt testes, etiamsi eorum vasa læsa nõ sint, vis illa & facultas effectrix seminis occũbit: vt licet ij ætate sint adulta atque florente, nõ tamen rei venereæ voluptate oblectatione que teneri possint, omnísque generandi potestas sit erepta. Simul his extingui deprehẽditur masculus & virilis animus, totáque viriditas & flos roboris cum testibus excinditur. Quinetiam eorum natura in frigidiorem conuertitur, neque sanguis bonus, neque color suauis aut formæ dignitas apparet: arteriæ paruum & imbecillum, quẽadmodum in senibus pulsum edunt: corpus albescit, graue, iners, opimúmque redditur & minus hirsutum, atque (vt semel dicam) effœtum fit, molle & effœminatum. Neque verò hanc solùm roboris temperamentíque mutationem incidere, verumetiam propriæ substantiæ naturam inuerti hinc intelligitur, quòd castratorum animalium carnes quadam dulcedine & suauitate gustatum mouẽt, quæ autem è non castratis acceptæ fuerint, tum odore tum sapore testiculos

Testiũ robur primo

Secundo.

Tertio.

Quarto.

los referunt, euomúntque graue quoddam virus acerbitatis suæ. Si testiculis exectis, totius corporis robur, temperamentum, propriáque substantia inuertitur atque mutatur, testiculi dum aderant, istorum authores erãt & effectores. Neque tãtæ mutationis & præstantiæ causa sunt & principium, 5 vt quidam existimant, quòd in se illabentem ex vniuerso corpore tum calorem, tum spiritum, densa compactáque substantia tanquam speculum radios in vniuersum corpus refundant. Neque quòd in illis congestum semen, robur & calorem eiusmodi corpori impertiat: quanquam profectò illa non parum augere hinc animaduertitur, quòd cùm affluit & redundat, 10 turgescens id impetu ardoréque corpus perturbat, excretũ autem hoc placidum, lene, tranquillúmque reddit. Sed hoc roboris & caloris ex se propriáque facultate obtinent, hásque suas vires in omne corpus effundunt, quemadmodum cerebrum neruis, tum sentiendi tum mouendi vim, cor arteriis pulsandi facultatem impertit. Ex quibus intelligi potest testiculos 15 magno subsidio corpori venire, quo perfectius id & salubrius vitam agat, esséque ad meliorem vitæ statum & conditionem vtiles. Porrò autem ad generis cõseruationem, magna quidem est eorum necessitas, vt idcirco in principum partium numero censeantur. At certè Aristoteles hoc vno argumento, quòd quędam animalia, vt serpentes & pisces omnes, semen fœ- 20 cundum profundant, quibus tamen testes à natura denegati sunt, visus est existimasse hos ad seminis confectionem & ad generis custodiam principatum non habere. Si quæ tamen eiusmodi sunt, vt sine semine generent, quale esse perhibent insectorum genus: aut si quę emisso semine sine testiculis generant, vt pisces atque serpentes, omnium procreãdi rationẽ man- 25 cam atque imperfectam censemus, quippe quæ non nisi temporis longinquitate perfici potest. In reliquis autem animantibus, quæ modo quodam perfectiori generant, & quæ in procreationem, nõ quemadmodum insecta & muscæ, tãquam affixa diutius incumbunt, testes additi sunt, qui pleniùs semen excolerent & complerent, ídque foras profunderent: nullam 30 enim in his posse creationem sine testibus perfici, vna experientia satis cõfirmat. Ergò non (quemadmodum Aristotelis fert opinio) testes melioris duntaxat vsus gratia conditi sunt, neque vt motum seminis stabiliorem faciant, neque vt pondera telis textorum sic vasis seminis adiecti sunt, vt illa contendant. Putauit siquidem castratos idcirco generare non posse, quòd 35 exectis testiculis vasa seminis intrò se contrahant, occludantúrque eorum viæ, per quas euadere iam semen non possit. At verò quid de iis sentiet, quibus non execti sed attriti duntaxat sunt testes, aut quibus immodicè refrixerunt, aut alia quapiam intemperie aut vitio aut morbo affecti sunt, velut in gonorrhœa? His enim tametsi reliquum corpus firma est & incorrupta 40 sanitate, & viæ satis patent, vt per eas abundè id possit emanare, quicquid tamen effluit, imperfectum est & minimè fœcundum. Quãobrem efficiendi seminis testes primi sunt authores, vasa deferentia id quodãmodo præparant, iaculantia verò perficiunt. Etenim in his animalibus quæ sibi diu-

Quomodo testes corpus mutent.

Testiculi vtiles corpori.
Vtiles ad generis cõseruationẽ
Nullũ per fectũ animal sine testibus gigni posse.

1. de generatione animal. c. 4.

tius à coitu temperarunt, omnia conferta semine videntur, sed quod (vt dixi) concoctionis varietate distinctum sit: hoc autem qua ratione fiat, explicandum excutiēdúmque planiùs est. Vt seminis materia quam è singulis particulis paulatim testes magna vi traxerunt, in flexuosis vasorum anfractibus longo viæ tractu hæret cunctatúrque diutius: ita in arteriis quæ 5 illis anfractu quodam substratæ sunt, spiritus quasi irretitus subsistit atque retinetur. Hac mora & cunctatione vtraque vasa nituntur, quicquid continent tanquam alimentum, sensim in similem sibi speciem mutare: & vt illius colorem ita planè & substātiam totam paulatim conuertere. Quum ita præparatus humor in postremos illos anfractus qui testiculos inuoluūt 10 & circumplicant, tractus delatúsque fuerit, coquitur, aptúsque perficitur ad animalis procreationē: ídque tum robore & calore eorū vasorum quæ testes ambiunt, tum verò ipsorum testium ingenita vi. Glandes enim cùm sint, & spongiæ modo rari, cōplures fistulæ seminis confertæ in eo ex vasis propagantur, per quas susceptum humorem propria vi conficiunt. 15

Quomodo semē in testibus & vasis conficiatur.

Quænam est seminis compositio, quid testes ad eius confectionem conferant. Cap. IIII.

SEMINIS ergo materiam è vena caua elici, ídque perfectam tum coloris tum substantię mutationem in testibus 20 habere, vna sensuum fide confirmatum putamus. At verò in semine quod fœcūdum est & ad procreationem comparatum, prçter eam materiam speciem quandam haberi, quæ spiritus & caloris vim summam obtineat, argumētis & rationibus oportet docere, iísque ex naturæ arcanis & ex recōdita aliorum 25 animantium conditione depróptis. In iis ergo quæ semen non emittunt (quod genus maximè insectorum est) fœmina particulam sui quampiam inserit in marē, & veluti materiam ad opificē adhibet, in hanc deinde mas vapore quodam vitæ vim & facultatem coniicit. Diu coit genus id animalium, quousque constituatur aliquid: tam imbecilla enim his inest 30 vis procreatrix, vt si quid quasi medium intercedat, nihil quicquam possit efficere: sed eam necesse est per se & proximè animal condere, & propriam cuiusque membri naturam nullius seminis aut instrumenti interuentu, sibi simile in alio mēbrum effingere. At in perfectioribus animantibus quæ non modò procreationis, sed præstantioris cognitionis gratia consistunt, 35 mas tanto facultatis robore præditus est, vt cùm de se vim quandam cum seminis materia in fœminam emiserit, possit ipse vel absens seminis interpositu prolem gignere. Itaque quodcunque fœcundum est & vtile semen, simplex id non est, sed vtique compositum, materiámque habet vltimi alimenti 40 excrementum, & in hac facultatem quandam opificem, quæ tota est ætherea spiritúsque plena. Hanc insitam non esse materiæ id planè demonstrat, quòd in semine appellato, quod per morbum ceu per gonorrhœam præter voluntatem excidit, nulla facultas inest, sed id omnino excrementum

In semine vim summā esse cū calore & spiritu.

Vis & facultas seminis alia est ab eius materia.

crementum eſt ad id gignendi neutiquam munus accõmodatum. Hoc
nemo rectè ſemen nuncupare poſſit, niſi fortè inducta homonymia:
quemadmodum manum quæ ab omni animæ facultate deſtituitur, ma-
num:hominémque demortuum hominem ſolẽt appellare. Cæterùm quæ
5 in fœcundo ſemine facultas conſiſtit, ea eſt quæ per ſe agit, omníſque mo-
tionis eſt principium: ſeminis autem corpore & materia vis ea tanquam
inſtrumento vtitur, quemadmodum anima vt apprehendat manum, &
faber ſecurim adhibet, vt ex ligno lectum arte conſtruat. Vt igitur anima
manum, hæc deinde materiam ex qua quippiam efficit, mouet ac impel-
10 lit, ita in his animantibus quæ ſemen profundunt, hoc quidem proximè
mouet & agit, ſed à propria quadam vi & energia quam gerit incitatum.
In quibus ergo quippiam conſtitui ſolet ſecreto profuſóque ſemine (non
enim omnia vt dixi emittunt) non id quidem tanquam efficiens prima-
rium & inſitum generat, ſed id quod primùm mouet. Virtus enim quæ in
15 ſeminis materia coërcetur, vitam impertit, & partes conformat, ſumma
illius facultas, non ex mole, ſed ex viribus ſpectanda. Cùm itaque duo
in ſemine comprehenſa teneantur, materia & facultas, illa quæ patiendi
vim habet non ab omnibus corporis partibus, à quibuſdam tamen neceſ-
ſariò ſecernitur: hæc verò quæ protſus eſt efficiens, ab vnaquaque vel mi-
20 nima demigrat, quod nonnulli hac verborum interpretatione explicant,
ſemen non mole, ſed viribus à toto defluere. Cæterùm qua via quáve ra-
tione hæc ex toto deceſſio fiat, vtque ex duobus illis vnum ſemen conſtet,
apetiendum. Seminis craſſior materia, cùm ſolidis partibus appoſita erat,
ab eis generandi vim non conquirebat, ſed præparationẽ duntaxat & pa-
25 tiendi cõſtitutionem, ob quã facilè poſſet in illarum ſubſtantiam conuer-
ti. Ea verò cùm ad teſtes rapitur, vim ſuam etiam tum retinet, & præpara-
tionem habet, ex qua poterit aliquando in partium ſuæ naturæ materiam
ſuffici atque ſubſtitui. Seminis materia quanquam vaſorum teſtiúmque vi
exquiſitè adeò coquatur, vt craſſior albiórque euadat, nequaquam tamen
30 ſemen inde abſolutam fœcunditatis naturam conſequi poteſt, niſi magna
vbertate ſpiritus influant, eíque materiæ penitus confundantur. Quando-
quidem horum cauſa arteriæ ab aorta deductionem habent in teſtes, ſe-
minis vaſa comitatæ. Ex quo intelligi poteſt, per ea vaſa materiam: per ar-
terias verò formam & facultatem ſemini conferri. Per has quidem ſpiritus
35 vitalis, per venas naturalis à iecore, per neruos animalis à cerebro & ſpinæ
medulla illabitur in teſtes. A cæteris autẽ particulis & ab vniuerſo corpore
credibile eſt nonnihil ſpiritus atque facultatis derepente in teſtes irruere,
ídque valida agitatione corporis & perturbatione, quæ in ipſo fit coitu,
cuius hoc eſto indicium, quòd titillatio vehemens tum corpus vniuerſum
40 eximia voluptate afficit. Hæ igitur vires & facultates quæ cum ſpiritibus
ex vniuerſo corpore, maximè verò ex principibus partibus confluxerunt,
illi demum ſeminis materiæ inſident tanquam procreationis magiſtræ &
opifices. Quapropter non teſtes ſemini vim tribuunt qua fœcundum eſt,
ſed

Seminis materia ex corpore lapſa, vim habet dũtaxat patiẽdi

Vis & facultas cũ ſpiritibus influit.

Quid teſtes ſemini præſtãt.

ſed hęc ab vniuerſo corpore ſuſcipitur. Quid eſt (inquies) quãobrem teſtes inter principes partes retulimus, & quid hi in ſemen conferunt? Non materiam, vt quæ ex corporis alimento rapta hauſtáque non vires illas & facultates, vt quæ ab vniuerſo corpore cum ſpiritu dimanarunt. Quænã igitur eorum eſt efficientia? Ea ſanè quòd materiam ſeminis concoquunt, ac plane in alteram ſpeciem conuertunt, ſimúlque ei formam eam à qua ſemen eſt & appellatur (quemadmodum mammæ lacti ſpeciem) ex ſe ij tribuunt. Quinetiam ſuo illi calore ſpiritus quos ex corpore acceperunt, diligenter cõmiſcent materiæ, eorúmque facultates inſerunt ſemini, & omnium temperatione vnum efficiunt, hácque ratione ſemen perficitur omnium viribus ornatum, tum facultatem, tum ſpiritum generantem in illis collocari. Neque igitur facultas, neque ſpiritus generans in teſtibus collocandus eſt: ſed hæc propriæ totius ſunt corporis, eorum animalium exemplo quæ vniuerſi ſui corporis calore & ſpiritu generant, nullo ſemine profuſo. Neque in perfectis animantibus quæ ſemine generant, vllus eſt ſpiritus qui generans dici meretur. Non enim vt cerebrum ex vitali animalem ſpiritum producit, ſic teſticuli vim habent ingenitam, quæ illapſos vndique ſpiritus in vnius generãtis eiúſque ſimplicis naturam commutent: ſed ſi quis eſt in nobis generandi ſpiritus, is coniunctio & confuſio quædam eſt omnium. Cæterùm qui contentione velit generantem vim ad ſpiritum teſticulis attribuere, húncque ex multorum congreſſu ſimplicem eſſe factum, vix fortaſſe poſſit rationibus cõuinci, quemadmodum neque ſi ſemen ſimplex ac prorſum vniuſmodi, non ex multarum partiũ naturæ diſſimilis adhæſione compactum & coagmentatum pronuntiet. Vtcunque hæc conſtituta ſtabiliráque fuerint, teſtes nihilominus iure põſſunt inter principes partes haberi: non quia ſingularis cuiuſpiam animalis vitam, ſed (quod præſtantius eſt) quia eius vniuerſum genus perpetuant, neque vnquam id vlla mortali neceſſitate ſinunt occumbere.

Nullum in teſtibus eſſe generãdi ſpiritũ.

De ſeminis natura, præſtantia, & viribus, ídque omnium tum ſpirituum, tum facultatum cauſam eſſe. Cap. V.

IAM verò ad ſeminis cõtemplationem reuerſi, ex procreationis modo ſcrutemur quænam illius ſubſtantia, & quæ natura ſit. Quodcũque abſolutè coactum coctúmque eſt, id vt colore album, ita & ſubſtantia craſſum redditur, plané que imitatur vaſorum ac teſtium naturam: cuiuſmodi plerunque ab animali grandinis ſpecie prodire deprehenditur. Cæterùm non ſicuti grando vel nix id frigoris vi concreuit, ſed ab ingenito & interiore vaſorum ac teſtium calore. Neque tamen vti lac, ouum aut alia quæcunque multum terrenæ ſubſtantiæ permiſtum habent, coctione cogitur, in quib⁹ vi caloris humore diſſipato craſſior portio ſubſiſtit. Nemo enim tam rudis eſt, qui ſemen quod planè aëreum aut potius æthereum eſt, inter hæc terrena connumeret. Quid ergo reſtat? Vt aqua oleo

Albũ craſſúmque ſemen.

oleo permista, aut oui cādidum diutius agitatū, à coërcito flatu in ſpumæ denſæ & albæ ingentem tumorem exurgit, ita propemodum quod in nobis eſt ſemen calore cogitur & albeſcit. Teſtium enim calor ſpiritum vitalem ac reliquos tanquam concoctione exagitans, materiæ ſeminis omni ex parte permiſcet, cúmque ſit ea materia nō parum cohærens & tenax, ab immixto ſpiritu facilè in ſpumam eámque deſiſſimam turgeſcit, cuius tamen bullæ cerni vix poſſint, vt neque in butyro. Ea certe cauſa veteres fabulantur, Venerem ex ſpuma prognatam fuiſſe. Itaque ſemen etſi aëreum eſt, multo ſpiritu eóque calido confertum, calore tamen in ſpumam conuerſum concreſcit albeſcítque. Cuius etiam rei indicium eſt, quòd ſub dio poſitum liqueſit, cúmque iam planè refrixerit, ſpiritúſque euanuerit, nigrius id effectum dilapſúmque diffunditur. Remanet enim velut aqua minimum quippiam habens terrenæ portionis, quæ dum exaruerit, manifeſtò deprehendi ſolet. Ex his autem quæ euentuum obſeruationibus confirmata ſunt, palàm fit id quod propriè ſemen appellamus, natura calidum humidúmque haberi. Iam verò ſeminis vires quantæ ſint verbis explicemus, ídque ex Ariſtotelis decreto. Quoniam alimētum quod ad membra diffunditur & accedit, ſimile ei eſt quod tanquam ſuperuacaneum relinquitur, ſemen aut manus, aut faciei, aut etiā totius corporis, manus eſt aut facies, aut corpus totum, ſed promiſcuè & confuſè. Nam quale vnúquodque iſtorum reipſa iam eſt, tale & ſemen euadere poteſt, aut craſſitudinis mole, aut facultate, quam in ſeipſum continet. Semen igitur (inquit) tale eſt, motúmque habet & principium eiuſmodi, vt motu peracto pars quæque emergat, eadémque ſit animæ viribus inſtructa. Omnia enim quæcūque aut natura aut arte fabricantur & ortum accipiunt, ab eo quod reuera iam eſt fiunt, ex materia quæ habilitatem aliquam & adumbrationem habet futuri operis. Dehinc verò dum expreſſam atque ſolidam perfectionē conſequuntur, in actum erumpunt, quemadmodum ex ſeminis materia in vterum emiſſa homo tandem procreatur, cuius ſpecies quædam & forma præceſſerat in ſemine. Hoc quidem nullis corporis particulis conformatum conſpicamur, quoniam tamen eæ illinc aliquando comparebunt & exuſcitabuntur, viribus & facultate præditū eſt, omnémque animæ poteſtatem obtinet. Quum enim ſemen in animantis vtero conceptum non ſecus ac ſtirps vita fruatur & alatur, animā id in ſe cōtinet naturalem & altricem. Ea quoque quæ ſenſus particeps eſt à qua animalis nomē aſſumit, temporis progreſſu accedit, quum moueri incipit, tum demū rationis vis cuius appulſu homo dici meretur: non enim ſimul animal fit & homo. Animam igitur naturalem in ſeminibus atque conceptibus nondum ſeparatis haberi poteſtate ſtatuendum eſt, nō actu & reipſa: priuſquam eo modo quo conceptus qui iam ſeparātur, cibum trahant, & officio eius animæ fungantur, principio enim hæc omnia vitam ſtirpis viuere videntur. De anima quoque ſenſus participe ſimilis atque eadem eſt ratio. Duo hæc principia, quoniam ad agendum indigent corporis adminiculo, ſine corpore nequeunt

Vnde ſemen albeſcat & denſetur.

Seminis quātæ ſint vires.

2. de gene. anima. c. 1.

cap. tertio.

Anima naturalis & ſentiēs ex ſemine prodierunt.

nequeunt cõsistere. Ex quo fit vt in semen extrinsecus ea nõ appellant: neque enim solitaria & per seipsa accedunt, quòd à corpore seiungi non possint: neque corpore quodam suffulta, quod diuersum sit à semine. Restat igitur vt semper in semine potestate fuerint, nunquam seiuncta. At verò mens illa simplex, nullius corporis terrena mole instructa vel indigens, 5 sola extrinsecus accedit, eáque sola diuina est, nihil enim eius actioni cum corporis officio commune intercedit: omnis enim huius animæ vis, alterius corporis est particeps, quod magis diuinum est, quàm quæ elementa appellantur.

Mens diuinitus accedit.

Quoniam verò protinus huius libri initio demonstrare proposuimus, omnium quę in nobis consistunt facultatum causas: iam 10 ex his tanquam certa demonstratione confici potest, spiritus & eas quæ in nobis vigent facultates, nec primam elementorum temperiem esse, nec ex ea, sed è semine solo originem habere. Quanquam enim quatuor elementa optima temperie conuenient, & ad moderationem sese redigent, nequaquam tamen vllum animal vel stirpem efficient citra seminis, quod 15 aut reipsa aut actu, aut potestate dũtaxat insideat, appulsum. Potestate dico ob stirpes, quæ è terra sponte sua emergũt, & ob ea animalia quæ ex putridæ materiæ vi proueniunt: in vtrisque enim non minima vis percipitur seminis, aut caloris qui eius potestatem habeat. Huius verò caloris vires & naturam Aristoteles memoriæ propagauit, suprà quàm ad naturalem spe- 20 ctet. Dura (inquit) mollia, lenta, tigida, & quicunque alij affectus partibus » insunt viuentibus, caloris & frigoris vi effici possunt. At ratio qua iam ca- » ro aut os est, non sic potest: sed à motu efficitur, proficiscente ab eo quod » genuit, quódque energia tale est, quale potestate est id ex quo gignitur. Ex quibus clarum & euidens est, quæcunque in viuentium numero habẽtur, 25 sui ortum non primis rerum elementis, sed semini acceptum referre. Obiicies hîc fortassis, id semen ex primis constare elementis, omnémque vim suam ex illis adeptum esse. Hoc certè non est vsquequaque verum, sed à diuiniori quodam magísque excelso principio robur assumit, quãquam est ex elementis concretum. Nam (inquit Aristoteles) omnis animæ siue vis 30 » siue potestas, alterius cuiusdam corporis particeps esse apparet, eiúsque di- » uinioris quàm quæ elementa appellantur. Verùm quemadmodum nobi- » litate obscuritatéve animæ inter se discrepãt, ita & natura eius corporis dif » fert. Continet enim in se semen cuiusque, fœcunditatis suæ causam, nem- » pe ipsum calorem, qui igneus minimè est, neque id generis facultatem a- 35 » liquam æmulatur: sed spiritus qui in semine spumantéque corpore coët- » cetur, & natura quę in eo est spiritu proportione respondet elemento stel- » larum. Quamobrem ignis nullum animal generat, neque constitui quic- » quam densis, vel humidis, vel siccis videtur. At verò solis calor & anima- » lium, non modò qui in semine cõtinetur, verumetiam si quid excrementi 40 » sit, quanquam diuersum à natura, tamen id quoque principium habet vi- » tale. Cæterùm calorem in animalibus contentum, nec ignem esse, ne- » que ab igne originem ducere, apertum ex his est. Hoc itaque Aristotelis

Spiritus & facultates nõ ex elemẽtis, sed ex semine nasci.

2. de gene. animaliũ cap. 1.

cap. 3.

decreto

decreto perfacilè liceat facultatum omnium & ſpirituum cauſas intelligere: quibus equidem in totum aſſentior & ſubſcribo. Ab homine autem ad cætera quoque genita digreſſus, ſciri velim omnium genitorum primam conſtitutionem ex elementis proficiſci, omnémque materiam, omne temperamentum, & eas affectiones quas Ariſtoteles ſecũdas qualitates appellauit, molle durum, rarum dẽſum, craſſum tenue, & ſimilia, ab iis ſumptas eſſe. At propria cuiuſque ratio & eſſentia, qua idipſum eſt quod eſſe dicitur, nequaquam ex elementis emergit. Quemadmodum enim hominis eſſentia atque ratio, quæ illius eſt anima, diuiniorem quàm qui ex elemẽtis eſt ortum habet: ſic & eſſentia ratióque carnis qua caro eſt, aut oſſis qua os eſt, neutiquam ab elementis his denſis atque concretis, ſed ab elemento ſtellarum planè cœleſtem naturam ſumit: & hæc in cœleſti quodam ſpiritu conſiſtit, hic autem ſpiritus eſt in ſemine, per quod genito toti impertitur. Ad eundem propè modum tum reliquorum omnium animantium, tum ſtirpium propria natura cœleſti ortu profertur. Hinc facultates quaſdam obtinent occultiores & recõditas, quas etiam cœleſtes appellant, nequaquam ex elementorum temperie profectas. Circunſpectis rebus omnibus rationibúſque ſubductis, hanc de ſemine ſummam facio. Seminis materia vtilis atque ſyncera, eius alimẽti quod partibus ſolidis attribuitur portio quædam eſt, quæ vi teſticulorum attrahente, de ſingulis corporis partibus ſecreta deceſſit. Ex hac teſtes & vaſa ſuo quo prædita ſunt calore ſemen generant, quod tamen fœcundum atque fertile neutiquam habetur, niſi plurimus ſpiritus vitalis ex toto confluat, qui diligenter ei permiſceatur. Quod ea confuſione gignitur ſemen fœcundũ, id ſubſtantia craſſum eſt & ſpumans, colore album, pondere læue, natura aëreum, temperamento calidum & humidum. Eius ſubſtantia & craſſitudo ex elementorũ conſtat temperamento: præter id autem calorem quendam diuinum atque cœleſtem obtinet, non ignis aut alterius elementi participem, in quo vita omnis conſiſtit ac manet, in quo præterea poteſtas inſidet tum naturalis & altricis animæ, tum eius quæ ſenſum, motum, & appetitum habet. Hic dum efferueſcit, quæ compreſſæ atque tacitæ in eo deliteſcebant facultates, in actum erumpunt, & viribus ſeſe oſtentant. Omnes has facultatum adumbrationes ſemen, non ab elementorum permiſtione, ſed à parẽtis corpore conſequutum eſt, in quo energia conſiſtunt. Ex quo intelligi poteſt eum hominem qui emiſſo ſemine generat, omnes quoque corporeas facultates vnà producere. Cæterùm animũ & eam animi partem quæ princeps eſt, quǽque mens nominatur minimè is confert, quia cùm animus ſit à corporis natura diuerſus, eius ſubſtantiam non comitatur, ſed extrinſecus in id illabitur ceu diuinum munus.

Rerũ omniũ formæ diuinæ ſũt

De fœminarum ſemine. Cap. VI.

FOEMINAS ſemen proferre, hac potiſſimũ ratione doceri poteſt, quòd teſticulos & ſeminis vaſa acceperit, crebris flexibus atque circuitib⁹ intorta, haud ſecus ac in maribus enata. Quæ om-

nia ſi natura non fruſtrà condidit, generandi ſeminis facultatem ſimul his attribuit, huiúſque cauſa fabricata ſunt. Rei veritas ſenſus teſtimonio cõprobatur. Nam fœminis quæ diutius à coitu ſibi tempetarunt diſſectis, in vaſis ſemen circunfluere, ídque iam albeſcete conſpicitur, æquè ac in maribus: in ipſis verò teſtibus, craſſius & perfectius. Quinetiam per inſomnia 5 eæ interdum fatentur ſemen nõ minori ſe voluptate quàm in coitu eiaculari. Viduis & iis quę diutius veneris ſtudia intermiſerunt, vt per inſomnia ita obſcœnarum partium titillatione copioſiſſimum craſſiſſimúmque ſemen erumpit. Quæ cùm integra ſenſuum fides affirmet, nõ aliunde rationes petendæ ſunt, quibus doceatur ſemen in mulierum vaſis haberi, ídque 10 concubitus magna voluptate profundi. Non idcirco mulieribus id conceſſum eſt, vt duntaxat impetum illis & quaſi ſtimulum adderet ad venereos amplexus, ſed ad alia quoque plurima conducit, quæ paulò pòſt afferemus. Id autem vim habere procreantem atque fingentem inde colligitur, quòd non alium in his quàm in maribus ortum & à teſtibus & à vaſis 15 acceperit, quòd etiam mulier quæ morbo comitiali, calculo aut podagra affligitur, prolem gerit horum malorum hæredem: quòd demum partus ſit plerunque matri ſimilis: quæ omnia nõ maternus ſanguis, ſed quod ab illa profuſum eſt ſemẽ efficere poteſt. Ergo ſemen quod de mulieris partibus ſimilaribus deceſſit, ad ſimilium partium effectionem & conforma- 20 tionem vim quãdam obtinet: tametſi ea profectò minor eſt, & infirmior, quàm quæ à maris ſemine confertur. Qualis autem & quanta ſit ea vis, declarant oua quæ ſubuentanea dicuntur, & molæ quas mulieres quãdoque proprij duntaxat ſeminis vi, nullo viri concubitu concipiunt. In his ſiquidem procreationis eſt quædam adumbratio, & rudis materiæ concretio, 25 quam maris ſemen ſi ſuis inſtructum viribus acceſſiſſet, tanquã multo potentius numeris & ornamentis omnibus abſoluiſſet. Neque tamẽ hoc per ſe & ſolitarium, ſed fœmineo duntaxat permiſtum quicquam perficit. In aduerſam partem multis rationibus contendit Ariſtoteles, vt demonſtret mulierem ſemẽ nec habere nec emittere. Eum certè humorem qui in mu- 30 lierum vaſis manifeſtò cernitur, & quibuſdam in venereo complexu magna cum voluptate effunditur, ſatis quidem animaduerterat: at is inquit ſeminis rationem non habet. Loci enim proprius eſt, & vteri velut quædã profuſio, qualis etiam viris minimè fœcundis ſponte ſua plerunque erumpit. Itaque cùm antè ſemen id eſſe definiuiſſet, ex quo primo oriuntur ea 35 quæ ſecundum naturam conſtituuntur, hunc iſtum humorem qui non ſit ad generandum accommodatus, ſemen non appellauit. Eum humorem qui à fœminis cum voluptate emittitur, idcirco nihil ad conceptum conferre putat, quod plerũque (inquit) ſine ea voluptate quæ fœminis per coitum euenire ſolet, concipitur, ſi locus turget, & vterus propius deſcendit. 40 Non deſunt qui eodem interpretationis genere, hunc mulieris humorem ſemen appellent: ſed quod fœcũdum non ſit. Rationes autem quæ illi fœcunditatis vim adimunt hæ ſunt. In omni rerum procreatione aliquid eſt

Fœminis ſemen ineſſe.

Fœminæ ſemen fœcũdũ eſſe.

Rationes quib9 Ariſtotelici cõtẽdunt fœmineũ ſemẽ eſſe in fœcũdum.

2. de gene. anima. c. 4

vt efficiens, aliquid vt materia: quæ quanuis in fruticibus vnum idémque esse videantur, forma tamen & rationis dignitate longè latéque distant. In perfectioribus autem animantibus, vt hæ facultates sexibus distinctæ apparent, ita efficientis & patientis tum naturæ, tum corpora diuersa sunt. 5 Quocirca cùm sit mas efficiens, fœmina verò patiens: hæc ad procreationem, non verum semen, sed materiam duntaxat conferet. In quibus enim mas à fœmina separatur, natura generãdi principia non miscuit, sed prorsum vt viribus ita & sedibus ea disiunxit. Si fœmina semen gerit fœcundũ, cùm alterum principium nempe materiam contineat, poterit citra maris 10 congressum, ex seipsa fœtum edere. Hoc si fieri potest, frustrà mas erit. Absona autem hæc sunt, fœcundum igitur non est mulieris semen, nec quicquam constituere potest. Oua subuentanea quæ gallinæ citra maris opem pariunt, imperfecta sunt & infœcunda. In piscium genere cùm fœmina oua deposuerit, mas deinde illa semine conspergit: quæcunque id attigerit 15 vitam assumunt, reliqua autem irrita, & à maris calore destituta, contabescunt. Ex quibus perspicuum esse volunt, fœminæ si quod semen inest, id vim nullam habere efficientem & procreatricem, sed tanquam materiam maris semini subiici: quæ tamen ardoris stimulo fœminam ad coitum impellit, simúlque vterum ad cõcipiendum parat & accommodat. Maris au- 20 tem semen, tum materiam, tum vim & facultatem eximiam habens, procreationis efficiẽs est & opifex. Quapropter mas formã motúsque principium, fœmina verò corpus atque materiã affert. Hæc rursum valida istiusmodi ratione stabilire contendunt. In perfectiorum animantium genere fœmina quem conceperit fœtũ diu gestat atque alit: hoc auem efficere nõ 25 potest, nisi superuacaneorum redundantiam frigido humidóque suo temperamento congerat: eiusmodi ergo cùm sit fœmina, neque copiosum, neque crassum, neque calidum, idcirco neque fœcundum semen potest efficere. Hoc cùm Aristoteles animaduertisset diligentius, mox subiunxit: si semen esset, menstrua non essent, idcirco autem illud deest, quoniam hæc 30 insunt. Itaque fœmineum semen non eam elaborationem, non eos vitales spiritus, non eas denique vires quas masculum potest obtinere, quãquam similem ortus sui modum accepit. Hinc conficiendum putant, id non debere seminis appellationem sortiri, aut si semen dicendum videbitur, quia non fœcundum id est & modicum, à menstrui sanguinis natura discessit, 35 homonymiam committi. At verò si altius omnia scrutabimur, solui quidẽ hæc poterunt. Etsi enim rationibus inniti videntur, quæ ex philosophiæ theorematis depromptæ sunt, hoc tamen duntaxat efficiunt, maris semen præstantius atque fœcundius esse quàm fœminæ: non autem illud solùm vim habere efficientem, hócque prorsus infœcundum tãquam materiam 40 subiici. Commentitium enim videtur, & anicularum figmentis proximũ, solum maris semen ex materno sanguine citra vllam fœminæ opem, perfectum quicquam progignere, nec est profectò earum mulierculaǹ dictis fides habenda, quæ asseueranter pronuntiant se nulla coitus volupta-

Prima ratio. Secunda. Tertia. Quarta. Quinta. Sexta. Solutio.

te vtero concepisse. Vt autem quæ à gallinis eduntur oua subuentanea, sic & quæ galli pariunt exigua, compertum habemus nequaquam fœcunda esse. Necessum est igitur amborum semina mutua substantię familiaritate & amicitia se copulent & prorsus confundantur, si qua inde futura est absoluta procreatio. Semen non idcirco fœcũdum appellamus, quòd solùm ex sanguine quippiam generet, ita enim ne masculum quidem fœcũdum haberetur: sed hinc quòd dum alteri confunditur ad genetandum conferat. Nunc autem quis demostrare possit, fœmineum non opitulari masculo? Si nobis permittetur Aristotelis rationem huc accommodare, ea certè quamuis ab aduersario petita, rem nostram omnem constituet, & quasi sepimento aliquo vallabit. Is enim naturam ait maris ac fœminæ vtrúque sexum in fruticibus miscuisse, quòd sola vis mascula (licet terra materiã ei conferat) nõ satis sit quæ procreationẽ in stirpibus efficiat. Quòd si in his, multò magis opinor in animantibus, quæ præstãtiori sunt ordine, necessum fuerit maris ac fœminæ vires coniungi, non idcirco duntaxat vt fœmina materiam suppeditet, sed vt copulatis atque confusis amborum viribus, semen vnum ex ambobus procreationi aptum proferatur. Hoc igitur integris absolutísque viribus præditum, tãquam opifex in subiectam materiam incumbit. Hæc de semine procreationis humanæ principio, nunc de materno sanguine disserendum.

Vnde semen fœcũdũ dicatur

Cõtrouersiæ solutio ex Aristotele.

De menstruo sanguine. Cap. VII.

ENSTRVVM non quemadmodum semen vltimi alimenti, sed sanguinei portionem quandam esse, hoc est indicium, quòd nõ mariscæ, non fluxus sanguinis è naribus, non varices, nõ tale quicquam mulieribus magna ex parte accidere solet, quãdiu id profluit: si quid horum erumpit, deterior fit menstrua purgatio, quod huius materia aliò rapta dissipetur. Eorum animantium quæ viuum fœtum edunt, fœminas menstruo abundare necessum est, vt hoc fœtum quem stato tempore vtero gerunt plenè alant ac sustentent. Quò autem hanc alimenti vbertatem natura suppeditaret, fœminam imbecilliorem frigidiorémque mare constituit. Hic quidem quia plurimo calore circumfluit, omne quod susceperit alimentum perfectè mitigat atque coquit: & si quid præterea redundat, id potenter discutit. At fœmina quæ haud ita multum à mare perfectè calido disiuncta est, alimentum satis quidem conficit, infirmiorem tamẽ calorẽ obtinuit, quàm vt quod redũdat possit discutere. Proinde illi ex frigida imperfectáque natura, mẽstrui sanguinis vtilitas accessit. Quæcunque animantia ouum pariunt, nec fœtum in se viuum cõtinent, mensibus non purgantur: minus enim sanguinis obtinent, aues quidem quia sicciores, pisces quia humore plurimo circumfluunt. Hæc vna ratio efficit, vt in reliquorum animantium genere mulier plurimũ menstrui sanguinis emittat. Calida enim & humida est illius cõstitutio, carétque pilis, cornibus,

Menstrui necessitas & productio.

Quæ animalia menstrua habẽt & quæ nõ habent.

Quæ multum, quæ parum.

cornibus, vngulis, aliísque particulis, in quas solet cæteris animantibus superuacua moles conuerti. Quæcunque porrò plenius gulæ ventríque indulgent, & vitam inertem otiosámque traducũt, quoniam exercitationis defectu & caloris inopia minimum superuacui sanguinis discutitur, eius
5 plurimũ coaceruant. Vnus ergo sanguis redundans, tum viris materia prima fit seminis, tum mulieribus menstrui. Vt enim maribus, sic etiã fœminis circa annos pubertatis ingens incidit corporis vniuersi mutatio: ac tũ temporis increscente iam & vegetiore facto natiuo calore, pubes erumpit, vbera tumescunt, corpus libidine titillatur, exuberãs sanguis calore veluti
10 extenuatus diffunditur, víxque suis receptaculis coërcitus, viam sibi parat qua dimanet. Quamobrem hac ætate prodidit Hippocrates maribus sanguinis è naribus profusiones, puellis verò menstruorum eruptiones obtingere. Illis siquidem venæ quæ ad nares cõstitutæ sunt, his verò quæ in vterum ínque eius ceruicem inseruntur, faciliùs promptiúsque reserantur &
15 patefiũt. Itaq; qui in vena caua redũdat sanguis, in vteri venas perlabitur, hásque copia & calore distẽdens aperit, vt ab earum osculis stillans dimanet, profluátque è partibus obscœnis. Imminuta copia circumcisáque redundantia, quod reliquum est & corpori necessarium venæ retinent: dum verò menstrui nihil amplius erumpet, quæ ad vterum pertinent ora vena-
20 rum, sponte sua occludentur & conniuebunt. Mensis vnius curriculo tantum denuò congeritur & accrescit, quãtum antè profluxerat, ídque simili prorsus ratione, naturæ impulsu per vterum deponitur. Non est autẽ quòd aliquispiam existimet, hanc duntaxat sanguinis redundantiam circuitus causam esse, quoniam iis etiam quæ sanguinis exiguum congesserunt,
25 quãquam parcius, statis tamen ciruitibus profunditur. At huius circuitus causa, aut in naturæ consuetudinem, quæ omnia certis legibus statísque periodis exequitur, aut in sempiternos & immutabiles lunæ cursus referẽda est: quæ vt luminum varietate, tum crescens, tum senescens, mensem dimetitur, sic hominis vt sanè reliquorum omnium humores, rata ordinis
30 constantia regit, atque moderatur. Ne quis porrò menstruum sanguinem existimet quasi affluentiam & exuperantiam esse sanguinis vtilioris, & ei prorsum similem qui in venis pro alimento est, velim equidem hoc loco pleniorem de illo rationem institui. Plurimum in mulieribus fieri author est Aristoteles, & eum qui statis circuitibus profluit, genus esse quod-
35 dam sanguinis vitiatum, & quasi ægrotans. Etenim à puriore sanguine secernitur naturæ beneficio, præsertim decrescente aut silente Luna.
Hoc excidente, si nouella vitis tangatur, in perpetuum læditur, steriles fiunt tactæ fruges, moriuntur insita, exuruntur hortorum germina. Si omnino mulier prægnans alterius menstrua supergrediatur, aut il-
40 lis circumlinatur, abortum facit, ei autem quæ vterum non gestat, concipiendi spem adimit. Mulierum quæ purgantur spiritus & vapor ab ore, specula atque eboris nitorem obscurat. Gustatus hic sanguis canes in rabiem agit, homines autem miris cruciatibus affligit, comitialem

Quo tẽpore mẽstruũ erumpat.

Quomodo sistitur.

Circuitus mensium causa.

Menstrui natura.

3. de hist. animaliũ cap. 19.

Menstruũ quid.

Menstrui pernicies & malignitas.

morbum, pilorum effluuium, aliáque elephanticorum vitia infert, idcirco à veteribus inter venena relatus, pari malignitate existimatur atque sanguis elephantici potus. Hinc dum in muliere supprimitur, nec statis temporibus emanat, ei etiam cui proprius est, debétque familiaris esse, grauissima affert incommoda: viscerum obstructiones, tabem, cancrum, morbũ comitialem, huiúsque perniciei quamplurima. Quum itaque tãta sit eius 5 perniciies, sitque vis ei tam pestifera, vix animum induco fieri posse, vt ex eo fœtus in vtero gestatus alimentum capessat: imò tum optimè solet mulier vtero concipere, quum ab hac fœda eluuie munda repurgatáque fuerit, quúmque purus existet tum vterus tum reliquus sanguis in corpore, ex 10 quo demum fœtus aletur. Quanquam autem reliquo deinceps temporis circuitu, vitiosus similiter ac prius congeritur & accrescit, eo tamen haudquaquam fœtus continetur aut viuit, nec eum, sed quantum potest purissimum, atque suauissimum pro alimento rapit sibíque iungit. Quónã igitur corruptus ille sanguis, quem menstruum appellauimus in grauidis cõ- 15 cedit? Pars exigua circa vterum inhæret in venis, pars maxima reliquo purioti sanguini permiscetur. Hinc quia nequit naturæ vis omne illius virus mitigare aut euincere, grauidis mulieribus plurima mala obueniunt, corporis grauitas, fœdus faciei color, lienis tumores, varices, malacia: atque vt in genere dicam, ab hoc retento in omne morbi genus procliuiores sunt, 20 quàm quæ vterum non gestant. Hunc autem natura intus continet, nesi viam patefaceret, cum eo vtile fœtus alimentum simul emanaret. Itaque natura nouæ prolis procreationem instituens, in vitæ discrimen plerũque parentem adducit. Non igitur menstruo fœtus alitur, si hac appellatione corruptum eum sanguinem notamus, qui purgatio est & excrementum 25 purioris. At verò quoniam hoc nomine omnem sanguinis ab vtero factã deiectionem sæpius veteres significarunt, ferè fit vt & fœtum ali & lac gigni ex menstruo sanguine pronũtiemus. De semine ac sanguine mẽstruo, quid sint, vnde & ex qua materia, & quomodo gignantur, dictum iam satis est: nunc verò de hominis procreatione tradendum. 30

Fœtũ menstruo non ali.

Galen⁹ li. de tumoribus præter naturam.

De seminis conceptione, & prima hominis constitutione. Cap. VIII.

QVONIAM in animantium genere cõducebat marem & fœminam separari, solers & prouida rerum natura, vt 35 eos quandoque ad generis propagationem inuitaret, & ne vniuersum genus intercideret, libidinem quasi stimulum ex seminis ardore vtrique iniecit, & partibus obscœnis illecebras & admirabile congressus desiderium, idque vt sua semina in vnum conferrent, alioqui prorsus inutilia futura. Quarè 40 præter testiculos quorum est semen generare, conditæ sunt partes obscœnæ, iísque insigniores duo nerui eximij sensus inserti, qui viris desinunt in glandem, venereæ voluptatis sedem. Dum itaque qui concauus est in

Seminis eiectio.

pene

pene neruus, spiritus copia impletur, penem arrigit, viásque distendit, per quas semen directè & impetu iaculemur. Veneris autem ingens facta delectatio, seminis vasa & testiculos irritat. Hinc mirificè impulsum semen turgidúmque spiritus vbertate, vix potest suis vasis contineri, sed cogitur
5 foras exilire ingēti voluptate, viris quidem quodam quasi saltu ob viæ flexum & longitudinem, mulieribus verò languidius. Vt autem omnes hæ causæ maiores sunt in viris quàm in mulieribus, sic illos constat in coitu maiore voluptate teneri quàm mulieres: quanuis hę pluribus modis oblectantur, nempe dum semen erumpit, atque etiam dum vterus viri semen
10 auidè suscipit & amplectitur. Hinc Tiresias vates, qui vtrumque sexum fingitur expertus, mulierum partes visus est tutari. Porrò autem seminis emissio non fit in vteri sinum, quoniam eius os internum cōniuere occludíque solet, sed in ceruicis fundum excidit ad os vteri, quò plerique seminis vasa & testiculos deriuari prodiderunt. Illuc igitur viri & mulieris se-
15 mina cōfluunt: hincque (vt author est Aristoteles) in vterum angusto ore » rapiuntur. Profusio (inquit) seminis non intrò fit, vt quidam volunt, os e» nim vteri angustum est, sed antè, quo fœmina mittit vaporem illum non» nullarum recremētum: eodem enim mas etiam mittit quod fuderit, & aut » ibidem manet semen emissum, aut intrò ab vtero trahitur, si calidus est &
20 modicè temperatus. Cuius rei indicium, quòd locus qui modò madebat, » resiccatus mox sentiatur. Sic & Oribasius, Duo (inquit) orificia habet vte» rus, vnum interius, alterum externum, in quod viri genitale semen condi» tur, in illud quidem non ingreditur, sed trahit vterus ad se semen, quem» admodū cucurbitula. Idipsum videtur alio loco planiùs expressisse. Quē-
25 admodum è profundis cuniculis ceruus serpentem narium inspiratu allicit, sic vterus viri semen è sua ceruice. Miror ab his atque etiam à vero Galenum desciuisse, qui putauit mulierem semen per cornua in solum vteri sinum eiaculari. Quum illa vterū gerens fortasse cōcumbet, quónam tandem semē id vteri sinu susceptum euadet? Obsignatum enim tum adeò est
30 os vteri interius, vt nihil vel minimum subire possit aut excidere. Hoc si in præscriptum pariendi tempus intus contineretur, inutile prorsus & otiosum computresceret, & grauissima tum animi, tum corporis incommoda necessariò inueheret. Hac forsitan ratione perterritus Auicennas, inconsideratè statuit grauidam mulierē, nullis viriū conatibus, posse in cōcubitu
35 semen effundere. Ad hūc itaque modum semen prolectat vterus, si quidē validus est & inanis, appetensq; veneris: atque si futura est conceptio, mulier quadam voluptate præsentit vterum gestire: miróque seminis desiderio totum in partes obscœnas prouolui, vt ei obuius ore quasi manu id excipiat, aut potius arripiat. Acceptum deinde cōtinet auidissimè ac in sinus
40 suos recondit, adeò certè id vndique comprehendens, vt nullum intus spacium inane sinat: quin & in id sese contrahens, os suum adeò coarctat & claudit, vt ne vel minimum quidem dehiscat: ceruicis autem os quod est ad partes obscœnas, nūquam nō patet. Sic quidem Hippocrates memoriæ

Seminis attractio.

2. de gene. anima. c. 4

Aph o. 23. li. 6.

Obiectio cōtra Galenum.

Vterus vt semen cōprehēdat.

prodidit, iis quæ vtero gerũt vteri os comprimi, hócque testimonio, si obstetrices immisso digito, os vteri conniuere sentiant, mulierem concepisse pronuntiat. Cæterùm si imbecillior erit vterus, quod in vitiosis affectibus fit, aut si minus appetẽs erit seminis, vt in grauidis & in iis quarum libidinis ardor euanuit, quæque expletæ iam sunt venere: viri semen in ceruice 5 aliquãtum considens, mox foras excidit & elabitur. Id autem mulier fœcunda facilè apprehẽdet & retinebit, si integra sit valetudine, si pauco antè tempore repurgata & munda sit à mẽsibus, si pariter cum viro aut paulò pòst id eiaculetur. Ita enim si eodem impetu atque vir semen emittit, aut si paulò antè cùm iam libidinis furor plurimum incẽsus est, vterus ingenti 10 voluptate & auiditate id allicit & in se recondit. Cõtrà verò si multò pòst aut antè quàm mulier, vir semen emittat, cùm nempe vel nondum efferuescit, vel iam cessauit impetus libidinis in muliere, vterus aut semen non prolectat, aut certè non continet: neque si continet, vtile id redditur, propterea quòd nimia mora à fœmineo destitutum est, spiritúsque totus euanescit. Neque profectò seminis attractio neque retentio, conceptio est, 15 tametsi id ratio nominis videtur indicare. Non rarò enim auidus vterus semen attraxit, quod diu continere non potuit, sed biduo aut triduo siuit elabi. Est & cùm id diutiꝰ inutiliter reseruat, vti in mola, quæ nec cõceptio vera est, huius enim mole opprimitur & laborat, perinde vt ventriculus ci 20 bo graui & immutabili, quẽ tamen traxit ac cõtinet conceptio propria & peculiaris. Est igitur vteri actio, qua seminis potestas exuscitatur, & institũ sibi munus reipsa obit & exequitur. Quemadmodum enim terra ferax & fœcunda, exceptum semẽ suo calore fouet, deinde excitat & ad parturiendum impellit: sic vterus fœcundus ingenita vi, quæ alteri nulli parti est cõ 25 cessa, sopitam seminis vim & delitescentem in eo potestatem excitat, & ad agẽdum extimulat, vt energia fiat & dicatur. Tum temporis semen opus aggreditur & suscipit, quod antè nusquam agere potuisset: alioqui enim mas solus in seipso generaret. Itaque seminis potestas in actum erumpit & exuscitatur vteri vi: atque ea ipsa exuscitatio conceptio est. Auicẽnas & qui 30 eius institutionem sequuntur, perperam censuerunt seminis potestatem in actum erumpere ea corporis exagitatione, quæ fit in concubitu. Primũ itaque vterus semen attrahit, attractum continet, contentum concipit: haud secus atque ventriculus tractum contentúmque alimentum conficit, vt enim concoctio uentriculi, sic conceptio vteri propria est actio. Ex 35 his profectò quiuis perspicere possit, quę ad probam & exquisitam conceptionem desiderentur. In primis enim necessarium est, maris semen rectà affatímque emissum, fœcundum esse, nec tenue vt vel serum vel aqua, nec mole exiguum, sed tale quale redditur à bene temperatis viris, non præter modum veneri indulgentibus. Deinde verò vterum repurgatum, seminísque appetentem, auidè hoc ipsum trahere è ceruice. Tertio tractum vndique amplecti ac continere, in rotũ conniuente illius osculo. Ad hæc vterũ fœcundum esse, qui ad seminis conceptionem sit idoneus. Is autem est, 40

Cõcipiẽdi rationes.

Cõceptio quid.

Auicennæ error.

Quę necessaria sunt vt bona fiat conceptio.

inquit

inquit Hippocrates, qui mediocrem ex omnibus obtinet temperaturam: nempe qui nec immodico frigore densior factus, maris semen refrigerat, oráque vasorum obstruit: nec humoris affluētia seminis fœcunditatē tanquam terra palustris extinguit: nec siccior alimēti vbertatem inhibet: nec
5 calidior semen ipsum ardore torret & exurit. In summa omnis immoderata absit intemperies. At modicè intemperati optimè commodéque generant, si coëant cum intemperatis pari exuperantia in contrarium vergentibus, sese enim temperant & certa ratione moderātur. Cum similibus autem si commisceantur, nequicquam valent producere. His ergo omnibus
10 vniuersē concurrentibus, conceptio naturæ legibus fit: neque si vnum desideretur, fieri potest vt cōceptus ad absolutionē perueniat. Sterilitatis aut impeditę cōceptionis causæ, huius loci nō sunt, quòd in præsentia ea duntaxat quæ natura duce ac veluti magistra proferuntur, persequi statuimus.

15 Prima animalis conformatio. Cap. IX.

AGE verò iam vtero conceptum sit fœcūdum semen, quid id deinde pręstet ac moliatur enartandum. Sunt quę non ex seminis materia procreantur: sanguinea tamen animātia è semine omnia lucem accipiunt, oriuntúrque hoc à
20 mare in fœminam emisso. Maris ac fœminæ fœcunda semina, vbi consentanea quadam moderatione opportunè conuenient, mutua quidem amicitia tanto complexu iungentur veréque permiscebuntur, vt fiat amborum vis vnica eadémque natura. Mox deinde suscitata vis illa in semine latens, huius materiā variè distrahit, eiúsque
25 partes secernit: non enim est exquisitè vnum & omni ex parte consimile. Itaque statim primo & altero die, partes seminis tenuiores, calidiores, & spiritus magis participes, intrò & in mediū totius molis se recipiūt: crassæ verò ac magis terrenæ illas ambiūt & circūcirca obuallant: ex quib⁹ durioribus factis atque coactis vteri cōtagione & calore, obuoluentes fœtū mē-
30 branæ proferūtur. Omniū extima ac prima fit allātoides, à farciminis specie appellata: tenuis ea quidem & inualida, & angustior quàm quæ totum conceptum circumplicet & inuoluat, longis tamē & arctis processibus ad vtrunque apicem porrecta: per hanc membrana chorion dicta, vteri apicibus annectitur. Sub hac tota seminis pars exterior & magis terrena (semper
35 enim semen sese colligit in angustū, & parte sui media vires obtinet multò maximas) qua vterum contingit, in membranam alteram cōcrescit, quam Latini secundas, Græci χόριον appellant. Semen etenim quia lentum est, & omni ex parte cohęret, calore crassius fit & magis cogitur, ob ídque externa & summa eius facies in membranæ cōstantiam coit. Leuis autem cùm
40 sit, vtero committitur & adhærescit per ora vasorum quæ in vterum desinunt: ea dicūtur acetabula, per quæ semen alimentū ad se rapit: perforatur enim membrana, vt quæ mollis adhuc & recens sit coacta. Præter has autem & tertia quædam amnios appellata gignitur, circumcirca vniuersum conceptum

Acetabula

Amnios.

conceptum amplectens & inuoluens, valida certè & futura sudoris receptaculum. Ab his autem ad reliquum semen conuertamur. Quod intrò conclusum est tenuius, multò etiam magis calore diffunditur, hinc mox turgescit spiritum concipiens, vt inquit Hippocrates. Per id tēporis quicquid in semine tenue est, id in spiritum abit, non eum quidem venti flatúsque plenum: non enim tum vterus flatu turget, aut eius distentione torquetur, neque per vteri ceruicem flatus vlla vis erūpit. At verò sic in spiritum id verti putamus, vt spiritus ille caloris omniúmque facultatum moderator, & primus procreationis author, in seminis mediū se colligat: non enim vt multi Aristotelem interpretātur is euanescit, aut auolat à semine, sed in eo persistit omnium partium conformator & opifex, in quibus radicitus ac penitus inhærens prima fit partium omnium natura, hásque vbi conformauerit, postea semper assistens, in omnem vitam quantum potest diutissimè & saluberrimè conseruat. Itaque hic spiritus non modò primū vehiculum & instrumentum est procreatricis facultatis (in eo enim constituta est summa illa diuináque vis conformandi) sed etiam reliquas omnes naturales, quibus nutrimur & augemur, earúmque auxiliarias is vnus in se omnes sustinet & comprehendit. Ex quibus planum euadit spiritus & omne facultatum genus ex semine initiū originémque ducere. Hoc pacto quod nuper simplex semen erat à parentibus emissum, naturæ rationē sumit: aut si explicatius hoc dici mauis, quæ prius in semine sopita erat naturæ vis & quasi intercepta, tum ad agēdum exuscitatur, dum primum id innatum sibi officium peragit, quod diximus conceptionem esse & nuncupari. Ambiguum enim est, an otiosum semen possis naturam appellare, quemadmodum nos rectè vocare solemus dormientem musicum. Itaque hic spiritus facultates habens & naturæ instrumentum, tres bullas in medio semine constituit quasi guttas perlucidas, quæ tum proximę sibi rudimenta quædam & principia exhibent trium principiorum, cordis, iecoris & cerebri. Non tamen spiritus in his quasi fixus inhæret, sed per totum seminis corpus vagatur, nunc quidem ad externa pergens, nunc verò crassiusculæ iam membranæ occurrens, & ad seminis medium refluens, vt ab Hippocrate commemoratum est. Nulla enim pars seminis ab huius contagione immunis est, imò hic simul cum natura quoquouersum se diffundit & cuncta tranat. Efficientis siquidem naturæ vehiculum est & instrumentum, quæ effingit partes singulas. Has autem quia totas per intima conformat, si verum est Aristotelis decretum, omnem actionem contagione perfici, necesse quidem est totas eas penitus attingat, neque duntaxar extrinsecus vti statuarum fictor, qui in interiores materiæ partes minimè descendens, neque his manum admouens, rudes omnino & impolitas relinquit. Iam verò ad institutum reuertor.

Spiritus in semine opifex qualis & vnde

Rudimēta triū principiū partiū

Vt de partium corporis principatu, ita & de conformationis ordine magna quidem contentione certatur. Cap. X.

Cor ex Aristo. primum conformari.

ARISTOTELES venarum quemadmodum & arteriarum originem, & tum mouendi tum nutriendi principiũ cor instituens, non abs re dum sibi suísque principiis vult consentire, hoc contendit primum effingi & seorsum cõsistere in iis animalib[9] quę sanguine prædita sunt. Id enim primum cohærere atque constare necesse est, ex quo incremẽtum & motus cæteris partibus accedit. Quapropter (inquit) si quid tale est, quod in animalibus inesse necesse est, in quo omnis naturæ principium atque finis consistat, id primum quidem fingi & præ cæteris conformari necesse est. Eiusmodi autem cor esse ait, ídque sensu primum percipi. Ad hæc quum per obitum cor postremum vita priuetur, id quoque ait primum viuere. Omnibus siquidem cõmune est, vt quod primùm constitutionem & ortum acceperit, id postremò deficiat, quasi natura decursionem reducẽ agens, à calce ad carceres, vnde initiũ sumit, redeat. Quod autem primum gignitur, id esse vitæ & animæ sedem, ab hoc deinde cætera membra suo quęque ordine conformari. Cuius nonnulli modestiorem interpretationem subiiciunt, vitalem calorem in corde fixum atque stabilem, in seminis materiam influere, ex qua partes omnes conformat. Hæc autem medici haudquaquam recipiunt, neque fatẽtur cor venarum esse originem: neque similaribus dissimilaribúsque partibus motionis nutricationísve principium existere: neque id ante cætera gigni. Rursùm neque nouissimè id per obitum vita omni deficere, quãuis fortasse motu concuti, calere, ac vitales functiones obtinere videatur: primum vitę genus, quod naturale appellant, perfectiori quodã ordine statuũt homini inesse quàm plantis. Hæ quia aluntur & increscunt, viuunt quidem, at non vitali eo calore & spiritu, qui animalibus ex corde proficiscitur, quãdo nimirum nec cor, nec quicquam quod illi proportione respõdet, obtinent. Fœtus ex semine recens conformatus, haud secus atque stirpium genus, iecoris beneficio viuit. Hæcque illi prima est & simplex viuẽdi ratio, quæ quoniam ad vitam animantium tuendam non satis esse potest, temporis prolapsione perfectionem quandam consequitur ex corde, quod ingẽti caloris & spiritus copia hanc actionem vegetiorem absolutiorémque reddit. Solet tum temporis animantium vita, ipsáque vis & spiritus vitalis appellari, nempe quorum appulsu pręstantiore quodam viuendi munere conceptum viget quàm planta. His certè rationibus conficiunt, non cor sed iecur primum viuere, & primum conformari. Hæc ita quidem variè disputari solent ratione vtrinque probabili. Cæterùm si de obscuris non modò ingenij acie, verumetiam obseruatione iudicãdum est, conceptum intelligemus nunquam otiosum esse, sed statim initio partes omnes eius in suam quamque opus incumbere: fœtus partes æquè omnes conformationis suę adumbrationem & rudimentum nancisci, licet non pariter omnes summam con-

Cõfutatio

sequantur

sequantur perfectionem. Nam ex puriore & vegetiore seminis portione quæ in vteri medium concedit, loci tepore suscitatur solidarum partium materia, quæ spiritus omniúmque virium & facultatũ atque etiam opificis nostri sedes est. Hic protinus quasi discusso torpore exurgit, in actúsque proprios erumpit: ac primùm multo spiritu turgescẽs se diffundit, omniáque permeans partes varias quæ sunt in semine (hoc enim simplex non est & vniusmodi, quanquam tale appatet) secernit, calidas à frigidis, tenues à crassis & terrenis, vt singulæ demum in propriam naturam redeant, & his partibus effingendis suggerantur, à quibus olim decesserunt. Seminis portiones quæ à tribus parentum principiis defluxerũt, compatent in primis medio semine in tres quasi bullas digestæ spiritu facultatéque cõfertas: eæ rudimenta sunt iecoris, cordis, & cerebri. Ac tum etiam generans facultas seminis materiam commutat aptámque reddit efformationi: & idcirco aliæ portiones crassiusculæ apparent, quæ in ossa abituræ sunt, aliæ tenues ac liquidæ, ex quibus nerui fient & venæ atque membranæ. Sic omnium præparatio quędam instituitur ad futuram conformationem. Huius operis nonnihil iam die septimo cerni potest; at multò apertius decimoquinto, quum in semine iam conspicuæ sint partes, & substãtia & situ discretæ. Post id temporis ex idonea materia conformatrix facultas opus aggressa, primùm rudia & inchoata principia, cor, iecur, ac cerebrum in propria loca seiungit, propriáque figura ac specie exornat: simul & membranæ fœtũ obuoluentes robur nanciscuntur. Mox in his venæ & arteriæ effinguntur omnes in fœtus vmbilicum deductę, & quarum oscula polyporum modo acetabulis vteri cohærẽt. Tum tẽporis è iecore, tũ vena porta, tũ caua multiplici sobole dispergitur, & è corde arteria, è cerebro spinæ medulla caudicis instar, è qua & nerui filis aranearũ tenuiores emergunt, ventriculus, intestina, vesica, cordis inuolucrum, hypezocos membrana, atque peritoneos, duplex meninx, omnes denique membranę firmo robore obtẽduntur. Cutis concrescit omnia contegens ex ipso quoque semine, nõ vt quidam prodiderunt ex carne aridiore facta. Ossa figuram sensímque duritiem conquirunt, ex coacto & verè concreto semine. Ab ossibus quicquid vi caloris spumæ modo emanat, id partim iuxta ossiũ extrema reponitur, ad vinculorum conformationem, partim circumcirca & in longum effunditur, vt mẽbrana fiat periosteios Græcis appellata. Die quidem vicesimoseptimo partes omnes & dispositæ & cõformatæ quodammodo iam apparent, sed perfectè in maribus die trigesimo, in fœminis trigesimosexto. Hactenus sola existit solidarum partium conformatio ex puro semine, quod quantulumcunque initio conceptum est à parentibus, id nihil auctum, nihil amplificatum satis est partibus omnibus conformandis. Tum inde sanguis ex vtero prolicitur, qui primum circum iecoris spermaticas fibras atque rudimentum concrescens, totam illius molem & substantiam constituit. Ita quidem sæpe obseruauimus die quadragesimo eiectum fœtum, semi digiti, aut vt ait Aristoteles, formicæ maiusculæ magnitudine

verè

verè ac prorsus conformatum, & cuius partes omnes excepto iecore albæ ac spermaticæ cernebantur. Caput par erat auellanæ, & maius quàm pro reliqui corporis ratione: oculi vt cãcris exerti: nasus, auriculæ, brachia, manus, crura, pedes, hísque secreti digiti: penis conspicuus, sub quo scrotum
5 milij magnitudine, superiora autem inferioribus maiora, nullo ossium robore, sed flexibilia quocunque ducerentur. Omnia contecta cute tenuissima & pellucida, per quam interiora cernebantur, alba quidem omnia, fibrosa & seminis æmula, nullo carnis aut sanguinis rubore perfusa, vnum tamen iecur rubrum inerat, amplum & recèns concreto sanguini persimi-
10 le: in quod ex secundis per vmbilicum venæ ferebantur sanguine cõfertæ fœtum posthac nutrituræ. A die trigesimosexto aut quadragesimo, cõformatæ partes solidæ nutriri incipiunt & carne fulciri, idque iecoris beneficio, quod omnibus alimentum conficit & ministrat. Sensim ergo natura carne eas implet capacitates, quæ inanes inter spermaticas fibras interci-
15 derant, pictoris exemplo qui primùm imaginem rudibus lineis adũbrat, mox vario pigmentorũ genere illustrat & perficit. Caro igitur ex materno sanguine fibris accrescit mucosa & lenta cuique parti sua: fit autẽ ea tum in musculis, tum in aliis partibus, coacto frigoris vi quod in eas illabitur alimento. At verò quoniam magna est partium tum in dignitate, tum in
20 facultatum robore varietas, fieri omnino nequit, vt gubernatrix omnium natura, omnes æquè promoueat: sed dum ipsa vniuersim in omnes, vires suas exercet, accidit vt aliæ partes citius, aliæ tardius formam consequantur, & genitæ appareant: ac tum primùm vsu quodam dicere solemus naturam eas partes procreasse. Proinde si quis à veteribus conformatarum
25 partiũ propositus est ordo, non agẽtis est naturæ, sed effecti operis. Sic quidem & eximius Hippocrates de his statuit. Membra simul omnia conformãtur & increscũt, nullúmque prius aut posterius altero: maiora verò natura priusquam minora comparent, quum tamen nihil priora sint. Non ergo pari tempore ornantur ac perficiuntur omnia, sed quædam citius,
30 quædam tardius prout quæque ignem nutrimentúmque nacta sunt. Ergo si quem in genere procreandi ordinem spectes, ea pars primùm gignitur, id est genita apparet, quæ dignior est, motúsque principium in se obtinet: valentiore enim ea facultate, tum generante, tum propria agẽte prædita est. Post hanc verò cæteræ, quę illi sunt vtiles, & quæ illius gratia con-
35 sistunt. Sic igitur superiora inferioribus, interiora externis, & spermatica sanguineis prius orta apparent: ac inter illa quæcunque præstantiora sunt, priora sunt cæteris, licet sæpe posterius compleri ac perfici cernantur. Sic enim tres principes partes cor, iecur, & cerebrum, priusquam vmbilicus aut cæterorum quicquam, procreationis suæ primordia sumunt,
40 tametsi omnium primus vmbilicus perfectè consistit. Hac igitur via & ratione, quid post quod fiat quærendum est.

De fœtus perfectione & complemento. Cap. XI.

SPECIE atque forma modò adornatus fœtus, totus tenellus est, omníque ex parte præ immodico humore lentus & muci plenus, ob idq; ad omnes actiones minus accommodatus. Reliquo deinceps tempore, dum vi caloris assiduò aridior fit & siccior, cuncta firmãtur, membranæ, nerui, atque cutis, vngues in extremis digitis, ac pili in capite radices agunt. Sensus autem facultate fœtus illustratur circiter diem sextum & trigesimum. Vbi autem iam ad mensem tertium mas peruenerit, fœmina verò ad quartum, firmatis ossibus ac paulò durioribus factis, moueri inquit Hippocrates, ac calcitrare incipit. At certè siue mas siue fœmina geritur, aliæ prægnantes semper die quadragesimosecũdo, aliæ mense tertio, aliæ non nisi medio imprægnationis cursu eũ loco dimoueri sentiunt. Eadem quoque prægnans aliàs secundo & quadragesimo die, aliàs quarto mense primos motuum insultus obseruat, quum quasi volitantis muscę excussionem vel titillationem percipit. Tãti causa discriminis non sexui, sed vel robori bonæque constitutioni fœtus, vel prægnantis naturæ tribuenda est. Quanquam hoc tempore vnaquæque particula conformata apparet, nondum tamen integrè consummata est atque firma. Proinde hinc ad nonum vsque mensem, quo fœtus lucem ortúmque accipere consueuit, perficiuntur singulæ, nutriuntur & increscunt. Tum deinde quum fœtus id magnitudinis & roboris cõsequutus est, vt seipso regi & ore sumptũ alimentum cõficere valeat, amplior factus, vberiorémque cibum expostulans & aërem ampliorem, quem ad natiui caloris refrigerationem spiritu ducat, viam & egressum ipse sibi facit. Vtero gestatus, incuruus totus ac contractus, talos ad nates applicat, manibus genua apprehendit, in quæ caput sic demittit, vt oculi manuum pollicibus veluti affixi hæreant, nasus verò inter genua procumbat. Prior corporis pars, in matris abdomẽ, posterior in dorsum vergit, si mas geritur: nam fœminę aduerso situ collocantur. Hac autem ratione alitur fœtus in vtero. Singulis acetabulis tum venarum, tum arteriarum alia adnata sunt vasa carne suffulta per secundarum medias regiones dispersa, tãdem in vmbilicum coëunt, ex quibus fœtus sanguinem & spiritũ assiduò rapit. Duæ siquidem in vmbilico cernuntur arteriæ, in ramos arterię maioris lumbis subiectos insertę. Totidem venæ ex vmbilico, in vnam coëunt, & in iecoris caua pertinẽt: vt qui per has ex secundarum venis ranquã ex radicibus (alitur enim fœtus authore Hippocrate vt cuncta humi nascentia) tractus est sanguis, rursum in fœtus iecore perfectionem suscipiat, & quasi noua mutatione familiare illi fiat alimẽtum. Hinc per venam cauam quoquouersum deriuatus, partibus singulis pastionẽ affert: omnes quippe hinc alimẽtum capessunt. Cõcoctione iecoris quę perfectior quædam est αἱμάτωσις, quatuor humorum differẽtiæ gignũtur in fœtu, haud secus ac in adultis. Vrina licet pauca (quo enim sanguine fœtus alitur, is iam in matre ab vrina magna ex parte fuerat pur-

gatus)

Quando primũ sentit fœtus.

Quando primũ mouetur.

Situs infãtis ĩ vtero.

Vmbilici vasa.

gatus)in renes & vesicam secernitur: hinc autem effluit, non quemadmodum nobis per vesicæ ceruicem, sed eo ductu qui in fundum vesicæ inseritur, redundat in vmbilicum, illincque spargitur sub mēbranam allantoeidem, vbi collecta seruatur ad pariendi tempus. Alterum vniuersi corporis excrementum, quod sudor est, sub amnion membranam excipitur, eoque fœtus circumfusus est vt cutem vsquequaque contingat. Inter allantoeidē tunicā & chorion nihil incidit, sed hæ quasi cōtinuatæ sunt. Nullū excrementū ex aluo fœtus deponit, cùm neque ore cibū capessat, neque ventriculo cōcoquat: tametsi recens in lucē editis ex aluo elabitur quippiā simile crasso, nigro, & lutulento sanguini, quod iecoris recremētum est, ex cuius cauis in intestina exciderat, in quibus cumulatū seruabatur in pariendi tēpus. In hūc igitur modū alitur, augetur, perficitúrq; fœtus. Cæterū circa nonū mensem factus grādior, copiosiore (vt dixi) egens alimēto & spiritu, diutius cōcludi non patitur. Proinde primū sese cōuoluit, capútque declinans pudendo offert, crura ac reliquos artus in sublime distēdens. Id autē nonnunquā molitur vno mense ante partū. At sic se inuertēs nihil defringit, quòd laxior sit vmbilicus, duos plerūque cubitos lōgus, multis modis & inuolucris fœtū pręcingens. Instante partu ille calcitrās, primū amnion membranam manuum pedúmque crebra impulsione dirumpit, ac tum miscetur vrina sudori. Post hæc verò maiore impetu sese cōuolutans, plurima acetabula dissoluit, quo tēpore mater ventris tortiones experitur, defluitque sanguis in vteri capacitatē. Postea verò secūdæ ab acetabulis euelluntur, & reliquę discerpuntur mēbranæ, aquæ ex vtero defluunt: cúmque nil amplius hæret fœtus, excidit ceu maturū malum ab arbore, soluto spōte pediculo. Hæc quidem fœtus molitur. Vterus verò qui nouem continēter mensibus tota ceruice connixerat, fœtum auidè comprehendens, tum os paulatim aperit, ac primum quidem ita diducit, vt obstetricibus minimum in id digitum immittere liceat, dehinc verò amplius, vt obstetrices allantoeidem tunicam, & quas vocant aquas ori obuias percipiant. Ab his verò ore ad fœtus prolapsionem satis patente, vniuersus vteri fundus, quāproximè potest ad os se cōtrahit, fœtúmque foras propellit: cui & aliæ quę circumstant partes suppetias ferunt. Ipsa quoque mulier non mediocriter sibiipsi opitulatur, & viribus connititur ad fœtum strenuè excludendum, cōtractis intentísque his qui in abdomine sunt musculis. Fœtus in os vteri delapsus, capite corpori viam parat, séque foras dat per lubricā ceruicem, vt quam copiosus effluens humor perfuderat. Multa igitur in tam difficili arduóque opere conueniunt, fœtus, mulier, & vterus, quē ipsi aliquādo vidimus tanto impetu fœtum extrudere, vt simul foras excideret. Quo autem pacto os vteri tātopere dehiscat, vt per id fœtus elabatur, nescit Galenus, nec aliud quàm admirari potest. Auicennas tamen in ea est opinione, vt existimet pubis ossa tum necessariò seiungi, horúmque commissurā quasi dissolutionem patere: quod tamen fieri nulla ratione potest, nec est visu deprehēsum: rectum tamen intestinum & podicem grauissimè premi constat.

Vrina fœtus vbi cōtinetur.

Vbi sudor.

Infantis exclusio.

Pariendi modus.

15. de vsu partium.

constat.Ita quidem ex naturæ præscripto paritur infans,mas quidem facie ad matris podicem, fœmina verò ad partes obscœnas conuersa, quoniam in vtero illis quoque contrarius situs erat. Fœtus exitus angustia secundas exuit & inuertit, quæ & mox fœtum sequentes cernuntur vmbilicum foris habere. Vix dum editus infans eiulans vociferatur:ac sine magistro,duce natura, lac è mammis exugit quod eò magna prouisione reconditum fuerat, sanguis enim qui mensibus singulis excerni consueuerat, subsistit non in ipso quidem vtero (illic enim concresceret in grumum) sed in venis maioribus,in vniuersum corpus redūdans. Hic in tres distribuitur portiones. Prima ea est quam fœtus per acetabula vi sua pro alimento trahit,hęcque non modò menstrui, sed etiam totius materni sanguinis (vt Auenzoari credimus) pars est syncerissima & longè optima. Altera sanguinis portio, nullo item contaminata vitio, cùm primùm fœtus mouetur in mammas concedit,vt naturæ mutationibus in lac conuersa, recens nato infanti familiare & conueniens suppeditet nutrimentum. Tertia in ipso iam partu & multo pòst tempore copiosè è venis per vterum dimanat. Tres eæ portiones in superuacuo mulierum sanguine cōtinentur, & mensibus singulis naturæ impulsu foras exturbantur, hincque mēstruorum nomen inuenerunt. Vna tamen ea portio quæ in pariendi tempus reseruata foras propulsatur, verum est menstruum nutricationi ineptum, non molis tantummodo copia, verumetiam qualitate noxium & infestum. Tanta autem cùm sit mēstrui pernicies, quemadmodum suprà diximus, mulier si à partu non commodè expurgatur, vita est in discrimine. Qua ratione motus Hippocrates, nec dies viginti, nec quinque & viginti, mulieri expurgandæ satis esse pronūtiauit: verùm omnino aut duos & quadraginta, aut certè triginta. Quæcunque grauidis sub partum incidunt symptomata, maximè verò malacia, cordis dolor, & appetentiæ deiectio, verus hic menstruus humor prorsus accersiuit. Veterum diuturna obseruatione animaduersum est, mulierem quæ profluentibus menstruis fortè conceperit, fœtum edere ad elephantiasin propensum: definitúmque est à quibusdam, quoto ætatis anno illa in conspectum se dabit. Huius causam statuunt, quòd per id temporis fœtus necessariò augetur & increscit ex menstruo prorsum vitioso & corrupto, quod suæ perniciei radices agens tandē suam prodit malignitatem. Si verò haud ita multùm antè quàm menses erumpere consueuerunt mulier concipiat, quoniam iam quiddam in venis huius est mēstrui, in lucem proferetur infans in multos certè morbos procliuis. Fœliciter autem & integra sanitate hic ortum accipiet, quem nuper expurgata mulier conceperit: nisi aliunde à parentibus vitium quasi hæreditate contrahat. Iam de infantis figura & similitudine.

Purgatio mēsiū post partum.

Veri menstrui pernicies.

Quibus

Quibus ex causis fit, vt nati parentibus similes dissimilésve sint. Cap. XII.

HVIVS quæstionis ardua & tanta obscuritate inuoluta est inuestigatio, vt quicunque in hac versati sunt veteres, de causa dissentiant. Quò autem hæc breuiter summatímque perstringam, omissa Aristotelis de hisce sententia, triplex in primis similitudinis genus cōmemorem, vnum in specie, alterum in sexu, tertium in effigie. Quæ in specie existit similitudo, maximè ex subiecta materia proficiscitur. Hinc quod ex animalium diuersi generis cōcursu progignitur, propiùs ad fœminæ quàm ad maris speciē accedit. Vt ex oue & hirco, ouis gignitur pilis duris & longis consita: cōtrà verò ex capra & ariete, capra fit pilis mollioribus: hæcque proportio retinebitur, si canis & vulpes, vel asinus & equa coëant. Qui certè euentus argumento est, multò copiosiorem fœtui materiam à fœmina quàm à mare conferri. Cùm autē mas nihil nisi semen suppeditet, consequens est ipsum quoque semen fœtui pro materia subiici: alioqui fœtus matrem omnino exprimeret & specie referret, quod perspicuè falsum est & inane. Sexus porrò ex temperatura & moderatione agentium & principum quæ in seminibus insunt qualitatum emergit. Si enim vtriusque parentis semen calore siccitatéque plurimùm excellat, mas procreabitur: cōtrà si frigus humórque vincat & exuperet, fœmina. Sexus discrimen non solùm ex partibus obscœnis, sed etiam ex reliquo ferè corpore spectatur: ex barba, partium amplitudine & voce. Ergo ex robustis parentibus, calidis, si temperantia quadam venerem exercent, mas ferè exuscitatur: rursúmque à dextri testiculi semine, & in dextro vteri sinu, mares, à sinistris verò fœminæ. Formę & effigiei similitudinem robori facultatis conformantis, quæ in semine opifex est, Galenus refert acceptam. At ne quis inferat, oportere semper fœtum patri similem gigni, quòd patris semen validius sit materno: inquit fœmineum quandoque prępollere, propterea quòd nouē mensium spacio vim plurimam sumit ex menstruo, atque hinc accidere ait vt fœtus nonnunquam matri similes euadant. Quinetiam contingit fœtum vna parte matrem repræsentare, altera patrem, nimirum cùm neutrum semen reliquum prorsus euincit: sed fœminei pars altera excellit, altera vincitur à masculo. Nec rarò vsu euenit, vt fœtus sexu patrem æmuletur, forma autem & effigie ad matrem propius accedat. Primis duobus similitudinum generibus, rametsi verisimile videtur Galeni decretum, ac nonnullam persuadendi vim adhibet: tertio tamen & postremo genere in quo vim effectricem non modò fœmineo semini, sed ipsi quoque menstruo concedit, vix satis consistere potest. Nam ex iis rationibus causam minimè reperiet, quamobrem fœtus plerunque alterius ignoti speciem similitudinémque gerat, qui nihil ad procreationem contulit. Aliud accedit quod nec perspici nec cognosci potest: vbi enim mas matris effigie in lucem edetur, huius eam rationem statuit, quòd in vtriusque semine, aut

Triplex similitudo. Species seu genus.

Sexus.

Effigies.

Disputatio de effigie.

certè in maſculo calor & ſiccitas excellant:quibus id non mediocri facultate præditum,poſſit pudẽda foras protrudere,ac reliqua depromere quæ maſculi ſunt ſexus, ac nihilominus quæ tũ in fœmineo conſiſtit vis effingendi,præpollet. Si (quod is quàm pugnaciſſimè tutatur) vis & robur cuiuſque facultatis temperamentum conſequitur, quî fiet vt maſculum ſemen temperamento ſit potentius, fingentem autem facultatem habeat imbecilliorem? aut vndénam accidere poſſit, vt tanta vis conformandi inſit fœmineo ſemini,quod nihilominus conſtanter aſſeuerat crudum eſſe,frigidum & aqueum,ſempérque maſculo imbecillius?Quapropter ſpeciei & ſexus rectè ab eo traditam cauſam putamus, effigiei verò non vſquequaque veram. Probabilius autem eſt, quod huc ſolet ab aliis afferri, vehementi comprehenſione & firma grauidarum cogitatione vim eam quæ fœtum conformat, duci atque gubernari. Huius enim quæ potiſſimum data eſt hominibus,tanta vis eſt & poteſtas,vt ſicuti plerunque corpus cogitantis immutat, ſic & in conceptum ſemen vim ſuam conferat. Hoc teſtimonio quòd dum mulieri quæ nuper vtero conceperit, vel ceraſum, vel fragum, vel vinum in ſinum effundetur, ſi animo id grauiter ferens vehementer apprehendat, ibidem infanti nota inuretur. Par ac ſimilis eſt eorum ratio, quæ in malacia accidunt, ſi grauida eo cuius flagrat deſiderio minimè potiatur, infans illius ſignum geret. Veterũ etiam literis proditum eſt,mulierem albam,prolem nigram genuiſſe, hinc duntaxat, quòd fixis oculis intentóque animo diu Æthiopis imaginem comprehendiſſet. Si pauo dum ouis ſuis incubat,linteis albis cirumtegatur,albos omnino pullos, non gemmantis coloris edet: quemadmodum etiam gallina colore varios emittet, ſi variè picta oua foueat. Hæc quum multorum animaduerſione comprobata ſint, ſimilitudinis quæ in effigie eſt, ea iuſta cauſa videri poteſt, quam Plinius commemorat, è celebri quopiã authore depromptam. Hauſta (inquit) imago ſub ipſo conceptu, ſimilitudinum reputatio eſt. Cogitatio enim vtriuſlibet parentis animo ſubito tranſuolans, effingere ſimilitudinem exiſtimatur. Hinc alios auis ſimiles, alios patribus enaſci videmus:nónunquam ex albis parentibus in Æthiopem partum ipſum degenerare. Súntque plures in homine, quàm cæteris omnibus animalibus differentiæ, quoniam velocitas cogitationum, animíque celeritas,& ingenij varietas,multiformes notas imprimit:quum cunctis animalibus immobiles ſint animi & ſimiles omnibus,ſinguliſque in ſuo cuiq; genere. Hæc ille,quib⁹ ego prorſus aſſentior,& verè vt loquar, omnino mihi perſuadeo, vim formæ effectricem à cogitatione duci & ab ea vna regi. Atque hæc de ſimilitudinum cauſis, in quibus neque vitioſas neque monſtruoſas affectiones quæ præter naturam ſunt, intelligi velim. De gemellis nunc reliquum eſt, vt breuiter diſſeramus. Si quod ſemen vir eiaculatur, ſtat in dilapſum vteri ſinus ambos ex æquo ſubeat:híſque cõcluſum foueatur, affluente tum mulieri ſemine, gemelli procreantur, authore Hippocrate, quanquam Ariſtoteles aliam cauſam refert. Si

Vera effigiei cauſa.

Demõſtratio.

Li. 7. natu. hiſt. ca. 1.

æqua

æqua partitio non eſt, contingit molam cum fœtu haberi. Qui gemelli vnius ſunt ſexus, iiſdem ſecundis inuoluti, ſimplici duntaxat membrana ſeiunguntur, ſuum quiſque tamen vmbilicum, propriáſque tum venas, tum arterias obtinet. Qui verò diuerſi ſunt ſexus, diuerſas quoque ſecun-
5 das acceperunt, eáſque prorſus diremptas. Ergo locorum in quos ſeorſum ſemen inciderit diſtinctio, fœtuum numerum deſignat: quos (tametſi complures erunt) vnus idémque concubitus inſtituit. Si enim poſtea ex alio congreſſu ſemen vtero concipitur, quod mulieri perquam raro, canibus autem & aliis pleriſque animantibus frequentiùs accidit, gemelli
10 non fiunt, ſed ea fit quæ ſuperfœtatio dici ſolet. Non enim vno tempore, ſed dierum interiecto numero æduntur ij fœtus: éſtque vt concipiendi ſic & pariendi tempus varium. Corporis moles ad alimenti ſanguiníſque materni bonitatem & vbertatem, amplitudo ſolidarum partium ad paterni ſeminis copiam, proceritas ad eius naturam refertur: ea enim plerunque
15 artus ad iuſtam parémque magnitudinem porrigit. Mulier eadem ex puſillo viro puſillum, ex procero procerum fœtum parit: raro tamē vir ex diuerſis mulieribus diſſimilem magnitudine prolem ſuſcitat.

Gemelli vnico fiunt cōcubitu.

Vnde & quónam ordine animæ facultates conceptui tanquam genitæ accedant: nec eſſe præterea dubitandum an
20 ſemen pars fiat conceptus. Cap. XIII.

Poſteaquam vniuerſam fœtus procreationem ſumus exequuti, tempeſtiuè poſtremo loco de animæ viribus & earum ortu (quiſquis eſt) diſſeremus. Repetenda autem ſunt
25 quæ ſemini ineſſe demonſtrauimus, nempe fœcundum, animam in ſe continere, tum naturalem, tum ſenſus participem, ídque poteſtate non reipſa & energia. Nemo enim ſemen animā iam habere, vti neque profectò animal eſſe dixerit, quod tamen vt euadat, poteſtatem & vim habet. Præditum enim eſt diuino & cœ-
30 leſti calore, qui non in elementis, ſed in ſpiritu quodam eſt æthereo. Hic autem ſpiritus ſentientis animæ ſedes eſt & vehiculum, primúmque agendi inſtrumentum: in omne ſeminis corpus penitus immergitur, eíque fœcunditatem conciliat. Hic à corpore inſeparabilis eſt, nec per ſe poteſt ſolus conſtare, vti neque anima cuius eſt ſedes. Quòd ſi à materia nunquam
35 ſeiungitur anima, neque ea diuinitus, neque aliunde extrinſecus acceſſit. Quocirca vt in omni animantium genere mas præcipuam ſeminis ſubſtantiam, ita ſanè & animæ vim ſtatim primo ortu vnà cum ſpiritu cōfert. Primum tamen in ſemine deliteſcens, ſenſum latet, nec magna ex parte cernitur, quo tempore poteſtate dicitur ineſſe: at in progreſſu vteri vi ex-
40 citatur, & opere ſe oſtentat. Nam mox ſimulac ſemen concipitur, vis conformādi exurgit, quam nonnulli aiunt velut idolum quoddam & ideam generantis eſſe. Hæc vbi fœtum totum conformauerit, ſuperuacua omnino intercidit & euaneſcit, vt multorum fert opinio: at verò quoniā poſtea

Spirit⁹ qui in ſemine eſt præſtātia.

Infātis ſentiēs anima ducta eſt à parētibus.

Naturalis facultas.

in adultioribus dentes gignit atque profert, rectius putem illam seruari, sed idcirco otiosam, quòd ei desit materia. Nutriendi insequitur facultas perpetua, & quæ nunquam viuum animal deserit. Hæc à parente defluens non (vt putauit Auicennas) in fœtu perit, vt ei mox alia sufficiatur vegetior: sed quasi repuerascens perpetua fit, non secus quàm quæ in stirpium 5 seminibus inest. Eadem de sentiente facultate ratio est, quæ in fœtu redintegrata, interim otio sopitur dum fœtus perfectior euadat, tum deinde in actum prodit, suáque depromit opera, his demum mouendi vis appellit. Cæterùm princeps ea pars animi, quæ mẽs appellatur, & rationis præstantia excellit, separabilis quum sit à corpore, nequaquam in materia potestate 10 continebatur, ex qua demum temporis progressu erumperet. Alioqui enim immersa corpori, ipsiúsque egens perpetuò, nec ratiocinari, nec intelligere, nec aliud quicquam citra organũ corporeum posset efficere. Ab summo rerum autẽ cõditore primùm creata, in præparatũ instructúmque infantis corpus vniuersum, temporis momento commigrat, ídque mense 15 quarto fieri proditum est, quo tempore cor & cerebrum consummata iam sunt. Cæterùm humoris redundantia, veluti in ebrietate, aut lethargo sopita, nondum potest quæ sua sunt munera proferre. Si animus ille in quo inesse quiddam cœleste & diuinum doctissimi illi veteres putauerunt, potestate nequaquam inhærebat in seminis materia, quid causæ est cur non 20 similiter vt hominum sic etiam equorum, canum, brutorúmque cæterorum fœtibus accedit? Quoniam sic summus ille rerum omnium conditor singulari sua erga hominũ genus bonitate contulit. Verùtamen si naturæ rationẽ penitius introspicimus, luculenter profectò deprehẽdemus, in humano fœtu quandã corporis præparationem, partium temperaturã & cõ- 25 positionem à vi effectrice produci, quæ vel diuinã illam mentem & ratiocinandi facultatẽ elicit, vel eam saltẽ admittit & conseruat, tãquam cõuenientem, & cũctis functionibus obeundis cõsentaneam. Quãquam enim (vt Aristoteles est author) nihil cum eius actione cõmunicat actio corporea, corpore tamẽ malè affecto, aut nõ congruenter præmunito, eius actio 30 deprauari percipitur. Hoc itaque secessus ordine animæ partes in fœtu ex Platonis sententia comparent, qui tres eas situ atque substantia seiugauit. At minimè putes sentiẽdi anima appellente, altricẽ perire, & cùm summa illa rationis particeps accesserit, quã omnium vim habere existimãt, cæteras intercidere. Illi enim hæ semper assident, essentia sedibúsque distinctæ. 35 Aristoteles de hoc ipso facultatũ ordine inquit, non idem simul animal & hominẽ fieri, sed prius quidem animal, deinde verò hominẽ, postea & hũc quoque hominem. Quum in fœtu primũ simplex & solitaria inerat anima naturalis, frutex is vtique non erat: neque quũ sentiens anima accessit, brutum is certè fuit. Non enim quicquid stirpium modo viuit, id pro stir- 40 pe ducendum: quoniã iam sæpe admonuimus naturalem hanc partem in animantibus quàm in stirpibus quodammodo perfectiorẽ haberi, & quæ semini inest, potestatem in se hanc continere sentiendi: neque quod ean-

dem

Sentiendi facultas.

Mẽs & intelligẽtia.

Quæstio.

2. de gene. animaliũ cap. 3.

Obiectionũ quorũdã solutio.

dem cum animali vitam agit, animal ſtatim eſt: neque ſi animal, cõtinuò brutum aut bos, aut leo, aut canis, aut eorum quiddam quæ per ſe viuere ac ſentire conſpicimus. Et quanquam, vt alibi à nobis proditum eſt, quæ in abſoluto iam animali ſunt animæ partes, adeò connexæ ſunt, vt ſeiungi aut diuelli nequeant, nec vlla poſſit occumbere aliis ſaluis & conſtantibus, gigni tamen poſſunt & in actum erumpere, eo quem diximus ordine. Multo enim aliter occumbunt quàm genitæ ſunt: non enim interitu in ſemen redeunt, vnde emerſerunt. Quare omnium ſimul facultatum interitus, momento fit. Cæterùm ſi Ariſtotelis ſententiam inſtitutionémque proſequimur, quæ ad veritatem propenſior videtur, hæ facultates & animæ partes, non ex craſſa ſeminis materia prodierunt, ſed ex cœleſti calore & ſpiritu, in quo omnem vim & poteſtatem conſiſtere, à nobis eſt explicatum. Eſt enim eo authore in ſpiritu & calore vis atque facultas nondum re ipſa agens, ſed poteſtate: huius autem inſtrumentum eſt ſpiritus, vtriuſque verò ſedes & materia eſt ſeminis pars terrena atque craſſa. Hæc igitur ſeminis poteſtas, & quæ in ſpiritu vis deliteſcit, tota in fœtus facultates conuertitur, ſpiritus in ſpiritum, quemadmodum terrena eius materia in ſolidarum partium, & ſpermaticarum ſubſtantiam faceſſit. Ex his autem intelligi poteſt, eos aut perperam aut contumelioſe Ariſtotelis ſententiam detorſiſſe, qui eum dicunt ſtatuiſſe ſemen ſolius opificis, non autem ſubiectæ materiæ rationem habere. Sæpenumero enim hic ſeminis appellatione eam facultatẽ deſignauit, quæ in terrena craſſitudine conſiſtit: hanc autem demonſtrat conſtituti fœtus partem non fieri, ſed opificis vim obtinere. Nec enim mas omnis (inquit) ſemen emittit, & quibus emittitur maribus, nulla pars fœtus hoc eſt: ſicut nec à fabro quicquam ſecedit ad lignorum materiam. Quibus certè nihil aliud inferre conatus eſt, quàm opificem quatenus opifex eſt, partem non fieri conſtituti artificij. At ſeminis corpus ille fœtui pro materia ſubiecit. Oſſa (inquit) in prima conſtitutione gignuntur ex ſeminis excremento. Paulo poſt, Nerui etiam eodem modo quo oſſa inſtituuntur, & ex eodem ſeminis excremento. Iam verò ſi maris ſemen, multo magis fœmineum pars fit conſtituti fœtus: ex hoc enim tum membrana allantoides dicta, tum etiam maſculi ſeminis incrementum fit, vnde partium quoque ſolidarum materia ſufficitur. Vt enim in bicoloribus ouis, animal (inquit Ariſtoteles) ortus ſui materiam à candido ſumit, cibum autem à luteo (origo quippe pulli in albumine eſt, cibus per vmbilicum ex luteo petitur) ambóque à fœmina proficiſcuntur: quod autem in ouo eſt maris ſemen, tepido calore excitatum, pullum conſtituit fingítque ex candido partes ſingulas, eas autem alit ex luteo. Ad hunc eundem prope modum, vel eo authore, in mulieribus atque iis animantibus quæ viuum partũ ædunt, maſculum ſemen ex fœmineo auctum ſolidas partes conſtituit, quæ dein menſtruo aluntur. Oui quippe

Ex qua ſeminis facultates ortæ ſint.

Ariſtotelis interpretatio.

1. de gen. aĩal. ca. vi.

Lib. 3. cap.

Fœmineũ ſemẽ partẽ fœtus fieri

3. de gen. aĩal. ca. 1.

luteum mulieris menstruum, candidum verò terrenæ seminis substantiæ proportione respondet. His omnem iam video hominis ortum atque adeò vniuersam Physiologiam complexus, quæ hominis (dum prospera fruitur valetudine) constitutionem naturámque continet. Nunc qui affectus illi præter naturam obtingere possunt, & quæ horum sint causæ, proximo deinceps opere narrandum.

LIBRI SEPTIMI PHYSIOLOGIÆ, DE HOMINIS PROCREATIONE, FINIS.

ERRATA SIC CORRIGITO.

Pagina 32. linea 26. lege dilatatio. Pag. 80. lin. 32. lege humore. Pag. 89. lin. 24. le. quia intemperatum. Pag. 90. li. 11. le. proportionis. Pa. 120. li. 23. le. regatur. Pag. 136. li. 33. le. sic à sensibus viæ quædam. Pa. 376. li. 26. le. id in frigidum vergit. Pag. 35. lin. 26. le. modulationem. Pa. 206. li. 24. le. rerum & generum. Pag. 210. lin. 40. le. hypocausto. Pag. 212. lin. 16. le. nos aër. Pag. 226. li. 9. dele, tum facultatem tum spiritum in illis collocari. Pag. 226. li. 20. le. ac. Pa. 228. li. 16. le. & actu. Pag. 236. li. 21. le. continet. Est igitur conceptio propria & peculiaris vteri actio, qua. Pag. 242. li. 32. le. dispersa quæ tandem. Pag. 243. li. 42. le. dissolutam. Pag. 244. lin. 9. le. maioribus. Hic in vniuersum corpus redundans. Pa. 244. li. 27. le. deiectio, omnia verus. Pag. 248. lin. 31. leg. successus.

Index

INDEX IN PHYSIOLOGIÆ LIBROS SEptem: cuius prior numerus paginã, posterior verò lineam demonstrat.

D

E

F

Faculta-

z

N

Q

R

S

V.

INDICIS PHYSIOLOGIAE FINIS.

IOAN.

IOAN. FERNELII Ambiani, Pathologiæ Lib. vij.

5

DE MORBIS EORVMQVE CAVSIS LIB. I.

10 Morbi definitio, quid affectus, quid affectio. Cap. I.

XIMIAM corporis humani structuram, si natura qualem instituit integram tueri atque cõseruare potuisset, ars vtique nulla medendi inuenta
15 vnquam excultáve foret. At quoniam vt rerum omnium quas mundus ambitu suo continet, ita & hominis certus interitus: ísque variis externarum iniuriarum incursionibus tãquam procellis vndique lacessitur, perfecti quidem medici præ-
20 cipuæ partes fuerint, hominis valetudinem, cuius permagna est varietas & inconstantia, & omnes quotquot infliguntur illi affectiones, diligenter penitúsque perspectas habere. Illius quidem naturam, facultates, & quibus hæ modis suas quæque functiones edant, corpúsque cõueniẽter naturæ regãt atque moderentur
25 dum integrè sanũ est, totam denique naturalem cõtemplationem, in Physiologia, quę totius artis quasi solum quoddam atque fundamentũ est, fusiore demonstrãdi via sumus persecuti. Nũc igitur presso cõtractóq; stylo de aduersa corporis valetudine, quæ verè medica est consideratio tradendum, & expendendum qui morbi, quæ symptomata illi impẽdere soleãt,
30 quibus ex causis hæc orta procedant, & quibus signis adesse noscantur. Hisce enim absoluta videbitur omnis eorum tractatio, quæ insalubria & præter naturam sunt, quorum vi & impulsu homo de optimo vitæ statu decedit. Sigillatim horum vnumquodque excutiam, & in singulis, quantum exercitatio vsúsque medẽdi exposcit, cõmorabor. Quoniã verò nul-
35 la est singulorum scientia, vt omnia certa via & ratione stabiliam, docendi initium ab vniuersis illorum ducã generibus. Hęc autẽ tria sunt, morbus, causa, & symptoma. Morbus est affectus contra naturam corpori insidens. Quæ Græcis est πάθος, affectus nobis appellatur: non ea quidem præcisa argutáque significatione, quam Aristoteles vsurpauit, sed admodũ
40 ampla & multiplici verbi potestate, quæ omnem corporis cõstitutionem contineat, siue in substantia, siue in qualitate & tẽperamento, siue in conformatione & figura, siue in magnitudine, siue in numero ea cõsistat. Affectus autem omnis mutatione quadam motúque facto induci gignique

solet: quúmque causa præter naturam efficiens, obiectum corpus immutat eíque vim infert, aliquid ea quidem efficit, hícque eius motus effectio dicitur, Græcis ἐνέργεια: obiectum verò corpus paritur & afficitur, hícque eius motus affectio est atque perpessio, Græcis πάθος vel πάθημα: sic ex affectione tandem proficiscitur affectus, qui Græcis est διάθεσις, quasi impressum affectionis vestigium. Sublata causa protinus omnis eius cessat effectio, cessat & patientis corporis affectio. At genitus affectus interdum manet ac persistit, manifestè ab affectione seiunctus: eiusmodi est vlcus à candente ferro corpori inustum, aut vulnus inflictum gladio. Interdum minimũ subsistit, nec certè permanet, sed seiuncta causa aut pariter cum affectione aut quàm mox deleтur: sic putrida febris, quæ calor est præter naturam omnes corporis partes occupans, vacuato humore putrido, qui eius efficiens est causa, nihil aut minimum persistit. Est tertiò & quum ex affectione nullus emergit effectus, si leuis eius nec magna vis est: vt quum leuiter pungente acicula aut igne acriùs ardente dolor affectióque premit, qua tamen desinente nullum sæpe manet pũctionis aut vstionis vestigium, nullúsque affectus. Et quum ex impuro ventriculo tenuis acérque vapor sublatus, cerebrum meningésque tentat, dolor quidem inest ac sępe delirium, quo falsa rerum simulachra sese obiiciunt atque repræsentant: hæc quidem affectiones sunt capitis, in quo tamen nondum vllus contractus est affectus, quemadmodum neque in ventriculo quum eius cõcoctio malè affecti iecoris contagione impeditur. Multò quidem euidentius timorem, mœstitiam, excandescentiam, aliásque perturbationes, animi affectiones appellant, quæ citra vllum cordis affectum hominem exercent. Quãquam igitur Græcis idem sunt διάκεισθαι καὶ πάσχειν, id est affici & pati, diuersa tamen iisdem sunt διάθεσις καὶ πάθος, id est affectus & affectio seu perpessio, vt rursum diuersa sunt πάσχειν καὶ νοσεῖν, ita sanè affici & ægrotare. Solum ægrotat quod morbo & affectu tenetur: afficitur verò tum affectu tum affectione. Etenim simplices quas recensui affectiones cõtra naturam sunt corpúsque variè fatigant, morbi tamen idcirco non sunt, quòd minimè in affectuum sint genere, sed numerentur in symptomatis.

Quid contra naturam, quid præter naturam. Cap. II.

OMNIS porrò corporis constitutio atque affectus, aut naturalis aut non naturalis existit: arque non naturalis alius præter naturam, alius cõtra naturam. Præter naturam, qui tametsi ex naturæ præscripto non est, illi tamen nullam vim infert: eiusmodi est fœdus ictericorum color, & qui solis ardore contrahitur, & faciei lentigo, omnis prætereа leuior affectus & præ exiguitate adeò obscurus, vt neque nostris, neque laborantium sensibus animaduerti possit. Sic vlcusculum quod neque sensum mouet, neque functionibus obest, præter naturam esse dicimus, nec tamen cõtra naturam, nec morbum: licet enim eadem sit specie atque ingens

gens vlcus ad quod efficientium causarum cõtinuatione perueniret (nam similare quum sit, non vt domus quæ exædificatur, incremẽto aut magnitudine speciem mutat) quia tamen non perspicuè functionẽ lædit, contra naturã dici haudquaquã debet. Contra naturam affectus est, qui nõ modò naturæ limites excessit, sed & illi vim infert, eiúsque vires & functiones manifestè interturbat, atque id modò proximè, modò alterius interiectu facit. Ita quippe medicus omnia ex viribus æstimans, manifestam potissimum offensionem expendit, & in hanc præcipuè animum intẽdit, quæ medicam opem efflagitat. Quod igitur cõtra naturam, vnum & idem est, atque præter naturam actionem lædens. Nihil autem interest vtrũ lædens an impediens actionem dicas. Vt enim quum actio aut non fit aut malè fit, idque proprio alicuius partis vitio, verè læsam actionem dicimus, ita & quum alienæ rei interuentu id fit, vt dum calculus vel grumus vesicæ ceruicem obstruit vrinæque profusionem cohibet, tum quoque vt impedita, ita & læsa actio dicenda. Atque licet nulla sit partis similaris, est tamen instrumẽti offensio. At verò quum externo duntaxat vitio peccatur, nec læsa nec impedita est actio. Neque enim si vitiosum alimentum ventriculus non concoquit, idcirco læsus est: neque si vuarum acini integri nihílque mutati deturbantur ex aluo, cruditas est aut concoctio læsa aut impedita: cocti fateor hi non sunt, sed minimè tamen crudi.

Morbum omnem in corporis partíve substantia consistere. Cap. III.

QVicquid in nobis consistit aut corporis pars est, aut in illa certè continetur. Partem dico quæ ex solida substantia & carniformi, atque ex innato spiritu, in quo natiuus calor & facultas inest, constituitur. In corpore autẽ cõtinentur spiritus vagi & diffluentes, sanguis, humores, & excremẽta. Quinetiam præter partes & contenta functiones quoque existunt ex iis profectæ. Itaque quoniam res ipsas non rerum vmbras sectari consilium est, tria hæc semper animo teneri & quasi ob oculos proponi velim, contenta, corporis partes, & functiones. Horum cuiusque vitium & de statu naturali decessio, affectus est & constitutio præter naturã. Quod autem in contentis est vitiũ, morbi causa est: quod in partibus, morbus: quod in functionibus, symptoma. Quum enim corporis pars sola primùm & per se functionum sit opifex, eius duntaxat integritas & firma cõstitutio functiones perficit & sanitas est: infirma verò atque vitiosa, primũ & per se functiones euertit, hæcque sola morbus censetur. Partis appellatione & similarem & organicã complectimur, atque in organo tum pars præcipua, tum aliæ quæ vsum illi præbent, continentur: vt non solùm qui in crystallino humore, verumetiam qui in alia quauis oculi parte contra naturam affectus inest, morbus habeatur. Quum enim crystallino partes cæteræ subsidio veniant, & ad videndi functionem magnum vsum affe-

rant, eatum affectus primùm ac per ſe viſionem peruertet, quæ non ſolius cryſtallini humoris,ſed totius eſt oculi. Quocirca omnis partis ſiue principem ea functionem edat, ſiue duntaxat opituletur, affectus contra naturam,morbus eſt. At verò cõtentorum, vt ſpirituum, vt humorum,& ſuperuacaneorum affectus, etiamſi contra naturam ſint, morbos nõn dicimus,quandoquidem in partis ſubſtantia non inhæreſcunt. Atque hi quoniam in nulla parte cõſiſtunt, nec per ſe nec proximè ſed morbi interuentu functionibus incommodant. Hoc verò luculentius explicandum. Anima eiúſque facultates in vniuſcuiuſque partis innato ſpiritu & calore ſitæ, primæ & principales functionũ quæ eduntur, efficientes cauſæ ſunt: partes verò earum duntaxat inſtrumenta, ſine quibus nihil illæ efficiant. Et nihilominus partes ipſas hîc principales ſtatuimus proximáſque functionum cauſas: ſiue quòd recõdita penitúſque abſtruſa ſit animæ facultatúmque ſubſtantia, ſiue quòd ad agendum in primis neceſſaria ſit inſtrumentorum vis, ſiue quòd fortaſſe, vt præſtantiſſimis philoſophis viſum eſt, animæ facultatúmque ſubſtantia immutabilis, nulla vi, nullo morbo labefactari atterive poſſit, quanquam plerũque inſtrumenti vitio interpellatur. Sed neque partes ipſæ ſimpliciter functionum cauſæ ſunt, verùm conſtitutio earum atque διάθεσις. Bona quippe conſtitutio, bonarum: mala malarum eſt functionum cauſa: atque illa ſanitas, hæc morbus exiſtit. Cõtentorum autem, vt quæ ſint morborum cauſæ, firma cõſtitutio ſanitatis, infirma morbi cauſa fuerit. Non igitur veſicæ nõ renũ calculi aut grumi numerantur in morbis, ſed neque inteſtinorum lumbrici neque aſcarides, etiamſi toto genere contra naturam ſint, ſed duntaxat morborũ cauſæ putantur: atque id ſolùm dum partibus corporis incommodant. Non enim ſi tanta capacitate quanta eſt cæci inteſtini, citra partis offenſionem contineantur, morbum efficient. Ad hæc neque humores ſi putreſcant in venis, morbum inferent actionémve lędent, niſi partes effectrices contagione prius attingant labefacténtque. Ad hunc modum febris intermittens, morbus comitialis, hydrophobia, aliíque morbi complures cauſam intus habent in quiete & interuallo otioſam, & quę non niſi quum partes laceſſit morbum excitat. Ex iis, opinor, ſatis intelligitur multa contra naturam atque adeò ipſam necis cauſam interdum conſopitam in nobis contineri, ſine vlla offenſione, & proinde ſine morbo: quemadmodum & gladium & arrhenicum nullo plerunque incommodo circũferimus. Hinc & multos qui iamdiu mortis cauſam intus concluſam haberent, derepente nullóque antecedente morbo videmus mortem oppetere. Solùm igitur affectus contra naturam qui in partis ſubſtantia conſiſtit atque hæret, debet morbus cenſeri.

De affectu per conſenſum. Cap. IIII.

QVI igitur per conſenſum morbus exiſtit, nec ſimpliciter nec abſolutè morbus appelletur. Eſt namque affectus contra naturam duplex, vnus partis proprius, alter per conſenſum. ἰδιοπάθεια affe-

ctus

ctus est contra naturam parti insidens, eiúsque proprius. συμπάθεια affectus est contra naturam parti alterius vitio impertitus. Tribus is quidem modis fit. Vnus est quum pars aliquid præter naturam aliunde illapsum excipit. Sic è ventriculo aut humores tenues, aut corrupti vapores in caput subla-
5 ti, modò mentis actiones interturbant, modò meningum distentione vel exesu dolorem excitant, modò oculis simulatas fictásque rerum imagines obiiciunt atque repræsentant, iis similes quę per suffusiones cernuntur. Alter est quum facultas opifex in partem illabi & influere prohibetur, veluti spina inflammata vel obstructa, crurum resolutio incidit, omnísque illorũ
10 motus sensúsque perit: & obstructis neruis opticis oculorum videndi actio concidit. Tertius per consensum affectus est, quum materia ad agendum necessaria accedere prohibetur. Exempli gratia: obstructis pulmonibus, aut resolutis costarum musculis, aut perforato thorace, quia non satis spiritus cum efflatu ad laryngem compellitur, vox quę illius est actio aut sup-
15 primitur aut etiam perit. Quinetiam magna venarum quæ ad iecur sunt obstructio, impedit quo minus sanguinis fiat in omne corpus distributio, efficítque vt alimẽti penuria languescat corpus tandémq; atrophia cõtabescat. Iam verò quomodocunque seu naturalis seu animalis pars cõsensu laboret, affici ea quidem patíque dicitur, quãdoquidem & illius actio vel
20 omnino perit vel quodammodo impeditur, minimè tamen idcirco ęgrotat, neque ipsa illius affectio morbus est, quòd parti nõ insideat, quare nec illi remedia adhibentur, nec si adhibeantur, magnopere iuuent. Itaque si cui parti morbus inest, necessariò illius actio læditur: at non contrà. Non enim si partis actio læditur, statim etiam consequitur illam morbo teneri.
25 Porrò autem pars quæ diutius ex alterius consensu laborauerit, quãdoque proprium inde contrahit affectum, fitque ex sympathia idiopathia. Hic verò quanquam proprius est affectus, non tamen primigenius, sed secundarius & posterior. Illum Græci πρωτοπάθειαν, hũc δευτεροπάθειαν ἢ ὑστεροπάθειαν dixerunt. Ita quidem ex morbo subinde morbus nascitur, atque idem ple-
30 runque morbus est & morbi causa. Hæc quidem de morbi notione satis.

Tum sanitatis, tum morbi amplam esse latitudinem, & inter hæc neutram constitutionem interuenire. Cap. V.

Etsi animal tam firma corporis cõstitutione nasci, támque
35 iustis viuendi legibus cõtineri seruaríque potest, vt vitam ad extremũ senium integra atque incorrupta sanitate ducat: hanc tamen decursu & ætate progrediente mutari necesse est, & varias ac multiplices mutationes sustinere. Sed neque omnium qui sani degunt, vna est eadémque con-
40 stitutio, nec vna igitur sanitas. Quinetiam hominis cuiusque sanitas, aëre, cibo, potu, somno, vigiliis, motu, balneis, ira, dolore, aliarúmque causarũ vi & impetu lacessita plerunque commutatur, vt perspicuum esse debeat amplo illam spatio contineri. Iisdem rationibus intelligitur, neque mor-

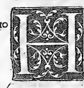
bum angusta latitudine circumscribi: nec eadem constitutionis pernicie eum periclitari, qui nunc primùm in morbum incidit, atque eum qui extremum vitæ diem breui conficiet, nec denique morbos omnes peræquè graues existere. Itaque corporis partísve absoluta & exquisita symmetria quæ ad summum peruenerit, summa est sanitas. Quæ ab hac paulùm deficiens constitutio, nec actionibus nostris nocua est, nec animali manifestè grauis, sanitas etiámnum est, at non perfecta. Quæ dein eò vitij processit vt iam homini conspicuè molesta sit, eiúsque functiones grauiter offendat, morbus est, qui sensim ingrauescens tandem ad extremum, quod mors est, perducit. Inter has media quædam interiecta est vtrinque obscura: quę idcirco nec sanitas, nec morbus, sed neutra est constitutio. Neutrius enim est particeps, & neutrum corpus reddit nec sanum nec ægrum, sed inter vtrumque quodammodo medium. Argutas quidem & multiplices huius verbi potestates nonnulli percensent, sed profectò rei medicę parum vtiles, & quæ interpretes in varios sophismatum labyrinthos præcipitarunt. Neutra hæc constitutio latitudine circumscribitur in tres ordines distincta, in neutram obscurè sanam, neutram obscurè ægram, & neutram quæ inter has verè media interuenit. Omnes conspicuè elucent, dum vel ex sanitate in morbum, vel ex morbo in sanitatem transitus est. Exquisitè medium ab vtroque extremo quàplurimum distat. Quod vna parte sanum, altera ægrum existit, haudquaquam neutrum, sed ægrū appellauero. Aristoteles sanum ex integritate actionum, ægrum ex quauis offensione dimensus, nihil inter hæc medium constituit, sed priuantia fecit, perinde atque videns & cæcum. Omnis porrò corporis cōstitutio, tum sana, tū neutra, tum ægra in tres dispartitur ordines, vt sint totius humanæ vitæ constitutiones nouem. Extrema quidem maximè contraria sunt, integerrima sanitas & mors. Qui ab illa sensim ad mortem deducetur, has omnes vitæ constitutiones subibit, quæ hac sibi serie cohærent. Optima sanitas, bona sanitas, sanitas leuis & parum firma: neutra constitutio ad sanitatem propensa, neutra absoluto sermone, neutra ad morbum inclinās: morbus simplex & leuis, morbus grauis & mediocriter periculosus, morbus grauissimus & maximè periculosus. Hæc proximè mors sequitur vltima rerum linea. Quæ omnium media consistit, indiuidua est: cæteræ ampla latitudine excurrūt, quas terminis exquisitè discernet peritus artifex. Hæ quidem non in varias species disiectæ sunt, sed solo gradu ordinéque distant.

Prima summáque morbi genera. Cap. VI.

QVONIAM quidem morbus omnis in parte aliqua corporis penitus insidet, consentaneum est primas illius differentias ex partium differentiis constitui. Partes verò duplices sunt, aliæ similares, organicæ aliæ. Morbus qui partis similaris eucrasiam naturalémque constitutionem peruerterit, similaris appellatur, organicus qui instrumēti rationem & symmetriā infregerit. Quum autem vtrique parti

parti commune sit, vt particularum cõtinuatione earúmque coagmentatione & adhæsu consistat, harũ dissolutio vtriusque morbus est, & vtriusque functionibus peræquè incommodat. Itaque prima summáque morbi genera tria omnino sunt, similaris, organicus, & communis, qui vnitatis 5 solutio dici consueuit. Atque hæc nõ ex morbi essentia: sed ex partium varietate deprompta sunt.

Similaris morbi differentiæ. Cap. VII.

ORVM verò inferiora genera speciésque verę ac proprię, 10 ex vitiorum quæ contra naturam parti insident, ducuntur generibus, seu ex modis quibus pars vnaquæque de optimo & naturali statu decedit. In parte similari tria spectantur, materia, temperamẽtum, & forma, quę totius est summa perfectio. Horum trium naturalis constitutio & sym- 15 metria sanitas est: vniuscuiusuis igitur immoderatio & ametria quæ cõtra naturam euaserit, morbus censeatur. Materiæ morbus est immoderatio, temperamẽti intemperies, formæ corruptela: atque hæc in similarem partem incidunt. Huius proinde morbi tres existunt, materiæ immoderatio, intemperies, & formæ seu totius substantiæ corruptela. Tria quidem in si- 20 milari parte distincta cõtineri, totámque substantiam à materia & à temperamento secerni, propria esse vniuscuiusque vitia, tres hinc oriri similaris morbi differentias, alio opere pluribus demonstraui. Iam verò intemperies octo numerantur, quatuor simplices, calida, frigida, humida, sicca: coniugatæ totidẽ, calida & sicca, calida & humida, frigida & sicca, frigida 25 & humida, quæ quum exuperant, actionésque manifestè lædunt, morbi fiunt. Aliàs hæ puræ existunt, aliàs ex humorum vel intemperatorum, vel putridorum vitio prodeunt. Materia immoderata, mollis est aut dura, laxa aut astricta, tenuis aut crassa, rara aut dẽsa: hæcq; illius vitia morbi sunt. Totius verò substantiæ nomine & insitum spiritum, & diuinum illius ca- 30 lorem, & facultates ipsámque formã cõplectimur. Totius substantię morbi sunt, qui partium substantiam primùm & per se oppugnant. Horum alij manifesti sunt, alij occulti. Manifesti qui partium corporísque substantiã manifestis ex causis demoliuntur: eiusmodi sunt vlcera maligna, phthisis, iecoris, lienis, aliarúmque partium putredo ex prima qualitatum intẽ- 35 perie nata. Et spiritus innati dissolutio per vigilias, labores, inedias, atrocésque dolores: & natiui caloris extinctio in strangulatu vel in penetrabili extremóque frigore. Occulti morbi sunt qui cæcis ex causis totam substãtiam oppugnant. Eorum, alij venenati, alij contagiosi, alij pestilentes. Hi ex aëre cœlestium corporum viribus inquinato suscitantur: vt febris pesti- 40 lens, vt carbunculus, & pestilens bubo: híque grauiores appellantur. Sunt & alij leuiores vt exanthemata tum rubra, tum purpurea, quę summa cute maculis minimè extuberantibus efflorescunt: & ecthymata, quæ pituitæ eruptiones dicuntur: atque vtrique consueti sunt. Præter hos nõnunquam

alij emergunt insolentes, nouis & inauditis ex causis orti, vt Paraplegia quædam Hippocrati dicta, vrētes ardores, grauedines anhelosæ, sudorifica febris, quibus nostro seculo regiones plurimæ perculsæ & afflictę sunt: alios verò alia secula protulerūt, qui veterum obliuione obruti extinctíve iam sunt, alios futuris seculis posteritas animaduertet, quum nouæ syde- 5 rum concursiones permistionésque illorum effectrices obtingent. Contagiosi morbi externi cuiusdam veneni occursu & contagione inferri solent, vt stupor à torpedine pisce, vel ab opio & hydrophobia, & qui scorpionum, bestiarúmque virulentarum morsu aut telorum ictibus infligūtur. Huius quoque classis sunt, lues venerea, elephantiasis, quíque ex horū 10 confusione oriri possunt. Venenati morbi ex veneno aut intus genito aut assumpto originem ducunt. Ex intus genito, morbus comitialis, strāgulatus vteri à putri semine, syncope ex putrido sanguinis grumo, cordis quædam palpitatio. Ex assumpto veneno morbi eius veneni naturam imitantur, quod totius substātiæ dissidio nobis est infensum: eiusmodi sunt, quos 15 aconitum, taxus, ephemerum, cantharis, lepus marinus, huiúsque classis plurima intulerunt. Has quidem differētias omnes similaris morbi genus vnum complectitur, quas à veteribus magna artis iactura aut prætermissas aut perperam ad intemperiem simplicémve putredinem relatas fuisse miror. Ita igitur quasi figura descriptæ sunt omnes similarium morborū dif- 20 ferentiæ, luculentius tamen posthac sigillatim explicandæ.

Instrumentarij morbi differentiæ. Cap. VIII.

PROPRIA instrumenti cuiusque ratio est figura conformatióque ad suum munus obeundum aptissima. Ab hac 25 & cranij & spinæ dorsi os instrumentum nuncupamus, etiamsi cōpositione simplex & similare existat. Neque tamen musculi portio, quæ carnis, venę, arteriæ, & nerui nōnihil retinet atque dissimilaris est, instrumenti nomine digna sit, quādoquidem figuræ concinnitas perempta est: rudis enim & in- 30 formis restat, minimè apta perfungendis muneribus. Est & certa instrumenti cuiusque magnitudo, extra cuius limites quodcunque ingreditur, vitiosum censetur. Adhæc verò quæ dissimilaria vocantur instrumenta, similarium partium ex quibus constant certum definitúmque numerū sortita sunt. Hásque partes aptè inter se cohærere, sibíque consentire, & benè 35 collocari necesse est. Itaque quod ad proprias functiones instructū & accommodatum est instrumentum, conformationem, magnitudinem, partium numerum, earúmque situm naturæ legibus conuenientem obtinet. Horum symmetria & naturalis constitutio, instrumenti sanitas est: vniuscuiusque vitium immoderatius morbus est instrumentarius. Cuius id- 40 circo quatuor sunt differentiæ, vna conformationis, altera magnitudinis, tertia numeri, quarta collocationis siue situs vitium. Hæc autem denuò conciduntur etiam minutius. Quum enim cōformatio aptáque ad opus

figuræ

figuræ concinnitas in multis posita sit, ex multísque constet, ex figura, ex meatu, ex cauitate, ex lęuitate aut asperitate, vnaquæque horum permutatio, & de statu naturali decessio, instrumenti morbus dicẽda. Figuræ morbo tenentur vatij, quibus foras: & vari quibus intrò cruta contorquentur: 5 & quibus caput vel rotũdum vel oblongum nimis est. Meatuum per quos feruntur distribuuntúrque contenta, morbus est dilatatio nimia, qualis est pupillæ in oculo, & venæ in varice, & arteriæ in aneurysmate. In hoc genere dilatationi opponuntur astrictio & obstructio. Astrictio quum meatus ab externa causa angustiores euadunt, vt spiraculorum cutis densitas 10 atque conniuentia ex siccitate, vt asperæ arteriæ & œsophagi coarctatio ex premente angina. Obstructio quum meatus ab incidente, intúsque hętente materia quasi infarcti angustiores fiunt, quod vitium nõ modò cuti, sed & venis, & arteriis, & intestinis, ductibúsq; omnibus frequens inesse solet. Cauitatis (quæ excipiendi continendíque gratia comparata 15 est, hinc sinus & receptaculum appellata) morbi sunt, nimia capacitas, vt ventriculi, thoracis, & scroti amplitudo: & coarctatio immodica, vt thoracis depressio, quæ ad phthisim deducit, ventriculi indũcta medicamentorum vi tanta astrictio, vt idoneam cibi copiam excipere nequeat. Illius quoque morbus est repletio, vt quæ est ventriculorum cerebri in apople- 20 xia, vteri in mola, vesicę in calculo: neque tamen cum Auicenna calculum ipsum morbũ dixeris, vt neque telum corpori infixum, neque humorem crassum venas obstruentem, sed duntaxat morbi causam: ipsa verò calculi constitutio, & vesicæ repletio, quemadmodum & obstructio morbus instrumenti habendus est, impediens ne vesicæ capacitas satis multam vrinę 25 copiam excipiat contineátque. Læuitatis morbus est, quum lęuis & lubricus aut ventriculus euaserit, aut vterus, quæ vt firmiùs continerent natura quodammodo aspeta conformauit. Asperitatis morbus est in tracheia arteria, quum nimiopere exasperata raucitatẽ infert. Atque hi quidem morbi idoneam instrumenti conformationem labefactant. Magnitudinis au- 30 tem morbus est, quum pars aliqua aut supra conuenientem naturæ modũ increuit, aut infra substitit: vt linguæ tanta moles quæ ore comprehendi nequeat, capitis vastitas, crus quale in quodã visitur reliquo corpore grandius. Huc quoque pertinent linguæ breuitas, capitis, digitorum, crurúmque concisa atque minuta quantitas. Hæc autem vitia vel ab ortu nobis 35 adnata sunt, vel ab alimenti exuperantia penuriáve contrahuntur. Quæ verò ex humorum influxu processerunt, non huc, sed ad tumores præter naturam referri debent, quos statim dicemus morbos esse cõpositos. Numeri morbus tum in exuperantia, tum in defectu consistit. Exuperantia quidem vel est rei naturalis, vt sextu digiti, vt tertij testiculi, quem omni- 40 bus cuiusdam familiæ superare nouimus: vel est rei toto genere præter naturam, vt verrucæ & calli. Defectus est solius rei naturalis, quæ vel ab ortu deest, vt quum quis mancus nascitur, vel postea detrahitur, vt manus amputatio, ídque siuè partim, siue omnino deest. Quum pars quædam ab in-

ſtrumẽto penitus eximitur, ſolius numeri morbus eſt, qui in inſtrumẽti reſiduo dicitur ineſſe: execto enim digito numeri morbus reſidet in manu. At dum nõ prorſum & radicitus, ſed veluti ex dimidio pars reſecatur, tum numeri, tum magnitudinis morbus exiſtit, idémque affectus ſub vtroque genere comprehenditur. Compoſitionis porrò morbi ſunt & in ſitu & in 5 conſenſu. In ſitu quidem artuum luxatio, dentes exerti & prominentes, omenti vel inteſtini in ſcrotum prolapſus, manus ſcapulis adnatæ, vt in ea muliere quæ ſine brachiis oberrat. In cõſenſu quum mutua partium ſocietas & connexio peruertitur, vt in ſtrabiſmo. In hoc genere vitium eſt, quo vel digiti, vel oculorum palpebræ, vel podicis, vel vuluæ, vel oris labra co- 10 hærent, ídque ſiue ab ortu, ſiue ab vlcere. Hoc nonnulli vitiatam cõtinuitatem appellarunt, & ſub genere morbi communis malè ſunt complexi. Tot ſunt igitur organicorum morborum differentiæ.

De morbo communi, qui eſt continui ſolutio. Cap. IX.

15

ILLVD arctè tenet accuratéque defendit Auerrhois, continui ſolutionem propriè partis eſſe ſimilaris, partémque organicam non alia ratione diſſolui, quàm quòd illius oſſa, nerui, fibræ, venæ, arteriæ, aut ſecentur aut diſrũpantur. Eam quoque diuulſionem cutis à neruo, aut nerui à vena, 20 aut ab oſſe, quæ aut in manu aut alio fit inſtrumento, non continui ſolutionem appellat: ſed vitium compoſitionis atque conſenſus eámque morbum ſtatuit organicum: quoniam totam inſtrumenti rationem ex ſimilarium partium connexione deducit. At turpiter ille fallitur, quandoquidem, vt ipſi aliquando demonſtrauimus, vera inſtrumenti ra- 25 tio eſt conformatio, à qua & venam & arteriam inſtrumentum appellamus. Quoniam igitur continui ſolutio rei figuram & conformationẽ vitiat ac peruertit, ipſa quidẽ per ſe & primùm inſtrumenti morbus eſt: huícque perinde atque ſimilari per ſe accidit. Solutioni continui varia ex partium differentiis nomina poſuerunt. Oſſis enim ſolutio tranſuerſa, fractu- 30 ra dicitur, recta verò fiſſio. Cartilaginis quæcũque ſit ſolutio nomen nondum inuenit. Nerui ſolutiones ſunt punctura, & inciſio in tranſuerſum, & fiſſura in rectum, & contuſio. Venæ & arteriæ ſolutiones ſunt, oſculorũ apertio & dilatatio, inciſio in tranſuerſum, & fiſſura in rectum. Membranarũ omnis ſolutio raptura dici ſolet. Cutis leuior ſolutio ſolam empider- 35 midem diuellens excoriatio eſt, at quæ in veram cutem aut altiùs in carnẽ penetrat, aut vulnus eſt aut vlcus. Cor ex partibus omnibus vnũ nullã ſolutionem tolerat quin continuò animans morte extinguatur. Aliæ complures extant, tum ſimilarium, tum organicarum partium ſolutiones, quas quum necdum vſus nominibus propriis notauerit, cõmuni totius nomi- 40 ne appellamus. Hæc ſumma ſunt genera, hæ differẽtię, in quas morbi omnes quicunque modo vllo corpus exercent, referri coniicíque debent. A pleriſque autem dubitari video de flauitie au rubore ceratoidis tunicę, quũ

omnia

Cor ex partibus vnũ nullam solutionẽ tolerat quin continuo morte extinguatur

omnia ante oculos proposita aut flaua aut rubra exhibet, oculísque videndi actionem peruertit. De aurium quoque tinnitu, qui quum magnus est, audirionem impedit: de fœrore narium, qui odorádi vim interturbat: déque linguæ amarore, qui gustarus iudicium corrumpit. Hæc quidem vitia 5 alij ad nouum morbi genus referunt, quod secūdæ qualitatis morbum appellant: alij ad intemperiem, quandoquidem secūdæ qualitates ex primis ortæ processerunt. Cæterùm in maxima rerum ignoratione vtrique versantur: illa quippe non morbos, sed symptomata esse apertissimæ rationes conuincunt. Nam si fortè actionem labefactant, non tamen proximè, sed 10 noui cuiusdam morbi interuentu. Sic profectò symptoma plerunque nouum morbum accersit eiúsque fit causa: quemadmodum vehemēs dolor, aut vigiliæ, ventriculi concoctionem impediunt, non per se quidem, sed quòd frigidam intemperiem ingenerēt. Si qui porrò sortibus, incātamentis, aliísve perditis magicísque artibus, aut etiam diuinitus morbi infligun 15 tur, huius instituti limites transcendunt, atque tametsi causam omnino trans naturam habeāt, possunt tamen singuli (quia in aliqua corporis parte consistunt) in sua quæque genera refundi. Ita quidem de singulis percōtamur, vt discussa ambiguitate, res ipsa clariùs eluceat, nec locus sit incursantium cauillis. Hactenus traditæ sint simplicium morborum differētiæ.

20

De compositis & implicitis morbis. Cap. X.

CORPVS aliàs vnus aliàs multi morbi exercent & infestant. Vnus morbus appellatur qui in vna eadémque corporis parte cōsedit, siue vni, siue multis actionibus officit & incommodat: eiusmodi est ventriculi intemperies, 25 quæ non vnam aliquam, verùm omnes pariter illius naturales functiones subuertit. Febris quoque vnus est morbus: licet enim partes omnes corporis similares occupet, quoniam tamen ex his aptè inter se continuatis atque cōnexis vnum corpus efficitur, vnus 30 quoque omnium morbus censetur. Neque ramen febris in roro corpore, vt quod organicum est, primùm & per se insidet, neque illius nisi ex accidenti morbus est. Cæterùm inflammatio pedis & inflāmatio manus vnus morbus non sunt, quia tametsi specie similes, nulla tamen conrinuatione iunguntur & cohærent. Iam euidentiùs multi sunt & diuersi iecoris inflā- 35 matio, & renum vel lienis obstructio: quippe qui & generibus & partibus discreti seiunctíque sunt. Morbus vnus duorum est generū, aut enim simplex est aut cōpositus. Simplex qui vnus dūtaxat simplicísque generis naturam accepit, siue in similarium, siue in organicorum sit ordine: vt calida inrēperies, vt renum simplex obstructio. Hic rursus modò solirarius, mo- 40 dò comitatus existit. Quum nulla eius efficiens causa præsens adest, nullúmque graue symproma, quod ad se curantis consilium reuocet, tum solitarius est morbus, vt intemperies simplex. Comitatus verò quem præsens & continens causa intus fouet atque alit, vt obstructio: aut quem horrendum

morbus simplex aut compositus

simplex aut solitarius aut comitatus

dum ſymptoma cõſequitur, vt nephritis aut dolorem immaniſſimum aut ſyncopen inferens. Hæ differentiæ non modò ad ſimplicem morbum, verumetiam ad omnia, tum compoſitorum, tum implicitorum, diſtinctorúmque genera pertinent & accõmodantur. Compoſitus morbus appellatur qui ex multis eidem parti inſidentibus & quaſi cõnexis concreuit vnúſque factus eſt, vt vẽtriculi intemperies calida & intemperies ſicca, quæ vnam vt coniugatam, ita & compoſitam efficiunt. Sic ex vlcere & intemperie calida ſi in eadem ſunt parte, morbus fit vnus íſque cõpoſitus. Quum ab ictu violento depreſſus ſimúſque factus eſt naſus, figuræ quidem vitium eſt & naris obſtructio, ex quibus compoſitus eſt morbus: quemadmodum dimidij digiti, vel dimidiæ linguæ circumciſio, ex numero & magnitudine componitur. Quum carneum tuberculum vt narium polypus interiori canali adnaſcitur, obſtructio fit & morbus in numero, vnus quidẽ morbus ſed compoſitus, aut certè vnicus affectus qui duorum morborum rationem obtinet. Manifeſtè compoſiti morbi ſunt, phlegmone, œdema, ſcirrhus, aliíque tumores præter naturam: in his enim & intemperies eſt, & vitiata partis figura, plerunque & continui ſolutio. Tot igitur morbus vnus differẽtias habet. Multos porrò morbos dicimus, qui multas variáſque partes occupant. Atque hi aut impliciti ſunt aut connexi, aut diſiuncti. Impliciti quum variæ partes quibus inſident in communem vſum aut functionem conſpirant. Inuoluuntur enim & complicantur, quia vni eidémque functioni incõmodant: vt pleuritis & aſthma, horum enim ſocietate & concurſu communia quædam emergunt ſymptomata, quæ vix explicari diſiungíve poſſint: vt tuſſis, vt difficilis reſpiratio. Conſequẽtes aut cõnexi morbi ſunt, quorum prior poſterioris eſt cauſa. Id bifariam fit, aliàs ex ipſa morbi natura, quemadmodum pleuritim neceſſariò & proximè febris conſequitur, eíque connexa eſt: aliàs ex partium cõditione, quarum vna cum altera affectum cõmunicat. Id autem trifariam accidit. Primùm ex cõmuni partium ſocietate, qua affecto ventriculo cerebrum per neruos, & affecto vtero mammæ per venas vitium cõtrahunt. Deinde ſitu proniore, quo renum vitia in veſicam, & capitis excrementa in pulmones, in ventriculum, in neruos, & in articulos procidunt, illíncque ortum habent aſthma, tuſſis, paralyſis, dolor articularis. Tertiò partium robore, quo validior atque nobilior in imbecillam atque ignobilem excrementa ſua deponit: vt malè affectum iecur in ventriculum, in inteſtina, in alas & inguina, in omne denique corpus: eadem ratione illius inflammationẽ dyſenteria, & ſcirrhum hydrops inſequitur. Ita quidem cõſequentes hi ſunt, vt prior poſterioris cauſa ſit, non ſua eſſentia, nec proximè, ſed excrementorum & defluxionis interuentu. Hos idcirco & connexos dicimus, quòd niſi ſublato priore vix poſterior eximi poſſit. Qui morbi commutatione quadam ſibi ſuccedunt, & quorum prior in poſteriorem abit, conſequentes quidem, at rarò connexi dicuntur, quòd rarò prior ſit poſterioris cauſa. Hoc modo pleuritim nulla connexione ſequitur peripneumonia, & phrenitim

phrenitim lethargus,& colicum dolorem paralysis. Disiuncti separatíque morbi sunt, qui in distantibus seiunctísque partibus consistunt, quarum nec functio nec vsus est cómunis, nec vna alteri affectum confert & impertitur: vt pedis vlcus & renum obstructio, linguę amputatio & pedis luxatio. Partis autem appellatione non eam quam aliquãdo presse & anguste definiuimus, sed omnẽ subiectam sedem significo, in qua quasi confusi affectus consederunt. Quum igitur complures morbi in eandem prorsus sedem concurrent, cõpositus erit morbus, aliàs minimè. Multiplex autem est morborum compositio. Interdum enim similaris similari permiscetur, vt calida intemperies siccæ, ex quibus coniugata fit intemperies: interdum similaris communi, quum vlcus est cum calore. Tertiò instrumẽtarius instrumẽtario: vt in digito qui supra modum increuit simúlque distorquetur. Quartò instrumentario communis: vt quum accepto vulnere manus inuertitur. Quintò similaris instrumentario: sic ventriculi aut manus phlegmone, id est rubens reniténsq; tumor, vnus morbus est, vt & affecta sedes vna, sed is ex intemperie, ex vitiata figura & ex latente continui solutione compositus. Apertiùs verò tria morborum genera componuntur, quum phlegmone manifestò vlceri accedit. Posterioribus modis compositus morbus non in solo instrumento, non in sola parte similari, sed in vtroque collocatur sedémque habet: atque idcirco vtriusque actionem primùm & per se subuertit, quanquam id ratione diuersa. At verò in oculo ceratoidis erosio, rhagoidis exitus, pupillæ distortio, & apparẽs suffusio, quanquam vno eodémque tempore consistunt, nequaquam tamen vnum constituunt compositum morbum: sed ij verè impliciti sunt, quia diuersis partibus quum insideant, vni eidémque obsunt videndi functioni. Vniuscuiusque particulæ quæ ad instrumenti structuram pertinet vitiũm, totius instrumenti morbus censetur, quemadmodum sanè & pleuritis, & nephritis, & arthritis totius sunt corporis, licet non in toto sint, nec eidem parti inhætescant. Sic ceratoidis erosio & pupillæ distortio oculi sunt morbi, at nec in toto nec in eadem parte siti. Partes quibus insident instrumentum vnum construunt, non tamen earum morbi compositum vnum efficiunt: alioquì fateri cogemur, pleuritim, nephritim, & pedis luxationem vnum totius corporis compositum esse morbum. Quanquam autem hæc vera sunt, tamen qui in similari parte morbus est, nõ primùm, sed ex accidenti debet instrumenti morbus censeri. Dum enim manus calida intemperie vel inflammatione citra tumorem laborat, nec instrumentum læditur, nec vllus in eo morbus est. Vndénam igitur, aut cur illius actio periit? quòd instrumentum ad agendum indigeat subsidio & bona constitutione partium similarium, sine quibus nihil efficiat. His ergo offensis instrumẽtum rectè nequit functionem suam obire: ac tum instrumenti functio subuertitur, eò tamen haudquaquã primùm ac per se affecto: quod etiam suprà de affectu per consensum confirmauimus. Licet autem morbus hic similaris instrumenti functionem secundariò lædat,

nulla tamen ratione contrà poteſt morbus inſtrumentarius ſimilari parti efficere. Neque morbus ſimilaris quòd inſtrumenti actionem ſecundariò lædat, idcirco morbi cauſa eſt: quanquam enim cauſa omnis ſecundariò & per accidens actionem lædit, non tamen contrà quicquid ſecundariò actionem lædit, morbi cauſa ſtatuitur. 5

DE MORBORVM CAVSIS.

Cauſarum genera & differentiæ. Cap. XI. 10

T Philoſophi qui rerum omnium contemplationi dant operam, quàm acerrimè in cauſarum inueſtigatione notitiáque verſantur, quòd nullius rei queat haberi cognitio, cuius ignorata ſit origo: ita & medicis, qui omnia in cor- 15 poris commoditatem vſúmque referunt, in primis neceſſaria eſt cauſarum quæ morbos efficerent obſeruatio, ſine qua neque morbos præcauere neque curare licet. Cauſæ quidem genitis ex ſe morbis adeò conſertè cótextéque cohęrent, vt hos aſſiduò foueãt atque conſeruent, neque vnquam morbi poſſint cauſis manentibus deleri. 20 Quibus non illa empiricorum temeraria & fortuita, ſed rationalis medendi via curæ eſt, ij efficientes illas conſeruantéſque cauſas primùm demoliri & circuncidere contendunt, vt his ſublatis facilior reliqua ſit morborum curatio. Itaque cauſæ omnes peruestigandæ, quæ ad morborum cognitionem curationémque in primis ſint neceſſariæ. Earum autem ge- 25 nera quatuor ſunt philoſophis, materia, forma, efficiens atque finis. Naſcentis morbi ſubiecta materia eſt humanum corpus, in quo (vt ſuprà demonſtraui) penitus is inſidet: quemadmodum & in ære, hominis autequi effigies. Non enim (quod multos fefellit) vitioſus humor ſubiecta eſt morbi materia: quanquam efficiens illius materia quodammodo dici po- 30 teſt. Forma eſt morbi ſpecies in materiam impreſſa inductáque. Finis actionum læſio & interitus. Efficiens cauſa omnium certè præſtantiſſima atque princeps eſt quæ corpus immutat, déque optimo ac priſtino ſtatu deturbat. Hæc eſt cuius differentias atque vires ſcrutari conſilium eſt. Humanum corpus aliàs à ſeipſo ab inſitíſque principiis, aliàs externa- 35 rum rerum iniuria laceſſitur: hinc efficientium cauſarum duo fiunt ſumma primáque genera, aliæ inſitæ ſunt nobis & congenitæ, quas ab ipſo iam ortu accepimus: aliæ aduentitiæ, quę in nos iam editos extrinſecus inuadunt. Inſitarum aliæ naturales, præter naturam aliæ: vtræque verò aut ex parentum ſemine, aut ex materno ſanguine profectæ. Naturales tem- 40 porum ætatúmque decurſu ſenſim nos immutant, & ſine ſenſu in extremum ſenium mortémque deducunt. Hoc genere eſt primordiorũ, ex quibus conſtamus repugnantia, & inſiti noſtri caloris efficientia, qui tametſi

Causarum genera quatuor materia, forma, efficiens, et finis.

efficientium Causarum duo genera, aliæ Insitæ aliæ aduentitiæ

Insitarum aliæ naturales aliæ præter naturam.

nos

nos quoad viuimus alat, tueatur & regat, nos tamen etiam tempore mutat & conficit, alios quidem ocyùs, alios ſegniùs, vt ſua cuique ſtata eſt vitæ periodus, quam vix quiſquam naturæ legibus conficit. Præter naturam inſitæ nobis cauſæ dicũtur, quę vel ex ſeminis vel ex materni ſanguinis vitio exortę morbos tandem nobis accerſunt. Quale parentum maximéque patris ſemen obtigerit, tales euadunt ſimilares ſpermaticæque partes. Bene temperatum temperiem, calidum verò atque ſiccum, aut frigidum atque humidum ſimilem quoque naturalem inſitámque temperaturam ſimilaribus partibus inuit. Quocunque etiam morbo pater quum generat tenetur, eum ſemine tranſfert in prolem: quandoquidem ex corpore vniuerſo (vt aliquãdo demõſtrauimus) deciſum ſemen, tum morbi tum cauſæ eius vim in ſe continet. Sic ſenes & valetudinarij, imbecilles: nephritici, arthritici, & epileptici filios vitioſa conſtitutione gignunt, qua tandem in morbos ſimiles, hæreditarios idcirco nuncupatos, incurrant, vt parẽtibus liberi ſuccedant, non minus morborum, quàm poſſeſſionum hæredes. Quinetiam maternus ſanguis primum fœtus alimẽtum, altera eſt temperamenti conſtitutioníſque cauſa, atque is ſua etiam vitia, at leuiùs quàm ſemen, in corpus inſerit. Hinc maxima temperamenti vis atque natura ex prægnãtis conſtitutione ducitur: & cui cibo prægnãs mater plurimùm aſſueuerit, is futurus eſt fœtui iucundus, & vinoſa vinoſum, & quæ medicamentis crebrò vtitur, fœtum profert in medicamenta propẽſum. Sic & de morbis animaduertimus, ſi grauidam medio geſtationis tempore quartana febris adoritur, partum edi qui diu poſtea quartana febre conflictabitur: atque ſi nono ea menſe pleuritide prematur, prolem gigni in pleuritidem quoque procliuem: quemadmodum & eius cui abſceſſus ex aure octauo menſe proruperat, filium in omnem vitam habuiſſe purulentas aures. Vnde intelligi poteſt non modò prima conformatione ex ſemine, verum etiam toto geſtationis tempore, tum ex materno ſanguine, tum ex aliis humoribus atque alimentis morborũ procliuitates in fœtum cõtrahi. Maxima igitur ortus noſtri vis eſt, nec parũ fœlices bene nati. Quamobrẽ præclarè humano generi conſultũ videretur, ſi ſoli parẽtes bene habiti atque ſani liberis operam darent. Si enim agricolę ſementem facturi purum ſemen & fœtum ſeligunt, experti frugem malam è marcido percipi, quanto id diligentiùs in procreandis liberis obſeruãdum? Iam verò aduẽtitiæ cauſæ genitis nobis dum extrinſecus occurrunt, alias ſæpe in nobis excitant morborum opifices. Quocirca cauſarũ quæ in nobis iam editis morbos efficiunt, alia externa eſt, alia interior: hæc rurſum duplex, antecedens & continens, quæ & proxima dicitur: vt tres ſint omnes efficientes morborum cauſæ, externa quæ & euidens, antecedens, & continens. Euidens quæ extrinſecus aut corpori aut contentis vim infert. Continens quæ in corpore ſita morbo proximè adhæreſcit connexáque eſt. Inflicti vulneris gladius idcirco continens cauſa non eſt, quòd in corpore non cõſiſtat, licet proxima ſit illi. Antecedens quæ in corpore prior continente, hanc efficit

[Marginal handwritten notes: aduentitiarum alia externa alia interna / Interna duplex antece-dens et continens, externa vero Euidens est]

ficit ac mouet. Euidentes omnium primæ maximéque neceſſariæ ſunt, ex quibus cæteræ ortæ defluunt. Illas vulgus in primis ſectatur, quas & vetuſtiſſimi medici ſolas animaduerterunt, obſcuris (vt inquit Celſus) ab arte reiectis. Ea porrò eſt adhæſio copulatióque cauſarum, vt continens ex antecedente, antecedens ex euidente defluat: quúmque omnes continuatione quadam & ſerie cōnexæ ſunt, ordine prima eſt euidens reliquarum effectrix, poſtrema eſt cōtinens: quotquot inter has mediæ intercedunt, antecedentes appellantur. At non omnis morbus tribus ex cauſis neceſſariò ortū habet, ſed aliàs ex duabus, aliàs ex vnica. Quum cibi potúſque immoderato vſu ſumma cumulatur venarū plenitudo, quæ has tandem adeò vel diducat vel diſrumpat, vt pleuritis inſequatur, pleuritidis euidens cauſa eſt cibi immoderatio, plethora, venarum ruptio vel diductio, & ſanguinis effluxio cauſæ dicūtur antecedentes, omnes in corpore poſitæ. At ſanguinis copia lateri impacta putteſcénſque cōtinens, tum illius, tum comitis febris eſt cauſa. Si adſtringentiū balnearum vſu putrida febris accenditur, hæ cauſa ſunt euidens: cutis adſtrictio, prohibita trāſpiratio cauſæ antecedentes, hinc exorta putredo continens proximáque cauſa. Non poſſum autem in neotericorum quorundam errore conniuere, quos tantus ſtupor oppreſſit, vt nulla queant mentis contentione cōtinentem cauſam à morbo internoſcere. Hi ignorata maiorum doctrina ſanguinem lateri impactum, pleuritim, humorúmque putredinem, febrem appellant: quaſi humores particulæ ſint corporis atque in his morbi inſideant. At certè febris nulla in humore, nulla in ſpiritu, ſed in corde corporíſque partibus tota inhæret: hoc tamen diſcrimine, vt in ephemera partium intemperies ex ſpirituum feruore pendeat: in putrida ex humorum putredine: in hectica primùm ac per ſe in partiū ſubſtantia conſiſtat atque defigatur. In his quæ dixi omnia cauſarum genera connexa videre licet. At quum ab Auſtali flatu deſtillatio fertur in pulmonem, eius arterias obſtruēs aſthmáque ingenerans: aut quum motu immoderatiore calculus è rene deturbatus vterem obturat, nephriticúmque cruciatum mouet, duæ duntaxat cauſæ euidens & continens concurrunt: vnica verò eáque euidens quum vulnus gladij ictu infligitur. Ex quibus intelligitur cauſam externam & euidentē in omni eſſe morbo neceſſariam, neque corporis neque cauſatum interiorum firmam conſtitutionem, niſi externarum graui impetu, labefactari contaminaríque poſſe, & de naturali ſtatu vnquam decedere: rurſúmque continentis quàm antecedentis neceſſitatē eſſe maiorem. Iam verò cauſatum morbos efficientium aliæ ſtatuendæ ſunt differentiæ. Earum quippe vnaquæque interdum per ſe, interdum per accidens opus efficit & edit. Per ſe quidem, quum propriis inſitíſque viribus proximè nulliúſque interuentu id præſtat: per accidens verò, quum aliud quippiam excitans & interponens idipſum agit. Aqua frigida corpori affuſa id per ſe quidē & proximè nullius interuentu refrigerat: ex accidente autem calfacit, dum contracta denſatáque cute natiuum calorem foras erumpentem intrò repellit, qui

qui dein intus collectus & coarctatus, multóque pabulo auctus, vi maiore in corporis summa remigrat recurrítque. Intus verò scāmonium vel rheubarbarum corpus per se calfacit: at calidam feruentémque bilem expurgans, accidente refrigerat. Causa porrò omnis efficiens triplex existit, aut enim principalis est, aut adiuuans, aut sine qua nihil efficeretur. Principalis & perfecta, insita vi etiam sola id efficit cuius est causa. Adiuuans sola quidem nihil efficit, sed ad efficiendum adiumenta affert. Hæc Græcis συναιτία, id est causa adiuuans, & quasi concausa dicitur. Tertia efficiendi nullam planè naturam obtinet, neque quicquam in opus confert, sine ea tamen effici nihil potest. Sed hæc perspicuis exemplis illustranda sunt. In purgationibus quæ arte comparātur, causa principalis est medicamentum proprietate valens, adiutrix causa illius temperamētum calidum omnibus purgantibus concessum, quod & illorum vim corroborat adaugétque: in hoc etiam genere sunt quæcunque medicamento permista illius vim exacuūt, vt gingiber, nardus, eiúsque generis plurima. Causa sine qua nihil efficeretur, est natiuus noster calor, sine quo medicamenti vis sopita in actum haudquaquam erumperet. Et in morborum procreatione, dum frigida cœli constitutio destillationē proritat in articulos, principalis perfectáque causa est frigida cœli conditio, & superuacuorum copia: adiutrix est humorum tenuitas: causa sine qua non efficeretur, est articulorum imbecillitas, & viarum per quas humor fluxurus est laxitas. In causis sine quibus nihil efficeretur numerari solent, locus, tempus, instrumentum. Causa omnis quandiu operi assistit incumbítque, idipsum conseruat & auget: sublata verò nihil amplius quicquā efficit. Id eius opus aliàs persistit ac manet, aliàs omnino perit, ídque vel breui vel multò post tempore.

Causa efficiens omnis triplex existit aut est principalis, aut adiuuans aut sine qua non.

Euidentium causarum genera. Cap. XII.

QVI firma corporis constitutione ortus & in lucem editus est, si nulla externarum rerum offensione lacessitur, incorrupta sanitate ad longissimum tempus vitā producet. At si illarum immoderatione cōcutiatur, optimum vitæ statum diutius retinere non poterit, sed tandem de illo decidet prolabetúrque in deteriorem, quem certè morbū appellamus. Naturalem igitur vitę cursum complebit, qui turbulentis externarum procellarum fluctibus minimè iactabitur. At verò quotusquisque toto vitæ curriculo ex his tutus emergit? Quem blandæ voluptatis illecebræ non aliquando irretiunt? Aut quem si moderatrix temperantia sedulò conseruauit, inconstans volubilísque fortuna præcipiti casu non obterit? Difficile prorsus quæ vndique nobis intenduntur retia defugere. Discendæ igitur res omnes & causæ, quarum vi aut pristinum statum retinemus, aut in morbum incidimus. Harum aliæ necessariæ, quæ necessariò nobis ferendæ sunt, & sine quibus viuere nō liceat: aliæ non necessariæ, quas declinare possumus. In necessariis sunt aër, in quo versamur, cibus & potus,

Euidentium causarum genera, aliæ necessariæ sunt, aliæ non necessariæ

motus & quies, somnus & vigilia, quæ excernuntur aut subsistunt, & animi perturbationes. Non necessariæ verò gladij ictus, ruentis lapidis & bestiarum occursus, omniáque fortuita. Harum impetus cęci nec arte prævideri nec declinari possunt: illæ possunt, in quarum obseruatione ars versatur. Earum aliæ corporis sanitatem tuentur, aliæ depellunt, alię restituunt. 5 Hinc efficientium causarum aliæ insalubres sunt, quæ corpus de bono statu deiiciunt, alię salubres. Hæ rursum duplices, vel quòd sanitatem conseruent, vel quòd deperditam restituant. Conseruant quæ moderatæ & corpori similes existunt: restituunt quæ sunt morbo contrariæ, & æqualiter atque is à mediocritate in diuersum deflexerunt. Hæc opinor perspicuum 10 faciunt eandem causam & insalubrem & salubrem dici, sed comparatè & quum ad varia refertur. Est enim causa ex eorum genere quę ad aliud referuntur ac pertinent. Aër temperatus aliæque causæ si æquabiles & moderatæ obtigerint, hominem temperatum & bene habitum, qualem acceperunt, tuentur ac seruant. Immoderatę verò obterunt inferúntque morbos. 15 Quem porrò morbum inflixerit aër impensè calidus ac feruens, eundem depellit sanitatémque restituit frigidus, qui pari sit à medio recessu. Qui huic sanitatem restituit eíque salubris est causa, alteri morbum infert, causáque fit insalubris. Efficientes hæ causæ triplices ad tres quoque artis partes accommodantur. Conseruatrices quippe ad eam quæ sanitatē tuetur: 20 salubres ad eam quæ morbis medetur. Solæ insalubres huc pertinent, de quarum viribus sigillatim dicendum.

Qua ratione ambiens aër corpora mutet, & causas interiores morbósque excitet. Cap. XIII.

25

OFFVSVM nobis aërem sanguine præditorum animantium natiuo calori & spiritui, tum conueniens pabulum tum refrigerationem præstare, fumosáque illius superuacanea excipere: his tribus ex causis eorū vitæ tuendæ conseruandóque calori pręfici in Physiologia diximus, vbi & 30 illud animaduersum est, aërem nobis circumfusum arteriarum pulsu corporis vniuersi calorem, eum verò quem spirãdo ducimus vnius maximè cordis calorē respiratione tueri & conseruare. Quoad viuimus necessariò spiritū de cœlo ducimus, nec animus sine anima, nec anima sine spiritu & aëre teneri cōseruaríque potest. Inspirati quàm circūfusi 35 aëris tanto maior & efficacior ad immutanda corpora vis est, quanto vberiùs & violentiùs is intrò subit. Respiratione primùm quidē os, nares, cerebrum, asperam arteriam, pulmones, cor, omnésque arterias is confertè implet, ex iis dein in omne corpus perflabile mox quasi momento diffunditur. Quacunque is vel substantia vel qualitate pręditus est, ea ipsa primùm 40 spiritus, deinde humores, postremò partium substantiam afficit. Serenus, tenuis, purus, benéque temperatus, spiritus nostros collustrat, sanguinem attenuat, cor exhilarat, mentem serenat, corpus omne peruadens raritate

diffundit,

diffundit, suscitatóque calore appetentiam, concoctionem, superuacuorum dissolutionem expurgationémque procurat. Crassus, densus, caliginosus, & aliena permistione inquinatus, spiritus obscurat, sanguinem & humores densat atque labefactat, cor mœstitia perstringit, mẽtem obumbrat, corpus degrauat atque densat: & oppresso atque debilitato natiuo calore concoctionem lædit, superuacuorúmque dissolutionem cohibet. Qui porrò circumfusus est nobis aër, in intima quæque penetrans contagione nos etiam immutat: neque nos solùm, verùm etiam solidissima quæque & inanima, vt ligna, vt lapides, & metalla, quæ aliter sicco, aliter pluuioso cœlo affici notamus. Tanta quidem vis est aëris per cuncta rerum meabilis. Huius autem quàm cæterorũ, vis maior & efficacior ad morbos infligendos, & plures temporum tempestatúmque mutatione, aut ex salubri loco in grauem transitu, aut exorta intemperie, aut quibusuis aëris inquinamẽtis, quàm victus mutatione morbis pulsantur. Is quippe vnus plurimos pariter attingit, cuius non vt cæterorum incommoda facilè declines: in cor viscus nobilissimum, in cerebrum, in corpus denique omne promptè penetrans suis vitiis omnia perfundit, acutorum ferè morborum author. Morborum verò hic opifex est vel qualitatum immoderatione, vel substantiæ vitio, vel subita insolentíque mutatione. Qualitatũ intemperies calidior, frigidior, humidior, aut siccior, siue à regione, siue à situ, siue ab anni tempore, siue à cœli statu talis existit, spiritus, humores, ipsúmque corpus immutat. Regio quidem temperata, locus editus, apricus, & perflatus, Veris constitutio naturalis, status cœli placidus & tranquillus, vt perflante Fauonio, salubritatem bonámque valetudinem tuentur, nec quicquam corpora permutant. Regio feruida & æstuosa, locus Austro Solíque expositus, Æstas ignea & torrida, austrinus cœli status, spiritus inflammant, sanguinem & humores ardoribus extorrent, bilem augent & exacuunt: quibus ex causis morbi plurimi híque acuti suscitantur. Sed & poros reserant patefaciúntque, corpora laxant & extenuant, eorũ substantiam colorísque natiui vim dissipant: & si diu perseuerãt senium mortémque præproperè accelerant. Regio frigida, locus ad Aquilonem cõuersus, hyems gelida, statúsque cœli aquilonius, spiritus consopiunt, humores incrassant, quæ certè causæ acutos quidem morbos reprimũt, sed diuturnos, destillationésque cõcitant. Deinde poros occludunt, densant firmántque corpus, huius atque natiui caloris substantiam cõseruant & augent, appetentiam præstant, concoctionem fouent, vitam denique longissimè protrahunt. Regio humida, locus in Occidentem deuergẽs, humens pluuiosáque constitutio, tenebricosum spiritum facit, corpus mulro humore superuacuo onerat, cuius copia natiuus calor infringitur, & debilitata concoctione crudirates fiũt. Quibus ex causis destillationes, diururnæ febres, cachexiæ, vlcera putrida eáque curatu difficillima. Quinetiam corpora mollia, laxa infirmáque reddit & obeundis vitæ muniis inepta. Regio sicca, locus arenosus in ortum apertus ac patens, sicca cœli constitutio, spiri-

Siccæ Regio obstructionum effector [handwritten margin note]

tus illustrat, humores superuacuos absumit, vtiles verò à putredine tuetur: corpora dura, solida, fortiáque efficit, & articulos corroborat, quoniam tamen illa densat & humores siccos duros(que) reddit, obstructionum est opifex, minus tamen quàm superiores in sensa. Tot ergo modis aëris intẽperies morborũ causæ fiunt. Vitiata porrò aëris substantia gignẽdorum 5 morborum maiorem multò vim obtinet. Hæc licet adeò simplex sit & vniusmodi, vt fortasse corruptioni subiecta minime sit, variis tamen vndique inquinamentis cõspergitur. Multa exhalatione & caligine humescit: terrarum, aquarum, cadauerum aliorúmve putrescẽtium expiratione graui inquinatur: pestilentiæ seminibus vel cœlitus immissis vel in se genitis polluitur labefactatúrque. Hæc igitur vna cum aëre quem spiritu ducimus permanant in omne corpus, & contagione tum spiritus, tũ humores suo quæque modo cõtaminant, & varios eósq; ferè occultos morbos proferunt. Iam verò subitæ insuetæque temporũ, locorum, tempestatúmque mutationes sæpe morbos attulerunt, præsertim si ex salubribus in grauia 15 atque deteriora fiant. Quos temporum mutatio insigniúmque syderum exortus, quos tempestatum flatuumque cõuersio morbos inuehere soleat, diligenter quidem Hippocrates & Aristoteles literis prodiderunt, omniũ certè eam facientes causam, quòd ex contrariis in contraria, atque etiam ex humidis in calida aut frigida grauis periculosúsque transitus sit. Multò 20 his grauior est peregrinatio & omnis longinqua traductio, quòd vnicuique regioni ex soli & aquæ natura, ex situ & flatibus, quibus iactatur peculiaris inest constitutio, suáque proprietas cui nõ facile sit assuescere. Sed & quæ ex coarctato conclusóque in liberum perflabilémque aërem vel saluberrimum fit mutatio, imbecillis & his qui ex morbo cõualescunt sæpe 25 detrimento fuit: quòd repente ac vehementer corpus humorésque exagitet. Flatuum porrò effrænata incursio haud secus atque valida exercitatio corpora fatigat: præter eas quas vel è terris, vel è cœlo qualitates inuehunt. Tranquillus autem aër nulla ventorum vi impulsus, quàquam mitis ac lenis apparet, nisi tamen tempestate huc illúcque iactetur, requietæ & 30 restagnantis aquæ more corrumpitur. Vetus verò salubet, præsertímque aquilonius inspersa aëri inquinamenta purgat.

Qua ratione quótque modis esculenta & potulenta nos afficiant. Cap. XIIII.

35

Aer celerius et promptius cibus et potus validius et contumacius corpus afficiunt [handwritten margin note]

VIDENTIVM causarum ordine cibus atque potus locum obtinent secundum, eorúmque vis est aëri proxima. Hic quidem celeriùs ac promptiùs in plures inuadit, at cibus atque potus quoniam permanentem ac inhærescentem corpori materiam suppeditant, id validiùs contumaciúsque afficiunt. Cibi potúsque vitia gignẽdis morbis pabulum materiámque suggerunt, è qua & morbi interdũ sponte emanant, nullo euidentis causæ impulsu. Imò & quoniam vel ab aëre vel ab animi

perturbationibus,

perturbationibus, vel aliis cauſis euidentibus morbi nulli excitantur, niſi conſentiat corporis præparatio, & humorum cõſtitutio. Si hęc tota ex cibo potúque profecta eſt, maximam hi ſanè in gignendis morbis vim obtinent. Vt ſemel dicam, Vna gula omniũ eſt propè morborum mater: etiaſi
5 alius eſt genitor. Quicquid in corpus illabitur, aut temperamẽto aut materia aut tota ſubſtantia agit nóſque permutat. Temperamento & qualitate aqua frigida & lactuca corpus refrigerant, illa quidem ſeipſa, hæc verò poteſtate: ignis atque vinum calfaciunt, hoc poteſtate, ille energia. Materia agit, quod ſubſtãtiæ tenuitate penetrat humoréſque incîdit, quod craſ-
10 ſiore materia corpus adſtringit & denſat, & quod viſcoſum adhæret, aut contrà detergit. Tota ſubſtantia quicquid totius ſubſtantiæ vel familiaritate nos alit, vel diſſidio & inimicitia naturam noſtrã depeculatur atque depaſcit. Illud alimentum, hoc venenum appellamus. Totius ſubſtantiæ notionem alibi accuratè expreſſimus, demõſtrantes alimentum nõ quòd
15 vel temperamento vel materia, ſed quòd totius ſubſtantiæ affinitate nobis familiare ſit, idcirco in noſtram ſubſtantiam conuerti eiúſque molem augere: proinde alimẽto opponi & è regione ſtatui venenum. Hæc quidem ſimpliciter nos immutant: at non pauca bifariam alia trifariam. Bifariam acetum, temperamento quippe & materia, & lactuca temperamẽto & to-
20 ta ſubſtantia, panis azymus materia & tota ſubſtãtia. Trifariam vinum album quod calfacit, extenuat & alit. Quicquid igitur totius ſubſtantiæ familiaritate in corporis ſubſtantiam conuertitur, alimentum eſt, quod verò corporis firmam naturalémque conſtitutionem quoquomodo euertit, medicamentum. Si quid dum in corpus conuertitur, idipſum pariter affi-
25 cit atque commutat, alimentum eſt medicamẽtoſum. Hoc ventriculo exceptum vſque noſtri caloris excitatum qualitates & vires etiam tacitas & quaſi ſopitas quibus præditũ eſt exerit, híſque ventriculum in quo diutius hæret atque retinetur, exercet: licet ab eo interdũ coquatur dometúrque. Eſt ea quippe agentis patientíſque naturalis conſenſio, vt quia materiam
30 obtinent communem, mutuas operas conferant in ſeſe, omnéque agens agendo nonnihil etiam patiatur ac perferat. At verò ſi eius quod aſſumptũ eſt validæ vires indomitæ fuerĩt, nec prorſus ventriculi robore euictæ, eæ vel ſubſtantia, vel quoquouerſum expirante vapore, in omne corpus permanabunt, ipſúmque cor & cerebrũ atque vniuerſum corpus cõcutient: vt
35 in meraco vino, in allio, in cæpa, in aliíſque cõpluribus perſpicuè animaduertitur. Hæc igitur dum è ventriculo in inteſtina, in meſenterij venas, & in iecur illabũtur, ſuis qualitatibus quicquid attigerint, imbuunt. Ventriculi quippe calore infracta quodammodo ſunt, non tamen prorſus extincta, nec priſtinis omnino ſpoliata facultatibus, ſed tum harum, tum priſti-
40 næ qualitatis nonnihil etiamnum manet in ſanguine, qui & in venas maiores, & in minores, & in corporis ſingulas partes effunditur. Quanquam igitur ſanguis alimenti ex quo genitus eſt formam perdidit, qualitates tamen aliáſque vires quodãmodo retinet, eáſque impertit partibus alendis.

Quamobrem

Quamobrem quod ait Aristoteles, Alimentum initiò dissimile, tandem nobis simile reddi, non de omnium qualitatum, sed de substantiæ & formæ potius similitudine audiendum. Etenim lactuca, tametsi coctione mutatur, ventriculum tamen & corpus refrigerat, ex eâque sanguis profertur frigidior. Sed & id quod veterum omnium literis & memoria celebratur, omne alimentum tum calidum, tum frigidum, quum in sanguinē abierit calfacere, ita quidem audiri velim, quia alit, sanguinis & innati calidi substantiam, non autem qualitatem caloríſque gradum augere. Quisquis enim ex lactuca æquè calidū atque ex vino aut ex allio sanguinē gigni censuerit, omnes efficientium causarum vires & naturas euertet. Ergo lactuca frigidum, vinum calidum sanguinem suæque naturæ cōsentaneos profert humores. Azymus panis & castanea crassum atque lentum: vitellus & pullus gallinaceus tenuē: mora, persica mala, horariíque fructus vitiosum, putridum verò quæcunque alimenta iam corrūpi cœperunt. Hinc corporis omniúmque facultatum eius peruersio. Vt enim calx ad arboris radicem cōspersa fructum accelerat, arborem verò perimit, ita calidius alimentum maximéque vinum suscitato calore, spiritus facultatésque erigit, mortem verò maturat. Dum enim corporis calorem auget, substantiam minuit: dúmque innati calidi spiritum & calorem halitu fouet, eius substantiam quę humidum est primigenium dissipat exorbétque: omnem vitam alacriorem ac vegetiorem, sed tamen breuiorem facit. Sic suæ sunt vnicuique cibo dotes, sua sunt incommoda. Ex quibus intelligitur, nō modò spiritus & humores quibus conseruamur, sed & omnem corporis partiúmque cōstitutionem ab esculentis potulentíſque mutari. Hinc intemperies, hinc obstructio, hinc cacochymia, hinc plethora, quæ vitia grauissimorum morborum causæ antecedentes cōtinentésque fiunt. Neque verò vna cibi potúſque qualitas, verùetiam illius optimi quantitas & exuperantia naturæ grauis infensáque est, tū ea quæ receptacula venáſque solùm implet, tum etiā quæ vires grauat. Hęc enim quia supra vires est, neque integrè coqui, neque in purum sanguinē verti potest, sed cruditates multas cumulat, quæ quum ab inferiore debilíque natura nequeant domari, corrumpuntur morbóſque generāt. De hac rectè Hippocrates. Vbi cibus pręter naturam plus ingestus est, hic morbum facit. Quinetiam ea cibi exuperantia quæ vasa implet, nondum tamen vires premit, licet tota in optimum succum & in sanguinem facessat, tuta tamen non est, sed maximè lubrica & periculosa. Natiuum quippe calorem è sensibus, è mētis & animæ functionibus auocat, occupátque in concoctione. Excrementorum flatuúmque ingentem facit prouentum, quę præ copia non facilè excludantur. Omnis generis humores cōgerit, obstructiones multitudine accersit, vias contrahit, in angustúmque adducit, omnia arctè coërcet ac continet, vix vt quicquam è corpore dimanet. Hac onustum turgidúmque corpus ingrauescit, atque etiam si infirmum victúmque est prosternitur: quia verò infarctum, compactum, ac minimè peruium est, nec perflari, nec ventilari

vinum suscitato calore spiritus facultatesq; erigit mortem vero maturat. dum enim corporis calorem auget substantiam minuit

tilari poteſt. Hinc perinde atque à multo oleo lucernę flamma, natiuus calor opprimitur & quaſi ſtrangulatur, morbíque frigidi (etiamſi calidus cibus erat) ſuccreſcunt, quemadmodum ab ebrietate cruditas, cachexia, paralyſis, apoplexia. Quumque diutius inſedit redundãtia, corruptelam demum putredinémque acquirit. Quæ autem coagmentatione aſſidua in ſummũ iam excreuerit, aut extincto natiuo calore inopinata repẽtináque morte iugulat, aut vaſa diſrumpit. Quocirca hunc habitũ rectè cõmonefacit Hippocrates eſſe periculoſum & ſine mora ſoluẽdũ. Pernicioſa admodum ſentina eſt abdomen inſaturabile, omnium tum corporis tum animi vitiorum fons atque origo. Nõ minus acutè quàm facetè quis intẽperantiam medicorũ nutricem appellet. Cæterùm quiſquis cibus potúſque moderatus ſit & ad naturam accommodatus, ſpiritus, natiuum calorem, corporíſq; ſubſtantiã tuetur & reficit, facultates omnes earúmque functiones corroborat, concoctionem, alimenti diſtributionem, humorum æquabilitatem, & excrementorum propulſionem, motus denique, ſenſus mentíſque vires integras incoluméſque conſeruat. Vna temperantia totius eſt iucundæ ſalubriſque vitæ moderatrix. Nulla calamitate vel ærumna præmetur, qui vitæ fundamentum iecerit temperantiam. Iam verò longior inedia, aut tenuior parciórque victus, non id aptè reſarcit & inſtaurat, quod tum natiui caloris, tum circumfuſi aëris vi neceſſariò diſſipatur è corpore: proinde ex accidente ſiccat, quòd in pabuli penuria, natiuus calor propriã corporis ſubſtãtiam exorbeat. At profectò corpus peruium paténſque reddit, obſtructiones expedit, flatus, alui fæces, vrinas, cerebri, omniúmque partium excrementa mouet & excludit. Atque ſi impurum corpus vitioſo humore perfunditur, cruditates cõcoquit & emendat, tenues humores ac inutiles exhaurit aut halitu diſſipat: craſſos verò cuiq; parti tenaciùs inhærẽtes proritat atque mouet. Itaque per inediã humorũ omniũ vires ſe prodũt.Blioſis enim bilis efferueſcit, & quaſi ferocitate exultat, quæ ſuo dein furore febrem, oris amarorem, iracundiam, aliáque ſymptomata infligit. Melancholicis proprius humor mœrorem & metum incutit, vigilias, terrores, oris aciditatem híſque ſimilia. Pituitoſis deſtillatio è capite in ſubiectas partes illabitur, & pituita in ventriculum influens, nauſea, cibi faſtidio, vomitione, animi defectione, híſque ſimilibus hominem laceſſit. In magna quippe cibi potúſque parſimonia, vitioſus humor aut in ventriculum irrumpit, aut propria ſede ſolus & purus ferociter ſubſultat, conſueta videlicet alimẽti benignitate deſtitutus. Quapropter qui impuro ſunt corpore ægrè ferunt inediam, & tamen dum connituntur humoris impetum & ferocitatem frequenti alimento ſedare, non ſe, ſed ſuam ipſi perniciem alunt. Per hos verò impetus ſi conſtanter perferatur inedia, quos primùm concitauit, mox certè cõpeſcet atque domabit. Leuis inedia bilem accendit, quam illa tamen perſeuerans extinguit, corpúſque refrigerat. Nam vitioſos humores exterit, ſuo modo cõcoquit, domat & in vias deducit, per quas naturæ impulſu è corpore exturbentur. Huius ope aliquando morbi

periculoſi

Ut a multo oleo lucernae flamma ita natiuus calor opprimitur a plurimo cibo

Intemperantia medicorum nutrix

nulla calamitate vel ærumna premetur, qui vitæ fundamentum iecerit temperantiam.

qui corpore sunt impuro ægre ferunt inediam

periculosi & ancipites fœlicem eúmque admirabilem exitum inuenerũt, ad quem ars nulla dirigebat:ídque multò mitiùs ac leuiùs,quàm dum corpus medicamẽtorũ aliena qualitate lacessitur. Si quis obiiciat natiuũ calorem per inedias cum superuacuo & vitioso nonnihil etiam vtilis puriorísque humoris exhaurire,sicque vires atterere. Id quidem consentaneum 5 est, neque vllum flagitium admitti puto, vires sinere aliquantum collabi, vt pariter quod vitiosum est eximatur: quandoquidem earum iactura leuis promptè resarcitur: grauior autem omnino metuenda, quam sequitur exolutio. His,opinor, de causis tenuis & admodum exquisitus victus ab Hippocrate iampridem est explosus:quippe qui tum sanis tũ ægris 10 periculosus existit, si præsertim non modò sanguinem atque carnem, verumetiam propriam solidarum partium substãtiam colliquat, & in marasmum coniicit,à quo vix quisquã se recipit. Sed vix eò pręcipitant inediæ. Cæterùm, inquit Hippocrates,non satietas,nõ fames,nõ aliud quicquam bonum est,quod naturæ modum excedit. 15

Quæ excernũtur ac subsistunt morborũ causas fieri. Cap. XV.

Vprà descripta causarũ genera, secũ humorũ vitia & alienas qualitates inuehũt in corpus:at quę deinceps erũt,nõ extrinsecus,sed intus è corpore vitia suscitãt. Quocirca di 20 stinctione adhibita illas externas,has autẽ euidẽtes causas propriè appellem⁹: Corporis superuacua, quia in corpore cõtinentur & hærent, debẽt in causis antecedentibus haberi: at immoderata illorum vacuatio vel retentio causa est euidens. Illa morbos infligunt,non simpliciter,sed quia contra naturam & immodicè 25 in corpore coërcẽtur. Quæ naturæ legibus è corpore deiici exterminaríq; solent,si qualia,quantum,&quando oportet procedant,corpus quasi sarcina leuant,ídque robustius & ad functiones aptius comparant. Sin verò subsistant,morborum causæ fiunt euidentes,quæ dein antecedẽtes continentésque mouent,quarum morbus soboles est. Naturæ legibus ad vitam 30 necessariæ vacuationes sunt alui deiectio, vrinæ è renibus & è vesica profusio, sudor vel vniuersi corporis exhalatio, bilis flauæ è suo folliculo, aut atræ è liene in vẽtrem effusio. Aliæ quidem nõ simpliciter, sed vel in tempore,vel ex cõsuetudine necessariæ sunt: vt hæmorrhoidum mensiúmque eruptio,mucus è naribus & palato,sputum è pectore, lac è mammis, semẽ 35 è spermaticis vasis. Horum itáque suppressio, atque etiam parcior & non qualis aut quãdo expedit facta vacuatio, tametsi verè symptoma est,morbi tamen causa fit euidens.Siquidem eorum quæ toto genere præter naturam existunt redundãtia naturæ molesta atque grauis, morborum fit materia.Nam plerunque natiuum calorem vel premit vel obruit,cuius demũ 40 functiones periclitantur omnes. Nonnunquam eorum redundantia corrumpitur,putredinem & alienas qualitates sortita naturæ corporíque graues. Nonnunquam vias corporísque ductus obstruens, alimentorum distributionem

ſtributionem, & excrementorum vacuationem deiectionémque cohibet. In voluulo, in inteſtini prolapſu, quoniam inteſtinum quaſi vinculo deuinctum & conſtrictum tenetur, fæces præterlabi nequeunt, ſed ſua mole corporis partes ita plerunque onerant, vt vomitione reddantur. Quòd ſi hæ præterea putreſcant, fœtore & praua qualitate ſic vniuerſum corpus inquinant, vt etiam ſi illarum curſus redeat, ſæpe tamen inquinatum corpus è viuis excedat. Nec minus conſpicua hæc ſunt, quum vrina ſupprimitur, aut quum mẽſes aut mariſcæ cohibentur, quibus mala ſuccedunt grauiſſima. Sic ſuppreſſis vacuationibus neceſſariis, varij omníſq; generis morbi prodeunt, neque vlla cauſa euidens ad morbos excitãdos eſt efficacior. Hanc enim proximè ſequitur excrementorum prouentus, morborum cauſa interior. Magna ſæpe moleſtia torquent quæ iucunda effrænatáque voluptate fuerint aſſumpta. Immodica porrò repentináque vacuatio, etiam ſi eorum ſit quę toto genere pręter naturã ſunt, procreatrix eſt morborum. Hinc cenſuit Hippocrates ſuppuratos aut hydropicos qui vruntur aut ſecantur, ſi pus aut aqua vniuerſim effluxerit, omnes commori. Multò magis periclitantur, quibus aluus immodicè profluit, aut vrina copioſior profunditur, aut corpus ſudore diffluit. His quippe vires vſqueadeo ſæpe diſſoluuntur, vt ſimul anima deficiat. Nam cum ſuperuacaneis non parum ſpiritus calorí ſque defluit: hinc tũ naturales, tum animales functiones langueſcunt, & crudi ac frigidi morbi emergunt. Rectè igitur eſt ab Hippocrate dictum. Plurimùm atque repente vacuare periculoſum eſſe & naturæ inimicum, maximè ſi inſuetum id eſt. Iam verò ſanguinis ex vtero, ex mariſcis, è naribus, aut ex vulnere effuſio, ſi immoderata repentináque obtigerit, ocyùs multò quàm quiduis aliud, ſpiritus, natiuum calorem, viréſque diſſipat & exhaurit, quæ in ſanguine & ſedem & pabulum habent. Multi quippe, vt ait Poëta, extremã fundunt cum ſanguine vocem. Quibus autem moderatior fit profuſio, his corpora quaſi tabida liqueſcunt, & cruditates, cachexiæ, hydropes, eiúſque claſſis morbi emergunt.

Motus & quies immoderatior, morborũ eſt cauſa. Cap. XVI.

MOTVS alius naturalis, alius voluntarius. Naturali quidẽ ventriculus, inteſtina, venę, aliæque partes omnes alimenta ad ſeſe rapiunt excrementáque depellunt: & cor arterięque ſic aſſiduè pulſant, vt nihil intermittant. Voluntarius conſilio voluntatéque ſuſcipitur, qualis eſt muſculorum & neruorum. Hi primùm quidem & per ſe imperio voluntatéque mouentur: ab his deinde oſſa, vincula, venæ, arteriæ, carnes, cæteræque partes, ídque veluti oſſis conſequutione, atque idcirco ex accidente. Motus naturalis nihil defatigat, nec laſſitudine vnquam intercidit, ſed potius exercendo corpus leuat & exacuit: voluntarius verò defatigat, huiúſque contentione corpora ingraueſcunt & aſſiduo labore defeſſa languent. Hunc proinde quies neceſſariò excipit, quæ leuamentum

& remissio quædam est laboris. Itaque laboris requietísque alternus vsus animanti necessarius. Porrò autem arbitrij motus velox est aut tardus, robustus aut imbecillus, vehemens aut leuis. Veloces seu celeres motus sunt, saltatio, pilæ exercitatio, digladiatio: & quoscunq; non robur, sed sola corporis celeritas exercet. Robusti & validi sunt, fossio, maximi oneris gestatio & sublatio, luctarúmque multa genera quæ corporis robore & vehementi nisu, nó celeritate fiunt. Vehementes sunt, graue telum iaculari, discum mittere, graui armatura tectum currere aut saltare: & quicunque ex robusto celeríque constant. Hi quidem omnes, quemadmodum & omnis generis exercitationes, & artificum operæ vel labores, animãtium viribus eduntur ex hísque manant. Sunt & alij qui extrinsecus accedunt, vt nauigatio, vectio, gestatio, frictio, equitatio, hísque similes. Motus omnis animali calorem non extrinsecus accersit, sed ex ipso corpore suscitat, perinde atque ventilatio flammam. Calorem quippe partibus intimis quasi sopitum & torpescentem excitat, diffundit, foras euocat, in corpus omne & in multò plures quàm dudum partes traiicit. Hic autem cócoctionem, alimenti distributionem, excremẽtorum omniúmque superuacaneorum expulsionem iuuat. Quinetiam corporis partiúmque substantiam perspicuè mutat. Celer namque & velox, corpus densat & attenuat: tardus carnem rarefacit & auget. Robustus corpus vegetum durúmque: imbecillus laxum molléque reddit. Vehemens, corpus quidem extenuat & gracile facit, sed tamen compactum, durum, firmum & vegetum: cõtrà leuis & languidus habitum quidem corporis opimum inducit, sed languidum, molle, eneruatum & infirmum. Hæc quidem præstat motus quicunque suo sit genere temperatus. Cæterùm immoderatus siue supra corporis vires, siue perpetuus nec intercisus est, morbos infert. Multa quippe defatigatio spiritus viriúmque substantiam exhaurit & dissipat, tandémque corpus refrigerat: musculorum, neruorum, & vinculorum robur dissoluit, membranas adeò interdum laxat aut diuellit, vt Enterocelem excitet. Sed & viscera concutiens, tenues plerunque venas dirumpit, ex quibus emictiones, vomitiones & expuitiones cruētæ, pleuritides aliíque morbi. Sanguinem vniuersum ita plerunque in venis diffundit, vt concalfactus liquatúsque propriis conceptaculis coërceri haud possit, sed his apertis foras excidens partibus phlegmonas infligat: aut si coërcetur, capitis dolores, pulsationes synochósq; febres procreet. Corruptos autẽ humores, qui alioqui trãquilli, ignobili loco cóclusi & quasi cósopiti tenebãtur, quíque à natura tempore concoqui, domari, ac demum blandè excludi poterãt, irritat & quasi in furorem agit, qui postea tanquam mota camarina tetro vapore corpus variè lacessunt: sed & ipsi quoquouersum effusi scabiem, tubercula, omnis generis abscessus, putridas febres, alui profluuia, vomitiones, morbósque multiplices & varios inuehũt. Impura igitur plethoricáve corpora laborẽ ne subeant. Quies porrò diuturnior & exercitationis intermissio, qualem habet desidiosa vita, inertem calorem, spiritus ignauos, ad omne sensus & mentis

Motus omnis animali calorẽ non extrinsecus accersit sed ex ipso corpore suscitat perinde atq; ventilaõ flammã

motus immoderatus siue supra corporis vires, siue perpetuus, nec intercisus est, morbos infert

Quies et exercitationis intermissio cruditates et obstructiones parit

mentis naturæque functiones ſegniores facit. Corpus vniuerſum degrauat, languidum, molle, infirmúmque reddit: vt tãdem verum ſit quod ait Ouidius. Ignauum corrumpũt otia corpus. Hinc etiam cruditates & obſtructiones, & excrementorum prouetus, quæ omnis generis morborum cauſæ ſunt proximæ.

Somnũ & vigiliam plerunque morborũ cauſas eſſe. Cap. XVII.

HIS vt viribus, ita ordine connexi & affines ſunt ſomnus & vigilia. Eſt autem ſomnus nõ ſolùm motus, verumetiam ſenſus omníſque animalis functionis ceſſatio, in qua non modò vt in quiete nerui, muſculi, artúſque, ſed & cerebrũ & ſenſus omnes conſopiri ſolent, éſtque ſomnus omnium quaſi perfugium laborũ, requies animi, pars humanæ melior vitæ. Hic ſpiritus labore vigiliíſque diſſipatos reſtituit, aliis videlicet ad functionum frequentationem ſuffectis. Membrorum ſenſuúmque defatigationem tollit, naturales functiones maximéque concoctionem & retentionem corroborat & auget. Tum ſiquidem natiuus calor minimè diſperſus, ſed circum viſcera intrò ſe colligens vegetiórque factus, in cibi crudorúmque humorũ concoctionẽ validiùs incumbit. At verò attrahẽdi expellendíq; facultates per ſomnũ languidiores ſunt, propterea quòd conquieſcat mouendi vis ſolita quidem illis opem ferre: quódq; corporis contenta vigiliis atque motu concitata, expeditiùs trahenti pellentíque cedãt. Quinetiam ſomnus ſanguinis eruptionem, alui profluuium, vomitionẽ, immoderatáſque vacuationes omnes pręter ſudorem cohibet. Licet enim (vt author eſt Ariſtoteles) corporis ſummæ & extimæ partes in ſomno frigeſcant, túmque pluribus tegumentis indigeamus, ſudores tamen vberiùs tandem emanant: quòd humores intus concluſi alimenti cócoctione diſtributionéque peracta, manifeſtè & affatim in extima ſummáque corporis eruptionem faciãt. In vigiliis maior fit per cutem diſſipatio, ſed humorum tenuium, qui obſcurè atque ſine ſenſu exhalãt. Cæterùm ſomnus immoderatior, ſpiritus offundit & obſcurat, omnes ſenſuum mentíſque vires torpore & ignauia debilitat, calorem obtundit, functionéſque naturales infringit, crudos pituitoſóſq; humores & omnis generis ſuperuacanea exaggerat. Corpus itaque refrigerans & humectans ignauũ atque iners magis quàm quies efficit, deſtillationum, frigidorum diuturnorúmque morborum author. Nihil tam morti ſimile quàm ſomnus, ipſius nimirũ imago & ſimulachrum. Vigiliæ cõtraria atque ſomnus edunt. Etenim ſpiritus ſenſúſque excitant, promptos, celeres, alacréſque reddunt, & partium omniũ vires omnes recreant & erigunt. Calorẽ in omne corpus diffundũt æquabiliter, alimenti humorúmque diſtributionem, excrementorum depulſionem accelerant. Et hęc quidem moderatæ. Immoderatę, ſpiritus exhauriunt, corpus præſertímque cerebrum ſiccãt: & (vt inquit ille) Attenuãt iuuenum vigilatæ corpora noctes: ſenſus obtundunt, & mentem pertur-

bant. Bilem inflammant, phrenitidis, cōtinuarum febrium, acutorúmque morborũ procreatricem. Natiuum calorem humidúmque primigenium dissipant, sicque læsa concoctione magnus fit cruditatum prouentus.

Animi perturbationes morborũ causas fieri. Cap. XVIII. 5

SI QVIS animi perturbationibus omnino vacaret, posset & sine his integra nihilominus sanitate vitam traducere: at quoniam nulla disciplina hominis mores ita temperare & moderari, aut animi impetus ita comprimere & sedare potest, quin semper horum procellis & fluctibus iactetur, iurè quidem perturbationes inter causas euidentes easque necessarias collocantur. Sex autem numerari solent, metus, mœstitia, ira, gaudium, agonia, verecundia. Qua ratione & quibus ex causis fiat, & quàm multas comites habeant, satis in Physiologia perpendimus. Perturbationũ animi etiamsi moderatæ sint, nullus ferè vsus, præterquã gaudij. Hoc exhilarans cor spiritúsque lætitia diffundit, natiuũ calorem suscitat, sanguinem humorésque extenuat, quibus salus comparatur conseruatúrque sanitas. Tristitia nemini frugifera, nisi quis effusiore gaudio dissolutus sit: nec ira nisi somniculosis & inertibus: nec timor nisi temerariis & furibundis: nec verecundia nisi impudentibus & pallore fœdatis. Agonia omnibus aduersa infensáque est. Cæterùm hæ modum prætergressæ nos grauiter conuellunt, quippe quę euidentium causarum vim adipiscuntur. Gaudium profusum ac insolens spiritum, calorémque tam vehementer è corde in summa corporis effundit, dissipátque, vt id caloris beneficio prorsus destitutum, vel syncope vel morte repentina corruat, quod nonnullis obtigisse memoriæ proditum est, qui tamen omnino vel senes erant, vel languidi ac imbecilli. Cæteris omnibus corpus duntaxat refrigerat. Ira verò calorem & spiritum è corde etiam foras, non vt gaudium sensim, sed repente permouet. Ex hac tamen nemo omnium deprehensus est repente sublatus, nec dissipato calore exanimatus, quòd soli audaces & robusti iracundia efferri possint, & iis solis vbertas caloris circa cor efferuescat. In his itaque dum cor ira cumulatur & exardescit, inflammatus calor in omnia effertur, vt tum homo extra sese percitus feratur. Ea spiritus primùm, dein humores corpúsque calfacit, inflammat, & plerunque in ephemeram vel in synochum agit: aut si cacochymia subest, in putridam febrem, in aliósque ex bilis feruore & ex humorum confusione morbos.

Timor & tristitia calorē spiritúmque intrò reuocāt, ille quidem subitò & affatim, hæc paulatim impetúque nullo. Itaque corporis externas partes refrigerāt, nec tamen vt somnus aut ambientis frigus interiores calfaciunt, quòd is calor ac spiritus in cor solùm recurrat. Ea quidem affectione cor vehementer premi, & strangulato calore penè obrui fidem facit, quòd pulsus paruus, tardus, rarus, & imbecillus euadat. Speciatim verò tristitia

triſtitia corpus omne, maximè verò cor refrigetat & exiccat, ſpiritus in-
natúmque calorem obterit & offundit, vigilias ſiccitate inducit, conco-
ctionem labefactat, ſanguinem humoréſque incraſſat, exaggerátque me-
lancholicum ſuccum. Quibus ex cauſis corpus atrophia liqueſcit, & in
5 marcorē, in alióſque frigidos morbos præceps ruit. Eadem pericula multò
violentiùs euidentiúſque timor iniicit, quæ cæco & repētino impetu per-
cellens, non paucis calore cordis violenter ſuffocato vitam ademit. Nam
cunctis vires ſubtrahit ipſe timor. Quòd timentibus aluus interdum ſol-
uitur, aut vrina profunditur, non mihi videtur cum Ariſtotele indicium
10 eſſe ſanguinis in aluum compulſi, ſed potius remeantis in cor. Verecun-
dia porrò natiuum calorem ſpiritúmque in intima primùm cogit, eúm-
que mox ſenſim foras reuocat, ſed blandè adeò vt neque cor oppreſſum
frigeſcat, neque ſpiritus diſſipetur. At verò agonia, id eſt certamen vtro-
que motu vehementer concutit: qúumque ex timore & ira conſtet, am-
15 borum pericula motu tamen inęquabili intendit. Quęcunque numeran-
tur aliæ perturbationes animi, in hæc quæ dixi genera conīiciendæ ſunt.
Excandeſcentia quidem, odium, diſcordia, inimicitia, in iram: timor, for-
mido, terror, pauor, exanimatio, ad metum: dolor animi, luctus, mœror,
lamentatio, ærumna, moleſtia, deſperatio, ad mœſtitiam: lætitia, iacta-
20 tio, animi voluptas ad gaudium. Neque duntaxat hæ morborum cauſæ
fiunt, verumetiam cura, ſolicitudo, afflictio, omnéſque animi moleſtiæ,
quas ambitio, auaricia, aut aliud feruentius deſiderium inflixit, quemad-
modum mentis in rerum inueſtigatione aſſidua contemplatio acriórve
contentio. Harum quippe omniū immoderatione ſpiritus & calor emar-
25 ceſcunt. De neceſſariis & euidentibus cauſis, & quibus eæ modis nos im-
mutare poſſunt, dicta hæc ſint.

De cauſis euidentibus non neceſſariis. Cap. XIX.

CAuſæ verò nō neceſſariæ quas declinare licet, & quib⁹ nulla ne-
30 ceſſitate vtimur, ad ea genera quæ ſuprà de neceſſariis poſuim⁹
referri poſſunt. In ambientiū quippe genere collocātur æſtua-
ria quæ corpus præter modum calfaciunt & exiccant, ac demū
calore diſſipato refrigerāt. Balneæ verò aliæ refrigerant & humectāt, aliæ
calfaciūt & humectant, aliæ calfaciūt & exiccant: vt ſulphureæ, nitroſæ,
35 aluminoſæ, marinæ, quacúnque enim qualitate inſignes fuerint, eadē cor-
pus perfundent. Adhæc vnctiones & emplaſtra foris ſuas etiam vires con-
tagione nobis impertiunt, dum eas noſtro calore ſuſcitatas per cutis ſpira-
cula altiùs infundunt. Veſtes & tegumenta quibus operimur, interdum
per ſe vt calidorum animantium pelles, interdum accidente calfaciunt,
40 quòd inſitum corporis calorem retinent nec exhalare ſinunt. Florum de-
nique & aromatum odor omníſque fumus aut vapor, ſiue manifeſta ſiue
occulta vi præditus, dum intrò ſpiritu ducitur, luculenter intima quæque
mutat. Et hæc quidem in ambientium genere. In eorum autem quæ ſu-

munrur claſſe, numerantur medicamenta, quæ quoties vel imprudenter vel ex cauſa vorantur, primis, ſecundis, tertiíſve qualitatibus aut tota ſubſtantia, ſpiritus, humores, corpúſque afficiunt. Inter ea verò quæ corpote excluduntur, non neceſſaria eſt ſanguinis è naribus aut è vulnere eruptio, quæ nimia, calorem, ſpiritus, & vires exhaurit: neque integrè ſano erumpentis quoquam modo ſanguinis vlla eſt commoditas. Neque profectò venus quoquomodo ſalubris, niſi cui fortè multo iam tempore præter cõſuetudinem ſit intermiſſa. Huic idcirco moderatã confert, quòd titillantis aut turgentis materię exuperantiam quaſi onus infenſam deponat. Immoderata verò, ſpiritus, calorem, humidúmque primigeniũ exhaurit, concoctionem euertit, mentem & ſenſus infirmat atque cõuellit, corpus eneruat, emollit, inérſque reddit. Horum nihil tamen exttemè: quãdoquidem veneris modus quidam eſt, nec vt cibo ita venere citta deſideriũ quis vtitur. Vix quiſquam ſine libidine venerem exercet, ſine appetentia plurimi ſupra ſatietatem ſe ſaginant. Proinde cibi quàm veneris crebriora ſunt grauioráque peticula. Ad motuũ genus accedunt clamores & vociferationes, quibus interdum venæ membranæque diuelluntur: eódem & dolores pertinent, diri immanéſque cruciatus, & externi motus: vt nauigatio, vectio, geſtatio, equitatio, & quæcunque corpus, humores, ſpiritúſve durius exagitant. Singula quippe validas ad morbos gignendos vires ſortita ſunt. His finitima eſt frictio ſicca, quanquam in corporis ſumma præcipuas vires habet. Deinde attritus, contuſiones, caſus, vulnera, fetarum moríus, venenatarum beſtiarum ictus, & quæcunque fortuitò in nos irruunt, nobíſque quaſi fato impẽdent, quorum periculis corpus variè iactatur. Euidentes morborum cauſas, quarum vi immutamur omnes iam quidem recenſuiſſe videor, quas ſolas veterum imitatione vulgus ſcrutatur, ſedulò rogãs vnde morbus vnuſquiſque proceſſit. Ab his autem defluunt gignũtúrque interiores, de quibus proximè differendum.

Interiores morbotum cauſæ, quot qualéſque ſint, vtque ab euidentibus defluant. Cap. XX.

Orporis ſpiritus, ſanguis, humores, excremẽta, & quæcũque contentorum nomine cõplectimur, interiores quidem cauſæ ſunt. Hæ ſi naturæ legibus renẽtur, ſalubres & ſanitatis cõſeruatrices appellantur. Sin verò de naturę bonitate multùm decedunt, inſalubres & morborum effectrices. Decedunt autem vel quantitate vel qualitate, quę duo vitia illis contra naturam inſunt. Quantitatis vitia ſunt exuperantia & penuria. Spiritus exuperare quidem nõ poteſt, deficit tamen quum magna eius eſt inopia. Quæ toto genere præter naturam ſunt, vt calculus, vt lumbrici, ſempet dum adſunt exuperant, nũquam deficiunt. Sanguis, humores, excrementa, ſiue immodicè exuperant, ſiue deficianr, vitio dantur. Solius ſanguinis exuperantia, plethora dici conſueuit. Reliquorum omnium

nium redundantia in cacochymiæ genere continetur. Quinetiam cōtentorum omnium intemperies, tum ſimplex tum coniugata, craſſities & tenuitas, durities & mollities, lentor & acrimonia, deinde putredo & totius ſubſtantiæ corruptio cacochymiæ ſpecies ſunt. In his igitur contentorum
5 vitiis omnes conſiſtunt interiores morborum cauſæ. Euidentes autem ſic illas proferunt. Spiritus quidem innatíque calidi penuriam ambientis feruor, balnearum, diſſipantiúmque medicamentorum vſus, alimenti penuria & inedia, immoderata vacuatio, labor, omníſque motus vehementior, vigiliæ, inſolens gaudium, venus intempeſtiua, dolor excrucians. Eæ-
10 dem quum increuerint, ſanguinis ſuccorúmque inopiam tandem inferunt. Spiritus, innatúmque calidum premunt & humores coarctant, aër denſus & caliginoſus idémque gelidus, alimentorum vbertas, excrementorum prouentus, diuturna quies, ſomnus arctior & profundior, metus & mœſtitia. Eadem ſi violenta & intempeſtiua irruerint, haud ſecus atque
15 laqueus faucibus ceruicíque iniectus, natiuum calorem ſtrangulant & extinguunt. Spiritus, humores, excrementa, omniáque contenta putredine contaminant aër putris & graueolens, ingeſtorum corruptio, eorum putredo & inordinatus vſus, excrementorum ſuppreſſio, obſtructio, hínc que cohibita perſpiratio. Quies quoque & ſomnus idem præſtant, at non niſi
20 ex accidenti & quia excrementa augent. Spiritus & innati calidi, ſanguinis ſuccorúmque totam ſubſtantiam corrūpunt aër aut peſtilens aut quouis inquinamento contaminatus, hauſta venena, retenti ſeminis aliorúmque ſupetuacuorum pernicies, venenatorum contagio, & virulentarum beſtiarum morſus. Intēperiem in ſpiritibus, in ſanguine, in aliíſque con-
25 tentis, calidam quidem inuehunt, circumfuſi aëris æſtus omniúmque circunſidentium feruor, & quæcunque cutim coarctant atque denſant. His accedunt, cibi, potúſque calidiores, medicamenta quoque calida & acria, excrementorū ſuppreſſio, obſtructio, atque hinc nata putredo, motus exercitatióque vehemens, ira & vigiliæ, niſi extra modum exceſſerint. Frigi-
30 dam verò intemperiem accerſunt, aëris omniúmque frigidorū occurſus, alimentorum parcior aut liberalior vſus, eorúmque & medicamentorum intemperies frigidior, ingens vacuatio, & magna ſuperuacuorum ſuppreſſio, otium motúſque immodicus, ſomnus, metus atque mœſtitia. Siccę intemperiei effectrices cauſæ ſunt, aëris ſicca conſtitutio, & eorum occurſus
35 quibus exiccandi vis ineſt, cibi potúſque tenuitas & inediæ, extenuantia diſſipātiáque medicamenta, immoderata vacuatio, motus vehementior, vigiliæ, mœror, cura atque ſollicitudo. Humidioris cauſæ ſunt humidum & pluuioſum cœlum, balneæ dulces pręſertim à cibo, potus liberalior, humectantium ciborum copia, excrementorum parcior vacuatio, vita otio-
40 ſa, ſomnus multus, lætitia & animi tranquillitas. Craſſos ſpiritus & humores ſimiliſque naturæ excrementa proferunt, cibi atque potus craſſæ compactæque ſubſtantiæ, vt panis azymus, bubula caro, maiorúmque animātium & piſciū eſus, vinum craſſum ac rubrum. Idipſum cauſę omnes

quas refrigerare atque densare recensuimus ex accidente præstant. Tenues verò gignunt alimenta & medicamenta extenuantia, potúsque tenuis & liberalior. Lentos aut acres alimẽta aut medicamenta hisce viribus prædita. Nam animantium extrema piscésque complures & caseus, lentum glutinosúmque succum reddunt: mel verò, hordei cremor, similiáque medicamenta, detergentem & minimè viscosum. Sic sanè humores excrementáve durescunt aut molliuntur alimentis aut medicamentis quorum talis sit materia, atque etiam vehementer calidis atque siccis, aut impensè humidis cum tepore. Corporis spiritus humorésque exagitant atque conturbant, quæcunque humores valdè extenuant aut in feruorem agunt, & quæ aut subitò vehementérque comprimunt, aut vehementiore motu incitant, vt dolor atrox, immodica exercitatio, ira, timor, omnésque tũ corporis, tum animi perturbationes. Ex his sciri potest quàm variæ sint euidentium causarum vires. Aliæ morbis materiam suggerunt, vt alimenta & excrementa, quæ principales sunt causæ. Grauissimis proinde morbis maximè obnoxij euadunt, qui gulę abdominíque dediti, tempestiuam aspernantur medicationem. Aliæ materiam duntaxat immutant, soláſque huic qualitates impertiunt, vt aëris & occurẽtium intemperies, motus & quies, somnus & vigilia, & animi pathemata, quæ tarius morbos excitant. Quot igitur qualésque sint interiores morborum causæ, & qua hæ ratione ab euidentibus procedant, omnium denique efficientium causarum genera virésque sumus persecuti.

Grauissimis morbis obnoxij euadunt, qui gulæ, abdomini dediti, tempestiuam aspernantur Medicationem

Quæ sit vniuscuiusque morbi causa. Cap. XXI.

NVNC morborum ordine repetito particulatim scrutari par est quibus ex causis vnusquisque originem ducat, vt ex earum obseruatione omnis quæ ad medendi ratiõnẽ conducit habeatur cognitio. Quum autem morbus alius à solis euidentibus externísque causis profectus sit, alius præter has etiam interiores eásque vel antecedentes vel continentes causas habeat, prima quidem vniuscuiusque est origo discẽda. Partium similarium, tum simplex tum cõiugata intemperies, earum quoque putredo & totius substãtiæ corruptio, ab euidentibus plerũque causis fiũt. Hæ siquidem dum blandè & æquabiliter in omne corpus irruũt, primùm promptéque spiritus, qui in tenui substantia positi omni affectioni patẽt, ab his deinde humores cæteráque contenta: postremò partium substantiã quæ solidior est, quacunque vi aut qualitate insignes sint, afficiunt. At si validæ causæ eæ sint, & diu multóque tempore assistant: atque iis expositũ corpus propinquum sit, idque iam affectioni obnoxium (illa quippe quatuor in omnem rerum actionem concurrant oportet) affectus etiam proximè in corpus immigrabit. Quinetiam ij morbi similares nonnunquam à solis antecedentibus, aut à continentibus causis emergunt. Etenim vitiosus putrísque humor firmiùs parti adhærescens illius substantiam tandem

partium similarium Intemperies plerumq; ab euidentibus causis fiunt

dem corrumpit: quomodo & pulmones & iecur putrefcere perfæpe deprehendimus. Sic fuppreffi feminis & quorundam excrementorum malignitas in veneni naturam facefsens, principum partium fubftantiam contaminat. Quacunque autem intemperie alienáve qualitate fpiritus, fanguis, 5 humores, excrementáve tenentur, mox cõtagione corporis partes eadem inurunt, eáque interdum leui, interdum altiùs infixa & permanente. Itaque morbi fimilares aliàs à folis euidentibus, aliàs tum ab his tum ab antecedentibus continentibúfque caufis originem habent. Iam de inftrumentorũ morbis. Naturalis partium figura inuertitur aut fpermatis cõ- 10 formantífque facultatis vitio, aut membris in partu poftéave dum adhuc mollia teneráque effent contortis, aut quòd multo pòft tempore collifa confractáve vitiofè coalefcunt, fiue medici, fiue laborantis, fiue alterius cuiufpiam infcitia & errore. Interiores etiam caufæ plerunque figuram inuertunt, vt tumor præter naturam, fectio, conuulfio, & refolutio neruorũ.

15 Concauitatis & meatus vitia quidem multa funt, quorum coalitus maximè à caufa fit interiore, dum capacitatis facies exulceratę nec benè curatæ, inter fe glutinãtur & adhærefcũt. Obftructio ab interiore quoque caufa, vt à caruncula, à duro tuberculo, à tumore, à callo, à grumo & ab humore craffo lentóque interiorem canalem ductúmque infarciente. Anguftia 20 verò fit vel aliquo extrinfecus cõprimente introque impellente meatuum latera: vel his in feipfa concidentibus, ídque cogente frigidorum adftringentium aut exiccantium vi. Sed & caufam fæpe habẽt interiorem, quum retinendi facultas validior, meatus eorúmque ofcula quafi impetu coanguftat. Laxitatis caufæ his contrariæ funt, medicamenta aperientia, quæ 25 incidendi, detergendi, expurgandíque vim nacta funt, & quæ vehementer molliunt atque laxant: expultrix quoque facultas valida aut retentrix imbecilla. Afperitatis porrò caufæ funt, medicamentorum, humorum, & excrementorum immodicè acerborum, cuiufmodi funt immaturi fructus, aut acrium, aut abftergentium vis eoufque interdum inualefcens, vt 30 partes ipfas vel corradat vel exulceret. Læuitatem verò efficiunt cibi, potus, humores, tum vtiles, tum fuperuacui pingues atque glutinofi. In numero autem pars quæcunque deeft, aut naturæ conformationífque vitio, aut fectione, aut vftione, aut putredine, aut frigore periit. Siqua autem fupereft & accrefcit, ea eft validæ naturæ opus, quæ ex vtili eáque vberiore 35 materia naturale quiddam progignit: eiufmodi eft in conceptu fextus digitus, & in adultis tuberculum carnofum. Ex inutili verò materia fiunt ganglia, melicerides, fteatomata, atheromata, acrochordones, eiúfque generis tubercula. Partis porrò molem fupra modum augent, vtilis materiæ vbertas & valida natura, quæ frictione, calore, pice aliífque trahenti- 40 bus iuuatur. Minuunt verò imbecilla virtus, & alimẽti penuria, & alię caufæ quas diximus de naturali numero nonnihil detrahere. Partem è fua fede atque fitu dimouent vinculorum folutio aut laxitas, vt in luxatis, fiue repentino vehementíque motu, fiue mollientium occurfu fiat: continentium

tium partium disruptio vel laxitas, qualis in Enterocele aliisq; ramicibus, & in abdomine discisso, & quum vulnerato pectore pulmo excidit. Vicinarum autem partium consensus deprauatur, quum illæ inter sese cohærent, aut commune illatum vinculum laxatur, intenditur, vel abrumpitur. Continui solutionem efficiunt flatus humórve vel exuperãs, vel acer, vel pungens, vel exedens: & in causis euidentibus motus immoderatior, & quęcunque contundunt, frangunt, vulnerant, perforant, aut vrunt. Atque hæ quidem simplicium omnium morborum causæ putentur.

Implicitorum compositorúmque morborum causæ. Cap. XXII.

NVLLA causa proprio atque vni est semper addicta morbo, sed vna eadémque simplex morbos plerunque varios infligit. Solis ardor destillationem è capite frigidam concitat, ex qua asthma, arthritis & paralysis. Idem iecoris bilem accendit & extimulat, cuius febris est soboles. Sed & causæ contrariæ in morbi eiusdem procreatione sępe concurrunt. Vt enim solis ardor cerebrum dilatans illiúsque ductus patefaciens excrementa diffundit, fluxáque reddit, ita frigus immodicum quasi cõprimens & coarctans, illa exprimit, depellítque. Quum itaque morbi complures erunt, vniuscuiusque interior causa seorsum peruestiganda: quòd si multæ deprehendantur, obseruãdum implicitæne sint an connexæ, ánve disiunctæ: quandoquidem earum non minus quàm morborum obseruatio ad curationem confert. Implicitæ vix vnquam seorsum eximi possunt. Ex connexis antecedens prius quàm cõsequens delenda. Disiunctæ separatim sigillatímq; tolluntur. Quoniã autẽ tumores omnes præter naturam, morbósque partium plurimos humorum defluxio parit, quæ & ipsa plurimorum est morborum causa, hoc loco expendendum, quid fluxionem moueat, & in hanc non illam partem deducat. Fluxionis materia sunt, sanguis, bilis, tum flaua, tum atra, pituita, aquosus humor, flatus & quicquid ex his permistis conflatur. Omnis autem materia vel per se & sua sponte, vel impulsa fluit. Sponte, quum vel copiosior est, vel colliquefacta, vel iactata vehementiùs. Talis quippe nequit propria sede coërceri, sed suopte impetu effluit excidítque. Impulsa verò fluit aut vi partis expellentis ęa quæ tũ qualitate tum quantitate molesta sunt, aut vi frigoris, aut adstringentis cuiusdam aut comprimentis robore. Atque hæ causæ fluxionis sunt effectrices. Cur autem in hanc quàm in illam potius partem incumbat, causa est pars vel recipiens vel attrahens. Recipit autem quia imbecilla, aut quia prona & subiecta mittenti. Imbecilla est vel natura, vt cutis, axillæ, inguina, adenes, & alia quæcunque laxa mollísque genita est: vel morbo, vt quę contusa est, obtrita, vulnerata, alióve morbo languida. Pars prona fluxioni subiecta est, si vias ad se directas & ingredientes amplas habet atque latas, egredientes verò angustas. Sic ad renes, ad pulmones,

mones,ad articulos,ad aliásque ſedes in quas humor illabi conſueuit,prona eſt fluxio. Prona etiam fluxioníque ſubiecta pars eſt, quæ inferiore eſt ſitu: quandoquidem materia grauis faciliùs deorſum fertur & in procliue deuoluitur, quanquam & flatus & vapor & tenuiſſima bilis facilè quo-
5 quouerſum excurrit. Attrahit pars quæque fluxionem dolore, motu, frictione & calore, ſiue ab interioribus, ſiue ab externis cauſis cōparata hæc ſint. Humor in parte coaceruatur bifariam,congeſtu & defluxione. Congeſtus fit partis vitio & imbecillitate, quum allapſum alimẽtum nec conficere,nec abſumere valens,non pauca inde cōgerit ſuperuacua: aut quum
10 valida, ipſa plura allicit, quàm vt poſſit cōcoquere: aut quum denſior adſtrictiórque excrementa nec facilè deponit nec diſſipat.

LIBRI PRIMI DE MORBORVM differentiis eorúmque cauſis, Finis.

De ſymptomatis atque ſignis,
LIBER SECVNDVS.

Quid ſymptoma, & qua id ratione à morbo & à cauſa diſtet. Cap. I.

ERTIVM nunc genus reſtat eorum quæ prę ter naturam nobis ineſſe propoſita ſunt, ſymptomatum nempe atque ſignorũ: quæ vt ortu, ita & tractatione morbis ſuccedũt. Licet autem morbi cōpluréſque eorũ cauſæ penitus lateant & intrò condantur, ſymptomata tamen ſignáque omnia foras ſe dant, & conſpicua ſunt nobis. Alia quidem ſigni, alia ſymptomatis eſt ratio: omne ſymptoma ſignum eſt, non tamen omne ſignum ſymptoma. Eſt autem ſymptoma, affectus præter naturam vbiuis conſiſtens. Hîc quidem affectus appellatio latiùs quàm in morbi finitione patet, vt & affectionem omnem cótineat. Qui præter naturã ſimpliciter exiſtit, nondum contra naturam eſt, nec corporis functionem vllam manifeſtè offēdit. Morbus & morbi cauſa à ſymptomate diſtãt, quòd functionem lædant, ille quidem primùm & per ſe, hæc verò per accidens: ſymptoma neutro modo lædit, quia nondum contra, ſed duntaxat præter naturam eſt. Diſtãt & aliter, quòd morbus in aliqua corporis parte ſolùm conſiſtat, cauſa in contentis, ſymptoma verò tum in vtriſque, tum in functionibus ipſis. Hac quidē nominis ratione quicquid vel in corporis ſubſtantia, vel in contentis vel in functionibus prę ter naturam exiſtit, ſi nondum functiones manifeſtè offendit, ſymptoma iudicandum, vndecũque id originem ducat. Itaque & corporis nigrities ex ſolis ardore contracta, & vrinæ aliorúmve excrementorum color odórve præter naturam citra morbum grauis, & leuiuſculi partium affectus, adeóque tenues vt nōdum functionibus incommodent, ſymptomata ſunt, neque in aliud affectuum præter naturam genus cóiici poſſunt. Eſt tamen & altera multò anguſtior huius nominis ratio, qua ſolùm affectus prę ter naturã ex morbo profectus ſymptoma appellatur. Hoc genus vniuerſum morbi ſoboles eſt, quo nihil eorum pertinet quæ modò percenſui: at nihilominus fœdus icteri color, & putrida fœtẽnſque deiectio ex febre profecta, & omnis functionis læſio, huius ſunt generis. Cæterùm quum morbus vnus alium de ſe proximè gignit, vt dum iecoris feruor ventriculo calidam intemperiem inurit, poſterior affectus ex morbo quidem natus eſt, nō ſimpliciter tamen ſymptoma, ſed morbus appellari debet: ſiquidem in parte inhæreſcit, cuius actionē primùm ac per ſe manifeſtò lædit. Atque hi ſunt quos ſuprà cōſequentes morbos nũcupauimus, quorum prior poſterioris eſt cauſa. Quis enim

vel

vel mediocriter eruditus ventriculi intemperiem ſymptoma cenſeat calidioris iecoris? Nihil igitur ne diuerſa quidem ratione poteſt morbi atque ſymptomatis rationem ſibi vēdicare, quoniam neque fieri vllo modo poteſt, vt vnum quippiam atque idem actionem lædat & non lædat. Quinetiam quum imbecillum languidúmque iecur malè ſanguinem conficit, hæmatoſis læditur, ex hac deinde corrupti vitioſíque humores toto corpore ſuccreſcunt, qui febres & alios deinde morbos excitant: ipſa humorum corruptio, licet affectus ſit præter naturam ex morbo natus, minimè tamen ſymptoma cenſeri poſſit, ſed morbi cauſa, quòd in contentis ſubſiſtat actionémque ex accidenti lædat. Nihil enim idem poſſit morbi cauſa & ſymptoma dici: quāquam fieri poteſt vt ſymptoma alterius ſymptomatis ſit cauſa: vt quum ex eodem morbo complura ſymptomata continuata ſerie defluunt. A frigida ventriculi intemperie concoctio offenditur, ex qua ciborum eſt cruditas: hinc porrò lienteria, quę eſt cita alui deiectio, ab hac demum impedita alimēti in totum corpus diſtributio. Hac ſerie quoties morborum, ſymptomatum & cauſarum ingens quædam fit concurſio magnáque confuſio, morbum neque ſymptoma proximè antecedit, neque cauſa vlla proximè inſequitur: ſed ea ſerie ita ſemper ex aliis alia nectuntur, vt morbum cauſa antecedat, ſymptoma verò proximè ſequatur. Quanquam autem idem interdum morbus eſt & morbi cauſa, neutrū tamē ſymptoma dici poteſt. Nā & morbus morbi, & ſymptoma ſymptomatis interdum cauſa fit: at ſymptoma neque morbus neque proxima morbi cauſa eſſe vſquam deprehenditur. Quamobrem Auicennas tria hæc genera permiſcens confundénſque, non planè videtur rerum ſubſtātias diſpertitus. Quum propter ictū dolor acerbiſſimus phlegmonen parit, ſymptoma ait morbi cauſam fieri: at certè dolor proxima cōtinénſve non phlegmones, ſed fluxionis cauſa exiſtit, fluxio verò collectionis, hæc demum, quia partem copia diſtendit, obſtructionis, ex qua ſequitur prohibita perſpiratio, natiui caloris extinctio, humorum putredo, ipſa denique inflammatio, quā propriè phlegmonen appellamus. Tumoris igitur principalis cauſa eſt ingens cumulatorum humorum copia, inflammationis putredo, dolor verò incitans duntaxat cauſa eſt, & ſine qua nihil efficeretur. Neruos omnes contendit Auicēnas, vt perſuadeat ſymptoma in morbum verti commutaríque, quum capitis dolor ex ſtomachi vitio acceptus diutius perſiſtit. At verò dolor hic ex ſympathia tametſi capiti fit proprius, nec tamen in morbum degenerat, nec priſtinam ſymptomatis naturam cōmutat: ſed vel ipſa capitis intemperies, vel alius quidam morbus ex ventriculo contractus, proprium hunc capitis dolorem inferr.

Tria ſymptomatum ſumma genera. Cap. II.

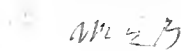
MORBVM proximè tanquam effectus ſequitur functionis læſio, primum illius ſymptoma ídque proprium & indiſſolubile, è quo dein alia defluunt omnia. Sunt autem hæc bipertita: nam

alia in partium ſubſtantia,alia in excremētis inſident.Itaque tria ſunt omnino ſumma ſymptomatum genera, actio læſa, excrementorum vitium, & ſimplex corporis affectus. Poſteriora duo ex læſa functione,hæc verò ex morbo proficiſcitur.Exempli cauſa vtque omnia pateant apertiùs,obſtructio ſit in bilis folliculo: ſub hoc vitio flaua bilis à reliquo ſanguine expurgari nequit,hácque functione læſa bilis cum ſanguine manēs in totū corpus refunditur. Hinc cutis fœdo tetróque colore deturpatur, & icterus ſit ſimplex quidem ſymptoma. Hinc etiam vrinæ craſſeſcunt flaueſcúntque, & alui excrementa albicant bilis permiſtione deſtituta. Ea igitur ſerie ſimplices corporis affectus excrementorúmque vitia ab actione læſa proficiſcuntur. Iam verò læſarum functionum differentiæ ex integrarum numero colligendæ. Functionum aliæ animales, aliæ naturales: & animalium aliæ ſenſus, aliæ motus, aliæ principes. Senſus porrò quinque ſunt, tactus, guſtatus, odoratus, auditus & viſus. Principes verò functiones ſunt, phantaſia, intelligentia, & memoria. Harum vnaquęque bifariam læditur, quia aut nōn fit, aut malè: & malè rurſum bifariam, aut diminutè aut deprauatè. Cæcitas viſionis eſt priuatio, hebetatio diminutio, hallucinatio error & deprauatio. His in auditu reſpondent, ſurditas, grauis auditio & tinnitus. Haud quidem difficilè ſit iſtorum imitatione cæteras animales functiones læſas, tametſi proprio adhuc nomine caruerint, numerando perſenſere, ſi vniuſcuiuſque rres conſtituantur differentiæ. Eadem propemodum in læſis naturalibus functionibus numerandis ratio tenenda. Quum pars vnaquæque ſimilaris quatuor tum facultatibus, tū functionibus inſignita ſit, ſi quamlibet trifariam lædi contingat, quòd vel minimè, vel remiſſè, vel deprauatè edatur, erūt vniuſcuiuſque partis, vt ſimilaris eſt, ſymptomata duodecim. Si eadem quoque ex naturalium inſtrumentorum eſt ordine, quoniam præter eas quibus ſe alit & tuetur, alias etiam toti corpori cōmunes vires accepit, aliis duodecim erit ſymptomatis obnoxia. Ventriculi apepſia, bradypepſia, dyſpepſia læſæ communis concoctionis vitia ſunt: totidémque & in attractione, & in retentione, & in expulſione conſiſtunt, ſed quibus propriæ appellationes non ſuppetunt: quemadmodum neque læſis functionibus duodecim, quæ illi qua ſimilaris eſt peculiares ſunt. Tot igitur ſymptomatū genera functio læſa cōprehendit, quorū alia in alias partes incidunt pro cuiuſque functionibus cōnumeranda.

Symptomatum quæ tum in affectu ſimplici, tū in excrementis conſiſtunt differentiæ. Cap. III.

SIMPLICES partium affectus præter naturam qui functioni nulli incommodant, ſenſibus ferè obuij manifeſtíque ſunt. Hos proinde ſenſuum quibus percipi ſolent numero, in ordines quinque redegerunt. Aſpectabiles ſunt fœdi colores, quos morbi inflixerunt, qualis flauus eſt in ictero, pallidus in leucophlegmatia & in viriligine, niger

in

in elephantiasi. Odoratus sunt, teterrimi & graues odores, quos axillæ, aures, nares, os, aut corpus vniuersum expirat. Ad auditum, referuntur soni præter naturã, quales sunt aurium tinnitus, pulmonum fauciúmque stertores, dentium stridores, ventriculi atque etiam colli rugitus, intestinorum crepitus. Ingrati sapores qui palatum & linguã inficiunt, gustatu deprehenduntur, cuiusmodi sunt oris amaror à bile flaua, sapor acidus è melancholia, aut salsus è pituita. Cutis scabra, arida, & rugosa symptomatis inquinatur, quæ tactio percipit. His ergo differentiis comprehenduntur symptomata generis secũdi, quæ simplices sunt corporis affectus. Tertiũ porrò genus in excrementis inest, quæ præter naturam vitium contraxerunt, aut substantiæ, aut qualitatis, aut quantitatis. Substantiæ vitium appellamus, quum quod excernitur toto genere præter naturã est, vt calculus, vt arenula, vt lumbricus. Aut quum non id quod excernitur, sed ipsa illius excretio præter naturam existit: vt sanguinis è naribus, ex auribus, ex ore seu sputo seu vomitione, è vesica vel aluo profluens, & quæcunque citra naturæ præscriptum fit eruptio. In excrementis qualitatis vitia insunt, quum aut eorum color à naturę modo recedit, vt si vrinarum, deiectionũ, mensium, sputorum, aut vomitionum niger est color, liuidus, aut viridis. Quum etiam aut graueolentia ferit: aut sapor amarus, salsus, acidúsve subest: aut lentor vel acrimonia, & crassities vel tenuitas, aliáve qualitas præter naturã, tũ his tum cæteris quę manant è corpore inesse deprehenditur. Quãtitatis vitium est, quum iustus naturę modus in his minimè tenetur, sed ea vel abundantiùs vel parciùs profluunt. Hæc igitur excrementorum vitia in symptomatis connumerentur, si præsertim ex morbo originem sumpserunt. At quæ non hinc, sed ex alimentis profecta sunt, quorum vel qualitas praua, vel immodica quantitas permanet, non propriè symptomatis annumerari debent. Ipsa porrò excremẽtorum vitia atque symptomata dum præter naturam intus coërcentur, nouorũ plerunque morborum causæ fiunt. Haud equidem scio vlláne alia causa plures morbos procreet, quàm excrementorum prouentus. Symptomatum differentiæ hæ sunt, iam eorum causas breuiter perstringam.

Læsarum functionum causæ. Cap. IIII.

FVNCTIO læsa per se nulliúsque rei interuentu ex morbo proficiscitur. Morbus autem qui sensum motúmque offendit, vel in cerebro propria facultatis sede, vel in sensus motúsve organo consedit. Qui facultatem eiúsque sedem occupat & impedit, aut intemperies est, aut cõtinui solutio, aut constipatio, aut obstructio, eáque vel à tumore præter naturã, vel ab influente humore profecta. Ab his siquidem coërcita facultas prohibetur in sensus motúsque instrumenta defluere. Qui instrumentum, modò partem eius principem & primariam, modò cæteras quæ illi subsidio veniunt, aut quouis modo vsui sunt, exercet. In primaria

quidem (cuiusmodi in oculo est humor crystalloides) fiunt intemperies, continui solutio, & situs mutatio: hic enim sæpe de sede propria decedit. In cæteris instrumenti partibus, præter intemperiem & continui solutionem instrumentarij quoque morbi cõsistunt: cuiusmodi sunt pupillæ amplitudo vel angustia, humorum penuria vel exuperantia, horum tunicarúmque crassities aut alienus color, suffusio, vnguis, & quæcunque ob pupillam succrescunt, deinde vlcera, inflammationes, aliíque tumores, qui nihilominus & totius oculi morbi sunt, & symptomatum causæ. Sic propemodum & aurium obstructio, vel à tumore nascitur, vel à tuberculo, vel à sordibus, vel ab iis quæ in eas incidunt. Narium quoque obstructio ex attritu & tumore, vel ex polypo fit: & ossis spongoidis obturatio à grauedine. At fœtores iis insidentes odoratum corrumpunt: queádmodum linguæ lentor salsus, acidus, aut amarus, gustatus iudicium euertit. Iam verò tactus motúsque symptomata, vt stupor & paralysis, fiunt neruis aut refrigeratis, aut vinculo alióve extrinsecus premente constrictis, aut crasso lentóque humore obstructis. Hæ causæ spiritum & facultatem animalem latiùs manare non sinunt. Ita igitur animales functiones causæ multiplices offendunt. At verò læsæ naturalis functionis causa omnis vel intẽperies est, vel substantiæ corruptio: hæc enim vitia, similarem partem actionum opificem inuadunt labefactántque, neque priuatæ vllius functiones naturales aliis ex causis lædi possunt: at publicæ, quales in naturalibus instrumentis insunt, aliis etiam quibusdam ex causis offendũtur. Etenim ventriculi, iecoris, alteriúsve instrumenti ratio ab erysipelate, à phlegmone, ab aliísque tumoribus præter naturã interdum peruertitur, hincque diminuta aut deprauata concoctio hominem fatigat. Quinetiam non solùm similaris, verumetiam instrumẽtarius morbus attractionem interpellat. Sic tuberculo carnoso vel alio quouis tumore in gula succrescente, quo cibis via præcluditur & intercipitur, vel omnino nulla, vel difficilis, vel deprauata, quasi saltu quodam aut tremore attractio perficitur. Eisdem ex causis & ex flatuum turba præpeditur retentio, nec ventriculus cibos arctè complectitur, nec eisdem firmiter adhærescit. Expulsionẽ lædunt morbi similares, & viarum angustia atque obstructio. Sed hanc accelerat excremẽdorum copia vel acrimonia: crassities verò aut lentor remoratur. Nõ aliæ profectò causæ quærendæ sunt, cur alimẽti in vniuersum corpus per venas distributio, aut fæcum alui deiectio, aut vrinæ profusio, aut flauæ bilis in suã cystim, aut denique melancholiæ in lienem expurgatio vitiosa sit.

animales functiones causæ multiplices offendunt, sed læsæ functionis causa omnis vel intemperies, vel substantiæ corruptio.

Simplicium symptomatum interiores causæ, Cap. V.

AFFECTVS verò simplices siue in corporis partibus, siue in excrementis citra vllam functionũ læsionem inhærescunt, interiores causas has obtinẽt. Color quidem præter naturam, succum & humores de optimo & mediocri statu delapsos, qui vel in cutem se extulerunt, vel cum excrementis

crementis excidunt. Fœtor omnis & graueolentia ſoboles eſt putredinis. Alienus ſapor, aut humoris qui in os influit, aut qui excrementis permiſcetur, naturam imitatur. Sonus prętęr naturam, rugitus & murmur, vel ab inſtrumentorum fit anguſtia, vel à flatus copia, vel ab eo huc & illuc impulſo. Ex quibus intelligi poteſt horum ſymptomatum quemadmodum & ſuperiorum cauſas eſſe morbos. Naturalium autem excrementorum, vt deiectionum, vrinarum, menſium & ſudorum vitiata qualitas, eas cauſas habere putetur, quas nunc ſimplici affectui aſcripſimus. At verò quantitatem eorum ſupra modum augent, vel ingens ciborum copia, vel eorum corruptio & acrimonia, quæ expultricem vim ſtimulat, vel lubrica fluxáque materia, vel continentis facultatis imbecillitas, vel exquiſitior corporis ſenſus, vel impedita alimenti diſtributio, vel excrementa aliunde refuſa, vel corporis vniuerſi colliquatio. His enim ex cauſis vrinæ, deiectiones, ſudores atque menſes validiùs, abundantiùs, crebriúſque erumpunt. Quantitatem verò eorum minuunt, alimẽtorum parcitas, craſſities & adſtrictio, expellentis facultatis imbecillitas, partium expellentium ſenſus obtuſior, viarum anguſtia vel obturatio, immoderata è cutis ſpiraculis facta diſſolutio. Verumenimuerò excretiones quæ toto genere ſunt præter naturam alias cauſas habent. Vt ſanguinis profuſio fit rupta, exeſa, aut aperta vena quæ ſanguinis eſt receptaculum. Rumpitur autem nimia plenitudine & vi cauſarum euidentium quæ ſuperiore libro poſitæ ſunt. Exeditur ab acri & mordaci humore, ſi præſertim ea mollis eſt & tenuis. Reſeratur patefactis oſculis & copia, & tenuitate, & acrimonia ſanguinis, interdum & à natura quæ laceſſita ora venarum diducit, vt iis exigat quicquid eſt moleſtum. Nõnunquam & ſanguis ita extenuatus vt ſeri ſpeciem referat, è venarum tunicis rarioribus atque laxis emanat. Vomitiones autem mouent cibi aſſumptorúmque copia, cõtentorum velut bilis acrimonia, & quę pondere grauant, vt ſanguis vel pituita copioſior quodam loco concluſa. Tres hæ cauſæ cerebri deſtillationes, oculorum lachrymas, expuitionem, gonorrhœam omnémque ex quauis parte vacuationem cõtra naturam proritant. Hîc nempe cõtinendi facultas excrementorum pondere defeſſa, omnia tãdem elabi ſinit: expultrix verò ſtimulata impetu eadem omnia deturbat.

Fœtor omnis et graueolentia soboles est putredinis.

Dolorem ſymptoma tactus eſſe, & quæ illius cauſæ. Cap. VI.

SENSVS vnuſquiſque rei obiectæ vehementia pulſatur ac dolet: vt oculus nimio ſplendore, & auris aſpero vehemẽtíque ſtrepitu. Vnius autem tactus dolores idcirco maximè atroces exiſtunt, quòd craſſiſſimus atque in compactiore materia poſitus, primus ſit & omnium animantium cõmunis, quódque qualitates in quibus hic verſatur maximè ſint efficaces. Hæ igitur ſiquando exuperent, & tactum repente vehementérque feriant, dolorem commouebunt. Nõ ipſa noxiarum qualitatum perceptio, ſed quæ hinc protinus exoritur affectio

dolor est, quemadmodum & quæ ex inimici conspectu nascitur, tristitia aut ira existit. Vt igitur inimici conspectus non est ira, ita profectò neque rei noxiæ tactio, sed molestia ex tactione profecta dolor est. Itaque vt ira animi, ira & dolor debet tactus symptoma censeri. Galenus Hippocratis locum exponens quo dixit omnem morbum vlcus esse, dolores omnes non nisi diuulsione & cōtinui diuisione moueri contendit. Auerrhois Galenū insimulans suadet soluto continuo idcirco dolorem inferri, quòd praua & nocens qualitas inducta sit: hanc vnicam & proximam causam statuit doloris, quæ vna proximum est & proprium tactus obiectum. At verò vtraque sententia videtur sophismatum subtilitate instituta. Tactus enim non vnum est & simplex instrumentum, sed quod in extremorū caloris & frigoris, humoris & siccitatis, mollis & duri, asperi & lænis, grauis & leuis mediocritate, cōuenienti forma atque situ cōsistit. Hunc proinde in Physiologia demonstraui à temperatis suíque similibus nihil affici, nec ea percipere, à dissimilibus verò & contrariis variè perpeti, eáque non nisi offensione & læsione sentire. Quāobrem quicquid supra modum calidum frigidum, durum acutum, graue aut multum repente irruet in tactum, dolorem infliget, idque qualitatis suæ vi & efficacia, quæ proxima est doloris causa: nempe calfaciens, refrigerans, contundens, secans, exedens aut diuellens. Itaque doloris causam non vnicam, sed tot nimirum quot sunt tactus obiecta, statuere par est. Quæcūque violenter & repente in tactum irrumpunt, tandiu solum dolorem inferre possunt, quandiu agunt & sensum mouent: atque cum sensus mutatione illius pariter dolor cōquiescit. Licet interdum sublato efficiēte torpor aliquis, (perinde atque in oculo rei visæ simulachrum) aliquantisper remaneat, obscuram quandam doloris speciem exhibens, ea tamen dolor haudquaquam est. Multæ quidem existunt dolorum differentiæ, quas inter signa demonstratiua collocandas esse duximus. Quamobrem de symptomatum summis generibus horúmque causis istæc attigisse satis súperque videmur, de singulis inter particularum morbos paulò pòst aptiùs dicturi. Nunc de signis tradendum.

DE SIGNIS, QVOTQVE SINT illorum differentiæ. Cap. VII.

MORBI in intimo corporis recessu cōditi, qui neque cerni neque sensu vllo percipi possunt, solis signis intelliguntur, quibus tāquam rerum indiciis mens recta ratione ducitur, & in recondita penetrans, quæcunque magna obscuritate inuoluūtur sic aperit, vt oculis ea cernere videatur. Tanta est signorum necessitas, vt his sublatis medicinæ fundamēta corruant. Quoniam autem præter morbos eos qui de partibus singulis posthac tradentur, alij plerunque aut noui aut nouo modo impliciti

ingruunt, qui neque literis, neque expressis signis doceri omnes possunt, generalis quædam signorum ars iure præmittenda est, quę modum exprimat, rum morbi, tum causæ cuiusque interioris inuestigandæ. Quum aurẽ tria sint prima signorum genera, hîc quidem de insalubribus quæ morbos
5 eorúmque causas demonstrant, in opere prognostico de signis prognosticis, in opere sanitatis tuendæ de signis integræ valetudinis disserendum. Quicquid igitur sensibus nostris obuium, aliud quippiam latens & occultum comitatur, id illius est signum. Sic symptoma quia conspicuum interioris occultíque morbi è quo fluxit, expressum est signum: sic & causa e-
10 uidens vt vitiosus corruptúsque cibus, morbi quem procreauit index est. Est autem signum genere duplex, demonstratiuum & prognosticum. His nonnulli commemoratiuum adiecerunt, quo pręterita corporis constitutio memoria repetitur. Demonstratiuis præsens indicatur cõstitutio, prognosticis futura præuidetur. Signa prognostica non continuò vt morbus
15 inuadit, sed aliquanto pòst tempore se proferunt, hincque mox apparentia & superuenientia nuncupari solent. Ea genere quidem triplicia sunt: alia coctionis vel cruditatis, alia salutis vel mortis, alia decretoria, & in vnoquoque genere alia salubria, alia insalubria, alia neutra, de quib⁹ sigillatim aliquando fusiùs disseretur. Demõstratiuorum quoque alia salubria,
20 alia insalubria, alia neutra. Salubria quæ corporis naturalem constitutionem, & bonam humorum commoderationem commonstrant. Insalubria alia quidem morbi speciem declarant, vt pulsus frequens, celer, & inæqualis febrem: alia sedem affectam, vt pulsus durus mẽbranam, mollis & vndosus pulmones molliorémve partem affici: alia morbi causam, vt
25 plethoræ & cacochymiæ signa. In vnoquoque porrò genere alia propria sunt & inseparabilia, quæ propiam rei essentiam perpetuò comitantur, neque possunt ab ea seiungi. Statim pariter cum morbo inuadunt paritérque desinunt, vnde comitantia & simul apparentia nuncupantur. Ita quidem lateris dolor pungenti similis, difficilis spiratio, tussis, & acuta febris, pro-
30 pria dicimus signa pleuritidis. Alia dicũtur assidentia quæ aliàs cum morbo inuadunt, aliàs superueniunt, aliàs neque omnino adsunt: proinde nec propria nec inseparabilia sunt, sed multorum communia. Sic dolor ad iugulum vel ad ilia pertingens, & in latus ægrum quàm in sanum decubitus facilior, non propria, sed assidentia sunt pleuritidis signa: quemadmodum
35 & capitis dolor, qui febri non assiduus comes assistit. Prætermissis autem salubribus prognosticísque signis, insalubria duntaxat hoc loco exponẽda suscipimus.

Signorum insalubrium quæ morbos eorúmque causas indicant summa genera. Cap. VIII.

40 TRIA corpori præter naturam insident, morbus, morbi causa, & symptoma. Postremum hoc, quia perpetuò sub sensum aliquem cadit, seipso non aliis signis percipitur. At morbus atque

signum duplex, demonstratiuum et prognosticum

alia sunt signa propria seu inseparabilia

alia sunt comitantia et simul apparentia

alia dicuntur assidentia

eius cauſa interior noſtros plerunque ſenſus effugiunt,nec in conſpectum ſe dant,ex ſymptomatis tamen ceu ex ſignis innoteſcũt. Hinc artis medicæ pars maxima opinabilis & cõiecturalis eſt,cuius veritas nõ aliter quàm argumentis atque ſignis illuſtratur. Quoniam autem ad curandi methodum,non modò morbi ſpeciem, verumetiam corporis ſedem cui is inhæreſcit,compertam eſſe oportet, conuenit vt ſignorum inſalubrium alia ſedem affectam indicent, alia morbum qui in ea cõſiſtit.Sedis affectæ ſigna ſunt,excremẽta,actio læſa,doloris proprietas, ſitus, & propria accidentia. Non ſemper omnia, ſed tamen quædã neceſſariò elucẽt in vnaquaque affecta ſede. Iecur enim inflamari plerũque doloris proprietas, ſitus, & propria accidentia dilucidè innuunt, etiamſi nec læſa videatur actio, nec excremẽta profluant. Sic factum vlcus exeſámque venam ſola ſanguinis expuitio retegit, licet cæterorum nihil ſe proferat. Excrementi quidẽ appellatione tum quod excernitur,tum ipſum excernendi modum complectimur. Quod excernitur,interdum portio quædã eſt affectæ ſedis, quam certò coarguit: nam cartilago tuſſi eiecta arteriam, caruncula in vrinis renes,& ramentum in alui fæcibus,tenue quidem ſuperiora,craſſum & carnoſum inferiora inteſtina exulcerari demonſtrat. Interdum non ipſa partis ſubſtãtia,ſed quiddam illi adhæreſcens excidit, vt inteſtinorum adeps: interdum quippiam quod pars affecta cõplectitur, ſic per acceptum vulnus ſi vrina profluit,veſica,ſi fęx alui,inteſtinum ſauciatur. Vulnerato autem pectore ſi ſpiritus efflatur,ſuccingens membrana diuellitur. Excernẽdi quoque modus affectam ſedem patefacit: nam ex vulnere ſanguis quaſi ſaliendo proſiliens ex aperta eſt arteria: & portio ſedis affectæ ſi pura & ſolitaria excernitur,è proximis eſt ſedibus,ſin verò naturalibus excrementis ad vnguem exquiſitéque permiſcetur, è diſtantibus atque ſublimioribus eſt. Actio læſa eam partem à qua edi ſolet affici oſtendit, vt cæcitas oculum,ſurditas auditum,cruditas vẽtriculum. Partis autem affectus propriúſne ſit,an per alterius conſenſum, nõ ex læſa actione,ſed ex aliis ſignis diſcendũ. Quum enim ſolitarius conſiſtit & perpetuus eſt nihílque intermittens,neque increſcente alterius partis affectu augetur, ſed quouis alio ſublato perſiſtit, atque illi accommodata præſidia cõferunt, proprius exiſtit. At qui alterius incremẽto inualeſcit illiúſque remiſſione miteſcit,nec idoneis ſubſidiis parti adhibitis leuatur, alterius conſenſu fit. Doloris quoque proprietas ſeu ſpecies explicat quæ pars primariò ſit affecta: vt dolor pulſans,aut arteriam aut partem arteriæ proximam laborare: pungens membranam: conuellens neruos aut tendones: extenſus venas: cõtundens & profundus oſſium membranas: laxus & mollis carnem: grauis & obtuſus viſcera aliámve partem ſenſus hebetioris. Situs porrò tum doloris, tum tumoris,affectæ ſedis eſt index. Nam ſi dolor dextro hypochondrio penitus inſidet,iecur non lien: ſi ſiniſtro lien non iecur afficitur. Si dextri hypochondrij tumor per coſtarum extrema producitur, iíſque ſubiectis lunæ figuram exhibet,in iecore eſt,ſi circunſcriptus in ventris longum exporrigitur,

porrigitur, in rectis est musculis abdominis. Hæc signorum genera sunt quibus affecta sedes deprehenditur, atque ex his quæcũque propria & inseparabilia dicuntur, quia maximam demonstrandi vim obtinent, certissima sunt: assidentia verò, quòd multorum sint communia, non paruam
5 interdum dubitationẽ habent. Iam verò affectuum signa ex eisdem (ratione tamen paulùm diuersa) depromuntur, præterquam ex actione læsa: hæc enim quæ pars affecta sit, non quis in ea insit affectus exprimit. In excrementis igitur si partis cuiuspiam portio continetur, vlcus subest: vt quũ intestini ramentum deiicitur, aut asperæ arteriæ bronchium expuitur. Si
10 arenæ rubræ subsidẽt in vrinis, renes calor exercet. Si alui fæces semini cucurbitæ similes exeunt, ascarides vrgent. Doloris proprietas morbi speciem demonstrat: vt dolor inflammans calidam intemperiem, stupefaciẽs frigidam. Dolor pungens, exulcerans, aut pruriens, humoris vel acris, vel salsi soboles est. Dolor distendens, vel aquam tenuem vel flatum ostendit
15 in tumore contineri. Loci quoque natura atque situs, quòd vniuscuiusque partis sui sint & peculiares morbi. Oculi soli suffusione tentantur, renes & vesica ferè calculo: intestina lumbricis, nõ autem ventriculus. Cor nunquam penetrante vlcere, vt neque pulmo neque syndesmus dolore.
Propria tandem accidentia, vt vngues adunci tabem, lingua nigricans
20 ardentem febrem, citrinus vniuersi corporis color, iecoris, niger verò lienis obstructionem declarat. Ex iis igitur signorum generibus, tum sedis affectæ tum morbi cognitio capi debet.

Doloris proprietas morbi speciem demonstrat

Qua ratione sit affecta sedes ex signis inuestiganda. Cap. IX.

25 OMNIS inuestigatio ab eo quod sensibus perspicuum est in abstrusas occultásque causas deducit: quódque ortu & causarum ordine postremum est, inuestigatione primum occurrit: nempe aut morbus aliquis manifestus, aut certè symptoma. Hoc autem siue læsa functio, siue excremen-
30 tum, siue dolor fuerit, tum ex situ tum ex specie nos in aliquam partis affectę suspicionem primùm adducet: deinde percontandum num etiam alia existant suspectæ partis symptomata quę primæ coniecturæ cõsentiant. Etenim nullum ferè symptoma solitarium existit, sed vnius eiusdémque morbi multa semper concurrunt. Quum igitur omnia quæ
35 tum narrando, tum percontando audita sunt, in vnius eiusdémque affectę partis significationem cõgruunt, explorata compertáque est affecta sedes. Sin verò illa inter se dissident atque discordant, in alterius partis inuestigationem diuertendum, dum quædam deprehendatur, quæ certorum signorum testimoniis affecta cõfirmetur. Si omnium symptomatum signi-
40 ficationes eòdem pertinent, neque vllum aliò quoquam deflectat, pars vnica laborat. De hac præterea disquirendum proprióne affectu, an alterius partis consensu laboret, & quænam ea fuerit. Si proprius est affectus, isne etiam primarius sit, an ex alio antecedente profectus. Omnium quippe eiusmodi

nullum fere symptoma solitarium existit sed vnius eiusdemq; morbi multa semper concurrunt

eiuſmodi diſtinctio in primis eſt ad medendi rationem neceſſaria. Quendam (exempli gratia) ſtatuamus de ſpirandi difficultate queri. Quum ex ea actione læſa conſtet inſtrumentum aliquod eorum quæ reſpirationi inſeruiunt affici, perſcrutandum quidem faucéſne an aſpera arteria peculiari vitio tenetur. Si nihil in his apparet, cauſa aut in pulmones, aut in thoracē, aut in ſeptum tranſuerſum, aut in vicinas partes cōferenda. Quum ſtertor reſpirando obauditur, & tuſſis moleſta eſt ſine ſenſu doloris, pulmones in vitio ſunt. Quum dolor in thorace premit, ídque circa nothas coſtas dextri lateris, ex aliis ſignis diſpiciendus is diſcernendúſque eſt. Si enim pungenti ſimilis fuerit cum febre aſſidua, cum tuſſi qua maximè cruētum expuitur, pleuritidis eſt index. Grauis verò cū aſſidua febre, cū tuſſi ſicca, cōiecturam adfert inflammati iecoris. Tum igitur obſeruādum, num tumor aliquis in dextro hypochondrio lunæ ſpeciem exhibeat, lingua ſcabráne ſit & nigra, ſitis inexhauſta, ingens cibi faſtidium, vomitus bilioſus, frequénſve deiectio bilioſa, vrina craſſa & flammea: hæc enim ſi extant, iecur phlegmone tentatur. Sin multa deſunt, aliò referendus eſt affectus. Rurſum verò exponat aliquiſpiam dolorem obortum ſubter coſtas ſiniſtri lateris. Doloris quidem ſpecie perpenſa, eius regionis loci omnes adeundi animóque luſtrandi ſunt, coxendix, muſculi abdominis, lien, colum inteſtinum, & ren ſiniſter, quorum eſt omnium magna affinitas. Hic verò dolor ſi infra deuergēs in crus vniuerſum exporrigitur, & inceſſu ingraueſcit, húncque deſtillationis ſigna anteceſſerūt, coxendicus eſt. Sin manus contactu vel blandiſſimo deprehenditur, & tuſſi, ſternutamento, altáque inſpiratione exaſperatur, in muſculis eſt abdominis. Si cum dolore tumor animaduertitur ſiniſtro hypochondrio circūſcriptus, éſtque moleſtus decubitus dexter, & flatus plurimi cōcoctione ſuſcitati, aut ventriculum diſtendunt, aut ructu erumpunt: metus & mœſtitia diu habēt, in lienem referendus eſt affectus. Si dolor fixus ex eo cauo, quod inter coſtas extremas & coxendicem eſt, vreteris progreſſu per ilia in veſicam ferè porrectus, qui aluo ſoluta haud prorſus cōquieſcit, vomitióque varia eſt, frequēs meiendi deſiderium cum ardore, vrina vel ſubſtantia vel cōtentis à naturali plurimùm abeſt, is in rene conſiſtit. Colicus verò dolor & vagus & latè diffuſus eſt, qui aluo citata & liquata miteſcit. Ea ſit igitur inueſtigandi ratio. Quum autē res ipſa planè apertéque omnibus ſymptomatis inſtructa explicatur, non inueſtigatione, ſed acri duntaxat iudicio tranſigenda decidendáque eſt. Vt ſi quis ter quatérve quotidie ſynceri puris circiter ſelibrā ex aluo reddat, interdum cum fæcibus, nonnunquàm ſeorſum, nec dolor ſit vllus, nec vnquam fuerit, nec ſitis, nec appetentia deiecta, nec febris admodum valida, ſed lenta ſolùm, nec laborans decumbere cogatur, id vndénam emanare iudices? Hæc dubitatio aliquando multorum mentes occupauit. At certè ex quodam abſceſſu ſub diaphragmate rupto id effluere conſtat. Non autem in ventriculo aut inteſtinis, quia in his ſine ſenſu eſſe non poteſt. Non in renibus aut veſica, quòd ex his non in aluum, ſed in vrinas

rinas contenderet. Non in iecore aut in liene, quia horum abscessus laborantem omnino prosternunt, cum febre ardente, cum siti, cum grauibus aliis symptomatis. Restat igitur in solo sit mesenterio, quod pars est ignobilis, sensus omnis expers: atque in eius parte ima, è qua syncerum possit in
5 intestinum tectum confluere. Iam verò si multa indicia variáque symptomata sese exhibent, quorum nec vires nec significationes in vnam & eandem affectam sedem pertineāt, simplex esse nequit & vnica sedes affecta. Hîc autem impetiti & artis ignari signorum turbulenta concursione præpediri solent, tanquam in nouū inauditúmque morbi genus incidant.
10 Et reuera cōfusos implicitósque morbos dilucidè explicare in primis quidem arduum & operosum est, maximè verò quū affectæ sedes vicinæ sunt, & in communem quandam functionem conspirant, quoniam pleraque illarum symptomata cōmunia sunt. Vt tamen ij secernantur explicentúrque, perpensis singulorum signorum viribus & naturis, quotquot in eius-
15 dem partis significationem concurrunt, seorsum constituenda referendáque sunt, dum tandem constet quot partes primariò sint affectę, vt & totidem morbi reipsa designētur. Quum igitur respiratio offenditur, tussísque vetus fatigat, & stertor, & sputum copiosum est, quibus dein lateris dolor accedit: quoniā nec tussis illa vetus, nec stertor possunt ex pleuritide pro-
20 ficisci, necesse est præter latus ipsos quoque pulmones iamdiu obstrui, esséque asthmati implicatam pleuritidem. Rursum verò quum dysuria meiendo acri dolore & ardore distorquet, si emictionis initio pus emanet, idque interdum sponte citra vrinæ profusionem, & vrinæ cursus plerumque intercipitur, si præterea sub emictionis finem dolor acriùs vrget, exciditque
25 que nonnihil sabulosum aut viscosum, sæpiúsque dolor in podicem incūbit: cui quæso morbi huius primus aditus circumseptus & difficilis nō appareat? singulis tamen accuratè explicatis variæ sedes affectæ cernentur, & vlcus in penis meatu vesicæ calculo implicitum. At verò quum affectæ sedes longiùs dissitæ sunt, quoniam symptomata edunt prorsus disparia, &
30 quæ eòdem pertinere nequeunt, earum secretio dirempτúsque multò quidem expeditior, in hísque morbi euidentiores sunt ac magis perspicui. Vt si purulenta vrina citra sensum doloris emeiitur, ídque cum lumborū dolore, simul etiam fauces ceruíxque tument ac rubent cum spirandi vorandíque labore, atque etiam cum febre: promptum fuerit renis vlcus ab an-
35 gina secernere. Quoties porrò deprehēsæ erunt multæ sedes affectę, videndum num vna affectum alteri impertiat, vnáque alterius causa sit. Tum siquidem connexi morbi erunt aut consequentes. Vtro autem genere sint, internoscetur, si exploretur vtra pars sit prior morbo prehensa, & an illius graue quoddam syptoma posteriori incommodauit. Sic quum in hydro-
40 pe dextrum hypochōdrium tumet ac renititur, difficilísque est sinister decubitus, & icterus multo antè tempore animaduersus, connexi morbi iudicērur, iecoris scirrhus & hydrops, atque ille posterioris causa. Sic & quū impurum multóque humore vitioso perfusum corpus, nephriticus cruciatus

cum respiratio offend[itur] tussisq[ue] vetus fatig[at] et stertor et sp[utum] cruentum, pleuritis est asthmati implicata

ciatus

ciatus in febrem præcipitat, nephritis febris causa statuitur. Pleuritidi autem febris connexa est ferè symptomatica: at si quādo pleuritim præcessit, primaria est, illi tum quidem implicita, non tamen connexa, quòd eius causa minimè sit: atque hos consequentes appellamus. Nō enim qui prior est affectus, sed qui in posteriorem vim obtinet, illius est causa: nec si post alium, idcirco ab eo fit. 5

Qua ratione morbus eiúsque continens causa peruestigetur.
Cap. X.

PERSPECTA affecta sede quis deinde in ea affectus sit quærēdum. Hic autem quoniam ex doloris proprietate & situ atque excrementorum genere cognoscitur, de affecta sede roganti multa etiam de affectus specie sese exhibent, iisdémque signis ambo plerumque innotescūt. Interdum sedes affecta, interdum affectus ipse conspectior atque manifestior est, vt excreto pure abscessus, sanguine vlcus intelligitur, etiamsi nondum constet quæ pars laboret. Itaque his quæ dicta sunt signis exquisitè noscendum, quísnam affectus in laborante parte consistat, siue similaris, siue instrumētarius, siue communis sit. Deinde verò simpléxne is sit, an compositus: si compositus sit, ex quibus constet: vt si renis intemperies sit calida, an cum ea vlcus etiam consistat. Atque siue simplex siue compositus sit, scrutandum præterea sítne solitarius & sine fouente causa (hic enim expeditiùs sanatur) an causa interior comitetur: quum enim ea in primis summouēda sit, curationem difficiliorem habet. Quocirca post affectam sedem & morbi speciē, causa omnis interior peruestiganda, primùm quidē continēs & proxima, flatúsne sit an aquosus aliúsve humor, pituita, sanguis, bilis flaua, aut bilis atra, aliúdve præter naturam, vt calculus, grumus, lumbricus, excrementíve genus. Id autem indicāt partis color & natura, doloris species, excrementi genus, & quæ de humorum dominio mox afferentur. Aliæ siquidem partes aliis gignendis coaceruandísque excrementis comparatæ sunt, iecur bili flauæ, lien atræ, ventriculus, intestina & cerebrum pituitæ, renes & vesica calculo, intestina lumbricis. Pars quæ præter naturam aut consuetudinem incaluit, si rubet sanguine, si flauescit bile prætermodum perfusa est: quæ friget, si albescit pituita, sin liuet melancholia grauatur. Dolor acerrimus est à bile, mitior à sanguine, hebes à melancholia, à pituita, ab aqua & à flatu, nisi cum copia vehementer distendunt. Quæ ex affecta sede prodeunt, si portio quædam sunt conclusæ materiæ, vel colore vel substantia quænam ea sit exprimunt. Ex his igitur quæ proxima & cōtinens morbi causa atque materia sit intelligitur. Deinde verò quærendum soláne ea sit atque solitaria, an ab antecedente quapiā foueatur. Quæ solius laborātis partis vitio quasi cōgestione quadam coaceruata est, solitaria censetur. Quum verò vel corpus vniuersum, vel pars aliqua humoris copia premitur, háncque exuperātiam quasi molestū onus 10 15 20 25 30 35 40

post affectam sedem et morbi speciem, causa omnis interior peruestiganda primum quidem continens

excutiens

excutiens in partem laborantem deponit, tum qui dem antecedens causa subest continentis comes: duplexque interiorum causarum genus adest remediis profligandum. In his porrò diligenter internoscedum quæ pars in laborantem superuacua deponere soler: & quæ materia quisve humor,
5 tum ea in parte, tum in vniuerso corpore plurimùm abundat. Quoniam igitur sępius ex vniuerso corpore in affectam partem vitium incumbit, atque etiam si nihil incumbat, nisi tamen perspecta corporis totius & viscerum constitutione, nullius partis affectæ curatio rectè suscipi potest, hoc loco subiicienda signa sunt, ex quibus vniuersus corporis status intelligatur,
10 & quis maximè humor in eo dominetur & exuperet.

Signa vniuersalia causæ antecedentis, & quis humor dominetur in corpore. Cap. XI.

15 EORVM quæ toto corpore exuperantem humorem indicant, alia absolutè signa, alia signa sunt & causę. Signa quidem sunt, corporis facieiq; color & habitus, animi mores, insomnia, quę excernuntur, vt vrina, deiectio, sudor, screatio, & quæ vndelibet exeunt: functiones tum naturales, tũ
20 animales, vt concoctio, somnus, atque pulsus: & quæ lædunt aut iuuant. Signa & causæ sunt, totius laborãtis natura: iecoris quòd sanguinẽ humorésque progignat, & cordis cuius vis toti impertiatur corpori, temperamentum: principalium viscerum cõstitutio, parentum vitia, suppressa quædam vacuatio consueta, viuendi consuetudo in cibo atque
25 potu, vitæ & exercitationis genus, ætas, regio, anni tempus, cœlique status. Deinde & præteritorum morborum quibus plurimùm cõflictati cõsueuit recordatio. Faciei igitur corporísque color & habitus quis maximè humor in toto dominetur palàm faciũt, quandoquidẽ humoribus similis color efflorescit: quũ præsertim nec in altũ corporis vel frigore, vel timo-
30 re, vel tristitia compulsi sunt: nec in cutem violentiùs irruerunt, vel ira, vel pudore, vel æstu, vel balneo, vel exercitatione immoderata. Ergo si horum nihil corpus vehemenrer afficit, certissima est dominantis humoris ex colore cognitio. Nec minus quidem certa ex habitu & mole corporis. εὐεξία quippe, id est bona habitudo quę in molis corporeę mediocritate cõsistit,
35 succorum probitatem atque mediocritatem ostẽdit. καχεξία verò & ἀτροφία κακοχυμίαν, vt ὠσαρκία sanguinis copiam. Hæc autem coloris habitúsque indicia, tum in vniuerso corpore tum maximè elucent & leguntur in facie. Quippe quæ omnium corporis partium vna cutẽ obtinuit à subiecta carne minimè diuulsam, & quæ non aliud esse deprehenditur quàm summa
40 & extima corporis portio resiccata. Proinde quæcunque in corporis molem effunduntur, conspectiùs & dilucidiùs in facie quàm in reliqua corporis cute efflorescunt. Si icteri iacta sunt rudimẽta, prima facies flauescit: si arquati nigri, liuescit: si elephantiasis, cum liuore crassescit & extuberat

E pilique

pilíque decidũt: si luis venereæ, pustulis fœdatur: si leucophlegmatię, pallescit ac tumet: si pulmones inflammantur, rubore perfunditur: si iecur aut lien obstructione scirrhóve tẽtatur, obscuro colore marcescit: si phthisis est, cadauerosa euadit: si quod denique animi pathema premit, quot animi motus, tot commutationes & significationes erunt in facie. Sunt & 5 qui ex vnguium colore de humorum corporísque constitutione pronuncient: sed multo obscuriùs quàm ex facie. Vt igitur vultus imago est animæ, ita facies index est & quasi sermo quidam tacitus, non modò perturbationum animi, sed & interiorum corporis affectuum. Mores autem & impetus animi, nisi longo philosophiæ vsu sedati sint, humorum 10 affectuúmque corporis certi quoque sunt indices. Quum enim tres animæ partes, sentiens, cõcupiscibilis & irascibilis, omnino brutæ sint plurimúmque affinitatis cum corpore obtineant, necesse est eius in quo penitus demersæ sunt, naturam & vires sequantur. Sanguineo & adolescenti lætitiæ & hilaritatis plurimum inest, omniáque tanquam florescente Ve- 15 re iucunda obuersantur & arrident: seni & melancholico eadem tristia & horrida, qualia visuntur autumno inclinante & senescente anno. Eam autem varietatem non res ipsa quæ spectatur, sed æstimationis discrimen facit, quæ corporis naturam constitutionémque imitatur. Quæ huius palato sapiunt & voluptati sunt, alteri sæpe ingrata sunt & iniucunda. Hic 20 veneris illecebris incitatus furit: ille nullo vnquam illius stimulo lacessitur. Huic sensus hebetes, tardi & pingues: illi acuti, veloces & expediti. Ingenium vni eximium, alteri mens tarda. Ille iracundiam sæpe exercet, hic cohibet: ille iratus, hic propitius & quietus. Ille tristis & mœrens, hic hilaris & lætus. Ille elato & insolenti animo, hic abiecto & demisso. Quum 25 tanta morum dissimilitudo & varietas citra occasionem cernatur, vnde causa nisi à diuersa corporis natura quæri potest? Morum quædam semina nobis inseruntur naturæ primordiis consentanea. Sunt autem ea primordia, temperamentum & vis illa præstantior quæ nos conformauit. Calidi & sicci, concitato celeri expeditóque animo & corpore sunt: at 30 non idcirco prudentes. Frigidi ac humidi, hebeti atque tardo. At multò efficaciores ex abditiore & pręstantiore illa facultate mores eduntur, quos ex faciei figura & conformatione indicari author est Aristoteles. Inferior maxilla magna hebetes ac tardos, breuis ac parua solertes & ingeniosos ostendit. Frons magna segnes, rotunda iracundos. Aures magnæ & erectæ 35 stupidos ac bardos, paruæ versutos & fallaces: horũ plena est φυσιογνωμονία. Præter mores cuique à natura insitos, alij ex victu, alij ex disciplinis accedunt. Vt enim vinum immoderatius alios in melancholiam, alios in furorem agit, & delirio à sensu mentis abstrahit: vtque aqua vel lactuca furoris impetum comprimit ac restinguit, nasturtium aut allium somnolentos efficit, hyoscyamus dementat: ita quidem & multò efficaciùs hu- 40 mores qui præter naturam exuperant, nos in mores suæ naturæ consentaneos inducunt. His ex causis dissimiles sunt hominum mores, & vnius eiusdémque

Mores et animi impetus humorum, affectuumque corporis certi sunt indices

quaedam nobis morū semina inseruntur naturae primordiis consentanea

praeter mores a natura insitos alij ex victu alij ex disciplinis accedunt.

eiuſdémque adeò plerumque varij, vt à ſeipſo plurimùm diſtare videatur. Hinc quoque phrenitis, furor, melancholia, mœſtitia, metus, iracundia, moroſitas aliáq; animi ſymptomata, præter cõſuetudinẽ & citra euidentẽ cauſam irrumpunt. Quãobrem diligẽs morum obſeruatio morbos ſæpe de-
5 tegit aliis quibuſlibet ſignis incomprehenſos. Ieiunis autẽ ſub longa inedia maximè conſpicui ſunt mores, quum humor ſyncerus & impermiſtus viget & exultat, nondũ alimenti benignitate repreſſus. His finitima eſt inſomniorũ ratio. Quum enim per ſomnũ ſopiris colligatíſq; ſenſibus, externarũ rerum occurſu animus haudquaquã pulſetur & occupetur, rũ ſanè
10 multò maiorem vim q̃ per vigilias humores animum exercent. Laceſſitur autẽ per ſomnum animus tum recõditis reſeruatíſque ſpectris eorum quæ frequẽtibus actibus per ſenſus altiùs irrepſerũt, tũ aliena corporis cõſtitutione. Nam inſomniorũ cauſæ ſunt, quæ attẽtiùs videntur & audiuntur, & quæ curæ ſunt, & tacita corporis conſtitutio. Quæcũque igitur inſomnia
15 nequeunt ad præcedentẽ meditationẽ referri, ex corporis ea ſtatu originẽ habent, eiúſque ſunt indices. Quicquid enim corpus vehemẽter in ſomno premit, quandã de ſe imaginẽ animo exhibet, & inſomniũ facit. Famelicis epularũ, ſitientibus porionũ ſpecies ſeſe dormientibus offerunt: & ſeminis copia turgẽtibus ſæpe obuerſantur mulierũ formę. In ſomnis graue quod-
20 dam pódus geſtare, aut arctiùs premi videtur, cui corpus humorũ ſarcina onuſtũ eſt. Et ex altiſſimo loco in profundũ præcipitari, cui caput humore multo cõfertum epilepſiam, vertiginẽ, aut appoplexiã minatur. At volare, aut celeriter currere, cui corpus leue ac purum eſt, aut caput tenui vapore perfuſum. Sõnium ictus aut vulneris quadam parte accepti, in ea doloris
25 morbíve cauſam ineſſe portendit: queádmodum graueolens odor humorum putredinem, iucundus puritatẽ. Itaque vt deliriis, ita & inſomniis cõſtitutioni noſtræ cõſentaneis animus concutitur. Quę porrò è corpore defluunt & excidunt, quia vel humorũ portiones, vel partium excremẽta quædam ſunt, eorum ſanè in quibus hæſerunt naturam quodammodo re-
30 tinent, & eam quum foras excidunt nobis ob oculos proponunt. Vomitio ventriculi, lienis, cauorúmque iecoris: alui deiectio horum atque inteſtinorum, vrina venarum, ſudor corporíſque halitus ſummarum partium index eſt, non modò quæ conſtitutio ſit, ſed & qui humores exuperent ſignificans: quemadmodum narium mucus cerebri: ſputum pulmonis eſt
35 indicium. Pulſus vt cordis & arteriarũ, ita aliarũ quoque affectarũ partiũ quæ cordi ſocietate quadam iunguntur notã exhibet. Etenim humorum qui tum in vaſis, tũ in aliis ſedibus exuperãt vaporatione tentatur & afficitur, atq; pro cuiuſque humoris cõditione ſe gerit & pulſat pariterq; arterię omnes. Harum igitur pulſus dominãtis cuiuſque humoris certus eſt nun-
40 tius, ea quidem ratione quam poſtea trademus. Rerum autem externarum vſus quaſi tentans & periculum cuiuſque naturæ faciens, quæ corporis humorúmque conſtitutio ſit, exprimit. Bona conſtitutio in omnium extremorum medio poſita, quoniam firma exiſtit, omnes externas

morum obſeruatio morbos ſæpe detegit aliis quibuſlibet ſignis incomprehenſos.

Ut deliriis ita et inſomniis conſtitutioni noſtræ conſentaneis animus concutitur

iniurias peræquè feret, nec nisi summa illarum exuperãtia offendetur. Viriosa quæ tamen natiua est, & nondum naturæ limites egreditur, omnino similibus gaudet, vt quibus sustinetur atque cõseruatur: similib⁹ verò exuperantiis atque omnibus cõtrariis offenditur, quòd eorum vi de statu suo naturali deiicitur. Quæ autem præter naturã & morbosa iam est, tum omnino similibus, tum etiã exuperantibus læditur, quòd horũ vi multò magis de pristino & naturali statu recedat: contrariorum moderato vsu iuuatur, quæ sensim ac blandè in natiuum statum reducunt. Omnis autem immoderatio & exuperãtia grauis. Sic ergo ex facili difficilíve cuiusque, tum aëris, tum cibi aut alterius externæ causæ tolerantia, corporis humorúmque constitutio coniicitur.

Quæ signa sint & causæ. Cap. XII.

IAM verò euidentes causæ morborum effectrices magnã quoque signorum vim obtinent: quos enim morbos quási que interiores causas genuerint necessariò commonstrãt. Harũ aliæ insitæ sunt & cõgenitę nobis, aliæ ascititię. Insitæ sunt temperamentũ, & totius natura à parentibus suscepta. Ascititiæ verò, ætas, ambiens aër, victus ratio, vitæ genus in exercitatione & studiis & perturbationibus animi positũ, vacuandorum suppressio, & prægressorũ morborum cõditio. Euidentes hæ causæ rum sibi cõsentaneos humores, rum morbos qui horũ vitio succedunt nobis ingenerãt, qui & illarum animaduersione protinus innotescunt. Insitũ corporis totius temperamentum iecoris atq; cordis naturã ferè imitatur. Quũ enim musculorum omniúmq; partium quę ad cutem summáq; corporis accedunt, substãtia è iecore alimentum, è corde spiritum calorémq; sumat, atq; ex his quodam modo cõster, eorum prorsus cõditionem naturámq; retineat necesse est. Quibus iecur natura calidum est, iis venarũ inest amplitudo, eáq; maior si humidum simul sit: at si siccum simul est, durities quædã existit. Quum enim venæ quasi propagines sint è iecore profectæ, illius nimirum insitã temperaturã sequuntur, eámq; nobis ob sensus exponunt. Venter deinde & ilia pilosa sunt, & magis quum etiã siccum id fuerit, minùs verò quum humidum. Cõtrà autem quibus iecur frigidum est, venę angustę apparent, etsi humidũ simul est, molles: sin verò siccũ, durę: venter & ilia glabra pilísq; nuda. Si cor tẽpetamento calidum est, pulsus magnus, velox & frequens existit: si pariter siccũ est, durus: sin humidũ, mollis. Spiratio pulsui quodãmodo similis est, dummodò thoracis cõformatio atq; magnitudo cordi proportione respondeat. Animus quoque amplus est & excelsus, pręsens & acer, audax, iracũdus: quũ simul siccum id erit, tardior quidẽ, sed ferocior nec facilè placabilis: quum humidum, prõptus, placabilis ac minimè ferox. Thorax quoq; hirtus est & magis in sicco, min⁹ in humido. At verò si cor tẽperamẽto frigidũ est, pulsus inest paruus, atq; is quidẽ mollis si humida tẽperies, durus si siccitas comes est. Respiratio pulsui

persimilis,

qui natura iecur calidum habent, iis venarum inest amplitudo

perſimilis, niſi quum thorax à cordis commoderatione recedit. Animus humilis ac demiſſus, propicius, in iracundiã minimè propenſus: ídque cũ metu & ignauia ſi pariter humidum eſt, ſi ſiccum, cum pertinacia. Pectus glabrum & pilis nudum, magis in humido, minus in ſicco. Sic igitur ex cordis iecoríſque ſignis de totius corporis temperamento iudicium fieri poteſt. Præterea verò ex calore, ex mole, ex colore & pilo. Corpus enim quodcunque calido eſt temperamento, tangenti etiam calidum apparet, acri quidem & mordaci calore, ſi ſimul ſiccũ eſt: blando & halituoſo ſi humidum. Piloſum quoque id eſt, magis quidem quum etiã ſiccũ, minus verò quum humidum. Tẽperamento proximas vires habet corporis princi-púmque partiũ natura à parẽtibus inducta. Temperamẽti notæ interdum fallunt: ac tum ſi fortè perſpectum ſit quales erant parentum naturæ, quo maximè tempore genuerunt, conſpectius erit prolis temperamentum: neque temperamentum ſolùm, verumetiam omnis illius natura, & quas in ſe partes validas, quas imbecillas illa obtineat, & quibus cumulandis humoribus, quibus morbis ſit opportuna. Nam parentũ ſemina atque etiam prægnantis victus, principum partium totiúſque corporis naturam cõſtituunt. Cauſæ porrò aſcititię multo pòſt tempore genitis iam nobis hos illóſve humores exaggerant: quandoquidem ętas, ambiens nos aër, alimenta, vitæ exercitationíſque genus, animi pathemata, vacuãdorum ſuppreſſio, humores morbóſque generant in nobis ſuæ naturę finitimos, quorum etiam notæ, hac ratione quam in ſingulis ſubiiciam, conſpicuæ ſunt.

Signa plenitudinis. Cap. XIII.

PLENITVDO quidem ſtatuenda duplex, vna impura nec exquiſita, cuiuſque ſanguinis redundantia, ſiue bilioſus is ſit, ſiue pituitoſus, ſiue ſeroſus, ſiue flatulentus, ſiue aliter inquinatus. Atque hæc veriùs multa eſt cacochymia, quam & impuram plenitudinem nuncupamus. Altera eſt plenitudo pura, quæ ſolius ſanguinis ſiue omnium ſuccorum æquabilis eſt redundantia. Nuſquam enim tam ſyncerus ſanguis cumulari poteſt, quin aliorum ſuccorũ atque ſeri permiſtione ſit perfuſus. Ea autẽ excellentiæ nomine plethora dici conſueuit. Hæc rurſum duplex, vna ſupra vires, in qua tametſi ſanguis nec qualitate nec copia ſymmetriã & cõmoderationẽ exceſſit, vires tamẽ quauis alia ex cauſa imbecillas premit. Altera abſoluta quæ iam ſupra naturę ſymmetriã eſt, & copioſiùs increſcens naturalis eſſe deſinit. Quę ipſa aut leuis eſt, quum mediocritatem paulùm excedit, aut tenſiua quum iam vaſorum tunicas præ copia diſtendit ac prope diuellit. Hæc licet immodicè exuperet, fieri tamen poteſt vt vires non premat: nam plerumque (vt in habitu athletico) vires cum ſanguine & carnis mole æquabiliter increſcunt. At ſi vires infirmę ſubſiſtant, ſupra vires erit plenitudo. Sed & plenitudo omnis impura, ſupra vires eſt & naturæ grauis. Omnis autem plenitudinis vaſorum hæc cõmunia ſunt

signa. Venarum omnium tumor æquabilis. Hic autem obseruandus est: quum omnes simul particulæ eodẽ sunt statu, nec pars vlla cæteris est decliuior in quam sanguis incumbat. Et quum omnes æquabili & moderato sunt calore, & sanguis nec frigoris vi in altum refugit, nec immodico calore siue aëris, siue balnei, siue vini, siue exercitationis, siue febris, siue vllius causæ calfacientis cõcitatus aut turgescẽs, aut quasi colliquatus venas distendit in tumorem. Alterũ signum est, tensio venarũ cum quodã sensu doloris, quæ non solius plenitudinis, sed exuperantis plenitudinis est index. Hæc est tensiua lassitudo spontanea, in qua & corpus & artus omnes ægriùs præ pondere mouentur, vixque manus in pugnũ adducitur. Si corporis moles iam plenior euaserit, & brachia, manus, tibiæ inturgescant, non solùm venarum, sed totius est corporis plenitudo. Pulsus etiam fortis, validus, magnus, & plenus inest. Venæ siquidem pleniores anastomosi copiæ nonnihil in arterias transfundunt, nisi supra modum crassi viscosique humores existant. Plenæ autem arteriæ pulsum edunt qualem diximus, non in carpo solo, verumetiam in tẽporibus, in digitis, & in extremis quibusque partibus molesta pulsatione conspicuum. Respiratio nec alta nec omnino libera: etenim difficilior & crebrior (præserti verò in exercitatione) deprehẽditur. Cõmunia hæc sunt plenitudinis signa. Euidentiũ porrò causarum quæ plenitudinem ingenerant obseruatio demõstratiuorum signorum vim obtinet. Cibus plenior valentísque materiæ, plenitudinis est pabulum. Insuetarum balnearum moderatus vsus à cibo hũc quasi fusum, liquatúmque celeriter allicit distribuítque in corpus. Consueta exercitatio neglecta, vitáve deses & ociosa nihil è corpore dissipat, omnia retinet: quẽadmodum & cutis densior. Multò manifestiùs consueta omnis vacuatio suppressa, plenitudini materiam suggerit. Hæc igitur quum iam diu antecesserint, multò certiùs plenitudinem inesse demõstrant. At verò quæ plenitudinis species sit, non ex illis communibus, sed ex propriis cuiusque signis internoscendum. Quum in plethora corpus nihilo magis ingrauescit & vires omnes æquales persistũt, sola est vasorum plenitudo. At si corpus artúsque ingrauescunt, & motus pigrior euadit, somnus grauis, profundus & interturbatus: & laborans per insomnia se grauiter premi aut onus gestare, aut loco moueri non posse putat, virium est plenitudo. Cuius autem humoris hæc sit, quũ in omne corpus æquabiliter diffunditur, color ostendet. Rubẽs enim nec ex sole, nec ex balneo, nec exercitatione, nec ex acuta febre, nec ex iracundia aut pudore contracta, sanguinis est, subpallida flauæ bilis, alba pituitæ, nigra bilis atræ. Cerebrum bilis occupans, vigilias, pituita soporẽ, atra bilis insomnia terroréśque incutiet. Si os ventriculi, pituita appetentiam excitabit, bilis flaua sitim, nauseam, oris amarorem: atra animi demissionem, morositatem, tristitiam, copiosam ori saliuam. Quoniam autem hæc non satis conspicuè dominãtis humoris speciem ob oculos proponũt, de vniuscuiusque propriis signis accuratiùs dicendum.

Communia plenitudinis signa hec sunt sum allata

cerebrum bilis occupans vigilias, pituita soporem, atra bilis Insomnia et terrores Incutit

Signa boni sanguinis, & signa veræ plethoræ. Cap. XIIII.

GIGNENDO cumulandóque sanguini apti quidem & accómodati sunt, qui siue ab ortu, siue postea iecoris cordísq; temperiem sunt adepti. Etenim quum iecur in tēperamenti mediocritate est, nisi cordis vehementior intemperies obstiterit, humorū
5 mediocritatē & cōmoderationem gignet, quæ bonus est & tēperatus sanguis. Huic etiam gignēdo apti sunt, quibus iecoris cordísque temperatura cōmemoratis signis calida humidáque deprehēditur. Quinetiam ex ætatibus pueritia quidem & pubertas bonum temperatúmque sanguinem: a-
10 dolescentia & iuuentus copiosum, sed aliquātùm calidiorem producunt. In externis porrò & euidentibus causis sunt cibi euchymi benéque temperati, quíque facilè ac celeriter alunt: sanguini quippe & humoribus sui similem materiam subministrant. Moderata autem tempestiuáque exercitatio sine labore, somnus mediocris, vita curarū expers, gaudiorum plena,
15 aëris clementia, qualis Vere & regione temperata existit, sanguinis humorúmque omniū mediocritatem si non efficiunt, saltē tuentur nihílque immutant. Quum igitur eiusmodi causæ quasi cōnexæ consentiunt, εὐαιμίαν, id est bonitatē sanguinis & omniū humorum quandam faciunt æquabilitatem: quum verò cogitatione sola & memoria repetūtur, dominātis san-
20 guinis indices sunt notæ. Signa autem assidentia quæ sanguinem in corpore syncerum contineri dominaríque demonstrant, hæc sunt. Faciei corporísque color supra consuetudinem rubicundus, & quasi ex albo rubróque mistus. Habitus carnosus, firmus, sine multo adipe: miti, blando & halituoso calore perfusus. Venarum vasorúmque omnium symmetria, sed
25 ab exercitatione vel ab æstu promptè turgens plenitudo. Pulsus fortis, magnus, & plenus: viriū robur cum sanguine & habitu proportione quadam pariter increscēs. Vrina copiosa, colore, substātia, cōtentísq; mediocris. Animi mores trāquilli, hilares & iucūdi. Sōnus placidus, in quo & res insomniis visuntur iucunditatis & lætitiç plenæ, quasi floribus aut luce illustres.
30 Externarū causarum atq; etiā iniuriarū facilis tolerātia. Iā verò πολυαιμία, id est sanguinis vbertas veráq; plethora inesse credatur, si in ea corporis cōstitutione venæ & arteriç intumescūt aliæq; comitātur plenitudinis notæ. Si euchymi cibi maximéq; vini vbertas & affluētia præcessit: nā potu q̄ cibo impleri faciliùs est. Vt autē vinū, ita & humida liquidáq; omnia celeriùs q̄
35 solida coquūtur, atq; tū in venas tū in omne distribuūtur corpus. Hæc igitur plenitudinē faciunt si rēpestiuè cōuenientíq; reliquarū causarū cōcursione accedāt. Si præterea sanguinis è naribus, ex hęmorrhoide, aut ex vtero cōsueta vacuatio suppressa est. Si laborās morbis ex plenitudine iam sæpius cōflictari cōsueuit. Atque si plethora carnē ipsam corporísq; molem
40 iā occupet, cæcę exilésq; venę, quales oculorū sunt, rubēt atq; distendūtur, arteriæ omnes validè pulsant, maximè verò in capite & in tēporibus, sudor copiosus, dulcis, nec graueolēs occasione leuissima suauiter emanat. Quo autē plenitudinis signa grauiora obtigerit, eò plenitudo maior est atq; periculosior.

Assidentia signa quæ sanguinem sic corpore syncerum contineri et dominari demonstrant

potu facilius quam cibo impleri quia celerius quam solida coquuntur et per venas distribuuntur

Signa bilis flauæ exuperantis. Cap. XV.

QVI iecoris cordísque calido & sicco temperaméto sunt, bilis flauæ copiam vel ex optimis & bene temperatis alimentis exaggerãt, maximè verò si iuuentutem ipsámque constantem ætatem agunt, quę & omnium feruentissima est, & biliosis morbis facilè conflictatur. Deinde si alimẽta calida siccáque antecesserint, inediæ aut victus admodum tenuis, parcus & rarus. Exercitatio vehemens, robusta, multa & frequẽs: æstus feruidioríſque aëris, siue à regione, siue ab æstate, siue ab æstuariis, siue à calfaciente vitæ sit genere, frequẽs occursatio: vigiliæ immoderatæ: curæ graues, attentæ cogitationes & mœrores: suppressa bilis vacuatio spontanea aut intermissa, quæ medicamentis fieri consueuerat, per vomitum, per aluum, per vrinas aut sudores. Cui isthæc omnia obtigerint, is necessariò bile multa redũdat. Qum autem ea iam molestiùs inualescet, signa hæc apparebũt. Faciei, oculorum, totiúsque corporis color pallidus, flauus aut citrinus, ad eum accedens qui ictericorum est. Interdum biliosę pustulæ erysipelatis specie erumpentes. Corporis habitus siccus, macer & gracilis, & qui tangentem acri mordacíque calore feriat: venæ & arteriæ amplæ, & à prima conformatione caloris vi distentæ: pulsus vehemens, velox, frequens & durus: vrina flaua, flammea, & acris, sedimenti pauci: interdum vomitione, deiectione, vrinis aut sudoribus ardens & biliosa excretio: in iracundiam, in audaciam & vindictam propensio: somnus leuis nec profundus, magna corporis iactatione inquietus: insomnia belli, furoris, iracundiæ splendoríſque plena: frigidorum appetentia eorúmque vsus gratus & delectabilis: bilis purgatio vtilis toleratúq; facilis. Hæc exuperantis bilis communia sunt indicia. Atque ex partium in quas illa proruit impetúmque facit varietate, symptomata euariant. Siquidem illa in cerebrum insiliente, vigiliæ fiunt, deliria rixarum & iracundię plena: in os ventriculi, sitis, nausea, inappetentia, oris amaror, animi defectio: in intestina diarrhœa & dysenteria.

Melancholiæ dominantis indicia. Cap. XVI.

CVMVLANDÆ melancholiæ apti sunt quicunque iecur & cor frigidum siccúmque, sinistrum verò hypochódrium distẽtum, in eóque obstructum imbecillúmve lienem, aut natura, aut viuendi consuetudine obtinent. His crassi lentíque humores ac prorsus terreni succrescunt, aliàs in vnũ lienem, aliàs in omne corpus effusi. Ætas iam inclinans primáque senectus represso vitæ feruore in hanc prona est. Victus vsúsque frequens crassorum ac terrenorum alimentorum, cuiusmodi sunt bubulæ, ceruinæ, caprinæ, ac leporinæ carnes, & thumni, balenæ omniáque cetaceorum genera, & maximè condita sale, atque etiam vina crassa, rubra, aut nigra. Vitę conditio tristis, multis curis, negotiis, contemplationibus,

tionib⁹ aut literarum ſtudiis implicita, nulla interpoſita animi hilaritate, aut corporis exercitatione: ſub hac enim natiuus calor elangueſcit, & omnia torpore ſopita craſſeſcũt. Autumnus, aut regio, aut cœli tempeſtas frigida & ſicca, inconſtans & inęqualis. Cõſuera melancholiæ vacuatio ſuppreſſa, ſiue ea ſpontanea eſſet, vt per hæmorrhoidas, per menſtrua, per aluum aut vomitionem, aut per varices aut ſcabiem: ſiue medicamentis fieri ſolita. His igitur ex cauſis melancholia coaceruatur & immoderatius exuperat, túmque naturæ ſuæ morbos cognatos inuehit. Quum iã illa exuperat, hæc ſigna ſe proferunt. Faciei totiúſque corporis color fuſcus, obſcurus aut nigricãs, interdum vniuerſus & æquabilis, interdum maculis quibuſdam inuſtis. Nigra plerumque & cruſtis fœda ſcabies, aut cutis nigra vitiligine conſperſa. Corporis habitus ſiccus & macilentus, aſpectus incõſtans, horridus, ac mœſtus. Pulſus paruus, tardus, rarus & ſubdurus. Vrina ſi nihil vnà excidit melancholiæ, tenuis & alba, ſin verò illius quiddã prę-terfluat, craſſa, liuida, vireſcens aut nigra. Præ copia ſponte erumpens melancholia vomitione, deiectione, vrinis, ſudoribus, mariſcis aut varicibus. In morbis animi metus & mœſtitia, taciturnitas, ſolitudo, inanis rerum commentatio, ſomnus turbulentus, horrendis inſomniis fluctuans & agitatus ſpectris rerum nigrarum, fumorum, mortis, cadauerum, ſepulchrorum, quę plena ſunt terroris. Appetentia ſæpe corrupta, interdum canina cum acido ructu. Medicamenta quibus vis eſt atrã bilem detrahendi conferunt laborantémque leuant: omníſque victus probum tenuémque ſuccum proferens iuuat, contrarius verò lædit. Hæc igitur quoties adſunt melancholiam exuperare demonſtrant, quę ſi in hanc illámve partem inſiliat, propria quædam partis illius ſymptomata concitat. At verò atræ bilis quæ ex præaſſatis quibuſcunque humoribus, maximè verò ex flaua gigni ſolet, non hæc, ſed miſta quodãmodo ſunt ſigna. Huius cauſæ eædem atque bilis flauæ ſunt, ſed quę magnę ac vehementes diu multúmque perſiſtunt, & bilem flauam extra metas deducunt in atram. Reliqua quæ narrantur melancholiæ ſigna hîc etiã apparent quidem, ſed cum quadam caloris efferueſcentia. Omnia quippe ex mediocritate in ardorem ſummum deuergunt, quòd ex atra quàm ex flaua bile calor acrior emergat. Hinc & animi mores & inſomnia magno furore magnáque feritate inſurgunt.

Signa pituitæ dominantis. Cap. XVII.

PITVITAM coaceruare ſolet, cui cor, iecur, & ventriculus frigido humidóque temperamento ſunt, atque iis conſentiens totius corporis conſtitutio. Nempe habitus obæſior, colore albicans aut liueſcens, venæ & arteriæ exiles & anguſtæ: ſiue ab ortu ſiue poſtea tales euaſerint. Ætas propriè quidem ſeneſcens & præcipitata, ob natiui caloris penuriam: & ob voracitatem puerorum ætas. Frigidorum, humidorúmque alimentorum immoderatus vſus, & liberalior aquæ potus. Victus plenior

&

& liberalior, largiórque potus, intempestiuè necdum priore cōfecto sumptus: omnis denique satietas & ingluuies. Vita sedentaria & in otio deses, locis præsertim aquosis & humidis. Aëris conditio frigida & humida, siue ex regione, siue ex hyeme, siue ex cœli statu, & artis quam quis exercet consuetudine. Somnus longus ac profundus, præsertim à cibo: itémque balneum à cibo, vita sine curis, sine studiis, aut mœrore. Pituitæ per os aut per aluum vacuatio suppressa, quæ diu siue sponte, siue arte consueta fuerat. Hæc sanè pituitam congerunt, cuius deinde hæc in corpore signa apparent. Faciei corporísque color albicans, interdum plumbeus aut liuidus. Moles ampla & obæsa, mollis & contactu frigida. Pulsus paruus, tardus, rarus & mollis. Vrina alba vel pallida, nunc tenuis, nunc crassa & turbida cum multo sedimēto. Pituita vomitione aut deiectione spōtanea erumpens, corpúsque madore sæpe diffluens. Pituitosorum morborum vt œdematis, & destillationis atque similium consuetudo & frequentia. Animi mores omnésque corporis motus tardi cum grauitate & segnitie, sensus obtusi, mens hebes, somnus profundus atque grauis, aquarum, pluuiæ, niuis, aut submersionis plena insomnia. Cibi potúsque calidi, omnísque causæ calfacientis occursus iucundus & vtilis. Pituitæ vacuatio quæcunque, vel arte vel sponte obtigerit, conducibilis. Hæc signa existūt, quoties pituita toto corpore æquabiliter dominatur & exuperat. Cæterum si vel in capite duntaxat, vel in ventriculo, vel in intestinis colligitur (his enim tribus maximè locis superuacanea illa coaceruari solet) affectæ partis propria symptomata illam detegent. Salsæ porrò pituitæ non hæc, sed mista quodammodo signa sunt. Quum enim vel bilis permistione, vel inducta putredine calorem præter naturam acquirit, vt mistas bilis & pituitæ causas, ita & illarum mista quodammodo signa obtinet. Eadem sapore, pruritu, & fœda scabie plerumque deprehenditur.

capiti, ventriculo, et intestinis pituita solet superuacanea coaceruari

Signa aquosi humoris abundantis. Cap. XVIII.

TENVES serosósque humores congerunt, quibus ventriculus frigidus, lien verò aut iecur obstructum scirrhosúmque est. Qui cibis humidis potúique liberaliori indulgent, ætate potissimum senili. Qui in otio vitam agunt, hyeme, regione humida, similíque cœli statu. Quibus vrina pauca, nec potui respondens profluit, & sudor nullus emanat: & lienteriæ aut spontinæ vacuationis aquosæ consuetudo deleta. Aquoso autem humore in omne iam corpus effuso, facies, manus, reliquúmque corpus subtumidum cernitur, non viuido, sed pallido & obscuro colore, corporis habitus plerumque œdematosus, in quo prementis vestigium manet, quemadmodum in cachexia & in leucophlegmatia. Abdomen interdum mole tumescit, sub quo fluctuantis aquæ sonus obauditur. Vrina cruda & aquosa, ac sæpe vt in diabete multa, alui deiectio

quibus ventriculus frigidus lien aut iecur obstructum scirrhosumq; et tenues et serosos humores congerunt

liquida & mollis, cutis madida: expuitio multa, ſimplex, ſine tuſſi, è ventriculo plerumque redundans. Pulſus, animi mores, ſomnus, inſomnia, omnia quidem iis ſimilia quæ in pituitæ dominio.

Signa flatus. Cap. XIX.

LATVS copioſos exuſcitant ventriculus frigidus & humidus, omníſque caloris imbecillitas, ſiue ex ſimplici intemperie, ſiue ex humorum vitio contracta. Lien melancholia turgens & obſtructus, ventriculi concoctionem cõtagione offendens. Flatulenti cibi, vt fructus crudi, caſtaneæ, fabæ, tubera: potus immoderatus, nimiáque ventriculi è liquidis cibis fluctuatio, crapula & ingluuies. Otiũ, ſomnus multus, ætas, regio, cœlíque conſtitutio frigida. Quum autem ab his cauſis flatus multus in corpore congeſtus eſt, ventriculus & colon inteſtinum, ſiniſtro præſertim hypochondrio, diſtenduntur & rugiunt quaſi ventis agitentur. Eſt enim colon præcipua flatuum ſedes, quorum vi id nonnullis ampliſſimè dilatatur. Tenſiui dolores in omne corpus euagantur vagíque tranſcurrunt. Frequens ructu crepitúque auditur flatuum eruptio, cui mox leuamen ſuccedit: frequens & aurium tinnitus & partium corporis palpitatio. Magna procliuitas in colicum dolorem, in alióſque ex flatu morbos. Inſomnia rei celeriter currentis aut volantis, interdum etiam tonitrui & tẽpeſtatis. Signa hæc ſunt omnia ex quibus corporis cuiuſque conſtitutio innoteſcit, & materia quæ in eo dominatur & redundat. Ea tota eſt antecedens morborum cauſa, à qua & proxima cõtinénſque illorum materia fouetur incrementúmque ſumit. His ita mihi abſoluenda videbatur generalis demõſtratiuorum ſignorum tractatio.

LIBRI SECVNDI DE SYMPTOmatis & Signis, Finis.

De Pulſibus & Vrinis,

LIBER TERTIVS.

Quid pulſus, quótque eius differentiæ. Cap. I.

ON paruam demōſtrandorum morborum vim obtinent pulſus & vrina: ille ſiquidem cordis & arteriarum, hæc iecoris venarúmque conſtitutionem renunciat, quorum adminiſtratione corpus vniuerſum gubernatur. Pulſus primùm & maximè vitalis facultatis totiúſq; corporis robur, at nō obſcurè tamē cordis corporíſq; conditionē refert. Vrina certò & manifeſtè iecoris humorúmq; ſtatum, & morbos ex his genitos repræſentat, at obſcuriùs vitium corporíſque robur. De his igitur vt certis ſignis ſeorſum quātū artis vſus expoſcit tradendū. Pulſus eſt cordis arteriarúmque motus natiui caloris moderator, ex diaſtole ſyſtoléque cōſtans. Diaſtole, id eſt diſtractio, eſt qua arteria ſeſe quoquouerſum diffundit dilatátque, vt aëre tenuíque ſanguine tracto inſitum calorem temperet ac ſpiritui pabulum ſubminiſtret. Syſtole, id eſt contractio, eſt qua in ſe ipſa vndique conſidet ſéque ſummittit, vt ſpiritus fuliginem exuſtione comparatam expellat. Inter hos motus, quòd omnino contrarij ſint, neceſſe eſt media quies intercedat, eáque gemina: vna ſupera quæ diaſtolen, altera infera quæ ſyſtolen terminet. Pulſuum differentiæ aliæ ſtatuuntur à diaſtole, aliæ à quiete, aliæ ab ordine. A diaſtole quinque, à quantitate, à vehementia, à tempore, ab arteriæ qualitate, & ab arteriæ perfuſione. Quantitas longum, latum, & altum comprehendit: éſtque pulſus longus, quo in longum excurrit arteria, vt latus quo in latum, & altus quo in altū: horum omnium concurſu fit magnus, quo arteria ſe quoquouerſum pandit. His cōtrarij pulſus ſunt, breuis, anguſtus, humilis, & qui horum trium concurſione paruus euadit. Qui in extremorum medio conſedit moderatus appellatur. Omnes igitur hoc quantitatis genere pulſus erunt, longus breuis, moderatus, & latus, ãguſtus, moderatus, altus, humilis, moderatus. A diſtractionis vehementia ſunt pulſus validus ſeu vehemens, qui validè ac firmè tactum ferit: imbecillus ſeu languidus, qui contrà: & moderatus. A tempore pulſus celer, qui breui tempore arteriam diſtendit, tardus qui longo, moderatus qui mediocri. Ab arteriæ qualitate, mollis quum tenera laxáque arteriæ tunica, durus quum durior rigidiórque eſt: & moderatus. Ab arteriæ perfuſione, pulſus plenus quo arteria in diaſtole non modò ampla & turgida, ſed humoris perfuſione plena occurrit: vacuus quo non humore, ſed quaſi flatu turgere tactu deprehenditur, prementibúſque digitis nihil firmum ſolidúmve ſubſiſtit: mediocris horum eſt medius. Sexta

pulſuum

pulsuum differentia est à quiete seu ab ictuum interuallo. Hinc fiunt pulsus creber seu frequēs, qui sæpe & breui quietis interuallo arteriam distendit tactúmque ferit: rarus qui ex longioribus interuallis. Septima differentia est ab ordine: hic quum sui semper similis est, æqualis appellatur. Est 5 porrò genere duplex, in omnibus aut certè multis pulsationibus æqualis, sui semper vbique similis, sibíque perpetuò constans, & in cuius pulsibus singulis similitudo & æqualitas omnino spectatur in magnitudine, in celeritate cæterísque differentiis. Æqualis in vno pulsu, cuius initium & finis omnésque arteriæ partes æquabiliter procedunt. Inæqualis in multi-10 tudine, est quum multi pulsus comparati inæquales sunt & dissimiles, aut magnitudine, aut celeritate, aut vehementia, aut alio quodā modo: & qui modis omnibus talis existit, is absolutè inæqualis appellatur. Rursus inæqualis bipartitus est, inæqualis æqualiter, & inæqualis inæqualiter. Æqualiter inæqualis, est qui inæqualitatis æquā parémque mutationem retinet: 15 vt quū primo pulsu secundus paulò minor est, & tertius secundo, & quartus tertio ad plures vsque deinceps. Atque is est qui Græcè μύουρος, Latinè sensim imminutus & gracilescens appellatur. Hic si sensim ita minui perseueret dum ad quietem prorsus recidat, myurus deficiens est. Horum alij in ea paruitate vel quiete persistunt, alij resurgunt & ad pristinam magni-20 tudinem, aut parem, aut minorem reuertuntur: hi sunt myuri reciproci. Inæqualiter inæqualis nullam inæqualitatis similitudinem retinet. Hic si aliquando desinat, propriè inæqualis deficiens dici consueuit. Et si duorum, trium, vel plurium pulsuum ictibus prætermissis iterum arteria agitari incipiat, deficiēs reciprocus vocatur. Huic finitimus est inęqualis inter-25 mittēs, cuius est quies interdum longissima, ísque circuitibus admodū rarus euadit. Inęqualis porrò vno pulsu duplex est, aut enim in vna eadémq; arteriæ parte, aut in diuersis fit. Pulsus eadē arteriæ parte inæqualis triplex: nā arteriæ motus licet cōtinuus, par tamen plerūque non est initio, medio atque fine: interdum quiete interpellatur & intercidit, interdum recurrit 30 ac bis ferit. Impar est motus initio atque fine, aliàs in vehementia, aliàs in magnitudine, aliàs in celeritate, alíisque modis quos omnes numerare vix liceat. Intercîdens pulsus seu intercisus est cuius distentio continuitate destituta, media quiete interrumpitur: hícque quanquam bis ferit, non tamen duo, sed vnicus est pulsus. Quòd si motus à quiete celerior & vehe-35 mentior fit primò, caprizans tum appellatur. Dicrotus id est recurrens aut bis feriens, qui simulátque omnem distentionem effecit, se paululum subducit ac mox pulsat iterum, tanquam malleus ab incude resiliens: éstque ab interciso planè diuersus. Est & quum non semel tantum, sed bis aut sæpius arteriæ pulsus reuertitur. Pulsus diuersis partibus inæqualis, est quum 40 multis digitis arteriam contingentibus non similis sentitur occursatio. Ac primùm interruptus primo & tertio digito, vel secundo & quarto, nō autem aliis sentitur. Inęqualis magnitudine, vehementia, duritie, plenitudine, quū omnibus digitis æquè tangentibus, aut magnitudo, aut vehemen

ὁμαλός. ἀνώμαλος. μύουρος. παλινδρομοῦντες μύουροι. ἐκλείπων διαλείπων διακόπτων δορκαδίζων. κλονώδης

F tia,

ἐμ... ἐμπεισικός. tia, aut durities, aut plenitudo non similis apparet. Hic si pariter durus existit, serratus appellatur. Est & inæqualis in situ partium arteriæ, quũ eius pars vna dextrorsum, altera sinistrorsum, vna sursum altera deorsum inflectitur. Id autem si admodum manifestè & perspicuè fiat, magnáque sit arteriæ diastole, pulsus vibratus appellatur, in quo crebra & inæqualis est, 5 quasi in iaculis quæ impetu celeri vibrantur, concussio. Sin verò id obscurius fiat, appareatque arteria tensa & vtrinque retracta, conuulsiuus is est. Vndosus pulsus, quum arteria primum digitum pleniùs validiúsque ferit, deinde secundum exiliùs & mitiùs, tertium pleniùs & validiùs, quartũ denuo exiliùs & mitiùs: non hic quidem interruptus, sed inæqualis vt vnda- 10 rum æstus. Vermiculans pulsus vermium gressui similis, vndoso finitimus, à quo non inæqualitatis specie, sed magnitudine solùm ac robore dissidet. Formicans his succedit mitè paruus, languidissimus, creberrimus & inæqualis, à vermiculante tantum deficiens quantum hic ab vndoso. Pulsus omnis inæqualis bipartitur: alius quippe ordinatus, inordinatus alius. In- 15 æqualis ordinatus, est in quo inæqualitatis ordo retinetur: vt quum pulsus quatuor inæquales quodammodo sunt, omnésq; quaterni similem habent inæqualitatis proportionem. Inæqualis inordinatus, est in cuius inæqualitate nulla similitudo, nullus circuituum ordo statui potest.

(Margin: σπασμώδης. κυματώδης. σκωληκίζων. μυρμηκίζων. τεταγμένος καὶ ἄτακτος.)

20

Qua ratione pulsus obseruandi internoscendíque sint. Cap. II.

Obseruantis manus temperata sit, mollis, miniméque callosa & eximij sensus. Digiti tres aut quatuor supernè tantũ carpi arteriam (quæ mediocris quum sit & obuia, obserua- 25 tionibus accõmodatissima existit) contrectent. Laborantis manus quæ tãgitur, nec sublata sit, nec depressa, nec extenta, nec vinculo, aut decubitu constricta, nec pronain volam, nec resupina: sed molli naturalíque situ æquabiliter reclinetur in latus imum, quod minimo digito clauditur. In carpo si directò ad maxi- 30 mum digitum obscurus est pulsus, alio quouis loco atque etiam in altero carpo peruestigandus, quòd multis ex causis euariet, ac plerumque vel ex vulnere, vel ex contusione, vel ex obstructione alter oblitescat. Qui vehemens est, non nisi pressa arteria digitísque validè infixis dignoscitur, hoc à magno & à pleno dissidens, quòd suo robore reniti tactúmque repellere 35 deprehenditur. Non tamen hic adeò premendus, vt vi applicatæ manus arteriæ superetur robur. Languidus pulsus conspectior est in manu prona atque decliui, attingíque debet molliter, & quasi suspensis digitis: nã si arctiùs pmatur, licet lãguid[9] hic pariter quoq; magn[9] sit, vt in lethargo, aut nullus omnino, aut immotus videbitur, omnémque sensum effugiet. Sy- 40 stole in vehementi, in magno & duro pulsu aliquatum deprehenditur, in languido nunquã: in vehementissimo maximo atque duro, aut saltem in eo qui mollis nõ sit cõspicua & aperta. Sẽtitur non mediocriter, sed validè pressa

pressa arteria. Quies externa mediocri tactu citra vim vllã, interior nõ nisi digitorum impulsu pressúque animaduertitur. Ad horum autem perfectam cognitionem qui sese componere & accommodare volet, primùm se exerceat in systole & interna quiete cordis, quũ id vehementissimè maximéque pulsat. Pectoris enim contactu conspicuæ sunt, quarum imitatione illas quoque in arteriis ediscet. Reliquæ pulsuum differentiæ tactus quadam mediocritate animaduerti debent.

Generales pulsuum causæ. Cap. III.

PVLSVVM tres omnino statuuntur causæ, efficiens, impellens, & instrumentum. Primaria efficiénsque pulsus causa est, facultas illa mouens è corde profecta: instrumenta sunt arteriæ, quæ facultatis impetum sequuntur eíque obtemperant: causa facultatem incitans ac impellens vsus est atque mouendi necessitas. Hæc vna omnium est causarũ prima & validissima, à qua & mouendi initium existit. Omnis autem necessitas ex affectione quadam præter naturam proficiscitur, quæ quũ cordi infensa molestáque est eam protinus excutere contendit. Triplex est eiusmodi affectio, aut enim caloris spiritúsque est penuria, quem cor pulsu resarcire conatur: aut intemperies frigida calidáve, siue simplex, siue à febre, siue à phlegmone, quã refrigerare postulat: aut aliena substantia, cuius expulsionem molitur, vt quum fuligo, vapor, humórve aliena vitiosáque qualitate cor ferit, aut id mole copiáque premit. Et hæ quidem interiores causæ sunt: externæ verò immoderati omnes corporis motus animíq; perturbationes: vt ira, excandescẽtia, metus atque mœstitia. Ab his ergo causis necessitate quadã stimulata incitatáque cordis facultas, efficit vt per diastolen nouus aër extrinsecus hauriatur, qui insito calori refrigerium vitalíque spiritui pabulum suppeditet: per systolen verò exusta spirituum fuligo, & quicquid denique præter naturam est, tum cordi, tum arteriis infensum expurgetur. Itaque vsus atque necessitas cordis facultatem ad pulsandum impellit: incitata facultas instrumenta arteriásque mouet: hæ verò illius cedunt robori. Semper autem pro necessitatis conditione pulsus edentur, modò facultatis subsit robur, & obsequantur arteriæ. Duo enim hæc, vitale robur & arteriarum constitutio, necessitatis sæpe significationes obscurant. Etenim amplæ arteriæ pulsum ferè magnum edunt, qui & talis deprehenditur si non altè in profundum illæ demersæ sunt. Exiles verò angustæque arteriæ quales insunt pinguibus & crassis, nequeunt pulsum proferre magnum. Quinetiam vitale robur si vegetum est, pulsus natura magnus ac validus existit: si imbecillum, paruus ac languidus. His ex causis quibusdam vel in extremo senio validus magnúsque pulsus apparet, quibusdam vel ætate virentibus obscurissimus ac propè nullus. Vitalis roboris causa non facilè perspici potest: vna proinde

obseruatio, quæ magnum habet in singulis momentũ, pulsuum ac naturæ locupletem cognitionem dabit. Quum igitur omnium causarũ concursione mediocritas quędam obtingit, pulsus moderatus existit. Quũ verò à mediocritate discedit, pulsus immutatur, & de medio quoque decedit.

Quàm varij sint pulsus naturales, & quibus ex causis per sanitatem & citra morbum immutentur. Cap. IIII.

pulsus moderatus lex est cæterorum atq; mensura

IS ita constitutis primùm quidem in pulsus moderati cognitionem penitus incumbẽdum, in eúmque animus defigendus, qui cæterorum lex sit atque mẽsura. Moderatus autem appellatur qui nec magnus est aut paruus, nec celer aut tardus, nec creber aut rarus, nec vehemens aut languidus, nec durus aut mollis, nec inæqualis, nec alio quoquã modo nimius. Is est cuius comparatione cæteros omnes magnos aut paruos, celeres aut tardos, aut alio quouis exuperãtiæ nomine insigniuerunt. Hic non nisi in optima corporis natura animaduertitur, quæ & temperatissima est & cõstitutione prorsus media ac verè quadrata. At verò intemperatis naturis etiam dum sanæ sunt, pulsus ab hoc diuersi existunt. Natura quippe calidi celerem, crebrum, magnum & aliquantùm vehementem pulsum edunt. His enim refrigerij & expurgandæ fuliginis magna necessitas adest, nec deest virium robur: frigidi contrà. Graciles magnum, quia facilè nullóque impedimento distenditur arteria, sed rarum & aliquantũ vehementem. Hinc viris quàm mulieribus pulsus longè maior & vehementior, sed paulò tardior atque rarior inest. In ætaribus infantis puerique pulsus celerrimus & creberrimus, quòd caloris exuperantia per diastolen refrigerari, & fuliginis copia per systolen expurgari postulet. Senis conrrà rarus ac tardus. Reliquarũ ætatum pulsus inter hos ambigũt. Iuuenis pulsus maximus, quòd calor sit acer amplaq; arteria: senis minimus: pueri medius: huic quidem necessiras inest, sed angusta arteria. Iuuenis pulsus vehementissimus, quia facultas validissima: senis languidissimus: pueri medius. Ex his quidem coniici potest, qualem vniuscuiuslibet laboranris naturalẽ pulsum esse oporteat. Hunc porrò vel integra valetudine cœli status & corporis motus animíque perturbationes immutant. In anni temporibus, Vere medio pulsus maximi sunt & vehemẽtissimi, quòd in summa illa temperie facultas sit robustissima: at celeritate & crebritate moderati, quia in temperie pulsandi vsus moderatus est. Tales apparent aurũno medio. Æstate media celeres atque crebri: vsus etenim necessitásq; crescit: at parui sunt & languidi, quia languescit facultas. Hyeme quoniam vsus remittitur, tardi atque rari & quàm æstate minores, sed tamẽ vehementiores. E regionibus & cœli constitutionibus quæcunque vehementer calida fuerit & æstuosa, æstati mediæ: quæ verò frigida, hyemi: quæ tẽperara Veri simillima

ſimillima putetur. Exercitatio moderata quidem pulſus vehemẽtes efficit, quandoquidem facultas contentione excitatur: magnos quoque, celeres & crebros, quòd caloris incremento vſus pariter increſcat. Contrarij apparent in otio & torpore. Immodica exercitatio quòd iam ſupra vires ſit, pul5 ſus paruos & languidos efficit, ſed ex vſu celeres & crebros: at quum ad virium reſolutionem & defectum peruẽtum erit, tardos atque raros. Eadem ratio balnearum calidarum, frigidarum verò ſimilis atque otij & torporis. Cibi viníq; vſus plenior, pulſus edit magnos, vehemẽtes, celeres & crebros, ſed vini quàm cibi celerior mutatio, quæ tamen ocyùs vaneſcit. At 10 multò immoderatior vini vſus, pulſus inæquales & inordinatos concitat. Dormiẽtium parui ſunt, languidi, tardi, atque rari: eorum verò qui expergiſcuntur, è veſtigio quidem magni ſunt, vehemẽtes, celeres & crebri cum quadam vibratione, ſed qui in mediocritatem mox redeunt. Iratorũ pulſus magnus, altúſque, vehemẽs, celer & creber: triſtium, paruus, languidus, 15 tardus & rarus: timentium, vehemens, celer, vibratus, inordinatus & inæqualis. Sic igitur quotidianæ corporis affectiones pulſus immutant, ſine quarum animaduerſione non certò poſſit pulſus percipi, nec quãtum per morbos à naturali diſtet. Itaque pulſus naturalis obſeruandus eſt, neque mox ab exercitatione, à balneis, à cibo immodico, à vino, aut ab aliis cau20 ſis calfacientibus: neque ilico ab ira vel timore, vel ab aliis cauſis cor & ſpiritus agitantibus: de pulſu nihil quicquam ſtatuendum antequã externarum cauſarum vis deferbuerit, omníſque ſedata ſit corporis perturbatio. Hi pulſus nõ omnes quidem mediocres exiſtunt, ſed naturæ tamen limitibus cõtinentur. Deinceps verò qui contra naturã ſint, & quam in mor25 bis ſignificationem habeant, tradendum.

pulsus naturalis est observandus nec mox ab exercitatione, balneis, cibo immodico, vino et ab aliis causis calfacientibus nec ab ira, timore et ab aliis causis cor et spiritus agitantibus

Quæ ſunt pulſuum præter naturam cauſæ. Cap. V.

COR dum ſecundum naturam habet, moderato pulſu inſitum ſibi calorem ſpiritúſque mediocritatem tuetur: at 30 præter naturam affectum diuerſo pulſu quicquid moleſtum infenſúmque eſt excutere, aut etiam quicquid deeſt inſtaurare contendit. In eo autem primùm quid diaſtole, deinde quid ſyſtole demonſtret ſignificétque tradã. Quũ vſu & neceſſitate cor laceſſitur, ſtimulatũ id, primum quidem pulſum edit 35 crebrum, ídque ſiue valida, ſiue imbecilla ſit facultas, creber enim omniũ primus eſt, quia facillimus. Si neceſſitati non ſatiſfaciat crebritas, huic etiã celeritas accedet: atque etiã ſi ne duo quidem illa ſatis ſint, addetur & magnitudo, modò non imbecilla ſit facultas: tum quippe totis hæc opitulatur viribus. Quòd ſi pariter valida eſt, pulſum edit robuſtum ſeu vehemen40 tem, eúmque plenum ſi ſpiritus vbertas ineſt. Ita quippe artis vſu & exercitatione obſeruamus, per febres omnes frequentẽ necnõ celerem pulſum edi, at non perpetuò magnum: quandoquidem ſi vires languent, cum crebro paruus quoque ac languidus exiſtit. Rurſum & quibus ſine febre im-

primus omnium pulsus est creber et facillimus

becillæ, vt in animi defectione, sunt vires, & quibus hæ copia vel impuritate premũtur, vt in leucophlegmatia, pulsus frequens ac celer (non enim ex frequẽtia perpetuò febris iudicãda) at nõ ilico magnus deprehenditur, sed verè paruus ac languidus. Quocirca prima pulsus mutatio non in magnitudinem, sed in crebritatem fit, cui dein celeritas, postea magnitudo accedit. Mirari proinde subit Galeni dictum, pulsum omnem vrgente necessitate statim initio magnum euadere, siue valida siue imbecilla sit facultas: & celeritatem nunquam sine magnitudine inueniri. Itaque pulsus frequens ac celer, aut exuperantem calorem, aut spiritus vitalis penuriam ostendit: magnus non imbecillam esse facultatem, vehemens eandem esse validam. Paruus autem pulsus natiui caloris penuriam ingẽnsque refrigerium denunciat. Quod quum obtigerit, primùm quidem raritas erit conspicua: increscente malo tarditas accedet, postremò paruitas, vice versa atque in caloris incremento. Iam verò pulsus differentiæ in longum, latum & altum, non ex rei necessitate proficiscũtur, nec vllius affectus essentiam, sed impedimenta duntaxat repræsentant, quæ circum arteriam incidunt. Arteria enim quàm maximè potest disttahitur, at distractionis magnitudo aliàs obtegitur, aliàs interpellatur, vel numero, vel crassitie, vel duritie circumiacentium corporum, vt membranæ, vt cutis, vt adipis aut carnis, quorum gratia pulsus varius apparet, & alius plerumque quàm necessitas exposcit. Sic igitur corpulentis, breuis ac paruus: gracilibus, longus & magnus: quadratis, moderatus obtingit. Mollis verò pulsus arteriam mollem demonstrat, & corpus humore multo eóque pituitoso perfundi, vt in hydrope, in leucophlegmatia, in lethargo, in comate: siue ab humidiore cibo, siue à balneis immodicis, siue à somno, siue à molliore vita successerit. Hic tandem ingrauescente morbo & viribus languescentibus, vndosus & vermiculãs euadit. Pulsus durus si neque ex languore animi, neque ex metu, neque ex verecundia est, arteriæ duritiẽ perpetuò declarat: vixque vllus est durus, qui non etiã paruus sit, licet nõ statim languidus. Durior autem arteria fit, vel siccitate, vel cõstrictione, vel tensione. Siccitas fit ab immoderato vsu vini meracioris, à febribus ardentissimis, à marcore, à quartana febre & à melancholia. Constrictio interdum à frigore fit, quod aëris, balnei, aut frigidæ potionis vis intulit: interdum à vitiosis fructibus, qui vitream crassámque pituitam gignunt. Tensio ab ingenti inflammatione, à scirrho iecoris aut lienis. Duro huic & tensiuo pulsui affinis est conuulsiuus, qui aut neruorum propaginem conuulsione teneri prodit, aut aluum immoderatiùs quasi poto elleboro fluxisse. Vibratus pulsus ex paruo duróque procedit: quum enim magna est refrigerij necessitas, & facultas valida, si arteria dura tum sit, contentione facultatis validæ & arteriæ renitentis, vibrare continget. Hoc proinde eosdem quos & pulsus durus morbos denunciat. Ita igitur ex diastole iudicandum. Systole verò quemadmodum & diastole, aliàs maior aut minor est, aliàs vehemẽtior aut languidior, aliàs celerior aut tardior, aliàs mollior aut durior. Harum tamen

vnica

non ex frequentia febris perpetuo iudicanda.

corpulentis breuis ac paruus; gracilibus, longus et magnus; quadratis moderatus obtingit

vnica celeritatis aut tarditatis differẽtia ſenſu dignoſcitur,atq; in his duntaxat quorum ſyſtole animaduerti poteſt. Celeritas ſyſtoles magnam prodit vſtorum excrementorum copiam, quam natura arteriarum compreſſione nititur expurgare. Ea ferè ex putreſcentibus humoribus coaceruari ſolet,qui febres neceſſariò accendunt,quoties eorum ſubſtantia aut vapor putris in cor irrepit. Quocirca ſyſtole quàm diaſtole celerior,putridæ febris perpetuum eſt indiciũ. Ea celeritas nõ modò febriũ eſt quas in venis, ſed & earũ,quas vel in pulmone, vel in iecore, vel in liene, vel in alia quauis particula putreſcens humor accendit. Contractionis tarditas eſt quum non multum excremẽti putridi & exuſti ineſt in corpore, nec magna deſideratur expurgatio. Crebritas impuri excrementi copiam augeri teſtatur,quę idcirco efficit vt externa quies minima ſit. Raritas cõtractionis in qua externa quies longa eſt,excrementa arguit pauca ineſſe fumoſa.

Morborum ex pulſu cognitio. Cap. VI.

HÆC verò iam ad artis vſum & exercitationẽ apertiùs referenda ſunt. Pulſuum differẽtiæ & affectum præter naturam,& affectam ſedem demonſtrant. Affectus præter naturam, alij primùm ac per ſe, alij ſecundò ex pulſu deprehenduntur. Primùm quidem ac per ſe intemperies omnis tum quæ ſimplex,tum quæ ex humorum eſt vitio: adhæc plethora,cacochymia vel ſimplex vel cũ putredine, phlegmone, ſcirrhus, obſtructio: qui affectus cæterorum omnium velut principia quædam & continentes cauſæ ſunt. Calidæ intẽperiei ſimplicis,qualis eſt ab æſtu aut ab ephemera febre, pulſus creber eſt, celer ac magnus, ſimulque æqualis. Eiuſmodi & in hectica febre exiſtit,ſed aliquanto durior. In plethora ſimplici quæ nondum vires premit, atque in ſynocho ſimplici, nõ ſolùm creber,celer,magnus & æqualis, verumetiam turgidus, plenus ac vehemens, quòd non niſi robuſtis integríſque viribus obtingat. Intẽperies ex humorum putredine,quemadmodum & putrida febris pulſum etiam crebrum, celerem & magnum efficit,ſed inæqualem,non in multis ſolùm, verumetiam in vnico. Tum quippe ſyſtole celerior eſt quàm diaſtole,vt putris fuligo expurgetur:eſt & externa quies breuior,ob quam etiam crebrior pulſus euadit. Inæqualitas aliquantum conſpicua acceſſionis initio,ſed incremento & vigore magis. Phlegmone quæ & inſignis fuerit, & in parte nobili, quoniã putredinis calorem cordi totíque corpori impartit, febrilem pulſum infert: præterea verò durum ac interdum ſerrantem & vibratum: quandoquidem partis inflammatæ tenſio peruadit arterias:ſed tamen duriorem ſi phlegmone obtigerit neruoſis partibus,& iis quę circa membranas,venas,& arterias poſitæ ſunt. Frigida intemperies pulſum efficit rarũ, tardum & paruum, ſicca durum, humida mollem. Et hæc quidem dum ſimplex illa conſiſtit. At verò ſi ex humoris cuiuſpiam influxu contrahitur,iis quæ dicta ſunt accedit pulſus inæqualitas,maximè ſi in partem no-

bilem humor impingat. Siue enim obstruuntur arteriæ, siue humorum copia comprimuntur, siue his natura grauata oppressáque est, inæquales fiunt: magísque quum crassi, viscosi & copiosi sunt humores, quàm quum tenues atque pauci. Quæ porrò pars corporis affecta sit noscitur ex pulsu molli atque ex duro, qui tensiuus appellatur, ex serrante & vibrato. Mollis enim & affectum molliorem & partem carne venis arteriisque conspersam affici denunciat, durus verò partem neruis mēbranísque præditam. Quinetiam partes cordi propinquę, aut ei vasis maioribus coniunctę, magis ac celeriùs affectum suum cordi impertiunt: distantiores & paruis vasis copulatæ, minus & tardiùs. Horum permistione secundariò noscetur qui pulsus in singulis morbis existant. Nam inflammato septo transuerso durissimus est, plurimùm serrans aut vibratus, & plerū que conuulsiuus: minus in pleuritide, rursúmque minus si aut inflāmatio, aut scirrhus sit in ventriculo vel in vesica, vel in vtero, intestinis, renibus, iecore, liene aut pulmonibus. A peripneumonia pulsus magnus, lāguidus & mollis simul & inæqualis, tū in vno motu, tum in multis: sæpe etiā vndosus & dicrotus. In lethargo pulsus illi ferè similis: & huic finitimus in catoche, nisi quòd æqualis est. Epilepsiæ & apoplexiæ (quū præsertim malum inualuit, & facultas grauiter opprimitur) pulsus languidus, paruus, rarus, tardus & inæqualis, tum demum celer euadit. Conuulsionis pulsus conuulsiuus appellatur, tensus quidem vibratus & inæqualis, non perinde tamen validus ac magnus. Paralysis paruus, lāguidus atque tardus, nonnihil inordinatè intermittēs. Hydropis ascitæ paruus, creber, durus atque tēsus: tympanitæ, longus, celer, creber, subdurus: anasarca vndosus, latus ac mollis. Phreniticlis durus atque idcirco paruus, mirè celer, & creber, vt proximam syncopen denunciet: interdum tremulus, aut cum conuulsione intermittens. Anginæ magnus & vndosus aliquantū conuulsiuus. Quum iam suffocatio impendet, paruus, tardus, creber & inæqualis. Orthopnœæ inæqualis, inordinatus, creber, tardus ac deficiens: tandem verò languidus. Phthisis paruus, languidus, nō admodum celer, hecticus. Suppurationis, hecticus inæqualis & inordinatus. In puris eruptione, latus, tardus, rarus & languidus. In cæteris denique morbis, ad horum imitationem qualem pulsum esse deceat intelligi potest.

quæ pars corporis affecta est noscitur ex molli atq; duro, ex serrante et vibrato.

Virium obseruatio ex pulsu. Cap. VII.

MAXIME autem ac propriè virium robur atque constantiam pulsus ostendit. Facultatum quippe omnium princeps atque conseruatrix est vitalis, qua vna constante nemo interire potest, ex qua & vita omnis, & virium robur æstimari solet. Quum mors futura est, huius labātis signa apparent, aliàs quidem multo antè tempore: vt quum illa morbi diuturnitate languet sensímque deficit: aliàs nō diu ante mortem, vt quum vitale robur immoderata eaque repētina vacuatione vel dolore,

vel

vel alio grauissimo symptomate dissipatur atque perit: aut quũ rupto abscessu, vel inopinato humorum influxu, vel maxima obstructione suffocatur. Itaque si pulsus cordis ac vitæ est nuncius, idem omnium quoque virium & facultatum index erit. Robustus vehemẽnsque pulsus, sanis vitæ longitudinem, ægrotis securitatem pollicetur: languidus contraria. Vehemens qui tactũ euertit, facultatis robur ostendit, eóque maius quo fuerit vehementior. Hic etiam indicat corporis humores tum qualitate, tum quantitate laudabiles ac probè coctos: aut naturam semicrudorum (quales in salutaribus morbis sunt) concoctionem vehemẽter moliri: maximè verò si nec ab ira, nec ab exercitatione, nec à vini cibíve vsu immoderato processit. Languidus pulsus qui à tactu euertitur, imbecillæ facultatis est nũcius: ac proinde vel animi defectionem, vel syncopẽ demõstrat, vel vires morbi lõgitudine debilitatas, vel quauis causa dissolutas, vt inedia, vigiliis, doloribus, animi pathematis: aut vacuatione immodica, vel affectus magnitudine pressas obrutásque. Robustus ac vehemens pulsus ferè quidem magnus est, at non necessariò, quemadmodum nec qui iuuenis est ac robustus magnis semper citatísque passibus incedit. Languidus non omnis paruus est, nec omnis paruus languidus. Lethargicis quippe languidus quum sit, magnus tamen existit. Vt autem virium robur certiùs ex pulsu innotescat, triplex statuatur imbecillitatis causa: vna quæ sensim ac tempore viriũ substantiam conficit: altera quæ repente dissoluit ac dissipat: tertia quæ vel copia illam obruit, vel malignitate extinguit. Sẽper quidem pulsus languidus virium imbecillitatem portendit, quæ verò imbecillitatis causa sit, reliqui pulsus indicant, qui languido comites assistunt. Itaque quum vitalis facultas vel intemperie, vel atrophia, vel morbi diuturnitate infirma & imbecilla euasit, pulsus primùm per se languidus apparet, deinde etiam paruus citra vllam inæqualitatẽ, rarus quidem & tardus si febris nulla, creber atque velox si qua inest. Facta iam imbecilliore facultate pulsus myurus reciprocus, deinde deficiens reciprocus, postea myurus non reciprocus, ab hoc deficiens non reciprocus & formicans, hinc pulsus abolitus apparens, nisi ex syncope sit: omnium tandem extremus verè abolitus, qui summis partibus ipsísque arteriis iam demortuis inest. Quum facultas ex repentina spirituũ dissolutione atque dissipatione imbecilla est, vt per dolores, vigilias, aut vacuationes immodicas, huius euidentes efficientésque causæ præcesserunt, pulsus similiter initio languidus deprehenditur & paruus, creber & celer, minimè tamen inæqualis: illa verò iam imbecilliore, vndosus, vermiculans, formicans, abolitus apparens, & tãdem verè abolitus. Quum facultatis substantia non ipsa per se consumitur, sed vel obstructione, vel tumore præter naturam, vel humorum copia & influxu quasi pressa & obruta succumbit: atque etiam quum pernicie vt pestilentis febris malignitate extinguitur, pulsus quidem languidus, paruus, tardus & rarus est, ísque continuò inæqualis. Tanta quippe inæqualitas animaduertitur, vt qui nũc languidus est, mox

vehemens

[Handwritten margin notes:] Si pulsus cordis ac vitæ est nuntius, idem omnium quoque virium et facultatum est Index

ad virium robur Tertius ex pulsu pronoscendum triplex statuitur Causa Imbecillitatis.

vehemens appareat: & qui paruus, mox magnus, qui celer, ilico tardus, & qui creber, statim rarus. Quo plures magni ac vehementes erunt, hoc minus premetur grauabitúrque facultas, eò verò magis quò plures parui & languidi. Vbi autem magis oppressa facultas suffocabitur, intercurrens primùm existet: deinde intermittens in pulsuum multitudine. Intermissio aut quies quò diuturnior, hoc periculosior. Diuturna censetur quæ tẽpus excedit duorũ pulsuum: breuis quę citra hoc manet. Iuuenibus periculosissima pulsuum intermissio, minus pueris, minimè senibus. Interdũ tamen neque iuuenibus ipsis exitialis est, quum vel integra valetudine ex arteriarum obstructione aut diuturno quouis affectu, vt ex asthmate familiaris existit. Ex vnius pulsus intermissione multi senes pariter & pueri euaserunt: at iuuenum ne vnus quidem. Perseuerans illa diutius inopinatam repentinámque mortem minatur, ipsiúsque cordis vitalem calorem derepente extinctum iri: quemadmodum & animalem facultatem apoplexia. Quietis externæ diuturnitas intermissioni quidem est finitima, hoc tamen dissidens, quòd breuior sit citra inæqualitatem, at cum pulsus tarditate: intermissio verò cum pulsu celeri & inęquali est. Illa quidem arguit vel cordis corpus vel spiritum & sanguinem sinubus conclusum, vel partẽ aliquam vicinam ingenti frigore occupari. Minus quàm intermissio perniciosa, sed quæ interdum in repentinam mortem præcipitat. Intercurrẽs pulsus eadem quæ intermittens significat causásque easdem habet: minus tamen periculosus, quoniam facultas validior decertat cum causis noxiis, non autem in intermittente. His succedit intermittens in vno pulsu, qui naturam à causis insalubribus impediri, sed cum illis nihilominus decertare prodit. Deterior quidem & multò periculosior quàm intermittens in pulsuum multitudine, quoniam natura non solùm in quarto aut quinto quoque pulsu, sed in singulis impeditur, ob ídque præsentem mortem denunciat. Ex hoc genere sunt caprizans & dicrotus, qui planè ostendũt, aut cordis inæqualem intemperiem, aut fumosorum excrementorum copiam non omnibus cordis partibus æquabiliter insidere. Ita enim calidæ partes cum frigidis, aut liberæ cum grauatis contendunt, vt quæ prius leuitate aut calore exilisunt, retrahãtur à frigidis & grauatis, maximè quum imbecilla facultas est, & arteria dura. Vndosus & vermiculans facultatis non validæ, viriúmque insigniter dissolutarum sunt indices, quos proximè formicans sequitur. In iecoris lienis & cuiusque visceris inflammatione atque in scirrho, quoniam pulsus durior euadit, nec vndosus, nec vermiculans esse potest. Neque profectò in hectica febre, neque in tabe aut marcore, etiamsi iam morti proximus sit æger: at languidus tamen & inæqualis deprehenditur. Myurus in vna distentione facultatis imbecillitatem in extenuato corpore ostendit, & cor ipsum eatenus debile, vt vim & actionem ab se iam nequeat ad extremas vsque corporis partes æquabiliter protendere. Hic igitur malus est atque ruinam minatur, etiam si reciprocus sit. Hoc deterior est deficiens reciprocus: & hoc rursum periculosior

Iuuenibus periculosissima pulsuum intermissio, minus pueris, minimè senibus

culoſior myurus non reciprocus. Omniū verò peſſimus atque pernicioſiſſimus eſt deficiens non reciprocus. Fit & interdum myurus ex vitioſa arteriæ cóformatione: vt quum arteriæ pars media nudæ cuti ſubiecta eſt, & quæ vtrinque ſunt, altiùs demerguntur. Hic facultatem eò vſque imbecillam oſtēdit, vt nequeat arteriam æquabiliter attollere. Tales etiam ſæpe viſuntur initio grauium acceſſionū à frigore inuadentiū. Tremulus pulſus qui neceſſariò languidus eſt & paruus, facultatem imbecillam arteriámque mollem renunciat, cum corporis habitu gracili. Côuulſiuus nõn admodum frequens occurrit. Hos tanquam poſtremi excipiunt abolitus apparēs, & verè abolitus, facultate quidem iam prorſus extincta. Quocūque autem genere ordinatus ſit pulſus, fidus exiſtet, inordinatus verò infidus. Proinde bonus pulſus ordinatus certiſſimus eſt & optimus, malus ordinatus peſſimus, & inordinato malo deterior.

DE VRINIS.

Quid vrina, vtque humorum partiúmque affectus demonſtret. Cap. VIII.

QVVM corporis excrementa aut affectarum partium, aut peccantium humorum portio quędam ſint, aut ſaltem ex his deſectæ reliquiæ, quæ illorum ſit conſtitutio certò referunt, atque in demóſtratiuis ſignis primas tenent. Vna autem vrina omnium maximè de toto decedit ſignificationem in primis generalem ſortita. Eſt enim vrina ſerum vehiculúmque ſanguinis renum vi ſecretum. Vt in lacte dum concreſcit, ita & in ſanguine ſerum à craſſiore terrenáque ſubſtantia ſeiungi ſecernique animaduertitur: quod idcirco ſanguini permiſcebatur, vt hunc fibrarum copia iam craſſum ac lentum dilueret, & tanquam vehiculum per venas tenuiſſimas in corporis extrema deduceret. Oritur quidem ſerum ex potu, aut ex liquore quocunque cibus ſolidior diluitur, & ſine quo vix quicquam emolumenti corpus ex cibi benignitate perciperet. Hac ratione potus cunctis animantibus apprimè côueniens & neceſſarius, aliis quidem vt volucribus quæ haudquaquam meiunt parcior, aliis vt hominibus & quadrupedibus liberalior. Ventriculi concoctione liquor totus cibo permiſcetur, totáque cibi vis in liquorem confertur dum vna fiat æquabilis ſubſtantia, cui chylo nomen eſt. Hunc flexuoſo per inteſtina prolapſu exugunt meſenterij venæ, & quicquid ineſt vtilioris ſubſtantiæ, id omne eripiunt, potúque tanquam vehiculo ſubuehunt ad iecoris portas. Quum dein ex chylo factus ſanguis eſt, vt melancholia in lienem, bilis flaua in proprium folliculum, ita & vrina (proprium iecoris, quemadmodum & alui fex ventriculi & inteſtinorum excrementum) iam inutilis & ſuperuacanea

canea è gibbis iecoris renum vi per venas emulgẽtes allicitur. At non vniuersa: portio enim cum sanguine in corpus distribuitur, quę quum vectionis munere perfuncta est, aut sudoribus exhauritur ac diffluit, aut qua via processerat, eadem tracta relabitur in renes & in vesicam. Itaque non è iecore solùm, verumetiam è venis, tum maioribus, tum minoribus & è corporis mole vrina prolicitur: quod apertè sentiet quisquis biduũ triduúmve nullo aut parcissimo potu transegerit. Ea autem si nec immoderato potu diluta, nec aliena permistione conspersa sit, manifestò humorum qui in iecore maioribúsque venis, obscuriùs verò eorum qui tum in minoribus, tum in partibus ferè singulis insunt notam exhibet eorúmque cõstitutionem indicat. His enim tantisper dum vrina permiscebatur, eorum omnem affectionem, omnem qualitatem contraxit asciuítque sibi, & nunc quasi desecta portio quæ ipsorum cõstitutio sit coràm proponit planúmque facit. Quocirca si vel viscera, vel maiores venæ, vel caput, vel pulmones, vllàve corporis pars morbo tenetur, quoniam hæc affectionẽ humoribus in se contentis impartit, vrina profectò quæ sanguinis & humorum comes est, eiusdem quoque particeps erit, & profusa affectionis notas referet propriáque eius signa dabit. Sed & partiũ per quas illabitur, vt renũ, vreterum, vesicæ ac penis affectus repræsentabit. Nam tametsi non diutius in his subsistat ac hæreat, ab illis tamen sordes & inquinamẽta (si qua insunt) præterfluens corradit secúmque rapit. Quocirca partium quas attingit omnium affectus illa ostendit. An verò cum affectu quæ etiam pars affecta sit certò & apertè referat, posthac diligẽtiùs scrutabimur. Hæc porrò humorum partiúmque vitia demonstrat, vel sua chymosi, vel puritate, vel quantitate, vel colore, vel odore, vel cõtentis: quorum significationes sigillatim deinceps oratione prosequemur.

Quæ obseruanda antequam certa de vrinis sententia feratur. Cap. IX.

EXCIPIENDA vrina est à somno prima & expleta cõcoctione cibi, eáq; vniuersa, quòd pars nulla dilucidè possit notas omnes exprimere. Matula alba sit & pellucida, qualis ferè vitrea est, oblonga ne diuulsam hypostasin exhibeat, & magna quæ totius vrinæ sit capax. Obturetur procul à sole, à frigore & à flatu, ne vel turbetur, vel crassescat: quieta nulláque agitatione resideat, dum sensim refrixerit, nec tamen supra sex horas asseruetur, ne quam corruptionem subeat. Si fortè vel frigoris vi vel sponte sua crassescat turbetúrque, igne leni dissoluetur, nulla agitatione ne dissipetur hypostasis, quam ne ignis quidem extenuare aut colliquefacere solet. Quid autem causæ sit cur interdum tum crassæ, tum tenues vrinæ ne vel ingenti frigore quidem, interdum verò tẽperato etiam loco turbẽtur, non nisi ad insitum vrinæ calorem referri potest, qui vt hypostasin, ita & cæteras partes locis disponit distinguítque, quem

quem constat aliàs languidùm aliàs valentem esse. Vrinæ inspectio in loco sit nec obscuro, nec nimium lucido, nec solis radiis collustrato, splendórque luminis in matulam desuper quã transuersum potius incidat. Hæc autem in vrina veniunt consideranda, chymosis, perspicuitas & puritas, quantitas, color, odor, contenta: in quibus omnis est interiorum affectionum significatio, tam quæ secundum naturam, quàm quæ præter naturã existũt. Illa verò aliàs ex assumptis rebúsq; externis, aliàs è renũ vesicæque ductibus, aliàs è venis aut è reliquo corpore proficiscuntur atque manant: ita enim tribus ex causis manifestæ qualitates imprimuntur in vrina. Potus immoderatior præsertim aquæ aut vini albi tenuis, copiosiorem vrinã profundit, eámque tenuem & crudã: & quæ quoniam præproperè perlabitur ac præterfluit, nec partium nec humorum affectiones, nec qualitates expressas exquisitè refert. Non pauca etiam vel mediocri vsu vrinam colore inficiunt, vt crocus, cassia, rheumbarbarum, senna, rubia maior: quædam alieno illam odore perfundũt, vt allium, & terebinthi lachryma. Horum enim qualitates quum sint præter naturam, pariter cum excremẽtis, præsertim verò cum vrinis amandantur ac defluunt. Peruertunt igitur propriam vrinæ indicationem, vt neque morbus neque interior vlla constitutio præsentibus his certa prodatur. Sic vrina morborum nũcia externarum rerum nulla permistione inquinetur, omníque earum qualitate vacet. Quinetiã si vel vlcus, vel abscessus in renibus, aut in vesica, aut in vreteris, aut in pene inest, vrina crassior euadet ac turbidior, eáque vel puris permistione alba, vel cruoris perfusione rubra: quemadmodum sæpe aut arenulis aut filamentis variè conspersa. Et hæc renum vesicæque vitia vrinas plerumque efficaciter immutant. Quæ verò nec rerum externarũ qualitate, nec renum vesicæque labe inquinata fuerit, ea certiùs venatum reliquíque corporis demõstrat affectus. Cauendum igitur ne aut res externæ, aut renes te fallant. Quod ne fiat, qualitatum quę cernuntur in vrinis causas in tres vbique partiemur differentias, in externas, in eas quæ ductuum, & in eas quæ totius sunt corporis. Hac enim obseruatione atque distinctione, certa veráque vrinarum significatio haberi potest.

In vrina consideranda sunt chymosis, puritas et perspicuitas, quantitas, color, odor, contenta.

Quæ vrina sit optima, vtque sexu, temperamento & ætate mutetur. Cap. X.

OMNIVM autem prima inspectanda & cognoscenda est vrina optima, quæ cæterarum quasi lex sit & regula. Talis substantia mediocri est, nec aquę modo tenuis, nec vt iumentorum crassa: clara non turbida: colore subaureo atque flauo, quem hîc extremorum medium collocamus. Quantitate media & hesterno superiorúmque dierum potui respondens, aut aliquãtùm parcior, quòd potus nonnihil in corpus absumatur. Hypostasis in hac subsidet alba, læuis & æqualis, in acutum fastigiata, ea ratione quæ posthac exprimetur. Neque crassum quicquam subest, neque bulla, neque filamentum, neque eorum quicquã

Vrina optima lex est cæterarum atque regula.

quæ inter mala refetentur. Hæc non modò inculpatam omnem naturæ concoctionem, sed & integram corporis valetudinē indicat, virísque summā temperiem eiúsque ętatem flotidam: non enim alij cuiquam vtina talis obtigerit. Nam mulieris etiamsi temperatissima sit & ætate flotens, vtina non parū ab hac deficit. Substantia quippe non (vt quibusdam placuit) tenuis, sed apertè crassiuscula est, neque vt viri pura & pellucida, sed aliquantùm tutbida & multis innatantibus impura. Huic enim plura quàm vito supetuacanea in vteri vesicæque sedes confluunt, quæ vtinis pletumque petmiscētur. Color ex albo liuescens non modò cruditatis, sed sexus præcipuè index. Horū ptoportione hypostasis copiosior quàm vitis, crassior & albior. Qui sæpe & sedulò maris ac fœminæ vrinas intet se contulerit, eas tandem internoscet oculotum consuetudine. Infantium & puetotum vrina albior quidem, sed ctassior & copiosiore sedimento quàm ætate flotentium. Calor enim tametsi in illis plurimus inest, quoniam tamen humoris copia obtunditut, quas dixi vrinas producit. Senum alba, tenuis, hypostasi pauca, cruditatis & imbecillæ concoctionis nuncia, quòd in illis paucus & imbecillus sit calot. Horum exemplo minimè arduum sit coniicere qualis esse debeat vniuscuiusque tempetamenti, & quantùm ab optima quæque distet. Itaque cuiuspiam vrina ptoposita, ex sexu & temperamento tum insito, tum aduentitio, & ex ætate coniiciendum & æstimādum qualísnam esse debeat ea naturalis: vt siquādo offetatut alia, tecordatione illius planum sit & in promptu, eáne ptæter naturam sit, quantúmque à natutali absit. Antequam vetò de morbo ex vtina iudicetut, æstimandum quod quis vitæ genus paulò antè sit sequutus. Nā exercitatio vehemens, vigiliæ, animi excandescentia, inediæ, calidiorum ciborum esus, vt insitum calorem, ita & vrinas inflāmant eásque bilis permistione coloratiores reddunt cum paucis contentis: quemadmodum & aër vel à regione, vel ab æstate, vel ab alia quacūque causa exæstuās. Contrà verò otium, somnus multus ac ptofundus, inertia, ctapula, frigidotum cibotum esus, albas, crassas vtinas, contentáque multa atque cruda ptoferunt: quemadmodum & aër vel à tegione, vel ex hyeme, vel quauis ex causa frigidior. Sine horū animaduersione parū firma futura sunt de vrinis iudicia, nec quæ sanorū ab iis quæ ægrotantiū sunt facilè queant intetnosci.

Vrinæ copia & paucitas quid indicet. Cap. XI.

VRINA si mediocri sit copia, moderatam seri abundantiam arguit, proindéque naturam tum rectè valete, tum omnia conuenienter administrare. Multa verò atque copiosa interdum ex immoderato potu vini tenuis vel aquæ, aut ex diurericis medicamentis, aut vi frigoris, aliáve externarum rerum impottunitate obtingit. Intetdum vitio renum, qui vi maxima ex omni corpore serum proliciunt assiduóque profundunt: appellatur ea affectio diabetes à celeri vrinæ transitu, in qua admodum

admodum multa exuperat, eáque ferè alba, tenuis & ſine hypoſtaſi. Interdum ex interiore affectu prodit, vt quum ingens aquarum copia quodam loco iamdiu coërcita erumpit, aliàs quidem ab hydrope, aliàs à multa cruditate aquoſa quæ circum viſcera fluctuabat. Illinc ſiquidem quodam im-
5 petu aut naturæ vi contendit in renes, perinde atque in ſpontanea ventris perturbatione. Tota huic origo ex victu eſt, quoniã nihil poteſt è corpore manare, cuius materia non aliquando fuerit immiſſa. Ea vacuatio tametſi vires aliquantùm debilitat, ventriculum tamen & abdomen quaſi pondere leuat, neque corpus reliquum extenuat. Quinetiã corporis humorúm-
10 que moles nonnunquam liqueſcit dilapſáque diffunditur in vrinas: quomodo obſeruauimus bibulum quendam opimo corporis habitu, diebus circiter octo ex ingenti corporis mole in magnam gracilitatem citra vllã vim morbi collapſum. Id etiam caloris aut colliquantis febris vi fieri proditum eſt: túmque vrina multa, nõ tamen tenuis & alba cernitur, ſed flam-
15 mea, vinea, aut paſſea: cui etiam pingue & oleoſum quiddam innatat. Atque hoc hecticę febris eſt initium. Vrina pauca quę neque potus penuriã, neque ſicciorẽ victũ, neque auſterũ craſſúmve potũ, neque nimios ſudores aut copioſam alui deiectionẽ, neque multos labores cõſequatur, morbum oſtendit, eúmq; ferè in vrinæ ductibus. Obſtructio aut tumor præter
20 naturã renũ, hanc plerũque efficit: túmq; his ſenſus quidã grauitatis ineſt, aliáque ſignificatio ex cõtentis conſpicua. Si obſtructio ex calculo aliáve cauſa vtrinq; circa vreteras eſt, dolor vehementer affligit, iſque fixus vt in nephritide. Si veſicę ceruix quouis modo impedita eſt, ſiue tuberculo, ſiue pituita craſſa, ſiue calculo, difficilis eſt emictio, aut etiam vrina ſupprimi-
25 tur, cũ pubis & perinæi dolore, multáque ſubſident aut volitant in vrina. Quæ citra hæc pauca redditur, à craſſo & viſcido fit humore, qui difficilè ſecernitur ac permeat, eáque tum craſſa exiſtit. Febris vehementia nõnunquam vrinam cohibet, túmque & calor & alia febris ſigna comitantur. Sanis etiam parcior fit vrina, quum potus in corporis nutrimentum faceſſit,
30 quod extenuatis & ex morbo conualeſcentibus frequens eſſe ſolet.

Odor vrinæ quid denunciet. Cap. XII.

VRINÆ odorem obſeruare fœdum eſt ac planè ſordidum, medicíque dedecet dignitatem. At plerumque velimus nolimus
35 teter vapor odoratum ferit, maximè quum vrina adhuc calet aut admota igni eſt concalfacta. Odoris ſuauitatem vix ſperare licet ab vrinis, niſi vel terebinthina, vel moſchi, vel ſilphii, vel odoratioris medicamenti vi affletur. At moderatio ſæpe è ſanis ac bene conſtitutis corporibus eſt. Fœtor interdum aſſumptorum, vt putris caſei, vt al-
40 liorum qualitate contrahitur: interdum è renum aut pudendi vlcere, ac tũ vrina alba craſſáque eſt cũ hypoſtaſi purulenta, ſi è veſicæ calculo exiſtit, craſſior mucus ſubſidet in vrina, eáque cum dolore redditur. Fœtida verò vrina ex ſuperioribus locis profluens, ſiue rubra turbidáque ſit, ſiue vt in-

terdum contingit tenuis ac perſpicua, aliàs cum febre, aliàs ſine febre, putredinis ſemper eſt index: eáq; putredo aut in humorib⁹, aut in partiũ ſubſtantia cõſiſtit. Si recens eſt fœtor & repente natus in vrina craſſa ac turbida, humor: ſin vetus ac diuturnus in vrina tenui ac perſpicua, partis cuiuſdam ſubſtantia putreſcit. A criſi quæ fœtida meiitur, die apparet decretorio copioſáque fluit, ac mox ſuccedit ægro leuamen.

Quid ſignificent ſinguli vrinæ colores. Cap. XIII.

VRINARVM hi maximè colores obſeruandi, albus, ſpiceus, citrinus qui omniũ verè medius eſt, aureus, croceus, ruber, paſſeus, viridis, ceruleus, liuidus, & niger. Horũ duæ ſunt effectrices cauſæ, viſcerum corporiſque calor, & alieni humoris permiſtio. Etenim labor, inedia, æſtus, febris & quęcũque cauſæ corpus cõcalfaciunt, vrinã pariter colorant, eóque magis quo vehementiores fuerint: & vrina quæ diutius in corpore ſubſiſtit, & quæ longè à paſtu meiitur, prioribus coloratior exiſtit. Quinetiam bilis irruens in venas ſero permiſcetur, ídque (vt in ictero) flauo citrinóve colore inficit, quod & de alio quouis humore ſtatuendum. Differt autem color ex ſimplici intemperie profectus, ab eo quem humoris permiſtio tulit: ille ſiquidem vix vnquã rubrum ſuperat, cõſiſtítque in vrinæ ſubſtantia tenui aut mediocri, hic verò ad omne genus pertinet & extenditur, reddítque vrinam aut turbidam aut craſſam. Itaque citrinum vrinæ colorem temperatus moderatúſque calor efficit in homine temperato & ætate florida. Citra medium quicunque ſubſiſtit, imminuti caloris & cruditatis eſt nuncius. Vrina alba ſi ſimul tenuis & perſpicua veréque aquea eſt, niſi ex tenui & copioſo potu genita ſit, aut ſummam renum iecoriſque obſtructionem, aut ſummam coctionis imbecillitatẽ denũciat, ab extrema iecoris & ventriculi intẽperie frigida profectam. Sæpe etiã per febres ardentes quũ bilis in cerebrũ rapitur, talis apparet & delirium prænunciat. Alba & craſſa ſi pariter perſpicua eſt vt cornu (glauca & charopa appellatur) pituitæ mucoſæ dominium oſtendit: ſi obſcura (lactea hæc eſt) craſſæ viſcoſæq; pituitæ exuperãtiã. Hæ ſi diutius apparent, frigidos diuturnóſque morbos portendunt. Ab his eſt ſpicea, quæ minorem cruditatem oſtendit, & calorem temperato finitimum. Citrina omnium mediam ſedem ſortitur. Supra hanc ſunt aurea, crocea & rubra: quæ omnes calorẽ pręter modũ increuiſſe ſignificãt: atque ſi purę hæ ſunt ac perſpicuæ, purã ſimplicémque intẽperiem, ſin craſſæ ac turbidæ humorum vitia permiſtionéſque referũt. Rubra ſi perſpicua fuerit, ardens flammeáque dicitur, iecoris exuperantem calorem, ſæpe etiam ardentem febrem denunciat: ſin craſſa obſcuráque eſt, ſiue cum febre, ſiue citra hanc contingat, flauæ, aut vitellinæ, aut rubræ bilis permiſtionem. Huiuſmodi ferè apparet inclinãtibus febrium acceſſionibus: at maximè quum iecoris ſubſtantia vitiata eſt à phlegmone aut ab exquiſito ſcirrho, vt in hydrope: aut quum vel illius, vel folliculi fellis ingens eſt obſtructio, ob quam

bilis

[Handwritten marginal note:] Vrina alba, tenuis, et perspicua qualis aquea est, apparet aliquando in febrib. ardentibus, quum bilis rapitur in cerebrum, deliriũ prænunciat.

bilis in venas & in vrinas cõfluit, hásque eatenus inficit, vt si linteum immergas citrinum colorem planè referat, perinde atque epoto rheobarbaro: hæc aut præsentem icterum, aut mox futurum portendit. Ea igitur ratione ardens flammeáque vrina ab ea quæ ex bilis permistione aut crocea aut coloratior euadit, discernitur. Cruenta vrina siue duntaxat recẽtis carnis loturam ac veluti saniem, siue puriorem sanguinem repręsentet, quum planè refrixerit, quasi grumum concreti sanguinis deponit. Ea fit renibus attritis atque reseratis eorum venis, è quibus sanguis mox emanat, ídque ferè calculi pondere. In errore versantur qui hanc etiam iecoris imbecillitati tribuunt: vix enim intelligi possit sanguinem alicunde cum vrina præterlabi citra renum affectionem. Itaque si nec lumbis nec renibus casu ictúve contusis cruenta vrina redditur, ea ex calculo renes obterente, præsertim quum vehementior subitur exercitatio, proficiscitur. Hanc sæpe turbida & nigricans præcedit, quæ impendentem nephritim præmonstrat. Rubræ vrinæ succedunt vinea & passea vuæ nigræ persimiles, quæ vel sanguinem vel bilem præassari & in atram deuergere indicãt. Viridis, prassinę bilis aut æruginosæ copiam & permistionem: veneta verò seu cerulea, deinde etiã liuida seu plumbea, nisi è plagis & verberibus sint, aut melancholiæ dominium atque permistionẽ, aut natiui caloris extinctionẽ. Omniũ extrema est nigra, quæ si ex rubra & viridi processit, summum incẽdium & bilis atræ perfusionem: sin verò ex cerulea & liuida, extremã caloris extinctionem demõstrat. Est tamen & quũ vrinæ eiusmodi crisi quadã profundũtur, cùm in acutis, tũ in diuturnis morbis & melãcholicis. Id verò decretorio die fit, facili tolerantia, & in laborantis salutem.

Sanguis citra renum affectionem non redditur cum vrina

Quid vrinæ substantia in morbis ostendat. Cap. XIIII.

VRINÆ chymosis & substãtia in liquore spectatur, cuius differẽtiæ sunt tenuis, crassa, mediocris. Tenuis sub iis dũtaxat coloribus inueniri potest qui ad rubrum procedũt, sub albo, spiceo, aureo, croceo, ad rubrum vsque: nũquam enim cerulea, liuida aut nigra tenuis apparuit. Crassa nulli nõ colori permiscetur: nã vt in nigra ita etiã in alba crassities interdũ inest. Itaq; tenuis quę neque immoderato potu, neq; aliа externarũ causarũ importunitate facta sit, renũ & vreterũ obstructionẽ sequitur, quę cũ liquore nihil crassi præterlabi sinit, qualẽ ferè in nephritici doloris uehemẽtia notãt, quum vreteris caput calculo obseratur. Sequitur & nõnunquã imminutã concoctionẽ natiuíq; caloris penuriã, ex intẽperie sola citra humorũ vitium: tam exiguus interdũ calor est, vt aquã aliúmve potum talẽ elabi sinat, qualis acceptus fuerat, atque hæc cruditas extrema est. Natiuus noster calor alimentũ humoréſve cõcoquẽs, primùm quidem & maximè substantiæ mediocritatem molitur, cui dein pro partium natura colorem addit: proinde ex substantia magis quàm ex colore concoctio spectatur. Qua ratione dixit Hippocrates: quoad vrina ruffa tenuísq; fuerit,

tenuis vrina ad rubrum vsq; inuenitur tantum crassa vero omni colori permiscetur

fuerit, crudum morbum significat. Mediocris vrinæ substantia vegetum calorem, exquisitam concoctionem ventriculi iecoris atque venarum ostendit, hac ratione in tribus illa mediis coloribus consistit, in subaureo, aureo & croceo. Crassa vrina nisi ex laxioribus patentioribúsque viis vrinę profluat, oppressi caloris atque cruditatis soboles est: non quòd calor insitus intemperie, sed crudorum humorum exuperantia prematur. Vtraque tum crassa, tum tenuis concoctione tandem substantiæ mediocritatem adipiscitur. Ad crassam vrinam pertinent pinguis & oleacea, non eá quidem cui pinguedo telis araneorũ similis innatat, sed ea cuius substãtia lentore & crassitie oleum adipémve liquefactum repræsentat, & quæ cõmota grauis lentáque, vt oleũ, apparet. Hæc vel phthisi, vel hectica febre, vel hydrope corpus liquescere demonstrat.

Mediocris vrina in aureo sub aureo et croceo reperitur

Vrina perspicua & turbulenta quid signet. Cap. XV.

PERSPICVA atque clara vrina est quam visus acies facilè penetrat. Turbulenta & obscura, per cuius medium non videmus. Quantùm autem turbulenta distet à crassa, & tenuis à perspicua, hîc discitur quòd & oui cãdidum & oleũ, & vitrum lequefactum, & vinum subnigrum verè crassum sit, no tamen turbidum, sed planè perspicuum. Quòd etiã vinum album & tenue plerumque turbulentum sit: quemadmodum & aqua è vino stillatitia, tenuissima quum sit, interdum tamen obscura turbulentáque cernitur. Quo sit autem res dilucidior & fructuosior, turbulentas vrinas in tres ordines differentiásque secernemus. Vna turbata est, quæ externi frigoris vi talis euasit. Hæc omnium densissima & obscurissima, matulam lentore quodam albo summa præsertim corona inficit, quæ calore propè declaratur pristinúmque splendorem recuperat. Quòd autẽ vrina vna quàm altera faciliùs difficiliúsve, quædam vix vnquã turbetur, id ad illarum conditionem referẽdum est: sed externũ quoque frigus non paruam vim ad perturbationem obtinere argumento est, quòd loco calido nulla conturbetur, sed qualis emicta est talis seruetur. Altera verè turbida est, cuius substantia atque liquor vel ex sese vel ab interiore quadam permistione crassescit: eiusmodi à purulentis renibus profluit. Hæc calore dissolui non potest, multáque habet innatãtia corpuscula, quę quiete subsident cum hypostasi crassa, & plerumque reliqua mox vrina expurgatur atque inclarescit. Vino ea comparatur quod fecis permistione turbidum est. Tertia iam cœpit recepto nomine confusa appellari: in qua nihil innatare manifestò deprehenditur, sed est tota sui similis, nec tamen hypostasin, nec aliud quicquam (etiam si diutius quiescat) deponẽs quo magis inclarescat: igne omníque calore manet indissolubilis. Vino cõfertur quod vetustate coacescens, aut tonante fulgurãtéque cœlo mutatũ & vappa factum, omni splendore nitoréque destituitur. Perspicua vrina integram perfectámque concoctionem, humorum bonitatẽ & natiui caloris summam

Vrina loco calido non conturbatur sed qualis emicta est talis seruatur

mam vbertatem ostendit, cuius vis etiam in vrina permanens hypostasin tandem secernit & distinguit. Quæ frigoris vi mutatur posteáque calore restituitur sibi, admodum leuis est significationis, nisi fortè quòd per acutos morbos quum primùm apparuerit, creditur concoctionis rudimẽtum
5 habere, quia scilicet morbi initio tenuis non facilè cogitur, postea crassamentum nacta faciliùs turbatur. Verè turbida plerumque ex renum aut vesicæ affectu manat in quibus vel humoris est copia, quem vrina secum rapit, vel vlcus simplex è quo cruor, vel sordidum è quo sanies, pus aut mucus profluit: horum quippe colluuione vrina crassa turbidáque redditur.
10 Quocirca grauioribus nephriticis doloribus quicũque sunt opportuni, his vrinæ vix vnquam claræ meiuntur. Turbida quę citra hos affectus fuerit, crassorum humorum copiam in venis, horúmque effusionẽ renũciat, quos difficilè coquit calor insitus. Hinc & morbi diuturni cõtumacésque & capitis dolores fiunt, de quibus Hippocratis est sententia. Quibus vri-
15 na turbida qualis iumẽtorum est, iis capitis dolor vel adest vel aderit. Perseuerans autem diutius, aut veternũ, aut lethargum minatur. Sæpe etiam vrina repẽte turbida euadit, quum solutis obstructionibus apertísque viis crassior materia diu cohibita excidit è liene, iecore, renibus aut è venis maioribus: quod ferè sanis post exercitationes, ægrotãtibus post morbos ob-
20 uenit: maximè verò in crisi diuturnarum febrium, quales quartanæ sunt, & in lienis iecorísque morbis, & in abscessuum eruptione. Omnis autem eiusmodi commodè emanare solet cum alleuatione corporum. Quinetiam vrina rubicunda citrináve & sine sedimento, qualis per febrium tum continentium, tum intermittentium initia redditur, & quę simplici-
25 ter cruda nuncupari solet, turbida quoq;, nondum autẽ confusa censetur: hinc quippe facta est, q; humor crudus & superuacaneus aut è venis, aut è liene, aut è iecore, perinde atque in ictero prosiliens, in sanguinis serum se inferat. Confusa porrò vrina nunquã renum, aut duntaxat viscerum, at venarum semper affectibus succedit. Ea non crudorum humorum exupe-
30 rantiam, sed propriè sanguinis & humorum qui in venis sunt maioribus confusionem, corruptionem & putredinem portendit, eámque ferè malignam: quandoquidem putredo omnia permiscet, confundit atque perturbat. Quocirca in solis continuis febribus iísque periculosis & malignis ea deprehenditur. Ex his autem intelligi velim vrinam quæ vel nullo
35 renum vitio sit inquinata, non semper sanguinis & succorum eius conditionem ostendere. Ea quippe nonnunquam citrina, crassa & turbida meiitur, & qui nihilominus tum detrahitur sanguis exquisitè purus & rubicundus existit. Id persæpe & in quartana, & in tertiana intermittente, atque etiam in ictero cernitur, quum bilis superuacanea aut è iecore aut ex
40 eius folliculo, ex aliísve sedibus prorũpit in venas, neque ipsi sanguini, sed eius duntaxat sero permiscetur. Atque hîc turpiter errant qui ab vrina crassa & rubra protinus mittendum sanguinem esse pronunciant. Est & nonnunquam vrina & calore, & substantia, & sedimento secundum naturam,

G iiij quum

Vere turbida plerumque ex renum aut vesicæ affectu manat

qui nephriticis doloribus sunt opportuni vix vnquam claram vrinam meiunt

Confusa vrina nunquam renum sed venarum affectibus succedit in continuis febribus iisque periculosis et malignis eadeprehenditur

quum tamen detractus ſanguis,tum colore, tum ſubſtantia vitioſus appa-ret.Id ferè contigit in ſtatu & ante criſim continuarū febrium, quum per-fecta eſt vrinarū concoctio, necdum tamen natura vllam eſt noxij & pec-cantis humoris vacuationem molita. Hæc ſunt quæ prima vrinarum in-ſpectione ex quantitate,ex odore,maximè verò ex colote,ſubſtātia & per-ſpicuitate animaduerti percipíque poſſunt, etiam ſi nondum quicquam in vrina ſubſederit: ſed quæ,vt monui,ſummo ſint prudētique iudicio di-ſcernenda.Nunc de contentis tranſigendum.

De his quæ vrinæ permiſcentur. Cap. XVI.

ORVM quæ vrinæ permiſcentur, alia per ſummam vri-nam innatant,alia volitāt per mediam,alia in infima ſub-ſidēt.In ſummis prima eſt corona, quæ ſupremam faciem ambitu cingit. Hæc in vrina quæ æquabilis & vbique ſui ſimilis ſit,dignoſci vix poteſt,facilè verò in ea cui partium diſſimilitudo quędā ineſt,aut humorū exagitatio.Etenim pars vrinæ ſumma tenuiſſima quū ſit, mutationi magis eſt opportuna, ac ſæpe multa vel colore, vel ſubſtantia ſubiicit oculis, quæ nondum in reli-quo vrinæ humore cerni poſſunt. Corona ferè docet qualis in vaſis ma-ioribus ſanguis habetur:nam tenuis & alba dilutum ſanguinem & ſero te-nui perfuſum oſtendit:craſſa & alba pituiroſum:citrina naturalem:crocea bile multa eáque flaua conſperſum: rubra & ardens feruidum & accēſum: viridis bile præſina vel æruginoſa: cerulea & liuida vel naturali melācho-lia,vel atra bile inquinatum:aut hunc certè in eorum humorum naturam corruptione mox abiturum. Quocirca harū poſtremæ vel melancholicū morbum,vel epilepſiam deſignant. Spuma multa citra vrinæ agitatio-nem innatans, flatus plurimos in corpore vagati, vētriculum & inteſtina diſtēdi,colicum dolorem imminere, ídque vel fructuum vel leguminum immoderato eſu, vel inſiti caloris imbecillitate. Ea ſi magnis bullis diu perſeueret,craſſos & viſcoſos humores ex híſque obſtructiones indicat: at ſi leui cauſa hæ bullæ rumpuntur atque diſſoluuntur,tenuem flatū tenuēſ-que humores.Si bullæ paruæ & exiguæ per vrinę coronam diſpóſitæ ſunt, capitis dolor adeſt, cephalalgia quidem ſi coronam omnem, hemicrania verò ſi illius ſolùm medietatem occupent:aeriórque dolor erit ſi aureę ſint & citrinæ,mitior ſi albæ & pallidæ,diuturnus verò ſi diu permaneāt.Quæ porrò media vrinæ facie conſiſtunt, pacati doloris ſunt indices. Quum e-nim ſummam vrinæ partem teneāt, ipſum quoque caput in homine ſum-mum dolore obſideri teſtantur, ídque vel à flatu, vel ab humore, cuius ſpe-ciem bullarum color exprimit.Bullæ granis exiguis ſimiles in corona ſitę, ſi dum verſatur & agitatur vrina deorſum verſùs depulſæ, mox in coronā reſiliunt, deſtillatio è capite vel in pulmones, vel in ventriculum, vel in ſcapulas, vel in alias ſubiectas ſedes procumbit, cuius vis & natura ex co-lore vrinæ, coronæ, atque bullarum intelligitur. Pinguedo per ſumma innatans

Spuma multa citra vrine agitatione innatans, flatus plurimos in corpore vagari.

bulle parue per totam vrine coronam, cephalgiam, per medietatem hemicraniam arguunt.

innatãs telis araneorũ ſimilis, hominẽ, inquit Hippocrates, tabe cõſumi ſignificar. Niſi enim renũ colliquatio & fuſio quædam in cauſa ſit, corpus vniuerſum vel febre ardẽte, vel phthiſi, vel hectica febre liqueſcit. Diuulſa quaſi olei puncta innatantia alterutrũ ſimiliter, ſed inefficacius denũciant. Nonnunquã tamen animaduerti ex epoto oleo hęc cũ vrina fluxiſſe. Quo autem faciliùs illa diſſipantur, eo morbũ leuiorem, cõtumaciorẽ verò quo diutius perſiſtunt. Volitãt porrò & interdum ſubſident corpuſcula quædã „ vel farinæ craſſiori, vel ſquamulis, vel furfuri ſimilia. Quib⁹ in vrina craſſa „ quędã furfuri ſimilia exeũt, iis veſica ſcabie affecta eſt. At ſi hęc in vrina tenui apparent, flammeam & colliquãtem febris ardorẽ denũciant, ob quẽ & venarum ſanguis retorretur, & earum ſubſtantia incendio peruſta ſolidum quiddam quaſi intertrimentum deperdit abiicítque, quod cum vri„ nis emittitur. Siquis ſquamulas minxerit & grauis odor adſit, veſica exulcerata eſt. At ſi citra veſicæ exulcerationem exeunt, febris ardens vaſorum ſummas partes & tunicas colliquefacit, & veluti in lamellas diſſoluit, vnde & ſolidarum partium conſumptio ineſt, ſed tanto minor quantũ ſquamulæ furfuribus tenuiores exiſtunt. Quæ farinæ craſſiori ſimilia volitant aut ſubſident, eandem, ſed leuiorem ſignificationem obtinent. Quum enim febris ardore vel exaſſatus & torrefactus ſanguis craſſus, vel in carne quicquid tenerum & adipale ineſt liquatum fuerit, & caro denique ipſa durior, non ſecus atque ea quæ in ſartagine pertorrentur, exaruerit, tũ quę vrinis redduntur, craſſiorem farinam referunt: quæ Hippocrati longam valetudinem ſignificant. Prægnantium integrè valentium vrinis quędam innatant tenui farinæ aut amylo ſimilia, quæ in quiete ſedimentum vel enæorema deponut craſſiuſculũ inſtar carptæ tenuiter lanæ: reliqua vrina ſubturbida exiſtit, aliquantùm vireſcens, aut liueſcens. Carunculę exiguæ in vrina craſſa exulceratis renibus apparẽt. Filamenta albis capillis ſimilia à renibus reddi author eſt Hippocrates: at ipſi animaduertimus ea ſæpius ex iis vaſis ſpermaticis deriuari quæ paraſtatæ dicuntur, in quibus teretem figuram ſortiuntur ex ſeminis materia, quæ vi morbi ſenſim defluens calore craſſeſcit. Apparent autẽ in iis plurima, qui fœda exulceratáq; gonorrhœa correpti nõ ita pridẽ fuerũt, & iis mulieribus quibus albicãtes mẽſes profluunt, aut vterus fœda colluuie turget. Nonnunquã & vrina quæ prima fit à concubitu tale quiddam refert, aut aliquãtum filamento craſſius. Iam verò ſanguis purus aut in grumum concretus, recens vlcus: pus verò, inueteratum ac ſordidum oſtendit: ídque aut in rene aut in veſicæ ceruice. Diſcernitur autem quòd à ceruice ingenti partis dolore manet, à rene nullo ferè ſenſu doloris: quódque à pene aut à veſicæ ceruice omnia vel ſeorſum ſine vrina, vel emictionis initio profluunt: è renibus verò vel cum vrina diligenter permiſta, vel ſub emictionis finem, ſed quæ mox in quiete ſubſideant. Arenulæ cum vrina poſtremæ prodire ſolent: harum rubræ & flauæ à renibus, albæ à veſica proficiſci creduntur: veruntamen quum ſordidum in rene vlcus ineſt, ex eo quoque albi calculi quaſi cõcreto pure

obducti

obducti excidunt. Craſſior pituita inſtar muci narium matulæ fundo inhæreſcens cum dolore emicta, veſicæ calculum aut ceruicis ſordidum vlcus denunciat. Talem enim affecta veſica, quia frigida atque membranoſa, cumulat, quam & calculi moles fouet. At quæ nullo dolore fluit, è crudo renum aut circumpoſitarum partium vlcere vel abſceſſu illabitur. Turpiter hallucinantur quicunque anatomes & operum naturæ ignari pituitam hanc putant vel è cerebro, vel è crudiore ventriculo in veſicam permeare: quomodo enim per venas illa pura nec ſanguine tincta nec perfuſa defluat in renes, hóſque ſola prælerlabatur? Tria cernuntur in vrinis finitima, ſemen, pus atque pituita, quæ ſic tamen internoſcuntur. Semen quia tenue ac leue, vrinæ ſemper innatat, pus & pituita ſubſident: hæc tamen craſſa atque tenax ſibi cohæret, pus verò agitatum mox diſſoluitur ac diffluit. Quoniam autem eorum quæ permiſcentur vrinis pars maxima ex vrinæ viis defluit, ne cui fortè de reliquis partibus iudicaturo imponant, omnem cauſam effectuúmque ſeriem à prima referam origine. Rubræ arenulæ defluunt à renibus, quæ ſi copioſæ ſunt & craſſiuſculæ, calculum minantur. Earum adhæſu calculus vel milij vel hordei magnitudine concreſcit, qui quum è renum ſubſtantia in capacitatem excutitur, vrinas craſſas, turbidas, rubras aut ſubnigras reddit, impendentis nephritici doloris indices. Calculus in caput vreteris inſertus dolore excruciat: ac tum vrinæ tenues & albæ, quales in omni ferè renum infarctu, cernũtur. Grandeſcẽs porrò calculus ſic plerũque in rene coërcetur, vt exturbari minimè queat: ac tum in labore & exercitatione valida renem proterens vrinam profundit, non modò craſſam & turbidam, ſed & verè cruentam, in qua ſæpe cõcreti ſanguinis thrombus ſubſidet. Simile quiddã interdum fieri videmus vel à caſu, vel ab ictu, rariùs à labore violẽto. Quũ iam factũ vlcus eſt vrina in quiete alba & craſſiuſcula, in labore coloratior ſpectatur cum ſedimento craſſiuſculo. Deinde vrina craſſa, alba, fœtida veréque purulẽta inſequitur, lacti non admodum diſſimilis, in qua pus ſubſidet, vbi ſcilicet iam vlcus cauum ac ſordidum euaſit. In quo vrinę aliquãdo tales viſæ ſunt, nunquam in aliis morbis poſſunt certam ſignificationẽ præbere: quandoquidem perpetuò renales, vt ita loquar, apparent. Vbi verò renis vlcus ſupra modum ſordeſcit & in fiſtulã abit, in vrina alba, craſſa, turbida atque fœtida ſæpe craſſamentum quoddam ſubſidet viſcidum & cohærens, narium muco aut oui candido non diſſimile. Tale etiam plerumque animaduertitur, quum in veſica calculus ineſt: ea quippe materia licet ferè profluat è renibus, circum tamen calculum concreſcit veſicæ vitio & imbecillitate, eo argumento quòd talis etiamnum plerumque manet ac perſiſtit exempto calculo. Quinetiam ſordida ceruicis atque penis vlcera eiuſmodi ſępe vrinas emittũt, maximè quũ ex fœda veneris lue gonorrhœa illa virulenta paraſtatis inſederit. His quidem incipientibus in vrinis filamẽta quædam viſuntur, primùm tenuia, deinde craſſiora: ab his vrina tota craſſeſcit, poſtremò ſedimẽtum quale dixi mucoſum ineſt; atque licet vlcus arte ſanefcat,

ſcat, diu tamen filamenta ex derelicta loci & ſpermaticorum vaſorum imbecillitate permanent.

De hypoſtaſi & vrinæ contentis. Cap. XVII.

AMPLA ſanè & cõtrouerſiæ plena eſt de hypoſtaſi diſputatio, quam non tam cõtentionis quàm veritatis cognoſcendæ ſtudio his complecti conſilium eſt. Vrina è potulentorũ liquidorúmque fit materia, quæ omnia permeans dum concoctione quæ in ventriculo, in iecore, atque venis fit, cibo, ſanguini, humoribúſque permiſcetur, tũ coloris, tum ſubſtantiæ ſuæ modum adipiſcitur, perinde atque leguminum carniúmve iuſcula. Non enim ſimplex illa exiſtit, qualis olim potus fuerat, ſed aliena perfuſione craſſior. Quinetiã tantiſper dum in nobis ea continebatur, inſiti caloris vim quãdam conquiſiuit, quam & Ariſtoteles rectè annotauit in ipſis quoque animãtium excremẽtis manere. Quicquid igitur in emiſſa vrina craſſioris ineſt ſubſtantiæ, licet nõ protinus aſpectabile ſit, mox tamen ſecernitur atque coit, ac plerũque ſubſidet perinde atque fex in aqua roſatum ſtillatitia, idque inſiti huius caloris beneficio, cuius eſt vis heterogenia ſecernere. Hæcque craſſior vrinæ portio inſiti caloris vi ſecreta, hypoſtaſis eſt. Nõ igitur hæc (vt Actuario viſum eſt) eius duntaxat coctionis quæ in extremis venis perficitur, aut etiam ſolidarum partium excremẽtum eſt. Neque (vt aliis pleriſque placet) portio cibi crudior quæ interdum è ventriculo in venas cum ſero prouehitur, ſed vbique cum vrina ortum perfectionémque nacta eſt. Quocirca non ſolùm aut ventriculi aut ſolidarũ partium, ſed præcipuè maiorũ venarum hypoſtaſis eſt index. Vt autem huius atque vrinæ vnus eſt ortus, ità & earum ſubſtãtiæ mirè conſentiunt. Multa quippe tenuiſſima ac prorſus aquea vrina hypoſtaſin nullam exhibet, ſimpliciter verò tenuis tenuem, vt in iis quibus cruditas eſt & infirma cibi cõcoctio: mediocris mediocrem, craſſáque craſſam, vt in pueris & helluonibus qui multa vorant eáque probè cõficiunt. Quæ verò externæ cuiuſpiam rei vel à renibus vel à veſica profluẽtis permiſtione craſſeſcit & perturbatur, craſſamẽtum deponit, quod nõ propriè hypoſtaſis, ſed fex eſt vrinæ. Sic igitur hypoſtaſi materiã cõfert vrinę chymoſis. Illam autem ſecernit inſitus calor, qui ſi in vrina vegetus eſt ac validus, materiam in vrinæ humorem ſparſam ac tum minimè conſpicuam, citò quidem ſegregat & colligit, ac dein prorſus deorſum deponit: & demum ita cogit vt æqualis euadat, id eſt ſui vbique ſimilis, atque etiam læuis nihil aſperum nihil diuulſum habens. Infirmior vrinæ calor craſſamentum hoc tardiùs ſecernit, neque id deorſum impellit, ſed in medio ſinit propẽdere, quod enæorema dixerunt, idque ferè aut diuulſum aut inæquale. Languidus calor tardiſſimè ſecernit, neque potens cogere, id aut diuulſum relinquit aut per ſumma innatans nubis ſpecie. Itaque triplex ex ſitu fit cõtentorũ genus, in imo ſubſidet hypoſtaſis, id eſt ſedimentum, in medio propendet

Crassior urinæ portio Insiti Caloris vi secreta hypostasis est — Riolanus in urosmantia sua falsum imponit Fernelio sententiam. Lege in Riol. cap. 2. sect. 5a Pathol.

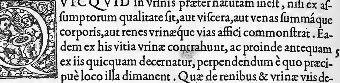
pendet enæorema,id eſt ſuſpenſum,ſumma facie nubes innatat. Calor demum extremè languidus,vt in exitiali putrida febre,aut nimia indomitorum humorum copia oppreſſus,vt in ictero, ſæpe & in tertiana febre, quū è iecore bilis abundantior irrūpit in venas ſeróque permiſcetur,nihil prorſus ſegregat,& vrinam permiſtam ac verè confuſam exhibet. Hæc verò in ſolis obſeruatur ægrotantibus, de quibus iam dicendum. Qui de febricitantium hypoſtaſi ex veterum decreto diſſeruerunt ſubtiliùs, illam ſtatuunt puri proportione quadam reſpondere, eſſéque portionem eius humoris qui in febre computruerat,ſed iam coctam,ſecretã, & naturæ vi depulſam cū vrina. At certè hoc in primis pernicioſum eſt medicinę cómentum. Non enim ardentis febris materia quæ torrida bilis eſt,aut in pus aut in quippiam ſimile puri concoctione verti poteſt: neque eadem eſt huius atque phlegmones ratio. Neque febris materia in ſtatu iam cocta dum tãdem perfecta criſi ab aluo deiicitur,vnquã purulenta apparet aut alba, ſed planè flaua atque biliosa. Quî fiet igitur vt hypoſtaſis quæ in ſtatu febris ardentis alba conſpicitur,portio ſit eius flauæ materiæ quę computruerat, & quæ nunquam albeſcit? Adhęc ſi in ſtatu portio noxiæ materiæ excidit, in principio verò & incremẽto nihil, vrina in ſtatu quàm in principio vel incremento craſſior exiſtet:quod quotidianis obſeruationibus falſum deprehenditur. Vt enim principio acutarum febrium cruda & cõfuſa, ita & craſſa cernitur vrina. Quocirca aliter de febricitantium hypoſtaſi ſtatuendum:hanc non portionem coctam eius eſſe humoris qui putruerat, ſed ſimilem atque in ſanis materiam obtinere: & quum primùm in acutis febribus apparet, indicare caloris & naturæ dominium atque victoriã, quæ putridos humores non ita pridem turgentes & ferocientes tum repreſſit ac edomuit,& quæ iam ad priſtinas muneris functiones redit. Etenim materiæ febris concoctio quam appellant, nec ſuppuratio eſt, nec propriè maturatio,ſed ſolius putredinis repreſſio atque cohibitio. Ita enim in ſtatu tota febris materia adhuc in venis concluſa eſt, nec eius quicquam criſi vacuatum,& nihilominus quia ſedata eſt & in naturę dominio atque poteſtate, vrina purior exiſtit cum hypoſtaſi, quæ eiuſmodi ſedationẽ ac victoriam certò demonſtrat. Tum igitur repreſſo furore noxij humoris minus cū vrina defluit, eáque tenuior & minus turbida eſt quàm initio,quū vi putredinis magna inerat humorum perturbatio atque confuſio, quorū & magna vis in vrinam quoque ferebatur. Tū etiam ſuperior dominatrixque natura craſſiorem ex vrina materiam in enæorema vel hypoſtaſin ſecernit. In hæc igitur contrahenda erat diſputatio longè difficillima, quam accuratiùs exequar in opere prognoſtico, vbi ex profeſſo de morborum cõcoctione diſſeretur. Itaque quum calor noſter inſitus pernicioſos morbi humores prorſum euicerit atque concoxerit, bona fit hypoſtaſis, nempe alba, læuis & æqualis,quæ eſt omnium perfectiſſima. Enæorema quod album,lęue & æquale ſit,minus bonum quàm hypoſtaſis eſt, & quodammodo imbecillum calorem oſtendit, qui nondum planè coctam materiã nequeat

nequeat subigere & in fundum depellere. Nubes etiam bona, nempe alba, læuis & æqualis cruditatis imbecillioríſque caloris eſt nuncia. Hypoſtaſis nigra aut liuida omnium eſt deterrima, eámque perniciem minatur quæ naturam omnino proſternat. Enæorema nigrum aut liuidum minorem
5 perniciem, rurſúmque minorem nubes quæ ſimilis obtigerit: ſub iis calor inſitus nondum ſuccumbit, ſed vigoris nonnihil etiámnum retinet. Optimum igitur vnumquodque contentum quod quantitate & ſubſtantia eſt mediocri, album, læue & æquale. Quodcũque ab hoc defecerit, vitioſum.
Multũ fit quia aut conſueti ſudores, aut alui deiectio, aut alia naturalis
10 quædam vacuatio ſupprimitur: atque hoc pariter craſſum ac crudum apparet. Quod autem alimenti vbertate & facultatis robore multum euadit, ſimul tum ſubſtantia, tum colore mediocre exiſtit. Paucum verò reddunt inediæ, vigiliæ, exercitatio vehemens, & quæcunque euidentes cauſæ corporis ſubſtantiam abſumũt diſſipántque. Et hæc quidem in ſanis. In mor-
15 bis verò quod ſubſtantia craſſum apparet, vel à crudioris materię fit copia, quam natiuus calor euincere non poteſt, túmque alia cruditatis ſigna comitantur: vel à criſi diuturnorum morborum, éſtque tum manifeſta alleuatio morbi. Fit nonnunquam & à pure & à viſcida pituita, vt ex iis quę ſuprà nobis ſunt dicta facilè diſcernes. Quod enim tenue eſt, cruditatem
20 in morbis portendit, aut coctionis initium: in ſanis tenues humores nondum ad ſubſtantiæ mediocritatem deductos. Cõtentum læue quod nempe continuum eſt, nulla ex parte fiſſum rugoſum aut diuulſum, ſed ſibi cohærens, nihil habens aſperitatis, à valido fit inſito calore. Contrarium huic aſperum ac diuulſum imbecillus calor haud prorſus cogere potuit.
25 Sic & æquale cuius partes omnes & craſſitie & colore ſui vbique ſimiles ſunt: & cõtrarium inæquale, cuius partes diſſimilitudine quadam diſtinguũtur, nec æqualiter coctæ aut coloratæ apparẽt. In coloribus autẽ ſpiceum, aureum rubrúmve, bilem in venis exuperare, aut ſanguinem vehementi incendio corrumpi ſignificat: quanquam Hipprocrati rubrum læ-
30 uéque in vrina rubra reſidens ſecuritatem portendit. Venetum, liuidum & nigrum vitalis caloris extinctionem, aut corruptum ſanguinẽ, atrúmve humorem, aut illic genitum, aut alicunde irrepentem. Contenta ſi fortè deſunt in ſanis, non ſemper malo ſunt: ſæpe enim vel ex magna obſtructione, vel ex potu multo ac tenui, qui antè diſtribuitur quàm vllam cum
35 cibo permiſtionem aut concoctionem acceperit, tenuis fit vrina, in qua aut nulla aut admodum pauca cernuntur contenta, quòd iis materia non ſuppetat. In ægrotis autem qui humorum vitio laborant, quoniam peccans materia ſubeſt in venis, contenta ſiquãdo deſunt, ſemper malo ſunt, naturámque denunciant corruptorum humorũ copia impediri. Sed hîc
40 demonſtratiua vrinarũ ſigna perſequimur, prognoſtica quibus aut cõcoctio, aut ſalus aut mors in morbis præuideri ſolet, aliò relaturi.

Contenta si desunt sanis non semper malo sunt

Si desunt ægrotis semper malo sunt.

Exercitatio iudicandi ex vrinis. Cap. XVIII.

QVICQVID in vrinis præter naturam ineſt, niſi ex aſſumptorum qualitate ſit, aut viſcera, aut venas ſummáque corporis, aut renes vrinæque vias affici commonſtrat. Eadem ex his vitia vrinæ contrahunt, ac proinde antequam ex iis quicquam decernatur, perpendendum è quo præcipuè loco illa dimanent. Quæ de renibus & vrinæ viis defluũt, promptum ſit ex his quæ de morbis eorum protuli internoſcere, atque ſi horum nihil compateat, omnis vrinæ ſignificatio aut ad viſcera aut ad venas maiores ad reliquúmque corpus certò refertur. In his autem diſcernendis ſemper animo cõtemplari & memoria repetere oportet, quod anni tempus, quæ cœli conſtitutio ſit, & quos morbos regio inuehere ſolet, aut quis morbus communiter graſſatur in populum, nam is ſemper metuendus ſuſpiciendúſque eſt, qui multis inſidiari cõſueuit. Deinde perſpecto laborantis ſexu, rogandum notúſne is ſit, vt illius natura atque conſtitutione repetita, cõſtet quibus ille morbis ſit opportunus. Horum quidem animaduerſio non parum habet ad morborum inueſtigationẽ & dignotionem momenti, præſertim quum morbus recens adhuc eſt, aut eius nulla inſunt in vrinis perſpicua ſigna. Nã ſi ſenex eſt qui laborat, hyeme, pluuioſo cœlo, & in regione humida, fieri vix poteſt, quĩ tuſſi, deſtillatione aut grauedine & ventriculi imbecillitate affligatur, maximè verò ſi crapulæ & vinolentiæ deditus, & natura humidior deſtillationũ morbis ſæpe cõflictari ſolet. Aut ſi iuuenis iſque bilioſus ægrotat, æſtate media, cœlíque ſtatu & regione feruentiore, poſt victũ calidum exercitationémve immoderatam, ſuſpicio mouetur febris ardentis, aut intermittentis bilioſæ, aut dyſenteriæ, aut pleuritidis, eius ſcilicet cui magis ægrotus ſit obnoxius, aut quæ tum temporis plurimùm graſſatur in vulgus. Horum exemplo de cæteris quoque morbis (vel vrina nondum perſpecta) coniiciendum eſt. Adhæc verò vrina quæ nec renum ductuúmque vitio, nec externarum cauſarum vi mutata ſit, quænam tum viſcerum, tum venarum totiúſque corporis ſit intẽperies oſtẽdit: deinde ſimpléxne ſit, an ex humorũ vitio: & quod humoris genus exuperet, & an cũ putredine atque febre. Nam color intẽperiem, ſubſtantia craſſa aut turbulenta humoris vitium, cõfuſio putredinem denunciat: quæ profectò omnium ferè morborum interiores cauſæ ſunt, ex quibus etiamſi morbi ſpecies nos lateat, non parua tamen agẽdorum atque vacuandorum cognitio capi poteſt. Sed & vrinæ cõtenta ſedis affectæ certam interdum notitiam exhibent. Quoniam verò iam ita mos inoleuit, vt præter hæc tanquã arioli multa mulri de abſente ægroto ex ſola vrinæ inſpectione augurentur, quiſquis ſe ad eorum imitationem ſtudet accõmodare captandæ gloriæ deſiderio, is aceruatim recenſeat quæcũque primùm nouerit ex vrina. Nam verborum circuitu ſtultorum mens irretitur. Itaque ſi vrina alba vel ſpicea tenuis offertur, dicat vẽtriculum atque iecur ſupra modum refrixiſſe, cibi ineſſe faſtidium feréque deiectam appetentiam

tentiã, ventriculum à pastu distendi atque dolitare, ructus multos eósque acidos emitti, flatus plurimos euagari, frigus plerumque sentiri, caput ingrauescere, corpus vniuersum quasi eneruatum languere, multa olim cómissa fuisse in victu, ídque vel potu frigidæ, vel fructuum esu, vel vigiliis,
5 vel mœrore. Si iamdiu malum persistit, corpus vniuersum cruditate scatere, viuidum periisse faciei colorem, aut lienteriam esse, aut pedes tumere, & leucophlegmatiæ aut cachexiæ periculum impendere. Et quoniam ea quoque vrina sæpe notatur in melancholia atque in lienis tumore, de huius quoque symptomatis narrandum, de mœrore, metu, insomniis turbu-
10 lentis, tugitu sinistri hypochódrij, cordis palpitatione, scotomate, déque his similibus. Quum alba simul crassa aut turbida fuerit, quoniam à crassæ lentæque pituitæ dominio fit, enúciet caput dolore cócuti, vel graui somnolentia teneri, viscera humoribus multis impediri, intestina atque hypochondria flatibus distendi, & colicum dolorem imminere, ventriculum
15 nausea aut pituitosa vomitione premi. Hęc si simul confusa apparebit, aut quotidianam, aut lentam febrem esse, eámque diuturnam: & symptomata vrgere quæ febres comitari solent. Vrina aurea si tenuis fuerit, iecoris calidam intemperiem, sitim, corporis extenuationem, vigilias, somnum turbulentum, manuum volas plantásque pedum impendio calidas. Ea si craf-
20 sa erit, bilem flauam exuperare & exagitari, hancque vomitione reddi, os ieiuno amarescere, animi defectiones obrepere, vẽtriculum & præcordia incalescere, ídque ferè cum siti, aluũ torminibus aut crebra deiectione solicitari quæ dysenteriã minatur, aut corpus pruritu ardere, aut scabie fœdari. Eadem si confusa existet, tertianam aut ardentem febrem affligere,
25 capitis dolorem, vigilias, delirium, sitim inexhaustam, aliáque harum febrium symptomata aut adesse aut imminere. Rubra vrina si tenuis aut mediocris sit, sanguinis efferuescentiam inesse, capitis pulsantem dolorem atque grauitatem, membrorum tensiuam lassitudinem: & si confusa erit, synochum putridam eiúsque symptomata. Ad hũc modum si ex aliis vrinæ
30 coloribus, vel icterus, vel iecoris scirrhus vel phlegmone, vel melancholia in liene, vel cæterorum quippiam inesse coniicitur, symptomata omnia, tũ quæ illinc profecta sunt, tũ quæ impendere solẽt, causas quoque euidẽtes ex quibus illa proficisci consueuerunt, diligenter persequi decet. Talis propemodum est & affectatum partium ineunda narratio. Sed interroga-
35 tiuncula cautè præmittenda, quam pridem morbus inuasit, subitóne an lentè ac pedetentim, & quàm vehementer, vt hinc coniectura fiat, acutúsne an diuturnus is sit. Hinc quippe & ex naturæ, tẽporis, regionis, & morborum vagãtium æstimatione, ad morbi speciem proximè accedit ur. Adhæc verò si bullæ per summam vrinæ coronam dispositæ, caput dolere aut
40 humore multo grauari denuncient, mox iudicandum & somnolentiam, & sensuum tarditatem esse, ex hísque aut soporem, aut paralysim, aut grauiorem defluxionis ruinã instare: aut quum iam certa destillationis signa quæ suprà dixi deprehenduntur, humorem aut in ceruicem, aut in scapu-

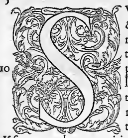
las, aut in latera atque thoracem, aut in pulmones cum tussi, aut in artus & articulos procumbere: atque si cum destillatione febris signa existât, pleuritin vrgere, maximè verò si tum temporis populariter ea vagatur: sin verò cum destillatione vrina sit oleaginea, phthisin vel inesse vel proximè instare. Solas autem hasce corporis partes imperitorum vulgus nominibus designat, caput, latus à summa scapula ad coxendicem, stomachum à clauibus ad vmbilicum, ventrem, dorsum, & artus. Qúmque vllo modo pars dolens (nam dolorem vt maximè infestum, omnes in primis animaduertunt) deprehensa fuerit, quæcũque hanc symptomata premunt, enarrentur, móxque idonea illi remedia prudenter decernãtur. Incertam & plerumque dubiam mercedem referet, qui periclitatione medicos tanquam vates augurari coget. Consultor verò prudens & fidelis sani consilij fructum percipiet.

LIBRI TERTII DE PVLSIBVS & Vrinis, Finis.

De Febribus, Liber Quartus.

PRÆFATIO.

5

VMMA morborum symptomatúmque genera, & eorum causas atque signa exposui, & qua ratione vniuscuiusque (etiamsi inauditus aut ex multis variè implicitus esset) essentia causáque percipi possit, vt iam nihil eorum quæ sunt ad generalem medendi rationem pręmittenda deesse videatur. At verò quoniam vniuersalium perceptione, nemo quicquã magna laude dignum cõsequi potest sine vsu & exercitatione, quæ in singulis versatur: morborum qui in humanum corpus inuadunt differentias omnes speciésque nunc sigillatim persequar, veterum instituto & ordine quoad licet obseruato. De febribus itaque primùm scribã, déque morbis qui totius sunt corporis: hinc ad eos dein pergam qui vniuscuiusque partis proprij sunt. Non pauca interim legenti occurrẽt à maioribus aut prætermissa, aut non satis explicata, aut ab illis interdum dissentanea, sed quę tamen vt ratione stabilita, ita & longo sint medendi vsu comprobata. Sic enim decet inuestigatorem veri non solùm quæ legerit, sed & quæ secum ipse meditando considerat & contemplatur, vsúque tenet cognitione dignissima in communem fructum proferre.

Quid febris, quæ illius essentia, quæ signa. Cap. I.

EBRIS est calor præter naturam è corde in omne corpus effusus. Rigor horrórve intermittentium febrium, tametsi accessionis est initium, febris tamẽ haudquaquam censeri potest, quòd nondum sit calor incẽsus. Neque per febrem exitialem partium extremarum frigus è febris est essentia: neq; vlla rectè potest frigida febris appellari, sed omnis in caloris genere subsistit. Calor præter naturam aduersatur naturali. Est autem naturalis duplex, vnus insitus in solidarum partium humido primigenio inhærescens, cuius est origo cœlestis. Alter elementarius, moderatus & ex omnium elemẽtorum permistione temperatus. Ille omnium functionum primarius est opifex: hic verò adiuuans, quòd elementorum temperies insitum illum calorem foueat excitétque. Insitum olim demonstrauimus exuperare non posse, nec illius copiam & vbertatem vitio vnquam dari, sed quò fuerit vberior (vt infantium ætate) eò naturales vitæ functiones reddi fœliciores. In eo igitur cõsistere febris nulla potest: sed febris essentia calor est præter naturam, qui quum adest tanquam hostis infensus, insiti illius substãtiam semper oppugnat, labefactat, omnésque

que functiones interpellat. Triplex autem cõstitui debet, vnus admodum simplex, qui solius est caloris exuperantia, hinc genitus quòd calor elemẽtarius assiduo incremento de temperie & mediocritate decedens, plus nimio exuperat, & qui naturalis fuerat, sensim non naturalis euasit, vitiosus proinde & naturæ iam infensus. Alter est calor ex putrescẽte materia prognarus, qui etiam si nõ admodum sit ardens, quoniam tamen eius de qua prodiit materiæ cõditionem redolet, præter naturã est & insito calori grauis. Tertius est malignus & perniciosus, quem pestilens venenatáque materia fundit, nõ qualitatis exuperantia, non putredine, sed totius substantiæ dissidio vitali insitóque calori aduersus. Solus igitur qui præter naturã est calor, febris existit, si modò iam accensus constánsque permanet. Etenim si vel æstu, vel balneis, vel exercitatione corpus incalescit & mox agitatione sedata deferuescit, calorem hunc nemo febrem vt neque morbum appellet. Neque porrò calorem præter naturam, qui vel caput vel brachiũ, vel crus solùm occupat, quia non in omne corpus euadit. Neque si ex parte quapiam latè dimanet, sed neque si è calidiore iecore pariter cum sanguine & halitu prodiens, palmas atque plantas quasi exurat: aut etiã quoquouersum effusus omne corpus prehendere videatur: non enim è corde prodiit. Vnus calor præter naturam, qui è corde per arterias vnà cum spiritu profluit, vniuersalis esse potest, vnúsque promptè ac celeriter in corpus omne distribuitur. Solus igitur debet febris appellatione cõtineri. Adde, iecore duntaxat affecto, non pulsum, sed naturales solùm functiones immutari. Affecto verò corde vitæ principio, ipsi mox omnia consentire, omnésque peræquè partes ne munus expleant impediri. Itaque quum febris maximè vniuersalis morbus omnes vbique functiones offendat, debet eius partis affectio censeri, quæ est ad omnium conseruationem vsúmque necessaria: solúsque calor præter naturam è corde in omne corpus effusus, vera febris haberi. Non est id perpetuum (quod definit Auicennas) omnis febris calorem in corde accendi. Tametsi de continuis & primariis id verum fatemur, intermittentiũ tamen & symptomaticarum calor non in corde primùm accenditur, sed aliunde sublatus cor ferit, è quo æstuans cum spiritu mox per arterias in corpus omne refunditur. Omnium porrò febrium communes notæ sunt, pulsus celer ac frequẽs, interdum etiam inæqualis: qui solius calidioris cordis est proprius. Viriũ languor & imbecillitas cũ spontanea corporis grauitate aut dissolutione: corpus quippe vniuersum cõsentit laboranti cordi. Calor aut foris acer ac pungẽs, aut intus certè molestus, qui & nonnunquam feruido halitu prorumpit è naribus.

Febrium differentiæ. Cap. II.

VT tota febris essentia calor est præter naturam, ita illius propria summáque genera ex caloris differentiis statuenda sunt. Tria igitur febris vt caloris præter naturam prima summáque genera existũt, simplex, putrida, & pestilens. Simplex febris est cuius calor

calor elementarius solo incremento, naturæ ac temperiei limites excessit: potest & eadem dici naturalis calor in igneum conuersus. Putrida, cuius calor ex illuuie putrida emersit. Pestilens quam venenata perniciosaque expiratio intulit. Simplex porrò febris triplex est, ephemera, synochus &
5 hectica: quæ solo caloris subiecto distant, quod aut corporis substātia est, aut humor, aut spiritus: nec enim plura in corpore subsistunt. Ephemera in solo spiritu vago primùm consistit, ísque verè inflammatus est, cuius tamen calor toti etiam corpori impertitur. Hæc quia in tenui & dissipabili est subiecto, vno ferè die soluitur, vnde ephemera, id est diaria nuncupata
10 est, rarò longiùs excurrit. Synochus, id est cōtinēs simplex est sanguinis efferuescētia, qua nimirum citra putredinē aliámve labem is incaluit, cuius contagione cor ipsum partésque omnes incalescunt. Hectica vna omniū in partium solidarum substantia primùm ac per se consistit ac hęret. Consistunt igitur omnes in corde, at ratione dissimili. In ephemera cordis spi-
15 ritus iam incaluit, humores verò atque substantia duntaxat calent. In synocho humor incaluit, substantia verò calet. In hectica cordis substantia prorsus iam incaluit, & permanentem fixúmque obtinet calorem. Est autem hectica duplex, vna quidem vniuersalis & primaria, quæ cordis primùm deinde reliquarum partium substantiam æquabiliter inuasit. Altera
20 partis est hectica, quæ cuiuspiam partis substantiam primùm ac per se obsidet, è qua tamen tum cordi, tum partibus singulis impertitur. Huius genera complura: nam & ventriculi & iecoris & lienis & pulmonum hectica deprehenditur. Iam verò putridę febris, ex putrescentis humoris specie atque ex situ, duo prima constituuntur genera, continua & intermit-
25 tens. Quum tanta in venis arteriisque maioribus inest putredo, quę vel seipsa vel suo vapore cor cōtinenter attingat & labefactet, cōtinua fit febris. Quū verò aut leuior est, aut longiùs à corde dissita, vt nō assiduò id afficere queat, febris est intermittens. Cōtinua febris duplex, vna vera & primaria, quam accendit putrescens humor in vasis maioribus quæ inter alas &
30 inguina excurrunt. Altera symptomatica est, quæ visceris cuiuspiam partísve putredinem quasi comes insequitur. Et quæ harum ex iecoris, lienis, renis aut cuiusuis partis erysipelate fit, typhodes appellatur: quæ ex earum aut insigniorum partiū phlegmone, vt ex peripneumonia, pleuritide aut phrenitide, phlegmonodes: vtraque autem symptomatica est continua.
35 Fit & nonnunquam symptomatica, dum in hisce visceribus citra eorum inflammationem coërcitus humor putrescit: idque si affatim vniuersimq; fit, acuta febris existit: sin verò sensim ac lentè, continua lenta, quæ diuturna esse consueuit. Putrida febris continua quam primariam nuncupaui, species sortitur ex vincētis humoris natura. Etenim venarum arteriarúm-
40 que sanguis, si quum putredine incendióque prehenditur, bene temperatus est, & ex quatuor humorum ęquabili permistione constitutus, febrem accēdit synochum putridam, cuius mox species explicabimus. Si calidior is est plúsque bilis quàm cæterorum humorum continet, absolutè conti-

nuam facit tertianam. Cuius si magnum est incẽdium in cor & præcordia deuergẽs eáque obsidens, verus causus, id est febris ardens existit. At verò si pituitosus est sanguis, incensus is ac putrescens, febrem profert cõtinuam quotidianam: si melancholicus quartanam continuam. Putrida febris intermittens, alia simplex, alia composita, alia cõfusa. Simplicis tres differentiæ, tertiana ex bile flaua extra venas maiores putrescẽte, quotidiana ex pituita putri, quartana ex atra bile pura ac seorsum putrescente. Cõfusa febris non ex humore syncero, verùm ex multis vno extra maiores venas loco confusis, pariterque putrescẽtibus emergit: huiusmodi est tertiana notha, ex bile atque pituita pariter corruptis. Composita febris ex mistis implicitisq; fit intermittẽtibus, vt tertiana duplex, quartana triplex, & hemitritæos quæ ex quotidiana continua & tertiana intermittente cõstat. Hîc vt multæ sunt febres, ita & humores multi separatim putrescunt, non loco vno eodémque confusi. Hac quasi figura putridæ febris differentiæ ex humoris specie ac situ deprompttæ sunt. Pestilens porrò febris non vno calore, sed pestilenti malignáque pernicie aliàs spiritus, aliàs humores, aliàs partium substãtiam contaminat, hincque differentiæ surgunt, quas postea exequemur. Rursum autem de his singulis expressiùs & quantùm exposcit medendi ratio tradendum.

De ephemera febre. Cap. III.

FEBRIS ephemera est calor præter naturam in spiritu primùm considens. Est autem hic spiritus non insitus, quem in Physiologia diximus solida parte contineri, eiúsque præcipuam substantiam complere: sed arteriarum communis è corde in omne corpus influens & illapsus. Hic ephemeræ materia est continénsque causa, vt in quo tanquam basi consistens, in reliquum dein corpus inuadit, eiúsque functiones interpellat. Atque vt spiritus admodũ tenuis est, ita & quæ in eo consistit febris omnium est leuissima & facilè dissipabilis: non constans, sed veluti trãsiens ac præterfluens. Huic ferè origo est à causis euidentibus, quarum vi & impulsu tenuis, calidus, feruidúsque spiritus, omnium quæ in corpore sunt promptissimè incenditur. Quum igitur ab his non prius humores quàm spiritus inflammari possint, necesse est febrem omnem putridam ab his genitam quædam antecedat ephemera. Huius notæ sunt, quòd nõ sensim præcedẽte cibi fastidio aut spõtanea corporis lassitudine, aut grauiore somno, & frequẽti oscitatione, sed tota repente prehendit, soláque euidentium causarum vi infertur. Aut nullus aut admodum leuis horror initio fatigat, idque dũtaxat quum cacochymum corpus expirationem multam eámque calidam & acrem diffundit, quæ ob cutẽ à frigore densatam, aut ob exilium meatuum cõstipationem suppressa, ferit partes neruosas. Nulla comitantur sæua symptomata, nec vehemẽs dolor, nec magna corporis iactatio. Pulsus quidem celer & frequens, sed tamen æqualis & ordinatus, magnus ac validus, nisi vel

ex

ex mœrore, vel ex inedia, vel cruditate, vel frigore orta sit: est & in pulsu diastole maior atque velocior quàm systole: inspiratio quoq; expiratione & maior & celerior. Calor tactu mitis, suauis atque halitu plenus, qui ferè eo ipso die aut totus occultè expiratur, aut madore sudoréve naturali eóq;
5 miti nec graueolente discutitur. Vrina substantia, colore, sedimento, aut nihil aut minimũ à naturali distans. Diariæ febris prægressæ euidentésque causæ sunt, quæcunque calidiorem intemperiem inferunt: solis æstus, omnísque ambientis feruor: lassitudo labórque vehemens: vigiliæ, inediæ, intenta animi contentio ex ira, curis, tristitia vel timore. Omnium autẽ gra-
10 uissimæ sunt, cruditas, siue ex nimia cibi copia & heluatione, siue ex vino meraciore, siue ex fructuum corruptorúmque ciborum esu contracta. Naturalium vacuationum, vt alui, vt vrinæ quauis ex causa retentio: vt sudoris halitúsve suppressio ob cutis densitatem & constipationem vel ex frigore, vel ex adstringente balneo. Adenum maximéque inguinum ex la-
15 bore tumores atque bubones, & atroces cruciatus qui corpus inflammãt humorésque exagitant. Tres hæ causæ non solùm qualitatem, sed & vitiosam materiam vel in corpore retinent, vel aliunde suggerunt, ac proinde febrem sæpius accersunt ab horrore, & in periculum adducunt putridę febris, cæteræ verò solam qualitatem intemperiémque conferunt. Quę cau-
20 sa diariam excitauerit, ex antecedẽtium inuestigatione disci potest, neque in re tam leui, necessaria videtur amplior signorũ discussio. Has in febres maximè propensi sunt qui calido siccóque sunt corpore, & qui halitu acri plurimo conferti sunt, & quibus sudor, vrina aut egestio supra modũ graueolet. Quum diaria nulla inclinatione, nullo sudore, aut etiam finito su-
25 dore, statu pari diem vnum excesserit, metuenda permutatio vel in synochum, vel in putridam, quod ex signis suspectæ imminentísque febris internoscitur.

De synocho febre. Cap. IIII.

30 FEBRIVM quæ in humoris vitio positæ sunt, omnium prima est synochos, nobis continens appellata. Ea assiduò fatigat, nulla excãdescentia, nulláque intermissione, dum integrè soluta sit. Est autem duplex, vna sine putredine, altera putrida. Vtriusque materia continénsque causa in va-
35 sis est maioribus, inter alas & inguina sitis, atque ea est vtrique sedes. Materia autem sanguis est, non ille quidem simplex, sed qui ex quatuor humorum æquabili permistione constat. In eos proinde duntaxat synochus inuadit, qui temperati aut aliquantò humidiores calidiorésque sunt, ætate media, habitu carnoso ac verè quadrato, & quos pletho-
40 ra, id est sanguinis exuperantia & æquabilis succorũ redundantia premit: cæteras naturas constitutionésve non attingit. Eáque causa est cur admodum rarò synochus reperiatur simplex. Itaque sanguinis quædam velut efferuescẽtia & simplex inflammatio, quæ phlogosis appellatur, synochus est

est sine putredine. Vt autem sanguinis ea materia sui vbique similis est, ita & illius inflammatio tota vnius est modi; & ab initio in finem vna quasi accessio. Id quidē trifariam fieri contingit: aliàs enim calor par suique similis toto febris decursu manet, quantúmque recens inflammatur, tantūdem protinus dissipatur: ea est synochos homotonos. Aliàs recens inflammatio quàm dissipatio maior est, túmque calor continuo incremento inualescit, & synochos fit epacmastica, id est increscens. Aliàs plus dissipatur quàm recens inflammetur, actum calor statim à summo vigore incipiens, sensim minuitur dū desinat, & synochos fit paracmastica. Synochus omnis sine putredine easdem atque diaria febris causas habet: quæ leuiores quum fuerint, diariam: quum vehementiores synochum proferūt. In causatum censu admodum efficaces sunt, magna adstrictio constipatióve cutis, & sanguinis redundantia, siue ex suppressa cōsueta vacuatione hęmorrhoidum, mensium aut narium, siue ex immoderato vsu ciborum euchymorum & calidorum ea succreuit. Quamobrem huic ferè obnoxius est tēperatus intemperanter viuens, qui quum bene habito sit corpore, multo se tamen vino multáque carne implet: huic enim sanguis multus atque calidus inest, qui non facilè corrumpitur. Ab his igitur causis primùm inflammatur spiritus, ac tū sanguis sensim incalescit. Huius etenim tenues acréstque vapores, ac ipsum calorem præter naturam cutis dēsitas aut adstrictio cohibet nec prodire sinit, qui geminatus sanguinē inflāmat simplicémq; synochum facit. Huius notæ sunt quæ & ephemeræ, verùm aliquantùm manifestiores. Propriè tamen corpus omne maximéque facies inflammatione ruboréque suffunditur: distendens lassitudo artus omnes occupat: magna iactatio fatigat: venæ copia distentæ multùm turgent: tempora vehementer pulsant: caput dolet vel ingrauescit: somnus sæpe profundus ac veternosus premit: respiratio difficilis: pulsus magnus, plenus, frequens, ac velox: cutis non squalida, sed mollis, non acri, sed blando calore madoréque perfusa. Huic generi & alterum finitimum sæpe fieri animaduertimus ex bilis calidorúmque humorum agitatione nimia. Causæ siquidem euidentes quum vehementiores in biliosum corpus alioqui sanum irruerint, non modò spiritus cōcalfaciunt, sed & acres humores exagitant, quorum æstu febris accenditur sine putredine. Hæc ephemeræ limites egreditur, nec tamen synochos est nunc exposita: illa quippe sanguinis efferuescentia est, hæc bilis concitatio sine putredine: illa in corpus incidit temperatum benéque habitum, hæc verò in calidum siccúmque ac planè biliosum. Huius causæ euidentes non aliæ sunt quàm quę ephemerā mouēt: maximè verò cruciatus summus, qualis nephritici aut parturiētis est: exercitatio, labórque immodicus, æstus, balneū, animi excandescentia, & quæ his pares sunt viribus. In hac nullæ putredinis notæ in pulsu aut in vrinis cernuntur, veruntamen os amarescit, deiicitur appetentia, sitis excruciat, capitis dolor ac vigiliæ vrgēt: in cute arida calor acer ferit. Sublata euidente causa, paucis pòst diebus febris eiúsq; symptomata, quiete sola, nullo artis

tis subsidio sedantur ac sponte desinunt. Quũ febris diaria citra putredinis notas diem vnũ alterúmve excesserit, harum alterutra suspecta esse debet.

De synocho putrida. Cap. V.

PVTRIDA synochos febris est continua ex putrescente sanguine prognata. De huius exortu summa quidem dissensione certat artis proceres, possítne sanguis putrescere: & quæ hinc prodit, synochósne sit, an biliosa febris. Cæterum potest eorum controuersia, hac obseruatione dirimi. Sanguis bifariam putrescit, vno generali modo, quum vi caloris præter naturam segregantur quæ in eo sunt substãtiæ dissimiles, & bilis flaua ac tenuis ab atra quæ crassa terrenáque est secernitur. Hæc autẽ degeneratio veriùs corruptio quàm putredo censetur, vt alio loco dilucidiùs explicatum est à nobis. Atque si sanguis hac ratione putrescat accendatúrque febris, ea nõ synochos, sed vel biliosa vel melancholica euadet. Alio modo verè sanguis putrescit, quum citra substantiarum diremptum aut secretionem, totus corrumpitur magno fœtore aut graueolentia. Vt enim è venis in pectus, in ventriculum, in intestina, aut in aliam capacitatẽ sanguis præter naturam effusus, vitiatur & quasi in venenatam substãtiam putrescit: & in musculos irrumpens, tumorem præter naturam phlegmonénque parit, atque putrescit primùm, deinde suppurat: ita dubitari non debet eum validis ex causis, vt in putrida atque pestilenti cœli constitutione in venis maioribus putrescere. Quinetiam quum phlegmone tentatur iecoris substãtia, sanguis totus nõ modò putridus, verumetiam nonnunquam purulentus existit. Sed & omnes fatentur sanguinem tam magna interdum mutatione deprauari, vt nõ amplius ad habitum redeat naturalem, nec possit iterum per naturæ concoctionem, ad primam humoris bonitatem redire. Denique per febres qui detrahitur, sæpe animaduertitur non solùm fœtidus & graueolens, sed & putridus adeò vt nec sibi cohærere nec concrescere queat, omnibus scilicet eius fibris putredine consumptis. Hoc igitur modo quum sanguis corrumpetur, synochos accendetur putrida. Hæc quemadmodum & altera simplex, vna quasi accessio est, nec antè aut mitescit aut intermittit quàm integrè desinat. Est & ea triplex: quum enim toto decursu par est modus putredinis, homotonos existit: quũ plus putrescit quàm dissipatur, epacmastica: paracmastica, quum minus putrescit quàm dissipatur. Hæc etiam non nisi in temperato benéque habito fit corpore, cuius sanguis copiosus & laudabilis est. Cæterùm causas habet quàm simplex validiores, quæ non modò inflammationem, verumetiam putredinem accersunt. Omnium autem efficacissima est cutis non simplex cõstipatio, sed ab impactis multis crassis viscosísque humoribus vera obstructio, quæ non cutem solam, sed & tenues iecoris habitúsque corporis venas inferciat. Tametsi igitur integrè sanum corpus fuerit, omnésque humores secundum naturam ac synceri, quia tamen va-

lida obſtructio perſpirationem prohibet, neque vis refrigerans foris intrò ſubit, neque tenuia, acria & fuliginoſa excrementa intus foras erumpunt, hinc & natiuum calorem ſtrangulari, & quæcunque illic calida humidáque ſunt putreſcere neceſſe eſt. Nonnunquam verò & ſimilium putridorum occurſu febris hæc accenditur. Notæ ſimiles atque in ſynocho ſimplici, ſed inſigniores ac magis conſpicuæ. Prӕterea verò calor in hac acriùs contactum ferit: pulſus non modò magnus, vehemens, celer & frequens, verũetiam inæqualis & inordinatus: vrina craſſa, rubra, turbida, ſedimentóque nullo. 5

Qua ratione in venis maioribus putreſcant humores, ex quibus febris accenditur continua. Cap. VI. 10

PROMPTE putreſcunt calida humidáque corpora, ídque ferè quum inſitus eorum calor quauis ex cauſa imminuitur: humor quippe tum vincens & effrenatus, nec caloris vi coërcitus, è permiſtione terrenæ ſubſtantiæ ſecedit, graueolentia ac fœtore comitatus. Sic & corporis humores facilè putreſcunt, & ex propria in alienam ſubſtantiam concedunt: aliàs quidem in venis aut omnibus aut certè maioribus, aliàs in vna quapiam particula, ídque interdum cum phlegmone, interdum citra phlegmonen. In venis arteriiſque maioribus febris accenditur cõtinua, eò vſque perſeuerans, dum humores qui hanc gignũt, vel incendio cóſumpti diſſipatíve ſint, vel quouis modo edomiti. Etenim venarum putredo non facilè reſtinguitur, quòd coarctata non liberè perfletur ob loci denſitatem, quódque adhæſu appatatos humores inquinet, & continuatione in propinquas, ex híſque in alias venas ptorepat transferatúrve, nec antè deſinat quàm quicquid in venis vitioſum eſt, depopulata ſit. Duplex autẽ eſt putredinis ratio: alia in omnes aut ſaltẽ in maximas venas æquabiliter inuadit: alia ex vna quapiam initium ducens in cæteras ſenſim cõtinuatione petreptat. Quæ in venas omnes pariter inuadit, licet earum ſanguinem, non tamen eius omnes æquè partes occupat. Quum enim non omnino ſimplex ſit ſanguis, ſed ex multorum humorum permiſtione compoſitus & ſero multo perfuſus, primùm quidem illius portionẽ putredini magis obnoxiam prehendit, ab hac deinde aliam ipſi permiſtã atque confuſam quę minus quàm illa ſit vitioſa: hócque modo ſenſim obrepens ſimul cum calore præter naturam augetur & inualeſcit, nec antè deſinit quàm partes omnes ſanguinis putredini obnoxias, abſumpſerit. Hoc perinde accidit, atque in ingenti phlegmone, in qua collectus ſanguis nó ſtatim vniuerſus, ſed eius pars alia citiùs alia tardiùs & putteſcit & ſuppurat, ſic ſenſim augeſcẽs putredo in ſummum vigorem fertur: quemadmodum & dum ignem accendimus aridiores primùm ſtipulæ, deinde virgulta, poſtremò ligni materia, ſuo quæque concremãtur ordine. Omnibus quæ putreſcere apta fuerãt abſumptis, putredo calórque febrilis ceſſat, manet tamẽ pars ſanguinis melior, quæ quoniam minus erat putredi- 15 20 25 30 35 40

ni

ni obnoxia, huic inuiolata resistit, eáque licet putridæ permisceretur, illius tamen contagione minimè compurruit, sed duntaxat incaluit: restincta proinde sedatáque putredine in pristinam illa puritatem redit. Atque rum vrinæ puræ ac prorsus laudabiles apparent, quæ crassæ, turbidæ, ac 5 sine sedimento fuerant. Itaque ea putredine (nisi fortè extremo exitio fuerit) neque sanguis vniuersus neque totus labefactatur. Nam soluta febre, non omnino exhaustæ venæ manent, sed aliquid in his etiamnum inesse deprehēditur ídque vtile & alendo corpori idoneum, quod tamen olim miscebatur putredini. Idipsum continget etiamsi nihil sanguinis 10 recèns genitum, nihílque cibi toto morbo sumptum fuerit, quod in extremè acuto fieri iubet Hippocrates. Hac propemodum ratione putret sanguis in synocho putrida: nec multò secus in causo, in continua tertiana, in aliísve continuis. In his quippe non vniuersus corrumpitur, nec omnes pariter humores ex quibus constituitur: (ita enim permiscerentur 15 omnia continuarum febrium genera) sed is duntaxat qui maximè omnium vitiosus est. Atque vt huius est natura, ita & consentaneum febris continuæ genus accendit: tertianam quidem cōtinuam, si bilis flaua quæ in sanguine est: quotidianam continuam, si pituita: & quartanam continuam, si melancholia putrescat. Altera putredinis est ratio, quæ non 20 in omnes pariter venas, sed ab vna quapiam (à qua fortè initium sumpserit) continuatione in cæteras in earúmque sanguinem & in humores irrumpit. Obtingit hæc quum putrefaciens causa vni fit quàm alteri venæ propinquior, aut quum sanguis non in omnibus æquè venis sui similis habetur. Nam in qua magis ad putredinis conditionem acce-25 dit, in ea primùm labe tentatur, dein verò (ni periculo prohibeantur) in iis quæ ordine succedunt: nec antè serpere ea putredo febrísque desinet, quàm omnes venas sensim peruagata, quicquid in his putrere aptū erat absorbuerit. Varietas atque mutatio vena secta sæpe animaduertitur: nam interdum primus sanguis emanat syncerus, mox dein corruptus: 30 nonnunquam contrà: & interdum è naribus purissimus, è secta cubiti vena vitiosus: quod & Hippocratis authoritate celebratum est. Hinc dissimilium symptomatum origo, aliis per febres lumbi maximè ingrauescunt aut ardent: aliis præcordia siti æstúque flagrant: aliis vel animi defectio vel summa spirandi difficultas molesta: aliis capitis dolor, vigiliæ, aut de-35 liria, vt partis natura fuerit quam putredo obsidet. Hinc & inordinatæ febres, quum priore relicto humore, corruptela alterum adoritur. Hinc febrium implexus, quum humores obsidentur varij. Hinc & prædictiones fallaces, quum priore humore iam ferè edomito victóque, alius alióve loco putrescere incipit, qui post concoctas vrinas crudiores alias de se 40 profert. Putredinis efficiens causa duplex, vna propria & intima, altera externa. Putrescunt corporis humores propria intimáque causa, dum in se vitium obtinent, quod nullo naturæ beneficio emendari potest. Ita quidem sensim ac tempore corrumpuntur, ídque spōte sua nullo extrinse-

cus suscitante. Id vitij genus ferè ab alimentis corruptis, & quorum vitiosa est substantia conrrahi soler: cuiusmodi sunt frumenta, legumina, oua, pisces, carnes, & quæcunque aut vetustate aut negligentia, corruptione quadam labefactantur. Contrahitur & à cibis quidem probis, sed qui facilè corrumpantur aut putrescant: quales sunt lac, horarij fructus, & quicunque alieni vitiosique sunt succi: ex his quippe genitus sanguis tametsi concoctione crebram mutationem subiit, pristinæ tamen conditionis & eius à quo nascitur nonnihil etiamnum vbique retinet. A cibis intempestiuè aut ordine pręposterо sumptis, vt quum priore nondum confecto alter ingeritur: aut quum duri concoctúque difficiles leuioribus præmittuntur, quorum infirma est substantia. Corrumpuntur postremò ac putrescunt humores interiorum partium, vt ventriculi, iecoris, omniúmque viscerum affectione mala. Hæc enim in alimenta concoctione imprimitur, quæ etiamsi purissima sint, tamen contracta labe inquinantur. Externa porrò causa putredinis duplex, obstructio & putridorum occursus. Obstructio à crassis viscosisque humoribus tanta vt perspirationem impediat: tum enim quia nec perflantur, nec refrigerantur humores, etiamsi probi sint, putrescunt. Eandem vim obtinet & obstructio quæ à vasorum fit plenitudine. At quæ supra vires est plenitudo, idcirco putrescit, quòd neque concoqui, neque regi ab imbecillis viribus possit. Putridorum occursus, spiritus primùm, deinde humores ipsos corrupit, vt aëris, halitus, vaporísque putridi inspiratio, & vel scabie, vel putrida febre, vel lue venerea inquinato accubare. Non pauci contendunt vnam obstructionem quæ perspirationem prohibeat, omnis putredinis causam esse, nihílque in nobis citra hanc corrumpi posse. Neque eum humorem ex quo calor præter naturam vapórque teter facilè totus exit, quíque liberè perflatur, vnquam putredine tentari. At contrà: euidens perspicuúmque est, vitiosos cibos sæpe in ventriculo aliísve partibus conputrere: & in pestilenti constitutione, tum inspiratu, tum perspiratu humores corrumpi: licet corpus omnino patens laxúmque sit, & omnia spiracula dehiscant, aëréque frigido perflentur. Multis quippe aliis ex causis potest citra obstructionem innati humidi calorísque substantia minui, alienúsque calor introduci, qui efficiens est putredinis causa.

De febre continua quæ conclusa nuncupatur, déque eius differentiis. Cap. VII.

ONTINVÆ febris subiecta materia in vasis est maioribus, quæ illic putrescens aut ipsam de se putredinem, aut putrem vaporem in cor assiduò continentérque fundit, è quo assidua fit putrida febris, quæ cõclusa nuncupatur. At quum vel in inguine, vel in semotiore loco coarctata hæret, tum nec putrediné, nec eius halirum

litum, sed vnum calorem partium continuatione in cor infert, è quo solùm vel diaria febris fit, vel symptomatica. Ea autem venarum materia sanguis est: in quo (siquidem ex æquabili humorum permistione constet) synochus consistit: si verò ab illius mediocritate deficiens vel biliosus, vel pituitosus, vel melancholicus appelletur, in eo putrida febris excitatur continua. Vt igitur synochus nō nisi in temperata natura, quæ multo sanguine eóque mediocri abūdat, & quæ carnoso est habitu gigni solet: ita & putrida continua iis duntaxat obtingit, qui ab hac mediocritate recedunt, biliosis, pituitosis, aut melancholicis. Hîc autem eorum meminisse velim quæ in Physiologia fusiùs demōstrauimus, in venis nihil præter sanguinē cum sero contineri, & quicquid foras effusum concrescere potest sanguinis nomine comprehendi: nullos illic secundum naturam humores esse synceros & superuacaneos, sed eos quatuor ex quibus sanguis constat, verè succos esse quibus alimur, neque aliud illic bilē esse quàm totius sanguinis partē tenuem atque calidam, quam etiam biliosum sanguinē appellamus: neque aliud pituitam quàm sanguinis partem crudiorem: neque aliud melancholiam quàm terrenam portionem & melancholicū sanguinem. In quibus igitur non æquabilis inest succorum permistio, ex putrescente æquabiliter sanguine, febris accenditur continua: at quibus sanguis multùm biliosus est, tertiana fit continua: quibus is pituitæ quàm cæterorum humorum magis particeps fuerit, continua fiet quotidiana: & quum nimiopere in melancholiam deuerget, continua quartana. Est autem continuarum omnium genus duplex. Vnum earum quæ ab initio in finē perseuerant nullo stato excādescentiæ ordine. Huiusmodi sunt synochos putrida, & quæ causus appellatur: alterum earum quæ nunquā intermittunt, remittunt verò & excandescunt, aliæ quotidie vt quotidianæ continuæ, aliæ alternis diebus vt tertianæ cōtinuæ, aliæ quarto die vt quartanæ continuæ. Quæ ordine nullo excandescunt, earum materia in venis est cordi proximis, ac proinde putredo cor assiduò pari vehementia exercet. Cæteræ verò causam in venis habēt aliquantùm disiunctis, è quibus putredo in cor pari impetu assiduò ferri nequit. Harum autem excandescentia non vt intermittentium vel à rigore, vel ab horrore, vel à frigore initium habet, nec sudore soluitur, nec in apyrepsiam desinit. Talis est omnium earū continuarum ratio quas conclusas appellaui. Earum quippe materia in venis coërcita ac putrescēs, tametsi quadam ex parte per cutis spiracula sine sensu dissoluitur, non tamen potest ante perfectam solutionem tota depelli. Continuarum frequentissima est tertiana, rara quotidiana, rarior quartana continua: vtraque crebrior est cōtinua inordinata. Sanguis enim quisquis admodum pituitosus vel melācholicus est, quia frigidus ægrè admodum putrescit, neque hinc vehemēs febris, sed duntaxat lenta aut languida excitari solet, quæ ferè inordinata euadit. Putrida febris ab ephemera his notis statim initio discernitur. Prægreditur inæqualitas quædā & neutra corporis constitutio, ex ea certè plethora vel cacochymia, quæ sensim

cumulatur ceu futura febris materia: hinc ſpontanea corporis laſſitudo: motus grauis atque piger, ſomnus turbulentus, immoderatæ vigiliæ, hypochondriorum diſtentio, reſpiratio difficilis, venarum repletio, capitis temporúmque dolor grauis, ac interdum pulſans. Ex his demum excrementa ſuccreſcunt præter naturæ conſuetudiníſque modum: vt ſudor inſolens, ſputum mucúſve exuperans, nauſea aut vomitus: alui deiectio aut vrina copioſior & fœtidior. Talia ferè exiſtunt in neutra corporis conſtitutione, quæ putridam febrem anteuertit. Quum verò iam febris prehendit, putridam hanc eſſe teſtatur, quòd ex neutra corporis conſtitutione, non ex ſola euidente cauſa proceſſit. Vel enim ſpōte ex corporis præparatione fit, vel à cauſis euidentibus quæ pręparatum corpus excitant ac mouent. Calor in ea non mitis ac blandus, ſed acer, mordax & qui tangentis ſenſum acriter feriat, non ipſo inuaſionis initio, ſed vel in augmēto, vel in ſtatu, idque maximè ſi diutius corpori manus inſideat. Pulſus atque reſpirationis inæqualitas: velox enim eſt ſyſtole, diaſtole verò tardior, idque præſertim augeſcente calore: quum enim ex incenſa putredine multa torrida & fuliginoſa excrementa ſpiritus humoréſque premant, natura ſyſtole feſtinat depreſſa arteria illa excludere: neque tāta neceſſitate nititur per diaſtolen refrigerium allicere. Eſt & plurium pulſationum inæqualitas: modò enim celer, modò tardus eſt pulſus, idque ex inæqualitate varióque motu putredinis: & rurſum modò fortis, modò languidus, aliàs quidem oppreſſa, aliàs leuata natura. Eſt & pulſus velox ſimúlque paruus initio, in vigore tamen velox atque magnus, ita quidem vrgente refrigerij neceſſitate. Vrina penitus cruda vel obſcurè concocta, idque maximè initio: craſſa enim rubra ac turbida exiſtit, in qua nihil ſecernitur: interdum etiam ex vehementi obſtructione, tenuis quidem, ſed rubra & turbida: ſæpe acris eſt & mordax, ſæpe grauem fœtidúmque halitum efflat. Expiratio aut ſudor præter conſuetudinem graueolens. Si exactis horis viginti quatuor, febris ex toto non deſinat, niſi hecticæ ſuſpicio ſit (quod eſt certè rariſſimum) affirmari certò poteſt hanc ex humorum putredine accendi. Continuam porrò ab intermittente his notis diſcernes. Nullo rigore aut frigore prægreſſo repente calor hominē adoritur, aut ſiquando rigor, horror frigúſve (vt ſæpe fit) animaduertitur, noxij humoris non parū circū præcordia inhæreſcit, qui horrore concutit, dum totus calore ſit incenſus. Pulſus inæqualitas maior quàm pro caloris vehemētia: vltra horas viginti quatuor exporrigitur, neque vt intermittens vel manifeſto ſudore, vel ſenſim hoc tempore deſinit, ſed perſeuerās euſque durat, dum prorſus conquieſcat. In ea autem continua quæ cauſus appellatur, in primis cōſpicuæ ſunt cōmunes putredinis notæ, perpetuus & conſtans eſt ardor, iſque ferè æquabilis nec manifeſtè tertiano motu excādeſcens: vehemēs eſt præcordiorū æſtus: ſpiratio difficilis ac penè ſuffocās: iactatio inquietudóq; indefeſſa: vigilia deliriūq; frequēs: ſitis inexhauſta: lingua nigricās, ſicca, ſcabra feréque amara. Quòd ſi tāta accedat malignitas ac pernicies, vt interiores

partes

partes ipsáque viscera vri videantur, simúlque extrema frigeant, peculiari ea iam nomine lipyria febris appellatur. Ardentium quidem deterrima, in qua interioris ardoris vehementia, instar cucurbitulæ calorem ad se, ex toto corpore reuocat. Terrianæ verò continuæ manifestior est remissio, 5 manifestior & exacerbationis motus, nullo frigore aut rigore prehẽdens, nullóque insequẽte sudore mitescens: cæteræ quæ in causo notæ, at leuiores apparent. Continua quotidiana aut quartana siquando inciderit, excandescentiæ ordine circuitúque internoscetur. Vtraque sine frigore aut horrore exacuitur, mitescítque nullo sudore, prior quidem quotidie, po-10 sterior quarto quoque die. Putredinis quidem notę adsunt, sed admodum obscuræ, neque pulsus ea celeritate, frequentia, aut inæqualitate fertur atque in cæteris. Neque vrina peræquè flammea aut rubra est, etiamsi fortè crassior sit, neque tanta premit symptomatum sæuitia. Adhæc laborantis natura & habitus & victus antecedens, qualis habeatur venarum sanguis, 15 ostendunt, & qualis hinc nata sit febris. Ferè autem continua quæ tertiana non est, inordinata deprehenditur, bis térve vno die, altero aut semel, aut minimè excãdescens. Rarò quippe obtingit, vt vnicus in sanguine solitarius humor putrescat. Quocirca putridarum febrium admodum varia signa & symptomata se proferũt. Cæterũm cuius generis inordinata febris 20 magis particeps sit, ex his signis quæ vnicuiq; propria sunt, colligi potest. Atque hæc de continuis febribus primariis seu conclusis.

De febre symptomatica. Cap. VIII.

25 SYMPTOMATICA febris omnis in continuarum est genere, neque vlla vnquam visa est intermittens. Huius proxima materia continénsque causa non in venis est maioribus, sed in parte aliquapiam, è qua aut putredinis quiddam, aut teter purridúsque vapor in cor 30 obrepit. Eius quidem genera multa. Vnum inflammationes sequitur, quod & ipsum est multiplex. Quum enim aut externa aut distans est inflammatio, non nisi ephemera febris accenditur, quòd solus calor partium continuatione in cor euadat. At si partium interiorum maximéque principum & cordi vicinarum, vel phlegmone vel ery-35 sipelas est, sanguis bilísve putrescens aut illinc in cor subit, aut tetrum putrémque de se vaporem in ipsum emittit, è quo per arterias fuso, putrida fit febris. Sic à phrenitide, ab angina, peripneumonia, phthisi, pleuritide, hepatide, splenitide, & à nephritide febris fit phlegmonodes: ab erysipelate typhodes, eò quæque grauior, quò pars affecta nobilior cordíque vicinior 40 fuerit. Nonnunquam inflammatio quæ febris huius est origo, per initia quasi inuoluta latet, at febris eius symptomatica admodum cõspicua est: quæ hoc modo à continua primaria discernitur. Vtraque acuta est & putredinis notas exhibet, sed symptomatica nullis statis periodis exacuitur,

vrinæ nullum putredinis indicium habet, nisi ex affecta sede putredo forsan obrepat in venas: si nō statim initio, mox tamen inflammatæ sedis indicia se proferent. Rarò vel septimo vel quartodecimo die aliisve decretoriis iudicio soluitur. In primaria febre continua, hisce contraria apparent omnia. Alterū febris symptomaticæ genus multò obscurius est, eam febrē continens quam lentam appellaui. Oritur nō è visceris partisve cuiusquā inflammatione, sed è latente obstructione & putredine, quæ visceri contumaciter adhærescit impactáque est, adeò vt & ipsa visceris substantia plerumque labefactetur. Putredinis portio nōnunquā in venas effusa sanguini permiscetur. Hæc notas præ se fert symptomaticæ eius quæ aut phlegmonodes aut typhodes appellatur. Distinguitur autem quod omnium est putridarum mitissima: æger nullo graui symptomate premitur: sępe nec se ægrotare putat. Putredinis tamen notæ interdum elucent in vrinis: pulsus frequens, celer & inæqualis, non tamen magnus aut vehemens: vires imbecillæ & languidæ collabuntur, vt ne progredi quidem æger possit. Corporis moles, etiamsi alimentum sumitur, sensim liquescit. Diuturna etiam hæc febris est quæ reliquarum continuarum terminos prætergreditur, nec vigesimo, nec interdum quadragesimo soluta. Huius quum suspicio est, fomes quærēdus, omnésque corporis partes animo sensúque lustrandæ sunt, dum signis conspicuum sit, in qua is parte cōsistat. Sæpe in ventriculo aut in iecore, interdum in liene aut mesenterio, nōnunquam in pulmonibus cuiusuis humoris semimala putredo cumulata hanc excitat. Sedulò igitur obseruanda sunt hypochondria & hypogastrium, num in his tumoris cuiusdam sensus insit. Sæpe etiam vel in cachexia, vel in fœdis virginum coloribus, serosæ pituitæ in corpus effusæ leuis putredo illam protulit. Et hęc quidem lenta simplex appelletur. Altera est lenta periculosior, quæ non solùm ex impacti humoris, verumetiam ex visceris cui insidet corruptione putredinéque emergit. Iecoris, pulmonis, cerebri ac lienis, interdum etiā renis distantiorúmque partium corruptela, simpléxque putredo, tametsi nullo putri humore comitatur, quoniam tamen expiratione graui cor assiduò lacessit, continuam febrem non aliter quàm putridus humor suscitat: eámque symptomaticam ac omnino lentam: hanc plerique rerum affinitate ducti, hecticam dixerunt. Iisdem notis se prodit atque nunc exposita. Internoscitur autem, quòd sensim editur multóque tempore procedit: aliis ferè morbis succedit: nihil vel minimùm vacuatione mitescit, nullis cedit remediis, sed iis sæpe exasperatur: vires plurimùm offendit ac debilitat, leuíque occasione syncopen accersit, sensim ac plerumque sine sensu hominē extenuat & marcore conficit. Hoc genus est febris quæ phthisin comitatur: hectica quippe non est, sed putrida ex putrescente pulmonum substantia: nec enim necesse est putridam omnem in humore constitui. Hîc omnis mihi concludenda videtur continuarum febrium tractatio. De intermittentibus deinceps tradendum.

Intermittentium

Intermittentium febrium cõtinentem proximámque causam non esse in habitu corporis. Cap. IX.

VETVS iam opinio increbuit, humorem qui continens & proxima est intermittẽtis febris materia, in solo corporis habitu & extra venas computrescere: hunc accessionis initio è venis maioribus in quibus conditus erat sanguini permistus, in minores, ex hísque in corporis habitũ propelli. Hoc impetu summas corporis partes quarũ exquisitior est sensus, ferientis humoris occursu vel inhorrescere vel rigere. Eum mox sensim illic incalescere, inflammari ac putrescere: tum demum extenuatum caloris vi vniuersum dissipari in sudores: sic accessionem finiri, dũ noua similiter recurrat. Hæc opinio dum quadam veri similitudine frigoris rigorísque causam reddere contendit, veram intermittentis febris originem obscurat. Hoc in primis absurdum illa statuere videtur, omnes ferè humores qui morborum causæ fiunt in venis contineri, illic primã omnium esse originẽ, quasi neque in visceribus, neque in mesenterio, neque in eo quod pancreas appellamus, eorum quicquam congeri possit aut cõputrescere. Quod deinde illa existimat primo accessionis insultu noxiam materiam prorsus è venis in corporis habitum depelli, acerbum quidem auditu est. Quo pacto enim tam repente possit noxius humor sanguini permistus, præsertim verò crassa lentáque pituita, aut bilis atra, è puriore sanguine prorsus secerni, & quasi momento in extimas corporis partes, in manuum pedúmque digitos, & in nasum (quæ ferè prima frigescunt) protinus extrudi? Admirabilis sanè nec vsquam comperta tam expedita permistarum rerum secretio atque depulsio. Adhęc quum in continuis febribus peccans materia in vasis maioribus tota consistat, cur nõ eius quoque portio in corporis molem effunditur, quę sæpe rigorem efficiat? Quoniã (inquient) exilium venarum obstructio in his, quàm in intermittentibus maior est, atque tanta vt omnem humorem intus cohibeat. Sed hoc diuerticulum est. Nam plurimæ continuæ aut ab horrore aut à rigore primùm inuadunt: quòd si ipso statim earum initio bilis in corporis summa effundebatur, cur non deinceps quoties inardescit, aut motu nouo excãdescit, eódem similiter insilit? Licet igitur rigor causo superueniens eúmque soluens excitetur à bile è venis in corporis molem effusa, non sic tamen qui vel continuæ vel intermittentis initio fatigat. Hoc autem rerum euentus luculenter commonstrat. In horrore atque in rigore febrium intermittẽtiũ vrinę meiũtur albę, tenues & crudæ. Quod aperto indicio est, bilem tũ flauam, tum atram intrò potius quàm foras compelli. Tum temporis molesta etiam est suffocatio, tussis plerũque sicca, oscitatio, anxietas, præcordiorum distentio, ac sæpe dolor vehemens: ab his nausea, & sub rigoris finem biliosa vomitio. Accessionis verò progressu multóque magis declinatione omnia mitescunt, & vrinæ euadunt crassæ, citrinæ, aut rubræ: quę argumẽto sunt tum temporis bilem vt in vrinas, ita & in corporis summa

contendere. Hisce verò contraria omnia obtingerent, si accessionis initio bilis in summa corporis irrueret. Sed & quod interdum toto febris intermittentis decursu vrinam substantia colore hypostasíque laudabilem animaduertimus, nónne planum facit eiusce febris nullam putrediné in venis haberi? Iam verò in febrium differentias descendamus. Quum leuior 5 est exquisita tertiana, in qua non rigor, sed extremarum partium frigus (vt plerumque fit) solum percipitur, quomodo bilis flaua in corporis molem effusa frigoris causa ponetur? nunquid calida acrísque ea quum sit corporis habitum refrigeret? Aut quum pars corporis quæ vel natura vel morbo imbecilla est, omnium prima ac sola inuadente febre inhorrescit, túmne 10 ea sola bilis acrimonia tentatur? Sed & in aliis quid etiam contingat æstimandum. Quartana continua omnium est febrium rarissima, quãdoquidem (vt etiam Auicennas animaduertit) melancholia admodum rarò peccet in vasis maioribus, rariúsque multò putrescat: quartana autẽ intermittens admodum frequens ac sæpe popularis. Iam si admodum rarò melan- 15 cholia vitiosa est in venis, quomodo ex his potest tam copiosa suffici, aut tam crebrò in corporis habitum pelli, quæ tot gignendis intermittẽtibus quartanis sit satis? At nũc obsecro opinio hæc rationẽ reddat cõpositarum febrium, & cur in tertiana duplici, bilis (quæ eius vna ipsis censetur antecedens materia in venis maioribus) portio quædam quotidie in omnem 20 corporis habitũ propellitur. Si copia id efficit, tertiana omnis vehemens, vt quæ ab exuperante bile fit, in tertianam duplicem, omnísque quartana ferocior in duplicẽ triplicémve quartanã facesset. His quasi laqueis ita sese irretiũt opinionis huius interpretes, vt se nũquã extricare possint. Ad extremũ curãdi lex & ratio spectetur. Si ãtecedẽs febris ĩtermittẽtis materia tota 25 in venis est maioribus, vna venæ sectio quæ hãc promptè demit, illius curatio sit. Atqui neque hæc febrem tollit, neque qui in solos venarum humores mentem cogitationémque refert, illius vnquam curationem rectã consequetur. Ea quidem causæ ignoratio ita veritatem quasi tenebris offudit, vt nondum sit vllius intermittentis febris vera curatio percepta, solu- 30 tióque sponte sæpius quàm arte succedat. Hæc quidem pauca (nam alia commentabuntur alij) non potui non in eam opinionẽ contorquere, quæ tam fraudulenta perniciosáque fuit humanę saluti. Piget sanè atque etiam pudet de sententia tot annorum authorúmque numero & vetustate confirmata decedere. Sed quid eorum multitudo terrere debet qui spreta in- 35 uestigatione veri, vnius imitatione eadem omnes via in salebras inciderunt. Leuibus in rebus falsis interdum assentiri aut conniuere nihil fraudi est: at verò in seriis & grauibus quæ tanti sunt ad hominum salutem momenti, in primis dolosum, omninóque veritas in lucem fidenter proferẽdã. Quod expono & ratione & quotidiano rerum vsu veritati consenta- 40 neum deprehendetur.

Quæ

Quæ sit intermittentium febrium materia, & quæ illi sedes in corpore. Cap. X.

QVÆ protuli, vt intermittentis febris materiam non è venis in corporis habitum propelli, ita & hanc penitus immergi, & circũ præcordia adhærescere demõstrant: eámque non esse venarum succum alendo corpori destinatũ, sed humorem superuacaneum, qui è sanguine prolectus in propria cõditur receptacula, antequã is iecur transcendat. Itaque intermittẽs tum materia, tum materiæ situ ac foco à continua secernitur. Tertianæ materia bilis est flaua, affinis ei quę in fellis cysti conditur. Quartanæ bilis atra in lienẽ refusa. Quotidianæ (si qua vera est) pituita mucosa & superuacanea, quæ in vẽtriculo intestinísque plurima colligitur. Omnium propria sedes & origo in prima est corporis regione circum præcordia, circum ventriculum, diaphragma, iecoris caua, lienem, pancreas, omentum aut mesenterium. Hæ siquidem partes sunt quasi publica corporis sentina, in quam omnis confluit cumulatúrque humorum colluuies. Ex hisce autem sedibus febrium horrores rigorésque suscitari, primùm quidem docendum. Frigus, horror atque rigor intentione & remissione distant: frigore summa corporis inalgescunt: horrore id vniuersum leuiter concutitur, etenim hic ceu diminutus rigor est: rigore vsque eò contremiscit concutitúrque, vix vt cohiberi possit. Omnium eadem similísque causa, caloris nempe, frigoris, rei pungẽtis, aut quouis pacto molestæ vehemens incursio, in corporis sentientes partes confertim facta. Distántque solùm inter se aut vbertate causæ, aut vehementia seu acrimonia, aut motionis impetu. Vt enim aëris aut aquæ frigidioris occursu corpus frigescit, ita & interdum horret atque etiam riget. Præcordia autẽ & partes omnes quæ circum hæc sunt, quia mẽbranis sepiuntur, neruósque sentientes suscipiunt è sexta cerebri coniugatione, eximio quodam sensu sunt præditæ. Magna etiam societate, tum principibus, tum externis corporis partibus connexæ sunt, iísque adeò consentiunt, vt affectæ mox principes partes vniuersúmque corpus in cõsensum trahant. Sic enim vinum meracius liberaliúsque sumptum, tametsi è ventriculo nondum elapsum est, mox tamen exulcerationis in vesica, vulneris in crure, aut arthritidis dolorem exasperat. Sic & frigidæ potus liberalior corpus vniuersum frigore horroréve concutit. Bilem vomiturus rigescit, multóque magis qui alienũ vitiosúmque cibum, velut fungos, sumpsit. Rigescit & cui calidum mordáxque medicamentũ ventriculum pręcordiáque ferit, non minus quàm si nudam cutem aut vlcus acrius compungat. Horrescit demum & cui pus interiore abscessu collectũ irrumpit in mẽbranas. Ac certè bilis putrescens in febre, acrem malignámque qualitatẽ adipiscitur: eáque accessionis initio quasi turgens impetu fertur affatímque irruit in præcordiorum membranas, iis sanè argumẽtis quæ de tussi sicca, de oscitatione, de suffocatione, de anxietate, de pręcordiorum distentione ac dolore, de nausea, de vomitu,

mitu, & de albis tenuibúsque vrinis protuli. Quanto magis igitur quàm superiores causæ ea tum potest horrorē rigorémve concitare? Citrina porrò illa & prassina ceruleáve bilis quæ syncera sæpe vomitione prorumpit, propria intermittentis febris materia hinc esse dignoscitur, quòd dum tota liberaliter redditur, febrem omnem penitus extirpat atque soluit. Ea 5 sanè nunquam tam syncera possit è venis amādari citra exitium, sed duntaxat è præcordiis, quæ illius sedes sunt. Hoc quoque vel inde constat, quòd si accessionis initio humidi fotus aptè calentes præcordiis imponantur, maximè verò lieni in quartana, iecori in tertiana, aut alij cuicūque sedi fomes inesse deprehendetur, horrorē rigorémve leniant, quia nimirū ipsum 10 mali fontem demulceant. Iam verò sudores non è solo corporis habitu, sed & interdum è præcordiis moueri, hinc sciri potest, quòd qui vel exercitatione vel solis ardore exæstuat, si frigidam liberalius bibat, mox totus sudore diffluit, non mehercle aqua in corpus disiecta atque fusa (diu enim postea sentitur huc & illuc fluctuare in ventre) sed eius halitu ab æstuan- 15 tibus præcordiis in omne corpus effuso; qui demum in sudorē concrescit. Sed & illud præterea obseruari velim, eum cui iecur aut lien ætate morbóve inaruit, vel magna obstructione vel scirrho obduruit, vt in hydrope, in ictero, aut in cachexia, nulla vi eū posse ne per febres quidē in sudores induci, etiamsi reliquum corpus humore multo perfundatur: eum verò cui 20 iecur atque lien calore humoréque naturali abundent, quauis ex causa sudore diffluere. Hinc igitur conspicuum esse potest primam sudorū scaturiginē è præcordiis esse. Discussa igitur illa velut caligine, vt veritas clarius aliquando dilucescat, rem hanc omnem sic in summam cōcludemus.

Calidus ac putris humor extra venas quauis in sede conditus, quandiu 25 conquiescit corpus rarò exagitat: at verò dum quasi efferatus illinc præter naturam impetu dimouetur, id variè concutit affligítque. Si paucus est vt in leuioribus tertianis, aut eius parua acrimonia, vt pituitæ putrescentis, morúsve lentus ac languidus, solum frigus inuehit, calore quidem ac spiritu ab externis partibus intrò quasi in opem & subsidiū aduocatis. Sin co- 30 piosior est, aut acrior, aut eius motus impulsúsque concitatior, horror inuadit. Quum verò plurimus, ísque vehemēter acer ac mordax, magno impetu in præcordia excussus fuerit, rigor verus inducitur. Hæc præterea rigoris febrísque materia circum præcordia hærens, ex se tanquam è fomite tetrum malúmque vaporem in omne corpus effundit, qui & altera frigo- 35 ris, horroris rigorísve causa esse potest. Hinc febris intermittentis accessio, ea ferè ratione prehendit, qua cēsuit Hippocrates ex inguinis abscessu putridam febrem accendi, si non solùm calor, sed & fumus vapórque putridus minimè coërcitus partium continuatione ad cor peruenerit. Itaque concitato & quasi surgēte putrido humore, ab eius emissa portione ac va- 40 pore membranæ feriuntur horrórque vel rigor inuadit. Tum etiam vapor teter ex eo fomite excitatus, in cor primùm per cæcos ductus effertur, atque illinc quoquouersum per arterias effusus, omne corpus implet. Atque hic

hic initio cor offundens pulsum contrahit & obscurat, cerebrúmque implens degrauat consopítque, omnes denique artus velut obrundit. Postea verò in corpus quasi aura quædam disiectus, sensim incalescit & inflammatur, ac tum febris ardorem eiúsque symptomata mouet. Tandem supra
5 modum extenuatus, tum impetu proprio, tum impellente natura dissoluitur, interdum manifestè in sudores, interdum obscurè sensímque per cutem. Atque hæc quidem pura simpléxque intermittentis species existit: in qua vrinæ plerumque toto morbi decursu, colore, substãtia sedimentóque laudabiles apparent, quia nimirum nihil bilis peccantis è præcordiis ir-
10 rumpit in venas: plerũque verò tales cernuntur primis accessionibus intermittentium. Nonnunquam verò inuasionis impetu humoris vehementiùs impulsi vna portio insilit in ventriculum, quæ biliosam vomitionem mouet, eámque ferè sub rigoris horrorísve finem. Altera portio tenuior eo ipso impetu ex eodem foco per iecur venásque maiores in omne cor-
15 pus irrumpit: túmque grauior est accessio, sub cuius finẽ vrinæ crassæ redduntur atque flauæ, iis longè dissimiles quæ paulò ante accessionem fuerant. Atque multò quidem grauior euadit accessio, quum ex eo ipso foco portio maior penetrat in venas, sed & nõnunquã accessione soluta febrilis quædam manet inęqualitas, nec pura sequitur intermissio: quod in pri-
20 mis conspicuũ est in hemitritæo, de qua mox dicam. Intermittẽtium porrò febrium focum atque fomitẽ de quo disputo, præter rationes quas antè protuli, velim & exemplo confirmare. Vir quidam ingenuus, ętate florẽte, epulas liberaliter, quotidianę vomitioni biliosę iamdudum fuerat obnoxius. Hac repẽte suppressa, ventriculi vehemẽs dolor prehendit, cum nau-
25 sea & tussi inani. Hinc mox cæpit corpus citra febrem vllam vehemẽti rigore, tanquam inuadente exquisita tertiana, ex interuallis quotidie suprà vicies concuti. Exactis diebus circiter quindecim putrescẽre iam bile, tertiana febre corripitur: qua multis post diebus soluta, resolutio insequitur omnium partium quæ sunt sub capite, nec multò post interitus. Corpore
30 dissecto tam multorum affectuum causam deprehendimus, bilem syncerã eámque prassinam circum iecoris caua libræ pódo membranis coërcitam, & cuius iam portio in spinæ neruos obrepserat. Non paucos dein non admodum dissimiliter affici notauimus: quorum exemplo intelligi potest, rigorem modò sine febre, modò cum febre interdum ex præcordiis
35 suscitari: intermittẽtis quoque febris fomitem in iisdem locis cõtineri. Id ex his quoque conficitur, quæ sæpe fieri obseruamus, tertianam diuturnam atque quartanam in atrocem cruciatum colico immaniorem desinere, qui nonnunquam & in artuum dolores & in paralysin facessit. Hic dolor sine febre est, ferè tamen consueto accessionis tempore exacuitur &
40 excandescit pristinúmque circuitum retinet. Vix nisi bilis vacuatione mitescit, quam constat vt doloris ita & febris causam fuisse: depellitur enim è præcordiis & visceribus in peritonæi intestinorúmve membranas, eo argumento, quòd & febris & sitis & inappetentia mitescũt suborto dolore.

Itaque

Itaque vt doloris circa peritonęum & inteſtina, ita & intermittentis febris ſedes eſt circa viſcera & præcordia.

Quæ circuituum cauſa ſit, & quid eorum ordinem formámque mutet. Cap. XI.

QVID humorum motus efficiat, & cur putreſcens pituita quotidie, bilis tertio, melancholia quarto quoque die impetum faciat, diſputatio eſt plena diſſentionis & omnino controuerſa. Multi quidem demonſtratione cõfecerunt, morbos omnes qui ex defluxione fiunt, intermiſſionẽ habere, ac dein recurrere, quoties adeò aucta & collecta ſint excremẽta, vt partẽ ad excretionẽ ſtimulent: tũ ſiquidẽ validior in imbecillã ea quaſi onus excutiẽs deponit. Hinc quidam interpretãtur pituitæ ſatis quotidie, bilis flauæ nõ niſi tertio, & melancholię nõ niſi quarto die ſatis cumulari poſſe, vt naturã proritet circuitúmq; moueat. Cæterùm hi nuſquã periodi cauſam attigerunt, nec cur pituita etiãſi pauca putreſcat, quotidie tamen mouetur impetúmq; habet, nec cur bilis flaua vno loco ſi copioſior ſit, non frequẽtiùs quàm tertio die, nec melancholia frequẽtiùs quàm quarto efferatur. Quid quęſo vetat cõcurrentibus cauſis omnibus illis efficiẽtibus, tam multam flauam bilem atrámve quotidie cumulari, vt naturam quotidie ſtimulet circuitúmque moueat? Non igitur ſola excrementi copia, ſed alia quædam vis maior neceſſariò vnumquemque humorem ordine certáque regula cier ac impellit. Hæc autem propria eſt contractæ putredinis qualitatíſve natura atque conditio, quæ omnem corporis ſtatũ naturalem immutat. Vt epilepſiæ inſultus aut hydrophobiæ impetus, non humoris genus, ſed qualitatis natura in humore ſita, excitat: & menſtruam mulierum purgationem ſtatis periodis mouet non ſanguinis exuperantia (nam ſiue paucus ſiue multus eſt in muliere, menſibus tamen ſingulis, niſi quid naturæ ordinem interpellet, erumpit) ſed vis ortæ qualitatis: ita & vis quædam ſeu qualitas in humore genita efficit, vt putreſcens pituita quotidie, bilis flaua tertio, atra quarto die impetum faciat. Humor autem ſuperuacaneus plenior cumulatus, quia vix naturæ beneficio & calore regi poteſt, corrumpitur & quodam modo putreſcit: ac tum qualitatem eam adipiſcitur, quæ hunc illúmve motum impetúmque habet. Atque vt ſua eſt cuiuſque humoris ſpecies, ita & ſua cuiuſque putredo vel qualitas, ſuus cuiuſque motus. Aliam igitur qualitatem aliúmque motum pituita, alium bilis flaua, alium melancholia putredine contrahit. Hac autem ratione acceſſio ordine recurrit. Quum febris inuaſura eſt, humor in ſuo quaſi foco coërcitus concitatur & quaſi turgeſcens excandeſcit, ipſóque impetu & multum de ſe tetrum vaporem quoquouerſum in corpus omne diffundit, & interdum exiguam ſui portionem eructat excutítque in præcordia & in ventriculum: nõnunquam & per iecur in maiores venas: eáque manet acceſſio dum ſedetur impetus, & dum quicquid è foco excuſſum eſt, calore crematũ diſſipetur aut in ſudores

dores abeat. Hinc succedit intermissio eousque cessans dum alio humoris motu & nouo quasi furore alia recurrat accessio. Recurret autem statis vt dixi periodis, nisi quiddam ordinem interpellet. Multa febres ordinem tenere prohibent, efficiúntque vt paroxysmi, vel anticipent vel cunctentur.
5 Anticipant præter cõsuetudinem, vel quum subiecta illorum materia augescit, vt ex impuro vitiosóque cibo & excrementorum suppressione: vel quum nimiopere extenuatur, vt sinapis & aromatum aliorúmve calidorum tenuantiúmque vsu: vel quum motu exagitatur, vt exercitatione, balneis, æstu, animi excandescentia. Cunctantur verò dum contrariis ex cau-
10 sis materia vel minuitur vel crassescit, vel pigrior ignauiórque redditur. Quoties verò tanta circuituum mutatio apparebit, vt nullo ordine procedant, humor aut in alterius naturam commigrat, aut alterius generis permistione confunditur. Accessiones porrò longæ euadunt, quum humor effusus eiúsque vapor multus, crassus & viscosus est, hic enim nõ nisi mul-
15 to tempore inflammari absumíve potest: & quum meatuum est adstrictio aut virium imbecillitas, hæ siquidem dissolutionem prohibent. Breuitatis verò causæ sunt, humor paucus ac tenuis, viarum amplitudo, viriúmque robur.

De quotidiana febre. Cap. XII.

20 FEBRIS vnaquæque intermittẽs à circuitus motúsq; ordine nomẽ habet. Hinc quotidiana quòd quotidie typo simili redeat, amphemerina dicitur. Omnium quidem febrium rarissima, & quæ vix ex sexcentis vna obtingit: sed
25 quum laborans quotidie febre conflictatur, id ferè à duplici tertiana fit. Vt autem paria statuerentur febrium atque humorum genera, hanc in pituita collocarunt: quæ tamen rarissimè putrescit, vixque eam putredine qualitatem consequitur, quę febris essentiam compleat. Quum aut superuacua pituita (cuiuscunque ea generis sit)
30 vel in intestinis, vel in mesenterio, vel circum ventriculum viscerúmque caua coërcita putrescit, febrilémque qualitatem nãscicitur, quotidie mota conditionis suæ vaporem effundit, continentem accessionis causam. Accidit hęc quibus pituitæ copia inest, natura vel ętate humidis, obœsis, mulieribus, eunuchis, senibus, & iis qui vel otio, vel somno longiore, vel cre-
35 bris balneis, vel frigidioribus humidioribúsque cibis, vel assidua crapula, vel edacitate vt pueri, vel ebrietate cruditatis ac pituitæ copiam congesserunt: maximè verò hyeme, frigidis regionibus, & pluuioso cœlo. His ferè facies subliuida & subtumida est, os ventriculi imbecillum, deiecta appetentia, acidúsque ructus frequens. Accessio autem non repente, sed sensim
40 inuadit, corporis extrema duntaxat refrigerans, rarò admodum rigore cõcutiens: corporis adest grauitas, & inexpugnabilis dormiendi necessitas: plerũque & hoc initio animus vel defectione vel syncope lãguescit. Calor dein pedetentim & ægrè augescit, magna certè inæqualitate, qua modò

calor, modò frigus percipitur. Accensus dein calor non acer, sed hebes & halituosus tangenti primùm occurrit, quasi ex succensis viridibus lignis vapor sublatus, postea verò aliquantùm mordax & acer. Quum in omne corpus iam effusus est, nullum vehemens incendium corpus nudare cogit, nec ardoris compunctio id variè iactare, nec spirandi difficultas multum frigidúmque aërem ducere, nec sitis vehemens aquam frigidam exposcere. Inclinans accessio primis diebus nullum, postea verò paucum sudorem effundit, qui pro vaporis specie pinguis viscosúsque est. Tota accessio horarum est octodecim, intermissio sex, quæ rarò integra puráque existit. Pulsus paruus, languidus, summissus, ac rarus, præsertim accessionis initio & incremento, quòd natiuus calor frigidi, crassi viscosíque humoris agitatione vehementer prematur: postea verò creber euadit, sed minùs quàm in tertiana atque quartana, æquè tamen velox atque in quartana: huius inæqualitas omni accessionis tempore quàm in cæteris intermittentibus maior. Vrina primis diebus tenuis & alba cernitur & crudæ materiæ copia, quæ & vehementer obstruit & natiuum calorem obtexit: postea verò quum materia coquitur, eiúsque nónihil cum vrina præterfluit, rubra, crassa, turbidáque redditur. Alui deiectio liquida, cruda, pituitosa. His igitur prima sæpe accessione quotidiana febris dignoscitur, quum præsertim quotidianæ populariter vigent. In hoc pituitosarũ febrium genus referri solet Epiala febris: per hãc quauis corporis particula eodem tempore calor frigúsque percipitur, & vnaquæque corporis pars rigore febréque iactatur. Huius causa putatur acida vitreáque pituita leuiter putrescẽs & cuius portio incensa iam est, altera verò necdum putredinem experitur. Eos autem qui in dignotionẽ febrium diligentius incumbunt, hoc in primis loco moneri velim, & continuas (quę biduum triduúmve quandoque occupant) & intermittentes omnis generis variè admodum inuadere. Sæpe quidem in horrore atque rigore, tum interiora, tũ externa summè frigent. At nonnunquam interiora frigore perhorrescunt aut rigent, quum tamẽ partibus externis non frigus, sed calor vnus æquabilísque deprehenditur. Nonnunquam partes summæ externęque frigent, interiores verò vruntur ac sitiunt potúmque in horrore continenter expostulant. Tantæ autẽ varietatis causa non ad vitream acidámve pituitam reuocanda est, sed eò sanè quòd impulsa febris materia dum præcordia feriens horrorẽ parit, partium externarum calorem aliàs reuocat intrò, aliàs non reuocat: aliàs quoque horroris materia acris salsáve non paruam sitim infert.

Tertianæ febris causæ, signa. Cap. XIII.

ERTIANA febris exquisita ex putrescente flaua bile supervacanea incenditur, ídque vel in propria cysti, vel circum præcordia cauáque viscerum: è quibus tamen & eius nónihil interdum in venas irrũpens sanguini permiscetur. Eos maxime prehendit

hendit qui natura calidi ficcíque funt, habitu gracili, ætate florida, qui laboribus, vigiliis, mœrotibus, curis, ardoribus, victui parco, calido ficcóq; affueti funt, qui iecur impenfè calidũ obtinent. Hi quippe bilis flauæ prouentum faciunt, maximè quidem æftate, calidis ficcifque regionibus & 5 æftuofo cœlo. Siquid iftorum deeft, exquifita tertiana effe non poteft. Repentè quidem hæc præhēditur infigni rigore, quo plerumque corpus omne cōcutitur, fub cuius finē excuffa bilis fæpe vomitione redditur. Hinc calor breui accenditur, & in omne corpus effunditur mox ad vigorem feftinās, acer, pungens, & iniectam manum acriter feriens, fed ftatim mitefcēs. La-10 borans ita exuritur, vt & corpus nudet & variè iactet, & fpirādi difficultate oppreffus magnum multúmque fpiritum ducat, fitíque enectus frigidā expetat, vigiliis, capitis dolore, & ira furoréque percitus. Longiffima acceffio horarum eft duodecim, interdum feptem vel quatuor, multo quidē fudore eóque calido & vaporofo inclinans, quam pura fequitur intermif-15 fio. Pulfus acceffionis initio contractus, paruus, poftea verò quàm in cæteris celerior atque crebrior, quòd refrigerij maior infit neceffitas: vehemens & validus, fed aliquantum durus ob arteriæ ficcitatem, minimum inæqualis ob tenuitatem materiæ cuius eft facilis inflammatio, ob id etiā quòd non minor fit refrigerij ex diaftole, quàm expellendorum putrido-20 rum ex fyftole neceffitas. Vrina flaua aut flammea, fubftantiæ mediocris & odore grauis. Atque hæc pura quidem & exquifita tertiana eft, quā cenfuit Hippocrates feptem circuitibus, quod longiffimum eft, iudicari.

Tertiana notha aliàs ex vitellina bile in ventriculo putrefcēte ac inhærēte firmiùs, aliàs ex permiftione bilis atque pituitæ gigni folet. Atque hęc 25 non omnes bilis, fed quafdam etiam pituitæ caufas habet euidētes. Acceffiones nullo anticipationis cunctationífve certo ordine recurrunt, neque fi ftatæ funt, exquifita propterea debet illa cenferi: nō enim ex circuitu folo febris effentia fpectatur: rigor minùs quidem vehemēs, fed diuturnior, calor minùs pungens minúfque vehemēs, qui nō æquabilis in omne cor-30 pus inuadit, non abfimilis igni ex miftis virentibus ficcifque lignis fuccēfo. Ardoris fymptomata omnia mitiora, quòd bilis furorem pituita reftinguat: hinc etiam pauco nec admodum calido fudore inclinat. Acceffio vltra horas duodecim multùm exporrigitur, quantóque longior fuerit, tantò impurior: nunquam feptem, rarò quatuordecim circuitibus iudicatur: 35 fæpe verò longiùs excurrit.

Quartanæ intermittentis caufæ, figna. Cap. XIIII.

QVARTANÆ febris continens caufa cenfetur melan-40 cholia putris. Hæc enim quum propriis ex caufis multa cumulatur, nec caloris natiui beneficio regi poteft, quafi deftituta putrefcens hanc febrem accendit. Eft autem melancholia duplex, vna naturalis, quæ fanguinis qua-

si fex & limus est: altera adusta, quæ vniuscuiusque humoris torrefacti velut cinis est: hæcque aliàs ex bile flaua, aliàs ex melancholia exusta fit: interdum sed rariùs ex pituita aut sanguine perusto. Hinc quartanarum alia ex seipsa, non ex alia præcedente febre originem habet, eáque ferè succedit lienis tumori, quem naturalis melancholiæ exuperantia peperit. Alia aliarum febrium vel continuarum vel intermittentium erraticarum soboles est, de qua dixit Hippocrates. Interpolata febris eadémque errabunda in quartanam mutabitur, præcipuè si autumnus proximus est. Humor enim quicunque priorem febrem genuit, nisi integrè vacuetur, exustus crassiórque factus melancholiæ naturam subit, putrescénsque subiecta fit quartanæ materia. Itaque eos inuadit qui melancholicum humorem congesserunt: cuiusmodi sunt lienosi, & qui vel adurentes vel erraticas febres passi sunt non integrè solutas. Neque tamen in liene solo, sed & in mesenterio & circum hypochondria exuperans melancholia coaceruari solet. Huic gignēdæ apti sunt frigidi ac sicci, qui gracili & glabro sunt corpore, ætate constante, vel iam inclinante: qui curis & mœroribus confecti sunt, cibis diu addicti crassis, terrenis ac omnino fæculentis. His melancholiæ copia succrescit, autummo præsertim & regione cœlíque statu inæquali. Quúmque putredinis causæ aderunt, febris exquisita quartana accendetur. Accessionis initium à frigore est valido, quod eousque sensim inualescit dum vehementem rigorem inuehat, non eum quidem vt in tertiana pungentem ferientémque, sed verè contundentem, quo corpus vniuersum tremore concutitur, dentes strident, articuli verò ac ossa quasi pondere obteruntur: hoc abeūte vomitio erumpit amara, quum præsertim viæ patent in ventriculum. Calor accenditur non vt tertianæ vehemens, sed quàm quotidianæ ardentior: neque is toto corpore æquabilis est, sed cum quadam frigoris permistione & permanente quodam artuum & ossium dolore. Sitis, vigiliæ, capitis dolor, reliquáque symptomata sæuiora quidē quàm in quotidiana, mitiora quàm in tertiana. Accessio quàm in cæteris intermittentibus longior, háncque sudor finit quàm in quotidiana vberior. Pulsus accessionis initio multo quàm naturalis languidior, minor, tardior, ac rarior: postea verò validus, magnus, frequens ac celer, & quàm in cæteris febribus inæqualior. Vrina primis ferè diebus tenuis, alba aquosáque, postea verò & substantia & colore & contentis sæpe mutabilis, quòd eius materia plerumque varia sit, eiúsque modò minimum, modò plurimum penetret in venas. Vix tota febris, nisi ex errore, vltra annum prorogatur, soluitur sæpe mensibus sex, interdum tribus. Quæcunque ab huius conditione suprà infráve multùm recessit, exquisita quartana non est, sed aliorum humorū particeps. Neque exquisita censeri debet, quæ in annos duos excurrit, nec quam vidi in annos nouem produci, nec quam infantes ac pueri citra vllum vitæ errorem ipso ortu à matre contraxerunt. In hoc genus plerique referendas putant febres longioris intercapedinis & intermissionis,

nis, quales sunt quintana, sextana, aut si quæ rariores periodos habent. Harum quippe materiam statuunt melancholiam admodùm crassam atque terrenam, qualis ab exusta pituita gignitur. Atque eam quidem paucam in parte quadam distantiore iamdiu coarctatã, vt idcirco tardiùs moueatur accessionémque faciat. Has Hippocratis authoritate confirmatas Galenus non recipit, ne vel supra quatuor humores alium statuere, vel aliã illis sedem quàm in venis designare cogatur. Simplicium febrium formæ tales ferè existunt: at certè nõnunquam variant. Nam quartana interdum à blando frigore exorta, miti dein calore in quatuor sexve duntaxat horas excurrit. Tertiana verò hac plerumque tum horrore, tum æstu atrocior atque prolixior. Quam autẽ aggressione prima difficilè ex typo, facilè postea sit ex circuitus ordine dignoscere.

De compositis febribus. Cap. XV.

SIMPLEX & exquisita febris ex vnius simplicísque humoris corruptione proficiscitur, & eius omnes causæ omniáque signa, nempe natura, ætas, victus ratio, regio, anni tẽpus & status cœli, omnia denique symptomata in vnius eiusdémque humoris dominium conspirant. Composita autem febris bifariam dicitur, vel quòd ex multis confusis, vel quòd ex implicitis constet. Confusæ sunt quæ ita permiscentur, vt simul incipiant simúlque desinant. Fiunt autem ex diuersis humoribus eodem loco permistis atque cõfusis, paritérque putrescẽtibus. Nulla seorsum internosci potest, neque vlla simplex ac pura elucet, sed sunt earum signa cõfusa. Hę sunt quas suprà febres nothas appellauimus. Quum par est confusarum modus, vix vllum potest definitum genus signari: quum verò impar, confusa febris eius quæ plus pollet potiórque est genus noménque sortitur. Quæ plus bilis putrescentis quàm cæterorum humorũ nacta fuerit, tertiana appellabitur, sed notha ac illegitima: & quotidiana notha in qua non syncera pituita, sed alterius quippiã humoris vnà putrescet: quartana notha in qua melancholia aliis etiam humoribus perfundetur. Implicitæ febres sũt, quæ diuersis horis incipiunt diuersísque desinunt. Harum vnaquæque seorsum consistit propriámque essentiam habet, tametsi accessionum partes quædam in tempus idem concurrunt. Fiunt hæ ex diuersis humoribus non eodem loco positis, sed quorum sua sit cuiusque sedes, sua essentia, suúsque motus. Harum vnamquamque tanquam seorsum atque solitaria consisteret, minimè arduum fuerit propriis signis internoscere. Continua cum continua duntaxat confunditur, non autem implicatur: & absurdum est quod scribit Auicennas, vnius continuæ putredinẽ ex vno loco, alterius ex altero effundi. Nam reuera in vtraque humores in venis putrescunt maioribus, in hísque agitati permiscentur. At intermittens tum cum altera intermittente, tum cum continua implicari solet.

Quum itaque tres sint omnes simplices intermittentium differetiæ, quotidiana, tertiana, & quartana, harum vnaquæque cum altera vel eiusdem vel diuersi generis implicari potest. Ex similium generũ implexu hæ fiunt. Duplex quotidiana, quum in dies accessiones duæ typis definitæ contingunt, quod admodùm insolens est. Duplex tertiana freques obtingit, cuius accessiones quotidie fiunt, sed nec pares nec iisdẽ horis: ferè enim quæ diebus imparibus fiunt accessiones, similes inter se sunt, atque iis dissimiles quæ in dies pares incidunt. Duplex tertiana à simplici ferè initium habet, cui dein accedit & altera: & implicitarum vna prior terminari solet altera manente. Non minùs frequens est duplex atque etiam triplex quartana: illa duobus diebus exercet, vno intermittit: hæc quotidie accessiones habet, easq; rarò pares. Vtraque solet è simplici nasci, cui dein altera, postea verò & tertia ad illas se applicat. Has omnes à quotidiana typus distinguit, quòd sint quotidianæ similes inter se accessiones, harum verò dissimiles. Et licet similes fortè contingant, ex mouẽti tamen impetu & ex commemoratis signis internosci possunt. Neque enim duplex tertiana similes atque quotidiana accessiones efficit, nec triplex quartana similes atque tertiana duplex, quotidianáve: nec similes euidentes causæ sunt, quæ melancholiæ atque bilis aut pituitæ dominium proferant. Iam verò intermittentes diuersorum generum perquàm rarò implicantur, vt quotidiana & tertiana, tertiana & quartana, idque siquando inciderit, primis vix diebus animaduerti potest. Cæterùm intermittens vt tertiana interdum cõtinuæ iungitur: atque hæc à tertiana continua distat, quòd huius exacerbationes sine horrore rigoréve prehendant, nullóque sudore inclinent: in illa verò contrà à rigore incipiunt inclinántque cum sudore: nec tamẽ vt in intermittente sudorem sequitur integritas, sed alterius continuatio. Huius generis est quæ semitertiana dicitur: continua quidem ac minimè intermittens, vno die cum horrore inuadens, hincque grauiùs increscens affligénsque, altero autem leuiùs. Constat enim ex tertiana intermittẽte & ex quotidiana continua: vnóque die accessiones duas habet, altero vnicam. Si pares ambo sunt humores, exquisita fit semitertiana: si verò bilis exuperat, ardentior fit & tertianæ magis affinis: in pituita, mitior magísque quotidianæ particeps. Quotidiana intermittens si quando tertianæ continuæ iungatur atque implicetur, semitertianam quoque efficiet, eámque exquisitam & nunc dictæ persimilem, si humores ipsi æquales concurrant: non exquisitam verò, exuperante eorum alterutro. His ad vnguem cõprehensa mihi videtur omnis putridarum febrium tractatio.

Ex similium generũ implexu fiunt duplex quotidiana et duplex tertiana atque triplex quartana

Intermittentes diuersorum generum raro implicantur

Intermittens interdum iungitur continuæ atq; semitertiana

ἡμιτρι-ταῖος.

5 10 15 20 25 30 35

Hecticæ febris gradus, causæ, signa. Cap. XVI.

FEBRIS hectica est calor præter naturam in cordis substantia primùm ac per se hærens & infixus. Hic autem cordis vitalísque principij, mox etiam reliquarum partium similarium substantiam obsidet, quòd omnis cordis intemperies mox corpori

40

pori

pori reliquo facilè impertiatur. Consistit in cordis partisve similaris substantia, non quidem leuiter, vt ephemeræ aut putridæ febris calor, qui ex accenso spiritu vel humore in partium similarium substãtiam quadamtenùs effunditur: sed penitus quasi immersus primùm ac per se in propriam
5 partis substantiam infigitur. Quúmque partis similaris duplex sit calor, vnus elementaris, alter diuinus, non hic quidem, sed vnus elementaris supra modum auctus, hecticæ febris est essentia: cuius tamen vi tum diuinus ille calor, tum quicquid in similari parte consistit tandẽ exhauritur. Etenĩ partis similaris triplex est substantia, solida, humida, & spirituosa. Humi-
10 da rursum triplex, carnosa quę nil quàm concretus est humor alimẽtarius: primigenia, quæ propria est innati calidi substãtia, in qua & spiritus & calor innatus primum consistit: aquea seu elemẽtaris qua tanquam glutino solida substantia cohæret ac persistit. Quum itaque febrilis ille calor cor & vnamquãque partem similarem inuadit, primùm quidem carnosa quo-
15 que illius substantia incenditur & efferuescit: ac quãdiu nihil eius aut exiguum dissipatum est, primus est febris hecticæ gradus. Secuundus quum amplius procedente calore, aut plurima aut tota carnosa hæc substantia absumpta est: nam & huius multi existũt ordines. Tertius hecticæ gradus est, quũ absumpta carnosa substantia, calor ille febrilis & immanis primi-
20 genium humidum manifestè depopulatur: hic verus est marcor, & febris hectica cum marcore, quam Græci μαρασμώδη appellanr. Per hanc quidem insitus spiritus atque calor qui eo humido innititur, omnísque hinc prodiens facultas magnam facit virium iacturam: hinc & corporis vires omnes marcescunt & languẽt, omnésque functiones intercidunt. Hæc si ma-
25 nifesta iam est, penitus immedicabilis existit. Quum enim nobis insitum sit, & ex semine cõtractum humidum id primigenium, quicquid illius absumptum fuerit, resarciri nunquam potest, & hominem necesse est multo antè tempore interire, quàm maior illius portio disperdatur. Carnosa verò substantia quia instaurari potest, secũdus hecticæ gradus curationem ad-
30 mittit, nisi iam fortè marcori sit proximus. Vt autem febris calore, ita etiã ætatis decursũ sine febre, sine dolore, solo interdũ senio naturalíq; siccitate carnosum id humidum absumitur, deinde & primigenium, fitque simplex ex senio marcor: quemadmodum & dum arbores vetustate senióque marcescere cõperimus. Hectica porrò febris quæ vera simpléxque existit,
35 aut statim ab initio prehẽdit, aut ephemeræ succedit. Hæc in eum duntaxat incidit qui natura calidior sicciórque fuerit. Fit autem à vehemẽtibus causis euidentibus, vt ab iracundia, à mœrore, labore, æstu, siti, inedia. Hæ siquidem causæ quum leuiores sunt ephemeram, quum vehementissimæ hecticam mouẽt: statim nimirũ inflammatis solidis partibus. Incipien-
40 tis hecticæ febris primíque gradus signa sunt, quum vehementes causæ euidentes antecesserũt. Exacto triduo aut quatriduo, quum ephemera amplius dici nequeat, si febris perseuerat æqualis citra insignem vel additionem vel minutionem: quæ quia æqualis existit sine vllo dolore est, víxque

laborans febricitare se putat. Magna virium imbecillitas est cum quodam languore. Tangenti calor mitis primùm apparet, sed mox acer ac mordax. Pulsus debilis, paruus ac frequens: & arteriæ quàm circumpositæ partes calidiores sentiuntur, maximéque in diastole. Hora vna duabúsve ab ingesto cibo calor exacuitur pulsúsque crebrior atque celerior euadit: cibo 5 autem confecto, febris in pristinam æqualitatem redit. Vt enim si calcem humore conspergis, vapor multus acriórque calor suscitatur, ita & corporis solidæ partes hectico calore obsessæ, ampliorem calorem effundunt dũ cibi madore proluuntur. Quum secundus gradus est hecticę, præter superiora inualescente cordis siccitate, corpus iam manifestè liquescit & absu- 10 mitur. Vrinæ pinguedo telis araneorum similis innatat, cutis non rugosa & mollis vt iis qui aliis de causis extenuantur, sed vt cæteræ solidæ partes arida squalidáque existit. Pulsus durus tensúsque est, multóque debilior ac minor. Febris marasmodes verúsque marcor & tertius hecticæ gradus est, quum præ siccitate consumptionéque corporis, oculi supra modum caui 15 sunt, & prominent quæ circiter sunt ossa, aridæ palpebræ vix attolli possunt atque vt dormienti conniuent, neque tamen is status somnus est, sed dormiendi impotentia. Collapsa tẽpora ac summè caua, quòd eorum caro absumpta sit: frons dura, intenta & arida: facies squalida & plumbea, cuius & viuidus color periit. Vẽter quasi inanis, depressus atque cõtractus, 20 reliquúmque corpus omne ita aridũ, vt nihil præter ossa mẽbranis & cute obducta, & quasi sceleton esse videatur: ipsáq; cutis apprehẽsa vt coriũ aridissima apparet. Pulsus omnium maximè durus, paruus, debilis ac frequẽs. Atque hæc quidem hectica febris omnino simplex est, alteri nulli permista, quę proculdubio rarissima vsu obtingere animaduertitur. Est & alia 25 febris hectica aliquanto frequentior, quæ acutam ardentémque febrem excipit. Quum enim admodùm vehemens est febris incẽdium, & laborãs natura calidus siccúsque diutius inediam aut sitim tolerat, nulláque ope incendio succurritur, colliquefit carnosa similariũ partiũ substantia, & febris in partes solidas inuadit eásque populatur. Hęc propriè ardens & col- 30 liquans est febris, id breui efficiens, quod simplex hectica sensim multóque tẽpore. Traditur & tertia hecticæ differentia ex partis cuiuspiam affectione, pręsertim ex iecoris, lienis, ventriculi, pulmonum, thoracis, renũ vel intestinorum inflammatione haud rectè curata, maximè verò si purulenta euadat. Quum enim febrilis calor diutiùs in his persistat córque ob- 35 sideat, solutu certè quidem difficilis euadit, ac tum cordi, tum cęteris partibus summam siccitatem ingenerat. Cæterùm hæc propriè hectica censeri non potest, sed symptomatica febris, eáque plerumque lenta, de qua antè iam dixi. Quinetiam neque hoc genus, neque alterum præcedẽs in hecticæ simplicis genere contineri potest: vtrumque enim ex putredine na- 40 tum est, quam etiamnum diu redolet, eius quippe indicia in pulsu, in vrinis, in siti, in aliísque symptomatis permanent. Quin & crebræ in his excandescentiæ etiam sine cibo fiunt, & inæqualitates, & crebri horrores, quum

quum præsertim purulenta est collectio. Itaque omnis quæ hectica appellatur ex putrida febre profecta, putredinis etiamnum particeps est.

De maligna pestilentéque febre, quæ totius substantiæ morbus est. Cap. XVII.

MALIGNA febris est quæ non modò calore, sed & qualitate venenata cor fatigat. Quâ enim febris est, calore: quâ maligna, pernicie molesta est. Venenata qualitas appellatur, cuius vis & pernicies supra vulgaris putredinis conditionem est. Ea autē vel intus sponte gignitur in nobis, vel extrinsecus inducitur, ídque aliàs è sublimi, aliàs aliis ex causis. E sublimi venata febris quæ fit, pestilens est, aliis ex causis simpliciter maligna. Hæc itaque fit quum in nobis humores præter simplicem putredinem, alienam quoque perniciem his ex causis contrahunt. Hi enim vel sponte sua eò interdum sensim vetustate degenerant, vt prassina, cerulea, attáve bilis putrescens, vel vitiosi cibi atque potus, quia sint cuiusdam veneni participes, naturæ suæ humores febrésque proferūt. Aëris quoque inquinamenta quæ ex infectis palludibus, lacubus, antris, specubus, hominum animantiúmque cadaueribus aut excrementis, aut ex aliis grauioribus expirationibus sunt contracta: & quæ ex temporum tempestatúmque inordinatis exuperantiis procedunt. Quæcūque his ex causis genita sit pernicies, ea vel cum aëre, vel cum cibis, vel quouis modo aliter in nos penetrat, atque si suscipiendę febri pręparatum corpus est, malignè corruptis humoribus febrem infert simpliciter malignam. Pestilentis autē febris causa est pernicies venenatáque qualitas è sublimi cœlitúsque in aërem demissa, quæ quasi furibunda passim inuolat in vulgus. Quia enim pestilentiæ semina aëri inspersa inspiratione perspirationéque intrò subeunt, si cor affectioni præparatum est, id continuò, inde verò arteriarū spiritus, postremò humores corpúsque vniuersum labefactant. Sed est cognitu difficilimum, quid corpus vnumquodque pestilentię obnoxiū reddat. Quū maligna pestilénsve febris simplex est & solitaria citra putridā, pulsus languidus, paruus, frequens, celer, omninóque inæqualis existit: vires omnes pręsertímque vitales concidunt: frequens animi defectio ac interdum syncope: assidua vomitio per quam ne cibus quidem optimus cor recreat: vigiliæ molestæ, frequens corporis iactatio, vrinæ nec crudæ nec turbidæ: nec sitis vehemēs, nec appetentia deiecta, nec magnū incendium, nec febris admodum ardēs vt idcirco interdum ægri nec se febricitare putent, & sine sensu doloris viribus extinctis inopinatò decedant. Hæ igitur notæ sunt malignæ pestilentísque febris. Quum autem solitaria non est, sed putridæ permista, commemoratis signis accedūt, capitis dolor & grauitas, & in somnum propensio, deinde delirium, spiratio difficilis & graueolens, sitis inexhausta, deiecta appetentia, biliosa vomitio, interiorum æstus vehemens & extremorū frigus, vt idcirco febris foris mitis sit, intus conturbans:

conturbans:vrina cruda,turbida ac fœtida:fœda & graueolens alui proluuies, aliáque plurima quæ pro varia corporis humorúmque constitutione alia alios exercent. Hæc enim cōstitutionis varietas causa est,cur vix duos vsquam videas eadem cōtagione inquinatos similibus premi symptomatis. Futurorum porrò grauium malignorúmque morborum præsagia 5 quædam sunt. Ver pluuiosum & australe æstásque feruida: nam putredo corporibus accersitur. Auster sine pluuiis diu perseuerans: omnia quippe corrumpit, quia natura calidus humidúsque est: pluuiosus verò calorem æstúmque temperat. Aër turbidus, caliginosus, æstuosus quodam caumate, sine vētis aut leui austro. Nam flatu quouis & tempestate valida aër ex- 10 purgatur, neque putredinem ingenerari sinit. Cometæ, stellæ cadentes, hiatus,ardores,& alia in æthere nocte conspicua. Hæc enim singula si diu persistant,putredinis tum causæ,tum signa perhibentur. Eius verò genitæ aut proximè impendentis signa sunt, insectorum & ex putredine genitorum animalium exuperantia, cuiusmodi sunt pulices,cimices, muscarum 15 varia genera,locustæ,ranæ ac mures. Sæpe quæ in terræ visceribus degunt animalia,errabunda prosiliunt:auiculæ corruptione percepta nidos deserunt cœlúmque mutant:nonnunquam minutiorum animalium quę proniore sunt capite,vt ouium magna clades antecedit. Ex his igitur præsagiri potest annum grauem calamitosúmq; fore, in quo putridi maligníque 20 morbi grassentur. At verè pestilentem annum fore non hinc præuidere licet,sed ex sola syderum commistione,quæ illius est procreatrix.

De carbunculo bubonéque pestilenti. Cap. XVIII.

25

PESTILENTIVM febrium aliæ incomitatæ sunt,aliæ malignitatis suæ atque veneni characterem quendam exhibent. Hic autem vel carbunculus est vel bubo,vel exanthemata purpurea. Hæc quidem in mitioribus sub morbi statum erumpunt toto corpore conspersa,interdum ceru- 30 lea vel nigra nullo tumore exuberātia. Carbunculus perniciem adfert maiorem, non è certa sede, sed indiscriminatim, modò ex hac,modò ex illa prosiliens.Ferè autem oritur à pustula exili milij seminis magnitudine: interdum verò & multæ prosiliunt,primùm quidem pruritu, deinde rubore,ardore doloréque vehementi. Hoc verò sensim incres- 35 cente pars vritur crustosúmque vlcus quasi candente ferro inducitur, idque vel nigrum vel cinereum. Nonnunquam & à crustoso vlcere siue pustula initium sumit. Caro quæ circum vlcus est summè inflammatur, nigrescente colore doloréque implacabili, quæ demum corrupta excidit. Proximam continentémque huius causam statuunt,crassum retorridúm- 40 que sanguinem longè ab eo diuersum qui phlegmonem parit. Cæterùm quòd pestilens sit popularitérque grassetur, causa est non modò putrida, sed & venenata aëris constitutio, qua dum præparatum corpus attingitur,

tur, contractæ cladis hunc quasi characterem exhibet. Quæsitum autem perdiu, febrísne ex carbũculo, an ex febre carbũculus procedat. Quoniam interdum carbunculi initium multo antè tẽpore conspicuum quàm febris est, tametsi Galenus ex carbunculo febrẽ necessariò deducit: At certè vna
5 venenata pernicies vtriusque causa est, nec tota in carbũculo, nec in febre tota inhærescens. Quamdiu enim carbunculus sine febre est, quis omne virus in affecta sede collocet? Licet affecta pars extirpetur, aut circumscriptione facta virus intrò subire inhibeatur, nõ idcirco reliquum corpus in tuto fuerit. Non enim quemadmodum virulentarum bestiarum demor-
10 su, ex ea parte pernicies inducitur, sed inquinati aëris inspiratione. Quum itaque huius veneno cor lacessitur, si robustæ sunt vires, veneni quiddam statim in aliquam corporis summam partem disiicitur, illícque sensim incrementum sumit partémque contaminat: altera veneni portio intus hærens, quum sensim inualuerit, febrem infert pestilẽtem. Sin verò imbecil-
15 læ vires erunt, incensum intus venenum febrem parit, cuius impetu veneni quiddam foras exiliens, postea carbunculũ promit. Similis est & de pestilente bubone disputatio. Hic autem similem atque carbunculus ortus sui perniciem obtinet: materiam verò minùs feruidam ac verè phlegmonodem, vt quæ sanatione suppurat. Insidet verò solis adenibus, nempe vel
20 tõsillis, vel alis, vel inguinibus. De hoc nihil veterum literis proditum est, siue quòd tum rarus admodum & insolens esset, siue quòd in regionibus feruidis nusquam grassetur. Nunc autem aquiloniis pręsertim regionibus in pestilentia frequens, aliàs cum carbunculo, aliàs solitarius, aliàs antè, aliàs post febrem ortum habens. Si carbũculi comes est, illi ferè assidet pro-
25 ximásque glandulas occupat: vt si in capite vel in aliqua vicina parte consedit, eas quæ in collo & secus aures sunt glandulas inuadit: si in brachiis, alas: si in cruribus inguina. Nec tamen bubo carbunculi quasi comes est indiuiduus, sed vterque etiam seorsum deprehenditur. Finitima his sunt exanthemata & ecthymata. Hæc pustularum specie in summa cute extu-
30 berant, alba quidem, sed in ambitu rubra. Exanthemata verò maculæ sunt exiles vel rubræ, vel purpureæ, vel nigræ. Vt autem corporis summa, ita & interiora omnia viscera, musculos, neruos, cæterásque partes solidas obsident, ex hísque primam ducunt originem. Vtriusque sua propriáque causa in aëre: qualitas quippe maligna diuersi mitiorísque generis quàm quæ
35 carbunculum bubonémque pestilentem ingenerat: proinde in infantes ac pueros, non autem in seniores, nisi ferocior immaniórque sit, inuadit. Neque austrina neque pluuiosa constitutio, neque æstus, sed cæca pernicies hyeme pariter ac æstate annis quibusdam irrumpens, horum est effectrix: cum hac enim inquinamenta illa incipiunt paritérque desinũt. Ini-
40 tium habent à febre quæ synochi speciem habet: cuius pulsus frequens, celer ac vehemens est. Membra omnia ingrauescunt, somnus obrepit, caput dolet, nares stillant, oculi tument & illachrymantur, facies quasi inflammata rubescit, vox raucescit, difficilis crebráque fit respiratio. Die tertio,

quarto, aut interdum quinto exanthemata ecthymatáve morbi vi impulsa prorumpunt nulla crisi, nulla febris solutione. Hæc enim persistit dum cita aluo fœda proluuies exeat, aut dum absumatur tempore. Morbi complures alij sunt pestilentes, aut cõsuetorum aut insolentium numero, quorum est sua cuiusque causa euidens propriáque malignitas in aëre cœlitus 5 demissa, cuius essentia haud secus quàm ex euentu dignosci comprehendíque potest. At nihilominùs quoniam vniuscuiusque comes est maligna perniciosáque febris ex ea contagione profecta, quæ inspiratu cor viscus omnium nobilissimum primùm attingit, iure debent omnes hoc genere pestilentis febris recenseri. Quicunque verò aut epidemij, aut con- 10 tagiosi, aut venenati morbi nulla comite febre nos obsident, licet occultæ cuiusdam & cæcæ malignitatis sint participes, non huc tamen, sed in particularium morborum genera referri debent, in quorum deinceps tractatione versamur.

15

DE FEBRIVM SYMPTOMATIS. Caput XIX.

EBRIS nulla incomitata progreditur, sed tum sympto- 20 matis, tum aliis plerumque morbis stipata. Symptomata quęcunque leuia sunt ac mitia in signis duntaxat connumerari solent: quæ verò sæua ac sæpe laborantem non minùs quàm febris exercent, viréisque nimiopere aut fatigãt aut dissoluũt, animaduersione & tractatione digna sunt. 25 Siquid igitur præter febrem ægrotum immaniùs torquebit, videndum & accuratè discernendum, ídne ex febre vt proprium eius symptoma emergat, an ex alio morbo qui febri sit implicitus & cuius propria sit seorsum causa. Grauius autem symptoma reddit, aut humoris situs aut partis imbecillitas. Quum enim febris materia non in omne corpus est æquabili- 30 ter effusa, sed in aliquam partem præcipuè impegit, pro illius conditione symptomata exurgunt. Quum etiã ante febrem pars quædam corporis vel natura vel humoris cuiusdam veterísve mali vitio imbecilla erat, tametsi æquabilis sit corporis affectio, pars tamen iamdiu offensa prima omnium iacturam & incommoda persentit: & si quod in ea delitescit vitium, id 35 protinus excitatur cum febre. Febrium verò symptomata, quæ ferè solent grauissimè torquere, hæc sunt: sitis, linguæ ariditas & scabrities, deglutiendi difficultas, gustus deprauatus, cibi fastidium, nausea, vomitio, alui profluuium, singultus, syncope, animi defectio, oppressio, æstus immodicus, corporis iactatio & eius velut confusio, lumborum grauitas, 40 capitis dolor, vigiliæ, delirium. In intermittente verò febre rigor vehemens, sudor exuperans. Sitis quidem fit interiore ventriculi tunica, vel ardore inarefacta, vel imbuta nitroso & acri calidóque humore. Illa tamen

men potu extinguitur, hæc verò minimè, etiamsi totus veter humore perfundatur ac turgeat: sæpe enim vel ore madido grauis existit. Sola corporis æstuatio nisi hæc interueniant, rarò siti excruciat. Nam interdum corpus febri exardescit sine siti, nō quòd (vt vulgò creditur) frigida destillatio ven
5 triculum proluat, sed quòd ardoris causa longiùs absit à ventriculo. Lingua nonnunquam sine siti arescit in febre, perinde atque in iis qui per sanitatem hiante ore obdormiunt: arescit & ab immodico æstu, & à calido acríque vapore in fauces, in os, & in palatum sublato. Huius plerumque tanta vis est vt linguam scabritie exasperet, nonnunquam & hanc diffin-
10 dat. Si crassiusculus vapor est, aut pituita è ventriculo in os redundat, aut è cerebro procumbit, crassescens ea vi caloris & obdurescens linguam ac dentes plerumque & gulam totam lentore obducit. Hæ ipsæ causæ quum fauces œsophagíque introitum obsident, & viam cibi vel siccitate vel lentore coangustant, deglutiendi difficultatem inuehunt. Nunquam tamen
15 deprehensum est his solùm ex causis (quod tamen plurimi metuunt) omnino fauces præcludi. Gustus deprauatur quum lingua aut os vel bilis perfusione amarescit, vel corrupti humoris substantia aut vapore inquinatur. Sub hoc autem vitio integra nonnunquam est appetentia. Cibi verò fastidium aut febrem antecedit, aut primum eius symptoma existit.
20 Huius enim causa multiplex. Nam & sola corporis perturbatio & omnis ventriculi perfusio à quouis humore, qui aut ipsum quasi saturat, aut aliena qualitate appetendi vim illius consopit & obruit: necnon corruptus vapor in os ventriculi vndelibet efflatus, aut sola infensa qualitas eò se inferens, appetentiam euertit. Nausea atque vomitio causas habet aut hu-
25 morem aut vaporem aut qualitatē, quæ modò nimiopere relaxat & emollit, vt pituita dulcis: modò expultricem facultatem, vel copia vel acrimonia extimulat, vt bilis genus omne: modò pernicie facultatis ipsius robur aut infestat aut dissoluit, vt maligna atque pestilēs febris qualitas. Quum igitur causarum aliqua vel in ore ventriculi, vel circum tunicas eius tam
30 vehementer impingitur ac hæret vt excuti ipsa minimè possit, si exinanitus est ventriculus nauseam solùm: sin verò potu cibóve confectus est, cibi vomitionem mouet. Quum autem causa ipsa nusquā obhæret, sed aut in ventriculo fluctuat, aut in eum alicunde confluit, humoris aliàs biliosi, aliàs pituitosi vomitionem ciet. Alui profluuium quod lienteria di-
35 citur nonnunquam perinde atque vomitio febri succedit, qum ventriculus, vel copia, vel acrimonia, vel malignitate humorum vaporúmve eousque proritatur vt minimè cibum vel amplectatur vel conficiat. Sed & id nonnunquam præstat immoderatus ac intempestiuus frigidæ potus, præsertim ventriculo purgatione lacessito datus. Singultum vel ab inani-
40 tione vel à repletione fieri author est Hippocrates: at qui per febres acutas eásque malignas incidit quum ferè perniciosus sit, aliam causam habet, aut corrupti humoris acrimoniam, aut malignitatem ac perniciem, qualem pestilens febris exhibet. Hæc quippe vt vomitionem ac plerum-

que animi exolutionem, ita & dum in ventriculi tunicas altiùs inseritur, singultum ciet. Animus in febre deficit & exoluitur, modò ab eius humoris pernicie, qui venenatam febrem inflixit, modò ab eruginosa aut prassina, aut atra bile, quæ ventriculi os præcordiorúmve membranas acriter ferit ac vellicat. Quum autem turgens hæc materia è venis in cordis arcem vel subit vel impellitur, multò grauior obtingit exolutio, necnon syncope in primis periculosa, quum ea repente & affatim irruperit. Exolutionem etiam plerumque infert symptomatum quæ febribus assistunt sæuitia, vt vigiliæ, dolor, timor, immodica & repente facta quæuis vacuatio, itémque victus tenuis atque parcus. Quæ hactenus protuli, ferè quidem ventriculi aut præcordiorum offensione emergunt, quum vel bilis acerrima, vel alius quiuis putrescens aut venenatus humor in eas sedes vehementiùs irruit, aut eò de se tetrum vaporem effundit. Quæ autem non ex his causis profecta sunt, ex alio quodam peculiari morbo ducunt originem. Oppressio quæ penè suffocat laborantémque huc illuc agitat & impellit, fit interdum ab ardore bilis prassinæ vel eruginosæ quæ circum cor, vt in causo, exæstuat: interdum ab eius humoris copia qui in præcordiis aut in visceribus firmatus ac per febrem impulsus ventriculum atque diaphragma premit. Posterior hæc non minùs in intermittente febre quàm in continua frequens, cui ferè comes est præcordiorum distentio, atque in contractu pressúque dolor. Est porrò grauissima oppressio, quum vel iecur vel lienem phlegmone exercet. Huic affinis est spirandi difficultas non parui in morbis acutis momenti. Ea præcordiorum oppressionem sæpe consequitur, nonnunquam cordis & pulmonum æstum, quum vt in causo bilis atque puttedo circum eas sedes incenditur: aut quũ turgens in venis materia impetu prosiliens eò procumbit. Delirantibus quorum sensus aliò distrahitur, rara & alta, iis verò qui iam morti proximi sunt, alta, crebra difficilísque fit respiratio, sed non tam vehementia æstus, quàm insiti caloris penuria & virium languore. Quæ verò vel à destillatione, vel ab alia quauis causa processit, minimè debét in febriũ symptomatis recenseri. Lumborum dolor atque grauitas tum maximè fit, quum peccantis materiæ pondus in venam cauam aut in maiorem lumborum arteriam plurimùm illabitur. Ea si pariter vehementiùs inceditur, renum lumborúmque suscitat ardores. At verò quum eius portio in tenues venas quæ per summa sunt corporis, atque etiam in musculos excurrit, lassitudines, membrorum grauitates, artuúmque dolores excruciant. His ex causis maximè verò ex oppressione, ex lumborum attuúmque dolore atque ex æstu, magna incidit corporis iactatio, qua id subinde modò in alterutrum latus, modò in pedes inquietum deuoluitur. Quũ verò neque à dolore neque ab his causis impellentibus corpus perturbatione iactatur, vel morbi materiam in venis turgere, & huc illúcque ferri, vel cæca malignitate cor, vt in pestilente febre, obsideri putandum.

Capitis dolor in febre subiectarum partium maximéque præcordiorum

rum consensu fit, in quibus exæstuans humor multum de se vaporem in caput per medias quasque regiones (est enim corpus omnino perspirabile) emittit. Hic verò meninges & pericranium vel calore & acrimonia feriens, vel copia distrahens dolorem parit. Nonnunquam & è venis arteriisque maioribus sursum impulsus tenuior sanguis temporum pulsantem facit dolorem. Omnis autem ex febre genitus capitis dolor, aut tempora, aut frõtem, aut omnino priorem capitis regionem adoritur. Qui verò aut in occipitio, aut in vertice, aut circum aures figitur, etiamsi cum febre excandescat, peculiarem causam habet in capite, neque symptoma est febris. Sæpe enim hisce locis vetus dolor quasi sopitus atque conquiescens, humore irritato exasperatur cum febre; quemadmodum & humor omnis circum membranas & articulos præter naturam obhærens, si tacitus erat, vini meracioris liberaliore potu suscitatur doloremque ciet. Vigilias inferunt causæ omnes quæ somnum & quietem interpellant: dolor, æstus, oppressio, sitis, & quæcunque nimium infestæ sunt & labotanti graues. Plerumque etiamsi ne istæ quidem molestæ sint, somnus tamen nullus obrepere potest. Id ferè obtingit quum calidus acérque vapor cerebri substantiam magis quàm meninges ferit, eámque exiccat & calfacit, spiritúsque supra modum attenuat & variè dispergit. Idipsum quoque citra magnum ardorem euenire compertum est, quoties perniciosa qualitate cor obteritur. Somni modus diligenter obseruandus. Nam in acutis morbis consopiti labotantes quum expergiscuntur, plerumque nec meminerunt, nec se dormiuisse putant. Posteriores hæ causæ si vehementiores occurrunt, aut si feruida bilis in cerebrum obrepit, ídque vrinis factis interdum purioribus, mens conturbatur & portentosa rerum simulachra sensibus & menti sese obiectant, quibus continuò succedit delirium ipsáque mentis alienatio, cuius varias posthac species exponemus. Maioris autem terroris est delirium quàm periculi, quòd sæpe nullo vitæ discrimine hominem abducat ab vsu rationis. Præsentitur verò aut importuna loquacitate, aut immoderatiore gestu, aut quauis effrenata labotantis impudentia. Ferè autem quum is humor deferbuetit, represso delirio grauis profundúsque sopor obrepit. Rigor horrórve quanquam intermittentium febtium est proprius, nonnunquam tamen modum excedit. Ex his autem causis prodit, quas superiori oratione sumus complexi. Qui in continua febre interdum apparet, aut commutationis aut solutionis est index. Sudor non modò febrium intermittentium, sed & cõtinuarum & aliorum quorundam morborum est communis. Huius materia est humor vel copia vel qualitate grauis, per cutis spiracula manifestè affatímque prosiliens. Hinc verò quòd calidus sit aut frigidus, mitis aut acer, tenuis aut crassus atque viscosus, fœtidus aut suauis, humoris qui hunc protulit genus exprimitur. Erumpit sudor aut naturæ vi quiddam superuacaneum robore expellentis, aut sponte proprióque impetu. Illum naturalem, hunc symptomaticũ appellant. Qui dece-

dente febris intermittentis accessione profluit vberiùs, & qui in cōtinuarum febrium crisi emanat, naturalis est: præter naturam verò & symptomaticus, qui quouis modo aliter aliòve morbi tempore prosilit. Hic ferè primùm incipit à capite, ac deinde è reliquis etiam partibus sensim emanat. Solùm enim vtilis & secundum naturam is habendus est, qui expurgatæ aluo succedit, quísque iam vacuata crassiore morbi materia, reliquam tenuem per corporis summa dissipat. Qui verò vel morbi initio, vel quouis alio tempore, vel ante concoctionem, vel ante crisim exierit, irritus est atque symptomaticus, & cui nulla morbi fida solutio committi potest. Qui in syncope & in virium exolutione, siue calidus siue frigidus emergit, non sudor, sed propriè mador appellatur. Hæc præcipua sunt febrium symptomata, ex quorum specie atque sæuitia intelligi potest, in quam præsertim partem continens febris materia incumbat, aut quæ pars corporis, vel imbecilla, vel humoris vitio grauata ante febrem fuerit. Sic omnis comprehensa sit tractatio noscendarum febrium, à qua in eam me confero quæ de morbis est partium singularum.

LIBRI QVARTI DE FEBRIBVS earúmque symptomatis, Finis.

De partium morbis & symptomatis, LIBER QVINTVS.

PRÆFATIO.

VI primi omnium medicinæ initia & quasi fundamenta iecerunt, iure quidem ac meritò id sibi laudi & gloriæ tribuêre, vt à se inuentis & modo deprehensis insuetatísque affectibus inaudita quoque nomina arbitratu suo imponerent. Sed quum ipsi rudem adhuc & incultam rerum cognitionẽ haberent, nomina morbis confinxerunt, non ex rei essentia cui primùm & maximè medemur, sed ex eo quòd forte primùm occurreret, quemadmodum & lui venereæ hæc ætas maximè varia aptauit nomina. Itaque morbi alij à parte cui insident nũcupati sunt, vt pleuritis, nephritis, peripneumonia: alij ab efficiente materia, vt melancholia, cholera, calculus: alij ab ingenti quodam symptomate, vt epilepsia, apoplexia, paralysis, tremor: alij ab externarum rerum similitudine, vt elephas, cancer, polypus, satyriasis. Veteres igitur illi & primi medici quum vnam empiricam colerent, Dogmatici dein notandis rebus artem fecerunt, longásque obseruationes ad artem & ad præcepta reuocarunt: quam ne obscurarent & offunderent nouitate verborũ, longo iam vsu trita morborũ nomina retinuerunt, alíísque deinceps eadẽ vsurparũt. Nobis quoque eorũ vsus tenẽdus: corporísque partes sequutis, morbi omnes eorúmque causæ & origines scrutandæ, non opinabiles tantũ quas plerique meditãdo fingunt & cõminiscuntur, sed curationi in primis cõsentaneæ, & ex quibus medendi ratio depromatur. Equidem nunquam vllum planè cognitum penitúsque perspectum morbum esse putauerim, nisi compertum habeatur & quasi oculis cernatur, quæ in humano corpore sedes primariò laboret, quis in ea sit affectus præter naturã, vnde is processit, vtrum in ea sede genitus κατὰ πρωτοπάθειαν, an aliũde profectus κατὰ συμπάθειαν, an denique causa aliqua interior illum foueat. Hæc enim singula certis signis scrutari & internoscere oportet eũ qui rectè velit morbis mederi. In hanc morborum causarúmque doctrinã nunc totus incumbo, cui necdum curationem subiiciam, ne in turbulenta singularium confusione occuper, quorum non est disciplina. Alia noscendorum, alia curandorum morborum methodus, nec singulis omnia conuenienter aptari possunt. Interiores autem corporis morbos primùm oratione persequar, deinde externos qui sensibus obiecti ferè chirurgiam postulant: id initio sanciẽs, ne quis huc nisi gnarus anatomes ac peritissimus accedat: & quæcunque quis vel leget vel audiet (fit autem audiendo

quàm legendo mens in rem ipsam attentior) fixa meditatione ea contempletur in humano corpore: vt summam rerum cognitionem firma memoria stabiliat.

De capitis dolore eiúsque causis. Cap. I.

περὶ τῶν κεφαλαλγούντων.

APITIS affectus quoscunque vsus olim notauit, symptomata certè sunt, non morbi. Hęc in tres ordines ex affecta sede partimur: alia capitis membranas, alia cerebri substantiam, alia meatus atque ductus obsidet. Membranas appello meninges & pericranium, in quibus solis vt exquisitè sentientibus dolores fiunt, cephalalgia, cephalæa & hemicrania. In cerebri substantia, quæ omnis principis facultatis nempe mentis, imaginationis & memoriæ sedes est atque instrumentum, deprauatæ functionis symptomata sunt, phrenitis, delirium, melancholia, lycanthropia, mania: abolitæ verò functiones sunt, stultitia, amentia, extincta memoria, sopor, veternus, catoche, lethargus. In cerebri ventriculis atque in iis ductibus per quos animalis spiritus in sensuũ motuúmque organa distribuitur, sensus motúsque symptomata fiunt, vertigo, epilepsia, incubus, apoplexia, paralysis, conuulsio, tremor, cathatrus. De singulis rursum plenius dicẽdum. Dolor omnis capitis in mẽbranis existit, quæ si neque ab æstu, neque à frigore, neque ab ictu, neque ab odore graui offenduntur, causam interiorem habent doloris, quæ aut illas intemperie afficit, aut ferit, aut diuellit, aut distendit. Quę autem signa doloris speciẽ, eadem & efficientes causas ostendunt. Dolor acer, erodens ac perforans ab humore fit aut vapore bilioso & acri feriente membranas: grauans à frigidorum pituitosorúmque copia: distendens à flatuum aut humorum mitiorum exuperantia qui inter caluam & pericranium, vel inter caluam crassámque meningem se insinuant, eásque membranas diducũt ab osse: dolor pulsans à tenui biliosóque sanguine, vel à spiritu redundante, quo turgentes ac distentæ arteriæ vehementiùs pulsant membranásque concutiunt. Eius ferè generis est dolor omnis qui statis horis quotidie siue cum febre, siue citra hanc recurrit. Sed enim horum dolorum causæ ex iis signis certiùs discerni possunt, quæ demõstrant quis humor in capite exuperet. Dolor omnis aut externus est aut interior. Externus quoniam pericranio incumbit, capillorum radices inuerti non sinit, & capitis pressu exacuitur, interior verò mitescit. Falsum est & à veritate prorsus alienum, interiores solos dolores ad oculorum vsque radices pertinere: nam & externi eòdem sæpe pertingunt, quòd & pericranium cui insident, oculorum cauum succingat. Dolor capitis consuetus & multos iam annos hominẽ frequenter leui occasione exercens, aut cephalæa aut hemicrania est: illa caput totum aut partem eius maximam: hæc alteram duntaxat occupat, à temporúmque pulsatione initium ferè sumit. Quinetiam cephalæa semper proprio & primario fit capitis affectu, hemicrania verò præcordiorum subditarúmque

κεφαλαία

ἡμικρανία.

5 10 15 20 25 30 35 40

tarúmque

tarúmque partium ſympathia. Cephalalgia genus vtrumque comprehendit, ac præterea quemuis dolorem, ſiue ex febris ſiue ex ſolis ardore, ſiue ex ebrietate, ſiue ex alia quauis euidente cauſa excitatum. Ita igitur doloris ſpecies eiúſque cauſa internoſcitur.

5 Principis facultatis ſymptomata. Cap. II.

RINCIPIS facultatis animæ quæ in cerebri ſubſtantia tanquam in proprio domicilio reſidet, deprauata functio eſt deſipiētia παραφϱοσύνη Græcis & παράνοια dicta, quę mentis eſt alienatio. Hac qui cōflictātur præpoſterè ratiocināntur aut aliena cogitāt, qualia aut nuſquam, aut aliter multò ſubſiſtunt. Quibus ita meus ægrotat, ij dolorem, inquit Hippocrates, non ſentiunt. Deſipientium tres ſunt ordines: alij cogitatione ſola delirāt, quibus etiā vigilantibus mens viſis quibuſdam mēdacibus 15 iactatur: alij verbo, qui vel impudentiùs & effrenatiùs, vel nullo ordine nullóque iudicio multa obloquuntur: alij opere, qui ſuas etiam cogitationes factis explent. Omnium cauſa eſt humor aut vapor feruentiſſimus in cerebri ſubſtātiam in eiúſque ventriculos effuſus, cuius impulſu & agitatione mens in falſa quædam fictitiáque traducitur. Deſipientia alia cum 20 febre, alia ſine febre cōſiſtit. Quę cum febre, aut phrenitis eſt aut deliriū. Diſtāt autem quòd ſimplex delirium fiat ex bile, aut ex tenui ſanguine per cerebrum effuſo, aut ex ventriculi, præcordiorum totiúſve corporis calida expiratione, qualis in ardentiſſimarum febrium vigore ſuſcitatur. Phrenitis ſemper ex proprio atque primario cerebri affectu, vt ex inflāmatione, 25 ex eryſipelate. Diſtant etiam quòd delirium plerumque febris aut morbi grauioris ſymptoma ſit: phrenitis verò non ſymptoma, ſed cauſa ſit febris. Adhæc frequens admodum eſt delirium, phrenitis verò rariſſima. Horum autē cauſa ſanguíſne ſit an bilis flaua, ex delirationis ſpecie perſpicuè noſcitur. Nam deliria, inquit Hippocrates, quæ cum riſu accidunt, tutiora 30 ſunt quàm quæ ſeriò: quòd illa à ſanguinis exuperantia, hæc quia ferocia, à bilis ſint acrimonia. Diſcernūtur porrò ex iis ſignis, quæ quis humor exuperet demonſtrant. Atque hæ quidē deſipiētiæ in febre ſunt. Deſipientia porrò ſine febre, alia ſimplex eſt, alia melancholica. Simplex illa & leuis interdū fit ex cerebri inanitione atque ex imbecillitate principis facul-35 tatis, qualem dixit Hippocrates ab immoderato ſanguinis effluuio, atque etiam ex vigiliis accidere. Fit & interdum vehementiùs perculſo & impulſo cerebro, vnde & animalis ſpiritus & mens perturbatur atque confunditur, vt quæ apud Hippocratem ex capitis ictu fit deſipiētia. Quinetiam ex multa vini potatione naſci traditur, idque plerumque ſine febre, capite 40 nimirum ſanguinis vaporíſque feruidioris copia incaleſcente & celeriùs impulſo. Melancholica deſipiētia triplex, melancholia, lycāthropia & mania. Melancholia mentis eſt alienatio, qua laborantes vel cogitant, vel loquuntur, vel efficiunt abſurda longéque à ratione & conſilio abhorren-

παραφϱο-νοῦντων,

παρακοπὴ καὶ παρα-φορά.

φρενῖτις.

μελαγχο-λία.

Ἢν φόβος καὶ δυσθυμίη πολὺν χρόνον διατελέῃ, μελαγχολικὸν τὸ τοιοῦτον. Aph. 23 sect. 6.

tia, eáque omnia cum metu & mœstitia; quæ duo Hippocrates indubitata melancholiæ signa constituit. Incipientes quidem melancholici abiecto, demisso & hebetiore sunt animo, se suáque negligunt, vitam sibi acerbam putant & amarissimam, etiamsi ex ea migrare pertimescant. Quum iam malum inualuit, multa animo & cogitatione fingunt & obloquuntur aliena perturbatè atque confusè, eáque ferè tristia: alij ne loquendum quidem sibi esse putant, sed omnem vitam in taciturnitate trãsigendam. Dein hominum consuetudinem cõspectúmque magnopere fugiũt, multi solitudines quærunt, & interdum mortuorum sepulchra aut horridas speluncas errantes sectantur, eóque se recõdunt, ac sæpe luporum ritu vlulant, quorum propriè vitium lycanthropia nũcupatur. Infinitæ horum species: qualis nimirum maximè olim fuerit cuiusque intenta cogitatio, aut qualis vitæ cõditio, talis sese repræsentat melancholica deliratio. Nam (quod Aristoteles literis prodidit) vt vinum potãtium naturæ & moribus, ita sanè melancholia laborãtium constitutioni sese accõmodat. Eorũ plurimi, qui sine febre desipiunt, melancholici putãtur, maximè si meticulosi sint & tristes, qui facilè continentur, nec violenter quicquam faciunt: sola quippe melancholica desipientia à frigidiore succo cõtrahitur, reliquæ omnes à calido.

λυκανθρωπία.

μανία.

Melãcholiæ succedit mania, nobis furor vel insania dicta, quæ cogitatione, verbo aut opere melancholicorũ quidem deliramẽta imitatur, sed iracundia, iurgiis, clamoribus, horrẽdo aspectu, multo denique maiore corporis impetu & mentis perturbatione laboranres exercet ac impellit, vt quasi feræ & immanes beluę in obuios dentibus, vnguibus & pugnis insitata rabie petulanter inuadant. Horum iam causas expediam.

Melancholiæ causa.

Melancholiam efficit ater ac fæculentus humor aut vapor in mentis sedem irrepens. Humor autem modò in liene viciníſque partibus, modò in capite solo consistit, modò in venas vniuersúmque corpus effunditur. Hinc melancholia triplex, hypochõdriaca, primaria, & quæ totius corporis vitio fit. Omnium mitissima est hypochondriaca, quæ & flatulẽta nuncuparur: ea sinistri hypochõdrij sympathia concitatur, è quo vapor ater & obscurus obrepit in mentem. Huius generis signa conspicua sunt subter præcordia, in quibus arteriæ vehementer & molestè pulsant, sicut & Hippocrates notauit. Præcordiorum venæ si pulsant, aut turbationem aut delirium portendunt. Ex humoris ardore æstus præcordiis inest, sed sine siti: nam læsa ventriculi concoctione sputum humidum copiosúmque reiicitur. Hinc etiam ructus, flatus, rugitus & fluctuatio: sæpe dolor & cordis palpitatio, interdum etiam suffocatio. Sumpto cibo calidiore & coctu difficicili, calidus vapor sursum expiratur, è quo tum hæc, tum omnia melancholica deliramenta inualescunt, mitescunt verò refrigerante cibo, alui deiectione, vomitione & ructibus. In plerisque etiam lienis aut mesenterij renitẽs dolẽnsque tumor aliæque horum affectuum notæ insunt: in aliis quũ præsertim ab exusta bile flaua tales euaserunt, nec sola fæx melancholica, sed atra bilis molesta est, nõ manifesta humorum cõgestio deprehenditur.

prehenditur. Melancholia primaria in qua cerebrum primariò afficitur, ſiue peculiari, ſiue totius corporis vitio, hinc intelligitur, quòd ſine præcordiorum affectione fatiget, quódque ſigna adſint quæ melancholicum humorem, vel in capite, vel in toto corpore dominari & exuperare demõ-
5 ſtrant. Iam verò quum atra bilis, vel melancholiæ, vel ſanguinis, vel flauæ bilis exuſtione genita eſt, mania inſilit & adoritur, quæ proinde ſæpe ſuccedit incaleſcenti melãcholiç. Ater hic humor ſimiliter atque melãcholia aliàs in præcordiis, aliàs in toto corpore, aliàs in capite ſolo congeritur. Calidus verò quum ſit, immania horrendáque deliramenta cõcitat: quòd
10 ſi putreſcat, febrem accerſet, ſin duntaxat vehementiùs incaleſcat, ſine febre maniam ſolitariam. Et hæ quidem deprauatæ aut perturbatæ mentis functiones exiſtunt, quibus ferè comites ſunt vigiliæ, eæque interdum pertinaces adeò ac diuturnæ, vt mente captus quidam menſes quatuordecim inſomnes duxerit. Nunc de contrariis ſymptomatis.

μανία μονήρης.

15 Stultitia ſeu fatuitas quæ Græcis eſt μώρωσις, mentis eſt imminuta & infirmata functio ceu quædam ignauia. Amentia quæ ἄνοια, eſt vel imaginationis, vel mentis occaſus atque priuatio, qua iam ab ipſo ortu perculſi affectíque vix mentis inopia loqui diſcunt. Huius claſſis eſt fluxa & amiſſa memoria, quæ & obliuio. Omnium autẽ cauſa frigida eſt cerebri intem-
20 peries, quæ functiones omnes torpidas ſegnéſque reddit: nonnunquam cerebri aut temporum ex ictu aut ex vulnere vehemens concuſſio, quæ id imbecillius fecerit. At qui ab ipſo iam ortu & naturæ primordiis vitium contraxerunt, iis inconcinna cerebri figura maláque ineſt conformatio, aut certè pauca cerebri ſubſtantia, vt quibus caput puſillum exiſtit. Verũ
25 enimuero frigida cerebri intemperies quæ nõ ſimplex eſt, ſed ex humoris frigidi pituitoſique copia, iis quæ iam diximus ſoporoſos etiam affectus adiungit, ſomnum, ſoporem, cataphoram, lethargum.

τὰ καταφορικὰ καὶ καρώδη πάθη.

ἐπιλησμονὴ καὶ λήθη.

Somnus quidem naturalis, cerebri & animalis facultatis quies eſt, ſpiritus ac vires inſtaurãs, quæ vigiliis & exercitatione per ſenſuum motuúm-
30 que organa diſſipatæ ſunt. Quocirca inanitio & defatigatio ſomni quietíſque cauſa quædã eſt: ac proinde à vigiliis, à multáq; exercitatione ſomnus arctior & placidior obrepit. At verò ſomnus non naturalis (vt Ariſtoteli placet) oppleto fit cerebro, ídque vel halituoſo quodam vapore, vt à balneis, à cibi viníque copia, ab aluo ſuppreſſa: vel humore copioſo qui
35 nec caloris nec frigoris modum vehementer excedat. Is enim ſi pariter frigidus veréque pituitoſus ſit, & magna copia in cerebri ſubſtantiam & in ventriculos (quò proprium cerebri excrementum cumulari recondíque ſolet) effundatur, nõ ſomnum, ſed altum ſoporẽ, qui Græcis καταφορὰ βαθεῖα dicitur, inferet: aut etiam veternum ſopore grauiorem, ſi illius copia ad-
40 modum grauis extiterit. Adhæc ſi fortè humorem eum pituitoſum putredo inuadens febrem accerſat, lethargus excitabitur, à ſopore vnius febris eiúſque pituitoſæ interuentu diſtinctus. Ab apoplexia verò ſopor, qui grauis ſit, internoſci vix poteſt: hoc tamen diſcriminis intercedit, quòd

ὁ ὕπνος.

Somnus non naturalis fit oppleto cerebro, idq. vel halituoso quodam vapore vt a balneis, cibi viniq; copia, ab aluo suppressa, vel humore copioso qui nec caloris nec frigoris modum excedat

λήθαργος

ὁ κάρος.

quòd sopor facilem liberámque respirationem sine stertore cõseruet, quæ tamen in apoplexia sensim ingrauescit, accestítque stertore. Reliquæ omnes motus & sensus & mentis functiones, in sopore perinde atque in apoplexia, vel etiam grauiùs interceptæ concidunt, quanquam in quodam deprehendi vnam constitisse memoriam. Is quum per accessionem ita sopiretur, vt nec pilorum auulsionem, nec punctionem sentiret, excitatus tandem omnia furore quodam memorauit, quibus acerbè excruciatus fuerat in sopore. Fiunt præterea & soporosi affectus cerebro ictu vel casu vehementiùs concusso. Agitatis quippe & cõmotis spiritibus, nulla rectè actio edi potest, túmque subsistit homo quasi attonitus, vt qui aut timore aut verecundia obstupuit. At si concussionis vi & impetu fracta ac depressa calua meninges cerebrúmque premit, sensus atque sermonis expers obstupescit æger. At certè quum effractum cerebrum est, atque eius aut neruorum inde prodeuntium diuulsio quædam obtigit, omnibus quidem fractis ac debilitatis deterrimus oritur sopor exiguam nobis salutis spem relinquẽs. De hoc inquit Hippocrates. A capitis ictu stupor malum. Et rursum. Quorum cerebrum concussum aliqua ex causa est, eos repẽte obmutescere necesse est. Quendam vidi ictu adeò vehementi ac valido concidisse, vt sanguis ex oculis, auribus, naribus & ex ore manaret: hinc tantus mentis sensúumque stupor inuasit, vt calua pertusa ac deinde obducta fuerit omnéque remedij genus sine sensu inductum, sitque is tertio mense restitutus, immemor omnium quæ obtigerant. An autem ex contusione, an ex humorum frigidorum copia ortus sit affectus sopotosus, facilè tum propria signa explicabunt, tum quæ morbum antecesserunt.

Est & aliud symptoma ex contrariarum causarum permistione nascẽs, quum pituita bilísque flaua permistæ in cerebro simul immoderatiùs exuperant. Id catoche seu catalepsis id est prehensio aut stupor vigilans vocitatur, quòd licet mens sensúsque omnes subitò correpti vigilantis formã figurámque retineant, nihilominus tamen omnis eorum functio consopita sit. Quocunque statu prehẽsus sit æger, eodem permanet. Rarum certè hoc malum, & cuius admiratione spectatores obstupescunt. Laborantes duos referam quorum animaduersio in cæterorum cognitionem adducat. Vnus dum literis & chartis sedulò inuigilaret, repẽte hoc vitio perculsus, ita quidem obriguit, vt sedens calamúmque digitis premens oculis in libros defixis putaretur in eorum studia incumbere, donec vocatus ac impulsus deprehensus est omni sensu motúque carere. Alterum mortui ritu iacentem inuisi, qui neque cernebat, neque audiebat, neque compunctus sentiebat quicquam: facilis tamen inerat spiratio, & quicquid in os inserebatur, promptè vorabat. E lectulo sublatus solus consistebat impulsúsque incedebat, & quocunque vel manus, vel brachium, vel crus inflecteretur, illic quasi fixum & stabile permanebat. Expressam quandam dixisses laruam, aut arte progredientem statuam. Hinc igitur constet, quæ cerebri symptomata simplicem intemperiem, & quę humorum vitium sequantur.

quantur. Nunc de ventriculorum ductuúmque affectibus.

Motus sensúsque symptomata. Cap. III.

VERTIGO est qua omnia circumagi videntur, ita quidē cerebrum sensúsque exagitans vt sæpe laborans corruat, nisi propinquis nitatur adminiculis. Hac leuius symptoma est suffusio, qua solùm fumi, nubes, muscæ, hísque similia volitare ob oculos putantur. Huius causa proxima est tenuis calidúsque vapor per arterias in cerebri ventriculos irrepens, qui in plexu choroide spiritus & humores exagitans & variè impellens, turbulentos sensus motúsque reddit. Hic porrò vapor ex humore quodam vitioso non continenter & assiduò, sed circuitibus & quoties euidentium causarum vi cietur, efflari cōsueuit. Hic autem humor interdum in cerebro, sæpius in ventriculo & præcordiis aliisve partibus subsidet. Hinc vertigo alia primario cerebri affectu, alia ventriculi aliarúmque partium consortio fit. Illam demonstrant capitis dolor aut grauitas, aurium tinnitus, olfactus vel auditus oblæsus: hanc verò nausea, inappetentia, oris amaror, & cordis erosio cardiogmos appellata. Aut si qua pars alia huic malo dedit originē, ei⁹ affectæ indicia elucebūt. Vt in quodā cui ab occipitio vertigo exoriebatur, pars ī eo minima dolebat, quæ si vel blādissimè attingeretur, concitatus humor vaporem in sensus omnes expirabat, quo protinus offusi tenebātur. His qui vertigini aut suffusioni obnoxij sunt, accessionem cient euidentes hæ causæ, solis æstus, exercitatio immodica, & quæcunque humores calfaciunt aut exagitant, aut cerebrum concutiunt. Deinde rotarum circumactus & aquarum vortices.

Epilepsia totius corporis distentio crebra est, seu conuulsio non perpetua, qua homo subitò concidit, sensuum omnium atque mentis functionibus interceptis, vt nec audiat, nec videat, nec expeditus præteritorū meminerit. Concussione ex ore spumæ mouentur, & solutis musculis interdū vel vrina, vel stercus, vel genitura præter voluntatem exit, & obscura vox eliditur. Atque hæ quidem absolutæ epilepsiæ notæ sunt: plerūque leuior existit, cuius nōn tam expressa sunt symptomata: nam vertigini finitima hæc est, aut quasi medio ordine inter vertiginem & epilepsiam. Proinde non pauci vertiginem dixerunt diminutam epilepsiam, prodideruntque ingrauescentem illam in hanc accessere. Causa interior traditur humoris pituitosi aut melancholici ingens copia, quæ repente cerebri ventriculos meatúsque inferciens, efficit vt æger cohibito animali spiritu corruat. Hæc tamen non affatim ac penitus spirituum ductus obturat, sed eius nonnihil etiam preterfluit, quo cerebrum concussione adnititur quicquid noxium est excutere. Cæterùm non sola noxij humoris copia epilepsiam infligit, quòd in sopore eius copia insit citra conuulsionem: quòd etiam quum subitò desinit epilepsia, ei sanè quemadmodum & apoplexię, excusso in neruos humore, necessariò succederet paralysis, id verò nusquam

quam obſeruatum eſt. Quocirca vt alio opere pleniùs demonſtrauimus, præter humoris copiam venenata & cerebri ſubſtantię grauiter infenſa atque inimica qualitas, epilepſiæ cauſa ſtatuenda eſt, quæ quoties exagitatur ac prorepit in cerebrum, ea quidem feriente, cerebro autem contrapugnante, quaſi colluctatione quadam ac dimicatione fit epilepſia. Huius 5 autem fomes modò in cerebro, modò in ore ventriculi, nonnunquam & in aliis diſtantioribus ſedibus deliteſcit, è quibus furtim per cæcos ductus in cerebrum ſerpit & progreditur. Hinc epilepſiæ tres differentiæ conſurgunt, vna cerebro aſſignatur, altera eſt quæ ventriculi, tertia quæ alterius cuiſuis partis conſenſu fit. Quæ in cerebro fit epilepſia, aperto eorum qui 10 è viuis decceſſerunt capite, animaduerſa eſt ſæpiùs aliunde ſuſcitari quàm ex ventriculorum infarctu. Cauſam interdum deprehendi cerebri abſceſſum eſſe, interdum corruptam meningis portionem caluæ adhærentem, ſummo dolore: quibus è locis teter vapor in cerebri ventriculos penetrabat. Hanc ſpeciem oſtendunt, capitis grauitas aut etiam dolor 15 atrox, ſenſuum mentiſque ſtupor aut tarditas, faciei pallor, turbulenta inſomnia, & quòd acceſſio repente hominem adoritur nulla ſymptomatum præſenſione. Alteram quæ ab ore ventriculi haud ſecus atque oculorum ſuffuſio originem ſumit, præcedunt ventriculi dolor, diſtentio, compunctio, & difficilis inediæ tolerãtia: quúmque acceſſio proxima eſt, nau- 20 ſea, cordis dolor, aut animi defectio: quum verò ea deſierit, vomitio aliàs pituitoſa, aliàs biliosa. Tertia ſpecies ſæpe à manuum pedúmve digitis, vel à crure, interdum ab vtero, præſertim quum fœtus geſtatur, cum quo & putria multa coërceri ſolent. Non paucas noui mulieres quæ quoties vtero geſtant, crebrò epilepſia corruunt, expeditæ verò nunquam. Hæc etiam 25 poteſt ab alia quauis parte proficiſci: nam viſa eſt quæ à ſummo vertice capitis originem haberet: è quo vapor quoquouerſum excurrẽs, ſi per externas partes ſolùm vagabatur, vertiginem: ſin intrò penetrabat in cerebrum, epilepſiam ciebat. Omnium manifeſtiſſimè hæc ſpecies deprehenditur. Ex ea quippe ſede in qua mali fomes deliteſcit, prehẽdente acceſſione ve- 30 lut aura quædam frigidior per continuatas partes in cerebrum efferri percipitur: cuius etiam impetus incipiens iniecto arctiore vinculo (ſi pars id commodè ferat) intercludi cohiberíque poteſt.

ἐφιάλτης Incubus eſt grauis corporis oppreſſio & nocturna ſuffocatio, reſpirationem offendens vocémque intercipiens. Senſus quidem non adimun- 35 tur, ſed tamen ſtupeſiunt hebetãtúrque, quemadmodum & mens & imaginatio. Etenim laborãs vel ab hoſte ſe inuadi, vel ab aliquo venerem exigente tanquam ab incubante mole premi, qui manu attractus mox effugiat, vel abſurdiora quædam ſpectra imaginatur ac fingit. Cauſa eſt craſſior pituita aut melancholia, non in cerebro, ſed circum præcordia inhę- 40 reſcens, qua per crapulam & cruditatem turgeſcente, diaphragma pulmonéſque premuntur: craſſo autem vapore illinc in fauces & cerebrum expirato, vox ſupprimitur, ſenſus atque mens obturbatur, viſiſque triſtibus offunditur.

funditur. Incubus epilepsiæ & apoplexiæ affinis est, in quas si diutius persistit, sæpe degenerat.

Apoplexia est repentina motus & sensus, omnísque animalis functionis priuatio. Hac quippe perculsus, nullis ferè mali indiciis præcurrẽtibus, torus repente quasi attonitus concidit: atque si acerbum malum est, iacet fixis oculis sine sensu, sine motu, sine mẽte, sola respiratione à mortuo dissidẽs, quæ & admodum difficilis mox euadit, & cum stertore grauissimo. Hoc vno maximè à sopore & ab vteri strangulatu distat, quòd in his ferè respiratio facilis & libera seruetur. Licet enim in caro in omníque graui sopore priores cerebri partes opprimantur ab hísque prodeuntes sensus torpescant, partes tamen posteriores illæsæ, satis spiritus in mouendi neruos effundunt quo motus cõseruetur, maximéque respirationis ad vitæ cõseruationẽ in primis necessariæ. At apoplexia omnia occupans & offendens, motũ omnẽ respirationémque tollit, eáque maximè causa hominẽ iugulat. Adhæc solurũ carum ferè excipit bona valetudo: apoplexiam paralysis. Vteri verò strangulatus quum solo vapore cerebrum feriat, multò minus respirationem impedit, nisi fauces præcludat. A syncope verò differt apoplexia, quòd nullus aut in primis obscurus ac languidus in hac arteriarum pulsus existat, in apoplexia verò plenus ac validus, nisi quum iam in propinquo mors est. Si mitior apoplexia fuerit, sensus quidem aut motus inest, sed admodum stupidus & incertus, ac tum ferè pars altera corporis resoluta ingrauescit. Huius causa in cerebro consistit, omnis motus atque sensus cõmuni principio. Ea autẽ est crassior frigidiórque pituita: neque enim à sanguine, neque à melancholia hãc gigni verisimile est, etiamsi toto corpore exuperet. Atque frigidior ea pituita, licet proprium cerebri excrementum sit, dum tamen affatim & vniuersè omnes eius vẽtriculos implet, aut dum minimum quiddam retis admirabilis arterias, per quas spiritus ex corde in cerebri sinus influit, repente obstruit aut coarctat, apoplexiam infert. Tum quippe sinus influente spiritu destituti, nihil deinceps suppeditare possunt sensuum motuúmque neruis, móxque necesse est animal collabatur, ac si eius carotides arteriæ interciperẽtur vinculo. Quibus caput graue frequẽnti sopore tentatur, & corpus omne pigrescit inertiúsque euadit, & oculi tenebris offunduntur, hi apoplexiæ opportuni sunt, maximè verò senes, pituitosi & crapulæ addicti, qui breui angustáque sunt ceruice.

Paralysis quæ consummata sit, vnius cuiuspiam partis non totius corporis motum & sensum perimit. At imperfecta interdum sensum perimit constante motu, interdum motum incolumi sensu: vtrũque enim altero manente interdum perire posse in Physiologia demonstrauimus. Est & quum imperfecta paralysi sensus motúsve torpet & hebescit, hic propriè stupor appellatur, quo aliquando vidi vniuersam corporis cutem ex crapula & vinolentia affici, illæso motu. Fit autem paralysis aliàs ex debili apoplexia, ac tũ propriè paraplegia dicitur, aliàs ex stupore sensim aucto,

ἀποπληξία.

παράλυσις.

ἡ νάρκη ἀμυδρὰ τῆς παραλύσεως.

παραπληγία.

qui paralysis est nuncius. Illa quidem grauior & periculosior est, ac sæpe in apoplexiam recurrit: hæc verò mitior, at nihilominus pertinax. Illa ferè aut partes omnes quæ sub capite sunt, aut alterum saltē corporis latus occupat, éstque propriè hemiplegia: hæc interdum illas, interdum vnamquampiam partem obsidet, vt linguam, oculum, maxillam, labrum, brachium, manum, crus, pedem, aut quicquid sub diaphragmate cōstituitur. 5

ἡμιπληγία.

Pars resoluta celeriter frigore obriget, ea quoq; grauis est, & si attollitur, mox sua mole recidit relabitúrque, laxa, mollis, tum motus tum sensus expers. Quúmque iam diu malum protractum est, ea contabescit atrophiâ. Faciei quæcunque pars resoluta fuerit in aduersam partem sanam contorquetur. Inuestiganda porrò diligenter mali prima sedes. Si partis cuiuspiā in facie extinctus est sensus, affectio in iis est neruis qui à tertia cerebri cōiugatione prodeunt: at perēpro motu, in primis spinæ vertebris causa subsistit. Si partes omnes quæ sub facie sunt resoluuntur, affectio totius spinæ obsidet initium. Hemiplegiæ causa non in tota spina, sed in illius altera duntaxat parte inhæresćit. Altero crure aut vtroque resoluto causa non supra lumbos quærenda est. Si tota spinæ medulla in transuersum afficitur, resolutio subditas partes omnes, tum dextras, tum sinistras occupat, sin altera medullæ pars afficitur, eas duntaxat quæ è nocumenti regione sunt. Quacūque igitur parte resoluta, accuratè discendum in eáne sola affectus consistat, an in illius neruo. Sed & quæri debet in totóne processu nerui, an in eius parte aliqua, & an in origine solùm, an in ipsa cerebri aut spinæ medulla. Ad quam quidem rem exquisitè tenenda est ex anatome omnis neruorum distributio. Ea porrò causa spiritus influxum & distributionem interpellans, crassa ferè est piruita neruo tenaciter impacta, húncque obstruens & impediens quominus spiritus animalis in eam distribuatur partem, in quam neruus propagatur. Quinetiam alius quiuis humor in spinæ medulla infixus paralysim committere potest: ac sæpe flaua bilis hanc infligit, quum sub finem intermittentium febrium in spinam dorsi ac in neruorum origines effunditur. Eam præterea inducit nerui callus, & tuberculum, & tumor omnis præter naturam neruum aut medullam constringens, multóque magis iniectum vinculum, & contusio ex casu vel ictu, & vertebrarum luxatio, quæ aut in dextrum fit aut in sinistrū. Quænam autem harum causarum paralysim intulerit, quiuis facilè propriis ex signis internoscet. 10 15 20 25 30 35

multae paralysis causae

σπασμός.

Conuulsio est neruorum musculorúmque suam originem versus præter voluntatem perpetua cōtractio. Hac membrum in quod musculi tendo inseritur simul adduci necesse est & contrahi, & à naturali figura desciscere, & vehementissimo torqueri dolore qui modò leuiùs, modò atrociùs insultet virésque prosternat. Rarum quidem & insolens, sed tamen acutum malum est conuulsio, & quod breui interimit. Hæc interdum totum corpus, interdum partes infestat. Quæ totius est corporis, id adeò arctè occupat, vt flecti haud possit: quúmque corpus in priora curuatur 40

emprosthotonos

emprosthotonos est, quũ in posteriora opisthotonos, quum æquali robore in vtramque partem intẽditur, tetanos id est distentio: quæ nomina solent etiam solius ceruicis conuulsionibus accommodari. Huius causam & vitium in spinæ initio contineri extra controuersiam est. Iam verò par-
5 tis conuulsio interdum in oculo, in frontis cute, in linguæ radice, in maxilla, in labris vnde risus fit sardonius: interdũ in brachio, in manu, in crure animaduertitur: eo scilicet neruo aut musculo affecto qui partis motioni destinatus est. Pars autem nerui primariò affecta ea ratione designabitur, quæ in paralysi exposita iam est. Cõuulsionis causæ multæ sunt, quas
10 omnes Hippocrates in duas contulit, inanitionem & repletionem. Quæcunque enim vel ab ardente febre, vel ab ellebori alteriúsve medicamenti potione, vel ab immoderata sanguinis profusione, vel ab immodicis vigiliis, vel ab inediis, vel à labore immodico fieri traditur, ab inanitione est, quemadmodum & quæ ex vulnere aut ex nerui compunctione concita-
15 tur. Hãc sequitur inflãmatio simplex, & ardor neruosas partes cerebrúmque feriens. His igitur ex causis propria substantia dissipata, nerui & membranæ siccescunt ac in sese cõtrahuntur. Quæcunque verò cõuulsio vel ex phlegmone, vel ex ebrietate & crapula, vel ex suppressa quadam vacuatione consueta, vel ex intermissa exercitatione proficiscitur, ad repletionem
20 referenda est. Ex his igitur quæ antecesserunt, conuulsionis species atque causa discernetur, tum etiã quòd ex repletione repẽte gigni soleat, ex inanitione verò sensim multóque tempore. Præter illas alia quoque conuulsionis est species, quam rectè flatulentam quis appellet. Ea sæpe manuum pedúmque digiti, nonnunquam & crura vel extenduntur vel in sese con-
25 trahuntur summo dolore, sed eo breui & qui frictione sola mitescat. Causa est crassus lentúsque vapor in neruorum propagines insiliens, qui illas haud secus atque citharæ chordas implet atque conuellit: proinde iis qui vino & crapulæ, aut socordiæ ac desidiæ se dediderunt, frequens esse consueuit. Huius etiam generis quædam non ita pridem mihi occurrit, non
30 extremas solùm verùm alias quoque partes impetens. Ea quotannis hyeme duntaxat, sed bis térve quotidie affligebat. Caput primùm in accessione vibratione quadam ex interuallis cõtorquebatur, hinc sensim malum per ceruicem frigoris sensu deuoluebatur: quúmque inter scapulas irruebat, illæsa mente integrísque sensibus opisthotono corpus rigebat: quum
35 verò in alterutrum latus, aut in brachium, aut in crus excutiebatur, ita arctè id protinus contrahebatur, vt nulla astantium vi exporrigi posset, dum prorsus cõquiesceret accessio. Ex quibus intelligi potest, cõtinentem proximámque illius causam nõ humorem, sed frigidum, crassum lentúmque vaporem fuisse, qui inclinante accessione totus dissiparetur, cuius tamen
40 fomes esset in capite.

Tremor motus est deprauatus mẽbrum præter voluntatem cõcutiens. Oritur quum insita grauitate membrum delabitur, facultas verò imbecillior id nequit erigere nec robustè exporrigere: tum enim pugna quadã gra

Σπασμὸς γίνεται ἢ ὑπὸ πληρώσιος ἢ κενώσιος Aph. 39. sect.

φυσώδης σπασμός.

τρόμος.

uitati resistit facultas ac tantum in sublime membrum attollit, quantum id suo pondere deorsum fertur. Præcipua igitur causa est facultatis atque neruorum imbecillitas: quæ contrahitur interdum ex ætate, vt quum iam grauis est senectus, interdum ex causa vires resoluente, cuiusmodi est diuturnus grauisque morbus, immoderata intempestiuáque venus, & timor 5 aliúdve animi pathema: interdum ex iis quæ tota substantia neruis sunt infensa, vt hydrargyri vapor immodicus: interdum ex iis quæ neruos acriùs feriunt ac implent, vt vinolentia, viníque meracioris liberalior vsus, hac nulla crebrior tremoris causa existit. Quinetiam præter neruorum imbecillitatem alia quoque causa statuatur, neruorum obstructio à 10 lentis crassisque humoribus, quæ fit tamen leuior quàm in stupore aut in paralysi: communes quippe horum causas esse volunt & ordine solo distingui, vt quanto interuallo à paralysi stupor, tantò à stupore tremor recedat. Atque vt pituita sic & bilis flaua in neruos insiliens horum fit symptomatum causa, ea ferè ratione qua & de paralysi traditum est. 15 Etenim non rarò sub acutorum morborum finem tremor enasci deprehensus est. His iam omnia tum principis, tum sentientis mouentísque facultatis symptomata videor persequutus. Nunc quæ ab excrementis prodeunt, expediam. 20

ἐκκεφάλου περιττωμάτων συμπτώματα.

Excrementorum cerebri symptomata. Cap. IIII.

ὁ κατάῤῥους.

DESTILLATIO Græcis κατάῤῥους est superuacanei humoris è capite in subiectas sedes prolapsio. Hoc nomen latè patet iunioribus, quo tamen veteres eam solùm de- 25 signarunt quæ in fauces irruit. Ergo destillationis causa atque materia capitis est excrementum. Cerebri ampla copiosáque medulla multo eget alimento, è quo necesse multum quoque excrementum gigni: maximè verò si impensè frigidum humidúmque aut alia id ratione imbecillum sit, illíque vel copio- 30 sius, vel non satis congruens alimentum suppeditatur. His enim ex causis vbique magnus fit excrementorum prouentus. Quum moderatum excrementum est, id omne in priores cerebri sinus reconditur, qui in id quodammodo destinati sunt: quum verò immoderatiùs exuperat, extrinsecus etiam circum cerebrum circúmque meninges dispergitur & flu- 35 ctuat, quò per interiorum ora venarum effusus est. Cerebri sinus seu ventriculi facilè per palatum expurgantur, reliqua verò capacitas tum per palatum, tum per nares, tum per aures & oculos. Itaque si cerebro humido siccæ sunt nares, destillationes capitísque morbi ingruunt, quíque foris splendent intus sæpe sordent. Excrementum porrò id cerebri naturam 40 imitatur, quúmque pituitosum sit, tenue tamen aquosum atque dulce existit: sed in cerebri ventriculis diutiùs obhærens plerumque vel salsam, vel acrem qualitatem tempore conquirit. Aliud præterea in exter-

nis

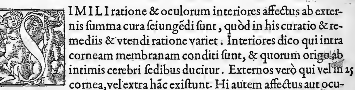
nis partibus capitis excrementum colligitur, maximéque sub cute verticis, quò venarum per faciem & tempora in caput irrepentium extrema desinunt. Quoties enim hæ vel sero vel humore multo turgent, alimenti reliquias & superuacua sub cutem effundunt, quæ præ cutis crassitie 5 atque densitate vaporare foras vix queunt. Horum coagmentatione assidua tantus interdum cumulus fit, vt tumor ceræ instar mollis promineat cutẽ condensans eámque à calua plurimùm disiungẽs. Hic certè fons, hic fomes est omnis externæ destillationis, quem miror neminem omnium veterum animaduertisse. Hinc in externas corporis partes fertur destil-10 latio, in oculos, in maxillas, in dentes, in ceruicem, in scapulas, in brachia, in latera, in dorsum & lumbos, in coxendicem, in crura, in omnes denique articulos: eáque tum omnis arthritidis, tum omnis ferè externi doloris causa esse deprehenditur. Quæ autem è cerebri ventriculis, aut ex iis locis quæ sub calua sunt fertur destillatio, ea in interiores corporis 15 sedes prolabitur, in hísque varios morbos excitat: in neruorum origines irruens apoplexiam, paralysim, stuporem, tremorem. In sensuum organa, cæcitatem, surditatem, tinnitum, odoratus priuationem: in nares grauedinem: in fauces & in asperam arteriam raucitatem: in pulmones tussim, asthma, phthisim: in ventriculum cruditatem: in intestina alui 20 profluuium: hincque si in iecoris venas se insinuet, crassescens tum eas, tum viscera infercit obstructionésque parit. Sic destillatio quàmplurimorum est morborum procreatrix. Vnus autem homo præ cæteris animantibus his malis idcirco obnoxius est, quòd amplo sit cerebro eóque sublimi, è quo excrementum in omne ferè corpus facilè delabi potest, 25 ídque perfundere & quasi irrigare. Id autem excrementum quamdiu in cerebro consistit, ferè aquosum est & sero persimile, quod tamen cùm ea tenuitate ex cerebri substantia lentorem adipiscitur: quo sæpe cernuntur per frigora nares stillare. Talis igitur initio vel in pulmones, vel in alias interiores sedes illabitur: talísque ab summo capitis vertice in ex-30 timas corporis partes atque in pedum articulos profluit. At verò excrementum hoc partium in quas procubuit calore sensim crassescit portione eius tenui dissipata. Sic enim ex tenui & aquosa pituita superuacanea mucosam, ex hácque albugineam, deinde vitream & gypseam caloris vi procreari in Physiologia demonstrauimus. Quum autem frigida destil-35 latio in partem quampiam incidit, ab externísne an ab interioribus capitis sedibus ea profluxerit, internoscendum quidem (nam medendi ratio diuersa est) tum iis signis quæ nunc posita sunt, tum iis quæ externum capitis dolorem ab interiore seiungunt. Destillationis porrò materiam gignunt ac augent intemperans humidiórque victus, & capitis imbecilli-40 tas intemperiésque frigidior. His ex causis cumulatum excrementum si diutius subsistit ac hæret, tum morbos, tum quæ retuli profert symptomata. Id verò depellit & è capite exturbat, quicquid suo id loco dimouet, vt copia grauans, frigus exprimens, æstus colliquefaciens,

Arthritidis causa

balneum laxans, & perturbans exercitatio vel animi pathema. Hæ igitur quoniam efficiunt, vt pondere suo excrementum in subiectas sedes profluat, destillationis causæ statuendæ sunt. Recentiorum medicorum turba non satis probabili Auicennæ dogmate, omnem destillationis materiam statuit è iecore calidiore suscitari: multos inde vapores in caput efferri, qui deinde cerebri frigore in aquam versi protinus relabantur, perinde atque terrarum expirationes quæ in nubes concrescentes mox dissoluuntur in imbrem, aut sicut vaporarij halitus in sublime elatus densatur in aquam. At verò excrementi minimum hac ratione congeri potest. Sed & iis qui vel temperato vel frigidiore sunt iecore, destillationes plerumque fiunt: & hæ quidem quemadmodum & reliquæ ferè omnes à capitis imbecillitate & frigida intemperie, quæ omnium sunt causarum creberrimæ ac validissimæ. Capitis symptomata omnia persequutus videor, quorum interiores ferè causæ sunt intēperies simplex, & vitium humoris, qui vel extra vel intra caluam consistit. Hic verò vel in meningibus, vel in cerebri substantia, vel in eius ductibus obhæret, vel illinc in subiectas partes illabitur. Atque hi præcipui sunt scopi, ex quibus tota medēdi ratio peti constituíque debet.

ὀφθαλμῶν πάθη.

Oculorum morbi, symptomata, horúmque causæ. Cap. V.

SIMILI ratione & oculorum interiores affectus ab externis summa cura seiungēdi sunt, quòd in his curatio & remediis & vtendi ratione variet. Interiores dico qui intra corneam membranam conditi sunt, & quorum origo ab intimis cerebri sedibus ducitur. Externos verò qui vel in cornea, vel extra hāc existunt. Hi autem affectus aut oculi visionem aut motum peruertunt, ídque modò cum dolore, modò citra dolorem vllum. Motui impedimento sunt strabismus atque paralysis.

στραβισμὸς ἢ διαστροφή.

Strabismus oculi conuulsio est, qua is in obliquum ita cōtorquetur, vt nequeat amborum vnus aspectus esse. Paralysis motus est abolitio: horum causæ suprà cōmemoratæ vel in oculorum musculos incidunt, vel in neruos ex secunda coniugatione eò directos, vel in eam cerebri partem vnde illi emergunt. Atque hi primùm & per se motum impediunt. Affectuum porrò interiorum qui visioni obsunt, alij in cernendi spiritu, alij in cerebro, alij in optico neruo, alij in humore crystalloide consistunt. Spiritus vt acutè & distinctè cernat, debet multus esse & æthereus. Nam multus si crassus quoque sit, & longinqua & vicina quidem videt, vix tamen discernit. Paucus verò licet æthereus sit, lusciosos tamē facit, qui propinqua planè discernunt, distantia haudquaquam vident. Paucus & crassus hebetes, qui neque distantia vident, neque propinqua discernunt: senum hoc ferè vitium est. Cæcitas, obscuritas omnísque visus imbecillitas cuius causa in oculo conspicua non est, vel cerebri, vel optici nerui, vel humoris crystalloidis vitio exoritur. Cerebri autem vitium intemperies est aut simplex,

οἱ μύωπες ἢ νυκτάλωπες.

οἱ ἀμβλυωποί.

aut

aut ex humore. Optici nerui vitium obstructio ex humoris crassioris influxu: aut angustia ex tabe vel ex tumore præter naturam: aut illius disruptio ab externis causis. Crystalloidis peculiare vitium est, è propria sede dimotio, aut ex casu aut ex ictu, quibus vehementer oculus ipse concussus
5 est. Iam verò hæc notis discernenda sunt. Vitium & offensæ visionis causam in cerebro esse certò scies, si non ad oculum modò, verumetiam ad alios sensus imbecillitas pertinet. An verò ex simplici intemperie, an ex humore vitium sit inductum, ea luculenter declarant, quæ de affecti cerebri signis prodita sunt. Quum causa in cerebro non reperitur, in neruis opti-
10 cis aut etiã infra hos quærẽda est: atque si cæcitas repente aut breui tẽpore inuaserit, obstructio certè est ex humoris influxu: sin verò pedetẽtim multóque tẽpore, aut intemperies aut adstrictio vitio detur. Quanta autem sit optici nerui obstructio vel adstrictio, ita quidẽ coniectura intelligere est. Si laborans oculum sanum claudens altero videre contendat, ac tum pu-
15 pilla dilatetur, spiritus nõnihil etiamnum influit per neruum: sin verò eadem pupillæ figura eadémque amplitudo permanet, nihil omnino spiritus illabitur, prorsúsque illi interclusa est via. Ruptus autẽ opticus neruus, aut humor crystalloides è propria sede dimotus, intelligitur ex ictu vel casu, vel ex alia quauis manifesta causa quæ vim intulerit: quanquam inter-
20 dum vidi nullius externę causæ vi, solius acerrimi humoris influxu repente & crystalloidem è propria sede dimoueri, & pupillam dilatari, sed tum comitabitur dolor immanis & implacabilis. Quinetiam quũ crystalloidis dimotio sursum deorsúmve fit, laboranti quæcunque cernũtur gemina apparent, non autem quum in alterutrum angulum fit.

25 Glaucoma est crystalloidis aut vitrei humoris in glaucum aut fuscum colorem mutatio. Hoc vitio impediti aut per fumum aut per nebulam se videre arbitrantur. Idem impedimentum accidit quum vtriusuis humoris substantia nimiopere crassescit. Siquem fortè alium colorem contraxerit, is etiam in obiectis rebus elucebit. Hoc quidem vitium rarum, at certè
30 immedicabile, quòd humorum substantiam immutet.

γλαύκωμα, καὶ ἀμαύρωσις.

Suffusio est humoris præter naturam vel in pupilla, vel inter rhagoidẽ tunicam & crystallinum humorem cõcretio. Is autem è cerebro per opticum neruum prolabitur, ídque sensim, vt idcirco vix possit initio conspici: quanquam interdum vidi omnino crassam atque consummatam suf-
35 fusionem vno die congeri. Etenim si crassus humor in opticum neruum repente incidens subitò obcæcat, cur non etiam is longiùs ob pupillam prolapsus repẽtinam suffusionem eámque perfectam inducet? Omnis autem suffusio ob pupillam consistens, impedit ne crystalloides primum videndi organum, externarũ rerum species atque simulachra excipiat, néve
40 illa liberè cernat. Principio quũ tenuis adeò est humor, vt minimè deprehendi possit, fumi duntaxat & vapores, deinde etiam muscæ ante oculos obuersari putantur. Tempore eousque crassescit dum omnino visionem præpediat, ídque si pupillam omnem obtegit: aut si eius partem dũtaxat,

ὑπόχυσις.

obiectarum quoque rerum partem quampiam obscurat. Atque vt est suffusionis figura, ita & varia sunt rerũ simulachra. In his omnibus iam manifestè crassus, concretus albúsque humor animaduertitur. Incipiente igitur hac suffusione eadem ferè visa atque in ea quæ affecto vẽtriculi ore fit sese repræsentãt: quę hac tamen ratione discernuntur. Suffusio propria alterum duntaxat oculum falsis rerum simulachris illudit, aut si ambos, non simul tamen neque similiter. Suffusio per consensum, & ambos, & simul, & æqualiter visis offendit. In illa visorum occursatio assidua est, ne diem quidem sed ne horam intermittens. In hac verò & remittit, & intermittit, si parciore & facili dato cibo ventriculus bene concoquat, aut is expurgetur medicamento dialoës: inualescit si cruditas est, aut os ventriculi dolitat, aut nausea fatigat.

αὔξησις τῆς κόρης. μείωσις. παραστροφὴ καὶ ῥῆξις.

Pupillæ vitia manifestè sensibus patent: ea sunt dilatatio, imminutio, diuulsio & ruptio. Dilatatio siue iam ab ortu, siue postea ex morbo nata sit, visioni obest, vt quæ videndi spiritum vniuersè diffundi atque dissipari sinit. Imminutio natiua quoniam spiritum cogit atque densat, acutissimam visionem reddit: at morbosa quoniam causam præter naturam habet, deteriorem facit. Diuulsio & ruptio nec occæcant nec magnopere visioni officiunt. Dilatationẽ porrò efficit humor in vuea tunica conclusus ac redundans, qui illam distendens, illius quoque foramen quod pupilla est amplificat. Quocirca oculi prominẽtiam atque etiam scirrhũ, phlegmonẽ, & abscessum comitatur pupillæ dilatatio. At verò imminuitur pupilla angustiórque fit in oculi phthisi & atrophia, & quoties vitreus humor quauis de causa absumitur: tum quippe cõtracta rugatáque vuea, & in sese quasi cõcidens foramen coarctat. Eisdem causis atque etiam externarum vi & iniuria fiunt, pupillæ diuulsio atque ruptio. Hi sunt omnes interiores oculorum affectus. Externos qui corneę & adhęrenti membranæ insident persequamur.

τὰ ἐπισκοτοῦντα τοῖς ὄμμασι.

Caligo est tenebrosa visio ex crassiore densioréque facta tunica cornea. Rarum hoc vitiũ ex morbo, ex senectute frequens: qua certè membranæ quemadmodum & vngues crassescunt.

ὀμίχλη.

Nubecula verò tenuis est humor corneæ inhærescẽs, cuius adhæsu putat laborans se per nebulam, per vaporem aut fumum res omnes intueri.

λεύκωμα,

Hic verò humor sensim crassescens tandem albuginem parit. Est enim albugo crassus & albus humor in vuea aut etiam supra hanc ita concretus atque densatus, vt omnem plerumque videndi aciem perstringat. Sensim quidem hęc duo vitia succrescũt, ac sæpe ex ophthalmia & epiphora. Interdum & ex proprio fiunt humore lento, qui ob pupillam effunditur ex iis spatiis quæ sunt inter membranam adhærentem & vueam.

Hallucinatio quæ Græcis est παρόρασις fit cornea tunica alieno colore infecta, quo etiam foris omnia tincta cernuntur: vt in ictero citrina, in sugillatione & inflammatione rubra.

ῥῆξις.

Rhexis est eiusdem corneæ ruptura vel sectio, vel exesio, è qua primùm

albugineus

albugineus humor emanat, oculúmque multò minorem relinquit. Deinde rhagoides tunica procidit, ac tum oculi est procidentia, quæ Græcis est proptosis. Ab hac diuersa est oculi confusio, in qua ex ictu humores permisti confusique sunt, citra eruptionem vllam.

πρόπτωσις ὀφθαλμοῦ.

5 Extuberant (sed rariùs) in hac tunica pustulæ quales exanthematum, phlyctænæ dictæ. His ruptis vlcuscula manent varia, quorum sordidissimum epicauma dixerunt. Hæc tandem pus excipit. Quinetiam huic tunicæ & carbunculi & carcinomata insident, rarissima quidem, sed omniũ vlcerum deterrima. Nunc adhærentis membranæ affectus percurramus.

10 Vnguis neruosa dura & albicans mẽbranula est ex angulo sese obtendens & plerumque pupillam contegens. Oritur ex adhærente membrana sensim multóque tempore (si permittitur) increscente.

πτερύγιον.

Omnium autem frequẽtissimè oculos infestant epiphora & ophthalmia, ex quibus & dolores sanéquam acerbi & alij plerique morbi expullulant. 15 Epiphora est tenuis humoris impetus, lachrymarũ specie, in oculos factus. Is autem humor aliàs frigidus ac planè aquosus sine dolore, sine ardore aut rubore: aliàs acer est aut salsus, qui & dolore & acrimonia & ardore & rubore molestus est, vnde & palpebrarum sequitur exulceratio. Fluxionis huius origo ferè è sincipite & è summo vertice ducitur, in quo 20 humor extra caluam & subter cutem cõgeri solet, qui per pericranium in adhærentem membranam destillat, ac demum foras per oculos excidit: quemadmodum & ex ea sede destillationes aliàs in dentes, aliàs in maxillas procumbere proditum iam est. Quocirca huius eædem atque destillationis causæ statuendæ sunt.

ἐπιφορά. est tenuis humoris impetus in oculos factus, lachrymarum specie.

25 Ophthalmia est oculi phlegmone ex oculorum angulis in totam adhærentem membranam effusa. In hac tenues oculorum venæ turgent, & quæ in oculorum albo obscuræ fuerant, cõspicuæ fiunt: plerumque quicquid album fuerat, rubescit. Summus ardor atque dolor affligit, qui acriũ sæpe lachrymarum fluxionem accersit. Tum sanè magna huic similitu- 30 do est cum epiphora. Sed inter se distant, quòd in ophthalmia oculi album, in epiphora solum palpebræ cilium rubescat. Distãt præterea & materia & origine. Quum ingrauescente ophthalmia album oculi rubescẽs vsque adeò tumet & increscit, vt nigro sublimius euadat, ipsúmque ferè cótegat, chymosis appellatur. Inflammationis causa est tenuis biliosique 35 sanguinis in oculos fluxio, è temporum angulorúmque venis in obscuras & latentes oculorum venas irruens. Quibus fluxione frequenti venæ patefactæ sunt, hi quauis ex causa inflammatione rursum tentantur, & à plethora, & à solis æstu, & ab exercitatione, & ab aliis externis causis quas diximus fluxionem irritare.

ὀφθαλμία.

40 Oculorum dolores quoniam in primis graues esse solent seorsum quoque æstimandi. Mouẽtur autem ab humorum acrimonia in acri epiphora, ab ardore in ophthalmia, à flatuum vel humorum influentium copia, quæ illorum tunicas distendit, à carbunculo & carcinomate: sed à pustu-

ἡ ὀδυνῶδία.

lis & vlcusculis quæ in corneam incidunt, aut nullus aut admodum leuis oritur dolor. Quos hactenus numeraui affectus omnes oculi globū obsident. Nunc qui ambitū inuadant, palpebras dico & angulos tradendum.

ὁ αἰγίλωψ. Maximus quidem & creberrimus est ægilops, phlegmone parua inter maiorem angulum & nasi radicem. Pars ipsa quasi furunculo tumet, ambitus rubore perfunditur, dolor summus vrgetíque lancinans. Causa est tenuis biliosusque sanguis per temporum, frontis facieíque venas eò insiliens, sicque venam illic conspicuam exedens aut corrumpens, vt sanguis in id spatium sub cutem effusus phlegmonem pariat: qua rupta exulceratáque cute abscessus apparebit, è quo pus per vlcusculum manat. 10

κόλπος & σύριγξ. Ex his parùm benè curatis affectibus, sinus consequitur, aut oculi fistula. Etenim quum ægilops non maturè aperitur, aut quum pus non liberè effluens diutius coërcetur, cuniculos agit, ac demum vicinis partibus exesis sinum parat, in quo copiosius colligitur: hinc ad os subiectum penetrat, & viam aperit in narē proximam, è qua graueolens excidit. Quòd si pus viam sibi muniat in angulum oculi maiorem, fistulam excauat qua sinus expurgatur. Solet quippe in sinu illuuies assiduò congeri, quæ presso angulo per illius fistulam emanat: túmque tumor subsidet, dum noua illuuie denuò repleatur, quod plerisque singulis horis obtingit. 15

ἡ ῥυάς. His malis rhyas ferè succedit, quæ est carunculæ anguli maioris absumptio vel imminutio, à qua & angulus latior euadit. Fit tamē & aliis ex causis, velut ab humoribus & medicamentis exedentibus. Rhyadi opponitur encanthis, quæ ipsius est carunculæ immodica eminentia. 20

ἐγκανθίς. Palpebrarum vitia sunt scabies quæ psorophthalmia, & pruritus qui xerophthalmia nuncupatur: illa scabies est ex humore calido & acri, cilia potissimum occupans: hæc pruritus est ex humore salso atque nitroso, solétque nostris sicca lippitudo nuncupari. 25

ψωροφθαλμία καὶ ξηροφθαλμία.

Ectropion palpebræ est inuersio, qua pars eius interior rubra prominet. Oritur autem vel ob cicatricem, vel ob subditæ carnis exuperantiam, qualis sæpe ex chymosi relinquitur. 30

κριθή. Grando tuberculum est durum palpebræ ferè superiori innascēs. Hordeolum tuberculum calidum in abscessum ferè desinens, quod è palpebrę margine atque è cilio prorumpit. Quinetiam ciliis atque superciliis pilorum defluuium contingit, quod madarosis appellatur: & pilorum inuersio, & pediculorum prouentus, omnia certè ex iis causis genita, quæ & finitimos capillorum affectus edunt. 35

μαδάρωσις. φθειρίασις.

Aurium morbi & symptomata, horúmque causæ & signa.
Cap. VI.

ἡ διὰ φλεγμονὴν γινομένη ὠταλγία. AVRIS phlegmone plerumque tentatur. Hęc parte intima inter crassiorem meningem & membranam quæ audiendi meatui prętēditur colligi solet. Gignitur ex acri tenuissimóque sanguine, qui ab interioribus meningum venis eò irruens, tandem putrescit. 40

putrescit. Calore se prodit & dolore grauissimo, membranas quippe humoris acrimonia pungit, & copia distendit atque diuellit. Hinc pulsans & vehementer lancinans dolor excruciat, qualis & per phlegmonas omnes quæ circum arterias & membranas accenduntur. Febricula oboritur suis comitata symptomatis. Nullus tumor nullúsque rubor foris conspicitur, nisi fortè geminato malo externa in cõsensum trahatur. Putris materia in pus sensim coctione mutata abscessum inuehit, è quo rupta vel exesa audiendi membrana, pus foras per auris anfractum manat, magna doloris lenitione atque grauitatis leuatione. Quibus imbecillum est cerebrũ & excrementis abundans, iis diu auris diffluit, manétque interdum suppuratio admodum diuturna, qua vel pus albũ, vel liquidior sanies excurrit. Fit tamen & interdum suppurationis aut sordium genus aliud citra inflammationem, ex magna cerebri impuritate, ex multáque colluuie eò sibi viam & exitum moliente.

πυοῤῥοοῦντα ὦτα.

Vlcus auris sordidum ex his sæpe causis excitatur, quoties vel pus vel humor influẽs summa pollet acrimonia. In vlcere verò humido nec tempestiuè resiccato, caro excrescit, quæ auris ductum obturat, & auditũ peruertit. Obturant præterea tum sordes copiosæ, si vel concrescant vel obdurescant, tum calculi, tum alia quæcunque imprudentibus in aurem incidunt. Diuturna autem sordis ac saniei suppressio, ac etiam impurum sordidúmque vlcus vermes progignit.

σκωληκιῶντα ὦτα.

Iam verò dolor, tinnitus, auditúsque grauis, & omnia audiendi symptomata, ex iisdem sæpe causis procedunt. Dolor enim acerbissimus in phlegmone est, nec minùs acerbus fit ex flatulento spiritu circum membranas coërcito. Exitum quippe non repetiens, vehementer illas distendit diuellítque ab osse. Discernitur autẽ quòd neque in hoc ardor, neque grauitas, sed sola inest distentio cum tinnitu aut strepitu valido. At multò leuior dolor existit, quẽ frigidus crassúsque humor intimæ auri impactus ciet. Hic etiam citra ardorem, citra grauitatem atque distentionem altè fixus est, causásque manifestas habet redundantis pituitæ superuacuæ. Ar certè sibilus, tinnitus, sonitus, strepitus omnísque deprauata auditio, ex motu & agitatione eorum nascitur, quæ intimã aurem occupant. Hæc vt varia sunt, & variè impelluntur, ita & varios sonitus edunt. Sibilus ex flatu tenui exiliter elabente: tinnitus ex illius cursu interrupto: sonitus ex crassiore pleniùs erumpẽte: strepitus ex impulsu valido: fluctuatio ex humoris iactatione. Horum verò nihil obauditur si causa interior quæcunque ea sit, conquiescat. Quum vlcus ab inflammatione vel abscessu, multo pure manauit, nisi id probè coalescat, perpetuum sonitum aut strepitũ relinquit. Nã licet flatus nullus prętet naturã subsit, spiritus tamẽ per arterias impulsus, impetu læsum auditũ offendit. Quin etiã citra vllam auris offensionem obauditio, id est deprauata auditio, interdum capitis consensu accidit. Quæ huius est generis, non vt superior in solam aurem impingit, sed per omnes capitis arterias effundi percipitur. Talis ferè existit

πόνω-δυνία.

ὁ τρισμός.
ὁ βομβός.
ὁ ψόφος.
ὁ ἦχος.

παράκουσις.

per

per summum febrium ardorem, necnon sine febre quũ è subditis visceribus calida copiosáque expiratio in caput effertur. Etenim tum hac, tum flatuoso spiritu distentæ arteriæ vehementiùs pulsant, multúmque calidi spiritus in cerebrum & aures effundunt: ab his verò audiendi sensus alioqui sanus, perturbata atque confusa obaudit: quemadmodum & oculus 5 aliena multa cernit, in ea suffusione quæ vẽtriculi cõsortio fit. Hac multos noui grauiter torqueri, atque tum maximè quũ impuris essent visceribus.

βαρυηκοΐα ἡ κωφωσις.

Grauis porrò auditio atque surditas sola magnitudine distãt. Fiunt autem vel cerebro, vel primo audiẽdi organo, vel auris anfractu aut læso, aut impedito. Causa quæ cerebrum aut primum audiendi organum occupat, 10 vel intemperies est simplex, vel humoris vitium. Ex bile surditatem inferi prodidit Hippocrates. Quibus, inquit, deiectiones biliosæ exeunt, eæ surditate superueniente sistuntur: & quibus surditas adest, biliosorum deiectione finitur. A phlegmone præterea, ab abscessu, & ab vlcere illam infligi superiora demonstrant. Ab humore quoque frigido, crasso & pituitoso 15 penitus impacto & cõquiescente crebrior eidem origo est. Hic enim omnium maximè sensus omnes eorúmque functiones consopire solet. Has verò nõ aliter quàm doloris causas, nec aliis oportet signis distinguere. Impedimenta auris appellantur quæcũque illius anfractũ obstruũt, pus, concretæ sordes, tuberculum carnosum, callus, scirrhus, & quæcũque 20 incidentia tenaciùs inhærescunt. Grauis auditio atque surditas, quæ iam ab ipso ortu & à prima natali die contracta sit, ab his minimè causis, sed à conformationis vitio proficiscitur, quo vel audiendi instrumẽtum deest, vel certè figuram vitiosam obtinet. Sic quidam senator ex coniuge sana liberos omnes suscipit surdos atque mutos, cuius rei causa in primis cæca 25 & obscura censetur.

οἷσιν αἱ χολώδεα τὰ διαχωρήματα, κωφώσιος ἐπιγινομένης, παύονται· καὶ οἷσι κωφότης, χολωδέων ἐπιγινομένων, παύονται. Aph. 28. sect. 4.

δυσηκοΐα.

παρωτίς.

At verò parotis inflammatio est in iisce potissimum glandibus erumpens, quæ ponè aures & ad earum radices consistunt. Hæc notas omnes phlegmones habet, tumorem, ruborem, calorẽ, pulsantémque dolorem, nisi (vt interdum fit) œdematis sit particeps. Oritur ferè à capite, humori- 30 bus calidis eò cõfluentibus: aliàs sine febre, aliàs in acuta febre, in qua præsertim caput vel delirio, vel dolore, vel grauitate torquebatur.

Narium morbi, symptomatá, causæ & signa. Cap. VII.

NARES expurgando cerebro destinatæ, eorum quæ præ- 35 terlabuntur acrimonia sæpe exulcerãtur: deinde etiam ab ictu, à casu, à vulnere, ab aliísque causis euidentibus. Narium vlcus neque dolore, neque acrimonia conspicuum est, ac proinde diu sæpe latet incomprehensum, dum planè sordescat exedátque ossa tenella. At verò quum recens 40 est hinc noscitur, quòd sanguinis nõnihil frequẽter eructet, maximè quũ attingitur aut irritatur: quódque nares hoc sæpe madeant: atque si finitur, crustula sicca eáque nigra obducitur, quæ emunctionis impetu no nnunquam

quam procidit. Vetuſtius aciam putridum vlcus ozæna appellatur, è quo ἡ ὄζαινα.
cruſtula ſordidior atque etiam graueolens mucus excidit. Laborãs ipſe tũ
ſibi graueolet, tum vicinis tetri ſpiritus contagione moleſtus eſt. Sæpe il-
lic vlcera diuturna ſerpunt, quæ vel narium alas, vel earũ interſtitium, vel
5 alia eius loci tenella oſſa exedunt atque putrefaciunt magna deformitate,
exeſúmque palatũ ſæpe perforãt: ídque maximè ſi vel carcinomatis ſpeciẽ
habent, vel è fœda lue venerea, quod crebetrimum eſt, contracta ſunt.

Recentibus vlceribus neglectis caro plerumque excreſcit, quæ ſarco- τὸ ὑπερσάρκωμα.
ma nuncupatur. Ea quum longitudine ita excreuerit, vt iam è nare foras
10 propendeat, aut in fauces relabatur, polypus eſt. Vtrumque vitium natem ὁ πολύπους.
obſtruit, & ſpiritui viam intercludit, dum præſertim in latus affectum de-
cumbitur, loquelam offendit & obſcurat. Atque hæc ſymptomata graue-
dini quodammodo ſimilia, niſi quòd admodum diu permanent, nec er-
rhinis tolluntur, quódque vlceris ſigna iamdiu anteceſſerunt.

15 Iam verò odoratus ſymptomata ſunt, fœtor aſſiduus, odorandi immi- ὀσφρήσεως συμπτώματα.
nutio vel abolitio. Fœtor ex his duntaxat partibus eructatur, quæ circa
nares & os ethmoides ſunt: nam quæ in ipſo olfaciendi ſenſu, vel propè
hunc intra meningas putreſcunt, ſenſum ipſum haudquaquã feriunt, nec
ea laborans, ſed quiuis aſſidens deprehẽdit. Vt enim quippiam odotatum
20 feriat, neceſſe eſt ex eo vaporem quodam interuallo in eum ſenſum & in
priores cerebri ventriculos efferri. Odoratus quoque perit aut immi-
nuitur impedito narium ethmoidíſque oſſis meatu, quo ſpiritus ac odor
duci ſolet. Idque vel ſarcomate, vel polypo, vel phlegmone, vel graue-
dine. At ſi horum nulla ſigna comparent, offenſionis cauſa, vel ad prio-
25 res cerebri ventriculos, vel ad eas propagines in quibus eſt odotandi ſen-
ſus, referri debet: in his vel intemperies, vel humorum copia, vel corrupte-
la, ſenſum eiúſve ſpiritus contaminat. Circum eas ſedes abſceſſus interdum fiunt nulla febre, minimo dolore, è quibus ruptis animaduerti pus
ſyncerum per nates affatim profluere perinde atque è purulentis auribus,
30 ídque nullo incommodo valetudinis. Sed & in quodam milite qui reſi-
mis erat naribus ex fœdiore quadam eluuie diutius cohibita, vermes duo
villoſi inſtar digiti illic geniti inuentíque ſunt, qui tandem in furorem il-
lum adegerunt, febréque non admodum manifeſta de medio ſuſtulerunt
die circiter vigeſimo.

35 Grauedo autem frigida pituitoſáque eſt deſtillatio in os ethmoides e- ἡ κόρυζα.
iúſque membranas incidens, è partibus quæ circum cerebrum aut è ven-
triculis eius effuſa. Ea caput ingraueſcit, reſpiratio difficilior euadit, nec
niſi hiante ore anima duci poteſt, vox non vt antè ſonora, nõnihil liquo-
ris profluit è nare, principio tenuis, deinde craſſiuſculi.

40 E naribus porrò ſanguis erumpit, aperta, rupta vel exeſa vena eò deſi- αἱμοῤῥαγία.
nente. Eam quidem aperit ſanguinis tenuitas vel exuperãtia: rumpit vul-
nus, contuſio ex ictu aut ex violenta quauis euidente cauſa: exedit ſangui-
nis vel cuiuſuis humoris actimonia. Venæ in nares, nõ ex intimis cerebri,

ſed ex oris palatíque ſedibus excurrunt, ſatis quidem detectæ ac patulæ, vt quaſi emiſſarium ſint ſuperuacui ſanguinis expellendi: quemadmodum & hæmorrhoides, & quæ in vteri ceruicem pertinent. Ex his ſiquidē omnibus, aliàs naturæ beneficio, aliàs præter naturam ſanguis emanat.

Faciei oríſque vitia, & horum cauſæ. Cap. VIII.

5

VTIS quæ faciei obtenditur, quoniam ſubiectæ carnis portio quædam eſt ſiccior, vitia contrahit cæteris partibus inſueta. Eiuſmodi in primis ſunt ardentes puſtulæ, quæ tum in naſo, tū in reliqua facie magna fœditate extuberant. Cauſa eſt tenuis bilioſúſque ſanguis immodicè auctus, aut cōſueta eius vacuatio ſuppreſſa: tum quippe in eas ſedes irrumpit impetúmque facit. Accedit etiam cutis rara atque tenella, quæ eo humore ſub epidermide coërcito promptè imbuitur. Huius quoque ordinis eſt rubor faciei vniuerſus præter modum ſine puſtulis efflorescens: qui ſi perpetuus eſt atque conſtans, feruidiore ſanguine cutis imbuta eſt: ſin ex interuallis recurrit, ſolus vapor eò ſublatus in cauſa eſt, aut tenuis humor nondum impactus. Huc etiam pertinent citrinus, liuidus, albicans, aut aliter fœdatus color, & cutis ſcabrities: quales icterus, leucophlegmatias, omnéque cachexiæ genus proferre ſolet: omnes quippe ex humorum vitio, ex corporis ac viſcerum impuritate ducunt originem, vt poſthac pleniùs diſſeretur. At varus, tumor eſt durus & exiguus ex frigido craſſóque humore quaſi in callum concretus. Lentigo, ſubnigra aut verè fulua faciei macula eſt, lentem magnitudine coloréque referens. Suggillata, nigritiæ quædam ſunt ex contuſione ictúque vehementi derelictæ, quemadmodum & vibices. Eiuſmodi deformitatum ingens eſt numerus, quæ quoniam corporis functionibus haudquaquam obſunt, non inter morbos, ſed quòd omnino præter naturam ſint, inter ſymptomata recenſeri debent.

(Margin: ὁ ἴονθος. ὁ φάκος. τὰ ὑπώπια.)

Cynicus ſpaſmus oris eſt diſtentio ſeu conuulſio, qua id omnino peruertitur. Conſpicuum quidem malum ſi graue eſt atque conſummatum, leue autem non niſi quum loquendum ridēdúmve eſt, detegitur: tum ſiquidem oris labra nolenti contorquentur. Similem deformitatem inurit labrorum paralyſis, hoc tamen diſcrimine, quòd ſi paralyſis eſt, labrum in ſanam partem contorquetur, ſi ſpaſmus in affectam. Quæ horum efficientes ſint cauſæ ex iis quæ ſuprà de paralyſi atque conuulſione prodita ſunt intelligitur. Huc pertinent & labrorum fiſſuræ, quæ ventriculi viſcerúmque conſtitutioni prauæ ſuccedunt.

(Margin: κυνικὸς σπασμός.)

Dentes variè affici ſolent: modò enim aut exerti aut longiores prominent, modò atteruntur aut mādendo, aut externarum cauſarum vi. Stupeſcunt frigidioris humoris influxu, & acerborū crudorúmque fructuum eſu. Nigreſcunt & fœdo lentore obducuntur detergendi incuria, dulcium & calidorum vſu, atque expiratione cruditatis & crapulæ. Vacillant

(Margin: αἱμωδιῶσι. μελαίνονται καὶ σπιλοῦνται. σείονται.)

(Line numbers: 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40)

lant mobiléſque fiunt externa vi concuſſi, & quũ eorum radix multo humore madet, laxiórque fit alueolus. Dolore conflictanrur grauiſſimo, ídque ferè ob deſtillationem aliàs tenuem aliàs frigidam, quæ vel in maxillæ membranam, vel in denrium neruum, vel etiam in corpus decumbit. Ruit autem deſtillatio è capitis vertice per tempora in maxillam aut ſuperiorem aut inferiorem: & ſi quis dens exeſus eſt in quem iam via pateat, in eum maximè fluxio inſilit. Tenuis porrò an frigida deſtillatio ſit, ex ſuprà commemoratis ſignis internoſcendum: & quòd frigidæ malarũ tumor ſæpe comes eſt, tenuis rarò: huiúſque dolor acerbior, illius verò mitior. Crebra ſæpéque recurrens deſtillatio, dentes excauat, exedit, putrefacítque, ac nonnunquam ab alueolis exturbat.

ὀδυνῶνται.

Gingiuæ interdum præter modũ luxuriant & excreſcunt, adeò vt dentes propè integant: iis potiſſimum quibus molles & ſpongioſę ſunt, & qui locis aquoſis humidioribúſque, vt nautę degunt. Flacceſcũt & exeduntur humoris acrioris & ſalſi adhæſu, & vlcuſculis dentiũ radices deteguntur.

οὖλα πλαδαρά.

Eædem phlegmone manifeſta tentantur parulide appellata ad dentiũ radicem intrò foráſve adeò prominente, vt etiam vicinæ partes diſtendanrur, rubeant, caleant ac dolitent. In ſuperiorem maxillam ea procumbere ſolet ex oculorum cantho maiore: in inferiorem verò per tẽpora è venis eò deſinentibus. Abſceſſus hinc ſequitur, cuius pus non ad faciei cutem, ſed ad dentium radices exili velamento tectas irrumpit. Vlcus ſi malè curatum eſt, caruncula extat & prominet epulis nuncupata.

φλεγμονή.

ἡ ἐπουλίς.

Maxilla autem inferior & conuulſione & paralyſi interdum tenetur, crebriùs verò deſtillatione, quæ in eius articulum ad auriculæ radicem influens, immobilem eam plerumque reddit, loci quidem dolore & tumore duro atque conſpicuo. Ea ferè externarum more deriuatur è vertice capitis.

Aphthæ porrò vlcera ſunt non admodum caua in quamuis partem oris ſetpentia, in palatum, in gingiuas, in linguæ latera in eiúſque radicem. Hæ infantibus familiares, ſed adultis quoque illas efficit halitus calidior è iecore & ex bilis feruore per œſophagum, aut etiam per cæca ſpiracula exurgens: illas etiam interdum gignit pituita ſalſa profluens è capite. In febribus quidem hæ frequentes, nonnunquam & ſine febre graues, quales ſæpe menſibus ſuppreſſis obſeruãtur. Eas autem hîc prætermitto, quas venerea lues & hydrargyri perunctio ſolet excitare.

αἱ ἄφθαι

Linguæ faucíumque morbi, ſymptomata & cauſæ. Cap. IX.

IN ea oris parte molli & laxa quæ ſub lingua eſt, & cui ea incubat, atque quaſi vinculo alligatur, tumor colligitur batrachus appellatus, qui inrerdum phlegmones, ſępius œdematis mollis & laxi ſpeciem exhibet, è quo aperto mucus proſilit oui candido perſimilis. Lingua verò tota interdum ſtupore vel paralyſi tenetur,

ὁ βάτραχος.

iis neruis prorsus impeditis, qui à septima cerebri cõiugatione propè spinalis medullæ initium deriuantur. Interdum altera duntaxat eius pars dimidia, dextra sinistráve resoluitur citra vllam gustus offensionem. Quum tota prehenditur, grauis apoplexiæ metus impendet: quãquam non rarò animaduerti diuturnam linguæ paralysim nulla consequuta apoplexia. Ex consummata paralysi omnes obmutescunt: ab ortu quoque nonnulli muti permanent, idque naturæ conformantis vitio. Visus est etiam cui leuiore ex causa biduum triduúmve loquela adimeretur, móxque repente & inopinatò redderetur, & qui sæpius ex interuallis & circuitibus modò loqueretur, modò mutesceret integrè sano corpore.

οἱ τραυλοί

Blesi atque balbi sermonem non articulatè explicant, aut linguæ breuitate, aut crassitie nimia, aut alio naturali vitio conformationis: nónunquam & affluentis humoris copia modò ex humidiore cerebro, modò ex ebrietate: nonnunquam immodica siccitate.

Gustus autem perit aut imminuitur neruis mollioribus, qui à tertia cerebri coniugatione exeunt, perfrigeratis aut quadámtenus obstructis, aut certè ea cerebri parte affecta vnde illi originem habent. Deprauatus verò gustus qui absurdi alieníque saporis perceptio est, accidit quum vel linguæ corpus, vel quæ ipsum vestit membrana vitioso atque tetro humore imbuitur, qui vel solus, vel liquore eorum quæ bibuntur eduntúrve dilutus, in linguę corpus molléisque neruos penetrat, suísque vitiis eos perfundit: túmque vel salsus, vel amarus, vel acidus, vel aliter absurdus sapor gustu percipitur, tanquam à cibo potúve esset inductus. Is autem humor atque vapor sæpe ex inferis sedibus elatus, œsophagũ linguámque proluit, nonnunquam & è cerebro defluit.

τὰ παρίσθμια.

Tonsillæ sæpe tumẽt imbutæ destillatione frigida: ac tum quidem sub maxilla tumor tactu visúque intus animaduertitur, hícque ceu frustulum quoddam faucibus inhærescens, mole sua premit, obstátque ne cibus, potus & saliua facilè vorẽtur: idque sine siti, sine ardore. Sed & interdũ inflammatio tonsillas exercet, quæ partis nomen etiam sortitur. Hęc tumoris notas præ se fert, præterea verò dolorem, ruborẽ, ardorem atque sitim. Concocta materia interior cuticula facilè disrumpitur, abscessúque facto pus in os & in fauces emanat. Hinc vlcus sequitur sordidũ & quo graueolens fit expiratio. Oritur eiusmodi vlcus frequenter citra plegmonen ex humore salso vel acri, qui molles, humidas, calidásq; tonsillas prorsus exedit: nonnunquã & ex cõtagionis labe incipienti lui venereę familiare est.

ἡ κιονὶς κεχαλασμένη.

Sed & columella è palati extremo propẽdens plerúque molesta est. Laxior enim longiórque euadens, in fauces & œsophagi caput illabitur, titillatione molesta, qua qui afficitur, hanc perpetuò vorare frustrà contendit, metuítque ne eius impetu stranguletur. Hoc vitij nascitur, quũ ea humore mulro supernè defluente madet atque perfunditur. Quinetiam columella seu gurgulio interdum (at certè rarò) inflammatur tumétque cum rubore & ardore. Ac tum in fauces illapsus maiore tędio quàm relaxatus, suffocationis

γαργαρεὼν ἢ σταφυλ κιονὶς φλεγμαίνουσα.

ſuffocationis metum concitat. Quum per inflammationem illius pars ima, craſſa, & rotunda, ſumma verò tenuis apparet, σταφυλὴ inquit Hippocrates, id eſt vua nominari ſolet.

At verò angina affectus eſt fauces, id eſt ſummas gulæ gutturíſque partes, per quas tum cibi potúſque, tū ſpiritus introitus eſt, præcludēs. In hac ſpiratio fit difficilis, deglutire vix licet, ac proinde potus reſilit in nares, dolor acerbus fauces occupat. Atque hæc quidem omnis anginæ cōmunia ſunt ſigna, ſed quæ differētiis atque cauſis plurimùm euarient. Etenim angina alia vera, alia notha eſt: veræ & legitimæ quatuor ſunt differentiæ. Vna quam omnium periculoſiſſimam cenſuit Hippocrates, vbi neque in faucibus, neque in ceruice quicquam apparet. Huius quippe inflammatio penitus abſtruſa, grauiora infligit ſymptomata, non ſine metu præſentis ſtrangulatus. Hac ſæpe vidimus ſublatum ægrotum horis octodecim, conſtante mēte integríſque ſenſibus. Altera eſt quum interiores laryngis fauciúmque muſculi manifeſta phlegmone tentantur. Hæc æquè ac ſuperior ſymptomatis ſæua eſt, ſed minore tamen fit periculo, quòd manifeſto ſe proferat tumore, qui & remedia promptè admittit, & in os expurgari poteſt. Tertia fauces interiores vnà cum ceruice occupat, in qua foris tumor atque rubor eſt conſpicuus, cum calore ac dolore. Symptomata huic nihilo ſunt quàm cæteris leuiora, ſed tamē ſpes ſalutis melior, quòd inflammatio foras proſiliens euocari digeríque poſſit. De hac ſcripſit Hippocrates, Ab angina habito ſi tumor fiat in collo, bonū: foras enim morbus profertur. Quarta omniū leuiſſima atque tutiſſima cenſetur, quæ non interiores fauces, ſed ſolam ceruicem eiúſque muſculos prehendit, quorū tamen tumore interiores etiam laryngis muſculi comprimuntur, introitúſque omnis coarctatur. Omnium cauſā eſt fluxio biliosa aut ſanguinea, quæ è venarum iugularium ramis eò pertinenribus in has ſedes influens vel eryſipelas vel phlegmonen parit. Præter communia anginarum ſigna memorata, adſunt præterea in his tumor, rubor, calor atq; febris, quæ omnis veræ anginæ comes eſt aſſidua. Angina verò quæ notha nuncupatur febris eſt expers. Hæc autem fit quū pituitōſa deſtillatio in fauces ceruicíſque muſculos decumbit: ac tum fortaſſe tumor ineſt, ſed ſine rubore, ardore & febre: quocirca inter acutos morbos habenda non eſt. Huic finitima eſt ea anginæ ſpecies, quæ nullo quidem fit proprio faucium affectu, ſed quum ceruicis vertebræ intrò luxatæ, fauces ac gulæ gutturíſque introitus premūt & arctiùs coanguſtant. Noſcitur hinc quòd ſignorum, quæ in aliis prodita ſunt, nullum apparet, quódque ceruix ponè excauatur, ægréque & cum dolore inflectitur: caſus quoque aut ictus anteceſſit: vel humor præter naturam vertebrarum vincula laxauit, vel eas ſua copia de propria ſede diſiecit.

Pulmonum morbi,ſymptomata,cauſæ & ſigna. Cap. X.

PVLMONVM quidem appellatione omnia etiã quę in eis ſunt vaſa,ipſámque aſperã arteriam notamus. Affectus autem qui eò incidunt numerantur intemperies ſimplex, obſtructio,peripneumonia,vomica ſeu abſceſſus & tabes. 5 In ipſa verò thoracis capacitate,humoris collectio,& ſuppuratio. Simplex intẽperies maximéque frigida, deinde etiam ſicca gutturis arteriam exaſperans,tuſſim excitat ſiccam, qua nihil humoris expuitur, reſpirationem raram facit, & ad calidi aëris potúſque deſiderium ſtimulat. Calidior verò intemperies frigidum tum aë- 10 rem, tum potum expoſtulat, & reſpirationem crebram efficit: quæ validior fuerit intemperies, dolorem inferet. Atque hæc quidem omnia de intemperie inæquali audienda ſunt. Nam quæ iam æqualis euaſit, quum veluti aſcititia quædam natura ſit,nullo penitus dolore cruciat.

δυσκρασία

Flatus in pulmone præter naturam coarctatur quidem, ſed admodum 15 raro:tum autem ambientes partes diſtendit,& ſi agitetur,dolore afficit,ac interdum violenter erumpere deprehenditur.

ἡ ἔμφραξις.

Obſtructio autem frequens eſt magníque momenti. Ea tuſſim inuehit,& oppreſſionem,& ſpirandi difficultatẽ,quæ tanto grauior eſt,quanto & ipſa obſtructio maior. Huius cauſæ variæ,humorum copia,lẽtor at- 20 que craſſities,grãdo,lapis & crudum tuberculum, de quibus vt præcipuis affectorum pulmonum cauſis ſigillatim tradendum. Humorũ copia in ſolam membranam guttur ſuccingentem deſtillatione profluens eámque imbuens,vocem obſcurat ac raucitatem infert. Hãc etiam gutturis ſeu arteriæ aſperitas nimia parit,ſiue à fumo,ſiue à clamore,ſiue ſit à frigore cõ- 25 tracta. At ſi deſtillatio in gutturis cauum ductúmque incidit, tuſſiculam cum quodam irritantis acrimoniæ ſenſu,ſin in pectus ac in pulmones,veram tuſſim ex imo pectore erumpentem mouet. Hæc enim fit, quum natura vehementi ſpiritus efflatione eiúſque erũpentis impetu,nititur quicquid acrimonia aut obſtructione moleſtũ eſt, excutere: quemadmodũ & 30 quũ inter bibendum edendúmve, quippiã in guttur illabitur. Verũenimuero quod in pulmones deſtillat, ſi admodum tenue eſt, tuſſiendo difficilè reiicitur,nã occurrentis ſpiritus vehementia repulſum atque ſubleuatum,mox diſrumpitur relabitúrque in pulmones. Sed multò quoque difficiliùs expellitur ac extruditur,quod nimis craſſum lentúmque eſt:nec e- 35 nim abſtergi nec dimoueri,nec ſurſũ efferri ſpiritus vi facilè poteſt. Quũ recens eſt atque etiamnum ruit deſtillatio, eius acrimonia guttur ardet ac corraditur,frequénſque tuſſicula fatigat,qua nihil aut tenue quiddam effertur: quum verò ea conſtitit hæſitque pulmonibus, rarior eſt tuſſis, quæ ſine gutturis ardore,craſſius quiddam ex imo ducit pectore. Quum porrò 40 pauca leuíſque eſt deſtillatio,leuia quoque comitantur ſymptomata: quũ verò magna grauíſque impetu ruit, præfocans quædam ſpirandi difficultas angit, crebra, celeris & magna eſt reſpiratio, ſed qua paucus aër attra-

hitur,

hitur, sensus quidam grauitatis percipitur ad pectus & ad spinam protensæ, quo loco pulmones membranis figuntur & hærent. Calidus autem an frigidus humor sit qui destillat, ex acrimonia, ex siti, atque ex iis perspiciendum quæ de destillationũ signis tradita sunt. Porrò autem humor crassus & lentus pulmonẽ eiúsve arterias occupans, arida tussi vehementissimè exercet, qua vix quicquam extunditur: spiritum difficilem reddit: inter spirandum stertorem quendam aut sibilum elidit, quòd pulmonũ bronchiis pertinaciter sit impactus, & vias coarctet per quas spiritus euadit: destillationis notæ antecesserunt, vel à cerebro vel à vicinis sedibus.

Hic humor quũ non totus expuitur, reliquum bronchiis aut pulmonũ cauis in quæ subiit firmiùs inhærescẽs quàm vt euelli possit, tempore magis magísque crassescit atque siccescit, dum vi caloris in vitreã aut etiam in gypseam pituitam abeat. Quúmque destillationibus multis circuitu redeuntibus, ex vnaquaque nonnihil crassæ huius & gypseæ pituitæ relictũ fuerit, sensim magna eius copia in pulmonũ fistulis atque cauernis cumulata, verũ tandẽ fit asthma, cui opportuni esse solẽt, qui destillatione atque tussi frequẽter tentantur, maximè verò senes & qui angustis sunt pulmonibus. Ab asthmate fit orthopnœa qua difficiliùs nec nisi recta ceruice spirit[9] ducitur, qualiter & eos spirare dixi quos angina vehemẽter premit.

Malo ingrauescente, lentus humor in grandinem concrescit, atque hæc tandem in veros calculos, quibus interdum dissectos pulmones cõfertos deprehendimus, aliósque in his præduros ac solidos, alios veteris casei cõstantia, incipientes alios gypseæ pituitæ duritie: omnes quidem propria cysti obductos. Sed etiam non ita pridem vir occurrit, qui quoties exercitatione incalescit, cõcitata tussi calculos è pulmonibus edit præduros, eósque excreat modò hordei, modò pisi magnitudine. Bona tamen is valetudine fruitur, præterquã quòd paulò difficiliùs respirat, & in medio thorace grauitatis cuiusdam pondus percipit. Atque hæc quidem aliis sine dyspnœa, aliis cũ suspiriosa orthopnœa obtingunt, qua qui conflictantur vehementi angustia pressi prope suffocantur, altóque & suspirioso spiritu multum & frigidum aërem ducere contendunt, quo plurimo cor ad refrigerium indiget. Omnes ita affectos verè asthmaticos appellamus, qui ieiuni, & in quiete, & sereno cœlo faciliùs spirare solent: at quoties causa & materia intus condita frigido humidóve cœlo, aut etiam multa crapula humescens & quasi tumens diffunditur, noua dyspnœæ quasi accessione conflictantur. Multóque magis si fortè recẽs quædam destillatio in arterias veteri malo iam impeditas ingruit. Sed & sæpe fit vt grauiore & repentino vtriusque causæ impetu æger promptè iuguletur, eáque destillatio ab euentu catarrhus præfocãs appellatur. Galenus neque à destillatione, neque à peripneumonia, neque à pulmonum tuberculo, neque à suppuratione quẽquam repente strãgulari posse existimauit, sed à sola angina, in qua neque in faucibus, neque in ceruice quicquam apparet. At verò quibus iam diu & multũ pulmones infarcti erãt, vt in veteri asthma-

[margin: τὸ ἆσθμα.]
[margin: ἡ ὀρθόπνοια.]

te, multam repentinámque destillationem plerosque iugulasse testamur.

ὀμόρφυμα. Crudum tuberculum pulmonum arteriis adnatum eásque obstruens, iisdem atque asthma vrget symptomatis, discernitur tamē quòd pedetentim increuerit nulla præcurrēte destillationis nota, quódque difficilis respiratio insit citra stertorem. Omnis tamen vetus & cōtumax ex quacunque causa sit obstructio, inspiratione magna detegitur: per hanc enim sub pectore offendiculum percipitur, quod protinus tussim etiamsi diu sopita fuerit, proritat. Si iam tuberculum aut alia quæuis obstruens causa tam altè penetret, vt non asperis, sed lęuibus pulmonum arteriis cordi vicinis inhærescat, nō modò difficilis respiratio, verumetiam pulsus omnino varius & inæqualis atque intermittens, vel etiā intercisus existet: ac tum cordis palpitatio & animi quædam defectio accedet oppresso iam corde. Atque hæ omnes quidem sunt obstructorum pulmonum causæ. At tum hi, tum eorum arteriæ angustiores fiunt vel à natura, vt iis qui iam ab ipsa conformatione depressum obtinent pectus arctúmque sub hoc spatium: & qui vel natura vel pleniore victu & ociosa vita obesiores euaserunt. De quibus Hippocrates, Qui natura admodū crassi sunt, breuiore vita fruuntur quàm qui graciles. Vtrisque ductus omnes corporis præangusti insunt & exiles, in hísque spiritus paucus leui occasione opprimitur, éstque vel citra humoris influxum extinctioni maximè obnoxius.

ἡ περιπνευμονία. Peripneumonia pulmonū est inflammatio, aliàs quidem phlegmones, aliàs erysipelatis specie. Magna spiritus difficultas vrget, malæ prætet modum quasi inflammatę rubent, oculi intumescunt. Atque si phlegmone est, sputum, inquit Hippocrates, cruentum citatur, nisi admodum crudus sit morbus, præcordiorum totiúsque pectoris angustia præmit, grauitas summa sternum dorsúmque cōntrahit, sed tamen febris acuta non admodum vrit. In erysipelate verò tussis flauum sputum trahit non multo permistum cruore, pectoris angustia grauitatísque sensus minor, at febris flagrantiore incendio extorret. Vtraque autem modò per se oritur, modò anginæ vel pleuritidi succedit, dum è faucibus aut è latere humor repente fertur in pulmones. De hac scripsit Hippocrates, A morbo laterali inflammatio pulmonis, malum. Quæ nō alium morbum subsequitur, sed ex sese primam duxit originem, fit quidē ex tenui biliosóque sanguine, è dextro cordis sinu per venam arterialem in pulmones vehementiùs & abundantiùs excusso, qui non modò pulmonis venas & arterias, verumetiam totū ipsius corpus præter modum implens atque distendens, coarctatur ac putrescit & pulmonis inflammationem accendit, non eam quidem aliarum more collectam, sed toto viscere effusam. Rara autem admodum est vera peripneumonia. At verò tenuis & acris multáque destillatio è cerebro cōfertim in pulmones illapsa, interdum ardore præter naturam incenditur æstum ac febrem inferens: ac plerique eam affectionem peripneumoniæ nomine designant, in qua & tussi & spirādi difficultate & lenta febre sensim conficitur æger, sine vlcere, sine expuitione cruenta. Hæc si peripneumonia

monia dicetur, ab exquisita profectò plurimùm, tum causa, tum symptomatum magnitudine dissidebit.

ἀπόστημα ἐν πνεύμονι.

Vomica pulmonis est abscessus exiguus, & puris in pulmonis quadam parte collectio, quod membranula propriáque cysti arctè adeò concluditur, vix vt quicquam de se tetrum in cor expiret. Hæc frequens est in tabidis, sed & plerumque sine tabe fit, quum sanguis ex aperta, rupta, aut exesa vena, in paruam quandam pulmonis regionē secedens, illic putrescit sensimque mutatur in pus, ac per summa siccescens sibi cystim efformat. Latens profectò & in primis abditum vitium, sæpe nec laboranti nec medico notum, quo laborans ipse nec consueta munia intermittit, nec se morbo teneri putat, causámque interitus sui nesciens intus gerit sub pectore. Adolescens quidam à paulò vehementiore exercitatione, quū acerba tussi nullo puncto temporis intermisso torqueretur, vomicam integram columbini oui magnitudine exercauit, in qua aperta pus exquisitè album & æquale deprehensum est: cruenta excreatio integrum biduum perstitit magna febre magnáque corporis perturbatione. At nihilominus seruatus is est atq; sanitati restitutus. Nō pauci inopinatò è viuis horæ quadrāte erepti sunt, in quibus dissectis non alia mortis causa cōparuit, quàm repentina vomicæ disruptio in pulmonibus, è qua pus in cordis arcem penetrauerat ipsius vim extinguens atque obruens. Quúmq; ex his duo medici essēt percelebres, attamē nec febre, nec inappetētia, nec alio vllo symptomate, impendentem sibi diem vitæ supremum præsenserunt. Id mihi quidem persæpe eius loci memoriam refricauit, quo inquit Hippocrates, Quibus suppuratio in corpore abdita non innotescit, ea propter crassitudinem vel puris vel loci delitescit. Etenim haud rarò efficit obuoluentis membranæ densitas, vt nihil tetrum à pure in cor vitæ fontem inspiretur. Omnibus tamen sic affectis multo tempore antequam vomica rumperetur, cruenta excreatio processit è pulmonibus, eáque cum tussi: adfuítque spiritus grauis ac fœtidus, corporis grauitas, pectoris leuis oppressio & spiritus difficultas, quibus tabes rarò comes. Sed hęc quidē signa aliorū quoque affectuum communia sunt.

ἡ φθόη.

Tabes autem pulmonis est exulceratio, qua sensim corpus vniuersum liquescit. Hac incipiente frequens tussis molesta est, qua cruētum aliquid sine sensu doloris extunditur: hoc interdum subsistit, tussíque sordidum quiddam editur, deinde purulentum, tum febricula leuis adoritur, cuius nulla fit intermissio: quæ tandem hectica facta, mox à cibo aliarum more inualescit. Vlcere magis magísque serpēte & sordescēte pus excreatur, fitque quod dixit Hippocrates, A sanguinis sputo puris sputum. Hoc quum syncerum est, aquæ iniectū minimè alterius ritu innatat, sed (si purum est) in imum descēdit subsidétque. Ac nihilominus quoties vel labore, vel tussis impetu, vel excandescentia vlcus puris lentore obductum refricatur, cruenta excreatio redit. Confirmato ac iam inueterascenre vitio putris pulmonis portio inrerdum exit, & sputum carbonibus iniectum aut etiā

per

per ſe graueolet, ſæpe id etiam halitus cõtagione imprudentes labefactat: capilli defluunt, idque alimenti penuria: toto corpore exareſacto, & inualeſcente febre vngues in manibus curuantur, malæ liueſcunt tetro vapore eò ſublato, coſtarum extrema ſiccitate ſurſum cõuelluntur, dum tandem corpus omne conſumptum cõtabefiat, calórque natiuus exhauſto pabulo intereat. Magna inter ſcriptores cõtrouerſia eſt, poſſitne quis citra cruentam excreationem tabe reſolui. Nonnulli poſt ſolam ſcreationem humoris liquidi & ſubflaui, leui febricula correpti tabeſcere cœperunt, ac multo pòſt tempore cruoris exiguum quiddam cum pure reiecerunt. Sed non paucos etiam animaduerti tabe ſenſim ſublatos, in quibus nihil omnino cruoris toto morbi decurſu comparuit. Atque horum quidem ratio mox proferetur. Tabis cauſa duplex, vna quidẽ pulmonis vitioſa conſtitutio, altera humor exedens. Vitioſam conſtitutionem appello, non intemperiem, ſed mollem, tenellam ac corruptioni paratam pulmonum ſubſtantiam, de qua alibi fuſè diſſerui. Sic plerique iam ab ipſo ortu & à parentibus latente pulmonum vitio tenentur, quo tandem omnes contabeſcũt, etiamſi nulla aut certè minima deſtillatio è cerebro aut aliunde procumbat. Qui tabida ſtirpe ſati ſunt, quaſi hęreditario iure omnes neceſſariò tabe marceſcunt: hócque malum ſæpe vidimus in omnes eiuſdem familiæ ordine graſſari. Et qui natura pectus anguſtum atque depreſſum obtinent, hi ſunt in tabem procliuiores, horúmque natura, vt inquit Hippocrates, ad phthiſim vergit. Non hinc certè quòd pulmones anguſti ſint, hoc enim duntaxat in aſthma deduceret, ſed quòd ij ferè languidi adeò ſint & imbecilli, vt tempore ſenſimque flacceſcant ac ſponte corrumpantur. Ac proinde qui ab ortu vitioſos nacti ſunt pulmones, alij à cruenta ſcreatione, alij citra hanc tabidi deceſſerunt. Cauſa tabis altera acris eſt & exedens è capite deſtillatio: aut humor acer è corde in pulmones eiectus, qualis maximè autumno cumulatur, aut pus in thoracis capacitate concluſum, de quo ſtatuit Hippocrates, Empyos, id eſt purulentos qui intra dies quadraginta ſcreatu non purgantur, in tabem tranſire. Hæ igitur cauſæ valentiſſimos quoſque pulmones ſenſim & ſine ſenſu doloris exulcerant: quibus etiam accedunt quæcunque id cæca proprietate vt lepus marinus præſtare poſſunt.

ἡ φθίσις.

τὸ ἔμπυημα.

οἱ ἔμπυοι.

Iam verò pulmonum vena, caſu, labore, clamoribúſve rupta: aut æſtu, balneis, vini potu alimentíſve calidis & multis, vel etiam ſuppreſſorum menſium (quod interdum fit) eò confluentium multitudine reſerata, magnam ſæpe ſanguinis copiam excreatione profudit, quam nulla tabes eſt inſequuta, ac ita affectos pleroſque vidi diu poſtea vitam nullo incõmodo exegiſſe. Non enim ſimplici venæ ruptione (modò reliqua pulmonis ſubſtantia integra ſit) quiſquam contabeſcat. Aut ſi qua illinc tabes inſequitur, id ſanè fit quòd ſanguis ab vlcere in pulmonum ſubſtãtiam dimanet, inflammatúſque ac demum putreſcens eam labefactet.

αἵματος ἀναγωγή.

Thoracis

Thoracis morbi & ſymptomata. Cap. XI.

PLEVRITIS phlegmone eſt eius membranæ quę coſtis ſubten ditur. Latus varij dolores exercenr, qui tum ſitu, tũ materia diſtant. Situ quidem quòd alius cauſam habeat inter coſtas & mẽbranam quæ inrus illas ſuccingit: alius in muſculis meſopleuriis: alius in muſculis qui extrinſecus coſtis incubant. Poſtremus hic dolor non vtique exquiſita, ſed notha pleuritis eſt: qui verò vel in muſculis meſopleuriis, vel inter hos & membranam ſuccingentem, vel in vtramque ſedem incidit, ex ſitu vera & exquiſita pleuritis eſt. Mareria quoque dolores hi diſtant, quòd alius à phlegmone, aliùs à deſtillarione, alius à flatu ſuſcitetur. Fit aurem phlegmone raro ex craſſo, ſæpius ex tenui bilioſóque ſanguine qui ex vena caua cordi aſſidente, in eam quæ azygos nuncupatur, ac dein in tenues coſtarum venas impetu quodam incurrit, ex quibus apertis aut diſruptis exilit, incidítque aut in muſculos meſopleurios, aut inter coſtas & ſuccingentem membranam, illícque collectus phlegmonen verámque pleuritim parir. Quum verò ſanguis in externos rhoracis muſculos effuſus, ídque per ramũ qui à vena caua mox vt è thorace in alam emerſit, delabitur propagatúrq; in partes thoracis externas, ex materia quidem verã, at ex ſitu notham pleuritim facit. Quanquam autem hæ phlegmonę ſitũ diſtant, magna tamen ſocietate connexæ ſunt: ac ſæpe interioris in externam, aut contra trãſitus eſt: quod vt in anatome docui, interiorum venarum extrema foras emergant, & externarum ora intrò ſubeant. Cauſa porrò quæ ſanguinis fluxionem imperúmque mouet, aut illius immoderata eſt copia, aut tenuitas, aut efferueſcẽtia & exagitatio ab æſtu, à balneis, ab exercitatione, ab excandeſcentia, ab ictu, à ſubita refrigeratione, aut à potione frigida, quæ concalfactum agitatúmque ſanguinem variè depellit ac diſiicit. Ad has cauſas accedir lateris imbecillitas, qua fluxio nõ quidem allicitur, ſed promptiùs excipirur. Dolor autẽ pleuriticus non perpetuò vniuſmodi eſt, ſed vt ſanguis inciderit varius, & ſitu & loci amplitudine, ſic & dolor ſæpe vehementia variat: nam à tenui bilioſóque ſanguine qui phlegmonẽ eryſipelatodem gignit, atrocior, à puro aut pituitoſo mitior. Ab his enim aur ſimplex phlegmone fit, aut quę œdematodes nũcupatur. Lareris dolor è deſtillatione contractus externas etiam partes occupat, oritúrque humore frigido è ſummo capite per ceruicem in ſcapulas & omoplatas, tandémque in lateris externos muſculos modò priores, modò poſteriores illapſo. Hic tametſi nequaquã pleuritis eſt, perſeuerans tamen veram interdum pleuritim quæ etiam ſpurum cruẽtum emolitur, accerſir, ſeu quòd ſenſim altiùs penetrans randem ſe in meſopleurios & ſuccingentem membranam inſinuet, ſeu quòd illius dolor nouam fluxionem eò prorirer è venis. A flatu lateris dolor etiamnum fit admodum vehemẽs, quoties is inrer membranas aur externas, aut inreriores ſeſe inferr, eáſque diſtendit diuellítque à vicinarum parrium adhæſu. Adhæc hiſce membranis

membranis viscerum pondere & grauitate deorsum retractis sępe diuturni insunt dolores, quos vt iecoris vitio & mole fieri traditũ est, ita & lienis occasione diu protrahi animaduertimus. Neque prętereundum est ex ictu aut casu sæpe laterum dolores relinqui diuturnos atque contumaces, multóque magis si vel costarum luxatio, vel fractura sit insequuta. Hæc genera iam signis discernenda sunt. Lateris dolor quocũque pertineat spiritum intercipit, nec liberè & magnùm spirare sinit, quòd latus atque thorax ad respirationem cõferat motúque irritetur. Distant tamen quòd dolor à flatu ferè vagus est, nec diu eadem sede persistit, sed calore & fomentis mitescit atque etiam sæpius discutitur: ortus quoque est à frigore, aut ab aliis causis flatulentis, hísque euidentibus. Dolor ex destillatione prægressam habet & manifestam causam: in ceruice vel scapula primùm afflixit, deinde in latus delapsus est, in quo pressu contractúque exacerbatur, fomentis non tollitur. Atque horum dolorum nulla febris comes est, nisi aliunde fortassis accersita. Iam verò externæ atque etiam veræ pleuritidis hæ communes notæ sunt, febris assidua, respiratio difficilis, frequens atque parua: dolor pungens atque distendens: tussis initio sicca quæ nihil prorsus emolitur. At multùm inter se distant, quandoquidem externę dolor tactu pressúque excandescit: molestus est in latus ægrum decubitus, in sanum facilis: pulsus quidem frequẽs & inæqualis: sed neque tensus neque durus. Interioris & veræ pleuritidis febris assidua acutior est, quòd affectæ sedi magna insit vicinitas cum corde: spiratio difficilior, frequẽtior & minor: dolor pungens atque distendens, qui si membrana costas succingens parte superiore inflammatur, ad iugulum, sin inferiore ad hypochondriũ pertingit: neque lateris tactu neque pressu ingrauescit, éstque in ægrum latus decubitus quàm in sanum facilior: materia siquidem inter costas & membranam succingentem collecta aduerso decubitu propẽdens, membranam magis distendit atque diuellit, vnde dolor, dyspnœa, atque tussis acerbior. Pulsus frequens & inęqualis, durus est atque tensus, ídque magis quum membrana succingens, quàm quum soli musculi mesopleurij inflammãtur. Tussis interdum initio sicca, sed mox ferè humida, cuius deinde sputum coloratum existit. Primùm enim liquidum & album reiicitur, quum è solo pulmone pituita, nondum autem ex affecto latere quicquam excidit: deinde flauum, quum sanies quædam tenuis illabitur: postea rubrum ac verè cruentum, quum iam patentiore via sanguis purus emanat: hinc purulentũ insequitur maturata phlegmonę. Hæc autem omnia ex affecto latere per succingentem membranam vel pertusam, vel exesam, vel quouis modo rariorem factam excidunt effunduntúrque in thoracis capacitatem. Etenim dum expirando thorax deprimitur, ac multò magis dum in tussi vehementer comprimitur, humorem qui in capacitate est cogit reiicítque in asperas pulmonum arterias: in quas facilè recipitur, quòd earum ora cartilaginea & semper patentia desinant in extremum pulmonis tenuissima membrana obducti. Ex his sensim in maiores subeũt, dum

tandem

tandem frequente tussi in eam quæ gutturis est arteriam, ac tandem foras exigārur. Hæc thoracis vitia sunt, quorum hoc loco meminisse oportuit, Nam vulnera, cōtusiones, vlcera, abscessus, erysipelata & quæcunque foras erumpentia vel dolorē inferunt, vel respirarionem interpellanr, seipsis 5 conspicua sunt & ad aliam contemplationem pertinent.

Diaphragmaris vitia non alia symptomara infligunt, quàm quæ interiora thoracis obsidete diximus, atque iisdem ferè signis præterquam doloris situ se produnt. Tumores duros diaphragmaris radici infixos nonnunquam deprehendi, qui sensim tabe laborantes consumpserunt, citra 10 vllam delirij speciem.

Suppuratio est puris in thoracis capacitatem collectio, in cuius illuuie pulmo totus immergitur. Eò autem confluxit vel ex angina, vel ex peripneumonia, vel quod frequentiùs contingit, ex pleuritide. His enim tussi non bene expurgatis, abscessus exoritur, è quo tandem rupto, pus sæpe 15 vniuersum in thoracis capacitatem influit: eòque etiam diu postea è sordido vlcere stillat, dum tandem ingens ac penè suffocans copia cumuletur. Interdum ex abscessu pus sursum in os irrumpit expuiturque, ac tum suppurationis periculo liberat. Est quidem suppurario omnis puris, tum confectio, tum collectio, quacumque parte sit corporis: at propriè ea est 20 quę vel thoracis vel abdominis spacio fit. In alia verò quauis corporis parte, si maiuscula est, abscessus: sin minor, vomica nuncupetur. His autē notis suppuratio deprehēditur. Ex prægressa angina, aut ex peripneumonia, aut ex pleuritide vehementi nihil penè laborans expuit. Pulmonis grauitas, aut faucium aut lateris dolor, simúlque febris vehemētia subitò remis-25 sa est: nouum grauitatis sensum in imo thoracis ad diaphragma sutrectus æger percipir: decumbens verò aut in alterutrum latus se cōuoluens, trāsfluere quiddam & fluctuare: tussis valida perseuerat, sed sicca & qua nihil aut minimum reiicitur: febricula perpetua, languida, inordinara ac verè hectica: perseuerans enim suppuratio phthisim accersit. Quoniam autem 30 thoracis capaciras dissepto (quod mediastinum appellanr) media dirimitur, neque dextri lateris cum sinistro vlla societas est, contingit quidem vt aliàs suppuratio altetutrum dūtaxat latus, aliàs vtrumque occupet, quòd magna est obseruatione dignum. Ab angina & à peripneumonia suppuratio in vtrumque ferè capacitatis latus influit: à pleuritide in alterutrum 35 duntaxat, in id quippe quod dolore vexatum est. Latus porrò in quo vno suppurario reconditur, hinc nosces quòd & grauius & calidius existit. Decumbens æger in latus sanum onus sentit pectori incumbere, quod & angustia vehementer premit & tussim exasperat. In latus ægrum decubitus hæc omnia mitigat, pure nimirum in costas recumbente.

40 Suppurarioni affine interdum malum est, in quo magna rhoracis capacitas, seroso, pituitoso, eòque tenui humore scatet, qui aur è cerebro per asperā arteriā & pulmones tenuitate sua affatim irruens, aur è reliquo corpore, aut etiā ex abdominis capacitate (quod sæpe in hydropicis animad-

τὸ ἐμπύη- ex angina, ex peripneumonia, vel frequentius ex pleu

uersum est) cæcis ductibus redundans eò penetrauit. Tum suppurationis signa atque symptomata insunt, nisi quòd neque febris affligit, neque suppurationis efficientes causæ præcesserunt. Ea proinde affectio, non suppuratio, sed suppurationi finitima est. Hactenus morbos omnes attigi, qui pulmones, thoracem, omnésque respirationis partes infestare solent. Iam 5 verò præcipua eorum symptomata persequamur.

Spiritalium partium symptomata, quibus maximè laborates vindicari expetunt, hæc numerantur: vocis læsio, dyspnœa, tussis & sputum cruentum. Vocis instrumenta sunt, guttur, larynx, musculi & nerui eò inserti: quemadmodum loquelæ organa sunt, lingua, labra, dentes, palatum, gur- 10 gulio atque nares. Itaque affectis aut musculis qui laryngem claudunt aperiúntve: aut neruis recurrentibus, qui è sexta sunt coniugatione: aut cerebri parte à qua hi prodeūt offensa, vel animal obmutescit, vel obscuram vocem, vel exilem edit. Raucescit verò quum gutturis succingens interior mēbrana humore multo, vt per graues destillationes madescit, & quum 15 ingenti clamore exasperatur. Vicinarum quoque partium affectiones vt gulæ, œsophagi, ceruicis & luxatæ spinæ officiunt voci. Præterea verò & quicunque affectus respirationi obsunt, quòd citra respirationem vox liberè elidi non possit.

δύσπνοια. Difficilis spiratio multiplex: magna qua plurimus spiritus trahitur, hęc 20 ingentem calorem sine obstructione subesse denūciat, vel in corde vt per febres, vel in pulmone, vt in peripneumonia: eadem simul frequens est, & spiritus calidus ac feruens ab ore & naribus efflatur. Magna aliter respiratio qua thorax & scapulæ plurimùm attolluntur, meatuum angustiam ostēdit, vel ab angina, vel à multa destillatione pulmonis arterias opplen- 25 te, vel à tuberculo duro pulmonis, vel à suppuratione. Parua & frequēs respiratio aut imbecillitatis virium est index, aut doloris atque impedimēti, quod vel pulmonib⁹ insidet, vt in peripneumonia, vel thoraci, vt in pleuritide, vel diaphragmati, vt quum vētriculi iecoris, aut lienis mole premitur, vel musculis abdominis qui omnes respirationi subseruiunt. 30

βήξ. Tussis expiratio est valida qua quicquid spirandi instrumentis molestum est excutere natura contendit. Instrumenta autem ea sunt, fauces, aspera arteria, pulmones interioráque thoracis. His interdum molesti sunt humores præter naturam illapsi, qui ferè humidam tussim excitant: interdum & alij affectus, vt refrigeratio, exulceratio, tuberculum, quorum ma- 35 teria expelli minimè potest, fitque ab his arida tussis. Quánam autem in parte hæreat affectus, tussiendi ratio ac modus ostendet. E palato & è faucibus quicquid infestum est screatu eruitur: ex arteria verò tussicula, illícque titillatio ac sæpe proritans ardor percipitur: è pulmonibus valida tussi. Quæ porrò tussis quibusdam interuallis, vt bis térve anno affligit, ex ir- 40 ruente destillatione proficiscitur: quæ verò cōtinenter nulláque aut minima intermissione fatigat, aut vitiosam pulmonum affectionem, aut obstructionem veterem, aut aliam stabilem intus causam habet.

Succedit

Succedit his malis cruenta expuitio, per quam è locis admodum variis sanguis exit, quos tamen peculiaribus notis internoscere licet. Qui enim expuitur sanguis, si è gula aut è vētriculo est, vomitione: si è gingiuis, lingua & palato, expuitione simplici: si è faucibus & gurgulione, screatu: si ex 5 gutture, tussicula: si ex pulmone & thorace tussi reiicitur. Et qui tussi, si tenuis, floridus ac spumosus, atque sine sensu doloris effertur, ex pulmone est: sin verò crassus, grumosus ac nigricans, simúlque pars quædam thoracis doliter, è thorace. Per omnes autem expuitiones cruentas etiam atque etiam animaduertendum, num sanguis nuper fluxerit è naribus: illinc si-10 quidem sæpe in fauces relabitur, interdum in pulmones aut in ventriculū, sed qui postea grumosus euadat atque concrescat.

Cordis affectus. Cap. XII.

OR morbi omne genus obsidet, maximè verò simplex 15 intemperies, phlegmone, erysipelas, omnísque præter naturā tumor, vlcus quoque ac vulnus: sed hæc sanè rarius. Crebriùs autem atque propriè venenatus humor, qui tota substātia est infensus vitali robori. Intemperies omnis vires dissoluit, corpúsque lāguidum reddit, quòd sub 20 hac vitalis calor ac spiritus laboret, cuius affectus & offensa in omne corpus redundat. Calidæ intemperiei signa sunt, pulsus frequens & velox ac interdum magnus: similis quoque respiratio, febris plerumque comes, & expiratio calida. Frigidæ intemperiei contraria adsunt omnia. Humidæ pulsus plenus est, mollis & languidus. Siccæ exilis, tensus ac durus. Cordis 25 autem intemperies quæ iam multùm increuerit, manifestè partibus quoque similaribus inuritur, quæ principi consentientes supramodum incalescunt vel inarescunt, vel frigescunt, vel multo humore madent, dum pedetentim mors obrepat. Reliquos cordis affectus incipientes quidem nosse difficillimū, inualescētes verò facilè, qui & antequā conspicui sint, 30 syncopas magnas frequentésq; inferunt, quibus ferè repētina mors comes assistit, fitque quod ab Hippocrate literis proditum est, Qui sæpe & vehementer sine causa manifesta deficiunt, ij derepente moriuntur. Vulnera cordi inflicta, quę non altè in ventriculos penetrant, non protinus interimunt: & in quodam qui sensim contabescens & liquescens de medio tan-35 dem sublatus est, tria vlcera in corde reperi non parū caua & sordida, multo antè iam tempore contracta.

Quæ hinc præcipuè nascūtur symptomata sunt, syncope & cordis palpitatio. Syncope pręceps est virium lapsus. In hac pulsus aut nullus est, aut extremè rarus & obscurus, corporis summa frigēt, tempora, ceruix & tho-40 rax frigido sudore madent, facies pallet, totúmque corpus quasi eneruatū iacet, mens omnísque sensus deficit. Syncopen autem inferunt cordis affectus omnes, præter simplicem intēperiem, sæua animi pathemata, vt timor grauis, voluptas maxima, interdum & mœstitia fortis. Dolor atrox,

O ij labor,

αἱμοπτόη-σις.

συγκοπὴ.

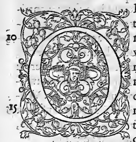
labor, inedia, vacuatio immodica & quæcunque calorem natiuũ ſpiritúſque diſſoluunt atque diripiunt. Omnis verò quæ in os ventriculi (quod eximij ſenſus eſt & cordi vicinum in primíſque conſentiens) inciderit grauis offenſa, in eam ſyncopen coniicit, quam ſtomachicam vocitant. Idem præſtat & inflammatiò, & eryſipelas, & à bile compunctio, & venenatus humor, ſiue illic inhæreſcit, ſiue in crure, vel in bubone, vel in vtero, vel in inteſtinis, vel in quouis viſcere concluſus, tetrũ de ſe vaporem in os ipſum ventriculi aut in cor eructat exhalátque.

καρδίας παλμός. Cordis palpitatio immoderata eſt concuſſio vehementi diaſtole atque ſyſtole moleſta. Huius tanta vis eſt vt ſæpe ſit animaduerſa thoracis vicinas coſtas effregiſſe. Sæpe & eas quæ ſuprà mammam ſunt, de propria ſede depuliſſe: ſæpe etiam arteriam foras dilataſſe in aneuriſma cõtracti pugni magnitudine, in quo & tactu & viſu conſpicua erat pulſatio. Ita quidem affecto corde arteriæ omnes vehementiùs pulſant, ac interdum dilatantur, præcipuè verò quæ ſupra iugulum ſunt. Nonnunquam ac præſertim in quiete intermittit hoc ſymptoma, ſed vehementer exaſperatur immodica exercitatione, æſtu, balneis, venere, crapula, meraciore vino & excandeſcentia. Huius cauſam omnem veteres vel in ſanguinis exuperantiã retulerunt, vel in humorem copioſiorem pericardio infixum. Cęterùm in iis quos modò exempli gratia receſui, palpitationẽ peperit retorrida bilis, quæ aliàs ſponte vacuari cõſueuerat, in arterias effuſa. Hanc in duobus qui à valida pilæ exercitatione repentina morte ſublati ſunt, illic deprehendimus in rophi nigri ſpeciẽ concreuiſſe. In cæteris verò cauſam animaduertimus bilem eſſe peraſſatam, interdum in pręcordiis, ſæpius in liene cõgeſtam. Quamobrem in hoc ſymptoma plurimùm propenſi ſunt qui hypochondriaca melancholia laborãt, & quibus lien bilis atræ copia turgeſcit. In his etiam circa lienem & pancreas cõſpicua & moleſta percipitur arteriæ palpitatio: ex eóque loco per arterias quibus multis lien perfuſus eſt, teter atérque vapor promptè in cor vicinum ſubit, cuius vi & malignitate irritatũ, vehementiori pulſatione nititur quod noxium eſt excutere: haud ſecus atque cerebrum in epilepſia. Ne quam autem confuſionis obſcuritatem pariat longior ac malè diſtincta rerum productio, partium quæ ſupra diaphragma ſunt morbos hoc libro cõcludam, reliquos qui ſub diaphragmate conſiſtunt, in proximum relaturus.

DE PARTIVM MORBIS ET SYMPTOmatis Libri quinti, Finis.

De partium quæ sub diaphragmate sunt morbis, liber sextus.

OEsophagi & oris ventriculi affectus, causæ & signa. Cap. I.

ESOPHAGVS cibi potúsque via rarò morbis tẽtatur, quòd in eo nihil quod perlabitur diutius moretur aut tardet. At interdum vel intemperies, vel tumor aliquis pręter naturam obstruens, isque modò frigidus, modò inflammationis particeps, nonnunquam & vlcus malè afficit. His omnibus deuorãdi actio præpeditur, sed quodam discrimine. Quum simplex est intemperies esculenta potulentáque tardè delabuntur, toto œsophago æquabiliter affecto sine vllo angustię doloríse sensu: quod iis etiam commune est, qui nausea fastidióque cibi vix deuorare queunt. Verùm si scirrhus aliúsve præter naturam tumor durus ac frigidus œsophagi viam intercludat, siue is in œsophago, siue in ceruice extuberet, difficilis quoque ac tardus transitus est, sed cum partis cuiusdam angustia. Quum verò phlegmone inhærescit, præter vorandi tarditatem & loci angustiam, dolor quoque lancinans excruciat, cum calore, siti magna & febre. Hinc tempore pus vel screatu, vel vomitione exit. Vlcus tandem his accedit, à quo dolor in affecta parte acerbior euadit, qui mirũ in modum exacuitur si vel acre, vel salsum, vel acidum, vel acerbum quippiam voretur. Omnis porrò œsophagi dolor in dorsi spinam incumbit, in quam gula quoque reclinat & adhærescit.

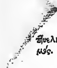
Similibus quoque affectibus os ventriculi tentatur, quos & iisdem licet notis deprehendere: præterea verò & mẽtis alienatione ob eos neruos quos è sexta cerebri coniugatione suscipit. Mulierem vidi grauidam, cui tuberculo duro eóque ingenti ita os ventriculi obturabatur, vt quicquid indebatur attacto vẽtriculi ore mox remearet atque redderetur. Sic astantium omnium iudicio nihil cibi potúsve bimestri vel conatu maximo ea vorauit. Tandem morbo, desipientia febréque cõfecta decessit edito partu quem vitæ superstitem reliquit.

στομάχου πάθη.

Ventriculi morbi, causæ & signa. Cap. II.

IN ventriculi morbis numerantur intemperies, tum simplex, tum quæ humoris particeps est: inflammatio hunc rarò exercet, tariùs abscessus, aliquando tamen vlcus. Quum intemperies calidior est, sitis est diuturna, quę expleri nequit: cibi potúsque frigidi appetentia eiúsque facilis concoctio: frigidis tum sumptis,

tum admotis vētriculus iuuatur recteatúrque: meraco vino & quouis potu cibóque calido offenditur ac plurimùm exæstuat editque ructus nidorosos. Quòd si humor præterea calidus biliosúsque redundat, his insuper notis accedit nausea, oris amaror, cibi fastidium, & rosionis cuiusdã sensus. Frigidam ventriculi intemperiem testantur, sitis nulla, cibi potúsque calidi desidetium, tarda concoctio, frigidis tum sumptis, tum admotis offensio, horror, perfrigeratio, & ructus acidus. Atque si humor crassus frigidúsque qualis pituitosus inhæte scit, grauitatis cuiusdam sensus ventriculum ptemit, sine ipsius demorsũ, sine oris amarore, adhæc nausea, languor atque dissolutio. Humidum vētriculum delectat ac firmiorem reddit cibi solidioris siccíque vsus: at immoderati potus humidiorísque cibi copia hunc ita obtundit, vt quasi dissolutus languescat: atque si pariter humor aquosus multus innatat, aut vētriculi tunicis impactus est, saliua multa in os exurgit, quæ frequentem expuitionem sine tussi promouet. Ventriculi siccitatem comitatur potus humidiorísque cibi appetẽtia vsúsque facilis ac iucũdus, solidioris sicciorísque cibi tædiũ difficilísque cõcoctio, sed nulla erosio, nulla grauitas, nulla denique nausea aut vomitio.

Inflammatio autem quæ in ventriculi substantiam inuadit, originem habet è sanguine per venas quibus alitur è portis iecoris deriuatas, immoderatiùs inter illius membranas effuso. Ingens ex partium diuulsione dolor excitatur atque tumor, atque is cõtactu maximè, interdum & visu cõspicuus. Hic putrescente sanguine vehementer lancinat, quòd pars affecta eximio sensu prædita sit: febris ardẽtissima, magna corporis iactatio & inquietudo, sitis inexpleta: assidua ingestorum aut vomitio aut deiectio, nisi quum fortè eius osculum aut pylorus obsidetur, his quippe coarctatis nihil elabitur: animi frequẽs exolutio: vigiliæ & plerumque deliria. Huic plurimùm affinis est inflammatio quæ vel summũ iecoris lobum quo ventriculus obtegitur, vel incumbentem illi abdominis regionem occupat. Tumor enim prominens & circumscriptus cum dolore in ventriculi situ inest, & febris & sitis & reliquatum notarum plurimæ: vt proinde vel expetientissimos medicos interdum fallat. Distinguitur sola symptomatum vehementia & pernicie: quandoquidem in ventriculum omnium sæuissima incidunt.

Abscessus si fortè insequitur, non foras quemadmodum qui in abdomine est, sed vel in ipsum abdominis spacium, vel in vētriculi cauum pus eructat, aut vomitu aut deiectione conspicuum.

Vlcus siue ex abscessu derelictum est, siue ex assumpto caustico aut septico medicamento, siue ex humore qui simili facultate polleat eò se insigente, prorsus exitiale cẽsetur: quemadmodum & omnis corruptio & labes quæ illi ex toxico aut ex venenata potione inuritur. Dolor quidem plerumque subest, interdum tamen & sine dolore malum clanculum serpit. Alui deiectio aut vomitio fatigat, quum præsertim ex aliena qualitate inducitur. Febris lenta eáque assidua laborantem conficit, cum pulsu crebro

bro ac frequenti:appetentia,concoctio omnísque ventriculi functio languet,corpus malè alitur sensímq; liquescit, dum tandē insito calore pabulóque deficiente vita priuetur. Atque ij quidem ventriculi morbi sunt.

Ventriculi symptomata,horúmque causæ. Cap. III.

5

S in primis ventriculi multa symptomata exercent. Horū alia fiūt quatenus eximio id sensu præditum principibus partibus cordi ac cerebro magna affinitate coniungitur. Illis enim consensu quodam sua etiā vitia impartit, & va- 10 riis ea modis lacessit: cor quidem animi defectione, syncope, dolore quem cardialgiam dixerūt: cerebrum sopore veterno, catalepsi, incubo, morbo comitiali, melancholia, delirio, quorum omniū rationes atque causæ suprà satis explicatæ sunt. Alia verò huic vt appetentiæ sedi symptomata ingruunt, qualia sunt diminuta atque de- 15 iecta appetentia, bulimos, appetentia canina, pica, malacia, sitis.

Imminuitur aut omnino prosternitur appetentia, cibísque fastidium adest, quum corpus vniuersum multo luxuriat alimento, nec huius quicquam partes cæteræ sugunt è ventriculo. Hic enim vtili multo humore perfusus alium respuit. Idem quoque obtingit quum os ventriculi pingui 20 adipe, aut per morbos humore lento aut aliter vitioso obtunditur. Sæpe quidem fit vt quum cibi fastidium est, gustus nihilominus (vt qui in lingua consistat) integer permaneat & rectè diiudicet. *ἀνορεξία καὶ ἀσιτία*

Bulimos autem id est vehemens fames magnam cōsequitur inanitionem & alimenti penuriam ex inediis: quandoquidem exhausto pabulo 25 pars ventriculi summa exquisitè sentiēs efflagitat quod est sibi necessariū. Est enim fames ex penuriæ sensu orta cibi appetentia. Canina quoque vocata appetentia modò ab eisdem fit causis, modò ab humore frigido & acido, osculo ventris impacto: qui adstrictione alimēta in ventriculi fundum compellens, famem accersit. *βούλιμος.* *κυνώδης ὄρεξις.*

30 Pica verò & malacia quibus vitiosi alieníque cibi, vt terra, caro cruda, carbones, fructus acidi & acerbi expetuntur, grauidas sæpe mulieres infestant, nonnunquam & viros. Tanta malaciæ vis est vt vir quidam nobilis edendæ calcis viuæ desiderio iamdiu pressus, illam tandem pugni magnitudine vorauerit, sitque omnino recreatus, nulla vētriculi, nulla viscerum 35 offensione. Fit autem quoties oris ventriculi tunicæ vitioso quodam humore vel excremento oblitæ sunt, cuius longa cōsuetudine similia etiam vitiosa expetuntur: quanquam quum ingens & morbosum iam omnino vitium inest, contrariorum appetitus vrget. *κίττα καὶ μαλακία.*

Sitis demū est frigidi humidíque potus appetentia. Hæc nulla prorsus 40 est, quum os ventriculi humore dulci, frigido multóque perfunditur: immoderata quum id ipsum quasi humore prorsus exhaustū inaruit, ídque vel potus penuria, vel magna corporis dissolutione ab æstu & balneis: aut quum illius tunicæ vel humore salso, vel calido & acri imbutæ sunt, vt ex *σφοδρὸν δίψος.*

falsorum ciborum & condimentorum esu, ex meracioris vini potu, maximéque per febres ardentes.

Ventriculus porrò vt cibi promptuarium est & primæ coctionis officina, aliis rursum symptomatis premitur, quæ hæc ferè sunt: cruditas, bradypepsia, vitiata concoctio, ructus, rugitus, inflatio, singultus, nausea, vomitio tum simplex tum cruenta, cholera, dolor. Cruditas coctionis est priuatio, bradypepsia tarda difficilísque concoctio. Harum causæ sola vi & magnitudine distat. Eæ autem sunt intemperies omnis, modò simplex modò ex humorum vitio: tumor præter naturam, omnéque morbi genus quod ventriculi concoctionem necessariò peruertit. Sæpe etiã iecoris lienis aut mesenterij vitia, vel integrè sani ventriculi concoctionem sympathia quadam & affectus cõmunicatione præpediunt. Sic hepaticis & quibus calidum iecur multa bile scatet, ventriculus contactu imbecillior, nõ tamen (quod multi prædicãt) continuò frigidior euadit: quòd non omnis illius imbecillitas ex intemperie frigida procedat. Sic & melancholicis & hypochondriacis & quibuscunque venter inferior abscessu aut graui humorum vitio laborat, ventriculus malè concoquit si vitiosa illa qualitate lacessitur. Cruditatis effectrices etiam causæ sunt cibi potúsque exuperantia, quam natiuus calor moderari nequit: aut praua illorum qualitas quæ nec superari nec mitigari potest: aut intempestiuus illorum vsus, quum vel potus vel cibus nouus ingeritur priore nondum cõfecto: aut somnus breuior, aut immoderatæ vigiliæ, aut balneæ, aut exercitationes mox à cibo, quæ huius descensum accelerant. Cibum verò corrumpit aut aliena ipsius qualitas: aut vitiosi humoris permistio: aut vrendi ordo præposterus, vt quum persica mala, fraga, aliíque fructus horarij, cotoneis malis aliísque solidioribus cibis posteriùs eduntur.

ἡ ἀπεψία. ἡ δυσπεψία. ἡ διαφθορά.

Ructus flatúsque vel sursum erumpens, vel intus cum rugitu strepitúve conclusus, omnis denique ventriculi flatulenta distentio, cruditatis soboles est, atque iisdem ex causis originem habet, maximè verò ex cibo flatulento, & ex immoderato fluctuantéque potu: præsertim quum bilis flaua vel atra ventriculo substernitur, vt in hypochondriaca melancholia: tunc enim liquidi flatulentíque cibi pars maxima cõcoctione calorísque vi facessit in flatum. Quænã autem tum flatus, tum cruditatis causa præcipuè subsit, ex iis notis intelligitur, quæ ventriculi demonstrant affectus.

ἡ ἐρυγὴ & ἐμπνευμάτωσις. ὁ κλυδών.

Singultus cõuulsiuus est ventriculi motus, quo quæ in proprium corpus impacta sunt excutere conatur. Sæpius autem ex interuallis vt & tussis repetit, dum quod molestũ est extundat. Hunc perinde atque conuulsionem vel ab inanitione vel à repletione fieri cẽsuit Hippocrates. Ab inanitione quidẽ vt ab immoderato sanguinis effluuio, & ab immodica purgatione. A repletione vt pueris & iis qui crapulæ addicti sunt: vt etiã quũ vel piper voratum est, vel bilis vel aliud quiduis acre & mordax in tunicas ventriculi sese penitus infixit: id quippe ventriculus interdum singultu, interdum & sternuramento, quod plerumque à singultu liberat, disiicere contendit.

ὁ λυγμός.

contendit. Hæ ſingultus cauſæ tradi ſolent, præter quas tamen & aliæ grauiores exiſtunt. Etenim ſæpe vapor malignus in os ventris effuſus deteriorem quàm quiuis humor acer & mordax ſingultum inflixit, qualem ſæpiſſime comperimus malignis & peſtilentibus febribus atque etiam ie-
5 coris inflammationi ſuperuenire, & maximè quum ſpes in anguſto poſita eſt, & cor morbi malignitate obruitur. Sed & quæ extrinſecus os ventriculi premunt, ſingultum ingenerant. Quidam tres continuos menſes ſingultu vexatus nullis cõſuetis remediis antè potuit expediri, quàm coſtæ extremum, quod tum primùm deprehenſum eſt contorqueri, altiúſ-
10 que in vẽtriculum nullo ſenſu doloris infigi, blandè ac molliter erectum ſit. Cõfeſtim namque ſingultus affligere deſiit: qui tamen repetebat quoties coſtam denuò incurueſcere contigiſſet. In aliis dein non paucis eandem ſæpe ſingultus cauſam agnoui.

Nauſea inane eſt vomendi deſiderium, quo nihil eiicitur: ſæpe tamen
15 ſponte nullóque conatu aqua pellucida profluit ab ore. Vomitio autem eſt eorum quæ in ventriculi ſunt ſpatio ſurſum facta reiectio. Hæc enim quæ in capacitate ventriculi hærent: ſingultus verò quæ illius tunicis penitus inſederunt expurgat. Similis eſt eadémque horum ſymptomatum cauſa, ſed in nauſea leuior, in vomitione grauior. Ea ſanè eſt multiplex, v-
20 na ventriculi imbecillitas tãtáque diſſolutio, vt neque cibum amplexari, neque continere poſſit. Noſcitur hæc inde, quòd cibus purior nullo humore vitioſo permiſtus redditur. Imbecillitas porrò vel ab intẽperie præſertímque humida proficiſcitur, quę & diſſolutionẽ prænũciat: vel à lubrico & in pingui læuore quo omnia qualia ſumpta ſunt remeãt: vel ab alie-
25 na qualitate, qualis pręſertim eſt venenata ac peſtilens, qua afflati ferè aſſiduò vomunt. Altera nauſeæ vomitionìſque cauſa eſt res quæuis pręter naturam laceſſens ventriculum ac irritans. Id autem efficit modò copia, vt copioſior ingeſtus cibus naturæ grauis, modò acrimonia vt bilis, modò lentore vt pituita, modò aliena & externa qualitate, vt corruptus putre-
30 ſcénſque cibus. Hæc etiam cauſarum vitia nõnunquam in ventriculo gignuntur, vt quum crudior cibus permanẽs in pituitam faceſſit, aut quum exuſtus vertitur in bilem, aut quum in externam alienámque ſubſtãtiam corrumpitur. Nonnunquam vitium ex aliis ſedibus eò confluit, è iecore, liene, meſenterio & inteſtinis, cerebro, & vniuerſo denique corpore per
35 iecoris venas. Iam verò quis humor vomitionem prorìtet, etiam ſi nondũ is erumpat, multis tamen ex notis dignoſci poteſt. Ex ructu atque ex eius ſapore, qui aut acidus aut nidoris æmulus, aut amarus, aut acer eſt: dein ex doloris proprietate, qui nũc pungens nunc grauãs eſt, ídque quodam vel caloris vel frigoris ſenſu: poſtremò ex eorũ quę vomuntur qualitate atque
40 ſubſtãtia, maximè quidem quum noxius illis humor permiſcetur: nam irritat is interdum ventriculum cogítque cibos vomere, nec tamen dimouetur ipſe, ſed incõcuſſus ſubſiſtit ac intus remanet. An autem humor vomitionis cauſa in ventriculo genitus ſit, an aliunde influxerit, diſcernitur

quòd

ἡ ναυτία. ὁ ἔμετος.

Vomitionis causa vna ... [illegible]

allera ... quaeuis praeternatur... [illegible]

quòd in ventriculo genitus iamdudùm eum afficit atque torquet, & in victus ratione aut ordine peccatum aliquid recens est. Qui verò è iecore, aut è liene, aut aliunde confluxit, signa exhibet affectæ eius partis quæ veluti seminarium & origo mali fuerit.

αἱμάτηρος ἔμετος. Sanguis quoque interdum vomitione redditur, sed impetu longè diuerso quàm in tussi, atque sanè copia maiore, quanquam visus est tussi affatim reiectus pelues implere, vena ampliore derepente rupta. Qui vomitione redit, vel cibo, vel potui, vel pituitæ permistus existit ac ferè concretus in grumos, non tenuis ac rubicundus, sed crassus & iam concretione nigrescens. Hunc etiam sæpe comitatur deiectio nigra, dum erumpentis ipsius portio in intestina deuoluitur, quæ lõgo illorum anfractu prolapsa ita nigrescit vt vel picem vel casiæ medullam repræsentet. Frequens præterea incidit animi defectio, quòd extra venas coërcitus putrescénsq; sanguis, perniciosa & venenata qualitate cordi sit infestus. Quisquis autem reuomitur è ventriculo prodit, in quem aut è iecore, aut è liene, aut è vicinis partibus cõfluxerat, idque vel aperta vel rupta vel exesa vena, quòd ex prægressarum causarũ animaduersione discerni potest. Vomitionẽ cruentam nullam equidem naturalem esse puto, neque aut in plethora, aut in mensium suppressione naturam vacuandi hanc viam vnquam moliri.

ἡ χολέρα. Cholera est bilis tum supernè tum infernè eruptio. Ea quippe vomitur pariterque deiicitur, primùm liquidior, deinde crassior atque coloratior: vt primùm pallida & citrina, deinde flaua, prassina, cerulea aut etiã nigra. Affectus hic acer, ferox & in primis acut⁹ existit, in quo stomachus & intestina mirè torquentur, & flatuũ copia distenduntur: sitis cruciat: pulsus celer, frequens ac ferè paruus: his & nonnunquã succedit animi defectio. Huius itaque causa bilis est, quæ tempore vel in suo folliculo, vel in iecore, vel in liene, vel circum pancreas, vel circum intestina stomachúmque cumulatur, quúmque supra modũ aucta naturæ grauis & infensa esse cœperit, huc illúcque impellitur ac diffluit, vt etiam ea perculsi toxicum sese bibisse putent.

ἡ πδυλωδυνία. Ventriculum porrò dolor exercet plerumque immanis, cuius causa aut flatus est in illius capacitate coarctatus nimiopere distendens haud secus atque in colico dolore: aut humor cibúsve acer & mordax tunicis impactus: aut tumor præter naturam, aut vlcus. Intemperies verò sola dolorem vix infligit. Indolescit & nõnunquam ventriculus incubantiũ viscerũ tumore: aut humorũ decumbentiũ copia: atque hic etiã dolor cõtactu pressúq; exacuitur. Causæ his notis internoscẽdę quas in aliis iam sępe recẽsui.

Iecoris morbi, causæ, & signa. Cap. IIII.

IECVR compluribus variísque patet affectibus. Hi autem sunt intemperies tum simplex tum ex humorũ vitio, substantiæ corruptela, obstructio, scirrhus, inflammatio, abscessus, vlcus. Quũ

δυσκρασία simplex intemperies calidior quacumque ex causa cõtracta est, cibi

Je se liure aspartien a monsieur Saguier ... pere Maître Saguier

cibi maximéque carnis fastidium inest, ac nihilominus inedia plurimùm incommodat: sitis quoque vehemẽs: corpus vniuersum maximéque manuum palmæ & plantæ pedum calent, atque si siccitas comes est arescunt, madent verò si ea simul humida sit. Ex intemperie frigida cibi cupiditas
5 maior: sitis nulla, præsertim si ea pariter humida sit. Simplex verò nulla intemperies diu sola cõsistere potest, quin breui pòst tẽpore humoris vitium accersat. Quæcũque enim vis siue alimenti, siue aëris, siue alterius cuiuslibet causæ, iecoris, eadem multò faciliùs humorum temperiem immutat, eósque sui similes reddit. Imò etiam si ab ortu iecur intẽperatum est, quũ
10 gignendorum humorum præcipua sit officina, quacumque id cõstitutione fuerit, eadem quoque humores afficiet: ac impẽsè calidum, calidos biliósósque multiplicabit: frigidũ verò frigidos atque pituitosos. Itaque calidior intemperies tum eos humores qui per mesenterij venas feruntur, tũ quos iecur in se continet & in omne corpus distribuit, extorret. Frigidior
50 verò crassos, lentos, crudos pituitosósque reddit: siccior densos, siccos atque terrenos: humidior tenues & aquosos. Sic humorum vitio & exuperantia sæpe iecur scatet & premitur. Signa verò calidioris humoris exuperantis sunt, bilis aut vomitione, aut deiectione prorũpens, primùm quidem tenuis ac pallida, deinde crassa verè flaua ac fœtida: oris amaror,
20 cibi fastidium, sitis vehemens & plerumque febris eáque aut intermittens tertiana, aut errabũda, aut certè lenta, qua omnino languescit corpus paulatímque exarescit. Frigidioris tum iecoris tum exuperantis in eo humoris signa sunt, nec frequens, nec multa, nec multùm colorata nec fœtida alui deiectio: deinde cibi appetẽtia, nulla sitis, nulla febris, nulla denique
25 corporis extenuatio.

κακοχυμία.

Substantiæ corruptela non minus iecur quàm pulmo contaminari solet, qua laborans sensim languore contabescit. Ea fit ex omni humore, frequentiùs autem ex biliosa sanie per iecoris substantiam effusa, quæ sensim lentéque putrescens, ipsam pariter iecoris substantiã labefactat atque cor-
30 rumpit. Eiusmodi autem ab alimentorum vitio contrahitur, quæ aut corrupta sunt, aut septica vi pollent. Vinum quoque generosum & meracius longo ac liberaliore vsu in idem vitium præcipitat, nõ solùm quòd viscus hoc calefaciat & desiccet (ita enim in scirrhũ duntaxat deducit) sed quòd putridum quendam lentorem saniémque exaggeret. Sic affectis quoniã
35 malum sensim ac pedetentim serpit, virium robur diu infractum persistit, vt etiam obire illi possint consueta munia: febris initio nulla atque etiam procedente malo admodum lenta inest: sitis quoque non acriùs vrget, quòd iam caloris ardor deferbuerit, & nullus ferè in hypochõdrio tumor subsit. Hinc tamen vitium deprehenditur, quòd vini optimi eiúsque me-
40 racioris summum inest desiderium, perinde atque iis qui pulmonum corruptela contabescunt. Sic sæpe illecebris blanditur hostis infensissimus, & sui amantissimis clam iugulum petit. Eduliorum maximéque carnis ingens fastidium, vt etiam eius calentis vapor odórque grauis sit creétque

οὐσίας διαφθορά

neausеam.

nauſeam. Halitus ex putrida illuuie teter admodum & fœtidus expiratur, multóque magis quàm in tabe frequẽs animi languor & defectio, principio quidem leuis, deinde ſudore frigido erũpente grauior & periculoſior: quibus tandem crebrò violentérque preſſus æger ſuccumbit.

ἥπατος ἀτονία. Hos iecoris affectus proximè conſequitur imbecillitas, qua qui tenentur propriè hepatici dici ſolent. Vt enim vniuſcuiuſque partis integritas & temperies tum ipſius tum facultatis robur tuetur, ita intemperies & ſubſtantiæ corruptela ipſis inuehũt imbecillitatem. Itaque ſi iecoris attrahẽdi facultas infirma ſit, liquida defluunt ab aluo cremoris ſpecie, etiãſi nulla ventriculi offenſa, nulláq; meſenterij ſit obſtructio. Si retinendi vis languet, aluus interdum (ſed admodum rarò) liquida & ſanioſa reddit carnis lotuæ recens mactatæ ſimilia. Sæpius etiam quum hæc imbecillitas increuit, ſanguis ſponte profluit è venis, ídque vel per nates, vel per vterum, vel per hęmorrhoidas, vel per ſputa. Sed & interdum ſanguinem animaduerti ab extremis venis quæ in cutem deſinunt multis è locis effundi, qui nullo ardore liueſcebant. Si vis ſanguifica imbecilla eſt, cruditates fiunt, quibus primùm pedes, deinde & cæteræ partes intumeſcunt: vt iis qui à morbo graui conualeſcunt, necnõ hydropicis, ſcirrhoſis, ictericis aliíſque hepaticis. Etenim venæ iecori malè affecto vtpote ſuæ origini cõdoleſcũt & conſentiunt, vt & nerui cerebro.

ἡ ἔμφραξις. Obſtructio iecori admodũ familiaris eſt, nullúmque viſcus hoc æquè vitio tentatur, quòd vena è portis per iecoris ſubſtantiam in ramos tenuiſſimos diſſipata oblitetetur: húcque alij non minus tenues è caua vena cõueniant, per quos omne debet alimẽtum traduci & exportari. Hæc apertas præ ſe fert notas: nam grauitas & diſtentio cum obtuſo dolore dextro inſidet hypochondrio, tum præcipuè manifeſta, quum quis mox à cibo exercitationem ſubit. Ea tamen ſine tumore ſine febre eſt. Obſtructionis cauſę ſunt, humor craſſus, aut lentus, aut multus. Talis interdum è cerebro procumbit in ventriculum, qui deinde præterfluens ſenſim in tenues iecoris venas cum alimento penetrat eáſque obſtruit. Ferè tamen ex alimentis craſſis, viſcoſis multíſque fit obſtructio, quum aut balneis, aut motu vehemẽtiore mox à cibo in tenues venas vel rapiũtur vel impelluntur: nonnunquã & bilis flaua in iecore præter naturã diutius coërcita, nec tempeſtiuè expurgata mirè craſſeſcit, grauéſque & admodum periculoſas iecoris obſtructiones inducit, vt quæ (ceu mox oſtendemus) interdum etiam in cyſti lapideſcat.

ὁ σκίῤῥος. Scirrhus tumor eſt præter naturam durus ac renitens, doloris expers, niſi fortè quũ pars affecta duriùs premitur. Tactus hunc deprehẽdit, præſertim ſi gracile & adipis expers eſt abdomen: ídque faciliùs erecto vel in dextrum latus inclinato ægro, quàm decumbente ſupino, tum quippe nõ niſi preſſu animaduerti poteſt. Hic iecoris ſitu & figura circumſcribitur: ægro pręterea facilis eſt decubitus dexter, ſiniſter verò grauis, quòd moles quædam velut ſuffocans in ventriculum & præcordia incumbat. Ex contumaci

tumaci & inueterata obstructione ferè semper, rarò vel potius nunquam ex inflammatione originē trahit, quòd in viscere natura calido & humido omnis inflammatio in perniciosum abscessum desinat. Humor igitur obstructionis author, primùm quidem tenues iecoris venas implet & in-
5 farcit, auctus deinde hinc etiam in omnem visceris substātiam redundat, & eam perinde atque venas obstruit: quòd si rursum multò plenior cumuletur, iecur in amplam molem distendit: túmque viscus turgidum ac tumens apparet. Tēpore humor siccescit & vi caloris tenui parte dissipata, reliquus totus obdurescit: cuius permistione iecoris substantia labefacta-
10 tur verúsque tandem scirrhus emergit. Hic à simplici tumore distat, quòd non nisi longo dierum numero, simplex verò breui etiam procreetur. Vt autem peccans & efficiens humor, modò pituitosus, modò biliosus est: ita & scirrhi prodeunt varij, quos accuratè discernere expedit: quandoquidem & vehementia & impendente periculo plurimùm dissident. Illum
15 causæ antecesserunt quæ crassum pituitosúmque succum coaceruant, hūc verò quæ biliosum: in illo dominātis pituitæ refrigeratíque iecoris, in hoc bilis exuperantis concalefactíque iecoris signa elucēt: hic ferè ictero succedit & lentam febrem comitem habet, ille nequaquam: hic vnus in eum hydropem præcipitat qui ascites appellatur, ille citra vllum incōmodi ge-
20 nus diu persistit, aut duntaxat cachexiam leucophlegmatiámve infert.

Magnus etiam plerumque tumor iecur sine scirrho distendit, qui iisdē se prorert notis atque scirrhus, nisi quòd minus renititur & breuiori tempore genitus est. Hic ferè in iecoris ambientes membranas effunditur hásque prorsus obsidet. Contactu obseruandus: etenim plerumque tātus ap-
25 paret, vt vniuersum hypochondriū repleat, neque costarum extrema percipi, neque sub hæc digiti infigi possint, neq; iecoris vlla figura sit aut circumscriptio. Oritur interdum à flatu aut à tenui cruditate, quā vel immoderata frigidæ potio, vel intēpestiuus fructuū esus, vel crapula satietásque nimia peperit: & hic quidem non grauitatis, sed tensionis sensum infert,
30 & breuiori tempore contrahitur. Interdum verò ab humore crasso & lento, aliàs bilioso, aliàs pituitoso, quem validum iecur à se excutiens in proprias ambientes mēbranas deposuit. Hic magis renititur, & sua mole premit, atque etiam multo tempore cōgeritur, nec nisi multo discuti potest.

Est præterea & in hypochondrio tumor alius musculis abdominis in-
35 sertus. Hic admodum rarus est & insolens, qui nō pressu, sed leni blandóque tactu, ac sæpe visu percipi debet, foras enim prominet. Figurā quoque oblongam habet, qualis est recti in abdomine musculi.

Hepatis, est iecoris inflāmatio, qua sanguis illi⁹ parte quadā pręter naturā collectus incēditur. Fit autē dum sanguis ipse vel exuperātia vel tenui-
40 tate, vel feruore & acrimonia, vel externarū causarū impulsu, è venis immoderatiùs prorūpēs, in visceris corpus copiosior secedit. Tū extra ꝓpria vasa putrescit & inflammatur, simúlque imbutam carnosam partis substātiam labefactat atque corrūpit: hinc plerumque sinus excauatur. Primùm

ὄγκος ἄνευ σκίῤῥου.

ἡπατῖτις.

P igitur

igitur ſanguis vertitur in putridam ſaniem,ac tum inflammatio eſt:ſanies deinde caloris natiui beneficio in pus abit:ea ipſa puris collectio abſceſſus dicitur.Erūpente demum pure vlcus manet cauū ac ſordidum.Hac mutationis ſerie multa vitia ex vno eodémque fonte dimanant, quæ vt variis ſunt nominibus inſignita,ita & varias curandi leges habent.Singula verò propriis ſignis ita indicantur. Inflammationis notæ ſunt grauitas dextra præcordiorum parte,dolor (quū maximè ea ſedes attingitur) à iugulo ad coſtas nothas protenſus, ob concluſam materiæ congeriem quæ ſuccingentem thoracis membranam conuellit. Hac ratione & ſpiritus difficultas & tuſſis exigua eáque ſicca ineſt,qua nihil excreatur. His igitur notis atque doloris ſitu diſtat à pleuritide. Febris ex inflammatione fit ardens & acuta,ſitis inexhauſta,linguæ ſcabrities & huic lentor inhæreſcens,primùm quidem flauus,deinde nigricās: nauſea & cibi faſtidium: interdum ſingultus propè ſtrangulās:ſæpe corporis color ictero fœdatus:vrinæ craſſæ,rubicundæ ac turbidæ.Synceræ bilis modò vitellinæ,modò æruginoſæ vomitio,& plerumque per aluum deiectio,quæ interdum vel diarrhœam vel dyſenteriā infligit. Si inflammatio eryſipelatodes fuerit, febris, ardor, vomitio reliquáque ſigna grauiora euadent ac tandem in marcorem deducent. Hæ quidem omnis inflammationis communes notæ ſunt: particulatim verò ſi inflammatio in caua iecoris magis deuergat, cibi faſtidiū, nauſea,ſitis, bilioſa vomitio aut deiectio acriùs vrgent, & præterea grauis & admodum laborioſus eſt decubitus ſiniſter, nec promptè inflammati iecoris tumor cōtactui obuius eſt. Si verò inflammatio gibbam magis regionem obſideat,ſpirandi difficultas,tuſſis & grauis dolor iugulum retrahens magis infeſtant, & præterea difficiliòr eſt decubitus dexter, vt quo pars affecta premitur:cōtactu preſſúque dolor exacuitur,promptéque tumor percipitur,qui & interdum prominens eſt & oculis cōſpicuus. Omnes hæ quidem manifeſtę & vehementes notæ apparent quum ingens eſt inflammatio.Quum verò exigua,obſcurę & exiles,hæcque in multos interdum menſes perſeuerat:in qua hypochondrij dolor & grauitas,magna reſpiratione potius quàm tactu ſe prodūt. Quum autē muſculus abdominis rectus iecori prętēſus ſolus inflammatur, ſuperiorum notarum nulla quidem (niſi fortè febris) adeſt, lancinans dolor magis affligit, tumor oblongus foras prominet, viſu tactúque conſpicuus: cutis enim circumtenſa rubeſcit atque calet.

Abſceſſus quū iam fit & putrida ſanies in pus couertitur, dolores & febres,inquit Hippocrates,& cætera ſymptomata inualeſcunt: rigores ſæpe nullo ordine nulláque ratione inuadunt, quos ſequitur caloris exacerbatio. Confecto iam pure omnia quidem remittuntur ipſéque ardor deferueſcit,vires tamen relinquuntur multò imbecilliores,pulſúſque frequens, paruus ac languidus,crebráque animi defectio.Quum rupto abſceſſu puris illuuies prorumpit, eius tetro vapore cor obruitur, qui ſæpe graui orta animi defectione ægrum de medio tollit: ex hoc enim vix quiſquam ſeruari

ſeruari

uari potest. At quum exiguus est abscessus, si vires satis constent, pus nonnunquam vomitione prorumpit, aut per aluum, aut per vrinas profunditur. Sed & interdum fissa vel exesa iecoris substantia id excidit in abdominis capacitatem, quò & hydropicorum aqua confluit.

5 Vlcus ex abscessu contractum quoniam alimento cótinentet alluitur, perpetuò colluuie multa sordescit, neque vnquam potest sanescere. Iecoris enim solida substantia spermatica quum sit, non magis quàm pulmonis reparari potest. Tum igitur vitiosa est sanguinis confectio, corpus non alitur, sed verè tabescit, putrida, saniosa & interdum cruenta est alui deie-10 ctio ac sæpe quasi ex cadauere facta colliquatio. Vrina quoque sanie perfusa, aut si ea in abdominis spatium penetret, hydrops omnium grauissimus exoritur, qui & inguinum pubísque grauitate & manifestò tumore se prodit, siquidem vires tandiu persistant, quod certè vix vnquam vlla obseruatio notauit.

15

Qui morbi in cysti fellis. Cap. V.

YSTIM fellis occupant obstructio, calculus, repletio & inanitio. Obstructio aut eius est ductus quo bilis è iecore prolicitur, aut eius quo è cysti in intestina eructatur.
20 In vtraque aluus durior pigriórque est, fæces albicát, vrinæ flauæ crassæque adeò sunt vt sæpe nigrescát, bilis cum sanguine in summũ corpus effusa ictero cutẽ deturpat. In ptiore tamen cystis prorsus exhausta est: in posteriore illa bilis copia distenditur, variísque exuperantiæ symptomatis premitur.

25 Calculus in cysti fellis plerumque concrescit niger, sed tamen leuis & qui aquæ immersus innatat, neque vt qui è renib[9] aut vesica euellitur subsidet in imo. Origo illi est è flaua bile quæ proprio conceptaculo diutius coërcita nec tempestiuè vacuata, nec nouæ influxu renouata mirũ in modum obdurescit. Id autem in primis accidit quum vterque cystis ductus
30 obstruitur. Huius quidem neque manifestæ sunt notæ, neque grauia symptomata quib[9] certò ac facilè detegi possit. At suspectus iis esse debet, quibus grauis & diuturnus fuit icterus. Decrepitus quidam senex in iram mirè propensus post decessum sine felle ac sine cysti inuentus est, in cuius sede calculus ingens cócreuerat. Quinetiam post diuturnum icterum ob-
35 orto alui profluuio, huius naturæ innumeros calculos instar pisi aut hordei, in plerisque exturbari deprehendimus.

Bilis porrò propria cysti nonnunquam tantopere exuperat, vt hanc in ingentem distendat magnitudinẽ. Ac tum sanè infesta est grauitatis pondere pressu ac suffocatione, ructu, ardore, siti, iracundia, & siquando for-
40 tè computrescat febribus intermittentibus. Hinc igitur grauissima mala prodeunt, nec certè leuiota quum affatim ea prorumpit.

Cystis enim quum prorsus exinanitur omnémque bilem suam foras eructat, aut biliosas vomitiones, aut choleram morbum, aut diarrhœam,

aut dysenteriam, aut alia his finitima symptomata concitat. Non pauci è viuis erepti sunt, in quibus nō alia interitus causa comparuit, quàm quòd folliculus bile omnino esset exhaustus.

Lienis morbi, causæ & signa. Cap. VI.

LIENIS grauiores morbi sunt, tumor distendens, obstructio, scirrhus, & inflammatio. Lien substantia rarus atque laxus occasione leui distendi potest: quumq; sanguinis excipiendæ fæci destinatus sit, hanc omnémque impuritatē facilè admittit: hac imbutus tumet multò quidem quàm iecur frequentiùs, ac plerumque sine scirrho. Tumor tum sinistro hypochōdrio animaduertitur laxus nec admodum renitens, qui interdum lienis sitū figurámque retinet, interdum vniuersum hypochondrium implet: sed & is interdum subter vmbilicum prolabitur, noxia quidem materia è viscere in omentum quoquouersum effusa. Hæc autem varia diuersáque est. Crudus, aquosus ac pituitosus humor eò nonnunquam confluit, iis potissimum qui in locis palustribus humidísque degūt, & qui frigidæ potu largiore humidísque vescuntur oleribus: iis etiam qui è frigidis, humidis, diuturnísque morbis emerserunt. Sæpe tamen melancholicus ac terrenus humor, qui sanguinis fæx est & limus, in lienem rapitur. Illic abundātior cumulatur, vel quia multus erat in sanguine, vel quia eius naturalis vacuatio quæ è liene in vētriculū aut in aluū fieri solet, suppressa est. Cumulatus autem principio laxum tumorem ingenerat. Huius signa sunt respiratio crebrior & difficilior, præsertim in cursu ac labore, aut etiā quum in dextrum latus decumbitur: amplificatio quippe visceris maximè quū ventriculus cibo turget, diaphragma premit. Appetētia ferè persistit, sed vētriculi offenditur cōcoctio: ex qua crudus aquosúsque chylus plerisque fluctuat, quo sæpe os madet ex puitióq; multa fertur. Flatus plurimus sursum deorsúmque erūpit, aut hypochondrio sinistro rugitu quodam & murmure obauditur, totus ferè aut in ventriculo, aut in ea coli intestini parte quæ visceri assidet collectus: non enim audiendi sunt, qui hunc in liene concludi temerè profitentur. Humoris vapore cor lacessitur corpúsque vniuersum ignauum & iners quasi dissolutum languet: & nonnunquam leuiusculæ animi defectiones obrepunt. Adhæc capitis grauitas & inconsueta somnolentia eáque turbulenta ac molesta. Desidia, timiditas, negligentia contemptúsque rerum. Pallidus, sublividus aut omnino fœdus corporis maximéque faciei color. Atque hæc quidem efficit quum in liene copiosior fuerit simplex illa naturalísque melancholia: quæ tametsi sanguinis fæx est, fluxa tamen & liquida etiamnum manet, alioqui per tenues venas eò minimè laberetur.

Quum verò copiosior ea melancholia liquida tempestiuè expurgata minimè fuerit, crassescet: ac tum obstructionem venarum arteriarúmque gignet. Sub hac, hypochondrij sola grauitas aut interdum lienis dolor exercet.

ercet. At quum multa non venas modò, ſed & lienem vniuerſum implet atque diſtendit, diſſipatáque tenui illius portione, craſſior ſubſidet, lien totus obſtruitur.

Hic caloris vi ea materia magis magíſque craſſeſcit, ſenſímque in ſcir-
5 rhum lien obdureſcit. Id autem accidere ſolet, quoties tumori aut nulla aut etiam vitioſa adhibetur curatio, per ea quæ ipſo protinus initio vehementer digerunt ac diſſipant. Hic lienis ſcirrhus aliàs ſolam illius ſubſtantiam occupat, íſque & ſitu viſceris & figura circumſcribitur: aliàs verò in partes quoque vicinas diffunditur, vt omnem plerumque ventris ſiniſtrã
10 regionem impleat. Hic longiori tempore quàm ſimplex laxúſque tumor genitus eſt, prementi magis renititur, omniáque ſimplicis tumoris ſymptomata grauiora & manifeſtiora exhibet. Purior quippe melancholicus eſt humor, è quo quicquid inerat tenue ac benignũ tempore diſſipatũ eſt.

σκίῤῥος.

Iam verò inflammatio non ſæpe in lienem incidit, quòd purus ſanguis
15 phlegmones author in id viſcus raro penetret. Siquãdo tamen ea obtigerit, ſimiliter & eiſdem ex cauſis atque in iecore progignitur. Febris ineſt aſſidua & ardẽs, lentor linguæ nigricãs, ſitis implacabilis, cibi faſtidium, ſiniſtri hypochõdrij diſtentio atque tumor: dolor pulſans, moleſtus dexter decubitus & interdum ſiniſter, aliáque ſymptomata in ſiniſtrum latus
20 perinde atque inflammato iecore in dextrum incidunt. Ea etiam ſi pura ſit inflammatio, nonnihil tamen ex loci natura reſipit melancholicorum ſymptomatũ. Si vel abſceſſus vel vlcus inſequitur, nõ ex aliis fit cauſis, neque aliis notis oſtenditur quàm in iecore comprehenſum eſt.

φλεγμονή

Atra bilis grauiſſimorum ſymptomatum effectrix, in liene proprio etiã
25 receptaculo in viciníſque locis congeri ſolet. Fit autem aliàs ex bile flaua, quæ exuſta malignámque naturam ſubiens, iam aut à liene prolicitur, aut iecoris vi in lienem ipſum atque interdum in pancreas ac meſenteriũ protruditur. Aliàs quoque ex naturali fit melancholia, quæ in liene iam diu inhæreſcens, victu calidiore, æſtu, exercitatione, aut etiam vetuſtate ſupra
30 modum incaleſcens vſtáque, malignã bilis atræ naturam adipiſcitur, qualem ſępe ex lienis tumore fieri notamus, quoties is immaniùs efferatur. Bilis hæc atra ſæpius ſine tumore, rarò cum tumore exuperat: vix enim tantã illius copiam natura ferat. Nullus igitur ſiniſtri hypochõdrij tumor, nullus aut obſcurus dolor, nulla diſtẽtio aut oppreſſio. Cæterùm æſtus in prę-
35 cordiis magnus, præſertim quum aut vinum aut calidior cibus aſſumitur. Huius cõfectio moleſta, ructus, flatúſque plurimus ſuſcitatur, quaſi ex lebetis aqua ſubdito igne: nec enim pituita, nec alius quiſquã humor æquè flatus ex cibo profert. Arteriæ in præcordiis & ſupra vmbilicum dilatantur ac vehementer pulſant: cordis magna & frequens eſt palpitatio, ſiquid
40 præſertim vel corpus vel animus exagitatur: animi defectio nõnunquam incidit pulſum immutans. Quum autẽ, vt ſæpe fit, vapor in caput irrepſit, facies quaſi inflãmata rubore perfunditur, mens peruertitur & alienatur, terrore, metu & mœſtitia concutitur, quaſi mors immineat nihilque reli-

quum sit spei. Furori omnia finitima in quem æger sæpe metuit raptum se iri. His reliqua hypochondriacæ melancholiæ quæ suprà commemoraui signa plerumque accedunt, interdum etiam absunt.

Mesenterij & eius quod pancreas appellatur morbi, causæ & signa. Cap. VII. 5

TANTA plerumque superuacuorum est humorũ colluuies, vt destinatis à natura receptaculis tota excipi haud possit. Ac tum non parua superfluentis portio in vicinas quoque sedes illabitur, maximè quidem in pancreas & in 10 mesenteriũ, quæ totius corporis veluti sentina sunt. Quibus ergo assidua ingluuie magnus fit vtriusque bilis & pituitæ prouentus, eas tempestiuè non expurgatas natura valens ac robusta plerumque in pancreas & in mesenterium ignobiles sedes deponit: idque ferè è iecore & è liene per eos venæ portæ ramos qui non in intestina, sed 15 in ipsum mesenterium & pancreas desinunt & obliterantur. His locis & glandulis tempore exaggerantur varij humores, qui primùm laxum mollémque tumorem, deinde siccescentes renitentem durum ac verè scirthosum ingenerant. Durus vsqueadeò interdum deprehensus est, vt penitioribus sub vmbilico partibus vel os vel calculus cõcreuisse putaretur. Itaque 20 si ampla & vasta mole venter totus præter naturam prominet, idque citra fluctuationem, citra alui suppressionem diutinã, citra hydropis suspicionem, vnde & qua id ex causa obtigerit, tactu ira quidem discernendum. Quum adipis copia vẽter prominet, quoniam cuti summæ is inhæreścit, manu totus comprehẽdi secerníque potest à musculis abdominis: ac præ- 25 terea reliquus corporis habitus obesior existit. Quùm tumor insertus est musculis abdominis, primo is contactui occurrit, & quum premitur, plerumque etiam citra pressum dolore afficit, quòd pars ea sensu prædita sit: intestina nõ coarctat, neque alui deiectionem remoratur. Mesenterij verò tumor quoniam altè sepultus est, nõ nisi pressu animaduertitur, nullo do- 30 lore affligit, quòd pars ipsa doloris sit expers. Quinetiam sua is mole intestina premens atque coarctans sæpe efficit vt aluus pigrior sit tardiúsque fæces descẽdant. Vtrum præterea tumor vniuersum mesenterium an partem duntaxat, & quámnam occupet, mollísne sit an durus, tactu etiã internoscendum. Cæterùm quísnã in mesenterio humor exuperet, iam non 35 tactu, sed iis ipsis notis, quibus in iecore aut in liene proditum est, cognoscitur, sed quæ tamen tum obscuriores, tum leuiores existunt. Hæc autem obscuritas multis causa fuit ignorantiæ, & cur harũ partium affectus prætermissi fuerint, nec veterum scriptis celebrati. Ego tamen hoc affirmo & profiteor, choleræ, melãcholiæ, diarrhœæ, dysenteriæ, cachexiæ, atrophiæ 40 languoris, lentarum erraniúmque febrium, latentium denique morborũ causas me in his plerumque sedibus animaduertisse, quorum depulsione deploratis salus redderetur.

Vera quoque inflammatio in mesenterium incidit, quum ab exesis aut ruptis illius venis sanguis excidit, & in aliqua sede præter naturam collectus putrescit, tandémque suppurãs abscessum facit. Ea inflammatio sine manifesto dolore est, solúmque grauitatis sensum habet, nisi fortè vehementiùs prematur. Febris admodum leuis & lenta, sine siti sine grauibus symptomatis, nec omnino ægrum prosternens nec quotidianas functiones interpellãs. Principio sanies quædam rubra, facto deinde abscessu pus album defluit ab aluo, & vtrumque modò permistũ alui fæcibus, modò seorsum & syncerum, vt quum inflammatio in postrema intestina deuergit. Tum quippe pus per venam proximã in recti aut coli intestini capacitatẽ influit, syncerúmque magna interdum copia redditur nullo sensu doloris: quod aliquando celebres medicos magna admiratione & controuersia torsit. Sed non aliunde id quàm ab affecto mesenterio dimanare facilè nosci poterat. Neque enim ab inflammatis intestinis, neque à ventriculo potest sine vehementi dolore prodire. Ex iecoris verò aut ex lienis inflammatione, febris vehementior affligit, omniáque symptomata fiunt grauissima: nec tam syncera sanies seorsum ob longiorem viæ tractũ exit. Renes etiam affecti non illac, sed per vrinas repurgãtur. Itaque vnum mesenteriũ reliquũ est in abdominis capacitate, quod sub illis notis inflammatione tentetur.

Iecoris lienísque symptomata, & horum causæ. Cap. VIII.

MVLTA sanè symptomata promiscuè à iecore & à liene originem habent, quòd ea viscera in humorum procreatione secretionéque plurimùm occupentur. Ea sunt icterus, melãcholia, atrophia, cachexia, hydrops eiúsque species. Icterus biliosi est humoris per summa corporis effusio. In hoc album oculorum & partes quę circum tempora sunt, interdum & cutis tota vel pallido, vel flauo, vel citrino colore suffunditur, híncque vitium aurigo nũcupatur. Auriginosum corpus vix sudat, sed prurigine plerũque tentatur, & quasi suscepto onere ingrauescens torpescit, mens sensúsq; hebescũt & variis lacessuntur imaginibus. Icteri variæ existũt causæ, vna est virulentarum bestiarũ vt viperæ demorsus, aut epotum venenum: quorũ vi sanguis totus pristinã amittit puritatem & in citrinũ ac biliosum humorẽ corrumpitur, qui omnia peruadẽs cutim inficit atque labefactat. Tunc autem euidentes causę prægressæ sunt, atque repente aut breui color mutatus est, febris nulla fatigat. Fit & aliter icterus per crisim biliosarum febrium, qua ñoxiam materiam natura ex alto corpore in summum forásque propellit. Hic repẽte nascitur, febrem finit nec tamen cum febre desinit, sed diutius aliquando protrahitur: vrinæ & alui excrementa secundum naturam habent. Ex iecoris quoque inflammatione icterus nascitur, cuius vi & incendio pars sanguinis maxima vertitur in bilem, & in omne corpus quoquouersum effunditur. In hoc vehemẽs ar-

ἴκτερος. biliosi est humoris per summa corporis effusio

dénsque febris existit, dextro hypochődrio grauitas dolórque subest, deiectiones & vrinæ biliosæ profluunt, inflammati iecoris signa comitătur. Atque hi quidem rarius incidunt, nec omnino simplices existũt. Simplex verò icterus & qui frequẽtiùs ingruit, aut iecoris aut folliculi peculiari vitio fit. Quũ enim in calidiore iecore bilis copiosior gignitur quàm à cysti expurgari tota possit, redundans ea quoquouersum irrumpit aut effunditur, atque cum sanguine vel eius sero euadens summam corporis cutem inficit. Sed & quum ea cumulatur in iecore, eius substantiam amplificat & in tumorem attollit tactu conspicuum: ac dein tempore crassescens atque obdurescens nő modò obstructionem, verumetiam iecoris scirrhum renitentem ac prædurum ingenerat, cui ferè succedit hydrops. Sub hoc ictero aut nulla aut admodũ lenta febris est, atque licet turbidæ, crassæ & croceæ sint vrinæ, alui tamen deiectiones non albicant, quòd è folliculo atque etiam è iecore bilis multa proruat in aluum. Ictetus verò qui ex obstructione meatuum ad bilis cystim pertinentium fit, repente hominẽ adoritur, sine febre, sine magna corporis aut virium iactura: deiectiones albicant, quòd bilis illapsus in intestina cohibeatur. Vrinæ crassescunt atque rubent adeò vt & propè nigrescant: dextro hypochondrio grauitatis sensus inest sine conspicuo tumore. Comminiscuntur plerique alias icteri causas, vt folliculi fellis imbecillitatem, & partiũ quæ in habitu sunt corporis calidiorem intẽperiem: quæ tamen omnes rarissimæ quum sint, in earum numero haberi debent, quæ cogitatione potiùs quàm vsu & euentis deprehensa sunt.

ἴκτερος μέλας.

Icterus arquatúsve niger melancholici est humoris in cutem & in corporis summa effusio. Sub hoc coloris flos perit ísque pro viuido obscurus primùm, deinde subliuidus & subniger nulla euidenti occasione apparet. Corpus quidem minus quàm in altero ingrauescit, mens tamen imaginibus magis perturbatur, quæ metus & mœstitiæ plenæ sunt. Nec deiectio, nec vrina de naturali statu manifestè decedit. Proxima huius continénsque causa est melancholicus humor in omne corpus cum sanguine effusus: ídque vel quòd in sanguine atque in iecore nimium exuperet, neque totus lienis vi elici expurgaríq; possit: vel quòd lien huius copia infarctus alium excipere nequeat, vel copia turgẽs illius portionem refundat in venas, ac tum lienis tumor grauitásque premit: vel quòd vena è portis iecoris in lienem directa & qua sanguinis fæx deducitur ac expurgatur, obstructa obstipatáque sit.

τὸ φυσῶδες καὶ ὑποχονδριακὸν πάθος

Affectio hypochondriaca vtriusque affecti visceris maximéque lienis soboles est. Huius enim species duæ vna mitior, deterior altera. Illa ex melancholico humore terreno sanguinísque fæce ducit originem, qui in liene vicinísque sedibus supra modum cumulatus, tumorẽ ingenerat, è quo teter vapor sursum effertur. Lienis tumor interdum cõspicuus ingénsque animaduertitur, sine ictero, sine cachexia: ídque quum & mitis est humor & arctè coërcetur. At verò quum è propria is sede prorũpit, in venas effusus

effuſus aut icterum aut cachexiam parit. Quum autem præter naturā incaleſcit, vel deteriorem ſubſtantiæ conditionem ſubit, atrum de ſe vaporem exhalat, qui animum mentémque variè conturbans, author eſt hypochondriacæ melancholiæ. Huius notæ ſunt multa fixáque diu cogitatio, rerum commentatio & ſuſpicio malarum, verecundia, ruſticúſve pudor, ſolitudo, mœſtitia, timiditas & ignauia, animi deiectio aut deſperatio, mētis atque ſenſuum caligo, turbulentus ſomnus, peruerſa rerum exiſtimatio ac ſæpe præpoſterum iudicium. Atque hæc quidem ſunt melancholicorum ſymptomatum mitiſſima. Altera affectio ferocior exiſtit. Ea fit ab atra bile quæ vel ex terrena ſanguinis fæce ſupra modum incaleſcente & exuſta, vel ex bile flaua proceſſit. Colligitur hæc nonnunquam in liene, ſæpius in pācreas & in meſenterium ſpargitur nullo tumore manifeſto. Quúmque ſit humor acer atque pernicioſus, exigua portione ſæuiſſimorum ſymptomatum author exiſtit. Quæ igitur ab hoc fit melancholia, ſuperioris notas præ ſe fert omnes & eas quidem multò grauiores. Præterea verò præcordia ſæpe ingenti feruore æſtuant, pulſúſque arteriarū in his eſt validus, quū vapor quauis ex cauſa excitatus ſurſum euolat, cor palpitat, aut premitur, anima deficit, facies rubore ardoréque ſuffunditur, oculi quaſi ſuffuſione caligant, mens denique perturbatur, ac interdū tantopere occupatur, vt ſine vlla rerum expectatione meliorum, ſumma ſit deſperatio vitæ: neque poſſit vlla orationis ſuauitate ad ſpem recuperādæ valetudinis erigi. Hoc miſerabile medicis tormentum: ſumma verò tranquillitas eſt laborantis conſtantia & prudentia. At verò extincto diſſipatóque vapore ſymptomata miteſcunt, ſubinde tamen recurſura. Hoc malum ſi penetret in cerebrum eóque figatur, furorem ac tandem febrem accerſet hecticæ finitimam, & quæ in maraſmum deducet.

His quadantenus ſimilia profert incommoda bilis ſimplex circa iecur abundantior coërcita & exæſtuans; nam & æſtus apparet, & animi defectio, & ſuffuſio atque tubor: & niſi vires iam malo ſuccumbant, animus concitatus exardeſcit, iracūdia ſæpe iactatur, vlciſcendi libidine effertur. Hac etiam tandem corpus abſumitur & liqueſcit, niſi in melancholiam tranſitus ſit.

Atrophia eſt nutritionis error quo corpus ſenſim exareſcit & abſumitur. Si vel alimenti penuria, vel vacuatione immoderata, vel aliarum euidentium cauſarum, vel acuto morbo corpus emarceſcit, atrophia non appellatur: ſed duntaxat quum lentè ac pedetentim nulla prægreſſa cauſa id ſumpto alimento non alitur. Atrophiæ quę vnam quampiam partem obſideat, cauſa eſt peculiare quoddam illius vitium: eius verò quæ totius eſt corporis, cauſa in aliquo principe viſcere conſiſtit, quæ caloris ſpiritúſque aut naturalis aut vitalis robur vel obtundit vel extinguit. Itaque cordis affectus maximéque febris hectica, & pulmonis exulceratio, quoniam vitalem illius omniúmque partium ſpiritum labefactāt, in atrophiam perducunt. Quinetiam ventriculi grauiores affectus eódem adigunt, & lienis

ἀτροφία ἡ τῆς θρέψεως ἀτυχία.

nis iecorísque calida atque sicca intemperies, & bilis multæ tum flauæ tū atræ perfusio. Vix enim vllam animaduerti veram atrophiā in qua viscera præter intéperiem, non multa quoque humorū præsertímque biliosorum colluuie scaterent, ac earum plerumque copia distenderentur. Hæc igitur causa quoniam naturalem spiritum & calorem proterit, vix vt vtilem sanguinem gignat, in atrophiam præcipitat. Per hos affectus tametsi alimenti copia suppetit, & venæ multo humore turgent, corpus tamen nō alitur, quia is humor caloris & substātiæ bonitate, sæpe etiam fibris quibus concrescat destitutus, partibus neque adhærescere neq; assimilari potest. Multo autem diuersa est cachexiæ ratio, de qua nunc transigendum.

malus est atque vitiosus corporis habitus. καχεξία.

Cachexia malus est atque vitiosus corporis habitus. Sub hoc plena satis atque copiosa corporis moles est: at verò tum substantia tum colore vitiosa. Corpus non vt athletarum promptum & alacre, sed graue est atque iners, non viuido colore florescens, sed vel pallido, vel liuido, vel citrino squalidum. Hoc mali ex alimentis impuris atque corruptis cōtrahi solet: aut si hæc vitio non sunt, vētriculi ac viscerum vel imbecillitas, vel impuritas accusanda. Imbecillitas diminutam concoctionem cruditatémque parit, quæ in venas & in habitū corporis, vtilioris vice alimenti rapta, partibus singulis tum apponitur, tum etiam agglutinatur, at nō perfectè assimilatur: hincque vitiosa non autem vera & perfecta fit nutritio. Impuritas viscerum siue à scirrho, siue à corrupti humoris affusione, siue ab eorū corrupta substātia proficiscitur, vitiosum corruptúmque sanguinem profert, qui demum in partes singulas euectus illícque concrescens, vitiosam quoque efficit nutritionem, vitiatam nimirum substātiam pro vtili dissipata reponens. Hinc cachexia pro sanguinis conditione varia: alia cruda ac pituitosa, alia melancholica, aliáque aliter corrupta, quam alimenti natura & mala viscerum constitutio protulit. Pituitosa cachexia, qua ferè virginum nitor squalet viuidíque coloris flos perit, leucophlegmatiā antecedit eámque prænunciat: quemadmodum & melancholica cachexia elephantiasim minatur. Cachexia igitur ab atrophia quàm longissimè distat: in hac extenuatum corpus sensim contabescit, in illa ampliorem id molem habet. In atrophia quod in venis est, nec concrescit nec parti adhærescit, vixque sanguinis appellationem meretur: in cachexia & concrescit & nutriendæ parti adhærescit: atque licet pituitosus, melancholicus aut aliter vitiatus, sanguis tamen appellatur. In vtraque corporis viriúmque robur elāguescit, sed in atrophia quòd nulla prorsus, in cachexia quòd vitiosa sit nutritio.

ὁ ὕδερος.

ὁ ἀνὰ σάρκα, ἡ λευκοφλεγματίας.

Huic proximus est hydrops, maximè qui sarcites appellatur. Triplex enim traditur, ἀνὰ σάρκα, ascites, & tympanias: horum rationes atque causæ in primis diuersæ. Ana sarca, id est subter cutem, qui & leucophlegmatias Græcis nuncupatur, molis corporeæ incremētum est præter naturam. Huius initio pedes tument, maximè vesperi & ab exercitatione, aut quum decliues diu fuerint, in hísque (si crassiusculus est humor) digiti manet impressum

pressum vestigium, manè verò & per quietem sæpe dissipatus tumor euanescit. Deinde neque facies neque brachia, neque partes aliæ, imò neque abdomen ipsum magis quàm reliquum omne corpus intumescit: sed id æquabiliter molle, laxum & pallidum existit, dissolutum & quasi eneruatum minimo labore frangitur, omnésque illius functiones languēt & hebescunt: febris ferè assidua sed lenta conficit, cum pulsu paruo, crebro & inæquali: vrinæ albæ, tenues & omnino crudæ. Hæc autem idcirco accidunt quòd corpus vniuersum cruditate & pituitoso albicantéque sanguine, aut si dicere mauis, aqua lenta & concreta suffunditur: hinc & malum ipsum aqua intercutem rectè nuncuparūt, cuius copia natiuus calor obruitur. Hanc à phlegmatica cachexia seiungit sola magnitudo, quòd tumidiorem habeat corporis vitiatam molem. Vna & eadem vtriusque causa, immodica nimirum iecoris atque venarū refrigeratio, quæ aut primaria est, aut ex cordis, lienis, ventriculi, mesenterij aliarúmve partiū concoctioni seruientium vitio cōtracta: & insiti caloris ac spiritus nimia dissipatio. E causis autem euidentibus viscera refrigerant natiuúmque calorem obtundunt aquæ frigidæ & vitiosæ potus immodicus, lactucarū fructuúmque esus intempestiuus, præsertim dum vel æstu, vel exercitatione corpus incaluit, eiúsque viæ patent, per quas externa vis penetrat. Insitum verò calorē spiritúsque dissipant acutus veheménsque morbus, & sanguis è naribus, aut ex vtero, aut ex hæmorrhoide immoderatiùs profluens, & quęcumque denique exhauriunt nutrientium viscerū robur. Harum causarum magna vis est, si vehementer & affatim fiant: sin verò sensim ac lentè, tametsi perseuerent (vt diutius ab vtero vel naribus paulatim fluens sanguis) minimùm certè incommodaturæ sunt. Mensium verò cōsuetarúmque hæmorrhoïdum suppressio & omnis sanguinis nimia exuperātia calorem spiritúmque strangulat & obruit.

Ascites est abdominis ex subdito aquoso serosóque humore distentio. *ὁ ἀσκίτης.* Veter sensim impletur dum diuulsa laxatáve cute supra modum intumescat. Corpus reliquum marcescit ac liquescit. Tumor presso diaphragmate spiritum difficilem reddit. Si abdomen impellitur, aut corpus in alterutrum latus prouoluitur, fluctuantis humoris sonus obauditur. Vrina admodum pauca est, eáque ferè crassa & rubicunda: præsertim si iecur morbo initium dedit. Serosus humor totus interdum sub abdomine concluditur, nónunquam eius portio in femora & in pedes, maximè post inambulationem, interdum in scrotum, veluti cuniculis sibi inusitatam viam parat. Irrepit & nónunquam in thoracis spaciū, infértque ea symptomata quæ diximus purulentos affligere: nonnunquam & in vterum, vt in ea muliere cui instante menstrua purgatione humor sub abdomine congestus, per vterum sponte ita profundebatur, vt omnis moles abdominis biduo subsideret: alius dein humor sensim proximo mense succrescere incipiebat, qui stato quoque tempore totus efflueret. Hęc non vt leucophlegmatias ex sola partium nutrientium refrigeratione, nec ex cruditate sola

ortum ducit: sed maximè ex soluta cōtinuitate partium aut vasorum quibus humores contineri solent. Itaque in leucophlegmatia quoniam solida sunt omnia, cruditas è visceribus per venas in omne corpus permeat: in ascite verò quoniam exesum, apertum, ruptū, fissúmve aliquid est, serosus humor vtpote tenuis, sine sanguine solus vti solet per tenes, excidit & in abdominis capacitatem illabitur. Haud secus atque suppurās pleuritis, exesa aut discissa succingente costas membrana, affatim irruit in thoracis capacitatem. Non enim aliter tanta seri collectio præter naturam illic fieri potest. Turpiter hallucinantur qui putant per angustos cæcósque poros serosum humorem transferri in capacitatem abdominis. Nam hac ratione ascites peræquè omnes inuaderet: & distribuendis humoribus videretur natura inutiliter vias ductúsque tam multos destinasse. Adde quòd iis quos ex vrina dies viginti suppressa, extinctos nouimus, aquæ nihil quicquam deprehensum est per cæcos illos ductus in abdominis spacium refluxisse, quoniam integra nec pertusa his erant sanguinis seríque conceptacula. Hinc fit vt ascites iis ferè superueniat, qui rupta vel exesa viscerū vena, cruētis vomitionibus aut deiectionibus opportuni sunt. Licet enim suppressus sanguis sit, serosus tamen humor per derelictam fissuram præterfluit inciditque in spacium abdominis. His etiam superuenit qui viscerum errore ictero diu tentantur, & quibus lien vel iecur vel mesenterium veteri scirrho obduruit: quandoquidem viscerum substantia siccitate humorísque penuria, ceu rimis quibusdam dehiscit, eorúmque ambiens mēbrana diffringitur, vt non amplius tenue serum continere possit, sed id renum more elabi sinit, atque sensim quasi ex fissa olla stillare in vacuū abdominis spacium. Hanc causam innuit Hippocrates, quum ait, Quibus hepat aqua plenum eruperit, iis venter aqua repletur. Quòd si sola visceris substantia diffinditur, ambiens autem ac cingens membrana integra manet, aqua non excidit, sed vesiculæ aqua plenæ ὑδατίδες Græcis dictæ emergunt, quibus sæpe pecudum boúmque iugulatorum iecur scatere deprehensum est. Hoc enim viscus quia terrenum siccúmque est magis quàm reliqua hydropem accersit, & magis ætate prouectis quàm pueris. Itaque causæ omnes quæ iecur vehementer exiccat, vt ardentes febres, vt calidiorum ciborum præsertim vini meracioris liberalior vsus, hydropem inuehunt: ab his quippe exarefactum iecur perinde atque terra siccitate dehiscit ac finditur. Fit præterea ascites ex iecoris aut lienis vulnere exiguo quod non altè penetrauit (hoc enim repēte hominem interimit) sed summam duntaxat extimámque faciem attigit. Oritur & ex vlcere quod ferè ab illotum suppurante phlegmone atque vacuata relinquitur.

ὁ τυμπανίας.

Hydrops tympanias abdominis est distētio ex multo flatu in illius capacitate cōclusa. Moles quàm in ascite minor & minus grauis, parum fluctuās, sed rugitu obmurmurās: summus vēter vngue percussus vt tympanū tinnit, multáque flatus indicia existunt. Huius ergo materia flatus est ex imbecilla concoctione & cruditate genitus: qui cùm multus in vētriculo

aut

aut intestinis, velut in colico dolore coërcetur, nec exitum naturalem reperit, impetu viam sibi muniens, per cæcos tenuésque ductus inter abdominis membranas magnis cruciatibus sese infert, ac demum variè impulsus in ipsum abdominis spatium penetrat aut deuoluitur. De hoc inquit
5 Hippocrates. Quibus tormina circa vmbilicum fatigant, & labor atque lumborum dolor, qui nec medicamento aut vllo alio modo solui potest, in hydropem siccum firmatur. Rarus certè hic hydrops, vixque syncerus flatus sub abdomine citra humoris permistionẽ vnquã est animaduersus.

10 Intestinorum morbi causæ & signa. Cap. IX.

INTESTINA non admodum intemperie infestari solent: horũ autem grauiores morbi sunt, obstructio, adstrictio, inflãmatio, abscessus, & vlcus. Obstructio, aut alimẽti prolapsionem, aut fæcis deiectionẽ, quæ præcipuæ sunt intestinorum functiones,
15 interpellat. Ea autẽ interdum, sed admodum rarò fit à tumore præter naturam in intestini substantia orto, qui nonnunquam eousque increscit, vt eius ductum viámque impleat. Hic notis elucescet, quę mox recensebuntur. Interdum à resiccatis obduratísque fæcibus, quæ in illorum anfractibus reconditæ exturbari vix possunt: siccantur verò quoties tardè descen-
20 dunt, aut quum forensibus negotiis aliísve occupationibus coërcitæ sursum remeant. Euidens has causa antecessit: nullus subest dolor, nullúsque tumor conspicuus. Leuiter ac facilè hæc soluitur obstructio. Interdum à crassa, lenta, veréq; gypsea pituita, quæ sensim copiosior collecta firmiúsque intestinis adhærescens, omnem eorum capacitatem replet. Superua-
25 canea quidem pituita in cerebro, in ventriculo, & in intestinis gigni consueuit: sed in cerebro tenuis & aquosa, in his verò crassa atque lenta: hæc enim peculiare est ventriculi & intestinorum excrementum, non fæx alui, quippe quæ cibi excrementum est commune. Etenim quum illorum substantia frigida sit atque membranosa, crassum certè ac viscosum de se
30 excrementum proferet, quale est pituita lenta. Hęc igitur secundum naturam gignitur cócrescítque in intestinis: è quibus cernitur aliàs sponte fæcibus circumiecta descendere, aliàs clystere manifestè deduci, aliàs dysenteriæ vi corradi. Quum autem parciùs ea vacuatur, sensim aucta caloris vi sic tandem crassescit, vt prorsus obstruens intestina quasi infarciat, fiátque
35 latentium difficiliúmque morborum causa. Caroli Quinti Imperatoris legatus quidam dolore torquebatur, necnon tumore à dextro hypochondrio per ima ventriculi in sinistrum exporrecto. Huic quum sexennio toto remedij genus omne tanquam emolliendo scirrho adhibitum fuisset, iniecto tãdem acriori clystere durum ac firmum quippiam, medio ductu
40 pertusum, pedis longitudine detractum est: quod ille intestini portionem esse metuebat. Sed quum repentè leuatus videretur, adhibito consilio iterum ac tertio clystere prolutus est, rursúsque simili euulsa materia continuò pristinę est valetudini restitutus. Alteri cuidam similis, sed grauior af-

fectus aluum prorsus cohibuit: qui tandem ventre supra modum intumescente decessit è viuis: inuentúmque est colum intestinum vsque adeò infarctum pituita concreta, vt solidum prorsus cêseretur, nihílque omnino fæcis in aluum delabi fineret. Vera hæc esse testamur, quæ tamen Galeno non admodum probabilia videntur. Crassior porrò hæc pituita in cęci aut 5 coli intestini cellulis diutius coërcita, nónunquam concrescit in calculos: quales sæpe vidimus instar nucis iuglâdis, & in quodam magnitudine castaneæ quarto aut sexto quoq; die dolore nullo exturbari. Hæc igitur mala concrescens pituita efficit, qua exuperante animus virésque languent, vêtriculi cruditas adest, tardáque alui deiectio, flatus plurimus obmurmu- 10 rat, venter friget, ac nonnunquam colico dolore premitur.

στενοχωρία Obstructioni affinis est intestinorũ coarctatio & angustia. Ea autem fit eorũ vi quæ ingeruntur: siue cibi sint, vt cotonea mala: siue adstringentes clysteres. Quinetiam à mesenterij aut viscerũ tumore intestina premente: hócque frequens admodum est. Fit & ab enterocele, quum intestinum in 15 scrotum deuoluitur, eóque quasi vinculo coarctatur. Horum vnumquódque seipso non aliis indiciis percipi debet.

φλεγμονή. Iam verò inflammatio in gracilia intestina non sæpe incidit: at in crassiora quæ sanguine multáque carne prædita sunt, frequenter, maximéque in id quod rectum appellant. Dolor in primis acer ísque lancinans, non vt 20 in dysenteria aut corradens, aut vagus, aut intermittens: sed in vnam eandémque sedem defixus cōstánsque premit. Febris quàm in dysenteria ardentior, eáque dum pus conficitur exasperans & inęquali rigore fatigans. Desidendi cupiditas inanis, & qua præ obstruentis tumoris magnitudine nihil minimúmve deiicitur: in dysenteria verò nonnihil atque etiam cre- 25 berrimé. Dolorem vel anodynus clyster mirum in modum exacuit, quòd tumorem comprimat: in dysenteria compescit atque demulcet acri humore deterso.

ἀπόστημα. Abscessu facto ruptóque pus primum saniosum, deinde album & concoctum à podice exigitur: ídque vel seorsum ac syncerum, vel paulum an- 30 te fæces, à quibus detergi impellíque solet. Tum dolor, febris aliáq; symptomata mitescunt, & aluus impedimento sublato liberè exit.

ἕλκωσις. Vlcus tum ex abscessu, tum etiam ex dysenteria aut tenasmo relinquitur. Huius dolor fixus est, cuius sensu debilitata intestina, sæpius onus suũ deponunt, eructántque modò cruentam modò purulentam saniem. Id si 35 cauum est, quoniam in parte humida consistit & excrementis peruia, diu sordidũ manet, vixque tandem cicatrice obducitur, & nisi diligenter præcauetur, ferè vel in fistulam, vel in cancrum desinit.

Intestinorum symptomata, horum causæ & signa. Cap. X. 40

INTESTINA nō paucis dirísque symptomatis torqueri solent, qualia hæc ferè sunt: dolor tum colicus, tum iliacus, tarda alui deiectio & ileus, profluens aluus, quæ aut lienteria est aut colliquatio,

quatio, aut diarrhœa, aut dysenteria, aut tenasmus. Adhæc cruenta aut purulenta deiectio, lumbrici quoque & ascarides.

Colum intestinum amplum quum sit & laxum, anfractibúsque multis sinuosum, varias sanè materias excipit, quarum exuperātia distorquetur,
5 dolórque fit, quem ab affecta sede colicum nuncupamus. Hæ autem materiæ sunt flatus crassior, humor aut lentus ac pituitosus, aut acer & mordax & verè biliosus, qui interdum etiam inflammationem accedit. Flatus in colo intestino plurimus gigni cumularíque solet, in quo sæpius rugire vel murmurare obauditur: neque enim aliud natura cōdidit excipiēdi fla-
10 tus receptaculum, quem tamen prima ventriculi concoctio maximè progenuit. Itaque flatus in hoc intestino copiosior congestus, si propter obstructionem à duris resiccatísque fæcibus aliísve de causis erūpere nequit, intestinū vi distendit atque diuellit, magno certè & immani cruciatu magnóque sensu doloris. Cohibendi flatus consuetudine non paucos disse-
15 ctione animaduertimus, quibus dilatatum colon intestinum brachij amplitudinem adæquabat: alios quibus ex imo ventre flatus toto anfractu in ventriculum resiliēs ructu emittebatur, & quibus pro crepitu ructus erat: alios quoque aliis ex causis hoc symptomate continenter affligi, vt his plures ructus quàm verba essent. Flatulentus dolor colicus vētrem disten-
20 dit, vagus est & instabilis, in variásque ventris sedes se cōtorquet: sæpe obmurmurat, & arctè conclusus, nec ab ore nec ab aluo erumpit: hunc causæ flatus effectrices præcesserunt. A crassa lentáque & præsertim à vitrea pituita, quæ nō modò huic intestino adhærescit, sed & ipsum corradit, dilacerat atque in id plerumque perforantis terebelli more se infigit, colicus
25 etiam dolor exercet. Hic sæpe fixus est & altè excruciat, nauseam & pituitæ vomitionem ciet: neque ructibus neque flatibus emissis demulcetur: habuítque originem à crapula & otio, quæ cruditatem crassúmque humorem progignunt. Ab acri verò erodentéque humore, aut etiam ab inflammatione quisquis ortus fuerit dolor colicus, fixus etiam est, sed cum
30 febricula, ardore, siti & vigiliis: irritatur esculentis potulentísque calidioribus, à quibus etiam sumpsit originem. Atque hi quidem verè colici dolores facilè mitescunt cedúntque iustis remediis. Nephritici dolores in quibus nec arenula nec calculus exturbatur, sępe colicorū specie eludunt.

Alij insuper, cruciatus quadam similitudine & vehementia colici nun-
35 cupantur, quibus tamen non in colo intestino sedes est, sed vel in peritonæo, vel in membranis quæ abdomini ventrísque partibus obtenduntur. Hi sanè grauissimi sunt & admodum diuturni, ac neque clysteribus, neque medicamentis, neque fomentis, neque iis remediis, quibus qui verè sunt colici dolores, deliniri solent. Eorum materia aut flatus est te-
40 nuis, aut humor acerrimus & eruginosus membranarū spaciis conclusus, è quibus detrahi vix potest. Succedūt diuturnis febribus aliísque biliosis morbis, quorum est difficilis solutio. Natura quippe crisim noxiíque humoris depulsionem in aluum molita, quū nusquam vacuādi viam prom-

κωλικὴ ὀδύνη.

ptam & expeditam nancifcitur, illum è venis & vifceribus in membranas fæpe auertit, vbi dolores exurgunt priore morbo grauiores. Obferuaui & continuas & tertianas, fæpius verò quartanas febres hifce doloribus finiri, qui diu circuitu certo exacuebantur parémque acceffionum ordinem retinebant. 5

ἡ βραδυ-κοιλία σκλη-ρύνσις.

Tarda atque pigra alui deiectio eft, qua fæces & cibi reliquiæ rarò nec pro affumptorum ratione defcendunt. Per hanc fæces neceffariò obdurefcunt, quòd diutius cohibitæ caloris vi continenter ficcefcant, ab hífque nonnihil fucci femper exugant mefenterij venæ, non modò in tenuia, fed & in craffiora inteftina diftributæ. Tarda deiectio inteftinorum quidem 10 fymptoma eft, fed quod alios deinceps morbos excitat, quocirca inter euidentes morborum effectrices caufas refertur. Illinc fiquidē vapore caput tentatur, corpus ingrauefcit, ventriculi concoctio offenditur, ac reliquæ functiones deteriores euadunt. Sæpe ex viuendi errore nafcitur, velut ab efculentis ficcioribus, acerbis & adftringētibus, quæ præfertim prima men 15 fa affumpta fint: ad hæc ex immoderata ciborum copia, quam pauco tempore natura neque vincere neque diftribuere poteft: ex otio denique & decubitu fomnóque multo. Cæterùm non hanc, fed eam quæ morbi foboles eft tardam deiectionem perquirimus. Huius caufa triplex ftatuitur: fenfus obtufus qualem infligunt veternus, apoplexia & paralyfis. Stimuli 20 penuria, vt quum flaua bilis quę obiter inteftina ad excretionem irritat cohibetur, hócque crebrò fit in ictero. Inteftinorum vel obftructio vel adftrictio quæ cæteris eft caufis frequentior. Adftrictio à mefenterij aut vifcerū tumore nafcitur, qui inteftina preffu coanguftat: nonnunquam & ab enterocele. Obftructio verò vel à duris ficcífque fęcibus, vel à craffa lentáque 25 pituita, vel à concreto calculo. In quibus ergo pigra multum ac tarda eft aluus, vt in eo quem nouimus non nifi duodecimo quoque die excrementa fæcéfque deiicere, & aliquādo citra manifeftum corporis functionúmque detrimētum dies totos quadraginta nihil prorfus ab aluo reddidiffe, caufa quidem neque à confuetudine, neque à natura, fed ab iis quæ nunc 30 recenfui vitiis petenda. Quinetiam tumor præter naturā in inteftino genitus, id in totum obftruit fæcífque prolapfum cohibet.

[handwritten margin note: tardae alui deiectionis, intestinorum obstructio vel adstrictio causa frequentior est]

εἰλεός.

Hæ caufæ quum fupra modum increuerint, excrementorum via prorfus occlufa, miferabilem ileum edunt, in quo fæces aluum præterlabi nequeunt. Hunc perfæpe committit inteftinum, fi cum reficcato fterco- 35 re vel in fcrotum vel in difruptum vmbilicum procidens retrudi nequeat. Interdum & ftercus durum, & inteftini tumor præter naturam: aliæ verò caufæ rarius. Sub hoc omnino neque cibus defcendit, neque iniectus clyfter afcendit. Atque per initia inteftinorum murmur ineft, dolor circumuectus, ructus inanis, naufea, atque vētriculus nimium humidus. His dein 40 accedit pituitę bilífque vomitio, quicquid eftur bibitúrve, tametfi in inteftina prouoluitur, hinc tamē poftea remeat inquinatum ftercoris nidore: ac poftremò horrēdum vifu ftercus ipfum morituris vomitione reiicitur,

frigefcente

frigescente quidem iam corpore & oborto sudore frigido.

Cita alui deiectio contrariis fit ex causis, quum videlicet cibus vel liquidus vel lubricus vel pinguis nimium est, quum is sua copia vētriculum & intestina quasi pondere grauiùs onerat: quum quędam acrimonia eum 5 pungit atque vellicat, siue ea ex medicamentorum genere, siue cibus sit corruptus, siue biliosum & acre corporis excremētū sit, aliunde eò confluens, aut etiam illic genitum. Hæc quippe citam aluum reddunt, quæ & liquida, & sæpius quàm ex consuetudine deiicit. Ex iis autem quæ exeunt profluuiorum differentiæ statui debent. Quùm ab aluo continenter cruda defluunt, aquosa nempe diluta, humētia, colore subalbida vel cinerea, 10 graueolentia, idque solo ventris rugitu vel murmure, nullo manifesto torminum doloríſve sensu, aut lienteria aut cœliaca est affectio. Si enim leuia & æqualia suíque similia & quasi chyli aut cremoris specie profluunt, cœliaca: sin verò inæqualia & dissimilia, in quibus cibi nec obtriti nec confecti substātia apertè cognoscitur, lienteria est. 15 Cœliacæ affectionis causa non cruditas est, non imbecilla ventriculi concoctio, sed chyli imperfecta maláque distributio, quam mesenterij, lienis aut iecoris obstructio, vel trahentis facultatis imbecillitas, vel alimētorum maximéque fructuū fugacium & potus immoderata copia peperit. Hæc enim distribui tota nequit, sed maxima ex parte in abdomine subsistit. 20 Ab his causis multa congeritur illuuies, quæ sensim in tenuioribus intestinis aucta, vel in vētriculo, vel in mesenterio, vel circum viscera, tempore corrumpitur. Quúmque sua copia grauis esse cœperit, vel sponte infrà interdúmque suprà prorumpit, vel à natura lacessita propellitur: nōnunquam leuissimo clysteris medicamentíve irritamento exit. 25 Pulsus frequēs & celer existit tanquam febris affligeret, & deiecturis leuiusculæ animi defectiones obrepunt. Ante eruptionem abdomen distenditur, ventérque prominet: híſque succedēs spontanea perturbatio, cœliaca est affectio. Vacuato humore omni superuacuo, profluuium sponte conquiescit, interdum eodem quo cœperat 30 die, interdum postero aut tertio.

Lienteria dicitur intestinorum læuitas, qua quæ per aluum defluunt, alimentis tum substantia tum colore finitima sunt. Causam habet nōn distributionis impedimentum, sed concoctionis primæ imbecillitatem, ob quam cibus crudus nihílque mutatus delabitur: siue quòd imbecillior vē- 35 triculus eum non conficit, siue quòd laxior ille non arctè continet dum integrè coquatur. Vētriculus autem imbecillior redditur proprio robore dissoluto, idque bifariā, vel suo, vel externo, seu aliarū partium vitio atque sympathia. Propria illius vitia hæc sunt: refrigeratio, cuiusmodi est ab immoderato frigidæ potu, præsertim quum corpus exæstuat. Laxitas seu e- 40 mollitio, qualem inducunt aquæ tepidæ, olei, butyri, adipis, prunorum, maluę atque similium vsus immoderatior. Aliena qualitas inusta, qualem fungorum, cucumerum, melonum & fructuum maligna qualitate putrescentium intempestiuus esus, multóque efficacius haustum venenum in-

διάῤῥοια ταχεῖα.

κοιλιακή.

λειεντερία

duxit, quemadmodum & peruerſa cœli conſtitutio, quæ popularem ſæpe lienteriam promouit. Aliarum autem partium conſenſu lienteria fit, quum ab illis vitium aliquod in ventriculum incidit. Sic pituita è cerebro procumbens, quia refrigerat & emollit: & bilis è iecore profuſa ventriculum proritans, crudos cibos necdum planè coctos in aluum præcipitat. Sic ſæpe animaduertimus ingentem abdominis abſceſſum, & pulmonum vomicam, & pectoris renúmque ſuppuratione tetro malignóque nidore in cor & in ventriculum effuſo, grauem periculoſámque peperiſſe lienteriam, qualem in iis quoque cernimus, qui diuturno morbo confecti iam morti ſunt proximi.

Diarrhœa quanquam dici poteſt omne alui profluuium, id tamē propriè deſignat quo ſynceriores humores defluūt, ſine vehemēti ſenſu doloris. Aliàs enim ſeorſum pituita, aliâs bilis flaua, aliâs atra purior apparet. Pituita craſſa & mucoſa ex inteſtinis craſſioribus ferè corraditur, in quibus cumulari & concreſcere ſolet: ſæpe & ex meſenterio in quo ea plenior cōgeſta, œdemata ſcirrhóſque progignit, hîncque ferè pituitoſum omne profluuium originem ſumit. At nihilominus tenuem ſpumoſámque pituitam cenſuit Hippocrates è capite in ventriculum ínque inteſtina prolabi: dulcem verò atque dilutā ex vniuerſo corporis habitu deriuari. Qua ratione etiam teſtatur diarrhœam ſoluere leucophlegmatiam, eſſéque balbis familiarem. Diarrhœa biliosa eſt qua bilis flaua aut citrina ardēs ac plerumque ſpumans emanat, ídque ſine magna ventris torſione, quòd liberè per laxas patentéſque vias defluat. Ea ſæpe è calidiore iecore aut è cyſti fellis profunditur in inteſtina: nonnunquam & ex meſenterio in quod ſuperuacuum omnem humorem oppreſſa natura ſolet recōdere: nōnunquam ſed rarius è venis maioribus atque etiā ex corporis habitu. Sic enim diarrhœam ſtatuit Hippocrates ſurditatem alióſque ex bile morbos ſoluere. Melancholica diarrhœa aut è liene aut meſenterio prodit, quum oppreſſa natura vel naturalem melancholiam, vel bilem atram in aluum excutit exturbátque. Hæc autem cæteris multo eſt inſolentior. Atra nonnunquam vſqueadeo apparet deiectio, vt vel cum diluta pice vel cum caſiæ medulla conferri poſſit, quæ multos melancholiæ ſimilitudine feſellit. At illa certè è ſanguine fit, qui quoties aperta, rupta vel exeſa præcordiorum vena, in inteſtina incidit, longo ſinuoſóque prolapſu ita præaſſatur ac nigreſcit, vt picem planè referat. Diſcernitur autem quòd intincta lintea rubeſcant, quódque cruenta vel comitetur, vel præceſſerit vomitio.

Sed & inteſtinorum colliquatio ad diarrhœam referri poteſt: in qua quod infernè procedit, quaſi adipe vel oleo perfuſum cernitur. Hinc autē fit quòd recens concreta pinguedinis carníſve aut etiam (diu protrahente vitio) ſolidarum partium ſubſtantia liqueſcat defluátque in aluum. Familiare hoc quidē profluuij genus peſtilentibus febribus & cauſo colliquanti & hecticæ, & phthiſi, & atrophiæ, nonnunquam & viſcerum inflammationibus.

Dysenteria est crueta alui deiectio cum dolore & ventris torsione: vnde & hanc Latini tormina nuncuparunt. Primùm quidem intestinorum mucus egeritur, deinde adeps intus illis adhærescens exiguo cruore perfusus: eáque prima est dysenteriæ species. Altera quum interior intestinorũ tunica corraditur, cuius pelliculæ & fibræ deiectionibus permistæ apparent. Tertia quum altiùs penetrante & depascente vlcere, ipsa caro propriáque intestini substantia putris vel exesa procidit. In quo autem maximè intestino vlcus cõsistat, primùm ex situ doloris intelligitur, deinde ex permistionis ratione. Etenim si cruor & quicquid corraditur, fæcibus alui exquisitè permiscetur, intestina superiora: si verò id purũ ac minimè permistum excidit, seorsúmque fæces alui descendunt, inferiora crassioráque vlcere depascuntur. In hoc genere tenasmus habetur, qui directi intestini vlcus est. Sub hoc assidua desidendi cupiditas sollicitat, sed qua nihil ferè præter mucosum quiddam & subcruentum egeritur. Dysenteriæ atque tenasmi causa est pũgens acérque humor, qui non rectà, sed per anfractus in intestina vi quadã delatus & infixus, ea exulcerat & acrimonia rodit. Is autem vel bilis est flaua, vel atra, vel pituita salsa. Nonnunquam & exedentia medicaméta, vt colocynthis & adamãtis puluis: necnõ vitiosa & acria alimenta ingesta altiùs se in intestinum figunt, dysenteriámque cient. Humor porrò acer in intestinum irruit, interdum ex mesenterio, in quo iamdudum cumulatus erat, vt crebrò iis accidit, quibus amplũ abdomen prominet: interdũ è iecore vel è liene, vel ex vicinis partibus: interdũ è venis maioribus atque ex ipso etiã corporis habitu. Hæc omnia propriis signis nosse expedit, vt certa sit curatio. Non omnem dysenteriam febris comitatur, sed eam dũtaxat cuius humor est acerrimus, ísque è visceribus aut è venis magna corporis perturbatione profusus.

δυσεντερία

τεινεσμός.

Crueta alui deiectio qua cruor sine dysenteria ac sine tenasmo fertur, rarò ex iecoris imbecillitate fit, sæpius ex apertis internis hæmorrhoïdibus. Qui è iecore imbecillo dimanat, verus cruor non est, sed dilutus & recentis carnis loturæ persimilis. Hic idcirco rarissimè apparet, quòd insolenter admodum sanies ea per mesenterij venas è iecore prolabatur in intestina. Qui autem seorsum purus ac rutilus exit ex aperta hæmorrhoïde est, quæ hunc proximè è vena caua profundit, modò egestionis initio, modò in fine & in ipso egerẽdi conatu. Interdum & grumus rubens hinc procidit, dum hæmorrhois stillat in recti intestini capacitatẽ, in qua omnino coït. Neque igitur ex apertis mesenterij venis sanguis multus, neque ex superioribus liquidus ac rutilus descendit, sed vt antè dixi picis instar retorridus ac niger.

διαχώρησις αἱματηρά.

Purulenta excretio si exigua & cum dolore prodit, ab vlcere aut intestinorum aut podicis est, quod vel dysenteria, vel tenasmus, vel phlegmone reliquit: hoc autem antecedens affectus commonstrat. Si copiosior est atque doloris expers, ex abscessu quodam mesenterij in proxima intestina fertur. Nunquam certè aut admodum rarò è iecoris aut è lienis

πυώδης ὑποχώρησις.

abscessu, multóque rariùs (quod tamen affirmat Galenus) è purulentis pulmonibus syncerum pus in aluum deriuatur. Hanc tamē illi viam comminiscitur, è pulmonibus eructari in sinistrum cordis ventriculum, hinc in aortam arteriam, ex hac in minores quæ per mesenterium feruntur pelli & excidere in intestina. Auicennas aliam viam confinxit, è pulmonibus in 5 dextrum cordis sinum, hinc in venam cauam, è qua in iecur & portas, ex quibus in mesenterij venas tandémque in intestina. Cæterùm in his figmentis fieri omnino nequit, vt tam longo viæ tractu pus quod sanguinis permistione tinctū fuerat, tādem album redeat, secernatúrque syncerum.

ἑλμινθες Lumbrici ex omnibus corporis partibus maximè intestina occupare 10 solent: quanquam & exiguos interdum in renibus genitos vidi cum vrina profusos, & in pulmonibus, & in auribus, & in dentibus: sæpe etiam in neglectis abscessibus vlceribúsque sordidis. Ex crassa lentáq; pituita, quæ in intestinis frequēs corrupta præparatáque fuerat, ab vberrimo insito calore suscitantur vitámque sumunt, eorum animalium exēplo quæ ex pu- 15 tri materia cœlestis caloris ope vitā habent. Vt autem varia est putrescētis materiæ figura, ita & variæ fiunt lumbricorū species. Alij longi sunt ac teretes, qui in superioribus gracilibúsq; intestinis gigni solēt: è quibus dum cibus descendit obnituntur & sursum plerumque irrepunt in ventriculum, quem grauibus torquēt symptomatis. Inde per gulam os ipsum con- 20 scendunt, è quo hiante etiam prosiliunt: clauso verò dormientibus per palati cauum obrepunt in nares foráśque prodeunt. Alij breuiores sunt & lati cucurbitæ seminis effigie, quorū procreatio est vel in cæco intestino, vel in coli cellulis: atque hi sæpe mira serie inter se cohærent. Alij exigui sunt & tenues simúlq; teretes (ascarides appellant) quibus ferè sedes est in 25 recto intestino & extremo sphinctere: adultis nonnunquā horū multitudine fœces cōsperguntur. Hos etiā animaduerti interdum ab ano pruritu quodā emergere, hincq; in femora natésq; quoquouersum serpere. Omnibus materiam suppeditant cruditas & crapula, deinde eorum vsus, quæ facilè putrescunt, vt lactis, casei, fructuúmque dulcium & fugacium. Ita- 30 que pueri quàm adulti his multo sæpius affictantur, quòd illorum calor humidior sit, confertioréque halitu perfundantur. Lumbricorum signa sunt ventris distētio cum murmure atque torsione, lientericum profluuium, corporis dissolutio, faciei pallor, oculorum suffusio vel suggillatio, narium pruritus. Quúmque sursum obrepunt, agitati (maximè per in- 35 edias & cibi penuriam) intestina morsu aut suctu feriunt, siccam tussim mouent: oris ventriculi precordiorúmq; cōpunctione animi defectiones, syncopas, epilepsias: ascensu verò tremorem, deuorandi conatum & strangulandi metum inferunt, quibus malis infantes plerique sunt extincti.

(margin: αἱ στρογγύλαι. — αἱ πλατεῖαι. — ἀσκαρίδες)

Ani affectus atque symptomata. Cap. XI. 40

Anum hi affectus occupant, phlegmone, abscessus, fistula, fissura, condyloma & hæmorrhois, cuius symptoma est sanguinis effluuiū. Phlegmone fit copia sanguinis è vena caua per hæmorrhoides

morrhoides in partes inanes quæ circa podicem sunt incidente. Hæc quũ ex aliis causis tum maximè ex multa duráque equitatione proficiscitur. Dolor inest admodum acerbus ísque lancinans & qui premendo exacuitur, fotas interdum prominet, aluus non nisi difficilè & summo cruciatu 5 exit, ac interdum dies multos sistitur comite etiam febre.

Abscessus è phlegmone relinquitur qui in recti intestini cauũ sæpius quàm in cutem erumpit: quandoquidem parte molliore exedens pus sibi promptiùs viam parat. Rupto abscessu vlcus manet purulentum ac sordidum, quale & nonnunquam existit ex neglecto tenasmo. Id autem in 10 fistulam breui degenerat: vix enim parte humida & excrementis peruia coalescit, sordiúmque copia callosum, diutissimè manat, etiam dolore sedato. In hoc pus vel seorsum vel deiectionis initio exit, multò secus, quàm è mesenterij aut superiorum partium vlcere. Sed & id visum est interdum in vesicam penetrare: ac tum mictuto crepitus è pudẽdo perinde atque è 15 podice, deinde puris atque etiã fecis nonnihil mistum vrinæ prorũpebat.

Ragades, id est, fissuræ, ani vlcuscula oblonga sunt, quibus sphincteris rimæ proscinduntur, iis similes quæ inferius labrum & manus pedésque dilacerãt. His finitima sunt & leuia quęcunque sedis vlcera. Dolor acerrimus est cum ardore citra phlegmones indicia, vlcerísque extremum ex20 pressa ano plerumque oculis patet. Fiunt autem vel duriorum asperitate fæcum, vel humoris acris salsi siccantísque morsu. ῥαγάδες.

Condyloma durum est tuberculum in ani margine ortum, aut verrucæ, aut grani vuæ, aut maturi mori, aut ficus effigie. Ex melancholico nigróq; sanguine illic sensim extuberat & increscit, tædio potius quàm do25 lore molestum. κονδύλωμα.

Hæmorrhoïs verò quæ externa & conspicua est, ex ano quoque surgit ac prominet. Ea ex atro melãcholicóque sanguine fit, qui è caua in extremum venæ profusus, nódum tamen illinc præ loci duritie exiliens cumulatur, ídque implet & in ficus speciem distendit. A condylomate autem 30 distat, quòd & breuiori tẽpore fiat, & affligat graui dolore, quódque nondum in callosam duritiem concrescat. Atque ea cæca appellatur hæmorrhois, quum nihil sanguinis effundit. Quæ verò aperta iam est, sanguinem interdum spõte, in conatu semper profundit, nec in tantum tumorem attollitur. Interiores hæmorrhoides quum corporis venæ aut mul35 to aut acri turgent sanguine, nullo ferè sensu tumoris dolorísve superuacuum sanguinem eructant, ídque solùm in egredi conatu, atque is seorsum conspicitur fæce minimè permistus. ἡ αἱμοῤῥοΐς.

Hęmorrhoïdum symptomata sunt immoderata sanguinis profusio, & eius minimè cõsueta suppressio. Vtrũque enim præter naturam est, fitque 40 grauium morborum causa. Sola quippe vacuatio naturalis ea cẽsetur, quæ quod graue insensúmque est, velut onus inutile deponit citra corporis infirmitatem, citráque virium iacturam. Profusionis causa continens vel in sanguine est, qui multus, tenuis aut acer violenter erumpit: vel in venis quæ

quæ aut apertæ aut exesæ aut ruptæ iam sunt. Suppressio autem contrariis fit ex caussis.

ἀρχὸς προπίπτων.

Anus procidit modò sponte, modò egeredi conatu, apparétque sphincter totus interdum inuersus atque prouolutus. Caussa est musculi resolutio seu laxitas ex multi humoris perfusione: qua ratione pueris & infantibus quàm adultis id vitij familiarius obseruatur. 5

Renum morbi, caussæ atque signa. Cap. XII.

νεφρῖτις.

RENES morbi pauci exercent: inflammatio, obstructio, abscessus & vlcus. Inflammatio quæ propriè nephritis appellatur admodum rarò accenditur in renibus, quòd firma eorum & prædura caro ægrè fluxionem admittat. Fit tamen interdum renibus ictu casúve cótusis, accersitáque fluxione per emulgentes venas. Hanc adesse testantur, ardor ingens, dolor grauis ac pulsans in ea inanitate, quæ est inter extremã costam & coxendicem. Hic & vicinas partes quæ circum præcordia sunt, circum lumbos, circum coxendicem & pubem atque partes obscænas, distentione conuellit. Extremorum frigus, atque cruris è directo siti stupor inest: mictio cũ ardore atque labore frequens, principiò tenuis & cruda, deinde crassa atque mucosa: aluus impedita & pigra. Hinc ventris distentio, febris assidua, nausea, ructatio, crebráque vomitio. 10 15 20

νεφρῶν ἔμφραξις.

Renis obstructio varias habet caussas: arenulas, calculum, humorẽ crassum & viscosum. Rarum quidem est vixque vnquam compertum, vt à solo humore vel crasso vel lento ren totus obturetur: à calculo aut ab arenulis sæpissimè, à quibus etiam solis vrina supprimitur. Arenulæ autem non in interiore cauo, sed in propria renum substantia proueniunt, à qua duræ sunt ac rubræ & renis substantiam colorémque retinent. Illinc fluentis vrinæ impetu raptæ feruntur in cauum, prolabuntúrque in vesicam per vreteras, & vrinam reddunt arenosam. Si curatio negligitur, tempore crassescunt illæ, vel mutuo adhæsu inter se colligatæ calculum coagmentant atque componunt. Hic dein è renis substantia exturbatur in cauũ, quúmque euellitur, renis partem cui adhærescebat, sine doloris sensu diuellẽs & quasi dilacerãs, saniem prolicit, quæ pariter cum vrina profunditur, eámque crassam, turbidam, subnigrámque reddit. Calculus autem exceptus renis capacitate si exiguus est, nõ multo pòst tempore in caput vreteris se infert, ex quo magna vi summóque dolore nephritico in vesicam procidit. Si crassiusculus est aut salebrosus & asper, in via diutius hæret & magno cruciatu vreterem dilacerat. Sed & nonnunquam in renis capacitate subsistit ac permanet, quum præ crassitie non satis lata illi est vreteris via. In illam contrusus & exagitatus acerbum sæpe dolorem mouet, quũ præsertim prosilit atque se infert in vreteris caput: at is mitescit calculo remanente in renis cauum. Hic (nisi tempore procidit) assiduo arenularum appulsu coagmentatur in verum renis calculum, cuius nec vna semper est 25 30 35 40

ψαμμώδης νεφρός.

νεφρὸς λιθιῶν.

magnitudo,

magnitudo, nec vna forma, nec color vnus. Confirmatus ferè renis cauum implet consuetásque arenulas exire prohibet: ac proinde renum calculus veteres dolores nephriticos obtegit & dissimulat. Perfectum in rene hunc esse docent, affectæ partis grauitas, ob quam vix spina dorsi inflectitur: cuius tamen dolor, non vt is quem destillatio peperit, externarum partium pressu admodum manifestus est. Nullo tumore foris conspicuo obtusioris cuiusdam doloris sensus inest, præsertim quum aluo suppressa ren ipse vel flatu vel fæce premitur, aut quũ decubitus est in aduersum latus, aut quum vehementior est exercitatio. Nephriticus dolor ex interuallis citra calculi excretionem redit: per laborem & duram equitationem vrina profluit cruenta, tum quippe calculus suo pondere & attritu renem contundit ac plerumque sine sensu dilacerat exulceratque, è quo sanguis cum vrina profunditur. Cruris, quod è directo affecti renis est, torpor quibusdam inest molestus. Calculi materia est crassus & viscosus humor in renem pariter cum sanguine eiúsque sero excurrens, qui aliàs ex cruditate, aliàs ex torrido terrenóque sanguine processit. Efficientem causam omnes quidem profitentur immoderatum esse renum calorem, qui humores perurens, siccans, & obdurans cogit in lapidem. At certè alia statuenda causa efficacior longéque crebrior, insita renum arenosa calculosáque constitutio. Hanc quisquis à parentibus contraxit, vix vlla ratione calculi tormenta effugiet: quandoquidem hoc vitium omnium est maximè hæreditarium, vt nõ paucis pariter cum renibus calculus procreetur. Adiuuãtium porrò causarum præcipua est otium somnúsque diuturnus decubitu supino.

Calculi materia

Renum abscessus quo purulenta materia coërcetur, rariùs ex phlegmone fit, sæpius ex sordido vlcere non expurgato, ea ratione quam mox subiiciam. Concoctione tamen phlegmones pus gignitur & abscessus, tantus interdum vt distento rene tumor circa lumbos & ilia foras promineat. Febres cum horrore oberrant: grauitatis sensus quàm antè magis infestat. Rupto autem abscessu pus cũ vrina defertur, & interdum sordes aut corrupta caro ex putri renum substantia.

νεφρῶν ἀπόστημα.

ἑλκώσεις.

Vacuato expurgatóque abscessu vlcus manet diuturnum admodum ac ferè immedicabile. Quæ enim substantiæ portio vel putredine vel attritu exesa est, neque resarciri vnquam neque coalescere potest: quãdoquidem viscus hoc vt cætera spermaticũ est, cuius etiam vrina iugiter præterfluens vlcus agglutinari non sinit. Quocirca sordidũ id vt fistula perpetuò relinquitur. Huius signũ est quòd modò pus, modò mucosum quiddam vrina permistum defluit: hincque vrina redditur alba, turbida, lactis sero persimilis, quæ tandem quiete sedimentum id purulentum mucosúmve deponit. Vlcus ex abscessu phlegmones insolens admodum est. Nec minus id quoque insolens putãdum, quod vel à profluentis materiæ acrimonia renem exedente, vel ab ictu, vel à casu eius venas dirumpente fieri tradunt. Crebrò autem ac ferè semper à calculo intus coërcito fit, qui vel pondere

renem contundit, vel attrita comminuit exeditque. Ita sæpe vidimus tota renis carne ac substantia peresa, ambiente tanquam marsupio membrana pus calculósque multos obuolui. Vlcus ab his causis ortum habuisse argumento est, quòd vrina antequam purulenta esset, sæpe cruenta fuerit, præsertim ab exercitatione & labore, quòd febris nulla aut perobscura fatiget. Siquādo autem obstructo vreteris capite pus cohibetur, id sensim vel per emulgētem in maiores venas redundans, sanguinem habitúmque corporis inquinabit (qua ex causa quasi ex leucophlegmatia calculosos tumere ac palescere sæpe animaduerti) vel ea sede congestum ilia lumbósque copia distendet, è quibus etiam aperta cute diu multúmque manat. Nónunquam & illinc calculus ingens cū pure aliàs excessit, aliàs euulsus est. Hæc quum accidunt tota iam penè renis substantia putredine consumpta est, illincque pus redundans inter peritonæi membranas fluctuat. Huius copia interdum vidimus totam ventris lumborúmque regionem distēdi, & pus hinc tum deiectione, tum vomitione reddi syncerum.

ἡ νεφριτικὴ ὀδύνη.

Nephriticus dolor, acerbissimus est renum cruciatus, aut certè vreteris cuius est sensus eximius. Is in renis situ fixus alterutro latere stabilis est, nisi quòd interdum vel ad coxendicem vel ad testem qui è directo iacet, vreteris tractu protenditur. Non vt colicus dolor in ventrem medium aut in omnem illius regionē murmure quodam euagatur: neque semper citata & expurgata aluo discussisque flatibus mitescit: sed immanitate & ferocia peritonæum cōuellit: hinc viscera & ventriculus subuertūtur, ac primùm quidem pituitosa, deinde biliosa, vomitione reiiciunt. Vrina quū malum incipit pauca, tenuis, & aquosa est, interdum verò supprimitur: postea copiosa, crassa, & arenosa exit, eáque ardoris quodam sensu ad crebrius meiēdum compellit. Decubitus in ægram partem dolorem demulcet, in aduersam exasperat. Creber admodum est ac multis frequens hic dolor, colicus verò rarus. Tanti cruciatus neque inflammatio, neque sanguinis grumus, neque crassus humor causa statui potest, quòd mollis ac fluidus facilè obsequatur, quódque obseruamus crassiorem mucum, imò & cōcretum pus nullo sensu è renib⁹ facilè prolabi. Vnus calculus causa fit doloris, qui crassiusculus inæquabilis ac scaber dum per angustum vreterem deuoluitur, hunc magna vi dilatans atque dilacerans perquàm immaniter excruciat. Iis qui iampridem nephriticis doloribus erant assueti vsqueadeò dilatatū vreterem aliquādo cōperimus, vt in eū maior digitus immitti posset. Per hunc mediocres calculi sine molestia excidebāt, qui olim nō nisi summo cruciatu procidissent. Qui verò aut nondum, aut certè rarò & leuiter nephritico dolore tentati sunt, minimo calculo distorquentur. Hunc autem à colico discernere in primis arduum est, quia nihil excedere manifestò deprehenditur. Sedato atque restincto dolore etiam atque etiam considerādum, dolorísne causa in vesicam exturbata sit, an in renis cauum remigrauerit. Si exturbata est, cauendum ne illic subsistar, & assiduo materiæ appulsu in vesicæ calculum coagmentetur. Iam verò eiecto cum vrina

calculo

calculo, æstimandum solidúsne sit an ex arenularum adhæsu compactus. Ex iis namque medendi ratio constituitur. Neque iis credendum est, qui calculos albos in vesica duntaxat, rubros in renibus nasci affirmant. Nam purulenti renes albos quoque proferunt.

5 Vesicæ morbi, causæ, signa atque symptomata. Cap. XIII.

VESICA calculo crebrius affligitur, inflammatione & abscessu admodum raro, exulceratione nonnunquam. Vesicæ calculus magnitudine, substătia, colore, figura atque situ plerumque variat, nec vniusmodi cernitur in omnibus: hinc & varia symptomata laborantes exercent. Huius causam plerique omnes tradunt crassum esse crudúmque succum, qui per venas cũ vrina in vesicæ capacitatem influat, in qua tanquam fæx subsidens, loci calore exarefactus sensim lapidescat. Atverò quid limum istum (nisi forte admodum angusta aut obstructa sit vesicæ ceruix) tandiu possit illic remorari non video, quum & sanguinis grumus, & pus, & mucosa lentáque pituita, aliáque multo crassiora facilè illinc profluant cum vrina. His argumentis adductus aliam cœpi causam inuestigare, ac tădem cŏperi omnem calculum in vesica conclusum, rudimĕtum quoddam è renibus traxisse, è quibus per nephriticum dolorem excidens, si grandiusculus est, in vesica aliquandiu hæret ac plerumque persistit, illícque allatarum sordium adhæsu coagmentatur, dum verus confirmatúsque lapis fiat. Ita quidem neminem hactenus offendi in vesica calculum habere, qui nephriticis doloribus diuexatus antè nŏ fuisset. Et quoscunque exemptos vesicæ calculos obtriui (obtriui autem experiundi gratia permultos) in eorum medio quasi nucleum repeti, verum rudimentum è renibus exturbatum, diuersi quàm reliquum integumĕtum ac inuolucrum & coloris & substantiæ. Propria calculi vesicę signa hęc ferè sunt, vaga quædam & oberrans circa pubem & perinæum titillatio, siquidem exiguus is & leuis etiamnum est: quum verò grandescit incumbentis grauitatis pondus percipitur, vt idcirco difficilis & doloris plenus per salebrosa loca sit incessus, multóque difficilior saltatio. Mictio crebrescit adeo vt & tandem assiduò meiendum sit, vixque possit vrina cohiberi. Quum meiendum est, vrinæ fluor repĕte intercipitur, obuiam quidem impulso calculo, sicque minimè continuata, sed intercisa est emictio. Ac tum dolor aliàs vniuersum pudendi ductum, aliàs glandem solam affligit, ísque acerrimus sub emictionis finem, quum calculus vrinæ cursu incitatus quasi proditurus sphincterem violentiùs comprimit. Meiendi conatũ comitatur desidĕdi cupiditas, quòd calculi magnitudo è perinæo rectum intestinum vt vesicæ ceruicem extimulet. At verò nonnunquam summæ vesicæ adhærescens calculus, & quasi ex illa propendens, vix vllum ex his signis manifestè exhibet: & visi sunt, qui nullo dolore diu illum gestauerint: omnibus tamen hæc signa modò mitia sunt & obscura, modò sæuiota. Vrina alba, crassa, & turbida redditur, in qua sedimentum purulentum

ὁ λιθῶσα κύσις.

est aut narium mucori persimile. Horum signorũ plurima etiam spectantur in cauo & sordido ceruicis vlcere, quale venerea gonorrhœa profert. Hæc verò ex causis antecedentibus internoscenda sunt. Si vlcus inest sordidum fœda illa gonorrhœa iamdiu antecessit: sin calculus, laborans miris quibusdam nephriticis doloribus fuit opportunus, neque semper calculum doloris causam eminxit. Ad extremum verò digitus in anum aut certiùs catheter in vesicam immissus, quod cõiectura dubium incertúmque fuerat, sensũ explorabit confirmabitque.

Φλεγμαίνων σφιγκτήρ.

Inflammatio si qua premit, ea non vesicæ vt quæ tenuis exanguísque est, sed sphincteri ceruicis musculo insidet. In ea febris ardens & acuta infestat: dolor perquam acerbus ac lancinans in perinæo cum rubore & ardore excruciat: vrina supprimitur summo tamen meiendi desiderio atque conatu: aluus solito adstrictior est, quia rectum intestinum inflammationis magnitudine coarctatur: pubes atque pecten ad vmbilicum vrinæ copia distenditur. Catheter præ loci angustia immitti non potest: sed & in primis periculosa est irritatio, quandoquidem hic affectus sæpe in gãgrænam vel sponte abit, è qua vix vllus vnquam seruatus est. Quum abscessus fit & suppuratio, omnia ingrauescunt: eo autẽ aperto mitescunt, pure quidem erumpente, subsidente verò tumore profusáque vrinæ exuperantia.

Ex abscessu si seruetur æger, vlcus in sphinctere cauum manet ac sordidum, è quo cum vrina crassa modò sanies, modò pus copiosum & graueolens excidit, tandémque subsidet in imo. Visus est & hic abscessus per perinæum erumpere, è quo vrina reddebatur nõnunquam & in anum penetrare, illácque vrinam omnem defluere.

τῆς κύστεως ἕλκωσις ἐπιπολαία.

Quinetiam vesicæ corpus ipsósque vreteras leuior interdum exulceratio occupat, qua interior duntaxat pellicula abraditur. Ea fit aliàs à cõtundente corrodẽtéve calculo, aliàs ab vrina acriore, quam vel vini meracioris ciborúmque calidorum vsus, vel acris salsíque humoris permistio tulit. Ex vtraque aliquanto crassior euadit vrina, & modò sanguine, modò pure exiguo perfusa: pelliculæ aut squammulæ, aut furfurea quædam cum vrina exeunt. Cæterùm ab ea quæ in vretere cõsistit exulceratione, dolor inter renem & pubem affligit, & pus capillorum specie natat in lotio. Ab ea verò quæ in vesica, vrina contineri nequit, assidua meiendi cupiditas perurget, neque laborans erectus stare potest: ingens cruciatus & indesinens vesicam, pubem, perinæúmque obsidet, maximus verò emictionis tẽpore.

ἡ τῆς οὐρήθρας ἕλκωσις.

In penis ductu ab eisdem causis leuis quoque fit exulceratio abrasa interiore tunicula. In hac quæcunque modò dixi etiam cum turbida vrina manant, attamen non vt in illis sub emictionis finẽ, verum vel ipso initio, vel etiam sponte citra vrinæ cursum. Inter meiendum vrina, acrem in pene dolorem parit, præsertim quum fluere vel incipit vel desinit: quemadmodum in vesicæ exulceratione (cui acris vrina semper incumbit) perpetuus ac indesinens est dolor. Fiunt & in vrinæ ductu exulcerationes sordidæ atque cauæ illis multo deteriores, cuiusmodi hoc seculo frequentes

protulit

protulit venerea lues, de quibus postea.

Priapismus est colis arrectio & incrementum præter naturam permanens citra libidinis stimulum. Hic interdum cum inflammatione interdũ citra hanc existit, quum inflatus coles quodam tetano distenditur. Causa est flatulentus spiritus pudendi arterias fistulosúmque neruum affatim implens. Is autem vel ex crasso viscosóque humore caloris inopia suscitatur, vel ex genitalis seminis vbertate atque redundantia. Hoc mali genus insolens admodum est, quo tamen narrant iugulatum quendam biduo ab excessu è vita intentum rigidúmque exhibuisse penem.

πριαπισμός.

Hoc malo Heraclium [illegible] atorem interiisse Ref[illegible]

Iam verò præcipua partium obscœnarũ symptomata sunt rei venereæ impotentia atque gonorrhœa. Impotentia ea fit, aut quia extincta virilitate semen intus non gignitur, aut quia emitti nõ potest. Extinguitur virilitas ex senio, ex morbo, ex causis omnibus quæ insitum spiritum robúrque dissoluunt, ex incantamentorum (neque enim fabula est) maleficiis, & ex medicamẽtis quæ genitale semen aut proprietate aut qualitate manifesta perimunt. Non emittitur verò semen in magna vasorum obstructione atque in partium obscœnarum paralysi. Posteriores tametsi rei venereæ libidine iactantur, hanc tamen membrorum ignauia non exercẽt, priores verò nec ruunt in venerem, nec eius desiderio pulsantur.

ἀδυναμία τοῦ ἀφροδισιασμοῦ.

Gonorrhœa, est inuita & nimia seminis profusio citra venerem, citra libidinis insomnia, citra colis rigiginem, leui quodam aut nullo oblectationis sensu titillatúve facta. Sed & gonorrhœæ species quædam est, quũ occasione minima semen emittitur, vt in eo qui sola clysteris perfusione semen eiaculari consueuit. Sed & quendam vidi qui longa gonorrhœæ consuetudine, per insomnia atque etiam cogitatione sola purum sanguinem, non minori voluptate quàm semen effunderet. Malum quidem est gonorrhœa mulieribus perinde atque viris commune. Est autem in hac semen crudum, aquosum, liquidum, ac tenue, nec prorsus album. Effluuij causa est spermaticarũ partium infirmitas, qua vel nõ cócoqui vel nõ retineri semẽ potest tãtisper dũ coquatur atque crassescat. Quamobrẽ frequens iis esse solet, qui impuberes necdum matura ætate veneri petulantiùs sese addixerũt. Nam imbecillæ partes euadunt, in quas longa consuetudine humores abundantiùs confluunt.

γονόῤῥοια.

Quum per insomnia libidinis, aut in attenta rei venereæ cogitatione semen affatim procidit, non, vt in vera gonorrhœa, crudum id & aquosum, ac sine sensu, sed magna vtrique voluptate exit. Effluentis huius causa est seminis vel exuperantia, vel calor & acrimonia naturam proritans, vel ingens spermaticarum partium robur: hoc argumẽto quòd voluptate iucunda id semper emanat.

Inuasit hoc seculo in humanum genus ex lue venerea quoddam vitium gonorrhœæ finitimum, quod idcirco & fœdam virulentámque gonorrhœam appellamus. Principiò virus album aut subcitrinum è vasis spermaticis sine sensu excidit vigilanti pariter atque dormienti. Eius

γονόῤῥοια βρωμώδης καὶ δυσειδής.

causa est spermaticorum vasorum, atque testium imbecillitas, nō illa quidem simplex, sed ex venenata lue contracta: hæc enim efficit vt quicquid in his vasis colligitur, in tetrum fœdúmque virus facessat: quod dein contagione alium quemuis cōtaminat. Tempore virus hoc putret & acrimoniam asciscit, ductum penis in transitu exedit & exulcerat. Factum verò 5 iam vlcus esse ostendit dolor exortus, qui & in tentigine quasi funem peni subtendit, & in emictione tanquam in dysuria acriùs stimulat, vt idcirco multi in calculi vesicæ suspicionem venerint. Sed hęc propriis affectuū signis haud difficilè fit internoscere. Tam altè interdum excauatur vlcus, vt foras emergat in penis summam cutem. Hoc viruléto fluore præter ra- 10 tionem suppresso, intus plerumque colligitur abscessus, aliàs quidem circa testiculum in epididymide, aliàs in perinæo, qui rupta apertáve cute materiam fundit.

καυλοῦ ἕλκος. Diuturnum quidem penis vlcus esse solet, víxque vnquam sponte sanescit. Quocirca in eo neglecto vel tuberculum carnosum instar verrucæ 15 expullulat, vel cumulata sordes in callum obdurescit: idque nō vno meatus loco, sed duobus ac plerumque tribus. Adnati tuberculi callíve notæ sunt: vrinæ suppressio, vel tenuis emictio, qua non pleno illa cursu ac fluore, sed exili quodam quasi filo exit. Pene cōpresso durum tuberculum deprehēditur, & immisso cathetere obuiā fit obsistítq; quasi offendiculum. 20

Meiendi porrò symptomata sunt: diabetes, vrinæ incontinentia, ischuria, dysuria, stranguria, mictio cruenta atque purulenta. Diabetes immoderatum vrinæ profluuium est, quo assumpta potio nihil mutata profunditur. Quibus venter aut corporis habitus aquosi humoris copia tumet, iis interdum magno impetu vrina quàm potus longè copiosior emanat: 25 quomodo obæsum quendam & tumidulum vidi ex multa mictione diebus circiter octo, mirum in modum extenuari & concidere. Qui largissimè bibunt, copiosam quoque profundunt vrinam, vt is quem nouimus quotidie horæ spatio tepentis aquæ medicatæ libras sexdecim exorbere: etenim qualem sumpserat, talem protinus emeiebat. Cæterùm horum af- 30 fectuum neuter diabetes putandus: sed quum siti inexpleta supra modum bibitur, omnísq; potus nihil ferè mutatus mox effluit. Hoc proprium est renum symptoma, in quibus calor ingens, aut ardentissimus humor impactus, vim trahendi ſeri vehementer impellit, quod tamen præ retinendi imbecillitate continuò prolabitur in vesicam. Proinde corpus vniuersum 35 & siti & calore immodico exhaustum planè contabescit. Sed hoc quàm rarissimè symptoma vsu venit, víxque vllus est deprehensus, qui copiosæ emictionis non aliam intus causam haberet.

ἐνουρησις ἀπροαίρετος καὶ ἀκούσιος. Vrinæ incontinentia dicitur quum ea sine acrimoniæ & doloris sensu manifestè excidit præter arbitrij imperiū: hísque signis longè distat à dys- 40 uria. Fit autem resoluto sphinctere ceruicis, atque iis neruis paralysi affectis, qui è lumbis in eum inseruntur musculum. Hoc aliàs ex ictu aut casu, aliàs ex refrigerio aut destillatione fit. Qui se in somno permeiunt quales

maximè

maximè pueri, his quidem non paralysi, sed sola laxitate atque mollitie sphincter dissoluitur, qui neque exuperantiam, neque acrimoniam vrinæ sustinere potest, præsertim quum animales vires somno sopitæ obscuram functionem obtinent.

5 Ischuria his cõtraria est, vt quia prorsus vrina supprimitur, nec hui⁹ quicquam exit. Causam Galenus plerumque refundit in obtusum vesicæ sensum, ob quem illa se impleri non sentit, nec idcirco ad excretionem irritatur. At certè vrina quandiu patentem liberámque viam habet (vt in iis qui ob calculũ secti sunt) nullo propellente aut excernente prolabitur, & suo-10 pte impetu foras excidit. Vna igitur suppressę vrinę causa est adstrictio vel obstructio. Hæcque vel vreterum amborum capita, vel vesicæ ceruicem opplet. Vtrum autem eorum in causa sit, certis notis peruestigandum. Si alterius duntaxat vreteris via obstructa est, haudquaquam supprimitur vrina, per alterum enim perlabitur. At quum vterque obstruitur aut coar-15 ctatur, suppressio fit, hinc cõspicua, quòd laborans renis vtriusque dolori fuit opportunus, lumborum summa grauitas est, ac interdum vehemens vtrinque dolor excruciat: nulla aut minima meiendi cupiditas vrget: in pube nec dolor nec tumor, ne premendo quidem percipitur: vesica inanis est & vacua, vt ne immisso cathetere vrinæ quicquam emanet. Quum ve-20 rò obstructa vesicæ ceruix vrinã cohibet, assiduum meiendi desiderium premit, summúsque sed irritus conatus est: pubes collectæ vrinæ copia distenditur ac dolet: atque si catheter in vesicã inseritur, copiosior vrina impetu profluit leuamentóque est. Obstructio circa vreterũ capita ferè fit à calculis grandiusculis, qui pariter illis impacti sunt: raro vel ab humore 25 crasso, vel à sanguinis grumo: rariùs ab inflammatione vel à pure. In vesicæ ceruice plerumque fit, vel ab inserto & hærente calculo, vel à tuberculo carnoso aut calloso, cuiusmodi ex virulenta gonorrhœa succrescit: rariùs à crasso humore, aut à pure, aut à sanguinis grumo. Hæc enim non diu subsistunt in via, sed facilè vrinæ cursu ac impetu foras impelluntur. 30 Cuidam annũ agenti trigesimum obstructa vesicæ ceruice, vrina affatim tanquam emictione ex vmbilico in multos menses profluxit: ídque citra tumorem, citra vllam aquæ in abdomine collectionem, & citra valetudinis offensam. Quum hinc multi admiratione tenerentur, audirem verò recens in lucẽ edito malè vinctũ vmbilicũ nũquam coaluisse, exhíncque 35 semper nonnihil stillasse, censui nondum inaruisse vrachum, & nunc illi perinde atque dum vtero gestaretur vrinam è vesica in vmbilicũ refluere.

Ἰσχουρία.

Stranguriam, id est vrinæ stillicidium nuncupant, quum vrina stillatim guttatímque redditur: id aliàs quodam conatu, sed dolore nullo; aliàs vehementi dolore & irritatione fit. Quæ nullo fit dolore, easdem causas 40 atque ischuria obtinet, sed sanè leuiores, quòd sit diminuta quædã ischuria. Quæ cum dolore acri, tum ischuriæ, tum dysuriæ permistas causas habet. Quòd enim guttatim stillet, ischuriæ: quòd verò ardeat ac stimulet, dysuriæ rationem sumit.

Στραγγουρία.

δυσουρία. Dysuria penis & vesicæ vt dysenteria intestinorum difficultas est: vrina quippe magno cruciatu atque dolore interdum affatim, interdum guttatim redditur. Causa vel in vrina consistit, vel in vesicæ ceruice. In vrina quòd acrior euaserit, idque aut victu calidiore, aut bilis permistione, aut acrimonia puris ex rupto abscessu manantis. In vesicæ ceruice vel exulceratio, vel inflammatio est, quam transiens vrina acriùs ferit. Causæ his signis internoscentur, quæ suprà vnicuique affectui sunt ascripta.

αἱματηρὰ οὔρησις. Mictio cruenta est quæ sanguine perfunditur. Puri syncerique sanguinis eruptio ex interiore penis meatu, mictio haudquaquam appelletur, quòd sine vrina nulloque voluntatis arbitrio, ex aperta, rupta, vel exesa vena fiat. Quum autem sanguis vrinæ permiscetur, si copiosus est, vel à renibus excidit, vel à sphinctere ceruicis musculo: nam neque ab vretere, neque à vesicæ corpore multus emanare potest. Qui à renibus defluit, vrinæ toti exquisitè permiscetur, vt ea quasi dilutus & tenuis quidã sit sanguis: hic verò mox subsidet rubicundus, liquidus, ac minimè concretus. Huius causa si neque casus neque ictus fuit, debet omnino ad calculum referri, qui per corporis laborem præsertim per exercitationem validam, renem eiusque venas obterẽs, sanguinem profundit. Sola sanguinis emictio sæpe renis calculũ patefecit, qui aliis nullis indiciis se ꝓdebat, vt ne subesse quidem putaretur. Sic diu potest multa emictio cruenta prodire, sine manifesta virium iactura. Quæcunque huius aliæ causæ tradi solent, vt renum imbecillitas, simplex eorum apertio, iecoris infirmitas, plethora, mẽsium aut hæmorrhoidum suppressio, raræ adeò hæ & insolentes obtingunt, vix vt vnquam solæ cruentam mictionem protulerint. Qui porrò sanguis à sphinctere musculo in vesicæ capacitatem instillatus mictionem cruentam reddit, vrinam non æquabiliter perfundit, ac subsidens in imo concrescit in grumos: eius quoque portio aut grumus interdum citra vrinam excidit: dolor plerumque meiẽdo premit, ac veluti penis radicem adurit, aliáque vel vlceris vel ruptæ venæ signa comitantur.

πυώδης οὔρησις. Mictio purulenta interdum è renibus, interdum è penis ductu prodit. Illa pus habet accuratè permistum, aut si quid fortè crassius seorsum est, id sub finem emanat. Hæc verò primo loco pus syncerum eiaculatur, quod vel à penis ceruice, vel à parastatis exulceratis, vel à vasis spermaticis exierat: ab hoc dein purior vrina subsequitur.

ἡ ζοφερὰ μέλαινα οὔρησις. μυξώδης. τριχίασις. Mictio subnigra ac turbida sine dolore, si neque ab ictero neque à crisi prodit, ab euulso calculo est, qui postea nõ sine molestia exturbabitur è rene. Mucosa vel ab vlcere quodam, vel à calculo vesicæ fit. Filis aut capillamentis conspersa, vel à lenta pituita, quæ in vreteribus, vel à seminis excremento, quod in vasis spermaticis longitudinem hanc adipiscitur. At verò tum hæc, tum alia quæcunque vrinas possunt immutare, fusiùs explicantur in iis quæ de vrinæ contentis sunt tradita.

Scrori morbi, causæ, & signa. Cap. XIIII.

SCROTVM & qui in eo sunt testes tum inflammatione labefactantur, tum tumore duro scirrhosóque, tum omnibus herniæ generibus. Inflammationem accendit tenuis feruidúsque sanguis præter naturam in scrotum & testes profluens. Scrotum in tumorem distenditur, durities inest, rubor atque calor, dolor lancinãs, qui leui contactu exacuitur, febris plerumque comes. Quòd si inflammatio testem solum occuper, hæc in profundo demersa sunt, tactu meliùs quàm visu comprehensa: sin verò in scrotum effunditur, omnia foris extant oculis obuia.

Malè curata inflammatio illic sæpe prædurum tumorem ex calore præproperè extincto relinquit. Tum rubor, calor & dolor absunt, durities vna persistit, cuius nonnihil plerumque immedicabile permanet.

ἡ κήλη. βουβωνοκήλη.

Hernia seu ramex aliàs in inguine prominet, Bubonocele appellatur, mulierum atque virorum communis, aliàs in scroto, quæ virorum duntaxat est. Fiunt autem quum quippiam in alterutrã sedem illapsum, tumorẽ parit. Illapsus causa est peritonæi (quod omnia sub abdomine coërcere soler) ruptio aut dilatatio. Quum sola est ruptio interioris membranæ (duplex quippe est peritonæum) tumor in inguine solo existit: quũ verò huic etiam dilatatio accedit eius membranæ, quæ in scrotum deuoluitur, hoc pariter distenditur. Illabuntur autem varia, ex quibus ramicum differẽtiæ statui solent. Ab intestino, enterocele est: ab omento, epiplocele: ab aqua, hydrocele: ab adnata carne, sarcocele. In enterocele & epiplocele permanens tumor non est: nam resupino & intestina & omentum vel sponte vel blando digitorum impulsu remeanr: illa quidem rugitu & flatulento murmure, hoc verò ægriùs, & nullo sono, nullo rugitu. Hydroceles atque etiam sarcoceles tumor perpetuus est, nec impulsus in abdominis capacitatem cedit. Hoc autem discriminis intercedit, quòd hydroceles tumor mollior est, pulsatus resonat, pódere leuis, & opposito lumine perspicuus. Sarcoceles tumor durus, grauis & obscurus, qui longiori tempore pedetentim increuit. Vt autem viris in scrotum, ita & interdum mulieribus tũ intestinorum, tum omenti aut aquarum prolapsus fit in pudenda, è quibus illa videntur tanquam è sacculo propendere. Sed & vmbilici ruptio ramicis genus censeri potest, quo sæpe videtur is mirum in modum prominere, intestinis sub cutem prorumpentibus. Neque præter institutum sit eum virum producere, cui ex accepto ventris vulnere præcisum tenue intestinum prodit, è quo alui excrementum nondum solidum aut cohærens continenter emanat annos iam quindecim, ea via intercepta quæ in anum ducebat. Ab his iam mulieri peculiares morbos exequar.

ἐντεροκήλη. ἐπιπλοκήλη.

ὑδροκήλη καὶ σαρκοκήλη.

οἱ ἐξόμφαλοι.

Vteri affectus, causæ & signa. Cap. XV.

VTERVM morbi varij obsident: phlegmone, abscessus, vlcus, cācer, scirrhus, mola, inflatio, hydrops, calculus: & in ceruice rhagades, condylomata, hæmorrhoides. Phlegmone fit tenui feruidóq; sanguine è vena caua per tenues venas, non in vteri capacitatem, sed in illius substantiam effuso: qui collectus accensus ac putrescēs, phlegmonem parit. Malum certè in ceruice quàm in vtero frequētius. Quum totus vterus inflammatione obsidetur, dolor acer ac pulsans excruciat: atque si inflammatio in priorem partem magis deuergit, in pubem quoque dolor inclinat, & vrinæ difficultas est: sin verò in posteriorem partem, dolor lumbos infestat, & aluum supprimit. Pubis, imi ventris, lumborúmque ardor, tumor, distentio atque grauitas inest: febrísque comes assidua cum symptomatum syndrome: immisso in ceruicem digito quæcunque pars vteri prematur, vehementer dolet.

ἀπόστημα. Putri sanguine in pus transeunte abscessus fit. Ac tum commemorata signa inualescunt, febrium horrores sæpe adoriūtur nulloque ordine: omnia tamen confecto iam pure mitescunt. Rursum verò quum pus acre & exedens eruptionis viam parat, acriores dolores, febres vehementiores, aliáque grauiora symptomata excruciant.

ἕλκος ῥυπαρόν. Rupto expurgatóque abscessu vlcus manet, idque sordidum. Pus autē ex vteri corpore, vel in illius capacitatem incidit, vnde syncerum profluere deprehenditur: vel extrà in abdominis capacitatem penetrans, inter intestina hęret ac subsistit, vt imū ventrem copia distendat premátque pondere. Ruptus in ceruice abscessus tactu quidem deprehenditur, atque is interdum in solam ceruicem pus effundit, tandémque foras emittit: interdum in vesicam, túmque vrina per vteri ceruicem assiduò fluit, hácque ex re sæpe vidimus naturalem mictionem prorsus abolitam: interdum in directum intestinum penetrat abscessus, túmque fæcis nonnihil ex vteri ceruice profluit.

ἕλκωσις ἁπλῶς. Leuior interdum exulceratio vtero eiúsve ceruici innititur, quę interiorem pelliculam corradit aut excauat modicè. Fit autē à partu difficili, quo aut grandior fœtus editur, aut etiam aduersus, aut corruptus vi miserè extrahitur. Fit & à violento effrenique concubitu, atque à diuturno fluore acri & erodēte. Ab omni exulceratione dolor subest acer, pūgens & exedens, sanies & colluuies emanat, eáque copia, substantia, & colore varia, nonnunquā fœtida, nōnunquam odoris expers, quámque à simplici fluore vix discernas. Propria autem exulcerationis cognitio ex causis antecedētibus atque ex sensu doloris capitur, qui vel immisso digito, vel acri iniectione, qualis ex vino aut ex hydromelite est, refricatur.

τῆς μήτρας ἕλκη κακοήθη. Vteri maligna vlcera, quòd locus excrementis putredinique pateat, sæpe vel in nomas, id est depascentia efferatáque vlcera, vel in carcinoma-

ta

ta degenerant. Nomæ inæquales cõspiciuntur, exedentes, indiésque magis ac magis depascentes, cæteris vlceribus fœtidiores, sordidiores, acerbioresque. Neque à solis euidẽtibus causis, sed & ab acri exedentéque humore infixo originem habent. Carcinoma humor efficit atribilarius, qui collectus vi caloris efferatur & excandescit. Hoc si nondum exulceratum est, moles pondere grauis percipitur, tumórque durus colore subliuido. Ab inflammatione hinc seiungitur, quòd diuturnus sit, dolórque minus lancinans, & febris non perinde ardens. A scirrho quòd calore doloréque fatiget. Exulceratum verò carcinoma vt nomis malignius est, ita præter cæteras notas labra habet prætumida ac dura, atque ex concreta illuuie, sordida & liuida: sanie quoque id manat graueolente, tenui & nigra vel etiam fulua.

καρκίνωμα.

Scirrho autem interdum totus vterus, interdum pars quædam obdurescit. Tum durus ipse tumor tactui renititur, nullus aut obscurus dolor adest, stantibus graue põdus (quod in aliis etiã tumoribus obtingit) quasi prolapsurum incumbit in pudenda: sedentibus verò aut decũbentibus sua grauitate rectum intestinum premit: incessus difficilis, crurum totiúsque corporis segnities. Fit autem ex humore crasso ac terreno per vteri substantiam effuso, illícque concrescente: aut ex inflammatione quę neque dissoluta est, neque in abscessum conuersa.

σκιῤῥωθεῖσα μήτρα.

Mola tumor est carnosus, non in substantia, sed in vteri capacitate genitus. Rudimentum interdum cuiusdam formæ obtinet, sæpe moles est informis cute vel membranis obducta, intus caro mollis & confusa, venis resperſa compluribus, sine ossibus, sine intestinis, sine visceribus. Alimentum ea per venas prolicit, nutritúrque plantarum more & incrementum sumit, vt interdum ventrem quasi octimestris fœtus distẽdat. Hæret nonnunquam acetabulis firmissimè, vt hanc aliquæ quatuor quinquéve annos, interdum & totam vitam vtero gestarint. At plerumque leuiùs adhærescens, tertio quartóve mense excidit, nondum ad iustam magnitudinem perducta.

ἡ μύλη.

Ad hanc proximè accedunt irriti & inutiles conceptus, quorum frequens est euentus. Multi simul interdum gestantur pariuntúrque, & interdum cum legitimo fœtu eduntur. Molæ causa efficiens non est solus sanguis menstruus, neque hanc (vt oua quæ appellantur subuentanea) efficere potest solum muliebre semen, quum nusquam visa sit mulier molam sine mare concepisse: sed molæ causa est viri semen, idque aut corruptum, aut quouis modo inualidum, quod alimentum quidem trahere, nihil verò conformare potest. In mola quemadmodum in conceptu menses sistuntur, mammæ turgescunt, cibi fastidium inest, venter sensim attollitur, vt idcirco concepti fœtus suspicio magna sit. Atque his signis distat à scirrho. A fœtu autem vero atque legitimo, quòd hic blandè ac leniter mouetur: mola aut grauitate figitur, aut impetu quodam prouoluitur in quodcunque latus mulier decumbat. In mola mulier

τὰ ἔμβρυα ἄκυρα & ἀμβλωθρίδια.

lier ad inceſſum grauior euadit, eíque quaſi pondus propendet ex vtero, artus gracileſcunt, dolórque vẽtrem ſæpe compungit: quorum nihil adeſt in vero atque legitimo fœtu, præſertim ſi valetudine integra eſt mulier.

ἐμπνευματουμένη μήτρα.

Vterus præterea nonnunquam tumet atque diſtẽditur flatuum copia, qui aut edito partu in vacuam capacitatem irrepſerunt, aut alia ex cauſa illic geniti coarctantur. Pecten imúſque venter inflatur ac dolore concutitur, qui & plerumque ad ſeptum tranſuerſum & inguina excurrit: agitato corpore interdum ſonitus obauditur, vẽtréque digitis impulſo tympani ſonus editur, ac flatus è ceruice manifeſtò prorumpit.

ὕδερος ὑστερικός.

Tumet & nonnunquam vterus aquarum copia, qui certè hydrops eſt vterinus. Inflationis ſigna adſunt, ſed grauitas maior & ſonus quaſi fluctuantis aquæ. Huius quemadmodum & aſcitæ efficiens cauſa eſt iecoris aut lienis vitium, aqua tamen ex abdominis capacitate cæcam & inuſitatam viam ſibi parat in vterum. Interdum etiam vena caua ſolum ſanguinis ſerum eódem inſtillat. Mulier quædam hoc hydrope correpta, quoties appetebat menſtrua purgatio, omnem aquarum colluuiem ex vtero per ceruicem profundebat, peluéſque ſex aut octo implebat aqua citrina feruentiſſima, dum venter totus ſubſideret. Mox dein menſes inſequebantur ex naturæ præſcripto. Collecta proximo menſe par colluuies, ſtato dein tempore profluebat. Hæc tandem perſanata vterum geſtauit, peperítque bene vitalem fœtum.

Rhagades, condylomata & hæmorrhoides in vteri ceruice, in eiúſque pudendo, perinde atque in ano proueniunt. Percipiũtur dolore, aut cruoris profuſione, maximéque in coïtus attritu: atque etiã (niſi foras prodeãt) inſtrumento vterino, quod dioptriſmum appellant.

ἡ διόπτρα.

Vteri ſymptomata, horúmque cauſæ. Cap. XVI.

VTERI propria ſymptomata ſunt: menſium ſuppreſſio, mẽſium profluuium atque ſtillicidium, albus fluor vterinus, gonorrhœa duplex, vteri ſtrangulatus, aſcenſus, deſcenſus, prolapſio & conuulſio. Hinc furor, dolor: adhæc quoque ſterilitas & abortus aliáque geſtantis vteri incommoda.

ἡ ἐμμήνων κάθαρσις.

Mẽſtrua purgatio ex naturæ præſcripto primùm erumpit ætatis anno quarto decimo, deſinit verò quinquageſimo. Quibuſdam à duodecimo in ſexageſimum perſiſtit. Pleriſque ſerius incipit citiúſque deſinit. Horum cauſa eſt tum naturæ, tum victus varietas, quæ aliis copioſam, aliis perexiguam purgationẽ exhibet. Itaque aptus & conueniens purgationis modus eſt, qui naturæ & vitæ generi eſt conſentaneus: hoc vno ſigno dignoſcendus, quod vbi deſiit, neque vires grauatas neque imbecillas relinquit.

ἡ τῶν καταμηνίων ἐπίσχεσις.

Menſium ſuppreſſio in ætate matura citra prægnationẽ, omnino præter naturam cẽſetur: queádmodum & eorum purgatio rarior quàm menſtrua, & parcior quàm naturæ & victus conditio poſcit. Hinc ſymptomata ſuccedunt: nauſea, cibi faſtidium, lumborũ, ſcapularum, capitis, to-

tiúſque

tiúſque corporis grauitas, & dolor quaſi tenſiuæ laſſitudinis: vrinæ craſſæ, turbidæ, rubicundæ, ac plerumque nigricantes: ex quibus tandem graues ac diuturnos morbos fieri commemorat Hippocrates. Euidentes horum effectricéſque cauſæ ſunt, cibi potúſque parcitas, labor vehemens, ſudor 5 multus, ſanguinis immoderata, vel ex naribus, vel ex hęmorrhoidibus, vel è ſecta vena profuſio, vomitio aut alui immodica vacuatio, corporis extenuatio ex quocunque ſit morbo contracta. Quinetiam curæ ac mœrores & timor horrendus, ſæpe menſes ſuppreſſerunt. Interiores verò cauſæ aliæ quidem in principibus partibus vel in toto ſunt corpore, aliæ in vtero ſo-10 lo. In principibus partibus vt in iecore, in liene, in vẽtriculo, aut in pulmonibus. In his ſi qua eſt frigidior intemperies contracta, aut vehemens obſtructio, aut ſcirrhoſa duriries velut in ictero, in cachexia, in hydrope, in aſthmate, in aliíſque affectibus, quorum vitio venarum ſanguis labefactatur, fieri certè nequit vt mẽſes rectè atque ordine ex naturæ præſcripto 15 fluant: quemadmodum neque ſi craſſorum viſcoſorúmque alimentorum vſu, aut frigidæ multa potione, aut otio diuturno, frigidus lentus craſſúſque ſanguis euaſerit. In vtero autem menſium purgationem impediunt, refrigeratio, obſtructio tũ quæ ſimplex eſt, tum quæ à tumore fit, vt à ſcirrho, ab inflammatione: vteri quoque peruerſio, & quicquid interius os e-20 ius obturat, vt concretus ſanguis, caro excreſcens, adipis copia, & adnata pellicula, aut ab vlcere malè inducta cicatrix: aut cõformationis naturale vitium, ex quo mulierem vidi, cui nũquam vel menſes, vel aliud quicquã fluxit ab vtero, ac nihilominus bene habita prorſúſque incolumis annos vixit circiter ſexaginta.

25 Immoderata autem menſium purgatio vltra naturæ vitæque modum eſt, qua aut copioſior ſanguis, quàm pro multitudine, aut diutius profluit, aut crebrior, aut non ſtato circuitu redit. Omnis nimiæ & exuperantis vacuationis ſignum eſt virium imbecillitas, & eorum ſymptomatum inuaſio, quę immodicam ſanguinis effuſionem ſequuntur: cuiuſmodi ſunt in-30 appetentia, cruditas, fœdus faciei color, pedum ac deinde reliqui corporis tumor œdematoſus. Fit autem vacuationis exuperantia ab his cauſis omnibus quę ſanguinem ita excalfaciunt, extenuant, vel quoquomodo exagitat, vt promptè ora venarum patefaciat, tantóque impetu efferatur, vix vt poſſit naturæ robore cohiberi. Fit & à plerhora, quæ tanta plerumque 35 exuberat, vt non ſolùm venarum ora aperiat, ſed & ex iis tenues interdum diſrumpat, quod his ferè accidit, quibus menſes diu ſuppreſſi poſtea confertim ac concitatiùs erumpunt: & quibus abortus aut veri aut irriti fœtus quauis ex cauſa contingit. A partu quoque laborioſo atque difficili, quum vel grandior fœtus, vel obliquè ſitus, nimio conatu excluditur, in quo vel 40 rumpuntur venæ, vel nimis dehiſcunt, vt idcirco immoderatus ſanguis, quemadmodum & ab euidentibus cauſis quibuſlibet violentus emanet.

Crebrior menſium purgatio, ſiue bis, ſiue ter ea menſe redeat, ſi modo copioſa ſit, iiſdem quoque fit ex cauſis. Etenim neque huius ordinem, neque

ἀμετρος κένωσις καταμηνίων.

ἄτακτος καὶ συχνοτέρα καταμηνίων κάθαρσις

que mensurā natura moderari potest. Atque hæ quidem immoderatæ eruptiones confertim ac repente fiunt. Est & vteri stillicidium seu fluxio diuturnior, qua sanguis parcè ac sensim, nullóque ordine illabitur, interdum quidem purus, interdum serosus & quadam saniei specie: idque aliàs assiduò, aliàs ex breuioribus interuallis. Huius causa est venæ exesio, modò simplex, modò vlceri coniuncta, quod nonnunquam in vtero, sæpius in eius ceruice consistit. Quum simplex est exesio, aut nullus aut obscurus est dolor, sin verò vlcus adest, manifestus ac vehemens, plerumque immisso digito deprehensus.

ῥοῦς γυναικεῖος. Fluor quem muliebrem aut vterinum appellant, à mensium profluuio distat, quòd nō syncerus sanguis, sed corruptum quiddam prodeat, idque continēter, aut nullo ordine, nullóque circuitu. Est autem id modò liquidum & albicans lactis sero aut ptissanæ cremori persimile: modò citrinum aut pallidum adeò acre ferè & adurens, vt quascunque partes attigerit, erodat aut leuiter exulceret: atque id rursum modò tetrum est & graueolens, modò odore nullo molestum. Prodeuntium odor, color, atque substantia fluoris speciem cōmonstrat. Causa autem quæ corruptum humorem assiduò gignit, aliàs in vtero, aliàs in principibus partibus consistit. Grauiter proinde hallucinatur, qui omniū ex vtero prodeuntium, quemadmodum & omnis suppressionis mensium causam ab vno requirunt vtero. Etenim quibus mulieribus viscera refrigerata, vel obstructa, vel scirrho dura, cruditates, malum habitum aut leucophlegmatiam inuexerūt, corruptus humor in varias partes effusus, sæpe in vterum procumbit, & illac decurrens corpus expurgat, quod aliis quibusdam per renes aut per aluum fieri contingit. Hoc quidem vitium multorū commune, sed maximè in ea muliere conspicuum, cuius suprà diximus hydropem mensibus singulis per vterum expurgari. Neque verò affectus hic ætate maturas tantū, verumetiam virgines quas pallor decolorat inuadit, quo & puellam octauo ætatis anno obsessam vidi, ac diu postea grauitérque afflictam. Atque hæc fluoris vterini causa admodum frequens obseruatur. Altera causa ex vtero longè quidem rarior existit, eáque vel intemperies est feréque frigida, vel imbecillitas ab vteri gestatione, à partu, à cōtusione, aut ab alia externarum causarum vi contracta: vel erosio, vel exulceratio ex inflammatione aut ex abscessu derelicta. His quippe causis oblæsus vterus & proprium alimentum malè conficiens, excrementa multa progignit, quæ foras elabuntur & excidunt. Internoscuntur causæ, quòd ex solo vteri affectu parcior sit fluor, & eius affecti adsint indicia: at ex viscerum totiúsve corporis affectu, fluor sit copiosus, nec malè affectorum viscerū notæ desint.

γονόῤῥοια καὶ ἀπὸ τῶν γυναικῶν. Muliebri fluori affinis est gonorrhœa, quæ mulieres perinde ac viros imò etiam frequentiùs exercet, quòd harum semen vt pote crudius ac dilutius minus subsistat. Profluit autē citra vllam veneris titillationem, nec assiduò nec quotidie vt in vterino fluore, sed quibusdam interuallis, non ab vteri capacitate, sed à vasis spermaticis in vteri ceruicem, éstque id album,

bum, serosum, omnis expers graueolentiæ & acrimoniæ ac omnino paucum. Huius eadem est causa atque virilis gonorrhœæ.

Hac autem multo crebrior est virulenta gonorrhœa, quam impura venus infligit, eo modo quo antè in viris est cōprehensum. Quod per hanc excidit, cōtinenter assiduóque fertur vt in vterino fluore. Est tamen crassius multo, atque modò album, modò flauum aut virescens, odore graui molestum, acre & exedens: ac proinde rarò deprehenditur citra pudendi vlcus. At nondum his notis certò possit ab vterino fluore internosci: sed hinc maximè quòd non vt ille ab vtero, sed à spermaticis vasis prodeat: quódque prorumpentibus mensibus non desinat, sed cum his & mox ab iis similiter persistat: vterinus verò fluor cesset in mensium eruptione & aliquanto post tempore. Quinetiam luis venereæ signa se produnt, neque vterini fluoris seu primarij, seu eius qui viscerum vitio fit, indicia vlla cernuntur.

βρομώδης γονόῤῥοια.

Hystericorum porrò symptomatum grauissimus est ab vtero strangulatus. Primùm quidem quùm leuis & exigua est mali causa, ex vtero sublatus vapor viscera ventriculúmque feriens, nauseam quādam mouet, cui tamen rarò succedit vomitio, sæpe tędium quoddam & cibi fastidium, idque interdum cum murmure ventrísque rugitu, interdum citra hæc. Quū vapor in diaphragma thoracísque partes effertur, respirationem breuem crebrámque tanquam compresso pectore facit. Simul etiam cor obsidens leuem interdum animi defectionem inducit, qua tamen vix pulsus immutatur. Metus hinc atque desperatio ægram concutit, ac plerúque tanta vt se mox interituram putet, nulláque ratione in spem erigi & recreari possit. Malum altiùs in fauces inuadens, eas quasi vinculo cōstringere, aut manu præcludere videtur, prorsúsque spiritum intercipere magno suffocationis metu. Vbi verò cerebri arcem cōscenderit, aliàs quidem furorem vterinum appellatum, cum garrulitate, iracūdia, & inquietudine mouet, aut alia desipientiæ genera metus horrorísque plena: aliàs quasi soporem quendam ac veternum inducit, quo mulier corruens velut attonita iacet, sine motu, sine sensu vllo, respiratione adeò parua & rara, vt interdum nulla esse credatur, tāquam ipsa iam mortua extinctáque sit. At nihilominus pulsus interdum constat validúsque est, interdum obscurus paruúsque, vt ne percipi quidem possit. Hi varij sunt ordines variæque hystericarum accessionum formæ, quæ circuitu vt epilepsia repetūt, aliis quidem crebriùs, aliis rariùs dum discussa sit earum causa. Sub accessionis finē humor quidā ex muliebribus locis excurrit, intestina obmurmurant, deinde oculi attolluntur, malæ rubescunt, intellectus, sensus, ac motus restituitur, & corpus firmari incipit. Sæpe tamen deprehensum est frigus, tum temporis è capite per ceruicem in scapulam & brachium illabi, quod stuporē difficilémque motum redderet, exhiberétque speciem quandam paralysis, sed quæ nō multo pòst discuteretur. Causa quidem accessionis hystericæ est vapor ex vtero, non solùm per venas aut arterias, sed & per spiracula cæca &

ἡ πνὶξ ὑστερική.

latentia sublatus, atque is certè venenatus támque malignus ac perniciosus, vt partium quas attigerit facultates offundat earúmque functiones intercipiat. Si vaporis naturam spectemus, plurimorum venenorum conditione frigidus is & melancholicus est. Huius focus est vterus, in quo vel menstruus sanguis, vel conclusum semen, vel alius quiuis humor in 5 hanc venenatam malignitatem corrumpitur. Vt igitur sæpe animaduersum est comitialem morbum ab vtero vel in prægnate suscitari, è quo venenatus humor tetrum vaporem in cerebrum expiraret, ipsúmque morbum cum partu finiri, ita & de hystericis symptomatis credendum. Hæc autem vix putem duntaxat vel à menstruo vel à semine suscitari, quum & 10 eas quę bene purgantur, & vterum gestant, & viri consuetudine fruuntur, plerumque fatigent: quúmque supra quingentas eodem cœnobio degere videamus, quæ diu consuetum veneris vsum intermiserunt, nullo hysterico symptomate. Quiuis autem humor in vtero hoc modo corruptus, eius generis vaporem ex loci natura venenatũ expirat, & vnde vita, illinc 15 & summa veneni pernicies exoritur. Hinc fit vt tametsi viris diu hæmorrhoides suppressæ sint, aut veneris vsus sit intermissus, nulla tamen hystericis similia symptomata contingant. Hæc quoties grauia incidunt, noscuntur quidem facilè, leuia difficilè, quòd melancholicis aut cardiacis non admodum sint dissimilia. Debent autem omnium affectarum partiũ 20 obseruatione, omniúmque signorum consensione discerni.

Vteri ascensus, descensus, prolapsus, atque conuulsio mulieres sæpe fatigant. Galeni motus authoritate nonnunquam putaui vterum nihil aut perexiguum è sua sede dimoueri: at ægrotarum mulierũ modò querimonia modò precibus adductus, hunc sæpe tactu deprehendi instar globi cu- 25 iusdam in ventriculum efferri, eúmque grauiter opprimere. Hinc & sæpe manu depressus est manifestóque in propriam sedem propulsus. Neque id sanè alienum magis videri debet, quàm eiusdem prolapsus, quo totus ferè procidit. Ascensu non quæ strangulatu symptomata fiunt, sed duntaxat premitur mulier quodam præcordiorum dolore, spirandi difficultate 30 aut animi defectione, at sine metu, sine delirio aut alio symptomate grauiore. Descensus vteri appellatur, quum in inferas partes is prouoluitur. Percipit obstetrix hunc pudendo obuium: laborans verò si erecta steterit, grauitatis pondus in pudendum incumbere: sin verò vel sedeat, vel supina iaceat, vel aluum exoneret, quasi onere rectum intestinum premi: sin 35 prona iaceat, vrinę difficultatem nasci, vt etiam viri congressum pertimescat. Prolapsus descensu grauior est, quòd euersus vterus foras procidat, eiúsque fundus promineat, & manu attractetur anserini saltẽ oui magnitudine. Conuulsio est quum vterus in alterutrum inguen contorquetur. Inguinis ac sæpe coxendicis vehemens tum dolor exercet, qui si atro- 40 ciùs excãdescat vteri furor appellatur: crus totum maximéque femur torpescit ac friget. Tam varij motus & errores iis duntaxat obtingũt, quibus vteri appendices laxiores, idque vel ex graui vteri gestatione, vel ex

τῆς ὑστέρας ἀνωῤῥοπία

κατωῤῥοπία.

πρόπτωσις

περισπασμὸς καὶ διαστροφή.

casu

casu atque contusione, vel ex copiosi humoris perfusione euaserunt. At prolapsus non ex leuioribus hisce causis, sed ex vehementiore solum pariendi conatu, quo vterus fœtum secundásve excludens impetu consequitur, séque inuertens præcipitat: interdum & imprudentis obstetricis temeritas vterum cum fœtu aut cum secūdis inuertit detrahítque. Quibus itaque habenæ seu appendices laxiores sunt, his vterus quoties irritatur, sursum deorsúmve, aut in alterutrum latus se contorquet. Irritatur autem aut rei præter naturam, quam in se continet, aut externæ eiúsque aduersæ molestia. Tum quippe lacessitus & quasi succensens de proprio loco decedit, aliàs in aliam partem oberrās, vt quod infensum inimicúmque est fugiat, quod verò iucūdum ac blandum sequatur. Ita quidem rem habere sensus animaduertit, vt proinde non parum demirer Galenum, contra Platonem censuisse, vterum nihil aut certè perexiguum moueri, idque non per se, sed duntaxat à vinculis & appendicibus quibus annectitur, dum plenitudine distenta contrahuntur breuiõráque fiunt. At tametsi sponte mouetur vterus aut errat, nō idcirco animal haberi debet. Nam & ventriculus pars etiam planè naturalis, sine arbitrio, sine iussu nostro mouetur: quū rei alienæ iniuria lacessitus magno impetu hanc vomitione repellit: aut quum fame exinanitus iucundo cibo quasi gestiens occurrit, húncque ab ore vixdum præmansum eripit, ereptúmque auidè adeò continet & arctè amplexatur, vt vndique contractus in eum totus incumbat. Hæc si in ventriculo conspicua sunt, multóque magis in corde, cur non similiter in vtero fiant? quem scimus prima fœtus conceptione semen attrahere, genitúmque fœtum mensibus nouem continere, & maturum (quasi cognitione sit præditus) excludere.

τὰς μήτρας ἀρτήματα

Sterilitatis causæ. Prægnantium signa, symptomata, horúmque causæ. Cap. XVII.

STERILITAS vt alia pleraque symptomata, aliàs vteri obscœnarúmque partium, aliàs viscerum vitio tum viris tum mulieribus inducitur. Steriles enim & infœcūndi sunt impuberes & senio confecti, quòd his tenue & aquosum languidúmque sit semen: & qui vel ætate matura morbo acuto, vel etiam diuturno conficiuntur, qui vel humores corrumpat, vel spiritus principes offendat. Ad horum conditionem accedunt, & qui citra manifestam corporis actionúmque vitæ offensionem, principum partium vt ventriculi, iecoris, lienis ac pulmonum latenti vitio, intemperie, obstructione aut scirrho renētur, maximè si vel cachexia, vel leucophlegmatias, vel icterus, vel tabes & corporis extenuatio, vel lenta febris, vel alia quædam cacochymię soboles sit consecuta. Viri enim ita affecti aut semen non proferunt, aut prorsus euanidum & infœcundum, vtpote nec ex vtili materia productum, nec spirituum benignitate perfusum. In mulieribus verò quæ ita sint affectæ aut viri semen vtero non concipitur, aut conceptum à muliebri semine de-

ſtituitur móxque excidit: aut retentum principum partium vitiis obrutũ extinguitur, ídque vel mox, vel aliquanto poſt tempore. His ex cauſis non modò ſterilitas fit, ſed & mola, & irritus conceptus, & fœtus languidus & abortus, multo quidẽ frequentiùs, quàm peculiari vteri errore. Iam verò obſcœnarum partium vitia, quæ ſterilitatem acceſſunt, in viris quidem 5 numerantur: pudendi paralyſis & atonia, gonorrhœa, vaſorum ſpermaticorum obſtructio, coarctatio, & contuſio: teſtium pudendíque exilitas & quæuis mala conformatio. In mulieribus eadẽ atque in viris teſtium ſpermaticorúmque vaſorum vitia: & oris vteri ceruicíſve nimia amplitudo vel anguſtia, obſtructio, obliquitas, peruerſio, híncque nata mẽſium ſuppreſſio: quæ omnia non ſignis egent, ſeipſis quippe conſpicua. Adhęc vteri ſemen ſuſcepturi intemperies immodica ſterilitatem facit. Calidior ea eſt, quum (vt in vitagine) genitalia pruriunt nimíſque titillantur venere, & menſes parcè & cum labore emanant ardoréque exulcerant. Frigidior, quum venus eſt ignauior, menſes aut ſupprimũtur aut parcè fluunt, atque 15 ij decolores: lumborum, pubis, crurúmque ſtupor ineſt. Humidior, quum tenue, aquoſum, copioſúmque mẽſtruum redditur, ac ſæpe vterinus fluor infeſtat, frequénſque lumborum & pubis grauitas premit. Impedit etiam & nimia coarctatio ab omento pingui, & vteri inflatio, omnis denique affectus inſignior. Quæcunque igitur mulier ætate matura his vitiis minimè tenetur, & bono rectéque conformato eſt corporis habitu, nec extenuato, nec obæſo, lumbis latis amplóque ventre, fœcunda cenſeatur. Eam autem hinc noſci putat Hippocrates, ſi veſte obuolutam ſubter ſuffias, atque odor per corpus ad os & nares tranſmitti deprehendatur: ſterilem verò quum in via extinctus odor eò minimè pertingit. Quinetiã allium expurgatum ſi peſſi forma dormituræ ſubdatur, odórque vel ſapor ad os pertingat, fœcunda eſt, ſin minus ſterilis. Hordeum in mulieris aut viri vrina maceratum, ſi deinde ſepultum decimo die germinet, fœcunditatem, ſin minus ſterilitatẽ arguit. Præterea ſi vrinæ viuũ ſulphur inſpergatur, híncque vermes prodeant, fœcunditas, ſin minus ſterilitas eſt. Quũ igitur maris ac fœminæ congreſſu conceptus non euadit, vtrius id culpa contingat hæc indicabunt. Sępe tamen vſu venit, vt neuter coëuntium ſit ſterilis, ſed quia eorum ſunt inter ſe abhorrentes naturæ, nihil idcirco ex ſeſe, ex aliis verò generare poſſunt. Sic amborum impenſe calidorum non facilis eſt conſenſus, vti nec frigidorum: temperatorum atque etiam contrariorum 35 perutilis congreſſus.

Itaque mulier viro iuncta conuenienti & conſentaneo, quæ nec naturali nec aduentitio vitio ſterilis ſit, nec ad veneris vſum ignauior, ea ad cõcipiendum apta idoneáque eſt. Eam autem concepiſſe coniiciendum, ſi ingenti oblectatione vnà cum viro, aut certè paulò pòſt ſemen eiaculetur. 40 Si exceptum id retinetur nec excidit, nec à concubitu mulieris pudenda madent. Tum etiam eo ipſo die mulier aut leuiter inhorreſcit, aut titillatu quodam vterum contrahi percipit, dum ſemen arctiùs comprehendit, aut

dolor

dolor leuis imum ventrem obsidet. Vteri os interius arctè adeò conniuet, vt ne specilli mucronem admittat. Deinde pleniore distentóque iam vtero, os illud interius quod oblongum erat, breuius fit, ac retrahitur, sursúmque remeat, vix vt immisso obstetricis digito attingi queat. Veneris appetentia languet, huiúsque aliquanto negligentior est prægnans. Menstrua purgatio præter consuetudinem subsistit, nec stato tempore procedit: quum enim vteri acetabula secundarum adhæsu obturētur, ósque ipsum interius conniueat, nihil sanguinis ex vteri capacitate elabitur. At quibus fortasse sanguis primis mensibus aut etiam postremis effluxerit, ex iis venis quæ ad vteri ceruicem pertinent, quemadmodum & virginibus emanat, citra vllam fœtus offensionem. Mense secundò etiam si menstrui aliquid profluat, quia tamen prouida solérsque natura sanguinis nonnihil reponit in mammas superioréSque sedes, pectoris venæ impleri, mammæ verò turgere ac durescere incipiunt. Fœtu grandescente latera lumbíque expanduntur dilatantúrque, ac venter citra manifestam grauitatem intumescit. Quibusdam tum temporis in facie vel citrinæ vel liuidæ maculæ, vel lentigines efflorescunt, vel oculorū ambitus liuescit aspectu languido: aut alia symptomata vrgent, quæ posthac enarrabimus. Vrina citreo aut subliuido est colore, crassáque ac turbida, quæ leuiter cōcussa bullulas vel granula è summa corona demittit: in hac quod per quietem subsidet innatátve crassum est & malè cohærens, carptæ lanæ haud absimile. Vrina vini albi permistione, similis euadit elixarum fabarū iusculo. Mulsa cruda ex aqua cœlesti data dormituræ, si deinde ventrem torsionibus affligit, grauida est, sin minus, non est. Postremum hoc & minimè fallax indicium est, quum iam fœtus loco dimoueri cœperit, quod vel tardissimū accidit medio prægnationis tempore. Moueri autem incipit nō vt mola, graui molestóque pondere, non rugientis aut euagantis flatus specie, sed leni, blando, ordinatóque impulsu, aut quasi muscæ volatu, quem sæpe calens manus imposita animaduertit. Quum citra hæc signa menses subsistunt, ac venter præter modum sine hydrope distenditur, in vtero præter naturam quippiam inest, aut irritus conceptus, aut mola, aut inflatio.

Másne an fœmina vtero geratur hinc coniiciendum. Mulier si marem gerit, probè colorata est & hilari vultu, si fœminam decolor ac tristis. Mares parte vteri dextra magis continentur, fœminæ magis sinistra. Et quum mas est, dextra mamma amplior est ac tumentior, eiúsque papilla nigrescit, firma & arrecta, citiúsque lacte stillat. Prægnās è sede progressura dextrum pedem primùm promouet. Omnes tum venæ, tum arteriæ dextræ magis quàm sinistræ implentur ac tument, præsertim sub lingua: éstque pulsus dextra quàm sinistra manu plenior, maior, ac validior. Quum verò fœmina gestatur, sinistra omnia firmiora & magis conspicua sunt, flaccidioréSque sunt mammarum papillæ. Quinetiam lac emulctum, si aquæ instilletur, mox (quia tenue & dilutum est) diuellitur, cohęret autē ac diutius persistit in summo, si masculus est fœtus.

Mulier quæ viuidum fœtum opportunè conceperit, si integrè sana est, nihil molestiæ offensionísve perpetitur toto prægnationis decursu. Natura quippe singula in conuenientes vsus legitimè disponit. At verò si valetudinaria est, secundo aut tertio mense quum iam menstrua purgatio diutius subsistit, necdum tamen in fœtus alimentum absumitur, eius morbi 5 insultus præsentiscit, cui maximè fuerit opportuna, & quicquid est in corpore vitij, id tum detegitur: quemadmodum & non grauidis mulieribus quoties mensium instat eruptio. Ei autem quæ vel cacochymia vel plenitudine premitur, corpus quasi lassitudine frangitur, lumbi, inguina, fœmoráque ingrauescunt ac dolent: somnus grauis interdiu obrepit. His ac- 10 cedit cibi fastidium, inappetētia, nausea ac plerumque vomitio modò pituitosa, modò biliosa: ex eo scilicet humore superuacaneo qui in præcordiis redundauerit. Quibus autem cumulatus humor vomitione non prorumpit, iis spirandi difficultates, vertigines, animi defectiones anxietatésque contingunt. Et quum tetri humores ventriculi tunicis impacti fue- 15 rint, pica & malacia, omnísque rei alienæ & peregrinæ, vt terræ, testarum, carbonum, salsorum acidorúmque eduliorū deprauata appetitio in quartum quintúmve mensem fatigat.

Abortus porrò vel ab euidētibus, vel ab interioribus fit causis. Euidentes aliæ fœtum enecant, vt syncope, timor & tristitia: & quæ toto genere 20 extinguūt, vt quæ vel suffitu, vel odore, vel substantia venenata sunt. Aliæ cibum subtrahunt, vt inedia, immoderata purgatio, sanguinis è naribus ex hæmorrhoide aut aliunde reiectio. Mulier enim sanguine misso abortum facit, ídque magis si fœtus auctior est. Aliæ vteri acetabula dissoluunt, per quæ fœtus alimentum capessebat: vt violenta exercitatio, saltatio, durior 25 equitatio aut vectio, grauioris oneris gestatio, casus violenter concutiens, aut ventris ictus fœtum contundens. Interiores verò causæ sunt cibus immoderatus, & plethora fœtum suffocans aut extinguens: mucosus humor vteri implens acetabula, & ligamenta ità remolliens ac dissoluens, vt fœtū continere non possint. Cibus mali succi & inde nata cacochymia, ob quā 30 fœtus alimenti benignitate destitutus, sensim languet & emoritur. Morbus acutus, qui sæpe fœtum in grauius discrimen quàm matrem conijcit: adhæc quæ suprà enumeratæ sunt & principum partium & vteri affectiones malæ. Quæcunque igitur mulier citra euidentem causam abortire cōsueuit, vel toti⁹ corporis, vel vteri solius vitio laborat. Abortu porrò imma- 35 turus fœtus excluditur, aliàs viuus, aliàs mortuus & extinctus. Viuus quidem quum acetabula violentiùs dissoluta sunt; mortuus quum iis firmis & cōstantibus fœtus ipse perit. Abortus futuri notę sunt: lac spōte fluens è mammis, præsertim aquosum. Id enim, inquit Hippocrates, fœtum imbecillum esse testatur. Mammarum spontanea extenuatio. Nam si gemel 40 los habenti dextra mamma gracilescat, marem: si sinistra fœminam amittet. Laterum ventrísque superioris coarctatio. Lumborum coxarúmque grauitas & ad motum segnities. Si fœtus iam moueri cœperit, rarior languidiórque

guidiórque motus euadit: qúumque abortiendi tempus instat, aqua primùm saniosa profluit loruræ carnium similis, deinde cruenta: hinc purus sanguis, postea grumi, ac demum fœtus ipse aut formatus, aut informis excluditur.

5 Quum verò extinctus iam fœtus diu in vtero subsistit, commemorata omnia ingrauescunt, adsúntque stomachi morsus, animi deliquium, capitis & oculorum dolor, frequens horror febrilis, spiratio fœtida & graueolens, venter grauis & quasi procidens, & qui etiam admota manu frigidus percipitur. Imò & obstetrix immissis digitis frigidã animaduertit vte-
10 ri ceruicem, interdum conuulsiones oboriuntur epilepticis finitimæ.

δυστοκία. Pariendi difficultas aut à matre, aut à fœtu est. A matre quidem mala conformatio, staturæ breuitas, virium corporis imbecillitas, vt in puella & anu, pusillanimitas atque metus. Vteri ceruicísque mala cõformatio, angustia, & ossis pubis firmior compactio, compressio seu coarctatio ex vici-
15 narum partium tumore ac duritie, ex vesicæ calculo, ex recti intestini excremento duriore, & lumborum concauitas. A fœtu autẽ, quum solidior illius mẽbrana ægrè dirumpitur: quũ ipse imbecillior enixu nihil matrem adiuuat: quum grandior, aut monstrosus, aut geminus est: aut quũ non recta in caput fertur, nec manibus secundum latera adductis, sed vel ambos
20 pedes, vel (quod multo operosius existit) alterum duntaxat, vel manus primùm exerit, vel duplicatus in nates exit: vel obliquus alterutrum latus, vel pronus ventrem primùm exhibet, quæ omnium pessima est pariendi figura. Difficilem partum in propinquo esse prænunciat, humor aquosus in membrana allantoïde conclusus totus ante partum effluens, aut copio-
25 sior sanguinis eruptio multo tempore fœtum præcedens. Loci enim sicci manent, destituti eo humore qui fœtui transitum facilem & lubricum præbet: languidi dolores ex interuallis longioribus recurrunt, quãdoquidem ægrè abrumpuntur acetabula, víxque secundæ ab vtero diuelluntur.

30 Arthritidis differentiæ, signa & causæ. Cap. XVIII.

ἀρθρῖτις. ARTHRITIS articulorum est dolor ex interuallis ferè inuadẽs. Corporis artus varij dolores occupant: alij nãque ossium membranas, vel musculos, vel neruos, vel medias regiones, quales aut lues venerea, aut simplex destillatio proferre solet. Alij arti-
35 culos duntaxat obsident, in quos quasi defixi inciderunt: atque hos solos arthritis nomen complectitur. Statuuntur autem arthritidis differẽtiæ ex articulorum numero: sed tribus dũtaxat vsus nomina indidit, hæ sunt chiragra, ischias & podagra. Quæcũque in alio quouis figitur articulo, generis nomine arthritis appellatur. χειράγρα. Chiragra manũ infestat, eiúsque vel car-
40 pum vel externam partem, vel digitorum articulos ac vincula. Dolor huic inest plerumque pulsans, sæpe cum tumore, rubore, calore atque turgentibus plenísque venis. ποδάγρα. Podagra vel malleolos, vel pedium, maximè verò pollicis articulum adoritur. Tumor vt in chiragra adest, tum partis, tũ

ἰσχιάς. venarum ambientium, rubor, calor, dolórque pulsans. Ischias omnium vehementissima, sedem habet, non in eo articulo quo fœmoris caput in coxendicem inseritur, sed altiùs ad summam natem, qua nerui à lumbis & ab osse sacro emergentes, feruntur in crura. Dolor atrox non in sola est coxendice, sed in femur quoque, & in suram, & in extremum pedem exporrigitur, quocunque nimirum ab affecta coxendice deductus neruus pertingit. Rarò tumor inest conspicuus, rariùs calor aut rubor, quòd eius loci summa cutis venis conspersa minimè sit. Humeri arthritis dolore quidem insignis est, non tamen (vt neque ischias) tumore, rubore, vel calore manifesta. At quæ cubitorum genuúmque est, & dolorem & tumorem præ se fert ingentem, ruborē verò calorémque exiguum. Proxima continénsque omnis arthritidis ac doloris causa est, non simplex vlla intemperies, sed humor præter naturam infixus & adhærens, qui sæpe tumore manifesto se prodit. Atque tametsi nonnunquam (vt iis qui primùm incipiunt illa tentari) citra insignem tumorem dolor affligit, tenuis tamen ac paucus aliquis humor subest. Hic autem qui continens est doloris causa, nūquam aut admodum rarò (prętero multorum id opinionem asseuero) in id cauum ac spacium penetrat, quod inter ossium extrema interuenit, sed in vincula duntaxat, atque in eas membranas quæ extrinsecus ossium extrema nectunt & ambiunt, ac etiam in tendones eò directos: hoc sanè argumento, quòd in nodosa tophaceáve podagra atque chiragra, humor in calculum iam concretus, aperta ruptáve cute plerumque eruitur è digitorum articulis, vinculo integro ac illæso. Et in ischiade si noxius humor in coxendicis pixidem conditus esset, nec tam vehementem (quòd vinculum obtusi sit sensus) nec tam latè diffusum dolorem inueheret. Neque porrò humor hic, cōtinens arthritidis causa, tam varius atque traditur existit: nec enim sanguineus, nec biliosus, nec melancholicus vnquam est, sed omnino vel pituitosus vel serosus: perperámque arthritidis differentiæ ex humoris genere statui solent: vt alia calida, alia frigida sit, sed omnis frigida est, ex frigido humore genita. Quòd si rubor aut calor interdū maximéq; in chiragra vel podagra cernitur, is nō ex morbi essentia, sed ex vehementia fit doloris, qui ruborem calorémque, nonnunquā & febrem accersit: quę potissimum iis eueniunt qui constitutionem corporis obtinent impensè calidam atque plethoricam, & qui leui occasione febre iactantur. Hic igitur frigidus humor ac tenuis, articulorum vincula, membranas aut tendones implens & distēdens aut feriens, dolorem infert: dolor verò si corpus præparatum iam est, ruborem calorem atque febrem: quę distendentis aut ferientis humoris sunt symptomata. Talis est ratione artísque vsu comprobata sententia de arthritidis continente causa. Antecedentē porrò causam rectè omnes statuūt humorem esse, qui aliunde in imbecillos articulos aut influit aut influxurus est, vnde aut& per quas vias influat, nemo ad vnguem videtur inuestigasse. Ex hac ignoratione hactenus dolor articularis pro immedicabili derelictus est, nuncupatúrque medicorum opprobrium.

probrium. Errant profectò quicunque ex intimis illum partibus in articulos irrūpere putant. Quomodo enim à visceribus intimísque sedibus possit humor syncerus aliquispiam per venas ferri? aut qui sanguini permistus nuper erat, illinc per ora venarum in articulos purus excidere? aut
5 si etiam cum humore sanguis emanat, cur in articulo collectus phlegmonem non excitet? Sed neque humor crudus qui per alios ductus quàm per venas fertur in articulos, arthritim facit. Nam cruditas in cachexia è visceribus in pedes incumbẽs dum tumescant, podagram non efficit. Alia igitur quàm ex intimis partibus est arthritidis origo. Hæc autem, caput est, è
10 quo sanè pituitosus humor ísque tenuis profluit in articulos. Nõ quidem cerebrum aut interiores eius ventriculi, in quibus pituitosum excrementũ cumulari coacervaríque solet (hoc enim vel foras, per nares, vel per palatum in asperam arteriam atque pulmones, aut in ventriculum interioresque sedes illabitur) sed partes capitis externæ & extra calvam positæ o-
15 rigo sunt arthritidis: è quibus superuacaneus humor per summa corporis sub cute deorsum decurrit. Venæ enim multæ ab externis iugularibus deductæ eò excrementa sua tenuia atque serosa deponũt. Quúmque capitis crassa densáque sit cutis è qua capilli succrescunt, nõ quemadmodũ è reliqua corporis cute, illinc facilè humor expiratur. Tempore igitur cumula-
20 tur copiosior, in iis maximè quibus gignendi eius euidentes causæ (quas mox referemus) conueniunt. Cumulati iam humoris signa sunt: capitis grauitas & somnolentia, dolor externus & qui contactu, præsertímque inuersis capillis exacuitur. Tumor œdematosus interdum vt cera mollis, cuti præsertim ad occipitium subiectus: cutis densa nec caluæ propiùs ad-
25 hærens. Ea igitur humoris densa lentáque congestio arthritidis fomes est atque origo. Supra modum congestus humor leuissima occasione aut æstus, aut frigoris, aut frictionis, interdum etiam sponte de sua sede decidit, & in subiectas partes illabitur. Atque quum aquæ & seri instar tenuis sit, ei persimilis quem frigidiore cœlo è cerebro per nares fluere cõperimus,
30 non per spinalem medullam (paralysis enim fieret) non per neruos & musculos, sed facilè sub cute (vbi laxæ & amplæ sunt viæ) in corporis extimas sedes influit. Is autem fluxionis decursu, quia tenuis, in solis articulis qui compacti densíque sunt, subsistit ac hęret, non item in mediis regionibus, quæ amplæ laxæque sunt. In id demum corporis latus præcipuè fertur, in
35 quod crebriùs corpus decumbit. Atque si dum incitatus est humor in dextrum latus est decubitus, dextrum humerũ brachiúmque dolor imperit, si in sinistrum, sinistrum: si in dorsum, ceruicem, scapulas, coxendices vel crura. Qui arthritide cõflictari incipiunt, solent primùm leuem chiragrã aut podagram experiri, cuius vix quisquam nisi expertus credat humorẽ è
40 capite duci, aut illinc posse tam repente in extremos pedes clanculum & sine sensu illabi. At quoniã initio admodum tenuis est, & iis maximè qui calidiores mũdi regiones incolunt, facilis promptáque illius est defluxio. Quum autem tempore crassiusculus is iam euaserit, maximè in frigidis regionibus

gionibus & ætate prouectis, non repere in extrema profluit, sed in mediis hæret regionibus: ac tum mali origo, tum decursio conspicua est. Sentitur enim dolor è ceruice vel per humeros in cubitos & manus, vel per dorsum in coxendices, genua, pedésque sensim deuolui, sensu interdum frigoris oborto, quo corpus omne perhorrescit. Dolor è superis partibus in inferas 5 sæpe descendit, ascendit nunquã, nec è dextris in sinistras aut contrà commigrat: si quando enim dolori dextro succedit sinister, hunc nō loci permutatio, sed noua defluxio parit. Omnis etiam quũ defluit humor aliquãtum tenuis est, alioqui non defluxurus: articulo iam impactus nostri caloris vehementiorúmque medicamẽtorum vi crassescit; & parte tenui dissi- 10 pata dissolutáque, fæx quædam terrena manet, quæ frequenti influxione coagmentata, in manifestum tophum & calculum digitorum præsertim in articulis cõcrescit. Ea est arthritis nodosa, qua dissiliunt articuli, distorquentur, & pereunte motu incuruescunt. Iam verò arthritidis euidentes causæ eædem quæ fluxionis existunt: vna quippe humoris in capite redun 15 dantia, altera articulorum imbecillitas. Harum neutra seorsum arthritim facit, sed necessarius ambarum concursus. Imbecillitas quum ex aliis quibusdam vitiis æstimanda est, tum maximè ex vinculorum membranarúmque laxitate, & ex viarum amplitudine. Hæc autem vitia vel ab ortu sunt ex parentum imbecillo semine, fitque tum arthritis hæreditaria: vel 20 aliis ex causis euidẽtibus, quæ laxant & emolliunt membranásque feriũt: eiusmodi sunt veneris balnearúmque vsus crebrior, & quæ foris incidentia articulos cõtundunt. Redundantis verò humoris interiores causæ sunt cerebri totiúsque capitis imbecillitas, & frigida humidáque intemperies. Humor enim vel alimenti vice capite exceptus, quum hæc vitia adsunt, 25 totus confici non potest, ex eóque necesse est excrementum tempore gigni atque cumulari. Hæc autem fluxionis materia multiplicabitur, si præterea euidentes causæ accesserint, quæ illius exuperantiã gignũt. Hæ præcipuæ sunt, crapula, potus omnis viníque maximè liberalior: hoc enim & caput implet, & neruos mẽbranásque ferit. Somnus immodicus pręsertim 30 mox à cibo: ocium, exercitationũ intermissio, consuetarum vacuationum earum maximè quæ per vrinas & sudores fiunt suppressio vel imminutio.

De elephantia. Cap. XIX.

ELEPHANTIA morbus est venenatus in terrena substan- 35 tia, totius corporis naturam immutãs. Quum terrenus ac melancholicus humor venenatam qualitatem asciuerit, eam mox tũ visceribus, tum partibus omnibus impartitur, quæ dein inquinata, terrenum quẽdam ac melancholicũ succũ vel ex purissimis alimentis gignunt eiusdem veneni 40 participẽ: quo partes imbutæ ac nutritę tẽpore similem nanciscũtur naturam, fitque in eis elephantia totius substantiæ morbus. Neque verò hic (quod plerisque visum est) cutem solam aut corporis summa, sed & intima

quæque

quæque ossáque ipsa inuadit & obsidet, quòd omnia impuro fruatur succo. Quanquam autem ipsa morbi qualitas ad totum corpus pertinet, præcipua tamen vis in iecore atque in liene residet, quæ sua dein vitia corpori toti impertiunt. Elephantiam alij ab ortu, alij contagione, alij sponte proprióque vitio contrahunt. Ab ortu, qui ex elephantico parentum semine procreati sunt: atque si parentum alter quum genuit elephanticus erat, fœtus quoque nascetur elephanticus: tanta est diuinæ illius procreatricis facultatis energia, vt in semine intemperato ac prorsus impuro cõsistens, corporis partes fingat vel ex impura materia. Si nondum elephãtia parens quum genuit tenebatur, sed in eam duntaxat erat propensus, filius eadem ætate qua parens elephanticus euadet. Quorundam etiam literis proditum est, mulierem quæ instantibus aut profluentibus mensibus conceperit, fœtum edere in elephantiam procliuem. Contagione verò siue concubitu, siue accubitu, siue assidua vitæ consuetudine, lues hæc hominem adoritur, quòd ex elephãtico perniciosa qualitas pariter cũ humore transferatur in aliud corpus, sensímque irrepat in omnes partes. Proprio corporis vitio inducitur, cùm bilis atra plurimùm exuperat, quæ sensim ac tempore venenata labe inficitur. Nam veneni speciem in nobis sponte gigni posse, alio loco demonstrauimus. Exuperat autem quum vel sanguis, vel melancholia, vel bilis flaua supra modum torretur. Quocirca eos adoriri solet, quibus vel menses suppressi, vel varices, vel diuturnæ hæmorrhoides curatæ sunt: & eos qui bubula, ceruina asininâve carne vescuntur, cæterísque cibis glutinosis atque crassis: eos denique quibus vel iecoris ardor, vel victus calidior bilem flauam cumulauit, quæ diu cohibita degenerauit in atram. Quæ mala quum non nisi florentis aut etiã prouectioris sint ætatis, elephãtia nec pueros nec adolescẽtes spõte inuadet. Incipiẽte morbo viuidus ille coloris flos perit, cutis decoloratior apparet, aliis quidẽ nigricans, aliis flauescens, aliis albicans: vnde nonnulli tres elephantiæ statuerũt pro coloris varietate differẽtias: hinc densior, durior, asperiórque redditur, quũ scilicet iã multo est humore perfusa. Talis verò præcipuè cõspicitur aut in facie, aut in manib⁹, aut in pedibus, natura quoad licet vitia propellente in corporis extrema. In his sensus torpescit frigúsque perpetuum inest; maximéque in pedibus. Licet enim horum initio integer seruetur motus, stuporis tamen & frigoris sensus inest. Tum temporis verrucæ plurimæ succrescunt, nõ in manibus solùm, sed & in facie & in reliquo corpore, peculiares verò in linguæ radice. Pedes, manus, & facies tument, in hísque varia prominent tubercula, maximè verò in malis quæ extuberant liuido tumore: labra inuertuntur, nares resimæ obstruuntur crassitie alarum, & rimis discerptæ crustulas nigras atque cruentas excutiunt: oculi candidum flauescit, miráque crassitie quasi vngue obtegitur: supercilia prædura ac ferè callosa atque etiam glabra. Ex his enim, quemadmodum & ex palpebris, & ex mento, pili venenata qualitate imbuti defluũt, dum tandem horrenda euadat partium omnium deformitas. Manuũ pedúmque

que digiti ſiccitate dehiſcunt, vnguéſque ſinduntur ac dilacerantur. Totius etiã corporis cutis atteſcit atque fœda ſiccáque ſcabie exaſperatur, eáque interdum cum pruritu. Ipſa muſculorum caro abſumitur ac ſenſim liqueſcit. Malo autẽ ingraueſcẽte pro ſtupore cutis ſenſus perit manẽte motu, vt ne infixa quidem acicula dolorẽ moueat, neque inſperſa feruidior aqua exutat: vox è gutture rauceſcit, reſpiratio difficilior euadit, ſpiritus totiúſque corporis exhalatio fœtet, ſordida virulentáque vlcera in manibus, pedibus & pleriſque locis excauãtur, grauíſque putredo omnia contaminat. Quę ex vrinis aut ex ſanguine tradi notæ ſolent, incertę omnino ſunt atque fallaces. Eſt autem eo ſæuior elephantia, quo ſigna grauiora apparent: maximè verò quum non in ſummo duntaxat corpore, ſed & in ipſis quoque viſceribus, in oſſibus cæteríſque interioribus partibus firmius inhæreſcunt. Non omnia tamen in omnibus, ſed alia in aliis comparere ſolent.

De Lue venerea Cap. XX.

LVES venerea eſt contagioſus affectus cum vlcere aut immani cruciatu variis locis emergens ac ſæpe extubetans. Efficiens eius cauſa, venenata eſt & maligna qualitas atque perniciofa labes, quæ in quacunque corporis parte primùm inſederit, eam contaminat, indéque continuatione in corpus omne ſpargitur, & ex paruo initio & quaſi ſuſcitabulo profecta, ſenſim inualeſcit & propagatur, dũ non ſpiritus modò atque humores, ſed & carnem & partes omnes ſolidas peruagetur. Neque earum temperamentũ ſolùm, verumetiam totam ſubſtantiam peruertit, vix vt vlla deinceps probo ac puro fruatur alimento. Hinc excrementorum prouẽtus ſuccreſcũt, variáque vitiorum genera emergunt, qualia mox receſebo. Ea porrò qualitas non ſimplex & ſolitaria eſt, ſed in humore ſubſiſtit, quo vt ſubiecto quodam & vehiculo vtitur. Neque qui iam inquinatus eſt, alium halitu ſolo, ſed liquore de ſe in alterius corporis partẽ epidermide nudatã eiecto cõtaminat: è qua malum prorſus initiũ ſumit. Itaque venerea lues contagioſus eſt morbus, nõ ſponte intimóq; corporis vitio, ſed attactu ſolo contrahendus. Nam & quam quis ab ortu accepit ea olim ex parentum contagione proceſſit. Maximè autem venereo contrahitur concubitu, à quo & nomen inuenit: eius frequentatione propagata eſt in hominum genus, atque ex vnius impuritate & inquinamento ſenſim in vniuerſum orbem eſt diſſeminata, miſerabile ſcortatorum flagellum. Sæpius ea è partibus obſcœnis incipit, licet interdum & ex aliis pleriſque locis expullulet, in quibus labes contagione fuerit aſperſa. Inquinatur autem duntaxat vel purus ab impuro, vel impurus ab eo qui longè ſit impurior, à ſimili verò aut à minus impuro nunquam. Æquè impuros citra offenſionem congredi licet, & vterque tamen puriorem alium congreſſu labefactat. Hauritur interdum lues è ſcorto, quod nondum inquinatum eſt, quum quis cum

cum eo volutatur mox ab alio impuro scortatore. Impuritas non ex cute spectatur, quòd sæpe maximéque in uetere rara lue fermentum intus reconditum sit & abstrusum. Et hæc de causis & ortu.

Differentias eius speciésque nõnulli, quibus symptomatũ quàm essentiæ maior cura fuit, varias multiplicésque statuerũt. Vna tamen & eadem totius est essentia, sed variis distincta ordinibus, vt alia leuior sit, alia grauior. Est & corporum in quæ illa incidit permagna varietas: ac vtraque ex causa fit, vt lues alia leuioribus, alia grauioribus symptomatis exerceat. Omnium leuissima est ea species qua solùm capitis, & barbæ pili sensim citra aliam corporis offensionem defluunt. Eius quippe virus in tenui quodam vapore consistit, qui in corporis summa effunditur ad illorum radicem: atque vt ephemera febris à putrida, ita & hæc species distat à cæteris. Altera paulo deterior est, quá cutis vniuersa crebris maculis minimè extuberantibus conspergitur, iísque paruis lentiginis instar, ac modò rubris, modò flauis: quæ non antè deleri extinguíve possunt, quàm morbi radix sit euulsa. Hæc in tenuissimo sanguine virus habet, quam nulla grauiora sequũtur incommoda. Tertia species grauior ac iam vera lues est: hac rubræ aut flauæ pustulæ primùm quidem circa frontem ac tempora ponéque aures, deinde in capite atque etiam toto corpore erumpunt & extuberant, rotundo schemate siccæ sine pure: quæ deinde sicca crusta obducuntur, atque si negliguntur, serpunt in ambitum excauántque cutem, dum ex pustula verum vlcus euadat, quod ferè virulentũ est ac sordidum. Partes quæ ad podicem, ad nares, atque fauces sunt, quia tenellæ, omniũ primæ exulcerari solent. Emergunt autem hęc, quum iecur ipsum atque sanguinis humorúmq; massa labefactatur, à qua protinus carnosæ mollésque partes detrimẽtum capiunt. Quarta his species succedit, quum iam inualescens lues solidas partes, ossa, vincula, membranas, ac neruos adoritur. In his iam viriatis excrementa multa, crassa quidem & glutinosa pro partis conditione, sed tamen maligna cõgestione cumulãtur, quæ nonnunquã in tendones sæpius inter ossa & periostia confluunt. Hęc quum vel membranam ab osse diuellunt, vel eam malignitatis acrimonia feriunt, cruciatus cient implacabiles, qui noctu ferè ingrauescunt. Ab his demum coagmentatis pręduri tophi cruciatu multo grauiore succrescunt. Eadem porrò quum in osse subsistunt, id amplificant, distendunt atque etiã exedunt, vt eius sæpe deprehensa sit mõstrosa figura. Tandem verò corpus vigiliis, diris cruciatibus confectum, & atrophia marcescens vita destituitur. Longissimè hi dolores distãt ab arthritide, quòd hæc breui paruóque tempore exoritur, ídque ex defluxione, quæ repente in articulum incubuit. Dolores verò luis venereæ sensim multóque tempore procedunt ab eo excremento, quod pars malè affecta paulatim congessit. Adhæc arthritis aut in articulo, aut circa hunc consistit fixáque est. Dolores ex lue, nõ articulos, sed medios artus obsidẽt, in quibus & plerumque tophi cõcrescunt, maximè verò in fronte & capite, in clauibus, in medio humeri osse, & in medio

cubiti radio, & in parte priore tibiæ, nonnunquam & in aliis quoque ossibus. His ergo ex signis vna quæque luis species dignosci percipíq; potest. Quum autem ex dubiis signis de lue ambigitur, eius origo altiùs est inuestiganda, à qua parte initium habuerit. Etenim quoniam non nisi attactu contrahi potest, necesse est labes aliqua in ea primùm parte comparuerit per quam insertum est virus. Hæc enim prima se profert in partibus obscœnis si concubitu, in summa cute si accubitu contracta est: in nutricum mammis si inquinatus erat infans: in infantis ore & faucibus, si nutrix infecta. Emergunt autem in obscœnis partibus pustulæ, vlcera maligna, virulentáque gonorrhœa, inguinum bubones. Sed hæc nisi altiùs intrò subeant nondum lues sunt venerea, sed rudimentum & veluti character eius impendentis. Huc affinitate quadã attexendi videntur reliqui tum venenati tum contagiosi affectus, & quicũque virulentarum bestiarum ictibus infliguntur. At quoniam præcipua eorum cognitio ex causarum animaduersione capitur, non antè duxi de his tradendum, quàm eorum curandorum ratio quoque subnectatur. In hæc omnẽ iam videor interiorum affectuum cognitionem cõtraxisse, quam tamen frequens inspectio contemplatióque rerum cõfirmabit. Confido etiam particulatim singula me persecutum, nihilque recens emersurum, quod nõ ex illorum obseruatione ac imitatione nosci percipíque possit.

LIBRI SEXTI DE PARTIVM morbis & symptomatis, Finis.

De

De externis corporis affecti-BVS, LIBER SEPTIMVS.

PRÆFATIO.

HIRVRGIA primùm medicinæ pars est habita, & ambæ sub iisdem natę sunt authoribus: nec chirurgiæ alia quàm medicinæ pręcepta, nec aliæ demonstrandi sunt leges. Postea verò vt vnius medicinæ dignitas splēdidior præstabiliórque foret, rationis cōsiliíque facultatem, vt pote liberalem, assumentes medici, ac suo quodammodo iure sibi vendicantes, quicquid manuum opera geri solet, id omne ad chirurgos ac pharmacopæos artis administros trāstulerunt. His prima cura fuit luxata ossa sedibúsque suis mota reponere, fracta verò dirigere in suámque sedem compellere: & nōnulla ferramentis quoque aperire, secare, excidere, vrere. Tum deinde vulnerum vlcerúmque, ac postremò suppurantium tumorum curatio illis est relicta, quæ vnguentis illita linteola atque linamenta manu adhibet. Reliqui affectus externi possunt sine chirurgia curari, quos tamen & illa plerumque vsurpat sibi. Omnium tamen origo ferè ex interiore causa trahitur, cuius obseruatio atque curatio planè est medica: imò etiam omnium quæ foris existunt atque geruntur rationem medicus tenet, qui & chirurgi opus dirigit, vt medicus ratione, chirurgus manuum vsu & exercitatione præstet & excellat.

Tumorum præter naturam differentiæ. Cap. I.

ORBI qui in externis partibus ex humoris vitio succrescunt, modò cum tumore fiunt, modò citra tumorem: & ex vtrisque alij ex sanguine, alij ex bile flaua, alij ex atra, alij ex pituita, alij ex sero, alij ex flatu, alij ex horum permistione. Humor porrò qualitate aut acer est & exedens, aut mitis ac blandus. Situs verò humoris aut in sola cute est, aut cum cute subiectam quoque carnem, vel tēdonem, vel adenem occupat. Qui in cute, vel in summa quę epidermis appellatur, vel etiam in vera consistit, quæ illi substernitur. Rursum verò humor vel partem cui insidet in suam naturam conuertit, vt in elephante & alpho, vel per ipsius duntaxat substantiam effusus sua illam qualitate afficit. Hæ quidem propriç externorum affectuum differētiæ sunt ad medendi rationem accommodatæ. Itaque vniuscuiusque propria continénsque causa est humor quidam

vitiosus præter naturam cumulatus: cumulatur autem, vel cógestione vel fluxione. Congestio præter naturam sensim fit ex humoribus in partem alimenti vice distributis. Quum enim pars vel ita imbecilla est, vt nec affluens alimentum in propriam substantiam mutare, vel ita vitiata, vt idipsum corrumpat, nec genita excrementa à se propellère queat, necessariò præter naturam congestio quædam fit. Fluxio autem est humoris incursio concitatior atque copiosior, quàm parti alendæ sit ex vsu. Huius interiores causæ sunt fluxuræ materię copia, acrimonia vel tenuitas: propellentis partis robur, viarum laxitas, & excipiétis partis imbecillitas sitúsve decliuior. Euidentes verò causæ: contusio, ruptio, vulnus, luxatio, & quæcúque doloris aut caloris vi fluxionem accersunt. Hi porrò affectus qui corporis summa obsident, vel in cute prominent, vel eam excauát, vel cómaculant. Prominent tumor, tuberculum, pustula. Tumor tuberculo maior, & vtroque minor est pustula. Tumores sunt: phlegmone, phygethlon, bubo, phyma, erysipelas (hoc enim & in tumoribus recenseri solet) œdema, hydrocephalon, hydrocele, tumor flatulentus, scirrhus, ganglion, bronchocele, parotis, struma, cancer. Tubercula sunt: carbunculus, furunculus, terminthus, glandula, nodus. Pustulæ sunt: epinyctis, phlyctænæ, ecthymata, ephelides, hidroa, herpetes, scabies, prurigo, liché, psora, lepra, omniáque verrucarum genera, clauus, callus. De singulis igitur dicédum, sed alio ordine ex causarum affinitate instituto, quæ in curandi ratione primas obtinent.

ἀθροισμός. ἐθυματισμός. psydracia

Tumores, tubercula, & pustulæ è sanguine. Cap. II.

ἡ φλεγμονή.

PHLEGMONE tumor est calidus præter naturá collectus, prominens atque circumscriptus, oui saltem gallinacei magnitudine. Huic quasi ex igne aut ex balneo rubor inest: calor quoque ex inflammatione vehemens quasi pars vratur: distentio ex copia renitens: pulsatio profunda & molesta, quòd arteriarum diastole partem inflammatam feriat: dolor ex calore, ex pulsu atque tésione acerbus, præsertim quum pars eximio sensu prædita est. Causa cótinens sanguis est, non in solam cutem, sed in subiectam quoque carnem impactus, qui è venis eò tandem confluxit. Quum enim venę arteriæque maiores immoderata sanguinis copia distenduntur, hác grauatæ in minores quasi onus deponunt, ex his demum in minimas. Ac tum per earum oscula, pérque tunicarum meatus sanguis cohiberi non potis, effluit illabitúrque in spacia vacua quæ inter fibras sunt primorum corporum, præcipuéque musculorum, venarum, arteriarum, neruorum atque mébranarum. Hæ partes fluxione dum perfunduntur implentúrque, distentæ copia quasi diuelluntur, feruentísque sanguinis ardore incalescunt, dolorémque faciunt. Sanguis quippe extra vasa collectus, nec liberè perflabilis, necessariò putrescit atque inflammatur. Ita quidem si purus is erat, exquisita phlegmone fit, cuius species sunt: ophthalmia, parotis, angina, parulis in gingiuis, aliæq;

ex

ex partibus nomina adeptæ. Eſt & alia minus exquiſita, cuius non ſyncerus eſt ſanguis, ſed aliorum quoque humorū particeps. Hinc fiunt phlegmone eryſipelatodes, œdematodes, & ſcirrhodes.

τὸ φύγεθλον.

Phygethlon phlegmone eſt in adenum locis emergens, maximè verò in ceruice, in alis, aut in inguinibus: Latinis Panus appellatur. Sed & qui in inguine naſcitur, peculiari nomine bubon nūcupatur. Similibus ex cauſis ortúque ſimili ac phlegmone naſcitur, iiſdémque ſignis innoteſcit. Ferè autem fit aut poſt febres, aut poſt dolores partis alicuius, qui fluxionem proritant in adenes.

ὁ βουβών.

τὸ φῦμα.

Phyma tumor quoque adenum eſt, ſimplici phlegmone atque phygethlo aliquanto minor ac planior, minúſque rubẽs ac dolens. Non enim è puro ſanguine proficiſcitur, ſed ex eo cui pituitæ quiddam ſit admiſtū, vt ſit phlegmone œdematis particeps.

ὁ ἄνθραξ.

Carbunculus ex ſanguine originem habet, nō eo quidem tenui & laudabili, ſed craſſo, ac nigro, calido tamen feruente atque corrupto. Hic in quamcunque partem inuaſerit, eam mox exurit, puſtulas circum ſe ardentiſſimas acerrimáſque ciet, tandémque ardoris vi cruſta vel nigra vel cinerea obducitur. Huic partes vicinæ longo ſæpe tractu conſentiunt, caloris doloríſque participes: valida quoque febris accerſitur. Inflammata pars nunquam ſuppurat, ſed feruore exuſta corruptę carnis lobum tandem excutit, quo excidente vlcus cauum ſordidúmque manet, hócque vno maximè à cæteris ſeiungitur tuberculis. Carbunculorum alius ſimplex, qui è ſolo ardore ſimplicíque putredine naſcitur, alius malignus, qui his etiam iungit venenatam qualitatem: talis in peſtilentia graſſatur, de quo plura proprio loco diximus.

ὁ δοθιήν.

Furunculus dothien Græcis appellatus, tuberculum acutum cum inflammatione ac dolore, ouum columbinum magnitudine nō excedens. Phymate ergò minus eſt, ſed acutius, rubẽtius, ac dolore grauius. Plegmones veram ſpeciem exhibet, ſed eius exiguæ, & quæ vix infra cutem deſcẽdat, atque ſubiectæ carnis minimū comprehendat. Suppurat furunculus perinde atque phlegmone, hincq; à ſimplici carbunculo diſcernitur. Fit autem non quemadmodum phlegmone è probo ſanguine qui in particulam vi quadam irruat: ſed è craſſo & vitioſo, non perinde tamen atque in carbunculo exuſto, quem à reliquo puriore natura ſecernens tāquam infenſum & inutilem in corporis ſumma propellit. Quocirca vt phlegmone multitudinis, ſic furunculus cacochymiæ ſoboles eſt: raróque fit vt hic ſolitarius erumpat, ſed ferè multis corpus ſcatet atque inquinatur.

ἡ ἐπινυκτίς.

Epinyctis Celſo puſtula eſt peſſima, ſubrubra ac quadamtenus liueſcẽs, quæ noctu potiſſimū affligit. Spōte exulceratur ex eáque ſubcruenta ſanies emanat. Vnde & ſpeciem habere cognoſcitur carbūculi, cauſámque ſimilem, ſed quæ nullius peſtilentiæ particeps, leuior exiſtat: quemadmodum & eius puſtula carbunculo minor. Terminthus huius quoque generis eſt, ex feruido præaſſatóque ſanguine prorumpens. Epinyctidi par

ὁ τέρμινθος.

quidem magnitudine, sed cui pustula incumbit nigra ac rotunda, quæ ardore in squamam abit. Ecthymata etiam si pestilentiæ conditionem sequantur, ex sanguinis tamen feruore prodeunt & extuberãt: neque manifestá est pituitæ permistio. Tempore cõcoquuntur & albescunt, eorum materia in pus iam conuersa, quæ tandem & in squamas siccescit. 5

τὰ ἐκθύματα.

Tumores, tubercula, atque pustulæ ex pituita. Cap. II.

Vt pituita alia tenuis, aquosa, aut mucosa existit, alia crassa & glutinosa, cuiusmodi est quæ vitrea aut gypsea appellatur: ita necesse est varios ex hac collecta nasci tumores. Ac primum quidem 10 œdema tumor est frigidus, laxus ac mollis, doloris expers. Nec calor nec rubor, sed vel genuinus vel albidus duntaxat color inest: tumor sæpe magnus & qui presso digito, vel nullo vel exiguo dolore cedit. Est autem duplex: vnus collectus & circunscriptione definitus, qui propriè ac simpliciter œdema nuncupatur; alter diffusus & expansus, qui rectiùs tu- 15 mor est œdematosus. Hic ex crudiore pituitosóque sanguine, aut iecoris aut assumptorum vitio progignitur, qui in nutriendas partes illapsus, nec in earum substantiam conuersus, sensim cumulatus redundat partémque tumore distendit, ac ferè retinet prementis digiti vestigium. Ita sanè in tabe, in cachexia, & in leucophlegmatia, modò pedes, modò reliquum cor- 20 pus omne tumidum euadit. Verum autem & exquisitum œdema non ex sanguine pituitoso, sed ex pituita fit superuacanea, quæ solùm vel aquosa, vel mucosa sit, vndecunque illa in affectam partem deferatur. Ferè tamẽ è capitis destillatione huic origo est, quæ sæpe in genua, interdum in humeros aliásque partes decumbit. 25

τὸ οἴδημα.

ὄγκος οἰδηματώδης

Huc pertinent aquosi tumores, quibus vel aqua citrina, vel sanguinis setum comprehenditur: quod genus hydrops ascites, hydrocephalon, hydrocele, & quicunque horum similitudine sub cutem prominent.

ὄγκοι ὑδατώδεις.

Finitimi his etiam sunt flatulenti tumores, in quibus vapor aliquis flatúsve præter naturam concluditur. Huiusmodi sunt hydrops tympanias, 30 ramex flatulentus, & quicunque aut sub cute, aut sub ossium membranis, aut in musculis ex collecto vapore attolluntur. Hi admodum raro vsu veniunt, víxque vsquam potest solus flatus citra humoris permistionem colligi. Tumor indolens est, nisi quum membranas magna vi diuellit atque distendit, œdemate mollior minúsque renitens, nec prementis digiti ve- 35 stigium retinens.

φυσώδεις.
ἡ φυσώδης κήλη.

Scirrhus tumor est præter naturam durus ac renitens, cõcolor & indolens. Duplex is est: vnus velut incipiens nec confirmatus nec legitimus, in quo presso, doloris sensus inest: alter confirmatus & exquisitus, qui omnis doloris omnísque sensus est expers. Vtriusque materia est crassus viscosúsque humor, qui particulæ impactus in eiúsq; spacia insertus ita obduruit, vt non nisi ægrè solui dissiparique possit. Hic autem humor aut statim tumoris initio talis existit: vt quum vel pituita vitrea atque gypsea, vel naturalis 40

ὁ σκίῤῥος.

ralis melancholia quæ fæx est sanguinis, in parte aliqua seu fluxione, seu cógestione cumulatur. Aut ex malè curato erysipelate vel phlegmone talis euasit, vt quum eius materia immodicè refrigeratur & adstringitur, aut diaphoreticis dissoluta tenui portione crassior subsistit ac manet. Vt enim iecoris scirrhus ferè omnis qui ab ictero relinquitur, ex bile sensim crassescente fit, ita & nonnunquam in externis quoque partibus eandem habet originem.

Ganglion tumor est concolor durus renitens & indolens, nisi quòd vehementer pressus stuporis sensum exhibet. Oritur circum neruos & articulos, sæpe in carpo ex crassa lentáque pituita, vel ex naturali melancholia, quæ in eam duritiem concrescit. Qui extra articulos neruósque necnon extra adenes passim exoritur, discriminis gratia quibusdam nodus appellatur. Huius generis est bronchocele, nostris hernia gutturis appellata, inter asperam arteriam cutémque congesta: non vt plerisque visum est ex immodicis clamoribus, aut ex potu aquæ ex liquefactis niuibus, quæ Alpinis aliísque mótanis in vsu est: sed ex crassa lentáque pituita, quæ eò sensim è capite eiúsque partibus externis per auris posteriora deuoluitur.

τὸ γαγγλίον. βρογχοκήλη.

Glandula est adenis tumor obduratus, à nodo gangliόve solo situ distás. Hæc enim è solis adenibus, ille è neruis aut articulis emergit. Quúmque adenes variè sparsi sint in omne corpus, maximè ad venarum arteriarúmque diductiones, in multas quoque partes glandulæ incidere solent: quibus nonnunquam corpus vniuersum (quod multa pituita redundaret) scatere deprehendimus. In hoc etiam genus pertinent parotis frigida, bubóque frigidus. Glandularum aliæ resoluuntur, quarum humor non admodum crassus sensim digeri dissipaŕique possit. Aliæ suppurant, factóque & erumpente pure in abscessum desinūt. Et hæ quidem sanguinis calorísque sunt participes. Aliæ duræ persistūt veram scirrhi speciem adeptę, earum origo è gypsea pituita est: aliæ vbi inueterauerunt contracta tandē malignitate in vlcus desinunt: illæ strumæ simplices sunt, hæ verò exulceratæ. Vehementer quidem duræ sunt strumæ, & propriis membranis vt glandulæ omnes obuoluuntur, sed earum materia acrior tādem euadens, adenem ipsum, circūsitam carnem cutémque exedit, vlcúsque efficit malignum, serpens & exedens. His sæpe ortus est in ceruice, in qua plerūque longa serie dispositæ glandularum modo cernuntur. Hinc & nonnunquā in pectus aut in alas, aut in mammas prorepunt. Defluit autem earum materia è capitis parte externa, per ceruicis tendones & adenes: idque sensim ac lento adeò cursu, vt sępe obscura sit origo. Ea verò materia non simplex pituita est, sed quæ iam caloris vi ac putredine excandescens acrimoniam conquirit. Quòd si pituita atræ bilis permistione ferocior sit, struma carcinomatis vim & conditionem æmulabitur, nuncupabitúrque struma carcinodes.

ἀδὴν ἐσκιῤῥωμένος. ἡ παρωτίς. αἱ χοιράδες. ἡ καρκινωματώδης χοιράς.

Cancer, tumor est durus, rotundus, inæqualis, venis quandoque in ambitu turgidus, colore liuescens aut nigricans, dolore, ac interdum calore

ὁ καρκῖνος

grauis. In qualibet corporis parte nasci solet, in ore, in oculis, in vulua, in cole, in ano: at maximè in fœminarum mammis, quæ quia fungosæ & inanes, illius materiam promptè excipiunt, sed & in eas tum è capite, tum ex vtero facilis est decursus. Huius obscura sunt rudimenta, ac plerumque tumor exoriens sentitur ciceris magnitudine, cum dolore & calore quasi 5 ferientis candentis acus, interdum etiam dolore nullo. Hinc fabæ, deinde iuglandis & oui magnitudinem æquat, dum tandem in ampliorẽ molem attollatur & increscat. Quum iam illius materia aut vetustate aut errore viuendi, aut medicamentis incalescit, dolor calórque citra inflammationem vehemẽtior exercet, pars conspicuè liuescit aut nigricat, venæ in am- 10 bitu crasso nigróque sanguine nonnunquam turgent. Huius continens causa est bilis atra sanguísve feruidus ac retorridus: sæpe ex suppressis menstruis aut hæmorrhoidibus, nonnunquam ex quartana febre cumulatus. Quo pigrior & ignauior humor est, hoc mitiorem cancrum infert: grauiorem verò quo is calidior acriórque fuerit. Ille nisi irritatus excandescat, 15 diu citra perniciem consistit. Hic verò coërceri vix potest quin breui exesa cute se detegat, fiátque cancer exulceratus. Tum quidem corruptæ carnis speciem tumor exhibet, cum fœtore, cum sordida illuuie, horrido aspectu, labris præduris & inuersis. Ex eo sanies tenuis, nigra aut fulua manat, vapor expiratur cordi, ori, cerebróque grauis, febris assidua eáque lẽta inest, 20 frequens animi defectio, quum præsertim cancer mammis inhæret: exesis venis sæpe sanguis profunditur, & nisi malignitate ocyùs interimat, longè latéque prorepit.

ἡ φαγέδαινα. Cancrum proximè imitatur phagedæna, vlcus quidem nõ cutem modò, sed & subiecta queque depascens & erodens. Huius etiam origo est ab 25 atra bile maligna aut ab æruginosa, de qua inter vlcera tradetur.

τὸ σάρκωμα. Sarcoma carnis est incrementum tuberculi tumorísve specie. Non ex humoris cuiusquam fit affluxu, sed ex solo partis alimẽto. Hæc enim quia aut intus aut foris exulcerata est, ni cohibeatur, assiduo alimenti accessu diffunditur atque luxuriat: sæpe etiam venarum & arteriarum instar du- 30 ctus producit, per quos alimentum sumat. Sic in malè curatis vlceribus sæpe excrescit caro, sic polypus naribus contusis, sic epulis in gingiuis ad dentium radices, sic ficus in ano. Sic demum & integra cute quum subiecta caro contusa ruptáque est, ingens tumor sensim exurgit, qui & cęterarum partium more alimentum capessit, nullo quidem dolore, sed exqui- 35 sito sensu & naturali colore. Hic in quauis parte, sed frequentiùs in ceruicis, alarum, inguinúmque adenibus prouenit, quorum circumscripta caro nõ facilè potest amplificari in tumorem. Similem ferè ortum habet atque phlegmone, distat verò quòd non affatim, sed sensim sanguis accedat, & quantum accedit, in alimentum absumatur atque luxuriet. 40

ὁ πολύπους. ἡ ἐπουλίς. ἡ σῦκωσις. ὁ κιρσός.

Huc fortasse causarum affinitate pertinebunt, varix & aneurysma. Varix venæ immodica est dilatatio: in cruribus quàm in cæteris partibus frequentior. Quúmque vena impletur multo crassóque sanguine, pars aut

liuida aut nigra apparet, atque etiam tumet, sed sine dolore: pressus tumor protinus cedit, móxque redit. Fit autem ex ictu, ex conrusione, ex nimio conatu, ex labore & peregrinatione: interdū ex plethora, vt plerisque mulieribus vterum gerentibus. Aneurysma arteriæ dilatatio est spirituoso plena sanguine. Id interdum in externis partibus existit, in manibus, pedibus, circa iugulum atque pectus: hoc à varice distans, quòd magna, turgida ac sæpe molesta pulsatio insit. Presso tumore, quæ intus est materia promptè subterfugit. Fit & nonnunquam in interioribus arteriis, maximè sub pectore, circa lienem & mesenterium, vbi vehemens sæpe pulsatio animaduertitur. Credi vix potest quod nonnulli comminiscuntur per hos affectus ruptam apertámque esse venam aut arteriam. Si enim sanguis è vena aut arteria prosiliens, non amplius illis cōtineretur, mox corruptus putresceret, tumórque fieret generis diuersi.

τὸ ἀνεύρυσμα.

Externi affectus & pustulæ à bile. Cap. IIII.

ERYSIPELAS, ardor est vehemens per corporis summa diffusus. Nec tumore manifesto exuberat, nec partem attollit aut distendit, nec penetrat in subiectam carnem, sed latè diffunditur nulla collectione circūscriptum. Quamcunque partem prehendit, vehementer mordicat & vrit: color inest ex rubro flauescēs, qui pressu subterfugit, móxque redit. Dolor nec pulsans nec admodum vehemens est. Quum fluxio excutitur, horror quidem ac dein febris hominem adoritur: ac sæpe quum in crura irruit, ab inguinis tumore initium ducit. Serpit id quidem herpetum more, atque priori derelicta sede, in vicinas partes sensim obrepit. Est autem duplex, vnū quod simplex erysipelas Celso appellatur, solo rubore & ardore, nulla exulceratione molestum. Alterū quod eidem sacer ignis nuncupatur: éstque exulceratum erysipelas. Huius duæ species sunt, vna qua summa cutis sine altitudine exulceratur, in qua & crustulæ instar furfuris excitantur: altera cuius exulceratio altiùs in cutem penetrat, è qua ruptis pustulis purulenta sanies exit. Simplicis erysipelatis origo est è feruente tenuíque sanguine, qui biliosus appellatur: exulcerati verò ex eo cui bilis superuacuæ eiúsque incalescentis nōnihil sit admistum. Is è venis tenuioribus propulsus nequaquam in carne subsistit & hæret, sed tenuitate in cutem fertur & euolat, quæ densior & compactior hunc retinet cohibétque. Quúmque tenuis sit humor facilè dispergitur, neque in conspicuum tumorem se attollit. Genus hoc vniuersum exquisitum est erysipelas: quod verò phlegmonodes appellatur, tumentius quidē, sed minus feruidum existit, multóque minus œdematodes.

τὸ ἐρυσίπελας.

Huc pertinent phlyctænæ & phlyctides Græcis nuncupatæ. Repente emergunt subflaui humoris copia distentæ, bullarum modo lucidæ atque iis similes quæ ab aqua feruida, vel ab igne ambustis erumpunt, non manifesto tamen dolore graues. His ruptis humor excidit, crustulæque obdurescunt,

αἱ φλύκταιναι καὶ φλυκτίδες.

obdurescunt, dum sanescant. Has cõstat non nisi ex feruentissima bile gigni, quæ ignem viribus suis adæquet, vt non idcirco præter rationem illas vulgus ignem syluestrem appellarit.

ὁ ἕρπης. His proxima est papula. Est autem ardor cutem serpentibus minimis pustulis exasperans ac rodens, Græcis herpes appellatur. Ea quidem duplex, vna simplex quæ herpes est miliaris, altera fera, quæ herpes exedens nuncupatur. Papula fera ruptis pustulis verã cutem exulcerat, rodit atque depascit, serpit in latum atque in altum, ex eáque vlcuscula manent arida. Papula simplex & mitior summam cutem exasperat, & sub vna epidermide consistit, exiguas illic pustulas excitans, quæ minimùm extant aut prominent, milio haud absimilis. Vtraque in vicina quasi in orbem quoquouersum serpit séque diffundit, ac plerumque mediũ sanescit extremis longiùs procedentibus. Papula exulcerata erysipelati summè affinis est, vt idcirco nonnulli in genus idem confundant: hoc tamen discriminis intercedit, quòd erysipelas conspicua fluxione derepente emergit, herpes verò seu papula sensim multóque tempore, nec conspicua fluxione efflorescit. Herpetis pustulæ aridæ sunt, è quibus ruptis nec sanies nec pus exit. Erysipelatis verò magnæ, exulceratæ & humidæ, quæ saniosum pus effundunt. Herpes pruritu, erysipelas dolore ac ardore torquet. Omnis papula diuturna est, prorsus febris expers, nec nisi tẽpore sanescit: erysipelas verò ferè cũ febre est, præceps & quod breui vel sponte soluitur. Vtriusque herpetis materia continénsque causa, bilis est syncera, superuacua eáque ardentissima, cuiusmodi prassina vel æruginosa, quæ sensim nullóq; fluxionis impetu è venis expurgata, tenuitate partes omnes pręcipuéq; carnosas transgreditur, dum densiorem cutem attingat. At verò crassior ea atque glutinosior est, quàm in erysipelate, ac proinde diutiùs atque tenaciùs in cute hæret ac subsistit. Quæ igitur glutinosior fuerit simúlque acrior, in cute tota remoratur, pustulásque mouet, quibus ruptis exulcerata cute, papula fera emergit. Tenuior verò cutem etiam penetrat, coërcetúrque in sola epidermide, quam si sudoris modo nequeat transire, erodit & pustulis intercursantibus exedit.

ὁ λειχὴν. Impetigo, cutis est asperitas dura ac sicca cum ingẽti prurigine. Ea autem à scabie distat, quòd sicca sit & omnis humoris omnísque saniei expers. Ex siccis enĩ pustulis fit, scabies verò ex humidis. Huius quatuor sunt species, vna admodum simplex, qua cutis rubra, dura, exasperatáque vehementi pruritu roditur: at hęc simplici pruritus nomine continetur. Oritur ex bile, aut ex pituita tenui, quæ tamen putrida sit aut salsa, & quę sub vna epidermide coërcetur, éamque exedit. Altera est vera impetigo, lichen Græcis nuncupata, quæ asperior pustulis maioribus emergit, acriùs corrodit latiúsque procedit. Hæc sæpe ex neglecta papula fit, feréque ex ea quæ papula fera nuncupatur, & quæ nisi maturè sublata sit in lichenem vertitur, hic deinde in psoram, psoráque in lepram. Lichenis materia, est bilis ardentior, aut pituita putris ac salsa, non tenuis illa quidem, sed quæ crassitiem

ὁ κνησμός.

ſitiem aut ex ſe aut ex aliorũ permiſtione cõtraxit. Tertia ſpecies eſt Græcorũ pſora (hæc enim à ſcabie longè eſt diuerſa) qua cutis craſſior, ſiccior, durior, tumentior & ſerpentibus puſtulis aſperior euaſit: his vehementer roditur & exeditur paſſimque finditur, ex ſe furfuracea quædam nigra excutit. Huic originem dedit atra bilis in cutẽ effuſa, è qua digeri vix poteſt: ægrè ſi quidẽ hoc malum ſaneſcit. Quarta ſpecies eſt lepra Græcis nũcupata, omnium ſanè deterrima. Ea cutem vehementer rodit, altè depaſcit atque findit: ex qua non ſolùm furfures, ſed & ſquamulæ decidunt, modò pallidæ, modò ſubnigræ: nullis hæc cedit remediis, & de eius curatione vulgus diuos implorare ſolet. Naſcitur ex bile atra, cui etiam craſſæ lentæque pituitæ ſalſæ quiddam ſit admiſtum. Hincque non epidermidẽ ſolùm, verum etiam totam cutem prehẽdit ac obſidet. Quodcũque pſora leprâve inquinatum ſit corpus, ſenſim id tabeſcit & abſumitur.

ἡ ψώρα.

ἡ λέπρα.

De puſtulis. Cap. V.

CVTIS admodum frequens vitium eſt puſtula, cuius appellatione comprehenditur quicquid rotundo ſchemate leuiter in cute extuberat. Eius duo genera, vna eſt humida, è qua rupta vel humor vel ſanies vel pus emanat: altera ſicca humoris nihil profundens. Humidis cõtinentur hidroa, ephelides, phlyctænæ ſeu phlyctides, epinyctides, & quæ ex his ruptis fiunt ſcabiei genera. In ſiccis numerantur exanthemata quædam, pruritus, deinde & vari & verrucarum genera.

τὸ ἔκφυμα.

ἡ ἐφηλίς.

τὰ ἐξανθήματα.

Exiguæ & aquoſæ puſtulæ ſunt hidroa, id eſt ſudamina. Emergunt repente ſparſim toto corpore, ſed frequentiùs in manibus pedibúſque milij magnitudine, aqua plenæ, ſine rubore, ſine vllo dolore. Fiunt enim ex ſudoribus ſub epidermide coërcitis, per cuius ſpiracula ij digeri minimè poſſunt: vnde à quibuſdam ſudorum papulæ nuncupantur.

ἱδρῶα.

His aliquãto maiores ſunt ephelides, puſtulæ quidem in ambitu rubræ ac feruidæ leui dolore, è quarum medio rupta bulla aut veſica, albus humor inſtar lactis exit, ſcabiéſque ſuccedit. Fiunt autem ex feruido impuróque ſanguine ſub cutem effuſo.

αἱ ἐφηλίδες.

Scabies aſpredo cutis eſt, ſeu leuis exulceratio pruriẽs aut interdum rodens. Fit autem ex humidiore quauis puſtula, ſiue pallida, ſiue liuida, ſiue nigra ſit: quę rupta vlcuſculum in cute profert humidum, aut etiam interdum expurgata ſanie aridum, ídque modò cum prurigine ſola, modò cũ leui rubore in ambitu, cúmque calore ac dolore. Ex reſiccata ſanie cruſtula obdureſcit, qua ſæpe vlcuſculum obducitur. Vt autem puſtularum, ita & ſcabiei ſpecies multæ, humoréſque multi ac varij earum cauſæ exiſtunt, quos & dolor & color & manantis ſaniei ſpecies diſtinguit. E toto quidẽ corpore ſcabies erumpere ſolent, ſed ex capite peſſimæ, quæ idcirco peculiari nomine ſunt inſignitæ. Appellantur autem pſydracia, fauus, & manantia capitis vlcera. Fauus, qui Græcis eſt cerion, ſaniem amplis foramini-

ψωρμός.

τὸ κηρίον.

nibus

ὁ ἀχώρ. nibus emittit mellis crassitudine. Vlcus manans, quod Græcis est achor, glutinosam saniem angustis foraminibus eructat. Hæc scabiei genera ab ea simplici capitis scabie distant, quæ summam duntaxat cutem obsidet. Hinc autem cerion & achor dignoscuntur, quòd euulsi capilli radix crassa in primis est, lento crassóque humore obsita. Causa est nitrosa salsáque pi- 5 tuita aut melancholia, sub cute malignè putrescens, quæ quoniam capillorum radici multa inhæ rescit, & capitis quàm cæterarum partium cutis densior est, ex ea detergeri aut elui tota vix potest. Quocirca vlcus ęgrè sanescit, atque ex humoris pernicie in primis contagiosum pueris existit.

Verrucarum genera licet exigua sint mole, quòd tamen fœda sint ac 10 ἀκροχορδών. plerumque molesta, in morbis haberi debent. Verruca pensilis, quæ acrochordon Græcis appellatur, parte quidem summa latior, ima verò quæ ad cutem est tenuior, qua quasi pediculo innititur. Exquisitè dura est & aspera, cuti concolor. Altera thymium dicta, & colore thymi florem repręsentans, ad cutem etiam tenuis est, in summo lata, dura, & aspera, pensili mi- 15 nor. Hæ quidem verrucæ rarò solitariæ, sæpius complures proueniũt, maximè in palmis pedibúsque puerorum. Plerumque inopinatè comparent, atque etiam nonnunquam subitò dispatent. Verruca sessilis, quæ Græcis μυρμηκία. est myrmecia, humilior est thymio, lupino vix vnquã maior, dura, stabilis, latiore basi, radices altè exigens dolorem ciet. Clauus vt sessilis ver- 20 ἧλος. ruca, in cute eminet, albus, rotundus, callosus, parte summa clauorũ capiti similis, sed prædura solidáque radice intrò se infigens, quasi ex ossium mẽbranis emergat & expullulet. In digitis plantísque pedum ex calcei pressu aut intertrigine nasci solet: acuto interdum dolore sponte feriens, semper τύλωμα. verò ingredienti molestus. Callus colore atque substãtia clauo similis, 25 obdurata est summa cutis ex labore, in palmis aut in inferioribus pedum plantis succrescẽs. Nullam tamen radicem altè demittit, ac proinde prorsus est doloris expers.

Maculæ. Cap. VI. 30

δέρματος σπῖλος, ἢ κηλίς. CVTIS etiam vitia quædam nihil prominent, sed æqualia manent nulla asperitate: huiusmodi sunt maculæ quæcunque alieno colore hanc fœdant: vt vitiliginis species, lenticulæ, ecchymomata, sugillata, stigmata, vibices. Vitiliginis tres sunt spe- ὁ ἀλφός. cies: alphus, melas, leuce. In his cutis fœdatur dispersis maculis, neque cõ- 35 tinuatis, neque cohærentibus, sed quæ sedem mutant ac serpunt. Sub his sensus aut omnino perit, aut multo stupidior euadit, vt ne si cutis scalpatur, & interdum ne si acus quidem leniter infigatur, percipiat. Alphus albo, melas nigro colore velut vmbra inficit: atque hi summam duntaxat cu λεύκη. tem occupant. Leuce albo etiam, vt alphus colore describitur, sed altiùs 40 descendit cutẽmque totam prehẽdit. In hac pili excidunt, aliíque albi ac tenues succrescunt lanugini similes. Cõfirmata leuce perfrictione nusquã rubescet, neque adacta acu sanguis, sed aquosa duntaxat sanies exit. Videtur

tur præterea & interdum vitiligo quædam rubro, fusco, aut liuido colore, cuius sensus aut perit aut stupidior est, hócque genus vniuersum iuniores malum mortuum appellant. Hæc vitia peculiaria iis sunt, quorum malus est habitus: omnium quippe efficiens causa est humoris impuritas. Alphi
5 quidem & leuces crassa glutinosáque pituita, melanos bilis atra, cæterorũ humor fœdo colori consentaneus.

Lentigo in facie potissimum & in manibus, nonnunquam in pectore emergit lentis magnitudine, colore fusco, crebris quasi guttis dispersa: his familiaris qui ruffo sunt pilo. Interdum hyeméque præsertim sponte dele-
10 tur, æstate reuirescit ac crebrescit. Accidunt & partibus cæteris maculæ maiores, palmæ interdum magnitudine, colore etiam fusco, & quæ quibusdam temporibus & oriuntur & desinunt, quæ quoniam naturæ eiusdẽ sunt, in id quoque genus pertinent. Has autem constat ex melancholico succo nasci, qui è visceribus in cutem sit effusus. Interdum etiam peculiari
15 cutis vitio & affectu contrahuntur, quo illius alimentum, etiam si purum sit, corrumpitur alienúmque colorem subit. Cutis enim extrinsecus infecta suum pariter cibum mutat, quemadmodum & maculę ab ortu primáque conformatione, vt signa quædam nobis inustæ, nulla possunt ratione deleri: & si nonnunquam obscuratur, tempore tamen virescunt, aliæ qui-
20 dem cum maturis fragis aut cerasiis, aliæ vindemiarum, aliæ alio tempore, alióve cœli statu. Quinetiam vt exanthemata, ita etiã aliæ quædam maculæ venenatæ qualitatis contagione sine pustulis efflorescunt, tum colore tum figura variæ, atque etiã interdum inauditæ: ídque vel aëris inquinamento, vel hausti veneni pernicie, vel virulentæ bestiæ morsu: quæ
25 non nisi extincta venenata qualitate deleri possunt.

Ecchymomate quoque cutis fœdatur, hoc enim est sanguinis per cutẽ effusio atque concretio. Effunditur autem è tenuibus exilibúsque venis in cutem sparsis, quæ ob sanguinis copiam aut tenuitatem aut acrimoniam, vel anastomosi, vel diapedesi reserantur: crebriùs verò vel labore immodi-
30 co, vel contusione ex ictu casúve rumpuntur. Ex his ergo sanguis per cutẽ effusus coït, modò cum leui tumore ac dolore, modò citra hęc, eiúsque colore inficitur cutis. Primúmque liuescit, ac tum affectio pelioma Græcis nuncupatur: deinde & nõnunquam nigrescit, éstque tum melasma: vtraque nobis sugillata dicuntur. His minora sunt stigmata, minorésque vibi-
35 ces: quales relinquuntur è flagellis.

ὁ φακός. τὸ ἐκχύμωμα. τὸ πελίωμα. τὸ μέλασμα. τὰ ὑπώπια. τὰ στίγματα ἢ μώλωπες.

De gangræna & abscessu. Cap. VII.

MAGNA sæpe vitia phlegmonis aliísque tumoribus succedunt, quorum non aliud gangræna peius. Est enim inci-
40 piens partis corruptio: quæ quum iam eò processit, vt pars corruptione extincta & emortua sit, Sphacelus, id est sideratio nuncupatur. Hæc in osse caries est, in carne cæterísque partibus generis nomen retinet. Primum igitur co-

ἡ γάγγραινα. ὁ σφάκελος.

V loris

loris flos petit & extinguitur: qúmque iam ſphacelus eſt pars liuet aut nigreſcit, tumida, mollis, ac prorſus cadauetoſa: nec arteriarũ pulſus eſt, nec dolor, ſed nec ſenſus vllus, vt etiam ſine ſenſu doloris altè ſcalpellus adigi poſſit. Oritur autem quum pars affecta vitali calore ac ſpiritu deſtituitur: aut quia à corde per arterias influere prohibetur, arctiore vinculo, contu- 5 ſione vel obſtructione: aut quia inſitus partis calor præfocatur & extinguitur, ídque vel humorum copia, vt in magnis inflammationibus, vel ingenti obſtructione quæ perſpirationem prohibet, vel penetrabili frigore, vel venenata atque maligna qualitate.

τὸ ἀπόστημα. Abſceſſus, apoſtema Græci dicunt, eſt collectę materiæ in pus aut in a- 10 lienam ſubſtantiam cóuerſio. Inflammationis quidem materia, quæ ſanguis eſt, extra venas putreſcit, cuius ſi tanta eſt putredo vt nequeat ab inſito calore vinci, ſæpe in gangrænam tranſit: ſin verò vincatur, concoctione in pus faceſſit, eáque puris collectio abſolutè eſt abſceſſus. Hic quum fit, locus tumentior, durior, rubicundior, feruidior ac antea apparet, dolor 15 incumbit vehementior, íſque pungens ac lancinans: atque ſi locus inſignis eſt, febricula rigórque inordinatus noctu potiſſimùm fatigans. Abſceſſu iam facto miteſcunt omnia, tumor in mucronem magis attollitur, excitatúrque cutis prurigo. Pus enim cineri comparatur, cuius iam calor deferbuit. Fiunt porrò & alij abſceſſus ex frigidis, duris, inueteratíſque 20 tumoribus, quorum materia neque inflammatur neque ſuppurat. Ex his non pus, ſed aliena quædam ſubſtantia eruitur, ex frigido humore concoctionis vi genita. Ita enim his apertis potiſſimúmque inueteratis, ſubſtantiam deprehendimus ſimilem vel grumo, vel oſſi, vel vngui, vel pilo, vel lapidi, vel adeni, vel ligno, vel carboni, vel luto: ea in carnoſa parte ſuc- 25 creuit, ſed nulla cyſti obuoluta. Fiunt & alij quoque abſceſſus quorũ materia cyſti & tunica concluditur, atque ex materiæ conditione tres emer-

τὸ στεάτωμα. τὸ ἀθέρωμα. ἡ μελικηρίς. gunt eorum differentiæ, ſteatoma, atheroma, & meliceris. In ſteatomate quæ extirpatur ſæuo, in atheromate pulti, in meliceridi melli perſimilis eſt, circum quam tunica vetuſtate obduruit. Hæc in reliquis partibus cor- 30 poris rariſſimè, crebrò in capite progigni ſolent, quòd huius cutis denſa materiam diu cohibeat, dum in alienam externámque ſubſtantiam concedat. In hæc quoque genera pertinent capitis tumores, iunioribus teſtudo & talpa dicti, niſi quòd fortè diſtent magnitudine. Quoniam autem lenti ſunt hi abſceſſus, ac ſenſim multóque tempore gignuntur, aut nullo 35 aut obſcuro dolore exercent, niſi quum fortè acriùs ſupputant.

ὁ κόλπος. Sinus, venter eſt & obtecta laténſque capacitas expurgato abſceſſu manens. Quum ſanguis in phlegmone, aut alia in abſceſſu materia putreſcit, contagione vicinam quoque carnem, & interdum neruorũ venarúmque fibras corrumpit & exedit, quę & puris naturam ſubeunt, & cum pure de- 40 fluunt. Proinde pure affatim effuſo, neceſſe eſt intus ſinum relinqui, quo id tenebatur. Quum enim pus exitum nullum habens diu coërcetur ac intus ſubſidit, proxima quæque & adhuc ſana rodendo ſinuat, ſícque latè

ſinus

ſinus ſe fundit. Hic ſi in longum exporrigitur longioréque ductu pus emittit, fiſtula nuncupatur: eſt enim arctus oblongúſq; ſinus. Hęc ex figura modò ſimplex, modò multiplex quaſi ramulis ſparſa, interdũ recta, interdum tortuoſa flexuoſáque eſt. Recẽs ſinus atque fiſtula carne ſuã circũuol-
5 uitur, cuius tandem latera vetuſtate obdureſcunt, quòd pure adhærente nec tempeſtiuè deterſo atq; concreſcente occaleſcãt. Hoc tanquã pariete aut velamento ſinus fiſtuláve circũdatur, qui & tum calloſus appellatur.

ἡ σύριγξ.

τυλώδης κόλπος.

De vulnere. Cap. VIII.

10 VNITATIS ſolutio in vtráque partem tum ſimilarem tum organicam incidit, éſtque communis vtriuſque morbus. Quæcũque interiorem & ex corporis vitio originẽ habet, aut quæ pus putredinémve contraxit, vlcus appellatur. Nam & phlegmone aperta, & vulnus quod incuria iam ſordidum ac putre euaſit, ſpecie muta-
15 ta vlcus eſt. Quæ verò extrinſecus orta eſt, ſi cæſim infertur, plaga aut vulnus: ſi pũctim ab acuto telo, punctio: ſi colliſu à re graui, in carne quidem contuſio, in oſſe fractura: at in membrana, neruo atque vena ruptio nũcupatur. Euidentes cauſę aut incidũt ac vulnerant, aut pungunt, aut contũdunt, aut multifariam agunt. Incidunt enſis & quæcunque longiore ſunt
20 acie. Pungũt pugio, ſica, ſagitta, animalium morſus, & quæcũque mucrone ſunt pretenui. Contundunt caſus, violenta incurſio, motus vehemens, vociferatio. Multifariam agunt, venabula, retuſa tela, & quęcũque vulnerando contundunt. Hinc igitur tres primæ fiunt ſolutæ vnitatis differentiæ, vulnus quod partis eſt mollioris, vt cutis, vt carnis, venæ, arteriæ, ner-
25 ui aut membranæ. Punctio verò vniuſcuiuſque partis perforatio. Contuſio ſeu colliſio mollioris partis freques interior diuiſio, externa facie integra. Durioris verò partis vt oſſis quod irruenti corpori duro nõ intrò cedit nec in ſe compellitur ſolutio, fractura eſt. Tenſarum verò partium, vt nerui, membranæ, tendonis, venæ & arteriæ, ruptio. Hæc quidem ſimpli-
30 cia ſunt ſolutę vnitatis genera, ex quorum commiſtione compoſita emergunt. Vniuſcuiuſque multę rurſum ſpecies exiſtunt. Nã vulnus aut ſimplex eſt aut cauum. Hoc ita appellamus in quo propriæ ſubſtantiæ portio quædam periit. Simplex rurſum aut ſummum eſt, quum cutem ſolam occupat, aut profundum quum in carnem in aliáſve ſubiectas partes infligi-
35 tur. Longum aut breue, magnum aut paruum, atque in his non longitudo ſola, ſed altitudo quoque & latitudo ſpectãda. Rectum vel obliquum, æquale vel inæquale, vt quod parte vna ſummum eſt aut anguſtum, altera profundum aut latum. Singulæ eiuſmodi differentiæ tum ſenſibus pręſertímque viſu atque tactu, tum infligẽtis cauſæ animaduerſione internoſci
40 ſolent: neque (quum coram ſint & in conſpectu poſitæ) alia de ſe indicia poſtulant. Sed tamen cauſæ quæ vulnus inflixit, & materia, & figura, & magnitudo & vires æſtimandæ ſunt. Materia aut lignea eſt, aut arundinea, aut ferrea, aut ærea, aut ſtannea, aut plumbea, aut cornea, aut vitrea.

φαῦμα.

πληγὴ ἢ τρῶσις.

νύγμα

θλάσμα.

κάταγμα

ῥῆγμα.

τραῦμα.

νύγμα.

ἢ θλᾶσις.

κάταγμα.

σπάσμα, ἢ ῥῆγμα.

Figura aut acuta, aut obtusa, recta, curua, angulosa, sulcata aut spiculis alata. Magnitudo teli admodum varia obtingit, cuius etiam appellatione irruendi impetus comprehēditur: vt sit vtrinque vulneris magnitudo conspectior. Vires eius materiæ quæ vibratur interdum nullæ sunt, interdum aut simplici aut venenata qualitate infensæ sunt: simplici vt cauterium & 5 septicum medicamentum: venenata vt tela toxico immersa intinctáque, vt rabidi canis, serpētis aut muris aranei morsus: vt scorpij, viperæ aut phalangij aculeus. Hæc verò non ampliùs simplicia & solitaria sunt vulnera: quemadmodum nec quæ vel intemperiem, vel ingentem dolorem, vel phlegmonem, vel pruritum comitem habent. Hinc autem illa nosci pos- 10 sunt, quòd symptomata quàm pro simplicis vulneris conditione grauiora suscitent, maximè verò quę toxicorum & virulentarum bestiarum ictibus infliguntur, de quibus posthac plenior erit tractatio. Nunc autem ad eas notas pergo, quæ demonstrant, quę pars in quouis vulnere plurimùm sit affecta. Incisa vena, sanguis abundè profunditur, eóque abundantiùs 15 quo amplior atque turgidior ea fuerit: profluit autē continenter & æquabiliter nullo subsultu, sanguis crassiusculus atque rubicundus. Ab arteria verò tenuis, flauus feruidúsq; manat, neque is æquabiliter, sed pulsu quodam & saltu: quum enim arteria se summittit copiosior exit. Neruo autem seu pūctim seu cæsim vulnerato, motus interdúmque sensus perit aut cer- 20 tè offenditur, torpórque accidit partibus vulneri subiectis, dolor ingēs excruciat, inflammatio partem exercet nonnunquam in gangrænam desinens, febris accenditur cerebríque consensu sæpe delirium succedit. Conuulsio quoque insequitur, idque frequentiùs pūcto aut quadamtenus secto quàm præciso neruo. Vulneratis tendonibus aut membranis quæ tum 25 caluam, tum reliqua ossa conuestiunt, eadem signa at obscura tamen obtingunt: multóque magis cæsis articulorum vinculis. Os vulneratū si nudatum est, immisso specillo scabrū exasperatúmque percipitur nullo dolore, nisi quum fortè obtegenti membranæ duriùs occurritur. Iam verò quam intus partem vnumquodque penetrās vulnus attingat, signis indi- 30 cādum. Si ex capitis ictu meninges vulnus acceperint, atrocissimus dolor inest, qui & mansu adductísque maxillis, & spiritus contentione exacuitur, protinus vomitio consequitur identidem ac subinde recurrēs: sanguis intrò effusus nonnunquam vel è naribus, vel ex auribus, vel ex oculis promanat: sensus interdum quasi attonitis obtūduntur, neruíque distendun- 35 tur: nec multo post febris atque mox delirium exoritur, præsertim quum inflammatio occupauerit. Si cerebri quoque substantia offenditur, vt facilè fit quum amplificatum id (vt plenilunio) omnem caluæ capacitatem implet, mens labat symptomatáque omnia ingrauescunt, ac sæpe cerebri portio non citra vitæ perniciem excidit. At si altiùs in cerebri ventriculos 40 vulnus sit inflictum, aut si transfossi sunt oculi, repentina mors insequitur, perinde ac percusso corde: illic quippe animalis, hic autem spiritus atque etiam sanguis confertim emanat. Quum pectoris vulnus in cauum subit,

expiratione

expiratione flatus erumpit, atque, vel aloës, vel myrrhæ vel aristolochiæ puluere in vulnus infuso, mox amaror impartitur ori. Vulneratis pulmonibus præter hæc, expuitio spumas cruentáque fertur, spiritus difficilè atque cum sono eliditur, deinde ni repentina mors sequatur, tum febris tum marcor hominem sensim conficit. Consauciato corde protinus extrema frigescunt, mórsque in propinquo est: atque ea derepente irruet, si sauciatio in illius sinus descenderit. Arteriis venísque amplioribus inibi dissectis magna sanguinis viriúmque facta profusione, sudores frigidi fœtidíque exeunt mortis nuncij. Transfixum diaphragma precordia conuellit, summam infert difficultatem spirandi, delirium quoque & mentis alienationem, nónunquam tussim & expuitionem cruentam, tandémque haud secus atque ictus pulmo tabem atque interitũ: maximè quum parte id media afficitur, vt quæ neruosa exanguísque sit, & continenter agitetur. Extremarum verò partium quæ carne multa sunt præditæ vulnera interdum agglutinantur. Vulnerata gula nullus cibi potúsve transitus est, quicquid assumptum fuerit, protinus euomitur: singultus, animi defectio, ac plerũque conuulsio distorquet. E ventriculi vulnere quod in capacitatem subit, cibus & potus erumpunt, vomitio quoque frequens est, & singultus, & animi defectio, nec ex eo diu quisquam seruari potest. Dissectis intestinis fæces minimè descendunt, sed in abdominis spatium illabuntur graui exorta putredine: atque plaga vel fæces ipsas vel earũ odorem fundit. Iecoris aut lienis vulnus quum per summa est, præcordia ad spinam reducit, cruentas tum vomitiones tum deiectiones mouet, lateris punctiones doloréque ad iugulum quod è directo est, animi defectiones atque febrem, alui profluuia, quibus tandem quasi atrophia corpus liquescit & absumitur. At quod altius vulnus infligitur, animi defectione frequenti sudoréque frigido mortẽ accelerat. E rene læso mictio fit cruenta eáque parcior, dolor ad inguina atque testes deuoluitur, vrina sub abdomine collecta hydropis quãdam speciem exhibet. Eadem propemodum & percussa vesica infert, atque insuper vomitionem, singultum, deliria, vrinæque profusionem è vulnere, quibus & mors succedit. Discissa spinæ medulla subditæ partes resoluuntur, earúmque motus ac sensus omnísque functio intercidit, vt etiam modò stercus, modò vrina, modò semen præter voluntatem exeat. Rarò autem simplex vulnus vsquam consistit, sed ferè partes complures occupat atque comprehendit, è quibus & multa & variè confusa signa existunt.

De vlceribus. Cap. IX.

ἕλκος.

VLCVS, est fœda impuráque continui solutio. Impura quidem fit, non vt vulnus sanguine, sed vel humoris vitio, vel hinc genita sanie, vel pure, vel quauis alia corruptione, nõ extrinsecus, sed ex vulnere ipso profecta. Vulnus extrinsecus accipitur: vlcus nonnunquam extrinsecus quoque, vt quum vel septico medicamẽto,

vel cauterio corpus inuritur: at sæpius huic origo spontanea, ex interiori vitio est. Itaque omnis efficiẽs vulneris causa euidẽs est, vlceris verò plerũque interior, quiuis scilicet humor præter naturã collectus. Hic enim vel exesione vlcus gignit, vel in vulnere accepto vetustate aliáve ratione succrescit. Est autẽ vlceris interior illa causa duplex, antecedens & continẽs. Antecedens est corporis impuritas atque cacochymia, aut ex improbo victu, aut ex viscerum praua affectione contracta. Cõtinens est, vitiosus humor omnísque corruptio in affecta parte consistens ac herens. Vulnus ergo solitarium existit, neque illi causa assidet, vlceri sua semper comes est causa, quæ quod genuit etiãmnum fouet. Præcipuæ vlcerum differentiæ & ex iis quæ dimanãt, & ex causarum varietate statuuntur. Vlcus quidem quemadmodum & vulnus appellare licet magnum paruum, summũ profundum, rectum obliquum, æquale inæquale, recens aut inueteratum, at non illius propriæ sunt differentiæ. Ab iis autem quæ in vlcere succrescũt indéque manant species hæ fiunt: vlcus saniosum, virulentum, sordidum, purulentum atque verminosum. Est autem sanies omnium quæ defluunt tenuissima, minimè glutinosa, subalbida aut subrubicũda. Quod hac crassius existit, si glutinosum quoque est, siue Græcorũ ichor sit, siue meliceria, nostris virus appelletur: pus vtroque crassius est & albidius, minimè tamen glutinosum aut cohærens: hoc ex vlcere exit iam sanescẽte, sanies ex incipiente atque crudo, virus ex maligno. Vnũquodque autem vitiosum habetur, si multum, tenue, dilutum, liuidum aut nigrum, mali odoris & acre: tolerabilius verò si omnia obtineat contraria. Sordes hisce omnibus crassior glutinosiórque est ac minimè profluit, sed veluti concreta adhærescit vlceri. Vermes tum sordis tum putredinis soboles sunt, soléntque in neglecto vlcere procreari.

[ἕλκος ἰχωρῶδες, ἰῶδες, ῥυπαρόν, πυῶδες, σκωληκῶδες. — ἰχώρ. — ἰός. — ῥύπος. — σκώληκες]

Vlceris porrò differentiæ ex continente causa hę sunt: vlcus phlegmonodes, erysipelatodes, œdematodes & carcinodes: dein exedens, cacoëthes & putridum. Nam interdum ex adaperto quodam tumore fit vlcus, interdum citra tumorem ex humoris partísve corruptione. Ex tumore fit phlegmonosum aut erysipelatosum aut œdematosum aut cancrosum, quod & cancer dicitur exulceratus. Sine tumore verò vlcus fit exedens, quod partem cui insidet assiduò excauat exterítque. Quinetiam depascens (Græci nomodes appellant) quod non solùm affectam partem excauat, sed & vicinas quoque integras absumit & quasi depascendo depopulatur. Huius quoque species est phagedæna, serpens quidem vlcus & obambulans, sed solam cutem, non autem subiectam carnem rodens ac depascens. Omnium causa est biliosus, acer & mordax humor, aliàs crassus, aliàs tenuis confertim in partem effusus. Succedunt ea herpeti & erysipelati, interdum & vulneri quod acrius medicamentum exasperauit.

[κακοήθες ἕλκος. — νομώδης. — φαγέδαινα.]

Ab his sunt vlcera cacoëthe, id est maligna & ægrè sanabilia, quę etiam quòd difficilè ad cicatricem ducantur Græcis dysepulota nuncupantur. In hoc genere sunt Telephia atque iis deteriora Chironia. Ea ferè magna, non

[κακοήθη καὶ δυσίατα τηλέφεια χειρώνεια ἕλκη.]

non tamen putrida sunt, neque tetrũ odorem expirant, neque depascunt, neque dolore excruciant: sed oras habent tumẽtes, præduras atque callosas: proinde non facilè sanescunt, cicatrice interdum obducuntur tenui, sed quæ mox dirupta vlcus renouat: exulcerato cancro ferè similia, nisi 5 quòd tumore nullo obsidentur in ambitu. Horum præter vulgare humoris vitium, cæca quoque malignitas causa statuenda, quæ vix abigi profligarive potest. Talia ferè ex pestilentia relinqui solent.

Putridum vlcus proximum his est, in quo non id solum quod exit, sed ipsa quoque vlceris caro cõputruit, atque mollis, glutinosa, & cadauerosa 10 iam reddita, tetrum grauémque odorem exhalat. Hoc nisi coërceatur plerumque in sphacelum deducit. Oritur nõnunquam ex sola humoris pernicie, sed hinc tamen frequentius quòd partis insitus calor vel ab arteriarum obstructione, vel alia quauis ex causa sit extinctus, neque iam possit partis substantiam & integritatem tueri. Vlceris igitur cuiusque species e- 15 iúsque continens materia tum ex iis, tum ex eorum quę dimanãt substantia atque colore, tum ex orarum duritie vel tumore vel colore noscenda.

σηπεδονώδες.

Ad hæc verò vt perfectior instituatur curandi ratio, causam quoque vlceris antecedentẽ, & quicquid in illius ambitu consedit, etiam atque etiam circumspicere oportet & accuratiùs explorare. Multa enim plerum- 20 que circũstant, sine quorum animaduersione nequeat vlceris sanatio cõpleri: cuiusmodi sunt intemperies pręter naturam, phlegmone, omnísque tumor: varix, contusio aliáve carnis corruptio. Intemperies deprehenditur partis colore, contactu, laborãtis sensu, atque remediorum vsu. Tumor pręter naturam quum tactui visuíque sit obuius, seipso innotescit. Hic au- 25 tem vlceri materiam pabulũque suggerit, vt (ni prius sublatus sit) nequeat vlcus omnino sanescere. Varix quoque aut quouis modo dilatata vena, si in vlcus materiam eructat, id agglutinari non sinit. Contusio autẽ omnísque subiectæ carnis corruptio aut vitiositas, haud secus ac intẽperies vlcus sanari prohibet. Neque enim id carne impleri, neque agglutinari, neque 30 cicatrice rectè obduci sinit, ni cõuenientem naturę suæ modum obtineat. Quinetiam viscerum præsertim verò iecoris atque lienis constitutio, totius denique corporis habitus tenẽdus, quod ex bono facilis, ex malo habitu difficilis sit vlceris curatio: hac ex causa hydropicorum & ictericorũ vlcera ægrè sanescunt.

35 De ossibus fractis, luxatis, aut aliter vitiatis. Cap. X.

τὰ κατάγματα.

Ossi quoque peculiaria vitia insunt vlceri finitima: nam & continuitas soluitur & id loco mouetur. Cõtinuitas soluitur quum id aut vitiatur, aut colliditur, aut foratur, aut finditur, aut frangitur. 40 Vitiatur vel quum nigrum euasit, à candẽte ferro vstum, à maligno vlcere, à fistula, à cãcro afsidente inquinatum: vel quum pingue & molle, vel etiam quum cariosum fit. In his non solus color, sed & ossis soliditas perit: quæ in nudato osse satis est conspicua, in contecto verò explorari

plorari debet specillo tenui in vlcus immisso, dum os attingat: molle siquidem & asperum deprehenditur. Colliditur atque cōtunditur nonnunquam cum nulla diuisione pars illius summa ex ictu solùm exasperatur: nōnunquam quum integra continuatione inflectitur, vt costa atque cartilago, at verò propriè quum in interiorem partem impellitur. Hoc 5 concauum quodammodo fit, queàdmodum & ænea vasa quum illiduntur. Infantibus & iis quibus etiámnum tenella sunt ossa, præsertim verò caluariæ, peculiare hoc vitium. Tum quidem incumbens caro contusa est atque sub ea depressum os cauúmque tactu dignoscitur. Foratum est os quum adacto tenui mucrone demissóque tenui specillo vndique soliditas 10 existit. Finditur rectum & vt lignum in longitudinem, frangitur vel trāsuersum vel obliquū: atque huius extrema modò retusa, modò acuta sunt, hæcque sæpius carnem vulnerant aut neruum. Quinetiam fragmenta ab his tenuia interdum recedunt non sine compunctione ac dolore. Fissum fractúmve os facilè cognoscitur si illius fragmenta suis sedibus mouētur: 15 aliud enim super aliud effertur, ac proinde asperitas & inæqualitas tāgenti occurrit, mutatúrq; interdū partis figura. At nōnunquā fit vt fragmenta omnia in suis sedibus persistāt, ac tum obscurius est malum: nihil enim pūgit, nihil resimum est, sed tactu omnia sunt æquabilia, membróque sua figura manet. Hinc tamen coniicere licet, quòd pars cōtacta dolet, neque 20 suo perfungitur munere: tota intumescit ac plerumque calet, euidentes quoque ictus causæ antecesserunt. Atque hæc omnibus quidem ossibus communia sunt, nunc quicquid vnicuique peculiare est persequamur.

Caluariam penitus frangi aut etiam findi periculosissimum, & nihilominus cognitu difficillimum est. Quum caput vehemēter percussum est 25 re quapiam dura, aspera atque vasta, sanguísque per aures aut per nares effluxit, & bilis vomitio & vertigo insequuta est, homóque quasi attonitus concidit, sine voce, sine sensu, magna fractæ caluariæ suspicio esse debet. At hæc certè interdum ea nondum fracta obtingunt, concusso duntaxat vehementius cerebro. Sed & nonnunquam sine his quosdam vidimus fra 30 cta caluaria dies circiter octo quasi minimè affectos, ad consueta munia prodire, quos tamē postea ingens symptomatum turba prostrauit. Itaque quum fracti ossis opinio est, nullum certius signum sit, quàm demisso in plagam specillo id explorare. Si quid enim in osse asperum extra futuras occurrit, fractum idipsum est: si nihil nisi læue & lubricum, integrum ma- 35 net. Interdum etiam ex malis symptomatis fractæ caluariæ suspicio est, nec tamen qua parte vulnerata est cutis, sed altera os finditur: ac tum circumspectiùs quærēdum nunquis locus mollior sit aut tumeat aut doleat, in hoc quippe ruina existit. Porrò autē si malis quas dixi notis statim per initia vel mentis alienatio, vel torpor, vel neruorū resolutio vel distentio 40 accesserit, non modò fracta, sed & depressa caluaria meninges cerebrúmque premit. At si ea multo post tempore superuenerint, vel ex phlegmone, vel ex humorum illuuie originem trahunt. Siquid autem in naribus

aduersum frangitur, siue os siue cartilago est, nasus desidit, coarctatur nares, spiritúsque ægrè ducitur. A latere verò si quid fractum est, aut locus cauus apparet, aut nasus in alteram partem cótorquetur. Fracta verò maxilla quemadmodum & iugulum, non nisi communibus indiciis deprehen-
5 ditur. At costa si tota perfringitur, præter eas notas, sanguinis quoque sputum, grauissimum dolorem, spirandi difficultatem, inflammationem, febrem, suppurationem vitæque periculum infert. Contusio atque depressio, eadem quoque sed leuiora multo. Quum quid verò in spina fractum est, quoniam acutum id est, vtique pungit, locus concauus fit, corpúsque
10 in partem interiorem nititur. Humerorum atque fœmorum fractorum non alia quàm communia signa sunt: vti neque brachiorum neque tibiarum: quanquam in his non parũ ad rem pertinet considerare alterúmne os an vtrumque sit fractum. Hæc de fractis ossibus, nunc de luxatis.

Luxari os dicimus quod vel prolabitur, vel quouis modo sede sua mo-
15 uetur. Id si perfectè fit & articulus prorsus excidit, ossísq; caput è sinu suo promouetur, vitium hoc Græci ἐξάρθρωμα vocant. Si verò os ab osse paulum recedit, eáque inter se dehiscunt atque diducuntur, παράρθρωμα. Vtrumque autem modis quatuor fieri solet: aut enim in partem priorem, aut in posteriorem, aut in interiorem, aut in externam os elabitur. Fit autẽ
20 prolapsus omnis interdum ab externis causis vt ab ictu, casu & ab aliis quę violenter os aut è propria sede dimouent, aut vincula disrumpunt, aut laxant, idque frequẽtiùs in pueris & imbecillis, quàm in robustis. Interdum etiam ab interiore causa, quæ vincula articulósque laxat & infirmat: vt quũ humor pituitosus, mucosus, ac lubricus exuperat, qui vel multitudine
25 vincula emollit, vel lẽtore ossa lubrica efficit. Luxati autẽ omnis articuli hoc indicium est, quòd qua parte os prosilit, articulus extuberat, aduersa à qua recessit sinum habet: mẽbri figura peruertitur, neque recta manet, membrum ægrè in eam partem flectitur in quam os excessit, in aduersam perfacilè. Et hæc quidem luxatis omnibus sunt communia, quid verò sin-
30 gulis accidat, deinceps dicendum. Maxilla & in partem priorem & in alterutrum latus promouetur. Quum in priorem, mentum prominet foràsque excedit, & inferiores dẽtes longiùs superiorum seriem excedunt: quũ verò in latus, mentum in contrariam partem cótorquetur, nec dentes inferiores paribus respondent. Ceruicis vertebræ si in partem interiorem
35 procidant, ægrè tum spiritus ducitur, tum cibus voratur, sinúsque inest: si in externã, præter hæc mentum etiam pectori cómittitur & tumor in ceruice prominet. Sic propemodum & quum in spina vertebrę prolabuntur, licet nõ prorsus excidant, ea posteriore parte vel prominet, vel excauatur, vel in alterum latus inflectitur, neque amplius recta illius figura manet.
40 At verò quum toto loco mutatæ sunt vertebræ, quoniam & membranæ & nerui premuntur aut etiam diuelluntur, præter ea quæ dixi, ex iis quæ super septum transuersum sunt, brachia atque latera aut resoluuntur, aut distenduntur, vomitio spiritúsque difficultas incidit. Ex iis verò quæ sub

τὰ ἐξαρθρώματα

X septo,

ſepto, crura reſolutione aut diſtentione laborāt, vnde aut fæx alui, aut vrina modò ſupprimitur, modò præter voluntatem exit. Humerus in alam frequentiùs, in priorem partem rariùs, in ſuperiorem nunquam prolabitur: ſi in alam, brachiū recedit à latere, neque in id adduci poteſt: ſi in priorem, brachium in poſteriora facilè, in priora difficilè inflectitur. Cubitus ab humero in omnem partem excidit: quum in poſteriorem, brachiū curuum eſt, neque exporrigi poteſt, éſtque altero breuius: quum in priorem, extentum idipſum eſt neque incuruatur. Similis quoque luxaræ manus eſt ratio. Fœmur ſi (vt ſæpiſſimè fit) in interiorem partem prolabitur, crus totum extrà porrigitur, vix alteri iungi poteſt, éſtque eo longius. Si in exteriorem, vt nonnunquam contingit, crus totum intrò ſpectat, éſtque altero breuius. Raro autem admodum vel in priora vel in poſteriora luxatur. Genu in omnem prẹterquam in priorem partem conuerti poteſt: quod ſignis communibus internoſcitur. Hinc etiā quod perinde atque in fœmore nerui intendi ſolent. Palmæ plantęque oſſa modò in priorem partem, modò in poſteriorem prodeunt, atque in ea parte tumor apparet, in aduerſa ſinus. Digiti tum manus tum pedis in partes omnes excidunt, cōmunéſque notas habent, quia neque naturalem figuram retinent, neque poſſunt in eam partem flecti in quam prolabuntur.

His expleta atque concluſa ſit Pathologia, quę eſt affectuum, cauſarum & ſignorum inſalubrium, omnium denique quæ præter naturam in humanum corpus incidunt tractatio. Quanquam autem ea in breuem quaſi formulā comprehēſa videri poteſt, quiſquis tamen acri ſtudio attentáque cogitatione ſingula expendet atque æſtimabit, tandem percipiet nihil eorum prætermiſſum eſſe, quæ ad perfectam rerum & morborum cognitionem pertinent, & ad medendi vſum cōducunt. Præſtabilia quæque videor perſequutus, minutioribus iis duntaxat neglectis, quæ nullo ſtudio in cuiuſque vel mediocriter eruditi captum ac mentem venire poſſunt.

LIBRI SEPTIMI PATHOLOGIÆ, DE externis corporis affectibus, Finis.

INDEX IN PATHOLOGIÆ LIBROS septem: cuius prior numerus paginam, posterior verò lineam demonstrat.

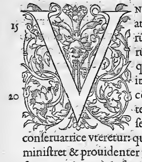
INDICIS PATHOLOGIÆ FINIS.

IOAN. FERNELII Ambiani, Therapeutice ſeu medendi ratio.

METHODVS MEDENDI. LIB. I.

PRÆFATIO.

Naturæ legibus eſſe medicinæ leges conſentaneas.

NIVERSA illa mundi natura, omnia continens atq; per ſingula meabilis, vt ſolis & lunæ reliquorúmque ſyderum curſus & conuerſiones, temporúmque vices & tempeſtatum cõmutationes, atque Oceani æſtus reciprocationéſq; moderatur: ita & hanc rerum immenſitatem ordine certo & cõſtantia regit immutabili. Nec verò tam ſapienter & vniuerſa gubernare & ſingula fouere poſſet, niſi diuina quadam mente architectatrice & conſeruatrice vteretur: quę conſilio & recta ratione omnia prudenter adminiſtret & prouidenter tuetur. Hæc autem ipſius ratio, lex eſt naturæ, ſumma quippe vis inſita in natura, qua adminiſtrantur omnia atque exiſtunt, & conſeruantur ſingula: ceu imperiũ quoddam cui cuncta pareant, & ſine quo nec rerum natura nec mũdus ipſe conſiſtat. Atque hæc quidẽ lex vnà cum mundo nata, è ſumma eſt mente Deíque numine profecta. Nam, vt inquit Plato, quum Deorũ ſator mundum naturámque cõderet, huic ſimul leges fatales indixit. Iam verò quicquid aut animantiũ aut ſtirpium aut metallorum genere continetur, inferiore hac mũdi regione cõprehenſum, id peculiari quoque quadam natura (quæ ſua eſt rei cuiuſque) cõſtat, quę quod genuit, tuetur & regit. Hęc rurſum peculiaris cuiuſq; natura, propria lege eáq; ſtabili & rata ducitur, qua actiones omnes perficit, illáque tota eſt obediens & ſubiecta vniuerſæ naturæ, eiúſque propria lex ſummæ legi: vt omnia vna quaſi conſenſione & ſympathia iuſsis ſupremæ legis obtemperent. Itaque quicquid habet naturæ imperium, id perpetua conſtantia rectáque ratione & conuenienti lege ſuſtinetur. Hæc ſi ad noſtram medicámque contemplationem referemus, quicquid in homine pręter cognitionem & voluntatis arbitrium ineſt, id omne adminiſtratur naturæ legibus. Ad huius autem ſimilitudinem effictum ſimulachrum quoddam eſt medicina, quæ naturæ legem ſemper intuẽs in eámque defixa, ad ipſius imitationem, ſtudium & opus omne dirigit, vt homi-

ni firmam miniméque morbis obnoxiam valetudinem cõſeruet & tueatur, lapſam verò & affectam erigat & in integrũ reſtituat, vitámque ipſam ſaluam & incolumem quàm poteſt fieri lõgiſſimè producat. Illa quidem nata aut potius æterna, hæc verò ſcripta naturæ lex eſt: illa archetypus & primarium exemplar, hæc ſolida & expreſſa quædam eſt eius effigies. Has nulla vis humana, nulla regionum locorúmve mutatio, nulla temporum decurſio peruertit: ſed inuiolatæ, ſtabiles, & omni ſeculorum æternitate immutabiles & perpetuæ manent. His vel inuiti (quia mors omnibus cõmunis) colla ſubmittunt, qui omnium gentium populos ſibi ſubiicere & legibus aſtringere contendunt. His imperatores ſummíque reges parent, aut certè non impunè refragantur. Hæ legum omnium præſtantiſſimæ, omnium gentium peræquè communes prorſus neceſſariæ & immutabiles. Quum igitur ſit tanta earum neceſſitas, tanta præſtantia, enitendũ omnino vt integræ, puræ & caſtæ hauriantur è ſaluberrimis & puriſſimis naturæ fõtibus: nõ eæ quidẽ arctæ & rigidæ, ſed blãdæ ac mites, quæ morbis grauiter afflictos erigant, recreent & reficiant: eos verò qui earum ope medicinam ſint facturi, magna dignitatis commendatione apud omnes extollant, fiántque tandem ſuaſori honorificę, morigero & obtemperanti frugiferæ, toti denique humano generi ſalutares.

Medici officium & quæ artis præſtantia. Cap. I.

MEDICI munus atque officium eſt curare appoſitè ad ſanandum. Non enim ſemper ægrotum ſanitati reſtituit. Appoſitè autem curat qui citò, tutò & iucundè remedia confert. Medicus porrò remedia confert, non ſolùm vt naturæ miniſter, ſed interdum vt adiutor, interdum etiam vt opifex primarius. Eſt enim in pleriſque ars natura præſtantior: vt quæ non ſolùm naturam imitatur, ſed & modò adiuuat, modò etiam ſuperat, ac ſæpe medendo plus quàm natura gerit. Etenim humanę vitæ moderatrix natura, cuncta quàm optimè poteſt adminiſtrat, ídque aſſiduè molitur, vt corpus in extremam vſque vitæ periodum integra, aut quam ſaltem ortu accepit, ſanitate conſeruet: & ſi qua id fortè extrinſecus iniuria laceſſitur, eam pro viribus propulſet. Quæcunque autem vel tuenda ſanitate, vel morbis profligandis rectè illa gerit, imitatur conſilióque dirigit medicina, vnam ſanitatem ſcopum agendorum ſibi proponens. Nonnunquam & morbi peruicacia impeditæ vel imbecillitate laboranti naturæ, adiutrix medicina fert opem, & manca inchoatáque munera explet ac perficit, diuturnóſque morbos plerumque breuiores facit. Quinetiam naturam interdum ea ſuperat. Siquidem luxatos artus reponit, vulnerúmque disiuncta labra adducit, & in aliis nõ paucis præcipuam curationis partem adminiſtrat, quam minimè natura aggredi poteſt. Quorſum quæſo conſtituta hæc eſſet tot tãtíſque maiorum vigiliis, niſi maius quid-

dam

dam & excellentius quàm natura præstaret? Vt fabrica in auro, quæ naturalis est materia, opera magnifica & eximia insculpit superiora naturæ viribus, & architectura ex lignis & lapidibus ædes templáque extruit, quæ architectari natura nunquam possit: sic & medicina nõnulla maiora, interdum & præstantiora gerit, quàm natura queat efficere. Nimirum quòd natura instinctu solo, medicina verò rerum ducatur cognitione ac intelligentia. Quum igitur omnium quæ mundus habet medicina perspectas vires teneat, internoscátque salutaria à pestiferis, hæc quidem longè præuidet & declinat, illa consectatur & inquirit, & ita tempestiuè adhibet, vt suis viribus exitiales alioqui morbos leniat faciátque salutares, quos sola natura nunquã euicerit. Iam verò medicinæ scopus sanitas est. Hãc violatam restituit sanatio, quæ modò natura ac sponte, modò arte fit. Leuiores morbos sola natura plerumque sanat, ídque per se nullo artis subsidio: grauiores sæpius arte indigent, quos non ipsa per se, sed adhibita curatione sanat: nam quæ arte fit sanatio, nõ nisi curatione perficitur. Est autem curatio, recta atque cõueniens remediorum vsurpatio. Remedia dicimus quæcunque corporis affectum præter naturam depellunt. Horum autem recta & conueniens est vsurpatio, quum idonea quãtitate & modo rationéque congrua adhibentur, atque in his curatio omnis consistit. Tria igitur sunt quibus ars tota medendi constituitur: remedij genus, quantitas, & vtẽdi ratio: quę hoc libro accuratè persequi consilium est. Remedij genus vt planiùs cognosci percipíque possit, discernẽdum vnúmne an multa esse oporteat. Si vnum, simpléxne an cõpositum: si multa, simúlne omnia, an sigillatim, & quo quæque ordine afferenda sint. Atque hæc recta censenda est methodus. Quãtitas rectè designabitur si constet quàm validum remedium, quo gradu recessus à mediocri, quo pondere, quoties & quandiu exhibendum sit. Vtendi ratio explicat per quæ loca abigendus morbus est, cui sedi adhibenda remedia, qua forma, quo morbi tempore, quáve hora. Hæc igitur omnia nosse oportet, vt conueniens fiat remediorum vsurpatio. Quum enim remedium conuenienti & quantitate & ratione adhibetur, arte curatio succedit.

De remedij inuentione. Cap. II.

MORBVS omnis contrariis profligandus: contraria enim sunt morborũ remedia. Remedium est quod morbũ depellit: quicquid autẽ morbum depellit, id illi vim infert: quod vim infert, contrarium est: omni ratione igitur remedium morbo contrarium esse necesse est, omnémque morbi depulsionem atque curationem contrariis perfici. Contraria multifariam dicuntur. Quæ non in qualitate solùm, verumetiam in quãtitate, in numero, in situ, in figura, in omni denique genere plurimùm distant, vt calidũ & frigidum, humidum & siccũ, durum & molle, crassum & tenue, atque etiam magnum & paruum, mul-

tum & paucũ, altum & depressum contraria sunt, quæ propriè nuncupantur aduersa. Alia contraria sunt quæ priuantia appellantur, vt plenum & inane, integrum & corruptum, continuum & solutum. Quæcunque autem remedia contraria morbos remouere & valetudinem restituere possunt, in hęc tria genera retulerũt medicorum celeberrimi, quæ sunt medicamentum, chirurgia, dięta. Chirurgiam in aliud tractandi tempus reiecimus, medicamentorum alimentorúmque vires hîc tradituri. Quæ morbis aduersa dicuntur, non in mediocritate quadã consistunt, sed ab hac in oppositum diuertũt. Quod enim mediocre est in medio extremorum positum, nũquam ad mediocritatem id traducet, quod vel extremum iam est, vel in extremum deuergit. Nam quum illa vel permistione vel contactu congrediuntur, mutua actione sese obtũdunt, suásque vires remittunt, ac neutrum omnino in alterius naturam, sed in medium quiddam facessit. Itaque quod frigidum est, non temperatis, sed calidis duntaxat in temperiem reuocatur: queadmodum quod tortuosum est, nisi in aduersum crebrò retorqueatur, rectum vix euadet. Hoc autem in priuãtibus multo euidentius existit, inter quæ quoniam medium nihil intercedit, non nisi con trariis curationem perficiunt. Rata igitur constánsque manet curandi lex per contraria. Arbitrãtur plerique, medendi summam legem euerti, dum morbos quosdam audiunt remediis depelli similibus. At eiusmodi omnia morbo licet similia sint, eius tamen causæ primùm ac per se aduersantur, morbo autem ex accidenti: húncque tollunt non per se, sed sublata eius causa. Sic rheumbarbarum, quãuis calidum, febrem soluit, dum ipsius materiam expurgat. Et lassitudinem exercitatio lenit, quòd humorem per musculos effusum discutiat. Et vomitionem sedat vomitio, quæ proritantem humorem excutiat. Et dysenteriam purgatio leuat, noxia materia eius efficiente causa detracta. Ad eundem prope modum frigidæ larga perfusio conuulsionem (vt est apud Hippocratem) soluere putatur. Cæterùm non eiusmodi remedia hîc scrutamur, sed quæ primùm ac per se affectum summoueant. Sunt autẽ eiusmodi omnia curando affectui verè contraria. Itaque quum suum cuique morbo contrarium sit remedium, eadémque sit contrariorum doctrina, quot certè morborum, tot & remediorum genera sunt constituenda. Vt igitur aliàs vnicus morbus est, ísque aut simplex aut compositus: aliàs multi existunt modò impliciti, modò disiuncti: ita sanè & remedium aut vnum est, ídque vel simplex vel compositũ, aut multa existunt vel disiuncta, vel implicita. Hæc summa remediorum genera ex vno simplicíque fluxerunt. Nam vt vnum multis, ita simplex composito prius existit. Quocirca vt ea rectè cõstituantur, simplicia enumeranda sunt, & in primis inuestigandi colligendíque simplices omnes affectus præter naturam, quicunque vel in corpore vel in humoribus aliísve cõtentis subsistunt. Partis quidem similaris vitia & simplices affectus contra naturam sunt, intemperies calida aut frigida, humida aut sicca. Ad hæc substantiæ laxitas & mollitudo: deinde corruptio atque putredo

do. Eadem vitia in humoribus quoque atque in cæteris contentis insunt, maximè verò intẽperies & corruptio. Præter hæc quoque immodica exuperantia qualis in plethora, turbulenta agitatio atque defluxio, crassities atque tenuitas, durities & mollities, lẽtor seu tenacitas & acrimonia. Hæc
5 enim quoties à naturæ modo longiùs absunt, vitiosa & prẽter naturã censeri debent. Instrumẽtorum verò vitia, quæ quidem medicamentis emendari possunt, numerari solent: meatuum læuitas & asperitas, angustia seu coarctatio, & amplitudo seu dilatatio, densitas & raritas, occlusio & apertio. Nam cætera quæ vel in figura, vel in numero, vel in magitudine fie-
10 ri traduntur, aut ex enumeratis humorum vitiis obtigerunt, aut certè chirurgiam expostulant, quemadmodum & continui solutio affectus partis vtriusque cõmunis. Quare non alij simplices & primi affectus præter naturam consistunt in nobis, quorũ sit per medicamenta curatio. Iam verò si his aduersas medicamentorum vires perscrutemur, ita quidem in
15 medendi arte omnia inter se collata è regione respondere videbuntur, vt quot affectus contra naturam simplices, totidem existant & medicamentorum facultates, párque sit affectuum atque remediorũ numerus. Quod & alia diuidendi ratione certiùs aliquãdo demõstrabitur. Itaque intemperiei calidæ contrauenit & opponitur medicamentum refrigerans, fri-
20 gidæ calfaciens, humidæ exiccans, siccæ humectans. Humorum exagitationi sedans & reprimens: defluxioni tùm inhibẽs tum repellens. Exuperantiæ aduersatur vacuans per vomitum, aluum, vterum, per vrinas & sudores, & quod per nares aut partem aliam attrahit: & quod per cutem resoluit digerítque: crassitiei τὸ λεπτυντικὸν attenuans: tenuitati τὸ παχυντικὸν in-
25 crassans: duritiei τὸ μαλακτικὸν emolliens: mollitiei τὸ σκληρυντικὸν indurans: lentori τὸ ῥυπτικὸν καὶ τμητικὸν detergens & expurgans. Acrimoniæ τὸ ὑδατῶδες ἐμπλαστικὸν illinẽs & glutinosum frigidum. Partium laxitati τὸ στυπτικὸν contendens & corroborans. Corruptioni quod hanc inhibet alexiterium & alexipharmacum: putredini concoquens, suppurans & expurgans. His
30 contraria sunt venenatum corrumpens & septicum. Meatuum læuitati repugnat τραχῦνον exasperans, asperitati λεαῖνον læuigans. Angustiæ dilatans, dilatationi coangustans seu astringens: densitati ἀραιωτικὸν rarefaciens: raritati πυκνωτικὸν densans: occlusioni ἀναστομωτικὸν aperiens: apertioni συνακτικὸν occludens. Continui solutioni & agglutinans & sarcoticum
35 & epuloticum: his autem contraria sunt exulcerans, exedens, causticum & escharoticum. Omnes igitur simplices, tum affectus præter naturam, tum medicamentorum facultates summatim percensuisse videor. Hæc generalis est remediorum pro affectuum varietate inueniendorum ratio, atque indicatio summa, è qua medicamentorum omnium tam simpli-
40 cium, quàm compositorum vires peti debent.

Simplicis affectus, ſimplex curatio. Cap. III.

SIMPLEX affectus, ſimplici remedio, compoſitus compoſito propellendus. Qualis enim morbi, talis eſt & contrarij remedij conditio. Vt enim affectus alius ſimplex eſt, alius compoſitus vel implicitus: ita contrarium remedium aliàs ſimplex, aliàs cõ-poſitum aut ex variis implicitũ ſit oportet. Itaque ſimplicis affectus ſimpliciſſima eſt per contrarium curatio. Cui perſpecta cognitáque ſit morbi natura, facilè ſit nulla adhuc arte, ſed communi quadam animi notione contrarium ipſi curando remedium opponere. Nam ſi vel corpus vel humor aliúdve contentum calidius euaſit, cuius efficiens cauſa eſſe deſierit, ſolis refrigerãtibus ad mediocre temperatúmque remigrabit: ſi verò frigidius, ſolis calfacientibus, ſi humidius ſiccantibus, ſi ſiccius humectãtibus: ſi quid denique humoris copia turget vacuãribus, ſi quid inanitum eſt, replentibus. Eadémque ratione in cæteris, omnem exuperantiam contraria depellit exuperantia. At verò inter ſimplices illas & primas cæterarũ quaſi effectrices, quæ calida eſt intemperies pari rempore atque frigida diſcutitur. Licet enim caloris quàm frigoris maior ſit efficacitas, illi tamẽ patientis corporis repugnantia magis obſiſtit: agenti frigori vt minus ẽfficaci, ita & repugnãtia minor occurrit, quò fit vt pari illa tempore ſuas efficientias exerceant effectúſque compleant. At nihilominus tutior eſt ac mitior calidorum quàm frigidorum vſus. Nam frigida dum calorem præter naturam expugnare contendunt, inſito pariter negotium faceſſunt: calida verò dum frigus propulſant, inſitum pariter calorem exuſcitant atque fouẽt. Sed & inſitus corporis calor aduentitio quaſi auxiliarius opitulatur, vt faciliùs ac mitiùs externum frigus excludat. Iraque frigida intemperies tutiùs ac mitiùs quàm calida tollitur. Id verò de recente ac leui audiendum. Nam inueterata atque cõſummata frigida intẽperies ægriùs multo quàm calida cedit remediis, quemadmodum extrema ſenectus inſito calore deſtituta ac morti iam proxima, minus medicabilis eſt quàm hectica febris. Sicca quoque intẽperies tardiùs omnino ac difficiliùs eximitur quàm humida. Si obſcurior morbi ſpecies nõdum tibi penitus cognita perſpectáq; eſt, huic ne properes remedia adhibere: ſed rem totam naturæ cõmittito. Natura enim proba ratione viuẽdi adiuta & innixa, aut morbũ ꝓfligabit, aut patefaciet & foras proferet. Incerta quippe medicatio & irrita, non niſi diſpendio decernitur. Si quid fortè experiri cogẽris, leue id eſto, ne fiat in re ancipiri, iactura grauis. Hæc quidem de affectu ſimplici ac ſolitario, cui nec cauſa, nec graue vllum ſymptoma aſſiſtit. Nunc de affectu quem ſua adhuc cauſa fouet ac continet.

tutior est ac mitior calidorum quam frigidorum usus.

Itaq; frigida intemperies tutius ac mitius quam calida tollitur

De methodica & legirima curatione. Cap. IIII.

CAVSA omnis prius quàm affectus methodo recta excindi & ſummoueri debet. Cauſa enim perſiſtente, affectus manet, nec penitus euelli poteſt. Quòd ſi adnitaris, quantum huius demes, tan-

tantundem assidua & continens causa(nũquam enim naturalis quum sit, ociosa manet) proferet: atque licet affectus interdum leuior euadat, minimè tamen eius succedit perfecta curatio. Quum recẽs affectus nulla adhuc firma stabilíque constitutione inhæreſcit, totus quidem sublata causa
5 plerumque disperditur: at quum pars quædam eius genita iam est, pars quasi ortu nouo continenter additur, tum causæ sublatio affectũ non eximit. Quocirca causa primùm, genitus dein affectus summouendus: ita enim radicitus extirpabitur, nihil vt deinceps eius repullulet. Ergo & quũ longior quædam continuatio seriésque causarum existit, in qua alia ex a-
10 lia nasci & existere, & omnes inter se aptæ connexæque videbuntur, suo quæque ordine demẽda erit, ab ea curationis ducto exordio, quæ ortu prima, inuestigatione verò postrema fuerit inuenta. Ab hac sensim ordinatímque ad ceteras, postremóque ad morbũ progressus fiet, suo cuique obiecto contrario. Hæc non iam simplex, sed methodica curatio est, quæ nõ
15 solis remediis, sed via vtendíque ratione completur. Hac vna maximè herbariis atque pharmacopæis, quibus etiã cognita est remediorum materia, medicus est præstantior. Esto exempli causa, impuri eiúsque calidioris alimenti vsu lõgo & immodico chylus acrior factus, qui dein necessitate & alterius penuria raptus in iecur, bilem multã vitiosósque humores profe-
20 rat, quorum postea sit in venis facilis corruptio ac putredo, quã proximè febris sequatur suis comitata symptomatis. Cõstat sanè neque febrem neque eius symptomata sedari posse, nisi vacuata putredine. Hanc verò frustra purgari, nisi quæ hanc gignit humorum colluuies emendetur: hanc emendari non posse quandiu chylus impurus è ventriculo affluet & impu-
25 rius calidiúsque alimentum suppeditabitur. Itaque nisi vrgentius quidpiã interpellet, primùm prohibendæ sunt euidentes causæ quęcunque impurum chylum ingenerant, mox expurganda impura omnis colluuies quæ putredinis est materia, ac demum quæ his ex causis orta est humorum putredo vacuanda: ad postremum si quid caloris alieni vel in humoribus, vel
30 in ipsis partibus derelictum sit, extinguendum. Quendam rursum statuamus molesta cerebri destillatione vrgeri, quæ ex immodico excrementorum prouentu sit orta: hic verò ex frigida humidáque cerebri intemperie, quam vel alimentorum refrigerantium vsus, vel gelidi cœli occursus pepererit: constat ipso statim initio, tum immutata victus ratione, tum aliis
35 quibuscunque remediis corrigẽdam cerebri frigidam intemperiem, mox eximendum omnem excrementorum prouẽtum: sic demum quæ ab hoc fit destillationem protinus conquiescere. Hac ratione simplicis omnis affectus curatio pro causarum ordine procedat. In connexis quoque aut consequentibus, affectus omnes eo sigillatim extirpentur ordine, quo sibi
40 ortu succedunt. Affectus enim prior statim initio eximatur necesse est, vt si crebrior ea distillatio tandem illabatur in ventriculum, cuius vitio tum nausea orta, tum deiecta appetentia, tum impedita sit concoctio, neque profectò nausea tolli, neque appetentia, neque concoctio restitui potest,

nisi expurgato ventriculo, prorsus verò expurgari nequit non antè inhibita destillatione, neque hæc inhiberi nisi vacuato cerebro sublatáque frigida intemperie eius effectrice. Itaque nisi vrgentius quidpiam sollicitet, primùm corrigēda frigidior cerebri intemperies, dein quicquid genitum est excrementi, purgandum est: ac si quid posthac gigni contingat, id cursu naturali deriuandum in nares: his quum destillatio expurgata & auersa fuerit, ventriculus omnino expurgandus, dum in eo nihil sit reliquum, atque vanescant symptomata quæ laboranti erant importuna. Hæc vtique vera est & exquisita medēdi ratio, ex causarum affectuúmque serie ineunda. Affectus dico præter naturam, qui vel in partibus ipsis vel in contentis inhærescunt, id est vel morbos, vel interiores eorum causas. Horum quippe vitium quodque contrario oppugnandum est. Symptomata verò inter hæc plerumque apparent interiecta, sed quorum tamen propria non est curatio, neque his contrarium quicquam è regione obiicitur, quòd sublatis affectibus ea protinus euanescant. Methodi atque ordinis inuersio, nō modò nihil ad curationem proficit, sed & plerumque morbum conduplicat. Quum enim persistente causa de morbo nonnihil subtrahitur, licet tum fortasse sibi æger nonnihil leuatus esse videatur, mox tamen pari ferocitate morbus repetit atque etiam interdum maiore: vt quum collecta fluxio calidis vehementérque dissoluentibus discutitur, quæ irruenti causæ motum vehementiorem afferunt & agitant. Atque hæc quidem methodus in causarum ordine: quæ verò in implicitis & cōpositis affectibus tenenda deinceps monstrabitur.

Methodi atq; ordinis inuersio non modo nihil ad curationem proficit, sed et plerumque morbum conduplicat.

Quum multi morbi insunt, quænam curandi methodus. Cap. V.

QVVM disiuncti & disparati morbi in corpore cōsistunt, suā quisque seorsum medendi rationem obtineat. Qui ita sedibus longè distant, vt vnicuique sua possint remedia cæteris intactis adhiberi, possunt ij & sigillatim & pariter omnes curari, minimúmque refert cui primùm propria remedia decernas. Impliciti verò atque compositi nō nisi methodo ac ratione summa eximi possunt. Nam implicitì quoniam tam vicinis partibus insident, vt communiter ipsarum functiones impediant, vix propriam seorsum curationem habent. Multo magis est compositorum implicita sanatio. Etenim quum vni eidémque particulæ penitus inhærescant, & in vnum quasi conflari coëant, quodcūque remedium vnum quempiam, idem cæteros quoque pariter attinget. Quum igitur neque compositis neque implicitis, singulis liceat propria seorsum accommodare remedia: quúmque omnium curatio eodem tempore probè administrari nequeat, methodus omnino adhibēda in primis est, quæ suum cuique ordinem præstituat, & quid primò, quid secundo, quid denique tertio quartóve loco sit sanandum. Porrò autē ita variè concurrētibus morbis accidit interdum vt omnino consentiant, quum vnius curatio

curatio alteri sanando conducit, aut nihil saltem obest: interdum dissentiant, quum vtriusuis curatio alteri incommodat morámque affert: nonnunquã verò partim consentiant, partim dissentiant, atque eatenus vnius curatio alteri & prodest & obest. Implicitos morbos atque cõpositos qui
5 aut congruunt aut minimè dissentiunt, & simul & seorsum sanare licet: quúmque id seorsum fit, ab vtrouis incipere conceditur: vt si oculus suffusione & albugine teneatur implicitis affectibus, & quorum proximæ sunt sedes, potest suffusio acu deprimi perstante albugine, potest & albugo deleri permanẽte suffusione, possunt & illæ si videatur pariter eximi. Simili-
10 ter si iecur frigida intemperie simúlque obstructione simplici tenetur, ex quarum permistione compositus est morbus, intemperiem medicamentis emendare licet, quæ obstructionem nec expediant, nec geminent: & hanc quoque expedire intemperie remanente: licet & simul iisdémque remediis illas tollere. Quum impliciti aut compositi morbi omnino dis-
15 sentiunt, nec prorsus huic aut illi, sed vtrique mediocritate quadam & cõtrariorum permistione succurendum. Sic increscenti phlegmone reprimentia remedia digerentibus permiscentur. Sic etiam ventriculum frigidiorem & iecur calidius temperata iuuant, quæque ex calidis frigidísque constant, & modò horum, modò illorum vsus alternatus. Vbi vterque in-
20 cremento iam vires acceperit, quoniam contraria præsidia postulant, difficilè sanescunt, ac plerumque desperati & insanabiles permanẽt. Quum impliciti morbi partim consentiunt, partim dissentiunt, ab eo auspicandum, cuius curatio alteri haudquaquam officiat, & ab eo sine quo alterius curatio compleri nequeat: vt quum ophthalmiæ implicatur albugo, quo-
25 niam acribus hanc detergere non est quin noua accersatur fluxio exasperetúrque phlegmone, hæc in primis quidem sananda, mox detergenda albugo. Quum etiam in parte vlcus est, ídque cauum & inflammationi cõiunctum, vlcus neque agglutinari neque ad cicatricem perduci potest, nisi carne impleatur: carne autem proba impleri non potest, nisi inflamma-
30 tione sedata pristinam temperiem pars receperit. Imò quæ cicatricem inducunt, quia validè siccant, carni gignendæ obsistunt, & quæ carnem regignunt, inflammationem augent. Necesse igitur est inflammationem primùm extingui, quæ rationẽ eius obtinet, sine quo nequit curatio perfici: deinde carne vlcus impleri, tandémque cicatrice obduci. Hanc meden
35 di methodum dictãt simplicium affectuum naturæ, quæque illis contraria opponuntur remedia. Horum quippe obseruatione cognosci potest, quid à quo, quid cum quo, quid post quod sanari possit. Ita quidem omnis absoluta videri potest legitima morborum curatio, quam semper sequi oportet, dum nihil vrgentius interueniet, quod hanc necessitate qua-
40 dam interpellet.

De

De curatione extraordinaria legitimæ opposita. Cap. VI.

IN affectuum connexione plerumque vrgentiori vel inuerso & præpostero ordine in primis succurrendum. Ab eo enim auspicanda curatio, à quo maximè ægro periculũ impendet, in eúmque primùm medentis consilium dirigi debet. Vrget autem & 5 periculosus est affectus bifariam: aut propriæ essentiæ magnitudine, aut læsæ functionis præstantia, aut facultatis offensæ dignitate corpus vniuersum gubernantis. Atque horum quidem periculosissimus est, qui vniuersalem facultatem prosternit, & vires frãgit corporis gubernatrices, vt quarum conseruandarum gratia omnis instituatur curatio. Ab hoc sequitur 10 qui præstantem quandam & eximiam functionem lædit: minus his periculosus est qui magnus quidem existit, sed citra præstantis functionis aut virium iacturam. Cæterùm si quando vel à functionis læsione, vel ab affectus magnitudine maius quàm à virium iactura ægro periculum impendet, ab alterutro auspicandum, atque in id quod est grauissimum omni cura 15 & cogitatione primùm incumbẽdum, siue id ante susceptam curationẽ partum iam erat, siue recens dum legitima adhibetur curatio interueniat. Grauissimum autem dicere possis, vel quod maximè ęgrum in vitæ discrimen adducit, vel de quo is grauissimè queritur, cuius precibus & votis interdum cedere cogimur. Hæc vt illustriora exemplis fiant, memoria repe- 20 tatur frigidior illa antè commemorata vẽtriculi intemperies, eiúsque cruditas ex cerebri destillatione profecta, omnísque eius legitima curatio: cui tamen vt proposito seruiat hoc insuper addamus, tam frigidam esse vt totus æger inhorrescat, vixque queat cõsistere: morbi quidem vis atque magnitudo hanc primùm lenire hortatur, deinde ad destillationem quæ eius 25 causa est accedere, quemadmodum æstuosum febris ardorem plerumque intermissa causa compescimus. Rursum verò id quoque ponatur, congestæ pituitæ vi vsque eò ventriculi appetẽtiam languescere calorémque remitti, nihil vt concoquat, sinátque quicquid assumitur aut crudum deiici aut vomitione reddi: læsæ quidem functionis necessitas ac præstantia sua- 30 dent in primis ventriculum expurgandum antequam irruens omnis destillatio sistatur. Hanc eandem pituitam si tertiò statuamus ita in os ventriculi defigi, ipsumq; tam acriter ferire, rosionísque sensum inuehere, vt frigidos sudores, viriúmque defectionem ac syncopem accersat, ita quidem maximè curationis methodum inuerti continget: tum quippe præ- 35 termissis omnibus, properandum vt pituita accuratè abstergeatur. Tribus itaque hisce concurrentibus, postremum omnium maximè vrgere solet, nisi fortè (quod rarissimum est) vsu veniat, morbi magnitudinem aut læsæ functionis præstãtiam plus negotij facessere. Omnem igitur eiusmodi curationem extraordinariã dicere solemus. Aliàs autem posterioris cura- 40 tionem prioribus prodesse, aliàs obesse contingit. Prodest in his quæ nunc commemoraui: quibus enim præsidiis posteriora, iisdem & priora tolluntur. Eodem quippe pituita medicamẽto potest è cerebro atque ventricu-

quibus præsidiis posteriora, iisdem & priora tollunbur.

lo

lo expurgari. Expetenda omnino optabilíſque curatio, qua omnibus eadẽ opera medeamur. Quòd ſi poſterioris medicatio priori neque confert neque officit, nõ vtique magna poteſt celeritate perfici, ſed ferè longiùs producitur: tum nihilominus tamen vrgentiori obſiſtendum, aliis quoad fieri poteſt minimè neglectis. Quum verò vrgẽtioris curatio cæteris prorſus obeſt, atque contraria expoſcit remedia, dũ illi vacamus, reliqua deteriora fieri eſt neceſſe, quorũ dein aut difficilior aut certè longior ſit futura methodica curatio. Hoc tamen optabilius eſt quàm vrgentioris ferocia & effrænatione affligi & proſterni ægrotantis vires. Læſio etenim morte eſt tolerabilior. Qui methodum in omnibus nimium pertinaciter exquirit, pariter cum morbo plerumque hominem de medio tollit. Age verò donemus pituitam, quę in ventriculum è cerebro fluxit, ita demum in venas intrudi, eáſque adeò obſtruere vt bilem coërceat, hácque putreſcente cauſum accendat: quis tam inconſideratus aut rudis ſit, vt in perſeuerantem deſtillationem totus incumbat, neglecta febre quæ interim ægrotum ſit peremptura? Quis non potius properet in primis ardentem febrem tum vacuatione, tum refrigerantibus reſtinguere, etiam ſi quid in deſtillationem peccet, aut etiam irritet? Eadem eſt atque etiam multo manifeſtior in ea pleuritide ratio, quã è capite ruens frigida deſtillatio, ſenſímque ſuccingentem mẽbranam ſubiens excitauit. Sæuiori quoque ſymptomati quod vires nimiopere conuellat aut etiam proſternat, in primis diligentérque ſuccurrendum, morbo etiam interdum prætermiſſo. Quanquam enim ſublato morbo protinus ſymptoma vaneſcit, quòd nuſquam in corpore ſubſiſtat, ſi tamen nimium graue infenſúmque eſt, ne violentia aut pernicie iugulet, leniendum protinus, ipſáque methodus inuertenda. Atque ea quidem ſymptomatis ſanatio eſt, non qua ſymptoma, ſed qua aut offenſarum virium, aut noui cuiuſdam affectus cauſa exiſtit. Nam vigiliæ, dolor excrucians, immodica omnis vacuatio, vacuandorum ſuppreſſio, prohibita tranſpiratio & vires debilitant & morbos ingenerãt. Itaque vrgente quouis ſymptomate quãdiu virium robori fidimus, methodus quidem tenenda, nec contra artis præſcriptum in ægrotantis gratiam vni vacandum ſymptomati. At ſi iam vires labant, protinus ſymptomati occurrendum, morbo tantiſper omiſſo, omníque ratione vires fulciendæ & reficiẽdæ, quò & morbo obſiſtere & toto curationis ſpatio ſatis eſſe poſſint. Sic igitur temperanda ſunt omnia, vt neque laborans malorũ ſæuitia crudeliùs torqueatur, neque delicata mollíque medicina quæ conſanuiſſe videbantur recrudeſcãt. Hactenus explicatum ſatis qua ratione vniuſcuiuſque affectus remedium perueſtigetur, ſiue id ſimplex ſiue compoſitum, ſiue vnum ſiue multa: & quo hæc ordine congruenter & methodicè afferẽda ſint. Nunc remedij deſignanda quantitas.

qui methodum in omnibus nimium pertinaciter exquirit pariter cum morbo plerumq; hominem de medio tollit

Vt

Vt remedij quantitas definienda ſit. Cap. VII.

EXPVRGANDO morbo paria quodam modo opponenda adhibendáque ſunt remedia. Vt tria erant ex quibus medendi ars conſtituebatur, remedij genus, quantitas & vtendi ratio: ita tria ſunt ex quibus illa noſſe oportet, affectus ſpecies, magnitudo, & partis cui inſidet conditio. Ex affectus ſpecie remedij genus innoteſcit, ex illius magnitudine remedij quantitas, ex partis conditione vtendi via & ratio perueſtiganda. Affectus ſpeciem oſtendunt propria ipſius ſigna quæ demõſtratiua dicuntur. Magnitudinem verò, ſignorum ſymptomarúmque vis ac impetus, & tum à priſtino & naturali habitu, tum ab eo qui ante morbum fuerat, receſſus indicat. Hic autem ex laborantis natura, ex ætate & conſuetudine deprehenditur. Naturam dico non modò inſitum temperamentum, ſed & organorum conformationem & ſitum, omnémque inſitam eorum conſtitutionem. Conſuetudo cõſtat ex vitæ genere, ex ſuperiore victus ratione, & ex anni tempore, cœli ſtatu & regione in qua quis plurimùm verſatus eſt. His ſi propria ſigna accedant quæ alio loco prodita ſunt à nobis, certum indubitatúmque euadet, quænam aut totius corporis aut partis affectæ priſtina fuerit conſtitutio. Ad hãc deinde ſi morbi magnitudo ſymptomatum vi percepta conferatur, planè conſtabit quantùm morbus à priſtino habitu receſſerit, & quàm valida decernenda ſint remedia. Cognitus ſit Dion ante morbũ calido ſiccóque temperamento, Theon verò frigido atque humido: ambos peræquè adoriatur febris ephemera. Theoni qui à priſtino habitu longiùs receſſit, frigidiora remedia quàm Dioni decernenda ſunt, grauiùs quippe & periculoſiùs ex Hippocratis ſententia laborat, quòd ipſius naturæ, ætati atque conſuetudini minus cõſentaneus ſit morbus. Eadem ratione ſenex, qui iuxtà ac iuuenis tactus iudicio febricitet, frigidiora tandem quàm iuuenis expoſcet auxilia, licet ad ea ſenſim veniendum eſſe hortetur virium imbecillitas. Similiter quum pituitoſum atque bilioſum par cauſus inuadit, bilioſus cognato morbo minus periclitatur, huícque leuiora medicamenta tum bilem purgantia, tum refrigerantia quàm pituitoſo cõgruunt. In partibus quoque ſi tendo pari atque caro vel humorum influxu vel vlcere tentatur, ſicciora quàm caro remedia poſtulat. Et vt generatim complectar, aduerſus omnem affectum pręter naturam adhibendum eò vſque contrarium eſt remedium, dum in naturalem aut certè in priſtinum habitum ſit regreſſus. Id autem aliàs ſemel & vniuerſim fit, aliàs ſenſim ac paulatim. Remediũ quod par morbo exiſtit, quódque tanto receſſu quanto & morbus à naturali diſtat, eum quidem omnino & vniuerſim eximit atque perſanat. Etenim ſi quatuor numeris corpus incaluit, quicquid quatuor quoque numeris frigidum, paribus viribus ei conuenienter adiungetur, id quidem vehementer immutabit, paritérque tantundem ab eo viciſſim immutabitur, dum mutua amborum pugna mediocritas quædam emergat. Vt enim ſi in aquam feruentiſſimam alterius gelidæ par modus infundatur

grauius et periculosius laborat quod ipsius naturae, aetati, atque consuetudini minus consentaneus sit morbus Hippoc.

infundatur, permiſtione tepor exurget: ita corporis ſanguini humoribúſque valde calidis, ſi aut alimenta aut medicamẽta paribus viribus frigida, necdum ventriculi calore prorſus obtuſa accedunt, perfuſione temperies inducetur. Si quæ verò partes incaluerunt vehemẽtius, eorum attactu adhæſúque priſtinam mediocritatem recipient. Ad hunc modum humoris lenti & glutinoſi adhæſionem omnem detergit medicamẽtum æquè validum, & vitioſi exuperantiam vniuerſam tollit medicamentũ quod huic ſemel detrahendæ ſit ſatis. At verò quod ſuppar infirmiúſque morbo eſt, hunc quidem minuit eáque ratione iuuat, ſed nec prorſus tollit nec perſanat. Quod enim ordine ſecundo frigidum ſit, haudquaquam poteſt quarti ordinis calidum affectum ſemel & vniuerſim eximere, ſed eius tamen portionem aliquam delet detrahítque. Nam licet ab affectu vehementiore id fortaſſe victum & quaſi extinctum ſit, ea tamen veluti colluctatione aut ſibi parem aut aliquanto minorem alterius portionem ſuſtulit. Curando igitur affectui contrarium remedium aliàs quidem par, aliàs infirmius adhibendũ, his ferè legibus. Leuior affectus pari contrario ſemel vniuerſímque ſummoueri poteſt: quando quidẽ nullã id corpori viribúſve inſignem vim infert. Extremis quoque morbis extrema diligentiſſimè remedia authore Hippocrate ſunt adhibenda. Præcipites enim ſunt & acerrimi, vt apoplexia, quíque breui oppreſſuri ſint vires & extincturi. In quibus etiam morbis materia turget, ſuóque motu & inſtabilitate omnia conturbat, ſtatim initio valentiſſimum medicamentum adferendum eſt. Præſtat enim nonnullo virium diſpendio morbum diſcutere, quàm ſinere, vt ea materia principem aliquam partem obruat, & nullo ſubſidio vniuerſę vires mox collabantur & concidant. Mediocris autem affectus quoniam nec præceps eſt nec periculoſus, lentè paulatímque tutiùs eximitur. Non enim citra corporis offenſionem, & magnam perturbationem iactúramque naturæ, vniuerſum repente demoliri licet, quòd in contrariorum validorum pari robore magna vi & vtriúſque iactura confligatur, multóque magis ſi corporis aut partis affectæ ſubſtantia rara, aut eximio ſenſu prædita ſit. Ita enim pronunciauit Hippocrates, vniuerſim & repente vel vacuare vel replere, vel calfacere vel refrigerare, vel alio quouis modo corpus mouere periculoſum: omne ſiquidem nimium naturæ inimicum: paulatim verò quod fit, tutum. Quum enim lentè id paulatímque fit, vtrique tum morbo tum naturæ conſulitur: morbus ſiquidem abigitur, natura quàm minimum fieri poteſt offenſa. Bifariam autẽ lentè paulatímque curationem fieri contingit, cõtrariis quæ aut pari aut inferiore ſint receſſus ordine. Nam & contraria paria ſi exigua quantitate adhibentur, & quæ inferiore ſunt receſſus ordine identidem repetita, morbum blandè ſenſímque eximunt. Quod enim ordine tertio frigidum eſt, ſi morbo paris ordinis applicetur quantitate modica, non vniuerſum poteſt ſemel repentéque diſcutere: at identidem ſæpiúſque repetitum poteſt. Atque hæc profectò tametſi copia nõ magnopere lædunt, tempore tamen qualitatis

noxiæ labem corpori quandam inurunt, vt nō admodum tutus ſit eorum vſus. Non enim immodicum corporis calorem congruenter vel opio vel mandragora vel hyoſciamo, exigua licet portione repetita extingues: neque exuperantem humorem parua portione vel ſcammonij vel colocynthidis repetita vtiliter detrahes. Tutior altera eſt quæ lentè paulatímque ſit curandi ratio, contrariis blandis & quę inferiore ſint ordine, ſed aut repetitis, aut interdum copia maiore adhibitis. Senſim quippe multóq; ocio & tēpore affectum omnem depellunt, nullo aut certè quàm minimo corporis & virium diſpendio, nec vlla qualitate noxia in corpus inducta. Ne tamen vſqueadeo imbecillæ & lāguidæ ſint remediorum vires vt nihil ferè proficiant. Si quidem morbus vehementior illas plerumque ſic aſpernatur & contemnit, vt his vel iteratis nihil cedat. Sic verò blandæ ſint vt tamen aliquantùm iuuent, ne remediorū blandimentis (quod ſæpe fit) morbus exaſperetur. Viribus imbecillis leuis lentáque curatio neceſſaria: ea quoque ſemper optanda, niſi morbus vehemētior accelerare cogat. Tuta ſiquidem ea eſt ac iucūda, & quæ ſat citò fit ſi ſat bene. Hac paulatim medendi lege ſi omnia recta ratione geruntur, neque id ſuccedit quod ratio poſtulat, non protinus, inquit Hippocrates, ad aliud eſt tranſeundum. Tametſi enim manifeſta vtilitas necdum vlla ſit ſecuta, & tardior ſit remediorum euentus, de recta tamen medendi via decedēdum non eſt. Imperita ſtoliditas nihil ratum certúmve obtinens, huc illuc per omne remedij genus oberrat. Dum tamen in eodem remediorum genere conſiſtas, per varia & multa euagari licet, ne vni aſſueſcens natura eius vim non ſentiat & aſpernetur. Sed & plerumque remedium vni, non alteri confert, ob eas proprietates quæ ſunt medicamentis cum corporibus communes, & quæ ſola experientia deprehendi poſſunt. Quod igitur permutatione vtiliſſimum compertum fuerit, id ſedulò vſurpandum, quod verò noxium protinus immutandum. Quæſitum ſępe dubitatúmque eſt, poſſítne blandum ac lene remedium iteratum, id ſenſim præſtare, quod validius ſemel & vniuerſim, huiuſque vehementia compenſari crebritate & copia lenioris. Hoc ſanè in iis remediis veritatem habet, quæ nec genere nec agendi modo naturáque, ſed ordine ſolo diſtāt. Nam plantago vel copia vel crebro vſu æquè refrigerare poteſt, atque ſemperuiuum ſemel aut parciùs admotum. At verò non id efficiet quod opium, quòd huic vis inſit narcotica: neque agaricus crebriore vſu id quod ſemel colocynthis, quòd huic nō illi vis inſit trahendæ craſſæ mucoſæque pituitæ, ídque è ſummis & extremis corporis partibus. In omni porrò ſiue repente ſiue paulatim ſuſcepta curatione, ſic adminiſtrari tēperaríque remedia debēt, vt neque morbi quicquam indiſcuſſum maneat, neque contrarium morbi genus inducatur mediocritate trāſmiſſa. Id verò aſſequi in primis eſt arduum, vnáque remedij quantitas, omnium quæ in arte geruntur, maximè acri eſt iudicio decernenda.

Partium

Partium indicationes quibus limitatiùs definitur remedij quantitas. Cap. VIII.

REMEDII quantitas quam morbi magnitudo præſcripſerit, etiam pro partis affectæ conditione augenda minuendáve eſt: non enim omni ęquè parti eadem congruere poteſt. Partis autem conditio æſtimatur ex ipſius conformatione, poſitu, præſtantia atque ſenſu. In conformatione conſiderandum quàm rara ſit aut denſa. In ſitu verò ſitne in ſummo ea corpore conſtituta, an in alto demerſa, quàm longè abſit vel ab ore, vel ab eo loco cui remedium imponitur. In præſtantia ſpectandum párſne ſit ex earum numero quæ principes appellatur, & corpus vniuerſum gubernant, cuiuſmodi ſunt cerebrum, cor, & iecur: ánne munus publicum habeat & toti corpori commune, vt pulmo, vt ventriculus, inteſtina, renes, & veſica, & quæ his ſubſeruiunt venę, arteriæ, & nerui: aut an priuata ſit, ſibi duntaxat non aliis vtilis. In ſenſu videndum hebéſne ſit is an acutus. Horum autem animaduerſione remedij quantitas atque vis ſic eſt immutanda. Pars denſa & compacta, remedia expoſcit validiora & attenuantia magis, quorum vis intrò ſubire poſſit, cuiuſmodi ſunt renes & iecur, & quæcũque ſolida pars appellatur. Quæ verò ſubſtãtia eſt rariore, vt lië, pulmo, & muſculorũ caro, mitiora poſtulat. Affectus in corporis ſummo poſitus pari quodam modo remedio abigi poteſt: qui verò in alto corpore demerſus latet, valentius & attenuantius flagitat: validiora quippe inflammato iecori quàm inflammato abdomini extrinſecus imponuntur. Et ex aſſumptis vehementiora renibus quàm vẽtriculo debentur, quandoquidem in ventriculum illabuntur ea viribus integris: ad renes verò hebetiora & imbecilliora reddita, neq; qualia aſſumpta ſunt perueniunt. Longior quippe via eſt per viſcera partéſque multas directa, in quibus remedia aliis permiſcentur humoribus, nec leuem mutationem ſubeunt. Quocirca longè acriora & vehementiora decernenda ſunt, pro viæ longitudine & partium quas permeant numero. Præſtantia porrò idcircò mitiora expoſcit remedia, ne vehementiorum appulſu & contagione facultas aut offendatur aut diſſipetur ad vitæ conſeruationem neceſſaria. Priuata verò pars & ignobilis vehementiora perfert, & quanta expoſcit morbi magnitudo. Principi parti laborãti nullum adferendum eſt remedium quod immodicè vel relaxet vel refrigeret, vel aliena & occulta qualitate ſit prędituṁ, ſed id ſemper quadam corroborandi facultate polleat. Ob ſentiendi quoque præſtãtiam neque oculus, neque os ventriculi, vehementia acriáque medicamenta: hebetioris verò ſenſus partes & valida & acria medicamenta nullo incõmodo ſuſtinere ferréque poſſunt. Atque hæc quidem ſunt omnia, quorũ ſumma eſſe debet obſeruatio, vt certa decernatur remediorum quantitas. Ex his enim & ex intellecta morbi magnitudine, ſcin poteſt quàm validum remedium, quo gradu receſſus, & quo pondere conueniat, vt affectum ſemel vniuerſéque demat: aut

quoties & quouſque admouendum ſit, ſi lentè paulatímque id ars efficere præcipit. Semper autem priſtini habitus memor, in eúmque intentus, eouſque curationem promoue, dum in eum factus ſit regreſſus. Eò quippe redite conſilium eſt, vnde morbus exordium duxit. Priſtinum ſtatum, licet vitioſum, qualem acceperis conſerua, nec quādiu morbus fatigat, des eius in meliorem commutatione labores, niſi aūt morbi cauſa ſit, aut eius curationi officiat. Sublato recentiore morbo recreatíſque viribus, ſi quid demum vetuſtioris ineſſe deprehendetur, id ſenſim ocióque multo, ſi videtur, demoliendum. Nam quæ longo ſunt tempore contracta, lentè curare oportet: quæ breui, breuiter: vt creationis morbi atque curationis paria quodam modo ſint temporū momenta. Quiſquis remedij quātitatem arte cōſequi ſe poſſe diffidet, omnia ſenſim paulatímque gerat, dum æger ſibi videatur reſtitutus, & priſtinas receperit vitæ functiones. Quæſtionis huius magnitudine nō pauci occupātur: poſſítne quis ex morbo, in priſtinum & æquè atque antea ſalubrem ſtatum redire. Validis hæc vtrinque rationibus agitatur, ſed quicquid in ea vel obſcurū vel ambiguum eſt, explanatione adhibita elucebit. Morbus ſæpe repente emergit, cuius cauſa ſenſim radices egerat. Nam quicunque continentem cauſam intus habet, ſenſim multóque tempore genitus eſt: vt licet fortaſſe continua febris repente hominē prehenderit, eius tamē cauſa, quæ humoris eſt vitiū, multo antè tēpore ſenſim inualeſcebat, ob quam neque tum omnino & integrè ſanū corpus erat. Quū igitur febris ſublata cauſa perfectè ſanatur, corpus nō modò ad priſtinū ſtatum redit, verūetiam plerūque ad multo meliorē eo qui ante febrē fuerat. At verò fieri arte nulla poteſt, vt ad ſimilē habitū redeat ei qui ante morbū & eius cauſam fuerat: aut ſi morbus ſine cōtinēte cauſa fuit, fieri nequit vt in priſtinū ſtatū regreſſus ſit. Qui enim naturalis bonúſq; erat, ex morbo nōnihil immutatus eſt, párſque affectione aliquid cōtraxit, cuius naturā aut diu aut perpetuò redolet, manétque imbecillior: quod in grauioribus morbis luculentiùs apparet. Inuentū iam eſt affectus cuiuſque remediū, eiúſque deſignata quātitas, reſtat vtendi ratio, quæ cui patri, & qua forma, quóque tempore & hora id adhibendum ſit, explicet.

Vtendi ratio. Cap. IX.

REMEDIORVM alia vacuant, alia duntaxat immutant vitioſúmque affectum depellunt. Remedia quæ ſolùm immutāt, ſiue externa ſiue interiora ſint, affectæ parti quàm proximè licet, adhibenda. Id autem partis affectæ ſitus oſtendit & ſedes atque conſenſus. Nam ſi externa pars eſt, ei ipſi imponēda ſunt quæ immutent, vitioſúmque affectum remoueant: ea quippe non niſi contagione quicquam efficiūt. Quum autem interior eſt affectus, eius ſedes indicat remedia ei parti extrinſecus imponenda, quæ illi proxima è directo reſpondet. Quocirca ex anatome compertum ſit oportet & notum, cui cutis regioni pars quæque interior ſubiecta ſubditáve eſt. Quo modo verò intrò ſumēda rectè exhibeantur, demonſtrat partis conſenſus atque ſocietas, & viæ in affectam

affectam partem ferentes atque directæ. Quum enim cognitum perceptúmque fuerit qua via ad partem affectam facilior expeditiórque transitus est, mox in promptu erit illac etiam intromittēda esse remedia. Sic cerebri affectus corrigunt & immutant auxilia, quæ capiti maximéque syncipiti & coronali commissuræ foris adhibentur, & quæ induntur in aures, quæq; vel substantia vel suffitu per nares intrò subeunt: iis verò quæ eduntur bibunturve, immutādi cerebri parua & admodum lenta vis inest. Pulmonum, laterum, thoracísque interiori vitio succurrunt, quæ foris pectori imponuntur, & quæ vaporis specie vnà cum spiritu hauriuntur: & quæ sensim lambendo & deglutiendo illabuntur in arteriā, minimè verò quæ ore accepta in ventrem statim deuorantur. Ventriculum, iecur, & lienem immutāt & corrigunt, tū quę admouentur, tū quę sumūtur cōueniētia remedia. Intestinis superioribus potio clystere vtilior, inferioribus clyster potione cōuenientior. Renibus & externa cōueniunt, & intrò sumpta, & subdita vt clyster. Vesicæ atque vtero externa, immissa, & assumpta. Vacuatio autem fiat per communes patētésque vias, in quas natura commodè dirigit. Has verò ostendunt partis affectæ conformatio atque consensus. Cōformatio quidem, vt quæ illius sit figura, quæ in ea aut circum eam spatia sint, in quæ excrementa sua deponit. Consensus, vt quas & ex quibus locis in se vias habeat pertinētes, quibus superuacanea suscipit, & quas aliò de se emittit, quibus illa depellit atque propulsat. Quū igitur vacuatio triplex habeatur, vna absolutè vocata, altera quæ reuulsio, tertia quæ deriuatio appellatur: simplex quidem & absoluta vacuatio eorum est, quæ citra motum vllum aut exagitationem peccant. Reuulsio eorū quæ ex quauis sede in partem aliquam impetu feruntur & influunt. Deriuatio eorum quæ partem obsident, ipsi quodam modo iam impacta. Itaque ventriculum aut summa præcordia suis vitiis vtiliter euacuat vomitio: intestina clyster: viscera atque mesenterium purgatio: venas maiores venæ sectio: habitum corporis euaporatio aut sudorum eruptio. Ita igitur simplex fit euacuatio. Reuulsio verò ex humoris motu spectanda. Si enim constet ex qua parte in quam is incumbit, facilè fit reuulsione eum in contrariam partem retrahere, eiúsque cursum inhibere. Sāguis vel quiuis humor cum sanguine per venas confertim in quamuis corporis partem supra claues positam irruēs, reuelli debet, secta è regione cephalica cubiti vena. Influens autem è venis maioribus in aliquam earum partium quæ inter claues & renes sitæ sunt, reuellitur secta è regione basilica cubiti vena. Qui autem in eas partes decumbit, quæ inter renes & femora interiacent, sistitur, si quidem plethoricū corpus est, primùm sectione interioris venæ, deinde saphenæ, idque è directo sedis affectæ. At si minimè plethoricum corpus est, vna saphena aperta, satis reuellit. Aliorum humorum quocunque influentium, reuulsio etiam purgatione fit: presertim si è iecore maioribúsque venis, vel in totum corporis habitum, vel in caput, vel in pectoris sedes, vel in renes & vesicam, vel in vterum aut crura procumbāt. E iecore aut è lie-

ne curſus præceps in aluum, vomitione reuellitur, quemadmodum & vomitio deiectione. Deriuationis porrò & genera & loca multo plura exiſtunt, quæ vt apertiora ſint ſigillatim accuratiùs perſequar. Cerebri humores quicunque partem priorem habent, per nares errhinis ſunt deriuandi, qui partem ſummam per commiſſuras, qui partem imam apophlegmatiſmis per palatum, qui latera plerũque per aures, qui poſteriora eius venæ ſectione quæ puppis appellatur. Oculorum epiphora & lachrymæ deriuantur per coronalem commiſſuram: eorundem externa vitia collyriis eluuntur, interiora verò quę è cerebro per opticos neruos fluxerunt, per occipitium, vel commodiùs per id cauum quod ponè radicem eſt infimæ auriculæ. Qui in auribus congeſti ſunt humores, per eas ipſas expurgantur: & qui circum fauces, vel ſectis venis quæ ſub lingua extant, vt in angina, vel detergente & diſcutiente gargariſmate. Pulmones, latera, interioráque pectoris vitia, vna excreatio purgat: quãquam interdum ſuppuratio aut abſceſſus pleuritidis, aperto latere foras deriuatur. Ventriculi pars ſumma, vomitione: ima, deiectione leuanda. Iecoris pars gibba per vrinas, pars caua quemadmodum & meſenterium, & pancreas, & inteſtina, & lien totus, omnis denique inteſtinorũ affectus per aluũ expurgatur. Renes & veſica per vrinas: teſtes, ſpermaticáque vaſa per paraſtatas: & vterus per ſuam ipſius ceruicem. Quæcunque aliter & per alia loca fit deriuatio, nec naturæ motu, nec arte, ſed humoris impetu fieri putetur. His quidem omnis expoſita videtur remediorum adhibendorum ratio: nunc de eorundem formis.

Medicamenta qua forma, quo tempore conueniant. Cap. X.

VARIÆ multiplicéſque medicamentorum formæ omnes duabus continentur: liquida & ſolida. Vtra autẽ ſit vtendum, oſtendunt affectus ſpecies, & partis affectæ natura atque ſitus. Pars affecta longiùs à remediis abſiſtẽs, aut ſolida atque denſa, liquidiorem medicamenti formam expoſtulat: vt quæ altiùs ac promptiùs penetret omniáque ſubeat. Pars verò propior aut rarior, ſolidis etiam iuuari poteſt. Medicamenta autem quæcunque intrò ſumuntur vt vel emolliãt, vel extenuent, vel detergant, vel diſſoluant digerántque: & quæ foris admouentur, vt vel eadem præſtẽt, vel dilatent, vel relaxent, omnia quidem liquidiore forma efficaciora ſunt. Quæ verò vel repellunt, vel attrahunt, vel incraſſant, vel inferciunt, vel aſtringũt atque denſant, vel corroborãt, ſiue intus ſiue foris adhibenda ſint, maiorẽ vim obtinẽt effectúmque promunt manifeſtiorẽ ſolida. Quæ medias quodã modo vires habẽt, vt pleraque detergẽtia aut emollientia, his media quoque forma, qualis vnguentorum eſt & eclegmatum, aptari accommodaríque debet. Et hæc de remediorum forma, nunc de tempore.

In

In morbis curandis magni ſemper momēti eſt opportunitas. Affectus qui aliquantū protrahitur, vix niſi mutatis remediis ſaneſcit. Simplex affectus qui leuioribus præſidiis tēpeſtiuè non ceſſit, valentioribus profligandus. Quum autē diuerſorum quadam remediorū ſerie curatio perficiēda eſt, nō niſi prioris effectu inducto, poſterius aggredimur. Non enim durū ſcirrhoſúmque tumorem diſcutere conandum, antequā is planè attenuatus ſit & emollitus. Neque eryſipelatis humorem digerere, priuſquam id omnino deferbuerit. Fruſtra enim poſterius tentatur, relicto priore. Ad hæc verò, qualis morborum per ſua tempora, talis ſit & remediorum mutatio. Fluxionis initio aſtringentia quæ hanc repellant ſola ex vſu ſunt. In ſtatu quum fluxio planè conſiſtit digerentia: incremēto verò vtraque permiſta. Aut ſi fortè cōgeſta materia digeri minimè poſſe videatur, eius dein ſuppuratio procurāda. Et in febribus cæteríſque partium morbis, primùm quidem initiò exuperantis materiæ portio vacuanda, reliqua dein naturæ imitatione præparanda: quúmque iam illius beneficio concocta, aliquò propellitur, illac etiam protinus arte vacuanda, ac prorſus extirpāda. Aut ſi fortè nullus vel certè lāguidus ſit naturæ motus, artis præſidium eius vices tempeſtiuè ſuppleat: tunc enim medicamēto locus eſt. Opportunè gerit omnia qui morborum temporibus omníque mutationi remedia accōmodat. Naturam quippe adminiculātem habet qui progreſſum eius imitatur. Fœlix autem medicatio cui adiutrix natura ſuccurrit. Irrita verò quę citra naturæ opem tentatur. Sed & victus ratio præſcribēda eſt ex morborum temporibus. Nam initiò tenuis quodam modo eſt habendus, incremento tenuior, in ſtatu tenuiſſimus. Quum enim ſæuiſſima ſymptomata vigent, & natura in morbi coctionem tota incumbit, aliò auertenda non eſt, neque plenioris cibi concoctione diſtrahenda. Et quo breuior futurus eſt morbus, hoc victus tenuior pro cuiuſque temporis conditione imperandus, quo verò longior, eo minus tenuis. Itaque ſine clauo & remis nauigat, naufragium tandem facturus, qui nulla temporum obſeruatione medicinam facit. Iam verò quum plerique morbi certis horis cōcitentur vehementiùs & exaſperentur, neque vllius ferè ſit eadem & perpetua æquabilitas, horarum quoque tum alendo tum medendo habenda eſt ſumma ratio. In acceſſionibus (inquit Hippocrates) cibo aſtinere oportet: nam adhibere noxium. Quum enim per circuitus irritantur morbi, natura his obſiſtēs noua cibi coctione auocāda nō eſt. Sed & ipſa concoctione ſuſcitatus calor morbum plerūque grauiùs exaſperat, quū etiam ſecunda valetudine non pauci dum cibus conficitur ingraueſcant, aut nō parum agitentur. Huc adde, in ipſa morbi maximéque febris excandeſcentia, tetro vapore corpus vniuerſum perfundi, eóque recēns ſumptum cibum labefactari & maxima ex parte corrumpi. Quò fit vt neque in acceſſione, neque quum mox futura eſt, ſed duntaxat quum eius eſt deceſſio ſeu inclinatio aut intermiſſio, cibus adhibendus ſit. Medicamētorum autem extrinſecus admouēdorum nulla ſtata hora, niſi quum vētriculum

opportune gerit is qui morborum temporibus, omniq; mutationi remedia accommodat.

In accessionibus cibo abstinere oportet: nam adhibere noxium

aut præcordia attingunt: hæc enim cibo præmitti debent. Quæcunque verò intrò ſumuntur, expleta concoctione exinanitóque ventriculo iuuant, nec antequam exciderint, cibus eſt offerendus, niſi quum fortè maligna qualitate prædita ſunt. Hebetatur enim eorum vis & obruitur permiſtione cibi, neque longiùs poteſt ſyncerior ea prouehi, plerũque etiam 5 permiſtum cibum corrumpit. At quum perniciosa qualitas medicamẽto vt elleboro ineſt, ne eius contagione exinanitus vẽtriculus grauiùs offendatur, cibi reliquias ineſſe conducit, vt quæ illius vires non eximant, ſed duntaxat exuperantem ferocitatẽ infrænent. Neque præterea quũ morbi acceſſio fatigat, vacuatione vlla conuellendæ ſunt vires. Perutilis & ac- 10 commodata eſt vacuationi hora quæ exacerbationem aliquantùm præcedit. Tum enim cumulata materia exacui mouerique incipiens, promptiùs euellitur. Cautio tamen etiam atque etiam adhibenda, ne vacuatione immodica diſſolutæ vires, ſuccedentis exacerbationis impetum ægriùs perferant. 15

His ſummas medendi leges perſtrinxiſſe videor, quibus vnicuique cognito perceptóque affectui, mox remedium eiúſque quantitas & vtendi ratio præſcribatur. Quod autem ſummatim comprehenſum eſt, nunc particulatim diſcutiendum, & vno quoque remedij genere propoſito, excutiendum qua id quantitate, & qua ratione ac methodo, curando 20 morbo adhibendum ſit: à vacuatione, quæ ferè omnium morborum cõmunis eſt, inducto exordio.

LIBRI PRIMI THERAPEVTICES, de methodo medendi, Finis.

De venæ ſectione,

LIBER SECVNDVS.

Quid euacuatio, quótque ſint humorum vitia. Cap. I.

MEDENDI methodo certis legibus ſtabilita, ſumma remediorũ genera, quæ vnicuique præter naturã ſimplici affectui ex aduerſo opponũtur, eorũ quantitatem, vtendíque rationem ſummatim attigimus. Nunc quò ſit artis cognitio vſuſque certior, particulatim in vnoquoque remedij genere accuratiùs verſandum, & explicãdum quæ cuiuſque vis ſit, quæ congruens quãtitas, & quę vtendi ratio. Quoniã autem contenta dum præter naturam exiſtunt, quamplurimorum morborum interiores cauſæ fiunt, quas in primis ars ſummouere præcipit, illorum euacuatio, vt maximè generale remedium, cæteris iure præmittenda. Eſt quidem euacuatio eorum quæ præter naturam in corpore cõtinentur expulſio. Continentur autẽ ſpiritus, humores, & excrementa. Excrementa ſunt fex alui, & vrina, & quæ à partibus quibuſdam, vt à cerebro & à pulmonibus reddũtur. Humores alij ſuperuacui, alij propriè ſucci nũcupantur. Superuacui qui à ſanguine vi naturę ſecreti alendo corpori inutiles procul amandantur: vt pituita quæ in vẽtriculo & circum inteſtina hæret, bilis flaua quæ in propria cyſti, & melãcholicus humor qui in liene eſt. Succi dicuntur qui in corporis ſubſtantiam cõuerti ipſúmque alere ſolent: hoc genus ij ſunt ex quibus ſanguinis moles conſtituitur, & ij quos aliquãdo diximus ſecundarios appellari. Iam verò horum ſingula aliàs ſecundum naturam, aliàs præter naturam conſiſtunt. Secundum naturam quum decoram & conſentaneam tum qualitatem, tum quantitatem obtinent, conueniúntque naturæ legibus & integram ſanitatem tuentur. Præter naturam quum vel qualitatis, vel quantitatis modum non tenẽt. Itaque quicquid horum à mediocritate & à iuſto naturę modo manifeſtè deficit, quia morbi cauſa exiſtit, ſi emendari aliter non poteſt, protinus auferẽdum expellendúmque eſt. Hæc autem illius expulſio, eſt euacuatio. Vacuationis porrò differentiæ ex contentorum tum vitio tum ſitu comparandæ inſtituendæque ſunt. Contentorum vitia ſunt plethora & cacochymia, quæ hoc modo accipienda ſunt. Venarum ſanguis nequaquam ſimplex eſt & vniuſmodi, ſed ex pituitæ, bilis vtriuſque, & puri ſanguinis permiſtione conflatus: atque hos etiam ſuccos ex omnium conſenſione vſuque dicendi, ſanguinis appellatione deſignamus. In homine bene temperato

& optimè ſano, minus eſt bilis flauæ quàm melancholiæ: minus huius quàm piruitæ, & piruitæ minus quàm ſanguinis puri. Iuſta illa & naturæ conueniens omnium humorum proportio, conſentanea & naturalis eſt æquabiliras: atque is ſanguis optimus & benignus cẽſetur, qui ex quatuor ſuccorum naturalium æquabilitate conſtat. Non ſic quidem vt is parem 5 habeat omnium portionem, ſed pro ratione quam dixi cuique idoneam. Sanguis autem quantitate peccat, quum ſucci omnes in qualitatis mediocritare poſiti, ſupra iuſtam & naturæ congruentem menſuram accumulantur & increſcunt. Tum ſanè corporis vniuerſa moles intumeſcit, & venæ ſupra modum plenæ tenſionis ſenſum inuehunt, omniáque membra, 10 præſertim ab exercitatione, exporrigi videtur. Hęc iſta conſtitutio, tametſi bonis conferta eſt humoribus, & vires obtinet robuſtas, hoc tamen malum circumgerit, quod ad immodicam peruenit redundantiã, quę in grauia pericula præceps ferri ſolet. Siue autem in hac ſuccorũ omnium æquabilis eſt redundantia, ſiue ſynceriotis ſanguinis ſumma vbertas & affluen- 15 tia, quia purus ille ſanguis reliquos in permiſtione ſuccos magnopere vincit, non qualitatis, ſed quantitatis ſolius vitium ſubeſt, debet vtraque plethorę genere contineri. Atque hæc ſimpliciter & abſolutè plenitudo cenſetur, quã etiam ad vaſa iam trito & apud omnes peruulgato nomine celebrant, quòd amplam vaſorum capacitatem prorſus impleat, etiam ſi vires 20 non premit. Alterum genus eſt plenitudinis quæ ad vires refertur, in qua tametſi vaſa nõ tument, nec copia diſtenduntur, plus tamen vtilis ſanguinis & alimenti continent, quàm à natura regi gubernaríque poſſit. Mediocre alimentum ſæpenumero infirmiori naturæ moleſtum eſt & graue, quod licet per initia ſit puriſſimum, diu tamẽ vix tale perſiſtit: ſed à noſtri 25 caloris gubernatione deſtitutum, tempore dierúmque numero corrũpitur, fitque morborum cauſa. Cacochymia eſt vitioſitas ſeu vitioſa humoris qualitas, qua is à iuſta mediocritate deſciſcit. Sub hac humorum pernicies atque corruptela corporis functionibus incommodat, eiúſque colluuie corpus ſordeſcit & labefactatur. Eſt autẽ ea bipartita, vna mitior, quũ 30 vel ſuperuacui humores immodicè accumulati ſunt, vel ſucci in ſanguine non illa iuſta naturalíque proportione & concordia tenẽtur. Altera deterior quum vel ſuperuacui humores, vel ſucci tum primi, tum ſecundarij à naturali & conuenienti ſua tẽperatione in vitium prolapſi ſunt, quod aut ſubſtantiæ aut temperiei corruptio quædam eſt. Horum vtrũque rurſum 35 aut cum putredine, aut citra putredinem obtingit. Latiùs verò patebit cacochymiæ appellatio, ſi excrementorum quoque vitia comprehendat.

Contentorũ porrò vitia quibus ſedibus inſint & vbi poſita, noſſe quidem maximè oportet ante quàm vacuẽtur. Plenitudo quæ Græcis eſt plethora potiſſimum in venis atque in corporis habitu conſedir: at cacochy- 40 mia in omne corpus diſpergi diffundíque ſoler. Quò ſit autem vacuandi ratio cõſpectior, corpus vniuerſum in tres publicas regiones diſtribui partiríque debet, quæ propriis limitibus & terminis circumſcriptæ tum varia

ſuperua-

superuacuorum receptacula, tum vias expurgandi varias sortitæ sunt. Vna veréque prima è gula in mediam iecoris partem dirigitur, in qua ventriculus, venæ mesaraïcæ quæcunque ad portas concedunt, caua iecoris, lien & his interiectum pancreas includuntur. Altera è medio iocinere in tenues
5 partium singularum venas excurrit, comprehendens iocineris conuexa, omnémque venam cauã, atque illi comitem arteriam maiorem, & quicquid earum incidit inter axillas & inguina. Tertia regio musculos cóplectitur, membranas & ossa, omnem denique corporis molem, quæ ab ipso ingressu arteriarum venarúmque minorum, in partes singulas & in sum-
10 mam extimámque cutem profertur. Magna profectò istarum regionum varietas, quũ propriis finibus ita circũscriptæ sint, vt inter eas communionis minimum intercedat. At multo maxima ex propriis cuiusque viribus: quum sint aliis aliæ coctiones, excrementa alia, & viæ expurgandi aliæ: ex quorum animaduersione omnis ferè medendi ratio ducta deriua-
15 táque est. Præter communes ac publicas corporis regiones, extant haud paucæ arctiores, excrementis etiam subiectæ, quæ nec latè dimanant, nec in vniuersum corpus influunt. Hoc genus sunt cerebrum, pulmones, renes & vterus.

20 ## Euacuationum genera & differentiæ. Cap. II.

HINC rectè vacuationis differentiæ duæ statuuntur, vna vniuersalis, particularis altera. Vniuersalis est quæ communiter ab vniuerso corpore materiã subtrahit. Huiusmodi sunt sudor vel perspiratio, sanguinis profusio, vomitio & alui subductio. Harum
25 siquidem quæcunque primùm obtigerit, quanquam plurimùm ac validè regionem vnam, cæteras tamen etiámnum consequutione quadam licet parciùs exinanit. Vomitio primùm quidem ac maximè vẽtriculum, deinde si persistit viscera venásque maiores, postremò corporis habitum. Alui deiectio primùm & abũdè intestina, vẽtriculum, viscera, primásq; venas,
30 deinde venas maiores, postremò minores habitúmque corporis. Sanguinis profusio primùm venas exhaurit & arterias illis anastomosi cõiunctas: exin corporis molẽ ipsáque viscera, ad primas vsque venas progressa. Quæ per cutem fit dissipatio, proximè quidem è corporis habitu dissoluit, secũdò è venis arteriísque grandioribus, ad postremum è visceribus & ex inti-
35 ma corporis regione. Particularis autem euacuatio partem duntaxat aliquámpiam excrementorum onere pressam leuat. Quo in genere est cerebri per palatum & nares expurgatio, excreatio quæ pulmonũ & pectoris vitia extussit, arenularum aut puris è renibus emictio, sanguinis ab vtero aut hæmorrhoidibus profusio: hæc enim podicem, illa vterum in primis,
40 vtraque venam cauam expedit: quum aluus balano vel clystere mouetur, aut ex quouis loco per cutem fit eruptio, particularis quoque vacuatio existit. Vnumquodque porrò vacuandi genus aliàs sponte, aliàs arte fit. Sponte quum citra vllam medicationem quippiam è corpore effunditur.

tur. Id fit interdũ natura duce, quæ dum integrè valet nobíſque rectè moderatur, quicquid vitioſe ſe habet aut ſuperfluit, id omne corpore excludit, éſtque tum naturalis & opportuna euacuatio. Fit & interdum præter naturam, quum imbecillior facultas, humores corporis regere atque cohibere nequit, eóſque prorſum diffluere ſinit: aut licet robuſtior validiórque ſit, interdum tamen humoris copia vel acrimonia tãtopere laceſſitur, vt hũc è vaſis receptaculíſque ſuis proprio impetu foras exilire ſinat. Vtraque ſymptomatica, irrita, pręter naturã, nullóque vſui eſt euacuatio, quòd benignus atque ſalutaris humor pariter cum pernicioſo promiſcuè, nullo delectu, nullíſque legibus prorumpat. Artificioſam euacuationẽ perhibemus, quæ externi ſubſidij ope ſuſcitatur. Ea rurſum bipartitò ſcĩditur. Vna legitima exiſtit, quæ quod vel qualitate vel quãtitate negotiũ faceſſit, dũtaxat exterminat. Altera huic aduerſatur extraordinaria, quã vtilis & qui in nullo vitio eſt humor exigitur: hęc medentiũ culpa vel inſcitia decerni tur, qui neque quod iuſtum neque quod idoneum eſt perſpectum habet.

Euacuationem natura non externa ope, ſed ſuis duntaxat viribus maximéque expultrice complet: medicus verò variis ſubſidiorum generibus, quæ in ea comparat & accommodat. Profundendi ſanguinis gratia venã aperit aut ſcalpello, aut hirudine, aut medicamentis quæ ora venarum reſerent. Purgationem molitur medicamentis, quæ noxios humores è corpore eliciunt, ac dein eos foras vel vomitione vel deiectione pellunt. Per ſpirationẽ verò atque ſudores, exercitatione, frictione, motu omni, æſtu, balneis, pręſertim nitroſis, ſulphureis aut bituminoſis, & ex accidenti inedia. Per hanc enim dum nihil offertur alimenti, inſitus calor humoris plurimum populatur atque diſſipat. Multa inſuper attenuantia medicamenta, tum foris adhibita, tum intrò ſumpta, corpus per halitum, pérque ſudores digerunt. In partium quoque vacuationibus, cerebrum per nares expurgant errhina medicamenta, & per palatum apophlegmatiſmi: pectus & pulmones expediunt, quæ bechica nuncupantur: renes & veſicam diuretica: vterum hyſterica: aluum reſoluunt balani & clyſteres. Ex vnaquaque demum particula eruptionem mouent, adhibita digerẽtia, ſuppuratoria, amyctica, cauſtica: item hirudines, cornua, cucurbitulæ, ſcarificatio, & ferrum candens. Hæc igitur præſidia & tanquam inſtrumenta medici ad omnes omnium generum omniúmque partium vacuationes, ſibi compararunt. Singulorum autem remediorum quæ hîc generatim percenſui, tractationem iam iámque diligentiùs exequamur, à venæ ſectione exorſi.

Quid & vnde vena ſecta vacuet. Cap. III.

QVVM quatuor ex ſuccis ſanguis totus cõſtet & cohæreat, iiſque tenui ſero perfuſis, omnes quidem caloris & concoctionis quæ in iecore perficitur efficientia, ita accuratè exquiſitéque permiſti ſunt, vt nullus ne minimum quidem à cæteris diſiunctus cõpareat. Inciſa vena ídque patente ſatis foramine, continendi facultas nequit

quit obliquis fibris tam arctè sanguinem continere ac inhibere, quin is aperta via excidat defluátque. Imò si fortè conetur auidiùs complecti atque supprimere, cõtractis venis hũc vberiùs è vulnere profundet. Emanat autem, non quemadmodum in purgatione, seorsum hic ille ve humor, sed
5 sanguis vniuersus, qualẽ in venis haberi cõmemorauimus. Atque tametsi moderatus aut etiam paucus sit, motu tamen impetúque suo prorumpit, nihil aut minimum protrudente natura. Neque per morbos in quibus vitiosa est humorum constitutio, natura potest sic opus moderari, vt aperta vena id solum quod vel redundat, vel vitio contaminatum est effundat. In
10 crisi (fateor) nonnunquam infestum humorem concoctione præparatum ab aliis segregat, ac tandem per vias idoneas excludit: at nihilominus si tũ venam incidere contingat, per eam minimè possit tantulo tempore vitiatum humorem secernere atque exigere. Quod Auicennas ait phlebotomiam bonum sanguinem rapere, malum verò intus relinquere, quódque
15 metuit ne vena secta æger vel ad biliosorum efferuescentiam, vel ad pituitosorum cruditatem perducatur: si de permistis venarũ humoribus id protulit, falsissimum & inconsiderantiæ plenissimum est. Neque enim serum prius quàm bilis, neque hæc prius quàm pituita vel melancholia, neque inutilis & deprauatus humor antequã integer & familiaris elabitur. Hoc
20 & quotidianus rerum euentus dilucidè commonstrat. Dum enim sanguis effluit, simplex quidem & vniusmodi apparet. Exceptus deinde proprio disperdito calore mox totus cõcrescit, eiúsque partes omnes in suam quæque regionem contendunt. Serum per summa innatat, vrinæ haud absimile: bilis tenuis & florida concreti sanguinis pars fit suprema, melancho-
25 lia subsidet, sanguis rubentior & pituita pallidior media tenent. Constans sit igitur præcisa vena omnes qui in venis conditi sunt humores æquabiliter vacuati. At verò vnde & quibus ex locis euacuatio fiat, quærendum. Quum profluens liquidúsque sit sanguis, quisquis secto loco vicinior assistit, primus quidem exilit, deinde qui illi iunctus continuatúsque est,
30 deinceps verò totus non modò è venis & arteriis, verumetiam è visceribus & ex habitu corporis emanat. Est enim admirabilis quædam continuatio seriésque venarum, per quam sanguis sic totus transfunditur, vt patẽte via vniuersus plerumque cũ anima excedat. Fit autem sanguinis per venas & arterias transmissio, dum toto corpore analogia quædam sit & æquabili-
35 tas: nam inanitæ & indigẽtes partes fibris oblongis trahunt è plenioribus, & pleniores illis subsidio veniunt, copiáque grauatæ in vacuas illas onus suum deponunt. Adde quòd fusus & liquidus humor sponte sua decliuiores inanésque regiones consequitur, in eásque procumbit. Itaque venæ sectio quæcunque venas depleuerit, vniuersum corpus euacuat. Hinc dupli-
40 ci illa nomine vniuersalis cẽsetur, & quòd omnes humores ex quibus sanguis constituitur, & quòd ex vniuerso corpore detrahat. At certè non æquabiliter: quum enim partes ordine quodam cõstitutæ sint, prius ac magis è propinquis quàm è distantibus: quúmque aliæ venæ in alias propa-

gentur partes, celeriùs atque validiùs ab iis quæ è directo, quàm quæ ex transuerso positæ sunt, hauriet. Hęc rerum nominúmque explanatio præmittenda videbatur vacuandi præceptis, quæ deinceps traditurus sum.

Quæ humorum vitia phlebotomia vacuet è venis. Cap. IIII.

5

HVMORVM qui aut peccāt in venis, aut ex his affatim defluunt proprium accommodatúmque remedium est venæ sectio. Illos quippe euacuat, hos reuellendo sistit. In primis autē de euacuatione, mox de reuulsione præcipiam. Humorū qui in venis con- 10 duntur virium, aut plethora, aut cacochymia est. Plethoræ exuperātísque sanguinis vnicum ac proprium remedium est venæ sectio. Quúmque sit plethora duplex, vna pura ex optimorum succorum pari quodammodo portione constans, altera impura cacochymiæ particeps, quæ vitiosorum est humorum in venis redundantia, vtrique secta vena succurrit. Quum 15 igitur musculi solidi atque distenti, necnon venæ amplæ atque turgentes periculum minantur, protinus sectione est opus. Hæc enim dolores ex tēsione placat, corpus graui pondere leuatum erigit, & quasi recreatum alacrius expeditiúsque reddit ad omnis generis functiones: quinetiam insito calore liberaliùs ventilato, reseratísque arctioribus viis & spiraculis, mor- 20 bos arcet, quorum discrimen impendebat. Discrimen autem est vel ne distenta vasa dehiscant aut disrūpantur, vnde partium inflammationes obtingūt, & hæmorrhagiæ: vel ne oborta vniuersalis obstructio insitū calorem restinguat, strangulétque vires alioqui validas, vnde ardentissima febris aut repentina mors irruit. His verò malis neque purgatio, neque exer- 25 citatio, neque inedia tutò ac repēte quemquam prohibere potest. Plethora pura sanguine tutissimè demitur. Impura verò non æquè tutò, quo tamen ea simplici propinquior, magísque affinis fuerit, hoc sanguis abūdantiùs mittēdus: parciùs verò atque restrictiùs quo fuerit impurior. In iis igitur qui prauam constitutionem sortiti, venas supra modum refererunt, 30 aut qui licet proba essent cōstitutione, vitiosis tamen se cibis impleuerūt, eousque solùm eximendus sanguis est, dum plenitudinis pericula vitētur. Nam reliquæ impuritati purgatio dein accommodatur. Calida autem biliosáque plenitudo omnium impurarum tutissimè vena secta tollitur: vt quæ non eam modò minuit, verumetiam refrigerat. Melancholica pleni- 35 tudo parciùs id auxilij genus tolerat: non enim eousque calida existit vt refrigerationem postulet. Pituitosa omnium certè minimè: quum enim impensè frigida sit sanguinis missionem auersatur, quæ magis cruditatem refrigerans ita conduplicat, vix vt vnquam cōcoqui emendaríque possit. Sed & huic ferè comes virium imbecillitas largam vacuationem minimè 40 tolerat. Quocirca decernenda non est, nisi venæ supra modum confertæ graue periculum minentur: quúmque necessitas exposcet non id semel & vniuersè, sed sensim ac partitè tentandum, ea ratione quam posthac explicabimus.

cabimus. In omni igitur impura plenitudine à secta vena auspicanda est vacuatio, sine qua vix tutò purgatio decernatur. Etenim medicamentum quod præsertim validius sit, tum calore tum trahendi facultate humores exagitans perturbánsque plethoricum corpus, in grauius id discrimen adducit. In vniuersum autem plenis turgentibúsque venis, si nō prosit, obesse tamē non potest moderata sanguinis missio. Iam verò altera plenitudo quæ ad vires refertur (hæc autem signis non facilè agnosci potest) licet neque vasa diducere, neque disrumpere, neque ingenitū calorem obruere possit, quoniam tamen imbecillas vires premit, ne quā fortasse putredo aut humorum corruptela succedat, venæ sectione minui potest, quæ tantum relinquat, quātum natura facilè gubernet. Sed & ea quoque quoniā nullius periculi præsentis metu vrget, aut victu parciore, aut inedia vtiliter subtrahitur. De sanguinis humorúmq; corruptione aut putredine quæ in venis citra plenitudinem consistit, & quæ nūcupatur cacochymia, quā etiam nonnulli appellant plenitudinem ad vires, maior dubitādi occasio existit, num etiam possit commodè vena secta demi. Simplicem venarum cacochymiam secta vena minuere tutum est ac vtile, copiæ tamen ac virium ratione suscepta. Licet enim dum in hac vena secatur, omnes humores æquabiliter prodeant, & vna eadémque ac antè restet humorum proportio: quoniam tamē detracta oneris portione quo natura premebatur, vires nihilo imbecilliores, sed alacriores plerumque euadunt, quod reliquum est faciliùs ferunt, minoréque negotio domant atque cōficiunt. Ita sanè per continuas febres quum humorum summa etiamnum cruditas & putredo in venis est, plerumque misso sanguine vrinæ quæ turbæ, crassæ, ac turbidæ fuerant, mox puriores apparent, concoctionísque notas exhibent. Ita quidem ex artis principiis isthæc præcepta duci videntur atque stabiliri, vt in secanda vena perinde ac in diiudicandis litibus, facti quàm iuris quæstio sæpe fit obscurior. Exercitati igitur vnumquemque in his signis oportet, quę tum plenitudinem, tum vniuscuiusque humoris exuperantiam sitúmque demonstrant. Neque imperitorum more, si vel nares stillant sanguine, vel vrinæ rubicundæ sese offerunt, protinus impetanda venæ sectio. Etenim facilè sanguis prorumpit, non ex plenitudine solùm, quódque eam vacuationem moliatur natura, sed aliis complutibus ex causis. Quibus enim exesa sunt venarum oscula: quibus etiam viscera, præsertímque iecur imbecillum vel scirrhosum euasit, iis sæpe sanguis fluit è naribus, haud secus atque hydropicis. Quinetiam vrina rubescit cruentáque redditur in attritu calculi renū. Flauescit ex icteto simplici, ex scirrho hepatis, atque etiam ex ascite. Nemo tamen per hos affectus rectè venam secuerit. Itaque ex iis solùm notis quæ vniuscuiusque humoris exuperantiā denunciāt, venæ sectio tutò decerni potest. Hæc vna omnium humorum qui in venis maioribus conditi sunt vitio expeditè succurrit: eóque libetat si illinc nō autem è malè affectis visceribus originem habet: tum enim (vt aliquando pleniùs exequemur) præstantior accōmodatiórque est pur-

 gatio.

gatio. Ex his igitur cõstare potest quæ humorum vitia vena secta vacuet. Nunc vt è venis ptorumpentes humores reuellendo sistat, exponendum.

Reuulsio atque deriuatio vt per venæ sectionem fiat. Cap. V.

VNVM ptorũpentis sanguinis remediũ est reuulsio: idque siue foras vt è naribus aut ex vteto, siue in partẽ aliquã abscessum factu tus illabitur. Est autem reuulsio illabentis humoris in contrariũ tractus. Hoc quippe nihil celerius fluxionis impetus cohibere 5 potest. Conttaria mathematicis sunt quæ vnius & eiusdem tectæ lineę ex- 10 ttema tenent, ad quæ qui fiunt motus conttarij dicuntut. Medicis verò conttaria quæ in eiusdem venæ recto processu, per quem humorũ cursus est, quàm longissimè distãt. Aperta porrò vena primùm quidem pars vulneri propinqua exinanitur, hæc dein è longinquis sanguinem prolicit. Quùmque id tectatum fibratum ope compleat (illas siquidem trahendo 15 vt transuersas expellendo natura destinauit) plus sanguinis & expeditius ab iis partibus, in quas fibræ diriguntur, quàm à cęteris eripiet. Imò etiam si nihil venæ ttahant, humores tamen sponte recto fibrarũ cursu defluent. Quicunque in dextris sunt, dextra consectantur: qui in sinistris, sinistra: Laudanturque humorũ cursus quicunque in directum feruntur: qui verò 20 obliquè in transuersum, vitio dantur, tanquam violatæ naturæ & perturbationis indices. Nomine quidem contraria sunt, antè ponè, ad dextram ad læuam, sursum deorsum, intrò foras. Cæterùm in humorum reuulsione, ne illa quidem contraria sunt, nisi & in fibtarũ venarúmque recto cursu collocẽtur. Pleuritidi dextræ nequaquam cõttarium est latus sinistrũ: at 25 inflãmato cruti dextro contratiũ est sinistrũ. Hîc enim cõmunis & directa venarũ societas, per quam sinistrũ crus incisum euocat è dextro: at è dextro latere nulla vena rectis fibris in sinistrum cõcedit. Proinde huius secta vena, dextram pleuritidem non adimit, sed noxium humorem vel in inflammata parte linquit, vel puro sanguini permiscet, vel (quod frequẽtis- 30 simè accidit) sinistram pleuritidem inuehit. Quum itaque omne eò spectet consilium, vt à loco phlegmone occupato plus sanguinis ac celerius quàm à cæteris partibus hauriatur, vena præcidetur, quæ sit in directo situ partis affectæ. Sic enim & naturam cum ratione, & Hippocratem summũ virum imitabimur, qui in pleuritide interiorem brachij venam secare iu- 35 bet, ab eo latere quod dolore sit affectũ. Neque verò solũ in dextra pleuritide, verumetiam in iecoris inflammatione (cui tamẽ venæ omnes societate iunguntur) interiorem dextri cubiti tundit: qua nõ comparente, mediam secat: si nec ea se profert, ad humeralem confugere mauult, quàm ad interiorem sinistri brachij, tantam scilicet vim his attribuens, quæ sunt in 40 directo situ. Itaque reuulsio è directo euidens subsidium celeriter adfert, è ttansuerso nullũ. Vena porrò ampla copiose, vicina validè atque celeriter trahit. Quum igitur magna vehemẽnsque fiet inflammatio ex humo-

re

re scilicet maligno cuius fluxio sit præceps, & locus in quem procumbit nobilis eximiive sensus, ampla vena finitimo loco secanda, vt quę plus, celeriùs atque potentiùs ab affecta sede vacuet. Sin verò affectus mitior est, angusta vena eligenda, eáque distantiore loco, vt minus, tardiùs & ignaviùs euacuet. Eiusmodi reuulsio omnis præterquā quòd fluxionem sistit, ab affecta quoque parte prius putrem & inquinatū sanguinem, quàm ex reliquo corpore benignum atque syncerum detrahit. Neque tum metus vlli sit nouæ fluxionis protitandæ. Quum enim pars laborās magis quàm cæteræ exinanita fuerit, si ad penuriam vsque detractū sit, vix denuò alia humorum fluxione conflictabitur, nisi fortè nouo peccetur viuendi errore. Distantes enim indigentia auidæ, proprium sanguinem elabi non sinent: nec pars affecta (nisi dolor aut calor restet vehemens) ab illis quicquam eripiet, vt quæ sit imbecilla, nec multo egens alimento. Malè igitur Arabum dogmate censetur, pręcisam in pleuritide eiusdem lateris venam fluxionis impetum augere, ac proinde quum ingens est plenitudo, ne fluxio geminetur, copiam primùm vel ex inferiore pedis vena subtrahēdam: deinde ex aduersi cubiti interiore reuellendum, postremò reliquias ex eodem latere deriuandas. Quid hoc quęso consilij & prudentiæ, ægrum tóties torquere, quem semel possis malo redimere? Profusus ad indigentiam ex laborante latere sanguis, copiam è fonte plenissimo haurit, simúlque phlegmone obsessam partem releuat, nullum metum afferens nouæ fluxionis. At ex aliis venis quæ è directo non sunt, vnam copiam imminuit, nequicquam tamen deprauati elicit, neque oppressę parti leuamento est: aut certè putris humor è parte motus, puro venarū sanguini permiscetur, redditúrque malum quod corrigendum fuerat pristino deterius. Quū autem è directo secatur, vacuat, reuellit atque deriuat. Vt fluxio lenta atque diuturna tutiùs è distātissimis reuellitur, ita & quę futura est arcetur: sic enī in tractum nouæ viæ longiorem cōuersa, sensim à pristino citra virium offensionem desciscit. Deriuatio est humoris illapsi tractus in vicinū latus. Fit autem aperta ea vena quæ in affectam partem inseritur. Per quam ea modò alimentum capessit, modò noxium humorem influentem excipit. Quocirca quum iniecto scalpello ea vena præciditur, pars multitudine defessa illac onus suū abiicit. Opportunè autē deriuatio administrabitur, quū reuulsione pręmissa fluxionis impetus & ardor iam resedit, neque denuò recētis & inopinati suspicio est: simúlque humor adhuc liquidus est in parte, è qua remeare potis est. Si verò vsqueadeo infarctū esse parti cōiectura est, vt omni fluēdi remeandíq; habilitate sit orbatus (quod in diuturnis inueteratísq; inflāmationibus frequēs est, in quibus scirrhosę quędā reliquiæ inhęrēt) nulla vtique deriuatio venæ sectione, sed fomētis & emplastris mollientibus digerentibúsq; tentāda. Quibus etiā si ne humor dissolui dissiparíq; potest, neque locus est insignis, neq; dolor vehemēter vrget, pars affecta incidetur ac diducetur, maximè verò si humor pernicie atque cōtagione vicinas sedes inquinauit. Id quāquā deriuatio propriè veréque

dici nō poteſt,illi ramen quaſi vicaria ſuccedit. Hactenus de venæ ſectione generatim rradirum ſit, quæ interiorem morborū cauſam in vaſis condiram euacuat,vel effluentem reuellit: deinceps enumetandi affectus ſinguli quibus illa debeat accommodari.

Singulorum morborum, quibus vel præſentibus vel futuris ſecta vena ſuccutrit,enumeratio. Cap. VI.

MORBOS quos vel ſanguinis vbertas, vel eruptio progenuit, præſentes quidem ſanat venæ ſectio, impédentes arcet. Eius generis maximè ſunt: ſynochus febris, tū ea quæ citra putredinem ex ſanguine efferueſcente, tum quæ ex putreſcente eo accenditur, omníſque continua, cuius putredo in vaſis maioribus condita eſt. In partium autem affectibus numerantut,phrenitis,ophthalmia,parotis,angina,pleuritis,peripneumonia,hepatis, ſplenis, nephritis, vteri, pudendorum,inguinum, alarum,brachiorum,crurum,articulorū, omnium denique tum interiorū tum extremarum partium inflammationes,dictæ Gręcis phlegmonę.Fiūt enim dum aperta, rupta,vel exeſa vena, dilapſus ſanguis in partem abſcedit,abundantiórque congeſtus tumoré parit. His proximè accedunt ſputum ſanguinis,incipiénſque tabes,ſanguinis vomitio,& quæ è naribus,ex vtero vel ex hæmorrhoide plenior fit eruptio. Horum initio vena oppoſito loco tuſa fluxionis impetum ſiſtit, reuulſioníſque vi nōnihil ex affecta parte reuocat. Ea igitur legitimum ac proprium his remedium eſt, qui ex boni ſanguinis plenitudine ortus ſui primordia acceperunt. Qui verò ex impura plenitudine emerſerunt, quia his plurimum cognati ſunt, vena quoque ſecta curari deſiderant, quòd eorum materia, etiam ſi impura ſit, in vaſis tamen condita eſt, vel ab his emanat. Deinde carbunculus,furunculus,ſcabies humidior,omníſque rubor per corporis ſumma effloreſcēs, & quicūque ad iſtorū naturā conditionémque accedūt. His ergo præſentibus venæ ſectione medemur. Sic igitur cauſus, omníſque cōtinua febris curanda,cuius putredo in vaſis maioribus coërcetur. Intermittēs verò quę pura ſit,ſiue tertiana tū, ſiue quartanarum aut quotidianarum genere continetur,quòd eius proxima materia propriúſque fomes non in vaſis ſit maioribus, neque ex his prorumpat, venæ ſectione haudquaquā rectè curatur. At nihilominus in his interdum ſanguis cōuenienter mittitur,quum aut venæ immoderata copia turgeſcunt,plethoræque pericula impēdent, aut incaleſcētis ſanguinis ſymptomata quoddam acriùs vrget:vt pulſans capitis dolor,corporis iactatio,æſtus penè ſuffocans: quanquam & hæc plerumque obrepunt ex bile circum pręcordia efferueſcēte. At ne ſic quidem venæ ſectio aut febrem aut cauſam eius tollit, ſed duntaxat ſymptomatū tum præſentium, tum impendētium ſæuitiam compeſcit. Ex partiū quoque affectibus, capitis & aurium pulſans dolor, lethargus, vertigo, apoplexia quædam, & epilepſia, acris mordáxque fluxio, cordis quædā palpitatio.

tatio. Quinetiam impendentibus illis consuetis, aut anniuersariis, quum iam plenitudo causáque subesse deprehenditur, anteuertẽdum occurtendúmque est sectione venæ, quandoquidem præsentium atque futurorum vna communísque est ratio medendi: & quæcunque morbis præsentibus
5 rectè peraguntur, eadem sunt aut incipientibus aut imminẽtibus illis prę mittẽda. Sed & citta plenitudinem, atque etiam in penuria interdum vena inciditur, quum euidentes causæ vt contusio, dolor, vel ardor fluxionẽ proritant, quæ partis alicuius phlegmonem minatur: quod etiam nõ præsentis, sed incipientis aut imminentis morbi magnitudine atque metu fit.
10 Hoc loco dubitatio existit non parum cõtrouersa, vtri magis ex vsu sit venæ sectio, præsentine morbo an imminenti. Quæ sic tamen explicari potest. Quũ maxima & præceps est plenitudo, necdum morbus vllus genitus est, nullo virium dispendio sanguis abundè educi potest, vt qui cópia & pondere naturæ grauis erat: protinus enim laborans discrimen effugit
15 morbi imminẽtis, securúsque redditur. Quum verò morbus iam est genitus, vites præsentia eius attenuatæ, vix queunt citra detrimentum iustam sanguinis effusionem sustinere. Hinc Hippocrates ex more insilientes vel imminentes morbos iubet anteuertere sanguinis missione, non illorũ incursum appulsúmq; expectare. Hac ratione in ephemera ex obstructio-
20 ne, in synocho simplici, sanguis copiose trahitur antequã materia putrescat. Quocirca tutiùs imminente quàm præsente morbo sanguis profunditur: ac vtilius est futurum prospicere atque præcauere, quàm prorogare vt insilientem defixúmque profligemus. Nam ægtius eiicitur quàm non admittitur hospes. Cæterùm quum morbus iam grauiter hominem exer-
25 cet, maiore necessitate remedium expostulat, quàm quum nõdum inuasit. Quocirca genito quàm impendenti motbo, necessaria magis est venæ sectio, quòd geniti sæuitia, maiote nos necessitate impellit & vrget, quàm futuri metus. Itaque præsenti necessitas, imminenti vtilitas ac securitas inest.

30 Quæ vena in quouis affectu secanda. Cap. VII.

PLENITVDO cui nullius partis affectio assistit, qualibet ex vena citta delectũ detrahitur, cõmodissimè tamen vsúq; maximo ex interiore cubiti dextri, quæ à caua plurimũ & à iecore validis-
35 simè prolicit. Plenitudo biliosa, ex dextri quoque, melãcholica ex sinistri cubiti interiore vena: ita enim efflagitat lienis situs. Quę verò ex crudorum colluuie suborta fuerit, ex vtrocunque cubito peręquè demi potest. Eadem prorsus lex & in febrium curatione obseruanda. Quaptopter synochus tum simplex tum putrida, venam interiorem cubiti dextri præ-
40 cidi postulat: perinde vt febris ardẽs, & pestilens simplex, irémque tertiana & quotidiana continua. Quartana verò quæ continenter affligit, interiotem poscit sinistri brachij. Eadem propemodum ratione in puris intermittentibus secanda vena deligetur, si quando aut plerhora aut sympto-

matũ ſequitia hanc aperire poſtulet. Ex partibus quæ ſupra clauiculas ſunt, perſpicuè reuellit & vacuat inciſa vena humeraria, celeriùs validiúſque in cubito, tardius verò & ſegnius in eo manus ramo, qui inter pollicẽ & indicem excurrit. Ex his verò quæ inter clauiculas & renes poſitæ ſunt, reuellit ſecta interior, celerius & maiore vi in cubito, tardiùs verò & ſegniùs in 5 manus ramo, qui inter annularem & minimum digitum porrigitur. Ex vtriſque reuellit vena media, ſiquidem ex communibus illa humerariæ & interioris ramis coagmentata conflatáque eſt. Nam plerumque aut latet altius inuoluta, aut alterius duntaxat ſoboles eſt. Subter renes in quacunque parte inhereſcet affectus, ſecta poplitis vena, maiore tum impetu tum 10 celeritate reuellitur, lẽtius verò & infirmiꝰ ſecta in malleolo ſaphena. Renes ancipites ſunt, medij inter ſuperiora inferioráque interiecti. Situ definio non ex partis ordine, ſed ex ortu & productione venæ, quæ in partem emittitur. Itaque phlegmone quæ rectos abdominis muſculos ſupra vmbilicum inuaſerit, rettahetur aperta inferiore vena. Quæ verò colum inte- 15 ſtinum prehenderit, quamuis ſubter renes ſit, teuelletur ſecta interiore cubiti: ita enim venarum origines deriuationéſque cõmonſtrant. Hinc ſingulas vniuſcuiuſque partis affectiones perſequamur. Capitis ex plenitudine affectus tum interiores tum extetnos, ſiue etiam nunc initium faciant, ſiue magnitudinem ſummam impleuerint, reuellit ſecta cubiti hu- 20 meraria: dextros quidem dextra, ſiniſtros ſiniſtra. At ſi ſegnius & ignauius id agendum erit, vti quum anteuertere ac fututos præcauere cõſilium eſt, ſecabitur quæ directo inter pollicem indicémque manus contendit, niſi fortaſſe aliunde quàm ex humeraria ducat originem. Eos porrò deriuant ſcapularum atque humerorũ ſcarificatus, iniectæque cucurbitulæ, & ſan- 25 guis profuſus è naribus, quemadmodum etiam phrenitidas, deliria, & apoplexias. Vertigines verò quæ capitis vitio enatæ ſunt, deriuantur præciſis quæ ponè aures ſunt arteriis: perinde atque inueterati capitis dolores calidi ſpiritúſque pleni. Qui dolores priora capitis obſederunt, deriuãtur aperta frontis vena: qui verò occiput & poſteriora tenent, cucurbitulis cer 30 uici humeríſque adhibitis, aut inciſa vena puppis. Oculorum inflammationes & acres lachrymæ, primum ſecta eiuſdem lateris humeraria, deinde humerorum ceruicíſque cucurbitulis retrahuntur inhibentúrque: deriuãtur autem inciſa vena quæ in alterutrum fertur angulum. Auribus inflammatis & parotidibus poſt humerariam ſecetur vena ſub aure. Gingi- 35 uarnm, maxillarum & dentium calidiores affectus, poſt humerariam, earum quæ ſub labiis extant ſectionem deſiderant: vt angina earum quę ſub lingua cernuntur. Pulmonum inflammationem reuellit paritérque deriuat interiot cubiti ſiniſtri potius quàm dextri: quãdoquidem pulmonum venæ ex dextro cordis ſinu prodeunt, hic autem in ſiniſtrum parietem ve- 40 næ cauæ inſeritur, qui per alam ſiniſtram in cubitum excurnt. Eadem ſanguini qui tuſſiendo reiicitur, tabi, cordis palpitationi, aliíſque eorum vitiis ſuccurrit. Pleuritidi tum interiori, tum externæ, itémque pectoris, dia-

phragmatis

phragmatis inflammationibus & vlceribus sanguinem sputo fundētibus, interior eodem latere secta reuellendo deriuandóque confert. Inflammationes quæ vel axillas vel humeros malè habēt, nisi ad brachij flexum pertingant, eandem curandi rationē subeunt. Quum autem eò peruenietur,
5 quoniam partem inflammatione obsessam sectione proritare tutum non est, manus è directo aperienda est vena. Iecore inflammato grauitérve oppresso, interior dextra cęditur: at verò malè affecto lieni succurrit interior sinistra, in cubito quidem validius, in manu languidius. Deriuatio è liene, non vt quibusdam videtur in hæmorrhoidas, sed in aluum fit: & è cauis
10 quoque iecoris in aluum, è gibbis verò in vrinas. Recens renum inflammatio, quam copia sanguinis comitatur in venis, ex interiore cubiti reuellitur, dextri quidem si ren dexter, sinistri si sinister affligitur. Quum verò non immodica plenitudo premit, tutius validiúsque ex inferioribus quę è directo sunt, vel in poplite vel in malleolis. Per vteri affectus si mēses præ-
15 ter modum emanant, vena cubiti interior impetum coërcebit, sursúmque retrahet, quemadmodum & cucurbitulæ subter mammas, vel etiam vmbilico infixæ. Suppressos autē menses vena in poplite aut malleolo instante purgationis tempore cæsa mouet: nam sanguinis impetu deorsum conuerso, venæ quæ in vterum pertinent, resignantur. At si qua inflammatio
20 subest, per initia sursum retrahetur, ídque directò: illinc quippe tanquam è fonte plenior fluxio irruebat. Nec est quòd inde mensium suppressionē vereare: si modò quàm mox venam in poplitem aut in malleolum directā ferire iubeas, quę illorum euacuationi deriuationíque paratum & expeditum est pręsidiū. At si quis temerè hoc ab initio experiatur & attentet, flu-
25 xionis impetum phlegmonémque augebit. Reuulsio enim quæ fit secta interiore cubiti vena, quia iecur fontem ipsum, è quo fluxionis exordium est, exhaurit, vniuersalis censetur: quæ verò ex venis inferioribus fit, particularis, neque fontem primariò euacuat. Quum itaque vniuersalia particularibus sint præmittenda, inflammationes quæ subter renes incurrent,
30 primùm reuellendæ sunt præcisa interiore cubiti vena directa, deinde reseratis inferioribus, quæ aliquam etiam reuellendi vim obtinent: has tamē tutum minimè sit primas ferire, maximè si ingens est vasorum plenitudo, fluxionísque incursio vehemens. Profluentes affatim hęmorrhoidas, secta in cubito vena supprimit: suppressas diducit & euocat secta in malleolo.
35 At si qua inflammatio vel podicem, vel partes obscœnas, vel vesicam, vel alterutrum inguen infestabit, modò non venenatæ cuiusdam perniciei particeps ea sit, ex superioribus cubiti venis multitudo summouenda, inhibendáque fluxio: secundum quam ex inferioribus, si magna premet necessitas, particularis reuulsio deriuatióque fiet. Similis est crurum in-
40 flammatorum ratio: quoties enim ingens inest plenitudo, effrenatáque fluxionis vis & incursio, ex cubito sanguis primum, mox ex crure vel pede fundetur. Sin leuior existet inflammatio, neque plenitudo extra modum increuerit, superiorum venarum sectionibus prætermissis, satis supérque

erunt

erunt quæ ex inferis obeuntur. Hæ igitur venæ, in factis aut incipientibus morbis incidendæ. Cæterùm qui ex præsenti plenitudine futuri morbi metuũtur, sanguinis detractione arcendi sunt & preuertendi. Ac si plenitudo ex suppressis mensibus coagmentata est, quisquis morbus impendebit, congruenter propulsabitur inferarũ sectione, quæ dùm vacuant, menses pariter exciunt, ipsámque mali causam exterminant. Vbi verò ex longa consuetudine fluentes hæmorrhoides cohibentur, plenitudinémque inuehunt, si quidem has euocare consilium est, ex inferioribus plenitudo haurietur: sin illas obcæcare ægrotus requirat, neque velit posthac illis obnoxius haberi, plenitudo ex superioribus erit detrahẽda. Quæcunque autem aliis ex causis nata plenitudo morbos minitatur, eos inhibebit secta iecoraria in flexu cubiti dextri. Pars cuius vasa facilè diducuntur vel rumpuntur, aut illabentem fluxionem promptè excipit, exinanienda est non per venam finitimam, quum nihil morbi adhuc genitum sit, sed per venã quàm longissimè è directo disiũctam, quæ & futurã fluxionem inhibeat, & eius solitum impetum in diuersam regionem incitet.

Quid spontanea sanguinis eruptio conferat in morbis. Cap. VIII.

SANGVIS è naribus, ex hæmorrhoide, atque ex vtero plerũque sponte prorumpit: ex ore verò modò tussi, modò vomitione: at ex alia corporis parte perquam rarò, nec nisi contra naturam. Quocunque ex loco lentè parcéque sanguis etiam secundum naturam emanat, inutilis habendus: neque enim morbum soluit, neque conuenientem vacuationem dehortatur, quam præsertim morbi vehementia maturare cogit. Qui verò affatim copioséque profluit, tum in grauante plethora, tum in synocha febre vtilis, vt quam decretorio die plerũque finit. Quum enim vniuersale malum omnes peræquè tum venas occupet, vndecunque obtingat sanguinis imminutio, grauitatis plenitudinísque symptomata cedũt. At in causo atque in omni cõtinua per quã humores alij in maioribus vasis putrescunt, sanguis etiam copiose & affatim prosiliens non çquè confert. È naribus enim qui excurrit licet vigilias, deliria, capitis dolorem aliáque symptomata demulceat, vix tamẽ propriam morbi essentiam atque radicem euellit, nisi fortè immoderatior succedat profusio, summa virium dissolutione, quę tamẽ nusquam videtur optanda. Vitiosus enim sanguis per nares postremus elabitur, nec nisi quum vtilioris magna vis erit effusa. In his igitur febribus tametsi nares multo stillent sanguine, vena tamen cubiti secanda: quãdoquidem sæpe deprehensus est è naribus tum colore, tum substãtia laudabilis, quum ex cubito impurus sordidúsque detrahitur. At verò qui per hos morbos ex hæmorrhoide aut vtero affatim & copiose exit, quòd proximè è vena caua lumborũ decedat, multo equidem vtilior habẽdus: sed plerumque nec ipsam febris radicem extirpat, quæ in venis est cordi proximis. Hinc sæpe profluenti-

bus mensibus, atque etiam in puerperis quæ ritè purgātur, ob febris ardorem sanguis (licet parciùs) è cubito demendus. Eadem quoque ac etiam euidentior est interdum ratio mittendi sanguinis è cubito, profluente hæmorrhoide. Iam verò partium phlegmonæ aliique affectus qui supra iecur & diaphragma consistunt, nihil aut minimum mitescunt sanguine ex vtero aut ex hæmorrhoide ꝓfuso: nec qui inferiores sedes obsidēt, eo profluente è naribus: quēadmodum nec è nare dextra emanans affectus tollit sinistros, nec è sinistra dextros. Itaque sanguis sponte at non ex ratione profluens, non eam dehortatur venæ sectionem quam ratio vsúsque postulat. Morbis autem curandis venæ sectio aut per se, aut ex accidente confert: per se aut vacuat aut reuellit, ex accidente verò, modò refrigerat, quum calidiorem sanguinem educit, modò obstructiones expedit, sed eas duntaxat quæ ex multitudine contractæ fuerant. His autē affectibus semper adhibenda est, quibus per se, non semper verò iis quibus ex accidente medetur. Etenim iecoris calidiorem intēperiem emēdare emissione sanguinis quum eius est penuria, minimè tutum sit: sed eorū tutior vsus quæ per se refrigerant & proprium sunt intemperiei remedium. Dicti iam sunt affectus omnes quibus remedio est venæ sectio: nunc effundendi sanguinis præfinienda quantitas.

Quibus signis morbi magnitudo & virium robur comprehendatur: pro quorum indicatione mittere aut non mittere sanguinem oporteat. Cap. IX.

QVICVNQVE affectui conuenit venæ sectio, ei protinus adhibenda si magnus is est viresque consentiunt. Leuis autem vsqueadeo interdum affectus est, vt vel sponte nullo artis subsidio breui sanescat. Atque interdum licet magnus sit, vires tamē imbecilliores apparent quàm quæ vllam vacuationem sustineant: vt quæ ferè omnis illarū substantiam cōuellat, quarum seruandarū gratia curatio instituitur. Itaque vt accuratè & ad vnguem præscribatur in quibus morbis & quantū demēdum sit sanguinis, prorsus æstimādum quàm magnus morbus sit, quámque validæ sint vires. Morbus autē siue factus omnino, siue incipiens, siue impendens, magnus dicitur aut ex se, aut ex sua continente causa quæ in humoribus cōsistit, aut ex symptomatis cuiusdam sæuitia. Ac primùm quidem magnus vehemensque intelligitur ex suo genere: nam cuiuscunque partis sit phlegmone, grauior deteriórque censetur quàm simplex eiusdem intemperies. Deinde ex partis vsu atque præstantia, si ex principum partium est ordine, vt cor, vt cerebrum & iecur: aut si cōtrà inter partes abiectas & ignobiles censetur. Præterea ex istarum situ: nam aliæ principibus affinitate iunguntur, vt pulmones, latera, ventriculus & lien: aliæ verò longiore interuallo disiunctæ sunt, vt intestina, renes, vesica, artus, aliæque in extremis corporis positæ. Ex ipso denique partis sensu, qui aut acer acutúsque est, aut hebes. At causæ magnitudo ex

humoris

humoris qui in affecta sede congestus est & continens fit morbi materia, conditione & natura spectatur: quòd nempe benignus sit vel vitiosus, vel putridus, vel perniciosa qualitate cõtaminatus, isque aut multus aut paucus. Hîc enim quicquid perniciosum est & malignũ, magnum etiã nuncupare consueuimus. Ex vasorum etiam & viscerum totiúsque corporis 5 plenitudine vel exinanitione, antecedentis causæ magnitudo deprehenditur: itémque ex humorum inibi conceptorum puritate aut vitio. Symptomatis magnitudinem ex vehementia aut remissione eorum quæ incidunt metimur, nempe doloris, sitis, languentis appetentiæ, vigiliarum, & cæterorum quæ vires imminuũt & attenuant. Itaque si praua quędã mor- 10 bi species velut inflammatio, iecur, cerebrũ, vel partes cordi vicinas atque connexas occupauerit, cuius vis latè se fundat, sitque humor putridus & venenatus, quali & corporis vasa conferta appareant, adeò vt inde magna excitetur corporis agitatio, mala appetentia, sitis, dolor acerbus, & vigilię: hũc profectò in maximorum grauissimorúmque morborum numero re- 15 ponemus, cui & maxima congruit euacuatio. In quo autem morbo diuersa comparent omnia, is certè pro leuissimo minimóque ducendus est, & qui fortasse nullius vacuationis indigeat. Inter hos non pauci interiecti sunt medij ordines, qui pro maioris minorísq; ratione, aut abũdè aut parcè vacuandum denunciant. Nunc ad virium æstimationem trãsferatur ora- 20 tio. Facultatum viriúmque corporis aliæ partibus singulis ingeneratæ sunt & insitæ, aliæ communes & influentes. Insitarum atque innati calidi vnam eandémque haberi essentiam, eámque naturam appellari, & ex innato spiritu & humido primigenio conflari, cui solida partium substantia tanquam materia substernatur, aliàs planum effecimus. Commu- 25 nium verò vagarumque essentias è tribus principiorum fontibus emanare, triplicique spiritu in totũ corpus, animalem quidem è cerebro per neruos, vitalem è corde per arterias, naturalẽ è iecore per venas effundi ostendimus. Quo loci demõstratum simul est vires partibus singulis ingenitas ab influentibus illis sustineri, totum verò animal ab vtrisque gubernari. 30 Itaq; si integra sanitate frui debet animal, vtrasq; tã insitas quàm influentes saluas & incorruptas esse est necesse. Quod euenturũ est, si earum substantia æquabili & iusta quadam moderatione consistat, quę in certa quãtitate atque proba temperie posita est. Econtrariò autem si substantiæ vel quantitas vel temperies inuertatur, illæ necessariò iacturam faciẽt, aut im- 35 becilliores euadent, vnde earum functiones læ dentur, totiúsque animalis gubernatio perturbabitur, tandémque vitæ consequetur euersio. Ergo valentes & imbecillæ vires ex operibus primùm internoscendæ sunt. Vrinæ aut alui excremẽta cruda, nempe tenuia & aquosa, aut loturæ carnis similia, naturalis facultatis imbecillitatem commonstrant, quemadmodum 40 vel retentio, vel alia quæuis oblæsa functio. Vitalis facultas ex pulsu paruo, obscuro & lãguido, similiter ex respiratione parua, difficili atq; crebra, ex voce exili & lãguida, quæ neque pulmonum, neque pectoris vitio oborta

orta ſit, debilis animaduertitur. Horum verò contraria eiuſdem robur & firmitudinem oſtendunt. Animalem vim imbecillam coarguunt motus ſenſuúmque læſio, vigiliæ, deliria, aliæque perturbatæ principes actiones: quẽadmodum contrariæ conſtantiam ipſius firmitatémque demõſtrant.
5 Ex iis ergo functionibus facultates lædi coniicimus. Læduntur autem & imbecillæ apparent bifariã, vel oppreſſæ vel languidæ. In omni porrò euacuatione maximi refert languidas ab oppreſſis internoſcere. Hę ſiquidem largam, illæ nullam vacuationem ferunt. Earum diſtinctio ex cauſis euidentibus eſt petenda. Si enim eius generis prægreſſæ ſunt quæ virium ſub-
10 ſtantiam vel mutant vel diſſipãt, eas verè languidas eſſe: ſin nullæ eiuſmodi deprehenſæ ſunt, & aliæ vrgent ſuo põdere, opprimi ſolùm cenſeto. Externæ cauſæ & euidentes quibus inſitarum virium (ab his enim exordiar) temperies mutatur, ſunt ardentiſſimæ febres quæ corpus liquant, & cauſę vehementiores quæcunque ſolidas partes immodicè calefaciunt, refrige-
15 rant, humectant, ſiccántve. At illarum ſubſtãtia digeritur atque diſperditur in morbis longiſſimis, qui hominem in atrophiam vel in tabem coniiciunt. Influentium autem virium triplex ſpiritus permutatur, tum ex ambientis & rerum quarumlibet irruentium intemperie vel venenata qualitate, tum ex viſcerum aut humorum deprauatis qualitatibus. Aëris quip-
20 pe feruor & æſtus non ſolùm quà nos extrinſecus ambit, verumetiam quà intrò reſpiratione ducitur, pulmones primùm, deinde cor, omnéſque ſpiritus eouſque inflammat, dum plerumque febris incendatur: ex qua ſpiritus intemperie neceſſitas eſt vires imbecillæ languidæque reddantur. Adde per eum feruorem ſpiritus nõ modò temperiei mutationem ſubire, ſed
25 & diſſipatione minui. Frigoris contrà immoderata vis foris incidens intróque ſubiens, aliàs ſpiritum omnémque calorem infringit & debilitat, aliàs prorſus extinguit. Aër dum vel peſtilens vel quodpiam venenatum aliud vitium concepit, hauſtus tractúſque contagione noſtros etiam ſpiritus labefactat, ex quo grauium morborum in corpus incurſio, viriúmq;
30 non mediocris iactura. Multo quidem apertius vel ſcorpij vel rabidi canis vel alterius venenatæ beſtiæ morſu acceptum virus, ſpiritum polluit & inficit. Porrò etiam interiores & abſtruſæ cauſæ ſpiritus immutare ſolent. Vbi enim principes corporis partes intemperie aliquapiam conflictabuntur, eadem ſi longius ſerpat neceſſariò ad ſpiritus indidem ortos dimana-
35 bit, viriúmque robur comminuet. Quodcunque etiam humoris vitium in corpore dominetur, ex eius intẽperie grauem offenſionem ſpiritus excipiant oportet. Crudorum quippe humorũ vi qui aut corpus vniuerſum aut ventriculum maximéque os eius occupauerint, neceſſe eſt tum caloris tum ſpiritus ſubſtantia refrigeſcat & infringatur, animálque prorſus lan-
40 queſcat, interdum verò & ſyncope prehenſum corruat. Bilis ardentior calore immodico ſpiritus cremans, aut os ventriculi vellicãs & quaſi aculeis compungens, haud leuiorum malorum fit cauſa. Eſt & quum humor aliquis veneni labe & pernicie aſpergitur, cuiuſmodi eſt cohibitum putre-

ſcénſque ſemen, aut menſtruum, aut grumus ſanguinis, cuius vapor ſpiritum labefactans & inficiens aliàs ſyncopen, aliàs vteri ſtrangulatum, aliàs epilepſiam, aliàs alia incómoda ſolet inferre, viribus extra modum offenſis. Ergo tot tantíſque modis ſpiritus à ſua temperie deſciſcũt. Eorum porrò viriúmque ſubſtantia imminuitur atque diſſoluitur, interdum ſponte, quia tenuis & diſſipabilis in corpore calido, raro, laxóque concluditur, vt proinde ſuopte impetu diſperdatur & vaneſcat. Interdum verò externarũ & euidentium cauſarum occurſatione perimitur, quales ſunt ambiens aër feruidior & ſiccior, vacuatio immodica, motio vehemẽs, animi pathemata, dolor & vigiliæ. Immodica humoris aut etiam inutilis excrementi euacuatio, hoc ipſo quòd ſpiritus ſubſtantia fuſa atque profluens eſt, non poteſt non bonam illius partem è corpore ſecum abripere. Quocirca ſiue aluus nimiopere vel natura vel arte profluit, ſiue vrina plus æquo profunditur vt in diabete: ſiue pus aut aqua ex thorace, ſtomacho, ventre inferiore, aut ex magno quopiam abſceſſu vniuerſe & affatim prorumpit, neceſſitas eſt grauem vires iacturam faciant. Multo autem certius & clarius nimia ſanguinis aut ſalutaris humoris vacuatio ſpiritus effundit, viréſque cõuellit, ſiue is ex vulnere, ſiue ex naribus, ſiue ex ore, ſiue ex mariſcis, ſiue ex vtero, aut aliunde proſiliat. Hac etiam ratione inediæ corporis robur frangunt, quòd per has neceſſario & vtili corporis alimento diſperdito & exhauſto aliud non ſufficitur, vnde vim omnem cõcidere eſt neceſſe. Labor ac æſtus ſpiritus caloríſque ſubſtantiam halitu aut ſudore diſſipant. Quapropter qui vitæ ſuæ curſum in labore aut circa balneas & fornaces conficiunt, quoniam continenter labitur ac fluit eorum ſubſtantia, haud æquè excrementis circumfluunt atque ij qui ocioſam & inertem vitam traducunt. Qui luxuria & effrenata libidine diffluunt, his (inquit Poëta) frigent effœtæ in corpore vires, quæ nullius medicinę vim perferunt. Hi omnium maximè ex tantula ſeminis vacuatione flacceſcunt & languent, quòd ſpiritus plurimum diſſipetur. Doloris porrò atrocitas multo amplius quàm labor ſpiritus diſperdit, viréſque proſternit. Animi pathemata alia quidem ſpirirum atque calorem obruunt & ſtrãgulant, vt rimor, mœſtitia: alia verò diſſoluunt atque diſſipant, vt gaudiũ, lætitia. Vigiliæ corpus vniuerſum eiuſque maximè animalem ſpiritum exhauriunt, quemadmodũ ſomnus vacuationis genus omne præter ſudores, & quam ἄδηλον διαπνοὴν Græci vocant cohibet. Atque hæ ſunt cauſæ quarum exuperantia calorem, ſpiritum viréſque diſſipat: quæ quoniam euidentes exiſtunt, tanquam notæ & ſigna fiunt, ex quibus vires propriæ ſubſtantiæ iacturam feciſſe intelligimus. Cauſæ verò quæ duntaxat vires opprimunt interiores ſunt & abſtruſæ, neque adeò nobis expoſitæ: eius generis ſunt obſtructio, & immoderata humorum copia. Venarũ arteriarúmque obſtructio quæ à craſſis lentíſque humoribus fit, ſpiritus arctè coërcet, neque illos ventilatione refrigerari ſinit, vnde prępedito vſu vitæ neceſſario grauiter cum ingenito calore opprimuntur. Id quidem in pulmonibus, in iecore, in cerebri ventriculis

triculis atque arteriis, in ipso denique corporis habitu sæpe ac multum euenire solet. Obstructio autem quam humores nimio plus exuberãtes induxerunt, non modò spiritum calorémque premit, verumetiam suffocat & obruit. At multitudo libera neque vlla obstructione præpedita siue simplex siue cacochymiæ particeps est, vires strangulat: vt in athletico habitu sanguinis, in leucophlegmatia pituitæ, in hydrope cruditatum, in ictero bilis exuperantia. Quotiescunque igitur naturalis facultas ab excremẽtis, vitalis ex pulsu & respiratione, animalis ex propriis functionibus imbecilla deprehendetur: si qua ex causis illis procatarcticis vehemẽtior antecesserit, direptam & imminutam censeto virium substantiam. Vbi verò nulla ex causis illis prægressa fuerit, & vires nihilominus imbecillæ comparebunt, nõ vtique dissolutas, sed oppressas putato: maximè si vel plenitudinis vel multæ cacochymiæ signa fuerint connexa. Sublatis causis opprimentibus protinus vires recreantur & ad sese redeunt, nisi affectionis diuturnitate prostratæ iam sint. Velim igitur affectarum virium tres à nobis ordines constitui, alias esse prostratas, grauatas alias, tertias languidas, quarum signa sigillatim ex antè commemoratis elucebunt. Sunt qui vni pulsui tãquam signo minimè fallaci iubent attentos esse de virium robore iudicaturos. Id certè magnum quippiã, at nondum satis esse iudico: quandoquidem pulsus ferè inconstans incertúsque est, & externarum complurium rerum interuentu perturbatur, mutationémque suscipit. Deinde ingens copiosáque euacuatio alias vires non minus quàm vitalem cõcutit, atque earũ occasu haud secus emorimur atque si vitalis intercideret: quare videtur aliarum etiam facultatum obseruatio ad vacuandum necessaria. Si quis enim vehementi aut diuturno morbo, vt lienteria, atrophia, marasmóve extabuit, huic sanguinem non mittes, etiamsi pulsus plenus nũc existit & validus. Quocirca non vnius, sed trium vagarum & influentium facultatum, neque harum solùm, verũetiam insitarum, quibus actio vitæ continetur, robur ad vacuationem æstimandum est.

Vt vacuandi quantitas ex morbi magnitudine & virium robore æstimari debeat. Cap. X.

MORBVS omnis ægroti vires conuellit, vt & vacuatio quæ ad illius depulsionem adhibetur. Ne igitur durum videatur iam afflictum grauius affligere, ea lege tẽperanda sunt omnia, vt morbi substãtia dematur, viribus quàm fieri potest minimum oblæsis. His quidem tãtisper negotium facessere dum malum profligetur, & in maioris commodi spem adducamur, periti in primis est artificis. Quæcunque autem offensio per legitimas euacuationes viribus infertur, leuis admodũ & breuis esse solet, vt quæ completa euacuatione mox cõquiescat. Natura siquidem noxiorum humorum pondere deonerata, quo veluti sarcina premebatur, priores vires recuperat, quicquid spiritibus & innato calori fuerat detractũ

resarcit, factáque morbo deinceps superior, quæ reliqua sunt euincit partim coquendo, partim foras dissipando. Si Hippocrates ad pericula prospicienda sagacissimus, consuluit tenuem victum ægrotis adhibere, haud veritus illorum vires, licet infirmas victus tenuitate debilitare, vt hac simul morbi essentiam comminueret: idem profectò in vacuandi munere tenendum. Cæterùm perinde vt in victus ita & in euacuationis ratione cauendum, ne in extremam debilitatem adductæ vires concidant, circumspiciendúmque etiam atque etiam & accuratè considerãdum, quantũ & quoad perferre queant. Æqua autem & legitima vacuationis quantitas citra insignem virium offensionẽ morbum adimit. Hoc morbi viriúmque 10 inter se exquisita collatio commostrat. Nam validis constantibúsque viribus, fidenter quantum morbus desiderat erit vacuandum: minus validis parciùs, prostratis nihil prorsus moliendum. Cæterùm hoc ipsum in disceptationem quęstionémque vocatur, possíntne vires vsqueadeo debilitari, vt ne minimam vacuationem tolerẽt. Plerumque enim in magna virium 15 deiectione vacuationes sponte, salubriter, euentúque fœlici prorumpunt. Deinde vnicuique virium ordini sua quædam vacuationis quantitas proportione reddi potest: non enim credibile est vncia aut semuncia sanguinis effusa vires etiam prostratas offensum iri. Quoniam igitur hęc obscura sunt, explanationes adhibendæ, vt omnis veterum ambiguitas tollatur. 20 Vacuationum alia integra statuitur & perfectè absoluta, quæ omnem aut certè plurimam morbi materiam adimit: alia vtilis quidem at nõ integra, quę parte morbi sublata reliquum facit leuiorem: tertia eousque exigua & deficiens, nihil vt laborantem leuet. Raro quidem vires adeò prosternuntur (nisi malo victis & deploratis) vt ne vel minimam quidem vacuationẽ 25 sustineant: verùm huiusce tanquam inutilis veteres non meminere, quòd citra ægroti alleuationem viribus incommodet, statuerúntque viribus afflictis & prostratis nullam omnino vacuationem adhibendam. Itaque valentes vires integram consummatámque, mediocres imperfectam quidẽ, sed vtilem, prostratæ nullam mali curatricem vacuationem tolerant. Ex 30 morbis autem quicunque vehemens ac magnus extiterit, copiosam eámque necessariam exposcit, sine qua aut nullo modo aut non tutò sanari potest. Mediocris moderatam, quæ rarò necessaria, sed duntaxat vtilis habetur, per quam citiùs ac tutiùs sanatio perficitur. Exiguus morbus exiguæ etiam aut nullius omnino vacuationis indiget. Iam verò morbi magnitu- 35 do virium robori conferatur. Quum vires erunt planè integræ, & morbus mediocris, non vtique necessaria, sed duntaxat vtilis est venæ sectio: potest tamen tutò & quãtum morbus desiderat sanguis mitti. Non enim verendum est constantes vires aliquantisper imminuere, dum morbi sentina funditus exhauriatur: eæ siquidem promptè nulláque mora recreatur. 40 Quum in virium constantia & firmitudine morbus inuadet magnus & periculosus, qui vasa immoderatiore copia distendat, quemadmodum in habitu athletico & in synochis febribus, tunc vberior vacuatio præscribenda,

da, quæ affectus magnitudini vſquequaque reſpondeat, expedítque (inquit Hippocrates) vſque ad animi defectionẽ ducere, ſi æger perferre poſſit. Neque verò de ea animi defectione pręcipit, quæ vel timiditate & animi ignauia, vel acrimonia humoris accidit, qui os ventriculi pungit & irritat: ſed de ea duntaxat quæ vberiorem euacuationem cõſequitur. Hanc enim in morbis extremis ſtatuit tanquam regulam & legitimum vacuationis modum. Eſt autem animi viriúmque defectio lipothymia ſiue lipopſychia, in qua etiámnum ægrotus loquitur, audit, videt, agnoſcítque præſentes. Syncope verò eſt omnium virium præceps lapſus, vt epilepſia animalium: qua certè qui opprimitur, nec audit nec videt, & (vt verbo expediam) omnes externas functiones quaſi interceptas habet. Lipothymia leuior eſt ſyncope, háncque ſolet præcedere. In his igitur affectibus ſanguinem vſque ad lipothymiam mittere permittitur: at non temerè & ſine iudicio. Sed quum iam vires præ vacuatione manifeſtè fatiſcunt & vacillant, & initium patiuntur defectionis atque lipothymiæ, cohibẽdum: neque vnquam vacuationes ad extremum & vſque ad veram ſyncopen deducendæ, vt quæ omnino periculoſæ euadant, etiamſi validæ vires erant. Tentandum igitur eſt exuperantem humorem ſubducere, quoad vires ferant. Et quocunque tempore diſſoluūtur, etiamſi reſtent ſuperuacua, ab euacuatione nihilominus deſiſtẽdum ceſſandúmque protinus eſt. Hoc autem certiſſimè diſces pulſuum mutationi animum mẽtémque adhibens, quum ex magno paruum, ex æquali inæquabilem, ex vehementi debilem & obſcurum fieri, quúmque fluentis ſanguinis impetum labare, ęgrotúmque iam languere animaduertes. Quoniam igitur ſyncope mortis eſt imago quædam, quæ aſtantes perterret, & ægrum in maximum vitæ diſcrimẽ adducit, in eam profectò vacuatione ægrotum minimè præcipitabit, quicunque exiſtimationem ſuam inuiolatam tueri, neque in vllas obtrectatorum reprehenſiones incurrere volet. Conducibilius quidem ſit ægrum diutius torqueri, quàm vnà cum morbo vitam omnẽ profundere. Hactenus vires integras valentéſque oratio noſtra attigit. Mediocres porrò vires ſi mediocris quoque morbus adoritur, moderatam quoque vacuationem poſtulat, quæ leui aut exigua virium offenſione vniuerſam cauſam detrahat. Atque etiam vtilis ea fuerit, quæ leuior mitiórque adhibebitur. At ſi eaſdem vires morbus maior inuadat, & cui multa vacuatio fuerit neceſſaria, nequaquam debet ea ſemel & vniuerſe ſuſcipi: vt quam vires tolerare nequeant. Non enim rectè morbum demit, qui cum morbo ægrũ de medio tollit. Quum igitur ſemel & vniuerſe facta vacuatio citra periculum adhiberi non poteſt, quod vitioſe ſe habet, paulatim vacuare expedit, & minutatim ſalubre quippiam pro eo reponere: ac primùm quantum vires ferant detrahere, deinde quod defuit iteratione ſupplere, idque vel bis vel ter, vel nonnunquam ſæpius: ea curatio Græcis eſt ἀφαίρεσις. Proſtratis autẽ viribus nulla vel morbo exigente vacuatio ineunda. Quæ enim adeò exigua fuerit, vt viribus illis quaſi dimenſa & par reſpondeat, quoniam com-

modi nihil,incómodi verò atque perturbationis plurimũ infert,tanquam inutilis & superuacua prætermittatur. Atque in viribus roborãdis confirmandísque omne tum studium collocetur,idque cibis boni succi modicè & sæpius offerendis,quibus etiam facultas insit morbo aduersa,quæ cacochymiam emendet. Quòd si postea vires recreari atque refici contingat, 5 rum idonea afferetur vacuatio,quod in diuturnis morbis sæpius vsuuenit. In acutis verò nimia cunctatio semper anceps est & periculosa.

Præsentium præteritorúmque obseruationes,ex quibus certior vacuandi quantitas indicatur. Cap. XI. 10

MITTENDI sanguinis quantitatem ex morbi magnitudine atque virium robore perceptam,exquisitiùs atque perfectiùs euidentium causarum obseruatio præscribit. Ex his causis tres numerantur interiores & nobis congenitæ, temperamentum, corporis constitutio vel habitus, & ætas. Totidem externæ & aduen- 15 titiæ, ambientis constitutio ex anni tempore, regione & cœli statu profecta: vacuatio suppressa vel immodicè procedens: consuetudo victus vel generis vitæ vel vacuationis. Præteritas hasce causas idcirco suprà exquirebamus, vt ex iis exquisita morbi & virium magnitudo nobis elucerer. Præsentes & futuræ nondum morbum aut vires immutatũt:quoniam 20 tamen humoris aliquid è corpore vacuare & vires dissoluere incipiunt,nõ parum ad euacuationẽ quam proponimus momenti obtinent. Quas autẽ hæ vires habeãt,sigillatim explicandũ est. Calidum humidúmque corporis temperamentum, in propria solidatum partium substantia situm, quoniam vi insiti caloris assiduò plurimùm dissipatur ac dissoluitur, non 25 peræquè copiosam fert vacuationem atque quod ab illo plurimum dissidet frigidum & siccum. Quodcunque verò corpus inde humidum appellant, quòd multo humore abundet in venis recondito, id facillimè vacuationem tolerat. Corporis habitus extenuatus, mollis & rarus, tum imbecillus, tum multæ dissolutioni obnoxius est: contrà verò carnosus, firmus at- 30 que densus pauca sinit è corpore dissipari. Qui autem præpinguis & obesus existit, quanquam minimum dispergitur, difficilè tamen venæ sectionem idcirco sustinet, quòd exilibus sit venis, quas exinanitas pinguedo facilè stringit deprimítque, vt inde metus sit ne natiuum calorẽ extinguat. In corporis habitu æstimãda etiã est venarũ capacitas: quibus enim amplæ 35 & turgidæ spectãtur, tolerabilior est euacuatio, q̃ quibus angustæ. Neque verò humorum natura posthabẽda est: nã tenues & calidi celerrimè dissipantur ac diffluunt, crassi ac frigidi diutius hærent. Atque hęc quidem ad corporis constitutionem habitúmque pertinent. Ætatum porrò quæ decrepita nuncupatur, quia effœtis est viribus, nullam venæ sectionem 40 tolerat: moribundum senem præcipitat quisquis reliquum vitæ calorem cum sanguine profundit. Quæ inter senectutem & pueritiã mediæ interueniunt, quoniam firmis viribus & corpore bene constituto tenẽtur, nul-

la vacuandi præsidia metuunt. Puerorum ætas virium quidem substantia abundat, ceterùm quia corpus calidum & humidum obtinet, molle tenerum ac parens, quod sponte sua assiduò digeritur ac defluit, sanguinis missionem tutò non feret: quantum enim ex incidenda vena vacuādum fuerat, id vltrò ex corporis natura præstatur. Has ætates nullis annorum finibus Hippocrates circumscripsit. At Galenus neque ante annum decimū quartum, neque post septuagesimū iis quas protuli causis adductus, venā pertundit. Quod profectò de pleniore illa veteribúsque consueta vacuatione audiendum: nam moderatam quæ tum viribus tum plenitudini aut par aut inferior sit, vtrique pro eo ipso quantulocunque sunt prædiri modo, facilè ferent. Sic Rhases ætate decrepita quæ graui vrgentéque pleuritide vel peripneumonia torquebatur, sanguinem emisit. Sic Auenzoar filio suo trimo se vtiliter venam secuisse commemorat. Hoc & ipsi plerumque experimur, sexto aut quinto ætatis anno tres sanguinis quatuórve vncias, pleuritim interiores inflammationes, hísque grauiores morbos finiuisse. Sponte naturæ tum pueris, tum infantibus lactentibus, sanguis interdum abūdè prodit è naribus, nulla corporis aut virium iactura. Suis viribus iisque validis prædita est puerorum ætas, cur igitur ad illarū proportionem vacuare non possumus, quum præsertim eusarcus est puer, plenè ac liberaliter educatus, cui amplæ venæ bene cocto puróque sanguine tument? Ad extremum verò donemus virium robur lædi, vtrū magis optandum fuerit, vel vt puer seruata plenitudine succíque copia intereat, vel vt ea imminuta, offensísque quodammodo viribus à morbo vindicetur? Secandæ autem venæ necessitas in pleuritide interioribúsque inflammationibus quàm in cōtinuis febribus puero maior existit. Nulla igitur est ætas, quæ non aliquem vacuationis modum ferat. Hæ sunt interiorum causarū obseruationes, quæ sponte intimóq; motu corpus virésque afficiūt. Præter eas verò euidentium quoque constitutio tenenda. Regio feruens & arida multum innati calidi viriúmque, multum peccantis humoris è corpore haurit. Hinc vires comminuuntur pauciórque sanguis manet in venis: in ea proinde cōtractiores parciorésque in sanguine mittendo esse cōuenit. Regio frigidior ac humidior, innatum calidum humorésque intus coërcet, horúmque minimū dissoluit, quocirca sanguis abundantiùs profundi potest. Cæterùm in extremè frigida quæ plurimum in Boream deuergit, sanguis frigore veluti conglacians vacuationi vix cedit, sed & partes interiores si à suo calore destitutæ maneant, ambientis frigoris iniuria extinctionis periculum subibunt. Quæ inter illas intercedit regio temperatior, largissimam sanguinis profusionem tolerat. In anni temporibus ver temperatum, succi viriúmque abundans, sanguinē largiùs fundi permittit: éstque vere secta vena præcauendis morbis idonea. Post ver, autumnus, deinde hyēs, omnium verò minimum æstas. Cœli status qui calidior obtigerit, vt subsolana vel austrina tempestate, parciùs: qui frigidior vt valido Aquilone aut Fauonio, is quoque parcè: largiùs autem quicūque

clementior nulla ingenti tempestatum vi iactabitur, sanguinem mittendum esse suadet. Tria hîc in ambientis constitutione perpetuò implicita atque colligata, iam in vnum conferamus. Regione frigida & hyeme premens Boreas prorsus venæ sectione nobis interdicit: solúsque Auster placidior illam admittit. Regione autem feruida & æstate, quum perflat Au- 5
ster, venam pertundere formidolosum: at quum Boreas æstum temperat, tutissimum. Hæ igitur causæ tum innati calidi, tum humorum substantiã, vel conseruant, vel dissipant, sed tamen obscurè ac sine sensu. Cæterùm de manifesta copiosáque vacuatione, quæ fortè tum erumpit, quum venã secare proponimus, ita quidem statuendum. Spontanea vacuatio materiæ 10
morbi nihil detrahens, veram atque legitimam non excludit. Quod igitur morbus exposcit protinus vacuandum, præsertim si necessitas impellit, & vires spontanea illa vacuatione nondum in magnam offensionem incurrerunt. In vehemẽti pleuritide, quo tempore fortè fortuna erumpet totius corporis sudor, aut vomitio, aut aluus, sanguis mitti non debet: at 15
sedatis illis paulúmque recreatis viribus, vena incidenda. Symptomata enim quum illa sint, neque morbi substãtiam detrahunt, neque vicaria esse possunt phlebotomiæ. Sic in febre ardente, lienteria quæ ex frigidæ potu immoderatiore laxato dissolutóque ventriculo inciderit, venę sectionẽ non vetat. At quoniam vires inde paulo imbecilliores euaserunt, harum 20
seruata dignitate sanguis parciùs emittetur. Spontanea autẽ vacuatio quæ morbi substantiam demit, si iam ęgrotum leuet, possitque quantũ requiris vacuare, prorsus est naturę cõmittenda. Sin minus id possit, tãtum ipse detrahes, quo ex cõiunctis ambobus perficiatur quod postulas. Quæ sponte natura perfectura est, ne tãgito: inchoata verò nec ab ea perficienda, com- 25
pleto. Itaque in pleuritide, in febre assidua, si sanguis abundantiùs ex vtero, ex hæmorrhoide, vel è naribus dimanet, iustáque sit vacuationis quantitas, ex qua æger satis leuetur, venam nõ incîdes. Sin verò parciùs aut languidiùs ex his locis profluit, morbúsque interim vehementer vrget, quod deficit, etiamsi puerpera sit laborans, venæ sectione supplendum. Eadem 30
ex causa in dysenteria purgans medicamentum offertur, vt quod sensim & languidè per anfractus parum idoneos elabitur, affatim per ductus conuenientiores deriuetur ac defluat. Consuetudo porrò nobis obseruanda, in victus ratione, in vitæ genere, & in euacuatione. Qui frugaliter siue ex consuetudine, siue ex morbi impedimento victitant, parciùs vacuandi 35
sunt quàm qui liberalius pleniúsque viuunt. Qui venæ sectionem iam est expertus, modò vires crebra vacuatione nondum sint læsæ, alacrius ac leuius eam perferet quàm inexpertus. Consueta quippe mala, minus sunt infensa. Quapropter opinione sua vulgus longè fallitur, qua primam venæ sectionem vt in primis salutarem suscipit, & quasi venetatur, cõseruátque in extremos vsus commodaturam. 40

Futurorum

Futurorum obseruatio aut veriùs prouisio præfiniendæ quantitati necessaria. Cap. XII.

NON solùm vires præsentes emetiri, verumetiam futuras prospicere acuti sapiẽtísque est medici. Post vacuationem vires ita tuetí atque conseruare par est, vt & alia deinceps adhibenda remedia ferre, & morbi longitudini atque iudicationi sustinendę satis esse queant. Quinetiam ne posthac intempestiuè & alieno tẽpore nutrire cogamur, sanguinis nõnihil retinendum asseruãdúmque est ad morbi decursum & ad reliquæ curationis spatium. Futuras vires æstimabimus tum ex causis procatarcticis quæ præsentes sunt, & posthac etiam perseuerabunt, tum ex symptomatis quæ præter opinionem incidere possunt. In causis procatarcticis præcipuæ sunt, cœli constitutio, & viuendi titus. Cœli constitutio si calida euaserit & sicca, ac istiusmodi deinceps expectetur, restrictiùs sanguis emittetur quàm si frigidam fore coniiciamus. Rursum si prospicimus ægrotum tenuiter sobriéque victurum, vel quia potionis & cibi languet appetentia, vel quia morbus deuorare non sinit, vt in angina fauces præcludente, parciùs euacuare monemur, quàm si pleniùs is viuat. Seruare tum aliquid sanguinis oportet, tanquam naturæ thesaurum & suppetias in leuamen futurę penuriæ. Iam verò repẽtina & inopinata symptomata, quæ vires summopere eneruãt & frangũt, sunt dolor vehemens, vigiliæ, vacuationes præter spem erumpentes, & in primis syncope. In hanc siquidem non pauci quàm mox ab aperta vena ex consuetudine incidunt, vel quòd natura sint imbecilliores, vel quòd timore magno perculsi, vires omnes effundant: vel quòd os vẽtris amara bile perfusum, aut quàm maximè acri sensu præditum & infirmũ nacti sunt. Quum igitur aliquid eiusmodi futurũ suspicamur, quanquam vires tunc valent, sanguinem tamen vel nullo modo vel pręparcè mittemus, nisi fortè huic periculo antè sit occursum. Summæ autem prudentiæ fuerit repentina & inopinata quæcunque incident, longè prospicere atque præcauere. Hæc iam exemplis illustremus. Esto quispiam natura sanguineus, corpore eusarco, denso ac firmo, ætate florẽti, qui multos dies luxuriosum vitæ genus secutus, alimentis se expleuerit solidioribus & valentis materiæ: qui pristinam exercitationis consuetudinem intermiserit, domíque otiose vixerit, cui sanguinis ex naribus, ex vtero, vel ex hæmorrhoidibus vetus consuetáque eruptio iampridem substiterit: adeò vt ex harum concursione causarum corporis habitus non mediocre incrementum ceperit, & venæ natura amplæ præ copia sint distentæ. Quocunque tempore hominem ita constitutum grauis veheménsque febris vel inflammatio prehendet, quàm mox sanguis profundendus est, ísque copiosus: quãdoquidem tum morbi tum causæ magnitudo id expostulat, ex pręteritorum obseruatione confirmata. Quòd si his etiam præsentia consentiunt, adsitque aëris constitutio ex regione, anni tempore, & ex tempestate collatis, moderatè frigida & humida, ægrotus ad vacuationem procliuis sit: posthac

hac verò morbus non ad multos dies longius producatur, nullà calidioris futuræ tempestatis significatio appareat: nulla item futuri doloris, vel inediæ, vel vigiliarum, vel spontaneæ vacuationis comminatio intendatur: his ita in vnum conspirãtibus, quis dubitet largissimam sanguinis missionem imperare? At verò hisce contraria omnia, quem nõ subitò à sanguinis 5 detractione auocabunt? Permiscentur plerumque ac prorsus inter se pugnantes existunt obseruationes, ac tum prudenti acríque iudicio est opus, quo ex comparatis illis vacuationi modus præscribatur. Præteritorum recordatio plerumque copiosum sanguinem fundendum monet, cuius tamen libertatem nobis præsentium obseruatio subtrahit. Vt si quis pristinæ 10 exercitationis consuetudine intermissa desidiæ se & luxuriæ dediderit, & alimentis expleuerit, & solennis quæpiam vacuatio substiterit: sed hinc euaserit corpus pingue & album, laxum & molle, tenuísque succi plenum, adsítque æstas, regio æstuosa, cœlíque status calidus ac siccus: omnino huic sanguinem non mittes: satis enim ex se ipso non modò obscurè, verume- 15 tiam manifestè vacuatur. Parum verò detrahes in eo ipso habitu, si hyems adsit & regio frigida, cœlíque status Aquilonius. In hac autem rerum permistione, non obseruationum multitudinem, sed potestatem velim te attendere, quòd vna plerumque reliquas omnes dignitate præstãtiáque superet. Qui neque artis cognitione, neque longo rerum vsu, neque prudẽ- 20 ti synceróque mentis iudicio, confidit se posse vacuationis quãtitatem definire, is Hippocratis cõsilio potius infrà subsistat, quàm exquisitè vacuet.

Hoc autem loco non abs re fuerit perscrutari, sitne vteri gestatio inter obseruationes habẽda. Ipsa veritatis species multa probabilitate suadet in prægnantibus graui morbo implicitis temperandum, ob fœtum qui vtero 25 continetur, Hippocratis patrocinio ac sententia hũc in modum defensa: Mulier in vtero gestans incisa vena abortit, idq; magis si est fœtus auctior. At certè hoc perpetuum minimè est, vt neque illud quod proximè antè scribitur: Mulierem in vtero gerentem acuto morbo corripi, lethale est. Quum enim purgatio quæ malignis fit medicamentis, cum periculo gra- 30 uiore fœtus quàm venæ sectione decernatur, si Hippocrates grauidæ morbo ex cacochymia tentatæ, purgationem largitur iis mẽsibus qui inter tertium & octauum interponuntur: nos profectò iisdem multo tutius sanguinẽ mittemus ei, quæ aliquo plenitudinis morbo conflictabitur. Quòd si media gestatione liceat, longè tutius in initio factu fas est: quòd sanguis 35 magis redundet, & fœtus minore egeat alimento. Hoc tempore sæpe natura illius superuacui effusionem sponte vtilitérque aggreditur per nares, per hæmorrhoidas, aut per vterum: & nonnunquam menses statis temporibus salubriter effluunt, cur non similiter nobis liceat premente necessitate naturam arte imitari? Multæ nisi vena circiter quartum mensem rese- 40 retur, abortiunt, fœtus enim copia obruitur. Neque verò in plethora sola, verumetiam citra hanc quum pleuritis, aliáve inflammatio vehementius vrget, prægnanti vena in cubito cædenda. Inferiores autem prægnantium

venas

venas incidere minimè tutum, quòd impetu deorsum conuerso menses procedant, præcipitetúrque fœtus. Octauo ac nono mense rarò citra abortum sanguis emittitur, quum præsertim mulier leui ex causa, vel ob vteri imbecillitatem, vel ob lubricum lentorem abortire consueuit. Hac in re
5 Cornelius Celsus morbi dũtaxat viriúmque magnitudinem animaduertit. Antiqui, inquit, primam vltimámque ætatem sustinere non posse hoc " auxilij genus iudicabant, persuaserántque sibi mulierem grauidam, quæ " ita curata esset abortum esse facturam. Postea verò vsus ostēdit, nihil ex his " esse perpetuum, aliásque poriores obseruationes adhibendas esse, ad quas "
10 dirigi curantis consilium debeat. Interest enim non quæ ætas sit, neque " quid in corpore intus geratur, sed quæ vires sint. Firmus puer, & robustus " senex, & grauida mulier valens tutò curantur. Itaque vteri gestatio quem- " admodum & ætas, inter quantitatis obseruationes habenda. De quantitate mittendi sanguinis hæc quidem satis, deinceps verò de vtendi ratione.

15 Quo morbi tempore, qua die, quáque hora sanguis emittendus. Cap. XIII.

QVORVM morborũ causa est plenitudo aliáve humorũ labes in vasis, ea incipiẽtibus illis quàm mox secta vena summoueri de-
20 bet. Hoc enim pacto quicquid morbi in posterũ gignẽdum est prohibebitur, quicquid verò genitum & procreatũ iam est, facilius natura concoquet, euincet, atque profligabit. Sic febres ardentiores antequam sanguinis moles feruoris incendio torreatur, aut vehementior putredo inualescat, acceleratum hoc remedium extinguit. Sic & interio-
25 res inflãmationes hoc auxilij genus initio radicitus eruit, dum qui in partem confluxerat humor nondum obhærens, profluentis sanguinis impetum cursúmque sequitur. Vires per initia firmę sunt & constantes, nec admodum iis dissimiles quæ pridem erant integra valetudine: si quo igitur tempore, ipso maxime initio hoc præsidij genus tolerabunt. Qui plenitu-
30 dine aut fluxione permanẽte alia vult remedia adhibere, peruerso medendi ordine affectum cõduplicabit viribúsque negotium facesset. Sic tamen maturè vena secetur, vt ventriculus primęque venæ nec vlla humoris corruptela, nec cruditate, nec cibo semicocto confertæ sint. Præcepit quidem Auicennas in morborum principiis phlebotomiam prorsus omitte-
35 re & concoctionem expectare, dum morbus principium statúmque prærerierit: atque tum demum solùm illam conferre asseuerat. Idque non de solis partium morbis quos antè percensuerat, audiendum putat, quum & mox idipsum de febribus omnibus præcipiat, maximéq; de sanguinea, in qua quũ aderit concoctio, iubet sanguinẽ profluenter educere. Quia verò
40 ista mirabiliter dissentanea videntur, perpendendum quibus illa rationibus suadere contendat, vt controuersia ad vnguem discussa, veritas ipsa clarius elucear. Inquit igitur per initia incisam venã noxios humores extenuare, & per corpus quoquouersum impellere, sanguinéq; puro & syn-

ceto permiscere: nonnunquam etiam nos expectatione nostra adeò decipi, vt cũ salubri nihil prorsus vitiosi humoris educatur. Ex animi verò sententia atque voto omnia succedere, si expectata concoctione quum iam morbus principium & statũ præterierit, sanguinem detrahamus. Sed minimè tã inconsiderata eius ferẽda est sentẽtia: neq; audiẽdi illius explanatores, quorũ dicta quotidie re & euentis refelluntur. Quæ enim absurdior futiliórque sententia hac excogitari possit, phlebotomiã humores extenuare, quum ex superiorũ demonstratione dilucidè constet, qua ante, eadem & post phlebotomiam proportione humores in corpore retineri atque seruari. Si qua fortè mutatio incidit, quum tenuis humor expeditiùs celeriúsque, crassior ægrius & pigrius emanet, verisimilius est phlebotomiam, sanguinem & humores potius incrassare debere. Cur deinde hæc humores exagitet? si multitudinem demit, quæ perturbationum & morbi causa fuerat, debet eadẽ omnia mitiora & tranquilliora reddere. At si peccans materia sanguine permiscetur in venis, cur hæc secta vena non pariter foras exiliet? Sed iam plenius æstimata rei veritate, donemus morbum quempiam vehementem & acutum ex solius sanguinis exuperantia natum, cuiusmodi sunt vtraque synocha, putrida febris ex plenitudine, angina, pleuritis, peripneumonia, iecoris aliarúmque partium inflammationes. Hæ si peracutæ sunt & periculosæ præ sanguinis copia præcipites, quis non statim ipso initio venam pertundat? quis quum adhuc vires integræ sunt nõ eam plenitudinem prorsus eximat, quæ morbo causam dedit, & quæ in vitæ discrimen adducit? Hoc consilio in synocha festinamus statim initio sanguinem ad animi defectionem mittere, antequam materia putrescat. At ille, in ea febre sanguinea principio sanguinem parcè mittit, abundantiùs verò vbi coctionis signa comparent. At quam quęso concoctionem expectet sanguinis optimi & bene cocti, qui sola multitudine peccat? In his igitur vt in valde acutis, Hippocratis consilio differre & cũctari malum est: sed statim si vires integræ & valentes erunt, ad animi vsque defectionem ducendum. Si minus acuti & vehementes erunt morbi, etiam per initia sanguis effundetur, idque pro multitudinis ratione. Num igitur in his venæ sectionem omittemus, & cum Auicenna expectabimus dum cõcoctio eluceat, & principium morbus statúmque prætetierit? Siccine morbum sinemus suo impetu proteruire atque ægrotum tam immaniter iactari citra vllam artis opem? Si exitialis is erit, ad concoctionẽ nunquam perducetur: sin salutaris vel anceps, post statum in ipsa declinatione quum iam prorsus euictus erit, & laborans à periculo tutus, quid tum venæ sectione fuerit opus? Sed age hoc loco temporum morbi, & concoctionis vim expendamus. Natura concoctione impuros noxiósque humores è purioribus secernit: hos vt conseruet, illos vt tandem foras exturbet, aut sola per se aut medicamenti ope. Atqui venæ sectio nullo delectu omnes qui in venis sunt, promiscuè & indiscriminatim prolectat. Quorsum igitur vt hæc fiat, humorum concoctionem atque secretionem præstolemur?

ſtolemur? Vt in phlegmone pus iam factum non amplius ſecta vena, ſed alia ratione per vias breuiores deriuamus: ita in febribus quarũ materia in venis coërcetur, concoctus ac iam ſecretus humor, medicamento deriuandus deturbãdúſque eſt. Qua in re tum temporis naturam habebimus adminiculantem, quæ ſecretos humores foras excludere cõtendit. At ſi quis hoc tempore venam auſit incidere, nõ eos ſolùm, ſed pariter vtiles eliciet: quódque grauius eſt, eos qui vi naturæ ſecreti fuerant, puro ſanguini permiſcebit, hunc inquinabit, omnia confundet, naturǽque molitionem optimam interpellabit. Quum igitur concoctionis manifeſtæ ſigna comparebunt, non amplius venæ ſectione, ſed aut purgatione, aut aliis deriuãtibus præſidiis reliqua curatio tranſigenda: niſi (quod interdum fit) cruditatis ſigna denuò ſe prodant. In febribus vacuata multitudine vbi quæ putruerant concocta ſunt, per aluum, vrinas, & ſudores ea vacuare tẽtandum. In pleuritide & in peripneumonia quæ putruerunt, & in pus cõuerſa ſunt, per ſputa: in hepatide, caua quidem per aluum, gibba per vrinas, quemadmodum & in nephritide: ſingula denique per loca proxima & conuenientiora ſunt expurgãda. Si metu, ignauia, aliiſve occaſionibus venæ ſectio primis morbi diebus adminiſtrata non eſt, quocũque die etiam vigeſimo in ægrum incideris, ſi plenitudinis atque cruditatis ſigna permanebunt, hoc præſidij genus adhibendum, modò vires ferant, neque ſint morbi diuturnitate collapſæ. Nõ enim dierum morbi numerus à phlebotomia per ſe ac primùm dehortatur, ſed quòd ſæpius tẽporis progreſſu vel concocta eſt morbi materia, vel ſunt vires diſſolutæ. Vt autem vniuerſalium temporum, ita particularium, & dierum quibus morbi recurrũt delectus habendus, in his potiſſimùm morbis quorum certa eſt vel intermiſſio, vel remiſſio. Vacuatio non excandeſcenti, ſed miteſcenti morbo afferenda. Natura quidem plerumque febrium maximéque intermittentium inuaſionibus vomitiones, & declinationibus ſudores cõmodè ciet, quo tempore nobis etiam licet eadem vtiliter arte promouere: at non vel alui deiectionem, vel venę ſectionẽ. In acceſſionibus ab his omnino temperandum eſt, vt quas neque natura tum molitur, ſed ſi quę fortè incidũt, ſolius morbi feruore impetúque fiunt. Nulla eiuſmodi vacuatio, quę vires ſupra modum laceſſit, in tãta acceſſionum quaſi fluctuum agitatione tutò obiri poſſit. Quum enim humores tum maximè quodam quaſi æſtu incitati efferueſcant, obturbatíque permiſceantur, nulla omnino queat iuſta eorum fieri ſecretio. Eſto etiam peccans morbi materia extra venas maiores exardeſcat, ſi hoc tempore vena reſeretur, metuẽdum erit ne illa in venas exinanitas è veſtigio commigret, fiátque ex intermittente continens. At verò maxima morbi tranquillitate vena ſecta, vix vllum naturæ negotiũ faceſſit, ipſámque multitudinẽ è venis maioribus eripit, nullo excãdeſcẽtiæ metu. Maxima tranquillitas eſt medio remiſſionis intermiſſionísve tempore. Si ſpatia inter acceſſiones porriguntur, facilè ſit medium ipſum pro rerum cõmoditate deſignare, ſin anguſtum, difficilè, quod interdum

vix occasio sese offerat, vt vel ante vel post venæ sectionem opportunè ægrum alamus. In quibus morbis vel præcautionis vel curationis gratia, potestas datur sanguini mittendo horam deligere, conuenientior erit matutina quàm pomeridiana. Nam à solis exortu sanguis suscitatur, viget atque dominatur, ipsóque diei lumine tenuis fit, serenus, & ad fluendum aptior: maximè secunda tertiáve hora. Hac ipsa ne æger sopore torpeat, experrectus insomnè horam saltem vnã duxerit oportet. Hesternum cibum integrè concoxerit, sitque alui & vesicæ munia executus: eóque magis si vna quæpiam ampliorum venarum erit incidenda. Nam exiles è quibus sanguis parcius emanat, nulla istiusmodi obseruatione feriuntur. Astrologica etiam obseruatio vt non parum efficax tenenda. Cæterùm quotiescunque vehementiores morbi prement & instabunt, tum venam pertundito. In vehemẽti enim & suffocante pleuritide, vel in angina, in sanguinis immoderato fluore, in extrema vasorum plenitudine, in aliis denique morbis qui nimiùm præcipites sunt, nihil istiusmodi delectus habendus. At verò in febribus aliísve morbis qui circuitibus affligunt, quietis aut remissionis animaduersio multo præstantior quàm matutini temporis. In quamcunque igitur diei noctísve horam remissio inciderit, cæteris in id ritè administratis vena pertundetur.

Quæ ante venæ sectionem præparatio afferenda. Cap. XIIII.

VT ad venæ sectionem opportuna temporis occasio, ita corporis idonea præparatio adhibenda, qua neglecta, ægroto plurimum offensionis impendet. Partium quæ in prima corporis regione sunt, puritas & expurgatio, potissima est ad venæ sectionẽ præparatio. Vitia quæ opus impediunt aut certè remorantur, sunt ventriculi primarúmque venarum cruditas, noxiorum humorũ colluuies, aluus fęcibus astricta: os ventriculi nimiopere sentiens vel imbecillum: quæ nõ omnino vetant & excludunt, sed dũtaxat retardant venæ sectionẽ dum arte sint sublata. Crudiore enĩ vẽtriculo secta atque exinanita vena, crudi succi plurimum in sanguinis locum rapiet. Et suppressiore aluo si venam elíseris, iecur exhaustæque venæ sordidum quiddam & impurum è fæcibus exugent. Tantum moræ in vena pertundenda interponi debet, quantum satis est tum ad crudorum concoctionem, tum vt excrementa descẽdant. Hæc sponte nisi succedãt, clystere vel balano prolicienda sunt: prunis, vel casia aluus emollienda. Coctus crudúsve cibus internoscitur ex accepti eius qualitate & copia, ex tempore quo acceptus est, ex ructu, ex vẽtriculi pondere. Corruptus humor in ventriculo, aut in vicinis partibus exuperans, siue illic genitus est, siue aliunde, velut ex capite, ex iecore aut ex liene procubuit, differre hortatur venæ incisionem, dum sit expurgatus. Secus enim multo maiore detrimẽto quàm cruditas rapitur in venas, hásque impuritate multa polluit. Hinc vel obstructiones, vel cachexiæ fiunt, vel

morbi

morbi quibus mederi propoſueris ingraueſcunt, euadúntque eorum ſymptomata ſæuiora. Quinetiam impuri humores impetu ferociáque concitati excandeſcunt, ventriculum præcordiáque vellicant, hinc nauſea, cõuulſio, lipothymia, ſyncope & alia ſymptomata, quę terroris & metus plena ſunt. Vna bilis in os ventriculi tum effuſa, omnium maximè hæc mala inuehere ſolet. Has autẽ partes à putidis humoribus occupari portendũt, cibi faſtidium, nauſea, humoris vomitio, frequens alui deiectio, ventriculi grauitas aut dolor, ventriculi præcordiorũmve tumor atque diſtentio. Quæ quoties præter vllam ciborum cruditatem in ægris apparebunt, è prima corporis regione antequam vena ſecetur deturbandus eſt vitioſus humor, illorũ author & velut ſeminarium. Vomitione id moliendum ſi ſurſum vergit, hauſta potione vel aquæ, vel hydrelæi tepeſcentis pondo ſelibrę. Alui autem deiectione ſi eò declinat. Caſia in id parum efficax, vt quę ſola vi leniente & emolliente prædita, tenaces valde & glutinoſos humores nec ſatis detergit, nec ex aluo ſubducit. Accommodatior eſt hiera picra, ſi febris non reclamat, vel rheumbarbarum, vel ſenna, vel agaricum, vel pro humoris ſpecie aliud quoddam blãdum, cuius vis vniuerſam corporis molem neutiquam exagitet. His non modò ſemel, verumetiam ſecundo & tertio pro rei neceſſitate, expedit vti: ſub hæc tamen mox ad venæ ſectionem accingendum. Quandoquidem humorum vitia, quum in omnes corporis regiones pariter irruerũt, methodus ſummáque artis præceptio eſt, eas ſuo quamque ordine vacuare, meſenterij quidem venas ante maiores, atque has rurſum ante corporis molem. Non autem contrà, ne ex primis venis in maiores, aut ex his in corporis habitum noxij humoris ſit traiectio: quod ſanè eſt nõ expurgare, ſed inquinare & labefactare corpus. At ex habitu corporis in venas maiores, aut ex his in primas atque in aluum traducere conſentaneum eſt. Quæ autem dixi vitia non ſolùm venæ ſectionem remorantur ac tardant, ſed omnino præpediunt. Hinc neque in hydrope, neque in cachexia, neque in ſcirrho iecoris, aut lienis, vel exigente alterius morbi importunitate, ſcalpellũ admouemus. Tertium vitium cui præparatio ante venæ ſectionem adhibetur, erat oris ventriculi ſenſus eximius aut imbecillitas. Eximius eſt ſenſus quibus nerui è cerebro miſſi, molles ſunt, teneri, nudi, aut occurſantibus rebus obuij: atque hi vix citra offenſionem, acria, acida aut ſalſa, quod genus habentur, acetum, piper, ſinapi deuorant. Imbecillitas ſiue ex intemperie, ſiue ex rariore fibrarum ſtructura prouenerit, inde noſcitur quòd nec cibus appetitur, nec facilè fertur, ſed eo accepto dolor eſt, interdúmque vel nauſea, vel cibi vomitio. Qui ſic affecti ſunt, vt ex leuiſſima occaſione, ex inedia, ex ira, ex triſtitia, vel timore, ita ſanè ex phlebotomia quæ pariter cum ſanguine ſpiritus diſſipat, & reliquos humores commouet, vel conuulſione vel comitiali morbo, vel ſyncope ſtomachica tentantur ad internicionis periculum, vel in alia denique ſymptomata incurrunt, quæ huius partis occaſione naſci proditum eſt. His itaque ante venę ſectionẽ conſulendum, óſque

ventriculi muniendum iis quæ corroborant, quæ humorum acrimoniam retundunt, & quæ humoris influxum arcent. Id genus sunt, succus mali punici, mali cotonei, medici, citrei, limonum, oxyachãtæ, & vuæ acerbæ, acetum, aut qui ex his fiunt syrupi. Aut si qua frigidæ intemperiei suspicio inest, ex vsu erunt calida aromatica, maximè syrupus mẽtæ, diacydonion, vinum austerum aut aromatites. Horum tantulum, vel panis optimi momentum his intinctum conferetur: mox verò vt æger paulum quieuerit, vena incidetur. Præparatio venæ sectioni præmittenda, si morbi clementia sinit. Immanis verò importunúsque morbus nulla præparatione nulláque cunctatione festinare cogit. Sic in habitu athletico à quo præsens aut suffocationis, aut ruptionis vasorum periculum impendet: in vehemẽtissima pleuritide, in febre ardentissima eáque maligna, in casu & prolapsione, aut in obtritu graui, imminentis periculi euentus magis reformidãdus est quàm noxa ex non præparato corpore.

Quid ipso sectionis tempore faciendum. Cap. XV.

DECVMBENTI ægro, in maxima tum corporis tum animi trãquillitate vena incidenda, potissimum si vires imbecillæ sunt, aut syncopes metus inest. Etenim dum vel stamus vel sedemus animalis facultas corpus sustinens laborat, ipsáque intestina ac viscera ex præcordiis pendentia, vitali naturalíque facultati vim inferunt. Sit pars quæ inciditur prona, sit & in hanc facilis directúsque sanguinis cursus, ex ea corporis sede quam plurimùm exinanire proponimus. Artus confricentur dum incalescãt, & proximè supra eum locum in quem scalpellus adigetur arctius vinciatur, vt sanguine prolecto vena tumentior in conspectum se det. Infra etiam illigari mos est, quum tremula incõstánsque vena ad scalpelli quemuis impulsum subterfugit, aut è sua sede dissilit. Quibus autem densa & squalida cutis est, & quibus angustæ venæ, aut in altum demersæ multa carne vel adipe obductę, iis multo arctius vinculum iniici debet, quàm quibus diuersa est cõstitutio. Minores pedum manuúmque venas, quia vinculis non satis implentur, in calentem aquam demittimus, quæ & profluenti sanguini impetum facit. Si ne sic quidem vena in apertum promatur, eam quo loco inesse solet digitorum impulsu percunctare, dum sanguinis fluxu & incursione, illius sit explorata sedes: háncque signatam, scalpello industrius artifex feriat. Sedulò etiam atque etiam prospiciat, ne vel flatu tumidum locum, vel arteriam, vel tendonem pro vena petat. Interdum enim iniecto arctiore vinculo aliquid venæ simile intumescit: interdum pressa arteria motu vacat, & pro vena se profert. Scalpellum chirurgus visu perspicaci manúque valida, summis digitis pręhendet, nec plus mucronis proferet quàm ad penetrandum sit satis: manu altera membrum eiúsque pollice venam stabiliet, sensim nulláque festinatione scalpellum intrò suauiter, quod satis erit, impellet. Venæ quæ in articulis, in brachij flexu & in poplite extãt, in rectum diffissæ, tardius

dius coaleſcunt, quòd articuli motu vulneris labra dehiſcant: neque eiuſmodi fiſſio tentanda, niſi quum ireratione eſt opus. Exrra articulos, vt in capite, in manibus, vel in pedibus quæcunque emergunt, in rectum fiſſæ cicatrice celerius obducũtur, quòd labra ſemper inter ſeſe coëant. Sub in-
5 feriore quæ baſilica dicitur, ferè comes arteria delireſcit, & ſub media neruus, vtriſque muſculorum tendones plerumque ſubſternũtur. Cephalica licet difficilis, omnium tamen ſolet eſſe tutiſſima. Chirurgus ne in tendonem, in neruum aut in arteriam impingat. Ex neruo aut tendone puncto dolor fit ingens, ſtupor, reſolutio, & brachij conuulſio cum tumore. Arte-
10 riȩ ſanguis ęgrè cōpeſcitur: illiúſque magna vi effuſa virium ſequitur exolutio, ſed neque inciſa arteria coït, neque ſaneſcit, ac pars tādem gangræna corrumpitur. Punctum neruum aut tendonem, indicant doloris vehementia & inſequens conuulſio, atque tumor. Huius ſi qua erit ſuſpicio, vulnus ne coaleſcat, dum ab impendente phlegmone vindicatum ſit, &
15 dies duo tréſve abierint. Inhibebitur autem coalitus fotu tepētis olei. Lapſo triduo ſi dolor conquieſcat, nec noui quicquam obrepat, ſinatur coaleſcere. Sin minus, adhibeantur aperienria, attrahentia, & qualia neruis compunctis conueniunt, vt terebinrhina, adiecto interdum euforbi momento. Aperta arteria, ſanguis emanat tenuis, rubicundus, igneus, & pul-
20 ſu quodam exiliens. Subſidio autem eſt emplaſtrum ex aloë, myrrha, thure; & bolo armena quæ oui candido & pilis leporis ſint excepta. His dein lintea ex liquore roſaceo imbuta inſternentur. Emplaſtrum faſciis obuoluetur firmè ac tutò, ne triduo excidat, hóc blandè ſummoto ſimile denuò imponendum. Si ne iis quidem arteria coaleſcat, tota tranſuerſum diſcin-
25 datur, vt extrema vtrinque reuulſa molli carne obducātur. Ruſum autem quod ad ſectionis modum facit, ſi craſſus aut viſcoſus ſanguis qualis melancholicus ineſſe putabitur, aut cœli conſtitutio frigida ſit, ampla fiet venæ apertio: ſin tenuis & aquoſus, aut ipſa cœli conſtitutio calida, anguſtior. Vena vt decet aperta vinculum à ſuperiore parte laxabitur, quò inde
30 ſanguis vberius defluat. Si ſanguini curſus erit idoneus, ſinatur, ſi minus abundè & ſegnius fluat, idque ſectionis errore, ea emendetur: ſi ſanguinis craſſitie, aliáve ex cauſa, laborās pugnum arctè vehementérque adducat, neruos, muſculos & latera, tuſſi ac voce valida contendat: vulnus aquæ calidæ fomento proritetur. Si vecordē cuta metúſque terreant, hincque pat-
35 cius ſanguis emanet, intermiſſio fiat, dum vires exponendis recteentur modis. Immò etiam ſi pro ratione ſanguis dimaner, vtile eſt medio curſu digitum vulneri imponere, tum vt vires reficiantur minúſque diſſipētur, tum etiam vt deterior ſpurciórque ſanguis, ex intimis celerius in ſectionē confluat. Emanantis autem ſanguinis quantitas æſtimanda eſt, vt is demū
40 opportunè ſiſtatur. Æſtimatio ex morbi neceſſitate & ex viribus eſt ineunda. In plethora ſimplici, ad imminentium morborum præcautionem ſatis ſit redundantiam demere, dum mediocritas ſit reliqua. At quum iam morbus ineſt, iſque vniuerſalis vt febris, non ſatis illud fecerit, ſed ſi vires

 tolerent,

tolerent, infra mediocritatem imminuendum est. Mediocris enim si putrescat, quasi efferuescens intumescit, & tum corpori infestus, tum viribus grauis est: minui igitur debet, at parcius quàm in plenitudine. In partium autem phlegmonis non vna quantitas, sed tum coloris, tum substantiæ mutatio spectanda. Quum vehemens dolor, aut magna quædam inflammatio locis inest sectioni propinquis, sanguinis cursus non antè sistatur, quàm vel dolor mitescere occipiat, vel eius color commutetur. Mutatio quippe indicat sanguinem ex inflammata sede, in qua is est à reliquo dispar, euelli: quod omnino expectandum est, nisi aut parti vehementer impactus humor est, aut euacuatione vires exoluuntur. Hæc siquidem cogũt intempestiuè supprimere, ac potius iteratò quod reliquum est detrahere, aliàs quidem eodem die, aliàs postero. Vt enim effluenti sanguini, ita & viribus attendendum ne deficiant. Vires defecturas præmonstrant, labãs fluoris impetus, pallens faciei color, oscitationes, pãdiculationes, aurium tinnitus, oculorum suffusiones, quæ omnia coarguunt vitales spiritus imminui & cor infringi destitutum calore. Ad hæc singultus & nausea, quæ fiunt irrumpente humore in os ventriculi. Omnium tamen certissima & minimè fallax est pulsus mutatio, qui si ex crebro supra modũ rarus euadat, aut ex magno paruus, ex vehementi debilis & obscurus, ex æquabili inæqualis, vires collapsuras, aut perturbationem epilepsiæ non admodum dissimilem præsagit. Hæc igitur si ex vacuationis quantitate incidãt, protinus intermittendum, ne imbecillitas progressa vel mortem inferat, vel iacturam quæ nullo pacto resarciri possit. At si vel metu & terrore, vel stomachi demorsu, hęc signa compareant, intercepto fluore laborans recreetur, vt exinde possit reliqua vacuatio compleri. Recreandi multæ sunt rationes. Os atque faciẽ frigida conspergere: acetũ, vinum, moschũ, ídque genus aromatica ad nares admouere. Ab his verò præstãtissimum sit ægrũ prosternere: partibus quippe omnibus in vnam situs æquabilitatem adductis, cessat labor omnis, principésq; partes caloris & spiritus plus sibi mutuò impartiũt. Si ne sic quidem releuetur æger, vomitus excitetur, aut faucium titillatu, aut iniecto oleo: quandoquidem is impetus stomachi cordísque tædia depellit, suscitátque robur. Mox vires instaurentur, vino, succo mali punici, iure carnium, medicamento diamoscho aliisve cardiacis.

Vt à venæ sectione regendus sit æger. Cap. XVI.

SANGVINE vt morbi magnitudo viresque ferebãt emisso, vinculum dissoluatur, vulnus exiccetur, ne concrescente sanguine madens aut non coalescat, aut abscessus metum inferat. His siquidem non accuratè animaduersis, die octauo aliquando resignatum est vulnus. Adeps si exiliat ne præcidatur, sed intrò molliter referendus est. Detersum vulnus linteo obsignetur, vel rosacea vel dulci aqua imbuto: aut etiam oleo, si sanguinem iterum fundere cõsilium est. Fasciis linteum deuinciatur, quæ nec arctiores sint, nec cutem vlcerisve labra distorqueant.

ſtorqueant. Si icto tendone aut neruo, fluxionis aut phlegmones metus eſt, emplaſtrum è ceruſſa imponendum eſt: in ambitu verò cataplaſma ex ſemperuiuo, ſolano, arnogloſſo, aliíſque frigidis. Sectus æger ſupinus decumbat, vt omnibus partibus in ſpinam dorſi tanquam in corporis baſim 5 reclinantibus, ſumma ſit quies, & in quiete partes exhauſtę repleantur, reſarciantúrque ſpiritus. Neque igitur ad conſueta munia properet, neque celerius inambulet, neque vllo exercitationis genere ſe fatiget: neque vtatur venere, neque in balneum deſcendat: quādoquidem ſanguis & ſpiritus vehementius incitati, ne diſſipentur aut incaleſcant, ſedandi comprimendíque ſunt. Nec verò venæ ſectioni continuò indormiendum eſt, ne 10 aut languidior calor extinguatur, aut obruantur imminuti ſpiritus. Itaque vigilans conquieſcat, abſitque omnis tum animi, tum corporis cōtentio, quod & in lipothymia præcipimus. Hora vna aut altera à ſanguine miſſo, alimentum licet offerre, exiguum quidem quódque boni ſit ſucci, quod 15 promptè alat, & quod ſit profligādo morbo accommodatum. Duabus abhinc horis aut etiā minus, nihil vetat obdormiſcere, modò aſſidentes proſpiciant, ne vel laborans in brachium cæſum ſe deuoluat, vel vinculum diſſoluat, quo ſanguis dimanet, vel aliud ſibi incōmodum ferat. Reliquus cibus ſenſim tum copia tum materia deinceps increſcet: neque temerè aut 20 auidè ad pleniorem properandum eſt, vt quem natiuus calor imminutus non plenè ſit confecturus & quem crudum multúmque exuctæ venæ rapiant, quo demum omnem corporis molem refertiāt. Eſto etiam integra ſit omnis alimenti concoctio, quid tamen iuuat illico ſe ſuccis largius implere, quos animus eſt vena ſecta demere? A miſſo ſanguine exquiſitior vi- 25 ctus ratio tenenda, neque protinus æger ad priſtinam diætam perinde vt canis ad vomitum redeat. Intemperantes, idonei venæ ſectioni non ſunt.

De iteranda venę ſectione ſic ſtatuendum. Quum ex feruentis ſanguinis copia, vel maxima inflammatio, vel dolor vehemētiſſimus, vel ardentiſſima febris irrumpit: ipſo protinus initio antequam effrænatus ſanguis 30 in principem aliquam partem incumbat, non modò quantum illius exuperat, verumetiam multo plus emittendum eſt, idque vniuerſe & affatim, etiam ad vſque animi defectionem, ſi validę vires tolerando ſunt. Fetè autem valent in plethoricis affectibus, in quibus rarò vacuationis copia deficiunt. Validas quidem & integras vires, non autem imbecillas permittit 35 Hippocrates vſque ad animi defectionem deducere. Nam cōſtantibus & integris viribus defectio interueniens, arteriarum duntaxat ſpiritus exoluit, illeſæ verò perſiſtūt eæ vires, quas cordi, iecori ac cerebro natura congenuit. Licet autem in lipothymia illę diſpereant, ex his tamen inſitis aliæ perſimiles denuò ſuſcitari poterunt, ex quibus impēdio recreabitur æger. 40 At imbecillis (quoniā illę principibus partibus inſitę vires languēt) ſi lipothymia obrepſerit, vix inſtauratio fiet. Quocirca virib⁹ imbecillis cauēda diligēter eſt defectio. Ita quidē de maximis vrgētibúſque morbis ſanciendum. At in leuioribus iiſque vniuerſalibus, vt in plethora, in febribus &

aliis morbis, quorum materia coërcita est in vasis, nō quidem ad lipothymiam, sed tamen quātum expedit quātúmq; affectus expostulat, vniuerse & semel statim initio vacuādum est, si modò vires annuant. Ea vacuatio citra vllam virium iacturam, exuperātem materiam subtrahit antequā vel tota putrescat, vel in nobilem partem irrumpat, vel horrenda symptomata suscitet. Qui metu deterritus in his vacuationē partiri proponet, & minus sanè proficiet, & morbum producet in longius. At si per virium imbecillitatem nequit vniuersa vacuatio compleri, quum præstantior virium quàm morbi sit obseruatio, partitione vti cogimur, ídque summo iudicio summa prudentia. Partitio autem fit ex modicis interuallis, atque vel dissoluto vinculo, vel digito indito vulneri, intermittatur tantisper dū modis antè expositis restituantur vires. Interdum hora vna, interdum etiā plures ad virium instaurationem necessariæ sunt. Optimum autem sit nō vltra diem prorogare, ac bis sanguinem (si vires sinunt) eodem die mittere, ídque in morbis vniuersalibus: & (nisi quid aliud vetat) antequam putredo aut alia inualescant mala, quantum expedit educere. Cæterùm in affectibus partium omnibus præsertímque in phlegmonis, partitas euacuationes oportet longiore interuallo seiungi, atque repetitam vel in diem posterum, vel in perendinum differri: vt hoc temporis spatio, corrupti humores ex affecta sede remigrent in venas exhaustas, quos exinde altera sectio promptius eripiet. Pars enim laborās sensim vno alteróve die humores suos eò deposuit, qui corrupti quū sint, illic relinqui nō debent, etiam si dolores cōquieuerint. At verò venenatam, malignámque inflammationem, vt pestilentem bubonem, vel carbunculum, necesse est eo ipso die festinanter iterata vacuatione demoliri, ne pestilens contagio diutius hæreat in venis. Neque tamen confidentius atque audacius crebrior venæ sectio adeunda: non parum enim spiritus calorísque demit ac in senectutem immaturam & hāc morbis grauioribus obnoxiam præcipitat: cuiusmodi sunt cachexia, hydrops, arthritis, tremor, paralysis, apoplexia. Impensius enim refrigerato natiuo calore, humidóque primigenio imminuto viscera languescunt, cruditas dominatur, quæ tot malorum causa sit atque origo.

Emissi sanguinis obseruatio. Cap. XVII.

EFFLVENS sanguis excipiendus mundis tersísque peluiculis, terrenis, vitreis, stanneis aut argenteis, non item æneis, nè ab his vel propriæ substantiæ vel coloris, vel alterius qualitatis cōuersionem subeat, quæ nostrum de corporis affectione iudicium peruertat. Sint & peluiculæ multæ in quibus sanguinis varietas dispici ac distingui possit. Seponantur loco mundo, quo nec puluis, nec fumus, nec ventus, nec solis radij pertingāt. Omnium prima in his obseruabitur sanguinis substantia. Viscosus est qui lentè fluxit & tanquam glutinum digitis obhæret, quorum neutrum efficit probus atque mediocris. Crassus est

& denſus, multáſque fibras habet, qui ocyus concreſcit atque conglaciat, hic obſtructionum aliorúmque inde morborum fit author. Qui tardius concreſcit ac dureſcit, tenuis eſt: qui verò iam refrigeſcens minimè dureſcit, is omnino vel aquoſus vel putridus eſt, cuius fibræ omnes direptæ at-
5 que corruptæ vanuerũt. Idipſum planius diſtinguit fiſſio. Craſſus ac compactus difficilè finditur, tenuis facilè: putridus verò non finditur verùm ſimulatque attingitur totus in partes exiguas diſcerpitur. Serum multũ tanquam aqua citrina concreto ſanguini innatans, vel potum liberaliorem, vel iecur infirmum quale hydropici, vel imbecillos renes, vel eoſdem ob-
10 ſtructos oſtendit: quibus ex cauſis ſerum redũdans in venas, ſanguini permiſcetur. Hunc tamen non eo prorſus deſtitui par eſt, velut in his qui frugalius bibunt, aut immoderatius ſeſe exercent: craſſeſcens enim ſanguis difficilè in tenues venas diſtribuitur, eáſque promptè intercludit. Spuma innatans niſi fluoris impetu nata ſit, incendium atque feruorem eius hu-
15 moris oſtendit, cuius colorem præ ſe fert: rubra quidem ſanguinis, citrina, bilis: alba, pituitæ: liuida, melãcholiæ. Dureſcẽtis ſanguinis color per ſumma rubicundus, boni vtiliſque ſanguinis eſt index: ruber quidem ac lucidus ardentis, qualis eſt arteriarum, ruber verò & obſcurus mediocris, qualis eſt venarum. Color citrinus, bilem: albus, pituitam: viridis, bilem retor-
20 ridam: liuidus aut plumbeus atram bilem cum pernicie, vt diſparium colo rum permiſtio varios humores exuperare commonſtrat: qui an etiam putridi ſint nécne, ſanguinis ſubſtantia palàm facit. Sanguinis parte ſumma innatat nõnunquam pingue quiddam & adipoſum, inſtar telæ aranei cohærens. Hoc, ſi admodum pingue & obeſum corpus eſt, ex ipſo ſanguine
25 cauſam habet, qui eſt in adipem pronus. Sin corpus ſtrigoſius fiat minúſque opimum, idipſum colliquari & marceſcere portendit. Ima parte concreti ſanguinis ſubſidet quod terrenum magis eſt atque fæculentum. Id quum finditur, ſæpius apparet vel rubrum obſcurum, vel nigrum vel liuidum vel viride: vnde humoris qui ſanguinem perfundit, naturam videre
30 eſt: atque ex coloris copia aſſequi quantum vnuſquiſque humor in venis abũdet. Si diffiſſo ſanguine grana quædam arenularum æmula offendantur, aiunt vel elephantiaſim vel propenſionem ad hanc notari: quãquam obſeruantibus raró tale quiddam deprehẽſum eſt. Rarum eſt ſanguinem à venis graueolere: quòd ſi contigerit, putredinis corruptioníſque deplo-
35 ratæ eſt indicium. Detractum ſanguinem nemo deguſtarit: at ſi cui in os fortè incidet, dulcíſque apparebit, ſecundum naturam eſt: qui amarus, bilioſus: acidus aut ſtipticus, melancholicus: inſipidus, pituitoſus: ſalſus pituita ſalſa perfuſus. Sanguinis ſubſtantia atque colore animaduerſis, conferendæ inuicem erunt peluiculæ: quę ſi omnes optimum ſanguinem
40 ęquabiliter exhibeant, credibile eſt reliquum in venis ſimilem haberi, illũ tamen detrahendum fuiſſe, quòd multitudine peccaret, quæ vna corpus grauat, ſenſus offundit, & in putredinem, aut in grauiorum malorum pericula coniicit. Si vitioſus & impurus ſanguis cõſpicitur, multo etiam vtilius

lius eductus est, vt qui & copia & qualitate molestis, corpori negotiũ facesseret:sed & posthac diligẽtius vacuati corpus debet, aut pharmaco,aut venæ sectione.Si qui prius manauit syncerus,qui autem posterius, prauus existit,multi huiusmodi resident humores in corpore, proba victus ratione, idoneisque vacuationibus exterminandi. At si hoc ex phlegmone ac- 5 cidit, bono esse solet, nempe indicium completæ & integræ vacuationis, quæ morbi materiam ex affecta sede extirpauit. Si postrema peluis purior est primis,cõsummata est vacuatio,quæ sanguinem vitiosum omnem detraxit, dum vtilis ac bonus dimanaret. Sanguis in tepescentem aquam effusus,diuulsis secretisque substãtiis multa profert. Serum cum aqua om- 10 nino confunditur,vt internosci nequeat:illi etiã permiscetur tenuior sanguinis portio, ex cuius colore liceat de humoris natura & specie quodam modo iudiciũ facere. Crassior sanguinis portio & fibrosa subsidet in imo: quæ pura & secundum naturam esse iudicabitur, si lucida,tenuis,subalbida,& cohærens fuerit.At crassior crassum etiam sanguinem inesse: obscu- 15 ra & nigra, alióve infecta colore, sanguinem vitiosorum humorum fæcibus inquinari commonstrat, quos ipsa coloris differentia discernit. Si parum illa cohæret, distractáque facilè dilaceratur,summæ putredinis est argumentum.

De arteriarum sectione. Cap. XVIII. 20

MAIOREM arteriam in cubito venæ substratam, aut eam quæ in poplite sita est, neque ex industria, neque imprudenter incidere sit tutum. Eius enim sanguis ægrè restingui potest, nempe tenuis & calidus impetúque prorum- 25 pens: & sanè nonnulli volentibus medicis vinculo quasi hæmorrhagiam sistere, nata partis gangręna mortui sunt. Neque si reprimatur facilè queat vulnus ad cicatricẽ perduci, citra aneurysma ob assiduum pulsum ôbque tunicas crassas & præduras.In ipsa verò aneurysmatis chirurgia non pauci periere. Præstat igitur quum necessitas 30 postulat maiorem arteriam totam obliquè in transuersum secare:nam sanguis deinde sistitur,vtrinque ipsius extremis retractis, & vulneri imposito emplastro ex aloë suprà descripto.Minores verò arterias quę in summis artubus,in capite,in manibus, & in pedibus extant, licet citra hæc pericula incidere: vt quæ agglutinari possint, præsertim in molli humidóque cor- 35 pore, quali mulieres ac pueri præditi sunt. Confert autem harum sectio quum vehemens diuturnúsque dolor circum membranas vim infert, qui pungenti similis est ob membranæ sensum, & qui pulsans est ex arteriarũ motu.Sãguis enim multus,tenuis & calidus in affectæ partis arteriis coërcitus,fit doloris causa. Itaque si partibus extremis inuestigentur ac secen- 40 tur arteriæ, quæ à sedibus illis affectis procedunt, dolor omnino vanescit. Pauci hoc tempore arterias incîdunt,quòd non admodum cõspicuæ sint, nec facilè sit illas consequi. In temporibus tamen sectæ calidas acrésque

oculorum

oculorum fluxiones inhibent, quarum gratia totæ discinduntur, aut inuruntur candente ferro, vel caustico medicamento. Ponè aures secantur in vertigine, in diuturnis capitis doloribus calidis atque spirituosis, in faciei rubore, & quibusdā aliis capitis affectibus inueteratis. Quæ inter pollicē 5 & indicem excurrit, aperitur in diuturnis laterum doloribus inter viscera & diaphragma positis. Iuxta malleolum secta vetustos lenit coxendicum dolores qui iamdiu inualuere. Semper autem eius delectus habeatur, quæ è directo affectæ sedis est, ad quam ne accedendum quidem fuerit, corporis totius prouisione neglecta.

10 De particulari sanguinis vacuatione. Cap. XIX.

QVVM sanguis aliqua in parte ita inhæsit, vt nec secta vena, nec medicatione reuelli possit, ab ea potissimum parte quę offenditur educēdus est, remediis quæ ei ipsi parti liberandæ insideant. 15 Eiusmodi sunt: hirudo, scarificatio, & cucurbita, quæ à parte iam læsa sanguinem manifestè exhauriunt. Hirudo morsu trifidum vulnus infligit, quod non cutem modò, verum altiùs quoque, si ea tenella vt pueris & infantibus est, penetrat. Exhausta porrò exinanitáque & accuratè præparata auidiùs tutiúsque sugit, feréque continenter dum copia 20 turgescat saturáque procidat. Plerumque etiam sublata ea sanguis confertim profluit, si præsertim in prominentem venam erat infixa: ac tum pro scalpello & phlebotomia est. Ita quidem ex hæmorrhoide tam copiosum interdum sanguinem euocat, vt emplasticis adstringentibúsque medicamentis sit opus, & puerorum cubito infixa, phlebotomiā exæquet. Quæ-25 cunque sic è vena caua haurit, pro vniuersali vacuatione habēda est. Quæ verò duriusculæ cuti, aut ei parti cui nulla sit amplior vena subiecta adhæ-rescit, quam solùm partem attigerit, euacuat: aut certè minimum è vicinis, nihil verò prorsus ex alto aut ex distantiore loco prolicit. Quocirca iis duntaxat partium vitiis exugendis adhibetur, quæ in summa sunt cute, vt 30 scabiei, vitiligini, impetigini, pano, nasi faciéique rubori & elephanticorum tuberculis.

Scarificatio fit epidermide minutim scalpello discissa: quæ tamen & nonnunquam altius subiens verā cutem ferit. Vacuat è sola parte diuulsa, nisi fortè venam conuulneret: exitum enim facit humori subiecto, nec tā-35 men vi quicquam ex alto aut è lōginquo trahit. Quo altius scalpellus adigitur, eo plenior sanguinis est effusio. Expurgandæ cutis remedium est scarificatio, ac eorum quoque affectuum quibus dixi hirudinem opitulari: quinetiam eorum qui in cutem irruperunt eíque iam contumaciter obhærent, vt scirrhi, inueteratæ phlegmones, & cuiusuis corruptæ mate-40 riæ. Ad hæc gangrenæ, sphaceli & aliorum in quibus natiuus calor strangulatus ventilari desiderat. Largius autem ac vberius scarificatio sanguinē profundet, si protinus adhibeatur cucurbitula. Hæc enim vi flāmæ atque caloris non modò quicquid tenuis fluxíque humoris ac spiritus partē

circum-

circunfundit, sed & quod in locis distãtioribus penitioribúsque inest validissimè trahit. Atque si cutis antè ferro exasperata est, id manifestè in se prolicit: sin vero leuis ea & integra manet, è distãtioribus penitioribúsque euocat in cutem, ac in eam sedem transfert cuicunque fuerit impacta. Itaque inhærens cucurbitula cute iam incisa, corporis summas partes expurgat, multo quidem potentius, quàm aut scarificatio simplex, aut hirudo, iisdémque succurrit affectibus. Leuis autem & quæ sine scarificatione imponitur, non manifestè sanguinem, sed vnum spiritum extrahit. Cæterùm humores ad sese rapit, irruentem fluxionem reuellit, sanguinis profusionẽ vndecunque factam directo contrarióque loco imposita sistit, quum præsertim ex vena sanguinem mitti reuellíque imbecillæ vires minimè sinũt. Errabundum vterum, fluctuantémque humorem cohibet: eum verò qui parti iam hæret impactúsque est deriuat: & eũ qui in alto corpore demersus est euocat in summum: vt idcirco stuporis, paralysis, inueterati doloris accommodatum sit remedium. Flatus verò ac spiritus quauis sede coërcitos expeditè dissoluit atque dissipat. Proinde palpitationem, singultũ, colicum, nephreticúmque cruciatum ocyssimè compescit. Expeditissimũ hoc præsidij genus ac minimè periculosum. Neque enim corpus vlla qualitate labefactat neque vires infringit.

Hactenus remedia exposui quæ sanguinem tum vniuersim tum particulatim detrahunt, ad ea deinceps accingar, quæ non hanc illámve, sed nullo discrimine omnẽ corporis materiam vel absumunt vel dissipant.

Vniuersalis quæ per habitum fit corporis euacuatio. Cap. XX.

EORVM quæ per summa corpus exhauriunt vacuántque, alia sudores cõspicuè cient, alia halitum tenuémque substantiam perspiratu digerunt. Hoc genere cõtinentur inedia, vnctio & frictio: illo exercitatio, balneum, laconicũ.

Phlebotomiæ vires proximè imitatur inedia, sensim ac pedetentim sanguinem absumens quem semel ac repente phlebotomia vacuat: præterea verò crudos humores aliósque complures dissipat, omnísque generis excremẽta propellit. Etenim natura libera nec impedita, salutaria quæque nobis continenter procurat. Quum igitur cõsuetus corpori cibus aut subducitur, aut ex toto circumciditur, huiúsque penuria inest, insitus nobis calor omnium naturalium functionũ author, per omnia diffusus ac insertus, noui cibi copia minimè implicatus, vbique vim suam exerens, inualescit. Ac primùm quidem vtilem succum & sanguinem in corporis partiúmque substantiam mutat absumítque nutritione: tenues verò humores ac superuacuos in halitum digerit & sine sensu dissipat: crudos concoquit, mutátque in sanguinem alendo corpori idoneum. Ex superuacuis autem crassos attenuat, lentósque detergit: ac proinde strenuè expedit obstructiones, adhæc quicquid cõcoquere non potest

test, id saltem præparat, viásque omnes corporis quibus excludatur patentiores expeditiorésque facit. Tum etiam expultrix facultas quæcunque præparata fuerint, in expurgationis vias adducit expellítque foras. Hinc plerumque aluus sponte soluitur, vomitiones erumpunt, vrina profundi-
5 tur vberior, cerebri excremēta defluunt, & quæ à purgationis via longius absunt perspiratione dissipātur. His corpus vniuersum sublato quasi onere leuatur, respiratio libera fit ac facilis, mens sensúsque omnes expeditiores alacrioresque euadunt. Hæc dum confert inedia, impuro quidem corpori plerumque ventriculum vitiosis implet humoribus: vnde stomachi
10 erosiones, vigiliæ, corporis perturbationes & vertigines, quòd scilicet insitus calor perinde ac medicamentum noxios humores exagitet in alimēti penuria. At verò perturbatos ea demum subigit, domat atque depellit, vnde magna sequitur tranquillitas & morborum multorúmque symptomatum sedatio, superstite quidem etiamnum & integro naturali calore.
15 Hæc sanè moderata efficit inedia, vt quę acres humores exacuit, incendit, calfacítque corpus. Immoderata verò quoniam pabulo atque etiā superuacuo humore absumpto, ipsam quoque partium substantiā dissipat, quæ caloris est sedes, corpus tandem refrigerat, virésque comminuit & obterit. Salubris est tempestiua abstinentia, & apprimè vtilis quæ per inediam fit
20 euacuatio. Etenim blandè nulláque violenta aut corporis aut humorum impulsione, nulláque aliena qualitate in corpus inducta sensim ac lentè progreditur. Acutis porrò vrgentibúsque morbis sola inedia vix tutò succurri potest, sed aut venæ sectione aut pharmaco expeditè vacuandus est corruptus ac putridus humor, qui de sua bonitate plurimùm decessit, &
25 quem insitus calor neque amplius in benignum reducere, neque de repēte exturbare potest. At leues morbos ex cruditate futuros arcet cibi parsimonia, eosdem recèns genitos facilè persanat inedia: inueteratos quoque eos plurimùm coctione lenit, tandémque profligat. Ea ipsa ex plenitudine futuros conuenienter inhibet, quòd sensim ac tempore onerantem copiam
30 piam eximat. Qui verò iam præsentes ex copia sæuiunt, eos non inedia, sed venæ sectio expeditè tollit. Sed & in crudioribus morbis materiæ situs æstimandus. Nam quum venis aut summis partibus vt capiti, vel plenitudo, vel cruditas, vel pituita grauis molestáque est, cibus parcus siccúsque confert, ea moderatione vt præcordia primásque partes ne collaban-
35 tur alat, non autem ad corporis summa ipse pertingat. Quum verò aut in vētriculo, aut in prima corporis regione vitium inhærescit, multo parcior sicciórque victus imperandus. Inedia appellatur modò abstinentia, modò parsimonia, non cibi duntaxat, sed & potus, qui magis própriúsque quàm cibus tum viscera tum venas implet, iísque negotium facessit. Quos igitur
40 morbos inedia non sustulit, medicatione curato.

Exercitatio aliquantum quoque, sed quàm inedia minus absumit ac digerit, ídque magna tum corporis tum humorum perturbatione. Hæc nullum extrinsecus corpori calorem confert, sed ingenitum nobis & in-

natum ſuſcitat, qui dein quoquouerſum effuſus corpus humoréſque calfacit. Vnde alimenti concoctio, diſtributio, nutritióque fœlicior. Eadem ſanguinē & humores extenuat, mollit, colliquat & diffundit, atque adeò perturbat, vt ſua illi vaſa impleant atque diſtendant, vixque turgentes cōtineri poſſint, ſed vi impulſi aut foras exiliant, aut impetu in partem aliquampiam irruant. Ipſa etiam cutis ſpiracula laxat & reſoluit, qúmque validior ſuſcitatus eſt calor, ſpiritus quoquouerſum in corpus impellūtur, qui ductus omnes reſerāt viáſque expurgāt, & oborto ſudore copioſo ſuperuacua propulſant. Non ægrotantium, ſed bene valentium eſt quæ exercitatione fit ſudorum eruptio. Etenim quia vires exoluit corpúſque defatigat, laboranti grauis importunáque eſt. Bene valenti ad prçcautionem accommodata, concocto certè ac iam diſtributo cibo aluóque ſubducta. Impurioti corpori vitanda exercitatio. Quum enim vitioſos humores cōfundat ac perturbet, quos tamē nec euincit nec prorſus depellit, plerumque morbis grauioribus rudimenta ponit.

Balneum dulcis aquæ longè quàm exercitatio potentiùs ſpiracula laxat remittítque, humores calfacit, extenuat, fluxóſque colliquat. Ex his fuliginoſos nō modò diſſipat è ſummis, verumetiam ex intimis corporis regionibus tenues & fluxos foras euocat prolicítque ſudores. Craſſiores verò quos non diſcuſſerit, colliquat & tanta vi cōcitat, vt in alias pletumque partes iactati confluant. Quocirca balneum iis aduerſiſſimū eſt qui morbo graui tenentur, atque iis qui citra morbum impuro plethoricóve ſunt corpore, & quibus nobilioris cuiuſdam viſceris imbecillitas ineſt, aut prçcordiorum durus reniténſque tumor. Quippe liquatus humor præter naturam in partem languidam decumbens in phlegmones diſcrimen adducit. Vtile verò & accommodatum iis deprehenditur, qui ſqualidi extenuatíque ſunt, & quibus iam magna partium ſolidatum ineſt ariditas: atque iis etiam qui ex febris ardore quaſi retorridi euaſerunt: melancholicis quoque & craſſo terrenóque humore oppreſſis. Sed & in iis cautio adhibenda, ne vlla ſubſit in venis primis copia crudi humoris, quæ in omne corpus rapi poſſit: néve inter adminiſtrandum horror vllus incidat, qui febrem prænunciare ſolet. Tanto autem manifeſtius atque validius hæc efficit balneum, quanto vel natura vel arte calidius obtigerit, ſiue ſulphureum, ſiue nitroſum, ſiue medicamētorum calidorum permiſtione compatatum ſit. Solium verò aquæ calidæ in quod reſupinus æger à genibus ad vmbilicum demergitur, non mouendis ſudoribus deſtinatum eſt, ſed aut molliendo reſerandóque vtero, aut leniendo dolori, qui ventris imas partes excruciat.

Laconicum in quo ſicco calore ſudor elicitur, humores è corpore aliquanto valentius quàm balneum reſoluit. Morbis accommodatur frigidis atque diuturnis, quorum materia aut in artubus, aut in ſummo hæret corpore. At quoniam in eo vapor feruidus, non ſolùm corpori extrinſecus occurſat, verumetiam reſpitatione intro ſeſe inſinuans, ac in omnia

nia diffusus corpus haud mediocriter incendit & exiccat, nec calidis, nec acutis affectibus, nec impense bilioso, nec extenuato corpori decernendum. Quum verò humores conturbet corpúsque vehementer lacessat, iisdem atque balneum obseruationibus vsurpetur. His vacuandi generi-
5 bus humoris atque spiritus non exiguum ex vniuerso corpore dissoluitur in sudores, qui tamē per febres acutósque morbos, si res expostulet, leuioribus mouebuntur auxiliis.

Iam verò vnctio atque frictio summa duntaxat corporis exinaniunt, neque humores intus ac penitus abstrusos, neque corpus ipsum insigniter
10 conturbant. Mollis quidem longáque frictio corporis summa excalfacit, cutis spiracula laxat dilatátque, quibus ex causis humores in extrema corporis effusi incalescunt, extenuantur & liquefiunt, qui demum sponte sua dissipantur & euaporant. Vnctio calida eadem, sed aliquanto validius confert. Altius siquidem penetrans non modò cutem emollit, verumetiā
15 corporis interiora & humores cōtagione calfacit, extenuat, disperdítque. Leuior tamen est vnctio & tolerabilior frictione longa. Illa quidem in acutis morbis, longa verò neque in acutis, neque in crescentibus est ex vsu.

His mihi concludenda videtur de venæ sectione déque omni vacuatione vniuersali suscepta tractatio, quam idcirco paulo pleniorem insti-
20 tui, vt omnia complecterer, quæ in hanc rem pertinent, & quæcunque veterum scriptis ambigua sunt aut controuersa, perspicuam lucem acciperent. Quæ si cui vix licet omnia ad vnguem ipso medendi vsu complere, conandum tamen est, vt ad illa tanquam ad certam legem & regulam opus omne dirigat.
25

LIBRI SECVNDI THERAPEVTICES, de venæ sectione, Finis.

De purgandi ratione, LIBER TERTIVS.

Quid purgatio, quótque eius differentiæ. Cap. I.

VRGATIO, est eorũ quæ sola qualitate molesta sunt euacuatio. Qualitatis genere non eas solùm complector quæ primæ appellantur, sed & secũdas & cuiusuis substantię corruptionẽ. Nam corporis excrementa & humores superuacui quum immoderatius exuperant, non multitudine, sed qualitate peccant: quemadmodum & qui aut nimium crassi sunt aut glutinosi aut acres. Præterea tum hi, tum etiam qui propriè succi nuncupantur, si vel intemperiem, vel alienam qualitatem, vel corruptionem sortiti sunt, qualitate peccant, & cacochymiæ nomine continentur. Quum igitur hæc vitia à naturali cõstitutione eousque iam recesserunt, vt neque victu neque alteratione sola emendari, neque naturæ calorísque beneficio in pristinam bonitatem reduci possint, auferenda certè sunt, omnísque eorum materia tanquam inutilis prorsus extirpãda. Id autem purgatione fit, quæ vna cacochymiam subtrahit. Venæ sectio eum fortasse vitiosum humorem qui consistit in venis, at non syncerum euacuat, sed sanguine & vtili humore permistum. Purgatio verò id solum quod vitiosum est & qualitate peccat, vtili relicto, nisi fortè immoderatiùs efferatur. Purgatio alia sponte, alia arte & medicamẽti ope fit, quæ propriè appellatur medicatio. Hæc rursum duplex, vniuersalis & particularis. Vniuersalis nõ quæ omnes humores, sed quæ ex vniuerso corpore aut certè maxima ex parte superuacua deducit. Particularis quę partem quãpiam propriis vitiis expurgat, vt è cerebro per palatum & nares muci deriuatio: è pectore & pulmone excreatio: arenularum aut puris è renibus emictio: vteri per ceruicem expurgatio: & quæcunque rupta cute è quauis particula fit eruptio. Est porrò vniuersalis triplex, alui perfusio, vomitio, & quæ alui nuncupatur deiectio: de quibus sigillatim accuratiùs disserẽdum.

De clystere. Cap. II.

INTESTINORVM pręsertímque crassiorum vitiis aptè clyster succurrit. Eò quippe integris viribus pertingit, quò epoti medicamenti vis nõ nisi hebetior & longo viæ prolapsu fracta, ignauior accedit. Quot igitur in intestinis vitia, tot & clysterum genera: alij dolores leniunt, alij humores acres consopiunt, alij vlcera detergunt

gunt aut ſiccant, alij fluxiones cohibent, alij euocant. Horum rurſus alij flatus diſcutiunt, alij fæces emolliunt, alij humores eliciunt è vicinis partibus, qui purgantium genere propriè contineri ſolent. Nam præter flatus ac fæces cibíque reliquias, non pauca etiam in inteſtinis cumulatur ſuperuacanea pituita; quæ nonnunquam proruit è cerebro, aſſiduò autem ex ventriculi, & inteſtinorũ nutritione vt peculiare excremẽtum ſuccreſcit: maximè verò quibus ex multa ingluuie aut ex glutinoſis cibis magnus eſt cruditatum prouentus. Ea quidem initio aquoſa aut etiam mucoſa exiſtit, quæ diutius in longo viæ anfractu, præcipuè verò in cæco inteſtino, aut in coli cellulis inhæreſcens, caloris vi tempore craſſeſcit dum & vitrea & gypſea euadat. Talis interdum modò ſeorſum, modò fæcibus circumducta ſponte redditur: plerumque tenacius inteſtinis adhæreſcit, vt neque illabenti excremento, neque medicamento cedat. Cumulata hæc copioſior, atque tum inteſtina, tum meſenterium inferciẽs, caput, ſenſus corpúſque vniuerſum degrauat, obſtructionum multorúmque morborum procreatrix. Similis eſt & humorum quorumlibet ratio, qui aut ſponte aut purgationis vi è viſceribus decuſſi & in inteſtina deuoluti, illic ſubſiſtunt & hærent. Hos ergo attingens clyſter incidit, extenuat, detergit, ſecúmque deducit: ac multa ſæpe craſſa detrahere cernitur, quæ nulla purgationis vis excludit. Sed & inferiora expurgans, ſuperiora conſequutione exonerat: etenim viſcera preſſáque præcordia liberat meliúſque ſpirantia facit. A clyſtere omnis eſt purgationis initiũ: hic deiectionis viã parat & expedit, vomitionis impedimẽta ſubſtrahit. Qúumq; in inteſtina defixi humores aliíve eorum affectus ſanãdi ſunt, flatus fæcéſque clyſtere in primis excludendæ, vt dein ſit in ipſos affectus vis efficacior. In latus dextrum decumbenti facilius celeriúſque ſubit, ſurſúmque excurrens inteſtina proluit: ſiniſtro decubitu in recto aut in colo inteſtino, quod aliorum mole premitur, plerumque ſubſiſtit. Tepens iniiciẽdus, ídque ſenſim ne impetu flatus ſurſum magnis torminibus compellat. Ad alui ſubductionem, quòd ſæpe conturbet ſubuertátque cibum, ventriculo vacuo indendus eſt: ad medicationem verò eo etiam cibis conferto admittitur, diúque cõtinendus eſt vt tempore vires ſuas potentiùs exerat. Hoc diutius ſubſiſtente poteſt laborans cibum ſumere, aut huic etiam ſi volet indormire: nam poſtea licet non ſyncerus, ingenti tamen fœnore redditur. Ratenter admodum aut in ventriculum ſubit, aut in meſenterij venas rapitur, licet odore vel ſapore os naréſve feriat, aut etiam vrinas inficiat. Qui naturæ conueniens pro alimẽto ſubditur, abſorbetur interdum ſi longa fuit inedia aut parſimonia cibi. Sæpe etiam quum vehementes cruciatus quales colici ac nephritici torquent, ſubſiſtit ac manet ſurſúmque repit. Dolor enim omnia quaſi abſorbens vacuationem cohibet. Ferè tamen remorantem clyſterem acrior alter aut glans reuocat.

Glans clyſtere longè ignauior eſt, nihil quippe eorum eluit aut ſanat, quæ inteſtina afficiunt, ſed aluum duntaxat idcirco mouet, quòd acrimo-

nia podicem ad desidendum stimulet. Crebrior hæmorrhoidas irritat & aperit, acriórque vlcus interdum excitat. Ad podicis vitia solent omnis generis componi, adstringentes, detergentes, lenientes, prout affectus conditio poscit.

De vomitione. Cap. III.

VOMITIO, est impetu ventriculi sursum facta reiectio. Quum immoderato potu ventriculus fluctuat, redundans humor plerumque sine sensu per gulam in os refluit, crebráque expuitione redditur. Lumbrici quoque interdum ex intestinis per vẽtriculum & gulam in os surrepũt: atque in nausea & cordis dolore tenuis aqua è ventriculo confertim in os cõfluit. Hi motus omnes tametsi sursum pręter naturam fiunt, nondum tamen possunt vomitionis appellatione contineri, sed qui duntaxat manifesto ventriculi conatu obtigerint. Vt enim vterus in partu collectis vndique viribus sese arctissimè summis partibus adstringit quò fœtum excludat: ita & ventriculus rei noxiæ iniuria lacessitus compresso fundo totus sursum impetu fertur, vomitione quicquid infensum est excutiẽs. Motus hic omnium est naturaliũ manifestissimus, quo & ventriculus de propria sede exiliens, assidentes partes quibus annectitur magna vi diuellit. Hinc vomitio difficilis violentáque est, aliis tamẽ magis, aliis minus. Quibus pressum angustúmque pectus, & quibus ceruix gracilis & oblonga, ij raro ac certè violenter vomunt: facilè verò & occasione leui qui contrario sunt habitu. Violenter rursum & periculosè, asthmatici, tabidi, & ij quos præcordiorũ inflammatio aut dolor exercet: metus enim est aut suffocationis, aut cruentæ expuitionis, aut ruptionis, quẽadmodum & in motu omni vehementiore. Crebrior difficilísque vomitio vẽtriculum, præcordia & quæ sub his sunt viscera, crebra validáque concussione debilitat, eóque humores rapit impuros: caput implet sensúsque degrauat & offundit. Quæ verò facilis & moderata obtigerit, saluberrima est & purgationum omnium præstantissima. Noxios quippe humores ex ipsis fontibus synceros elicit & vacuat, omnem quę in ventriculi capacitate in eiúsve tunicis hæret illuuiem, in primis expurgat, è præcordiorum membranis, è cauis iecoris ac lienis, & ex pancrea omnis generis superuacuos humores synceros elicit, quos plerumque nec hiera nec aliud vehementissimum vllum etiam frequens pharmacum in aluum exturbare potest. In ventriculum enim ex his locis viæ breues ac expeditæ magis quàm in aluum directæ sunt, per quas facilis est vomitio. Quanquam autem primùm ab interioribus euellit, consequutione tamen caput reliquúmque corpus leuat. Quocirca omnibus opitulatur affectib⁹, qui à pręcordiorum impuritate ortum acceperunt, languenti appetentiæ, nauseæ, cibi fastidio, crebræ vomitioni, ventriculo præcordiísve distentis, ictero, cachexiæ, febribus intermittentibus, hemicranæ, vertigini, incubo, epilepsiæ, suffusioni, omnibúsque capitis affectibus, qui præcordiorum sympathia

thia contracti sunt, & quos è præcordiis in reliquum corpus effusa impuritas protulit. In quocunque igitur affectu languescit appetentia, & nausea vomendíque desiderium fatigat, si pharmaco non satisfit, vomitione curandum. Nam quæ purgatio non eluit, extirpat vomitio, & quæ illinc
5 non facilè labuntur in aluum, promptè in ventriculum remeant. Tãti igitur vomitionis vis æstimanda. Cui autẽ ægrè ea cietur, diligens adhibẽda est præparatio. Quum enim vel ex corporis conformatione, vel ex humoris situ & crassitie, vomendi conatus angere solet, ac faciei oculorúmque rubor, capitis tensio, sudor multus, & interceptus spiritus obtingere,
10 ídque citra vacuationem vllam, non nisi adhibita præparatione vomitio tentanda. Primùm igitur attenuandus detergendúsque humor, atque iis viæ molliendæ & laxandæ sunt, quæ posthac traduntur. Corpore autem conuenienter preparato, quum vomendi necessitas premet, addendus stimulus vt artis & naturæ concursione effectus edatur perfectior. Ferè qui-
15 dem ieiunos nausea vomendíque desiderium premit, quum exinanitus ventriculus noxiorum humorum incursione infestatur. Nam pastis benignitate cibi noxius humor demulcetur lenitúrque nausea. Sæpe verò noxius humor vẽtriculum stimulat cogítque cibum vomere, nec tamen ipse prodit. Itaque synceri humoris superuacui vomitio ieiunis maximè cien-
20 da: quanquã tum leiusculus cibus pharmaco premitti potest, vt facilior succedat vacuatio. In id etiam corpus turbandum agitandúmque est motu & exercitatione. Atque quum oborto cordis dolore illuuies copiosior effluens laborantem vrget, prono situ collocandus firmato capite & ventriculo manu compresso, dum primùm cibus & pituita, deinde bilis varia,
25 quantum necessitas postulat eruperit, omnísque impetus sedetur. Si violentior vomitio nimiopere fatigat superueniátque vertigo, æstus, angustia, suffocatio, cordis aut ventriculi cõpunctio: aut si immoderatiùs exuperat atque vel succos vtiles vel sanguinem elicit, vel ramenta, vel nigrum quiddam fœtidum, atræ bili persimile, lenienda certè & compescenda:
30 atque in quiete continendus est laborans, ventriculus fouendus spongia macerata in aceto tepente, atque iis etiam firmandus quæ posthac dicentur. Qúmque sedata vomitione pulsus plenus & validus existit, placidus somnus sponte obrepit, facilis & libera est respiratio, appetentia bona reliquúmque corpus leuius, vtilis ea censeri debet & consentanea. Contrà
35 verò inutilis & noxia, si contraria appareant.

De purgantium medicamentorum viribus, ac primùm vt vnumquodque familiarem humorem totius substantiæ similitudine deducat. Cap. IIII.

40 PVRGANS medicamẽtum humorem communi quodam omnium tractu prolicere non pauci censuerunt, eiúsque portione detracta aliam dein consequutione quadam, ei quę euacuata sit succedere, ídque ne vacuum quicquam & inane in corpore subsistat.

 sistat.

ſiſtat. Neque medicamentũ vnum quempiam humorem, ſed omnes promiſcuè hirudinis aut cucurbitulæ modo trahere, eum tamen qui tenuior & ad fluxum aptior ſit, primùm ſequi, ab hoc deinde craſſiorem, poſtremò craſſiſſimum: atque ſi medicamẽtum infirmum & inualidum erit, nihil præter ſerum vacuari, ſi validius, cum hoc etiam bilem flauam, ſin validiſſimum, tum pituitam, tum bilem atram. Huic ſententiæ ſuffragans Auerrhoïs putauit tenues humores quia purgationi aptiores, prius quàm craſſos omni medicamenti genere prolici. At ſi ſatis rerũ peritus animaduertiſſet rheumbarbarum, agaricum atque ſennam, etiam ex hydropico corpore non aquam, ſed craſſos humores: ſcammonium verò & iridem nõ craſſos, ſed tenues ſeroſóſque vel ex corpore ſano elicere, nõ tam turpi credo errore lapſus eſſet. Si vacuationis ordine tenuia ſemper cęteris antecedunt, cur non & ſanguis prius quàm bilis atra defluet, quę conſtat multo tenuiorem eſſe? Hæc opinio dum vnicum medicamenti genus ſola pro vacuandi ratione quantitate mutatum ſatis fore humoribus omnibus expurgandis ſtatuit, perturbato rerum ordine ſummam confuſionem inuehit. Hæc incommoda circumſpectius animaduertens Hippocrates, rectè nouit medicamentum humorem qui in corpore præter naturam continetur attrahere, non communi & promiſcua quadam vi, ſed totius ſubſtantiæ ſimilitudine inſitáque familiaritate. Medicamentum (inquit) quũ in corpus fuerit ingreſſum, primùm ſanè id quod omnium maximè ſibi natura reſpondet atque ſimile eſt deducit, deinde alia quoque trahit & purgat, quemadmodum ſemina & ſtirpes terram vbi ſubierint, id quod in terra ſecundum ipſorum naturam eſt, ſibi attrahunt, ſiue acidum, ſiue dulce, ſiue amarum, ſiue ſalſum, ſiue aliud quidpiam diuerſum. Primùm igitur eius quod ſibi naturali ſimilitudine coniunctum eſt plurimum arripiunt, tum cętera deinceps attrahunt. Talem quoque modum & medicamenta in corpore ſeruant. Etenim quæ bilem mouent primum hanc meracißimã purgant, deinde mixtam. Quanquam igitur attractio aliàs caloris, aliàs vacui & inanitionis vi, aliàs totius ſubſtantiæ ſimilitudine fit, quæ tamen à medicamentis purgãtibus eſt, vna ſimilitudinis proprietate completur, qua & ſtirpes ſuccum è terra ſibi idoneum, & vnaquæque corporis particula id quod in ſanguine ſibi familiare & conueniens eſt, & lapis heraclius ferrum, & paleas ſuccinum prolectat. Hæc autem ſimilitudo nõ temperamentorum, ſed ſubſtantiarum eſt. Illa quippe attractionis cauſa ſtatui minimè poteſt: quandoquidem nullum medicamentum eſſet trahendæ pituitæ idoneum, quum illa frigida, vniuerſum verò purgantium medicamentorum genus calidum habeatur. Ergo ſola ſubſtãtiæ ſimilitudo cauſa eſt cur medicamẽtum hunc illúmve humorem alliciat. Hæc autem ſubſtantia nõ ipſa eſt rei materia, à qua vnumquodque aut tenuis aut craſſæ ſubſtantiæ dicere ſolemus: neque huius ſubſtantię ſimilitudo attrahendi cauſa exiſtit: nã neque agaricus, neque colocynthis tenuis ſubſtantiæ quum ſit craſſiorem pituitam, neque rheumbarbarum quòd aſtringẽ-

tis & solidæ crassæque substantiæ, tenuem bilem educeret. Sed præstantior est tota illa substantia, à qua tanquam ab intimo principio defluit & manat, quæ totius substantiæ proprietas appellatur. Hæc igitur cùm neque materia sit, neque temperamentum, necesse est rei species & forma sit, quæ 5 præcipua est ac ferè tota compositæ rei substantia. Admirabiles eius proprietates neque colore, neque sapore, neque odore, neque vllis sensuum qualitatibus, sed operibus solis percipi possunt, vnde à plerisque cæcæ & occultæ nuncupatæ sunt. Quæ porrò eadem continentur specie, substantiam non similem, sed planè eandem habere dicũtur: vt ferrum ferro, ma-10 gnetem magneti, non simili, sed eadem substantia dicimus. At verò magnetem ferro similem, non eundem, quòd eorum substantiæ ac formæ affinitate quadam & familiaritate coniunctæ sint. Eadem in medicamentis quoque est ratio: censetúrque agaricus pituitæ tota substantia similis. Ea autem substantiæ similitudo attractionis est causa, atque vnumquodque 15 id trahit quod simile, non quod eodem est genere. Sic agaricus pituitam, non agaricus agaricum trahit, nec pituitam pituita. Itaque perperam Auicennas colligit, si attractio fit à similitudine substantię, oportere ferrum attrahere ferrum, aurúmque aurum. In hac autem similitudine quod validius est trahit infirmius, vt agaricus pituitam, non cõtrà, quòd agarico vis 20 insit potentior, quam & temperamenti calor plurimũ impellit. Si quando autem contingat tam exiguam medicamenti portionem exhiberi, vt ab humoris copia obruatur, ea omnino frustrabitur purgandi facultate, & in alienam vertetur substantiam. Vsus enim tres notauit purgantium medicamentorum ordines: Vnus est malignorum, in quibus vis & substantia 25 inest venenata, in quo habetur colocynthis & scammonium. Alter benignorum, quæ minimum ab alimenti natura defecerunt, cuiusmodi sunt pruna, violæ, manna, serum lactis, casiæ medulla. Tertius mediocrium, in quo sunt rheumbarbarum, agaricus, senna, aloë. Itaque in corpore valido atq; inedia exhausto, benigni medicamẽti exigua portio in corporis sub-30 stãtiam facessit: maligni verò portio vel exigua in putredinẽ veneno finitimam: mediocris in humorem vacuandum, qui ex superuacaneorum est genere alendo corpori minimè idoneus. Licet igitur agaricus calidus sit, verti tamen nihilo minus potest in pituitam, vtpote qui quemadmodum & cnicus tota substantia non temperamento pituitosus sit. Hac rerum 35 commutatione temperamenti qualitates pereunt, permanente substãtia.

Purgans medicamentum nonnunquam alium quàm proprium & sibi familiarem humorem extrahere è corpore.
Cap. V.

40 APTAM vtilémque purgationem efficiunt medicamentum accommodatum satísque validum vt humorem exturbet: natura robusta quæ proritantem humorem expellat & purgationem moderetur: humor tenuis & ad fluendum aptus: corporis viæ

pet quas fluxurus est patentes & liberę. Si quid horum desit, aut languida, aut inutilis erit purgatio. Inutilem dico quæ vel alieni est humoris, vel effrenara existit. Quum igitur vacuandus humor corporis parte densa, adstricta, vel obstructa coërcetur, neque huic purgarionis viæ parenr: aur quum vel nimium glutinosus crassúsque est, vel crudus aliísque humoribus omnino permistus, vel in longinquas partes disiectus: tametsi narura valens conuenienti medicamento proritetur, languida tamen aut inutilis succeder purgatio. Languida quippe ac imperfecta eius humoris qui vacuandus erat: inutilis verò alterius qui paratior occurrerit. Medicamẽtum enim quod proprio humore frustratur, quemuis obuium & paratiorẽ impetu adoriturarque exturbat, eum scilicet qui aut ad fluendum est aptissimus aur immodicè exuperat, aut in via purgationis subsistir. Is enim quouis medicamenti genere impulsus excidit, vt qui sponte etiam interdum elabatur. Id sanè commonefacit Hippocrates. Si enim (inquit) eidem homini idem medicamentum quater in anno voles exhibere, hyeme piruitosissima tibi euomet, vere liquidissima, æstare biliosissima, autumno nigetrima. Quum ergo melancholicus humor crassus, sanguine permixtus forte irrepsit in cerebrum, licet medicamentum huic ducendo validum offetatur, potius tamen quàm hunc eam detrahet pituitam quę in ventriculo & in intestinis solet inhærescere: aut etiam bilem quæ seorsum pura atque tenuis vel nimia copia, vel corruptela naturam extimular. Cacochymiam igirur in venis conclusam, aut in corporis habitum effusam, vix medicamentum (nisi forte validissimũ) detrahet, quòd quæ circa ventriculum, circum viscera primásque venas consistunt in primis occurrant expurganda. His ex causis nonnunquam accidit vt purgans medicamentum non proprium & peculiarem humorem, sed diuersum plerumque exturber. Quinetiam si effrenata vis eius fuerit, alienum quoque trahet: tum quippe natura vel grauius lacessita, vel iam imbecillitate languens, neque medicamenti vim, neque humoris impetum coërcere potest. Effrenatæ & immodicæ hæ sunt purgationes, ὑπερκαθάρσεις Græcis appellatæ, quibus non modò peculiaris humor, sed & reliqui deinceps profluunt. Etenim violentius medicamentum proprio humore detracto, in alios dein inuadit, ac primùm tenuiorem ad fluẽdúmque aptiorẽ prolicit, deinde eum qui crassior atque pigrior sit, postremò sanguinem, quẽ natura tanquam reconditum thesaurum auidius amplexatur ac retinet. Cholagogum exempli gratia in primis bilem, deinde pituitã, tertio loco atram bilem, postremò sanguinem euocat. Phlegmagogum primùm pituitam, deinde flauam bilem, postea atram, nouissimùm sanguinem. Melanagogum atram bilem primùm, deinde flauam, tertiò pituiram, ad postremum sanguinem naturæ familiarissimum. Effrenatio ea & purgationis exuperantia fieri non potest rorius substantiæ proprietate, quòd nullũ medicamentum possit omni humori substantiam similem habere. Hanc non pauci ad medicamenti calorem & acrimoniam referũt, quæ tum venarum

narum oſcula patefacit recludítque, tum continenter adeò proritat, vix vt humorem ſuum coërcere poſſint. Verùm ſi hypercatharſeos ea cauſa ſit, allium, pyrethrum & piper purgandi facultatẽ ſortientur. Quocirca præter peculiarem, quæ ſua eſt cuiuſque, neceſſe eſt generalem purgandi vim medicamento attribui, qua in alios quoque humores incumbat, eóſque communiter euacuet. Compertum ſit in Dione purgandæ bili flauæ iuſtã congruentémque quantitatem eſſe rheibarbari drachmas tres: atræ bili, ſennæ drachmas ſex: pituitæ, agarici drachmas tres. Conſilium ſit triplex humoris genus expurgare, in idque medicamentum componere & accõmodare: aptum id efficáxque cõparabitur ſi cuiuſque triens cõferatur, & rheibarbari drachma vna, agarici drachma vna, ſennæ drachmæ duæ permiſceantur cõfundantúrque. Quod hac ratione compoſitum foret, nullam vim obtineret, niſi communi quadam & generali purgandi facultate ſimplicia illa mutuò ſe fouerent. Neque enim drachma vna rheibarbari quicquã bilis purgare potis eſſet, neque drachma vna agarici pituitæ, neque ſennæ drachmæ duæ, melancholiæ quicquam: neque igitur permiſta illa, niſi mutuas operas conferrent. Simile enim hîc accidit atque cùm multi niſu communi graue quoddam onus attollunt. Itaque præter propriam, neceſſe eſt & generali vi purgandi medicamẽtum vnumquodque præditum eſſe, qua cùm nimia purgatio erit, alios etiã humores detrahet, idque adiutum calore & acrimonia.

Purgantis medicamenti facultatem à noſtro calore excitari, ſubſtantiam verò ad expurgãdum humorem corpus non permeare. Cap. VI.

PROPRIETAS peculiarem humorem expurgandi è tota medicamenti ſubſtantia & ex intimis principiis manans ac defluens, illi non energia & reipſa, ſed duntaxat poteſtate ineſt. Etenim ſi ſcammonio ſyncerę bilis portio propius aſſiſtat, non hãc quemadmodum magnes ferrum alliciet, ſed duntaxat quum à noſtro calore excitatum prorũpet in actum & ad agendum impelletur. Dum enim ventriculi calore medicamentum teritur, calefit, omníque ratione exagitatur, tacita eius facultas quaſi ſolutis vinculis exurgẽs ſe promit profértque vires nouas. Ac tum vapor ea ipſa facultate præditus illinc proſiliens, per cęcos occultóſque ductus in omnes corporis partes quoquouerſum effuſus, ad noxium humorem pertingit. Atque is humorem iamdiu fortaſſe parti conſuetum ac quieſcentem, acrimonia incîdit præparátque, & aduerſa qualitate partis naturam acrius ſtimulat proritátque ad excernẽdum. Ipſa verò medicamenti ſubſtantia in ventriculo inteſtiniſve etiamnum perſiſtens, eum ipſum humorem ſimul prolectat, vt purgatio communiter fiat trahente medicamento, & expellente partis natura. Non igitur pharmaci ſubſtantia ad eum humorem concedit ac permeat, qui vacuandus eſt, vel hoc argumento, quod plerumque aluo ſoluta medicamentum in ventriculo

culo

culo subsistat, aut etiam vomitione reiiciatur, quódque pilulæ duriores posteaquam abundè purgassent, visæ sint nondum dissolutæ, aliàs vomitione, aliàs deiectione reddi. Hinc Paulus præcepit larhyridis grana integra vorare si imbecillus est stomachus, eáque etiamsi minimè atterantur, miniméque in corpus permeēt, validè tamen purgare. Si, inquit Serapio, 5 medicamentum ad humorem longè dissitum accederet, illi familiaritate iungeretur, neque eum cuius iucūda voluptate perfruitur, detraheret aut exturbaret, quemadmodum neque magnes ferro iunctus idipsum aliò trahit, sed planè retinet ac seruat. Et hæc quidem consentanea iis sunt medicamentis quæ maligna dicuntur, & in quibus vis inest venenata totíque 10 corpori infensa. Nam quę in mediocrium sunt ordine, vt senna & rheumbarbarum, quanquam dum agunt, magna ex parte subsistunt in ventre, eorum tamen tenuior quædam portio irrepit in venas, vacuādúmque humorem assequitur, illiúsque tum color tum odor manifestus in vrinis est. Benigna verò medicamenta in omne fortasse corpus peruadunt, & noxiū 15 humorem quasi vinctum reducunt in ventrem. De quibus ita censuit Aristoteles, Medicaméta vbi ventrem adierunt resolutáque sunt, statim ad venas per easdem ferūtur vias per quas cibus commeat. Mox quum nihilo concoqui potuerunt, sed victrice perstiterunt potentia, relabuntur, & quę sibi obsistunt, secum detrahunt, quæ res purgatio vocitatur. Venter porrò 20 selectum secretúmque humorem vbi pariter cum medicamento excipit, gemino stimulo acriùs lacessitus, quum diutius ferre non potest, totis viribus vtrumque excutit, dum à se deponat expellátque per loca cōuenientia. Non igitur quem humorem attraxit medicamentum, eundem exigit, foràsque excludit vomitione aut deiectione, prout scilicet ipsius vis insita 25 in ventriculum aut in aluum irruerit, sed natura sola. Neque enim hinc solùm vomitio obrepit, quòd medicamētum in ore ventriculi inhærescat, ídque infirmet: neque alui deiectio quòd in ventriculi fundum & in intestina id mox illabatur eáque debilitet, sed quòd medicamento proprietas insit, qua familiarem humorem non ad se modò, verumetiam ad certum 30 designatúmque locum impellit ac mouet. Vt enim cantharides scapulis brachióve admotæ, non solùm ad se aquā alliciunt, sed & vrinas abūdanter cient, quò tamen eorum substātia minimè penetrat: sic propemodum medicamenta quædam extrinsecus ventri applicata aluū subducunt, quędam vomitionem mouent. Quanto igitur expeditius eorum sumpta sub- 35 stantia, etiam in ventriculo aut in intestinis consistens, purgandi vires obtineat exerátque?

Per quos ductus medicamentum humorem detrahat.

Cap. VIII.

QVI porrò expurgatur humor ferè per apertos cōspicuósque ductus traducitur, & à corporis ambitu in venas refluit minores, ab his in maiores, è quib⁹ per iecur in intestina deuoluitur. Cæ- 40

terùm in violenta purgatione humores non per hos ſolùm, verumetiam per cæcos occultóſque ductus, vel ab extremo corpore magna perturbatione confluunt in ventrem. Exrincto animante ampliora dunraxat vaſa & ſpiracula cernuntur, plurima in ſe conſidunt atque cõniuent, quæ dum 5 id in viuis erat, vi caloris & ſpiritus diſtenta latius patebanr, per quæ non modò tenues, ſed & craſſos glurinoſóſque humores validioris medicamenti vi deduci putandum. Sic hydropicorum aqua ex ingenti capacitare abdominis aut in inteſtina rapirur, aut in veſicam remeat: ſic multa plerumque & è pulmonibus, & è cerebri ventriculis, neque tamen per ve-10 nas, neque per manifeſtos ductus in ventrem illabunrur. Sic & varij arruũ articulorúmque tumores, non œdematoſi modò, ſed planè ſcirrhoſi aliàs in aluũ, aliàs in os lenta ſaliua deriuantur ab illitu hydrargyri, cuius vi colliquantur omnia & è toto corpore in os impetu feruntur: ſic denique valentiores apophlegmatiſmi non è cerebro ſolùm, verumetiam è ventricu-15 lo aliiſque parribus pituitam eliciunt, ea interdum copia, quæ neque cerebri venrriculis, neque totius caluæ capacitate conrineri queat. Horum nihil mirum videbitur, ei qui præter rerum euentus, Hippocraris quoque ſentẽtiam ſpectabit, qua is corpus intrò foráſque ſpirabile ſtatuit, & naturam quæ præſertim robuſta validáque ſit, ſemper viam moliri expurgãdis 20 ſuperuacaneis, craſſioréſque materias vel per anguſtiſſima foramina deducere, quin etiam per oſſa abſceſſus fieri confirmat: quemadmodum & empyorum & pleuriticorum craſſus humor per denſam membranam traducitur in pulmones ac demum tuſſi reiicitur. Hæc ſi natura per ſe facit, multo cerrè maiora & admiratione digniora molietur adiuta trahentis medi-25 camenti vi, præſertim ſi conuenienter præparatum corpus, atque humor ad fluendum comparatus eſt. Itaque purgantis medicamenti quod validũ ſit facultas in omne corpus ſubiens ac penetrans, humorẽ familiarem (qui coërcitus non ſit) vndique detrahit, non modò amplis patentibúſque, verumetiã occultis viis, & ſenſibus incomperris. Hæc de vniuerſo purgan-30 tium medicamentorum genere, déque viribus eorum præmittenda videbantur. Nunc verò particulatim medicamenti ſpecies quęrenda, eiúſque quantitas & vtẽdi ratio: quod vt accuratius exequamur, explicãdum quibus morbis conueniat purgatio, quod cuique adhibẽdum purgationis genus, clyſter an vomitio, ánve medicatio: quæ medicamenti ſpecies, qua va-35 lidum & quo id ordine: vniuerſe an partitè: deinde quantum & quouſque vacuandum ſit, & qua id ratione faciendum. His enim tota cõpletur purgandi tractatio.

Quibus humorum vitiis, & quibus morbis adhibenda purgatio. Cap. VIII.

40 CACOCHYMIÆ proprium accõmodatúmque remedium, eſt purgatio: quicquid enim impurum adeò corruptúmque eſt, vt omnino naturę limites tranſcendat, quoniam arte nulla emen-

dari benignúmque reddi poteſt, prorſus extirpari eximíque debet. Hoc autem purgatione præſtandum, quæ vna omnem impuritatem ſeorſum ex quauis corporis ſede ſubtrahit & vacuat, ex hac quidem promptiùs ac expeditiùs, ægriùs tardiúſque ex alia. Primæ regionis cacochymia purgatione ſola commodè vtilitérque demi poteſt: & quæ in inteſtinis eſt clyſtere: quæ circum ventriculum & præcordia, vomitione: vtraque etiam pharmaco, ſed maximè quæ aut in liene, aut in iecoris cauo, aut in pãcrea, aut in meſenterio, aut in abdominis capacitate conſiſtit. Ex his quippe ſedibus viæ breues ſunt ac directæ, per quas facilè ea ferri poteſt in aluũ, quò ſponte etiam interdum prona ruit. Venæ ſectæ vis eò vix vnquàm pertingit, neque hinc humores vacuat: ſed graui ſanè diſpẽdio naturæ ordinem peruertit, qui impuritate derelicta purum ſyncerúmque ſanguinem profundit è venis: quíque venas ſectione exinanitas implet fœda illuuie rapta è primis ſedibus, quæ quaſi ſentina eſt omnis impuritatis. Quis quæſo adeò rudis in medendo ſit, vt aut ventriculi cruditatem, aut lienteriam, aut dolorem colicum, aut lienis ſcirrhum, aut choleram, aut hydropem, aut his affines affectus audeat aut tentet vena ſecta curare? Quinetiam venarum cacochymia ſola purgatione, non phlebotomia eximi tota poteſt: permittitur tamen in hac plerumque venæ ſectio, quum tam copioſa accreuit, vt venas ſupra modum diſtendens, periculũ minetur, quæ ex immoderata impendent plethora, tum enim ad exuperantiam demendam adhibetur. Deinde quũ ex ruptis, apertis, aut exeſis vaſis, vel foras ea proſilit, vel in partem quampiam abſcedit: etenim reuellit impetúmque ſiſtit. Tertiò quũ metus eſt ne ea concitata vehementiùs & quaſi furore corpus exercẽs, in principem aliquam partem feratur: impetum quippe ſedat atque compeſcit. Nõnunquam & citra hæc, quum præceps eſt morbus, cuius tamen materia in venis concluſa aut cruda eſt, aut viam expeditam nõ habet, per quam facilè medicamento detrahi poſſit, eius portionem venæ ſectio promptiùs quàm purgatio demit, à qua & morbi ſæuitia ſæpe miteſcit, & natura quod reliquum eſt faciliùs coquit. Sic initio cõtinuarum febrium, ſi vires ferant, nec venæ nimium exinanitæ ſint, ſanguis mittitur. Cæterùm quæ in his fit venę ſectio, impuritatis quidem portionem elicit, at minimè ſyncetam, ſed ſanguine permiſtam: nec vlla poteſt phlebotomia omnem venarum cacochymiam eximere, niſi fortè ſanguinem vniuerſum profundat. Nam vitioſus humor æquabiliter ſanguini permixtus ſeorſum profluere non poteſt. Quocirca licet his ex cauſis aut neceſſaria, aut vtilis fuerit venæ ſectio, adhibẽda tamen eſt tandem & purgatio, quæ vt proprium remedium reliquias detrahat. Ea porrò cacochymia, quæ vel partis alicuius ſubſtãtiam vel corporis habitũ occupauit, medicamento in primis nõ venæ ſectione ducenda: deinde quicquid reliquum fuerit, per cutis ſpiracula, aut per ductus peculiares mouendum. Sic exhaurienda eſt cerebri pulmonúmve crudior pituita, ſic & totius corporis cachexia. At verò in cacochymia quæ regiones multas æquabiliter infeſtat, vndelibet

bet vacuationem auſpicari licet. Vt ſi vel ab vniuerſa obſtructione, vel à ſtipatione cutis, vel à vigiliis, labore, æſtu, ira, peſtilentia, vel ab aliarũ euidentium cauſarum immoderatione, omnium humorum putredo corpus æquabiliter inuaſit, non magni intereſt à purgatione an à venæ ſectione
5 vacuationem inchoës, quanquam tutius primæ regionis præmittitur purgatio. At quum inæquabilis eſt cacochymia, ea in primis exhaurienda regio, quæ aut vehemẽtiùs premitur, aut aliis mali initium dedit. Iam verò à cauſis ad morbos ex cacochymia ortos me conferam. In continua febre quæ æſtu magno & laſſitudine fatigat, ſi neque nauſea, neq; vomitio,
10 neque primarum venarum cruditas eſt, protinus initio vena ſecari poteſt. In ea verò quæ aut ex ventriculi, iecoriſque conſtitutione praua, aut ab eſculentorum potulentorũmque vitio proficiſcitur, quoniam infima regio prius ac etiam magis impuritate ſordeſcit, ex eáque in venas & in habitũ corporis vitium irrepſit, expurganda in primis eſt, vtpote ſine qua cæterarum
15 rum nulla purior euadat. Hac etiã ratione in cachexia, in leucophlegmatia, in hydrope, in ictero, atque in aliis pleriſque affectibus, quorum impuritas è iecoris aut lienis vitio corpori toti impertitur, purgatione ſola vacuandum. Nec quoties vrinæ craſſæ ac rubicundæ cernuntur, temerè imperãda venæ ſectio: nec ſi ex hac ſordidus ſanguis ac impurus emanat, cõ-
20 tinuò vtilis putãda. Impuro enim mox impurior alius ex ipſo fõte affluit. Non igitur è riuulis, ſed ex fonte ipſo exhaurienda mali ſcaturigo: cui niſi ſit antè proſpectum, vix cæteris dein poteſt arte ſuccurri. Vt autem in his, ita & in febribus intermittentibus etiam atque etiam obſeruãdum, ne vel confuſis vel tranſmotis humoribus corpus euadat impurius. Nam febres
25 tertianæ quarum cauſa in iecoris cauo inhæreſcebat, ſæpe intempeſtiuè ſecta vena in continuas abiere: & continuæ in quibus admodum impura erant viſcera, non parum exaſperatæ ſunt. Exhauſto enim ſanguine impurus humor, quauis ſede ſit derelictus, efferatur ferociúſque ſæuit. Aliàs bilis flaua circum iecur, aliàs pituita, vel in cerebro, vel in pulmonibus, vel
30 in ventriculo, quaſi ſubſultans detracto ſanguine deiectiſque viribus grauiora profert ſymptomata. Cõſtare hinc iam poteſt, quibus humorum vitiis & quibus morbis ſuccurrat accommodata purgatio.

Per quas vias inſtituenda ſit purgatio, quo medicamenti genere, & quàm valido. Cap. IX.

35 DVO præcipuè ſunt quibus purgationis via indicatur: vitij ſedes, & naturæ motus ſeu inclinatio. Sede perſpecta in promptu ſunt ductus omnes, qui ex ea aut per vẽtriculum, aut per aluum, aut per aliud quoduis emiſſarium foras pertinent, per quos ſcilicet
40 natura libera nec impedita, viria ſua expurgare conſueuit. Hi ſunt quos Hippocrates conuenientes appellat. Ventriculus quidem, & præcordiorum ſummæ partes vomitione: inteſtina maximéque craſſa alui profuſione: pharmacia verò cùm hæc ipſa, tum maximè viſcera & venæ habi-

 túſque

túsque corporis commodè expurgantur. Renes & vesica per vrinæ vias: vterus per propriam ceruicem: cerebrum per palatum & nares: corporis summa per cutem halitu & sudore. Si fortè purgationis vias morbus intercipit aliò motum conuertes: nunquam enim humor noxius in affectã sedem est deriuandus. Quocirca neque imbecillo vẽtriculo cienda vomi- 5 tio, neque in intestinorũ vlcere, aut inflammatione, bilis eò deuocãda, sed aliorsum reuellenda: neque renibus inflammatis aut exulcerata vesica ad vrinas, sed ad intestina vitiosus humor conuertendus. Motus verò ac impetus naturæ sic obseruandus. Humor noxius per conuenientes regiones atque vias delatus sinẽdus est: atque etiamsi segnius progreditur, incitan- 10 dus, fit enim natura duce, quę nihil perturbatè, nihil nisi vtiliter gerit. Qui verò insueto nec naturali cursu fertur, inhibendus, & in breuem rectúmque tramitẽ (si commodè licet) reuocandus, vt qui humoris impetu & impedita natura symptomaticè fiat. Iam verò medicamenti genus ex humoris genere petendum. Quot enim peccantium humorum, totidem & 15 medicamentorum genera vsus notauit, vt singulis accommodaret singula. Alia pituitam, alia bilem flauam, alia atram detrahunt, sanguinis serum alia: & in vnoquoque genere alia ex aliis partibus. Ita enim quum arquato laboranti & flaua bile suffuso medicamentum datur demendæ huic accõmodatum, mox totus in habitum naturalem refertur pristinúmque colo- 20 rem recuperat. Si aqua subter cutem fusa turgido medicamẽtum huic ducendæ propinetur, aquosus humor excidet magnáque vi foras erumpet, subsidente ventris tumore. At verò nullo aut minimo emolumẽto erunt, quæ diuersã humoribus non accommodabuntur. Simili quoque ratione quum vel pituita, vel bilis atra molesta est, si suum cuique medicamẽtum 25 congruenter afferatur, noxium humorem experimur detrahi, laborãtémque vindicari à morbo. Ad hunc igitur modum medicamentorum genera ex humorum differẽtiis distinxit vsus, vt suam cuique purgationem opponeret. In vnoquoque porrò medicamenti genere tum in eo quod bilem, tum in eo quod pituitam, vel alium quẽuis expurgat humorẽ, quàm 30 validum aut imbecillum deligi oporteat, noxij humoris situs ostendet. Vt enim non quælibet secta vena, ita nec quodlibet medicamentum è quouis corporis loco humorem detrahit, sed alia aliis corporis sedibus expurgandis accommodatiora sunt. Mitiora quippe è prima corporis regione, mediocria è vasis maioribus, valẽtiora è corporis habitu ex singulísq; par- 35 ticulis euocãt. Expedita facilísque purgatio est è vẽtriculo & ex intestinis: difficilior è venis mesenterij, deinde è iecore & ex liene, multo difficilior è vasis maioribus atque etiã è minoribus, omniũ verò difficillima ex ipsa partiũ substantia quæ ad summã cutẽ atque articulos accedũt. Quo enim pars queq; distãtior & minus venis cõspersa, eo difficilius medicamẽto ce- 40 dit: maior quippe in propinquũ vis est quàm in distãs. Vt igitur tres corporis regiones limitib⁹ discretę sunt, ita & purgãtiũ medicamẽtorũ tres hisce ordines accõmodantur. Deinceps de medicamẽti quãtitate statuendum.

Vt

Vt medicamenti quantitas definienda sit. Cap. X.

POSTQVAM medicamenri genus ex humoris specie, & quàm validum ex humoris situ cognitum fuerit, æstimandum deinde qua id quantitate offerri debeat. Sua autem est & definita cu-
5 iusque quantiras, qua id cōuenienē atque moderatū purgationis modum præstare solet, vt proximo libro enucleatiùs tradetur. Quātitatē vel augere vel minuere pro purgādi facilitate difficultatéve cogimur. Quando autem facilis & quādo difficilis sit futura purgatio, corporis, humoris, atque cœli status ostēdit. Corporis statu cōtinentur rēperamentū,
10 habitus, structura, atque cōstitutio & vacuādi cōsuetudo. E sicco exuccóque corpore atque macilento pauca detrahi possunt: multa ex humido & ex habitu eusarco. Firmū densúmque corpus, cuius viscera, venæ, ipsáque intestina naturâ angusta aut obstruuntur facilè, aut coarctantur, superuacua retinet, nec facilè elabi sinit. Molle verò, rarū ac laxum, quale mulie-
15 rum est, puerorum & otio diffluentium patentius est, per quod concitati, tractíque humores facilè decurrant. Robusti & laboribus assueti leuiuscula aspernantur medicamenta, quemadmodum & quibus sensus est hebetior. Contrà incitantur facilè qui exquisitiore sunt sensu, & qui vel natura, vel morbo, vel viuēdi ratione delicatiores euaserunt. Crebris purgatio-
20 nibus assueti, pharmaco minus lacessunrur, insueti magis: alienorū quippe horrifica recordatio naturam turbans ad excernendum stimulat, quēadmodū & phatmaci odor grauis, aut intēta cogitatio aluum plerumquè mouet. At verò consuetudo familiaritatem, familiaritas amiciriam parit, quæ vim omnem lenit. Sic longo tempore cōsueta, etiamsi deteriora sint,
25 minus infestare solent. Quibus ex cōsuetudine liquida est aluus, aut sponte interdum soluitur, purgatio sæpe expectationem fallit imprudentum. Humoris pottò species, materia atque copia medicamenti quantitatem hac ratione præscribunt. Aquosus humor, bilísque tenuis, facilè: piruita & melancholia pigrè defluit. Qui crassus durúsque est, & quasi ardore resic-
30 catus, velut fixus subsistit in via. Lentus verò & glutinosus ductibus obhęrescit. Copiosus & quasi testagnās vt in obesulis & in his qui se crapula ingurgitarunt, aut quauis ex causa humorū illuuiem congesserūt, leui medicamēto magna plerūque ventris perturbatione immoderatius profunditur. Nam exuperantia reseratis venis quasi ex pertuso dolio sponte effluit,
35 non medicamenti effrenata vi, sed naturæ sese deonerātis robore, quæ interdum nullo etiam irritamento, sed impetu suo id onus deponit & abiicit. Sobriis purísque corporibus purgationes obtingunt exiguæ, nec propterea tamen validioribus ea medicamenris solicitāda sunt: quoniam qui integro salubrique corpore constāt, difficilè ferunt medicationes. Noxio
40 quippe humote destirutum vehemens medicamentū sanguinem carnésque colliquat, quò propriū ex ipsis humorē magna vi proliciat. Iam verò cœli status ex regione, anni rempore, & rempestate spectandus, purgationes quales futuræ sint ostendet. Sub canicula & ante caniculam, atque in

regione æstuosa, acer & paucus inest humor in corpore, qui & foras euocatur, vt proinde haud facilis eius possit esse purgatio. Hyems media regióque gelida corpus densant & astringunt, humorem coarctant, qui ægrè demittitur. Sic propemodum aquiloniæ tempestates corpora densant cogúntque & aluum exiccant. Austrinæ soluunt, laxant, & aluum humectant. Solo igitur austrino statu, & temporum regionúmque moderatione fœlices succedunt purgationes. Hæc si omnia summatim complectemur, corpus siccum, robustum, densum, obstructum, purgationibus assuetum, melancholia pituitáve crassa non admodum multa confertum, quæ inueterata longè à viis purgationis dissita concreuerit: hyeme, regione frigida & tempestate aquilonia difficillimè medicamento moueri soluíque potest. Hisce verò contraria sortitum, facilè. Horum igitur obseruatione pharmaci quantitas coniici decerníque debet. Ad hanc præterea magnã vim habet roboris, ætatis, & prægnationis obseruatio, quę non modò medicamenti quantitatem, sed & genus plerumque immutat, ceu mox docebitur. At quoniam nos sæpe multa latent nullis indiciis comprehensa, incognitam laborantis naturam expedit blandis sensim pharmacis explorare, non temerè vehementioribus impetere & labefactare. Cognitis antè & exploratis naturis tuta decernetur medicatio.

Quantum & quousque vacuandum, vniuerse an partitè. Cap. XI.

VBI medicamentum & inuentũ & iustis viribus & idonea quantitate tum humori tum corpori expurgando accommodatum fuerit, purgationis postea præfinienda est quantitas, atque æstimandum quantum & quandiu sit vacuandum. Noxius humor quum alienus ac præter naturam sit, siue morbũ præcauere, siue profligare consilium est, prorsus eximi debet. Exigua quidem eius derelicta portio, exquisita viuẽdi ratione, naturæ caloríſq; vi domari ac vinci poterit, vt integra interdum tutáque sanitas succedat nullo metu recursuri morbi. Multa tamen si reliqua sit, nisi hanc natura tandem subactam spõte propellat, nulla quantumuis exacta viuẽdi lege tutus à morbo æger esse potest: nam tametsi purgatione leuatus appareat, in pristinam tamen valetudinem recidet, modò citiùs, modò tardiùs, aliàs leuiùs, aliàs grauiùs, pro humoris copia, malignitate, atque virium statu, & victus modo. Nam authore Hippocrate, quæ à morbis relinquuntur, recidiuos morbos facere consueuerunt. Quum enim derelicta portio totius conditionem referat, quæ omnino erat præter naturam, nunquam ipsa poterit in corporis substãtiam conuerti, sed tempore synceros humores, atque etiam recens alimentum inquinabit, rediuiuósque morbos excitabit. Sic impura corpora quo magis nutris, hoc magis offendis. Itaque quicquid noxij inest humoris, id prorsus expurgãdum, vt corpus à morbo vindicetur. Id autem vniuerse an partitè fieri oporteat, humoris copia laborantíſque vires indicabunt: ita enim

mittendi

mittendi quoque sanguinis quantitatem ex morbi magnitudine & ex virium robore dimetimur. Constantibus viribus pauca cacochymia vniuerse detrahi potest, præsertim si concocta sit aut tenuis, ab eáque viæ pateāt in aluum. Imbecillis autem viribus non modò multa, sed & pauca cacochymia partitè eximenda. Nō enim vel in leucophlegmatia, vel in cachexia humor quoquouersum in omne corpus effusus, potest vllius medicamenti vi ex distantissimis locis per cæcos occultósque ductus vniuersus in aluum confluere. Neque vt sanguis in plethora exuperans, semel & affatim totus ex aperta vena, ita mult⁹ humor è corporis habitu elabi profluere réque potest. Atque si id medicamēto quopiam præstari possit, necesse tamen fuerit corpus grauiter concuti, humores variè permisceri, torsiones molestas inferri, ac spiritus dissipari: hinc tandem vires concidere prosterni ac plerumque exolui. Hæc in eos ferè incidunt, qui ptauo vtuntur cibo, quos purgante hausto medicamento statim deficere tradit Hippocrates. Quū enim vitiosis corruptísque scateant humoribus, & pauco perfruantur bono succo, facilè purgationibus soluuntur & fatiscūt, atque venenatis pharmacis, quæ Hippocratis seculum vsurpabat, non parum exagitantur. Neque tamen tentandum leuiorum medicamentorum quantitate immodica vniuersos semel demoliri: sed assentiendum Hippocrati monenti omnes euacuationes extremas periculosas esse. Quod non de sola virium extrema debilitate morti proxima, sed & de peccantis humoris vacuatione extrema intelligēdum. Nā alio inquit loco, Empyj, aut hydropici, cùm vruntur aut secantur, si pus aut aqua vniuersim effluxerit, omnino moriuntur. Quanto magis in vitæ discrimen adducuntur, si valido aliquo medicamento firmis etiam viribus vno tēpore vniuersa tentetur purgatio? In multa igitur cacochymia tutius est paulo citra modum subsistere, quàm vltra procedere. Lipothymia quæ purgationibus ob humorum vacuādorum acrimoniā & intestinorum torsionem interuenerit, leuis est: grauis verò quæ ob concitati humoris corrupti tetrū vaporem in cor principésque partes sublatum: grauior ob malignam venenatámque pharmaci qualitatē, grauissima ob immoderatæ purgationis violentiā: neque tamen vires hæc æquè deiicit atque exuperās phlebotomia. Semper horrendum exanimato iam ægro mortis imaginem obtrudere. Itaque humoris copia accuratè viribus comparanda est. Ex præsentium, præteritorum ac futurorum obseruatione, ex aliísque signis quæ secanda vena animaduertenda esse monuimus, tum morbi magnitudo humorísque copia, tum virium robur exquisitè perspiciendum. Virium autem obseruatio quum sit omniū præstātissima, non hîc, vt in phlebotomia, solum vacuationis modum, sed & quod medicamenti genus, quámque validum esse oporteat præscribit. Tametsi enim morbi species, humorísque vacuandi sedes validum medicamenti genus postulent, aliquod tamen ex mitiorum ordine exhibendum suadet virium imbecillitas. Eadem quoque est tum ætatis, tum prægnationis ratio. Puero enim ac seni benigna, non vt ætati mediæ

maligna decernes medicamēta, etiamsi humoris species atque situs eorū vim desideret. Prægnans quoque integris viribus, licet horum vim toletare possit, quoniam tamen fœtui qui intus geritur, quem seruare volumus vehementer obsunt, benignis solis est purganda. Ad virium porrò obseruationem pertinet expendere quæ corpora grauiter ac molestè, quæ leuiter ferant medicationes: multis enim quibus integræ vires apparēt, ingēs ex purgatione labor, ac plerumque ob suam cuiusque corporis propriámque naturam virium sequitur exolutio. Macilenti acriter feriuntur medicamenti qualitate praua, vtpote quę promptè in solidas partes se insinuet. Quibus acrium humorum copia inest, hos molestæ torsiones miserè fatigant, dirique vapores, principes partes offundunt. Dolorum metu nō pauci medicationem despuunt & abominantur, quibus magna pernicie vitiorum colluuies omnem vitam languoribus exercet. Quibus partes circa vmbilicum & imum ventrem extenuanrur & contabescunt, ad inferas purgationes tuti non sunt. Multóque minus quibus abscessus vel in pulmonibus, vel in iecore, vel in liene, vel in renibus, aliísve sedib⁹ delitescit. His enim concussis non modò dolor ingrauescit, sed & eruptionis, & defectionis virium metus incutitur. Quocunque vitio labefactatæ sint interiores corporis partes, quia imbecillæ sunt, facilè medicamēti qualitate & acrimonia percellūtur. In summa, corpus aut magna labe, aut morborum humorúmve copia vehementer pressum & languens, medicamenti vi labefactatum concidit, quemadmodum & ruinosæ ædes instaurando fortè concussæ, mox vniuersę corruunt. Itaque in his omnibus qui aut imbecilles sunt, aut ægrè ferūt vacuationes, pro medicatione expedit interdū inedia victúque opportuno blandiri, aut ægrum, si nequeat in integrum restitui, sublata morbi portione leuare. Vacuandum enim quātum & quousque vires patiūtur, quúmque iam dissolui apparent, etiāsi restent superuacua, protinus supersedendum dū illæ recreentur. At dum vires integræ manēt atque persistunt, tum vniuersè, tum partitè vacuādum eousque est dum nihil reliquum sit morbi, & perfectæ purgationis indicia quæ mox tradentur omnia compareant. Ex his ergo omnis præfinietur purgationis quantitas: nunc quæ illius sit vtendi ratio, explicandum.

Quo morbi tempore, quo die, quáque hora purgandum. Cap. XII.

SVMMA purgandi opportunitas ex morbi tum concoctione, tum impetu spectatur. Concoctio est substantiæ in naturę conuenientiorem statum caloris vi facta mutatio. Non enim qualitates solas, vt quæ appellatur alteratio, sed ipsam rerum substātiam concoctio murat. Alimentum initio dissimile, corpori randem simile euadit, in illiúsque substanriam vertitur concoctione crebra. Vitiosus verò putridúsque humor & à natura prorsus alienus, tametsi in corporis substantiam nequeat facessere, concoctione tamen in aliquid melius &

naturæ

naturæ conuenientius, vt in pus, aut in quippiam quod sit puri finitimum deducitur. Phlegmones materia putris, quemadmodum & vlcerum sanies, in verum & exquisitũ pus vertitur, quod interdum sputo aliísve excretionibus innotescit. Venarum verò maiorum succus putrescens in ali-
5 quid mutatur, quod est puri finitimum, cuius in vrinæ sedimento conspicuæ sunt notæ. Superuacui autẽ humores siue putruerint, siue nondũ putredine tẽentur, nunquã verè cõcoquuntur, nec caloris nostri beneficio aut in pus, aut in quippiam illi finitimum mutantur: sed duntaxat tum substantiæ, tum qualitatis moderationem quandam adipiscuntur. Sic te-
10 nuis aquosáque pituita influens in pulmones concoctione crassescens faciliùs expuitur: crassa verò extenuatur. Sic & vtraque bilis circum viscera (quemadmodum in intermittente febre) putrescens, concoctione mitescit, domitáque promptiùs excluditur. Omnis cõcoctionis insitus noster calor diuinus est opifex, cuius vna eadémque vis optimum quiddam
15 perpetuò molitur: atque si varia interdum opera emergunt, non illius, sed subiectæ materiæ id varietas efficit. Non aliter is alimentum, aliter putridum humorem concoquit. Neque (vt quibusdam videtur) pus à duplici calore tum naturali, tum præter naturam fit, sed à naturali solo, agente tamen in materiam quæ caloris præter naturam est particeps. Hanc neque
20 prorsus vincere, neque in corporis substantiam, sed in pus solum mutare potest, quod est putredine melius, ac inter putredinem & corporis nostri substantiam medium. Vt autem in phlegmones suppuratione, ita & in febribus, corruptus humor dum concoquitur ac mitescit, pariter etiam fluidior euadit secernitúrque à crudis, vt eius dein expeditior esse possit eua-
25 cuatio. At verò purgandi tempus opportunum præscribetur ex humoris specie & situ, atque etiam ex morbi vehementia. Leuiter affecti naturæ viuendíque legibus committendi: quos enim sponte natura persanat, frustra medicina fatigat. At quibus nec naturæ vis nec proba viuendi ratio satis fuerit, medicina succurrat. Si enim aut longius protrahitur morbus, aut
30 vehementius excandescit, opitulandum arte. Ac primùm si corruptus vitiosúsque humor aut in ventriculo, aut circum hunc consistere signis deprehenditur, siue pituitosus, siue biliosus, siue alio quouis præter naturam genere corruptus sit, primo quoque tempore expurgandus est, præsertim si impetu quodam sponte mouetur, neque locis illis tenaciùs adhæréscit,
35 alioquin leniter est præparandus: eius verò concoctio haudquaquam est expectanda, vt quæ propriè futura non est, neque eius ab vrinis mutatio quærenda. Qui autem vitiosus humor altiùs aut in liene, aut circum pancreas, atque iecur, aut in mesenterio conditus erit, siue lentam febrem, siue intermittentem, siue melancholiam, siue diarrhœam, siue cachexiam,
40 siue ingentem obstructionem protulerit, protinus quoque detrahi potest, nisi aut admodum lentus crassúsque sit, aut ventriculi impuritas obsistat. Hæc enim quum adsunt primùm quidem leniter detergendus est ventriculus, deinde attenuandus ac detergendus humor, postremò aut

vniuersę

vniuerse, aut partitè vacuandus. Quum autem vitiosus humor in maioribus vasis conclusus, vt in continua febre, aut circum hæc aliqua sede coërcitus, vt in plerisque acutis morbis, putrescit: tametsi corporis adsit præparatio, & ventriculus viæque omnes eò directæ, liberæ, expeditæque sint, haud tamen rectè potest ante coctionẽ exquisitè purgari. Etenim in morbis acutis tempus perfectæ purgationi accõmodatissimum, status est aut verius declinationis initium, quo & perfecta existit cõcoctio, & vacuationes sponte procedunt. Tum enim morbi materia fluida, & à reliqua puriore secreta iam est, simul natura præparatam illam expellere contendit. Itaque quum iam perfecta apparet concoctio, statúsque vehementia mitescente nulla succedit vacuatio dectetoria, moue tu medicamento. His enim quæ præter rationem leuiora apparent minimè cõfidens, quicquid concoctum pręparatúmque est expurgabis, vt mox integra sequatur solutio. At si tum natura euacuationem aggreditur ac iudicat, sinẽda est dum opus compleuerit. Deinde si integrè iudicauit, neque morbi quicquã reliquum fecit, res in tuto est, nec aliud quicquam mouẽdum. Sin quippiam derelictum esse quasi ex imperfecta crisi suspicio sit, quoniam quæ relinquuntur in morbis, recidiuos morbos facere consueuerunt, medicamẽto quoque detrahendum. Vniuersa igitur morbi materia non nisi concocta & post statum quum iam symptomata præter rationem mitescunt, radicitus extirpari potest. Idipsum est quod præcepit Hippocrates, concocta medicari atque mouere, non cruda. At nihilominus morbi incremẽtó quum nõdum perfectè, sed manifestè solùm, & in fine ptincipij quum obscurè concocta est materia, hanc etiam quodammodo vacuare licet. Quod enim iussit Hippocrates concocta medicari, non solùm perfectè, sed & quouis modo cõcta complectitur, mox ea duntaxat à medicatione excipiens, quæ vt in morborum principiis absolutè cruda sunt. Ita quæcũque vllo modò cõcocta fuerint medicari finit, obscurè quidem cocta parcè, manifestè moderatius, perfectè verò cocta validius. Vt igitur in phlegmone non vniuersa materia retinetur, dum perfectam cõncoctionem sit assequuta, sed quicquid suppurat quotidie elicitur, ità sanè & in acutis statuendum morbis, idque siue partium, siue graduum ordine fieri putetur materiæ cõcoctio. Ita enim quicquid à purgatione reliquum erit, faciliùs natura domabit. In neutra corporis affectione, impendentem morbum sæpe arcemus purgatione, quæ vitiosos iam congestos humores detrahat. Atqui tũ maximè multóque magis quàm ipsó morbi initio crudi ij sunt. Cur igitur non peræquè initio vtiliter illos purgemus? Et hæc de morbo quidẽ acuto, sed salutari prorsúsque tuto præcepta sint. Cæterùm in ancipiti atque graui cuius semper & symptomata sęua sunt, & minimè tutus exitus, statim per initia non vtiliter solùm, sed & necessariò vtendum medicamento, neque prudentis sit medici concoctionem expectare, quæ fortasse futura non est. Quum enim anceps is sit ac vehemẽs, sempérque metus impendeat, ne aut deterior euadat, aut laborantẽ ante statum iugulet,

crudæ etiamnum materiæ nonnihil purgatione demendum ante concoctionem. Et certè cruda ea materia quum in plerisque acutis morbis turgere soleat, & quasi oberrãs fluctuet & fluat refluátque in venis atque visceribus, non admodum ægrè videtur medicamento cessura. Sic sæpe artis 5 vsu animaduersum est crudioris humoris purgatione, siue sponte, siue arte ea contigisset, accelerari concoctionem, móxque vrinas puriores & cum sedimẽto fieri, & ancipitem periculosúmque morbũ tutum salutarémque reddi. Idipsum Hippocratis est consiliũ in acutis morbis inter initia vtendum esse medicamento: & quum morbi incipiũt, mouendum esse, si quid 10 mouendum videtur. Quo autem acutior est morbus, hoc magis accelerãda validiórque decernenda purgatio: vt tãdem extremis morbis extrema diligentissimè adhibeantur remedia. His non solùm remedij celeritatem, sed & vehementiam hortatus, turgentem omnem materiam protinus atque eodem ipso die euacuare docet, ne vltrò citróque cõcita in principem 15 aliquam partem irruat, repentinóque sit exitio. Itaque licet à perfecta concoctione fœlicior semper sit purgatio, ea tamen etiam antè cõcoctionem in ancipiti grauíque morbo est necessaria, in salutari ac miti vtilis. Est & alia ratione ante concoctionem purgandi necessitas, si præter cõrinentem acuti morbi materiam, quæ aut in venis, aut in visceribus, aut in habitu est 20 corporis, & cuius expectatur concoctio, alia quædam vitiosa in ventriculo, in intestinis, aut circum præcordia obhæret, dolore, æstu, nausea, amarore, aliísue signis manifesta. Hæc enim omni tempore etiam nondum vlla morbi apparente coctione, vtiliter potest adhibita præparatione medicamento trahi. Humor igitur qui publicis viis subsistit, si præparatus 25 est, omni morbi tempore vtiliter deiici potest. Qui verò aut in visceribus inhæret, aut in venis concluditur, & proxima est morbi materia, dum concoctus apparet, fœliciter: dum adhuc crudus est, vtiliter atque etiã interdum necessariò purgãdus. Iam verò de purgationis die déque hora dicendum. Trãquillo die purgatio tutior, expeditior verò perturbato. Quũ 30 enim morbus minus fatigat & collectæ vires melius constant, faciliùs medicamenti vis & impetus tolerari potest. At quo die morbus exasperatur agitatáque eius materia in motu est, promptiùs detrahitur. Quocirca si per vires licet, neque ingens metuitur perturbatio, impari die acutorum morborum, atque etiam decretorio (quo tamen natura decretura non est) 35 copiosior expeditiórque, pari verò tutior fiet purgatio. In febrium intermittentium quiete, medicamentum tanto ante accessionem tempore offerendum, quo possit purgatio compleri. Per accessionem quippe materia non in aluum, sed plerumque in diuersum ruit, & sæpe accessionis vehementia purgatio subsistit. Præstat nihilominus ante accessionem, quàm 40 mox ab ea, & pridie quartanæ, quàm postridie medicamento vti. Purgationi autem quæ libera est, nullíque præsentis morbi necessitate ad præcautionem solam suscipitur, aptissimum est ver, deinde autũnus, aut quæ illis non absimilis, sed quodammodo temperata sit constitutio. Dies non

aquilonia,ſed auſtrina humidáve, quæ & corpora laxat & humores liquefacit. Tẽpeſtas quoque ſimilis & beneuola ſyderum cõmiſtione ſalutaris.

Quæ præparatio purgationi præmittenda. Cap. XIII.

VT in omnibus rebus agendis, ita maximè in purgãdis humoribus antequã aggrediare, diligens eſt adhibenda pręparatio: qua & vię pateãt, & trahenti medicamẽto omnia cedant ac obtemperẽt, fiántque, vt iubet Hippocrates, corpora ante purgationẽ fluxa. Eſt autem præparatio duplex, vna corporis, vacuãdorum humorũ altera. Corpus ſic præparatum comparatúmque ſit, vt viæ omnes per quas medicamentũ decurret, & per quas noxius humor deriuandus expurgandúſque eſt, liberæ ſint & expeditæ. Primùm igitur ventriculus humorum copia minimè ſit nauſeabũdus, ne hauſtum pharmacum nimiopere auerſetur, aut mox reuomat. Nec inteſtina coarctata obſtructáve noxiorum humorum curſum impediãt. Etenim cõcitati ſi ſubſiſtant, aut ventris torſiones, aut faſtidia, aut vertigines, aut animi defectiones mouent, corpúſque iactatione multa fatigant. Quòd ſi aut è viſceribus, aut è venis atque ex corporis habitu eliciendi ſunt, non modò ventriculum & inteſtina, ſed & meſenterij venas & viſcera libera eſſe oportet. Itaque nauſea omnis ante purgationem ſummouenda eſt, aut inedia, aut vomitione, aut deterſione atque deiectione per pilulam ex aloë. Suppreſſa iamdiu aluus clyſtere mollienda: aut ſi quid aliud inteſtinis adhæreſcit, detergendum id eluendúmque eſt. Noxius præterea humor præparandus: qui enim durus craſſúſve eſt, non facilè per anguſtas vias profluit in aluum: glutinoſus in his etiam obhæret. Quocirca durum mollire, craſſum incidere & attenuare, lentum glutinoſúmque detergere oportet ante purgationem. Quæcunque id præſtant, pariter quoque venarum per quas futura eſt purgatio obſtructiones expediunt. Atque hæc vel alimenta, vel medicamenta ſunt. Horum autem alia intrò ſumũtur, eáque vel arida vel liquida. Arida quũ frigidi lentíque ſunt humores, & magna cruditas in primis eſt viſceribus, pręſertímque hyeme. Liquida vt ſyrupi, apozemata, & oxymeli, quum altius & in exilibus venis cõditi ſunt humores, in ſicciore corpore, ac etiam æſtate. Alia verò extrinſecus pręparant, vt fotus & vnguenta. Fotus ſuo tepore ac vapore per ſpongiam, partem quamuis blandè concalfacit natiuúmque eius calorem erigit ac ſuſcitat, humores qui ei pręter naturam inſident & impacti conſopitíque ſunt excitat, emollit, attenuat, colliquat, fluxiléſque reddit, vt facilè ſequãtur quocunque medicamentum trahet. Hoc quidem præparationis genus diuturnis eſt affectibus accommodatiſſimum, quod tamen & Hippocrates acuti morbi vt pleuritidis initio vſurpauit, neque calorem veritus, neque fluxionem nouam. Sed & quum omne corpus vitioſo humore, eóque craſſo ac glutinoſo perfunditur, hũc nonnulli ante purgationem balneo perinde atque fomẽto pręparare iubent, quo tamen minimè proritentur ſudores, ſed duntaxat emolliatur & liquefiat,

liquefiat vacuãdus humor. Fotui proximam vim obtinet vnguentum,at infirmiorem,quòd non admodum altè subire possit. Victus quoque præparandi facultate pollet,quum attenuans detergénsque imperatur: maximè verò tenuis ac parcior. Detracta enim de cõsueto cibo portione, nati-
5 uus calor crudos humores concoquit absumítque: frigidos verò crassos & glutinosos visceribus aut venis impactos partim absumit,partim adeò extenuat, vt etiam sponte nõnunquam procidant: qúmque inedia corpus exhaustum excrementis vacat,liberúmque est,medicamẽtum facilè quoquouersum subit,ac integris viribus in omnia penetrat. A tenui victu me-
10 dicatio synceros ac minimè permistos humores commodissimè detrahit. Ea igitur crassis lentísque humoribus vt melancholicis & pituitosis, ante purgationem adhibenda præparatio. Tenues verò vt aquosos & biliosos,non Auicennę consilio,ante purgationem crassiores red dere oportet. Non enim quod ille existimat, vt sputorum quæ mediocri sunt substan-
15 tia facilior est excreatio, ita & humorum mediocrium facilior est purgatio. Nam licet pulmonibus contenta materia supra modum tenuis,impellentis spiritus vi tussiendo non facilè in arteriam sustolli excrearíque possit,sed tenuitate sua facilè relabatur in pulmones: in corpore tamen cõueni enter præparato, quo tenuior ac liquidior sit humor, eo fluidior existet,
20 & promptiùs trahenti medicamẽto cedet, eiúsque impetum sequetur. Licet igitur tenuis humor concoctione aliquantùm crassescat, atque tum euacuationi sit apparatior, non idcirco tamen & nos naturæ imitatione eũ ante purgationem debemus crassiorem facere. Non enim quòd crassescat idcirco coquitur,neque cõcoctus idcirco purgationi aptior est quòd cras-
25 sior euaserit; sed quòd sit à reliquis humoribus secretus, eúmque natura prorsus vacuare contendat. Quo autem tenuior, eo ad effluendum est aptior. Aliud præparatio est,aliud concoctio. Hæc naturæ solius opera calorísque nostri beneficio,illa etiam arte tota plerumque perficitur. Detergentibus enim incidentibúsque medicamentis expeditur obstructio, hu-
30 mórque attenuatur,at nõn plenè concoquitur. Præparatũ humorem nõn semper licet exquisitè purgare, concoctum verò Hippocratis præcepto licet,quum præsertim viæ patent. Itaque corpus qua purgari debet, patens nec impeditũ esto. In hoc quisquis peccat humor tenuis ac fluidus, si vt in acutis morbis turget, statim initio nulla præparatione è quauis regione
35 detrahendus est: sin verò parti cuipiam is firmiùs inhæreſcit, vix nisi detersus,aut concoctus,& naturæ vi secretus,trahenti medicamento obtemperat. Crassus verò atque glutinosus humor, non nisi vi & perturbatione, vel è patẽte corpore deduci potest. Accommodanda porrò vnicuique est ea præparationis forma, quæ pariter morbi sæuitiã leniat: vt acutis morbis
40 potio, nõnunquam & vnguẽtum ex eorum materia quæ attenuando detergendóque refrigerãt, aut nõ impense calfaciunt. Diuturnis atque lentis valentiora, nõ potionis modo aut vnguenti, sed & fotus & balnei forma: vtrisque demum apta conueniénsque victus tenuitas.

An ieiuno,& qua forma,& quibus obseruationibus dandum medicamentum. Cap. XIIII.

ALVBERRIMA est quæ sine offensione fit medicatio. Solet autem omnium primus vẽtriculus offendi, vt qui medicamẽtum summis integrísque viribus excipiens, primos eius sustinet impetus, neque id nisi fractum retusúmque longiùs penetrare sinit. Quum igitur in omni morborum curatione tanti sit momenti ventriculus, summa tum huius, tum medicamenti ratio est habenda. Medicamentum omne validum aut malignum naturæ infensum est, forma quoque omnis liquida vẽtriculi latera alluit, in illiúsque substantiam altiùs se infert, ac proinde grauiùs eum ferit: solida verò minùs, quòd promptè in fundũ intacta ferè illius substantia illabitur. Cæterùm liquida altiùs penetrat in omniáq; subit, potentiùs detergit & infarctus expedit. Solida diutius hærens circum præcordia, tardior minúsque efficax existit. Ventriculus præterea quum aridior fuerit, atque prorsus vel ab inedia, vel à febre, vel à solis ardore exhaustus, tum medicamẽti vi plurimùm lacessitur, tum id auidiùs in se recondens & velut exorbens, neque diffundi, neque vim suam exerere sinit. Cõrrà verò quum moderatè est humidus. At immoderato humore potúve perfusus, medicamenti, quod præsertim imbecillum fuerit, plerumque vim obtundit. Itaque imbecillo quemadmodum & puro ad vnguem ventriculo, medicamentum blandum aptetur: aut si fortè distantiorum partium affectus validius exposcit, ieiuno quidem at non prorsus exinanito detur: quum nempe concoctus cibus descendit, ac nihilominus interior ventriculi tunica reliquiarum benignitate etiámnum madet. Sic enim in distãtiores partes id permeat, minimùm offensa vẽtriculi substantia. Quũ autem malignitatis particeps est medicamentum, vt veratrum, corpora, inquit Hippocrates, ante potionẽ humectanda sunt cibo pleniore quietéque. Ipsum verò medicamentum seu liquida, seu solida sit forma, sacchari, mellis, aromatis aut rei cuiuspiam suauioris permistione condiendum, vt vẽtriculo præcordiísque iucũdum occurrens, quadam odoris sapotísque gratia vires suas fœliciter exerat. At robusto atque impuro ventriculo, liquida forma nullius rei suauitate oblita confert, idque longissimè à cibo, vt altiùs in primas corporis sedes in earúmque humores se inferat. Et hæc quidem obseruanda, quum syncera optatur humorum detractio. At verò blanda leuiáque medicamenta, quæ solas alui fæces emolliunt & exturbãt, eccoprotica dicũtur, non multo ante cibũ, atque etiã cum cibo sumẽda. Si cui cõsueta est matutina vomitio, ea ante medicamentũ cienda. A medicamẽto quoque ea nõnunquã succedit, vel quòd imbecillior sit ventriculus, vel quòd pharmaci horrore concutitur, vel quòd quum agitari cœpit, humores quorũ copia obruitur, excutit, vel quòd præcordiorũ mole coarctatus pylorus, aut aluus fæce obstructa duriore nõ id facilè illabi sinit. Hæc tamen omnia diligẽs auertit pręparatio.

Hausto medicaméto, vel aqua hordei vel succo mali punici, vel sub austero vino, vel saccharo reliquiæ è faucibus & è gula detergendę deiiciendæque sunt, quum præsertim horrendo sapore grauis suspectáque est vomitio. Surrectũ dein corpus in quiete continendum, dum ventriculus medi-
5 camentum arctius complectatur: atque etiam interposito semihoræ spatio, si(quod ferè fit) inexpugnabilis dormiẽdi necessitas premet, vtile medicamento indormire, vt illius vis in sopore plenior excitetur: quum primùm verò in actum id prorumpit, vigilandum penitus est, dum effectum omnem cópleuerit. Nam arctiore somno purgationis opus subsistit. Quũ
10 enim, inquit Hippocrates, sistendum cẽsueris, somnũ mulieris nec quicquam mouebis, contrà quum libuerit vt medicamentum amplius ducat, corpus mouebis. Motione enim corpus turbari iudicio est nauigatio. Cibum plerique putant non antè offerendum quàm medicamentum suo perfunctum sit munere: satis tamen sit è ventriculo id ita excidisse, vt nul-
15 lus eius odor, nullus ructus, nulla nausea, nulláque stomachi rosio subsit, quum præsertim syncera desideratur purgatio. Cibus enim medicamenti permistione corrumpitur. Solida forma, blandúmque medicamentum, quod tardius descendat, longiorem cibi moram, eámque quatuor saltem horarum interponi postulat. Primus autẽ cibus detergens sit sorbitio, quæ
20 medicamenti reliquias eluat, & quò decet impellat, simúlque ventriculi interiora oblinens omnem medicaméti qualitatem tediáque demulceat. Qui purgatur cótinendus est temperato loco: nam concitati iam humores æstus iniuria, aut rapiuntur in cutem, aut nimium effeuescũt febrémque incendunt: frigore verò torpescunt & densatis coarctatísque viis igna
25 uiter exeunt. Liberior ac vastior aër, aut apertus, flatibúsque expositus, etiã si nulla est intemperies grauis, difficiles efficit purgationes, quandoquidẽ corpora præsertímque imbecilla vehementer conturbat.

Vtilísne & perfecta fuerit purgatio, an contrà. Cap. XV.

30 ARTIFICIS cuiusque summũ est studium quorsum opus euadat animaduertere. Purgationũ alia vtilis, alia vitiosa est. Vtili talia purgantur, qualia purgari oportet, vitiosa verò aut aliena purgantur, aut non conuenienti ratione. Vtilis tres statuantur differẽtiæ, obscura, manifesta, perfecta. Obscura exiguam admodum pec-
35 cantis humoris portionem detrahit, quæ quia cóueniens est, confert quidem, nõdum tamen ægrotum manifestò leuat. Manifesta quæ insignem humoris portionem exturbat. Perfecta quæ nihil illius reliquum facit. Signis hæ discernuntur, à deiectionibus & à laborãtis tolerãtia depromptis. Deiectiones, inquit Hippocrates, non copia æstimãdæ sunt. Neque enim
40 fecũ, neque crudorũ quæ circum mesenteriũ exuperant copiosa deiectio, vtilem purgationẽ facit. Sed quum talia, inquit, deiiciuntur qualia deiici oportet: qualia nimirũ exuperasse & morbi causam fuisse, coniectura fuerat. Qualia autem sunt illa, biliosáne, an pituitosa, an melãcholica, ex sub-

ſtantia & colore noſcendum,niſi quid medicamẽti color peruertat. Nam ex rheobarbaro & hiera flaueſcit deiectio,nigreſcit verò multum ex caſia, aliquantũ ex ſenna. Laborantis verò tolerantia atque leuamen quàm perfecta fuerit purgatio docet. Itaque ſi purgatione qualia oportebat,ſed admodum pauca exierunt, & quibus laborans non magnopere leuatum ſe percipit,obſcura eſt purgatio,quæ confert quidem,ſed leuiter. Si verò noxij humoris copia maiore detracta ægrotus ſeipſo iam multo leuior apparet,manifeſtè vtilis eſt. Si plurimo humore ſeu vniuerſè ſeu partitè euulſo, laborãs nõ leuiorẽ modò, ſed vel ab omnibus, vel à præcipuis quibus affligebatur ſymptomatis ſeſe prorſus vindicatum ſolutúmque ſentit, ídque 10 non quum adhuc purgatio fit,ſed quum ea iam planè deſiit, perfecta cenſeri debet. Tum ſomnus placidus íſque multo quàm ãtè arctior, citra vllũ tamẽ vetetnũ obrepit:nõ quidem ex viriũ imbecillitate,ſed inde obortus, quòd ex morbo perinde atque ex labore fatigatũ corpus, mox vt peccantium humorũ quaſi ſarcina deonetatur, ſedato ſpirituũ impetu leui ſom- 15 no conquieſcit. Sitis quoque ſi vehemens præceſſerat, exquiſita purgatione miteſcit, detracta nimirum materia quæ illam concitauerat:aut ſi fortè nulla fuerat,exquiſita purgatione exiccatum corpus ſitire incipit:nec,inquit Hippocrates,id deſinit purgari antequam ſitiat. Quinetiam à perfecta purgatione appetentia reſtituitur,dolor ſi quis vrgebat miteſcit,atque 20 etiam febris, aut alia quæuis morbi eſſentia extirpatur, hinc laboranti vires reſurgunt,ídque pro eorũ quæ vacuata ſunt ratione. Cæterùm nõnunquã accidit vt humor agitatus periodis cõquieſcat, aut morbus perſiſtente intus cauſa ſponte ſe remittat, ac tum laborans ſe morbo expeditum putat. At certè minimè tuta eſt quæ citra vacuationem obrigerit facilior to- 25 lerantia,&,vt inquit Hippocrtes,iis quæ non ex ratione leuant confidendum non eſt. Perfecta igitur purgatio non modò ex ſymptomatum ſedatione iudicanda, ſed ex eorum maximè quæ purgata ſint tum ſpecie, tum copia:quippe quum iis reſpondent quæ certis ſignis ineſſe deprehenſa fuerant. Horum igitur contemplatione innoteſcet quid, quantum, & 30 quandiu purgandum: & quando abſoluta fuerit purgandi neceſſitas.

Vitioſa autem purgatio,aut inutilis eſt,aut moleſta,aut exuperans. Inutilis eſt tum quæ humorem à noxio diuerſum trahit, tum quæ noxium proritat,non autem educit:cõturbat enim magis quàm euacuet. Vtraque dum infenſum humorem euellere contendit, eum diffundit & exagitat, 35 ſuſcitatóque vapore tetro corpus inflat atque diſtendit, ac proinde magis quàm iuſta purgatio laceſſit. Moleſta noxiũ quidem humorẽ, ſed vi quadam elicit,vel quòd præparatio adhibita nõ fuerit,vel quòd vehementius aut immoderata quantitate ſit pharmacũ, vel quòd nõ correctæ malignitatis ſit particeps,vt colocynthis,euphorbium, elleborus, vel quòd exter- 40 nus error ſit admiſſus. Omnis quippe eiuſcemodi ægrotum præter modũ affligit atque torquet. Hinc corporis laſſitudo,capitis dolor,febris aliáque ſymptomata. Sub hac quidem talia exeunt qualia exire oportet, ſed vires nimium

nimium conuelluntur atque dissipantur. Exupetans effrenatáque purgatio cum humore noxio natutalis pariter atque necessatij nonnihil vi eripit, non citra virium offensionem. Quoniam igitur de propria corporis substantia nonnihil euellit, vel cruor citra hæmorrhoidas, vel ramen-
5 tum, vel pingue aliquid liquamini aut loturæ carnis simile in excretis cernitur. Hinc torsiones, cordis dolor, æstus, anxietas, iactatio, corporísque perturbatio, præter hæc animi quoque defectio, & summa virium exolutio: spiritu quidē quasi naturæ thesauto, vel vi direpto, vel pharmaci pernicie & malignitare oppresso. Hîc iā omnis concludenda videtur de
10 vniuersali purgatione rractatio. Quicquid enim præterea desiderari potest, ab his quæ fusiùs de venæ sectione præcepta sunt, mutuari licet.

De purgatione particulari. Cap. XVI.

15 PRÆTER ea quæ publicas corporis tegiones, alia etiam priuatas quasdam sedes exhauriunt ac expurganr, quorum & hîc randem meminisse expedit. Eiusmodi numeranrur errhina, apophlegmatismi, bechica. Non anrè his vtendum, quàm reliquum corpus probè exinanitū sit prorsúsque vacet excrementis, ne aliun-
20 de noxios humores rapianr in affectā sedem: semper enim vniuersalis curatio particulari præmittenda. Errhina in nares vel immissa vel hausta cerebri superuacaneam pituitam proiiciunr. Non eā quidem quæ in cerebri venrriculis (hinc quippe nulla via excurrir in nares) sed quæ circum cerebri substantiam circúmque meninges colligitur & fluitat. Hauriātur
25 autem prono capite, vt tectā per os ethmoïdes ferantur, nec recidant in fauces. Omnibus medētur soporosis affectibus, obtusósque sensus omnes expediunr, & interiores in quauis sede infixos dolores discutiunt. Similis ptopemodùm est & sternutamenti ratio: sed quòd vehementer succutiat vis ei maior. Etenim nō modò cerebrū expurgat, sed & quę in partem eius
30 posteriorē atque etiā in fauces irruūt validè succussu reuellit. Apophlegmatismus vel mansus, vel gargarisatus saliuam atque pituitam ore deducit. Huic vis maior est expurgandi cerebri ventriculos, quibus via decliuis est in palatū: multo proinde maxima vis erit apophlegmarismi, si resupino capite hauriatur in nates, vt mox pet summa palati relabatur in fau-
35 ces. Ita quippe cerebri basim proluēs longè validiùs ex illius vētriculis excrementa dettahit. Et hæc quidem in primis necessaria ars dēstinauit expurgando cerebro, quod narurâ cumulandis excremenris maximè est obnoxium. Expurgatur aurem tutiùs confecto iam cibo, quàm quum crudus venter est cibóque turgens. Pulmones interioráque thoracis expur-
40 gant, quæ bechica nuncupantur. Quanquam enim ex iis nonnihil derrahi potest in aluum, id ramen perexigūum est, ac maximam superuacuorū partē vel in pulmonū substātia vel in arteriis rū destillatione rū peculiari vitio congestā, necesse est impetu tussis expurgari. In id aurem ea

 conferunt

conferunt, quæ destinata pulmonibus, modò tenuiorem pituitam incrassant, modò lentã detergũt crassámque attenuãt, ídque quadã lenitudine: nã exasperãtia, vt salsa acida & acria tussim plerũque frustra ciẽt: neque ex vsu sunt, nisi quũ pigriorẽ vel imbecilliorẽ expultricem vim stimulare oportet. Cõmodè autem bechica in lentam ac crassam medicamẽti formã 5 aprãtur, qualis eclegmatis est aut crassioris syrupi, ne liquidior præproperè illabatur in ventrem. Lenta quippe (præsertim si sensim ac blandè quasi lambẽdo demittitur) quoniam diutius subsistit obhærétque faucibus, maiore portione subit in asperam arteriam. Hanc tamen semper potulentorum liquore irrigari, præterquam quod Hippocratis sententia confirma- 10 tum est, conspicuè etiam in eo obseruauimus, cui ex vulnere gutturis sub larynge accepto, nec probè agglutinato inter bibendum sorbendúmve nonnihil semper humoris emanabat.

Ita quidem medendi vacuandíque ratio summis iam præceptionibus exposita videri potest, quæ tamen quoniam sola in vsum accommo- 15 dari nequit, par est deinceps singula tum simplicia, tum composita medicamenta illi subnectere, quæ tanquam artis instrumenta ad profligandos morbos comparari vsurparíque solent.

LIBRI TERTII THERAPEVTICES DE PVRGANDI RATIONE, FINIS.

Index

INDEX IN THERAPEVTICES LIbros tres: cuius prior numerus paginam, posterior verò lineam demonstrat.

INDICIS THERAPEVTICES FINIS.

ERRATA PATHOLOGIÆ,

Prior numerus pag. secundus lineam denotat.

2.14.affectus 7.34.primarum 11.37.ynius. 29.6.qui cæco. 39.14.vt sanguis. 81.10.flammeum. 122.21.contactu. 169.38.hepatitis. 203.41.violentis.

THERAPEVTICES.

2.14.saluberrimis. 30.15.hepatitis, splenitis. 58.1.molestus. 75.4.quàm validum.

LVTETIÆ PARISIORVM,

EXCVDEBAT ANDREAS WECHELVS,

SVB PEGASO IN VICO BELLOVACO,

ANNO SALVTIS M. D. LIIII. 1554

17

Primum quærite Regnū Dei

Primum q n u m m m

Primum quærite regnū Dei

Solus sanat langores Deus

Primum quærite Regnū Dei

Primu

Solus sanat langores Deus

Misericordia tua Domine manet in æternum

Misericordia tua Domine manet in æternum

fide et animo

nella fidelta finiro la vita

Ratio est lux mentis quam qui desstuunt neque rerū causas intueri neque quid quia in re verum est exquirere neque falsa diu

Non est satis iusta ad delinquendum ocasio cum multis errare

Misericordias Domini in æternum cantabo

misecordie tue

Rodolphus Adrianus Bellouacus
Iurisperitus insignis

Ioannes Fernelius Vallantius doctor Medicus Rod. Adriani progener

Opera Joannis Fernelij quae in hoc volumine continetur

Physiologia libb. 7. quorum 1us est de partium corporis humani descriptione
2. De Elementis
3 De temperamentis
4 de spiritibus & innato calido.
5 De Animae facultatibus.
6 De functionibus & humoribus.
7. De hominis procreatione. INDEX.

Pathologiae libb. 7. 1us de Morborum differentijs & causis.
2. De symptomatis & signis
3 De pulsibus & vrinis
4 De febribus
5 De partium morbis & symptomatis
6 De partium quae sub diaphragmate sunt morbis & symptomatis
7 De externis corporis affectib. INDEX.

Therapeutices libb. 3. 1us De methodo medendi
2 De venae sectione
3. De purgandi ratione . . INDEX